SAM. L. B. A PUFENDORF

DE

JURE NATURÆ

ET

GENTIUM,

LIBRI OCTO.

Cum integris Commentariis Virorum Clarissimorum

JO. NICOLAI HERTII,

ATQUE

JOANNIS BARBEYRACI.

Accedit

ERIS SCANDICA.

Recensuit & ANIMADVERSIONIBUS illustravit

GOTTFRIDUS MASCOVIUS.

TOMUS TERTIUS.

Francofurti & Lipsiæ,
EX OFFICINA KNOCHIANA.

MDCCLIX.

SAMUELIS PUFENDORFII

DE JURE NATURÆ ET GENTIUM

LIBER SEPTIMUS.

CAPUT PRIMUM.

DE CAUSA IMPULSIVA CONSTITUENDÆ CIVITATIS.

I. *Ingressus.*
II. *Homo natura magis amat se, quam societatem.*
III. *Ex appetitu tamen societatis non statim sequitur appetitus civitatis.*
IV. *In homine multa sunt vitia, civilem societatem perturbantia.*
V. *An civitas per consecutionem naturalem producta?*
VI. *An indigentia fuerit causa constitutæ civitatis?*
VII. *Genuina civitatis constituendæ causa.*
VIII. *Sola legis naturæ reverentia pacem generis humani non continet.*
IX. *Neque soli arbitri; neque pacta.*
X. *Discrepantia judiciorum pacem generis humani turbat.*
XI. *Coercendis hominibus acriori fræno quam sola lege naturali opus est.*

POST societates, quas vocant primas, agendum jam de civitate (*a*), quæ perfectissima habetur societas (*b*), & qua incolumitas humani generis post ipsius multiplicationem maxime continetur. Hanc quare instituerint homines, antea per familias segreges dispersi, manifeste apparebit, si & indolem societatis civilis, humanique inclinationes ingenii paulo curatius pervestigaverimus. Ad quod illustrandum non parum proderit excussisse, quæ vulgo super hac re traduntur.

§. II. PLERIQUE igitur ad naturam hominis

(*a*) Quæ pars disciplinæ hujus nobilissima, quippe τὸ δίκαιον πολιτικόν, ut ARISTOTELES V. Eth. 10. vocat, complexa, jus publicum universale consuevit nuncupari. Nam frustra utique sunt, qui id negant. H.

(*b*) Sive ut CICERO I. Officior. loquitur, *societatum omnium princeps est societas civilis*. Conf. ARISTOTELES I. Pol. 1. Quod verum est, cum intuitu status naturalis, cujus mala civitas tollit aut corrigit; tum quia omnes aliæ societates (si magnam illam mundi civitatem sive societatem humani generis excipias) societati civili subjectæ conspiciuntur, & quia nulla est actio hominis externa, quæ non ad hanc societatem vel per se spectet, vel ex circumstantiis spectare possit. Ut ait GROTIUS L. II. de J. B. & P. c. 5. §. 23. H.

minis hic confugiunt, quæ ita ad societatem civilem rapiatur, ut citra eam nec velit, nec possit vivere. Cui fini allegantur argumenta illa, quæ supra pro sociali hominis natura L. II. c. 4. adducta sunt (*a*); desumta potissimum a solitariæ vitæ miseriis, a tædio solitudinis, a sermone, qui citra societatem homini frustra datus esset, ab appetitu conversandi cum hominibus, ab utilitate ex conjunctione cum aliis resultante, & si quæ sunt alia. Exadversum HOBBES. de Cive c. I. ostendere conatur, revera hominem esse animal, quod seipsum, suamque utilitatem quam maxime & principaliter amat; (ISÆUS Orat. 2. Οὐδεὶς ἄλλους περὶ πλείονος ἑαυτοῦ ποιεῖται. *Nemo pluris facit alios, quam seipsum*. EURIPIDES Medea (*b*). (v. 85. 86.) Τίς δ' οὐχὶ θνητῶν; ἄρτι γιγνώσκεις τόδε· Ὡς πᾶς τις αὑτὸν τοῦ πέλας μᾶλλον φιλεῖ; *Quis vero mortalium jam non novit hoc, Quod quisque seipsum magis quam proximum amet?* ISOCRATES de Pace: (p. 285. Edit. Paris.) Ἐμοὶ δοκοῦσιν ἅπαντες μὲν ἐπιθυμεῖν τοῦ συμφέροντος, καὶ τοῦ πλέον ἔχειν τῶν ἄλλων. *Mea sententia universi mortales utilitatis suæ studiosi sunt, & in eo elaborant ut plus possint aliis*:) societatem autem & alios secundario duntaxat, & quatenus in ipsum aliqua inde voluptas aut utilitas redundare potest. Idque inde ostendit (*c*), quod ut quis alterius societatem affectet, non sufficiat id solum, quod homo sit; sed quod apud hunc potius quam alterum honorem aut utilitatem obtenturum sese speret. Idemque inductione a singulis societatibus petita illustrat. Qui commerciorum causa coeunt, lucrum suum spectant, quod adsumptis sociis melius sese obtenturos sperant, quam si seorsim sua negotia gererent. Ea spes si ipsos deceperit, vecordes habebuntur, ni damnosæ societati quantocyus renunciaverint. Illi, quos officii publici rationes jungunt, forensem quandam amicitiam ineunt, plus mutui metus, quam amoris habentem, & cui potius exteriorum signorum fallax adparatus, quam sincera animorum conjunctio adest. Sic ut inter tales quandoque factio, junctis viribus in privatum nitens commodum, vix unquam liquida benevolentia exsistat. Et qui propriis confidit opibus, de adsciscendis sociis parum solicitus est. Ubi hilaritatis, aut fallendi otii causa coitur, quisque sibi maxime perplacet, si aliis aut sibi risum possit movere. Ast ille provenire non solet, nisi ostensa aliorum turpitudine, aut indecentia; cum recte quis in alio ridere non possit, quod in seipso deprehendit. Juxta illud JUVENALIS Sat. 2. (v. 23.) *Loripedem rectus derideat, Æthiopem albus*. Igitur qui alios rident, non possunt non eosdem præ se despicere, & ex comparatione alienæ stoliditatis gloriolam sibi quærere. Et quanquam risus interdum captetur citra offensam, & per jocos edentulos; patet tamen hic quoque aliquem magis voluptate sua, quam societate duci. Imo qui id ex professo agunt, ut alios exhilarent, hoc præcipue spectant, ut per festivi ostentationem ingenii gratiam aut commodum aliquod aucupentur. Quin plerisque hominum est natura insitus maximus pruritus aliorum dicta aut facta examinandi, judicandi, condemnandi atque exagitandi; quem si ubertim exserere queant, jucundissimum sibi vitæ condimentum accessisse putant. Idemque ægre per disciplinam aut castigationes reprimitur, aut extinguitur. Denique si coeatur philosophandi causa inter eruditos, qui præ cæteris sese profitentur sapere, tot volunt magistri haberi, quot convenerunt; & qui sapientiam suam ab aliis repudiaram videt, non modo eis non favet, sed & acerrime indigna-

(*a*) Quamvis caussa Civitatum *immediata* in amore Socialitatis quærenda non sit, ut apparet ex iis, quæ Auctor dicit §. 3. & ex nota nostra 3. ad §. 7. certissimum tamen est, hominem Natura Societatis amore duci, id quod ab AUCTORE ipso satis probatum fuit loco ab ipso adducto. Cum summo ceterum utilitatis & jucunditatis fructu legi potest liber Anglicus, in Gallicum sermonem transcriptus, sub titulo: *Essai sur le usage de la Raillerie et de le Enjoument dans les Conversations qui soulent. sur les matieres sur les plus importantes*.

(*b*) IDEM Cresphonte:

Ἐκεῖνο γάρ πέπονθ' ὅπερ πάντες βροτοί,
Φιλῶν μάλιστ' ἐμαυτὸν οὐκ αἰσχύνομαι.
Mihi hoc quod aliis evenit mortalibus,
Minimum, inter omnes quos amo, nocco mihi.

SOPHOCLES Oedipode in colono:

Τίς γὰρ ἐσθλὸς οὐχ αὑτῷ φίλος,
Quis bonus nequam sibi?

Conf. ARISTOTELES I. Rhetor. 11. H.

(*c*) Amplias & circumscribit, explicat & suo cogitandi more reddit hoc loco AUCTOR, ut in aliis compluribus, effata Hobbesii.

gnatur. Quo facit illud Arriani in Epicteto L. III. c. 2. *Quod si quis tibi dixerit, orta disputatione de præstantissimo philosopho, quendam dixisse, unum illum esse philosophum: animula tua, quæ antea digiti longitudine erat, nunc duos cubitos excedit. Si quis autem alius dicat, Nibil agis, non est operæ pretium illum audire; quid enim scit? prima principia percepit. Præterea vero nihil tenet, statim velut attonitus adstas, palles, vociferaris. Ego ei demonstrabo, qui vir sim, quantus Philosophus.* (a) Add. Charron de la Sageſſe L. I. c. 36. n. 6. Ex quibus liquido apparet, quod congressus omnis spontaneus concilietur vel ob indigentiam, vel captandæ gloriæ; unde referre student congressi vel commodum aliquod vel existimationem & gloriam apud socios, vel denique voluptatem. Idem alio argumento demonstratur, ex ipsis definitionibus *Voluntatis, Boni, Honoris & Utilis.* Societates ab hominibus ineuntur voluntario. Ubi autem voluntas, ibi quoque est ipsius objectum, nempe bonum. In quod bonum autem appetitus singulorum fertur, nisi quod quisque sibi tale esse judicaverit? Nam ut maxime res aliqua naturaliter bona sit, tamen nisi ea ad nos respectum habeat, fere circa illam appetendam & æstimandam torpere solemus. Si enim vel maxime regi Persarum bene sit, ego tamen id mihi bonum non duco. Bonum autem semper comitatur aliqua jucunditas, quæ vel ad animum solum, vel ad corpus quoque pertinet. Animi voluptas omnis vel gloria est, vel ad hanc ultimo refertur. Quæ corpus afficiunt, commodorum nomine veniunt. Ergo omnis societas, vel commodi causa, vel gloriæ, id est sui, non sociorum causa contrahitur. Enimvero gloriæ studio nulla iniri neque multorum hominum, neque diu duratura societas potest; propterea quod gloriatio, sicut & honor, si omnibus adsit, nulli adest; quippe quæ præcellentia, & comparatione consistat: neque ut quis causam gloriandi in se habeat, adjumentum ullum accedit ex aliorum societate; nisi quod conjungi cum hominibus notoriæ virtutis, paris aut æmulæ præstantiæ argumentum habeatur. Alias enim tanti quisque est, quantum sine aliorum ope ipse potest. Commoda autem hujus vitæ manifestum est augeri posse mutua ope. Longe tamen mollius & commodius foret, si solo jussu alios in nostra ministeria liceret disponere. Prout etiam inter reliqua vitæ instrumenta tanto gratius quodque habetur, quo plura adfert emolumenta, minorique impensa aut labore paratur, atque conservatur. Unde sine dubio homines magis ferrentur ad imperium, quam ad societatem, id est, mallent aliis imperare, ipsi immunes, quam in mutuam operam conspirare; nisi metu aliquo retraherentur, seu nisi prospicerent, omnia pro imperio agere volentibus malum aliquod imminere. Conspirat Arrianus Epicteto L. II. c. 22. *Nullum animal alteri ita conciliatum est, ut suæ utilitati; cui quidquid obstare videtur, sive frater sit, sive pater, sive filius, sive amasius, sive amator; odit, aversatur, exsecratur. Ita enim natura comparatum est, ut nihil perinde amet, atque utilitatem suam. Hæc pater, hæc frater est, & cognatus, & patria, & Deus. Quapropter si quis eodem conferat utilitatem, & sanctitatem, & honestatem, & patriam, & parentes, & amicos; salva sunt hæc omnia. Sin alibi utilitatem, alibi amicos, patriam, cognatos, & ipsam adeo justitiam collocavit; intereunt hæc omnia, præponderante utilitate.* Ὅπου γὰρ ἂν τὸ ἐγὼ, καὶ τὸ ἐμὸν, ἐκεῖ ἀνάγκη ῥέπειν τὸ ζῶον. *Ubi enim Ego, & Meum est, eo inclinare necessum est animal.* Idem supra dixerat: *Catellos non aliquando vidisti abblandientes invicem, & inter se colludentes, ut dicas, nihil illis esse amantius? Sed ut videas, quis iste sit amor, carnem illis objicito; & cognosces.* Cicero Offic. III. *Sibi ut quisque malit, quod ad usum vitæ pertineat, quam alteri adquirere, concessum est, non repugnante natura* (b)

§. III. Quanquam autem supra dicto loco ostenderimus, ex hisce haudquidquam consequi, hominem non esse animal socia-

(a) Κἂν τις ἐλθὼν εἴπῃ σοι, ὅτι λόγου γινομένου, τίς ἄριστός ἐστι τῶν φιλοσόφων, παρών τις ἔλεγεν, ὅτι εἷς φιλόσοφος ὁ δεῖνα, γέγονέ σου τὸ ψυχάριον ἀντὶ δακτυλιαίου δίπηχυ. ἂν δ' ἄλλος παρὼν εἴπῃ, οὐδὲν εἴρηκας, οὐκ ἔστιν ἄξιον, τοῦ δεῖνος ἀκροᾶσθαι· τί γὰρ οἶδε, τὰς πρώτας ἀφορμὰς ἔχει, πλέον δ' οὐδέν, ἐξέστηκας, ὠχρίακας εὐθὺς, κέκραγας, ἐγὼ αὐτῷ δείξω τίς εἰμι, ὅτι μέγας φιλόσοφος.

(b) Confer. PARRHASIANA T. II. p. 359. 360. & seqq.

ciabile, aut a natura non destinari, ut in societate sui similium vivat: posito tamen appetitu societatis in homine, non inde statim sequitur, hominem natura ferri ad societatem civilem. Non magis quam hoc sequitur: homo per naturam desiderat aliquam occupationem, ergo natura fertur ad studia literarum. Quippe cum ille appetitus per societates primas, junctaque cum æqualibus amicitia, impleri possit. Quo facit illud ARISTOTELIS Nicom. L. VIII. c. 14. Ἄνθρωπος τῇ φύσει συνδυαστικὸν μᾶλλον, ἢ πολιτικόν, καὶ ὅσῳ πρότερον καὶ ἀναγκαιότερον οἰκία πόλεως, καὶ τεκνοποιία κοινότερον ζώοις. *Homo conjugale magis quam civile animal est, quanto prior, magisque necessaria est familia, quam civitas, & filiorum quoque procreatio animalibus communior.* Add. Kenelmus DIGBY de Origine mundi c. 9. §. 8. seqq. Cæterum, quod diximus, ita probat HOBBES dicto loco, societates civiles non meros esse congressus, sed fœdera, quibus ineundis fides & pacta sint necessaria. Horum ab infantibus quidem & indoctis vim; ab iis, qui damnorum ex earum defectu ortorum sunt inexperti, utilitatem ignorari. Unde fieri, ut illi, quia, quid sit societas civilis non intelligunt, eam inire non possint; hi autem, quia nesciunt, quid eadem prosit, non curent; aut saltem in ea ita vivant, ut ejusdem præstantiam non æstiment. Ergo omnes homines, cum sint nati infantes, ad societatem civilem ineptos natos esse; plurimos per omnem vitam tales manere, disciplina autem, non natura, hominem ad eam societatem aptum fieri. Neque vero isthæc destruuntur auctoritate Aristotelis, qui hominem φύσει, aut πεφυκέναι dicit ζῶον πολιτικὸν *natura* aut *aptum natum animal politicum*. Nam per illam locutionem quandoque notatur, aliquid actu inesse rei cuipiam per naturam, circa omne antegressum ipsius aut alterius factum; quo sensu verbi gratia piscis aptus natus est, ut natet, avis ut volet, quercus ut glandes ferat. Interdum autem notatur, alicui rei inesse aptitudinem (*a*) seu habilitatem recipiendi perfectionem quampiam per culturam & disciplinam, quæ vi ipsi insit, natura intendit, aut saltem tanquam sibi congruum & non repugnans approbat. Quo sensu natura aptus est, verbi gratia, equus, ut gressus superbos glomeret, id quod asino negatum; psittacus ut garriat, ager ut frumentum, collis ut vitem ferat; ipse homo ut sermocinetur, ut varias artes & scientias addiscat. Quo sensu & eundem animal politicum esse, mox demonstrabimus, non obstante, quod omnes homines nascantur infantes; quippe cum homines adulta ætate, & rationis usu gaudentes supponere soleamus, quando inquiritur, quid homini natura competat, aut non competat. Add. Rich. CUMBERLAND. de Leg. nat. c. 2. §. 2. Deinde circa dicta Aristotelis observandum, ipsum [interdum (*b*)] voce ζώου πολιτικοῦ latius uti, pro animali sociabili, non presse pro tali, quod ad societatem civilem feratur, aut ad eandem aptum sit. Sic IDEM Polit. III. c. 4. (6.) Φύσει μέν ἐστιν ἄνθρωπος πολιτικόν· διὸ καὶ μηδὲν δεόμενοι τῆς παρ' ἀλλήλων βοηθείας οὐκ ἔλαττον ὀρέγονται τοῦ συζῆν. *Homo natura est animal civile. Quare etsi nihil aliorum auxilio egeret, nihilominus convictum expeteret.* Atqui ex ὀρέξει τοῦ συζῆν, ex appetitu convictus non statim sequitur, hominem ferri ad ipsam civitatem; cum isti appetitui per societates primas, & familiarem cum aliis conversationem satisfieri queat; quæ etiam sine civitate intelliguntur. Sic IDEM Polit. L. I. c. hominem esse animal politicum demonstrare inde vult, quod alias sermo illi frustra esset datus. Atqui sermonis usus etiam alibi quam in civitate potest esse: & homines utique inter se sermocinati sunt diu, antequam civitates instituerentur. Pari modo accipitur ea vox Nicom. L. I. c. 5. *Perfectum bonum esse sufficiens apparet. Sufficiens autem dicimus, non ipsi soli, qui vitam solitariam agit, sed parentibus, sed filiis, sed uxori, amicis denique*

(*a*) Plane ut ASPASIUS in II. Ethic. Aristot. observavit: *Ea quoque natura esse, quæ in nobis natura dispositis successu temporis quidem proveniunt, indigent autem, ad perfectionem ut proveniant, adminiculo externo. H.*

(*b*) Adjecimus hanc vocem, præeunte Cl. BARBEYRACO, eo enim in loco Aristotelis, quem Auctor initio §. hujus excitavit, ζῶον πολιτικὸν, animal civile, manifeste opponitur ζώῳ συνδυαστικῷ, sive animali, facto ad Societatem conjugalem, & idcirco generaliter dici nequit, Aristotelem voce ζώου πολιτικοῦ latius uti, pro animali sociabili, non presse pro tali, quod ad societatem civilem feratur.

nique ac civibus: ἐπειδὴ φύσει πολιτικὸς ἄνθρωπος, *quandoquidem homo civilis natura eſt*. Atqui etiam extra civitatem parentes, liberi, uxores, & amici exſiſtere poſſunt (*a*).

§. IV. Clarior res fiet, ſi conſideretur, quænam conditio ex conſtitutis civitatibus apud homines proveniat; quidnam requiratur, ut aliquis vere dici queat animal politicum, id eſt bonus civis; quid denique ſit in natura hominis huic ipſi, ut ita dicam, civilitati repugnans. Civitatem qui ſubit, naturalis libertatis jacturam facit, ac imperio ſe ſubjicit, quod præter alia jus vitæ & necis in ipſum complectitur, & cujus juſſu plurima facienda, abs quibus quis alias abhorrebat, & omittenda, quæ vehementer appetebat; ſic ut pleræque actiones ad bonum ſocietatis referendæ ſint, quod ſæpe a bono ſingulorum videtur diſcrepare. Atqui ad hoc naturaliter fertur homo, ut nemini ſubjectus eſſe, ut omnia ſuo agere arbitrio, ut proprio commodo in omnibus velificari velit (*b*). Iſtas dulciſſimas ſane inclinationes uti vinceret, graves cauſas, & neceſſitatis vim habentes adfuiſſe oportuit: adeoque hominem in civitates non ultroneus quaſi naturæ ductus, ſed graviorum malorum evitatio compulit. Deinde animal vere politicum, id eſt bonum civem illum dicimus, qui juſſis imperantium promte paret, qui ad bonum publicum omnibus viribus connititur, idque lubenter ante privatum bonum habet; imo qui nihil ſibi bonum credit, niſi idem tale quoque publico ſit (*c*); qui denique adverſus alios cives commodum ſeſe præbet. Arrianus Epict. L. II. c. 10. *Quæ eſt igitur civis profeſſio? Ne quid privatim utile ducat, & nulla re tanquam emancipatus deliberet: ſed ita ut manus aut pes, ſi ratione uterentur, & naturalem ordinem intelligerent, nunquam concitarentur aliter, nec deſiderarent quidquam, niſi ratione habita univerſi* (*d*). Quo facit mos Perſarum, apud quos ſacrificans non pro ſe ſolo privatimque vota nuncupat, ſed communiter univerſis Perſis bene precatur, imprimis autem Regi. Herodotus Clio (p. 35. in fine Ed. H. Stephani.) Aſt quam maligne maximæ partis hominum ingenia ad huncce finem ſint attemperata, nemo tam imperitus eſt, quin intelligat (*e*). Paucis datum eſt, omnes boni civis numeros explere; maxima pars metu pœnæ utcunque continetur; plurimi per totam vitam pravi cives & animalia non politica manent. Quin potius nullum homine animal ferocius aut indomitum magis, & quod in plura vitia, pacem ſocietatis perturbare apta, ſit proclive. Pleraque animalium brutorum ad pabulum abjecta, cujus aviditas quandoque eadem inter ſe committit. Illius ſi affatim ſit, non temere quid litigii movebunt. Nonnulla per Venerem quoque efferantur, in quam tamen certa duntaxat anni parte ſolent incaleſcere. Et quantacunque ſit eorundem feritas, in genus tamen ſuum raro ſævire ſolent.

Indica tigris agit rabida cum tigride pacem
Perpetuam; ſævis inter ſe convenit urſis,
Parcit cognatis maculis fera.

Aſt vero homines non ſolum cibi potuſque deſiderium (*f*), & Veneris ſtimuli, nullo non anni tempore prompti, invicem collidunt; ſed & alia vitia, brutis ignota, & ſæpe ſibi invicem adverſa. Quæ inter primum locum occupant ſupervacuarum rerum inſatia-

(*a*) Quod porro ARISTOTELES I. Pol. 2. & I. Eth. 7. ac 9. adfert: Πᾶσα πόλις φύσει ἐστὶν εἴπερ καὶ αἱ πρῶται κοινωνίαι. *Natura omnis civitas eſt, ſiquidem & primæ ſocietatis*; non bene cohæret. Quam multa enim ſeorſim natura generavit, etiam in rebus naturalibus, quæ non niſi arte & arbitrio ſolo humano unum in corpus concrevere, aut compagem in unam componuntur? Vid. infra §. 5. H.

(*b*) V. ſupra ad L. VI. c. 3. §. 10. H.

(*c*) Omittat ſcilicet civis bonus, neceſſe eſt, quæcunque Egregio civitatis Publico obſunt, quamvis ipſi privatim utilia ſint. Quod tamen non impedit, quin dentur Negotia, quæ civibus ſingulis utilia ſint, civitatis comoda autem nec juvent, nec peſſumdent, quorum contemplatinne utique ſingulis integrum eſt, curare utilitatem privatam. Ita accipiendus CICERO de Offic. L. III. c. 27. *Poteſtatem autem, quod* INUTILE *Reipublicæ ſit, id cuiquam Civi utile eſſe?*

(*d*) Τίς οὖν ἐπαγγελία πολίτου, Μηδὲν ἔχειν ἰδίᾳ συμφέρον, περὶ μηδενὸς βουλεύεσθαι ὡς ἀπόλυτον. ἀλλ' ὥσπερ ἂν εἰ ἡ χεὶρ ἢ ὁ ποὺς λογισμὸν εἶχον, καὶ παρεκολούθουν τῇ φυσικῇ κατασκευῇ οὐδέποτ' ἂν ἄλλως ὥρμησαν ἢ ὠρέχθησαν ἢ ἐπανενεγκότες ἐπὶ τὸ ὅλον.

(*e*) Accius apud CICERONEM L. III. de Officiis c. 21.

Multi iniqui atque infideles regno, pauci ſunt boni.

Et ab omni ætate populi fuere eo ingenio,

Nec impoſitas unquam cervice volenti
Ferre Duces. Ut ait Papinius. H.

(*f*) V. ſupra L. II. c. 1. §. 6. H.

ſatiabilis cupido, & ſæviſſimum malorum ambitio (*a*), cujus ſenſum uti ſolus homo videtur habere, ita eodem quoque teterrimo utitur, cum contra bruta nihil afficiat, niſi quod corpori ipſorum aliquam noxam infert. SALLUSTIUS Catilin. (c. 10.) *Pecuniæ, dein imperii cupido materies omnium malorum fuere. Namque avaritia fidem, probitatem, cæteraſque bonas artes ſubvertit: pro his ſuperbiam, crudelitatem, Deos negligere, omnia venalia habere edocuit. Ambitio multos mortalium falſos fieri ſubegit: aliud clauſum in pectore, aliud in lingua promtum habere: amicitias, inimicitiaſque non ex re, ſed ex commodo æſtimare, magiſque vultum, quam ingenium bonum habere.* Accedit vivaciſſima injuriarum memoria, & vindictæ ardor, quod malum rarius & ſegnius inter bruta deprehenditur. Et quod miſerrimum eſt, eo furore in proprium genus ſævire homo gaudet, ut maxima pars malorum, quibus humana conditio vivit obnoxia, ab ipſo homine proficiſcatur. Nec abſurde quis dixerit, per Creatoris providentiam ideo tam tardis incrementis hominem adoleſcere, ſecus ac bruta, quo ingenii humani ferocia & aſperitas per longas moras utcumque frangi, & in harmoniam cum aliis diſparibus ingeniis queat temperari. Nam ſubito in plenas vires adultus homo quavis beſtia intractabilior erat futurus. Vid. Proverb. XIII. 24. XXIII. 13. 14. Sirac. XXX. 1. ſeqq. 12. Huc etiam pertinent, quæ traduntur ab HOBBESIO Leviath. L. XI. morem omnium hominum eſſe, ut perpetuo & indeſinenter potentiam unam poſt alteram perſequantur; non quod quis majorem ſemper ſperet, quam qua jam fruitur, neque quod modica potentia contentus eſſe non poſſit: ſed quod potentiam & bene vivendi facultates præſentes conſervare non poſſit, niſi adquirendo plura; quippe quæ abſumuntur, niſi ſubinde ſuppleveris. Etiam quando hoc bene ſucceſſit, cupiditas oritur alia nova, aut famæ aut voluptatum novarum. Porro divitiarum, honorum, imperii, vel potentiæ cujuſcunque cupiditas diſponit hominem ad contentionem, inimicitias & bellum. Competitorem enim interficere, aut quocumque modo repellere competitori alteri ad obtinendum quod cupit via eſt. Accedit & hoc, quod in quovis genere brutorum inclinationum, & appetitus fere eſt ſimilitudo; aſt inter homines quot capita, tot ſenſus, & in pleriſque magna pervicacia ſtudium ſuum extollendi. Quod vel ſolum ſufficere poteſt ad perturbandam hominum multitudinem, quæ in unum cœtum eſt jungenda. EURIPIDES Phœniſſis v. 502. *Si omnibus idem eſſet pulcrum, egregiumque ſimul, non eſſet ambigua diſſenſio inter homines: Nunc vero nihil ſimile, nihil æquale hominibus eſt, Præter nomina; res vero non eſt eadem.* Ergo tantum abeſt, ut homo natura ſit animal politicum, ſeu ut ſtatim per nativitatem ſit idoneus ad gerendas partes boni civis; ut potius vix longam per diſciplinam aliqui ad illud utcumque excolantur. Huc ſpectat illud PLATONIS de LL. L. VI. (p. 864. E. Ed. WVech.) Ἄνθρωπος δέ, ὥς φαμεν, ἥμερον. ὅμως μὴν παιδείας μὲν ὀρθῆς τυχὸν καὶ φύσεως εὐτυχοῦς, θειότατον ἡμερώτατόν τε ζῶον γίγνεσθαι φιλεῖ. μὴ ἱκανῶς δέ, ἢ μὴ καλῶς τραφὲν, ἀγριώτατον ὁπόσα φύει γῆ. *Hominem manſuetum animal eſſe dicimus. Porro ſi cum natura felici rectam quoque diſciplinam fuerit aſſecutus, in diviniſſimum, manſuetiſſimumque animal ſolet evadere: ſi vero non ſatis aut non bene fuerit educatus, ferociſſimum omnium, quæ in terris naſcuntur, animal redditur.* ARISTOTELES Pol. L. I. c. 2. (*b*). Ὥσπερ τελειωθὲν βέλτιστον τῶν ζώων ἄνθρωπός ἐστιν, οὕτω καὶ χωρισθὲν νόμου καὶ δίκης, χείριστον πάντων. *Uti perfectione ſuſcepta optimum cunctorum animalium eſt homo; ita ſi alienus fiat a lege & a judiciis, peſſimum eſt omnium animalium.* Mox eundem vocat ἀνοσιώτατον καὶ ἀγριώτατον ἄνευ ἀρετῆς, *impiiſſimum & immaniſſimum ſine virtute.* IDEM Nicom. VII. 7. Μυριοπλάσια γὰρ ἂν ποιήσειεν ἄνθρωπος κακὸς θηρίου. *Millies plura mala homo quam beſtia perpetraret.* Add. SENECA Epiſt. CIII. POLYBIUS L. XVII. c. 13. Τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος δοκοῦν πανουργότατον εἶναι τῶν ζώων, πλεῖστον ἔχει λόγον τοῦ φαυλότατον ὑπάρχειν. Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα ζῶα ταῖς τοῦ σώματος ἐπιθυμίαις αὐταῖς δουλεύοντα, διὰ μόνας ταύτας σφάλλεται. Τὸ δὲ τῶν

(*a*) Præcipuæ injuriarum cauſæ ARISTOTELI II. Pol. 7. Tymon apud STOBÆUM ea vocat *prima elementa*, ſive στοιχεῖα *malorum omnium*. V. ſupra L. II. c. 1. §. 6. & c. 2. §. 12. H.

(*b*) Apud eundem eſt V. Pol. 1. Ἀγαθοὶ οὐδαμοῦ ἑκατόν. *Nuſquam centum probi.* H.

τῶν ἀνθρώπων γένος καὶ προσδεδεξοτεχνημένον, οὐχ ἧττον διὰ τὴν ἀλογιστίαν ἢ διὰ τὴν φύσιν ἁμαρτάνει, *Hominum genus cum versutia & calliditate cætera animalia superare videatur, multa tamen dici possunt, cur deterrimum habeatur. Nam cæteræ animantes, quæ solis corporis cupiditatibus serviunt, per has duntaxat in fraudem labuntur; at humanum genus variis præterea opinionibus inductum, non pauciora per imprudentiam peccat, quam naturæ vitio.* Lactantius de ira Dei c. 12. *Quid erit homine truculentius, quid immitius, si demto metu superiore, vim legum aut fallere potuerit, aut contemnere?* Plutarchus Cicerone (p. 884. D. Ed. VVech.) Οὐδὲν ἀνθρώπου θηρίον ἐστὶν ἀγριώτερον, ἐξουσίαν πάθει προσλαβόντος. *Nullum animal est homine sævius, si libidini licentiam habeat conjunctam.* Ne nunc addamus, quæ passim de vitiis vulgi, quæ maxima generis humani pars est, jactantur. Add. Mornæus de Veritate Rel. Christ. c. 16. Sic ut malitiam & fraudes hominum nosse, eo fine, ut caveri & eludi possint; magna civilis prudentiæ pars sit. Vid. Baco de Verulamio de Augm. scient. L. VII. c. 2. Ex hisce igitur satis patet, quo demum sensu homo natura animal politicum dici queat, nempe non quod omnibus & singulis per naturam insit aptitudo gerendi personam boni civis; sed quod per disciplinam saltem aliqua pars hominum ad illud fingi queat; & quod multiplicati generis humani salus & incolumitas nisi per societates civiles servari nequeat. Ad quas natura, sui conservandi studiosissima, ineundas utique homines impellit. Sicuti & hic societatis civilis vel præcipuus est fructus, ut in ea homines ad vitam civilem decenter agendam adsuefiant.

§. V. Jo. Frid. Hornius de Civit. L. I. c. 4. §. 6. civitatem opus naturæ vocat, quæ naturali ordine ac consecutione sit producta. Scilicet primum par mortalium, ex quo totum genus humanum fuit propagatum, amore conjugali fuisse conjunctum; natos quoque cum parentibus tenerrimo affectu fuisse copulatos. Inde familiam ortam; quæ multitudine sobolis abundans, & quotidianis auctibus crescens, novas colonias deduxerit, donec civitati sufficeret. Idque omne præstitisse ingenitum societatis amorem, qui consanguineorum cohabitatione incrementum ceperit. Homines autem unquam in sylvas & solitudines dispersos secessisse, & ad ferarum instar vagam degisse vitam, velut commentum esse explodendum. Enimvero per naturalem hanc consecutionem caussas impellentes, & pacta humana circa civitates constituendas excludere velle, perinde est, ac si quis dixerit: ex semine crescit arbor, ex arbore fiunt tabulæ & trabes, hæ inter se rite compactæ navem constituunt, ergo naturali consecutione atque ordine navis facta est; neque aut peculiarem id genus ædificii habet caussam aut nullæ fabrorum operæ intervenerunt. Igitur agnoscimus quidem, fabulosum esse, magnam hominum multitudinem initio congregatam, dein per sylvas ac solitudines dispersam, postea denuo in civitates collectam. Nec minus tamen illud gratis fingitur; ex uno hominum pari, aut post diluvium e quaternis familiis ita repente civitates coaluisse, nulla peculiari causa impellente, aut nullis pactis intervenientibus. Nam utut liberos intra familiam paternam cura patris continuit, quousque ad virilem ætatem ipsi pervenirent; tamen cum priscis illis seculis sola agricultura & pecuaria fere viveretur, nulla ratio erat, quare pater filios uxoratos diutius penes se vellet retinere. Quin potius ex historia sacra colligitur (*a*), filios, inprimis plures unius patris, eo usque provectos, ut patrumfamilias vices ipsi obire possent, in diversa solitos discedere, peculiares sibi sedes posituros: præsertim cum vacuæ passim terræ, & arridens regionum aliarum facies in dissita interdum allicerent. Vid. Genes. XIII. 5. 6. 9. Neque antiquissimis seculis sola Sicilia incolas tales habuit, quales describit Homerus Odyss. ι. Τοῖσιν δ' οὔτ' ἀγοραὶ βουληφόροι οὔτε θέμιστες. Ἀλλ' οἵγ' ὑψηλῶν ὀρέων ναίουσι κάρηνα. Ἐν σπέσσι γλαφυροῖσι. θεμιστεύει δὲ ἕκαστος Παίδων ἠδ' ἀλόχων οὐδ' ἀλλήλων ἀλέγουσι. *Nec fora conciliis fervent, nec judice: tantum Antra colunt umbrosa: altis in montibus ædes Quisque suos regit, uxorem, natosque: nec ulli In commune vacat socias*

(*a*) Non tamen negandum, olim sæpius ex familiis regna evasisse. V. supra ad L. VI. c. 3. §. 1. & quæ AUCTOR ipse habet infra c. 3. §. 6. H.

socias extendere curas. Et est quidem inter fratres amor, sed ut malint tamen invicem æquales degere, quam unus alterius imperio subesse: & constantius diligant, si rem familiarem invicem implicitam non habeant. Sic ut primordia generis humani sese multiplicantis magis ad id separandum, & per diversa terrarum dispergendum, quam ad idem in magnos cœtus colligendum valuerint. Verum cum cordatiores animadverterent, incommoda illa, quæ familias segreges comitabantur, tolli posse, si plures in eundem cœtum coalescerent, civitate constituta: inde non pacto solum & imperio easdem combinare placuit, sed & majoris securitatis & commoditatis gratia in eundem locum dispersa antehac per campos ac sylvas domicilia contrahi cœpta. Et in hunc sensum interpretandi sunt illi, qui a primis civitatum conditoribus homines per sylvas dispersos in unum collectos tradiderunt.

§. VI. Multi arbitrantur, homines, ut in civitates coirent, per indigentiam fuisse motos, atque ut vitam redderent cultiorem juxta atque copiosiorem, quæ solitaria non potest non & inculta & egena exsistere. Ubi illud quidem certum est (*a*), vix miserius fore animal homine, si singuli solis sibi relinquantur citra ullam ab aliis hominibus accedentem opem. Sed nec illud negari potest, ad delicias usque vitam humanam excoli cœptam, postquam in civitates fuit concessum. Lactantius de Opificio Dei c. 4. *Homo si haberet ad propulsanda pericula suppetens robur, nec ullius alterius auxilio indigeret; quæ societas esset? quæ reverentia inter se? quis ordo? quæ ratio? quæ humanitas? aut quid esset deterius homine? quid efferatius? quid immanius? sed quoniam imbecillis est, nec per se potest sine homine vivere, societatem appetit, ut vita communis & ornatior fiat, & tutior*. Nihilominus indubium nobis videtur, indigentiam haudquidquam solam, aut præcipuam causam civitatum constituendarum fuisse; utut in eam sententiam quoque inclinet Plato de Rep. L. II. (p. 598. & seqq. Edit. VVech.) Nam etiam antea, quando adhuc in familias segreges dispersi agebant homines, satis consultum erat necessitatibus vitæ, inventa agricultura, & pecuaria, vini cultura, vestiaria, aliisque artibus. Vid. Genes. XIII. 2. XXIV. 35. Et sane ponamus patremfamilias, cui affatim agri, pecorisque, ac servorum; quid huic deesse possit ad tolerandam hancce vitam? Aut si quid desit, per commercia id supplere poterit. Vid. Cornel. Nepos Attico c. 13. Sicut multæ hodie civitates dantur, quæ merces, necessitati aut voluptati inservientes, ab exteris petunt; nec tamen ideo cum illis in unam civitatem coalescere necessum habent. Vice versa non pauci dantur populi (*b*), per multa jam secula vitam civilem degentes, haudquidquam splendidiorem aut copiosiorem, quam prisci quondam patresfamilias victitabant. Quique adeo jactent illud apud Valerium Flaccum L. V. *Nec moenia nobis Vestra placent: feror Arctois nam liber in arvis. Cuncta tenens mecum: omnis amor jacturaque plaustri sola; nec hac longum victor potiere rapina. Ast epulæ quodcunque pecus, quodcunque ferarum*. Sic ut deliciæ illæ, quibus jam multarum vita gentium scatet, non tam civitatibus, quam magnis urbibus originem debeant. Urbanum quippe vulgus, cui ex agro & pecore nullus proventus, ad varias artes excolendas sese convertit, parando victu. Accessit inter urbanos æmulatio cultus; inde in luxuriam itum, cui multis in locis non pauciora artificia, quam necessitati inserviunt. Quibus tamen carere vita civilis facile poterat. (*c*).

§. VII. Genuina igitur, & princeps causa (*d*), quare patresfamilias, deserta naturali libertate, ad civitates constituendas descenderint, fuit, ut præsidia sibi cir-

(*a*) Vid. supra L. II. c. 2. §. 6. H.

(*b*) De Samojedis H. GROTIUS L. IV. Histor. Belgic. ad A. MDXCV. *Lares parvo atque agiles non deliciæ tuervant, non cura macerat. Qua pedibus incessit, quod manibus cepit, id cuique suum est: nec alius possidendi finis, quam animus paratis contentus & obviis. Ita omnia habent, quia nihil concupiscunt*. H.

(*c*) Conf. Differt. AUCTORIS de statu hominum Naturali §. 6.

(*d*) Bene dicit *princeps causa*. Appetitum enim societatis, indigentiam, de quibus AUCTOR supra egit, & causas alias occasionesve nonnihil contulisse, ut civitates constituerentur, negari nequit. Vid. Elem. pr. civ. Part. I. sect. 3. §. 3. & 4. H.

circumponerent contra mala (*a*), quæ homini ab homine imminent (*b*). Nam uti post Deum optimum maximum homo homini plurimum *prodesse*, ita & non minus *obesse* potest; uti late deducit CICERO Offic. II. (c. 5. & seqq.) Scilicet cum variis malis genus mortalium infestetur, adversus singula aliquid remedii ejusdem solertia machinata est. Contra vim morborum artes mediocorum inventæ. Injuriis aeris tecta, vestes, ignis resistunt. Famem exculta per industriam hominum terra propulsat. Ferociam bestiarum arma, aut insidiæ coercent. Enimvero contra illa mala, quæ pravitas humanæ indolis sibi invicem gaudet intentare, efficacissima ex homine ipso medicina petenda fuit, conjunctis in civitates hominibus summoque imperio constituto. Atque id ipsum demonstratum ivere Persæ, apud quos cum Rex e vita excessisset, quinque deinceps dies absque lege vitam agebant: *Ut re ipsa discant*, ἡλίκον κακόν ἐστι ἡ ἀνομία, σφαγὰς καὶ ἁρπαγὰς καὶ εἴ τι χεῖρόν ἐστιν, ἐπάγουσα, *quantum malum afferat defectus legum & imperii, cædes, rapinas, & si quid deterius introducens, ut sint regum custodes fideliores*, apud SEXTUM EMPIRICUM advers. Mathemat. L. II. (p. 70. D. Ed. Genev.) Possunt quoque huc applicari aliqua ex iis, quæ HERODOTUS Clio memorat super caussis, ob quas Medi, antehac vicatim habitantes, Dejocem sibi regem elegerint. Postquam autem ita dispositi fuere homines, ut a mutuis læsionibus securi esse possent, facile consecutum deinde fuit, ut eo uberius fruerentur commodis, quæ ex hominibus in homines provenire apta sunt: (puta

(*a*) Hine *consideratio malorum, quæ naturalem statum comitantur*, rectissime, ni fallor, causa princeps constituendarum civitatum asseritur. Nimirum ut vere ait ARISTOTELES I. Rhetoe 6. Κακὰ συνάγει τοὺς ἀνθρώπους. *Mala conciliant homines*. & V. Pol. V. Συνάγει γὰρ καὶ τοὺς ἐχθίστους ὁ κοινὸς φόβος. *Communis metus etiam inimicissimos conjungit*. & VII. Pol. 13. Πολλὰ παρὰ τοὺς ἐθισμοὺς καὶ τὴν φύσιν πράττουσι διὰ τὸν λόγον, ἐὰν πεισθῶσιν ἄλλως ἔχειν βέλτιον. *Multa homines præter mores & naturam propter rationem faciunt, si sibi aliter esse melius persuaserunt*. H.

(*b*) Originem igitur Civitatum AUCTOR a Metu derivat, quæ sententia admitti potest, si dicamus, 1. Malos inferendæ, & 2. Bonos avertendæ injuriæ caussa in civitates coiisse. Dum enim ambitiosi & callidi homines, coadunatis copiis suos, aut vicinos oppressum eunt, pars cedere vi, tanquam molliores & imbelles voluerunt: aliis res fusa sibi habere, & electis Ducibus junctisque viribus, vim vi repellere satius visum. Possis tamen & alias cœtuum civilium rationes fingere. Adeundum hic est Scripturæ S. abditos atque reconditos fontes: quos si recludimus, apparet, non ab hominibus piis, sed a Caino, viro improbo primam civitatem conditam fuisse. Genes. II. 17. Post diluvium Nimrodus, homo malus Regnum Babylonis excitare cœpit. Genes. X. 8. seqq. *Cœpit et potens esse in terra - - - quoniam fuit potens venatione: Fuit autem initium regni ejus Babel, & Erech, & Abbad & kalneh in terra Sinear*. Coaluerint autem hæc Regna vis & injuriæ illatæ caussa, dum aliæ vicinæ gentes vel familiæ avertendi metus ergo sociantur, & e medio suorum sibi Reges legunt, ne Nimrodo parere necesse sit. Plurium certe Regum per hos tractus temporibus Abrahami mentionem fieri & sic hodienum agere homines videmus, ut fortiores sint vi unita, si qua ejs vis ingruat major. In quo proinde exemplo Civitatum per utrumque metus genus conjunctarum species præsto est. Coit enim Nimrodus cum suis, ut reliquos opprimat. Secedunt hi, sibique Reges constituunt, ut ejusdem Civitatis nexu libertati suæ consulant. Quidni enim interdum multitudo, quum ab iis premeretur, qui majores opes habebant, justitiæ fruendæ caussa confugerit ad unum aliquem, fortem & virtute præstantem virum, qui præsidium esset populi, & tenuiores injuria prohiberet, dum summos cum infimis pari jure retineret. Forsitan quoque fera animalia, quæ multas initio strages fecerunt, primis hominibus ansam dederunt, ut una vivere, una mori decernerent. Exempla Gentium, quas nulla vinculi Civilis tenuerit communio, quales GRONOVIO ad Grotium L. I. c. 1. §. 1. fuisse dicuntur Aborigines, Gætuli & Libyes falsis similia dicimus. Blanditiis enim præsentium Regnorum illecti scriptores, ubi Palatia & Domus Regias, satellitia Aularumque splendorem non viderent, Regna esse negaverunt, describuntque gentes, quæ esse non possunt, ut pictores tragelaphos, centauros & chimæras. Perinde se habent, quæ de Insulanis quibusdam Africanis, de populis in monte Caucaso habitantibus & de Cafris traduntur. Cafros certe Petrus KOLBIUS qui diutius inter eos versatus est, descriptos esse ait in XVII. gentes, quæ in pagos dividantur, quorum singulis præsit Præfectus, ut singularum gentium Præfectis Princeps. Quo Principe Præside, de Negotiis publicis omnes pagorum Præfecti in medium consulere ait, Præfectorum autem Principes exercitibus præesse. Primi quoque Reges omnes mere Judices aut Duces exercituum fuerunt, ut apparet ex historia Judicum & primorum Regum, qui Israelitis & Judæis præfuerunt, unde est, quod in uno populo plures sæpe Reges fuerint, ut observavit CLERICUS ad Hesiodi Theogon. vers. 85: & sequ. & Op. & dier. v. 38. 39. Quoniam autem occupata, sibive delata potestate sæpe abusi sunt Reges, factum est, ut regna in Aristocratias & Democratias converterentur.

(puta (*a*), ut moribus a puero imbuerentur commodioribus, & varia invenirent, atque excolerent artes, quibus vita humana copiosa & commoda fuit reddita) Conspirant nobiscum, qui causam civitatum *metum* statuunt; per quem haudquidquam intelligitur perturbatio trepidantis & consternati animi, sed quævis præcautio futuri mali. De qua recte pronunciat ARISTOPHANES Avibus: (v. 275.) *Ἡ εὐλάβεια σώζει πάντα, cautio servat omnia.* Quo ipso eluditur quorundam argumentum, qui objecerunt: tantum abesse, ut metus causam civitatibus constituendis dederit, ut potius, si homines mutuo se metuissent, ne conspectum quidem mutuum potuissent ferre; sed dum unus hac, alius alia sese proripit, perpetuo separati mansissent. Quasi vero metuere significet solam fugam (*b*), ac non etiam diffidere, suspicari, cavere. Imo & hoc est metuentis, providere, ne probabilem metus causam habeas. Unde qui dormitum eunt, fores claudunt, quia metuunt fures; clausis foribus, non amplius metuunt. Qui iter faciunt, cum telo sunt, quia latrones metuunt; bene armati, eosdem non amplius metuunt. Quo spectat, quod THUCYDIDES L. I. tradit, morem gestandi ferrum, plerisque barbarorum receptum, quibusdam Græciæ populis adhæsisse ex antiquorum temporum conditione, ubi nec munimento tuti habitabant, nec invicem sine metu congrederentur. Notatu dignum quoque est illud dictum Pyrrhi apud PLUTARCHUM in ejus vita; cum Athenas ingressus in arcem adscendisset, & sacra fecisset Minervæ, descendissetque eodem die, gratam ait sibi esse populi erga se benevolentiam, & quam sibi haberent fidem; *sed caverent, ne ullum posthac regem, si saperent, admitterent in urbem, aut portas ei aperirent*. Civitates fines præsidiis, urbes munimentis firmant, armamentaria apparatu bellico complent, etiam in altissima pace: quod inutile esset, nisi vicinas civitates metuerent. Eædem tamen bene instructæ non amplius metuunt. Sic ut metus media comminisci soleat (*c*), quibus ipse expellatur. Pari ratione homines, quia se invicem metuebant, abs se ipsis præsidia sunt mutuati, constituta civili societate. Cujus vim illi demum penitus intellexerunt, qui dicunt: *Nisi judicia essent, unus homo alterum devoraret*. Conf. HOBBES de Cive c. 1. §. 2. Quod autem homines affatim causæ habeant, quare abs se invicem sibi metuant, caveantque, satis supra L. II. c. 2. §. 6. 12. fuit expositum. Contra quæ ne quidquam ab HORNIO dicto loco, opponitur: *Æquales vixisse familiarum patres multis sæculis sine metu fictitiæ invasionis. Ambitionem sero invasisse genus hominum, & post civitates demum constitutas, quæ honoribus & distinctis dignitatibus originem præbuerit.* Quasi vero funestam inter primos fratres cædem ambitio non produxerit, dum Cainus indignatur, fratrem majori apud Deum esse dignatione. Deinde non sola ambitio causa mutui metus statuitur, sed & perversitas hominum, & concursus circa eandem rem; quarum illa simplicissimis seculis barbariem giganteam, hic etiam inter conjunctissimus rixas produxit. Vid. Genes. XIII. 7. XXVI. 15. 20. 21. Et sane acrioribus stimulis regum pectora ambitio agitat, ac majori generis humani clade desævit; sed ita ut ne pastorum quidem aut rusticorum animi ab isto malo penitus sint immunes. Vid. VIRGILIUS Eclog. 3. v. 25. seqq. it. Eclog. 7. THEOCRITUS Idyll. 5. & 8. Subjungit: *Lacessere alios maledictis, & ferro, non pessimi tantum, sed & stolidissimi fuisse. Lacessitos quippe potuisse invasori meritam inferre mortem; præterquam, quod nulla fuerit præda expectanda inter inopes, aut qui fructus duntaxat haberent collectos, quos ubique terra exponit, nullo aut exiguo labore, & citra periculum parandos.* Quasi non modici spes lucri ad suscipienda scelera pravis hominibus sufficiat; aut quasi non olim hodieque frequententur latrocinia & furta inter populos; queis solus ex agricultura, & pecuaria quæstus. Quin nec solus latrociniorum metus homines in civitates co mpulit; sed ne quibusvis injuriis, quas m° r

tale -

(*a*) Verba uncinulis inclusa exemplo Cl. BARBEYRACI supplevimus, ex Offic. Hom. & Civ. II. c. 5. §. 7.

(*b*) Vid. supra L. III. c. 6. §. 13. H.

(*c*) Et licet plurimæ injuriæ a metu proficisci quoque soleant, quod multis sapientum dictis confirmat H. GROTIUS L. II. de J. B. & P. c. 1. §. 5. tamen hoc ipsum non minus inter causas esse potest, quamobrem animi ad societatem civilem ineundam flectantur. H.

tales varias invicem inferre & recipere apti sunt, obnoxii forent. Id equidem fatemur, quod subjungit: *Utut justa diffidentia fuisset, nullo tamen jure ob incertum metum alterum occupare fuisse indultum*. Verum jus illud in omnes & omnia, quod juxta Hobbesium statum naturalem comitatur, non ultra est extendendum, quam recta ratio admiserit, in hunc fere sensum (*a*): homo in naturali libertate constitutus jus habet utendi omnibus mediis, quæ sana ratio ad ipsius conservationem necessaria dictitat, adversus omnes, abs quibus ipsi periculum imminere itidem sana ratio suggerit. Igitur si quis cautionem suam ulterius, quam ratio sana admittit, extenderit, sine dubio in legem naturæ peccabit. Adeoque si alterum occidere ob incertum metum occupaverit, quem commodius licebat declinare, haudquidquam aliquid fecisse censendus est, quod natura permittit. Unde & sine dubio prave sentiunt, qui ex eodem fundamento rapinas & latrocinia adversus hostes non professos defendi putant. Nam rapina & latrocinium in se denotat tale medium, quod ad conservationem hominis sana ratio necessarium dictitare haudquidquam potest; sed quod potius ob superfluam avaritiam, & crudelitatem suscipitur. Haud sane enim latro viatores spoliat ideo, quod sibi ab illis periculum imminebat. Illud autem satis inepte dicitur: *Si vel maxime odium & diffidentia inter homines versatur, id tamen civitatis causa fieri haud dicetur*. Non enim inter se oderunt & diffidunt homines, ut civitates constituant: sed ideo civitatem constituerunt; quia sibi diffidebant: Et si vel maxime unus paucos aliquos oderit, sibi displicentes, alios contra amore prosequatur, cæteris faveat, aut saltem non irascatur: tamen si singuli vel singulos duntaxat inimicos habuerint, totum genus humanum odiis, & inimicitiis scatebit. Sic ut frustra contendatur, omnino *cohabitatione*, *& naturali multiplicatione civitates cœpisse*. Dedit hæc materiam civitatibus; illa occasionem fortasse, ut vicini potissimum in eandem civitatem congregarentur. Sed caussam, quæ homines ad civitates constituendas impulerit, ista, in se non continent.

§. VIII. Neque est, quod aliquis credat, solam reverentiam legis naturalis, quæ utique omnes injurias prohibet, efficere potuisse, ut quidquid est mortalium in naturali libertate securi invicem viverent. Etsi enim forte (*b*) dentur homines, queis decus, honestum, innocentia, fides quam maxime cordi sit, quæ ne præstita quidem impunitate violare velint, alii quoque metu proventuri inde mali cupiditates suas utcunque compescant: magna tamen ex adverso eorum turba est (*c*), quibus omnia sancta vilia sunt, quotiens spes lucri arriserit, & fiducia propriarum virium, aut solertiæ, qua repellere, aut eludere læsos sese posse sperent. Talibus non diffidere, est ipsorum malitiæ & ludibrio sese ultro exponere. Sallustius Jugurth. (c. 14.) *Parum tuta per se ipsa probitas est*. Cæterum uti abs pravis mortalium cavere, ac idonea sibi præsidia mature circumponere rationis est: ita durum nimis est illud Hobbesii, de Cive c. 5. §. 1. *Spem unicuique securitatis, conservationisque suæ in eo sitam esse; ut viribus, artibusque propriis proximum suum vel palam, vel ex insidiis præoccupare possit*. Equidem ea est apud plurimos perversitas, ut quotiens majus bonum sibi videtur profecturum a violatione legum, quam ab earundem oservatione, volentes easdem violent. Sicut & Plato de Republ. L. II. (p. 593. B. Ed. VVechel.) ait: *Ubicunque injuste agere quisque se posse confidit, agit protinus: prodesse enim quisque privatim multo magis existimat injustitiam, quam justitiam* (*d*). Universum tamen genus hominum istius perversi-

(*a*) Vid. supra L. II. c. 2. §. 3. H.

(*b*) Exhibemus hunc locum ad normam lectionis, quæ occurrit in AUCTORIS Offic. Hom. & Civ. L. II. c. 5. §. 8, omissis verbis Aristotelis, quæ, monente Cl. BARBEYRACO de alia re omni agunt. Loquitur enim Philosophus de eo *avarorum* genere, qui ab alienis bonis ideo abstinent, ne de suo vicissim præstare aliquid cogantur. Οἱ διὰ, inquit, φόβον ἀπέχονται τῶν ἀλλοτρίων, ὡς οὐ ῥᾴδιον, τὸ αὐτὸν μὲν τὰ δὲ αὐτοῦ ἑτέρους μή, ἀρέσκει οὖν αὐτοῖς τὸ μήτε διδόναι, *Qui ob timorem ab alienis abstinent, propterea quod facile minime est, ut si aliquis aliena acceperit, alii ab eo quidquam non accipiant: atque idcirco neque accipere, neque dare ipsis placet*. Nic. IV. 8.

(*c*) PLINIUS III. Ep. 20. *Quotocuique eadem honestatis cura secreto, quæ palam? multi famam, conscientiam pauci verentur*. H.

(*d*) Et ARISTOTELES VI. Pol. 3. in fine: Ἀεὶ ζητοῦσι τὸ ἴσον καὶ τὸ δίκαιον οἱ ἥττους οἱ δὲ κρα-

τεῖ-

versitatis damnare, nimium fuerit. Quin, fatente ipso HOBBESIO, dantur quoque ingenia modesta, quæ sibi plus non arrogant, quam aliis relinquunt, quibusque adeo ob oculos obversetur illud: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*. Ad hosce opprimendos quomodo quis obtentu securitatis suæ ruere possit, ego non video. Nec sana ratio hoc unquam probabit, ut alterum, de cujus voluntate & conatu in meam perniciem nondum peculiariter constat, oppressum eam; cum longe aptiora sint remedia, pacem cum ipso firmandi. Nam sola illa communis hominum malitia, quæ utique gradus suos habet, non statim hominem homini professum hostem facit. Igitur fatemur quidem, in statu naturæ tantam non haberi securitatem, quanta in civitatibus habetur, quod ab aliis officia legis naturalis adversus me sint exercenda: non tamen usque adeo nulla est, ut hostilem in modum adversus omnes sit agendum. Sane enim ubi video vires meas alterius viribus pares esse aut majores, ubi alter voluntatem pacifice mecum vivendi verbis & pactis contestatus est, & per edita quædam specimina confirmavit; quare hunc tanquam hostem habeam? Aut quomodo sola suspicio (*a*), ne amicitiam adversus me simulet, aut animum suum mutet, probabilem mihi causam præbeat eundem occupandi? Id quod multo clarius adhuc cernitur in integris civitatibus, quæ invicem in statu naturali vivunt. Nam hic sane omnium confessione nefas habetur, si una civitas alteram, neque beneficio neque injuria cognitam, nedum amicitiam adversus istam fœdere & opere contestatam, vi aut insidiis occupare velit: ideo tantum, quia communem cum eadem dominum non habet, abs quo compesci possit, si ipsam aliqua læserit. Ex quibus apparet, haudquidquam in statu naturali *silere leges naturales*; quod HOBBES vult; etsi longe major sit securitas easdem exercendi in civitatibus, ubi officiis pacis mihi non respondentem per magistratum compellere possum. His omnibus tamen non obstantibus, prudentia utique dictitat, ut non solum contra professam improborum malitiam matre nos muniamus, sed & quæ apud reliquos sese exserit, probitatem mutabilem esse cogitemus. Atqui hic in universum convenientius præsidium, quam societas civilis, inveniri nequit.

§. IX. PORRO licet jus naturale dictitet, ut si quid controversiæ oriatur, id vel amice componatur, vel arbitris decidendum devolvatur; tamen ne sic quidem paci satis cautum erit. Quam facile namque est homini in alias naturæ leges peccare; tam facile quoque est, præteritis arbitris, protinus ad arma convolare. Quin & cum per solum pactum in arbitrum fuerit a partibus compromissum, ubi sententia displicuerit, idem quoque proculcare non difficile fuerit illi, cui virium suarum fiducia impunitatem inter homines promiserit: præsertim cum arbiter pro imperio partes adigere non possit, ut sententia ab ipso pronunciata utique stent. Hinc & prudentia omnino suadet, ut ne in naturali libertate nudis pactis, fideique aliorum nimis confidamus (*b*), sed illa fœdera credamus sanctissime servatum iri, quæ mutua utilitate sanciuntur, quæque adeo violasse utrique damnosum fuerit; aut ubi alter vi ad servanda promissa facile adigi potest. Ubi perfidiæ lucrum & impunitas est proposita, temerarium habetur credere, salutem suam solius pacti vocabulo satis muniri. Atque id ipsum satis ostendit praxis populorum, qui postquam cum una civitate fœdus abruperunt, aliorum populorum fœdere se muniunt; quo ipso non statim damnant perfidiam suam, quod in aliorum fidem se recipiunt; sed quia civitates solent fœdera cumprimis utilitate propria metiri, abdicato fœdere inutili aut pernicioso utiliori sese applicant. Et in hunc sensum emolliendum est dogma HOBBESII (*c*) de Cive c. 2. §. 11. *pacta mutuæ fidei in statu naturæ esse invalida*. Silicet licet speciose jactetur apud Livium L. XXII. c. 22. *Vult sibi quisque credi, & habita fides ipsam plerumque obligat fidem*: in statu tamen naturali longe tutius fuerit (*d*) cogitare tritum illud: *Fiso res periit, diffiso salva remanet*

τοῦντες ὁ φροντίζουσι. Semper quærunt æquum ac justum infirmiores: qui autem superiores, id insuper habent. H.

(*a*) Bene sola suspicio. V. supra L. II. c. 5. §. 6. H.

(*b*) V. infra c. 4. §. 9. H.

(*c*) V. supra L. III. c. 6. §. 9. H.

(*d*) V. supra L. II. c. 2. §. 12. H.

remansit. Πίστει χρήματ' ὄλεσσα, ἀπιστίῃ δ' ἐσάωσα. THEOGNIS (vers. 830.)

§. X. ACCEDIT & alia causa, quare sola lex naturæ pacem humani generis continere non possit. Scilicet habet hoc naturalis libertas, utquemadmodum propriis viribus sua cuique salus defenditur; sic & circa obtinendum istum finem, & in regendis suis actionibus proprio quilibet judicio utatur. Quod quantopere apud diversos discrepet (*a*), quis est, qui ignoret? Paucissimis ea est ingenii felicitas, ut quid generi humano singulisque ad diuturnitatem conducat, proprio Marte possint perspicere, & perspectum constanter sequi velint. Plurimis præ ingenii hebetudine fœdus error pro ratione imponit. Plerique inconsulto affectuum impetu feruntur, quo libido, aut fallacis speciei utilitatis subegerit. In tanta opinionum atque studiorum discrepantia, quæ fida pax, aut concordia potest esse? Dum stolido æque ac sapienti sententia sua videtur pulcherrima, nec iste magis hujus, quam hic istius ductum sequi dignatur. Cum autem sola ratio, prout in singulis hominibus deprehenditur, tantam discrepantiam componere nequeat; alia sane via qualiscunque sententiarum conspiratio est obtinenda.

§. XI. DENIQUE etsi non solum res ipsa satis ostendat, quantum felicitati suæ, ope aliorum hominum promovendæ officiant, quantaque mala ac pericula sibi arcessant legis naturalis violatores; sed etiam ipsa lex naturalis conscientiis hominum satis insinuet (*b*), non impune laturos, qui contra ipsius scita alios petulanter læserint: CLAUDIANUS de IV. Cons. Honorii: (v. 104. & seqq.)

> *Extruite immanes scopulos, attollite turres,*
> *Cingite vos fluviis, vastas opponite silvas;*
> *Non dabitis murum sceleri. . . . .*

Ac licet utilitas, quæ observationem legis naturalis, malumque, quod ejusdem violationem circa promovendam aut impediendam cujusque felicitatem sequitur, manifeste ostendat, præstare, ut sociales sese homines, quam diverso modo, gerant: ne isthoc tamen intuitu ea sat valida est ad procurandam generis humani tranquillitatem. Idque quia multitudo non ratione, sed impetu vivit, ac libidinem pro ratione habet, educationis fere & consuetudinis vitio, qua vis rationis velut obsurdescit (*c*). Tum quod magna pars mortalium præsentibus tantum imminet, futuri parum curiosa, ac illis fere movetur, quæ in sensus incurrunt, ad sublimiora ægre adsurgat. Inde est, quod apud plurimos longe major pœnæ humanæ metus, quam divini Numinis, quo tamen nihil magis metuendum. Scilicet quia lento fere pede divina vindicta solet incedere (*d*), & sæpe per occultas sese vias explicat. CÆSAR de B. G. L. I. (c. 14. n. 5.) *Consuesse Deos immortales, quo gravius homines ex commutatione rerum doleant, quos pro scelere eorum ulcisci velint, his secundiores interdum res, & diuturniorem impunitatem concedere.* Id quod pravis mortalium ansam præbet ad alias causas impiorum mala referendi; (add. Eccles. VIII. 11.) præsertim cum etiam improbissimis sæpe affatim adsit, quibus vulgus felicitatem metiri suevit, & contra probi sæpe multis calamitatibus premantur (*e*), ex quibus improbi & stolidi inefficaciam virtutis ad felicitatem colligere amant. Quo faciunt illa apud PLUTARCHUM de sera numinis vindicta: (p. 548. D. E.) *Ultionem maleficio quam proxime adjunctam statim*

(*a*) V. supra L. II. c. 1. §. 7. H.

(*b*) V. supra L. II. c. 3. §. 21. H.

(*c*) V. supra d. L. II. c. 3. §. 2. & c. 4. §. 3. H.

(*d*) Homines autem quæ longe absunt, non metuunt. V. ARISTOTELES I. Rhetor. 7. & II. Rhetor. 5. H.

(*e*) V. Malach. III. 14. 15. Conf. Job. XXI. 7. sequ. Psalm. LXIII. 3. sequ. Ecclsiast. Salomon. IX. 2. sequ. Jerem. XII. 1. sequ. EURIPIDES in Bellerophonte, vertente Grotio:

> *Nonne vis Regum insolens*
> *Evertit illos opibus, hos tradit neci,*
> *Et pejerata dirimit portas fide;*
> *Quique ista faciunt multo agunt felicius,*
> *Quam qui Deos pacemque perpetuo colunt;*
> *Urbes minores video, sint quamvis piæ,*
> *Majoribus parere, compulsas jugum*
> *Tolerare valido Marte numerosi agminis.*
> *Vestrum quoque aliquis, si Deos pertenderet*
> *Orare, victum ne sibi partes manu,*
> *Documentum ab ipsis rebus acciperet brevi,*
> *Cœlestis an vis calamitates arceat.*

Conf. supra L. II. c. 3. §. 21. H.

tim viam intercludere iis, *qui quamplurimum malitia bonos habente successus utuntur*. *Nihil enim aliud perinde*, *atque dilatio justæ vindictæ*, *injuria affectorum spes enervat*, *animosque eorum dejicit*, *contra improbos ferocia & audacia agens*. *Et hoc ipso mali sese ad capessenda flagitia exhortantur atque excitant*; *quod malitia fructum statim maturum*, *& ante oculos situm præbeat*, *pœna autem sero demum*, *& longe post fruitionem subsequatur*. Accedit & hoc, quod stimuli conscientiæ, quæ facinus antecedunt, non ita validi videntur, quam qui idem subsequuntur quando factum non amplius infectum fieri potest. CURTIUS L. VIII. c. 2. *Male humanis ingeniis natura consuluit*, *quod plerumque non futura*, *sed transacta perpendimus*. Et quod rationis dictamen flagrans ante factum cupiditas obtundebat; id hacce defervescente demum validissime animum percellit. PLUTARCHUS dicto loco: *Ubi homo aut ob avaritiam*, *aut gloriæ potentiæque civilis invidiam*, *aut Venereæ voluptatis causa facinus injustum atque atrox commisit*: *ac deinde furiosa siti libidinis suæ dissipata*, *sumto tempore perspicit*, *reliquos mansisse fœdos & horrendos flagitii impetus*, *utile autem*, *necessarium*, *aut conducibile nihil illis partum*: *nonne in eam sæpenumero incidat cogitationem necesse est*, *se vanæ gloriæ*, *aut illiberalis ingratæque voluptatis causa*, *perversis pulcherrimis & maximis inter homines juribus*, *vitam turpitudine*, *tumultibusque implevisse?* Scilicet uti IDEM dicto loco ait: *Quemadmodum malefici cum ad supplicium educuntur*, *quisque suam effert crucem*; *sic vitiositas ad singula peccata ex sese fabricatur singula tormenta*; *solertissima opifex vitæ miserabilis*: *& in qua præter turpitudinem terrores multi*, *animique motus graves*, *pœnitentia*, *tumultusque continentes insint*. Verum quia isthæc interna tormenta in aliorum sensus non incurrunt; ideo eo minorem habent efficaciam ad aliorum malitiam reprimendam. Equidem recte HOBBESIUS Leviathane c. 31. *Nulla fere est actio humana*, *quæ initium non sit catenæ cujusdam consequentiarum adeo longæ*, *ut ad finem ejus prospicere providentia humana nulla possit*. *Concatenantur autem accidentia jucunda & molesta adeo insolubiliter*, *ut qui jucundum sumit*, *molestum quod adhæret*, *quanquam improvisum*, *necessario etiam accipiat*. *Quemadmodum vim inferentes punit vis aliena*: *intemperantiam puniunt morbi*, *& tales sunt*, *quas voco pœnas naturales*. Stoliditas tamen plerorumque hominum, & affectuum vehementia facit, ut ista omnia paucissimis pro dignitate considerentur. Igitur frænandæ hominum pravitati efficacius remedium non supererat, quam quod civitates jam constitutæ suppeditant. Sicut PLUTARCHUS adversus Colotem (p. 1124. D.) ista Colotis verba haud recte reprehendat. *Qui vitam*, *qui leges composuerunt*, *atque jura*, *utque regerentur urbes & imperio magistratuum parerent*, *instituerunt*; *ii in tranquillo admodum & tuto nos collocaverunt*, *tumultibusque liberaverunt*. *Ita si quis aboleret*, *ferarum porro vitam victuri essemus*, *& quisque obvium quemque tantum non devoraturus* (*a*) Nam valde superfunctorie indolem mortalium PLUTARCHUS inspexit, si credidit, sublatis legibus civilibus, *per decreta Parmenidea*, *Socratica*, *Platonica*, *Heraclitea*, decus ac pacem humani generis stare posse. Et si vel maxime verum esset illud Aristippi apud HESYCHIUM (*b*) ILLUSTRIUM, τί πλέον ἔχουσιν οἱ φιλόσοφοι, *quare cæteros antestarent philosophi*; respondit, ἂν πάντες οἱ νόμοι ἀναιρεθῶσιν ὁμοίως βιώσομεν, *si omnes leges sublatæ essent*, *similiter viveremus*: quid tamen fiet maximæ parti mortalium, qui sibi relicti affectibus & libidinibus suis obtemperant? Quin potius ergo, qui *ratione traduci ad meliora non possunt*, *metu contineantur*. QUINTILIANUS L. XII. c. 7.

(*a*) Ὅτι τὸν βίον οἱ νόμους διατάξαντες καὶ νόμιμα καὶ τὸ βασιλεύεσθαι τὰς πόλεις καὶ ἄρχεσθαι καταστήσαντες εἰς πολλὴν ἀσφάλειαν καὶ ἡσυχίαν ἔθεντο, καὶ θορύβων ἀπήλλαξαν· εἰ δέ τις ταῦτα ἀναιρήσει, θηρίων βίον βιωσόμεθα.

(*b*) Et quod Aristoteles, ut est apud LAERTIUM L. V. Ἐρωτηθεὶς τί ποτ' αὐτῷ περιγέγονεν ἐκ φιλοσοφίας, ἔφη, τὸ ἀνεπιτάκτως ποιεῖν, ἅ τινες διὰ τὸν ἀπὸ τῶν νόμων φόβον ποιοῦσιν, *interrogatus*, *quid sibi ex philosophia magis esset acquisitum*, *inquit*, *ut ageret ea quæ legum metu quidam faciunt*. H.

CAPUT

CAPUT II.

DE INTERNA CIVITATUM STRUCTURA.

I. *Contra malitiam hominum ab ipsis hominibus remedium est petendum.*
II. *Ad hunc finem multi sese conjungere debent.*
III. *Illi multi consentire debent.*
IV. *Quid cœtus apum a civitate differat.*
V. *Ad civitatem requiritur unio voluntatum, & virium.*
VI. *Unio illa fit intervenientibus pactis.*
VII. *Pactum primum, & illud subsequens decretum.*
VIII. *Pactum alterum, complementum civitati afferens.*
IX. *Causa, quare Hobbesius unum tantum pactum agnoscat;*
X. *Ea est insufficiens.*
XI. XII. *Ejus rationibus respondetur.*
XIII. *Quid sit civitas?*
XIV. *In monarchia quod vult rex, id vult civitas.*
XV. *In aliis formis regulariter major pars concludit:*
XVI. *Quod limitatur.*
XVII. *De paritate sententiarum.*
XVIII. *De conjungendis & dividendis sententiis.*
XIX. *Quot homines minimum ad concilium requirantur.*
XX. *Quis sit civis.*
XXI. *Quotuplicia sint corpora subordinata?*
XXII. *Quid juris istis corporibus competat.*
XXIII. *De corporibus illegitimis, & factiosis.*
XXIV. *De peculiaribus functionibus civium.*

CONSEQUITUR jam, ut civitatum intrinsecam structuram curatius rimemur. Ut igitur securitatem sibi homines, quanta quidem in ipsorum conditionem cadit, contra malitiam aliorum hominum pararent, nihil aliud excogitari potuit, quam ut unusquisque sibi auxilia idonea circumponeret, quibus invasio alterius in alterum ita periculosa redderetur, ut satius sibi esse putaret manus cohibere, quam conserere, pacem agitare, quam bello alterum lacessere. Malitia quippe ingenii humani, & ad lædendos alios proclivitas nulla re efficacius reprimi potest, quam ostentato cominus præsentaneo malo, quod mansurum sit eum, qui alterum aggressus fuerit, ac sublata spe impunitatis. Tale porro auxilium haudquidquam præbere potest locus aliquis, natura aut arte munitus. Nam in tali solum hærere, carceris instar habet, neque solus quis eundem facile defendat. Receptis autem sociis, ab his ipsis periculum imminet, ni alio præsidio contra eosdem te munias. Equidem ab armis aliquid auxilii potest accedere; sed non tantum, ut unus homo sibi diuturnam securitatem etiam contra multos inde queat polliceri. Sic & quod ex animantibus brutis accedere præsidium potest, exiguum est, aut anceps, nec repellendis istis periculis idoneum. Sicut unius & alterius canis, qui stipendia contra Americanos fecit (*a*), meminit GOMARA Hist. gen. Ind. occid. c. 44. & 65. Et Imperator insulæ Zeylon (*b*) in regia sua Candy habere dicitur satellitium velut centum elephantorum, qui noctu per urbem vigilias obeunt, & circa necandos sontes carnificum vice funguntur. Sed ut ad hunc usum idonei fiant, auxilio multorum hominum opus est. Igitur contra pericula ab homine imminentia nullum com-

(*a*) Veteres Galli, quod a Cl. BARBEYRACO additur, ipsi quoque teste STRABONE L. IV. p. 305. Ed. Amstelod. in bellis canibus Anglicis, non minus quam canibus suæ regionis usi sunt. Alia exempla præsto apud PLINJUM Hist. Nat. L. VIII. c. 40. POLYENUM Strateg. L. IV. c. 2. §. 16. L. VII. c. 2. §. 1. ÆLIANUM Hist. Animal. L. VII. c. 38. POLLUCEM L. V. §. 47. Edit. Amst. & SPARTIANUM in vita Caracall. c. 6.

(*b*) Vid. Robert. KNOX Narrat. histor. de insula Ceylon. L. II. c. 1. H.

commodius remedium peti potuit, quam ab ipso homine, junctis invicem viribus, mutuoque implicita salute, & periculis communi conspiratione propulsatis. Conf. Hobbes de Cive c. 6.

§. II. Manifestum est autem, quod duorum vel trium consensio talem securitatem minime possit præstare; propterea quod ex altera parte, quæ istos est invasura, additio unius vel paucorum hominum ad certam & indubiam victoriam sufficit, ac adversariis fiduciam dat ad aggrediendum, successumque & impunitatem spondet. Igitur necessarium est ad securitatem, quam quærimus, obtinendam, ut numerus eorum, qui in mutuam opem conspirant, tantus sit, ut paucorum hominum ad hostes accessio non sit ipsis conspicui momenti ad victoriam; adeoque ut insignis aliqua hominum multitudo sese conjungat. Inde & Plato de LL. L. V. (p. 845. E. Edit. Wechel.) tantum civium numerum ad civitatem requirit, ut injuriantes vicinos possint depellere, & iisdem injuriam patientibus auxilia ferre (a). Ex quibus & hoc colligitur, justam civitatis magnitudinem ad vicinorum vires esse referendam (b). Inde quæ olim, cum mortalium genus in magnam civitatum multitudinem distingueretur, magnæ erant civitates, post exortis magnis imperiis, justo minores sunt. Nam *corpora quamlibet ardua & excelsa procerioribus admota decrescunt*. Plinius Panegyrico. (c. 61. num. 2.)

§. III. Deinde inter multos istos, qui hoc fine coeunt, oportet ut sit consensus circa adhibenda media, ad eundem finem idonea. Quantuscunque enim alias istorum sit numerus, ni tamen consentiant de optima ratione, qua communis defensio sit instituenda, sed si quisque ex proprio judicio suis viribus uti velit, nihil efficietur. Nam distracti sententiis, & in diversa tendentes impedimento invicem erunt. Aut si maxime aliquando in unam actionem spe victoriæ, prædæ, aut vindictæ, impetu vel consilio sic satis consentiant: id quod quandoque in plebe furibunda quoque cernitur, vid. Tacitus Ann. I. c. 32. v. 6. 7. postea tamen diversitate ingeniorum, consiliorumque, vel æmulatione aut invidia, quibus naturaliter homines inter se contendunt: vel levitate & per inconstantiam, ita divellentur, ut deinceps neque mutuam opem ferre, nec ut pacem inter se habere velint. Conferantur, quæ super vitiis Reipublicæ Atheniensis disserit Polybius L. VI. c. 45. Adeoque ejusmodi coitiones multorum hominum minime omnium ad diuturnitatem valebunt, nisi communi aliquo metu coerceantur, ne ab eo, quod semel placuit, postea pro lubitu discedere iterum queant. Unde consequitur, nudam consensionem plurium, etiam pacto firmatam, non præstare illam, quam quærimus, securitatem; seu non sufficere, ut plures inter se societatem mutui auxilii ineant, mutuoque promittant, quod actiones suas, viresque ad eundem finem, bonumque commune sint directuri. Sed oportet, ut quid amplius accedat, ut qui semel ad pacem & mutuum auxilium causa communis boni consenserint, metu prohibeantur, ne postea, cum bonum suum privatum a communi discrepare visum fuerit, iterum dissentiant.

§. IV. Ad hocce illustrandum Hobbes presse examinat naturam quorundam brutorum, quæ & ipsa aliquo modo socialia videntur, uti sunt potissimum apes, & formicæ. Hæc enim, utut ratione destituantur, per quam pacta facere, & regimini se submittere possint; tamen consentiendo, id est, eadem cupiendo, & eadem fugiendo ita actiones suas dirigunt ad finem communem, ut cœtus eorum nullis seditionibus sint obnoxii (c). Id quare inter homines secus fit, & quare magna hominum multitudo diu concorditer cohabi-

(a) Ὄγκος δὲ πλήθους ἱκανὸς οὐκ ἄλλως ὀρθῶς γίγνοιτ' ἂν λεχθεὶς, ἢ πρὸς τὴν γῆν καὶ τὰς τῶν πλησιοχώρων πόλεις γῆς μὲν, ὁπόση πόσους σώφρονας ὄντας ἱκανὴ τρέφειν. πλείονος δ' οὐδὲν προσδεῖ. πλήθει δὲ ὁπόσοι τοὺς προσχώρους ἀδικοῦντάς τε αὐτοὺς ἀμύνασθαι δυνατοὶ, καὶ γείτοσιν ἑαυτῶν ἀδικουμένοις βοηθῆσαι μὴ παντάπασιν ἀπόρως δύναιντ' ἄν.

(b) Fit etiam interdum, ut parva civitas, æmulatione vicinorum potentum, libertatem retineat. Vid. de Palmyra urbe PLINIUM L. 5. Histor. c. 25. de Saguntinis LIVIUM L. XXI. Hist. c. 3. H.

(c) Nisi ubi apum Reges inter se discordant. VARRO L. III. de Re rustic. c. 16. *Præterea animadvertat, ne plures Reguli exsistant: inutiles enim fiunt propter seditiones*, Addit: *cum tria sint genera ducum in apibus, nigrum, rubrum, varium: nigrum cum altero Rege esse seditiosum, & corrumpere alvum, ut fuget aut cum multitudine fugetur*. H.

habitare sine imperio nequeat, operæ pretium erit dispicere. Causa igitur, quare providentissima natura istas bestiolas in cœtus conjunxerit, hæc videtur, quod illæ per hyemem quoque perdurent, ciboque alantur, cum reliqua insecta fere sub hyemem moriantur, aut citra assumtum extrinsecus cibum degant. Longe commodius autem istorum cibus comportari, & asservari potest, si plures operam jungant, quam si singulæ seorsim laborent. Ex quo istud patet, illarum bestiolarum cœtus finem habere a civitatibus diversum, sed in iisdem aliquod instar existere societatis omnium bonorum, dum in commune laboratur, & ex communi omnes aluntur. Affert & aliam rationem ejus discriminis Hobbes, quod istarum bestiolarum regimen sit tantum consensio, sive multæ voluntates ad unum objectum, non una voluntas, qualis in civitatibus est: seu quod istorum insectorum singula seorsim ad opus cum aliis faciendum, cibariaque in unum congerenda conspirent; non autem omnium voluntates in unam voluntatem coaluerint, prout in civitatibus fieri suevit, ut pro omnium voluntate habeatur, quod vel unus, vel concilium aliquod constituit. Causæ autem, quare in creaturis illis, solo sensu & appetitu viventibus, nuda consensio animorum sit ita durabilis, ut ad eam nulla re alia præterea opus sit, hæ fere sunt. I. Inter homines certamen est honoris & dignitatis; inter bestias non est: unde, quæ ex hoc fonte inter homines promanat invidia, æmulatio, & odium inter bestias non deprehenditur. II. Appetitus apum naturalis, & sensuale velut judicium conformia sunt, & ad commune bonum feruntur, quod inter illas a privato non differt. Τὸ τῷ σμήνει μὴ συμφέρον, οὐδὲ τῇ μελίσσῃ συμφέρει, *Quod examini non conducit, nec api conducit*. MARCUS ANTONIUS L. VI. §. 54. (*a*). Unicum desiderium est plena habere alvearia. Inter homines autem quot capita, tot sensus, & nihil fere pro bono habetur, in quo possessori non sit aliquid præcipui & eximii præ cæteris. III. Animantia ratione destituta nullum defectum vident, aut videre se putant in administratione (*b*) suorum cœtuum; quippe quos non judicio, sed solo naturæ instinctu constituerunt, nec cum aliis comparare norunt. Nec ulli apum lubido subit cellulas alia, quam sexangulari figura formandi. Sed in cœtu hominum plurimi sunt, qui præ cæteris sapere se existimantes præsentem statum fastidiunt, & res novare instituunt. Ob diversitatem autem judiciorum diversi novatores diversis modis novant; ex quo distractio civitatis, & demum bellum civile oritur. IV. Animalia bruta, utcunque possint vocis suæ aliquem habere usum (*c*), ad significandum inter se affectus suos saltem concitatiores; carent tamen arte illa verborum lenociniis res fucandi, quæ necessario ad perturbationes animi concitandas requiritur; qua nempe bonum melius aut vilius, malum pejus aut levius, aut utrumque diversa plane facie, quam revera est, repræsentatur. Verum hominis lingua quædam belli & seditionis tuba quandoque esse solet (*d*) quæ non solum falsas vivendi & agendi regulas potest promulgare, sed etiam illas multo cum verborum lenocinio aliis insinuare & commendare, animosque eorum pacificæ societatis indoli reddere infestissimos. Nec immerito quondam Pericles a Comico dictus fuit tonuisse, fulgurasse, & contudisse totam Græciam. V. Non distinguunt bruta contumeliam aut contemtum a damno, vel potius nullum contemtus babent sensum. Igitur dum ipsa necessitates coporis sui inveniant, de sociis ultra

(*a*) Quibus quidem verbis id tantum indicat Imperator Antoninus, quæ civitati noxia sint, nec privatis ulla ratione conducere posse. Imitantur enim tantula animalia, Apes, Civitatis quodammodo cœtum & Reipublicæ instar habent.

(*b*) Nisi tamen hæc administratio, quanquam adest communionis Civilis simulacrum, inter inania Physicorum referenda est commenta. Vid. SIDNEII libellus de Gubernatione, c. 2. sect. 8.

(*c*) VARRO dicto loco. *Duces conficiunt quaedam ad vocem, ut imitatione tubæ: tum id faciunt, cum inter se signa pacis ac belli habeant*, H.

(*d*) EURIPIDES Hippolyto coronato:

Τοῦτ' ἔσθ', ὃ θνητῶν εὖ οἱ λίαν λόγοι
Δόμους τ' ἀπόλλυσ' οἱ καλοὶ οἰκουμένας
Hoc est, quod bene constitutas hominum civitates
Et familias evertit, nimis splendidi sermones.

Idem Hippolyto obtecto:

Φεῦ, φεῦ, τὸ μὴ τὰ πράγματ' ἀνθρώποις ἔχειν
Φωνὴν, ἵν' ἦσαν μηδὲν οἱ δεινοὶ λόγοι.
Eheu! quod non ipsis datum est rebus loqui.
Ut nil valeret erudita oratio. H.

ultra nihil querelarum movent. Verum illi homines maxime Reipublicæ molesti sunt, quibus maxime licet esse otiosis. Neque antea super existimatione, aut dignitate certant, quam de fame & injuriis aeris victoriam reportaverint. VI. Denique consensio creaturarum illarum brutarum naturalis est, hominum pactitia tantum, id est, artificiosa; seu moralis potius, vinculis moralibus duntaxat contenta, quæ naturalem ingeniorum diversitatem atque asperitatem, & in contrarium tendendi facultatem haudquidquam extinguunt. Addi posset & hoc, in cœtu apum imperium proprie non esse; ideo enim rex apum aculeo caret: cum tamen illud velut anima sit civitatis. Etsi hoc sane ingens naturæ miraculum sit; quod *rege incolumi mens omnibus una est*; *Amisso rupere fidem.* Add. Xenophon Cyrop. L. V. Probe tamen observandum, isthanc comparationem inter multitudinem hominum & apes eo tantum fine adduci, ut ostendatur, quare in magno cœtu hominum diuturna conspiratio & concordia speranda non sit, ubi imperium abfuerit. Nequaquam autem hoc volumus, quasi hæ inclinationes, quæ discordiæ semina continent, apud singulos homines æque efficaces deprehendantur, aut quasi non sana ratio ex ipsa natura hominis talia suggerat argumenta, quæ hominem magis ac ullum aliud animal ad concordiam & mutuam benevolentiam inclinare jubeant. Unde nostrum scopum haudquidquam intervertit Rich. Cumberland de Legat. nat. c. 2. §. 22. qui sex istas rationes Hobbesii retorquere instituit, ostendendo, ab homine amari honorem, qui e beneficentia naturaliter provenit, eundem publici boni vim ad tutandum bonum ipsius privatum perfectius intelligere; ratione uti, quæ & ad obedientiam & ad imperandum, prout sors tulerit, ipsum pariter disponit: verbis aptissimis rationis suæ vim acuere nosse atque exornare: legem nosse, cujus vi injuriam a damno citra injuriam illato distinguit; denique consensioni inter homines semel factæ non tantum a natura accedere constantiam, sed & artem naturæ auxiliatricem varias cautelas adversus casus minus inopinatos, & durationem ultra ætatem hominis per scripturam impertire. Enimvero nihil agit, antequam ostenderit, magnam multitudinem hominum, nullo imperio contentam a paucis quoque non posse pesturbari, & omnes homines sapere, ac dictata sanæ rationis liquidissime intelligere, omnesque affectus & pravas libidines plane enervasse. Et sane ruinosa valde civitatibus fundamenta substernit, qui modestiæ mortalium nimium tribuit, ac de probitate sui animi alios omnes, & præcipue fecem vulgi metitur.

§. V. Cæterum quid sit illud, quod consensum multorum diu continere aptum sit, humani indolem ingenii penitus rimanti facile apparebit. In quo duo occurrunt vitia, quæ potissimum impediunt, quo minus multi diu in communem aliquem finem possint conspirare. Unum est diversitas inclinationum & judicii circa discernendum, quod ad finem communem est utilissimum: cui in plurimis conjuncta est hebetudo ad dispiciendum, quod ex pluribus sit utilissimum; & pervicacia mordicus defendendi, quod semel utcunque arriserit. Alterum est torpor, & aversatio ultro faciendi, quod utile est, ubi desit aliqua necessitas, quæ tergiversantes velint nolint ad officium faciendum subigat. Priori malo remedium fit, unitis in perpetuum voluntatibus omnium, seu ut deinceps una sit omnium voluntas circa ea, quæ ad finem societatis faciunt. Posteriori autem; si constituatur aliqua potestas, quæ præsens, & in sensus incurrens malum infligere possit communi utilitati reluctantibus. Quo spectat illud Ciceronis Tusc. Quæst. L. IV. (c. 20.) *Ipsam ægritudinem non sine magna utilitate a natura dicunt constitutam; ut homines castigationibus, reprehensionibus, ignominiis affici se in delicto dolerent. Impunitas enim peccatorum data videtur eis, qui & ignominiam & infamiam ferunt sine dolore.* Unio voluntatum hoc sane modo fieri nequit (a), ut naturaliter omnium voluntates in unum confundantur, aut ut unus tantum velle incipiat, reliqui omnes velle desinant: aut ut naturalis voluntatum discrepantia, & in diversa inclinatio ullo modo plane tollatur, in & perpetuam harmoniam combinetur. Sed hoc demum modo multæ volun-

(a) Verbo: translatio voluntatum & virium intelligitur moralis. H.

luntates unitæ intelliguntur, si unusquisque voluntatem suam voluntati unius hominis, aut unius concilii subjiciat, ut pro voluntate omnium & singulorum habendum sit, quicquid de rebus ad securitatem communem necessariis ille voluerit. Nam & illud quisque velle censetur, quod in alium contulit, si ipse velit. Ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς τὴν αὐτοῦ γνώμην τέταχε τῷ διοικοῦντι τὰ ὅλα καθάπερ οἱ ἀγαθοὶ πολῖται τῷ νόμῳ τῆς πόλεως. *Vir bonus suum animum gubernatori universitatis submittit: quemadmodum boni cives legi civitatis.* ARRIANI Epictetus L. I. c. 2. Pari ratione talis potentia, quæ omnibus metuenda sit, constitui non potest, ut omnes & singuli suas vires naturaliter in unum transfudant, ipsi deinde plane enerves. Sed hoc duntaxat modo unus omnium vires possidere intelligitur, si omnes & singuli sese obligaverint, quod eo modo vires suas applicaturi sint, sicut ille voluerit. Isthæc voluntatum atque virium unio ubi facta fuerit, tunc demum civitas, validissima societatum & personarum moralium, inde emergit. Distinctius ista intelligentur, si cogitemus, per submissionem voluntatum apud subditos non extingui naturalem libertatem voluntatis, per quam de facto velut retrahere possunt, quod semel dederunt, & detrectare obsequium, quod polliciti sunt, neque vires & facultates subjectorum naturaliter in imperantem transfundi, ita ut verbi gratia robur, quod fuit in lacertis omnium subditorum transeat in lacertos imperantis: igitur duplici velut pondere librari voluntates, viresque subditorum, ut ad nutum voluntatis imperantium se componant. Quorum prius positum est in ipso pacto, quo illi sese hisce submiserunt; cui maximam addit vim præceptum Divini Numinis, & religio jurisjurandi (*a*), quibus tanto major efficacia inest flectendis hominum animis, quo magis hi bonam disciplinam a puero sortiti sunt (*b*), & necessitatem atque utilitatem imperii civilis perspectam habent. Qui autem per animi pravitatem pressioni hujus ponderis renituntur, dum vel imperium stolide æstimant, velut rem paucorum libidini, cæterorum vexationi repertam, vel torpent & aversantur ultro facere id, quod officium requirit, isti altero pondere ad capessenda imperantium jussa adiguntur, nempe metu pœnæ & extrinseca coactione. Cum autem qui alterum coacturus est, robustior ipso esse debeat, & vero id robur, quo imperantes singulorum hominum robur excedunt, inde fit, quod cives ad nutum ipsorum vires suas applicent; inde quod pravos cives cogere & coercere possint imperantes, ab obsequio bonorum civium est. Cæterum ut major virium pars in civitate in manu imperantis sit, illi, cui imperium legitime partum, & qui vel mediocre studium circa officium suum præstandum ostendit, in proclivi est efficere. Nam & semper sperare potest, majorem partem civium divini præcepti, fideique datæ & juramenti memorem fore; & nunquam non majoris & melioris partis ex populo interest civitatem tranquillam & salvam esse, ac legitimis imperantibus auctoritatem suam constare. Sed & in promtu sunt aliquot velut machinæ, quibus imperantium potentia insigniter augetur, uti sunt loca bene munita, miles perpetuus singularibus vinculis imperanti obstrictus: per quæ quantumvis magna multitudo coerceri potest, inermis præsertim & per lata terrarum spatia diffusa; & ubi caute ab imperantibus prospiciatur, ne in factionem cives conjungantur.

§. VI. UT autem isthæc unio penitius intelligatur, sciendum est, quod plures personæ physicæ, quamdiu in unam personam moralem non coaluerunt, quicquid agunt, aut quascunque obligationes contrahunt, tanquam singuli agant & contrahant, adeo ut tot numero sint actiones & obligationes, quot sunt personæ physicæ. Et quanquam sæpe multi homines, vocabulo *multitudinis*, quod unitatem videtur notare, soleant exprimi; tamen si quis accuratius consideret, multitudo non est vox aliqua collectiva, seu quæ notat

unum

(*a*) XENOPHON. L. IV. Memorabil. refert, *ubique in Græcia moribus & usu receptum esse, ut jurent cives, velle se concordiam colere; idque Sacramentum ubique præstari.*

(*b*) Quare bene apud Cl. Barbeyracum in nota 1. Jo. CLERICUS monet, principes modo cupiditates coercere & domitas habere libidines studeant, nec volucrum illarum similes videri velint, quæ libero cœlo volantes, sanguine se pascant, facillime a civibus sui, Numinum ritu, ore obvoluto adorari.

unum ex pluribus conſtans, uti eſt verbi gratia exercitus, claſſis, concio, ſenatus. Sed revera nil niſi multas res notat, abſtrahendo an homogeneæ illæ ſint, an heterogeneæ, collectæ, an diſperſæ. Adeoque multitudo hominum revera non eſt unum aliquid (*a*), ſed plures homines, quorum unuſquiſque ſuam ſibi habet voluntatem, & ſuum circa omnia proponenda judicium. Et proinde multitudini, prout contradiſtinguitur ſingulis, una & ſeparata a ſingulis actio, aut peculiare jus tribui non poteſt. Unde etiamſi quis in aliqua multitudine extiterit, ſeu multos circa ſe homines habuerit, in unum corpus non conjunctos, quorum plerique aut cæteri omnes aliquid agant, aut contrahant, nec tamen ipſe in id conſenſerit, aut alio modo de iſto actu participaverit, idem actus ad ipſum nullo modo pertinebit. Enimvero ut multitudo aliqua, ſeu multi homines una fiant perſona, cui una actio queat tribui, & cui certa jura competant, quatenus ſingulis opponitur, & quæ jura ſibi ſinguli tribuere non poſſint, neceſſarium eſt, ut voluntates vireſque ſuas univerint intervenientibus pactis, ſine quibus plurium natura æqualium conjunctio nequit intelligi.

§. VII. Pacta illa, quibus intervenientibus civitas coaleſcit, quot & qualia ſint, hoc modo inveſtigatur. Si igitur animo concipiamus multitudinem hominum, naturali libertate & æqualitate gaudentium, qui ultro civitatem novam conſtitutum eunt; neceſſum eſt, ut futuri cives primo omnium inter ſe ſinguli cum ſingulis pactum (*b*) ineant (*c*), quod in unum & perpetuum cœtum coire velint, ſuæque ſalutis, ac ſecuritatis rationes communi conſilio ductuque adminiſtrare. (Quanquam in iſthoc pacto ut plurimum ſinguli ſibi licentiam emigrationis (*d*) reſervent (*e*).) Pactum hocce initur vel pure, vel ſub conditione. Prius fit, quando quis ſeſe obſtringit adhærere iſti cœtui, quæcumque demum regiminis forma pluribus arriſerit. Poſterius, quando hanc conditionem adjecit ſiquidem introducatur forma regiminis ipſi probata. Hoc porro pactum quando initur, neceſſum eſt, ut omnes & ſinguli conſentiant. Qui non conſenſerit, utut in eodem cum cæteris loco tantiſper verſetur, extra futuram civitatem manet, neque per reliquorum conſenſum, quanquam plures iſti ſint, adſtringitur, ut omnino cœtui ſeſe iſti adjungat; ſed in libertate ſua naturali perſiſtit, in qua ipſi licebit de ſua ſalute proprio ex judicio ſtatuere. Poſtquam autem ejuſmodi cœtus, rudimenta & primordia civitatis præ ſe ferens, memorato pacto coaluit, neceſſum ulterius eſt, ut decretum fiat, qualis forma regiminis ſit introducenda. De hac enim anteqnam conſtitutum ſit, nihil conſtanter poterit expediri, quod ad communem ſalutem faciat. Hic illi, qui abſolute ſeſe iſti cœtui adjunxerunt, per conſenſum plurium tenebuntur adquieſcere formæ regiminis, quæ pluribus placuit, licet ipſi aliam maluiſſent, ſiquidem velint in loco, quem cœtus iſte inſedit, perſiſtere. Dum enim in pacto nihil exceperunt, intelliguntur ſeſe hac ſaltem in parte ſubmiſiſſe voluntati plurium; cum nulla ratione poſtulare queant, ut reliqui omnes pauciorum judicium ſuo antehabeant (*f*). Qui autem cum conditione ei cœtui ſeſe adjunxerit, niſi expreſſe in formam regiminis introducendam conſenſerit, membrum futuræ civitatis non fiet, neque majoris partis conſenſu obligabitur.

§. VIII. Post decretum circa formam regi-

(*a*) V. infra §. 14. in fine. H.

(*b*) Hoc pactum proinde primum vocari poteſt. H.

(*c*) Crediderim, tacite plerumque conciliatos fuiſſe, qui ejuſdem Juris & Imperii conſociatione frui vellent, ex qua tamen tacita voluntatis inclinatione, perinde, exſtincta familia regnatrice obligantur cives, ac ſi id expreſſe inter eos conveniſſet. Solet hoc pactum appellari pactum *primum*. Similiter *voluntas* populi Principibus præſtandi obſequium ex facto ſæpius quam e conventione expreſſa elici ſuevit, & pleræque ideo Reſpublicæ pacto tacito inter eos, qui regerent, & regerentur, coaluerunt. Quæ conventio pactum *ſecundum* appellari ſolet.

(*d*) Vid. Lib. VIII. c. 11. §. 2.

(*e*) Vid. infra L. VIII. c. 11. §. 2. ſequ. H.

(*f*) Si tamen qui numero ſuperantur, ad cæteros nolint accedere, & defectu ſummæ poteſtatis bellum oriatur, ex jure victoriæ ſubſequentibuſque pactis res erit decidenda. Ipſe AUCTOR infra c. 5. §. 6. in conſtitutione democratiæ jus majoris partis valere negat.

regiminis novo pacto opus erit (*a*), quando constituuntur ille, vel illi, in quem vel quos regimen cœtus confertur: quo hi quidem ad curam communis securitatis & salutis, reliqui ad obsequium his præstandum sese obstringunt; cui simul subjectio illa & unio voluntatum inest, per quam civitas una persona intelligitur. Ex quo demum pacto perfecta civitas resultat. Cæterum ubi democratia fuit instituta, non ita liquido posterius hocce pactum apparet; quippe cum iidem diverso respectu sint imperantes & parentes: in pacto autem duæ distinctæ personæ requirantur, neque videatur sufficere diversus respectus, verbi gratia, unus & idem Titius diverso respectu potest esse pater, & filius, & maritus, & gener, & socer, & mercator, &c. ubi sane nullum erit pactum, si Titius qua mercator aliquid promiserit eidem Titio, qua est pater. Enimvero sciendum est (*b*), in Republica populari singulos cives, & concilium, penes quod est summa rerum, non nudo duntaxat respectu differre, sed esse revera diversas personas, etsi diversi generis, quibus distincta voluntas, distinctæ actiones, & jura competant. Quod enim singuli cives volunt, id non statim vult populus. Et quod singuli cives agunt, non statim habetur pro actione populi, & vice versa. Neque singuli habent summum imperium, aut aliquam ejus partem, sed populus illud habet. Aliud quippe est, habere partem imperii; aliud, habere jus ferendi suffragium in concilio, penes quod summum imperium est. Ut hactenus nihil videatur obstare, quo minus inter concilium populi & singulos cives pactum intercedat. Illud fortasse non inepte urgeri posset; inutile fore tale pactum inter populum imperantem, & cives parentes, quod eo ipso, dum quis in formam democraticam consentit, suam quoque voluntatem voluntati majoris partis intelligatur subjecisse; simulque jam cuivis per amorem sui rerumque suarum sat necessitatis videatur injunctum, bono publico pro virili invigilandi, cui ipsius quoque salus est innexa. Nihilominus etsi fortasse in democratiis non ita necessarium est, uti in aliis Rerumpublicarum formis, illud pactum, seu mutuam promissionem circa exercendum officium imperantis & subjecti expresse fieri: omnino tamen saltem tacite illud intervenisse est intelligendum. Nam sive decretum illud de introducenda democratia concipiatur per modum nudi placiti multarum voluntatum in unum conspirantium, sive per modum pacti singulorum cum singulis; submittam voluntatem meam concilio universorum, si & tu idem feceris: tamen ex hoc presse considerato nulla alia resultat obligatio, quam ut singuli teneantur adquiescere in illa Reipublicæ forma, quamdiu ab universis eadem non fuerit mutata. Atqui in democratiis plus utique obligationis in civibus reperitur. Nam & singuli tenentur stare decretis & jussis, a concilio universorum profectis; & simul in singulis est obligatio curam Reipublicæ pro virili capessendi, & privatum commodum post publicum bonum habendi. Quo enim prætexto alias reprehendi aut multari posset civis, ideo quod in concilio infrequens deprehendatur? Apparente autem obligatione, necessum est ejus quoque originem exsistere; quæ nulla alia est præter pactum, quod innuimus. Sic apud THUCIDIDEM L. II. (c. 4h. Edd. Oxon.) civis democraticus, status Reipublicæ ignarus, *inutilis civis* indicatur (*c*). Add. quæ cum Charmide disputat Socrates apud XENOPHONTEM Memorabilium L. III. p. m. 486. Ast vero ubi aristocratiam aut monarchiam constitui placuerit, longe liquidius posterius isthoc pactum cernitur. Designa-

tis

(*a*) Quod plerumque magis perspicuum est, & secundum non male nuncupaveris. H.

(*b*) Breviter dici potest; cum singuli inter se pacti sunt de mutua conjunctione cum voluntatum tum virium, & iidem porro decernunt, ac paciscendo se obligant, summam rerum penes universos fore, jam singulos in conditionem subjectorum conjici, manente tamen pacto primo, qua id stare potest cum pacto altero, & ut ARISTOTELES IV. Pol. 4. Μόναρχος γὰρ ὁ δῆμος, σύνθετος εἷς ἐκ πολλῶν. Οἱ γὰρ πολλοὶ κύριοί εἰσιν, οὐχ ὡς ἕκαστος, ἀλλὰ πάντες. *Princeps enim populus fit, junctus unus e multis. Multi namque domini sunt, non sane ut singuli, sed universi*. Conf. infra §. 12. H.

(*c*) Ἔνι τε τοῖς αὐτοῖς οἰκείων ἅμα καὶ πολιτικῶν ἐπιμέλεια, καὶ ἑτέροις πρὸς ἔργα τετραμμένοις, τὰ πολιτικὰ μὴ ἐνδεῶς γνῶναι· μόνοι γὰρ τόν τε μηδὲν τῶνδε μετέχοντα οὐκ ἀπράγμονα ἀλλ' ἀχρεῖον νομίζομεν.

tis enim optimatibus aut rege, fides utique mutuo datur & accipitur, mutuæque præstationes utrinque oriuntur. Imperio quippe delato & acceptato non minus rex & optimates, quam cives, ad munia antehac indebita adstringuntur. Ante istud pactum non magis cives ad parendum uni aut paucis tenebantur, quam iste aut hi ad salutem civitatis curandam. Mutua autem fides, & ad munia antea indebita obligatio unde nisi ex pacto ortum traxerit? Quæ hactenus de duobus pactis & uno decreto diximus, illustrari possunt per illa, quæ circa constitutionem regni Romani memorat DIONYS. HALICARNASSEUS sub init. Ibi enim primo multitudo hominum struendæ novæ sedis causa confluxit; inter quos utique pactum saltem tacitum intervenit. Inde deliberatur super forma Reipublicæ & cum regnum placeret, Romulo demum summa potestas defertur. Sic & interregno emergente, per quod primo duntaxat pacto cætus continetur, sæpe super forma Reipublicæ deliberari solet. Vid. deliberatio principum Persarum apud HERODOTUM Thalia; Bruti & sociorum apud DIONYS. HALICARNASSEUM L. IV. Est tamen probe notandum, isthunc modum generandi civitatem, intervenientibus duobus pactis & uno decreto, esse maxime naturalem (*a*); & omnibus formis Rerumpublicarum communem. Fieri tamen potest, ut monarchia constituatur per unicum duntaxat pactum, si nempe multi citra antegressam inter ipsos conventionem quisque pro se, simul aut diverso tempore, uni sese subjecerint; ad eum fere modum, quo exercitus ex convenis & mercenariis constantes colliguntur. Sicuti & illis, qui civitati jam constitutæ postea accedunt, unica tantum conventione opus est, qua ipsi quidem recipi in civitatem petunt, qui autem civitatis personam gerunt, eosdem, obsequium stipulati, recipiunt. Cæterum non est, quod quis fingi isthæc de pactis civitatem generantibus a nobis existimet, ideo quod plerarumque civitatum origines primæ ignorentur, aut saltem non ita liquido constet, illas hoc modo coaluisse. Nam id certum est, omnem civitatem aliquando suam habuisse originem. Ante constitutionem autem civitatis, necessum erat, ut illi, ex quibus civitas constat, ejusmodi vinculo inter se non connecterentur, quo post civitatem institutam connectuntur. Utque iidem nondum sese subjecerint illis, quibus postea sunt subjecti. Cum autem conjunctio illa & subjectio citra antedictas pactiones facta intelligi nequeat, necessum est, in coalitione civitatum easdem saltem tacite intervenisse. Nihil autem obstat, quo minus alicujus rei origines ratiocinando investigari possint, utut de iisdem nulla litterarum monumenta extent.

§. IX. Hoc loco fuerit operæ pretium, sententiam *Hobbesii* paulo pressius expendisse: qui in generatione civitatum unum duntaxat agnoscit pactum singulorum

(*a*) Alii tria pacta malunt, Decretum ipsum quoque pacti nomine complectentes. Ajunt enim, consensum populi 1. eo tendere, ut cives una vivant, 2. ut imperium adgnoscant, 3. ut in personam quæ imperet, conspirent. Sed BUDDEUS Philosophiæ Pract. P. II. c. 3. sect. 13. §. 4. observat, in Historia vix unius Reipublicæ exemplum reperiri, quæ ejusmodi constituta sit pactis. Pari ratione TITIUS Obs. DLV. n. 3. ternarium horum pactorum numerum Philosophorum fabulis accenset, quæ utut subtiles sint, parum tamen intelligantur. Nam si quis imperium per vim adipiscatur, quæ civitatum plerarumque origo sit, eum eo tantum singulos, non cum reliquis pacisci. Verum quamvis deficiat Historiarum fides contemplatione pactorum expressorum, & sine primo & secundo expresso civitas intelligi possit in Republica occupata; tacite tamen ea intervenisse & fingi potest, & fingi debet, cum gentes omnes id agere videamus, ut & 1. idem populus permaneant & 2. semel placita Reipublicæ forma utantur, & si contingeret, ut hodie populus relicta libertate naturali Imperio se subjiceret civili, alia id via fieri non posset. Quidam pactum primum & secundum pulpitis & contignationibus comparant, quibus utimur, quando ædificia exstruimus. Ut enim hæc perfectis ædibus tolluntur, & abjiciuntur; sic inutiles has conventiones esse arbitrantur, quamprimum iis decretum, sive pactum tertium accesserit. Sed hi quoque experientia refelluntur, qua populus extincto Principe idem populus manet & eodem plerumque Reipublicæ systemate delectatur. Pactum autem tacitum AUCTOR ipse admittit, p. 135. & pag. præc. 136. nec diffitetur, fieri posse, ut primum & secundum supervacua videantur, ead. pag. præc. Memorabilia ceterum sunt, quæ ratione silentii Historici de his pactis pro recepta sententia differit LOCKIUS de Gubernatione Civili, c. 7. §. 101. & seqq. cui addendus SIDNEJUS in libello *de Gubernatione* ejusdem argumenti, c. 3. Sect. 25. & 33. pag. 281. & sqq. versionis Gallicæ.

rum cum singulis; ac passim inculcat, inter regem optimatesve, & cives nullum pactum intercedere. Equidem quid causæ istum ad talia adserenda moverit, satis colligitur ex scopo librorum ipsius politicorum, quem in *Leviathane* non obscure præ se fert. Scilicet oppugnatum id potissimum seditiosos illos homines, qui superioribus lustris potestatem regiam in ordinem redigere, subjectisque subjicere, vel potius penitus extinguere laborabant. Quibus ut isthoc rebellionis prætextum eriperet, fidem inter regem & cives esse reciprocam; ubi ille, quæ pacto promiserit, non servarit, hos quoque obsequio liberari: neve turbulenti cives quævis regis facta ipsis displicentia in crimen violatæ fidei trahere possent; negare instituit, ullum pactum inter regem & subjectos exsistere. Et cum in animum induxisset, omnibus regibus vere talibus absolutam & illimitatam potestatem adstruere; consequens erat omne pactum hinc exterminare, quippe quod præcipuum videbatur limitandæ potestatis instrumentum. Enimvero quanquam potestatem regiam sacrosanctam præstari, & ab importunorum hominum vellicationibus vindicari generis humani quam maxime intersit; non tamen ideo necessarium fuerit ea, quæ in manifesta luce sunt posita, abnegare, & pactum nolle agnoscere, ubi extat mutua promissio circa præstanda ea, quæ antea erant indebita. Dum ultro principi me subjicio, obsequium ipsi promitto, defensionem mihi stipulor. Princeps dum me civem recipit, defensionem mihi promittit, obsequium a me stipulatur. Ante eam promissionem neque ego ipsi obsequi, neque iste me defendere, saltem ex obligatione perfecta, tenebatur. Quis ejusmodi actum ex classe pactorum velit excludere? Neque ideo tale pactum redditur supervacuum, quod inter eos, qui ultro sibi regem imponunt, prius convenrio videatur extare de hoc vel illo in solium evehendo. Nam uti nuda electio citra electi acceptationem huic in eligentes nihil potestatis confert: ita ex negotii natura satis intelligitur, eos, qui alteri ultro in se potestatem conferunt, velle, ut hicce, in ejus exercitio tendat ad finem isti potestati præfixum: & hunc quod delatum fuit ea lege suscepisse, ut ne per ipsum fine suo eligentes excidant. Igitur qui alicui imperium deferunt, ut ipsi simul promittunt, quæ natura subjectionis reqnirit, ita sibi contra stipulantur ab ipso procuranda ea, propter quæ imperia civilia constituuntur. Quod quid aliud est, quam pactum inire?

§. X. Neque vero admisso pacto inter regem & cives; illa incommoda, quæ Hobbesius videtur ob oculos habuisse, necessario consequuntur. Equidem id habent omnia pacta, ut ad certi quid præstandum necessitatem aliquam afferant. Verum quam maxime differunt illa pacta (*a*), quibus quis sese alteri simul subjicit, ab istis, per quæ neuter in alterum imperium accipit. Pacto utique constituitur jus domini in servum, saltem qui ultro servitio succedit; potestas patria in eum, qui sese arrogandum præbet; imperium ducis in milites mercenarios. Et tamen hoc non obstat, quo minus illis imperandi facultas competat, his obsequii necessitas incumbat; neque his statim licet, frænum excutere, si jussa imperantium parum arriserint. Xiphilinus Epit. Dionis in vita Neronis: *πᾶσα ἰσχὺς αὐταρχοῦ τῷ ἰδιώτῃ δοθεῖσα τῷ τότε δόντι αὐτὴν εὐθὺς ἀπαλλάττεται, καὶ τῷ λαβόντι κατ' ἐκείνου προσγίνεται.* *Summum imperium, postquam est a privato alicui delatum, statim transit ab eo qui detulit, & illi, qui accepit contra eum qui dedit, accedit* (*b*). Scilicet in pactis, a quibus submissio voluntatis & virium abest, certæ & definitæ præstationes designantur, invicem exhibendæ ex intrinseco conscientiæ impulsu: & ubi quis ultro istas implere detractaverit, nil nisi bellum, aut communis utrique domini coactio superest. Sed in pactis, ubi unus alteri subjicitur, penes hunc est definire, quid ab illo debeat præstari; simulque facultas

(*a*) Quæ supra ad L. III. c. 9. §. 8. H.

(*b*) Valentinianus Imperator militibus, qui se Imperatorem fecerunt, postulantibus, quod ipsi non probabatur, respondebat, referente THEOD. L. IV. c. 5. *Ὑμέτερον ἦν, ὦ στρατιῶται, βασιλέως μὴ ὄντος, ἐμοὶ δοῦναι τῆς βασιλείας τὰς ἡνίας. Ἐπεὶ δὲ ταύτην ἐδεξάμην ἐγώ, ἐμὸν λοιπὸν οὐχ ὑμέτερον τῶν κοινῶν διασκοπεῖσθαι πραγμάτων.* *Vestrum fuit, milites; cum Imperator nullus esset, mibi tradere imperii bujus babenas. Eas ex quo adeptus sum, de cætero non vestrum, sed meum dispicere, quid Reipublicæ expediat.* H.

cultas in eundem collata nolentem ad ista compellendi; qualis facultas haudquidquam reciproce illi in hunc competit. Unde imperans violati pacti nequit argui, nisi aut omnem Reipublicæ curam abdicaverit, aut hostilem in suos animum induerit (*a*), aut manifeste regulis gubernandi, abs quarum observatione tanquam a conditione cives obsequium suum suspenderunt, dolo malo discesserit. Quæ cuivis imperanti in perpetuum evitare facillimum est, modo cogitare velit, ne summos quidem mortalium humanæ sortis legibus esse solutos; *neque unquam deceptum esse principem, nisi qui prius ipse decepit*. Plinius Paneg. (p. 66. In fine) Denique aut deterrimum aut stolidissimum oportet esse principem, quid id non possit efficere, ut majoris aut validioris partis de populo intersit, ipsius statum salvum esse. Ad quod obtinendum ut omnibus viribus connitatur princeps, movere ipsum debet illud apud Livium L. VIII. c. 21. *An credi posse ullum populum, aut hominem denique in ea conditione, cujus eum pœniteat, diutius quam necesse sit, mansurum?* Si porro majoris partis populi intersit, principis statum salvum esse, quod non potest non contingere, si justitiam & prudentiam in consilium adhibuerit, ejus fortuna sat firmo nixa stat talo (*b*). Si quis istud obtinere nequeat, is cuivis potius negotio, quam imperio idoneus exsistit.

§. XI. Examinemus paulo curatius rationes, quibus assertionem suam Hobbesius superstruit. Ubi initio quidem arbitramur inconveniens esse, quod obligationem civium adversus imperantes derivatum it ex tali pacto, *quo unusquisque unicuique cæterorum sese obliget ad non resistendum voluntati illius hominis, cui se submiserit*; de Cive cap. V. §. 8. Equidem qui inter se convenerunt de conferendo in aliquem imperio, intelliguntur quoque in id consensisse, ut omnes suam voluntatem isti subjiciant, seu ut istius voluntas voluntatem omnium in gerenda Republica repræsentet. Nec infrequens est ejusmodi consensum de conferendo in aliquem imperio, ut & leges, sub quibus imperium alicui defertur, mutuis populi pactis, & juramentis stabiliri. Distincta tamen utique sunt, inter se conspirare de imperio in Cajum conferendo, & imperium Cajo deferre fide data acceptaque. Porro quo minus cives quoque mutuo inter se fidem dent de obsequio regi præstando, nihil repugnat. Sicuti & talia pacta dantur, ubi omnes pro uno, & unus pro omnibus fese obligant. Ut tamen illud omnino fiat, non est necessarium, neque usu adeo frequentatum. Qui in civitatem recens recipitur, regi ipsi fidem dat: nullibi quantum nobis constat exigitur, ut cum reliquis civibus super obsequio regi præstando paciscatur. Denique & valde periculosum videtur, ex ejusmodi pacto cum quolibet concive obligationem erga regem derivare; jus meum in tuam gratiam in regem transfero, ut & tu jus tuum in eundem transferas in meam gratiam. Nam hoc modo quilibet civis obsequii sui necessitatem videbitur suspendisse ab obsequio cujuslibet civis; & consequenter, altero non præstante obsequium, & reliqui liberi forent. Atqui vel eam ob causam necessarium est, quemlibet civem pro se, & citra conditionem obsequii alieni summo imperanti obstringi, ut si maxime unus vel alter frænum mordeat, imperans cæterorum viribus uti queat, ad refractarium istum in ordinem redigendum. Neque minus incongruum est, quod Idem c. 6. §. 13. tradit: *obligationem ad præstandam summo imperio civili obedientiam non immediate nasci ex eo pacto, in quo cives omne jus suum ad civitatem transtulerunt; sed mediate, nempe ex eo, quod sine obedientia jus imperii frustra esset, & per consequens civitas omnino constituta non fuisset*. Sed quid ambagibus opus, ubi recta & plana via licet incedere? Nam quæ ipsum movisse videtur ratio inanis est. Scilicet tacite præsupponit; de quibus pacto fuit conventum illa non posse jure detrectari. Atqui posse a Rege aliqua jure juberi, quæ civis jure possit detrectare, exempli gratia, si rex jubeat, ut me, aut ipsum regem, aut patrem condemnatum interficiam. Ergo ex alio fonte, quam ex pacto cum rege, obsequium civium derivandum. Enimvero nos examussim sibi invicem

(*a*) V. infra c. 8. §. 7. & 8.

(*b*) V. ARISTOTELES V. Pol. 8. Conf. IV. Pol. 12. V. Pol. 9. VI. Pol. 5. H.

(*c*) HOUTUYNI eandem sententiam tuentis argumenta expendi Dissertat. de Mod. constit. civitat. sect. 2. §. 2. H.

cem respondere asserimus potestatem regis legitimam, & officium civium; adeoque pernegamus, a rege jure quid posse imperari, quod subjectus jure possit detrectare. Neque enim rex plura jure jubere potest, quam quæ cum fine societatis civilis institutæ congruunt, aut congruere judicantur. (*a*). Si quid contra hujus finem dolo aut per vesaniam jusserit haudquidquam jure id facere censebitur. Verum an quibusvis ejusmodi jussis subjecti possint resistere, alia quæstio est, quam alio loco excutiemus (*b*). Quæ exempli causa adferuntur, ad rem nihil faciunt. Sane si contingeret, ut rex alicui talia jure posset injungere, id est, ut tale quid a cive patrari ad salutem Reipublicæ facere videri queat, subditus jure jussa non detrectabit. Vid. Judic. IX. 54. 1 Samuel. XXXI. 4. ZONARAS Part. III. memorat, cum Theophilus Imperator timore tanquam compedibus vinctus staret, Manuel stricto ense; nisi me, inquit, secutus fueris, te perimam. Præstat enim, te mori, quam ab hostibus captum Romanæ Reipublicæ tantum imprimere dedecus. Quibus minis ægre soluto stupore, eum secutus evasit. Quin & *βασιλεῦσιν ἄμεινον τεθνάμεν ἐν πολέμῳ, ἢ χείροσιν ἀμφιπολεύειν*, *regibus satius est in bello occumbere, quam vilioribus servitutem servire* (*c*). QUINTUS CALABER L. XIII. Ubi autem talia jussa ratione destituuntur, & ob ea recusata civis interfectus fuit, nemo sanus puto jure istum cæsum dixerit. Quod porro IDEM c. VI. §. ult. jus in regem a civibus collatum dicit per modum *donationis*, id ne ad ipsius quidem tradita congruit. Donatio est, cum ex una duntaxat parte jus in alterum transfertur. vid. IDEM c. 2. §. 8. 9. Atqui quando in regem confertur imperium, est mutua juris translatio, seu reciproca promissio. Cives spondent obsequium, rex procurationem Reipublicæ; ad quæ ante illum actum neuter tenebatur. Uti enim ante collationem imperii licebat civibus resistere jussis Caii, quem postea regem constituerunt; ita Cajus iisdem defensionem aut curam sui postulantibus itidem poterat resistere, seu eandem ipsis tanquam indebitam denegare. Conf. Lucæ XII. 13. 14.

§. XII. NEQUE major efficacia ad tollenda pacta inter imperantes & subjectos inest illis rationibus, quæ adducuntur c. 7. §. 7. seqq. Ubi probare primo vult, democratiam non constitui per pacta singulorum cum populo, sed mutuis pactis singulorum cum singulis. Argumento utitur, quia in omni pacto prius debent exsistere personæ paciscentes, quam ipsum pactum. Atqui ante constitutam civitatem populus non exsistit, utpote ubi non etat una persona moralis, sed multitudo personarum singularium. Igitur ante civitatem constitutam non potuisse pactum iniri inter populum & cives. Post constitutam autem civitatem tale pactum iniri fuisse inutile; quia populus voluntate sua voluntatem civis illius, cui supponitur obligari, complectitur, ideoque se potest liberare arbitrio suo, & consequenter actu liber est. Enimvero patet, tertium adhuc dari. Ante constitutam civitatem multi homines non sunt populus, id est cœtus democraticus. Ergo non potest cum ipso, ut tali, pactum iniri. Post civitatem constitutam frustra est iniri pactum, hoc sensu, ut unus vel alter civis velit peculiariter pacisci cum populo circa administrationem Reipublicæ. Nam cui democratica forma probatur, is intelligitur eo ipso sese obligasse ad parendum decretis, a majori parte populi profectis; cui obligationi per peculiare pactum derogaretur. Ast vero in ipsa constitutione civitatis democraticæ potuit iniri, & est revera initum pactum mutuum inter populum, & singulos; quod quale sit, jam fuit expositum. Pari modo nihil aget, qui sic colligit; maritus cum uxore nullum potuit inire pactum; quia ante nuptias illa nondum fuit uxor; post nuptias pacisci frustra est, ubi jam suam voluntatem subjecit voluntati mariti. Potuit quippe pactum iniri eo ipso, dum uxor fit vel designatur. Non multum dispari sophismate quondam ludebat Epicurus. *Quando nos sumus, mors non est; quando mors est, nos non sumus: mors ergo nihil ad nos. Quam argute nos fefellit. Quasi vero*

(*a*) Aliter tamen supra rationes subduxisse videtur AUCTOR ipse L. I. c. 5. §. 4.

(*b*) Infra c. 8. §. 1. H.

(*c*) Qui locus Zonaræ parum ad rem facit. Non enim, ut vel sola inspectio ejus docet, de jussu principis duriore, sed de insolentiore civis responso agit.

vero transacta mors timeatur, quia jam sensus ereptus est; ac non ipsum mori, quo sensus eripitur. Est enim tempus aliquod, quo & nos jam non sumus, & mors tamen nondum est. Idque ipsum videtur miserum esse, cum & mors esse incipit, & nos esse desinimus. LACTANTIUS Div. instit. L. III. c. 17. Deinde si vel maxime quis in democratia tale pactum non possit animo concipere (*a*), aut inutile id arbitretur, tamen exinde non licebit idem excludere ab aliis Rerumpublicarum formis, ubi qui reguntur, & qui regunt tanquam personæ naturales differunt. Nam hic utique pactum requiritur, quo illi obstringantur curam Reipublicæ capessere, & salutem populi pro summa lege habere: hi vero obsequium iisdem promittant. Inde constat, quid sentiendum sit de illa thesi HOBBESII de Cive c. 7. §. 9. *Quoniam cives non paciscentes cum populo, sed mutuis inter se pactis, tenebantur ad omnia, quæ populus faceret, tenebantur inde ad factum populi transferentis jus civitatis in optimates aut regem*. Neque enim sequitur: si concilio populi placuit summam rerum transferre in optimates aut regem, singuli eo decreto stare tenentur; ergo inter populum transferentem imperium, & optimates aut regem, in quos idem transfertur, nullum pactum intercedit. Sed nec validius est alterum *Ejusdem* argumentum: regem quanquam a populo electum non potuisse ad quidquam ab eo obligari; nam eo electo *populum* simul dissolvi, perireque rationem illam, quam habebat ut *persona*; quare perire quoque una & dissolvi, quæ ad personam facta erat, obligationem. Enimvero quod fundamenti loco hic substernitur, sublata persona, tolli quæ adversus illam erat obligationem; intelligendum est de illis casibus, quando persona naturali morte extinguitur, aut quando qualitas illa, super qua obligatio unice fundabatur expirat. Atqui quando populus liber in regem transfert imperium, neque ipse populus naturali morte extinguitur, neque obligatio regis est fundata in ea qualitate populi, qua liber intelligitur, sed qua deinceps erit cœtus civium unius imperio subjectus. Quemadmodum procus paciscens cum virgine post consummatum matrimonium non potest excipere, obligationem adversus eam periisse, quod non amplius virgo sit, qualis erat cum pactum iniretur. Nam obligatio proci non fundabatur super qualitate virginitatis, sed contrahit cum virgine, qua deinceps conditionem uxoris est subitura. Et rege constituto, populus dissolvitur hactenus tantum, quod summum imperium non amplius sit penes concilium, ex universis constans: haudquidquam autem dissolvitur in multitudinem nullo vinculo connexam, sed manet unus cœtus, quem unum imperium, simulque primogenium illud pactum continet (*b*). Scilicet imponit *Hobbesius* simplicioribus ambigua significatione vocabuli *populus*. In democratiis populus notat universitatem civium, quæ diverso respectu simul regit, & regitur; in aristocratiis & regnis notat universitatem civium, quæ regitur. Vid. IDEM de Cive cap. 13. §. 3. Atqui quis negare velit adversus ejusmodi populum, monarchæ aut optimatibus subjectum, posse subsistere obligationem, etsi contracta fuerit eo tempore, quo ille adhuc liber erat, sed in eventum & intuitu futuræ subjectionis? Denique ipse HOBBESIUS Leviath. in calce (*c*) expresse dicit, Deum Judæorum Regem fuisse factum vi pacti inter ipsum & hos initi. Quare igitur pactum inter regem, hominem & cives negare velit? Et paulo ante tradiderat; quando quis sese victori submittit? is necessario tanquam verus sub-

ditus

(*a*) Ut Ulricus HUBERUS, de cujus sententia disquisivi Dissertat. de Mod. const. civit. sect. 2. §. 6.

(*b*) Sive in quo populus est pacto primo colligatus; & subjecti pariter ac summus imperans pacto secundo invicem devincto. Quod igitur HOBBESIUS opponit porro, ita civitatem sibimet ipsi obligatum iri, facile refellitur: Nam quod absurdum ipsi videtur, non est in substantiis compositis, qualis est civitas, idem agere in se ipsum, diversa tamen ratione. Id quod exemplo hominis liquidum fit, cujus animæ partes in se mutuo, & tota anima in corpus, & corpus in animam, & corporis pars una in aliam agit. Conf. infra c. 5. §. 8. & c. 6. §. 13. H.

(*c*) Locum hunc Hobbesii in Dissert. de Interr. §. 7. sic laudat Auctor, *Hobbesius Leviath. conclus.* Neque tamen quicquam, his, quæ adseruntur, simile, vel in capite extremo, vel in Appendice legitur. Is igitur adhuc vestigandus erit ab iis, quibus otium est. Quod autem ad Regnum Dei in Israelitas attinet, consulendum c. 35. & 40. & ratione conventionum inter victorem & victos c. 20. Leviathanis.

ditus obligatus tenetur; nam *contractus* legitime initus recte violari abrumpive nequit.

§. XIII. Per isthæc igitur pacta hominum multitudo unita civitatem constituit, quæ ad modum unius personæ concipitur, intelligentis & volentis, aliasque actiones peculiares a singulorum actionibus separatas edentis. Unoque nomine ab omnibus hominibus particularibus distinguitur atque dignoscitur; (Statius Achilleid. L. I. (v. 457. 458. & seqq.) *Sparsa ac dissona moles In corpus vultumque coire, & rege sub uno Disposita est.*) nec minus peculiaria jura habet, ac res proprias, quæ neque singuli, neque multi, neque adeo omnes simul, remoto eo, qui summum habet imperium, asserere possint; abs qua itidem peculiares actiones proficiscuntur, quæ singuli haudquidquam sibi tribuere aut arrogare queant. *L. 6. §. 1. D. de divis. rerum*. *L. 10. §. 4. D. de in Jus vocando L. 7. §. 1. D. Quod cujusque univers. nom. L. 1. §. 7. D. de Quæstionibus*. Add. Seneca de Beneficiis L. VI. c. 19. 20. Unde civitatis hæc commodissima (*a*) videtur definitio (*b*), quod sit persona moralis composita, cujus voluntas, ex plurium pactis implicita & unita, pro voluntate omnium habetur, ut singulorum viribus & facultatibus ad pacem, & securitatem communem uti possit. Illa enim definitio, quæ extat apud Dionem Prusæum in Borysthenica: (Orat. 36. p. 443. Edit. Paris. Morell.) *Πόλις ἐςὶ πλῆθος ἀνθρώπων ἐν ταυτῷ κατοικούντων, ὑπὸ νόμου διοικούμενον*, ex Græcanicæ politicæ principiis (*c*) extructa, alio fortasse loco a nobis discutietur. Qua non multo melior est definitio civitatis Platonicæ tanquam perfectissimæ apud Apulejum de Philosophia: *Civitas est conjunctio inter se hominum plurimorum, in quibus sunt regentes, alii citeriores, conjuncti inter se concordia, & invicem sibi opem atque auxilium deferentes, iisdem legibus, rectis tamen, officia sua temperantes, unamque civitatem, iisdem manibus illam futuram, & eadem velle atque eadem nolle incolarum mentes assueverunt*. Civitatem porro, tanquam hominem aliquem artificialem, ingeniose delineavit Hobbesius in Prooemio Leviathanis, in quo *is, qui summam habet potestatem*, est pro *anima*, totum corpus vivificante & movente: *magistratus & præfecti*, artificiales *artus* sunt: *pœnæ & proemia*, summæ potestati appensa, & a quibus membra ad suum cujusque opus perficiendum incitantur *nervi*, qui idem faciunt in corpore naturali: *divitiæ singularium hominum*, pro *robore*: *salus populi* pro *negotio*: *consiliarii*, per quos ea, quæ cognitu necessaria illi sunt, suggeruntur, pro *memoria*: *æquitas legesque* pro artificiali ratione. *Concordia*, *sanitas* est, *seditio morbus*, *bellum civile*, *mors*. Denique *pacta*, quibus partes corporis hujus politici conglutinantur, imitantur divinum illud verbum *fiat*, seu *faciamus homines*, a Deo prolatum in principio, cum crearet mundum. Unde & obiter apparet, Isocratem in Areopagitico & Panathenaico *non recte formam Reipublicæ pro civitatis anima venditare* (*d*), *cujus ea vis sit, quæ mentis in corpore*. Cum forma Reipublicæ potius sit in civitate

(*a*) Mutuam, observante id TITIO Obs. DLVII. hanc definitionem Auctor sumsit ab HOBBESIO de Cive c. 5. §. 9. confunduntur ea tamen civitas & Princeps, atque de illa quamvis auspicetur Auctor: in hoc tamen definit descriptio ejusdem. Melior est ea CICERONIS L. III. de Republica, qua Civitas dicitur multitudo juris consensu, & utilitatis communione sociata. Dilatavit eam Celeb. OTTO ad Offic. L. II. c. 6. §. 10. utpote cui civitas est consociatio multorum patrumfamilias, inæqualis & rectoria, per unionem voluntatum & virium, sub eodem summo imperio, juris fruendi & communia salutis caussa contracta.

(*b*) A qua non longe abit, quam habet HOBBESIUS de Cive c. 5. §. 9. Quod si quis alio, quam personæ, respectu civitatem considerare velit, poterit eam definire hoc modo: est societas multorum hominum, mutuis eorundem pactis conflata, ac potestate instructa, quæ singulorum viribus ac facultatibus ad vitam securam & beatam uti possit. H.

(*c*) Imo hæc definitio non Græcanicæ tantum Politicæ principiis, sed Imperio Civili *omni* satis convenit, ut Orationem totam perlegentibus statim manifestum erit.

(*d*) Verba ejus sunt: *Ἔςι γὰρ ψυχὴ πόλεως οὐδὲν ἄλλο, ἢ πολιτεία, τοσαύτην ἔχουσα δύναμιν, ὅσην περ ἐν σώματι φρόνησις*. Quæ male vertit Hieronymus VVolfius: *Nec enim ulla alia civitatis anima est, quam forma Reipublicæ* &c. cum verti debuisset; *quam Respublica*, hoc est, ordo civitatis. Quod ARISTOTELES quoque dixit IV. Pol. 12. & est verissimum. H.

vitate idem, quod in corpore humano est structura & dispositio omnium membrorum & partium.

§. XIV. CÆTERUM voluntas civitatis exserit sese vel per unam personam simplicem, vel per unum concilium, prout in illam, aut hoc summa rerum fuit collata. Ubi penes unum hominem est imperium, civitas velle intelligitur, quodcunque isti homini, (cui sanam rationem constare præsupponitur (*a*),) placuerit, & quidem circa negotia, quæ ad finem civitatum spectant; non item circa alia. Sic, verbi gratia, si rex bellum decernat, si pacem faciat, si fœdus ineat, civitas hoc voluisse & fecisse dicitur, non item, si edat aut bibat, si dormiat, si uxorem ducat, si vitia patret. EURIPIDES Supplicibus (v. 1188. & seqq.) Τόνδε δ' ὀμνύναι χρεὼν Ἄδραστον· οὗτος κύριος τύραννος ὤν, πάσης ὑπὲρ γῆς Δαναϊδῶν ὁρκωμοτεῖ. *Jurare convenit Adrastum. Is Dominus & rex exsistens jurabit nomen universæ terræ Danaidum.* Unde & inter voluntatem Monarchæ publicam, quæ voluntatem civitatis ræpresentat, & ejusdem voluntatem privatam, qua velut quivis alius homo circa negotia non publica utitur, distingui potest. Ubi quæstio oritur; quid si ille, penes quem voluntas civitatis est, secus velit, quam debebat, adeoque in exercitio voluntatis publicæ peccet, num & quæ abs ejusmodi depravata voluntate prodit actio, pro actione civitatis habenda sit? Nam qui voluntatem suam Principis voluntati submisit, idem fecisse intelligitur ea intentione, ut ille nihil velit, nisi quod e re civitatis, justumque sit. Hic dicendum videtur, actionem ex abusu ac pravitate voluntatis publicæ procedentem, in se quidem esse actionem publicam, & civitatis, quia ab imperante suscipitur, ut tali. Sic si Monarcha aut Senatus malas leges ferat, male jus dicat, ineptos magistratus constituat, injusta bella moveat, actus utique publicos exercet. Si auriga currum evertat, aurigæ illa actio est, sed imperiti aut negligentis. Enimvero in foro divino (*b*) de tali actione nemo tenetur, nisi qui consensu suo positivo & efficaci ad eam influxit. Unde de publico delicto rei non sunt subditi, aut qui ex concilio imperante dissenserunt, & a majore parte victi sunt. Quæ tamen incommoda in cives immerentes ex ejusmodi delictis publicis redundant, inter illa mala sunt referenda, quibus humana conditio in hac mortalitate obnoxia est, quæque adeo ut sterilitas, aut nimii imbres, & cætera naturæ mala toleranda sunt. Quanquam ad ista incommoda præcavenda non exiguam habere efficaciam deprehenduntur leges fundamentales, bona disciplina, & cumprimis religio. Ex adverso autem consequens est, quidquid vel singuli cives, vel multi, vel etiam omnes, excluso rege, aut citra vel contra ejus auctoritatem & jussum voluerint aut egerint, non solum circa posterioris, sed & circa prioris generis negotia, id haudquidquam pro voluntate aut actione civitatis esse habendum; sed pro voluntate & actione privata: imo tot erunt voluntates, tot actiones, quot numero sunt homines, qui aliquid voluisse aut egisse dicuntur. Idem quoque censendum est, si quid a singulis aut multis fiat privato ausu citra auctoritatem & jussum ejus concilii, penes quod summa rerum est. Unde inter seditiosas opiniones, & quæ ad internam civitatis compagem solvendam faciunt, in monarchia cumprimis, ab HOBBESIO de Cive c. 12. §. 8. refertur, quod vulgo non satis distinguant inter civitatem sive *populum*, & *multitudinem*. Nam populus sive civitas est unum quid (*c*), unam habens voluntatem, & cui una actio tribui possit. Quorum nullum de multitudine subditorum, imperium habenti homini aut concilio contradistincta, dici potest. Etsi quod dicto loco sequitur: *Populus in omni civitate regnat*, affectatione argutiarum inane evadat. Nam *populus* vel notat totam civitatem, vel multitudinem subditorum. Priori sensu resultat

inepta

(*a*) Quod tum demum admittit TITIUS Obs. DLIX. si & priora omnia adsint, & secundum præscriptum legum fundamentalium agat Princeps. *Sed ubi*, addit Titius, *illa in tanta libertate observentur; ut facile liqueat, quanto periculo vita & fortuna subditorum, imo & vicinorum imbellium, hoc rerum statu sint exposita.*

(*b*) Vid. infra c. 6. §. 6. H.

(*c*) Nimirum populus, perinde ut civitas definitur a Cicerone apud AUGUSTINUM L. II. de Civit. Dei c. 21. *cætus multitudinis, juris consensu & utilitatis communione sociatus*. At vox populi interdum aliter accipitur. Vid. supra §. 12. H.

inepta locutio; *populus, id est, civitas in omni civitate regnat:* posteriori falsa: *populus, id est, cives regi contradistincti in omni civitate regnant.* Pro eo autem, quod sequitur; *in monarchiis populus imperat: vult enim populus per voluntatem unius hominis:* planius dicendum fuerat; in civitate monarchica id voluisse censetur civitas, quod voluit monarcha. Nec in allum sensum explicandum illud paradoxum: *Rex est populus.* Cætera satis recte sese habent; quod nempe vulgus de magno hominum numero semper loquatur tanquam de populo seu civitate, dicatque, rebellasse civitatem contra regem, quod est impossibile: & populum seu civitatem velle & nolle, quod volunt & nolunt molesti & mussitantes cives, sub prætextu populi cives contra civitatem, subditos contra imperantem animantes.

§. XV. Ast ubi summa rerum est collata in concilium, ex pluribus hominibus constans, quorum quisque suam sibi retinet voluntatem; definiendum prius est, quota pars in unum conspirans voluntatem totius concilii, adeoque & civitatis repræsentet. Nam alias uti nemo tenetur alterius potius, quam suam sententiam sequi, nisi voluntatem suam istius voluntati subjecerit, ita licet quis societatem cum aliis inierit circa negotia communi consilio tractanda, si tamen sibi expresse reservaverit, quod ad nihil velit teneri, in quod non ipse consenserit, haudquidquam ipsum stringet, quod a pluribus fuit decretum. Hinc & collegia dantur (*a*), ubi unius dissensus cæterorum omnium consensum reddere irritum potest. Etsi, ubi quis rationem plane audire nolit, & per solam pertinaciam cæteris recte sentientibus obnitatur, tanquam incommodus societate ejici, aut quandoque etiam malo coerceri queat. Quanquam enim hic non teneatur ex suo consensu ad sequendam majoris partis sententiam: tenetur tamen ex generali lege, ut cæteris sese commodum præbeat, & ut pars sese conformet ad bonum totius. Quo loco & addi potest, quod apud Petrum SUAVEM Hist. Concil. Trident. L. IV. p. m. 788. disputatur, Gallos decretis Concilii non teneri, quod contra id protestati essent; ubi Parlamenti Parisiensis sententia quoque adducitur: *Totius universitatis auctoritatem ad majorem partem transferri, cum causa omnium est communis, & singulos non attingit: verum quando tota causa ad omnes spectat, & sua singulis pars debetur, hoc casu uniuscujusque assensum esse necessarium, & prohibentis conditionem potiorem, atque absentes nisi suffragantes minime obligari. Ex hoc genere esse cœtus Ecclesiasticus, in quibus quantumvis frequens sit Concilium, Ecclesias quæ non adsint, minime ad ejus decreta obligari, nisi ipsis recipiendum videatur.* Fatendum tamen est in ejusmodi conciliis, inprimis ubi ea ex multis hominibus constiterint, difficillime negotia expediri; sæpe & illa exitum omnino reperire non posse, ob discrepantiam judiciorum, ex nonnullorum pervicacia inexpugnabili. Et regulariter ubi quis absolute & citra exceptionem sese alicui cœtui aut concilio adjunxerit, cum non possit postulare, ut reliqui omnes ipsius sententiam sequantur, aut propter unius dissensum intermittant, quod sibi utile aut necessarium videtur; præsumitur sese obligasse ad sequendum & ratihabendum, in quod maxima pars sociorum conspiraverit. Nam si hoc grave videbatur, debuerat id ab initio, quando in societatem se conferebat, excepisse. Nunc ambitiosum nimis & importunum est, suam cæteris omnibus præferre sapientiam. Quod si cui molestum sit, quod suam sententiam reliquis invitis obtrudere nequeat, cœtum istum deserere licebit. Nequaquam autem fas est, ubi numero sententiarum fueris superatus, imitari id, quod est apud AGATHIAM L. IV. (c. 5.) *Unusquisque ægre ferens suam sententiam non valuisse, negligentius segniusque ad rem gerendam accedebat, & sinistris eventibus magis gaudebat, ut in poste-*

(*a*) Quod apud Belgas sub principatu haud imprudenter introductum, libertati periculosum esse, scribit H. GROTIUS L. IV. Annal. Belgicor. ad A. MDLXXXIV. ni pro jure succedant prudentia & publici amor. Apud Hollandos sane in rebus minoribus ad plurima suffragia attenditur: at in negotiis majoribus, puta foederibus, tributis, similibusve omnium consensus requiritur, adeo ut si una vel minima civitas dissentiat, nihil concludi possit. Vid. GROENEWEG. *ad L. 1. C. Vectigalia nova institui non posse.* Apud Polonos irrita Regis electio habetur, si vel unus ex infima Nobilitate dissentiat. Vid. HARTKNOCH. L. II. de Polon. c. 1. §. 15. II.

posterum gloriari, *liberiusque apud suos jactare*, *nullamque aliam sinistri eventus caussam fuisse demonstrare posset*, *quam quod privatum suum consilium secuti non essent*. Inde regulariter in omnibus conciliis plurium suffragia vim habent universorum ; non quod naturaliter ita fieri necessum sit, sed quia vix alia via est ibi negotia expediendi. Vid. *L. 7. §. ult. L. 8. D. de Pactis*. *L. 29. D. ad Municipalem*. (*a*). Plinius L. II Epist. 12. *Numerantur sententiæ*, *non ponderantur*; *nec aliud in publico consilio potest fieri*, *in quo nihil est tam inæquale*, *quam æqualitas ipsa*; *nam cum sit impar prudentia*, *par omnium jus est*. Idem L. VI. Ep. 13. *singulos*, *re integra*, *dissentire fas est*; *peracta*, *quod pluribus placuit*, *cunctis* (*b*) *tuendum*. Sicuti;& de eo, quod regulariter fit, capiendum est illud Aristotelis (*c*) Polit. IV. c. 8. *Hoc autem*, *quod pluribus probatum fuit*, *in omnibus reperitur*. *Nam & in oligarchia*, *& in democratia*, *& in populis*, *quod majori eorum*, *qui Reipublicæ sunt participes*, *parti visum fuerit*, *hoc est ratum*. Quanquam aliquando contingat, ut pauciorum sententia, Reipublicæ magis proficua aut decora, numero superetur. Scilicet in constitutionibus ejusmodi universalibus circa expedienda negotia humana, quæ magnam sæpe varietatem recipiunt, cum nullum per homines excogitari possit medium, quod omni incommodo careret, sequendum est, quod utplurimum expedit. Add. Bodinus de Republ. L. III. c. 4. p. m. 456. Hinc frustra jactatur; cum naturæ conveniens sit, ut quod a prudentioribus profectum est, prævaleat ei, quod ab imprudentioribus profluxit; naturæ repugnare, ut sententia imprudentior plurium prævaleat sententiæ prudentiori pauciorum; adeoque ut illi hos obligare queant ad aliquid imprudentius suscipiendum. Equidem in decidendis veritatibus theoreticis sententiæ non numerantur, sed ponderantur. Imo sæpe ipsa multitudo adstipulantium erroris indicium habetur. Seneca de Beata vita c. 2. *Cum de beata vita agitur*, *non est*, *quod mihi illud discessionum more respondeas*, *hæc pars major esse videtur*. *Ideo enim pejor est*. *Non tam bene cum rebus humanis agitur*, *ut meliora pluribus placeant*: *argumentum pessimi turba est*. Phocion cum ipsius sententia communi applausu reciperetur, ad amicos conversus dixit: Οὐ δή τι κακὸν τι λέγων ἐμαυτὸν λέληθα. *Numnam mihi imprudenti aliquod pravum dictum excidit?* Plutarchus Apopth. (p. 188. A.) Idem de Liber educ. (p. 6. A. Ed. VVechel.) Τὸ πολλοῖς ἀρέσκειν, τοῖς σοφοῖς ἐστιν ἀπαρέσκειν. *Vulgo placere est sapientibus displicere*. *Testimonium mihi præbet Euripides his verbis*: *Ad turbam ego verba facere sum imperitior*, *Inter sed æquales paucosque doctior*, οἱ δ' ἐν σοφοῖς φαῦλοι, παρ' ὄχλῳ μουσικώτεροι λέγειν *Qui inter doctos nil valent*, *Gratior apud vulgum est eorum oratio*. Eoque qui *stultis videri eruditi volunt*, *stulti eruditis videntur*. Quintilianus Inst. Or. L. X. c. 7. Et τὸ ἔχειν ὀλίγους ἔμφρονας πολλῶν ἀφρόνων φοβερώτερον. *Cordato pauci prudenter magis sunt formidandi*, *quam multi insipientes*. Plato in convivio. Add. Valer. Maximus L. III. c. 7. §. 1. ext. Dio Chrysostomus de Ilio non capto:) p. 190. D. Ed. Paris. Morell.) Τὸ πεπεῖσθαι πολὺν χρόνον ὑπὸ ἀνθρώπων ἠλιθίων οὐδὲν ἐστιν ἰσχυρόν. *Aliquid credi multo tempore ab stolidis hominibus nihil habet roboris*. Enimvero isthoc ad expedienda negotia in concilio aliquo, cujus membra æquali jure pollent, applicari nequit. Quis enim hic judicium feret, utra sententia sit prudentior? Non sane ipsæ partes dissidentes. Neque enim in propria caussa pro arbitrio sese ingerentem is, qui in diversam abit sententiam, admittet. Et quotusquisque est, cui non sua magis prudentia, quam aliena placet? Imo quam multi sunt, qui ideo tantum vel optimam sententiam obtrectare gaudent, quia ipsi aucto-

(*a*) *Quod major pars Curiæ effecit*, *pro eo habetur*, *ac si omnes egerint*. Addatur GROTIUS L. II. c. 5. §. 17. GRONOVIUS ad d. l. Grotii his restrictionibus utitur. I. Si sint vera suffragia, hoc est res integra, nec coitione ac conspiratione plurium jam ante definita, quam in consultationem deferatur. II. Si majorem numerum non faciant, quos ex lege & more, tanquam suspectos excede, nec in sua caussa jus dicere oportet. III. Ut major numerus consentium non valeat ad statuenda, quæ juri divino & sanæ rationi repugnant. IV. Nec ad fundamentales leges subvertendas aut formam Reipublicæ ex libidine mutandam. V. Nec ad privatorum jura, privilegia veteres & in publicam utilitatem receptas consuetudines abolendas.

(*b*) Addatur LIVIUS L. XXXII. c. 20. POLYBIUS L. V. c. 49. extremo.

(*c*) In ochlocratia id injustitia non carere, ipse docet VI. Pol. 5. H.

auctores non fuerunt? Nec facile est istas lites tertio decidendas concedere; cum ipsius quoque arbitri prudentia aut integritas facile in controversiam vocari possit, ut ad hanc discutiendam alio arbitro opus sit. Quid quod plerumque istæ res ita sunt comparatæ, ut commode ad arbitros extra societatem deferri nequeant. Igitur commodissimum visum, ejusmodi inire rationem, quæ nihil difficultatis, aut obscuræ haberet disceptationis: qua nulla expeditior inveniri potest, quam ut sententiæ numerentur. Plinius Panegyr. (c. 62. in fine.) *Melius omnibus quam singulis creditur. Singuli enim decipere & decipi possunt: nemo enim omnes, neminem omnes fefellerunt*. Et cui in concilio aliquo suffragium conceditur, in eo tantum inesse prudentiæ judicatur, ut sufficiat perspiciendis negotiis, quæ ibi disceptantur. Id quod saltem de illis conciliis obtinet, in quæ non sine delectu aliquo homines admittuntur. Neque semper consultum foret; si verbi gratia, præsidi concilii hæc daretur potestas, ut is suo suffragio posset declarare, quænam sententia melior sit. Data enim hac potestate licebit ei partem minorem anteferre majori, imo licebit utramque eo obtentu, quod neutra bona sit, rejicere; & sic revera in talem præsidem summa rerum conferretur. Sicuti absoluti Principes etiam minorem partem suorum consiliariorum sequi possunt; imo & diversam ab iisdem sententiam sequi.

§. XVI. Est tamen circa pluralitatem suffragiorum observandum, in quibusdam conciliis non sufficere, ut uno aut paucis suffragiis sententia prævalitura alteram superet; sed alicubi certo numero una sententia alteram excedere debet. Sic in cap. 6. X. de Electione & electi potestate, ille demum Pontifex fieri jubetur, quem duæ tertiæ partes Cardinalium elegerint. Idem circa electionem & decreta decurionum obtinuisse (*a*) apparet ex *L. 3. 4. D. Quod cujusque univers. nomine* & *L. 45. de Decurion.* Prudentius L. I. contra Symmachum (v. 604. & seqq.) *Sic consulta Patrum subsistere conscriptorum. Non aliter licitum prisco sub tempore, quam si Tercentum sensisse senes legerentur in unum Servemus leges patrias, infirma minoris, Vox cedat numeri parvaque in parte silescat*. Ap. Andr. Maurocenum Hist. Venet. L. XVII. SCto, quo Jesuitæ ditione Venetorum ejiciuntur, adjicitur hæc clausula, ut illi SCto non derogaretur, nisi præsentibus 180. Senatoribus, & consentientibus quinque senis partibus. Ubi tamen hoc ita peculiariter definitum non est, pro majore, & universis æquivalente parte reputabitur, quæ alteram etiam uno suffragio superaverit. Add. Grotius L. II. c. 5. §. 17. & in Annotat. & Boeclerus ad dictum locum item *L. 17. §. 6. D. de Receptis*. Frustra opponitur cap. quod omnes (*b*), de Reg. jur. in VI. *Quod omnes tangit; id ab omnibus approbari æquum est*. Nam inde non sequitur; ergo iniquum est, ut ob commodiorem rationem expediendi negotia pauci dissentientes debeant cedere pluribus. Deinde regula illa non pertinet ad societates seu concilia, quibus publicæ res sunt administrandæ; sed ad societates privatas, quæ pacto tantum, aut conjunctione ad ejusdem rei possessionem constant. Qualis sane conjunctio consortibus non dat jus, ut uno invito aliquid in re com-

(*a*) Qua quidem in re vehementer fallitur AUCTOR. Dicitur enim in cc. ll. duas partes adesse, non autem, duas partes consentire debere, ut sententiæ locus sit. *Nulli permittetur nomine civitatis vel curiæ experiri: nisi ei, cui Lex permittit, aut Lege cessante Ordo dedit, cum* DUÆ PARTES ADESSENT, *aut amplius, quam duæ. Plane ut duæ partes decurionum adfuerint, numerari patest*, L. 3. 4. D. Quod cujusque univers. nom. *Nominationum forma vacillare non debet, si omnes, qui albo curiæ detinentur*, ADESSE *non possunt: ne paucorum absentia, sive necessaria, sive fortuita debilitet, quod a majore parte ordinis salubriter fuerit constitutum: cum duæ partes ordinis in Urbe posita totius curiæ instar exhibeant*. L. 46. C. de Decurion. in X. Add. L. 2. 3. D. de Decr. ab ordine fac. In eadem [illegible] est locus Prudentii, qui deinde ab Auctore [illegible]enfetur. Præ se fert enim Poeta CCC. Senatores *adesse*, non autem, *consentire* debere, ut SCtum fieri queat. Sufficiebat enim, ex his CCC. Senatoribus majorem partem in eadem sententia esse. Quod ex sequenti loco LIVII L. XXVI. c. 33. in fine extra dubium ponitur: *Plebes sic jussit*, Quod Senatus juratus MAXIMA PARS CENSEAT, QUI ASSIDETIS, *id volumus jubemusque*, ad quem locum videatur I. Fr. GRONOVIUS. Sui quoque immemor AUCTOR, leges hic adductas in §. 19. sensu suo laudat.

(*b*) Unde vulgatum illud: Quæ ad singulos qua singulos spectant, in iis non vincere majora suffragia. V. STRUVIUM Ex. 7. Syntagm. jur. civil. §. 43. H.

communi ſtatuant, quod iſte in detrimentum ſuum vergere credit. Ex quibus explicanda *L. 11. D. de Serv. præd. ruſt.* & *L. 28. D. Communi dividundo*. Quod autem in d. c. 6. X. de Elect. & El. poteſt. additur, quod ibi de duabus tertiis partibus in electione Pontificis conſtituitur, non debere præjudicare aliis eccleſiis, in quibus majoris & *ſanioris* partis ſententiæ debeant prævalere; ejus ratio eſt, quod per ſuperiorem, nempe Pontificem, (ex iſtorum hypotheſi) poſſit declarari, quæ pars *ſanior* ſit, ſi ſuper eo dubium oriatur. Ergo *ſanioris* partis, ni eadem & major ſit, ratio haberi non poteſt, niſi nbi ad ſuperiorem provocatio patet. Add. Gratianus c. 36. diſtinct. 63.

§. XVII. Quod si pares ſit ſententiæ diſcrepantes, nihil agetur, ſed res in priori ſtatu manebit; quia ad mutationem non ſatis eſt momenti, & par utrinque pondus æquilibrio velut rem ſuſpendit. Hinc & in judiclis, ubi pares ſunt ſententiæ, reus abſolvitur (*a*). Etſi nec hoc in caſu ſi quæ conſtitutæ ſunt in calumniatores aut temere litigantes pœnæ, locum videantur habere (*b*). Quintilianus Declam. 254. *Pares ſententiæ periculo proſunt*. Antiphon. Orat. XIV. *Τὰ ἴσα γενόμενα φεύγοντος ἐστὶ μᾶλλον ἢ διώκοντος. εἴπερ γε καὶ τῶν ψήφων ὁ ἀριθμὸς ἴσος γενόμενος τὸν φεύγοντα μᾶλλον ὠφελεῖ ἢ τὸν διώκοντα*. *Quæ æqualia ſunt, magis reo quam actori proſunt, quando & calculorum numerus par cum ſit, reum magis quam actorem juvat*. Add. Aristoteles Problem. Sect. 29. c. 13. *L. 39. D. de Re judicata*. *M.* Seneca L. I. Controv. 5. *Alter judex damnat, alter abſolvit: inter diſpares ſententias vincat mitior*. Quod jus Græci vocant *calculum Minervæ*. De quo videatur peculiaris Diſſertatio Boecleri. Quanquam apud Ebræos ne tunc quidem reus damnatus cenſebatur, ſi judices damnantes eos, qui abſolvebant, uno duntaxat ſuffragio vincerent. Cujus rei ratio ſine dubio hæc erat; quod cum pari religione judices debent pronunciare, quo teſtes; igitur uti unus teſtis ad convincendum, ita nec unus judex ad condemnandum ſatis momenti afferret. Nam cæteri judices contradictoria ſtatuentes auctoritatem ſuam velut mutuo deſtruxerant. Addendum & hoc, ubi ſententiæ feruntur curiatim aut tributim, illos pauciores, qui in aliqua tribu per majorem partem vincuntur, aliarum tribuum diſſentientium numerum augere non poſſe.

§. XVIII. Denique quando plures, quam duæ ſententiæ extiterint, quæſtio eſt, an ſingulæ ſeorſim ſint numerandæ, ut illa vincat, quæ plura, quam cæterarum ſingulæ, ſuffragia habuerit, an vero duæ pluresve, diſcrepantes licet, conjungi poſſint ad vincendam tertiam, qua eliſa & ipſæ poſtea inter ſe comparentur, ut demum illa vincat, quæ ex poſterioribus plura ſuffragia habuerit? Hic, ſi meram æquitatem naturalem, citra pactiones aut leges ſpeciales, reſpiciamus, diſtinguendum videtur inter ſententias, quæ totis rebus differunt, & illas, quarum altera partem alterius continet, ſeu quæ tantum quantitate differunt; ut hæ conjungendæ ſint in eo, quo conveniunt, illæ non item. Sic qui in XX. condemnant, & qui in X. conjungentur in X. contra ſententiam abſolventem, & reus condemnabitur in decem, quia in hoc major pars judicum convenit, cum in XX. etiam X. comprehendantur. Quo ſpectat *L.* 38. §. 1. *D. de Re judicata* (*c*), & *L.* 27. *D. de Receptis* (*d*), & *c.* 1. *de Arbitris in VI.* Ubi nequidquam a deciſione dicti loci 27. Grotius in Sparſ. flor. diſcedit, dum in decem condemnandum putat reum, quia in hanc ſummam major pars conſenſit, rejecto in quo diſcrepabant. Nam in quinque omnes con-

(*a*) EURIPIDES Electra:
Καὶ τοῖσι λοιποῖς ὅδε νόμος τεθήσεται,
Νικᾶν ἴσαις ψήφοισι τὸν φεύγοντ' ἀεί.
Idemque cunctis juris eſſe, in poſterum,
Certante numero judicum, ut vincat reus.
ÆSCHYLUS Diris:
Ἀνὴρ ὅγ' ἐκπέφευγεν αἵματος δίκην.
Ἴσον γὰρ ἐστι τ' ἀρίθμημα τῶν πάλων.
En iſte pœnam cædis effugit reus:
Nam calculorum cernimus numeros pares. H.

(*b*) *Inter pares numero Judices, ſi diſſona ſententiæ proferantur, in liberalibus quidem cauſſis (ſecundum quod a* D. Pio *conſtitutum eſt,) pro libertate ſtatutum obtinet; in aliis autem cauſſis pro reo: quod & in judiciis publicis obtinere oportet*. L. 38. pr. D. de Re judic.

(*c*) *Si diverſis ſummis condemnent Judices, minimam ſpectandam eſſe* Julianus *ſcribit*.

(*d*) *Si ex tribus Arbitris unus quindecim, alius decem, tertius quinque condemnet* - - - Julianus *ſcribit, quinque debere præſtari: quia in hanc ſummam omnes conſenſerunt*.

consentiunt (*a*). Majore autem parte tunc statur, quando aliqui dissentiunt. Hinc & in senatu Romano moris erat, ut si quis senator sua sententia duo complexus esset, quorum unum probabatur, alterum non, juberetur *sententiam dividere*. Vid. CICERO Epist. fam. L. I. Ep. 2. SENECA Epist. 21. *Quod fieri in Senatu solet, faciendum ego in philosophia quoque existimo: cum censuit aliquis, quod ex parte mihi placuit, jubeo, illum dividere sententiam & sequor* (*b*). At vero si, verbi gratia, aliquem reum pars judicum releget, pars morte multet, pars absolvat; sane neque illi, qui relegant, conjungi poterunt cum his, qui mortem decernunt, contra absolventes; nec hi, & relegantes contra mortem decernentes. Nam illæ sententiæ plane inter se sunt diversæ (*c*): quia utique in morte non est relegatio, nec relegatio est pars mortis. Ac licet absolventes & relegantes in hoc conveniant, quod reus non sit necandus; hoc tamen directe non efficit ipsorum sententia, sed duntaxat per consequentiam. In se autem revera sunt diversæ. Nam qui absolvit, reum omni pœna liberat; qui relegat, pœnam utique decernit. Vid. PLINIUS L. VIII. Ep. 14. POLYBIUS Excerpt. legat. 129. refert, cum quidam Achæi Romæ captivi tenerentur, & quid iis fieri placeret, ad senatum esset relatum, tres sententias extitisse, quarum una dimittendos censebat, altera damnabat, tertia ad tempus retinendos censebat: ita tamen, ut sententia absolvens duas reliquas separatim sumtas numero vinceret. Hic prætor Posthumius, qui tunc Senatum habebat, Achæis iniquior, versutia in ipsorum fraudem usus est. Cum enim discessio facienda foret, Prætor una sententia prætermissa, de duabus tantum perrogavit, hoc modo: *Qui evocatos sentitis dimittendos*, in hanc partem, *qui alia omnia*, in illam partem ite. Sic accidit, ut qui retinendos in præsentia censuerant, iis se adjungerent, qui absolvendos negabant; & ita hi prævalerent illis, qui dimittendos censebant. Apud GELLIUM L. IX. c. 15. argumentum controversiæ tale proponitur: *De reo septem judices cognoscant, eaque sententia sit rata, quam plures ex eo numero dixerint. Quum septem judices cognovissent, duo censuerunt reum exilio multandum, duo alii pecunia, tres reliqui capite puniendum. Petitur ad supplicium ex sententia trium judicum, & contradicit*. Qui casus tanquam ἄπορον seu inexplicabilis tunc fuit propositus. Idem argumentum habet Declamatio 365. apud QUINTILIANUM. Ubi inter alia recte dicitur: *Non idem sentientes non potes jungere. Idem sentientes compara*. Vid. quoque argumentum Declamationis 30. apud LIBANIUM. Apud HELIODORUM Æthiop. L. I. Cnemon a mille septingentis ad mortem, a mille exilio damnatus dicitur. Quia tamen illorum aliqui lapidibus reum obruendum, alii in barathrum mittendum censuerant, mille isti exilium decernentes majorem numerum efficiebant. Add. CUJACIUS Obs. XII. c. 16. & ZIEGLERUS ad Grot. L. II. c. 5. §. 17. Id quoque monet GROTIUS dicto loco §. 22. quando plures inter se non proprie dictam universitatem constituunt, sed tantum intuitu certæ rei invicem connectuntur, de qua non omnes æqualiter participant: tunc non tantum ordinem sumendum ex modo paticipationis, sed & sententias æstimandas ad proportionem geometricam. Quo spectat *L. 8. D. de Pactis. L. 14. D. Depositi, L. 16. D. de Reb. aut. jud. possid.* Ubi tamen observandum, cum talis societas tantum fundetur in re aliqua communi, & non in ejusmodi pacto, quo proprie universitas constituitur, & quo quisque suam voluntatem voluntati majoris partis subjecit; ita quidem prævalere votum ejus, qui majorem in ea re portionem habet, voto illius,

(*a*) Si numeri arithmetice spectentur, non & morali æstimatione. Etenim si interrogentur, qui in viginti condemnarunt, mavolent profecto se conjungere cum illis, qui in decem, quam qui in quinque condemnarunt. H.

(*b*) GROTIUS ubi supra §. 19.

(*c*) *Dissentit* non temere HUBERUS L. III. de Jure civitat. sect. 2. c. 6. §. 5. & 6. quoniam vis & potestas suffragiorum ab intentione judicantium pendeant, &, ubi dubia res est, in mitiorem semper partem inclinari, æquitas jubeat. Sic duos pecunia, totidem exilio puniri reum judicantes, conjungendos adversum tres, qui ultimum supplicium dictitarunt. Idem dicendum, si duo absolvant, & duo relegandum reum pronuncient; nam & hi prævalebunt tribus illis ad mortem condemnantibus. H.

illius, qui minorem portionem habet, ut tamen ille hunc per suffragium suum nequaquam jure suo possit exuere, aut eidem præjudicare. Atque sic intelligitur, quid civitas velit, ubi summa rerum penes plures uno est.

§. XIX. Illud autem manifestum, ad ejusmodi concilium, in quo de communibus rebus deliberandum, & statuendum est, minimum tres homines requiri. Vid. *L. 85. D. de Verb. signif.* (*a*) Si enim duo duntaxat fuerunt, ubi eos dissentire contigerit, nemo præterea adest, qui alterutrius sententiæ momentum possit addere. Unde eo casu nihil expediri posset. Vid. *c. 1. X. de Arbitris*. Neque obstat, quod etiam duo, verbi gratia, Consules, collegæ vocentur. Nam eo vocabulo sæpe paritas duntaxat numeris notatur. Vid. *L. 153. D. de Verb. signif. L. 14. D. de Admin. tut. L. 101 D. de Solut.* Sicuti & apud Latinos auctores dicitur *Collegium Tribunorum*, in quo tamen unus suo dissensu reliquorum decretum poterat irritum facere. Neque semper, qui collegarum nomine se invicem salutant, tale concilium constituunt, in quo voluntates omnium pacto aliquo in unam voluntatem coaluerint. Sed contingere potest, ut inter plures sit societas, in quo tamen singuli suam retineant voluntatem, ab aliorum voluntate haudquidquam dependentem. Unde ad rem nihil facit, quod contractus societatis inter duos iniri possit. *L. 7. §. 2. D. Quod cujusque universit. nomine* (*b*), non illud vult, quasi collegium ab initio possit ab uno constitui; sed quod, deficientibus casu aliquo reliquis membris, jam constitutum ab uno ad tempus possit conservari (*c*), quousque alii in locum cæterorum surrogentur. Absentium autem regulariter in ejusmodi conciliis non habetur ratio (*d*), ubi legitime vocati fuerint (*e*); (vid. *c. 36. X. de electione & electi potest.*) sed jus eorum præsentibus velut accrescit. Quo possis applicare illud Senecæ Excerpt. controv. VII. 4. *Quotiens duobus est communio, potestas ejus tota sit, qui præsens est*. Putaverim tamen, id restringendum ad quotidiana negotia, & quæ moram non ferunt. Sicut & hæc exceptio est; nisi præcise certum numerum collegarum leges requirant. Vid. *L. 3. D. Quod cujusque univers. nomin. L. 45. C. de Decurion.* Alicubi absentes vices suas præsentibus delegare, & per eos, vel scripto quoque suffragium ferre possunt. Vid. *cap. 46. de Electione & electi potestate* in Ulto.

§. XX. Denique civitate ita constituta, ille, in quem imperium est collatum, prout est vel unus homo, vel unum concilium paucorum, aut universorum, monarcha, senatus, aut populus dicitur; reliqui subditi cluent. Ubi observandum est, duplici modo aliquem civitatis cujusspiam membrum fieri, pacto nempe expresso, aut tacito. Scilicet qui civitates ab initio constituerunt, non sane hoc censentur egisse, ut illæ singulis, qui ab initio eas constitutum ibant, extinctis, simul extinguerentur: sed potius longa atque æterna sibi commoda per eandem obtinenda ob oculos posuerunt, quibusque adeo ipsorum liberi ac tota posteritas gauderent. Igitur hoc quoque simul egisse censendi sunt, ut liberi ipsorum posterique, statim atque nascerentur, commodis atque emolumentis communibus civitatis gauderent. Quæ cum sine imperio, quo civitas velut animatur, obtineri nequeant, eo ipso quoque omnes, qui in civitate nascuntur, imperio isti sese subjecisse intelliguntur. Inde est, quod qui semel imperium in aliqua civitate acceperunt, non necessum habeant denuo sibi expresse subjectionem a recens subnata sobole stipulari, utut omnes illi sint extincti, qui initio imperium in ipsum contulerant. Deinde cum quælibet civitatum certam orbis terrarum partem insederit, in qua cives se ac fortunas suas in tuto collocarent; quarum securitas facile periclitatura esset, si quibuslibet ibi liceret versari, qui civitatis imperium non agnoscerent: igitur omnium civitatum communis lex intelligitur

(*a*) Neratius Priscus *tres facere existimat collegium: & hoc magis sequendum est.*

(*b*) *Si universitas ad unum redit, magis admittitur, posse eum convenire & conveniri: cum jus omnium in unum ceciderit, & stat nomen universitatis.*

(*c*) Vid. MEVIUM Part. IV. Dec. 152. Part. VII. Dec. 140. H.

(*d*) Vid. REINKING. L. I. de Reg. Sec. & Eccl. cl. 5. c. 8. n. 7. ubi de comitiis Imperii. GROTIUS L. II. de I. B. & P. c. 5. §. 20. H.

(*e*) Vid. MEVIUS Part. IV. Dec. 201. H.

tur (*a*), ut, qui sese in alicujus civitatis ditionem contulerit, multoque magis si ejusdem commodis frui velit, naturalem suam libertatem abdicasse, ac imperio ejusdem civitatis, saltem quousque ibi degere placet, subjecisse se judicetur. Quod si hoc agnoscere nolit, hostis numero habeatur, saltem hactenus, ut extra fines civitatis expelli jure possit. Sicuti & illud manifestum est, non minus imperio civili subjici, qui civitati constitutæ post accedunt (*b*), quam quorum coitione ab initio civitas fuit constituta. Est denique & illud hic monendum, circa diffinitionem *civis* quibusdam eruditis parum convenire. Equidem Hobbesio de Cive c. 5. §. 11. *subditus & civis* videtur æquipollere (*c*). Quo modo fœminæ, pueri & servi cives forent. Mihi videtur, cum civitas constituatur ex submissione voluntatum uni homini vel concilio facta, cives primario illos esse, quorum pactis civitas initio coaluit, aut qui in horum locum successerunt. Id quod cum fecerint patresfamilias, igitur his præcipue civium nomen competere judicaverim; fœminis autem, pueris & servis, quorum voluntates jam sub voluntate patrisfamilias continebantur, nonnisi consequenter, quatenus, & ipsi communi civitatis protectione, & quibusdam juribus eo nomine fruuntur. Inquilini autem, peregrini, & similes temporarii incolæ cives non sunt; quia morari tantum ad tempus, non autem stabilem securitatem ac fortunarum sedem ibi quærere volunt. Definitio Aristotelis Polit. L. III. c. 1. qua civem metitur τῷ μετέχειν κρίσεως καὶ ἀρχῆς, *participatione judicii & magistratus* ad democratias duntaxat quadrat. Sicut & Ipse subjungit; Ὥστε καὶ τὸν πολίτην ἕτερον ἀναγκαῖον εἶναι τὸν καθ' ἑκάστην πολιτείαν. *Itaque civem pro singulis Rebuspublicis alium esse oportet.* Διόπερ ὁ λεχθεὶς ἐν μὲν δημοκρατίᾳ μάλιστά ἐστι πολίτης, ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις ἐνδέχεται μὲν, οὐ μὴν ἀναγκαῖον. *Quare explicatus* seu hoc modo definitus, *maxime quidem in democratia est civis: in aliis vero* Rerumpublicarum formis *contingere quidem potest*, ut magistratuum & judiciorum sit particeps, *non tamen id est necessarium*. Idem Polit. III. c. 8. Ἐπεὶ πλείους εἰσὶν αἱ πολιτεῖαι, καὶ εἴδη πολίτου ἀναγκαῖον εἶναι πλείω. *Cum plures sint Respublicæ, plura quoque civium genera esse necesse est.*

§. XXI. Civibus porro in plerisque Rebuspublicis duo præcipue accidere animadvertimus vincula peculiaria, per quorum unum quidam ipsorum in peculiaria corpora, civitati tamen subordinata, coalescunt; per alterum a summis imperantibus in partem aliquam regiminis publici adsciscuntur. Corpora illa civitati subordinata, sive collegiorum, sive societatum, aut quocumque nomine veniant, possunt dividi primo in ea, quæ civitates antecesserunt, & quæ post eas constitutas provenerunt. Corpora civitate antiquiora sunt familiæ, in quibus quid imperii & juris fuerit patribusfamilias, supra expositum fuit (*d*). Ex quo jure illud ipsis superest, quod

(*a*) Vid. supra L. III. c. 3. §. 10. Est autem *incolæ officium*, juxta CICERONEM I. de Officiis, *nihil præter suum negotium agere; nihil de alio inquirere; minimeque in aliena Republica esse curiosum*. Adrastus, laudans quem ex septem heroibus, apud EURIPIDEM in Supplicibus:

> Πρῶτον μὲν, ὡς χρὴ τοὺς μετοικοῦντας ξένους,
> Λυπηρὸς οὐκ ἦν, οὐδ' ἐπίφθονος πόλει.

Et mox

> - - - - Χ' ὑπότ' εὐτυχοῖσι πόλις
> Ἔχαιρε· λυπρῶς δ' ἔφερεν, εἴ τι δυστυχοῖ.
> *Primum, quod omnes incolas summe decet,*
> *Urbi molestus aut gravis nunquam fuit.*
> - - - - *Lætus ubi sors prospera*
> *Acciderat Urbi, tristis ubi contraria.* H.

(*b*) Ubi juris est, ni aliud convenerit, ita allectos eadem, qua veteres cives conditione frui. Pertinent huc insignes controversiæ, de quibus egi Dissert. de Mod. constit. civ. sect. 2. §. 8. H.

(*c*) Qui error quoque Bodini fuit, & postea Huberi. Sane summus imperans, qua primum quoque pactum cum cæteris iniisse censetur, civium numero excludendus non est, neque semper ut caput civitatis, sed interdum ut pars communitatis consideratur. Vid. GROTIUS L. II. de J. B. & P. c. 4. §. 12. & in not. c. 14. §. 12. & 5. c. 20. & 24. Porro incolæ subditi sunt, non cives. ARISTOPHANES Acharnensibus.

> Τοὺς γὰρ μετοίκους ἄχυρα τῶν ἀστῶν λέγω.
> *Quippe incolas ejus civium paleas voco.*

Quanto minus servi inter cives referri queunt, ceu *qui sunt extra Rempublicam*, ut SENECA in Controversiis loquitur. Cæterum in Rebuspublicis herilibus nulla est distinctio inter cives & subditos. In his enim *certa dominorum domus est, cæteri servi*, ut est apud TACITUM. I. Histor. 16. EURIPIDES Helena:

> Τὰ βαρβάρων γὰρ δοῦλα πάντα πλὴν ἑνός.
> *Nemo, nisi unus, liber est in Barbaris.* H.

(*d*) L. VI. c. 1. §. 11. c. 2. §. 11. 12. c. 3. §. 6. H.

quod per naturam civitatis, aut per leges civiles, publicosque mores ipsis non est ademtum. Eorum, quæ post civitates constitutas orta sunt, quædam possunt vocari publica, quædam privata. Publica sunt illa, quæ auctoritate summi imperii civilis constituta sunt. Privata autem, quæ vel ipsorum civium conventione coaluerunt, vel ab extranea aliqua auctoritate dependent, quæ in civitate aliena non nisi pro privato aliquo jure aut conatu haberi potest. Privata corpora sunt iterum vel legitima vel illegitima, quorum illa civitati probantur, aut probari debent, hæc secus. Dico *probari debent*. Nam si in aliqua civitate, ubi cultus divinus depravatus est, aliqui sensu veræ religionis imbuti suos cœtus privatim habeant (*a*) absque turbis, & machinationibus in statum publicum, utut summi imperantes improbent, quicquid a sua persuasione alienum est: tamen illos cœtus nemo illegitimos dixerit, cum ipsi summi imperantes teneantur eam veritatem agnoscere & probare (*b*). Sic si in barbara civitate, ubi omnis literarum cultus publice spernitur, aliqui privatim coeant sapientiæ inquirendæ causa; sane nemo horum collegium illegitimum pronunciaverit. Utraque sunt vel regularia, vel irregularia. Illa sunt, ubi juxta certa conventa voluntas omnium unita est: hæc autem, ubi non tam unio voluntatum, quam vinculi expers consensio aut conspiratio deprehenditur, ex communi aliquo affectu, puta, spe, cupidine lucri, vindictaque, ambitione, ira, & similibus orta.

§. XXII. Circa omnia corpora legitima observandum, quicquid juris illa habeant, & quicquid potestatis in sua membra, id omne a summa potestate definiri (*c*), & nequaquam huic posse opponi aut prævalere. Alias enim si daretur, corpus, limitationi summi Imperii civilis non obnoxium, daretur civitas in civitate. Unde si aliqua civitas ex pluribus corporibus absolutis & independentibus coaluit (*d*), necessum fuit, ista de priori sua potestate & jure tantum remisisse, quantum ad indolem civitatis necessarium fuit; cum alias fine suo, quem sibi proposuerant, excidissent. In civitate autem jam constituta videndum est, quid agere voluerit summum imperium, ejusmodi corpus fundando aut approbando. Si enim expressis verbis absolutum & independens jus circa certum genus negotiorum, statum civitatis spectans, eidem contulit & confirmavit, sane parte sui imperii sese abdicavit, ac civitatem fecit irregularem & bicipitem. Quod nisi summa necessitas subigat, nemo sanus fecerit. Ubi autem summus imperans potestatem suam illibatam & integram retinere voluit, necessum est, ut istud corpus subordinatum sua jura ita temperet, ne summo imperio præjudicet, nec ullas extensiones aut consequentias nectat, quæ huc spectent, ut id non amplius eidem sit subordinatum. Quo pacto autem istiusmodi corporum potestas sit circumscripta, ex literis, quibus quodvis fundatum aut confirmatum fuit, est cognoscendum, vel etiam ex communibus civitatis legibus, quæ omnes & singulos cives obstringere censentur, in quantum expresse istis non fuit derogatum. Unde consequitur, si administratio istius corporis sit collata in unum hominem, quicquid ille egerit juxta fundationem, aut leges civitatis communes, id habebitur pro actione totius corporis. Sed extra illa quæ agit, ea propria ipsius est actio, quæ cæteros non tangit, & de qua ipse solus rationem reddit (*e*). Quodsi autem regimen ejusmodi corporis sit penes cœtum ex pluribus constantem, ubi ab ipso aliquid con-

tra

(*a*) Quales primorum Christianorum, de quibus PLINIUS L. X. Ep. 97. H.

(*b*) Recte hic se habet auctoris opinio, quandoquidem & Princeps veritati perspectæ sine controversia locum relinquere tenetur. Quodsi autem sua sacra bona fide puriora imperans credat, subscribimus sententiæ Cl. BARBEYRACI censentis, cum adhuc nullo jure gaudere impediendi, quo minus quilibet civium Deum ex sui animi sententia colat, quia religio a vinculis Imperii Civilis libera est.

(*c*) Et hactenus etiam personam gerere. L. 22. D. *de Fidejussor.* H.

(*d*) Considerandi tamen simul varii coalitionum modi, de quibus infra L. VIII. c. 12. §. 6. H.

(*e*) Qua in parte notabile est discrimen inter rectorem civitatis summum & rectorem universitatis. Nimirum hujus potestas pendet a tenore mandati, quod dedit summus imperans, a quo jus suum habet universitas: At populus liber, translato imperio, imperantes ita suo loco statuit, ut nullo remedio se utique adversus externos, qui id, quod ob oculos est, sequuntur, tueri queat. H.

tra leges & fundationem actum fuerit, soli illi eo nomine pœnæ sunt obnoxii, qui consenserunt; dissentientes aut absentes innocentes sunt. Quibus ad sui securitatem expedit protestari contra cæterorum decretum, & protestationem actis inserere, ne forte alienorum delictorum pœnis involvantur (*a*). Cum contra adversus decretum cœtus independentis membro protestari non liceat, cum eo ipso summa ipsius potestas abnegetur. Circa debita autem ejusmodi corporum videndum primo est, cujus nomine ea contracta sint. Nam quod quisque ex membris suo nomine debere cœpit, id non debet totum corpus. Nisi quod ea ad solvendum condemnato executio possit fieri non solum in reliqua ejus bona, sed & ea, quæ intuitu ejus corporis ad ipsum spectant. Quæ porro a Rectoribus corporis uno aut pluribus contracta sunt, juxta leges fundationis, ea totum corpus, ut tale stringunt (*b*), ac nisi communia bona possideat id corpus, singulos pro rata. Nisi quod creditores, qui extra civitatem corporis istius sunt, ubi solutio abnuitur, quos ex eo corpore deprehendunt, non aliter eos tractent, quam si singuli sese obligassent in solidum. Sicuti & alias quivis civis pro alterius debito apud extraneos obnoxius est repressaliis (*c*). Ast quæ præter fundationis leges contracta sunt debita, illos solos onerant, qui expresse consenserunt, non autem eos, qui dissenserunt, nisi quantum facti sunt locupletiores. Atque id debitum, qua communitatis opes non pertingunt, ex singulorum bonis, qui consenserunt, pro rata est exsolvendum. Sed si membrum pecuniam credat corpori, ut tali, non habet quod ulterius urgeat præter bona communitatis; quæ si non suffecerint, habet quod sibi imputet. Conf. Hobbes Leviath. c. 36. Quodsi controversia oriatur alicui membro cum toto corpore, non corpus judex erit, sed civitas, cui corpus istud subest. Nam cum hic communis judex detur, inconveniens fuerit, in propria causa sententiam ferre.

§. XXIII. Corpora illegitima sunt non ea tantum, quæ manifesti sceleris causa coiverunt, uti sunt societates furum, mendicorum, Cingarorum, piratarum, latronum; sed etiam quævis conjunctiones inter cives, peculiaribus pactis firmatæ, absque consensu summorum imperantium (*d*) initæ, & fini civitatum repugnantes. Quæ conjurationum, aut factionum vocabulo venire solent. Quorum varius scopus est. Nam interdum isti factiosi summam rerum ad se trahere laborant; aliquando hac via negotia publica ad suum placitum & emolumentum dirigere instituunt. Alii ex publico rem privatam augere student, alii impunitatem scelerum sibi ex factione quærunt. Imo etiam quæ plausibilem prætextum ostentant, puta defensionem, emendationem quorundam abusuum, remotionem pravorum ministrorum, item quorum causa occultatur, suspectæ & periculosæ sunt. Nam & invaditur id, quod curare penes rectores civitatum erat, & ubi factiosis suæ vires placuerint, facile in ipsam civitatem verti possunt. Otho apud Tacitum Hist. 1. (c. 84. princ.) *Vos quidem istuc pro me. Sed in discursu, ac tenebris, & rerum omnium confusione patefieri occasio etiam contra me potest.* Unde & multa per speciem factionis agere illicitum est, quæ in se alias nihil injusti habent. Sic supplicationem offerre imperanti, accusare aliquem, non illicitum est; sed

(*a*) Nam & integræ universitates delinquere censentur, vel non resistendo, cum possunt, vel conspiratione. Vid. infra L. VIII. c. 3. §. 28. H.

(*b*) Apud Romanos si administrator pecuniam mutuam accepisset, civitas non aliter obligabatur, quam si probaret creditor pecuniam in utilitatem civitatis esse versam. *L. 27. D. de Reb. credit.* H.

(*c*) Vid. infra L. VIII. c. 6. §. 15. H.

(*d*) De Romanis LIVIUS testatur L. VII. c. 16. eos, *ne quis populum revocaret, capite sanxisse*. Apud EUMDEM est L. XXXIX. c. 5. *Majores vestri, ne vos quidem, nisi cum aut vexillo in arce posito comitiorum causa exercitus eductus esset, aut Plebi comitium Tribuni edixissent, aut aliquis e magistratibus ad concionem vocasset, forte temere coire voluerunt, & ubicumque multitudo esset, ibi & legitimum multitudinis rectorem dicebant esse.* Add. *L. 3. pr. D. de Colleg. & corporib. L. 1. ad L. Jul. majest.* Athenis mysteria facere in ædibus, ad conjurationem pertinere videbatur. Cornel. NEPOS Alcibiade c. 3. Christophorus THUANUS apud Thuanum L. LXIII. ad A. MDLXXVII. suadet Regi, *ut gravibus edictis sanciat, ne qui deinceps delectus, societates, coitiones & secreta consilia injussu suo & sine expresso Regis aut publico magistratus mandato faciat: qui contra fecerint, in perduellionis crimen incurrant.* H.

sed facere id cœtu magno coacto speciem factionis, & seditionis induit. Sic in legibus militaribus sub pœna capitis interdici solet, stipendia cœtu coacto flagitare. Add. Actor. XIX. 39. 40. HOBBES de Cive c. 13. §. 12. 13. & Leviath. c. 30. ubi legitima corpora *musculis* in corpore humano, illegitima *tuberibus*, *apostematibus*, *tumoribusque a confluxu humorum noxiorum generatis*, comparat.

§. XXIV. PECULIARI autem vinculo, præter illud commune omnes cives stringens, nectuntur summis imperantibus, qui ab hisce adsciscuntur, ad partem aliquam imperii ipsorum nomine & auctoritate exercendam; ac ministrorum publicorum, magistratuumque vocabulo veniunt. A quibus diversi sunt ministri Principis privati, qui ipsi, ut cuicunque alii, circa negotia, quæ ut reliqui omnes exercent, inserviunt. Circa eas autem, qui summo imperanti, ut tali, ministrant, discrimen aliquod deprehenditur, quod quidam particulam aliquam imperii, munerisque rectorii exerceant, adeoque certo modo personam imperantis repræsentent, qui proprie & stricte ministrorum publicorum nomine designantur: alii simpliciter negotiorum publicorum expeditioni & exsecutioni inserviunt. Ad priorem classem pertinent tutores & administratores regni, rege minorenni, aut captivo & mente moto; Præsides deinde provinciarum, urbium, districtuum; tum militiæ terrestris & maritimæ; præfecti ærarii, qui juri dicundo, & exsequendæ justitiæ præsunt, censores doctrinarum, Legati ad exteros, & si qui sunt alii. Ad alteram autem classem pertinent consiliarii, quippe qui nullam imperii partem exercent, sed tantum quid sibi videatur imperanti exponunt; item qui aliam operam circa negotia publica ponunt, uti sunt scribæ, qui reditus publicos colligunt, asservant, aut erogant, milites item, & qui exercendæ jurisdictioni manus præbent, & si qui alii sunt; quorum ordinem & varietatem in quavis civitate cognoscere in proclivi est. Con. HOBBES Leviath. c. 30. & BODINUS de Republ. L. III. c. 7.

C A P U T III.

DE GENERATIONE SUMMI IMPERII CIVILIS, SEU MAJESTATIS.

I. *Summum imperium resultavit ex pactis, quibus civitas coaluit.*

II. *Id quod volente & probante Deo factum.*

III. *An majestas sit immediate a Deo.*

IV. *Quibus rationibus id aliqui probare conentur?*

V. *Imperium civile non fuit productum per bella.*

VI. *An ex patrefamilias possit fieri princeps?*

VII. *Quomodo, qui vasalli vinculo exsolvitur, majestatem accipiat?*

VIII. *An liber populus, aut monarcha, imperium in alterius manus resignans, efficiens causa majestatis sit?*

IX. *Penes quem sit, tribuere titulum regium?*

VIDEAMUS porro, unde summum imperium, quod in omni civitate exsistit, & quo velut anima illa vivit ac libratur, immediate & proxime producatur. Ubi initio præsupponimus, ut imperium effectu suo potiatur, requiri tum vires naturales, queis subjectus, si forte quod injungitur detrectare præsumserit, repræsentato aliquo malo possit cogi: tum titulum, ex quo jure aliis præstandum quid aut omittendum queat injungi; cui in istis respondet obligatio ejusdem jussis obsequendi. Horum utrumque proxime ex pactis, per quæ civitas coalescit, promanat. Nam etsi vires suas naturaliter in alterum nemo transfundere queat: ille tamen vires aliorum possidere intelligitur, ad cujus arbitrium isti eadem applicare tenentur, ita ut in ipsis non sit potestas resistendi, seu jussum ejus detrectandi,

Alia

Alia quippe virium translatio inter homines non datur. Cum autem omnes, dum voluntates suas unius voluntati submiserunt, eo ipso sese obstrinxerint, quod velint non resistere, seu parere illi, vires & opes ipsorum adhiberi volenti ad bonum publicum, apparet, summum imperium habenti tantas esse vires, ut quoslibet ad jussa sua adigere possit. LIVIUS L. II. c. 59. *Imperii vis omnis in consensu obedientium est*. Sed & illud ipsum pactum luculentum præbet titulum, quo imperium istud non violentia, sed ultronea civium subjectione & consensu legitime constitutum intelligitur. Hæc igitur est proxima causa, ex qua summum imperium tanquam qualitas moralis resultat. Posita quippe in uno submissione, & in altero submissionis acceptatione, statim provenit in hoc jus isti quid injungendi, seu imperium. Et uti per pacta jus ad rem nostram (*a*), ita & per submissionem jus circa libertatem viresque nostras disponendi in alterum conferri potest. Unde, verbi gratia, si quis ultro sese in servitutem mihi pacto tradat, revera potestatem herilem in me confert. Adversus quæ imperite tritum illud: quod quis non habet, non potest in alterum conferre, occinitur (*b*). Sed ut peculiarem efficaciam & sanctimoniam nanciscatur imperium, aliud principium præter submissionem subjectorum accedere oportet. Eoque haudquidquam sanctitati summi imperii civilis aliquid detrahit: aut jure duntaxat humano, non divino quoque Principis imperare statuit, qui imperium proxime ex pactis resultare tradit.

§. II. In tamen extra dubium est, sanam rationem satis dictitasse, post multiplicatum genus humanum decus, pacem atque incolumitatem ejusdem subsistere non potuisse, nisi constitutis civitatibus, quæ sine summo imperio intelligi nequeunt. Quo ipso etiam civitates & summum imperium a Deo, tanquam legis naturalis auctore, profecta censentur. Nam non ea tantum a Deo sunt, quæ ipse immediate, & citra ullum factum humanum, interveniens instituit: sed & quæ homines ducti sanæ rationis pro conditione temporum atque locorum recepere ad implendam obligationem, sibi abs Deo injunctam. Conf. 1. Timoth. II. 2. Et cum in magna hominum multitudine lex naturalis commode exerceri nequeat citra imperium civile: patet, Deum, qui istam hominibus injunxit, præcipere quoque, ut societates civiles instituantur, quatenus tanquam media excolendæ legi naturali inserviunt (*c*). Inde & Deus in sacris literis expresse id imperium probat, & pro suo agnoscit, ejusque sanctimoniam & venerationem severissimis legibus sancit. Num autem diserte Deus jusserit hic & nunc civitatem constitui, non liquet (*d*). Nam præceptum Noachidarum de judiciis, quod forte huc trahi posset, certum tempus ac locum eorundem constituendorum non exprimit. Sic ut ejus sensus esse possit; judicia esse exercenda, ubi constituta fuerint. Nec multum abit BOECLERUS ad Grot. L. I. c. 3. §. 6. quando super origine summi imperii civilis ita tradit. *Summam potestatem non ab humano tantum facto, sed & a jussu divino & lege naturæ, sive tali facto humano, quo juri naturæ obtemperatum itur, arcessendum esse. Qui enim societatem præcipit, is societatis ordinem præcipit; societatis autem anima est imperium, & inter societates civitas perfectissima*. Quæ recte sese habent, dummodo addatur; jussum divinum circa constituendas civitates sese exseruisse per dictamen rationis, quo homines intellexerunt, decus atque pacem, quam pro fine habet jus naturale, sine societate civili subsistere non posse: idque præcipue postquam genus humanum insigniter erat multiplicatum. Et hoc ipso civitas ab aliis institutis humanis differt, quæ itidem sana ratio introduci suasit, sed non ita, velut citra eadem decus, salus

(*a*) V. supra L. III. c. 5. §. 4. H.

(*b*) Quam multa enim etiam a rebus naturalibus proficiscuntur, quæ iis non nisi virtute insunt; quæ iis insunt, ut in scholis loquimur, non formaliter, sed virtualiter: Sol indorat, Sol etiam liquefacit, ubi commodam materiam invenerit. V. infra §. 4. & L. VIII. c. 3. §. 1. H.

(*c*) Vere CICERO in Somnio Scipionis: *Nihil est illi principi Deo, qui omnem hunc mundum regit, quod quidem in terris fiat acceptius, quam concilia cœtusque hominum jure sociati, qui cœtus civiles vocantur*. H.

(*d*) Liquet utique exemplo Reipublicæ Hebræorum, quam Deus a fundamentis extruxit & sanctissimis legibus exornavit. H.

salus atque incolumitas generis humani servari nequiret. Circa *quartum* autem *praeceptum Decalogi* (*a*), quo obsequium erga imperium civile sancitur, observandum est: per illud non excludi causas proximas, queis imperium productum fuit: sicut praeceptum de furto non faciendo originem dominii haudquidquam excludit. *Dei* autem *vice interris fungi* imperium civile gerentes, eo sensu, ni fallor, commode dici potest, quod quatenus pacem, bonumque ordinem in genere humano sola reverentia erga legem naturæ, ejusque auctorem plene non præstabat, per imperii civilis vim iste jam finis producatur (*b*). Quo sensu & sequentia plana sunt: Ergo *ut civitas sit civitas, finemque suum consequatur, institutus a Deo lege naturæ ordo imperandi & parendi, in quo ex ipsa Dei voluntate & naturalis rationis dictamine aliquid summum sit, ac a nemine dependens, neminis arbitrio subjectum, Deo uni ut subditum, ita secundum & vicarium; quæ est summa potestas civilis. Id tamen meri esse facti humani, an summam illam potestatem velint uni committere, an pluribus, & quibus seorsim modis statum Reipublicæ describere instituant.* Grotii autem sententia super origine summi imperii L. I. c. 4. §. 7. non adeo profana est, quin addita dextra explicatione tolerari possit. *Homines*, ait, *non præcepto Dei expresso*, quale sane nullum extat, *sed sponte adductos*, non tamen citra dictamen rectæ rationis, placitumque Dei, *experimento infirmitatis familiarum segregum adversus violentiam*, gliscente mortalium numero, *in societatem civilem coiisse*: *unde orta sit potestas civilis, quam ideo* Petrus 1 Epist. c. II. 13. *ordinationem humanam vocat*, quasi proxime per homines constitutam. Sed quod Grotius eandem alibi *divinam* vocari dicit, *ideo, quia salubre hominum institutum Deus probavit*: id haudquidquam sic admiserim, quasi consequenter & velut ex postfacto Deus constitutionem imperii civilis approbaverit (*c*); sicuti servilem conditionem, quæ sine dubio humanum est inventum, sancire dignatus est. Ephes. VI. 5. 6. 7. 8. Coloss. III. 22. 1 Timoth. VI. 1. Tit. II. 9. Sed omnino addendum, antecedenter homines potuisse voluntatem divinam intelligere, conditione multiplicati generis humani expensa: cujus salus uti extra civitates in vita segrege subsistere non poterat; ita mortales, dum ductum hic rationis, ad scopum legis naturalis congruentem, sequuntur, voluntatem divinam implesse sunt censendi.

§. III. Isthæc quanquam sufficere judicemus tum ad originem imperii civilis consecrandam, tum ad pignorandam civium adversus imperantes venerationem: operæ pretium tamen fuerit expendisse, quid solidi subsit argumentis I. F. Hornii (*d*), de Civitate L. II. c. 1. qui altius hic assurgendum contendit. Hic igitur ponit, *causam civitatis* non esse etiam *causam Reipublicæ & imperii summi*; adeoque admittit quidem, ipsas civitates per pacta constitui; sed contra asserit, imperium summum ab ipso Deo immediate in principes conferri, neque ad id producendum quidquam ab hominibus profici-

(*a*) Nimis liberaliter Auctor Cl. BARBEYRACO quartum hoc præceptum ad Principes & summas potestates trahere videtur, etsi Theologis quoque quibusdam patris & matris nomine Superiores omnes veniant. Apparere enim, ait, ex appendice, *Ut prolongentur dies sui super terra, quam Jehovah Deus tuus dat tibi*, hoc præceptum ad solos parentes pertinere. Parentum enim precibus, quas hi fundere ad Deum pro liberis soleant, si hi jussibus suis obsequantur, vitam eorum prolongari. Verum excusandus hoc loco videtur AUCTOR cum consentientibus Theologis, quia sententiam suam ratione sine dubio similitudinis fulciunt, qua, ut precibus parentum pro liberis obsequentibus, sic precibus piorum Principium pro subditis ad parendum paratis, vita utrorumque prolongetur.

(*b*) Scilicet in naturali statu, si homo malum patrabat, obnoxius nemini, præterquam Deo, erat: nunc autem, quando ductu rectæ rationis in civitatem se contulerunt homines, in ea parte vicem Dei gerit, qui summam habet potestatem. H.

(*c*) At viro docto nunc magis placet Grotiana sententia, quoniam civitates originem ab hominibus improbis sumserint. Quam quidem hypothesim tam difficulter probatum iri reor, quam facile fuit, viris bonis justique amantibus, considératione malorum ac incommodorum, quæ naturalem statum fere subsequi solent, in societatem civilem se conferre. Accedit civitatum institutom, ut humanæ res sunt & erant, esse incomparabile, & vere dictum ab ARISTOTELE I. Pol. 2. *Qui primus instituit civitatem, maximorum bonorum auctorem extitisse*. H.

(*d*) Quo scopo is sententiam, quam AUCTOR oppugnat, tam operose propugnatit, locus commorationis & rerum status, qui tum erat, facile liquidum faciunt. H.

ſcilcet (*a*). Adeoque liberos populos, dum regem ſibi ultro eligunt, non conferre in ipſum majeſtatem, ſed tantum deſignare perſonam, in quam illa divinitus confeſratur. Sicuti in plurimis municipiis electio magiſtratuum eſt penes ordinem; & tamen illi poteſtatem ſuam non ab iſto ordine, ſed à ſummo imperante obtinent. Quæ aſſertio etſi multis ſpecie pietatis blandiatur; in aperto tamen eſt, per eandem convelli omnes conventiones (*b*), legeſque fundamentales, quæ inter reges, ac ſubditos circa adminiſtrationem imperii ineuntur. Ubi primo ferri non poteſt, *Illum majeſtatem* ſolis regibus tribuere, Rebuſpublicis liberis eandem plane detrahere (*c*). Equidem uſus proximorum ſeculorum vocabulum majeſtatis inter ſolennes regum titulos ſepoſuit. Nec minus tamen eodem ſummum imperium in quavis Reipublicæ forma notatum. Sicut & definitio majeſtatis, ſatis jejuna quidem illa, quæ eam deſignat *ſummam poteſtatem in civitatem ubique*, æque ſenatui, aut concilio populi competit. Etſi in hoc aliqua regum ſit præeminentia, quod ſinguli ex ſenatu, aut concilio populi ſummo imperio ſubſint; cum regis perſona in terris neminem ſuperiorem agnoſcat. Ipſa tamen vis imperii in ſubjectos in quavis Reipublicæ forma par utique exſiſtit. Hujus porro majeſtatis *Ille* unicam cauſam Deum laudat, qui *electione a populo facta tandem immediate in reges effundat*. Ubi fallor, an majeſtatem per modum qualitatis phyſicæ conceperit; id quod aperte faciunt, qui imperium civile *Dei creaturam* prædicant, *ut nulla alia creatura in pari aut ſuperiore cauſæ genere, neque ex principiis ſecum natis quidquam ad inſtitutionem hujus regiminis contulerit*. Quo ipſo craſſa rerum moralium ignorantia proditur. Nam illud argumentum, quomodo ex obſcuro loco in ſolium provectos repente inuſitatus quidam ſplendor circumfulſerit, qui non niſi divinitus oriri potuit; apud illos declamari debet, qui inania a ſolidis diſcernere nequeunt. Deo peculiariter curæ reges eſſe, ad theſin *Ipſius* probandam nihil facit. Et circa alios quoque, generi humano cumprimis utiles futuros, Providentia divina non minora velut ſpecimina edidit. Neque pauci tamen reges venenum gemma biberunt, aut ſuorum inſidiis ceciderunt. De temperamento quorundam regum, aliquod miraculi inſtar producere ſolito, medicos conſulere optimum fuerit (*d*). Sed nec probant, quod *Iſte* vult, pœna aut regum inſolentium, aut ſubjectorum contumacium, & rebellium: aut teſtimonia, magno numero cumulata, quæ ipſa tamen non minus ariſtocratici, quam regii imperii auctorem Deum agnoſcunt; aut divinæ prædictiones circa geſta

(*a*) Nunquam aliquid, infirmioribus argumentis adfirmatum fuiſſe, ait, Cl. BARBEYRACUS, quam quod hic adfirmat Hornius. Præjudicatis tamen opinionibus, utilitate privata & habitu animorum & Rerumpublicarum ſeductos, Advocatos huic cauſſæ acceſſiſſe addit BOECLERUM de Auſpicio Regio, Diſſertat. Academ. Vol. I. & Thomam CREECH in notis Anglicis ad verſionem Lucretii, quæ prodiit 1683. Angliam regente Jacobo II. p. 52. & ſeqq. Poſterior loco alieno per excurſum de hac quæſtione diſſerit, & 5 paginas huic digreſſioni impendit, eoque duodecimam partem totius Commentarii ſui abſolvit. Ipſe autem, temporibus ſe tantum inſerviſſe, locuplatiſſimus teſtis eſt, quum in Animadverſionibus ſuis prolixioribus, quibus Lucretium Latine editum interpretatus eſt, excurſionem hanc penitus omiſerit. Efficacius rem agere viſus eſt Hector Godefridus MASIUS, Hafniæ manu carnificis comburi curans librum Chriſtiani Thomaſii; quo is probatum ibat, Deum non eſſe cauſſam immediatam Majeſtatis. Utitur autem Thomaſius ſimilitudine evidentiſſima. Concedit enim Majeſtatem eſſe a Deo, ut ab Adamo ſint omnes homines, unde per ſe ſtatim manifeſtum eſt, contingere id per alios homines. Ipſe THOMASIUS Juriſprud. Div. L. III. c. 6. §. 68. & ſeqq. obſervat, in Generali, apud Gallos Cleri Conventu, olim probandam propoſitam fuiſſe hanc ſententiam, *Reges auctoritatem ſuam omnem immediate a Deo habere*, ſed quæ res exitu caruerit, quoniam pleriſque viſum fuerit, ſalutem Galliæ inde minime pendere, diſcuſſionemque ideo quæſtionis hujus *Scholis* relinquendam eſſe, quod relatum retulit GRAMONDUS Hiſt. Franciæ L. I. Cauſſa Princeps, qua moti homines in hanc ſententiam deſcenderunt Majeſtatem immediate a Deo eſſe, repetendam ex arcanis dominationis rationibus, quibus hinc Principes ambitione ducti, illinc Clerici aſſentendi ſtudio, Majeſtatem ſine medio a Deo derivarunt, ut jugum ſervitutis, tanquam divinitus injectum, ſubditi patientius tolerarent.

(*b*) Vid. infra c. 6. §. 9. Inde etiam floſculus ille: ſummo imperanti eandem quam Deo poteſtatem competere. Vid. HORNIUS L. II. c. 4. §. 10. Quo nihil magis periculoſe dici potuit. Simul autem hinc liquet, quæſtionem hanc non eſſe mere theoreticam, ut viro docto viſum. H.

(*c*) Vid. infra c. 5. §. 5. H.

(*d*) Vid. MORHOFII Princeps Medicus. H.

geſta nonnullorum regum, quæ neque de populis liberis deſunt. Et quod in populo Judaico factum (*a*), id de origine imperii regii in univerſum haudquidquam teſtatur; cum dudum ante inſtitutum illud regnum plurima regna exſtiterint. Quin potius ad modum collati in hunc vel illum imperii certo in populo pertinet.

§. IV. Expendamus argumenta, quibus *Iſte* probare ſatagit, omnes humanas cauſas longe inferiores eſſe producendæ majeſtati, rei auguſtiſſimæ. Inter quæ palmarium eſt; quod *cum neque ſinguli homines, neque multitudo diſſoluta majeſtatem habeant, eandem non poſſint in regem conferre*. Atqui & fieri poteſt, & ſolet, ut qualitas moralis, qua claſſe imperium cenſetur, in alio producatur conſpiratione illorum, qui illud antea formaliter in ſe non habebant. Sic ut hi iſtius qualitatis cauſa productiva recte cenſeantur. Vid. L. 46. *D. de Acquir. rer. dom.* Sicuti & multorum voces invicem temperatæ harmoniam producunt (*b*), quæ in ſingulis non extabat. Inde probari non poteſt illud ratiocinium Socratis, quo Alcibiadem animare conabatur, ut in concionem populi prodire non dubitaret: *Si ſingulos*, inquit, *contemnis, contemnendi tibi ſunt etiam, ſi una ſint congregati*. Apud Ælianum V. H. L. II. c. 1. Et cum imperium reſultet ex non-reſiſtentia ſubjectorum, & conceſſione, ut imperans circa vires, opeſque ipſorum diſponat; facile apparet, in ſingulis velut diſperſa latere ſemina ſummi imperii, quod per pacta combinantia excitatur & progerminat. Sic ut craſſum valde ſit negare, ideo ſummum imperium ab hominibus non ſumere originem, quia in facultatibus hominis naturalibus illud non deprehendatur: prorſus quaſi de qualitate aliqua phyſica ageretur; aut quaſi præter phyſicas qualitates morales non darentur (*c*). Equidem neſcio, an cordati ac iidem Chriſtiani reges valde delectentur ejuſmodi elogiis, *Deum tranſcripſiſſe principi jus regendi hominem, quod ipſe vi creationis ſolus tenebat*, ita tamen, ut Deus priſtinum quoque ſuum jus adhuc retineat, & ſic *per cumulationem*, non *per omnimodam abdicationem* potentiam regibus conceſſerit: & quibus aliis per contumeliam Divini Numinis faſtigium principum extollere gaudent paraſiti. Credas iſtos dubitare, num adhuc aliquod jus Deo in mortalium genus ſuperſit poſt reges conſtitutos; & an hi iſtum ſuperiorem ferre debeant. Sane imperium ſummum civile diverſi plane generis eſſe ab imperio Dei, quod hic vi creationis obtinet, manifeſtiſſimum eſt; eoque abſurde & blaſpheme dicitur, *imperium Dei, quod ipſe ſolus vi creationis tenet, ex ſingulari benevolentia hominibus communicari*. Deinde quando ulterius probare vult, majeſtatis *immediatam* cauſam eſſe ſolum Deum, diſtinguit inter *cauſam efficientem immediatam, & modum conſtituendi immediatum*. Nam majeſtatem duntaxat immediate a Deo conſtitutam contendit, utut reges plerique mediate ſceptrum capeſſant. Unde ſeparandas eſſe illas formulas: *Deus eſt cauſa majeſtatis immediata*; *& Deus immediate conſtituit principem* (*d*), ſeu *Deus confert immediate majeſtatem*. Nam tolerari poſſe; ſi quis dicat: Deus mediante ſeu intercedente populi ſuffragio, ſucceſſione, occupatione confert majeſtatem. In quem ſenſum Themistius dicit Orat. XVI. *Μὴ ὅτι γε τοὺς στρατιώτας κυρίους εἶναι τηλικαύτης χειροτονίας*

(*a*) Vid. SIDNEII libellus de Gubernatione c. 2. ſect. 9.

(*b*) Adde de ſymbolis collatis ARISTOTELEM III. Pol. 7. & 12. H.

(*c*) Inde cadit argumentum, quod aliqui velut Achilleum jactitant, jus vitæ & necis in ſe habere neminem. Ergo & ſummum imperantem eo cariturum, niſi id a Deo acceperit. Nimirum cum univerſorum interſit, vitam innocentum & res in tuto eſſe, noxios vero & ſceleratos meritas pœnas luere, aut pro delicti ratione e medio tolli, in civitatem civitati ſpopondiſſe omne illud credendi ſunt, abs quo tranquillam teneri Rempublicam vel impoſſibile futurum erat. Appoſite ARISTOTELES VII. Pol. 13. loquutus de pœnis animadverſionibuſque, ſi *certas eas eſſe* dicit, *quia neceſſariæ: Quanquam expetibilius foret, nulla ejuſmodi re egere, neque virum quempiam, neque civitatem*. Imperantes igitur jus in vitam ſibi ſubjectorum, qua ad finem & ſalutem civitatis pertinet, voluntate univerſorum, ceu qui jam pacto primo colligati ſunt, & translatione conſequuntur. Hinc & prælia ducunt, etiamſi plurimos mortem hac vita oppetere contingat. Conſ. infra c. 4. §. 3. *L.* VIII. c. 3. §. 1. H.

(*d*) Quaſi populus ſummi imperantis perſonam tantum deſignet, majeſtatem ei infundat Deus. Imo vero compluribus exemplis eſt teſtatum, Deum ſubinde extra ordinem hunc vel illum civitati imponere Rectorem. Vid. Diſſert. de Modis conſtituendi civitates ſect. 2. §. 3. H.

ποιῶς, ἀλλ' ἄνωθεν αὐτὴ κάτεισιν ἡ ψῆφος, ἄνωθεν ἡ ἀναῤῥησις τελεῖται ταῖς τῶν ἀνθρώπων διακονίαις. *Neque vero existimetis, vestræ hujus electionis milites esse auctores. E superis illa suffragatio descendit, e superius illa imperii renunciatio, hominum duntaxat opera accedente, perfecta est.* Sed in ipsa majestatis productione Deum non ferre aliam causam efficientem secundam, & proximam. Enimvero si quis penitius consideret, videbit, istos homines concepisse majestatem tanquam ens quoddam physicum, quod a Deo productum velut incerta sede, & fine subjecto per orbem vagetur, donec designato per populum regi superveniat, eumque augusto suo splendore cumulet. Ubi sine dubio aqua hærebit, si quis importunis quærat; illa majestas, antequam in rege aliquo sedem inveniat, substantia sit, an accidens; & si ad accidentium classem referatur, quomodo sine subjecto exsistere queat. Quo porro tempore creata sit illa; initio mundi, an postea? Item an una per universum orbem sit majestas, cujus particulæ in singulos reges sint distributæ; an singuli reges peculiarem & integram habeant majestatem; an rege defuncto, majestas simul pereat, an vero eidem superstes exsistat, velut anima a corpore separata, aut per quandam quasi metempsychosin novum apud regem receptaculum inveniens. Add. quæ apud Petrum SUAVEM Hist. Concil. Trident. L. II. p. m. 213. de natura charecteris sacramentalis disputantur; ubi Patres propter ignorantiam rerum moralium mire se torquent (α). Enimvero de causa immediata majestatis seu summi imperii abstractive sumti quærere ineptum est, cum illud nunquam nisi concretive exsistat. Prorsus ac si peculiariter quærere velim de causa humanæ naturæ abstractive consideratæ, cum de causa hominum concretive sumtorum constet. Et cum *Hornius* utique populo relinquat potestatem, antequam ulli adhuc jus ad imperium sit quæsitum, quem & quando velint regem constituendi, aut quamlibet formam Reipublicæ introducendi; vid. Deut. XVII. 14. scire cuperem, quidnam circa majestatem futurum esset, si omnibus populis aristocratico, aut democratico regimine uti placuisset. Equidem novimus, electionem proprie & presse esse modum imperium adquirendi. Sed quin uno & eodem actu & designetur certa persona, & in eandem imperium, tunc primum exsistere incipiens, conferatur, nihil obstare videtur. Nam valde puerile est credere, in rebus moralibus, quando jus quodpiam, aut quævis qualitas moralis in alterum collata dicitur, necessum esse, ut eadem prius alicubi separata exsistat. Quin potius jura, & alias qualitates morales mutua voluntatum conspiratione per pacta resultare, in aprico est. Conf. HOBBES de cive c. 2. §. 4. & supra L. III. c. 5. §. 2. 3. 4. Neque vero difficile est illum scrupulum removere: *Populus si causa secunda majestatis est, debebit a Deo accepisse potestatem, per quam imperium producat. Id autem factum probari non posse.* Atqui cum Deus mortalibus curam sui implantaverit, & pacis decorique ordinis conservationem iisdem injunxerit, simulque rationem dederit, ut media ad illum finem facientia possint dispicere, quæ inter principem locum obtinet constitutio imperii civis: quis ultra dubitabit, hominibus facultatem istud constituendi divinitus concessam? Quæ passim *Iste* inculcat axiomata philosophica partim subblestæ sunt fidei, partim imperite a rebus naturalibus ad morales transferuntur; quæ sigillatim excutere nobis hic non vacat. Quæ OVIDIUS Fastorum L. V. (princ.) super origine majestatis tradit, Poetica commenta sunt.

§. V. Nec minus IDEM operosus est in confutandis eorum sententiis, qui ex diverso fonte imperia summa derivarunt. Ubi multa quidem recte se habent; quædam tamen censuram merentur. Illud recte, quod imperii summi originem bella, per ambitionem aut libidinem tyrannorum excitata, haudquidquam dederint. Nam *bella per tyrannos excitata*, civitates jam præ-

(α) Ignorantiæ incusare Patres Concilii Tridentini non veriti sunt Novatores: Sed, quæso, quam sapientiam præ se tulerunt illis temporibus istiusmodi perturbatores divini Juris, & humani, qui sic de sanctissimis viris, & doctrina præclaris, quia suis erroribus non faverunt, injuriose nimis judicarunt? Annon compertum est, licentiam vivendi, & libertatem docendi sequutos esse, ideoque se se minime subjiciendos sanctissimis Concilii decretis censuisse? At mirum nihil in hæretico; cæteroquin viro sapiente indignum est sic conviciari.

præsupponunt. Potuit tamen patribusfamilias sparsim viventibus complurium glifcens passim violentia, aliosque opprimendi libido occasionem dare, ut conjuncti civitates constituerent (a). Sed & illud patet, pleraque magna imperia, si non omnia, bellis sua debere incrementa. Neque tamen ideo productio summi imperii bellis est assignanda. Nam saltem prima illa manus, quæ initio ad alios invadendos conspiravit, sponte in ducis imperium consensit. In illos autem, qui bello sunt petiti, non prius imperium legitimum fuit exortum, quam pacto & fide data obsequium victori promitterent (b).

§. VI. Non tamen adeo impossibile est, quin ex imperio patrisfamilias, complures sub se vicos habentis, summum imperium civile potuerit (c) emergere (d). Equidem paternum imperium proprie ad educationem liberorum, herile ad rem quærendam spectat, neque per solam multitudinem liberorum aut servorum mutatur. Tantus tamen inter imperium patrumfamilias, & civile non est hiatus, ut ab illo ad hoc non pateat transitus, nisi nova majestas a Deo procreetur. Nam si paterfamilias, numerosa prole & servitio præditus, utrosque specie quadam emancipationis aut manumissionis suas sibi res habere, familiasque peculiares constituere permittat ea lege, ut ad communem securitatem ipsius deinde regimini subsint; quid isti deinceps ad principis dignationem defuturum sit, non video, modo tantas habeat vires, quæ ad finem civitatis assequendum sufficiant. Isto autem mortuo, si quid ipse super successore disposuerit, saltem consentientibus filiis, id erit utique sequendum. Sin minus, velut per interregnum universi statuent, quo regimine aut rectore deinceps uti placeat. Ubi jus naturæ haudquidquam violabitur, si per libera suffragia etiam minor natu in parentis locum surrogetur. Vid. Genes. XXVII. 29. 37.

§. VII. Ulterius ostendere Idem conatur, ne illum quidem causam majestatis posse vocari, qui, cum ipse eam habeat, in aliquem sibi subjectum dignitatem regiam confert, remisso isti adversus se in posterum omni subjectionis vinculo, verbi gratia, si rex vasallo suo vinculum remittat, & quod eatenus feudum obtinebat, ei ipsum tanquam supremum principem præesse concedat. Aut si quis civi suo provinciam conferat, ab omni deinceps subjectione exemtam. Nam ejusmodi cessionem esse tantum modum consequendi imperium, & ad electionem posse referri. Sed penitius inspicienti facile patebit, unde tali in casu imperium proveniat. Scilicet rex vasallum, & subjectum ipsi feudum jure suo exsolvens, efficit, ut sit aliquis capax summi imperii, nec minus ut sint, in quos illud exerceri queat. Non enim potest ditio illa feudalis vasallo deinceps tamquam absoluto & independenti principi subesse, nisi a subjectione senioris plane exsoluta. Quo facto ipsum imperium summum revera a consensu populi provenit. Nam si iste senior propria auctoritate eam provinciam, in quemcunque velit, conferre potest, utique istam potestatem ab initio accipit, consensu populi ultroneo, aut per violentiam justi belli elicito. Sed si senior propria id auctoritate facere nequeat, in præsens expresso populi consensu opus erit.

§. VIII. Denique ultimo loco Idem contendit, ne istum quidem populum causam majestatis in rege esse, qui, cum antea regimine populari uteretur, monarcham adsciscit. Neque enim prius conferri imperium in Monarcham, quam ubi suo sese jure populus abdicaverit, eo ipso autem momento, quo populus sese abdicat, eundem imperium non habere: igitur ipsum duntaxat eligere, qui a Deo accipiens potestatem in posterum regnet. Sed eodem argumento possis negare, dominium ab uno transire in alium. Nam utique rei meæ non potest alius fieri dominus, nisi ego dominio me meo abdicavero. Quo facto, dominium ipse non habeo, & consequenter in alium transferre non possum: sed eligo duntaxat personam, in quam dominium, nescio ubi recens jam enatum, sit

(a) Vid. nota 1. ad §. 7. c. 1.

(b) Et quod victoria atque occupatio in modis acquirendi imperii ponuntur, id inde est, quia consensum plerumque post se trahunt, vid. supra L. IV. c. 6. §. 14. & infra hoc Libro c. 7. §. 3. & 4. H.

(c) Vid. supra L. VI. c. 2. §. 10. nota 2. & secundus tractatus LOCKII de Gubernatione Civili c. 8. §. 105. & seqq. Editionis Anglicæ.

(d) Vid. supra ad L. VI. c. 3. §. 2. H.

sit infundendum. Super ultronea autem abdicatione monarcharum ita censet: *Provinciarum imperia abdicari, juratam fidem populis remitti: mox ipsam majestatem ad primum auctorem redire, reducendam iterum, & communicandam designato hæredi*. Hæc quidem est manifesta majestatis metempsychosis. Super qua ut verba faciamus, nemo cordatus a nobis postulaverit. Imo qui abdicat imperium, successori locum præbet, ut populus se submittendo ipsi conferre imperium queat: aut ut actu capessere possit imperium, ad quod decreto populi, successionis ordinem sancienti, jus ipsi jam datum fuerat.

§. IX. Hoc loco quoque non inconveniens fuerit paucis inquirere, penes quem sit regium titulum & insignia in aliquem conferre, seu qualecunque nomen, quo summa & independens in civitatem potestas, uni homini inhærens exprimitur? Ubi manifestum est, conferre nomen & titulum esse penes eosdem, qui rem ipsam, seu summum imperium conferre possunt. Adeoque populus, qui vel ab initio in civitatem coit, vel relicta priore forma Reipublicæ regnari deinceps vult, dum in unum imperium in se confert, eo ipso jus ipsi tribuit nomen & titulum regis gerendi, & insignibus decentibus fastigium suum exprimendi (*a*). Et ejusmodi rex uti nemini extraneo imperium & dignitatem suam debet, ita ut pro rege se gerat, & talis habeatur, non demum a consensu & approbatione aliorum regum aut Rerumpublicarum est obtinendum. Sed quemadmodum cum injuria est conjunctum, ejusmodi regis imperium ac extraneo in controversiam vocari: ita & injurium foret, eidem titulum regium denegare (*b*). Neque obstat, quod iste modicis contentæ finibus civitati imperet. Nam regnum non notat certam quantitatem territorii (*c*), ac potentiæ, sed certam speciem civitatis, quæ amplior aut angustior esse potest. Sed ut rex esse queat, qui antea alterius superioris imperium agnovit, necessum est, ut superioris consensus accedat, qui & ipsum, & ditionem ejusdem vinculo, quo ante ipsi tenebantur, exsolvat. Unde & qui nexu feudali stringitur, sine consensu senioris pro rege se non gerit. Et ni eo nexu solvatur, dignitatem regiam possidebit delibatam, licet nomen ex concessione Senioris usurpet. Sic & successores Alexandri M. non audebant prius regium titulum assumere, quam Alexandri familia extincta, cui jure competebat imperium. Etsi ad hoc necessarius ipsis erat consensus subjecti populi, quem denegare copiæ militares, quibus stipabantur, non sinebant. Vid. Cornel. NEPOS Eumene, PLUTARCHUS Demetrio. JUSTINUS L. XV. c. 2. APPIAN. ALEXANDRINUS Syriaco. DIODOR. SICULUS L. XX. c. 54. & 55. Sic qui armis ditionem aliquam subigit, uti jure belli imperium, ita & nomen regium sibi adquirere potest. Vid. JUSTINUS L. XLI. c. 4. 5. In regnum autem rex aliquam suam provinciam erebere potest, si a reliquo corpore ipsam plane separet, & peculiari, & independenti ab altero regimine ipsam gubernet. Cæterum Senatum quondam Romanum titulum regis & amici honoris loco tribuisse tralatitium est (*d*). Quod jure potuit fieri circa eos, quibus vel ipse regnum dedit, vel in quorum regna superius aliquod jus obtinuit. Sed aliis independentibus principibus titulum hunc imputare, insolens usurpatio erat. Qualem etiam Pontifex Romanus sibi arrogare non erubuit (*e*), etiam in liber-

(*a*) Apud Judæos ARISTOBOLUS Hyrcani filius *διάδημα πρῶτος ἐπιθέσθαι, primus diadema sibi imposuit*, teste JOSEPHO L. XIII. vel. Histor. 19. Agathocles Siciliæ Tyrannus ultro se Regem nominavit, quod potentiæ suæ præter eum titulum nihil deesse videret. Vid. DIODORUM SICULUM L. XX. Biblioth. c. 55. H.

(*b*) Contrarium TITIUS contendit Obs. DLXI. liberumque esse putat gentibus extraneis, agnoscere novum Regem, vel non agnoscere. Solere enim huic dignitati certas inhærere prærogativas, quæ aliis Principibus præjudicio esse possint. De titulo Imperatoris Russorum videatur eruditissima dissertatio Everardi OTTONIS; de Regia autem dignitate a Friderico I. Prussiæ Rege assumta, exaseiatissimum opus Dn. Jo. Petri a LUDEVVIG.

(*c*) Errant enim, qui ut regnum sit, requirunt plures ei subesse Episcopos vel Duces. Vid. L. 1. LIMNÆUM ad Aur. Bull. Caroli IV. proœm. Obs. 9. H.

(*d*) Vid. TACITUM in Agricola c. 14. Elem. Pr. civil. Part. I. sect. 6. §. 13. in not. H.

(*e*) Vid. de Regibus Poloniæ LIMNÆUM Tom Addit. 2. ad L. II. I. P. c. 9. n. 21. H. †

† Iterum animadvertemus, sic nullum, nisi hæreticum loqui solere, Auctores quos sequitur, ejusdem ac ipse gregis sunt, ideoque etiam gregatim cum illis Romano Pontifici conviciatur, absque eo quod sententiam suam ad rectam lancem revocet.

liberas & independentes Europæ civitates. Vid. Petrus SUAVIS Hist. Concil. Trident. L. V. p.m. 354. ubi memorat, qua ratione Paulus IV. Hiberniam in regni dignationem evexerit. Et THUANUS Hist. L. XLVI. de titulo Magni Ducis in Cosmum collato.

CAPUT IV.

DE PARTIBUS SUMMI IMPERII, EARUMQUE NATURALI CONNEXIONE.

I. *Quo sensu summum imperium partes habere dicatur.*
II. *Potestas legislatoria.*
III. *Potestas pœnas sumendi.*
IV. *Potestas judiciaria.*
V. *Potestas belli & pacis, idemque fœderum feriendorum.*
VI. *Jus magistratus constituendi.*
VII. *Jus tributa imponendi.*
VIII. *Examen doctrinarum.*
IX. *Imperium fortius stringit quam pactum.*
X. *Quis proprie dicatur partem imperii habere?*
XI. *Cohærentia partium summi imperii demonstratur.*
XII. *Et illustratur.*
XIII. *Etsi multi illas partes separare velint.*
XIV. *Inter quos & Grotius; qui examinatur.*

SUMMUM imperium civile, etsi in se unum quiddam sit, & indivisum (*a*), tamen quia per diversos sese actus exserit, prout occupatur circa diversa media, ad servandam civitatem necessaria, communiter plures habere partes intelligitur (*b*), ad analogiam partium, quas vocant, potentialium (*c*). Haudquidquam enim ejusmodi totum summum est imperium, quod ex partibus heterogeneis constat, quæ inter se conjunctæ, vinculoque aliquo nexæ in unum coaluerint, ita tamen, ut seorsim quoque singulæ partes subsistere possint. Sed uti anima quidem unum est, in totum corpus vitam vigoremque dispensans, quæ, prout diversas operationes pro diversitate objectorum & organorum producit, partes habere potentiales concipitur. Ad isthoc instar etiam summum imperium, prout occupatur circa præscribendas generales agendi regulas, vocatur potestas legislatoria (*d*) quatenus controversias civium ad eas regulas decidit, est potestas judiciaria; cum cives in exteros armat, aut eosdem quiescere jubet, est jus belli & pacis; quatenus ministros sibi

(*a*) Quod verbis GROTII exprimitur L. I. c. 3. §. 17. num. a. cujus tamen sententia falsa hypothesi niti videtur, qua Majestas Enti Physico comparatur, quod partibus quidem destitutum sit, sed pro diversitate objectorum, quorum contemplatione agat, diversis nominibus insigniatur. Quam sententiam AUCTOR ipse refutavit in capite præcedente. Reapse Majestas complexus est plurium jurium, tendentium ad eundem finem, qui est salus Reipublicæ: quæ, si in se considerentur, separari commodissime, & a diversis personis administrari possunt. Conf. TITIUS Obs. DLXIX. num. 2. & Specim. Jur. Publ. L. VI. c. 8. §. 26. adjectis iis, quæ contra Auctorem nostrum adtulit OBRECHTUS in dissertatione de Unitate Reipublicæ in S. Rom. Imperio §. 5. Est ea decima quarta inter opuscula junctim edita a Khunio Argentorati 1729.

(*b*) Quæ jura summi imperii, vulgo [illegible] galia appellantur. H.

(*c*) Quo nomine in Philosophia Scholastica species ejusdem generis veniunt. Totum enim potentiale ibi est, quod alias vocatur totum Logicum vel universale, qua de re videri possunt Metaphysici. Majestatia igitur genus esse fingitur, cujus species sint jura Majestatica, veluti jus Belli, jus Pacis, Jus Puniendi, Jus Vectigalium & similia. Sed melius hæc Jura Majestatis, tanquam Tertius partes dixeris. Opponuntur his partibus potentialibus partes Majestatis subjectivæ, quæ sunt personæ, quibus Majestas inhæret, quales, verbi gratia, tempore Triumviratus Romæ erant Augustus, Antonius & Lepidus.

(*d*) De partium harum distributione diversæ admodum sunt sententiæ. V. Elem. pr. civil. part. a. sect. 6. §. 18. H.

sibi adsciscit circa negotia publica, jus magistratus constituendi dicitur; & sic deinceps.

§. II. Quaenam autem sint illae partes summi imperii, ex natura civitatum, & earundem fine planissime perspicitur. Est civitas corpus morale, quod unam voluntatem habere intelligitur. Sed cum illa ex pluribus personis physicis constet, quarum cuique peculiaris sua voluntas, & inclinatio: illae autem voluntates naturaliter in unam confundi, aut in perpetuam harmoniam temperari nequeant, inde una voluntas in civitate hoc modo producitur, dum omnes suam voluntatem submittunt voluntati illius hominis vel concilii, cui imperium summum fuit delatum. Cum autem ad voluntatem civitatis singuli cives sese componere debeant, necessum est, ut illa hisce per liquida signa innotescat. Inde summi imperii esse intelligitur omnibus significare & praescribere, quid agendum sit, quidve omittendum. Et quia impossibile foret in tanta hominum multitudine singulis, & circa singulas actiones peculiaria jussa promulgare; ideo generales regulae praescribuntur, unde omnibus, & in perpetuum de agendis, omittendisve constet. Praeterea quia maxima inter homines diversitas judiciorum & appetituum deprehenditur, ex qua infinita controversiarum seges oriri potest; inde pacis quoque interest publice definiri, quid cuique suum, quid alienum censeri debeat, quid in civitate pro licito (*a*), quid pro illicito, quid pro honesto aut inhonesto habendum. Item, quid cuique ex libertate naturali supersit, aut quomodo cuique jurium suorum usus ad tranquillitatem civitatis sit temperandus (*b*). (Quid (*c*) denique & quo modo quisque suo jure ab altero exigere queat.)

§. III. Porro civitatum is potissimum est finis, ut homines mutua conspiratione & ope tuti essent adversus damna, & injurias, quae ab hominibus invicem inferri possunt & solent: utque adeo pace fruantur, aut contra infestos idonea praesidia habeant. Paci autem id inprimis necessarium est, ut unusquisque in tantum contra caeterorum violentiam protegatur, ut secure queat vivere, id est, ne justam habeat causam metuendi a caeteris, quamdiu ipse alios injuria non lacessierit. Equidem ut tuti praestentur homines a mutuis laesionibus, seu ut injuria laedi omnino nequeant, rerum humanarum conditio non fert. Sed ne probabilis sit metuendi causa, prospici potest. Et haec securitas finis est, propter quem homines sese aliis subjiciunt. Quae si non major habeatur ex conjunctione cum aliis, quam si quis propriis duntaxat viribus protegatur, stultum foret naturali libertati renunciare, in qua quilibet suo arbitrio defenditur. Enimvero ad hanc securitatem non sufficit, ut unusquisque eorum, qui in civitatem coalituri sunt, cum caeteris verbo aut scripto paciscatur, de non occidendo, non furando, aut alia noxa non inferenda. Manifesta est enim ingenii humani apud plerosque pravitas; & experientia nimis cognitum, quam parum valide plurimi homines sola fidei suae reverentia ac sanae rationis dictamine, in officio contineantur, ubi metum poenae removeris (*d*). Quam ob causam

(*a*) Quamvis Auctor hic utatur verbis HOBBESII c. *6*. §. *9*. tamen a sententia, qua is Jus omne ex voluntate Principis metitur, longissime recedit, & recte praeponit, Leges Principis nihil continere contrarium Legibus Divinis, tam naturalibus, quam promulgatis, utpote quod dicendum esse, ipse validissime contra Hobbesium probabit in c. 1. Libri sequentis.

(*b*) Accedit, naturam primo & per se non instituisse societatem civilem, sed universa istius coetus humano arbitrio & prudentiae reliquisse. Quanquam enim homini quaedam juris naturae insint principia: tamen prima, aut primis proxima numero sunt exiguo: major copia est illationum; in his autem, si remotiores sint, facile committi error potest. Jam homines etiam optimos ita interdum autem amor transversos a recto agit: & imperium personae est, ac propterea invisum, quia vis est. At leges cum omnibus voce una loquuntur, & lex est rationis quam quisque amat, quippe ejus compos. Eapropter lex ab ARISTOTELE III. Pol. 12. scite nuncupatur *νοῦς ἄνευ ὀρέξεως*, *mens sine appetitione*. Bene CICERO IX. Ep. 16. *Omnia sunt incerta, cum a jure discessum est, nec praestari potest, quale futurum sit id, quod positum in alterius voluntate, ne dicam libidine*. Conf. infra L. VIII. c. 1. H.

(*c*) Quae uncis inclusa sunt, praeeunte Cl. BARBEYRACO supplevimus ex Officiis Hom. & Civ. L. II. c. 7. §. 2.

(*d*) HORATIUS II. Satyr. 7.

Tolle periculum,
Jam vaga prosiliet frenis natura remotis. H.

ſam etiam non ſufficit, ut aliquis ſit, qui agendorum regulas præſcribat, ſi nihil præterea poteſtatis habeat. Quo poſſis applicare illud COLUMELLÆ de Re Ruſtica L. I. c. 3. *Imbecilliorem agrum, quam agricolam eſſe decet, quoniam ſi ſit colluctandum cum eo, ſi fundus prævaleat, dominum allidi*. Igitur ut homines & communia legis naturalis præcepta, & quæ peculiariter ad bonum civitatis ſtatuuntur, obſervent, metu pœnæ opus eſt, & facultate eandem repræſentandi (*a*). Quæ pœna ut huic fini ſufficiat, tanta eſt conſtituenda, ut aperte majus malum ſit leges violaſſe, quam obſervaſſe, & ſic pœnæ gravitas delectationem aut lucrum, quod ex injuria capitur, aut ſperatur, ſuperet. Non enim poſſunt non homines ex duobus malis, quod ſibi minus videtur, eligere. Et ſic aliena capita cuſtodiunt meum caput. Et licet aliquos interdum temeritas, aut enormis animi commotio eo propellat, ut facinoris perpetrationem omiſſioni flagitii anteponant: tamen hoc inter minus frequentia habetur, quæ evitaſſe conditio humana non patitur. Hæc porro facultas pœnas infligendi juſſa imperantis transgreſſis eo ipſo data intelligitur, dum virium ſuarum uſum ſinguli civitati ſubmittunt. Quo ipſo ſeſe obligant ad coercendos juſſu imperantis noxios, aut ſaltem, quod defendere nolint eos, qui pœnas daturi ſunt. Nam ut quis ſeſe obliget ad pœnam citra reluctantiam tolerandam, id propter naturalem hominum averſionem ab iis, quæ vitam noſtram deſtruunt, fruſtra eſt. Cæterum id recte HOBBES de Cive c. 6. §. 6. quod ampliorem homini in hominem poteſtatem competere negat; quam hancce, qua quis aliis præſcribere poteſt, quæcunque ex uſu civitatis arbitratur, & ad ea obſervanda pœnis detrectantes compellere. Verum dicto illi; *qui pœnas ſuo arbitrio jure ſumit, jure omnes cogit ad omnia, quæ ipſe vult*; limitatio eſt addenda ex fine civitatum; ut ſcilicet ſummum imperium habens non alia velle poſſe intelligatur, quam in quibus ſana ratio aliquam convenientiam ad iſtum finem invenire poteſt.

§. IV. PRÆTEREA quia etiam ubi accuratiſſimæ leges ſunt conſcriptæ, ſæpenumero controverſia ſuper recta earundem applicatione ad facta ſingularia oriri ſolet; ac multa ſæpe expendenda occurrunt, ſi quid contra leges factum eſſe dicatur: inde utrique poteſtati jam dictæ ſuccenturiari intelligitur poteſtas judiciaria (*b*). Cujus eſt lites civium cognoſcere & decidere, ſingulorumque facta, quæ legibus contraria arguuntur, examinare, ac pœnam legibus convenientem dictitare. HOBBES autem dicto loco §. 8. poteſtatem judiciariam improprie videtur accipere; cum facultas judicandi de uſu & exercitio alicujus partis imperii cuique parti incluſa intelligatur.

§. V. ETSI autem iſthoc modo ſecuritati

(*a*) Hinc poteſtas vindicativa, cujus præcipue meminit Apoſtolus Paulus ad Roman. XIII. 4. Hinc gladii jus, ſive jus publicarum animadverſionum, in *L. 3. D. de Juriſdictione*. Quod jus utendi gladio cum HOBBESIUS ipſe d. c. 6. §. 6. neceſſarium ad pacem vocet, ferri profecto nequit, quod idem ſcribit Leviathan. c. 14. *Jus ſe defendendi contra mortem naturalem, vulnera, carcerationem, deponere neminem poſſe: quia eorum cauſa jus in omnia naturale depoſitum ſit*. Subjicit: *Hoc noſſe omnes, qui damnatos, ſive ad mortem, ſive ad carcerem ducunt*. Et cap. 21. *Quid autem, ſi multi ſimul contra ſummum imperantem crimen aliquod committant capitale, propter quod, niſi ſe defendant, expectant mortem, quæret aliquis utrum libertatem illam conjunctis viribus ſe mutuo defendendi habeant? habeant certe: nam vitas ſuas defendunt tantum, id quod & innocenti & nocenti æque licet. Injuſtitia quidem erat officii violatio prima, ſed quod arma poſtea ad ſe defendendos ſumſerint, crimen novum non eſt*. Conf. c. 2. de Cive §. 18. & c. 5. §. 7. Quibus occurri poteſt ex illis, quæ annotavimus ſupra ad c. 3. §. 4. Equidem jus defendendi ſe naturale eſt, ſed contra vim injuſtam. Et quæſo, quid non molientur nefarii homines, ſi injuſtum non eſt, injuſta facta, conjurationes aut ſimilia oppoſita vi defendere? Conf. infra c. 8. §. 5. circa finem. H.

(*b*) Quam aliqui minus accurate extremæ provocationis jure deſignant. Equidem ex hoc jure inprimis cognoſcitur ſumma poteſtas. Hinc, ut ab aliquo nulla ratione provocari poſſit, cum perſona ſubditi pugnare, ac proinde ad ſummum imperium aut partem ejus pertinere, ait H. GROTIUS L. II. de J. B. & P. c. 4. §. 13. & Mæcenas Auctor erat Auguſto apud DIONEM Libr. LII. neminem quenquam tanta in judicando poteſtate eſſe prorſus debere, ut ab eo provocari nequeat. Enimvero provocatio eſt tantum pars judicii. At ſummæ poteſtatis vis haud dubie in omnem rem judiciariam ſe porrigit. ARISTOTELES VII. Pol. 8. judicia omnium maxime neceſſariam Reipublicæ partem dixit. IDEM IV. Pol. 16. obſervavit, niſi judicia de rebus civilibus recte fiant, exſiſtere rerumpublicarum mutationes. H.

tati civium adversus concives cautum sit; hoc tamen nondum sufficit ad obtinendum civitatum finem. Nam frustra inter se pacem colunt, qui se contra externos tueri non possunt; id vero efficere nequeunt, quorum vires non sunt unitæ. Quod enim multi uno sunt robustiores, id ex unione est. Alias enim vel mille separati uno validiores non sunt. Igitur ad universorum securitatem & salutem necessarium est; ut in civitate exsistat potestas, cujus sit congregare, unire & armare tot cives (*a*), aut eorum loco conducere, quot pro incerto numero & viribus hostium ad communem defensionem opus visum fuerit; rursumque cum hostibus, ubi expedierit, pacem facere. Cum autem & pacis & belli temporibus inserviant fœdera, ut & commoda diversarum civitatum melius communicari possint, & validior hostis junctis viribus repelli, aut in ordinem redigi queat: penes summum imperium erit, utrique tempori inservientia fœdera inire, universosque subditos ad eadem servanda obstringere, simulque exinde redundantia commoda in civitatem derivare.

§. VI. Cum vero civitatis negotia, tam belli quam pacis tempore occurrentia, ab uno homine sine ministris, & magistratibus subordinatis, administrari, & executioni dari nequeant: opus quoque erit in civitate tali potestate, quæ homines constituat (*b*), qui controversias civium examinent, (vid. Exod. XVIII. 15. Philo Judæus de Creation. princip. Josephus Archæol. III. 3.) vicinorum consilia expiscentur, milites gubernent, opes civitatis colligant, & dispensent, ac denique utilitati civitatis undiquaque prospiciant. Quæ ipsa potestas eosdem jam constitutos ad officium faciendum compellere, & gestorum rationes poscere potest (*c*). Add. Boeclerus ad Grot. L. I. c. 3. §. 6. p. m. 218.

§. VII. Porro quia nec pacis nec belli tempore civitatis negotia sine sumtibus geri possunt (*d*): igitur in ea requiritur potestas, quæ in tales usus partem aliquam bonorum, aut proventum regionis a populo infessæ seponat, aut singulos cives adigat, de bonis suis tantum conferre (*e*), quantum ad tolerandos sumtus requiri judicatur; nec minus, si operæ civium requirantur, easdem imperet & exigat. Quo spectat etiam potestas alia media licita circumspiciendi, quibus opes civitatis augeantur. Inter quæ præcipuum est jus vectigalia imponendi mercibus (*f*), quæ importantur, & exportantur; ut & de pretio rerum quæ consumuntur, modicam partem decidendi.

§. VIII. Denique etiamsi intrisecam voluntatis libertatem tollere, simulque hominum de rebus judicia per intrinsecum aliquod medium in perpetuam harmoniam componere supra humanam sit facultatem: ut tamen isthæc, licet discrepantia, tranquillitatem civitatis non perturbent, omnino providendum est. Cum enim omnes actiones voluntariæ initium habeant, & dependeant a voluntate; voluntas autem faciendi vel non faciendi dependeat ab opinione boni vel mali, præmii vel pœnæ, quam sibi quisque conceperit ex facto vel omis-

(*a*) Quæ potestas ad neminem alium, quam ad summum imperantem spectare potest. Verissime ARISTOTELES VII. Pol. 9. Οἱ τῶν ὅπλων κύριοι, καὶ μένειν ἢ μὴ μένειν κύριοι τὴν πολιτείαν. *Qui in manu sua arma habent, in eorundem arbitrio est, maneat an non maneat Respublica.* Conf. V. Pol. 9. Magistratibus nedum privatis jus belli faciendi non competit. Vid. infra L. VIII. c. 6. §. 10. H.

(*b*) ARISTOTELES IV. Pol. 4. Εἴπερ ἄνευ ἀρχόντων ἀδύνατον εἶναι πόλιν; *Siquidem fieri nequit, ut absque magistratibus civitas persistat.* H.

(*c*) Potestates enim a summa potestate secundæ in Republica singulari intuitu summi imperantis jus habent fiduciarium & dependens. Hactenus recte Henricus V. Imperator, lectus inter Lotharium & Azonem sponsionis arbiter, pronunciavit, magistratibus etiam sublimioribus merum imperium proprietate non competere. Vid. BODINUS Method. histor. c. 6. & 3. de Rep. 5. H.

(*d*) Quod D. PAULUS significat ad Rom. c. XIII. v. 6. *Propter hoc enim etiam tributa penditis: Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum incumbentes.* Neque enim suarum rerum curam monente CLERICO ad h. l. abjicere, & pro Republica solliciti esse incipere possunt sine compensatione, neque dignitatem primariorum Societatis ministrorum tueri eamve contra turbatores aut invasores defendere, sine impendio. Quæ ratio præcipua est omnium Tributorum, solvendorum ideo, quia unusquisque symbolam conferre tenetur fulciendæ societati, in qua tranquille ei vivere, & sub legum præsidio salvo esse licet. Ceterum ad hanc partem Majestatis adhuc referri possunt Jus Cudendi monetam, Jus Venationis & piscationis, & Jus occupandi res communes, quæ commode inter privatos dividi nequeunt.

(*e*) Vid. infra L. VIII. c. 5. §. 4. 5. H.

(*f*) Vid supra L. III. c. 3. §. 7. H.

omiſſo ſecuturam eſſe, adeoque actiones omnium a ſuis cujuſque opinionibus regantur: ſanæ externis mediis opus erit, ut iſtæ opiniones, & judicia, quantum fieri poteſt, conſpirent, aut ſaltem, ne earundem diſcrepantia civitatem perturbet. Inde expedit, ut publice civitas ejuſmodi doctrinis velut perſonet, quæ cum fine & uſu civitatum congruunt, ſimulque animi civium a puero iſtis imbuantur. Quippe cum plerique mortalium ita de rebus ſoleant ſentire, prout aſſueverunt, & prout communiter judicari vident. Pauciſſimi ex proprii acumine ingenii, quid in rebus humanis ſolidi ſubſit, dignoſcere valeant. Equidem nullum fere datur dogma, neque circa cultum Dei, neque circa ſcientias humanas, unde diſſenſiones, diſcordiæ, convicia, & demum bella oriri non poſſint. Idque non contingit propter dogmatis falſitatem, aut quod contrario ejus admiſſo, tanta incommoda in genus humanum aut civitates ſint redundatura; ſed propter ingenium hominum, qui ſapientes ſibi viſi, idem videri volunt omnibus, & in diſſentientes vehementiſſime exaſperantur. Quod facile agnoſcet, qui vel obiter inſpexit rixas eruditorum circa res titivillitii, non minori motu agitatas, ac ſi pro aris & focis pugnaretur. Verum hujuſmodi diſſenſiones, quanquam impediri non poſſint, ne oriantur; attamen ne turbent pacem publicam, per ſummum imperium effici poteſt, pœna in conviciatores ſancita, PLATO de LL. L. XI. (pag. 977. D. Ed. VVech.) *Nemo alicui convicietur. Sed quicunque cum alio de re quapiam ambigit, diſcat potius doceatque tam ambigentem, quam præſentes, ita ut omni convicio prorſus abſtineat. Cum enim ſibi invicem verbis turpibus maledicunt, muliebres habentur: & inprimis ex verbis, quæ certe leviſſima res eſt, odia graviſſima & inimicitiæ ſæpe naſcuntur.* Verum de hiſce dogmatibus proprie ſermo non eſt; ſed de talibus, quæ, ſive ſub ſpecie religionis, ſive alio modo obtrudantur, jus naturale, ac principia ſanæ politicæ convellunt, adeoque exitiabiles morbos in civitate producere apta ſunt. Neque exinde ulli veræ doctrinæ periculum eſt. Nam nulla vera doctrina paci repugnat: & quæ paci repugnat vera non eſt, niſi etiam pax & concordia contrariæ legibus naturalibus dicantur. Igitur ſaltem ejuſmodi doctrinarum examen, easdemque e civitate proſcribendi poteſtas recte ſummo imperio civili tribuitur (a). Apud DIOGENEM LAERTIUM in Theophraſto (§. 38.) Sophocles Amphiclidæ filius legem tulerat: *Ne quis philoſophorum præeſſet ſcholæ, niſi id ſenatus ac plebs decreviſſet; qui ſecus* face-

(a) Equidem TERTULLIANUS ad Scapulam ſcripſit: *Humani juris & naturalis poteſtatis eſt, unumquemque quod putaverit colere: nec aliis prodeſt aut obeſt alterius religio: ſed nec religionis eſt cogere religionem, quæ ſponte ſuſcipi debet, non vi, non armis, cum & hoſtiæ ab animo libente expoſtulentur.* In eandem ſententiam & alii Patres diſſeruerunt, quorum dicta jam collegit IVO Part. I. c. 277. Part. XIII. c. 94. & GRATIANUS Diſt. 45. Quibus & illud patrocinari videtur, religionem eſſe opus intellectus & voluntatis, ac proinde imperium non agnoſcere. Enimvero penes quemque eſſe quod putaverit colere, adverſatur ſententiæ pene omnium Rerumpublicarum, quæ unquam fuerunt. Omnes quippe circa cultum divinum nonnulla conſtituerunt, pœnis etiam in refractarios aut delinquentes ſancitis. Diagoram Melium, qui omnino Deos eſſe negabat, & Epicureos ex bene moratis civitatibus ejectos legimus. Socrates apud XENOPHONTEM *L.* IV. Memorabil. Deos colere legem eſſe ait, quæ apud omnes homines valeat. Hinc vetus illa formula, cum quis populus alteri populo aut Regi ſe ſubjiceret, dedere divina & humana. Vid LIVIUM L. VII. c. 31. ubi de Campanis. Conf. GROTIUS L. I. de J. B. & P. c. 3. §. 8. n. 3. L. II. c. 5. §. 31. L. III. c. 5. §. 2. Ulpianus jus publicum etiam in ſacris dixit conſiſtere. Equidem in naturali ſtatu recte dicitur, uniuſcujuſque arbitrio Deum coli: Verum conſtitutis civitatibus, videndum, quid illi, qui ſummam poteſtatem tranſtulerunt, voluerint fieri, aut voluiſſe ſaltem credantur. Ubi primum conſideranda vis religionis in animis humanis, quæ tanta eſt, ut ejus ope homines huc illuc pro libidine actos, ſeditiones turbaſve excitatas, mutationes factas, ſeculorum omnium hiſtoriæ teſtentur: deinde finem conſtituendarum civitatum præter rerum ſufficientiam eſſe ſtudium virtutum, quarum præcipua eſt religio. Hactenus igitur jus ſummorum erit imperantium, ut aliqua circa religionem ſtatuant, vel ad vitandas mali occaſiones, vel ad virtutum adminicula. Et licet religio ex parte ſit opus intellectus, ſe proinde legem non audiat, tamen eum intellectus ſæpe erret ideo, quod noluerit operam dare, ut eximeretur ab errore (Vid. 2 Corinth. IV. 2. 3. 1 Timoth. IV. 1. 2 Timoth. III. 1. ſequ.) errores circa religionem merito dicuntur voluntarii. Voluntas autem licet cogi nequeat, coerceri tamen vel pœnis vel aliis rationibus poteſt. Vid. ſupra L. I. c. 3. §. 2. H.

faceret, capitale esset. Plato de LL. L. VII. (pag. 888. C. Ed. VVechel.) *Nemo Poeta præter civitatis leges, & justa vel honesta, vel bona fingere quidquam audeat. Nec liceat quæ composuerit, ulli privatorum ostendere, antequam constituti hac de re judices legumque custodes & viderint, & approbaverint* (*a*). Huc spectat præfatio Casauboni in Exercitat. contra Baronium, & Ejusdem Epistola ad Frontonem Ducæum, quæ est n. 624. Edit. Grævii. Nec insuper habendum illud Hobbesii de Homine c. 13. §. 8. *Sunt libri scripti a Romanis civibus florente democratia aut recens extincta, nec non a Græcis florente Republica Atheniensi, tum præceptorum, tum exemplorum pleni, quibus ingenium vulgi regibus suis infestum redditur, idque ob nullam aliam causam, quam quod ab hominibus perfidis perpetrata flagitia in illis libris laudari vident, nimirum regicidia, si modo reges, antequam occidant, tyrannos vocent. Verum ingenium vulgi corrumpitur adhuc magis a lectione librorum, & auditione concionantium eorum, qui regnum in regno, Ecclesiasticum in civili esse volunt. Hinc enim pro Cassiis & Brutis oriuntur Ravalliaci & Clementes, qui cum reges suos occidendo ambitioni inservirent alienæ, Deo se servire arbitrabantur.* Add. Ejusdem Præfatio ad librum de Cive & Leviath. c. 21. ubi memorantur mala, quæ ex doctrina Aristotelis de libertate orta sunt; & ibid. c. 29. & 46. 47. Conf. Hobbes de Cive c. 6.

§. IX. Proximum est, ut ostendamus, partes illas summi imperii naturaliter ita esse unitas, & invicem velut implexas, ut, si fingamus, earum quasdam independenter penes unum, quasdam penes alios esse, regularis forma civitatis plane destruatur. Quæ res ut solide intelligatur, observandum est, duo esse potissimum vincula, quibus plurium hominum aut cœtuum voluntates connectuntur, ut in unum conspirent, pactum, & imperium; quorum hoc tamen illo longe fortius stringit. Qui solo pacto continentur, jure naturæ tenentur, ut sponte præstent id, de quo fuit conventum, manente de cætero naturali inter ipsos æqualitate (*b*). Quamdiu autem utrinque conventa servantur, concordia & unio sic satis inter ipsos potest subsistere. Ast ubi quis dolo malo a pacto resiluerit, juris quidem naturalis violati est reus: cæteris autem, quorum intererat pactum illud servari, nihil superest, quo violatorem in ordinem redigant, præter violentiam bellicam; qua sæpe non minus pollet, qui injuriam fecit, quam accepit. Sic inter æqualiter fœderatos concordia est, quamdiu quisque, quod promisit, sponte præstat; ubi unius perfidia intervenerit, perit vinculum, & bello præbetur causa. Ex quo apparet, sola pacta non esse vincula sat valida, saltem ut plures in unum corpus morale diu colligentur; præsertim cum non semper pauciores & imbecilliores a pacto discedant in fraudem plurium & validiorum; sed etiam plures in fraudem pauciorum. Et licet ponamus, principali pacto aliud fuisse adjectum, ut cæteri omnes violatorem pacti quemcunque junctis viribus persequantur; tamen (præterquam quod inutile hoc erit, ubi plures simul a pacto discesserint,) nisi imperium democraticum inter socios sit constitutum, seu nisi illi, qui antea socii fuerant, in unam civitatem coaluerint, alio iterum pacto opus erit, quo modo sit coercendus ille, qui pacto isti adjecto stare detrectaverit; & sic in infinitum. Ast vero imperium longe validius est vinculum, quo plures in unum corpus queant colligari. Non enim qui eodem imperio continentur, manent æquales illi, penes quem est imperium, sed dum in unum hominem aut concilium confertur potestas præscribendi, malumque aliquod per modum pœnæ repræsentandi illis, qui præscripta obire neglexerint, omnibus longe major incumbit obsequii necessitas, quam si solo pacto necterentur, quo æqualitas inter socios, & jus proprio ex arbitrio super rebus suis statuendi non forent sublata.

§. X. Notandum & hoc, si qui statuere velint, partes imperii potentiales, quas vocant, in una & eadem civitate radicaliter & divisim esse penes plures personas aut concilia; id quoque admittant ne-

(*a*) Τὸν ποιητὴν παρὰ τὰ τῆς πόλεως νόμιμα, καὶ δίκαια, ἢ καλά, ἢ ἀγαθὰ μηδὲν ποιεῖν ἄλλο· τὰ δὲ ποιηθέντα μὴ ἐξεῖναι τῶν ἰδιωτῶν μηδενὶ πρότερον δεικνύναι πρὶν ἂν αὐτοῖς τοῖς περὶ ταῦτα ἀποδεδειγμένοις κριταῖς καὶ τοῖς νομοφύλαξι δειχθῇ καὶ ἀρέσῃ.

(*b*) Nam fœdera statum naturalem non tollunt, sed tantum temperant. H.

necesse est, ut is, cui aliqua pars imperii competit, sit instructus potestate tum adigendi cives ad observanda ea, quæ ex vi istius partis statuuntur, tum illud jus suum defendendi, si quis idem invadere aut turbare velit, etiam ubi penes alterum est jus belli; & denique ut proprio ex judicio, & suo jure possit statuere, quo tempore & modo pars illa imperii sit exercenda. Nam quidvis potius, quam imperium est, habere duntaxat jus indicandi aliis, quid optes ad ipsis fieri, & tamen destitui potestate etiam reluctantes compellendi ad observandum, id quod significatum fuit. Et precario obtinemus, quod contra alterum defendere nobis non licet: Et minister est alterius, atque executor duntaxat, qui jus aliquod alieno ex arbitrio exercet.

§. XI. His positis facile apparebit, tantam esse inter omnes partes summi imperii conjunctionem, ut una ab altera non possit avelli (*a*), nisi regularis forma civitatis corrumpatur, & irregulare corpus resultet, male firmo duntaxat pacto cohærens. Nam si uni demus potestatem legislatoriam, alteri vim punitivam, utrique radicaliter & independenter; necessum erit, aut priorem esse inanem; aut posteriorem prioris ministram. Leges quippe ferre, quas exequi nequeas, inane est. Et vires habere, queis alios cogere possis, sed non nisi ex alieno arbitrio applicandas, ministri est, & nudi exsecutoris. Quod si autem & huic dederis cognitionem & judicium de suarum virium applicatione, eadem opera in nihilum redegeris potestatem legislatoriam. Ergo necessum est, ut utraque facultas ab una & eadem voluntate dependeat. Manifestum porro est, ab isthoc jure non posse separari jus belli & pacis, neque jus indicendi tributa. Nam nemo ad arma, nemo ad sumtus belli, pacisque cives jure potest cogere, nisi qui jure immorigeros punire potest. Absurdum porro fuerit, jus feriendi fœdera, paci belloque inservientia, alteri assignare, quam cui de pace belloque statuendi jus est. Nam alias aut hic merus erit minister, aut alter circa comparanda media, juri suo exserendo inservientia, ab alieno arbitrio dependebit. Sic si alicui negotium quoddam velis committere, neque tamen eidem simul dederis potestatem constituendi, rationemque poscendi ministros, sine quibus id expediri nequit, revera & ipsum ministris parem feceris. Ergo potestas magistratus constituendi abs reliquis partibus summi imperii separari nequit. Denique & penes eandem erit examen doctrinarum, inprimis earum, quæ ad finem civitatum aliquo modo spectant, & quæ in conscientias hominum efficaciam habent obsequio adversus summum imperium promovendo, aut impediendo. Si enim aliquis imperet facere sub pœna mortis naturalis, alius persuadeat civibus, ipsos eo facto pœnam mortis æternæ incursuros, uterque suo jure, seorsim & independenter (*b*) sibi competente; sequitur, non tantum cives, etsi innocentes, puniri jure posse, sed & in irregularem ac bicipitem statum dissolvetur civitas. Neque enim quisquam duobus dominis servire potest: neque is, quem sequendum esse credimus metu damnationis æternæ, minus dominus est, quam cui metu mortis temporalis obeditur. Et jure regulandi doctrinas amisso, animabantur cives superstitiosi ad rebellionem a suis ipsorum phantasiis. Conf. Hobbes dicto loco, & Leviath. c. 29. & I. F. Hornius L. III. cap. un. §. 3. Quænam de cætero summi imperii civilis in Rebuspublicis Christianis potestas circa sacra sit, aliis distinctius definiendum transmittimus (*c*). Add. cumprimis Grotius de Imperio summarum potestatum circa sacra, c. 3. Sicuti

(*a*) Scite H. GROTIUS in Apologetic. c. 2. *Est summum imperium, quod corona comparari eaque imagine depingi solet, ejus naturæ, ut parte amissa substantiam suam amittat.* Unde fluit, quod vulgo JCti dicunt, si cui regalia conceduntur, ea non abdicative, sed cumulative concessa censeri, sive ut clarius efferam, communicando duntaxat alteri, non adimendo sibi. H. (Locus GROTII facilior est ad intelligendum, si observemus, coronæ nomen, parte circuli amissa, senescere.)

(*b*) Vid. Dissertatio AUCTORIS nostri de concordia veræ Politicæ cum religione Christiana §. 11. & famigeratissimus liber, Anglice primum scriptus, *Des Droits de l'Eglise Chretienne.*

(*c*) Hic diversæ oppido sunt sententiæ. Etenim Pontifex Romanus illimitatam circa sacra potestatem sibi arrogat: Episcopi Ultramontani Pontificem concilio subesse volunt: At nonnulli reformatæ religionis Præsbyteris omnia subjiciunt, & nullam imperanti circa sacra constituendi, aut super synodorum decretis cognoscendi potestatem relinquunt (quæ opinio, qua occasione in fœderato Belgio exorta

cuti nec nunc vacat discutere illud Philonis Judæi de premiis & pœnis, qui, cum ostendisset, Mosen eundem fuisse *regem*, *legislatorem*, *prophetam*, *& pontificem*, addit; *hæc cum ad idem genus pertineant* (*a*), *debent contineri coaptarique mutuis vinculis*, *& in eodem requiruntur homine*, *ut si cui quodvis desit horum quatuor*, *claudicantis Reipublicæ imperfectus princeps censendus sit* (*b*).

§. XII. Isthæc liquidius apparebunt, si qualescunque species ejusmodi divisionis excu-

exotte sit, tradit H. GROTIUS L. XVII. Histor. Belgic. ad A. MDCVIII. Conf. EJUSDEM Apologet. c. 7.) Verissime autem sentiunt, qui & hanc potestatem summo imperaoti adjudicant: quoniam sina ea civitas selva esse nequit, & ut bono viro, ita cumprimis bono Principi iocumbit, curare, quantum fieri potest, ut suis etiam æternum bene sit. In Hebræorum regno pii Reges Asa, Josaphatus & Ezechias eam curam, etiam collaudante Deo, susceperunt & exercuerunt. Postea cum religiooi Christianæ associarentur Reges, hi regimen ejus, Episcopis minime refragantibus, sibi vindiceverunt. De Romenis Imperatoribus testatur SOCRATES L. V. Histor. Eccl. ex quo illi Christianismum profiteri cœperunt, tes Ecclesiæ ab ipsis dependisse. Et verum dicit. Vid. de Constantino M. EUSEBIUM in Libtie de ajus vita, & alios historiæ Ecclesiasticæ scriptores. Adde VEDELIUM Libro de Episcopatu Constantini M. De successoribus ejus Codex Theodosianus & Justinaneus abunde loquuntur. Res quoque nota de Fraocotum Regibus, ceu quorum eufpiciis Canoaea io Synodis aut Capitularia in placitis facta. Et sane cum religio Christiena omnes alias exsuperet, seu præmiorum post hanc mortem excelleotia, seu sanctitate præceptorum, & coasentaneis cum sociali & civili vita institutis, danda utique opere summia imperantibus, ut eam introducant, introductam cooservent ac moderentur. Ubi præcipue monendum, non esse fas ot poeais illos subdaot, qui religionem Christianam amplecti nolunt, quantum ad dogmata attinet, cœlasti patefactione nota, & religioni naturali supereddita: nam hæc ed felicitetem civilem per se non pertioent, sed alium multo nobiliorem habent finem, ac proinde a summe poiestate impereri nequeunt. Sed nec Christus unquam tale jus io summos imperanies transtulit, imo potius, ne quisquam vitæ hujus pœnis aut eorum metu ad suem religionem adigeretur, constituit Matthæi XIII. 29. 30. Lucæ IX. 54. & sequ. ad Romanos VIII. 15. ad Hebræos II. 15. Judæis certe sub Romanis Imperetoribus religionis suæ usus nunquam vetitus fuit, dum e contemtu Christianæ religionis & traducendis ad suam sectam Christienis abstinerent. Quin Archisynagogis eadem jure quæ Christianorum Episcopia Constantious, Constantius, Velentinisaus & post illos Honorius & Arcadius Impp. indulserunt. Ex celebrioribus Episcopis ipse Gregorius M. crebro pro Judæis rescripsit nullum iis negotium facessendum a Christianis, sed benignitata potius ec beneficiis alliciendos, ut osteadunt varia ex ejus epistolis loca apud BARONIUM ad A. CCCLXXXVIII. n. 91. Constantious M. Christianus factus apud ZONARAM L. III. promissa per præconem Christianis securitate, publice edixit: nemini se vim adhibiturum, sed eos libenter suscepturum, qui sponte ad Christianam religionem se contulissent. Multo autem injustius pœnæ, imprimis graviores, in illos usurpantur, qui Christianam Religiooem professi, a receptis sententiis dissident aut aberrent, vulgo dicti hæretici, uti a compluribus jam est demonstratum. Vid. GROTIUM II. de J. B. & P. c. 20. §. 49. sequ. Nec obstat Dei præceptum Numer. XXV. Deuter. XIII. Nam hoc illos duntaxat ferit, qui malitioso proposito hoc egebant, ut homines eb uoo vero Deo abducerent, quem & natura docebat, & tot miracula, apertissime testabantur. At Christianæ religionis pleraque non naturæ nobis oota suot, sed divina revelationa; & miracula, quibus ea religio quondam obsignata est, ad summam doctrinæ pertinebaat, non ad singula capita. Sed oec exempla Imperatorum Christianorum etiem ex vetere ævo obstent. Licet enim diffiteri non possimus, multos hæreticorum exilio, mulcte pecuoierie, aut simili vel leviori pœna, subinde mulctetos fuisse eb Imperatoribus, quos vel pietatis persuasio, vel ambitio Episcoporum & importunitas, vel ipsa etiam hæreticorum malitia eo extimulaverunt, fuere tamen alii, qui diversos e religiona sua tolerarent: imo liberem religionis functionem habere permitterent, quod itidem ab aliis jam fuse est demonstratum. Vid. EICHELIUM in Animadvers. ad ἀνέκδ. Procop. p. 91. sequ. Pœnæ autem capitales edeo invisæ etant, ut in Gallia Episcopi, qui euctores potestatibus fueruot, ut in Priscillianistas, pravissimotum dogmatum auctores, & vitæ inquinatæ, animadverterent, eam ob causam ab Ecclesiæ amoti sunt communione. Vid. SULPIT. SEVERUM Histor. sacr. Libr. II. cum not. Sigonii. Plura de hoc ergumento adserre, non licet. Vid. AUCTORIS librum singularem de habitu religionis Christianæ ed vitam civilem. H.†

(†) Apud Romanos jus hoc majestatis vigebat circa sacra, quo uno titulo eredebatur jus publicum etiam in sacris, & sacerdotibus coosistere, *l. 1. §. 2. D. de Just. & Jure*. Nunc vero caute accipiendum jus hoc Majestatis, caute asserenda hæc subjectio Ecclesiæ, quæ subjicitur tentum imperanti summo sacrorum jurium legislatori supremo, qui *Episcopos*, ceterosque ministros constituit, *ut regerent Ecclesiam Dei*, *quam acquisivit sanguine suo*. Act. Ap. c. 2. v. 28.

(*a*) Conf. AUCTOR de habitu religionis Christianæ ad vitam civilem, NOODTIUS de Religione ab Imperio, Jure Gentium, libere & CLERICUS dans sa Bibliotheque universelle T. XV. p. 403. & seqq.

(*b*) Adjicere poterat AUCTOR hanc sententiam, utpote sola auctoritate Philonis nixam, talem esse, ut ne refutari quidem mereatur.

excutiamus. Sic ergo penes principem potestas belli & pacis, penes senatum jus leges ferendi, & judicia exercendi, penes concilium populi jus indicendi tributa. Hic si rex cives ad arma vocet, & ipsi parere nolint, aut jus habebit rex eos pœnis per se cogendi, aut senatui judicandos tradere debebit. Si prius admittamus, non patet, quomodo pœnas sit exacturus a civibus nondum militiæ adscriptis, qui non habet exsecutionem legum. Si dicas, in hoc solo casu jus esse regi pœnas immorigeris imponendi, eadem opera jus esse regi das omnes cives pro libidine vexandi, adeoque cæterorum jura ad nihilum redigis. Ubi enim arma induere jusserit, ni paruerint, suppliciis eos afficiet: ubi in expeditionem eduxerit, ratio disciplinæ militaris jus vitæ & necis in ipsos illi dabit. Et nihil facilius duci, quam militem invisum perdere. Vid. LIVIUS II. 23. 32. 58. III. 10. 20. 24. IV. 1. 5. 58. V. 2. 10. & passim. DIODORUS SICULUS L. XIV. c. 73. CURTIUS L. VII. c. 2. POLYBIUS L. I. c. 9. Sin autem rex sacramentum detrectantes ad senatum adducere necessum habet, hic aut nude ex præscripto regis sententiam damnatoriam pronunciabit, atque pœnam exsequetur, quod est contra hypothesin: aut super intentato civibus crimine quoque cognoscet. Quæ cognitio inanis est, ni idem possit inquirere, ex usu Reipublicæ sit, nec ne, bellum jam a rege suscipi. Hoc modo jus regis in nihilum recidet. Quod si in ejusmodi statu invicem comparemus jus regis, & jus populi, eadem incommoda deprehendemus. Sane enim, prout hodie bella geri inter plerosque populos moris est, *neque arma sine stipendiis, neque stipendia sine tributis haberi queunt*. TACITUS H. IV. 34. Ergo si regi non sit potestas ad tributa præstanda pro imperio cives adigendi, ipsius jus belli nihil aliud erit, quam nuda facultas suadendi civibus, hic & nunc commodum esse Reipublicæ arma sumere. Quod si autem populo non sit facultas cognoscendi, utile sit bellum, nec ne, cui suscipiendo tributum sit conferendum; quid aliud hic habebit, quam laboriosum ministerium describendi & colligendi tributum? quorum utrumque est contra hypothesin. Neque melius res procedet, si alio modo partes summi imperii distribuamus. Add. BODINUS de Republ. L. II. c. 1. p. m. 287. circa quem tamen non de nihilo est, quod monet ARNISÆUS de Republ. L. II. c. 6. sect. 1. §. 56. Usque adeo huc applicari debet illud Asinii Galli (*a*) apud TACITUM A. (L. I. c. 12.) *unum esse imperii corpus, atque unius* hominis aut concilii *animo regendum*. Illustrari hæc possunt exemplo animæ humanæ, cujus instar aliquod summum imperium in civitate gerit. Nam si fingamus, partes potentiales animæ rationalis, intellectum & voluntatem, esse separatim in diversis suppositis, quorum uni solus fuerit intellectus, alteri sola voluntas; neque homo dici poterit tale suppositum, neque humanæ actiones ab eodem erunt expectandæ, uno velut immobili semper torpente, altero tanquam cæco nequidquam satagente. Quo facit epigramma in ANTHOLOG. L. I. Πηρὸς, ὁ μὲν γυίοις, ὁ δ' ἄρ' ὄμμασιν· ἀμφότεροι δὲ εἰς αὑτοὺς τὸ τύχης ἐνδεὲς ἠράνισαν. Τυφλὸς γὰρ λιπόγυιον ἐπωμάδιον βάρος αἴρων, τοῖς κείνου φωναῖς ἀτραπὸν ὀρθοβάτει. *Unus luminibus captus, pedibus fuit alter: Alter ab alterius forte levamen habet. Nam captum pedibus dum portat cæcus, ab illo Discit, quæ pedibus sit via recta suis.* Hi utique naturæ defectus utcunque supplere poterant, quamdiu utrique mutuas tradere operas placuit. Post abruptum fœdus, ortaque discordia, neque cæco, neque mutilo rectum carpere iter amplius dabatur. Unde si quis omnino partes imperii separare velit, haudquidquam regularem civitatem constituet, sed irregulare corpus, cujus membra, partes imperii separatas possidentia, non communi imperio, sed per conventionem duntaxat contineantur. Quo in cœtu utcunque concordia servari poterit, quamdiu singulorum sententiæ circa bonum publicum amice conspiraverint, & quilibet, quod ad hunc finem facit, ultro sit paratus implere. Ubi dissensio fuerit orta, nihil reliquum est, quam ut ad arbitros eatur, aut bello res disceptetur.

§. XIII. Hæc quanquam manifestissima sint;

(*a*) Et quod Sallustius Crispus monebat Liviam apud TACITUM I. Annal. 6. *Ne Tiberius vim principatus resolveret, cuncta ad Senatum vocando. Eam conditionem esse imperii, ut non aliter ratio constet, quam si uni reddatur.* H.

ſint; dantur tamen non pauci, qui diviſionem partium ſummi imperii propugnant, ut exinde neſcio quas mixtiones Rerumpublicarum concinnent, quæ ubi rite temperatæ fuerint, feliciſſimam, ſi diis placet, Rempublicam producere aptæ ſint. Cui fini quidem ARISTOTELIS auctoritas nequidquam imploratur (*a*), qui Polit. L. IV. c. 8. 9. de longe diverſa mixtura, quam quæ ad diviſionem partium ſummi imperii ſpectet, loquitur. Quo magis mirandum eſt, quoſdam Ejus interpretes, & inter eos Mich. PICCARTUM ad dictum locum de iſta mixtura talia miſcere, de quibus ARISTOTELI nunquam fortaſſe in mentem venerat. Qui etiam iſthanc temperationem unice exoptandam, & expetendam jactat, *ſi rex habeat jus belligerandi, cudendæ monetæ, paciſcendorum fœderum, imperandi tributa, diſtribuendi præmia; ſenatus ea occupet jura, quæ prudentiam requirunt, puta leges ferat, & exſequatur, judicia publica procuret; denique plebs ea tractet, quorum rationem didicit, ærarii publici rationes repetat, agris diſtribuendis præſit, creet magiſtratus, ædificiis, viis publicis, aquæ ductibus, rei frumentariæ, & aliis Reipublicæ ſubſidiis præſit.* Sic neque id aliquam ſummi imperii diviſionem arguit, ſi, verbi gratia, condemnare ſit penes ſenatum, liberare penes principem, vel populum. Sic enim princeps ſuo jure omnes poteſt abſolvere, in quo alius ſententiam damnatoriam dixit, hic ſane nudi judicis pedanei partes ſuſtinet, ejusque ſententiæ ab iſto firmitatem mutuabuntur. Unde ſatis apparet, ſi in aliqua civitate capitalia judicia ſunt penes ſenatum, penes regem autem jus, quod vocant, aggratiandi, ſenatum revera a rege poteſtatem habere delegatam cognoſcendi ſuper criminibus, & ſententiam legibus conformem pronunciandi: idque arcendæ a juſtitia gratiæ, & odio, derivandæque a rege invidiæ, radicaliter tamen jus vitæ & necis penes regem eſſe. Nonnulli in ipſa poteſtate judiciaria diviſionem aliquam comminiſcuntur, ſi nempe rex habeat jus vitæ & necis in peregrinos ſolos, populus autem in cives. Sed ſi penes populum ſint judicia in cives, tanquam penes pedaneos judices, regis poteſtati nihil decedit. Sin radicaliter & independenter eadem obtineat populus, inane nomen habebit rex, & prætoris duntaxat peregrini munus exercebit. Nam quod de diverſo monetæ genere additur, ineptius eſt, quam ut repeti debeat. ARNISÆUS Rel. pol. L. I. c. 6. Sect. 1. valde hic operoſus eſt, & præter complura, quæ accurate obſervat, recte quoque rejicit ſpurias quaſdam mixturæ ſpecies. Ad extremum tamen §. 57. nullum commodius potuit excogitare exemplum, quam ut regi tribuat jus belli & pacis, tributa imperandi, monetam cudendi, & præmia diſtribuendi; ſenatum circa judicia & provocationes recipiendas occupari jubeat, eidemque reformationem morum per leges faciendam, & jus vitæ & necis aſſignet; populo curam ærarii, & creationem magiſtratuum injungat. De quo exemplo ex jam dictis judicium ferri poteſt.

§. XIV. IPSE quoque GROTIUS L. I. c. 3. §. 9. 17. aliquid pro diviſione partium ſummi imperii molitur. Ubi illud quidem recte, quod diviſionem ſummi imperii inter regem & populum negat poſſe fieri hoc modo, ut ſimpliciter conveniatur; ſiquidem *bene* imperaverit rex, populum ipſi obtemperaturum; ſin *male*, fore ut a populo in ordinem redigatur (*b*). Sed potius fines poteſtati utriusque aſſignari debuiſſe tales, qui ex locorum, perſonarum, aut negotiorum diſcrimine facile cognoſci poſſent. Solam autem bonitatem & malitiam actus conſiſtentem in applicatione idonei medii ad ſalutem publicam, quæ ſæpe obſcuram habet diſceptationem, aptam non eſſe ad partes diſtinguendas (*c*). Quippe ex quo ſummam oriri confuſionem neceſſum ſit, cognitionem de eadem re ſub obtentu, bene aut ſecus circa ipſam a rege eſſe actum, hinc

ad ſe

(*a*) Loquitur ille non de mixtione proprie dicta, qua jurium ſummi imperii fit partitio, ſed de temperamentis ſine ſimulacris, quæ pro veris rerum momentis & pro jure Reipublicæ venditari inter artes politicas ſolenne eſt. V. infra c. 5. §. 12. H.

(*b*) Plane ut Achilles apud EURIPIDEM Iphigen. in Aulid.

Καὶ τοῖς Ἀτρείδαις, ἢν μὲν ἡγῶνται καλῶς,
Πεισόμεθ᾽, ὅταν δὲ μὴ καλῶς, οὐ πείσομαι.
Et Atridis, ſi recte præfuerint,
Parebimus; quando autem non recte, non parebo. H.

(*c*) V. infra c. 8. §. 6. H.

ad se trahente rege, inde populo. Sed & illud recte (*a*), non statim dividi summum imperium, si rex quædam jurato promittat populo, etiam talia, quæ ad rationem imperii administrandi faciunt. In reliquis vulgatum errat errorem. Ac divisionem quidem partium imperii uno modo fieri putat, *si expresse instituatur partitio*. Quam in rem exempli loco adfertur, quod Probi Imperatoris tempore senatus firmarit principum leges (*b*), de appellationibus cognoverit, proconsules creaverit, legatos consulibus dederit, Quasi vero ignotum sit, quomodo Cæsares, qui modestiores videri volebant, imperium sub larva antiquæ Reipublicæ exercuerint, & senatui reliquerint negotia modica, & ad summam rerum parum facientia, sibi vero vim imperii, in militibus potissimum consistentem, solicite retinuerint. Alterum modum dividendi imperii ita exprimit: *Si populus adhuc liber futuro regi imperet per modum manentis præcepti*. Ubi non apparet, qualis res sit præceptum permanens eo tempore, quo vim præcipiendi quis non amplius habet. Nam omne præceptum præsupponit vim coactivam, exferendam, ubi idem fuerit violatum. Hanc ergo populus regem constituens in eundem aut retinebit, aut non retinebit. Si prius, penes regem inane nomen, vis imperii penes populum erit. Sin posterius, præceptum inane erit. Ergo ita debuerat loqui; populum adhuc liberum posse regem adstringere, ut in gerenda Republica certas regulas sequatur. Sed ex hoc non sequi divisionem imperii, infra ostendemus. Denique & ita dividi putat imperium, *si in ejusdem delatione quid additum sit, ex quo intelligatur, regem cogi, aut puniri posse*. Enimvero non dividitur imperium, sed populus illud revera in solidum habet, regi autem sub illustri nomine magistratus duntaxat eminentis munus committitur, si populus jus quacunque ex causa regem cogendi aut puniendi habeat. Pœna quippe a superiore ut tali proficiscitur. Coactio autem fit duplici modo, moraliter, & physice, id est, per modum imperii, & per modum violentiæ bellicæ. Imperium non datur in æqualem, ut talem. Ergo quando GROTIUS infert, quod saltem populus regi sit par aut æqualis, quia certo casu eum possit cogere, id quoque simul admittere necessum habet, neutri in alterum esse imperium; quod naturæ civitatis repugnat. At coactio per violentiam bellicam utique inter æquales, seu quorum neutri in alterum est imperium, locum habet. Sicut & de tali coactione capiendum est exemplum a GROTIO subjunctum, quod creditor naturaliter jus habeat cogendi debitorem. Sane per modum imperii, quod in ipso creditore hæreat, naturaliter creditor debitorem cogere non potest. Alias enim necessum esset, quemlibet, qui alteri quid debere incipiat, ipsius imperium subire. Cogi tamen omnino debitor a creditore potest ad solvendum debitum vel per subsidium judicis, (qui inter regem & populum non datur,) vel si in libertate naturali vivant, per violentiam bellicam. Atqui si hunc modum cogendi populo velimus tribuere, admittendum fuerit, tam regem quam populum in naturali libertate vivere, id est, civitatem esse dissolutam. Denique & illud concedimus GROTIO, in civilibus institutis nihil esse, quod omni ex parte incommodis careat; adeoque propter incommoda, ex diviso imperio proventura, non statim inferri debere, istud plane non posse dari. Jus quippe metiendum esse non eo, quod optimum huic aut illi videtur, sed ex voluntate ejus, unde jus oritur. Nobis tamen vicissim & illud erit concedendum, si cui populo ejusmodi divisio arriserit, eum non regularem civitatem, sed corpus satis male concinnatum atque morbidum constituere (*c*).

(*a*) V. infra c. 6. §. 10. sequ. H.

(*b*) V. VOPISCUS in Probo. PROBUS ipse ad Senatum: *Vos estis mundi Principes, & semper fuistis, & in posteris vestris eritis*. Verba profecto magnifica, sed te inania. Plane ut apud CLAUDIANUM:

Neglectum Stilico per secula morem
Retulit, ut Ducibus mandarent prælia Patres,
Decretoque togæ felix legionibus iret
Tessera.

Nimirum & hoc erat mere politicum schema hominis imperium affectantis, quod mox cum ipso Stilicone periit. V. CONRINGIUS ad Part. 2. Lampadii de Rep. Rom. Germ. §. 10. H.

(*c*) V. supra §. 12. Atqui AUCTOR infra c. 5. §. 14. irregularitatem morbum esse Reipublicæ negat. Et sana partitio ita fieri potest, ut populus non minus feliciter sub tali Republica vivat. Quod exemplis probare, loci hujus non est. H.

CAPUT

CAPUT V.

DE FORMIS RERUMPUBLICARUM.

SUMMUM imperium uti in qualibet civitate tanquam in subjecto communi reperitur (*a*), ita prout illud vel in uno homine, vel in uno concilio ex paucis aut universis civibus constante, tanquam in subjecto proprio hæret, diversas formas Rerumpublicarum producit. Ubi primo omnium arbitramur, integrum adhuc nobis fore, vocabulum *formæ* retinere ad exprimendam illam civitatum habitudinem, quæ ex diversitate subjecti, in quo imperium summum radicaliter hæret, resultet. Abs qua quod sæpe *actualis Reipublicæ administratio* discedit; puta, ut in *democratia* quædam *monarchice*, quædam *polyarchice* gerantur; quando certa negotia uni aut paucis a populo expedienda committuntur, tralatitium est. Et quia plurimum interest, utrum quis exerceat potestatem propriam, an vero alienam & precariam, qua statim ab altero exui valeat; inde valde ἀκύρως loquitur, qui jactat; *revera polyarchiam* esse, *ubi rex a paucis, patientia ipsius abutentibus*; aut *monarchiam, ubi ab uno demagogo populus naso se duci patitur*; vel etiam *ubi in senatu supremus unus prudentia, eloquentia, aut metu potentiæ reliquos temperat*; ac primo casu nil nisi *inane nomen*, & *externam speciem* monarchiæ, altero democratiæ, tertio polyarchiæ superesse. Sicuti & nemo cordatus crediderit, formam Reipublicæ mutatam, ubi personæ, aut numerus ministrorum mutantur, non magis quam interregnum existit, ubi a successore minister, penes quem rerum administratio sub priori principe fuerat, præceps aula exturbatur. Capacitas autem & inclinationes ejus vel eorum, qui imperium suo jure aut delegatum exercent, administrationem

(*a*) Ita quoque H. GROTIUS L. I. de J. B. & P. c. 3. §. 7. Quod impugnat ZIEGLERUS in not. & L. I. de Jur. maj. c. 1. §. 44. persuasus hoc ipso stabiliri rejectam alias distinctionem majestatis in personalem & realem. Verum objectioni huic AUCTOR occurret infra c. 7. §. 4. Quod porro urget ZIEGLERUS: mortuo Principe expirare imperium, non ad populum reverti, quippe quod ab ipso non sit perfectum: hypothesis est, quam AUCTOR supra c. 3. §. 3. & seq. satis confutavit. Et sic imperium expirare, habet tamen populus jus novam ex se potestatem excitandi. H.

tionem quidem afficiunt, ac variant, ipsam tamen formam Reipublicæ nequaquam. Sic & licet imperium alicubi egregie, alicubi prave administretur; tamen ex diverso velut exercitio ejusdem potestatis non statim nova species civitatis producitur. Unde quemadmodum sanus ab ægroto non statim specie differt, neque membra prave conformata alios specie homines efficiunt: sic vitia imperantium aut parentium, aut pravitas legum aliam speciem Reipublicæ haudquidquam constituunt.

§. II. Deinde & hoc observandum, plerosque qui de civili scientia tradiderunt, satégisse circa explicandas regulares Rerumpublicarum formas, de formis irregularibus multi ne cogitasse quidem videntur, pauci fat superfunctorie attigerunt. Inde factum, ut si quando occurreret corpus civile, quod ad unam ex tribus illis, quas vulgo simplices vocant, formis non quadraret, vix aliud quam mixtæ Reipublicæ vocabulum superfuerit. Atqui præterquam quod mixtura illa male quibusdam Rebuspublicis applicetur, etiam valde simplex est credere, præter regulares illas tres formas, alias irregulares non dari (a). Neque enim si constat, quamnam ædificiorum dispositionem leges architectonicæ requiruntur, omnes statim homines sua domicilia ad eas leges extruxerunt. Regularitatem autem civitatis in hoc consistere arbitramur, ut omnes & singuli ab una velut anima videantur regi, seu ut summum imperium indivisum, & inconvulsum ab una voluntate per omnes civitatis partes, atque negotia exerceatur. Exinde quid irregularis sit civitas collectu non est difficile. Deinde & dantur syllemata ex pluribus perfectis civitatibus composita, quæ apud imperitos speciem unius civitatis mentiuntur; quæ & ipsa in explicandis Rerumpublicarum formis insuper non sunt habenda.

§. III. Civitatis regularis tres duntaxat dantur formæ; quæ resultant ex subjecto proprio summi imperii, prout illud est vel una persona simplex, vel unum concilium, ex paucis aut universis constans. Nam imperium summum committitur vel uni homini, vel uni concilio plurium hominum. Hoc concilium rursus est vel omnium civium, vel minoris, sed selectæ partis. Igitur prima species est, ubi summum imperium est penes concilium ex universis constans, & ubi quilibet civis jus suffragii ferendi habet: & vocatur *Democratia*. Altera ubi summum imperium est penes concilium, ex selectis civibus constans, & dicitur *Aristocratia*. Tertia ubi summum imperium est penes unum hominem: & appellatur *Monarchia*, sive regnum. In prima is, qui rerum potitur, vocatur *Populus*, in secunda *Optimates*, in tertia *Monarcha*. Pindarus Pyth. Od. 2. (v. 157. & seqq. Edit. Oxon.) Παρὰ τυραννίδι, χ' ὁπόταν ὁ λαῦρος στρατὸς, χ' ὅταν πόλιν οἱ σοφοὶ τηρέωντι. *Apud dominatum unius, & cum impetuosa multitudo, & cum prudentes urbem* (b) *custodiunt* (c).

§. IV. Primo autem loco videbimus de demo-

(a) At *non defuere*, ait KULPISIUS ad Monzamb. c. 6. §. 9. *qui quærendum existimaverunt, quis homini politico auctoritatem concederet possit sternenda regulæ in examinandis Rerumpublicarum formis, hoc effectu, ut quæcunque isti non respondeant, inter irregularia corpora & monstra civitatum illico detruderentur? Nam regulare & irregulare aliquid dicitur, non in se & absolute, sed respectu regulæ, ad quam exigatur, ita ut quicquid ab ea discrepet, irregulare dicendum sit. Procul dubio autem talis regula non potest definiri secundum conceptum aliquem generalem scientiæ civilis, sed ad usum vitæ respiciendum erit.* Quibus responderi potest: regulam sumi a communi hominum inclinatione, quam habuerunt, cum e naturali statu emigrarent. Et si veteres Philosophi Respublicas quasdam dixere *vitiosas*, quippe ἡμαρτημένας καὶ παρεκβεβηκυίας *aberrantes & recta via exeuntes*. V. ARISTOTELES III. Pol. 1. quid vetat & alia ratione declinantes in irregularium Rerumpublicarum numerum referre? V. Elem. Prud. civ. part. 1. sect. 2. §. 5. H.

(b) Adjicit Cl. BARBEYRACUS alia duo loca, *alterum* ISOCRATIS, in Panathen. p. 448. Ed. Paris. Ἐγὼ δὲ φημὶ τὰς μὲν ἰδέας τῶν πολιτειῶν, τρεῖς εἶναι μόνας, ὀλιγαρχίαν, δημοκρατίαν, μοναρχίαν· *alterum* SENECA in Epist. 15. *Interdum* POPULUS *est, quem timere debeamus: interdum, si ea civitatis disciplina est, ut plurima per* SENATUM *transigantur, gratiosi in eo viri; interdum* SINGULI, *quibus potestas Populi & in Populum data est*. Tres quoque Rerumpublicarum formas TACITUS adgnoscit. Nam, *cunctas*, inquit, *Nationes & Urbes* POPULUS, *aut* PRIMORES, *aut* SINGULI *regunt*. Annal. L. IV. c. 33. n. 1. Ed. Rycquii. Quæ & QUINTILIANO probantur, Inst. Orat. L. V. c. 10. p. 286. Ed. Obrecht. Nam, *Partes interesse ipse* ait, *ut; quibus constet Respublica; formas certas, ut; quot sint species Rerumpublicarum quas tres accepimus, quæ* POPULI, *quæ* PAUCORUM *quæ* UNIUS *potestate regerentur*.

(c) STRABO L. I. de Geograph. Τὰς τῶν πολιτειῶν διαφορὰς ἀπὸ τῶν ἡγεμόνων διακρίνομεν ἄλλας

democratia, non quidem, quod eam dignitate aut splendore extrinseco, aut commoditate cæteris formis antestare arbitremur; (PHILO Judæus de mundi opificio (in fine) multorum deorum assertores perstringit, *quos non pudet, deterrimam* (*a*) *Reipublicæ speciem ex terra in cœlum transferre, vulgi potentiam*:) sed quod illam plerasque inter gentes antiquissimam (*b*) constet (*c*), simulque ratio ostendat, convenientius esse, ut plures homines naturali libertate & æqualitate gaudentes, dum in unum corpus coire constituerent, prius voluerint rem communem communi consilio administrare; adeoque democratiam constituere. Neque præsumendum est, patremfamilias liberum, qui animadversis vitæ segregis incommodis, ultro sese cum aliis sui similibus in civitatem congregabat, uno velut momento potuisse oblivisci pristini status, in quo omnia circa salutem suam proprio arbitrio disponebat, ut confestim unius sese arbitrio circa rem communem, cui & ipsius salus innectebatur, voluerit subdere. Quin potius illud ab initio æquissimum creditum; quod omnes spectat, ab omnibus curari debere; donec ab eo statu plerique discesserunt ultro, aut per necessitatem, a quibusdam civibus aut externis admotam. Facit huc PLATO in Menexeno. (p. 519. B.) ubi de Republica Atheniensium disserit: *Causa nobis gubernationis hujusmodi*, (in qua summa rerum esset penes populum, magistratus autem mandarentur præstantissimis) *ex æqualitate generis est. Aliæ siquidem civitates sunt ex variis, dissimilibusque generibus constitutæ: quo fit, ut inæquales sint gubernationes, & tyrannides, paucorumque potentiæ. In quibus ita homines vivunt, ut se invicem partim dominos, partim servos existiment. Nos autem nostrique una ex matre omnes fratres geniti, haut arbitramur, nos invicem dominos & servos esse: sed generis æqualitas nos inducit, ut & legis quæramus æqualitatem, neque rei prorsus ulli, nisi opinioni virtutis prudentiæque cedamus* (*d*). Atqui civitates plerasque initio ex genere junctis coaluisse apparet. Conspirat ISOCRATES Panegyr. *Iniquum nobis* (Atheniensibus) *videbatur, multos paucorum imperio regi: & eos qui re quidem tenuiore, cætera vero nihilo deteriores essent, magistratibus & honoribus excludi: & eum patria sit communis, alios regnum obtinere, alios inquilinorum esse loco, & natura cives Reipublicæ functionibus lege privari*. Add. LIBANIUS Progymn. loc. com. contra tyrannum. Neque antiqua historia abnuit; quæ licet frequentem regum mentionem faciat, ple-

μίαν ἡγεμονίαν τιθέντες τὴν μοναρχίαν, ἣν καὶ βασιλείαν· ἄλλην δὲ, τὴν ἀριστοκρατίαν· τρίτην δὲ τὴν δημοκρατίαν· Τοσαύτας δὲ καὶ τὰς πολιτείας νομίζομεν ἐμποιῆσαι καλοῦντες, ὡς ἂν ἀπ' ἐκείνων τὴν ἀρχὴν ἐχούσας τῆς εἰδοποιΐας. Rerumpublicarum formas a principatibus secernimus, aliam principatum statuentes monarchiam, quod & regnum dicitur: aliam optimatum: aliam populi potestatem: totidemque Reipublicæ genera judicamus iisdemque ea nominibus afficimus, quod ab iis habeant principium suæ informationis. ÆSCHYNES *contra Timarchum ab init.* Ὁμολογοῦνται τρεῖς εἶναι πολιτεῖαι παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις, τυραννὶς καὶ ὀλιγαρχία, καὶ δημοκρατία· διοικοῦνται δ' αἱ μὲν τυραννίδες καὶ ὀλιγαρχίαι τοῖς τρόποις τῶν ἐφεστηκότων· αἱ δὲ πόλεις αἱ δημοκρατούμεναι τοῖς νόμοις τοῖς κειμένοις. *Constat inter omnes, tres esse formas Rerumpublicarum: principatum unius, potestatem paucorum & populare imperium. Ac duo priora genera eorum arbitratu reguntur, qui rerum potiuntur; liberæ autem civitates usitatis legibus.* Conf. EUNDEM Orat. adversus Ctesiphontem ab initio. H.

(*a*) Imo de abusibus tantum loqui videtur Philo, qui in Ochlocratiis obvii sunt. Idem enim in opere de Creatione Principis in fine adgnoscit, Democratiam optimam & maxime probabilem Reipublicæ formam esse. *Ἐν δ' ἀστείῳ ἡ ἰσονομωτάτη καὶ πολιτειῶν ἀρίστη δημοκρατία.*

(*b*) Vid. c. 1. §. 7. nota 1.

(*c*) Contrarium plerique veterum credidere, CICERO III. de Legibus *Omnes antiquæ gentis Regibus quondam paruerunt*. PAUSANIAS Bœoticis sive Lib. IX. ab init. locutus de Bœotis ait: *Ὅτι μὲν δὴ καὶ οὗτοι τὸ ἀρχαῖον ἐβασιλεύοντο, δῆλά ἐστι. Βασιλεῖαι γὰρ πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, καὶ οὐ δημοκρατίαι πάλαι καθειστήκεσαν. In Regum & hos fuisse priscis temporibus imperio, satis omnibus constat. Tota enim Græcia olim Regibus paruit, quum nondum Respublicæ institutæ fuissent.* In eandem sententiam alii loquuntur. Si divinas literas consulimus, ab instaurato post diluvium Orbe de compluribus regnis ac Regibus legimus. Status popularis vix in uno aut altero populo fit mentio. Vid. Elem. Pr. civil. Part. I. Sect. 10. §. 5. H.

(*d*) *Ὁ δόξας σοφὸς ἢ ἀγαθὸς εἶναι, κρατεῖ καὶ ἄρχει· αἰτία δὲ ἡμῖν τῆς πολιτείας ταύτης ἡ ἐξ ἴσου γένεσις. αἱ μὲν γὰρ ἄλλαι πόλεις ἐκ παντοδαπῶν κατεσκευασμέναι ἀνθρώπων εἰσὶ καὶ ἀνωμάλων· ὥστε αὐτῶν ἀνώμαλοι καὶ αἱ πολιτεῖαι τυραννίδες τε καὶ ὀλιγαρχίαι· οἰκοῦσιν οὖν ἔνιοι μὲν δούλους, οἱ δὲ δεσπότας ἀλλήλους νομίζοντες· ἡμεῖς δὲ καὶ οἱ ἡμέτεροι μιᾶς μητρὸς πάντες ἀδελφοὶ φύντες, οὐκ ἀξιοῦμεν δοῦλοι οὐδὲ δεσπόται ἀλλήλων εἶναι· ἀλλ' ἡ ἰσογονία ἡμᾶς ἡ κατὰ φύσιν ἰσονομίαν ἀναγκάζει ζητεῖν, κατὰ νόμον, καὶ μηδενὶ ἄλλῳ ὑπείκειν ἀλλήλοις, ἢ ἀρετῆς δόξῃ καὶ φρονήσεως.*

plerosque tamen magis suadendi auctoritate, quam jubendi potestate gavisos constat. Sicuti & JUSTINUS (*a*) initio Libri I. regnum Aristoteli heroicum dictum describit (*b*), quod democratiam haudquidquam tollit. THUCYDIDES L. I. c. 13. pag. 8. Ed. Oxon.) de antiquissimis regnis: *Prius hæreditaria erant regna* (*c*), *& certis honoribus conditionibusque definita.* Inde passim gentes populari regimine, & libertate usæ: donec paulatim maxima illa multitudo parvularum Rerumpublicarum fere per vim & bella in pauca imperia prægrandia redigeretur. Equidem pro antiquitate regni ita ARISTOTELES L. I. Polit. c. I. *Διὸ καὶ τὸ πρῶτον ἐβασιλεύοντο αἱ πόλεις, καὶ νῦν ἔτι τὰ ἔθνη· ἐκ βασιλευομένων γὰρ συνῆλθον. πᾶσα γὰρ οἰκία βασιλεύεται. (ὑπὸ τοῦ πρεσβυτάτου.)* *Quare & primum in regum imperio erant civitates, & nunc etiam gentes: ex iis namque, qui in regum imperio essent, conveniebant. Omnis enim domus regio imperio administratur* (a seniore.) Quæ ultima verba illustrantur dicto Lycurgi, qui alteri, democratiam ut introduceret in civitatem monenti, regessit: *Σὺ γὰρ πρῶτος ἐν τῇ οἰκίᾳ σου ποίησον δημοκρατίαν.* *Tu vero primus in tua domo fac democratiam.* PLUTARCHUS Lycurgo. (p. 52. A) Verum consequentia in argumento Aristotelis nulla est. Quin potius, quia isti antiqui patres-familias imperio jam erant adsueti, ad democratiam potius eos inclinasse verosimile est, ut & ipsi occasionem haberent sententiam suam super negotiis exponendi. Neque rem conficiunt, qui disputant, antiquissimum inter mortales imperii genus fuisse paternum, quod initio mollius, post gliscentibus familiis simul, ac vitiis, ad jus vitæ necisque evaluerit; quod imperium in familiis per primogenitos fuerit continuatum, quibus velut naturali jure competierit jus sacrorum, & civilis administrationis. Inde capita familiarum paulatim in regulorum instar adolevisse. Indicio esse, quod tanta olim regulorum multitudo in terra Canaan deprehensa fuerit. Vid. Josuæ XII. & Judic. I. 7. Enimvero neque primogenituræ tanta fuit vis, ut imperium etiam regium in fratres citra ipsorum consensum daret, atque eosdem cum primogenito familias conjunctas habere subigeret. Et antiquissimi illi sub regio nomine principes fere & eminentes magistratus in cœtibus democraticis erant; etsi is honor frequentissime ad præcipuum stirpis deferretur, siquidem ex cognatis familiis ille cœtus coaluisset, ut tamen non semper jus primogenituræ & velut majoratus observaretur.

§. V. QUO LOCO sub examen revocanda est sententia Jo. Frid. HORNII (*d*) de Civitate L. III. cap. un. ubi de aristocratiis & democratiis, quas nomine liberæ Reipublicæ complectitur, ita censet; *Dari civitatis genus, quod confusionem promiscuæ multitudinis declinet, & ordinem aliquem concinnum assequatur, pactis atque conventionibus prospiciens communi omnium saluti, citra subjectionem, & dispendium ejus libertatis, quam monarchia extinguit.* Hic tot pene errores, quot verba. Ordinem, qui in civitatibus liberis deprehenditur, tantummodo valere ad declinandam confusionem multitudinis promiscuæ. Pactis solis & conventionibus citra imperium contineri liberas civitates. Minus addicte singulos subjici concilio populi, aut optimatium, quam in monarchia regi.

Minus

(*a*) *Principio rerum, Gentium Nationumque imperium penes Reges erat.*

(*b*) Politic. L. II. c. 14.

(*c*) *Πρότερον δὲ ἦσαν ἐπὶ ῥητοῖς γέρασι πατρικαὶ βασιλεῖαι.*

(*d*) Absurda profecto & inepta, si quæ unquam. Ecquis enim inficiari poterit, quæ a paucis aut populo circa leges, pœnas, magistratus, bellum, pacem, fœdera, aut cætera summi imperii jura statuantur, jure summæ potestatis fieri?

Apud ÆSCHYLUM Persis est:

AT. Τίς δὲ ποιμάνωρ ἔπεστι κἀπιδεσπόζει στρατοῦ;
XO. Οὔτινος δοῦλοι κέκληνται φωτὸς, οὐδ᾽ ὑπήκοοι.
AT. *At quis imperiis coercet regiis exercitum?*
CH. *Liber ignarusque domini, juris is populus sui est.*

Apud SOPHOCLEM *Oedipode in colono* quærit Oedipus,

Ἄρχει τις αὐτῶν, ἢ 'πὶ τῷ πλήθει λόγος;
Unusque regit, an populus imperium obtinet?

Theseus quærenti Præconi, quis illic esset tyrannus terræ? respondit apud EURIPIDEM Supplicibus:

Οὐ γὰρ ἄρχεται
Ἑνὸς πρὸς ἀνδρὸς, ἀλλ᾽ ἐλευθέρα πόλις.
Δῆμος δ᾽ ἀνάσσει διαδοχαῖσιν ἐν μέρει
Ἐνιαυσίαισιν.

Non enim regitur hæc urbs
Ab uno viro, sed est libera civitas:
Populus enim imperat successione per vices
Annua. H.

Minus, illic, quam hic exerceri omnes partes summi imperii. Minus jus vitæ & necis a populo in singulos exerceri, quam sub rege. Deinde tantum abest, ut *dispersi adhuc quidam patresfamilias a vicinis regnis formam civitatis speculati sint*; ut potius in prima gentium coalitione plerique coetus fuerint populares; inde animadversis ejus regiminis incommodis, aliqui ultro, serius aut citius, imperium unius arripuere: quidam vi adacti idem subiere. Sic & illud vanum: *Uti ars quidem naturam conetur imitari, numquam autem æquet, aut superet: ita in factitiis hisce formis Rerumpublicarum aliquo modo repræsentari regnorum indolem, quoad efficaciam communis utilitatis, ipsam vim imperii, quod instruit monarchiam, tanquam opus Dei omnipotentis, per homines non potuisse produci*. De origine majestatis jam supra actum; quæ cur non possit æque competere personæ morali conjunctæ, quam uni homini? Neque enim ulla est contradictio; omnes proceres inter se æquales esse, ut singulos, & eosdem tamen summo universorum imperio subesse. Et vel mediocriter ingeniosus capere potest discrimen inter universos & singulos, inter concilium populi, & singulos, per domos suas dispersos. Inde nequidquam argutatur: *Ubi imperium universis assignatur, ibi aut omnibus adest, aut aliquibus. Si omnibus, neminem habebunt subditum: quod imperium & obsequium non inhabitent unam personam. Si singulos faciant subditos, non habebunt deinceps universos imperantes; eo quod ex singulis parentibus non possit multitudo confici nisi obtemperans. Nihil enim aliud quam obtemperantia a singulis universitati confertur*. Enimvero in corporibus moralibus compositis utique aliquid potest tribui universis, quod neque omnibus, id est, singulis divisim sumtis, neque uni alicui ex illis singulis queat tribui: adeoque universitas revera est persona moralis, a singulis distincta, cui peculiaris voluntas, actiones, & jura tribui queant, quæ in singulos non cadunt. Evanescunt quoque scrupuli, qui super eo moventur, quod major pars in comitiis popularibus prævaleat. Nam ea ipsa est moralis affectio universitatis, ut consensus majoris partis eorum, qui in concilium coeunt, habeatur pro voluntate universitatis: cum alia ratione voluntas plurium personarum physicarum in voluntate moraliter unam coalescere nequeat, ubi contigerit, singulorum voluntates non exacte conspirare. Unde in democratiis & aristocratiis subjectum summæ potestatis haudquidquam est obscurum aut vagum; utut individua illa, quorum suffragia jam majorem partem faciebant, alia vice sint inter eos, qui numero vincuntur. Hæc enim omnia unitatem voluntatis, quæ universitati tribuenda est, haudquidquam destruunt. Nam si contingat, ut, verbi gratia, in senatu tot senatores non conspirent, quot ad majorem partem faciendam requiruntur, senatus intelligitur nihil velle, adeoque nihil novi erit suscipiendum. Quod etsi sæpe non sine incommodo fit civitatis, exeo tamen non sequitur, senatum non habere summum imperium. Præterea & illud falsum, *multitudini non posse tribui verum imperium ob defectum necessarii obsequii; cum multitudo non teneatur sententiam paulo ante placitam perpetuo servare, & universa multitudo non obligetur*. Ast uti per hoc imperium regis non tollitur, quod rex mutata voluntate prius decretum abolere possit; quo facto obligatio civium ad istud decretum perit: ita utut universitas propria decreta mutare queat; iisdem tamen singuli tantisper æque tenentur, quam decreto regis. Aut ostendatur, non æque transgressores legum in Rebuspublicis liberis, quam in regnis plecti. Add. Livius L. II. c. 3. Sic & illud frustra jactatur: *Si indivisim penes plures residet majestas, necessario singuli aliquam ejus particulam habebunt, quarum particularum collectione tota demum majestas constet. Atqui illam particulam oportebit utique summam esse: Ergo in una civitate summa plura uno dabuntur: quod est absurdum*. Enimvero in moralibus haudquaquam absurdum est, particulares illas voluntates, ex quarum conspiratione voluntas universitatis resultat, destitui aliqua facultate, quæ huic inest. Adeoque non sequitur: majestas est summum jus; ergo singuli habent aliquam ejus particulam, quæ & ipsa summa est. Uti non sequitur: singulorum suffragia, per se & solitarie considerata, sunt inefficacia ad producendam legem: ergo si plura conspirent, non possunt ad legem producendam valere. Denique addit: *Cum in senatu optimatium nemo sit, qui in Rempublicam delin-*

linquens a collegis ad supplicium non possit rapi; ergo si omnes optimates in Rempublicam delinquant, per cives ab istis pœnam fore sumendam. Atqui singulis remotis & punitis, universorum nullibi posse subsistere imperium. Ad hanc difficultatem facile est respondere, si recte explicetur, quid sit in Rempublicam delinquere. Id enim proprie facit is, qui contra jussa legesque ejus, penes quem summum est imperium, perpetrat aliquid, quod in detrimentum civitatis tendit. Ergo universi optimates in Rempublicam peccare non possunt, nisi vel violent leges, sub quarum observandarum conditione imperium ipsis delatum est; aut hostilem in universos cives animum induerint: quo casu pari cum regibus passu ambulabunt. Reliqua, quæ in fraudem liberarum Rerumpublicarum comminiscitur, falsitatis manifestissima sunt. *Diversum plane imperium esse, quod monarchæ exercent ab eo, quod in Rebuspublicis liberis cernitur, utut similes affectus hoc cum illo edat. Monarchis quippe* præter dignitatem & splendorem personalem, qui nemini in Republica libera adest, *adsistere majestatem, qua Respublicæ liberæ careant.* Enimvero nobis certum videtur, non majori jure Deum monarchiarum, quam civitatum liberarum auctorem asseri: neque minus illas, quam has per pacta produci; ex quibus & hic & ibi imperium resultat, proxima utrinque obsequii causa in civibus: ad paria in Republica quam in regno civem ut talem obligari: non minus addicte parere, & subjectum esse, qui in Republica libera, quam qui in regno vivit: parique jure utrinque de fontibus supplicium sumi. Nam quis gratis crediderit, *in regno de fonte supplicium sumi ex jure in caput, quod in civitatibus liberis non datur: in Republica libera delinquentes in leges civitatis tanquam hostes plecti?*

§. VI. Videndum jam est de constitutione democratiæ, simulque quid illa præ aliis Reipublicæ speciebus peculiare habeat. Quamprimum itaque multitudo aliqua liberorum hominum in unum congregatur, pactum initura circa conjunctionem sui in unam civitatem, jam tum cœtus iste instar aliquod democratiæ obtinet, eam proprie ob causam, quod cuique liberum sit proferre, quid super re communi ipsi videatur. Haudquidquam tamen antea plurium suffragio quis tenebitur ad id, quod majori parti visum fuerit, ubi ipse dissenserit, antequam altero quoque pacto forma regiminis democratica fuerit sancita. Quæ duo pacta cum non distinguat Hobbes de Cive c. 7. §. 5. paulo confusius rem istam tradit. Nam superius ostensum (*a*), nequidquam aliquem plurium suffragiis teneri, antequam in ejusmodi formam rem communem administrandi consenserit. Ergo falsum est, quod Iste tradit: *Ex eo quod volentes convenerunt, intelligi eos obligatos ad id; quod consensu majoris partis decernetur.* Illa autem, quæ *dicto loco* sequuntur, distinctius ita explicantur. Ubi multi homines convenere, mutuis se invicem pactis obstringentes de conjungendis viribus opibusque, aut statim in illo ipso congressu decretum fit, circa formam Reipublicæ introducendam, aut minus. Ubi neque decretum super forma Reipublicæ factum, neque de loco aut tempore denuo sese congregandi fuerit conventum, congressus iste irritus intelligitur (*b*), & quilibet in naturali libertate, ut antea, manet. Nam plures in unum corpus coalescere nequeunt, nisi super constanti modo rem comunem administrandi conventum fuerit. Sed ubi discessum sit, isthac quidem re nondum definita, indicto tamen tempore & loco, ubi ulterius super eadem deliberetur & statuatur; prima duntaxat rudimenta civitatis hic exsistent, quæ democratia proprie vocari nondum poterunt. Non enim statim democratia est, ubi quilibet sententiam suam exponendi jus habet, aut ubi ad alium conventum tempus, locusque condicitur; cum id circa quarumvis societatum, & conventionum primordia usu veniat; sed ea demum democratia est, ubi jus de rebus salutem communem spectantibus statuendi in concilium ex universis constans in perpetuum fuit collatum.

§. VII. In democratia autem hæc inprimis videntur necessaria; primo, ut certus

(*a*) Imo c. 2. §. 7. & hic plura suffragia jus habere integri dixit. H.

(*b*) Nam pactum primum est duntaxat fœdus, per quod homines ex statu naturali non exeunt. Opus ergo utique est adhuc pacto altero. H.

tus locus, certumque tempus conſtituatur conventibus, ubi ſuper ſumma rerum ſit deliberandum & ſtatuendum. Neque enim ſingulorum res privatæ ferant, ut perpetuo in iſto conventu hæreant; & niſi de loco ac tempore conventum fuerit; poſſunt, qui de eodem cœtu ſunt, vel diverſis locis & temporibus convenire, (quo ipſo factiones exſiſtent,) aut plane non convenire; quo caſu non erit populus (δῆμος;) ſed diſſoluta multitudo, cui neque actio, neque jus tanquam uni perſonæ competens, attribui poteſt. Huc facit, quod THUCYDIDES L. II. (c. 22. princ. Edit. Oxon.) tradit, cum Pericles animadverteret, Athenienſes circa modum belli gerendi non recte ſentire, ipſum neque in concionem populum vocaſſe, neque concilium habuiſſe, necubi ira potius quam ratione in medium conſulentes peccarent. Secundo, ut majoris partis ſuffragia valeant pro univerſis (a), poſtquam niſi rariſſimo contingere ſolet, ut magna hominum multitudo circa eandem rem idem ſentiat. Denique cum alia Reipublicæ negotia ſint quotidiana & minoris momenti; alia rariora, & quæ ſummam rerum tangunt; & vero integro populo commodum non ſit, ut propter iſta expedienda aſſidue in concilium coeat, aut ita modicis intervallis, ut nihil ejuſmodi curam ipſius effugere queat: igitur neceſſarium fuerit, certos magiſtratus, tanquam delegatos, conſtitui (b), qui auctoritate totius populi quotidiana negotia expediant; circa gravia mature explorent, & ſi quid majoris momenti occurrat, ad populum convocatum referant; ſimulque decreta populi executioni dent; poſtquam & ad hoc magnus hominum cœtus fere ineptus eſt.

§. VIII. ARISTOCRATIA conſtituitur, quando cœtus, qui per primum pactum in aliquod rudimentum civitatis ſeſe univit, decretum condit de committenda ſumma rerum concilio ex paucis conſtanti. Hi poſtquam ſuis nominibus, aut a genere, aliave nota, qua a cæteris dignoſci queant, per eum cœtum fuerint deſignati, & ipſi eam deſignationem acceptaverint, cæteris illorum ſeſe voluntati ſubmittentibus, ſummum accipere imperium intelliguntur. Ubi obſervandum, minus recte HOBBESIUM d. l. §. 8. originem ariſtocratiæ abs democratia arceſſere, ſi iſte ſenſus ſit, quaſi omnes ariſtocratiæ conſtitutæ fuerint ex perfectis democratiis. Nam & experientia probat, & nulla ratio repugnat, abs primo illo pacto, citra interventum democratiæ, ad ariſtocratiam aut monarchiam tranſitum fieri potuiſſe. Sed & ſupra oſtenſum (c), ludere Hobbeſium, quando ideo inter cives & ſenatum negat pactum intercedere; quia tranſlato in ſe natum imperio, populus, ut perſona una, non amplius exſiſtat. Nam ut quis obligationem adverſus alterum gerat, ſufficit, ſi hic exſiſtat adhuc tanquam perſona phyſica, utut perſona moralis, quam antea geſſerat, expiraverit. Adde, quod populus, tranſlato abs ſe imperio, non quidem deinceps exſiſtit tanquam perſona perfecta, quatenus capiti ſuo recens adſcito contradiſtinguitur; non tamen ideo fit multitudo diſſoluta (d), quia utique jam cum ſenatu tanquam capite ſuo perſonam conſtituit. Sed & falſum eſt, quod §. 9. IDEM infert, uti in democratia populum, ſic in ariſtocratia curiam optimatum omni obligatione liberam eſſe. Nam ſi vel maxime daremus antecedens (e), ideo quod fortaſſe non videatur ſufficere reſpectus ille inter univerſos & ſingulos ad ſuſtinendam inter ipſos obligationem mutuam: exinde tamen non ſequitur: ergo neque inter ſenatum & cives mutua obligatio exſiſtit. Sicuti non ſequitur; ego nulla obligatione teneor, dum proprias res per

me

(a) Vid. ſupra c. 2. §. 15. H.

(b) Senatum perpetuum, qualis olim Areopageticus Athenis, & apud alios Græciæ populos, hodie in aliquibus Helvetiæ Pagis. Quoties concio in poteſtate ſua habet omnia, magiſtratus autem nihil vel pauciſſima, revera eſt Ochlocratia; ARISTOTELES VI. Pol. 2. H.

(c) C. 2. §. 12. H.

(d) Manet enim pactum primum, quatenus id conſiſtere poteſt cum pacto altero. H.

(e) Quod tamen dari ſalva veritate nequit: nam & in democratia duplex pactum continetur: vid. ſupra §. 6. & c. 2. §. 8. Hinc AUGUSTINUS L. I. de Libero Arbitrio c. 6. *Si paulatim depravatus populus rem privatam Reipublicæ præferat, atque habeat venale ſuffragium, corruptuſque ab iis, qui honores amant, regimen in ſe flagitioſis conſceleratiſque committat, nonne item recte, ſi quis tunc extiterit vir bonus, qui plurimum poſſit, adimat huic populo poteſtatem dandi honores, & in paucorum bonorum, vel etiam unius, redigat arbitrium?* H.

me ipsum administro; ergo si earum rerum curam in alterum transferam, hic quoque nulla obligatione tenebitur. Illud recte ab Eodem dicto loco §. 10. monetur; cum democratia hoc habere commune aristocratiam, quod sine constitutione certorum temporum & locorum, ad quæ optimates convenire possint, non amplius sit curia, neque persona una, sed dissoluta multitudo sine imperio summo. Quippe cum citra congressum personarum singularium, ex quarum voluntatum conspiratione voluntas curiæ resultare intelligitur, istarum voluntas cognosci non possit. Nam ut circummissa scheda suffragia senatorum exquirantur, plurimum habet incommodi. Deinde illud æque in aristocratia, quam democratia necessarium est, ne tempora conventuum longis intervallis disjungantur, nisi exercitium summi imperii, saltem circa negotia quotidiana, interea in unum aut paucos quosdam magistratus transferatur.

§. IX. Monarchia denique constituitur, quando in unum hominem summum imperium confertur (*a*). Quod interveniente pacto utique fieri contra Hobbesium satis demonstratum. Quo loco etiam notari debet pestilens dogma Scriptoris Belgici Anonymi in Bilance politica; cum omnis delatio summi imperii facta sit ad commodiorem amolitionem malorum tam intrinsecus quam extrinsecus provenientium; præsumi non posse, unquam cœtum democraticum ad id auctorasse unum hominem, ipsiusque posteros in æternum. Cum enim spes commodiores protectionis unice fundata fuerit in præsentibus virtutibus, quæ in electo apparebant, & vero omnibus constet, quam mutabiles, quam mortales sint homines, & quod brevi aut senio ad imperium inutiles sint futuri, aut nullam vel impuberem prolem relicturi, aut si proles adulta relinquatur, illa aptitudine naturali ad imperium præstantior aliis non sit futura, aut voluntatem bene protegendi cœtum non habitura; inde nullo modo posse præsumi, unquam intentionem fuisse cœtus popularis sibi adimendi facultatem, in locum inepti aut pravi imperantis meliorem eligendi. Verum semel imperio potitos, adjuncta suis partibus magna populo parte, ac præsertim militibus, ita opes suas sibi suisque liberis potuisse stabilire, ut etiam in invitos imperium retinere potuerint. Ad quæ reponimus: si alicui cœtui in mentem venerit, ea lege in aliquem conferre imperium, ut quotiescunque visus fuerit populo non felicius communem protectionem procurare; quam regimen democraticum solebat, dimoveri munere suo queat; non monarcham fuisse constitutum, sed eminentem magistratum (*b*), qui a mobili plebis aura dependeat; adeoque summum imperium non accepisse. Deinde cum constet, quam non ex usu reipublicæ sint crebræ principum mutationes, ac fere magis alii homines, quam alii mores succedant (*c*), quamque gravi cum concussione Reipublicæ imperio devolvantur, quibus proprias opes stabilire, dum publicas administrant, licuit; facile præsumi potest, populum voluisse simul & semel cum fortuna decidere, irrevocabiliter constituto principe; cum longe certius metuenda sint illa mala, quæ ex nutante isto & desultorio statu redundare apta sunt, quam quæ degenerans rex dare potest. Præsertim cum per leges fundamentales istius exorbitatura libido circumscribi queat. Denique haudquaquam omnes actus, circa quos spei nostræ eventus non examussim respondet, licet retractare; cum in negotiis humanis plurima alea versetur, ac nihil sit, quod omni incommodo careat. Add. Grotius L. I. c. 3. §. 9. In eo autem monarchia a prioribus speciebus differt, quod hic ut deliberari & decerni, id est, ut actu imperium exerceri queat, temporibus & lo-

(*a*) Et hic universi populi personam refert. Quod ita extulit Argivorum populus, Regem affatus, apud ÆSCHYLUM supplicibus:

Σύ τοι πόλις, σὺ ἢ τὸ δήμιον
Πρύτανις ἄκριτος ὤν,
Κρατύνεις βωμὸν ἑστίαν χθονὸς,
Μονοψήφοισι νεύμασι σέθεν.
Tu res populi, tuque urbs tota es,
Non judiciis subditus ullis,
Regni solio fultus ut ara,
Unoque regens cuncta arbitrio. H.

(*b*) V. infra c. 8. §. 8. H. GROTIUM L. 1. de J. B. & P. c. 3. §. 11. & in notis. H.

(*c*) Hinc anus orans pro Dionysio tyranno, & ob id increpita, excusabat factum quod comperisset, raro meliores provenire, teste VALERIO MAXIMO L. VI. c. 2. H.

& locis condictis opus sit: in monarchia vero saltem absoluta omni tempore & loco deliberari & decerni possit. (HERODIANUS L. I. c. 6. Ἐκεῖ ἡ Ῥώμη, ὅπου ποτ' ἂν ὁ βασιλεὺς ᾖ. *Roma illic est, ubi Imperator est.*) Nam populo & optimatibus, qui non sunt unum corpus naturale, congressu opus est. Monarcha, qui una quoque persona physica est, semper in potentia proxima ad actus imperii exercendos exsistit. Id quoque recte ab HOBBESIO monetur, in populo vel curia optimatum, si quid contra legem aliquam naturalem decretum fuerit, non peccare ipsam civitatem, seu personam illam moralem, sed cives illos, quorum suffragiis decretum est factum. Peccatum enim sequitur voluntatem naturalem & expressam, non moralem seu politicam, quæ artificiosa est (*a*). Alias enim peccarent & illi, quibus decretum displiceret. Vid. Luc. XXIII. 51. Ast in monarchia si quid monarcha decreverit contra leges naturales, ipse utique peccat, quia in ipso voluntas civilis cum naturali eadem est.

§. X. HISCE regularibus civitatis formis plerique nonnullas *vitiosas* aut *corruptas* adjungere fueverunt (*b*). Ubi illud quidem certum est, morborum atque vitiorum multis Rebuspublicis non minus, quam in singulis hominibus ubertimam dari segetem; sic ut minimis urgeri instar perfectionis habeatur. Porro morborum, quibus civitates infestantur, alios videmus oriri ex malitia hominum, alios ex prava dispositione ipsius civitatis. Inde alia vocari audias vitia hominum, alia vitia status. Speciminis causa nonnulla tangemus. In regno vitium hominum est, si quem sors nascendi aut infelicia civium suffragia solio admoverunt, regnandi artibus destituitur, nullaque aut exigua Reipublicæ cura tangitur, eamque pravorum ministrorum ambitioni aut avaritiæ lacerandam prostituit; si sævitia aut iracundia idem est terribilis, nec hominem se, aut hominibus præesse meminit; si citra necessitatem Rempublicam in casum dare gaudet; si quæ ad tolerandos Reipublicæ sumptus conferuntur, luxu aut per inconsultas largitiones dissipat. (DREPAN. Paneg. [c. 27. num. 1. Edit. Cellar.] *Est improborum principum postrema defensio, auferre donandi gratia.*) si pecunias civibus extortas præter rationem accumulat; si contumeliosus, si injustus est; (memorabile est, quod de veteribus Indis refertur apud PHILOSTRATUM de Vita Apoll. Thyan. L. III. c. 9. futuros regum successores nullo honore affectos, addita ratione: Δεῖ αὐτοὺς ὑπερορωμένους παιδεύεσθαι τὸ μὴ ὑπερορᾷν. *Oportet ita negligendo monere, ne nimis superbiant.*) & quæ sunt alia, per quæ mali nomen principis comparatur. Qualia quoque notantur CLAUDIANO de Bello Gildonico. (v. 157. & seqq.) Quæcumque *profunda Traxit avaritia, luxu pejore refundit; Instat terribilis vivis, morientibus heres, Virginibus raptor, thalamis obscœnus adulter. Nulla quies. Oritur præda cessante libido, Divitibusque dies, & nox metuenda maritis.* Facit quoque huc illud THEMISTII Orat. X. Κολοβὸς ὁ βασιλεὺς καὶ νομοθέτης, ὃς πολεμεῖν μὲν ἱκανὸς, εἰρήνην δ' ἄγειν ἀδύνατός τε. *Mancus est & rex & legislator, qui ad bellum quidem idoneus pacem non potest agere.* Vitia hominum in aristocratia sunt, si per ambitum, pravasque artes via in Senatum patet viris improbis aut ineptis, exclusis melioribus, si optimates factionibus distrahuntur; si plebe tanquam mancipiis uti, & bona civitatis augendo privato patrimonio invertere student. In democratia vitium hominum est, si inepti homines turbulenter & importune sententias suas tueri solent; si egregiæ, & Reipublicæ non prægraves virtutes per invidiam opprimuntur; si per levitatem leges temere

(*a*) Quantum attinet singulos sub illa persona morali comprehensos: Nam si quid major pars in aristocratia aut politia decreverit, id toti civitati haut dubie imputatur. V. supra c. 2. §. 13. H.

(*b*) Quorum tamen aliqui inter eas perperam referunt Respublicas heriles: hæ enim justæ sunt, si legitimo titulo constitutæ ad sui conservationem non egent inhonestis artibus; quicquid dicat VASQUIUS Controvers. illustr. procem. n. 202. & L. 1. c. 30. n. 2. qui ipsemet concedit Lib. 1. c. 1. n. 3. & 9. Principem esse legitimum, in regionem suam incolis vacuam recipientem habitatores, quos proinde alienare, quibusque ad suam principaliter utilitatem uti possit. Quanquam fateamur, eas Respublicas esse irregulares. Quo referri potest illud ANAXANDRIDÆ Anchise:

Οὐκ ἔστι δούλων, ὦ 'γαθ', οὐδαμοῦ πόλις.

Nulla uspiam servorum, amice, est civitas.

Et quod Græci in Proverbio usurparunt δούλων πόλιν, de re, quæ fieri nequeat. Add. quæ AUCTOR infra habet c. 6. §. 5. & 6. & c. 8. §. 6. in fine. H.

mere figuntur atque refiguntur, & quæ modo placuerunt, mox citra rationem displicent; si sordidi & inepti homines rebus gerendis præficiuntur. Apud PLUTARCHUM Dione (p. 978. E.) δημοκοπία, *amlitio popularis* dicitur νόσημα ἐπιφανὲς, τυραννίδος οὐχ ἧττον, *vesanus morbus tyrannide non minor*. Vitium porro hominum, quod in quamvis civitatis speciem cadere potest, est, si quibus imperii administratio incumbit, officio suo negligenter aut prave funguntur; & si cives, quibus sola obsequii gloria relicta, frænum mordent. Add. quoque HOBBES Leviath. c. 29. circa finem, ubi de quibusdam morbis civitatum ingeniose tradit. Ast vitia status in universum dicere possis, ubi leges & instituta civitatis non sunt attemperata ad genium populi aut regionis; aut ubi eadem cives disponunt ad turbas internas, aut ad justa vicinorum odia incurrenda: aut ubi eosdem ineptos reddunt ad obeundas functiones, quæ Reipublicæ servandæ sunt necessariæ: puta si per leges civitatis non possint non in imbellem segnitiem resolvi, aut idonei ad ferendam pacem reddi: (aut (a) si leges fundamentales ita sint dispositæ, ut per eas negotia publica non possint non tarde aut difficulter expediri.) aut denique ubi in principalia veræ doctrinæ civilis scita impingunt: quæ tanto perniciosiora sunt, si religionis speciem induerint. Qualis erat sacerdotum auctoritas apud Meroenses, quorum libidini etiam regum vita erat obnoxia. Vid. DIODORUS SICULUS L. III. c. 6. & STRABO L. XVII. (p. 556. Ed. Genev. Casaub.)

§. XI. ETSI autem plurimum intersit inter Rempublicam sanam atque morbidam; non tamen ideo multiplicandæ sunt species Rerumpublicarum & singulis formis rectis una aut duæ vitiosæ, tanquam species proprie dictæ, sunt opponendæ. Per isthæc quippe vitia neque natura potestatis in se, neque subjectum ejusdem proprium variatur. Et hactenus recte HOBBES de Cive c. 7. §. 2. negat, *anarchiam oppositam democratiæ, oligarchiam aristocratiæ, tyrannidem monarchiæ, esse tres alias species civitatis*. Et in Leviath. L. II. c. 19. *neminem puto credere*, ait, *vitium regiminis novam & peculiarem speciem Reipublicæ esse*. Illud tamen non in universum, sed aliquando duntaxat verum est, quod dicto loco subjungit; *Anarchiam, oligarchiam, & tyrannidem esse tria nomina diversa, quæ illis inndidere ii, quibus vel regimen, vel regentes displicuerunt. Solent quippe homines per nomina non res tantum, sed & proprios affectus, puta, amorem, odium, iram*, & quanti illas æstiment, *una significare*. Scilicet quod in aliis rebus contingit, ut unus amet, abs quo alter vehementer abhorret; ita & eadem forma Reipublicæ uni arridet, alii fastiditur. Idque non ideo tantum, quod aliqui ex una magis, quam alia Reipublicæ forma utilitatem capiunt, sed & ob peculiarem ingenii inclinationem. Sic ut in universum probari nequeat illud LYSIÆ Orat. XXIV. *Nemini a natura insitum esse, ut aut popularem statum, aut paucorum principatum amet; sed quicunque Reipublicæ status cuique maxime confert, hunc quemlibet conari stabilire*. Cui conspirat ISOCRATES de Pace: (pag. 320.) φύσει μὲν οὐδεὶς οὐδέτερον τούτων ἐστὶν, ἐν ᾗ δ' ἂν ἕκαστοι τιμῶνται, ταύτην βούλονται καθεστάναι τὴν πολιτείαν. *Nemo natura vel popularis vel paucorum potentiæ est studiosus, sed eam quisque Reipublicæ formam expetit, in qua maxime honoratur*. Sane superbo homines ingenio, & quibus æqualitas popularis invisa est, ubi in democratia pari omnes jure de Republica suffragia ferre vident, cum tamen in quavis civitate plebis maximus sit numerus, *ochlocratiam* id vocant, quasi dicerent, statum, ubi vilis turba rerum potitur, nec egregiis viris, quales ipsi se ducunt, aliqua relinquitur prærogativa. Et tamen id vocabulum, contemtum notans, non immerito imponeretur civitati, qualis quondam Ephesiorum erat, qui cum Hermodorum civitate expellerent, ita locuti sunt, Ἡμέων μηδὲ εἷς ὀνήϊστος ἔστω, εἰ δὲ τις τοιοῦτος, ἄλλοθι, μετ' ἄλλων. *Nemo de nobis unus excellat, sed si quis extiterit, alio in loco & apud alios sit*. Quos universos eo nomine morte multandos Heraclitus ajebat. CICERO Tuscul. V. DIOGENES LAERTIUS L. IX. Heraclito. (§. 2.) STRABO L. XIV. (p. 441.) Si cui dolet senatu se excludi, cum tamen aliis senatoribus inferiorem se haud-

quid-

(a) Quod exemplum AUCTOR adjecit in Offic. hom. & civ. L. II. c. 8. §. 10.

quidquam arbitretur, per contemtum, & invidiam ὀλίγους illos vocat, quasi diceres, paucos quosdam, qui cum nulla re exteros emineant, in pares tamen aut meliores imperium exerceant. Ac subinde ipsi in ore querela Ajacis apud QUINTUM CALABRUM L. V. Οὐ γὰρ ἔτ' ἐσθλὸς ἔχει γέρας, ἀλλὰ χερείων τιμήεις τε τέλει & φίλτερ. *Non vir bonus amplius præmiis afficitur; sed longe deterior, & honoris & favoris fructum precipit*. Sic gentes erectiore juxta ac teneriore indole, heros & dominos vocant reges populorum, qui strictiori sunt obsequio adsueti; cum tamen eadem specie potestas patria præfracto puerum ingenio asperius, tenero mollius tractare soleat. Idem judicandum de tyranni vocabulo, quod indelebile odium comitatur ex Græcorum usu, queis summa civitatum felicitas in libertate populari fere consistere judicabatur. Unde apud LUCIANUM in Phalaride I. (p. 735. Tom. I. Ed. Amst.) dicitur: *In universum populi non perpendentes, qualisnam ille sit, qui summæ rerum præest, sive justus, sive injustus*, αὐτὸ ἁπλῶς τὸ τυραννίδος ὄνομα μισοῦσι. *simpliciter ipsum tyrannidis nomen oderunt*. Quin multis Græcorum imperium unius in genere τυραννίδος vocabulo notare in usu est. Sic ÆSCHINES Orat. contra Ctesiphontem. Τρεῖς εἰσι πολιτεῖαι παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις, τυραννὶς, καὶ ὀλιγαρχία, καὶ δημοκρατία. Add. Cornelius NEPOS Miltiade c. 8. Hinc & MNEMON c. 5. de Heracleæ tyrannis apud Photium memorat de Dionysio, quarto Heracleæ tyranno: Οὗτος γὰρ εἰς μέγα δόξης ἀνελθὼν, καὶ τοῦ τύραννον ἀπαξιώσας, τὸ βασιλεὺς ἀνείλετο ὄνομα. *Sic igitur magnam gloriam adeptus, tyranni nomen dedignatus, regis assumsit*. Scilicet quod hocce nominis minus invidiæ, & plus dignationis haberet. Et nemo tamen est, quin intelligat (*a*), aliquando non immerito invidiosa ista vocabula adhiberi, ut adeo pravorum principum & procerum regimen a bonorum, turbulentæ & levis plebeculæ a modesti regimine populi ipsa appellatione discernatur. Neque ab hisce multum diversus abit Aristoteles, qui tyrannidem, oligarchiam, & democratiam (nam sanam Rempublicam popularem ipse πολιτείαν vocare suevit,) παρεκβάσεις, seu aberrationes & degenerationes regni, statusque optimatium, & popularis appellat. Vid. Polit. L. III. c. 7. 8. Quis autem nudam παρέκβασιν ad peculiarem speciem constituendam sufficere judicaverit (*b*)? Quanquam cum vocabulum εἶναι laxius possit accipi, super eo non adeo pertinenter litem alicui movendam putamus. Add. quoque SALLUSTIUS Philosophus de Diis & Mundo c. 11. & paria tradens THEMISTIUS Orat. XVI. p. 336. Edit. Petavii.

§. XII. ENIMVERO ubi occurrerit aliqua Respublica quæ neque ad regulares, sanasque referri, neque tamen discrimen, quo ab istis discedit, per nudum morbum aut παρέκβασιν possit explicari, operosior inter eruditos oritur disceptatio. Plerique brevissimam judicant viam hac difficultate defungendi, si ejusmodi Respublicas vocent mixtas, & ex simplicibus formis, velut refractis & inter se temperatis, compositas. Quam mixturam cum multi ex Aristotele adstructum eant, operæ pretium puto fuerit dispicere (*c*), quid *Ipsi* hic videatur. Ac primo quidem, quæ ab IPSO Polit. L. IV. c. 3. seqq. super variis speciebus democratiæ & aristocratiæ traduntur, ad mixturam recentium nihil pertinent. Ibi quippe enumerantur potissimum quædam accidentia, quæ in illis deprehenduntur, qui ad concilium populi, vel optimatium sint admittendi. Quo ipso

(*a*) Hactenus ergo AUCTOR concedit, corruptas Respublicas speciem a cæteris diversam constituere. Non corruptas Respublicas inter irregulares referimus, ex defectu tituli: nam si unus vel pauci imperium vi invadant, aut summi imperantes ita prave administrent Rempublicam, ut propterea expelli jure summa potestate possit (vid. infra c. 8. §. 7. & §. 9.) ecquis inficiari poterit, eas Reipublicæ species singulares, & a reliquis separatas esse? H.

(*b*) Quem locum Aristotelis illustrat PERIZONIUS in nota 4. ad Æliani V. Hist. L. II. c. 20.

(*c*) Breviter dicas Aristotelem loqui de modo administrandi, sive de temperamentis Rerumpublicarum, quæ non minus in regnis, quam in aristocratiis & politiis deprehenduntur. Vid. de regnis AUCTOR supra c. 4. §. 14. & infra c. 6. §. 12. Elem. Pr. civil. Part. I. Sect. 6. §. 19. n. 4. de Aristocratiis & Politiis Elem. Pr. civil. Part. I. Sect. 10 §. 17. & §. 19. Innuit hoc ARISTOTELES ipse III. Pol. 11. loquutus de regno Laconico, quod ait: Νόμον ἔχειν μᾶλλον εἶδος, ἢ πολιτείας, *non Reipublicæ sed instituti speciem habere*, & addit: Ἐν ἁπάσαις γὰρ ἐνδέχεται γίγνεσθαι τοῦτο ταῖς πολιτείαις. *In omnibus enim Rebuspublicis hoc usu venit*. H.

ipso neque imperium ullatenus variatur, neque partes ejusdem divelluntur, neque in duo plurave corpora civitas distrahitur, sed aristocratiæ & democratiæ accidentibus duntaxat quibusdam variantur. Sic etsi democratia definiatur, ubi summa rerum est penes concilium ex omnibus constans, & non minus puerorum & fœminarum interfit, ut Reipublicæ bene sit: tamen quis novam speciem civitatis constitui dicet, ubi fœminæ, filiifamilias, & servi a deliberationibus publicis excluduntur. Quanquam sufficere ad Democratiam constituendam arbitremur, si illi habeant jus suffragii, qui initio eam civitatem sua coitione effecerunt, & qui in horum locum & jura successerunt. Atqui manifestum est, civitates ab initio constitutas per patresfamilias, qui sub imperio domestico uxores, liberos ac servos habebant; quos nequaquam sibi æquare, aut omnem in eos potestatem abdicare placebat. Igitur hos a jure suffragii cum patribusfamilias ferendi necessum erat excludi. Democratia semel constituta, in potestate sane civium erat alios in civitatem recipere, vel non, pleno aut minus pleno jure, eosque secum æquare in cura Reipublicæ vel ab eadem excludere. Unde contingere potest, ut in civitatibus liberis non pauci jure suffragii careant, salva tamen forma Reipublicæ democratica. Etsi hoc fieri potest, ut quæ ab initio democratia erat, si deinceps adsciti a suffragio & honoribus excludantur, post ingentia incrementa demum aristocratiæ faciem induat. Sic neque diversas species aristocratiæ statuemus, si alicubi quidem, ut quis in Senatum recipiatur, sola virtus sufficiat, alicubi præter eam requiratur census aut nobilitas generis. Sicuti nec plures erunt democratiarum species, utut alicubi ad obtinendum suffragii jus sufficiat, quod quis ingenuus sit; alibi certus census requirantur, alibi certum vitæ genus inde excludat. Multo minus diversæ species proprie dictæ emergunt ex diversitate legum, quæ circa creandos magistratus in diversis democratiis variant; puta quod alicubi omnibus promiscue ad magistratus pateat via, alicubi census habeatur ratio. Sicut nec illud mixturam quid in forma Reipublicæ novamque speciem efficit, si verbi gratia divitibus impune liceat abesse a concionibus, pauperibus non item, aut vice versa. Sed hæc quidem plana sunt. Quid autem circa mixturam in Republica Spartanorum & Cretensium, prout illæ ab Aristotele describuntur, sit judicandum (*a*), alibi excutietur. Respublica Atheniensis, quam IDEM Polit. L. II. c. 10. & ISOCRATES in Areopagitico describit & commendat, revera popularis erat. POLYBII L. VI. judicium super mixtura in Republica Romana alibi expendimus.

§. XIII. Ex RECENTIORIBUS quidam complures mixtas species fingunt, ut tamen, plerisque tanquam incongruis rejectis, duos cumprimis miscendi modos commendent. Unus est, cum partes summi imperii divisim & independenter sunt penes diversas personas & corpora ejusdem Reipublicæ, ita ut singula, quam partem habent, eam suo jure obtineant, & proprio ex judicio administrent; quod ad reliquas imperii partes subditorum instar sunt. Ad eum fere modum, quo regnum Numidiæ post mortem Masinissæ a Sipione dispositum refert APPIANUS in Lybico: (p. 64. Edit. H. Steph.) ut tres ipsius filii legitimi regio nomine gauderent; sed inter eos major natu Micipsa Cirtham regiam obtineret, alter Gulussa bello pacique præesset, tertius Manastabales jus diceret. Alter, cum summum imperium indivisim est penes plures uno (*b*), ut tamen neque plerique sine paucis, neque cæteri omnes sine uno dissentiente quid efficaciter statuere, partesque imperii exercere possint. Idque iterum dupliciter, vel ut omnes hinc sint æquales, vel ut uni alterive eximia quædam jura competant, quæ ipse sine cæteris exercere possit. Citantur insuper multi antiquorum, apud quos mixtarum Rerumpublicarum frequens est mentio. Circa quos illud jam monitum fuit, plurima, quæ illi super mixtura Rerumpublicarum tradunt, haudquidquam ad dividendas summi imperii partes inter diversas personas, aut con-

(*a*) Vid. Elem. Pr. civil. Part. I. Sect. 6. §. 13. H.

(*b*) Quæ species frequentior est, eoque haut dubie pertinent regna limitata, de quibus infra c. 6. §. 12. in med. Quanquam AUCTOR recte inter irregulares Respublicas eam referat. Vid. Elem. Pr. civil. Part. I. Sect. 12. §. 8. H.

concilia pertinere; sed vel ad rite temperanda requisita personarum, ex quibus concilium imperans componitur, vel ad instituta diversarum Rerumpublicarum probe combinanda. Deinde putaverim, nonnulla mixtionum exempla commode posse explicari ope distinctionis inter ipsum imperium, & modum administrationis. Ut illæ Respublicæ ex aliis admixtum quid habere dicantur, quarum modus administrandi ex alia forma petitus videtur; puta, si in civitate, ubi summa rerum est penes populum, pleraque per principem aliquem, aut senatum expediantur; aut si in aristocratia unus magistratus insignis auctoritate polleat, vel super multis negotiis populus consulatur; aut si in regno ardua negotiorum ad senatum, populumve referantur. Quod si isthæc ad aliqua veterum, quæ afferuntur, loca non quadrent, quæ sequuntur, rem expedient. Nempe ostensum est supra, ad essentiam civitatis perfectæ & regularis requiri, ut in ea sit talis unio, per quam omnia, quæ ad ipsam regendam faciunt, velut ab una anima proficisci videantur. Igitur manifestum est, per priorem mixturæ modum constitui corpus, quod non vinculo unius imperii, sed pacto duntaxat contineatur, quodque adeo haudquidquam inter civitates regulares, sed inter irregulares Respublicas sit censendum; sat debile, & internis convulsionibus valde obnoxium. Circa alterum mixtionis modum considerandum putem, an illi, penes quos ita indivisim est summum imperium, constituant senatum perpetuum, qui universam civitatem, tanquam unum, & quasi continuum corpus gubernet. Quo casu aristocratia erit, sed ad negotia expedienda valde inconcinna, dum unus, paucive refragantes reliquorum placita reddere inania possunt. Quod si autem ad singulos istos, de cætero pari jure gaudentes, singulæ partes Reipublicæ integrantes peculiariter pertineant, sed actus summi imperii nemini liceat exercere, nisi universis unanimiter consentientibus, erit systema proprie dictum, sed quod propter nimiam & supervacuam arctitudinem ad res expediendas itidem sit satis inhabile. Verum ubi unus reliquis auctoritate & nonnullis summi imperii particulis insigniter præpolleat, erit irregularis Respublica inter monarchiam ex procerum mole laborantem, & systema velut interjecta (a). Eo major autem erit irregularitas, si plures uno reliquos emineant.

§. XIV. Enimvero uti nemini, cui mordicus mixtæ Reipublicæ vocabulum retinere stat, constantiæ laudem invidemus; ita commodius nobis & planius, simulque ad demonstranda in certis Rebuspublicis quædam quasi phænomena expeditius videtur, si irregulares potius vocemus illas Respublicas, in quibus neque una ex tribus regularibus formis deprehendantur, neque nudus morbus aut παρέκβασις locum habeat, & quæ ad systemata accurate referri nequeant. Circa quas in universum id observandum, quod a regulari civitate in eo abeant, dum in iis non omnia ab una anima, ac voluntate procedere, neque omnes & singuli communi imperio regi videntur (b). A systematibus autem differunt, quod illæ non ex distinctis & perfectis civitatibus, uti hæc, componuntur. Sed a morbis atque aberrationibus in eo discrepant, quod morbus semper velut illegitimam, & erubescendam faciem præ se ferat; quippe qui ex commodæ formæ prava administratione, aut ex male concinnis legibus atque institutis proveniat. Verum irregularitas non ipsam solum formam intrinsece afficit, sed & publice ac velut legitime sancita palam sese, & citra pudorem ostendere audet. Adeoque morbus ex intentio-

nẽ

(a) De modo temperandi Civitates mixtas, vid. BÆLIUS T. I. de sa Reponse aux Questions d'un Provincial p. 611. & seqq.

(b) Nimis stricta irregularium civitatum notione AUCTOR utitur. Nam & irregulares sunt ob finem, puta, si latam dominationem appetant, si Mercurium colant & in divitiis summam felicitatem collocent, aut luxum numen suum faciant. Deinde a summa potestate multæ exsistunt irregularitates, vel in ejus fine, si summus imperans ad sua præcipue commoda respiciat, populi vero utilitates insuper habeat, aut saltem per accidens curet; vel in subjecto, si duo vel tres teneant imperium; vel in forma ejus, quo pertinent mixtæ, systemata fœderatorum populorum, & his affines Respublicæ, item clientelares, vectigales feudales; vel in titulo sive in modo parandi aut habendi summam potestatem, quo referas Respublicas patrimoniales & tyrannides. Ex quibus liquet, civitatum irregularium aliquas esse vitiosas, aliquas vitio aut labe carere. H.

ne eorum, qui Rempublicam constituerunt, abesse debebat, & semper tanquam pravum quid in Republica apparet, irregularitas autem voluntate aut approbatione eorum, ex quibus Respublica componitur, emersit, aut confirmata est. Sicuti alia est ratio ædificii; cujus designatio quidem regulis architectonicis congruit, sed ubi ipsa materies est vitiosa, aut socordia incolentium tectum hiat, parietes ruinam minantur, trabes gemunt, fundamenta labant: & cui per ipsum architectum a communibus discedens regulis ultro forma est assignata, aut ingruens vitium extraordinario quodam modo solidatum. Deinde irregularitatum aliæ ab initio constitutæ Reipublicæ statim extiterunt; aliæ successu temporis, & tacitis momentis irrepserunt (*a*). Scilicet contingere potuit, ut ab initio Reipublicæ conditæ, aut circa insignem ejus mutationem, per conditores, aut mutationis auctores, regularis forma non potuerit introduci, inscitia, aut quia res præsentes non ferebant de statu rite concinnando cogitare. Add. HOBBESIUS Leviat. c. 29. post princip. Aliquando etiam qui præcipui fuere adjutores & duces regni adquirendi, ejusmodi sibi ditiones ac privilegia stipulantur, ut pro veris subditis haberi nequeant. Sæpe quoque socordia imperantium, aut alia occasione morbus Rempublicam invadit; qui ubi tantas radices egit, ut sine exitio Reipublicæ expelli nequeat, nihil reliquum est, quam ut sanctione publica ille vitium velut exuat, & quod hactenus usurpatio, factio, aut contumacia erat, deinceps jus aut privilegium audiat.

§. XV. CÆTERUM irregularium Reipublicæ formarum neque certus iniri numerus (*b*), neque certæ constitui species queunt, propter magnam varietatem, quæ hic revera occurrit, aut animo fingi potest. Igitur vix superest aliud, quam irregularitatis indoles ex illustribus exemplis penitius perspiciatur. Quale exemplum nos conati sumus exhibere in Republica (*c*) Romana. Aliud in imperio Germanico molitus est Severinus (*d*) de MONZAMBANO (*e*). Hoc loco tantum monuisse sufficerit circa irregularitatem, quæ a nonnullis in vetere imperio Romano observatur, dum illud aliquando visum fuit bimembre aut trimembre, quando unus Augustorum Orientem, alter Occidentem tenuit, aut etiam tres Augusti orbem Romanum tripartite rexerunt. Interdum idem apparuit biceps aut triceps, dum duo vel tres Augusti collegæ indivisim rerum potiti sunt. Enimvero circa prius est observandum, quotiens duo Imperatores, unus orientale, alter occidentale imperium tenuerunt, divisim, & ut neuter ab altero dependeret, tunc reipsa duo fuisse regna distincta, quibus conjunctim Romani imperii nomen remansit, quod ex uno isto orta fuissent. Accessit legum morumque similitudo, & regnantium, populorumque cognatio, fœdusque & mutua velut subsitutio, quæ aliquid unionis adhuc præ se ferret. Sed quomodo sit appellanda illa Reipublicæ forma, quando duo aut tres Augusti indivisim imperium administrarunt, non ita in expedito est pronunciare. Sane duo constituere Aristocratiam nequeunt (*f*). Cum enim uterque pari sit potestate instructus, (quod supponitur,) non nisi pacto inter se possunt connecti; & nulla est ratio expediendi negotia, si istos dissentire circa eadem contigerit, dum nemo adest, qui momentum alterutrius sententiæ possit addere. Et quamvis idem incommodum videatur comitari collegium,

(*a*) Uti fieri consuevit in Rebuspublicis mixtis, aut quæ finitimæ sunt Achaicis civitatibus, sive systematis proprie dictis. H.

(*b*) Conf. AUCTORIS Dissertatio de Republica irregulari, in qua latius hoc argumentum exsequitur. Est ea inter Dissertationes ejus Academicas selectiores junctim editas, & diversis vicibus typis repetitas.

(*c*) Sive in Dissertatione, quæ inscribitur de forma Reipublicæ Romanæ, & in laudata collectione reperitur.

(*d*) Quod opus AUCTORIS esse, hodie jam nemo dubitat. V. TITIUS in nota (a) ad Præfat. Novissimus ejus editor, est Joa. Gottfr. SCHAUMBURGIUS V. Cl. Prodiit ejus editio post eas THOMASII, TITII, & aliorum Lipsiæ 1734. in 8.

(*e*) At esse ac fuisse exempla, ostendi Part. I. Elem. Pr. civil. sect. 12. §. 9. H.

(*f*) Ut putavit BOECLERUS ad Grotium L. I. c. 3. p. 254. eam vocans aristocratiam duumviralem vel triumviralem. Sed nec Monarchia est, secus ac visum HUBERO L. II. Jur. public. univers. c. 30. quanquam is in nova editione L. I. sect. 7. c. 2. §. 1. Monarchiæ vocabulum minus commodum esse ipse fateatur. H.

legium, quod ex pari numero assessorum constat; non tamen ita frequenter eveniet, ut dissensione oborta, paria sint suffragia. Ac facile est, ut inter plures unus in alteram partem trahatur. Aut si id fieri nequeat, proximum erit, ut illa sententia obtineat, quæ nihil innovandum, sed rem in antiquo statu relinquendam censet. Deinde ne ubi tres quidem Augusti simul imperium tenuerunt, videtur proprie loquendo aristocratia constituta. Non enim isti triumviri, aut tres Augusti in tale corpus aut collegium coaluerunt, in quo perplurium suffragio de negotiis imperii statueretur, duoque consentientes possent tertium pro imperio adigere ad sequendam ipsorum sententiam. Quod si autem existat collegium, in quo major pars ad se nequeat trahere minorem, illud vinculo potius nudi pacti, quam imperii videtur contineri. Ergo dicemus, summum imperium revera & radicaliter fuisse (a) penes illum solum, qui alterum sibi collegam assumsit, etiamsi quod ad exteriora insignia iste hunc sibi videretur exæquasse. JULIUS CAPITOLINUS de Lucio Vero (in vita ejus c. 1.) dicit, eum *vixisse non in libero principatu, sed sub Marco in simili ac pari majestatis imperio*. Nec facile erat metuendum, aliquem fore animo tam ingrato, ut illius voluntati reluctaretur, abs quo ad id fastigii fuit provectus. Accedebat, quod ut plurimum adscisceretur a parente filius, aut a socero gener, aut a fratre frater, ut cognationis aut affinitatis quoque vinculo coerceretur alter, ne potestate data contra dantem abuteretur. Unde ista collegæ assumtio non erat divisio summæ potestatis, sed constitutio velut vicarii alicujus generalis simul & successoris, qui statim ab altero in partem curarum admitteretur, unaque cum ipso res imperii administraret, insignibus augustalibus præfulgens. Ad quod consilium eos adigebat mobilitas militum, queis frequens erat, duces suos Imperatores consalutare. THEMISTIUS Orat. XVI. de Valentiniano, qui fratrem Valentem imperii consortem adsciverat: Ὁ δὲ τέλεια μὲν λαβὼν, τέλεια δὲ νείμας. ἀδελφὸς, ἢ πατὴρ, τὸ μὲν ἐκ τῆς φύσεως, τὸ δὲ αὐτὸς ποιήσας, ἴσα μὲν ἐδωρήσατο, σύμπαντα δὲ ἔχει δι' εὐπείθειαν τοῦ κοινωνήσαντος. *At is sive frater sive parens, integra accipiens, integra tribuens (quorum alterum a natura est, alterum ipse ex se facit,) licet æqualia fuerit, largitus universa tamen retinet, propter ejus, quem imperii participem reddidit, in se obedientiam*. SOLINUS c. 8. de Ænea: *tribusque mox annis cum Latino regnavit socia potestate*. Quod si hæc alicui non satisfaciant, aut ad singula exempla nequeant applicari, nil aliud restat, quam ut in illo imperio irregularitatem tunc intervenisse dicamus, dum plures uno velut monarchiam indivisum obtinuerunt, qui pacto duntaxat aut factione jungerentur. Quos inter si dissensio aut odia fuerint orta, suspiciones mutuasque insidias, & bella demum civilia surgere necessum fuit. LUCANUS L. I. (v. 92. seqq.) *Nulla fides regni sociis omnisque potestas Impatiens consortis erit*. STATIUS Thebaid. I. (v. 130.) *Sociis comes discordia regnis*. Qualis irregularitas manifeste Romæ contigit, Romulo & Tatio simul regnantibus. Vid. PLUTARCH. Romulo. Add. Erycius PUTEANUS Hist. Insubricæ L. II. de Pertharito & Gundeberto regibus Longobardorum simultaneis. Huc spectat & illud PROCOPII Hist. Gothicæ L. I. *Gothi Odoacri milites ita inter se comparant, ut pari jure Ravennæ imperent & Theudericbus & Odoacer. Mansit pactis aliquamdiu fides: sed exitus is fuit, ut Odoacrum insidiarum, ut quidem dicebatur, compertum, ad epulas vocatum, Theudericus dolo occideret*. Scilicet uti est apud EURIPIDEM Andromache (v. 471. & seqq.) Οὐδέ γε ἐν πόλεσι δίπτυχοι τυραννίδες μιᾶς ἀμείνονες φέρειν, ἄχθος τ' ἐπ' ἄχθει καὶ στάσις πολίταις. *Neque enim in urbibus duo imperia facilius possunt ferri quam unum. Est enim onus supra onus, & seditio civibus*. PLINIUS Panegyr. *Quantillum*

(a) Id quod liquet exemplo Diocletiani Maximinianum Augustum, Constantium autem atque Galerium Cæsares creantis, ut tamen ipsius nutu omnia gererentur, teste Aurelio VICTORE in Cæsaribus. Et, ut ait POMPONIUS LAERTIUS in Diocletiano & Maximiniano, *tanta fuit in gubernanda Republica inter Principes concordia, ut alter alteri, quamvis semper honesta cupiebant, nunquam repugnaverit; verum Maximinianus, ut filius patri Diocletiano obtemperabat*. Sane Cæsareanum imperium (quod δεύτερον βασιλείας σχῆμα vocat LIBANIUS Orat. funebr. in Italiano, loquutus de Gallo, Cæsare assumto a Constantino) neque imperatorio nomine designabatur, neque id efficiebat, ut Orientis imperium ab Occidentali distingueretur. H.

ſum refert deponas, an partiaris imperium? niſi quod difficilius hoc eſt. Add. Herodianus L. IV. c. 1. ſeqq. Ac in univerſum ad imperia ejuſmodi polyarchica applicatur ſententia Selymi, qui Imperium Germanicum *teſtudini* comparabat, quæ multo labore in harmoniam temperatur, non diu duraturam. Cæterum ad irregularitatem ſpectare non arbitramur, quod de Dayro in Japonia refert Franciscus Carron (*a*), legitimo regni hærede, ſed cui a poſſeſſore imperii nil præter ſplendor apparatus, & inania honoris relicta ſunt. Sic in regno Tunquin, prout refert Alexand. de Rhodes Itiner. Part. II. c. 6. duo reges ſunt, quorum unus Bua, alter Chova vocatur; ſed ut penes illum titulus duntaxat, penes hunc revera imperium ſit, excepto quod Bua titulum doctoris confert, & jusjurandum civium, quod ſingulis annis renovatur, recipit; de cætero tempus in otio veteri palatio incluſus exigit.

§. XVI. Systemata civitatum (*b*) a nobis appellantur plures una civitates, vinculo aliquo peculiari & arctiſſimo ita inter ſe connexæ, ut unum corpus videantur conſtituere (*c*), quarum ſingulæ tamen ſummum in ſeſe imperium retineant. Ex quo primum apparet (*d*), non ſtatim, ſi quæ civitas ex pluribus corporibus ſubordinatis ſit compoſita, eam ideo inter ſyſtemata referendam; utut eam Hobbesius Leviath. c. 22. ſyſtematis vocabulo nuncupet, & partes iſtas cum muſculis in corpore humano comparet. Sicuti nec ſtatim ſyſtemata ſunt magnæ civitates, quæ incrementa ſumſerunt, abſorptis aliis civitatibus, & in unum ſecum corpus redactis. Id quod duplici potiſſimum modo fieri videmus. Uno, ut victor devictarum civitatum cives in ſuas quoque ſedes transferat, aut jure prioribus civibus exæquet: altero, ut devictæ civitates antiquis in ſedibus relinquantur, & extincto, quod penes ſe antea habebant, imperio, victrici civitati mere fiant ſubditæ. Utrinque victa civitas eſſe deſinit; ſed illic victi victoribus exæquantur, hic fere deteriore conditione eſſe jubentur, in formam provinciarum redacti. Etſi frequenter etiam bello devictis provinciis (*e*) aliqua pars antiquorum privilegiorum aut legum relinquatur, utut a legibus aut moribus victricis civitatis diſcrepantium. Vid. Hobbesius Leviath. c. 26. Nam ad unitatem civitatis non requiritur, ut omnes ejuſdem partes integrantes iiſdem utantur legibus poſitivis, aut pari omnes conditione habeantur; ſed ſufficit, ſi ab uno omnes imperio dependeant. Et ſæpe inter artes victoris eſt, de priſtino more eorum, quos vicit, nihil immutare aut ad iſtum ſeſe paulisper attemperare. Cæterum circa adminiſtrationem provinciarum expendenda ſunt, quæ tradit Hobbesius Leviath. c. 19. *Quando Romani quondam verbi gratia Judææ per*

(*a*) Et Barnardus VARENIUS Deſcript. regni Japoniæ a. 5. Aut quæ de primæ ſive Merovingicæ Stirpis Francorum Regibus ſub evecta ſupra regale faſtigium Majorum Domus poteſtate memorant Annales Francorum. H.

(*b*) Latius hoc argumentum AUCTOR tractavit in Diſſartarione de Syſtematibus aivitatum, quæ quarta aſt inter Diſſertationes ejus Academicas ſelectiores.

(*c*) Quod AUCTOR in laudata diſſertatione de Syſtematibus Civitatum fieri axiſtimat vel *mediante communi Rege*, quando plura ſaparata Ragna Conventione, aut occaſione matrimonii, hereditatis vel victoriæ unum & aundam Regem habara incipiant, ita taman, ut in unum Regnum non analeſcant, ſed ſingula ſacundum ſuas Lages fundamentales a communi Raga adminiſtrantur; vel etiam per fœdus: quæ principia atiam ſequitur HERTIUS Elem. Prud. Civ. I. 12. 6. ſeqq. Enimvero aut omne Regnum alteri ita ſubjicitur, ut in communi Imperio nullæ ſint ejus partes, qualia olim erant Ragna Macedonicum, Syriacum, Ægyptiacum Romanis ſubjecta, aut ſuas quodlibet res ſibi habet, ut hodie Hungaria & Bohemia. Aut ita unita ſunt, ut veluti unum Ragnum conſtituant, quale hodie afficiunt Anglia & Scotia, Polonia & Lithuania. Primo caſu Regnum perdomitum in Provinciæ forma redigitur, nec cum altero Syſtama aliquod conſtituit. Nec altero caſu dici poteſt, duo Regna in Syſteme aoiiſſe, quum nihil communa inter ſe habeant, ſed Princeps tantum duas perſonas ſuſtinaat. Superaſt ergo tertius tantum caſus quo duo Regna, vel duo populi, voluntatibus viribuſque ad communem defanſionem coadunatis, unam omnino ſocietatem majorem conſtituunt, ideoque Syſtematis noman jure meritoque ferunt Conf. HEINECCIUS Jur. Nat. & Gent. L. II. §. 119.

(*d*) Sane veteres vocem σύστημα non uſurparunt, niſi in civitatibus, quæ in arctum idque perpetuum fœdus coiverant. Ita a POLYBIO vocatur τὸ τῶν Ἀχαιῶν σύστημα L. II. Hiſtor. c. 41. Adde de Amphictyonibus STRABONEM L. IX. Geograph. p. 289. & EUNDEN de Lyaiis L. XIV. p. 457. Συνέδριον Ἀχαιῶν dixit PAUSANIAS in Achaicis ſive L. VII. paſſim. H.

(*e*) GROTIUM L. III. de J. B. & P. c. 15. §. 9. ſequ. H.

per præsidem imperabant, Respublica Judaica adeo non erat democratica: quia non regebatur per ejusmodi concilium, in quo quilibet Judæorum comparere poterat; sed nec aristocratica erat, quia non regebatur ab ejusmodi concilio, in quod pauci electi ex ipsis Judæis admittebantur. Verum imperabatur ipsi ab uno præside, qui intuitu populi Judaici, cujus nullæ in imperio partes, pro monarcha erat habendus. Quanquam enim, ubi populus regitur per concilium, quod ex ipso constat, aut eligitur, Respublica vocetur aristocratica & democratica; tamen ubi populus regitur a concilio, quod ipse non elegit, pro monarchia haberi oportet, non unius hominis in alios homines, sed unius populi (*a*) *in alium populum*. Sic igitur HOBBES pro monarchiis videtur habere (*b*) etiam illas provincias quæ civitati aristocraticæ aut democraticæ subsunt. Enimvero etsi facile admittamus, frequentius esse, ut provinciæ regantur ab uno homine, quam concilio ex pluribus constante, id quod IDEM dicto loco c. 22. latius ostendit: tamen supervacuum nobis videtur disquirere, quænam forma Reipublicæ sit in aliqua provincia. Nam provinciæ civitates esse desierunt, factæque sunt aliarum civitatum appendices, quæ in seipsis nihil imperii habent. An autem ejusmodi provincia ab uno præside, an ab aliquo concilio regatur, ad ipsum imperium nihil interest; cum tam ille, quam hoc, delegata duntaxat potestate utatur. Sic ut quod in provincias sive appendices civitatum exercetur imperium uniforme videatur, & non nisi improprie monarchicum aut aristocraticum dici queat; quippe cum isthæc formarum Reipublicæ discrimina ad civitates propie dictas pertineant, & quæ suum in se ipsis imperium possident.

§. XVII. SYSTEMATUM proprie dictorum duas potissimum deprehendimus species; unam, si duæ pluresve civitates unum & eundem habeant regem (*c*), alteram, si duæ pluresve civitates fœdere in unum corpus connectantur. Circa priora systemata observandum, in corporibus moralibus utique fieri posse, ut plura corpora unum duntaxat habeant caput: utque adeo una persona caput esse possit plurium & distinctorum corporum. Id quod in corporibus naturalibus monstrosum erat futurum. Quia autem unio ejusmodi systematum in sola persona regis, aut ejus familia fundatur; inde fit, ut ista extincta, ad singulos populos seorsim redeat jus de suo regimine pro arbitrio statuendi, neque ipsis necessarium sit deinceps eodem capite uti. Quin & durante isto capite, singulæ civitates revera distinctæ manent. Possunt porro ejusmodi systemata oriri variis ex causis; quas inter frequentissimæ videntur matrimonia principum, & jus hereditarium. Sunt enim civitates, in quibus summum imperium etiam ad fœminas, ex familia regnatrice oriundas, devolvitur, non solum quando omnes masculi ex eadem deficiunt, sed & ubi in propiore, aut pari gradu nullus masculus extiterit. Hic igitur si contingat, fœminam regni dominam nubere viro itidem regi, saltem in ipsorum sobole regnorum fiet conjunctio. Nam in ejusmodi matrimoniis non est necessum, ut uxor mariti sese imperio una cum regno suo subjiciat. Sic si contingat in regno indivisibili, ubi successio hereditaria simplex, aut linealis est recepta (*d*), ut ex remotioribus regni hæredibus aliquis novum sibi regnum quocunque modo adquirat; si propioribus extinctis, illum lex successionis ad regnum vocet, noviter quæsitum regnum utique cum avito copulabitur. Idem accidit, si populus regem eligat (*e*), qui jam antea regnum aliud possidet, aut quem alterius regni successio manet. Possunt quoque duo aut plura regna fœdus inire, ut eundem regem concordibus suffragiis eligant; & tamen de cætero singula regna separata ma-

(*a*) Exhibentur hic verba HOBBESII adjuncta AUCTORIS Periphrasi.

(*b*) Plane ut VIRGILIUS L. VII. Æneidos. Romanos intuitu provinciarum *populum late Regem* dixit, & hodie Veneta Respublica Signoria nuncupatur. Quod non nisi ἀναλόγως fit: nam monarchia proprie non ab iis, qui reguntur, sed a summi imperii compote denominatur. H.

(*c*) Qualia sunt Regna Angliæ, Scotiæ & Hiberniæ. Vid. laudata AUCTORIS Dissertatio de System. Civitatum §. 9. 10.

(*d*) Vid. infra §. 22. 23.

(*e*) Quomodo imperium Romano-Germanicum sub Carolo V. regnis Hispaniæ fuit copulatum. Potest etiam Princeps electus ab alio populo eligi; id quod fieri consuevit in conjunctione Episcopatuum Germaniæ. H.

maneant, nec negotia sua in communi aliquo concilio expediant. Denique exsurgit quoque ejusmodi systema, si rex aliquis, libera populi voluntate constitutus, annis sibi subjiciat alium populum, proprio nomine ac periculo, propriisque sumtibus, non nomine aut sumtibus populi, cui præest. Id enim fieri posse contra HOTOMANNUM Quæst. illustr. I. satis ostendit GROTIUS L. I. c. 3. §. 12. Dissolutionem ejusmodi systematum fieri patet, extincto rege, in cujus solius persona unio fundata erat; aut extincta familia regnatrice, si singula ad eam jure hæreditario pertineant. Tunc enim ad singula regna seorsim redit jus novum sibi regem constituendi, aut quam velint Reipublicæ formam introducendi, inconsultis reliquis. Ponimus enim, nullo praeterea vinculo ista regna fuisse conjuncta. Sic si contingat, regem unum quidem regnum jure hæreditario possidere, in alterum autem adsciscì per liberam electionem, isthoc rege mortuo dissoluta erit regnorum conjunctio; nec necessum erit, ut posterius regnum regis defuncti filium sibi imponat. Quod si autem unio ista nitatur foedere, inter regna unita inito, apertum est, capitibus fœderis saltem præcipuis violatis, unionem abrumpi posse ab illis, qui per alios læsi sunt. Ubi tamen accurate distinguendum est inter obligationem, qua singula regna regi tenentur, & qua ipsa regna inter se connectuntur. Rex semel a civibus electus, & cui fides data fuerit, destitui ob quævis prave facta, aut conventioni suæ contraria non poterit, quamdiu sese apertum regni hostem non tulerit (*a*). Nisi forte pacto inter regem & regnicolas clausula commissoria (*b*) sit expresse inserta (*c*), ac omne subditorum obsequium ab impletione omnium & singulorum pacti capitum tanquam a conditione sit suspensum. Ast obligatio, quæ regnis unitis invicem intercedit, abrumpi potest ex parte ejus, in cujus fraudem leges unionis sunt violatæ, utut læsio non adeo enormis fuerit; si modo alia regna ad eam læsionem concurrerint, aut illa in horum usum suscepta aut conversa sit. Unde rege defuncto, regnum læsum unioni poterit renunciare, salva actione adversus auctores, adjutoresve læsionis, rerumque ablatarum vindicatione. Quod si autem per matrimonia principum utrinque hæreditariorum conjungantur plures civitates, in quibus diversus succedendi ordo est receptus, dissolvetur unio, si talis emergat casus, ut eadem persona in singula regna succedere per leges publicas non sit idonea. Ponamus unita esse duo regna, in quorum uno sit recepta successio linealis agnatica, in altero cognatica. Hic si contingat, communem regem mori sine prole mascula, relicta tantum filia, posterius regnum devolvetur in filiam, prius in proximum agnatum. Quod si autem unio, quæ ab initio occasione matrimonii contracta est, postea confirmetur & perpetua esse jubeatur, fœdere inter omnia & singula regna invicem inito, aut sanctione communis regis, ab omnibus & singulis regnis approbata; eo ipso varietas, quæ antea circa successionem deprehendebatur, sublata esse intelligetur. Deinceps autem sequendus erit ille succedendi ordo, qui expresse in fœdere vel sanctione est designatus, vel quem auctorem unionis maxime probasse constat, aut qui rationi, & regnorum saluti maxime congruit. Ast ubi contingat, ut unum regnum alteri tanquam provincia subjiciatur, unio ex fœdere resultans exspirat, & in ejus locum arctior coalitio in eandem civitatem subit.

§. XVIII. ALTERUM genus systematum est, quod constat ex pluribus civitatibus fœdere perpetuo inter se nexis (*d*), cui fere occasionem dedit, quod singulis quidem

(*a*) Quas ob causas Sigismundo Poloniæ Regi imperium in Sveciam renunciasse Ordines, pluribus narrat Joan. LOCCENNIUS Histor. Svecian. L. VII. & ad A. MDXCIX. & ad A. MDCIII. H.

(*b*) V. GROTIUS L. I. c. 3. §. 16. num. 5. Legis autem commissoriæ nomine in genere pactum venit, quo id agitur, ut conditione non exsistente, res, quæ defertur, amittatur. Exempla supra adlata sunt L. V. c. 5. §. 4. obvia in emtione, venditione, & c. 10. §. 14. obvia in pignoribus & hypothecis. Hoc loco igitur lex Commissoria est conditio, cui nisi stetur, Princeps Regno excidit. Similiter etiam Feudo privatur Vasallus, si Homagium jurare detrectet, aut servitia, quæ ab eo debentur, non præstet, aut Feloniæ reus fiat. Publicator enim tunc Feudum & cum Dominio Directo conjungitur, propter legem Commissoriam tacitam, quæ Feudi collationi inest.

(*c*) Vid. infra c. 6. §. 10. in med. H.

(*d*) Veluti Provinciæ Belgii Uniti, & Foederati Pagi Helvetici.

dem civitatibus αὐτονομίαν suam retinere placeret, nec tamen singulis sat virium esset communibus hostibus repellendis. In eo fœdere conveniri solet circa exercendam communi consensu unam aut alteram partem summi imperii. In hoc enim fœdus, systema producens, potissimum videtur differre ab illis fœderibus, quæ alias frequentissima inter civitates iniri suevérunt; quod in hisce singuli fœderati proprio ex judicio sese determinent ad mutuas quasdam præstationes, ita tamen, ut de cætero exercitium istius partis imperii, ex qua præstationes illæ fluunt, haudquaquam socii consensui velint alligare, nec de plenissima & illimitata sua potestate Rempublicam gerendi quidquam delibare. Sicut & simplicia fœdera ut plurimum particularem duntaxat diversarum civitatum utilitatem, in unum conspirantem, sibi habent propositam; nec perpetuam aliquam conjunctionem in negotiis summam rerum spectantibus producunt. Quæ in fœderibus systematicis secus sunt; quorum is est scopus, ut in perpetuum distinctæ civitates summam salutis suæ invicem habeant implicitam, atque eo nomine exercitium certarum partium summi imperii ex mutuo sociorum consensu suspendant. Longe aliud quippe est; ego tibi in isthoc bello auxilium feram, & qua ratione hostis sit invadendus, communiter statuemus: &, nemo nostrum, qui societatem coivimus, jus belli & pacis exercebit, nisi de communi omnium consensu. Diximus autem, per istiusmodi fœdera certarum duntaxat partium summi imperii exercitium a consensu sociorum suspendi. Nam vix videtur contingere, plurium civitatum rationes ita esse invicem innexas, ut omnium & singularum intersit, nullam partem summi imperii nisi consensu universarum exerceri. Aut si tales dentur, præstabat ipsas in unam potius civitatem coalescere, quam fœdere duntaxat necti. Igitur conveniens erat, singulas civitates liberum sibi servare exercitium illarum partium summi imperii, quæ quomodo gerantur, reliquarum parum aut nihil, saltem directe, interest. Item quæ circa negotia quotidiana occurrunt, aut quæ moram non patiuntur, ut super iis cum aliis consultetur. Enimvero illa negotia, ex quibus omnium sociorum salus conjunctim pendet (*a*), communi consilio tractari omnino par fuerit. Quæ inter primum videtur locum occupare bellum (*b*), tam quod, ab aliis propulsatur, quam quod aliis ultro infertur, & qua istud finitur, pax. Cui adjungenda sunt tributa, quantum communi bello inserviunt & fœdera cum exteris, ad communem salutem spectantia. Quo & illud pertinet (*c*), ut si quid controversiarum inter ipsos socios oriatur, reliqui, quorum nihil interest, statim tanquam mediatores interveniant, nec ad arma rem pervenire patiantur. Apud POLYBIUM L. IV. c. 24. ita Philippus rex dicit: *Injurias, quas sibi invicem socii inferrent, in tantum ad se pertinere, ut verbis apud præsentes, & literis ad absentes malo medeatur, at quæ communem societatem attingant, ea esse, quæ sola ad totius concilii curam pertinerent, ut iis prospiciant, atque remedium afferant.* Reliqua autem, quæ communi consilio exerceri non adeo necessarium videtur, ut sunt fœdera commerciorum, tributa, quæ ad singularum civitatum necessitates requiruntur, constitutio magistratuum, leges, jus vitæ & necis in cives, jus circa sacra (*d*), & quæ sunt alia, in singularum civitatum arbi-

(*a*) Et maxime quæ ad communem defensionem spectant. H. GROTIUS in Apologetico c. 2. ea tantum communicari existimat, quæ ex fœderis formula aut consensione speciali communi conventui attribuuntur: ita ut quæcumque illi nominatim attributa non reperiantur, in iis jus summum maneat penes singulas civitates: in regalibus enim verba, quantumvis generalia, effectu carere, nisi specialis nominatio accesserit, omniaque excepta intelligi, quæ non apparent translata. Ego vero etiam manifestas conjecturas sufficere puto: quæ enim facta est communitas, vulgaris fœderis terminos longe egreditur, & ex parte in speciem civitatis transit perpetuo duraturæ; pro ea igitur velut toto conjectura utique est favorabilis. H.

(*b*) Cui annexum jus circa milites. Quanquam civitatibus quoque singulis jus in milites, qui in earum territoriis versantur, aut in præsidiis sunt collocati certa ratione competat, eædemque etiam imperantes sive refractarios subditos opera militum ad obsequium cogere queant. Vid. H. GROTIUS in Apologetic. c. 10. & 11. H.

(*c*) Apud Achæos præterea lex viguit, ne cui civitati societatis Achaicæ participi fas esset seorsim ad cæteros ullos mittere legatos, non ad Romanos, non ad alios, teste PAUSANIA in Achaicis. Conf. Ubbon. EMMIUM de Rep. & fortuna Achæorum. H.

(*d*) Quod de fœderato Belgio fuse demonstravit H. GROTIUS in apologetico eorum, qui Hollandiæ præfuerunt. H.

arbitrio relinqui nihil obstat. Etsi & ista quælibet civitas ita moderabitur (*a*), ut ne totum systema inde perturbetur. Ex quibus illud liquet, unum atque alterum sociorum a reliquis non posse impediri, quo minus pro suo arbitrio exerceat illas partes summi imperii, de quibus communi consilio exercendis in fœdere nihil conventum fuit. Super jure tamen vitæ & necis scrupulus potest oriri ex L. 7. §. 2. D. *de Captiv. & postlim.* (*b*) *At fiunt apud nos rei ex civitatibus fœderatis, & in eos damnatos animadvertimus*. Eum ut eximat operose satagit Grotius L. I. c. 3. §. 21. quem tamen nihil agere, facile agnoscet, qui penitius locum inspexerit. Sane enim nihil ibi respondetur (*c*) ad hoc dubium: quomodo illa civitas libertatem illibatam retinere queat, cujus cives alia civitas suo jure ad tribunal suum evocare, inque eos ibi possit animadvertere. Sane maximum detrimentum judicabatur cepisse libertas Achæorum, quando proditione Callicratis, præstantissimi ejus gentis viri, insimulabantur rebus Persei contra Romanos studuisse, iique Romam ad dicendam causam evocabantur, occasione arrepta, quod Xenon conscientia innocentiæ fretus dixisset: se paratum esse, si quis ipsum accusare velit, in ipso Achæorum consessu, vel ipsos apud Romanos judicium subire. Qua de re latius Pausanias Achaicis. Eandem quoque tangit Polybius Excerpt. Legat. CV. Sicuti & in eo Achæi videntur leges regularis societatis transgressi, quod eos Spartanos, qui auctores fuerant, ut Las vicus oppugnatus esset, sibi dedi poscerent ad supplicium, apud Livium L. XXXVIII. c. 31. Cum prius disceptanda in communi concilio causa esset, & crimine comperto postulandum, ut Spartani suos cives aut ipsi punirent, aut dederent. Nobis planissima responsio ad dictum locum videtur (*d*), cum in antecedentibus verbis dictum fuerit, quid natura fœderum ferat, & quid debeat fieri, allegatis verbis exponi, quid posterioribus temporibus factum fuerit; quando Romani, superbiam addente fortuna, socios, qui ultro ipsorum amicitiæ per fœdera accesserant, pari modo ac bello devictos tractabant. Qua de injustitia queritur ipse Cicero Offic. II. Addatur exemplum de Decio Magio ab Hannibale vincto apud Livium L. XXIII. c. 7. 10. & quod Scipio dissuadet, ne Romani delatores Hannibalis audiant, apud Eundem L. XXXIII. c. 47.

§. XIX. Quia autem in hisce systematibus invicem communicari debent certa negotia, fœdere expressa, atque id circummissis literis ita commode fieri nequit; necessum est, certum locum tempusque constitui agendis conventibus, & si quid extra ordinem inciderit, moram non ferens, unum pluresve designari, penes quos sit, socios convocare. Quanquam longe compendiosius fuerit, si certo in loco resideat perpetuum aliquod concilium (*e*), ex delegatis singulorum sociorum constans, cui potestas sit, quotidiana aut minoris momenti negotia ex formula mandati expediendi: quodque si gravius quid inciderit, ad singulos socios referat, & quæ ipsis placuerunt, promulget atque exsequatur; cui directe exponantur, quæ abs communibus sociorum ministris apud exteros agentibus referuntur; quod item cum exterorum legatis tractet, & communi omnium sociorum nomine cum istis negotia concludat. Sed abs quo nihil, mandati sui limites excedens, decernatur, nisi prius ad

(*a*) Ita in Fœderati Belgii Unione Ultrajectina A. MDLXXIX. art. 12. est: *Eandem monetam probanto omnes, & eandem omnes improbanto. Quod monetariam vero spectat, de ea ex communi omnium consensu leges quam primum promulgantor, easque omnes sequuntor*. Vid. tamen H. GROTIUS L. IV. Histor. Belgic. ad A. MDXC. H.

(*b*) Loquitur ea de populis inæqualiter *fœderatis*, qui alterius populi majestatem comiter (id est, benigne, non gravate, ut explicat CICERO Orat. pro Cornelio Balbo) conservare sunt obligati. Quorum societatem si systematis quoque annumerarit AUCTOR, recte legem hancce huc attulit. At nescio, an quisquam veterum ea notione vocem *σύστημα* acceperit. H.

(*c*) Quæ Observatio iisdem fere verbis repetitur L. VIII. c. 9. §. 4.

(*d*) Eaque melior illa Kulpisii ad Grotium d. l. Verba dictæ legis non definitive sed oppositive accipientis, de inæqualiter scilicet fœderatis cum diminutione imperii. H.

(*e*) Ut Hagæ in Hollandia Collegium Ordinum Generalium & Senatus Ordinum. Vid. H. GROTIUM L. V. Ann. Belg. ad A. MDLXXXVIII. & L. XVI. Hist. Belgic. ad A. MDCVIII. Add. BOXHORN. de Fœderat. Belgio c. 4. 5. 6. 7. 8. 10. In fœdere Priansiorum & Hieropotamiorum apud PRIDEAUX Marmor. Oxoniens. 57. memoratur etiam *κοινοδίκιον*, item *κοινεστήριον* & *κοινὸν ἑστιατήριον*. H.

ad omnes socios super eo fuerit relatum. Quantum autem ejusmodi concilio deputatorum potestatis competat, ex ipso fœdere, aut mandatis eorundem cognoscendum erit. Id sane constat, quidquid id est, alienum esse, & a sociis delegatum; & quanquam decreta ab eodem promulgata ipsius solius nomen præ se ferant; vis tamen omnis, atque auctoritas a sociis, qui id constituerunt, promanat. Sic ut isti deputati sint duntaxat ministri sociorum, neque hisce pro imperio magis aliquid possint injungere, quam legatus illi, abs quo mittitur.

§. XX. Cæterum dubitari adhuc possit, an non universitati sociorum, aut majori parti sit potestas in singulos aut pauciores circa illa negotia, ob quæ societas fuit inita, & quæ ut communi consilio gerantur, expresse in fœdere fuit designatum; hactenus ut ad id, quod majori parti placuit, pauci quoque dissentientes nolentes volentes teneantur. Id quod nobis negandum videtur, siquidem agatur de systematibus regularibus (*a*), & ubi singulæ civitates suam sibi libertatem reservant illibatam. Nam quo minus tale quid obtineat in systemate aliquo irregulari, & quod propius ad naturam civitatis accedit, nihil impedit. Scilicet libertas civitatis quæ nihil aliud est, quam facultas ex proprio judicio de negotiis ad sui conservationem spectantibus ultimato statuendi, nequit intelligi, ubi ipsa pro imperio ad aliquid suscipiendum invita ab alio possit adigi. Neque obstat, quod in fœdere conventum fuit de certis partibus summi imperii non nisi communi consilio exercendis. Aliud enim est, si dicam: ego non exercebo meum jus, nisi vobis volentibus: aliud, si dicam, vobis facultas erit etiam invitum me adigendi ad jus meum exercendum. Prius duntaxat, non posterius in fœdere continetur. Ea res ut penitius intelligatur, probe observandum est, ut plurium hominum voluntates in unum teneantur conspirare, id oriri vel ex nuda conventione, vel ideo, quod unus voluntatem suam alterius voluntati submiserit. Conspiratio voluntatum ex nuda conventione libertatem illam, de qua innuimus, haudquidquam tollit. Nam vel in antecessum communi consensu statuitur de negotiis junctim expediendis; vel si quid deinceps statuendum est, ad id singuli non imperio, sed per solas rationes volunt adigi. Ast vero quando voluntatem meam alterius voluntati submisi, eoque ipsi eidem in me imperium contuli, etiam ad illa possum obligari, quæ fortasse mihi displicent. Neque est, quod quis nobis occinat jus illud majoris partis. Vid. supra L. VII. c. 2. §. 15. Nam primo major pars ad se trahit minorem in cœtibus duntaxat constitutis, non in iis, qui adhuc sunt constituendi. Deinde revera ex instituto & conventione hominum, non a natura est, quod in cœtibus constitutis major pars obliget universos; etsi naturalis ratio illud tanquam convenientissimum suadet recipi in cœtibus numerosis, & ubi varia & quotidiana negotia sunt expedienda. Atque hoc ut fiat, necessum erit singulos suam voluntatem submittere voluntati universorum, aut majoris partis hactenus, ut illi etiam dissentientes teneantur omnino sequi, quod hi decreverint: id quod sine imperio horum in illos nequit intelligi. Neque vero in conventibus sociorum jure illo majoris partis adeo videtur opus, cum & isti ex populis non ita multis soleant constare, & communi utilitate maxime jungantur, cui nemo sanus pertinaciter reluctari præsumitur. Quod si tamen alicujus malitiosa (*b*), & rationi cedere abnuens pervicacia, cæte-

rorum

(*a*) Mihi diversum placet: quoniam illa, quæ systemati universo sunt communia, non vulgarium fœderum jure censentur, ut AUCTOR ipse supra §. 18. recte docuit; & proinde secundum aliorum civilium cœtum instituta æstimari debet, ni aliud convenerit. Apud H. GROTIUM L. XVI. Histor. Belgic. ad A. MDCVIII. Janinus Legatus Regis Gall. *Hoc uno, ut pauciores pluribus cedant, stare populorum imperia, aliter casura. Sic apud Helvetios majori parti placita, etiam qui contradixerunt, exequi.* Adjiciebat SPENSERUS Angliæ legatus: *Rempublicam, in qua jus plurium sententiarum non valeat, virgini esse similem, quam prisci auctores memorent direptam contendentium inter se rivalium manibus.* Apud Lycios gentem Asiæ, quæ ex viginti tribus civitatibus constabat, in concilio id decernebatur, quod pars maxima comprobasset, teste STRABONE L. XIV. Geograph. H.

(*b*) Vid. de arce urbi Groeningæ imposita, & post aliquot annorum decursum iterum diruta H. GROTIUM L. IX. Histor. Belgic. ad A. MDC. & L. XVI. ad A. MDCVII. Exempla vetera de Lacedæmoniis, de Cyrrhæis, de Phocensibus, habes apud DIODORUM SICULUM L. XV. Biblioth.

ÆSCHY-

rorum salubri consilio sese adjungere adspernetur, communemque salutem aut utilitatem hoc modo proditum eat, licebit adhibere illa media, quæ in naturali libertate viventibus contra violatores pactorum competunt. Nisi magis placeat ejusmodi intractabilem societate penitus excludere. Quid quod & sæpe magna cum iniquitate conjunctum foret, si in systemate sociorum plura suffragia reliquos stringerent; quando nempe socii disparibus sunt opibus, adeoque unus plura confert ad communem salutem, quam alius. Quanquam enim æqualia videantur conferre, qui pro ratione suarum opum conferunt: sæpius tamen contingere potest, ut quis modicas suas fortunas periculo malit exponere, quam alter opimas. Sic ponamus, in aliquo systemate unam civitatem ad defensionem communem plus conferre, quam reliquas omnes conjunctim sumtas, sane iniquum foret, isthanc invitam per reliquas consentientes adigi posse ad aliquod negotium, cujus onus ipsi maxime est incumbiturum. Vide Grotii Apologeticum c. 1. sub finem. Quod si autem suffragia debeant valere prout quisque ad societatem confert, eo ipso prævalidæ illi civitati in reliquas imperium dabitur. Add. Diodorus Siculus L. XV. c. 28. Ex quibus omnibus colligitur, sicubi negotia ex majori numero suffragiorum deciduntur, ita ut dissentientes quoque obligentur, a regulari forma systematum discedi, & vel irregulare corpus, vel civitatem unam effici.

§. XXI. Dissolvuntur ejusmodi systemata, ubi quidam socii a fœdere ultro discedunt, suasque civitates seorsim administrant; quod fere ob eam rationem contingit, si plus utilitatis ex separatione, quam ex conjunctione sperant, & socios oneri magis, sibi, quam subsidio judicant esse Add. Livius L. XXXVIII. c. 31. 32. Eadem quoque abrumpunt bella intestina, ni cum pace iterum leges fœderis renoventur. Ubi bello externo systema infeliciter fuerit defunctum, quandoque inter artes victoris est, fœdus dissolvere, singulisque civitatibus αὐτονομίαν imperare. Id quod Romani Achæis quondam faciebant. Conf. Xenophon L. IV. (c. 8. §. 14.) & V. (c. 1. §. 28. Ed. Oxon.) Rerum Græcarum, ubi de pace Antalcidæ agit. Est præterea observandum circa dissolutionem systematum, quæ per vim externam fit, quod ubi una vel altera sociarum civitatum ab hoste fuerit occupata, eo ipso haudquidquam is ad reliquas jus aliquod nanciscatur, aut statim ex vi fœderis, quo victa civitas reliquis juncta erat, in societatem sit recipiendus. Sed nova omnino conventione opus est, ut quis in locum victæ civitatis de fœdere participet (a). Sicuti quondam Philippus decreto Amphictyonum in eorum consessum loco Phocensium adsciscebatur, apud Diodorum Siculum L. XVI. c. 61. Quanquam enim fœdus, quo plures civitates in systema junguntur, reale videatur (b); & civitas, mutata Reipublicæ forma, eadem esse non desinat: tamen fœdus illud expirasse censebitur, quando civitas vi sub jugum redacta, aut alterius imperii accessio facta fuerit. Cum enim fœdus initum sit inter civitates ut tales, igitur fœdere excidit, quæ civitas esse desierit. Et si vel maxime in fœdere sit cautum, ut ob mutationem Reipublicæ a fœdere quis non excidat; tamen illa mutatio præsupponitur debere fieri via legitima, per ultroneum consensum populi. Adeoque neque invasori injusto, neque hosti extraneo in concilio sociorum locus erit. In perfectam autem civitatem coalescere talia systemata contingit, si omnes socii summo imperio unius concilii aut hominis ultro se subjiciant. Item, si unus populus potentia præpollens, reliquos in provinciarum conditionem redegerit. Quod fere contingit, quando imbecilliores validiori permanentem aliquam prælationem deferunt, & inæqualiter fœderati fiunt. Vid. Grotius L. I. c. 3. §. 21. circa finem. Denique si unus favore militum, aut populari aura, vel per factionem præpotens, imperium invadat.

§. XXII. Solet denique hoc loco disceptra-

ÆSCHYNEM Orat. contra Ctesiphontem, DEMOSTHENEM Orat. de Corona, & PAUSANIAM L. X. H.

(a) Si tamen civitas socia vi hostili subacta, dein a sociis recuperata fuerit, æquitas vult, talem in pristinam libertatem & rerum suarum dominia restitui. Aliud dicendum, si pactionibus ultro se hosti dedisset. Vid. sub exemplo memorabili Ulric. HUBERUM ad tit. D. de Captiv. & postlim. reverf. §. 9. & 10. H.

(b) Vid. infra L. VIII. c. 9. §. 6.

fceptari super præstantia formarum Reipublicæ, quænam alteri præferri mereatur eo nomine, quod vel per illam salus civitatis expeditius & certius procurari possit, vel quod vis imperii minus ad abusum pateat. Ubi hoc quidem apertum est (*a*), nullam formam Reipublicæ ita accurate posse legibus adornari, quin per socordiam aut malitiam imperantium ex illo ipso regimine, quod in salutem civium institutum est, aliqua incommoda in eosdem redundare queant. Cujus rei causa est, quia summum imperium est institutum ad repellenda mala, quæ mortalibus abs se invicem impendent. Atqui illud ipsum imperium fuit conferendum in homines, qui utique ab iis vitiis, queis homines ad se mutuo infestandos proritantur, non sunt immunes. *Vitia erunt, donec homines*. Sic ut aliquando ab his illud experiamur, adversus quod iidem præsidio nobis esse debebant. Unde & contingit, ut *quicquid delirant reges, plectantur Achivi*. Ergo uti plenam perfectionem conditio rerum humanarum non admittit; ita, in qua Reipublicæ forma minimum malorum sit metuendum, multi disputant. Ita tamen, ut plerique pro monarchia calculum ponant. Vid. ISOCRATIS Nicocles. HERODOTUS Thalia, ubi Principes Persarum post interfectos Magos de forma Reipublicæ introducenda deliberant. EURIPIDES Supplicibus vers. 405. seq. BODINUS de Republica L. VI. c. 4. ARNISÆUS Relect. Polit. L. II. c. 7. sect. 2. & passim plurimi. Ex adverso nihil, quod in monarchas maligne aut invidiose dici queat, videtur omisisse SCRIPTOR BELGICUS Bilancis politicæ. Quorum tamen non pauca retundi possunt per c. 10. HOBBESII de Cive, & Leviath. c. 19. Singula excutere extra nostrum est institutum (*b*). Id duntaxat monendum fuerit, istorum argumentis tantam haudquidquam inesse vim, ut quæ inde colliguntur, semper & ubique necessario evenire debeant. Neque unius vel alterius facta universo ordini imitandi necessitatem imponunt. Sed & judicaverim, boni atque commodi civis esse, meditari illud MARCELLI apud TACITUM H. IV. *Se meminisse temporum, quibus natus sit, quam civitatis formam patres avique instituerint, ulteriora mirari, præsentia sequi: bonos imperatores voto expetere, qualescunque tolerare* (*c*). Non alienum autem ab hoc loco fuerit, paucis ostendisse, quare tam invisi olim fuerint apud Græcos, qui monarchicum imperium in civitatibus democraticis & aristocraticis invaserant, & quare per ejusmodi malas artes conservare statum suum instituerint, quæ ab ARISTOTELE & aliis descriptæ inveniuntur, ob quas tyrannorum vocabulo perpetua velut detestatio adhæsit. Nam civitates Græcanicæ fere ambitu unius oppidi continebantur (*d*). Qualibus civitatibus quam optime competit democratia, aut aristocratia modeste exercita, aut denique regnum, ARISTOTELI dictum heroicum, seu principatus auctoritate potius suadendi & opinione excellentis virtutis, quam imperio subnixus. Et propter erectum & irrequietum ingenium natio Græca maximopere deperibat illum statum, in quo quilibet partem Reipublicæ facere posset. In tali ergo civitate qui monarchiam, invisissimam civibus,

(*a*) Bene GROTIUS L. I. de J. B. & P. c. 3. §. 8. n. 1. Qualemcumque formam gubernationis animo finxeris, numquam incommodis aut periculis carebis. H.

(*b*) Forte autem controversia hæc componi potest distinctione inter civitatem ex voto & plerumque optimam. De quo alibi. H.

(*c*) Add. MAXIMUS TYRIUS Differt. VI. p. 65. Edit. Davisianæ, ubi is Aristocratiam quidem Democratiæ, sed hanc Monarchiæ præferendam esse docet, & MONTAGNE, L. III. c. 9. p. 711. Edit. Paris. in fol. & SIDNEJUS in libello de Gubernatione Sect. 16. c. 11. usque ad finem capitis, denique PARRHASIANA T. II. p. 162.

(*d*) Verior ratio est, populos liberos ideo aversari Reges; quoniam ipsi parent legibus in quibus libertatem contineri, & e contrario sub Regibus servitutem esse putat. Accedit in liberis civitatibus, etiam qui de plebe sont, partem facere Reipublicæ, horum vero proprium esse, ut alto loco positos oderint: Reges e diverso illos despicare. Hinc Ordines Fœderati Belgii apud H. GROTIUM L. VI. Histor. Belgic. ad A. MDXCVII. ajunt: *Reipublicæ nomen nunc non minus invisum, quam olim populo Romano præpotente regium nomen erat*. Idem GROTIUS dicto Libro 6. in calce observavit: *Reges inter, certam legem concordiæ, abstinere in posterum injuriis, factorum impunitatem accipere & dare: Principem & populum si recomponas, alterum potiri rerum arbitrio; alterum luere, quod utrique peccatum est*. In imperio late patente æque tyrannicis artibus locum esse posse, exemplum Tiberii & successorum in Imperio Romano liquidum faciet. Adde de Rege Ceylonensium Robertum KNOX Narrat. de Insola Ceylon L. II. c. 3. H.

bus, ipsisque invitis invaserat, ut se conservaret, necessum habebat arce urbem premere, & satellitium sibi validum circumponere, idque exteris constans, cum neque civibus suis fidere posset, nec permutatis diversorum locorum militibus unam provinciam per alteram coercere. Istius exteri satellitis fides sola stipendiorum magnitudine erat pigneranda; inde ut sumtus suppeterent, cives tributis erant attenuandi; tum iidem exarmandi & ad imbelliam redigendi, summa papaverum capita demetenda, conventus civium prohibendi, inquisitores alendi. Unde non injusti solum, sed & vesani erant isti tyranni, qui tale imperium affectabant, quod per malas artes, quæ ad diuturnitatem non facerent, erat conservandum, & ubi civium amorem adquirere non dabatur. Et æque incongruum in civitate monopoli monarchiam instituere, quam in aliquo populo, latam regionem insidente democratiam. Enimvero cum monarchiæ, magna terrarum spatia amplexæ, hisce artibus ad sui conservationem non indigeant; quippe in quibus una provincia per alteram librari possit; ideo non minus turpissime peccant, qui monarchis magnorum populorum istas tyrannorum artes exercendas suggerunt, quam qui odium tyrannorum istorum Græcanicorum quosvis monarchas transfundere satagunt. Ex quibus & hoc patet, in magna civitate longe securius degere monarchas, quod non ita facile communicari invicem & conjungi possint refractarii cives, cæterosque contactu suo inficere; sicut in civitate, quæ uno oppido continetur; fieri potest, ubi pauci repente & antequam imperans deprehendat, furorem suum in universos diffundere possunt (a).

(a) Conf. GRAVINÆ Origines Juris Civilis L. III. §. 11. p. 313. editionis meæ Lipsiensis.

C A P U T VIII.

DE AFFECTIONIBUS SUMMI IMPERII.

INTER affectiones imperii primo loco occurrit: quod idem sit, & dicatur *summum*. Cujus denominationis potissima causa hæc videtur, quia major quam isthæc potestas homini in hominem nequit competere, quam ut hic ad istius arbitrium vires opesque suas applicare ad bonum publicum teneatur, ac juri vitæ, & necis obnoxius sit. Quo & hoc accedit, quod, uti singulorum hominum nulla major libertas, posito Dei imperio, intelligi potest, quam ut proprio ex judicio de actionibus, viribus, & facultatibus suis possint disponere: ita in cœtu aliquo summa libertas inde sit metienda, quod iste proprio, & aliunde non dependente judicio (a) possit

(a) Quod si est, Princeps, qui potestatem habet limitatam, non erit summus imperans, quoniam

possit decernere de illis, quæ ad commodum & salutem ipsius facere videbuntur (*a*). Ex quo & illud consequitur, quia id imperium est summum, seu a superiore homine in his terris non dependens; ideo non posse ipsius actus alterius voluntatis humanæ arbitrio irritos reddi. Nam ut quis propriæ voluntatis decreta mutare queat, id ipsum ex libertate est (*b*).

§. II. EANDEM quoque ob rationem ἀνυπεύθυνος, erit, qui summum imperium obtinet, id est, neque rationibus reddendis, neque pœnæ humanæ obnoxius. Utrumque enim superiorem præsupponit, qualis hic citra contradictionem intelligi nequit; cum summo superius in eodem ordine dari nequeat. SALLUSTIUS Jugurth. (c. 36.) *Impune quidlibet facere, id est regem esse.* PLINIUS Panegyr. (c. 6. num: 1.) *Illud in principatu beatissimum, quod nihil cogitur* (*c*). Observandum tamen est, duplici modo rationem reddi; vel ut superiori, qui nisi eandem ipsi approbavero, acta mea rescindere & pœnam infligere insuper queat; vel ut æquali, & cui simpliciter mea gesta probari volo, eo duntaxat fine, ut vir bonus & prudens ab ipso habear. Priori modo summum imperium nemini homini (*d*) rationem tenetur reddere, posteriori modo sæpe conantur famæ curiosi principes (*e*) rerum suarum rationes universo orbi reddere, tuendæ existimationis causa; id quod nihil subjectionis arguit. Sic de propria pecunia erogata facere mihi licet quod lubet; & tamen interdum rationes meas extare volo, ut ne pro dissoluto, aut stolido patrefamilias habeat. Sic nec pœna in eo potest locum habere, pro quo nullum extat forum, neque judex, qui sententiam ferre possit, & exsequi. Nam fora, quæ in civitatibus extant, ad subditos tantam spectant, & omnem vim ab ipso summo imperio mutuantur. Quod si autem principes alicubi in proprio sese foro conveniri patiuntur (*f*), super debitis, & similibus causis, id non fit, quasi forum istud agnoscerent se superius, & cujus potestate cogi possent: sed tantum liquido actoris prætensionem cognoscere cupiunt, de qua ubi constiterit, ultro obligationem suam explere volunt (*g*). Est tamen sermo proprie de pœna humana, quam judex humanus tanquam superior infligit. Nam divina pœna variis sese modis solet exserere erga violatores legis naturalis, quibus alias tribunalia humana haudquidquam metuenda sunt. HORATIUS L. III. Od. 1. (v. 6.) *Reges in ipsos imperium est Jovis.* Quod autem Ægyptii defunctis regibus, qui imperium prave gesserant, sepulturæ honorem degebant (*h*), vix pœnæ rationem videtur habere. Vid. DIOD. SICULUS L. I. c. 72.

§. III. EO IPSO quoque, dum imperium civile summum fertur, legibus humanis solutum, aut potius superius intelligitur. De divinis enim & naturalibus legibus quæstionem movere stolidum fuerit (*i*). PLUTARCHUS ad Principem indoctum. p. 740.

niam in negotiis ab arbitrio ejus exceptis nihil valide agere potest, nisi populus antea, vel ii, qui populum repræsentant, consulti consenserint. Ipse tamen AUCTOR noster contrariam sententiam tuetur in §. 10. hujus capitis. Debebat igitur talibus verbis uti, per quæ Majestas & limitatam & absolutam habentibus potestatem salva esset. Melius igitur simpliciter dicemus, Quod actus imperantis a nemine, tanquam a superiora irriti reddi possint.

(*a*) Adde, ne detur progressus in infinitum, consistendum esse in aliquo cœtu vel homine; qui superiorem agnoscat neminem. H.

(*b*) Vid. supra L. I. c. 6. §. 6. *Neque imperare sibi neque se prohibere quemquam posse*, est in *L. 51. D. de Recept. arbitr.* H.

(*c*) Vid GROTIUS L. I. c. 6. §. 2. num. 2. Ceterum quicquid hic ab AUCTORE dicitur, id cum restrictione accipiendum est, nisi jure suo jam exciderit Princeps. Conf. c. 8.

(*d*) Vid. Commentarius AUCTORIS nostri sub Monzambani nomine editus de Statu Imperii Germanici c. 6. §. 7.

(*e*) Promulgando causas belli aut calumnias ab inimicis vulgatas dispellendo. H.

(*f*) Uti in Galliæ regno aliisque, nec non in Principatibus Germaniæ. Vid. BODINUM L. III. de Republ. c. 6. ubi tradit, in Gallia regium nomen reticeri, & causas hujusmodi procuratorio nomine agi. BUSIUS *ad L. 10. D. de Jurisdict.* STRUVIUS Ex. 4. Syntagm. jur. Civil. §. 56. Joan. SCHEFFER Memorab. Sveticæ gentis c. 11. §. 4. & 5. H.

(*g*) Vid. infra L. VIII. c. 10. §. 6. H.

(*h*) Et Hebræorum Regum, qui male regnassent, cadavera extra proprium Regibus locum sepulta, 2 Paralip. XXIV. 25. & XXVIII. 27. JOSEPHUS L. VIII. Antiqu. Histor. c. 3. & 5. H.

(*i*) Et tamen HOBBESIUS non dubitavit pronunciare c. 12. de Cive §. 4. *summos imperantes peccare non posse, adeoque nec cum ratione unquam culpandos esse, quoniam non subjiciantur legibus ci-*

(p. 780. C.) *Quis ergo imperabit principi? Lex, omnium rex mortalium atque immortalium, ut ait Pindarus, non ea foris scripta in libris, aut lignis insculpta: sed viva in ipsius corde ratio, semper una habitans atque excubans: & animum nunquam finens esse principatus vacuum* (*a*). SENECA Thyeste. (v. 612.) *Omne sub regno graviore regnum est*. Humanæ autem leges nihil aliud sunt, quam summi imperii decreta (*b*) circa ea, quæ subjectis ad salutem civitatis observanda sunt. (Istæ (*c*) enim leges a summo imperio tam in origine, quam in duratione dependent.) Hisce directe non obligari summum imperium patet (*d*). Summum enim est; ergo a superiori homine obligatio ipsi non potest accedere. Seipsum autem per modum legis, id est, per modum superioris obligare nemo potest. Vid. HOBBES de Cive c. 6. §. 14. (*e*) Etsi velut per reflexionem sua obligari lege quandoque legislatorem constet, ex æquitate naturali, & decoro publico (*f*), ut quod in moribus civium tanquam bono publico expediens exigit, ipse quoque servet, excitando subjectorum obsequio, & ne vetando vitia, in quibus ipse volutatur, eorundem dulcedinem aliis invidere videatur. Vid. 1 Samuel. XIV. 40. PLINIUS Paneg. (c. 45.) *Vita principis censura est, eaque perpetua; ad hanc dirigimur, ad hanc convertimur, nec tam imperio nobis opus est, quam exemplo. Quippe infidelis recti Magister est metus. Melius homines exemplis docentur, quæ inprimis hoc in se boni habent, quod approbant, quæ præcipiunt fieri posse*. Nec erubescendum regibus, quod ATHENÆUS L. X. (c. 10.) ex Ctelia tradit; apud Indos regi non licere inebriari; apud Persas vero id concedi regi die uno, quo sacrificant Mithræ. CLAUDIANUS de IV. Consul. Honorii. (v. 296. & seqq.)

In commune jubes si quid, censesque tenendum,
Primus jussa subi, tunc observantior æqui
Fit populus, nec ferre negat, cum viderit ipsum
Auctorem parere sibi. Componitur orbis
Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, ut vita regentis.

LIVIUS L. XXVI. c. 36. *Si quid injungere inferiori velis, id prius in te ac tuos si ipse juris statueris, facilius omnes obedientes habeas*. PLINIUS L. IV. Epist. 22. *Ut in corpori-*

vilibus & nemo obligetur sibi. Nimirum is persuadere voluit, leges naturæ proprie vim obligandi non habere, nisi eam a jure civili acceperint. Quod etiam de secunda Decalogi tabula afferit. Vid. c. 14. §. 9. sequ. c. 17. §. 10. Conf. Leviath. c. 33. Quæ AUCTOR infra ex professo refutat L. VIII. c. 1. §. 2. & 3. CUMBERLAND. Disquis. de Jure natur. c. 9. §. 18. Conf. infra c. 8. §. 2. H.

(*a*) Ἀλλ' οἱ πολλοὶ κακῶς φρονοῦντες οἴονται πρῶτον ἐν τῷ ἄρχειν ἀγαθὸν εἶναι, τὸ μὴ ἄρχεσθαι - - - τίς οὖν ἄρξει τοῦ ἄρχοντος; ὁ νόμος ὁ πάντων βασιλεὺς θνητῶν τε καὶ ἀθανάτων, (ὥς φησι Πίνδαρος) οὐκ ἐν βιβλίοις ἔξω γεγραμμένος οὐδέ τισι ξύλοις, ἀλλ' ἔμψυχος ὢν ἑαυτῷ λόγος, ἀεὶ συνοικῶν καὶ παραφυλάττων, καὶ μηδέποτε τὴν ψυχὴν ἐῶν ἔρημον ἡγεμονίας. Addatur BUDDEI Differtatio de Principe legibus humanis, sed non Divinis soluto.

(*b*) Eundem hic errorem errat AUCTOR, qui in nota 1. ad §. 1. notatus fuit. Neque hoc enim Principibus, quorum potestas limitata est, convenit, quoniam, etsi ab iis confirmentur populi scita, aut Senatus populum repræsentantis Consulta, eoque his actibus vis & robur addatur negotiis, quorum plena dispositio Principi non fuerit relicta, ipsorum tamen non est, ea revocare, aut mutare sine consensu populi vel Senatus. Dicta præterea AUCTORIS non nisi ad actiones Principum pertinent, non autem ad effectus, quos Leges, quas abrogat, inter cives jam produxerunt. Vid. supra L. I. c. 6. §. 6.

(*c*) Hæc verba uncis inclusa adjiciuntur ex Offic. Hom. & Civ. L. 2. c. 9. §. 3.

(*d*) Ubi tamen excipiendi actus, qui a summo imperante, non qua tali, sed quovis alio fieri solent, ut contra Vasquium recte disputat H. GROTIUS L. II. de J. B. & P. c. 14. §. 6. n. 2. AUCTOR infra L. VIII. c. 10. §. 4. Quanquam hic coactio locum non habeat, & summus imperans, ut aliorum, ita suos quoque actus legibus hisce solvere possit. Quod an facere voluerit, ex circumstantiis dijudicandum, & si fecerit, æstimanda res ex mero jure naturali. Exemplum est in *L. 26. de Donat. inter vir. & uxor.* Ex qua lege mendose quidam colligunt, contractus Principis instar legis esse, & vim legis obtinere: cum ibi potius leges & contractus ab imperatore initi inter se contendantur, quatenus utrobique nudum placitum sine solennitate sufficiat. H.

(*e*) GROTIUS L. II. c. 4. §. 12. num. 1. ad quem Sophisticæ cavillationis virum summum accusat I. Fr. GRONOVIUS in notis, cujus vanam criminationem sustulit Cl. BARBEYRACUS in nota 4.

(*f*) Exemplo THEODOSII & VALENTINIANI, qui in *L. 68. C. Theod. de Appellat.* rescripsere: *Salva nostra reverentia majestatis, jus nobis cum privatis non dedignamur esse commune*. Vid. plur. Jacob. GOTHOFRED. *ad L. 2. C. de Testam.* H.

poribus, sic in imperio, gravissimus est morbus, qui a capite diffunditur. JUSTINUS III. 2. 8. Rosarium Persicum c. 1. *Si rex ex subditi horto unum pomum comederit, servi ipsius arborem ipsam eruerint. Si rex quinque ovorum iniquitatem licitam duxerit: Continuo milites ejus mille gallinas veru fixerint.*

§. IV. AD vindicandam hujus imperii summitatem, in monarchiis cumprimis, excutienda est vulgata distinctio majestatis in *realem* ac *personalem* (*a*). Quam quidem nos non absurde modo, sed & perniciose ad imperium applicari judicamus eo sensu, ut reali & personali majestati simul & eodem tempore in civitate monarchica locus præbeatur; adeoque in regno regi tribuatur imperium personale, populo, prout regi contradistinguitur, reale (*b*), & quidem hoc illi par, aut superius; prout alias jura realia personalibus nobiliora fere habentur. Hoc enim contradictionem involvere, & civitates facere bicipites, non fine exitiabili convulsione, in aprico est. Neque ideo necessum est duplicem majestatem fingere, quod extincto rege, aut familia regnatrice, populus sui juris evadat, hactenus, ut pro lubitu alium regem aut aliam Reipublicæ formam possit constituere. Non magis quam fingendum est in servo imperium reale, imperio domini personali contradistinctum, ideo quod extincto sine hærede domino, servus sui juris fit. Neque ad rem facit, quod GROTIUS L. I. c. 3. §. 7. aliique subjectum summæ potestatis faciunt *commune*, vel *proprium*, quorum illud sit civitas, hoc unus homo, aut concilium universorum, vel paucorum. Nam sensus ille est: si quæratur confuse, ubi nam summum imperium reperiatur, respondetur, illud exsistere in quavis civitate: si quæratur distinctius, quænam persona imperium in civitate habeat, respondetur, vel rex, vel senatus, vel populus. Sed quis inde inferat, dari duo distincta imperia, quorum unum reale in civitate resideat, alterum personale in rege; Sicuti ineptus fuerit, qui duos distinctos visus in homine fingere velit; unum, qui sit in homine tanquam in subjecto communi, & alterum, qui in oculo tanquam in subjecto proprio.

§. V. FUERUNT, qui asserere non dubitarent; imperium regis universo populo nec posse nec debere esse superius. Cui non parum patrocinari videtur ARISTOTELES Pol. L. III. c. 15. (in fine:) (*c*) Qui

(*a*) Vid. Elem. Prudent. civil. Part. I. sect. 6. §. 5. H.

(*b*) Est hæc doctrina Franc. HOTMANI in Franco-Gallia, Stephani Junni BRUTI in vindiciis contra tyrannos, & aliorum Monarchomachorum. Conf. OBSER. HALENS. VI. 1. BOEHMERI Introductio in Jus publicum universale p. 124. & BUDDEUS Hist. Jur. nat. & gent. §. 52.

(*c*) Et imprimis Politic. L. III. c. 16. Edit. Paris. ubi rationes eorum recenset, qui Monarchiam Naturæ contrariam esse putant. Monarchia autem *plena* & *absoluta* huic Philosopho appellatur civitas, in qua Rex negotia publica eadem, pro lubitu, auctoritate regit, qua paterfamilias familiam & libera Respublica semet ipsam. Αὕτη δ' ἐστὶ (Παμβασιλεία) καθ' ἣν ἄρχει πάντων κατὰ τὴν ἑαυτοῦ βούλησιν ὁ βασιλεύς - - ὅπου ἡ πάντων κύριος εἷς ὤν, ὥσπερ ἕκαστον ἔθνος, καὶ πόλις ἑκάστη, τῶν κοινῶν, τεταγμένη κατὰ τὴν οἰκονομικήν· ὥσπερ γὰρ ἡ οἰκονομικὴ βασιλεία τις οἰκίας ἐστὶν, οὕτως ἡ βασιλεία πόλεως καὶ ἔθνους ἑνὸς, ἢ πλειόνων οἰκονομία. c. 16. in princip. & c. 15. in fine. In capite deinde 17. Princeps Philosophorum quæstionem secundum principia sua decidit, & dicit: Quemadmodum civis populo pro indole ipsius certa conveniat Reipublicæ forma, sic, si in gente quadam, quæ Monarchiam ferre possit, civis aut familia quædam exsistat reliquas omnes virtute præcellens, tunc æque justum esse, ut huic civi vel familiæ absolutum deferatur imperium. Βασιλευτὸν μὲν οὖν τὸ τοιοῦτό ἐστι πλῆθος, ὃ πέφυκε φέρειν γένος ὑπερέχον κατ' ἀρετὴν πρὸς ἡγεμονίαν πολιτικήν - - ὅταν οὖν ἢ γένος ὅλον, ἢ καὶ τῶν ἄλλων ἕνα τινὰ συμβῇ διαφέροντα γενέσθαι κατ' ἀρετὴν, τοσοῦτον, ὥσθ' ὑπερέχειν τὴν ἐκείνου τῆς τῶν ἄλλων πάντων τότε δίκαιον τὸ γένος εἶναι τοῦτο βασιλικὸν, καὶ κύριον πάντων, καὶ βασιλέα τὸν ἕνα τοῦτον - - ὥστε λείπεται μόνον τὸ πείθεσθαι τῷ τοιούτῳ καὶ κύριον εἶναι μὴ κατὰ μέρος τοῦτον ἀλλ' ἁπλῶς. Minime itaque Aristoteles, Regem unquam absoluto gaudere imperio posse, negat, quod AUCTOR præ se ferre videtur. Equidem constat, virtutes, quas Aristoteles a tali Principe exigit, rarissime in eadem persona inveniri, unde SIDNEJUS c. 3. sect. 23. contendit, talem hominem ab eo quæri, qui nusquam reperiatur, ut manifestum sit, nunquam imperium absolutum, uni civi, vel uni familiæ deferendum esse. Sed Philosophus non de virtute usquequaque perfecta, sed de tali loquitur, qualis in hominibus deprehendi soleat, modo enormiora absint vitia, quibus tyranni dignoscuntur. In loco Aristotelis, qui ab AUCTORE adducitur, non agitur de imperio populi imperio Regis superiore, sed potius de viribus, quæ in Principis manu positæ sunt ad vim tribuendam legibus, & reprimendos subditos rebelles.

Qui IDEM dicto loco c. 11. tradit: Δεῖ γὰρ τὸν βασιλέα μὲν ἔχειν ἰσχύν· εἶναι δὲ τοσαύτην τὴν ἰσχύν, ὥστε ἑκάστου μὲν καὶ ἑνὸς καὶ συμπλειόνων, κρείττω, τοῦ δὲ πλήθους, ἥττω. *Poteſtatem quidem regem habere oportet; tantam vero poteſtatem eſſe, ut ſingulis quidem, & uno, & pluribus ſit major, multitudine vero minor*. Iſtos homines ſibi oppugnandos ſumſit GROTIUS (*a*) dicto loco §. 8. Ubi primo oſtendit, licuiſſe alicui populo penitus & ſine exceptione imperium in ſe aliis transſcribere; cum & ſingulis liceat in ſervitutem perſonalem alteri ſeſe addicere. Vid. Exodi XXI. 6. Levit. XXV. 39. add. SELDENUS L. VI. c. 7. *L.* 37. *D. de Liberali cauſa*. *L.* 10. *C. d. t. L.* 7. §. 3. *L.* 33. *D. d. t. L.* 4. *D. Quib. ad libert. proclam. non licet*. §. 4. *Inſtit. de Jure perſon. & L.* 6. §. 5. *D. de Injuſt. teſtam.* Novella LEONIS LIX. De antiquis Gallis CÆSAR de B. G. L. VI. (c. 13.) *Plerique de plebe, cum aut ære alieno, aut magnitudine tributorum, aut injuria potentiorum premuntur, ſeſe in ſervitutem dicant nobilibus. In hos eadem omnia ſunt jura, quæ dominis in ſervos*. Etſi de cætero indignum videatur, cives ſub abſoluto monarcha viventes mancipiis comparare. CLAUDIANUS L. III. de Laudib. Stiliconis; (v. 113. & ſeqq.)

Fallitur, egregio quiſquis ſub principe credit
Servitium; numquam libertas gratior extat,
Quam ſub rege pio - - - -

Huc facit illud Apollonii Thyanæi apud PHILOSTRATUM L. V. c. 12. Ὥσπερ εἷς ἀρετῇ προὔχων, μεθίστησι τὴν δημοκρατίαν εἰς τὸ ἑνὸς ἀνδρὸς τοῦ ἀρίστου τὴν ἀρχὴν φαίνεσθαι, οὕτως ἡ ἑνὸς ἀρχὴ πάντα ἐς τὸ ξυμφέρον τοῦ κοινοῦ προορῶσα, δῆμός ἐστιν. *Sicut vir unus alios virtute ſuperans popularem gubernationem ita tranſmutat, ut unius hominis imperium eſſe videatur: ita unius hominis principatus ad communem utilitatem omnia dirigens inſtar populi merito habendus eſt*. Add. HOBBESIUS de Cive c. 10. §. 8. Deinde afferuntur occaſiones & cauſæ, quibus compulſus populus aliquis jus totum imperandi abs ſeſe abdicare, & alteri tradere potuerit. Quarum complures complectitur CICERO Offic. II. (c. 6.) *Atque etiam ſubjiciunt ſe homines imperio alterius, ac poteſtati pluribus de cauſis. Ducuntur enim aut benevolentia, aut beneficiorum magnitudine, aut dignitatis præſtantia, aut ſpe ſibi utile futurum, aut metu, ne parere cogantur: aut ſpe largitionis, promiſſionibuſque capti: aut poſtremo, ut ſæpe in noſtra Reipublica vidimus, mercede conducti*. Grotio iſtæ adducuntur; ſi accidat, ut populo ab hoſte excidium immineat, ad quod effugiendum nulla alia pateat via, quam ſi citra reſervationem ſub alterius ditionem concedat. Vid. LIVIUS L. VII. c. 31. ſi inopia preſſus aliter non habeat, unde ſe ſuſtentet. Vid. Geneſ. XLVII. 19. Si paterfamilias latifundia poſſidens neminem alia lege in ſuas terras habitatum recipere velit, quam abſolutam ab ipſo ſubjectionem ſtipulatur: aut ſi quis magnam ſervorum copiam ea lege manumittat. Quin & ejuſmodi regiminis forma genio alicujus populi congruere poteſt. Neque vero ſemper degeneris eſt, aut abjecti indicium animi, abſoluta monarchia gaudere; quod pleriſque in democratia natis videtur; apud quos eo nomine Cappadoces male audiunt, quod oblatam a Romanis libertatem adſpernati ſint. Vid. STRABO L. XII. (p. 540. Ed. Pariſ. 815. Ed. Amſt.) & JUSTINUS L. XXXVIII. c. 2. EURIPIDES Helena (v. 283:) ex communi Græcorum opinione: Τὰ βαρβάρων δοῦλα πάντα, πλὴν ἑνός. *Omnes barbari ſervi, excepto uno rege*. Quin populis, in quibus multi ſunt homines impotentes, ambitioſi, elati, & æqualitatis impatiens libertas popularis eſt pernicioſiſſima; iidem regnum facile patiuntur. Nam malunt uni parere, & reliquos eminere, quam æquali cum omnibus conditione degere; *& dominari ut poſſint ſervire, volunt*. AUSONIUS (Eidyll. XV. v. 37. 38.) Imo *Oriens* uſque adeo *Regibus ſuetus* & olim & nunc, ut NEUHOF in Legatione referat, *Chinenſes non potuiſſe animo concipere, quid rei eſſent Ordines Hollandiæ*, quod præter monarchiam nullum regiminis genus norint. Et Rex Pegu, cum ipſi referretur, imperium apud Venetos eſſe penes Senatum, effuſiſſime riſit, velut rem plane abſurdam, uti refert Caſpar BALBI Venetus, in Itinerario. Aſt popularem libertatem bene ferre non poſſunt, niſi temperato ſpiritu homines, ſedatis affectibus, & æquo

(*a*) Idem argumentum pecul. differt. an *ſummam rerum ex inſtituto naturæ ſemper ſit penes populum* excuſſi Tom. I. Comment. atque Opuſcul. H.

quo animo intra æqualitatem late regnari. Sæpe denique civitates liberæ per turbas intestinas eo rediguntur, ut nisi sub unius absoluto imperio salvæ nequeant esse: *& quæ domino pax ista venit*. LUCANUS L. I. (v. 670.)

§. VI. POTIUS est excutere rationes eorum, qui realem istam, quam fingunt, majestatem populi supra reges evehere gaudent. Jactanc omnes reges a populo constitutos (*a*). Atqui naturale esse, ut constituens sit constituto superior. Verum licet ad quorumlibet regum constitutionem populi consensus interveniat: inter modos tamen, quibus ille elicitur, magna est differentia. Quidam enim populi ultro sibi regem sumunt; reliqui bello aut alia necessitate subacti regem accipiunt, quem extra istiusmodi casum haudquaquam optabant. Atqui communis loquendi usus fert, ut illi demum reges a populo dicantur constituti, quos iste ultro sibi sumsit. Qui per vim bellicam, aut simili modo consensum extorquent, non a populo constituti, sed populum sibi subjecisse dicuntur. Deinde tunc demum constituens constituto est superior, si penes istum semper sit, quousque hic eo, quo positus est, loco debeat subsistere. Sed quandoque ab initio quidem ultroneæ voluntatis est, quem velis constituere? constitutione semel facta, constitutum fere necessitatis fit. Aliqui sic respondent. Constituit quis aliquem vel in caput tertii, vel in caput proprium. Prior constituto sane superior est. Præsupponitur enim, istum tertium sub hujus esse potestate, & deinceps quoque manere. Unde necessarium est, constitutum quoque ab istius voluntate dependere. Cum enim non possit unus duobus dominis non subordinatis servire, non possum subjecto meo dominum imponere, ut non in hunc mihi maneat potestas; adeoque hic subordinatus duntaxat fiat dominus. Sic populus liber, qui ducem suis militibus imponit, & illo, & his superior est, & manet. Ast qui aliquem constituit in seipsum (*b*), seu qui imperium alteri in se confert, non magis eo superior manere potest, quam idem eodem tempore imperare & parere. Pergunt, cum omne regimen sit eorum causa, qui parent, non qui imperant, seu quia rex est propter populum, non populus propter regem: ideo populum utique rege superiorem esse. Id enim sane, propter quod aliud est, nobilius videri eo, quod in istius gratiam est institutum. Enimvero non omne imperium, puta herile, est introductum in eorum gratiam, qui parent. Quanquam si dominus ex suo imperio fructum capere velit, necessum est, ut servi quoque curam agat (*c*). Deinde non id quæritur, pluris sit persona regis, an totus populus, si alterutri utique sit pereundum: sed an quia imperium civile repertum est ad emolumentum universitatis, judicium de procurando isto fine sit potius penes eos, qui suam voluntatem voluntati regis subdiderunt, an vero penes eum, cujus judicio atque conscientiæ summa rerum fuit concredita. Aliqui ex eo, quod populi ob peccata regum puniti leguntur (*d*), inferunt, penes populum fuisse eosdem peccantes coercere; id quod sine potestate, quæ regium jus superet, intelligi nequit. Haudquidquam enim imputari mihi factum alterius potest, ad quod ego nihil contuli. Jam autem fingi non potest, quomodo populus de reatu peccati regii, quod inprimis isti displicuit, participare potuerit, nisi quia regem plectere omisit. Verum id pro certo habemus (*e*), peccata regum in se non derivare aliquem reatum in subditos, nisi ipsi positive quid ad ista contulerint. EURIPIDES Supplicibus: (v. 879. 880. Οὐδὲν αἰτία πόλις κακῶς κλύουσα διὰ κυβερνήτην κακόν. *Culpa vacat res publica, male audiens propter gubernatorem malum*. Ex omissione autem prohibitionis aut pœnæ haudquidquam isti possint reatum contrahere; quippe cum ipsi tanquam inferiores regum peccata

cata

(*a*) Refellitur hisce in primis AUCTOR Vindiciarum contra tyrannos. Vid. Quæstio III. hujus libri pag. 67. & seqq. Edit. Francof. 1622.

(*b*) Verbo, axioma illud non procedit in pactis rectoriis. Vid. supra c. 2. §. 10. id quod etiam exemplo servi, se in servitutem addicentis, & litigantium in arbitros compromittentium intelligitur. Vid. supra L. V. c. 13. §. 5. circa extrem. H.

(*c*) Οὐ γὰρ ἐνδέχεται, φθειρομένου τοῦ δούλου, σώζεσθαι τὴν δεσποτείαν. *Fieri enim nequit, ut, intereunte servo, conservetur familiare imperium*. ARISTOTELES III. Pol. 4. H.

(*d*) Vid. Junii BRUTI Vindiciæ contra tyrannos p. 20. & seqq.

(*e*) Intelligendum hoc de foro divino. Vid. supra c. 2. §. 14. infra L. VIII. c. 6. §. 13. H.

cata neque possint, neque teneantur prohibere, aut punire. Nam uti facultas, ita & obligatio alterius delicta prohibendi ex potestate in alterum provenit, seu ex imperio, quod jus alterius actiones dirigendi involvit. Unde neque antequam rex constitueretur, cæteri ex ejus facto teneri poterant, cum æqualis in æqualem non habeat imperium, neque postquam rex est constitutus. Absurdum quippe est dictu, illos, qui ante collatum in aliquem imperium velut in æqualem non habebant potestatem pro imperio aut violenter ipsius peccata prohibendi, eandem accepisse, postquam eidem in se dederunt imperium. Sed neque ex illo pacto, quo subditi in regem absolutum imperium contulerunt, peccata regum subditis imputari possunt. Nam illo pacto impunitatem cives regi non dederunt, sed quam antea ex libertate naturali habebat, ipsi reliquerunt; cum alias nulla ratione imperium summum gerere posset, nisi a pœnis humanis foret exemtus. Ad exemplum 2 Samuel. XXIV. a GROTIO dicto loco sat responsum. Notabilis quoque locus est apud MARTINIUM Hist. Sinicæ L. III. c. 1. qui ad d. cap. XXIV. 17. facit. Quod aliqui dicunt; uti qui se in servitutem dedit, jus retinet, ex servitute iterum sese eripiendi; ita par jus competere populo, qui monarchicum jugum subiit: id nemo sanus admiserit, nisi addatur, ut id fiat bona cum venia domini, aut regis, quæsito sibi jure ultro cedentis. Add. XENOPHON Cyrop. L. III. princ. Falsum quoque est, populum, cujus ingenio absolutum quondam imperium congruebat, ubi successu temporis servilem indolem exuerit, imperium recte excutere, & in popularem sese libertatem vindicare. Nam si talis casus emerserit, principi incumbet, ad mutatum populi genium regimen prudenter attemperare. Inepte dicitur; cum dominus re sua abutens coerceri possit, aut eidem bonis interdici, principem quoque potestate sua prave utentem in ordinem posse redigi. Nam prioris ratio est, quod principi superius jus competat in bona civium, quæ ne inutiliter dilapidentur Reipublicæ interest. At quis dixerit; subditis competere eminentius quoddam jus in jura principis, id est, eosdem domini sui dominos esse? Ad dicta principum, quorum nonnulla ad jactantiam composita sunt respondetur; principem utique debere omnia referre ad salutem populi. Sed ex eo nondum consequitur; cives coercere posse principem, quando judicaverint, ipsum media parum idonea isti fini adhibere. Absurde traditur; cum populus non habeat jus seipsum extinguendi; aut in corpus suum atrociter sæviendi, in regem quoque non posse tale jus transferri. Quis enim regi jus extinguendi populum asseruerit? Absolutum imperium non esse rem adeo formidabilem, mox ostendetur (a). Quid autem liceat populo, ubi rex aperte ad perdendum populum ruit, alibi dispiciendum erit (b). Nequidquam allegantur consules, & quivis alii magistratus (c), qui itidem supra populum constituti dicuntur, & tamen a populo quandoque in ordinem redacti sunt. Quod ex sacris historiis afferunt; Ebræos jugum vicinarum gentium excussisse, postquam Deo sat pœnarum dedisse visi fuerunt: ad id sic habendum. Aut in statu belli adhuc versabantur cum istis populis, neque fide data istorum sese regibus tanquam cives subjecerant, & hoc casu oppressores suos tanquam hostes jure belli tractare poterant: aut expressum Dei mandatum super ea re acceperant, quod siquidem a communi jure abierit, aliis imitari non conceditur. Add. Rob. SANDERSONUS *de Oblig. conscient. Prælect. IX. §. 16. seqq. & Prælect. X. §. 13. 16. 22. 23.*

§. VII. ILLUD præterea satis clare patet, in quibusdam civitatibus imperium, cumprimis regium, circa exercendos suos actus esse liberum (d), alicubi ad certum agendi modum restrictum. Unde orta fuit distinctio imperii in *absolutum* & *limitatum*.

(a) Commoda quædam ejus esse, præsertim quod percussores falsorum nummorum eosve radentes sive circumcidentes, item raptores in viis publicis, aut expilatores ædium hic fere nulli sint, diffiteri non potuit Auctor Anglus de Statu Daniæ c. 14. H.

(b) Infra c. 8. §. 7. H.

(c) Neque enim hi Consules & Magistratus summi Imperantes erant, sed meri populi ministri.

(d) Quod a Græcis vocatur παμβασιλεία. Quam definit ARISTOTELES, III. Pol. 12. Καθ' ἣν ἄρχει, πάντων κατὰ τὴν ἑαυτοῦ βούλησιν ὁ βασιλεύς. *In qua Rex pro arbitrio suo imperium habet in omnia.* H.

rum. Ubi accurate prius exponendum, quid vocabulum *abſoluti* proprie notet; quod magno odio laborat apud eos, qui in liberis civitatibus ſunt educati. Ac poteſt idem ſiniſtre explicatum malis principibus ad Rempublicam vexandam, & plurima ſcelera patranda animos addere, frigidam ſubinde ſuffundentibus adulatoribus, queis ambitionem, & alia principum vitia alere ejus vocis jactatione in proclivi eſt. Abſolutus es; ergo tibi libet licet: ergo bellis non neceſſariis cives juxta tuos, & vicinos atterere, ut ipſe magnus bellator clueas: ergo contumeliis inſulta quibuslibet; ergo exactionibus atque rapinis exhauri cives, ut ambitioni aut luxui materia ſuppetat. Quo ſpectat adulatio Anaxarchi ad Alexandrum, ob Clyti necem dolentem: Τὴν δίκην τῶν θεῶν πάρεδρον, ἵνα πᾶν τὸ πραττόμενον ὑπὸ βασιλέως, θεμιτὸν δοκῇ καὶ δίκαιον. *Jus & fas Jovi aſſidere, ut quicquid rex agat, id fas juſtumque putetur.* PLUTARCHUS ad principem indoctum (p. 780.) Item illud SOPHOCLIS Antigone (p. 234.) Ed. H. Steph. Ἡ τυραννὶς πολλά τ᾽ ἄλλ᾽ εὐδαιμονεῖ, κἄξεστιν αὐτῇ δρᾶν λέγειν θ᾽ ἃ βούλεται. *tyrannis cum aliis in rebus beata eſt, tum quia licet ei dicere & facere quæ vult* (*a*). Quin & dantur, qui abſolutum jus regum ejuſmodi argumentis & ſententiis adſtructum eunt, ut idem ſola ſcelerum impunitate, vexandique populi licentia metiri videantur. Igitur uti ſingulorum hominum ſumma hæc, & abſoluta libertas intelligitur, quando non ad alienum, ſed proprium arbitrium & judicium ſtatuere poſſunt de ſuis rebus & actionibus, ſalva tamen ſemper obſervatione juris naturalis: eaque libertas naturaliter omnibus hominibus competit, qui alterius hominis imperio non ſunt ſubjecti: ita ubi plures homines in civitatem perfectam coaluerunt, ibi utique neceſſum eſt exſiſtere tanquam in ſubiecto communi eandem libertatem, ſeu facultatem proprio ex judicio ſtatuendi de mediis, ad ſalutem ſocietatis ſpectantibus. Quam libertatem comitatur imperium ſummum, ſeu jus iſta media civibus præſcribendi, eoſque ad obſequium adigendi. Unde in omni civitate proprie dicta exſiſtit imperium abſolutum, ſaltem habitualiter, ſi non ſemper exercitio. Implicat enim eſſe nemini obnoxium, & non habere jus ſtatuendi de rebus ſuis ex proprio judicio & arbitrio. Imperium autem abſolutum in ſe nil involvere iniquum aut intolerabile, ex fine civitatum inſtitutarum facile eſt perſpectu. Sane enim non ideo civitates conſtituimus, ut neglecto jure naturali, omnia ex prava libidine fierent; ſed ut ſecuritati & ſaluti ſingulorum, junctis multorum opibus, commodius proſpiceretur, utque adeo juris naturalis exercitio tuto vacare liceret.

§. VIII. CÆTERUM quando ſummum imperium conſideratur, prout eſt collatum in unum hominem, vel in unum concilium, ex paucioribus aut univerſis conſtans, tanquam in ſubjectum proprium, non ubique ita abſolutum & liberum, ſed alicubi certis legibus alligatum obſervatur. Equidem in democratiis non ita manifeſte diſcrimen inter imperium abſolutum & circumſcriptum videtur deprehendi. Quanquam enim in quavis democratia oporteat exſiſtere certa inſtituta uſu recepta, aut ſcriptis ſancita legibus, quo tempore, & per quos populus convocari, atque negotia publica proponi, & exſecutioni dari debeant: (citra talia enim civitas non poteſt intelligi:) tamen cum ex univerſis civibus conſtet concilium illud, penes quod eſt ſummum imperium, adeoque nemini extra idem ex iſtis ſtatutis jus ſit quæſitum, nihil obſtabit, quo minus quolibet tempore a populo eadem abrogari aut immutari poſſint (*b*). Add. Andr. MAUROCENUS Hiſt. Venet. L. XIII. p. 517. ſeqq. Huc facit, quod Anacharſis Solonem irriſiſſe legatur, qui civium ſe injurias & cupiditates putaret refrenaturum ſcriptura, quæ nihil a telis aranearum differret. Cui Solon repoſuit, ſtare homines etiam pactis conventis, quæ neutri parti expediat violare, ac leges ita ſe temperare civibus omnibus, ut futurum perſpicuum eſſet, antiquius eſſe colere juſtitiam, quam jus violare.

(*a*) Item SENECA in Agamemnone:
Id eſſe regni maximum pignus putant,
Si quicquid aliis non licet, ſolis licet.
V. infra L. VIII. c. 1. §. 2. H.

(*b*) Hæc ratio nihil facit: nam & pacta Regum cum Ordinibus mutua voluntate tolli poſſunt. Sane negari nequit, politiam unam præ altera eſſe adſtrictiorem. Sic Corinthi adeo caſtigatus erat popularis Reipublicæ ſtatus, ut propius ad Optimatum gubernationem accedere videretur: quemadmodum ex PLUTARCHO in Dione diſcimus. Idem ſtatus Athenis diu & alibi fuit. H.

lare. Verum eventus magis judicium Anacbarsis, quam spem Solonis comprobavit. PLUTARCHUS Solone (p. 81. A. B.) Nisi forte jurisjurandi religione ad ista perpetuo observanda populus sese adstrinxerit, uti Romæ circa reges non tolerandos factum. Etsi an tale juramentum stringat, quando nemo ex illis, qui jurarunt, superest, supra disquisitum fuerit L. IV. c. 2. §. 17. Quo loco & notanda cavillatio Cæsaris, publicas pecunias auferentis, quæ depositæ fuerant cum exsecratione publica, in caput cujuscunque contrectare ausi, nisi causa belli Gallici: *ajebat enim religione solutam Rempublicam perdomitis a se Gallis, ut nihil inde sit periculi*. APPIANUS ALEX. de Bello civili L. II. (p. 453. Ed. Steph. 745. Ed. Amst.) Apud HERODOTUM Clio (L. I. p. 7.) Solon Athenienses juramento adegisse, scribitur, ut ne quam legem abs se latam intra decennium abrogarent. Quanquam & aliqui, ne ejusmodi statuta mutarentur, cavere voluerint, pœna statuta in eum, qui ista abroganda sit suasurus. Quæ pœna tamen non minus, quam prius statutum, abrogari potest (*a*). Sicuti Thasii quondam legem jusserant; *Qui scripserit, fœdus cum Atheniensibus faciendum, mortis reus esto*, apud POLYENUM Strateg. L. II. (c. 33.) Et Athenienses, ne quis referret de asserenda Salamine, apud PLUTARCHUM Solone (p. 82.) Et Charondas apud Thurios, ut qui legi correctionem velit adhibere, laqueo collum insertum gerens in concionem procedat, apud DIODOR. SICULUM L. XII. c. 17. Apud XENOPHONTEM περὶ ἀναβάσ. L. VI. (c. 4. §. 8. Ed. Oxon.) decretum fit, *ut si quis dividundi exercitus mentionem faciat, morte multetur*. In aristocratiis autem & monarchiis, ubi alii sunt, qui imperant, alii, quibus imperatur, adeoque ubi his ex illorum promissis & pactis jus potest quæri, clare discrimen imperii absoluti & limitati apparet. Hic igitur absolutus est, qui imperium administrat proprio ex judicio, non ad normam certorum & perpetuorum statutorum, sed prout præsens rerum conditio videtur exigere & quique adeo ex proprio judicio salutem Reipublicæ prout ejusdem tempora postulaverint, procurat (*b*). Unde tantum abest, ut in vocabulo absoluti lateat aliquid invidiosum aut liberis hominibus intolerabile; ut idem potius longe acrioris curæ & circumspectionis necessitatem principibus injungat, siquidem officio suo & conscientiæ satisfacere velint, quam queis ad præscriptam formulam negotia publica sunt expedienda. DIO CHRYSOSTOMUS Orat. 62. *Bonus princeps nihil concupiscit, quod omnia se putat habere: abstinet & a voluptatibus, quod nulla non potiri possit, si appetat: justior quoque est, quam alii, ut qui omnibus justitiam exhibeat: delectatur autem laboribus, quod sponte laboret; & diligit leges, quod non timeat. Atque hæc recte sibi persuadet. Cui enim majore opus est prudentia quam qui tantis de rebus deliberat? cui accuratiore justitia, quam qui est supra leges? & cui modestia continentiore, quam cui omnia licent? & cui majore fortitudine, quam qui omnia salva conservat* (*c*)?

§. IX. ENIMVERO quia unius hominis judicium in dispiciendo eo, quod saluti publicæ expedit, facile decipi potest, neque omnibus ea sit animi firmitas, ut in tanta libertate libidines rationi obluctantes compescere norint [HERODIANUS L. I. c. 4. Χαλεπὸν μετριάσαι τε κ. εἶρξαι ἐπιθυμίας, ἀπλέτου ἐξουσίας. *Difficile est in maxima licentia moderari sibi, quasique frenos imponere cupiditatibus* (*d*).] igitur multis populis consul-

(*a*) V. supra L. I. c. 6. §. 6. H.

(*b*) Qui, ut est apud EURIPIDEM Supplicibus, τὸν νόμον κεκτημένος αὐτὸς παρ' αὑτῷ, *legem possidet ipse apud se*. Sive, ut tales describit ARISTOTELES III. Pol. 9. qui ipsi sunt lex. *Risum enim de se excitaret, qui experiretur lege ipsos illaqueare. Dicerent enim fortasse eadem illa, quæ Antisthenes ait, leones dixisse, cum in concione verba facerent lepores, postularentque, ut omnes æquum rerum haberent*. H.

(*c*) Ὁ δὲ ἀγαθὸς ἄρχων ... οὐδενὸς μὲν ἐπιθυμεῖ, διὰ τὸ πάντα οἴεσθαι ἔχειν. φείδεται δὲ τῶν ἡδονῶν διὰ τὸ μηδεμιᾶς ἂν ἀπορῆσαι ὀρεχθείς. δικαιότερος δὲ τῶν ἄλλων ἐστίν, ἅτε πᾶσιν παρέχων τὴν δικαιοσύνην. ἥδεται δὲ τοῖς πόνοις ὅτι ἑκὼν πονεῖ. ἀγαπᾷ δὲ τοὺς νόμους, ὅτι οὐ δέδοικε κ. ταῦτα ὀρθῶς ὑπολαμβάνει. τίνι μὲν γὰρ φρονήσεως δεῖ πλείονος, ἢ τῷ περὶ τοσούτων βουλευομένῳ; τίνι δὲ ἀκριβεστέρας δικαιοσύνης ἢ τῷ μείζονι τῶν νόμων; τίνι δ' σωφροσύνης ἐγκρατεστέρας, ἢ τῷ πάντα ἔξεστι; τίνι δὲ ἀνδρείας μείζονος, ἢ τῷ πάντα σώζοντι.

(*d*) Jam dudum PLATO monuit, Principem, quamvis perfecte calleat præcepta artis Politicæ, tamen rarissime ita agere, ut, nisi ad reddendas populo rationes obstringatur salutem semper populi ante oculos habere, & utilitatibus privatis constanter præferre velit. Semper enim eum impellet humanæ Naturæ indoles, voluptatis appetens, dolorem

sultum fuit visum, tantam potestatem non ita absolute committere unius hominis judicio, ab erroribus non immuni, & arbitrio in prava flexili, sed potius certum modum imperii gerendi ipsi præscribere. Postquam inprimis fuit animadversum, certa instituta, modumque negotia expediendi genio populi, & statui civitatis optime congruere. Neque ista imperii limitatione fit injuria principibus, qui sponte populi ad id fastigii extolluntur. Nam si grave videbatur imperium accipere, quod pro arbitrio gerere non possent, licebat illud recusare. Nequaquam autem fidei religio, qua in susceptione ejusmodi imperii adstringuntur, admittit, ut postea clandestinis machinationibus, aut per vim leges regni subvertere, & absolutos sese reddere velint. Scilicet quia *nemini religiosius quod juraverit custodiendum, quam cujus maxime interest non pejerari*. PLINIUS Panegyr. (*a*) (c. 65.) Nam illud nimis quam insipidum est, quod aliqui dicunt, cum reges a Deo sint constituti, isque ipsis munus suum recte gerendum injunxerit, id quod sine exercitio summi imperii fieri nequit; igitur eo ipso Deum censeri contulisse regibus certam velut mensuram potestatis, cujus partem neque ipsi, ut delibetur aut circumscribatur, pati debeant: neque populus id recte postulare, aut ad idem regem adstringere queat. Non magis quam honeste inter maritum & uxorem tale pactum iniri potest, ut ille ad hujus furtivos amores conniveat, *doctus spectare lacunar, doctus & ad calices vigilanti stertere naso*? Aut ut ita contrahatur, *ut faceres tu, quæ velles, nec non ego possem indulgere mihi*. Verum uti illud quidem supra satis adstruximus, imperia civilia esse a Deo: ita hoc utique in arbitrio hominum fuit relictum, saltem quibus ipse Deus leges civiles non dedit, quam Reipublicæ formam in suum cœtum vellent introducere. Cordate Phil. MELANCHTHON in Epit. philosoph. moralis: *Sciendum est, dissimiles esse formas regnorum, & alibi alios esse gradus libertatis. Approbat autem Deus omnes formas imperiorum rationi & naturæ consentaneas*. Sicuti &, puto, nullibi præceptum aliquod divinum extat, ut liber populus regem sibi impositurus verbi gratia non Cajum, sed Titium eligat; aut certa aliqua formula divinitus sancita, sub qua omnibus regibus imperium sit deferendum. Neque juvantur isti homines loco 1 Samuel VIII. quo aliqui nudum regis factum cum injuria conjunctum, alii verum jus, & quod ad omnes reges pertineat, volunt describi. GROTIUS autem L. I. c. 4. §. 3. mediam viam sectatus, tradit; designari regis factum, sed quod effectum aliquem juris habeat, nempe non resistendi obligationem: seu utut rex quando talia patrat, contra officium suum faciat, non magis tamen subditos ipsi posse resistere, quam si optimo jure talia ageret. Ideo enim addi, populum istis injuriis pressum Dei opem imploraturum, quia scilicet nulla humana remedia extant. Adeoque illud vocari *jus regis*, quomodo *prætor jus reddere dicitur, etiam cum inique decernit* (*b*). *L.* 11. *D. de Just. & jure*. Enimvero genuinum ejus loci sensum hoc modo planissime erui posse arbitror. Fuerat hactenus inter Ebræos democratia, sed quæ sepe indueret faciem similem illi regno, quod ARISTOTELI heroicum dicitur. Judices divino plerique instinctu acti oppressos ab hostibus vindicabant, aut in pace jus dicebant: de cætero suadendi magis auctoritate, quam jubendi potestate; & apparatus ipsorum intra civilem modum nullo erat tributo juvandus

lorem autem refugiens, ut justitiam & utilitatem publicam negligat, dum desiderio tenetur eorum, ex quibus ipsi & Reipublicæ mala innumera suboriantur. *Ἐὰν ἄρα καὶ τὸ γνῶναί τις ὅτι ταῦτα οὕτω πέφυκε, λάβῃ ἱκανῶς ἐν τέχνῃ, μετὰ δὲ τοῦτο ἀνυπεύθυνός τε καὶ αὐτοκράτωρ ἄρξῃ πόλεως, οὐκ ἄν ποτε δύναιτο ἐμμεῖναι τούτῳ τῷ δόγματι, καὶ διαβιῶναι τὸ μὲν κοινὸν ἡγούμενον τρέφων ἐν τῇ πόλει, τὸ δὲ ἴδιον ἑπόμενον τῷ κοινῷ, ἀλλ' ἐπὶ πλεονεξίαν καὶ ἰδιοπραγίαν ἡ θνητὴ φύσις αὐτὸν ὁρμήσει ἀεὶ, φεύγουσα μὲν ἀλόγως, τὴν λύπην, διώκουσα δὲ τὴν ἡδονήν. τοῦ δὲ δικαιοτέρου τε καὶ ἀμείνονος ἐπίπροσθεν ἄμφω ταῦτα συστήσεται. καὶ σκότος ἀπεργαζομένη ἐν αὐτῇ, πάντως κακῶν ἐμπλήσει πρὸς τὸ τέλος αὐτήν τε καὶ πόλιν ὅλην*. De Legibus L. IX. p. 857. B. C. Edit. Serran. & p. 936. D. Ed. Francof. TITIUS Obs. DCI. SIDNEJUS de Gubernatione c. 2. Sect. 39. ubi cum pluribus rationibus & ingenti numero exemplorum docetur, valde difficile esse, ut Monarchia, Diis, hominibusque approbantibus regatur, si auctoritas Principis nullis legibus circumscripta sit. Legi autem inprimis merentur verba laudati SIDNEII, obvia T. II. p. 225. 231.

(*a*) Vid. SIDNEJUS dicto loco c. 3. Sect. 14.

(*b*) Quod *jus injustum* appellatur PEDONI ALBINOVANO Eleg. 1. vers. 54. Ed. Gorall.

dus. Add. Grotius ad Jud. I. 1. Pertæsus tamen eum statum populus regem volebat ad modum cæterarum gentium, id est, qui externa quoque pompa & inanibus splenderet, & perpetuum militem aleret, aut certe in armis cives exerceret, ut hostibus ingruentibus statim posset occurri. Vid. 1 Samuel. XIII. 2. XIV. 48. 52. Hic Samuel, ut re adhuc integra mature deliberaret populus, jus ejusmodi regis, & istius status incommoda ipsi ob oculos ponit (*a*). Vultis regem cultu magnifico insignem. Atqui hic numeroso erit satellitio stipatus, adeoque *filios vestros tollet & ponet in curribus suis, facietque sibi equites, & præcursores quadrigarum suarum*. Vultis regem, qui perpetuo milite sit instructus. At sic necessum erit, ut *constituat sibi tribunos & centuriones* ex filiis vestris, qui antea rei vestræ familiari augendæ poterant vacare. Eum regem negotia publica non permittent, ut agros suos ipse colat: Ergo de filiis vestris sumet *aratores agrorum suorum, & messores segetum*, ac pro armando suo exercitu *fabros armorum, & curruum suorum*. Cum præterea amplo ministerio aulæ sit usurus, neque ex dignitate uxorum & filiarum regiarum sit futurum, ut ipsæ tam luculentam culinam curent; ideo *filias vestras sibi faciet unguentarias, focarias, & panificas*. Multis præterea ministris ipsi opus erit ad pacis ac belli negotia expedienda, quibus salaria constituenda; ideo *agros vestros, & vineas & oliveta optima tollet, & dabit servis suis*. Ad quem usum etiam *decimas* exiget. Neque minus tamen, ubi opus fuerit, *servis & jumentis vestris ad operas suas* utetur. Uno verbo hoc dicit: si regem vultis habere, is regio vobis erit sustentandus, & huic fini certi reditus constituendi, cujus oneris si post pertæsum fuerit, nequidquam sceptro eum exuere poteritis, postquam vestra electione jus sibi ad regnum quæsivit, quod invito auferri non poterit. Ergo manifestum est, istum locum haudquidquam pravis principibus patrocinari (*b*): sed nec ibidem a Deo per modum legis certam velut mensuram regii imperii dictari, cui per humanas conventiones nihil possit addi, demive; sed simpliciter onera & impensas status regii, tam absoluti quam limitati, delineari. Igitur omnino est in arbitrio liberorum populorum, absolutum regi imperium, an certis sub legibus velint tradere; modo leges istæ in se nihil contineant impium, aut ipsum imperii finem non evertant. Nam etiamsi ab initio homines libere in societatem civilem coivering; cum tamen utique subjecti fuerint legi naturali, debuerunt sane tales regulas imperii & obsequii civilis constituere, quæ legi isti, legitimoque civitatum fini congruerent.

§. X. Cæterum ut recte intelligatur, quanam promissione regis (de optimatibus eadem est ratio,) imperium absolutum esse desinat, (non enim cuilibet ea vis inest,) sciendum est; regem in susceptione regni ad id recte administrandum sese obstringere promisso vel *generali*, vel *speciali*, quod plerumque jurisjurandi religione firmatur. Generale promissum potest fieri vel *tacite*, vel *expresse*. Tacita promissio regni bene gerendi in ipsa ejusdem susceptione inesse intelligitur, etiamsi nihil expresse dictum fuerit. Quo referenda sunt, quæ notantur Grotio ad 2 Regum XI. 17. Po-

(*a*) Quamvis ingeniosa sit hæc Auctoris interpretatio, veri simile tamen est, a Samuele non id proponi, quod Regibus facere *jus* sit, sed mala oculis Judæorum sisti nascitura ex Regum *facto*, ut hi eo citius Regni desiderium ponerent. Vid. SIDNEJUS de Gubernatione c. 3. Sect. 3. 4. 5. 7. Plerique interpretes verbis prioribus v. 11. c. 38. 1 Samuel. nituntur, utpote, quæ sic verti solent. *Et dixit; Hoc erit jus Regis*. Sed vox משפט *mischphat* sæpe ad *factum*, sive id bonum, sive malum, sive justum, sive injustum fuerit, refertur. Sufficerit, unicum eam in rem adduxisse exemplum ex eodem libro Samuelis c. 2. v. 12. & seqq. depromtum. *Cæterum*, inquit, *filii Eli erant filii Belialis: non agnoverunt Jehovam. Et mos quidem Mischpath sacerdotum horum erga populum hic erat: quisquis vir, si sacrificabat sacrificium; venit puer sacerdotis - - - & fuscina erat trium dentium in manu ejus, infixitque in - - aheno - - (et) quicquid extrahebat - - accipiebat sacerdos*. Jam autem sacerdotibus jus nullum erat talia faciendi. Pertinebat enim ad eos pectus tantum & scapula dextra victimarum per Levit. c. 7. v. 30. & seqq. Conf. CLERICUS ad d. l. Samuelis, qui ostendit, sententiam eorum, qui huic loco absolutum Regum arbitrium superstruunt, regulis artis Criticæ, non minus quam principiis sanæ rationis repugnare.

(*b*) Maxime quia jus illud Hebræorum populo fuit proprium: volebant enim regnari ad modum vicinorum, qui herili imperio utplurimum utebantur. Ut adeo id ad alios populos proferri fas non sinat. V. si libet, quæ dixi de Jurispr. universal. sect. 2. §. 13. H.

17. *Populus promisit regis salutem sibi curæ fore. Ita hic idem Josephus. Nam ut rex populo quidquam promitteret, moris apud Hebræos non fuit.* Nempe promissione expressa, & quæ in coronatione fieret. Frequentissimum tamen est, promissionem illam fieri expresse, non sine juramento, certaque rituum solennitate. Neque id inusitatum, ut in ea promissione officium regis describatur per periphrasin, aut enumerationem præcipuarum partium; puta, se diligenter invigilare velle saluti publicæ promovendæ, bonos defensurum, malos coerciturum, justitiam integre administraturum, neminem oppressurum, & similia. Ejusmodi promissa haudquaquam τὸ absolutum imperii delibant (*a*); adeoque rex per eadem obligatur quidem ad imperium bene gerendum; quem autem modum, quæve media isti fini producendo sit usurpaturus, in ipsius judicio & arbitrio relinquitur. Specialis autem promissio, & in qua etiam modus & media in imperio administrando adhibenda exprimuntur, duplicem habere vim videtur. Alia enim regis duntaxat conscientiam stringit: alia autem abs sui impletione obsequium civium tanquam a conditione suspendit. Prioris generis promissio talis est, si rex spondeat verbi gratia, se certo hominum generi magistratus non mandaturum, se nemini privilegia in onus cæterorum redundatura daturum, nullas novas leges laturum, nova tributa aut vectigalia non impositurum, milite externo non usurum, & similia; neque tamen simul constituatur concilium, quod rex teneatur consulere, siquidem ab istis promissis tempora Reipublicæ discedere jubeant; (nam istis semper tacita hæc exceptio inesse intelligitur, ni salus Reipublicæ suprema in ejusmodi legibus lex, aliter requirat,) idque concilium jure suo, non precario, super illis negotiis possit cognoscere, citra cujus consensum cives jussis regis circa talia non obligentur. Hic utique ad certas quasdam leges administratio imperii est restricta, & ubi citra necessitatem rex secus fecerit sine dubio fidei violatæ est reus. Neque tamen civibus competit facultas regis jussa ideo detrectandi, aut istos actus reddendi irritos. Nam si rex dicat, salutem populi, aut insignem Reipublicæ utilitatem id postulare, sicuti & ea præsumtio actus regis semper comitatur, non habent cives, quod regerant: quippe cum ipsis desit facultas cognoscendi super istis actibus, utrum Reipublicæ necessitas eosdem exigat, an minus. Ex quibus & hoc apparet, non satis sibi cavere populum, si regi quidem non nisi limitatum velit imperium tribuere, neque tamen constituat aliquod concilium, citra cujus consensum actus isti excepti nequeant exerceri: aut ni regi incumbat necessitas comitia habendi, ubi super exercitio istorum actuum deliberetur. Id enim præstat, quam si regi necessarium sit consulere consilium aliquod ex paucis duntaxat civibus constans; cum contingere possit, ut paucorum istorum privata commoda a bono publico discrepent, utique adeo ipsi ob privatum interesse non consentiant in salutaria regis destinata. Arctius vero constringitur regis imperium, si expresse inter regem & cives sit conventum in delatione imperii, ut ad certas leges fundamentales imperium gerat, ac super negotiis, circa quæ absoluta disponendi potestas ipsi non est relicta, ad concilium populi vel procerum referat, neque citra istius consensum quid decernat, secus si factum fuerit, nolle cives jussis ejus circa talia teneri. Tali modo qui regem sibi constituit populus, obsequium, ipsi promisisse intelligitur non absolute, & in omnibus, sed quatenus imperium ad capitulationem & leges fundamentales congruit; abs quibus discrepantes actus ipso jure sunt irriti, neque vim obligandi cives obtinent. Neque tamen per ejusmodi leges fundamentales summum imperium redditur mancum (*b*). Possunt enim in tali regno omnes Imperii actus exerceri, qui in regno absoluto, nisi quod hic rex solo,

(*a*) Habet hic locum illud JCtorum: quæ tacite insunt, si expresse adjiciantur, nullum producunt juris effectum. H.

(*b*) Principes, qui absoluto imperio etiam maxime studuerunt, interdum agnovisse videmus, Nihil se posse contra leges. Elegans exemplum præsto est apud SIDNEJUM, qui in Tractatu de Juribus Reginæ Franciæ (dans le Traité des Droits de la Reine de France) jussu Ludovici XIV. Regis Galliarum, vindicandæ partis Belgii Hispanici caussa excuso 1667. inter alia hæc legi observat: *Reges in hac felici impotentia constituti sunt, ut nihil possint contra leges patriæ suæ.*

solo suo judicio, saltem ultimo, utitur: illic autem penes concilium est cognitio velut concomitans, non ex qua radicaliter vis imperii dependeat, sed quasi a conditione sine qua non. Neque etiam in tali civitate exsistunt duae voluntates. Nam utique omnia quae vult civitas, vult per voluntatem regis. Etsi limitatione ista fiat, ut non exsistente certa conditione, rex quaedam non possit velle, aut frustra velit. Sed nec in tali regno rex summum habere imperium desinit, aut concilium ipso rege est superius. Non enim sequitur; hic non potest agere omnia ex proprie libidine, ergo non habet summum imperium. Ego non teneor huic in omnibus parere; ergo sum ipso superior, aut aequalis. Ego huic non possum quolibet modo imperare; ergo ille ipse mihi quaedam positive potest injungere. Et longe diversa sunt haec (*a*): ego teneor sequi, quod huic placet, quia pacto me ad hoc obligavi; & ego teneor sequi hujus voluntatem, quia pro imperio mihi hoc injungere potest. Summum autem & absolutum nequaquam sunt unum & idem. Illud enim notat absentiam superioris aut aequalis in eodem ordine: hoc autem facultatem proprio ex judicio & arbitrio qualecunque jus exercendi. Sed quid si expresse addita sit clausula (*b*) commissoria (*c*), ut si contra fecerit, regno excidat. (*Expresse* dicimus, nam vis legis commissoriae non inest illi clausulae, *si secus fecerit, se nolle teneri.*) Sicuti apud Sabaeos rex, caetera ἀνυπεύθυνος, ubi regia exiverat, a populo jussu veteris oraculi lapidabatur. Vid. DIODORUS SICULUS L. II. c. 47. & AGHATARCHICES de Mari rubro c. 50. Quo referre possis illud STRABONIS L. XV. (p. 488. Ed. Gen. Casaub.) *Si qua mulier in India regem ebrium occiderit, munus habet, ut cum illius successore jungatur.* Arragonii quondam, postquam rex in ipsorum privilegia juraverat, hoc modo ipsi obsequium promittebant: Nos, qui valemus tantum quantum tu, te facimus regem & dominum nostrum hac conditione, ut observes nostras leges & privilegia, sin minus, non (*d*). Vid. HOTOMANNI Franco-Gallia c. 12. Sic Severus Imp. sub initium imperii non solum juravit, nullum Senatorem suo jussu interfectum iri; sed praecepit etiam, ut publico decreto sanciretur, *Imperatorem, si Senatori mortem afferret, eumque cujus opera ad eam rem uteretur, liberosque ipsorum, hostes Reipublicae futuros*, apud XIPHILINUM Epit. Dionis (in Severo.) Etsi non multo post Julius Solon, qui illud ipsum decretum jussu Imperatoris conscripserat, interfectus fuit. Hic certum videtur, regem absolutum non dari, cui regnum sit commissum sub clausula commissoria. Quo minus tamen limitatum quis imperium, vere regium tamen, hoc modo habeat, nihil prohibere videtur (*e*). Nam licet ponamus, temporarium imperium pro summo agnosci non posse; tamen proprie temporarium non dixeris, quod a conditione potestativa dependet, & quam nunquam exsistere penes regem est. Neque ideo ejusmodi rex judicio populi subjicitur, penes quem sit cognitio, an fidem fefellerit, vel non. Nam praeterquam quod ejusmodi clausula commissoria talia comprehendere solet, quae in ipsos sensus incurrunt, quaeque adeo ambiguae disceptationi non sunt obnoxia, etiam qualiscunque illa cognitio non habet indolem judicii, quo super actione subjecti cognoscitur, sed nihil aliud est, quam nuda contestatio, quo quis manifestum suum jus ab altero violari ad animum revocat; id quod etiam in inferiorem cadere potest. Conf. BOECLERUS ad Grot. L. I. c. 3. §. 16. GROTIUS dicto loco obscurius loquitur, quando obligationem ex promissis regum cadere dicit vel *in exercitium actus*; vel etiam *directe in ipsam facultatem*. Contra prioris generis promissa si fiat;

(*a*) Vid GROTIUS L. I. c. 3. §. 16. num. 1. ubi hoc patrisfamilias exemplo illustrat, qui, si familiae suae quidquam, quod ad directionem ejus pertineat, promiserit, promissis suis stare tenetur, etsi ideo esse non desinat caput hujus societatis. Similiter maritus, si quid uxori pollicitus sit, salva id potestate maritali, praestare obstrictus est.

(*b*) Cap. praeced. §. XVII. nota 3.

(*c*) Vid. de Polonia HARTKNOCH L. 2. de Polon. c. 2. §. 24. THUANUM L. LXII. ad A. MDLXXV. Conf. PIASECIUM Chronic. ad A. MDCVII. Adde AUCTOR. L. VII. Rerum Brandemburg. §. 26. 37. 40. ad A. MDCLVII. H.

(*d*) *Nos que valemos tanto come vos, os hazemos nuestro Rey, con tal que nos guardeys nuestros fueros y libertades; y sino, no.* Relat. Antonii PEREZ Secretarii Status Philippi II.

(*e*) Nam & pendente lege commissoria dominium est penes emtorem. Vid. *L.* 1. *&* 2. *D. de Lege Commissoria*. H.

si fiat, actus dicitur injustus, validus tamen; contra posterioris generis, etiam *irritus*. Quasi diceret: interdum rex promittit, se aliqua parte summi imperii nisi certo modo non usurum: interdum parte aliqua plane sese abdicat. Circa quod duo monenda sunt; primo quod etiam irriti possint esse actus, qui contra prioris generis obligationem suscipiuntur, verbi gratia, si rex promiserit, se inconsultis ordinibus nova tributa non indicturum, putaverim irritam esse indictionem, quam proprio arbitrio rex fecerit. Deinde quod posteriori modo summi imperii partes divellantur, aut mutilentur.

§. XI. CÆTERUM ut penitius natura regnorum limitatorum intelligatur, sciendum est, negotia, quæ in administranda Republica occurrunt, esse duplicis potissimum generis. Nam de quibusdam in antecessum potest constitui, ideo quod, quandocunque eveniunt, eandem habeant naturam: de quibusdam autem non nisi ex præsenti tempore judicium ferre licet, Reipublicæ expediant, nec ne, ideo quod, quæ illa comitantur, prævideri nequeant. Circa utraque, ne a bono publico aberraretur, populus, cui limitatum placuit regnum, cavere potuit. Illic quidem, dum perpetuas leges conscribit, ad quas sequendas rex adstringeretur; hic autem, dum concilium populi vel procerum consuli vult. Sic populus perspecta religionis suæ veritate, quique modus regiminis sacri, rituumque exteriorum suo genio quam optime congrueret, regi in delatione imperii legem potuit dicere, ne quid circa sacra semel recepta propria auctoritate mutaret. Sic cui non constat, quam sæpe justitia soleat laborare, si citra leges scriptas ex solo imperantis judicio, & ex æquo & bono, quod frequenter non ratio, sed affectus aut imperitia suggerunt, jus reddatur. Vid. TACITUS A. XIII. 4. 2. Tali incommodo evitando regem potest obstringere populus, ut vel ipse æquabiles conscribat leges, vel eas, quæ jam extant, observet; utique jus ex istis legibus dicatur per certa collegia, causæque non nisi gravissimæ, aut per appellationem demum ad regem devolvantur. Quanquam & sæpe ex usu regis sit, invidiosas causas per alios decidi (*a*). Apud OVIDIUM Metam. L. XII. (v. 626. & seqq.) *A se Tantalides onus invidiamque removit: Argolicosque duces mediis considere castris Jussit: & arbitrium litis trajecit in omnes*. Et ambitiosæ aut importunæ intercessiones pro noxiis isto obtentu commode repelluntur. *Legum severitatem & auctoritatem sua voluntate & proposito plus valere, & judicum sententias suo judicio præpollere*, dicebat Andronicus Commenus apud Nicetam ACOMINATUM L. I. de Imperio Andronici. Sic cum notissimum sit, quam facile aliorum sudore parta per ambitum aut luxum profundantur: igitur ne opes civium ex regum libidine alimenta vitiis ipsorum præberent, sapienter alicubi populus certos reditus regi assignavit, quot sufficere judicavit ad statos sumtus in Rempublicam impendendos; quod si ampliores desiderarentur, ad concilium referri super ea re voluit. Cum etiam nonnulli reges gloriæ bellicæ plus justo sint avidi, & in bella non necessaria ruentes, se simul & Rempublicam in casum dent: inde cauti fuere, qui in delatione imperii regibus suis hanc necessitatem injunxerunt; ut, saltem si ipsi bello alios vellent lacessere, concilium prius consulerent. Franc. Lopez de GOMARA Hist. Ind. Occid. c. 95. tradit, incolas insulæ Borneo odisse bellum, regesque bellatores, eoque hos ante primam aciem solent collocare. Et sic circa alia quoque potuit constitui, quæ populus perspexit ex usu Reipublicæ esse: ne, si circa ista regi absoluta disponendi facultas relinqueretur, fortasse bono publico parum consuleretur. Ex hisce omnibus etiam patet, in quem sensum explicanda sint, quæ politici Græci, & qui eos sequuntur tradunt (*b*), legibus potius quam hominibus regimen civitatis esse committendum. Quod non alium commodum habere sensum potest, quam hunc: præstare, ut qui imperant, ad præscriptum potius certarum legum Rempublicam gubernent, quam proprio incircumscripto arbitrio. Alia enim solæ leges non magis idonæ sunt

(*a*) *Imaginem cognitionis* vocat TACITUS III. Annal. 17. qui & alio loco notat: *Sævitiam Neronis per hujusmodi imagines illusisse*. H.

(*b*) Loca congessit GATAKERUS *ad L.* 10. *Antonini* §. 21. Conf. supra L. I. c. 6. §. 14. in fine. H.

funt ad gubernandam civitatem, quam pixis nautica ad regendam navem; ni nauclerus accesserit (*a*). Qua ratione regum potestas in Ægypto fuerit limitata, late docet Diodorus Siculus L. I. c. 71. Addatur de rege Taprobanes Plinius N. H. L. VII. cap. 22. in fin. Et Solinus c. 66. Apud Philostratum de Vita Apollonii L. III. c. 10. dicitur, *sapientum* Indorum *jura non finebant regem supra diei spatium apud eos morari* (*b*). Insolita magis sunt, quæ de rege insularum Hæbudum memorat Solinus c. 35. *Rex nihil suum habet, omnia universorum. Ad æquitatem certis legibus stringitur. Ac ne avaritia divertat a vero discit paupertate justitiam, utpote cui nihil sit rei familiaris. Verum alitur e publico. Nulla illi fœmina datur propria, sed per vicissitudines, in quamcumque commotus fuerit, usurariam sumit. Unde ei nec votum, nec spes conceditur liberorum.* Miser quoque Mossynœcorum rex, quem, ubi iniquam sententiam tulisset, eo die turri inclusum fame macerabant. Apollonius Rhodius Argon. L. III.

§. XII. Cum autem utplurimum regi limitato circa actus illos, quos absoluto ipsius imperio populus relinquere noluit, consulendum sit concilium universi populi, seu eorum, qui illum in classes divisum repræsentant; ulterius observandum, non æqualem ubique istius concilii esse potestatem. Nam alicubi ipse rex, cætera absolutus, constituit concilium aut senatum, citra cujus approbationem ipse nolit sua decreta valere. Quo referenda putaverim, quæ de monarchia Sinica tradit Neuhof (*c*) in Generali Descriptione Sinæ c. 1. Qui senatus sine dubio consiliariorum duntaxat auctoritatem habebit, & decreta regis sub censuram revocabit, quæque Reipublicæ minus expedire visa fuerint, rejiciet, non proprio jure, sed concessa ab ipso rege potestate. Qui hoc modo sibi cavere voluit, ne per imprudentiam aut impulsu adulatorum aliquid statueretur minus Reipublicæ proficuum. Quo spectat illud apud Plutarchum in Apophthegm. (p. 174. B. 183. F.) *Ægyptiorum reges legem quandam suam servant, qua juramento obstringunt judices, ut rege ipso injustam flagitante sententiam, ei morem non gerant.* Et apud Eumdem d. l. *Antigonus tertius scripsisse civitatibus* memoratur, *si quid contrariam legibus per epistolam mandaturus esset, ne parerent, sed ipsum ignoratione lapsum censerent.* Vid. *L. 7. C. de Precib. Imperatori offerendis* (*d*). Aliquando & hoc modo importunæ flagitationes eluduntur, dum princeps ipse in speciem indulget, quod novit a senatu rescissum iri. Vid. *L. 1. C. de Petit. bonorum sublatis* (*e*), Bodinus de Republ. L. III. c. 4. Gramondus Hist. Gall. (*f*) L. V. seqq. Joh. Labardæus Hist. de Reb. Gallicis L. III. p. 132. 133. Edit. Paris. A. 1671. Quando tamen omnino placitum suum valere vult rex, rationesque a senatu adductas parum graves agnoscit, non habet iste ulterius, quod potestati regis obluctetur. Non enim præsumitur, regem constituendo talem senatum jure suo absolute imperandi se voluisse irrevocabiliter abdicare, & quod a civibus simpliciter poterat exigere obsequium, ultro a conditione suspendisse. Adeoque senatus iste delegatam duntaxat a rege potestatem obtinet, limitandam, quandocunque placuerit; etsi non nisi ex caussis gravissimis placere hoc debet. Quanquam & hoc fieri possit (*g*), ut ubi libere abs rege talis senatus semel fuit constitutus, suc-

(*a*) Nimirum, ut ait ARISTOTELES III. Pol. 6. Ὁ *νόμος συνθήκη, καὶ καθάπερ ἔφη Λυκόφρων ὁ σοφιστὴς, ἐγγυητὴς ἀλλήλοις τῶν δικαίων, ἀλλ' οὐχ οἷος ποιεῖν ἀγαθοὺς καὶ δικαίους τοὺς πολίτας. Lex postum est, ut ait Lycophron Sophistes, quæ sponsor est inter ipsos rerum justarum: non tamen tantarum virium, ut valeat cives bonos ac justos efficere.* H.

(*b*) Vid. GROTIUS L. I. c. 3. §. 16. num. 3.

(*c*) Et de Imperatore Fezzo-Marocano refert St. OLON Relatione de ejus Imperio p. 108. sequ. illum, licet despotice imperet, & summum Sacerdotem cæterosque magistratus constituat, horum decretis subjici, neque iisdem se subtrahere posse, si libeat vel minimo subditorum suorum ad eos appellare. Quanquam addat Historicus: *Id ausurum venisitem, ob vindictam, quæ secutura sit, certissimam mortiferamque.* H.

(*d*) L. 8. C. de *Legib. Novell.* 152. H.

(*e*) *Sed quoniam plerumque ita in nonnullis caussis inverecunda petentium inhiatione constringimur, ut etiam non concedenda tribuamus: nec rescripto quidem nostra adversus formam latæ Legis loci aliquid relinquatur.*

(*f*) Et L. 2. *ad A. MDCXIV. & L. 5. A. MDCXX.* Minister. Cardinal. Richelii L. VI. c. 5. & L. VIII. c. 28. H.

(*g*) Ut factum in Anglia & Polonia, de quo alibi. Non dubitavit tamen Elisabetha Angliæ Regina subinde Curiam modestiæ admonere, & reverentiam juris regii Ordinibus commendare, imo ple-

succeſſores juramento in delatione imperii poſſint adſtringi, ut ne iſtum iterum tollant. Per talem autem ſenatum, præſertim ubi regi ſit poteſtas eundem iterum diſſolvendi, imperium abſolutum eſſe non deſinit. Id enim non in eo conſiſtit, ut rex cæca ex libidine, aut inconſulto animi impetu omnia agat, ſed ut demum ex proprio judicio de negotiis Rempublicam ſpectantibus decernat: cui haudquidquam repugnat neceſſitas ſanas rationes audiendi. Inde licet conſilium, quod ab ejuſmodi ſenatu regi datur, per ſe & velut ex poteſtate imperandi, quæ in iſto hæreat, hunc non obliget: occaſionem tamen obligationi præbet, quatenus regi repræſentat, qua ratione officio ſuo in præſenti negotio ſatisfacere queat. Sicuti medicus per ſe quidem ægrotum non obligat; dum tamen oſtendit, quid ſanitati ipſius conducat, ad iſtius conſilium ſequendum tenetur ex lege naturæ, quæ cuique curam ſalutis & incolumitatis ſuæ imperat. Add. 1 Reg. XII. 7. 8. MARTINIUS Hiſt. Sinicæ L. V. c. 37. refert: *Sinicos melioris famæ reges ut plurimum in uſu habuiſſe; ut cum a Philoſophis ac bonis viris vel de fugiendis vitiis, vel de virtute ſectanda, vel de re alia quacunque, ad regni bonum pertinente, monerentur, ea flexis genibus exciperent*. Add. IDEM L. VI. c. 1. ſeqq. Idem judicandum de conventibus ordinum (*a*), qui huc tantum inſerviunt, ut ſint majus regis conſilium, per quod querelæ populi, quæ ſæpe in conſilio privato reticentur, ad regis aures perveniant, cui deinde liberum ſit ſtatuere, quod ex uſu ipſi videatur. Vid. GROTIUS L. I. c. 3. §. 10. HOBBES Leviath. c. 30. ubi recte monet, ſiquidem Regi ſummum imperium conſtare, ac ni civitas biceps fieri debeat, non poſſe conventum illum plura negotia tractanda ſuſcipere, quam a Rege propoſita ſunt; cum etiam iſti deputati a populo ad nihil amplius potuerint inſtrui, quam in literis, quibus convocabantur, continetur. Sicuti & ſolvetur conventus, quando Rex in præſens ab iis nil amplius tractandum declaraverit. Per modum tamen precum quædam regem ultro monere conventus iſte non prohibetur. Aſt vero utique limitatur regnum, quando ſub hac conditione cives in regem illud contulerunt, ut circa certos actus exercendos concilium ordinum conſulat, citra quorum conſenſum decreta regis nihil ſint valitura. Penes regem tamen eſſe debet, id concilium convocare, & diſſolvere (*b*), ac negotia expedienda proponere; ni regi nudum nomen relinquere, aut irregularem Rempublicam facere velimus. Quod ſi autem & ipſi ordines convocati ultro quædam ad ſalutem regni ſpectantia monere poſſint; decreta tamen ſuper iis facta vim ſuam abs ratihabitione regis mutuabuntur (*c*). In hoc autem differunt ejuſmodi ordines a conſiliariis proprie dictis, quod licet utrique cum rege non niſi rationibus agere queant; horum tamen rationes rex utique rejicere poſſit, illorum non item. Neque indignum judicabit rex, ſi quædam ab ipſo propoſita ordines non admittant. Nam utique promiſit, ſeſe ob oculos ſemper habiturum utilitatem Reipublicæ, de qua certius præſumuntur judicare plures ſelecti, quam unus. Habet ergo, quod ſuam imprudentiam, aut pravos affectus, aut fata Reipublicæ accuſet rex, ſi ordines ab ipſo diſſentire contigerit. Ex quo & hoc apparet, vanum eſſe metum eorum; qui putant, hac ratione in arbitrio fore ordinum, ut Reſpublica ſit ſalva, an minus. Neque enim tanta vecordia temere expectari poteſt vel a rege, ut ordinibus neceſſitates Reipublicæ clare nequeat exponere; vel ab ordinibus, ut iis perſpectis ſalutem ſuam pertinaciter prodere velint. Hoc tamen certum eſt cum illi, qui limitatum imperium in regem contulerunt, haudquidquam præſumantur velcivitatem voluiſſe deſtruere, ac diſſolvere, vel ſuis pactis id efficere, ut finis civitatum obtineri non poſſet: inde iſtarum conventionum

plenis comitiis denunciare; *caverent Principis patientiam lædere*: Vid. CAMDENUS ad A. MDLXVI. H.

(*a*) Vid. HOSPITALII Oratio, & alia Valentini Epiſcopi apud THUANUM Libr. hiſtor. 25. & 27. ad A. MDLX. H.

(*b*) Quod tamen illuſtrationem quandam meretur, quæ peti poteſt ex SIDNEII Libello de Gubernatione c. 3. ſect. 38. & reliquis ejus capitis.

(*c*) Ut apud Veteres Francos, quorum Ordines poteſtatem non niſi conciliariam habuiſſe, aperte evincit locus inſignis in HINCMARI Ep. 3. c. 34. Conf. BOECLERUS in Reb. ſecular. ſub Carolo M. p. 19. & ſub Lothario p. 507. H.

num ita ſemper faciendam eſſe interpretationem, ut communi omnium ſaluti conveniant & nulla ratione eidem adverſentur. Utque adeo in paciſcendo, quicquid pacti ſunt, eam mentem credendi ſint habuiſſe; ne quid per eas conditiones & pactiones committatur, quod communi omnium ſaluti, & publicæ utilitati obeſſet, aut quo civitatis convulſio aut diſſolutio ſequatur. Quod ſi autem ejuſmodi caſus contingat, conveniens quidem fuerit, ſi res moram patiatur, in conventu populi aut ordinum eundem proponi. Ubi hoc fieri nequeat, penes regem erit, pacta, in exitium civitatis eruptura, dextre corrigere. Id quod etiam circa receptas publice leges valet, quas aliquando ſilere ſumma lex, ſalus populi, jubet. Quo ſpectat factum Ageſilai (*a*) apud PLUTARCHUM in ejus Vita (p. 612. 613. Ed. VVechel.) qui per unum diem leges Lycurgi juſſit dormire, ut citra ignominiam poſſent reverti, qui ex prælio ad Leuctra profugerant. Sic & ordinarium judiciorum proceſſum ſæpe obſervari non permittunt tempora Reipublicæ (*b*), aut nocentium conditio, qui, ſi rei eſſent peragendi, acie vincendi prius forent. Unde cum grano ſalis accipiendus eſt HOBBES Leviath. c. 29. ubi factum hoſtile vocat, non pœnam, quod infligitur auctoritate quidem publica, niſi publica antecedat condemnatio (*c*). Nam hoc verum eſt ubi nullum delictum anteceſſit. Sed ubi de certo conſtet, pœna utique erit, quæ infligitur, utut per ordinarium proceſſum reum damnari tempora Reipublicæ non tulerint.

§. XIII. ENIMVERO HOBBESIUS nullam diſtinctionem inter ſummum & abſolutum videtur agnoſcere velle, ſed potius omne imperium ſummum idem putat eſſe abſolutum (*d*). Ubi obſervandum, omnibus illis dictis quæ nimis crude ab eo poſita ſunt, ex fine civitatum reſtrictionem eſſe addendam. Puta, quod de Cive c. V. §. 6. tradit: illum, cui in civitate competit jus pœnas ſumendi, *jure cogere omnes ad omnia, quæ ipſe vult*. Sicut & ipſe hanc limitationem exprimit c. 5. §. 6. *quæ ad pacem & defenſionem ſunt neceſſaria*: dicto loco §. 9. in fin. ad pacem & defenſionem communem. Et c. 6. §. 13. cum jure ſummi imperantis connecti ait tantam civium obedientiam, *quanta ad regimen civitatis neceſſario requiritur*. Sic, quando d. §. 13. dicit: *Quicunque voluntatem ſuam ita voluntati principis ſubjecit, ut quidlibet poſſit impune facere, leges condere, lites judicare, pœnas ſumere, viribus & opibus omnium ſuo arbitrio uti, atque hæc omnia jure, ſane ei imperium maximum, quod concedi poteſt, conceſſit*: conſiderandum, qua intentione, quoque conſilio homines ad civitates conſtituendas animum appulerint. Unde non plus poteſtatis ſua voluntate quis in illum tranſtuliſſe intelligitur, quam quantum ad iſtum finem facere per ſanum hominem judicari poteſt: etſi quid hic & nunc ad iſtum finem faciat, non penes transferentes arbitrium ſit, ſed penes eum, in quem poteſtas illa fuit tranſlata. Ergo cogere jure cives ad omnia ſummus imperans poteſt, quæ ipſi ad bonum publicum aliquid facere judicantur. Ad illa autem cogere cives, quæ ſaluti civitatis repugnant, aut legibus naturalibus adverſantur, ne velle quidem debet. Et ſi tale quid conatus fuerit, ſine dubio poteſtatis ſuæ limites tranſgreditur. Conſideremus quoque argu-

men-

(*a*) Vid. ſupra L. I. c. 6. §. 17. H.

(*b*) Exempla paſſim in hiſtoriis occurrunt. Habet hic locum quod Porcius Cato dicebat apud SALLUSTIUM de Bello Catilinario: *Cætera maleficia tum perſequare, ubi facta ſunt; hoc, niſi provideris, ne accidat; ubi evenit, fruſtra judicia implores*. H.

(*c*) Vid. ſupra d. L. I. c. 6. §. 17. in fine, ubi de Hiſpanis. Add. de Venetis St. DISDIER Part. II. Deſcript. Reip. Vener. p. 230. ſequ. H.

(*d*) Quam ſententiam etiam Romani Pontifices reapſe probant. V. ſupra L. IV. c. 2. §. 5. circa extrem. HOBBESIUS præterea c. 8. de Cive §. 10. c. 9. §. 10. 12. Leviath. c. 20. abſolutum & herile imperium pro iiſdem habet, quia tantum a ſubditis exigit fidem, nec eam ad ſummum imperantem reciprocat, ob defectum pacti, quod ſubditis cum illo negat intercedere. Enimvero cum hypotheſin hancce AUCTOR ſupra luculenter deſtruxerit, atque HOBBESIO ipſo docente c. 14. Leviathan. *qui transfert aliquod jus ea cauſa id facere intelligatur, ut ſibi reciproce ab eo, cui translatum eſt, jus vel bonum accipiat*; eccui libeat credere, homines in naturali ſtatu poſitos, & ſui juris, ſponte tam pretioſi boni (nam libertatem τῶν ἀγαθῶν μέγιστον vocat DIO PRUSÆUS) jacturam facere voluiſſe, ut cum ipſi, tum eorum res ſint inſtrumenta, liberrimo alterius arbitratu moderanda? H.

menta, quibus IDEM de Cive cap. 6. §. 17. evincere nititur, frustra limitationem imperii suscipi. Dicit: *Cœtum illum*, qui regi futuro leges præscripsit, *utique habuisse potestatem absolutam*, saltem habitualiter, aut virtualiter. *Si maneat cœtus, vel de tempore in tèmpus ad certum diem & locum conventus celebret, erit perpetua potentia illa*; & sic rex non habebit summum imperium, sed erit nudus magistratus. (Quod concedimus, si cœtus ille suo jure coire, & de quibusvis Reipublicæ negotiis decernere queat, eique ad reddendas rationes rex sit obnoxius.) *Sin penitus se dissolvat, ni una dissolvatur civitas, relinquitur utique alicubi potestas puniendi eos, qui leges transgrediuntur: quod fieri sine absoluta potestate non potest.* Id quod falsum (*a*), uti & argumentum, quo isthoc probare vult: *Nam qui jure tantum sibi concessum virium habet, ut possit quoslibet cives pœnis coercere, habet potentiam tantam, ut a civibus major contribui non possit.* At qui finem civitatum cogitaverit, & quod per voluntatis atque virium submissionem cives non immobiles propriis nervis trunci facti fuerint, & quod sub conditione virium suarum usum alteri concedere, & an conditio illa extet, judicare, eaque deficiente, vires suas retrahere cives queant; is facile infirmitatem hujus argumenti deprehendet. Sicuti & illud aperte falsum; non plus cautionis esse ab imperii abusu, concesso imperio limitato, quam si absolutum id relinquatur. Neque semper, qui satis virium habet ad omnes defendendos, (quod omnes non stolidi cives regi suo libenter concedunt,) satis quoque virium habet ad eos opprimendos. Imperia ducis, quæ vim habent movendi milites, ut strenue hostem invadant, enerviæ deprehendentur, si jubeat eosdem in se mutuo ferrum stringere. Denique recte quidem cordati principes, etiam absoluti, ingenio sese civium attemperant, & sæpe quandam ipsorum utilitatem minus urgent, quando isti ad officium sine periculo civitatis cogi non possunt. Ast illi cives non minus cordati, qui cum perspectum haberent, quid suæ civitati non expediret, per leges fundamentales effecerunt, ne ad istud a rege cogi possent.

§. XIV. DENIQUE & hoc summo imperio, quod penes Monarchas potissimum hæret, accidit, ut modus id habendi sit vel plenus, vel magis aut minus diminutus. Quidam enim reges dicuntur regnum habere in patrimonio; alii utiliter tantum & jure quasi usufructuario idem possidere dicuntur (*b*), idque vel ad tempus vitæ, vel ad posteros quoque suos certa lege (*c*) transmittendum (*d*). Aliis denique certum temporis spatium gerendo imperio præfixum est, quo elapso illud expirat, & ipsi ad privatam conditionem rediguntur. Equidem HOBBESIO de Cive c. 7. §. 16. c. 9. §. 11. illi quoque monarchæ temporarii vocantur, qui imperium ad

(*a*) Ne dicam, licet particularis ille cœtus dissolvatur, manere societatem pacto primo, de quo supra egimus, conflatam, quæ utique capax est juris ex promissione acquirendi. H.

(*b*) Hic tamen diversæ sont sententiæ. HOBBESIUS de Corpore politico Part. II. c. 2. §. 11. regna omnia, quæ successione deferuntur, patrimonialia esse contendit. E contrario HOTOMANNUS (V. infra §. 16. in fine) regna Patrimonialia dari negat. Enimvero uti hunc refellit experientia. Exemplis compluribus regnorum, vel testamento, vel conventione translatorum, quæ GROTIUS adduxit in not. ad L. I. c. 3. §. 12. n. 6. Adde de Dalmatarum Regina, Uladislaum Regem Hungariæ heredem instituente, BONFINIUM L. II. Rer. Hungar. Decad. 4. De Rudolpho III. Rege, Burgundiam Conrado Saliquo & ejus filio Henrico III. testamento relinquente, SIGEBERT. ad A. MXXXIV. HERMANNUM ad A. MXXXII. OTTONEM FRISINGENSEM L. VI. Chronic. c. 30. 31. De imperatoribus Chinensibus le COMTE Commentar. de statu præs. Chinæ ep. 9. Testamentum Beatricis Regis Siciliæ A. MCCLXXI. apud Lucam DACHERIUM Tom. 6. Spicileg. p. 475. Testamentum Philippi IV. Reg. Hispan. apud Cajetanum PASSARELLUM de Bell. Lusitan. Castellan. L. IX. p. 428. Ita illi ratio obstat: neque enim necessarium est ad gubernationem regni, ut id alienabiliter habeatur; neque præsumendum, populum id voluisse in se concedere, quod cum maximo ejus incommodo sæpe est conjunctum. H.

(*c*) Quo & ea conditio pertinet, qua Princeps certæ religioni adstringitur. Vid. HERTIUS in Differtat. de Superioritate territoriali T. II. Commentat. & Opusc. §. 23. p. 217. & seqq. & BÆLII Responses aux Questions d'un Provincial. T. I. p. 335. & seqq.

(*d*) Qui reges hereditarii, observante id Celeb. OTTONE ad Offic. Hom. & Civ. L. II. c. 9. §. 2. adductis imperare solent. Quare etiam Sedes Romana Hereditarios Electis præfert, & illos Potentissimos, hos tantum Serenissimos vocat: quem morem ceteræ Aulæ Europææ sequuntur. Vid. GROTIUS Ep. 839. & 839. & Jacob GOTHOFREDUS de Jure præced.

ad vitæ tempus acceperunt; eosque omnes non monarchas tradit, sed ministros duntaxat civitatis. Enimvero a communi usu abhorret, illum vocari temporarium principem, qui imperio nonnisi cum vita exuitur; cum illi tantum proprii dicantur, quorum potestas cum certo ac definito temporis puncto ipso jure expirat.

§. XV. CÆTERUM an detur monarcha temporarius, inter eruditos non adeo expeditum est. Equidem GROTIUS L. I. c. 3. §. 11. Dictatorem Romanum, cujus imperium semestri spatio finiebatur, pro vero monarcha venditat; eo argumento, quod *intra tempus suum omnes actus summi imperii exercuerit eodem jure, quo qui est rex optimo jure; neque ejusdem actus potuerint ab alio reddi irriti*. Atqui *rerum moralium naturam ex operationibus cognosci; adeoque quæ facultates eosdem effectus habeant, eodem quoque nomine esse nuncupandas*. (*At dictator intra tempus suum omnes actus eodem jure exercet, quo rex qui est optimo jure; neque ejus actus ab alio reddi irritus potest. Duratio autem naturam rei non* (a) *immutat, quanquam si de dignitate quæritur, quæ majestas dici solet, dubium non est, quin ea major sit in eo cui jus perpetuum datum est, quam cui temporarium, quia ad dignitatem facit habendi modus*.) Quanquam dubium non sit, quin major dignitas imperium perpetuum, quam temporarium comitetur: quippe cum solidiore veneratione prosequi soleant homines, quos nunquam ad privatam conditionem redactum iri norunt, quam quos paulo post in æquo sunt conspecturi. Enimvero & ante illum BODINUS de Republ. L. I. c. 8. & post eruditi viri dictatorem non monarcham, sed magistratum duntaxat extraordinarium fuisse ostenderunt. Neque vero illud axioma adeo firmo stat talo: quod illæ facultates sint eædem, quæ videntur eosdem effectus producere. Sed considerandum quoque est, an quis facultatem eam exerceat tanquam suam (b), an tanquam alienam sibi delegatam. Hinc & minus recte a GROTIO dicto loco, illi in classem monarcharum temporariorum referuntur, *qui antequam reges in suam perveniant tutelam, aut dum furore, aut captivitate impediuntur, curatores regni ita constituuntur, ut populo non subsint, neque ante legitimum tempus eorum potestas sit revocabilis*. Hi enim summum imperium exercent non suo sed alieno nomine (c), adeoque non magis monarchæ vocari possunt, quam tutor dominus bonorum pupilli. Sed & dictatori omnes & singulas partes summi imperii simul ita commissas, ut intra semestre suum pro arbitrio illas exercere potuerit, nemo historiæ Romanæ gnarus (d) admiserit (e). Neque absurdum est, dari magistratum, abs quo, saltem in certo negotiorum genere, provocatio non concedatur. Vid. Genes. XLI. 40. 44. *L. 10. C. de Appell. & consultat. L. 8. C. de Episcop. audient*. (f) *L. un. C. de Sentent. præf. præt. L. 18. D. de Minoribus*. Addatur quoque LIVIUS L. VI. c. 38. L. VIII. c. 33. & L. XXII. c. 25. VALER. MAXIMUS L. II. c. 7. §. 8. in fine. Observandum autem hic, dictatorum, ut & quorumlibet magistratuum potestatem, queis certus temporis terminus præfixus, elapso temporis puncto expirare, eos-

(a) Verum id esse ait BUDDEUS in Specim. Jurisprud. Historiæ §. 47. modo Natura rei non tam arcta cum duratione ejus conjuncta sit, ut unius mutatio necessario mutationem alterius involvat. Conf. Tractatio ejus omnis inde a §. 43. usque ad §. 49.

(b) Atqui nihil vetat, eam ut suam exerceri, etiam ab illo, cui summa rerum ad tempus est delata. Plane ut dominus quoque est rei, cujus dominium potest certi temporis lapsum ast revocabile. Vid. *L. 66. D. de Rei vindicat*. H.

(c) Negabit hoc GROTIUS. Loquitur is non de tutoribus omnibus, sed de illis, qui ita constituti sunt, ut populo non subsint, nec ad reddandas rationes vocari queant. Quam in rem non tantum Michaelis Palæologi exemplum infra ab AUCTORE memoratum, sed & alia extant, quæ adduxi Elem. Pr. Civil. Part. I. Sect. 6. §. 8. H.

(d) Vid. ROSINI Antiquitates Rom. L. VII. c. 17. SCULTINGIUS in Enarrat. Partis primæ Digestorum p. 32.

(e) Imo dictatura, quæ quidem optima lege fletit, hoc est, quæ rei gerandæ constituendæ Reipublicæ causa fuit constituta, erat potestas omnibus magistratibus major & superior citra provocationem, circa causæ dictionem, soluta legibus, nisi paucissimis & exiguis momenti, vi denique imperandi munita. Ut ex DIONYSIO HALICARNASSEO, POLYBIO, CICERONE, aliisque constat. H.

(f) *Episcopale judicium ratum sit in omnibus, qui se audiri a sacerdotibus elegerint: eamque illorum judicationi adhibendam esse reverentiam jubemus, quam vestris deferri necesse est potestatibus, a quibus non licet provocare.*

eosdemque ipso jure ad privatam sortem recidere: adeoque quicquid post illud tempus egerint, pro privato actu habendum, cui recte a quibusvis obsequium denegatur (*a*); utut fortasse insignia potestatis de facto retineant. Unde nec opus est ad imperium talibus abrogandum novo populi decreto: sed si tergiversentur, statim ab ipsa exsecutione initium poterit fieri. Jura enim, quorum vigor a certo temporis termino suspenditur, eodem praesente, statim expirant: sed si jus committendum sit, ubi certarum actionum qualitas deprehendatur, ibi cognitione & judicio est opus. Cujus discriminis ratio est, quod, an tempus praefinitum sit elapsum, dubium habere nequeat. An vero actio aliqua recte aut secus sit suscepta, in utramque partem disceptari potest. Vid. Livius L. III. c. 38. seqq. Caeterum dari exemplum temporarii imperii, quibusdam pro impossibili habetur, si de summo imperio, non vicario, sit agendum. Nam quod Augustus apud Dionem L. LIII. imperium sibi tantum in decennium dari voluit, & post illud iterum in decennium prorogavit, ludibrium erat. Ludibrio scelus miscebat Nabarzanes (*b*) apud Curtium L. V. c. 9. *Auspicium & imperium alii trade interim, qui tamdiu rex appelletur, donec Asia decedat hostis; victor deinde regnum tibi reddat. Bessum regem temporis gratia statuamus. Compositis rebus, justo regi tibi fiduciarium restituat imperium.* Majori specie pro fiduciarii regni exemplo allegari potest, quod exstat apud Diodorum Siculum L. IV. c. 23. & 33. Sic apud Nicephornm Gregoram L. IV. Michael Palaeologus jurejurando adigitur, ut imperium administraret, donec legitimus istius haeres & successor adolevisset: tum vero illi soli cedendum esse ultro & solio regio, & omnibus imperii insignibus. Etsi juramentum illud haudquidquam sit servatum. Circa pactum autem Eteoclis & Polynicis, ut alternis annis imperarent, fortasse dici potest, illos hoc egisse, ut regnum ipsum haberent pro indiviso, alternis annis administrandum. Vid. Euripides in Phoenissis. Statius Thebaidos L. I.

§. XVI. Circa illum modum regna habendi, quo ea regum in patrimonio dicuntur esse ab initio, observandum, id cujusque patrimonium dici, non tam quod abs parentibus in se derivatum obtinet, quam quod quocunque modo partum ipse pleno dominio possidet. Porro uti dominium proprie in rebus intelligitur, sic & istae praecipue in patrimonio dicuntur; quippe in quibus nullum jus haeret, quo minus pro lubitu dominus illis non uti solum, sed & abuti queat. Postea rebus, quae in patrimonio essent, accenseri coepti sunt servi, quippe quos adeo domini ad se pertinere asseruerunt, ut isti non tam sibi, quam dominis salvi esse, aut perire intelligerentur. Atque hisce rebus ab initio patrimonia patrumfamilias circumscribebantur. Nam jus regendi uxores & liberos, licet ipsis solis competeret, cum tamen illud ad istorum quoque salutem spectaret, haudquaquam in patrimonio suo duxerunt, aut eo sese locupletiores censeri voluerunt. Vid. *L.* 126. §. 1. *D. de Reg. jur.* & ibi Jac. Gothofredus, *L.* 33. *ad L. Aquiliam.* Sicuti & eruditio, ac dexteritas liberorum hominum, utut ipsis maxime proficua, proprie in patrimonio non censetur. Philo Judaeus de Plantatione Noe: (p. 224. C. Ed. Paris.) *Et pictori ars pingendi & sua cuique artifici ars haereditas sorsve censetur, non ut terrena possessio, sed ut Olympicum praemium. Nam hujusmodi res quamvis non sint dominii, prosunt tamen habentibus.* Etsi apud multos sane locum patrimonii ista suppleat. Ovidius Metamorph. L. III. (v. 588.) *Ars illi sua census erat.* Nihilominus cum deinceps ambitio regnantium inter praecipua bona imperium in homines ducere coepisset, opibusque subjectorum mulcendis cupidinibus multi abuti instituissent; ista quoque regna in patrimonio numerata sunt, circa quae pro lubitu alienanda imperantes disponendi facultatem acceperant (*c*), quod in hoc summa dominii vis posita intelligeretur. Reliqui autem reges, qui-

(*a*) Vid SIDNEJUS de Gubernatione c. 2. Sect. 24. pag. 65. 66. T. II. versionis Gallicae.

(*b*) Et Semiramis, si vera sunt, quae ex Athenaeo memorat DIODORUS SICULUS, & ex hoc AUCTOR infra c. 8. §. 8. Nam sunt, qui de ea traditione dubitant. H.

(*c*) Add. c. seq. §. 11. & LIVIUS L. VIII. c. 5. §. 9. seqq. Reapse tamen Regnum tunc Regnum esse definit, & in Familiam degenerat. Unde re-

ctius

quibus tanta in regnum suum facultas non concessa, idem velut personalem aliquam possessionem, & jure quasi usufructuario obtinere dici sueverunt. Cujus discriminis origo ex diversis potissimum regna adquirendi modis videtur provenisse. Quanquam enim ad legitimam quorumvis regnum constitutionem subjectorum consensus requiratur; diversi tamen plane modi sunt, quibus ille consensus elicitur; sic ut alicubi rex subjectis imputet, quod ipsos imperio suo complecti velit; alicubi subditis rex magnum beneficium debet, quod ab ipsis regno fuerit admotus. Sic qui justam contra se bellandi causam praebuerunt, ubi victi sunt, jure belli vitam, aut libertatem personalem, & omnia bona potuerunt amittere. Hisce sane quaecunque conditio relinquatur, pro beneficio victoris habenda est. Qui licet victis libertatem personalem, & dominium privatum relinquat; saltem tamen imperium in ipsos pleno & irrevocabili modo sibi suisque vindicare intelligitur. Idem in dubio fecisse praesumitur, qui in protectionem suam suscipit, quibus alias internecio imminebat. Quae contra regna patrimonialia disputat Franc. HOTOMANUS Quaest. illustr. 1. resolvit GROTIUS (*a*) L. I. c. 3. §. 12. Effectus autem, ex isthoc modo habendi imperium resultans, in eo potissimum cernitur, quod ibi non solum conditio civium arbitrio regum sit constituta; sed & quod jus suum in tale regnum rex pro lubitu in quemcunque possit transcribere, adeoque & modum succedendi pro suo arbitrio (*b*) constituere (*c*).

§. XVII. ENIMVERO ubi rex ultro a populo adsciscitur, ibi singuli de suis juribus omnia sibi reservasse praesumuntur, quae quidem cum natura civitatis consistere possunt. Adeoque qua conditione in hisce regnis cives vivant, non tam a regis, quam ipsorum civium arbitrio pendet; qui tamen utique de naturali sua libertate tantum sibi detrahere necessum habuerunt, quantum forma Reipublicae, quam introducturi sunt, postulat. Deinde quia ad regnum ultro dandum hominds plerumque moveri solent peculiari aliqua consideratione, quae in quibusvis non deprehenditur; & qui ultro imperium alicujus subit, huic quidem, sed non ideo cuivis subiici velit: igitur regulariter in tali regno ab arbitrio populi dependere intelligitur, ad quem post mortem electi regis regnum devolvatur. Ubi si populo non placeat singulos reges peculiari electione adsciscere, penes ipsum tamen erit, super successionis ordine disponere, neque regis hic quidquam contra populi voluntatem potestas valebit. Atque hoc potissimum intuitu ejusmodi reges jure usufructuario a quibusdam dicuntur regna sua obtinere, quod neque circa intrinsecam ejus structuram, neque circa translationem in alium suo arbitrio quidquam invito populo disponere queant. Conf. *L.* 13. §. *ult. L.* 15. §. 1. *D. de Usufructu. L.* 9. *C. h. t.* ulterius comparationem inter regem voluntate populi constitutum, & usufructuarium extendere ego quidem nolim (*d*). Unde haudquidquam probaverim illud HOBBESII de Cive c. 7. §. 16. *Si populus ab electione monarchae temporarii*, (id est in quem ad tempus vitae imperium est collatum,) *ita discesserit, ut decretum prius factum sit de conveniendo ad diem & locum certum post mortem ejus: tunc mortuo monarcha, consolidatur imperium in populo, nullo novo actu civium, sed jure priore. Toto enim medio tempore summum imperium, ut dominium, in populo erat, usus autem, seu exercitium ejus tantum in monarcha temporario, ut usufructuario*. Enimvero hanc sententiam ita crude acceptam oppido quam periculosam arbitramur omnibus monarchis, qui libera populi

ctius dari Regna patrimonialia negat HEINECCIUS Jur. Nat. & Genr. L. II. §. 148. inprimis quum deficiat criterium, unde constet, regnum alienari posse. Nam & Regna Despotica, & bello parta inalienabilia esse, nihil vetat, ceu recte observat HUBERUS de Jure Civit. I. 3. 2. 18.

(*a*) Conf. AUCTOR supra L. VI. c. 3. §. 7. H.

(*b*) Vid. infra c. 7. §. 11. H.

(*c*) Qua ratione apud Judaeos Rex e filiis suis successorem sibi pro lubitu eligere poterat. Vid. 1 Reg. I. 35. 2 Chron. XI. 20. 22. ibique Clericus.

(*d*) HUBERUS L. I. de Jur. civit. Sect. 3. c. 2. §. 28. maluit, tale imperium cum dominio mariti in rem dotalem, aut heredia fiduciarii, quod interea antequam fideicommissum restituatur, in re fideicommisso obnoxia habet, comparare. Quid si pro usufructuario dicamus *non alienabile*. H.

puli voluntate sunt constituti, & qui certis legibus, quas vocant, fundamentalibus sunt adstricti. Præsertim cum, si licuit illi temporarium vocare monarcham, qui ad tempus vitæ constituitur, etiam illi hoc nomine nuncupari queant, qui imperium acceperunt in familia duntaxat sua continuandum. Et quia Hobbesius non definit, quousque talem regem cum usufructuario comparet; facile periculosis consecutionibus irretiri poterit. Cum enim dominium in se jus sit nobilius, quam ususfructus temporarius; facile liceret concludere; populum esse rege superiorem, & hunc ab illo posse in ordinem redigi, si ad ipsius placitum regnum non administraverit. Quam ob causam rejicienda quoque sunt, quæ traduntur Leviath. c. 19. quod electivi reges non habeant summam potestatem (a). Item, qui habet potestatem rege defuncto successorem constituendi, eundem summam quoque potestatem obtinere rege vivo; cum quis non possit alteri dare, quod ipse non habeat. Nam ad ipsam vim imperii in subjectos parum interest, quid circa casum interregni sit in aliquo regno constitutum. Etiam ubi hic fuerit provisum, cives addictissime possunt parere, & ab omni circa Rempublicam potestate eosdem excludi nihil prohibet, nec de nova Reipublicæ forma, aut successore rege vivo cogitare licebit. Ex eo autem, quod rex electitius successorem sibi pro arbitrio eligere nequeat, non sequitur, ipsi usumfructum duntaxat, & non velut dominium imperii competere, ipsumque rei alienæ esse administratorem. Nam ut ad aliquem redeat potestas prospiciendi suæ saluti, & suas actiones proprio ex judicio gubernandi, (quæ potestas tantisper penes alium fuit,) non necessarium est imperium ita velut divelli, ut penes hunc ejusdem κτῆσις remaneat, χρῆσις duntaxat in alterum transferatur; cum extincto eo cui etiam absolutum in aliquem imperium competebat, naturalis libertas ultro velut reviviscat. Quis enim, verbi gratia, patri velit χρῆσιν imperii paterni attribuere, ideo quod liberi ipso mortuo sui juris evadant; aut domino χρῆσιν imperii herilis, ideo quod servus ipso citra omnem hæredem mortuo in libertatem abeat?

(a) Quod ante ipsum multos alios quoque existimasse, notat H. GROTIUS L. I. de J. B. & P. c. 3. §. 10. n. 5. H.

CAPUT

CAPUT VII.

DE MODIS ADQUIRENDI IMPERIUM, INPRIMIS MONARCHICUM.

I. *Modus adquirendi imperium in democratia est uniformis:*
II. *Sed in aristocratia & monarchia variat.*
III. *Imperium quatenus occupetur per vim justam:*
IV. *Quatenus per vim injustam.*
V. *Qua ratione quis alterius imperio exsolvatur.*
VI. *Electio quotuplex?*
VII. *Quid interregnum*, VIII. *& interreges.*
IX. *Examinatur Hobbesius.*
X. *Quid si posthumus expectetur?*
XI. *De successione in regno patrimoniali;*
XII. *Et in regnis voluntate populi constitutis, eaque vel simpliciter hereditaria;*
XIII. *Vel lineali;*
XIV. *Aut per gradus velut transversos.*
XV. *De judice controversiarum circa successiones in regnis.*

CUM IN disquisitione, quo quis modo imperium adquisiverit, regulariter præsupponatur, diversum esse eum, qui imperium dicitur adquirere, ab illis, in quos idem adquiritur: manifestum est, quæstionem hanc democratias parum tangere; quippe in quibus illi, qui imperant & parent non physice, sed morali duntaxat respectu distinguuntur. Etsi enim quandoque, per seditiones pulsis optimatibus aut rege, democratia constituatur; tamen cum hic iidem sint qui imperant & parent, nullo sensu dicetur; populum violento modo imperium adquisivisse, seu populum per violentiam talem, quæ ad subiectos pertinet, imperium in seipsum constituisse. Inde & in democratiis, secus atque in monarchiis, modus habendi imperium semper uniformis est (*a*). Incrementa tamen sua democratiæ, uti aliæ civitates, violentiæ bellicæ possunt in acceptis referre.

§. II. AST in Aristocratiis discrimen aliquod deprehenditur circa modum adquirendi imperii, non in eo solum, quod alibi quidem optimatibus ultroneo consensu populi imperium fuit delatum, alibi per vim idem fuit quæsitum (*b*), sed & quod illo concilio propter singulorum mortes supplendo, alicubi electio adhibetur, alicubi sola nativitas ad illud concilium aditum præbet (*c*). Enimvero in monarchiis id discrimen longe clarius sese pandit. Etsi enim omnes monarchæ, ut imperium ipsorum fiat legitimum, consensu populi opus habeant; is tamen diverso modo elicitur: & qui ultroneo populi consensu sceptris admoventur, vel electioni, vel successioni (*d*) idem debent.

§. III. MODUM adquirendi imperii violentum vocare solent *occupationem*. Circa quam tamen notandum, diversam eam esse ab illa occupatione, qua res domino caren-

(*a*) Si tamen fæx populi, oppressis legibus, quibus libertas popularia antea temperabatur, imperium in meliores de populo usurpet, habeatque locum Respublica,

Ὅταν δὲ τ' ἀγαθοὶ πρὸς τῶν ἀγενῶν
Κατανικῶνται.
Ubi degeneres vicere bonos,
Et magnanimas plebs premit ima,

ut est apud EURIPIDEM Alcidis, is modus habendi imperium in statu populari multum diversus est ab illo, ubi populus secundum leges regitur. Eam Reipublicæ speciem Græci ὀχλοκρατίαν dixere, ejusdemque instituta, ab aliis diversa, explicuit ARISTOTELES. H.

(*b*) Ut apud Romanos a Decemviris. H.

(*c*) Ut Venetiis, Genuæ, Regusæ, & alibi. Hinc oligarchiæ, perinde ut regna, rectissime distinguuntur in electivas & successivas, quicquid dixerit HOBBESIUS. H.

(*d*) Cui modo adquirendi imperium jure successionis etiam in Regnis vi partis locus est, ut apparet ex iis, quæ tradit AUCTOR infra §. 11.

rentes per solam apprehensionem nobis proprias facimus. Nam cum in istiusmodi rebus nullum exsistat jus, quo minus quilibet homo easdem sibi vindicare queat, (ni lege civili impediatur) nullo peculiari titulo opus est ad dominium illarum adquirendum, sed sola apprehensio corporalis cum animo sibi habendi sufficit (*a*). Enimvero cum homo homini naturaliter sit æqualis, adeoque alterius imperio non obnoxius; igitur non sola vis & velut apprehensio ad legitimum in homines imperium constituendum valet, sed alio insuper titulo est opus. Unde quando GROTIUS L. II. c. 3. §. 4. tradit (*b*): *In rebus, quæ proprie nullius sunt, duo esse occupabilia, imperium & dominium, quatenus ab imperio distinguitur*: vocabulum *imperii* haudquidquam capi debet de imperio proprie dicto, & quod exercetur in homines; sed de imperio in terras, cujus hic est effectus, ut nemo nobis invitis in illis debeat commorari, ni nobis subjectus esse velit (*c*). Alias enim homo non est ex numero rerum, quæ nullius sunt, sed qui non est alterius, suus est. XENOPHON Cyropæd. L. IV. (p. 59. Ed. H. Steph.) Οὐδὲν οὕτως ἡμέτερόν ἐστιν, ὡς ἡμεῖς ἡμῶν αὐτῶν, *Nihil ita nostrum est, sicut nos nostrummet ipsorum*. Unde & IDEM recte tradit L. II. c. 9. §. 1. *Si quis sine omni hærede obeat, servos ipsius liberos, & populos subjectos sui juris evasuros*, quia non sunt hæc sui natura occupabilia. Mallem tamen omissam fuisse limitationem istam: *Nisi libertatem suam ultro deserant*. Quem enim inveniemus hominem, qui libertatem suam habeat pro derelicta, id est, qui utut domino carere nolit, nil tamen sua interesse putet, huic an illi serviat (*d*): Igitur talis demum occupatio ad comparandum imperium facit, quæ justam præsupponit invasionis causam, & consensu subjectorum, pactoque subsequente firmatur. Quin merito commendanda regula Yncarum apud Peruvianos, imperium pedetentim proferre, & citra violentiam, alios potius mansuetudine imperii alliciendo, apud Garcilass. de la VECA Comm. Reg. L. II. c. 19. Citra hoc enim status belli durat, ac nulla obligatio, fidesque, adeoque nec imperium intelligi potest. Quo loco expendendus est I. F. HORNIUS de Civitate L. II. c. 9. §. 2. qui tradit: *Si quis injuste lacessentem, injuriisque id aliis meritum bello devicerit, continuo in devictum habere legitimam potestatem, nec expectare subjugatorum consensum*. Atqui quomodo ex statu belli in pacem poterit descendi sine interveniente pacto? Quomodo fides & obsequium ei debebitur, qui illud non est stipulatus? Illud duntaxat habent justo bello victores, ut consensum devictorum non per ambitum, aut preces eblandiri necessum habeant; sed eundem per intentata extrema mala queant extorquere (*e*). Unde nihil agit HORNIUS d. l. quando dicit: *Si devictorum consensus necessarius foret, nunquam legitimus victor occupatione consequeretur imperium; quod occupatio nullius efficaciæ foret, si victus non consentiret*. Atqui cum hæc occupatio præsupponat victorem viribus præpollentem, adeoque mala quævis victo valentem repræsentare, ipsa occupatio satis efficiet, ne victi consensum suum denegare victori queant. Nam utut nemo sit, quin vincere quam vinci malit: tamen nullus non sanus, ubi succumbere se videt, leviori defungi malo optabit: neque noxium sibi in victoris imperium consensum ducet (*f*), per quem internecionem effugere datur.

§. IV.

(*a*) Hæc & quæ sequuntur, iisdem fere verbis jam leguntur in L. IV. c. 6. §. ult. nisi quod hic additus est locus XENOPHONTIS.

(*b*) Conf. supra L. IV. c. 6. §. 14. H.

(*c*) Vid. supra L. III. c. 3. §. 10. & hoc libr. c. 2. §. 120. H.

(*d*) Vid. quæ dicentur infra ad L. VIII. c. 6. §. 21.

(*e*) Bene AUGUSTINUS L. XVIII. de Civit. Dei c. 2. *Victrici victa pars prævalet, dominationi scilicet vel etiam libertati qualemcunque pacem præferens ac salutem: ita ut magnæ fuerint admirationi, qui perire quam servire maluerint. Nam in omnibus fere gentibus vox naturæ ista personuit, ut subjugari victoribus mallent, quibus vinci contigit, quam bellica omnifaria vastatione deleri*. H.

(*f*) *Cujus imperii legitimus titulus non inde solum deducitur, quod victor, si rigore belli voluisset uti, vitam plene victis adimere potuisset, atque sic, dum minora istos incommoda defungi patitur, clementiæ insuper laudem nanciscatur: sed & quod, cum altera in bellum descendens, quem ipse antea læserat, & cui æquam satisfactionem præbere renuit, omnes suas fortunas aleæ Martis exponat, sic ut jam in antecessum tacite consenserit in quamcunque conditionem, quam eventus belli ipsi est assignaturus*. Offic. Hom. & Civ. L. II. c. 10. §. 2.

§. IV. Sed quid, si per vim injustam imperium quis occupaverit? Equidem id extra dubium est, quin populus democraticus, ejusve major pars ad evitandum gravius malum, qualicunque de causa intentatum possit abdicata libertate sub imperium unius aut paucorum concedere (a). Sicut & illud omnes fatentur, posse populum regi subjectum, ad declinandum excidium, & postquam in rege nihil amplius est praesidii, alteri sese submittere (b). Sed illud altioris est indaginis: cum metus injuste incussus pactum vitiet, & qui alteri injuria sua damnum dederit, ad restitutionem teneatur; quomodo consensus subjectorum, metu majoris mali expressus, invasoribus legitimum possit conferre imperium, ita ut horum quoque conscientia isto consensu possit tranquillari. Nam illae naeniae sunt: *Cum imperium, quod invasor acceepit consensu populi, non eripuerit populo, sed a Deo in populum acceperit; igitur si id restituendum foret, Deo reddendum, non populo.* Sed cum Hornius ipse populo tribuat potestatem designandi subjectum, in quod Deus coelitus majestatem infundat; igitur sufficiet, si isthanc populo oppressor restituerit. Si enim populus recuperaverit facultatem libere designandi regem, quem voluerit, credo, parum amplius sua interesse judicabit, sive majestatem illam suam invasor retineat, sive Deo resignet. Igitur judicaverim prius discernendum esse, an invasor per vim democratiam verterit in monarchiam; an vero monarcha ejecto in ejus sese locum immiserit. Posteriori casu obligatio restituendi non prius expirat, quam aut expulsus rex, ipsiusque haeredes, quibus ad regnum jus quaesitum fuerat, sit extinctus, aut ipse pro derelicto id habuerit. Id quod etiam tunc fecisse praesumitur, quando per longissimum temporis spatium nullum conatum regni recuperandi ostendit (c). Vid. Justinus L. XL. c. 2. Interea tamen temporis, etiam quamdiu adhuc invasoris conscientia laborat, subditos post consensum suum fides data valide stringit, siquidem tunc demum eandem dederunt, quando adversus (d) expulsum regem, quidquid ab ipsis postulari potuit, fecerunt. Circa priorem casum hoc probabilissime videtur dici, cum populus aeque in monarchia, quam democratia felix esse queat, facile esse, ut popularis libertatis desiderium digeratur, si Rempublicam novus iste rex bene gubernaverit. Id quod etiam ex modici temporis patientia atque adsuetudine praesumi potest. Et hoc facto adquisitionis vitium purgatum intelligitur. Paucorum autem mussitantium ratio haberi non debet, qui abs nulla Reipublicae specie, etiam quae ultro a civibus fuit constituta, absunt. Quod si autem aliquis post mutatam violenter Rempublicam cives miseris modis habeat, vix judicaverim, intrinseca obligatione cives isti invasori obstringi. Illud enim nescio an gratis sit credendum I. F. Hornio de Civitate L. II. c. 9. §. 4. *non attinere ad imperii naturam, quo modo fuerit quaesitum: quippe cum idem semper & ubique respondens postulet obsequium.* Sane enim si quis non solum per vim aut fraudem imperium invasit, sed etiam, praeter crudelem civium oppressionem, in manifesta violentia omnes suas rationes collocat; ejus vitium ne diuturnitate quidem temporis, quae alias ad praescriptionem sufficere judicatur, purgari videtur. Nam diuturna possessio nihil aliud hic notat, quam per longissimum temporis spatium continuatam injuriam. Vid. Justinus L. III. c. 5. Conf. Grotius L. II. c. 4. §. 14. & L. I. c. 4. §. 19.

§. V. Hoc loco & illud quaeri posset: si quae civitas monarcham amolita est, qua ratione & quando ipsius libertas democratica confirmetur: Ubi super diversis casibus distincte videtur pronunciandum. I. Si urbs vel regio aliqua, quacunque de causa excusso ejus imperio, cui antea suberat, libertatem sibi usurpaverit, & pro peculiari sese Republica gerere coeperit; ubi post cum antiquo suo domino amice transegerit, & pro libera Republica agnita fuerit, statim libertatem pleno jure obtinet, neque ad ejusdem confirmationem mora usucapionis opus habet. II. Si justis de

(a) supra c. 6. §. 5. H.
(b) Infra c. 8. §. 9. & 10. H.
(c) Nec testatione contraria jus suum conservare nititur. H.
(d) Quod Plautino & Terentiano more ponitur pro *erga*. Esset hoc supervacuum ad animadvertendum, nisi THOMASIUS Jurisprud. Div. L. III. c. 6. §. 101. in nota f. arbitraretur, hoc esse *Sphalma*.

de causis imperium alicui fuerit abrogatum, statim firma & justa est libertas, atque vindicata fuit (a). Neque diuturna possessione opus est, aut ut illa libertas a priori domino pro legitima agnoscatur; nisi hactenus, ut injustis litibus, quæ ab isto deinceps moveri possent, materia penitus præscindatur. Vid. Baudius de Induciis belli Belgici L. III. III. Ubi injustis de causis rebellatum fuerit, libertas illegitima manet, quamdiu antiquus dominus bello ad obsequium rebelles reducere laborarit, aut saltem protestationibus jus suum in eosdem salvum conservarit, donec ex diuturno silentio colligatur, antiquum dominum jus suum habere pro derelicto. IV. Si contingat regionem vel urbem, periculo ab hostibus imminente, a rege suo auxilium frustra petere, quod vires ipsum deficiant, sic ut ea propriis viribus & consilio salutem suam expedire cogatur: putamus prioris domini jus exspirare, ubi per diuturnum temporis spatium suas sibi res seorsim habuit, nec cum antiquo imperio negotii quid amplius ipsi intercessit (b). Id enim aperte prioris domini derelictionem arguit. Nam si vel maxime interdum regem aut Rempublicam necessitas subigat, ut ab auxilio suo destitutam urbem aut regionem propriæ defensioni relinquere cogatur; Vid. Livius L. III. c. 6. XXIII. c. 21. tamen depulsa ea necessitate ad antiqui imperii exercitium protinus erit redeundum. Cum amplius principem se meum ferre nequeat, cui, ubi commode possit, ullam principalis muneris partem adversus me exhibere diu curæ non est. Vid. Livius L. XXXV. c. 16.

§. VI. Per *electionem* populus constituendus, aut jam constitutus ultro certum hominem suo judicio imperii capacem designat. Cui post ubi decretum populi, aut eorum, qui populum repræsentant, fuerit significatum, idque ille acceptaverit, promisso populi obsequio imperium confertur. Eam vulgo faciunt *liberam* aut *restrictam*. Illa est, qua citra exceptionem designari potest, quicunque naturaliter habilis sit imperio, aut mox fore speretur. Hæc autem, quæ non nisi ex certa natione, familiave, aut certa qualitate præditum (c) recte potest designare. Si tamen jus eligendi, prout radicaliter populo inhærere intelligitur, consideremus, omnis electio in se libera erit. Licet enim decretum semel factum fuerit, quo certum genus hominum ab imperio excludatur; nihil tamen impedit, quo minus id decretum iterum abrogetur. Sed si populus in paucos quosdam jus eligendi contulerit, ut plurimum certis ipsos legibus solet adstringere circa requisita, quæ in designando principe observari debeant (d). Alicubi electio velut mixta successione deprehenditur, quando regulariter quidem ad defuncti filios regnum devolvitur, ut tamen populi, procerumve consensus initio interveniat (e). Qui consensus non videtur nudum instar inaugurationis, aut præstationis homagii, sed vim suffragii negativi habere (f). Veluti si populus in auctorem familiæ regnatricis imperium hac lege contulisset, ut idem in posteros quoque transmitteretur, dummodo regno non inepti sint futuri. Igitur in talibus regnis populus aut proceres conveniunt, non tam ut regem eligant, quam ut declarent, nihil se in filio reperire, quo minus patris successor esse queat.

§. VII. Cæterum electio fit vel in civitate jam nascente, vel in civitate olim constituta. Ibi post primum pactum, & decretum super forma Reipublicæ introdu-

(a) V. de Belgis, Philippo imperium abrogantibus, H. GROTIUM L. III. Annal. Belgic. Ad. A. MDLXXXVI. Conf. L. VII. Histor. ad A. MDXCVIII. p. 332. H.

(b) V. supra L. IV. c. 12. §. 8. seq. H.

(c) Ita Æthiopes olim in eligendis Regibus spectabant formæ præstantiam, robur corporis, opes, rei pecuariæ peritiam. STRABO L. XVII. Geograph. p. 566. Conf. infra L. VIII. c. 3. §. 12. Singulare est, Persarum Rex quis esse non poterat, qui non ante Magorum disciplinam scientiamque percepisset, teste CICERONE I. de Divinatione. Quod de Patanorum populo refert LOUBERIUS Descript. regni Siamens. Part. 3. c. 4. eum ex certa familia eligere Principem (Lusitani Reginam vocant) fœminam, & quidem vetulam, ne marito opus habeat. H.

(d) Paucis autem illis jus eligendi adimi haut poterit, si id vel pacto, vel præscriptione memoriam hominum excedente, habeant quæsitum. V. HUBERUS L. I. de Jure Civil. sect. 7. c. 5. §. 24 H.

(e) V. quæ annotabimus infra ad §. 11. H.

(f) Et olim apud Hebræos in regno Judeæ, & Francos sub stirpe Meroveadarum & Carolidarum. vit. Element. Prud. Civil. Part. 1. sect. 10. §. 9. H.

ducenda ad electionem proceditur ab universis, vel per universos deputatis. Qua peracta, & acceptata, insecutoque inter electum & populum pacto perfecta civitas monarchica existit. In civitate autem monarchica jam constituta contingere potest, ut monarcha decedat, successore nondum constituto. Quo casu res ad *interregnum* (*a*) redire dicitur. Quæ forma autem civitati assignanda sit tempore interregni, facile intelligi potest, si consideretur, quibus vinculis perfecta civitas cohæreat. Scilicet quia per posterius pactum, regem inter & cives initum, intrinseca civitatis perfectio, & summum imperium actu provenit, inde subjecto proprio imperii sublato ad imperfectam formam regnum delabitur; sic ut primogenio duntaxat civitatum pacto cohæreat, quo singuli cum singulis ad constituendum unum cœtum intelliguntur conspirasse. Quanquam isti pacto circa connectendos cives tempore interregni non parum firmitatis addit vocabulum communis patriæ (*b*), & exinde resultans qualiscunque cognatio; simulque quod plerorumque fortunæ isti loco sint annexæ; nec facile aliorsum transferri queant. LYSIAS Orat. XXX. *Qui natura cives sunt, sed in ea sunt sententia, ut quamvis regionem sibi esse patriam existiment, in qua suis commodis consulere queunt; de his satis constat, quod neglecto communi civitatis bono, privata sua lucra sint quæsituri, cum non civitatem, sed facultates & divitias sibi patriam constituunt* (*c*). Sicuti & recte LIVIUS L. II. c. 1. judicat: per *pignora conjugum ac liberorum, caritatemque ipsius soli, cui longo tempore assuescitur, animos civium consociari*. ANTIPHON. Orat. 16. Οὔτε ἐκλιπεῖν τὴν πόλιν καλῶς εἶχεν αὐτῷ· ἱκανὰ γὰρ ἦν τὰ ἐνέχυρα αὐτοῦ ὄντα παῖδες καὶ τὰ χρήματα. *Nec facile ipsi erat civitatem deserere: sufficientia enim pignora erant, quæ tenebantur, ipsius liberi & opes*. Sic apud PLUTARCHUM Mario (p. 410. A.) Romani militem a censu legisse dicuntur, ἐνέχυρον τὴν οὐσίαν ἑκάστου τιθέναι δοκοῦντες, *quod quilibet suas facultates pignori opponere videretur*. Quæ causa etiam est, quare civitas ad interregnum devoluta firmius adhuc cohæreat, quam exercitus, mercenarius cumprimis, amisso duce: quippe in quo *plerisque nulla patria, aut alia est*. Ista igitur omnia ut conservent, atque in tuto collocent locupletes cives, ad concordiam interea agitandam sunt proniores, & studiosius ad instaurandam civitatis formam incumbunt. Cæterum, quanquam cum LIVIO L. I. c. 17. (*d*) interregni tempore regnum possimus vocare *civitatem sine imperio, & velut exercitum sine duce*; tamen quia civitates nascentes, antequam imperium in certum hominem aut concilium fuerit collatum, democratiarum instar habent; (Vid. HOBBES de Cive cap. 7. §. 5. ab init.) & præterea naturale est, ut quando universi curam sui alicui commiserunt, eo extincto, ipsi sibi prospiciant: igitur regulariter interregna indolem democratiæ alicujus temporariæ præ se ferre videntur, saltem hactenus, ut ex universorum consensu tantisper statuendum sit de communium rerum administratione, novoque rege creando, nisi aliam Reipublicæ formam introduci placuerit (*e*). Democratia tamen perfecta interregnum proprie non est, quatenus nondum decreto sancitum, summam rerum perpetuo esse debere penes concilium universorum, & quia leges atque instituta publica ad monarchicum regimen.

(*a*) Et definiri interregnum potest *species Reipublicæ, in qua, manente pacto primo, alterum vel lege, vel arbitrio, vel casu suspenditur*. Estque vel *ordinarium*, quod ex proposito populi evenit, ut in regnis electivis; vel *extraordinarium*, quod citra voluntatem populi contingit, forte quia regnatrix domus extincta, vel dubia aut controversa est successio. Dixi *speciem Reipublicæ*. Etsi enim pacto primo non insit Respublica, cum tamen cives jam dudum pacto illo coaluerint, & interim accesserint varia vincula connubiorum, mutuæ familiaritatis, morum consimilium, & alia ejus generis; non est præsumendum, cum in statum interregni conjicitur populus, eum tantisper, donec alterum pactum perficiatur, sine aliquali regimine esse velle. Conf. infra §. 9. H.

(*b*) V. AUCTORIS Dissertatio de Interregnis, quæ numero 5. est inter Dissertationes ejus Academicas selectiores.

(*c*) Conf. Alia Dissertatio AUCTORIS nostri de Obligatione adversus patriam. Est ea prima in laudata collectione.

(*d*) Καὶ γὰρ οἳ φύσει μὲν πολῖταί εἰσι, γνώμῃ δὲ χρῶνται ὡς πᾶσα γῆ πατρὶς αὐτοῖς ἐστιν, ἐν ᾗ ἂν τὰ ἐπιτήδεια ἔχωσιν, οὗτοι δῆλοί εἰσιν ὅτι ἂν παρέντες τὸ τῆς πόλεως κοινὸν ἀγαθὸν, ἐπὶ τὸ ἑαυτῶν ἴδιον κέρδος ἔλθοιεν, διὰ τὸ μὴ τὴν πόλιν, ἀλλὰ τὴν οὐσίαν πατρίδα αὐτῶν ἡγεῖσθαι.

(*e*) *Timor deinde Patres incessit; ne civitatem sine imperio, exercitum sine duce, multarum circa civitatum irritatis animis vis aliqua externa adoriretur*.

gimen adhuc sunt adaptata. Quanquam & hoc possit contingere, ut ubi regnum ex insignibus partibus integrantibus constat, puta ex diversis gentibus, provinciis, ac magnis urbibus, per interregnum faciem alicujus systematis id videatur induere. Ex hisce patet, quem in sensum capiendum sit illud, quod a GROTIO L. I. c. 3. §. 7. aliisque traditur: *Rege extincto, citra successorem imperium reverti ad populum*. Scilicet quanquam hactenus in interregno penes populum imperium non sit, quod nondum communi decreto in perpetuum summa rerum in concilium universorum sit collata, poterit tamen interim populus per se, aut certos delegatos exercere omnes actus summi imperii, qui ad conservationem ipsius facere videbuntur. Nam falluntur illi, qui extincta familia regnatrice, negant potestatem imperandi ad populum reverti, sed duntaxat potestatem eligendi & designandi alium regem. Quasi vero, interregno exsistente, necessum sit populo omnino regem creare. Et quasi deinceps non possit imperium conferri in optimates, aut democratia in perpetuum stabiliri.

§. VIII. OPTIME tamen tranquillitati suae prospexerunt civitates, quae declinandis incommodis, ex interregno oriri solitis in antecessum constituerunt (a), penes quos, solio vacante, interea sit reipublicae administratio. Qui sive interregum, sive alio vocabulo insigniantur (b), sunt magistratus temporarii, seu ut ita loquar, provisionales, qui auctoritate universi populi actus summi imperii, saltem continendo tantisper coetui necessarios, exerceant; obnoxii tamen populo ad reddendas gestorum rationes, quas & aliquando novus rex velut nomine populi exigit. Horum potestas, novo rege creato, aut ubi super alia Reipublicae forma fuerit constitutum, statim expirat. Ubi vero in aliquo regno exstiterit perpetuus senatus, penes quem tamen rege vivo summa rerum non fuerit, in illum, rege defuncto, summa potestas proprio jure non recidit. Quanquam expeditissimum sit, ut in casum interregni vicaria Reipublicae administratio tantisper eidem committatur (c), sicuti & antea abs rege in partem curarum tanquam minister vocabatur. Quicquid autem potestatis interregni tempore ille senatus exercuerit, id ab universo populo in eundem collatum intelligitur. Quam enim potestatem a rege tanquam magistratus obtinuerat, illa rege citra successorem defuncto extinguitur; (vid. CONNESTAGIUS de unione Lusitan. L. III.) & si pristinam continuare functionem conceditur, id non amplius defuncti regis, sed populi beneficium est. Add. BODINUS de Republ. L. III. c. 2. Hinc & ejusmodi senatui, interregis officium obeunti, haudquidquam licet diutius potestatem retinere, quam universis placuerit; multo minus sibi perpetuo imperium vindicare, aut propria auctoritate aristocratiam constituere. Penes universos enim est super forma Reipublicae disponere, & quidem pro lubitu, nisi forte dejurio sint vincti. Vid. LIVIUS L. I. c. 17. & DIONYSIUS HALICARNASSEUS L. II. ubi memorat, cum crebra illa interregum mutatio populo Romano displicuisset, & quod pro uno centum viderentur reges habere, senatum in populi arbitrio posuisse, de ordinanda Republica dispicere, sive regibus, sive magistratibus annuis ejus curam mallent credere. Etsi eam optionem populus in senatus judicium rejecit. Addatur quoque historia interregni post obitum Sigismundi in Polonia, apud PAUL. PIASECIUM ad Ann. Christ. 1632.

§. IX. AD isthaec illustranda operae pretium fuerit expendisse, quae tradit HOBBES de Cive c. 7. §. 15. 16. ubi talem format casum: *Si populus tradiderit summum imperium uni alicubi hominum, habendum pro tempore tantum vitae suae, idque cum fecerit, unusquisque e coetu ita discesserit, ut de loco ubi post mortem ejus ad novam electionem congregentur, nihil omnino sit ordinatum: populus non amplius erit persona una, sed multitudo hominum dissoluta, quorum cuilibet cum quibuslibet convenire diverso tempore & loco, quo libuerit, licitum erit*. Igitur talem monarcham ex lege gratitudinis teneri cavere, ne post mortem suam

(a) Ubi interregnum est ordinarium. H.

(b) In Polonia Primas regni Archiepiscopus Gnesnensis, Regis locum tenens, & in solio regio sedens. In Germania duo vicarii imperii, Saxo & Palatinus. H.

(c) Ut collegio Cardinalium, & in Germaniae Episcopalibus collegiis majoris templi. H.

suam civitas dissolvatur: idque vel statuendo diem & locum certum, quo cives qui voluerint, convenire possint; vel successorem sibi nominando, prout Reipublicæ videbitur expedire. Hic fallitur HOBBES, dum arbitratur, *congregatos, si discesserint, non constituto prius loco & tempore secuturi conventus, abire in dissolutam multitudinem*: siquidem hoc intelligatur de illis, qui jam civitatem perfectam, rege electo, constituerunt, non de his, qui in civitate adhuc constituenda sunt occupati. Nam qui congregantur civitatis formandæ caussa, & discedunt non indicto in futurum conventu, illo manifestum est, re penitus infecta dissolvi, adeoque singulos in priori statu permanere. Ast qui semel in perfectam civitatem coaluerunt, regique se subjecerunt, cum fortunarum suarum sedem in ista fixerint, non possunt præsumi tam fuisse socordes, ut cum rege defuncto novellam civitatem extingui, & in naturalem statum atque anarchiam voluerint abire, non citra stabilitæ jam salutis periculum. Igitur ubi in regem imperium non fuit collatum hæreditario jure, aut ut ipse pro lubitu de successore statueret; saltem tacite inter ipsos conventum intelligitur, ut statim a morte regis conveniant, idque eo loco, ubi alias conventus celebrari moris erat, aut ubi rex domicilium fixerat. Nec facile deerunt in aliquo populo cives eximii, qui tantisper auctoritate sua reliquos contineant, & ad quamprimum consulendum Reipublicæ impellant. Ex hisce quoque perspicuum est, quousque admitti possit illud HOBBESII Leviath. c. 21. *Quando monarcha pro se & liberis suis regnum relinquit, eique renunciat, subditi ad absolutam & naturalem libertatem revertuntur.* Id enim haudquaquam in eo sensu verum est, quod isti in dissolutam plane multitudinem abeant, sed quod absolutum recipiant jus de statu suo denuo disponendi.

§. X. EXORITUR quoque aliqua species interregni (*a*) in regnis successivis, quando rex decedit, relicta uxore prægnante, aut quam saltem prægnantem suspicatur. Equidem ex consensu plurimarum gentium in illos quoque, qui adhuc in utero exsistunt, jus aliquod transferri potest, adeoque iidem juris quoad κτῆσιν capaces sunt. (Inde Persæ relicta ab Hormisdate uxore prægnante, cum magis prolem masculam utero ferri credidissent, cidari utero imposita, embryonem regem pronunciarunt, nomineque insignierunt: qui deinde Sapores fuit, gestis celeberrimus apud AGATHIAM L. IV. [c. 10.]) Exsistente autem subjecto proprio summi imperii interregnum non datur. Unde neque minorennitas (*b*) regis, neque captivitas interregnum proprie dictum facit (*c*). Etsi captivi sæpe a cognatis tanquam mortui fuerunt habiti, cum potius regnum ipsorum nomine tantisper debuisset administrari, quousque postliminio revertissent, aut in captivitate obiissent. Vid. JUSTINUS L. XXXVI. c. 1. TREBELL. POLLIO in Gallieno. Huc facit, quod narratur a DIONE CASSIO L. XXXVI. *Tigranes in regione Sophene thesauros in castellis repositos habebat. Eos a custodibus postulanti Pompejo hi responderunt: a Tigrane sibi hoc imperari debere. Cum Tigranes invitus licet ut castella reserarentur, imperaret, custodes excipiebant, eum non ultro, sed invitum ad hoc jubendum adigi. Mox tamen cum Tigranes ideo in vincula conjiceretur, aperuerunt.* Sic & Demetrius, a Seleuco in custodiam datus, mandavit filio, ducibusque & amicis, qui Athenis & Corinthi erant, ne literis vel annulo suo fidem adhiberent, sed ut si mortuus sit, reservarent oppida & reliquias regni Antigono. PLUTARCHUS Demetrio. (p. 914. D) Partu tamen regio nondum edito, non satis constat, vivus an mortuus sit fœtus in lucem proditurus; & ubi a regno fœminæ excluduntur, mas an fœmina sit futura proles posthuma. Quousque tamen de ea re constiterit populus haudquidquam jura illa, quæ in liquido interregno, nanciscitur; sed regnum interea erit administrandum eo modo, quo alias per minorennitatem regis

(*a*) Anomala tamen, fluctuans inter verum regnum & interregnum. Hinc populum haudquidquam jura illa, quæ in liquido interregno, hic nancisci, AUCTOR ipse docet. H.

(*b*) Habent enim minores jus regni ἐν κτήσει, licet non ἐγχρήσει, ut PLUTARCHUS alicubi loquitur. H.

(*c*) Quoniam captivus Rex, licet regnum in patrimonio habeat, Rex esse non definit, saltem quantum jus ad regnum attinet. Vid. GROTIUM L. III. c. 20. §. 3. H.

regis ſolet. Vid. SERRANUS (a) Invent. Hiſt. Franc. in Philippo Valeſio ab init.

§. XI. AST per *ſucceſſionem* jus regni ſemel alicui partum, aut in aliquem collatum, in poſteris ejus continuatur (b). Eſt autem iſta ſucceſſio conſtituta vel arbitrio ipſius regis, vel arbitrio populi (c). Regibus, qui regna ſua in patrimonio habent, jus quoque competit pro lubitu ſuper ſucceſſione diſponendi (d); qui ubi expreſſe circa eandem voluntatem ſuam declararint, illa utique non minus quam privati patrisfamilias teſtamentum fuerit ſequenda. Quo caſu poterit & illud ſuum regnum æquis portionibus inter plures liberos dividere, etiam non conſiderato ſexus diſcrimine; ac transferre illud legitimis deficientibus in naturalem filium, (quo nomine Alphonſus Arragoniæ rex regnum Neapolitanum bello partum in filium ſuum naturalem Ferdinandum contulit; apud GUICCIARDINUM L. V. etſi alii ad Arragoniam id pertinere jactarent, quippe hujus armis & opibus partum;) aut quem adoptavit, imo & in eum, qui nulla cognatione ipſi fuit junctus. Add. JUSTINUS L. XLI. c. 5. n. 10. Enimvero ubi de ſucceſſore ſuo nihil diſpoſuerit ejuſmodi rex, videndum eſt, quemnam naturalis ordo ad ſucceſſionem vocet. Licet enim neque teſtamento, neque aliter voluntatem ſuam vivens declaraverit; præſumitur tamen noluiſſe civitatem ſe defuncto redire ad anarchiam, conjunctam utique cum pernicie civium, quibus tam miſerum poſt ſe relinquere ſtatum humanitas non patiebatur. Præſertim cum ſi illa fuiſſet ipſius mens, hoc facile ſignificare liceret, quo in eum caſum ſibi mature cives proſpicere poſſent. Et æque de regibus quam aliis præſumitur, ipſos bona abs ſe parta nolle perire, aut quibuſvis in medio velut expoſita ſe mortuis relinquere, ſed ad eos devolvi, quos ipſi cariſſimos habuerant. Igitur hic in ſucceſſionibus regnorum patrimonialium idem ordo ſervabitur, qui in aliis privatorum hæreditatibus; niſi quatenus indoles & incolumitas regnorum ab eodem diſcedere ſuaſerit. Etſi enim fortaſſe pari affectu omnes ſuos liberos proſequatur pater; tamen eousque, ſi cordatus fuerit, illum temperare ſciet, ut ne patrimonium, cui ſalus familiæ fere innexa, ad ſui ſtabilitatem fiat ineptius: & ubi in contrarium nihil ſignificavit, hoc ipſum voluiſſe præſumetur. His poſitis, ſequitur, ejuſmodi regem velle, ut poſt ſe quoque monarchica civitatis forma conſervetur; utpote quam & ipſe exemplo ſuo commendavit, nec alio facto aut verbo poſt improbavit. Deinde, quoniam naturali inclinatione omnes homines illis bene eſſe malunt, per quos ſibi potius, quam aliis honor & gloria exſurgit; honor autem & gloria unicuique poſt mortem per liberorum potius, quam aliorum quorumcunque hominum potentiam contingit; cenſetur patrem liberis ſuis melius velle, quam quibuſcunque aliis. Nam ſi hoc nolit, expreſſe id fuerit ſignificandum; cum tanta dementia non credatur in aliquem cadere, ut tam ſpecioſum bonum ad liberos non pervenire, ſed in medio poſitum rixarum materiam præbere velit. Non recte autem ab HOBBESIO de Cive c. 9. §. 15. inter ſigna voluntatis paternæ regnum in liberos transferre nolentis, refertur conſuetudo poſt plures ſucceſſiones; cum, qui de ſucceſſore tacet, conſuetudini regni conſentire intelligatur. Nam conſuetudo illa, ſive ab auctore ſtirpis, ſive a poſterorum aliquo originem habuerit, in vim utique legis fundamentalis abiit. Nos autem hic quærimus de ordine ſucceſſionis, quando neque diſpoſitio regis, neque lex aut conſuetudo regni extiterit. Porro & hoc ejuſmodi rex velle præſumitur, ut non ſolum regnum regularem

(a) Et Nicephorus GREGORAS L. IX. Hiſtoriarum ubi de Andronico juniore, qui moriturus mandabat, ut Romani omnes jurarent, ſe conjugem ipſius ut Dominum, & ſi filius ex ea (erat enim gravida) naſceretur, eundem ut Imperatorem, cujus tutor eſſet Cantacuzenus, veneraturos. H.

(b) Cum A. MDLX. Franciſcus Rex nondum perductis ad exitum comitiis moreretur, deliberarentque Ordines, an re ad Navarrum delata, ſufficerent nupera mandata, dicebatur apud THUANUM L. XXVII. Hiſt. ad d. A. *quod lege regni* (Gallicani) *vivus mortuum excipiat, & regnum continuata poſſeſſione ſine interruptione transmitti videatur*. Adde MEVIUM Part. VIII. Dec. 123. H.

(c) Conf. BUDDEUS de Succeſſione Primogenitorum §. 22. & ſeqq. & de Teſtamentis Summorum imperantium & ſpeciatim Caroli II. Hiſpan. Reg. c. 1. §. 21. & ſeqq. Utrumque opuſculum reperitur inter ejus Selecta Jur. Nat. & Gent. Add. SIDNEJUS de Gubernatione c. 3. ſect. 18.

(d) Vid. ſupra c. 6. §. 26. H.

larem formam retineat, id eſt, ut neque partes ſummi imperii inter plures fratres, aut eodem gradu proximum regem tangentes diſtribuantur, neque iidem regnum pro indiviſo parique inter ſe poteſtate adminiſtrent; ſed etiam nolle, ut in plures partes regnum dividatur (*a*), & pro uno plura deinceps diſtincta regna ſint. Quippe cum utrumque cum maximo regni detrimento, & ipſius familiæ regiæ convulſione ſit conjunctum. Cui proximum eſt, ut etiam in hiſce regnis, non obſtante ætatis prærogativa, inter plures liberos maſculi præferantur fœminis (*b*), quia regulariter ſexus maſculinus imperio aptior, & fœminarum regimen fere incommoda quædam comitentur, quæ eo majora futura ſunt, ſi per eaſdem fratres paterno ſolio ſint prohibendi. Præterea & hoc obtinebit, ut inter plures liberos ſexu pares natu maximus ſuccedat; idque non ideo tantum, quia hic ut ætate, ita & prudentia juniores antecellere cenſetur, ſed & quod alias fratres circa conjunctionem cum patre æquales ſunt. Inter quos ſi digniſſimo regnum eſſet deferendum, non poſſent non exitialibus inter ſe diſcordiis implicari. Illuſtre exemplum hujus rei poſſunt præbere turbæ (*c*), quæ non ita pridem regnum magni Mogolis exercuerunt quas luculenter deſcripſit Bernier. Quibus præcavendis optimum eſt ſorti naſcendi rem committere (*d*), quam omnium fere gentium conſenſus, velut ab ipſa natura jactam conſtanter ampleſtitur. Add. XENOPHON Cyrop. L. VIII. (p. 138. Ed. Henr. Steph.) in ultima oratione Cyri. Hic tamen neceſſarium fuerit, ut primogenitus cæteris fratribus de honeſta ſuſtentione proſpiciat. Nam ut iſtis tantum rependat, quanti eorum portio futura erat, ſi regnum diviſum foret, neque neceſſarium eſt, & fieri plane nequit. Ponamus enim quatuor eſſe fratres. Unde hic primogenito tantum pecuniæ, quæ tres quartas partes regni æquet? Add. BOECLERUS ad Grot. L. II. c. 7. §. 13. Quod ſi autem in ejuſmodi regnis rex ſine prole ſit, fratres aut ſorores ſuccedent, & his deficientibus, prout quiſque defunctum proxime attingit; ſalva tamen ſexus & ætatis prærogativa. Quin & ad proximos ultimi poſſeſſoris regnum demum perveniet, qui auctorem regni non attingunt, non ſolum voluntate defuncti expreſſa, ſed & ſi ejuſmodi ſuccedendi mos circa privatorum civium hæreditates in regno ſit receptus. Quem & circa ſuum patrimonium valere voluiſſe præſumetur rex, dum expreſſa diſpoſitione ab eodem non abiit. Quod autem HOBBESIUS de Cive c. 9. §. 19. addit, non adeo liquidum eſt. *Qua ratione*, inquit, *ſucceditur ad imperium, eadem quoque ſucceditur ad jus ſucceſſionis. Nam primogenitus, ſi ante patrem moriatur, cenſebitur, niſi pater aliter ſtatuerit, jus ſuum ſucceſſionis tranſtuliſſe ad liberos ſuos; ideoque nepotes & neptes priores erunt ad ſuccedendum, quam ipſorum avunculi.* (*patrui* debebat dicere.) Equidem fatemur, jus illud (*e*) repræſentationis aut ſubitionis in locum eſſe valde favorabile, ne ſcilicet liberis fraudi ſit, quod tam mature patre fuerint orbati. Nihilominus cum filius, patre adhuc vivo, ad iſtius bona ſpem duntaxat, non plenum ius habeat; & non adeo neceſſarium videatur, ut quemadmodum jus, ita & ſpes, nondum in jus velut animata, in liberos tranſeat; vix ſolo jure naturali patruis prævalebunt nepotes (*f*), niſi lege regni aut conſuetudine fulciuntur. Add. BODINUS de Rep. L. VI. c. 5. ſeqq.

§. XII. ENIMVERO in illis regnis, quæ ab

(*a*) Vid. Elem. Pr. Civil. Part. II. ſect. 5. §. 4. H.

(*b*) Vid. d. Diſſertatio BUDDEI de Succeſſione primogenitorum §. 25. & BÆLII T. V. de la Reponſe aux Queſtions d'un Provincial p. 138. & ſeqq.

(*c*) Notat autem vere LOUBERIUS Part. III. de Regno Siamenſi c. c. 13. §. 7. & 10. eunctos Orientis populos, cum eligunt Dominum, potius familiæ regiæ, quam certis in ea Principibus ſe alligare; & licet in regno Siamenſium ſecundum legem ſucceſſio primum genito debeatur, inter regii ſanguinis liberos controverſiam de ſucceſſione gladium plerumque decidere. Adde de ſucceſſione in Imperio Feſſo-Marocano St. OLON Relatione de hoc imperio p. 103. p. 118. de ſucceſſione in Imperio Habeſſinorum turbulenta, LUDOLFI L. II. Hiſtor. Æthiop. c. 8. H.

(*d*) Joannes Comnena, etiam cum filium natu minorem Manuzlem majori præferret, fatebatur, *naturam principatum natu majoribus deferre ſolere*, apud NICETAM CHOMIATAM in ejus Vita. *Νομιζόμενον πρὸς πάντων ἀνθρώπων τὸν πρεσβύτατον τὴν ἀρχὴν ἔχειν. Tanquam lege conſtitutum eſt inter omnes homines, ut maximus natu imperium habeat,* ait HERODOTUS L. VII. Conf. Element. Prudent. civil. d. l. §. 10. H.

(*e*) Vid. ſupra l. IV. c. 11. §. 12.

(*f*) Eſt quæſtio alias graviſſima, nec minus in genus

ab initio ultronea populi voluntate sunt constituta, ordo successionis originarie ab ipsius populi voluntate dependet. Qui ubi in regem non imperium solum, sed & jus de constituendo successore expresse contulit, (id quod non temere fieri solet,) succedet, quem iste voluerit. Sin ipse populus super successione disposuit; voluit eam procedere aut ad modum reliquarum hæreditatum, quantum ille ad regnum utiliter applicari potest; aut peculiari ipsum ratione temperavit. Successionem simpliciter hæreditariam in regnis a privatarum hæreditatum successionibus in hisce fere salus civitatis discedere jubet. I. Ut regnum inter plures fratres aut hæredes, eodem gradu a defuncto distantes, non dividatur (*a*). Quia hoc ad tuendum regnum & civium concordiam plurimum facit. Vid. Justinus L. XXI. c. 1. (*b*). II. Ut successio stet inter eos, qui a primo rege descendunt, neque ad gradum transversum, multo minus ad affines transitus fiat (*c*). Nam isti regi, ejusque posteris regnum dare voluit populus; quibus extinctis, ad populum redit jus deinceps super regno statuendi. Add. Boeclerus ad Grot. L. II. c. 7. §. 15. III. Ne succedant, nisi qui nati sunt secundum leges patriæ. Qua ratione excluduntur naturales seu nothi, utut pater forte non minore affectu ipsos fuerit amplexus. Nam saltem inter generosas nationes ad contemtum patent, quorum matrem pater justo matrimonio dignatus non fuit, & pro instrumento magis desultoriæ libidinis, quam socia vitæ habuit. Quin & ob defectum fidei, & perpetuæ cohabitationis non adeo liquido de talium patribus constat. Ast in regnis quam maxime expedit, personam regis esse venerabilem, simulque quam minimum controversiarum circa eandem posse moveri. Add. memorabile in hanc rem exemplum apud Martinium Histor. Sin. L. VI. c. 1. Livius L. XXXIX. c. 53. *Etsi minore ætate, quam Perseus, esset Demetrius, hunc tamen justa matrefamilias, illum pellice ortum esse; illum, ut ex vulgato corpore genitum, nullam certi patris notam habere: hunc insignem Philippi similitudinem præ se ferre.* Add. quoque (*d*) quæ de Ferdinando rege Neapolitano refert Jovianus Pontanus Histor. Neapol. L. II. Huc etiam spectat, quod in quibusdam regnis aperto in conclavi reginæ pariant, ne partus fingi, & supponi credatur (*e*). Sic Fridericum II. mater Constan-

geniis scriptorum, quam bellis & pugnis singularibus agitata, an in successione regnorum subitio in vicem habeat locum? ex qua pendet alia, an nepos ex fratre primum nato patruo sit præferendus? Exempla sunt apud JUSTINUM L. XXIII. c. 2. L. XXXIV. c. 2. Conf. BERNEGGER ad L. XLI. Justini c. 10. COLLENUTIUM L. V. Histor. Neapolit. p. 246. THUANUM L. LXXXI. ab init. ad A. MDLXXXV. LUDOLF. L. II. Histor. Æthiopic. c. 6. n. 26. Mihi cum GROTIO L. II. c. 7. §. 30. res plana videtur in successione lineali. In regnis etiam patrimonialibus, de quibus AUCTOR hic loquitur, patruo prætulerim nepotem: quoniam in iis jus succedendi ex voluntate novissimi decessoris æstimatur, & vicariæ successioni natura favet. Vid. supra L. IV. c. 11. §. 12. H.

(*a*) Rex enim non aliter transmittere regnum potest, quam accepit; accepit autem ipse unus & unum. Conf. §. H.

(*b*) *Extincto in* Sicilia Dionysio *Tyranno in locum ejus Milites maximum natu ex filiis ejus nomine* Dionysium *sufficere, & naturæ jus secuti, & quod firmius futurum esse regnum, si penes unum remansisset, quam si partientibus inter plures filios divideretur, arbitrabantur.*

(*c*) Plane ut in feudis. H.

(*d*) Matthiæ Regis Hungariæ naturalis filius, cum vi sibi vindicaret regnum, prælio victus & occisus. DUBRAVIUS L. I. Histor. Bohem. Adde TUBERONEM L. I. Comment. de Rebus suis p. 30. 31 ubi subjicit: *Non justo matrimonio natos jure gentium ad nullam paternæ fortunæ sortem admitti.* Alphonsus Ferrariæ Dux ultimus frustra Cæsari, filio notho, quærebat successionem apud Pontificem. Anton. POSSEVINUS L. VIII. Histor. Gonzagar. post A. MDXCII. Adde de Antonio, Lodovici Lusitani filio, sed ex contubernio Jolandiæ nato. THUANUM L. LXV. Histor. ad A. MDLXXVIII. Neque hunc defectum tollet legitimatio, quam vocant, per subsequens matrimonium; quippe cujus fundamentum unum est civilis juris fictio. Quanquam Brittones, Arcturum pro spurio habendum negabant, quod Uterius matrem ejus, etsi eo jam nato, uxorem tamen duxisset, iisque nuptiis filium legitimi loco sibi recepisset, atque ex eo semper eum pro legitimo habuerit. Sed addit BUCHANANUS, qui hoc narrat L. V. Rer. Scoticar. sub Rege XLV. plus Arcturo, pro quo Brittones stabant, profuisse præclaram indolem & virtutum speciem sæpiuscule exhibitam, quam hunc juris colorem. Adde Eundem L. IX. sub Rege C. ubi de Roberto, Moram, ex qua aliquot filios genuerat, ducente. THUANUM L. CXXIX. ad A. MDCIII. ubi de filio Regis naturali in id legitimo declarato, ut bona possidere, hæreditates privatas capere, & honores ac dignitates adipisci posset. H.

(*e*) Vid. PIASECIUM Chronic. gestor. singular. ad A. MDCL. H.

ſtantia quinquagenaria peperit, tentorio in foro urbis erecto, & præſentibus pluribus nobilibus viris ac fœminis. Pandulfus Collenutius Rer. Neapolit. L. IV. Excluduntur quoque adoptivi non ſolum, quia nobilitas generis vere regii magis venerandos efficit reges (*a*), majorque de illis ſpes concipitur, quod ſimiles ſint virtutibus futuri illis, ex quorum ſanguine ſunt prognati: ſed & quia in naturalem regis ſtirpem populus regnum contulit, qua deficiente, ad ſe voluit redire facultatem de ſecutura regiminis forma diſponendi. Quæ facultas, admiſſa adoptione, quæ quidem jus ad regnum daret, in perpetuum poſſet eludi. IV. Ut in pari gradu revera aut per repræſentationem tali, mares præferantur fœminis, etiam ætatis prærogativa gaudentibus (*b*). Add. Boeclerus ad dictum locum Grotii §. 17. V. Ut inter mares, & ubi hi deficiunt, inter fœminas, in pari gradu maximus natu præferatur. Apud Livium L. XL. c. 11. Perſeus de Demetrio minore fratre: *Tranſcendere feſtinat ordinem ætatis, naturæ, moris Macedonum juris gentium*. Add. Boeclerus dicto loco §. 18. VI. Denique & in hoc a vulgaribus hæreditatibus e uſmodi regna differunt, quod, licet non niſi morte prioris poſſeſſoris ad alterum devolvantur, & ab iſto huic velut de manu in manum dentur: tamen occaſione duntaxat prioris domini ad alterum perveniant, non autem, uti aliæ hæreditates, ex prioris domini jure, voluntate, & beneficio. Nam ſucceſſio in hiſce regnis non ab arbitrio ultimi poſſeſſoris dependet; ſed ex conſtitutione populi in ſtirpe regia continuatur. Inde quoque non eſt neceſſarium, ut ſucceſſor, licet gradu proximus, etiam in onera defuncti, quæ quidem in privato ipſis patrimonio hærent, ſubeat. Sed, ſi videatur, poterit regnum quidem capeſſere; privati autem patrimonii hæreditatem recuſare (*c*), quippe cum regnum eximia quædam, & a privato patrimonio ſeparata ſit hæreditas. Nam populus quam optimo jure regnum deferre voluiſſe creditur; neque ejus quidquam refert, quid privato regis patrimonio fiat. Quin & ipſi populo oneri futurum eſſet, ſi ad privata regis debita luenda ſucceſſor teneretur, quæ, ſi privatis in bonis hic tantum non haberet, de publico ſolvenda demum forent: Iſthunc autem ſuccedendi ordinem populus elegit (*d*), ne ſucceſſor foret in incerto, & vitandis electionum incommodis: ſimul ut reverentia regi ex ſplendore natalium conciliaretur, & ex genere atque educatione ſpes eſſet præclaræ virtutis, regnique poſſeſſor regnum magis curaret, & animoſius defenderet, ſi illud iis eſſet relicturus, quos ipſe ob naturalem affectum maximi facit. Illud extraordinarium eſt, quod Procopius de Bello Perſico L. 1. c. 11. tradit: Ἑτερόφθαλμον, ἢ ἄλλῃ τινὶ λώβῃ ἐχόμενον, οὐ θέμις Πέρσαις βασιλέα καθίστασθαι, *Luſcum aut alio quopiam vitio notatum nefas eſt Perſis regem creare*.

§. XIII. Sed cum in iſthoc genere ſucceſſionis inter perſonas longius ab auctore ſtirpis remotas facile contingere poſſit, ut quæ alteri ſit præferenda, non ita liquidum eſſet, ſiquidem ſimpliciter ita quiſque ad coronam vocandus foret, prout nuper defunctum regem proxime contingeret, præſertim cum favor repræſentationis in remotioribus gradibus evaneſcat: igitur ad tollendas ejuſmodi controverſias multas apud gentes ſucceſſio, quæ *linealis* dicitur, (*e*), introducta eſt. Quæ in hoc conſiſtit, ut omnes, qui ab auctore ſtirpis regnatricis deſcendunt, velut lineam quandam perpendicularem intelligantur conſtituere, quarum quælibet regno propior, prout quiſque in eodem gradu ſexus, deinde

(*a*) Chorus apud EURIPIDEM Hecuba:
Δεινὸς χαρακτὴρ, κἀπίσημος ἐν βροτοῖς
Ἐσθλῶν γενέσθαι.
Mira nota & inſignis inter homines,
A bonis natum eſſe.
Conf. eundem Temeno Eccleſ. Salomonis X. 17. H.

(*b*) ARISTOTELES I. Pol. 8. Τό τε γὰρ ἄῤῥεν φύσει τοῦ θήλεος ἡγεμονικώτερον. Εἰ μή που συνέστηκε παρὰ φύσιν. *Mas enim natura magis aptus eſt ad regendum, quam fœmina; niſi in hac aliquid extiterit præter naturam*. H.

(*c*) Quæ ſententia GROTII eſt L. II. c. 7. §. 19. Diſſentienti Gronovio ſatisfecit Cl. BARBEYRACUS in nota 4. ad h. §. Puſendorfii.

(*d*) Ut egregie obſervavit H. GROTIUS d. c. 7. §. 19. Conf. LOCCENIUS L. VI. Hiſtor. Svecan. ad A MDXL. Adde & illam cauſam, ob quam heroicis temporibus factos Reges memorat ARISTOTELES III. Pol. 10. & V. Pol. 10. ingens nempe meritum Regis, & in poſteris quoque ejus penſandum. H.

(*e*) CUBOTIUS I. Diſp. 24. legitimam vocat. H.

inde ætatis prærogativa potior. Nec prius ad aliam lineam regnum devolvatur, quam omnes ex priori linea fuerint extincti. Unde & illis, qui hoc modo successuri sunt, non necessum est numerare, quoto gradu a proxime defuncto rege distent, neque ad jus repræsentationis provocare; sed prout quisque nascitur, ita lex illi perfectum jus ad regnum suo ordine habendum confert; quod jus quisque ad omnes ex se natos pari ordine demittit, licet ipse regnum non obtinuerit. Hoc modo igitur primo semper loco vocantur ultimi possessoris liberi, sed ita, ut & mortuorum ratio habeatur, siquidem ipsis proles superfit qualiscunque gradus; & si mortui illius linea potior fuit, ejusdem proles reliquos omnes excludat: salva tamen semper in pari gradu ejusdem lineæ prærogativa & sexus, & ætatis. (Nam ut sola ætatis prærogativa superet prærogativam sexus, nullibi puto exempla exsistunt.) Si ultimo possessori defuerint liberi, ab ipso adscendendo, (non recurrendo ad auctorem stirpis & ibi incipiendo,) itur ad lineam proximam, & sic deinceps, salva semper in pari gradu ejusdem lineæ sexus & ætatis prærogativa. Cæterum successionis linealis usitatissimæ species duæ sunt: *cognatica* una, altera *agnatica* (*a*). Illa, quod in regno Castiliæ sit recepta, Castiliana quoque vocatur (*b*): quæ id habet peculiare, ut in eodem gradu ejusdem lineæ mares fœminis etiam majoribus natu præferantur, ob solum tamen sexum de linea in lineam transitus non fiat. Adeo que fœminæ non excludantur, sed postponantur duntaxat maribus in eadem linea, ita ut etiam ad ipsas sit regressus, si priores, aut pares cætera mares, aut ex maribus defecerint. Cui consequens est, ut filia ex filio, præferatur filio ex filia; & filia ex fratre, filio ex sorore (*c*). Successio autem agnatica ab illa differt, quod hic fœminæ, & ab his descendentes in perpetuum excludantur. Cujus rei ratio est, ne per fœminarum matrimonia ad peregrinos regnum devolvatur, aut insertis per matrimonium in regiam familiam alienis antiqua stirps regia nimium rejiciatur. Vocant etiam hanc successionis speciem Francicam, quod in Galliæ regno illa recepta sit. Potest & hoc introduci, ut ubi omnes masculi ex stirpe regia defecerunt, demum ad fœminas regnum devolvatur. Vid. GUICCIARDINUS Hist. L. XII. p. m. 367. Cæterum cum successio linealis valde plana sit; igitur sicubi controversia inciderit, ante omnia illud inquirendum fuerit, quænam successionis species in regno recepta sit. Id quod superiori seculo circa successionem Lusitanicam maxime erat discutiendum; cum Raynutius Parmensis linealem, reliqui simplicem hæreditariam urgerent. Vid. CONNESTAGIUS de Unione Lusitan. L. III.

§. XIV. POTEST etiam alius modus succedendi constitui, ut tali ordine quisque ad regnum vocetur, prout auctoris stirpis regiæ est proximus. Qua ratione ipsi succedent omnes filii pro ætatis ordine; inde omnes nepotes, habita ratione

(*a*) Ut cognatorum nomine in Jure Romano designantur, qui per feminini sexus personas cognatione junguntur, agnati autem dicuntur, per virilis sexus cognationem conjuncti, quasi a patre cognati. §. 1. *Inst. de Legit. Agnat. tut.* Cognatica autem *Castiliana* vocatur, quia, observante Celeb. OTTONE ad Offic. L. II. c. 10. §. 11. ad exemplum successionis in vetus Castiliæ regnum a Carolo Imp. A. 1558. introductæ a filio ejus Philippo II. lege fundamentali per omnia regna Hispanica A. 1598. introducta est, auctore THUANO L. CXX. Agnaticam contra *Francicam* appellamus, quia apud Gallos antiquo more ex femina nati excluduntur, AGATHIAS L. XI. qua ratione Regno Franciæ prohibitus fuit EDUARDUS III. Rex Angliæ, tanquam ex femina natus. Firmavit quoque hanc consuetudinem Henricus III. in Comitiis Blæsensibus A. 1576.

(*b*) Eam descripsit Philippus Rex Hispaniæ in testamento apud THUANUM L. CXX. Histor. ad A. MDXCVIII. H.

(*c*) Sed quid si filia renunciet? H. GROTIUS d. c. 7. §. 26. existimat, in hac lineali successione matris factum non posse nocere liberis natis, quia simul atque exsistere cœperint, jus proprium quæsitum sit ex lege: sed nec nascituris, quia impedire non possit, quin ad illos quoque suo tempore jus pertingat ex populi dono. Addit tamen notanter, quantum nascituros attinet, cum iis nondum sit quæsitum jus, id auferri posse populi voluntate; si etiam parentes, quorum interest jus ad filios transire, jus illud remiserint. Cui consequens, si renunciatio non tantum verbis amplissimis facta, sed & eadem ab Ordinibus ac in curiis regni confirmata, quod non semel factum in Hispania, cum filiæ regiæ exteris nuberent, renunciationem illam postea natis haut dubie officere. Cæterum qui dicunt, abdicationem illam, etiam quod renunciantem attinet, prorsus invalidam esse, insigniter errant. H.

tione & ætatis Patrum suorum, ætatis propriæ: his omnibus extinctis, eundum ad pronepotes, & sic deinceps. Talem modum succedendi quondam in Numidia fuisse usitatum, colligitur ex LIVIO L. XXIX. c. 29. Similis succedendi modus observatur quoque in regno Siam, teste Jodoco SCHOUTEN in Descript. ejus regni [T. I. vers. Gall.] De more in regno Fessæ & Maroci testatur THUANUS L. LXV. ad ann. 1578. & CONNESTAGIUS de Unione Lusitan. L. I. qui tamen videtur in nuere, peculiarem eam inter fratres fuisse conventionem. Apud Peruvianos quondam sub imperio Yncarum inter Curacas seu regulos duntaxat eum fuisse succedendi modum, refert Garcilassus de la VEGA L. IV. c. 10. Add. GROTIUS L. II. c. 7. §. 24. Apud multos quoque populos in India (*a*), & imprimis per totam oram Malabaricam, hic mos succedendi est receptus, ut non succedat patri filius, sed sororis filius; quod credant, de hoc multo certiorem esse fidem, quod fit ex prosapia regia, quam de illo; uti inter alios refert Petrus de VALLE Itiner. Part. III. epist. 6. & Hieron. OSORIUS passim. Add. Phil. BALDÆUS in Descript. Malab. & Coromand. c. 17. p. m. 102. Etsi apud incolas Hispaniolæ tantum in defectu liberorum sororum filii successerint, tanquam certiores, Franc. Lopez de GOMARA Hist. Ind. Occid. cap. 28. IDEM 124. refert, etiam in privata successione filios sororum præferri liberis, excepta familia Yncarum, in qua filius succedit patri. Apud Canadenses quoque more receptum tradit Franciscus CREUXIUS Histor. Canadensis L. I. ut in hæreditatibus bonorum & dignitatum filii sororum præferantur filiis uxorum. Singularis modus succedendi apud Chatramotitas (qui sunt natio Arabum,) refertur a STRABONE L. XVI. [pag. 528. Ed. Genev. Casaub.] *Succedit in regno non filius patri, sed qui primus e nobili genere post constitutum regem nascitur. Nam simul ac aliquis in imperio constitutus est, omnes nobilium virorum uxores prægnantes conscribuntur, & custodes apponuntur, qui observent, quæ prima peperit. Nam ejus filius ex lege assumitur, & ad regni successionem regaliter educatur.*

§. XV. CÆTERUM hoc loco quæstio oritur, si controversia inter duos pluresve circa successionem in regno cum primis non patrimoniali (*b*) oriatur, quis competens sit judex? Nam ut ad arma statim propter causam nondum liquidam decurratur, lex naturæ non permiserit. Hic illud initio certum est, indolem ejusmodi controversiarum non ferre, ut per modum jurisdictionis seu pro imperio decidantur; adeoque illas disceptandas esse modo inter eos recepto, qui in naturali libertate nullius jurisdictioni subjecti degunt. Quem in sensum explicandus est GROTIUS dicto loco §. 27. In naturali autem statu invicem vivere dicuntur illi, quorum unus alteri non paret, aut imperat, & qui communem dominum non agnoscunt. Ac licet, qui inter se litigant, quamdiu litigant, fortasse alicujus imperio subesse possint, ipsa tamen causa talis est, ut sententiam tanquam a superiore profectam non admittat. Extra illum populum, de cujus imperio ambigitur, nemo judicem se ferre potest. Neque ipse rex, si eo vivo hæc controversia agitari cœperit, competens erit judex (*c*). Quippe cum in ejusmodi regnis præsupponatur, populum habendi

(*a*) Et quondam in insulis fortunatis, teste H. GROTIO L. VIII. Hist. Belg. ad A. MDXCIX. H.

(*b*) Ubi de successione in regno patrimoniali controversia oriatur, optimum esse, ad arbitros ex familia Regia iri, monet AUCTOR de Offic. L. II. c. 10. §. 12. Sed quum ejusmodi Regna non dentur per ea, quæ dicta sunt ad c. 6. §. 16. minime mirum est ejus generis arbitrii nobis deficere exempla.

(*c*) Dissentit hic a Grotio GRONOVIUS in not. quia officium Regis sit, consulere populo, & pacem ei præstare, non modo in præsens, sed etiam in longitudinem, quam humanitus provideri potest; & proinde cognoscere de successione, præsertim inter cognatos, ut nunc est, subjectos suos. Adhæc cum ambigatur de jure in regno, quod vivum & regnantem Regem habet, de eo posse ac debere cognoscere Regem regnantem. Ubi fatemur, si Rex controversiam hujusmodi, approbante populo, amice queat componere, nihil eum munere suo indignum facere. Enimvero id nunc unice hic in quæstione est; an Rex, eo quod summam potestatem habet, talis controversiæ sit judex? Quod recte GROTIUS & AUCTOR negant: nam in civitate regulari modus habendi regnum inter jura summi imperii non refertur. Igitur præcipuæ partes hic sunt populi, quippe a quo modus habendi summum imperium proficiscitur, & cum cessantibus judiciis quisque sibi sit judex ac vindex (v. supra L. V. c. 13. §. 2.) si populus cognita

bendi imperii modum regi haudquaquam submisisse. Etsi non desint exempla regum, qui auctoritate & meritis suis confisi ampliorem sibi potestatem hic asseruerunt, quam alias indoles regnorum liberorum fert. Inde inter filios Darii exortam litem ipse pater decidit, apud HERODOTUM Polymnia init. Quanquam JUSTINUS L. II. c. 10. eandem a fratribus ad Artaphernem, velut ad domesticum judicem, delatam referat. Sic & litem inter Arsicam & Cyrum pater composuit. PLUTARCHUS Artaxerxe. Add. 1. Regum I. 5. seqq. JUSTINUS XVI. 2. 7. Sed quod ne populi quidem sit tales controversias pro imperio definire, asseri potest, non quidem ex illa ratione, quam affert GROTIUS dicto loco, quia populus a se in regem, & regiam familiam, omnem jurisdictionem transtulerit, neque ea durante aliquas habeat ejus reliquias. Nam causa successionis non pertinet ad objectum ejus jurisdictionis, quæ a populo in regem fuit collata: & ubi talis controversia tempore interregni agitatur, saltem temporaria jurisdictio populo denegari non potest. Verum ratio ex natura istarum controversiarum est petenda. Potestas enim judiciaria exercetur in subiectos cum hoc effectu, ut omnino in sententia lata teneantur adquiescere, & si nolint, pro imperio possint adigi; idque quia subjectionis civilis pars est, decisionem controversiarum, quæ sibi cum aliis civibus intercedunt, ab imperante expectare. Atqui si omnes casus ejusmodi litium circa successionem expendamus, patebit, nullum ita esse comparatum, ut pro imperio possit a populo decidi, sicuti civium lites a communi judice, solent. Si enim regi, qui volente populo possessionem regni adprehendit, post alius quidam e familia regia litem intentet, quasi propiore gradu regnum ad ipsum spectet, neque petitor populum poterit judicem agnoscere, quippe cui judicium suum, dum semel legitimum regem ipsum agnovit, est tuendum; & qui semel summum fastigium insedit, haudquaquam sese illorum judicio submittet, qui se ipsi subjecerunt. Multo minus populus competens judex habebitur, si quis regni hæredem se venditet, quem ipse agnoscere detrectat. Quod si autem, solio vacante, duo sese competitores offerant, super potiore jure ambigentes, & populus sit paratus illum agnoscere regem, qui præ altero regnum sibi deberi demonstraverit; judicio proprie dicto, & quasi causæ subjectorum in civitatibus expediuntur, opus non est. Nam vel controvertitur duntaxat, quoto gradu uterque velut a solio distet; vel dubitatur, utrius gradus sit potior. In priori quæstione facti litigantium erit, prosapiam suam liquido deducere; ubi victoria ab illo stabit, cujus deductio populo clarissima fuerit visa. Quanquam autem judicium populi hic ad victoriam momentum adfert: non tamen sententia feretur velut pro tribunali a judice in sibi subjectos, sed per modum nudæ approbationis: quomodo debitor ad solvendum paratus non nisi instrumenta sui creditoris recognoscere cupit. Quod si dubitatur, qui gradus, aut quæ linea sit potior, declarata voluntas populi finem liti imponet; cum quilibet, quid agere voluerit, intelligere præsumatur; populus autem, qui nunc est, idem censeatur esse cum eo, abs quo successionis ordo ab initio est constitutus. Sic controversia Eduardi regis Angliæ contra Philippum Valesium, sicuti & paulo ante controversia inter Joannem, Ludovici Hutini filiam, & Philippum Longum ejusdem fratrem, coram ordinibus Franciæ disceptata fuit. Vid. Scriptores Historiæ Francicæ, & POLYDOR. VIRGILIUS Histor. Anglic. L. XIX. ab init. Sic super successione in regno Arragoniæ novem delecti judices pronunciant, apud Jo. MARIANAM de Reb. Hispan. L. XX. c. 2. & 3. Sic apud DIONYSIUM HALICARNASSEUM L. I. [c. 70.] litem super successione inter Sylvium, & Julum Ascanii filium populus suffragio diremit, præter alias rationes hac præcipue motus, *ὅτι μητρὸς ἦν ὁ Σιλούϊος ἐπικλήρου τῆς ἀρχῆς, quod Sylvius matre natus esset, hærede universi regni.* Quanquam & ejusmodi declaratio non magis naturam habet sententiæ judiciariæ, quam si donator obscura aut ambigua sua verba interpretatus fuerit. Ubi aliquis competitorum queratur, studia populi magis in alterum, quam

gnita re declaret, ad quem regnandi jus pertineat, poterit idem ipse refractarium vi & armis adigere, ut acquiescat & alterum non turbet. Quanquam recte AUCTOR neget, hic a populo velut pro tribunali sedente, sententiam ferri. H.

quam in ipsum propendere, proximum fuerit ad arbitros rem deferre, neutri partium addictos, & quorum nihil intersit, hic an iste rerum potiatur. Vid. CONNESTAGIUS de Unione Lusitan. L. III. & V. frequentiores controversias huc spectantes vide apud GROTIUM dicto loco §. 28. seqq. ARNISÆUM Releδ. Pol. L. II. c. 2. sect. 10. seqq. & alios.

CAPUT VIII.

DE SANCTITATE SUMMI IMPERII CIVILIS.

QUEMADMODUM summum imperium civile ad incolumitatem generis humani, & ad tollendas infinitas status naturalis miserias institutum est (*a*); ita illud sacrosanctum & inviolabile ab omnibus haberi, generis humani quam maxime interest. Add. DIODORUS SICULUS L. I. c. 90. Atque illud quidem a nemine cordato in dubium revocatur, quin nefas sit, imperantibus, quamdiu intra potestatis suæ limites versantur, resistere. Nam ex fine & indole imperii apparet, cum ipso necessario conjunctam esse debere obligationem non-resistendi, id est, citra reluctantiam parendi, faciendo vel omittendo id, quod ab isto injungitur. Enimvero de hoc potissimum disceptatur, an, si summus imperans subjecto præter fas quid imperet, aut quamvis injuriam intentet, tunc quoque sacrosanctus sit, sic ut nullo modo ea injuria per vim a subjecto repelli queat?

§. II. EQUIDEM HOBBESII de Cive c. 8. §. 7. dogma est, *civi a civitate fieri non posse injuriam*, sicuti *nec servo a domino*; idque eo argumento, quod civitati cum cive nullum intercedat pactum; (sola quippe pacti violatio ex ipsius mente est injuria;) & quia civis voluntas voluntati civitatis subjecta est, sic ut quidquid a civitate fit, volente cive fieri intelligatur. Volenti autem injuriam non fieri tralatitium est. Enimvero jam supra ostensum fuit (*b*), neque injuriam consistere in sola pactorum violatione; & inter monarcham atque cives pactum intercedere (*c*). Subjectio autem voluntatis civium civitati facta ex fine hujus interpretanda & limitanda est. Sic ut eo demum res redeat: singuli cives suam voluntatem voluntati civitatis subjecerunt circa negotia, quæ ad conservationem civitatis faciunt; in quibus si factum civitatis civi displiceat, injuria huic non fit. Atqui cum extra ea negotia abs imperante civibus injungi aut inferri queant, quibus jus vel peculiari ex pacto, vel ex communi humanitatis lege quæsitum violatur, non apparet, quare civi a civitate injuria fieri nequeat (*d*).

§. III. PROBE tamen observandum, a civibus turbulentis aut querulis multa principum facta pro injuriis traduci, quæ tales minime sunt. Scilicet quod ab ipsorum judicio discrepat, id tanquam male factum da-

(*a*) Conf. Duæ NOODTII Orationes, altera de Jure summi Imperii, altera de religione ab Imperio Jure Gentium libera.

(*b*) L. I. c. 7. §. 13. H.
(*c*) Supra c. 2. §. 9. 10. 11. H.
(*d*) Conf. supra L. VI. c. 3 §. 8. H.

damnatur. Et Jupiter neque serenus neque pluvius omnibus placet. Atqui quemadmodum propter varietatem ingenii humani, & male composita multorum desideria fieri non potest, ut Reipublicæ administratio singulis civibus æque arrideat: ita si quis pro injuria statim haberi velit, quod ipsi displicet, vel civitatis dissolutionem quærit, vel ipse imperare cupit. Et sane non paucis ea sola querelarum causa, quia ipsi non regnant (*a*). Quo ex numero erat Avidius Cassius, apud VULCATIUM GALLICANUM, (in vita ejus c. 2.) qui causam sumtorum in M. Antoninum armorum jactabat, *quod sibi hujus imperium displiceret, quod non posset ferre nomen imperatorium*. Quo prætexto adversus Septimium Severum utebatur quoque Pescennius Niger, apud ÆL. SPARTIANUM, & Clodius Albinus apud JUL. CAPITOLINUM. Multi querelarum suarum causam in principem habent, quod is pravorum ministrorum utatur opera, sed veram doloris originem investiganti apparet, hanc esse, quod ipsi eodem ministerio non potiantur. Tributorum gravitatem plebs sæpe indignatur, etiam quando non plus exigitur, quam præsens Reipublicæ usus, aut probabiliter subsecuturæ necessitates videntur exigere. Cui quid reponendum sit, docet HOBBES de Cive, c. 12. §. 9. Pœnas in legibus dictatas severe exigi nemo jure indignari poterit, nisi qui flagitiorum licentiam sibi postulare velit. Et tamen si cui isthæc omnia, quæ rationes Reipublicæ utique exigunt, intoleranda videantur, alio migrandi potestas est. Qua si uti non placuerit, communem mortalium conditionem accuset, quibus nulla felicitatis pars illibata conceditur. Credere autem sibi ideo licere legitimum imperium vi excutere, perinde foret, atque ex rapinis rem augere velle, quia proprio labore sese sustentare nimis durum videtur.

§. IV. Hæc quanquam ita sint, dubium tamen non est, quin a civitate, ejusque rectore civi injuria possit fieri, cum utique inter ipsos communio juris saltem naturalis exsistat, quæ sufficit, ut quis injuriæ ab altero capax sit. Duplici porro modo injuriam subjectis facere videtur princeps, si violat adversus ipsos vel officium *principis*, vel officium *hominis*: seu si cives tractat non ut cives, vel non ut homines. Officium principis vel universos respicit, vel singulos. Universis hoc debet princeps, ut salutem totius civitatis procuret, & quidem si absolutus est ad judicium proprium, si legibus quibusdam circumscriptus, prout istæ modum regiminis definiunt. Ergo universis civibus injuriam facit princeps, si omnem Reipublicæ curam abjiciat, ac ne per ministros quidem negotia publica expediri faciat. Puta, si neque adversus externos hostes defensionem civitatis suscipiat, neque per exsecutionem legum intrinsecam tranquillitatem tueatur: & nihilominus inter tantam negligentiam dignitate & reditibus principalibus frui pergat, ac principatus fortunam sola luxuria ac libidinum licentia metiatur. Nam ubi cum curis regni etiam loco regali & proventibus abstineat, imperio plane censebitur sese abdicasse; id quod ipsi concessum, nisi forte pravis consiliis Rempublicam in graves difficultates conjecerit; eamque dein tamquam desertor destituere velit. Sine dubio autem injurium est, nullam officii partem facere, & tamen ejusdem emolumentis frui velle. Major adhuc injuria est, si directe animo hostili universorum salutem pessumdare studeat (*b*); atque hostis personam induat, que cum persona principis simul consistere nequit. Quanquam ejusmodi casus in principe mentis compote dari non possit. Quis enim sanus sua perdere velit? aut cui imperabit, qui cives suos hostium loco habuerit? Nisi forte duobus populis simul imperet, ut unius excidio alteri lautiores conditiones (*c*) conciliet (*d*). Refertur tamen exemplum ejusmodi vesaniæ in Itinera-

(*a*) Multi nimirum sunt novarum rerum cupidi, non pauci etiam eo animo, quo Jason ille apud ARISTOTELEM III. Pol. 3. qui dicebat Πεινῆν ὅτε μὴ τυραννοῖ, ὡς οὐκ ἐπιστάμενος ἰδιώτης εἶναι. *Esurire se si non regnaret, tanquam nesciret privatus esse*. H.

(*b*) Exemplo Imperatoris Caligulæ, qui unam Populo Romano cervicem esse optabat, quo facilius rescindi posset, ut refert SVETONIUS in vita ejus c. 30.

(*c*) Romanis objiciebat Galgacus apud TACITUM Agricola c. 30. *ubi solitudinem facerent, pacem appellare*. H.

(*d*) Quod olim a Philippo, Macedonum Rege factum, ut docet LIVIUS L. XL. c. 3. & seqq.

nerario. Joan. Moquet L. IV. de quodam Rege Pegu, quem superiore seculo artibus magorum, uti ferebatur, tantum odium suorum civium ceperat, ut eos plane perdendi libido ipsum subierit; eoque sub pœna mortis interdixerat, ne intra triennium terra coleretur. Unde tanta fames exorta est, ut in cibos sese Peguani passim occiderent. Sic & injuriam princeps facit, si leges fundamentales invito populo, & nulla urgente necessitate subvertat; aut si modum habendi imperium immutatum eat. Item, si patrimonium publicum destruat; si graviora quam pro usu Reipublicæ tributa imponendo pecunia cives emungat, eam inutiliter prodigat, aut alio extra civitatem transferat; & quæ sunt alia. Quo possis applicare illud Antipatri in Anthol. Ἀλλὰ λύκους εἴργει, τί δὲ τὸ πλέον, εἰ τὸ φυλαχθὲν Ὄλλυται οὔτε λύκοις εἴθ' ὑπὸ τοῦ φύλακος, *At fugat iste lupos. Quid lucri hinc? credita quæ sint, si lupus, aut custos salva manere vetat.* Singulis porro civibus id debet princeps, ut eos communi cum cæteris sui ordinis jure frui permittat, iisdem defensionem præstet, ac justitiam administret, quatenus id salva civitate fieri potest. Hoc si princeps singulis non præstiterit, ubi Reipublicæ tempora id permiserint, injuriam utique facit. Vid. Justinus L. IX. c. 6. sub finem; etsi Pausaniæ factum haudquidquam probandum sit. Sic apud Xiphilinum Epit. Dionis, (ad a. 118.) & Zonaram Tom. II. vetula ferociter Adriano Imperatori, cum negaret sibi ad eam audiendam otium esse, occinit: *Ergo imperare noli* (*a*). Officium hominis adversus singulos princeps variis modis violare potest; puta si præter meritum honestum visum ignominia afficiat, si mercedem promissam deneget, mutuum solvere, aliosve contractus implere detrectet, si damnum per petulantiam datum sarcire nolit, si honestarum virginum pudicitiam expugnet, si per adulteria aliorum thoros polluat, si corpus lædat, bona eripiat, perdatve: si denique innocenti vitam eripiat per meram violentiam, aut subornatis calumniatoribus, aut ad iniquam sententiam adactis metu, vel per promissa judicibus, & quæ sunt similia. Ammian. Marcellinus L. XXVI. c. 13. *Inter arma & lituos conditionis æquatio leviora facit pericula; & Martiæ virtutis potestas, aut id quod ausum occupat, aut inopinata mors si acciderit, nullum ignominiæ continet sensum, finemque secum vivendi simul & dolendi perducit. Ubi vero consiliis impiis jura quidem prætenduntur & leges, & Catonianæ vel Cassianæ sententiæ fuco perliti resident judices, agitur autem quod agitur ad voluntatem prætumidæ potestatis, & ex ejus libidine vitæ incidentium necisque momenta pensantur, ibi capitalis vertitur pernicies & abrupta.*

§. V. Enimvero difficilius est explicare, an ad quaslibet harum injuriarum citra reluctantiam perferendas teneantur cives; an vero certo in casu per vim easdem propulsare queant? Hic nobis ita videtur. Cum illa vitæ humanæ sit conditio, ut omni carere incommodo nequeat, neque ullus homo facile tam compositis exter moribus, ut ad unguem omnibus satisfaciat: stolidum juxta atque impudens fuerit, ob quævis vitia in principem velle insurgere; præsertim cum neque nos ita accurate officium nostrum erga ipsum faciamus, & in privatis quoque leges leviora delicta soleant dissimulare. Quanto æquius igitur fuerit modica principis delicta condonare, cujus cura civium tranquillitas, fortunarumque & vitæ securitas continetur. Præsertim cum experientia testetur, quanta civium clade, quanta Reipublicæ concussione etiam pessimi principes fuerint dejecti. Ergo leviores principum injuriæ nobili ipsorum muneri, cæterisque beneficiis, quin & nostris civibus, totique Reipublicæ sunt condonandæ (*b*). Vid. Ju-

STI-

(*a*) Quod antea Philippo quoque Macedonico evenerat.

(*b*) Quod diligenter annotandum est. Princeps enim *nunquam* jus habet Civem injuria vel *minima* adficiendi. Igitur, si viribus nostris parere debemus, quo minus ei resistamus, id non ipsius contemplatione & virtute summæ potestatis fieri oportet, sed quia societatis civilis interest, offensas minores et condonari, utpote quæ alias motibus semper maximis misceretur. Adde, quod sæpe, pulso malo Principe, in dominationem pejoris incidimus, quum frequenter pulchro libertatis nomine ludant, qui populum aliquem in servitutem redigere satagunt. Certe hæc sententia est Ducis cujusdam exercitus apud TACITUM Hist. L. IV. c. 73. *Ceterum libertas & speciosa nomina prætexuntur, nec quisquam alienum servitium & dominationem sibi concupivit, ut non eadem ista vocabula usurparet.* Idem JUSTINUS L. XV. c. 4. num. 13. de Sandrocotto observat, qui, post mor-

STINUS L. XV. c. 3. n. 9. seqq. TACITUS A. XII. (c. 11.) *Ferenda regum ingenia, neque usui crebras mutationes.* Apud EUNDEM H. L. IV. Ceriales ad rebelles Treveros (*a*): *Quomodo sterilitatem, aut nimios imbres & cætera naturæ mala, ita luxum vel avaritiam dominantium tolerare. Vitia erunt, donec homines; sed neque hæc continua, & meliorum interventu pensantur* (*b*). PLATO Epist. 7. *Ea mente circa patriam vir prudens esse debet, ut ita reprehendat civitatis errores, si neque frustra sit reprehensurus, neque ob reprehensionis studium periturus; vim autem patriæ per Reipublicæ mutationem afferet numquam, quando absque expulsione & cæde civium emendari non possit. Sed quietem aget, votoque precabitur optima & sibi & patriæ* (*c*). Quem locum adduxit CICERO Epist. ad fam. I. 9. Imo & sibi ipsi consulit, qui potentiorum injurias mussitat potius, quam intempestivis querelis graviora sibi mala arcessit. Quo spectant dicta a GROTIO L. I. c. 4. §. 4. citata. ÆSCHYLUS Prometheo vincto: Οὔκουν πρὸς κέντρα κῶλον ἐκτενεῖς, ὁρῶν, ὅτι τραχὺς μόναρχος οὐδ᾽ ὑπεύθυνος κρατεῖ. *Verum non contra stimulos membra protendes, quum cernas Monarcham asperum, & nemini obnoxium.* Quin & sacræ literæ (*d*), ac sana ratio morositatem parentum, & dominorum patienter sustinendam suadent. PLINIUS L. III. Epist. 14. *Non judicio domini, sed scelere perimuntur.* Sed & hoc certum est, etiam ubi atrocissima injuria a principe animo hostili intentetur; potius esse emigrare, aut fuga sibi consulere, aut sub alterius civitatis tutelam concedere, (quam (*e*) ferrum in durum quidem, sed tamen parentem patriæ stringere.) Sed quid si princeps innocentem civem hostili animo perditum eat, neque fugæ locus supersit (*f*)? Sane multi animo concipere non possunt, quo-

tem Alexandri, Regnum Indiarum in potestatem suam redegerat. AUCTOR, inquit, *Libertatis Sandrocottus fuerat; sed titulum libertatis post victoriam in servitutem verterat.*

(*a*) Vid PARRASIANA T. II. p. 268. 269.

(*b*) Æsopus apud PHÆDRUM I. Fab. 2. cum fabulam de Ranis recitasset, quæ vice indulgentissimi Regis crudelem a Jove nacti erant, ad cives Athenienses sub jugo Pisistrati gementes: *Vos quoque*, inquit, *hoc substinete, majus ne eveniat malum.* CHRYSOSTOMUS Homilia ad populum Antiochenum: *Præstat Regem tyrannum habere, quam nullum. Cum A. MCCCCXXXIV. Engelbertus auctor esset, ut Ericum Daniæ ac Sveciæ Regem deponerent, Senatus constanter renuens, fide data nihil antiquius habendum judicabat, nec secedendum continuo a domino aut rege suo respondebat, si forte delinquere eum in quibusdam contingat; alias imperium durabile haut ullum esse: cum Principum ac Regum vix ullus inveniatur, qui non quandoque impingat: neque etiam convenire cuivis, imo nec posse quemvis de Rege abdicando statuere, aut de ejus commissis sententiam pronunciare. Adjiciebat, neque consistere humanam societatem posse, si ignoscere subinde alii aliis recusaremus: & id inter pares & familiares si locum haberet, quanto magis erat Regem ac superiorem obtinere debere! Omninoque fatendum, ubi stabile aliquod imperium expetitur; tolerandum aliquando tyrannum unum, ut evitentur plures. Ubi autem imperium nullum, ibi ut plurimum confusio; & loco unius multorum exsurgere dominatum. Præstare igitur Senatus existimabat, fere injuriam & pœnas dare vero suo domino, quam jugo subjici multorum.* Ut hæc memorat Joann. Isaac. PONTANUS L. IX Histor. Danic. in Erico VIII. H.

(*c*) Ταυτὸν δὲ καὶ περὶ πόλεως αὐτοῦ διανοούμενον χρὴ ζῆν τὸν ἔμφρονα· λέγειν μὲν εἰ μὴ καλῶς αὐτῷ φαίνοιτο πολιτεύεσθαι εἰ μέλλοι μήτε ματαίως ἐρεῖν, μήτε ἀποθανεῖσθαι, λέγων· βίαν δὲ πατρίδι πολιτείας μεταβολῆς μὴ προσφέρειν (ὅταν ἄνευ φυγῶν καὶ σφαγῆς ἀνδρῶν μὴ δυνατὸν ᾖ γίγνεσθαι τὴν ἀρίστην) ἡσυχίαν δὲ ἄγοντα, εὔχεσθαι τὰ ἀγαθὰ αὐτῷ τε καὶ τῇ πόλει. *Ut parentum sævitiam, sic Patriæ, patiendo ac ferendo leniendam esse.* LIVIUS Lib. XXVII. c. 34. EPICTETUS Enchir. c. 37. & JUSTINUS L. XV. c. 3. num. 10. PLATO in Critone T. I. p. 50. 51. Ed. Steph. Ipse quoque patientiam, qua uti debeamus, quum injuria nobis a Principe vel Republica infertur, lenitati comparat, qua liberos parentum, servos dominorum morositatem fere decet. Imo majorem moderationem a cive exigit, quam a filio, vel servo, quia potiora illius erga Rempublicam sunt officia, quam horum erga patrem, vel dominum. Ἢ πρὸς μὲν, inquit, ἄρα σοι τὸν Πατέρα οὐκ ἐξ ἴσου ἦν τὸ δίκαιον, καὶ πρὸς δεσπότην (εἴ σοι ὢν ἐτύγχανεν) ὥστε ἅπερ πάσχεις, ταῦτα καὶ ἀντιπαλεῖν - - - πρὸς δὲ τὴν πατρίδα ἄρα καὶ τοὺς Νόμους ἐξέσται σοι; - - - ἢ οὕτως εἶ σοφὸς ὥστε λέληθέ σε ὅτι Μητρός τε καὶ πατρὸς καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἁπάντων τιμιώτερόν ἐστι Πατρὶς, καὶ σεμνότερον, καὶ ἐν μείζονι μοίρᾳ καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρὰ ἀνθρώποις, τοῖς νοῦν ἔχουσι, καὶ σέβεσθαι δεῖ καὶ μᾶλλον ὑπείκειν καὶ θωπεύειν Πατρίδα χαλεπαίνουσαν, ἢ Πατέρα; - - - βιάζεσθαι δὲ οὐχ ὅσιον οὔτε Μητέρα, οὔτε Πατέρα; πολὺ δὲ τούτων ἔτι ἧττον τὴν Πατρίδα.

(*d*) PETRUS 1 Epist. v. 17. 18. *Omnes honorate: fraternitatem amate; Deum timete: Regem honorate. Vos servi subjecti estote in omni timore heris, non tantum bonis & æquis, sed etiam duris.* Vid. GROTIUS L. I. c. 4. §. 4. num. 6.

(*e*) Verba uncis inclusa adjiciuntur hic ex Officiis hom. & civ. L. II. c. 9. §. 4.

(*f*) Quæstionem hanc tractat etiam H. GROTIUS L. II. de J. B. & P. c. 1. §. 9. Adde alios quos

quomodo principis & hostis personam erga civem idem simul sustinere queat; & qua fronte postulet, ut ipse sacrosanctus sit, qui civem innocentem tanquam miseram belluam suæ libidini ardet immolare. Quin autumant, si qui patrocinium alicui debet, nulla aut iniqua de causa hostilem adversus ipsum animum induat, illum quoque huic clientis obligationem remittere; saltem hactenus, ut abs vi præsidium contra atrocissimas ipsius injurias mutuari liceat. Quæ defensio hoc favorabilior habetur, quo major est eorum numerus, quos per injuriam princeps perditum it. Sed cum vix reperiantur exempla principum, qui per apertam professionem solius libidinis innocentes cives necare instituerunt; major difficultas oritur, quid liceat, ubi princeps sub obtentu juris sævire velit: puta, quod mandatum aliquod iniquum cives neglexerint. Ubi illud supponimus, cum omnis potestas alicui delata intelligatur salvo jure superioris, cives quoque constituta summa potestate civili, imperio Dei in se renunciare neque potuisse, neque voluisse, adeoque eos non teneri jussis imperii civilis, quæ aperte mandato Dei repugnare constat. Hic quid civi faciendum, si vis intentetur propter professionem religionis Christianæ (*a*), nostrum non est definire, cum ex iisdem scripturis, unde ista religio hauritur, cuilibet constare possit, quanti debeat ipsis esse, suæ religioni nihil contrarium egisse aut simulasse. Vid. Matth. X. 32. (*b*) Quod autem, ubi mors intentatur, sine proprio peccato quis suscipere possit exsecutionem cujusdam actionis, quæ in se juri naturæ repugnat, inferius ostendemus (*c*). Quod si tamen exsecutio actionis ejusmodi sit, ut vel omnino citra proprium peccatum suscipi nequeat, vel in se ipsa morte acerbior judicetur; neque ulla ostendatur, aut saltem probabiliter simuletur ratio, neque ex delicto meo, neque ex bono publico, quare mihi potissimum tanta necessitas tale quid exsequendi admoveatur, quod per alium fieri poterat, vel omnino fieri absurdum est: apparet sane id agi, ut innocens per solam imperantis libidinem, & hostilem ejus in me animum perdat. Quo ipso dum hostem pro principe induit, civi quoque obligationem, qua ei devinctus tenebatur, remisisse intelligitur. Etsi fuga hic, quantum potest, sit arripienda, ac tertii alicujus patrocinium quærendum, cui nulla adversus principem istum obligatio. Quin & si fugæ via non datur, moriendum potius, quam occidendum est (*d*), non tam propter ipsius principis personam, quam propter totam Rempublicam, quæ tali occasione gravibus fere turbis solet involvi. At vero quando ob delictum aliquod imperans pœna plectere civem instituit, etsi hic non teneatur pœnam in se sponte arcessere, seipsum deferendo, aut ultro sistendo; tamen

quos in utramque partem protuli Dissertat. de Collisione legum sect. 2. §. 21. AUCTOR supra L. II. c. 5. §. 4. H.

(*a*) Vid. H. GROTIUM ad Matth. XXVI. 52. & L. I. de J. B. & P. c. 4. §. 7. n. 8. & sequ. ubi tamen exemplum, quod Baronium secutus de Thebæa legione adducit, dubiæ est fidei: cum σύγχρονοι scriptores Eusebius, Hieronymus & alii de eo prorsus sileant; at quæ sint antiquiora illa monumenta, ex quibus Eucherius (qui seculo octavo vixit) ista excerpserit, dubitat non temere Aubert. MIRÆUS in Biblioth. eccles. in Eucherio p. 63. Adde Samuelis PETITI *Diatribam de jure Principum edictis ecclesiis quæsito, nec armis adversus temerantes aut antiquantes vindicato, anno MDCXLIX. editam*. H.

(*b*) Quum nulla ratione probari queat, Principes impedire posse, quominus unusquisque Deum ex animi sui conscientia colat, vid. supra c. 4. §. 11. nota 2; explorati juris est, populo jus indubitatum competere, religionem suam etiam armis contra Principem tuendi, si qua is eos vi adstringere, ut sacra mutent aut iis interdicere velit recepto eorum exercitio. Quodsi enim fas est, bona & libertatem ab insultibus ejusmodi Principis vindicare, quanto magis licitum erit, religionem, bonum præ reliquis omnibus eminens, & quod fons & scaturigo sit cœlestis, ejusdemque æternæ felicitatis, ratione quavis sinceram integramque conservare. Perperam igitur GROTIUS L. I. c. 4. §. 7. num. 8. etiam postquam Maccabæos, signa pro sacris suis conferentes probasset, contendit, Christi discipulis nihil hic licere, præter fugam & patientiam. Loca, quæ ab eo pro sententia hac adducuntur, ad privatos singulos pertinent, constitutos in impotentia resistendi. Gentibus autem integris, vel eximiæ earum parti, libertatem jura sua tuendi, a Christo, Domino nostro eripi, nec vola usquam nec vestigium occurrit. Vid. GRONOVIUS ad Grotium d. l. van der MUELEN de Sanctitate Summi Imperii Civilis &c. p. 70. & seqq. & Adam. RECHENBERGII, Theologi Lipsiensis Dissertatio de religione armis defensa, edita Lipsiæ 1689. in qua hæc ad Protestantes duplicantur.

(*c*) L. VIII. c. 1. §. 6. H.

(*d*) Vid. GROTIUS L. II. c. 1. §. 9. cum notis Gronovii.

men quo minus hic per vim sese defendere queat, ratio est, quia jure suo imperans utitur (*a*), quem ea de causa quocunque obtentu lædere sane injurium foret. Est insuper & illud observandum, si vel maxime concedatur, interdum alicui civi nefas non esse, salutem suam vi contra atrocissimas injurias superioris defendere: non tamen ideo cæteris civibus obsequium exuere, aut innocentem vi protegere licebit. Præterquam enim, quod ipsis in Principis facta, quæ velut ex potestate judiciaria exercet, inquirere non licet, ac sæpe contingat reos innocentiam jactare, invidiæ principi couflandæ: etiam facta civi injuria reliqui haudquidquam obligatione sua erga principem solvuntur. Ideo quod quisque civium pro se curam sibi, & protectionem ejusdem stipulatur, nec tanquam conditionem suæ subjectionis supponit; si omnes & singulos cives juste tractaturus sit. Neque metus, ne similiter secum agatur, obligationi abrumpendæ sufficit: quippe qui incertus est; & quia peculiares in isto odii causæ potuerunt esse, quæ in alio non deprehenduntur. Salva autem obligatione civis erga principem nullo prætexto vim eidem opponere fas erit.

§. VI. Cæterum uti per isthæc sanctitati principum nihil decedere non pauci arbitrantur: ita illi sane ferendi non sunt, qui ita crude jactant (*b*) regem, ubi in tyrannum degeneraverit, posse a populo exui imperio, & puniri. Cum enim tanta plerumque actuum civilium sit obscuritas, ut plebs (*c*) eorum æquitatem aut necessitatem agnoscere nequeat, aut per turbida affectuum sæpe nolit; ut plurimum quoque Reipublicæ expediat; ne rationes consiliorum pluribus pateant difficillimum fuerit presse designare actiones, ob quas patratas jure quis vocari mereatur tyrannus, in quem qualibet a civibus profecta vis sit licita. Conf. BOECLERUS ad Grot. L. I. c. 4. §. 14. Unde fieri poterit, ut ejus vocabuli invidia etiam in bonum principem devolvi queat (*d*) ab iis, quibus vel ipse, vel præsens status displicet, postquam homines per vocabula non solum res, sed & suos affectus exprimere sueverunt. Sane privata vitia tyrannum non facere, nec paulo negligentiorem Reipublicæ administrationem, communis sententia est. Tributa graviora imperantur? Atqui subditus ad consilia non admissus judicare nequit, an necessitas Reipublicæ ea

(*a*) Vid. quæ contra HOBBESIUM supra annotavimus ad c. 4. §. 3. H.

(*b*) Auctores hujus seotentiæ v. apud ARNISÆUM 2. Relact. politic. cap. 3. sect. 6. Pr. H.

(*c*) Quoties de Tyranno sermo sit, qui solio dejici Jure queat, toties populi nomine non venire fecem plebis, nec exiguum conjuratorum vel seditiosorum numerum, sed majorem & saniorem partem civium ex omnibus Regni Ordinibus, qui de tyrannida notoria & omnibus avidenti statuant, Celeb. BARBEYRACUS ait in nota 1. Facile autem a Principe evitari posse addit, ne exsecrandus & detestabilis suis videatur, si monente Lockio, Patris personam induat. Fieri enim non posse, ut Patrem liberi oderint, quem quotidie pro salute sua commoveri & sollicitum esse, talemque se gerere cernant, qualis esse soleat egregie cordatus homo. Subditos porto minime obstringi, putat, ut extrama omnia expectent, & eo usque præstolentur, donec paratos sibi farrcos nexus, vincula & compedes sentiant, quibus injectis, manibus catenatis, quicquid Principi libirom fuerit, subira cogantur. Satis anim esse, si omnes ejus actiones tendant ad suorum oppressionem & manifestum sit, meditari ruinam Civitatis. Idque io primis locum habera contemplatiooa Principum, quorum Imperium limitibus circumscriptum sit. Sed vix est, ut in *facto* unquam manifestum esse possit, Principem eversionem Reipublicæ moliri, plerumque enim hic in tumultu feruntur suffragia, seque saniorem & meliorem esse, pars quævis jactitat. Igitur quum sancta res sit Imperium Civile, idque quibus deferri solet, ii plerumque sint flos virorum, Theoreticis Decisionibus, quæ applicari nunquam possint, seditioni non temere aperiendæ fores videntur. Tyranni nomen sæpius optimis Principibus ab improbis civibus tributum fuit. Exempla quæ memorantur eorum, pleraque dubia & incerta sunt. Nisi anim furiosus fuerit Princeps, non temere perniciem quæsiverit populi. Quodsi autem sanæ mentia est, non carebit obteoribus, qui judicium populi reddant elusorium. In Regnis limitatis plus populo licet. Neque tamen vel hic solis suspicionibus, aut dubiis legum fundamentalium interpretationibus, a populo res agenda est; sad luculentissimæ adsint probationes necesse est, quibus omnibus confieri possit, Principem conditionibus, quibus ei Imperium delatum est, non stetisse: Quod postquam in aprico fuerit, cives saluti suæ prospicere quidem non prohibentur, ita tamen, ut in servanda patriæ salute, ultra quam necessitas exigat, non progrediantur.

(*d*) Pleriqua autem mortalium rerum æstimationem omnem a successu fere suspendant, ac proinde multum & possint & soleant decipi. H.

(*e*) V. supra c. 5. §. 11. in fine. Maxima si discessus quilibet ab optimæ civitatis, quam animo fingimus, institutis, aut privata crimina, val moras tanto munere indigni infami tyrannidis nota aspergantur. H.

ea flagitet. Supplicia aspera sumuntur? Atqui si secundum leges, & ex præcedente delicto statuantur, nemo jure quæri potest, etsi forte clementia rectius adhiberetur. Quod invidiosissimum vulgo habetur, quidam magni viri ob privata odia, aut propter suspiciones innocenter e medio tolluntur? Atqui si delicta aut machinationes in statum Principis prætexuntur, aut ordinaria judiciorum forma observatur, etsi fors isti, qui tolluntur, de sua innocentia, & pauci præterea alii certi sint, reliquis tamen constare id liquido qui potest. Cum præsertim semper præsumtio justitiæ a Principis partibus stet (*a*). Promissa non servantur, aut privilegia antehac indulta circumciduntur. Atqui si Princeps absolutus vel delictum, vel necessitatem, aut insignem Reipublicæ usum prætendat, jure egisse censebitur; de quo subditis liquido judicandi facultas deest. Omnia autem privilegia exceptionem hancce habent; ni salus, aut necessitas Reipublicæ ista observari vetet. Argumentorum, quæ pro ista sententia afferuntur, non exigua pars sponte ruit, si observetur: haudquidquam eadem esse hæc duo: populus habet potestatem vim regibus inferendi, eosque in ordinem redigendi, siquidem ad libidinem ipsorum non imperaverint; & populo aut singulis competit jus admoto extremo periculo, & ubi in hostem Princeps abiit, suam salutem adversus ipsum defendendi. Nam quæ posterius probant rationes, haudquaquam prius similiter inferunt; quæ tamen a multis confunduntur (*b*). Sic quando dicitur, populum, etsi in servitutem sese addixerit, non tamen amisisse omne jus in libertatem aut securitatem sese vindicandi; id non alio sensu potest admitti, quam quod populus contra extremam vim eamque injustam principis sese defendere possit; quæ defensio ubi bene successerit, libertatem quoque comitem ducit. Quippe cum dominus, dum in hostem abit, subjectum ab obligatione adversus se videatur ipse absolvere; sic ut hic deinceps sub jugum redire non teneatur, licet ille animum mutare velit. Extra hunc casum populo, qui se in servitutem addixit, vel potius absoluto unius imperio subjecit, non magis jus in libertatem per vim sese vindicandi competit, quam mihi rem, alteri ex pacto jam traditam, per vim iterum eripiendi. Nec enim adeo abhorret a natura ista civilis servitus, quod quidam somniant, ut licet quis aliquando evitando majori malo in eam consentire necessum habuerit, post per occasionem, ipsa natura jus dante eam excutere iterum queat. Et licet is status ingenio certi alicujus populi repugnet, vel ab initio, vel post mutatis animis: nequaquam tamen principi eam solam ob causam jus quæsitum per vim eripere licet; non magis quam emtori rem ex contractu traditam, etsi post venditor contractum ex re sua non fuisse deprehenderit.

§. VII. NON multum ab hisce abit GROTIUS L. I. c. 4. §. 7. Ubi inter alia recte insinuat, tum ex indole summi imperii, tum ex præsumta voluntate eorum, qui primi in civitatem coivere, judicari posse, num ne extrema quidem summi imperantis injuria vi repelli queat. Sane enim haudquidquam naturæ summi imperii repugnat, ut omnium civium actiones per illud ad salutem publicam dirigantur, & decretis ipsius obluctantem extremum supplicium maneat; & tamen eidem non sit potestas ex mera libidine aliquem occidendi, ut huic nullo modo resistere liceat. Neque naturaliter inter se connexa sunt, absoluta potestas salutem alicujus procurandi & absoluta potestas aliquem pro libidine perdendi. Neque ostendi potest, quidnam ad pacem & securitatem civitatis ejusmodi in imperante potestas, in civibus obligatio faciat. Quo loco apparet, male colligere quosdam; quia summum imperium non potest esse nisi Deo obnoxium, satis intelligi, coeuntium in civitatem hanc fuisse mentem, ut adversus summam potesta-

(*a*) Et locum habeat interdum, quod Domitianus apud SVETONIUM ajebat, & Hadriano quoque tribuitur: *Conditionem Principum miserrimam esse, quibus de conjuratione non credatur, nisi occisis*. H.

(*b*) V. §. sequ. Cæterum ad hunc locum pertinet etiam quæstio, quid fieri conveniat aut fas sit, ubi unus vel duo Regem aut in oligarchia apud paucos τὰ πάντα sint & turbandæ Reipublicæ multa faciant? de qua vide elegantem consultationem apud THUANUM L. XXIV. Histor. ad A. MDLIX. *Dura necessitas hominibus liberis, qua tyranno parere coguntur sub bono Principe*, ait GRAMONDUS L. II. Histor. Gallic. ubi agit de Ancræo. H.

testatem nihil sibi juris relinquerent. Quasi vero qui vitam suam contra violentum invasorem defendit, eo ipso illum in judicium vocet. Conf. BOECLERUS ad dictum locum Grotii. Sicuti & nihili est scrupulus eorum, qui ideo nolunt admittere licentiam resistendi adversus immanem sævitiam imperantium, quod *non possit fingi legitima vocatio subditorum ad arma contra supremum magistratum capienda; cum nulli mortalium jurisdictio in talem magistratum competat*. Quasi vero defensio esset effectus jurisdictionis; aut quasi præter necessitatem seipsum conservandi peculiaris requireretur vocatio in eo, qui vim injustam a capite suo est propulsaturus, magis atque in eo, qui famem ac sitim cibo potuque depellere studet. Conf. ZIEGLERUS ad dictum locum Grotii. Sed & recte GROTIUS si illi, qui ab initio in civitates coeundo imperium summum produxerunt, interrogarentur, an velint omnibus onus hoc imponere, ut mori præoptent, quam ullo casu vim superiorum injustam armis arcere, nunquam hoc se velle responsuri fuerint. Id enim majus erat incommodum, quam quod constituta civitate effugere conabantur. Antea enim multorum injuriis erant obnoxii, ita tamen ut repugnare possent: hoc autem modo sese adstrinxissent ad quasvis injurias citra repugnantiam patiendas ab illo, quem ipsi suis viribus armaverant. Minus quippe malum est pugna, quam certa mors.

§. VIII. CÆTERUM ista sanctitate, quam hactenus adstruximus, non gaudent nisi reges revera tales. Inde eadem non fruuntur, qui regium quidem nomen gerunt, populi tamen potestati subsunt; quales quondam reges Spartanorum; & multi passim auctoritate magis suadendi, quam jubendi (*a*) potestate (*b*). Qualis apud VIRGILIUM Æneid. IX. Mezentius, in quem *furiis surrexit Etruria justis, Regem ad supplicium præsenti morte reposcens*. Item, qui imperio abierunt (*c*), aut regnum plane pro derelicto habent; in quos eadem, quæ in privatos licent (*d*), ubi alios gravibus injuriis lacessere instituant. In exemplo tamen Semiramidis, quæ maritum ad quinque dies imperio sibi cedentem interfecit, non minor est hujus stoliditas, quam illius malitia. DIODORUS SICULUS L. II. c. 18. Contingit tamen aliquando, ut illis, qui vel ultro regno abierunt, vel casu aliquo exciderunt, a cæteris exterior veneratio, regibus exhiberi solita, & exteriora insignia relinquantur. Quod uti pro mero simulacro, & velut ornamentis regiis est habendum; ita ni conventione aliquid fuerit confirmatum a mera humanitate cæterorum dependere est censendum. Exempli loco potest esse Dairus in Japonia (*e*). Sic apud LABARDÆUM Hist. de Reb. Gall. L. X. p. 684. recte quidem traditur, cum Sedanum, & quæ inde dependebat ditio neque Imperatori, neque Galliarum Regi, neque cuipiam omnium obnoxia fuerit, possessores ejusdem veros fuisse Principes. Sed postquam eam urbem ac ditionem Fridericus Mauritius Buillonius Dux Ludovico XIII. Galliarum Regi cesserat, atque ejus in vicem alia prædia, Gallico imperio obnoxia acceperat, cautum quidem sibi voluit, ut ipsi, posterique pristinæ dignitatis characterem retinerent; sed qui haudquaquam pro vera dignitate independente, qualis summum imperium comitatur, sed pro mero simulacro est habendus, cujus effectus certo ordine inter illustres Galliæ familias, & aliis quibusdam insignibus absolvitur. Et ejus rei indicium est id ipsum, quod in cessione illa Buillonius caveri sibi super ea dignitate voluit. Nam qui revera dignitatem principalem obtinent, iis cautione ejusmodi opus non est. Sicut & in privatam recidit fortunam rex, si regnum committatur sive ex felonia in eum, cujus feudum est, sive ex clausula posi-

(*a*) Quod TACITUS refert de M. G. c. 11. *Mox Rex vel Princeps, prout decus bellorum, prout facundia est, audiuntur, auctoritate suadendi, magis quam jubendi potestate*. Add. c. 7.

(*b*) Etiam apud Barbaros, quos Duces suos Reges vocitare, observavit PROCOPIUS I. Gothicor. H.

(*c*) Exempla ultro abdicantium congessit Joann. Isaac. PONTANUS L. VII. Histor. Danic. ad A. MCCLXI. postquam narraverat Adolphum Holsatiæ Comitem monachum factum. Cum Ptolomæus Philadelpho regnum cedere vellet, Demetrius Phalereus, ut eum a proposito deterreret, dicebat: Ἂν ἄλλῳ δῷς, σὺ οὐχ ἕξεις. *Alteri si dederis, ipse non habebis*. H.

(*d*) Durum hoc videtur RHETIO ad I. Feudor. 5. p. 243. Enimvero ut privati ordine & dignatione differunt; ita licentiæ in eos gradus esse possunt. H.

(*e*) V. supra c. 5. §. 15. H.

posita in ipsa delatione imperii (*a*), ut si hoc vel illud rex faciat, subditi statim omni obedientiæ vinculo solvantur. Sic &, ubi in delatione regni expresse conventum fuerit, ut regi certum quid facienti possit resisti, id pactum utique observari potest. Sed si rex a populo constitutus regnum velit alienare, aut modum habendi immutare, apertum est ipsum non modo nihil agere (*b*); sed & eidem per vim conata sua tendenti perficere vis a civibus opponi poterit. Add. BOECLERUS ad Grot. L. I. cap. 4. §. 10.

§. IX PORRO difficilis oritur quæstio, quidnam in invasores imperii illegitimos liceat vel non liceat, & quidem non postquam longa possessione, aut subsequenti pacto verum jus imperandi acceperunt (*c*), sed quamdiu injusta possidendi causa durat, & ipsi sola vi niti videntur. Ubi prius inquirendum, anne ejusmodi invasorum jussa, dum in possessione imperii sunt, vim obligandi habeant? Hic ex superioribus repetendum, obligationem ad obsequium non produci nisi legitimam potestatem alter in me habeat. Nam per solam violentiam potest quidem alicui adferri extrinseca quædam necessitas, aliquid præstandi; non autem obligatio, quæ vinculum est intrinsecum, animum ita stringens, ut ni fecerit, peccati sit reus. Hinc si vis a validiore intentetur, majori malo declinando utique adigitur quis facere ea, ad quæ non tenetur, & a quibus abhorret. Si qua tamen via datur, nemini vitio vertitur, si iniquam illam necessitatem perrumpat. Sed quid si quis initio quidem per vim aut malas artes imperium invaserit, videri tamen velit jure id obtinere, ac utut armis confidat, non hostem tamen, sed verum principem se ferat. Hic in universum id nobis maxime videtur probabile, quod is, qui de facto summum imperium obtinet, utut possessionem pravis artibus invaserit, a singulis civibus tantisper pro legitimo principe sit censendus, quando nullus adest, qui meliori jure imperium sibi vindicare possit. Hic enim rationis est, ut qualiscunque possessoris potestas valeat, modo legitimi principis regimen imitetur; quippe cum omnium intersit, quemvis potius Reipublicæ prospicere, quam eandem incerto rectore inter perpetuas turbas volvi. Unde cum in horum imperium tacite saltem cives intelligantur consensisse, ad obsequium iisdem præstandum vere obligabuntur. Possis quoque huc applicare illud ARISTOPHANIS Ranis: (Act. V. Sc. 4. v. 21. 22. 23.) Οὐ χρὴ λέοντος σκύμνον ἐν πόλει τρέφειν· ἢν δ' ἐκτραφῇ τις, τοῖς τρόποις ὑπηρετεῖν. *Non oportet catulum leonis in civitate alere: sin autem quis educatus fuerit, moribus ipsius obtemperandum*. Sic qua via primi Cæsares ad imperium grassati sint, notum est. Et tamen Paulus Roman. XIII. ἐξουσίαι illis tribuit, quibus *propter conscientiam* parendum sit. Et Salvator noster Cæsaris quæ sunt, Cæsari dari jubet. Neque enim quisquam singulorum civium erat, qui imperium, velut potiori jure debitum sibi posset vindicare: & S. P. Q. R. antiquo jure cesserat, licet metu magis aut defectu virium, quam quia dominatum probabat (*d*). Huc spectat insignis lex ab Henrico VII. rege Angliæ lata: *Ut nemo, qui regis partes tunc de facto regnantis secutus fuerat, propter ejusmodi crimen unquam impeteretur, aut condemnaretur, vel processu legis, vel peractum Parlamenti*. Cujus rationes ponderat BACO de VERULAMIO in Historia Henrici VII. (*e*) Irene apud NICETAM CHONIATEN: *Nec Imperatorem, qui absit, quærendum, nec, qui adsit, pellendum esse.* Sicuti & in regno hæreditario, ubi inter duos pluresve petitores jus dubium est, lite adhuc pendente, & interea dum ea per amicam transactionem aut armis componitur, tutissimum est illi parere, qui in possessione est. Facit huc etiam defensio Cassii Clementis, qui a partibus Nigri contra Severum steterat, apud XIPHILINUM Epit. Dionis, (ad A. 194.) & ZONARAM Tom. II. *Ego neque te, neque Nigrum agnovi; Sed in illis partibus deprehensus, non te oppugnare, sed Julianum expugna-*

(*a*) V. supra c. 6. §. 10. post medium. H.

(*b*) V. supra c. 6. §. 16. Hugo GROTIUS L. II. de J. B. & P. c. 6. §. 3. & 9. H.

(*c*) Ut Julius Cæsar, cui Romani non tantum pactione, sed & jurejurando obligati. Nefaria proinde cædes ejus, quicquid Cicero dixerit. V. egregia DIONIS Dissertatio L. XLIV. princip. H.

(*d*) Prudenter Dolabella apud CICERONEM: *Ubi nunc est Respublica, ibi simus potius, quam dum illam veterem sequimur, simus in nulla*. H.

(*e*) Add. SIDNEJUS de gubernat. c. 3. sect. 35.

pugnare studui. Cum igitur idem mihi quod tibi propositum fuerit, non peccavi; ac ne in eo quidem, quod postea non ad te transit. Nam tu quoque noluisses quenquam ex amicis tuis ad illum deficere. Multo magis autem hæc locum habent in respectu ad extraneos, ad quos non spectat examinare titulum, quo quis imperio potitus est, sed simpliciter possessionem sequuntur (*a*), præsertim ubi usurpator imperii magna sit potentia subnixus.

§. X. Ast vero, quando quis pulso legitimo principe, imperium arripit, & pro rege se gerit, revera juris alieni usurpator; quid hic bono civi agendum, qui isti, quamdiu adhuc superstes est, fidem videtur debere? Ubi pronunciandum videtur, sæpe rem eo redire posse, ut non solum licitum, sed etiam debitum sit, parere imperio ejus, qui in qualiscunque possessione regni est. Scilicet ubi legitimus dominus eo est redactus, ut erga cives suos nullum amplius principis munus exercere possit. Quanquam enim ejus jussa, quod legitima potestate destituantur, vim obligandi in se non habeant; prudentis tamen est viri, sibi suisque rebus consulere, & in futurum prospicere, ac præsentem suam conditionem caute cogitare, ne vitam ac fortunas suas temere in periculum projiciat. Quod fieret, si possessoris iram una reluctantia in se concitare vellet, nullum in usum patriæ aut ejecti regis. Quod ipsum aliqui colligere volunt ex Roman. XIII. ubi Apostolus ait: obediendum esse οὐ μόνον διὰ τὴν ὀργήν, quasi diceret, hominis esse parum sanæ mentis, ejus qui gladium gerit iram contumacia sua præter necessitatem provocare. Ergo propriæ salutis causa obediendum esse ταῖς οὔσαις ἐξουσίαις, potestatibus pro præsenti tempore exsistentibus, seu quæ in possessione sunt. Sed & cum patria omni imperio carere nequeat, possessor autem salutem publicam utcunque tueatur, non debet utique bonus civis, amansque patriæ, siquidem præsens rerum status ita postulat, inutili sua contumacia ulterioribus turbis causam præbere. Ille difficillimus est scrupulus (*b*), quo pacto obligatio civium simul subsistere queat tam erga legitimum principem expulsum, quam erga possessorem, qui & in verba sua cives adegit, & in præsens munia regis obit. Quomodo enim quis simul fidem præstare queat duobus, in mutuum exitum imminentibus? Neque vero civium pactum, & fides invasori data legitimi regis jus atque prætensionem videtur tollere posse. Non magis quam jus domini extinguitur per pactum coloni, quod cum prædone avertendis a prædio ipsius vexationibus init. GROTII mens est L. I. c. 4. §. 15. *Invasoris dum possidet actus imperii, quos exercet, vim habere posse obligandi, non ex ipsius jure, quod nullum est, sed ex eo, quod probabile omnino sit, eum qui jus imperandi habet, id malle interim, rata esse quæ imperet, quam legibus judiciisque sublatis summam induci confusionem.* Add. IDEM L. II. c. 6. §. 5. Et sane omnino præsumendum, quemlibet principem ea humanitate esse, ut malit cives suos quocunque modo servari; quam dum nequidquam fato obluctantur, & a viribus destitutum affectum intempestive ostentant, nullo cum fructu perire. Conf. 2. Samuel. XV. 25. 26. 1 Reg. III. 26. (*c*) (Sic ap. LIVIUM L. XXIII. c. 20. Romani, petentibus auxilium Petellinis, *fateri coacti, nihil jam longinquis sociis in se præsidii esse: redire domum, fideque ad ultimum expleta, consulere sibimet ipsos in reliquum præsenti fortuna jusserunt.* Add.

(*a*) Vid. quæ de Deputatis Hollandorum & Zelandorum a Galliæ Rege admissis apud Pontificem disserebat Cardinalis OSSATUS in L. VI. Ep. 276. A. MDCI Legatos Joannis, novi Portugalliæ Regis, non tantum Angliæ Rex, sed & Urbanus VIII. Pontifex suscipiebat, tradito Aulæ Romanæ more, ut disceptantibus de regno Principibus, ejus qui regnum possidet, legatus admittatur. V. Victor. SIRI Tom. I. Mercur. L. III. p. 601. 674. 682. & Paul. PIASECIUS Chron. ad A. MDCXXXVIII. ubi occasione illa memorat, Gregorium XIII. Pontificem Regis Poloniæ Stephani Batorei legatum admisisse, quamvis contradiceret Henricus III. Rex Galliæ Valesius, eodem regno a Polonis nolens abdicatus, & Maximilianus II. Imperator a magna Poloniæ Procerum parte electus. Rempublicam Anglicanam A. MDCLI. Sveciæ Regina & Galliæ Regis legatus, missis legatia, exemplo Hispanorum agnoscendam esse existimabant apud AUCT. L. XXIII. Rer. Svecicar. §. 16. 17. ad d. A. Conf. eundem L. IX. Rer. Svecic. §. 65. ad A. MDCXXXVII. ubi grave de Gallis judicium Ferdinando III. a Germanis electo Imperatori status controversiam moventibus. H.

(*b*) Vid. LYSIAS Orat. 19. quæstionem hanc singulis momentis probe consideratis, discutiens. H.

(*c*) Add. BUDDEUS de Legibus Syllæ in Specim. Jurisprudentiæ Historicæ §. 108. 109. quod est inter ejus Selecta Juris Nat. & Gent.

Add. quoque oratio Ferdinandi regis, cum Neapoli profugeret, apud GUICCIARDINUM L. I. circa fin. Vix igitur apparet, quid magis probabile hic dici possit, quam hoc; si legitimus princeps in talem sit conjectus statum, ut neque ipse, quam debet, defensionem civibus suis præstare queat, neque tantæ sint civium vires, ut invasori citra præsens exitium valeant resistere; præsumi principem expulsum tantisper civibus remisisse obligationem erga se (*a*), quoad fata ipsi viam ad regnum iterum aperiant, & quidem, quantum id ad conservationem ipsorum, & declinandis periculis est necessarium. Et hactenus quoque, duntaxat fides, quam invasori cives dederunt, stringere videtur; ut illa sit velut temporaria, expirans, ubi regi expulso sit facultas regnum suum recuperandi: quæque non tam intrinseca conscientiæ necessitate, quæ præsenti metu continea-tur, Add. GROTIUS L. III. c. 7. §. 6. ubi si admittitur jus & dominium externum, non video, quare non aliqua quoque obligatio externa, quæ conscientiam non tangit, admitti queat. Vid. 2 Reg. XI. 2. Paralip. XXIII. ad quem locum recte notat HOBBES Leviathan. c. 44. Athaliam fuisse regno dejectam, non ex jure, quod sacerdos ut talis habebat, sed ex jure regis pueri. Quid de legibus sit censendum, quæ tyrannicidium permittunt (*b*), aut præmiis afficiunt, vid. BOECLERUS ad Grot. L. I. c. 4. §. 17. Quibus omnibus consideratis vix apparet casus, ut privatus propria auctoritate etiam injustum imperii possessorem recte impedire queat (*c*); præsertim cum experientia testetur, invasores per ejusmodi conspirationes ad premendum populum magis exasperari. Vid. JUSTINUS L. XVI. c. 5. sub finem (*d*).

CAPUT

(*a*) Hinc invasori pecuniam publicam metu solvens tutus erit. Vid. Matth. de AFFLICTIS Decis. Neapolit. 149. & 150. H.

(*b*) Qualis erat Atheois, ubi post expulsos triginta tyrannos unicuique ex psephismate jurandum erat, idqua super sacra majora, occisurum se sua ipsius manu, qoi tyrannidem affectaret. Vide ANDOCIDEM Orat. 1. seu, de Mysteriis, apud quem verba psephismatis & ex eodem infra L. VIII. c. 3. §. 13. leguntur, & Samuel PETITUM L. III. LL. Attic. tit. 2. & in Commentar. p. 232. H.

(*c*) Vid. GROTIUS d. c. 4. §. 19. H.

(*d*) Quum totum hoc caput ad unicum officium civium generale pertineat, a re noo alienum erit, antequam ad sequens, quo de Officio Priocipis agitur, pergamus, paucis hoc loco verbis tradere officia civium reliqua omnia tam generalia, quam specialia. Omisit ea AUCTOR in hoc Opere, sed distincte cootra de iis egit io Offic. Nom. & Civ. L. II. c. ult. Hojus igitur Compendii verba hoc loco supplebimus, insertis, quaotum instituti ratio fert, additamentis Celeb. BARBEYRACI, quæ uncis includemus. „ Officium igitur, ioquit, Civium est vel generale vel speciale. Illud oritur, ex communi obligatione, qua isti imperio civili sunt subjecti. Hoc vero ex peculiari munere & functione, quæ per Summum Imperium singulis est injuncta. §. 2. Officium generale civium respicit vel rectores civitatis, vel totam civitatem, vel concives. §. 3. Rectoribus civitatis civis debet reverentiam, fidelitatem & obsequium. Coi conjunctum est, ut idem præsenti statu adquiescat, neque ad res novandas animum adjiciat, neque alteri cuivis adhærest magis, eundemve admiretur & veneretur, utque bene ac hooorifice de iisdem, & eorum actionibus sentiat, atqoe loquatur. Ipsa memoria Priocipum bonorum nobis sancta & venerabilis esse debet. (Qualis autem malorum Principum recordatio esse debeat, docet MONTAGNE Essais L. I. c. 3.) §. 4. Erga totam civitatem officium boni civis est, ut ejus salute & iocolumitate nihil habeat carius; ut vitam opes, ad eandem servandam libenter offerat: ut ad eandem illustrandam, ejusque commoda promovenda omnes ingeoii & indostriæ nervos iotendat. (Verum utilitas publica cum privata noo semper colliditur, & solent officia civium sese hic mutuo veluti respicere, ita, ut unius præstatio ab alterius impletione quodammodo suspendatur, quum Bono publico oon consulatur, nisi unitis viribus. Quodsi igitur perversa illa iavaluerit consuetudo, ut a plerisque privata utilitas publicæ præferatur, bono civi vitio verti nequit, si se suaque inefficaci ac publico haud profutura probitate in casum dare nolit. TITIUS Obs. 828.) §. 5. Erga coocives civis officium est, amice & pacifice cum illis vivere, commodum sese ac facilem præbere; nec morositate, & pervicacia sua turbas dare; cæterorum commodis non invidere, aut eadem intervertere. II. §. 6. Specialia officia vel per universam sese Rempublicam velut diffundunt, vel circa certam duntaxat partem occupantur. Circa quæ omnia hoc generale præceptum habetur. Ne quis ullum officium in Republica affectet aut suscipiat, ad quod sese ineptum deprehendit. (Vid. CHARRON de la Sagesse L. III. c. 17. §. 1. 2.) Sed descendendum est ad specialiora. §. 7. Qui consilio suo rectoribus civitatum adsistunt, in omnes Reipublicæ partes aciem mentis convertant; quæ ex usu Reipublicæ videbuntur esse, dextre & fideliter, citra affectus ac parvos respectus, exponant; salutem Reipublicæ io omnibus consiliis pro scopo habeant, non proprias opes, aut potentiam; pravis affectibus Principum adulando non velificentur; factiooibus & coitionibus illicitis abstineant: nihil quod dici oportet, dissimulent, nihil, quod tace-

CAPUT IX.

DE OFFICIO SUMMORUM IMPERANTIUM.

RESTAT, ut de officio summorum imperantium videamus; quod quidem eo diligentius erat faciendum, quo plura mala mortalibus, isthoc non probe observato, proveniunt; & quia hujus disciplinæ proprium est, istud tradere, quod idem legum civilium mensuram transcendat. Verum quia ab aliis passim talia inculcantur (*a*), repetitis duntaxat summis capitibus licebit nobis hic defungi. Quibus autem præceptis hoc officium absolvatur, facile colligi potest, siquidem finis atque indoles civitatum, nec non partes summi imperii expendantur.

§. II.

ri oportet, eliminent: exterorum corruptionibus impenetrabiles sese præbeant: privatis suis negotiis aut voluptatibus publica negotia non posthabeant. (Vid. CHARRON de la Sagesse L.III. c. 2. §. 17.) §. 8. Qui publice constituti sunt ad sacra obeunda, in iisdem gravitatem & attentionem adhibeant, vera de cultu Numinis dogmata proponant, eorum, quæ ipsi docent, populo sese conspicuum exemplar exhibeant, nec pravitate morum muneri suo dignationem, doctrinæ pondus detrahant. (Videantur PARRHASIANA T. II. pag. 235. seqq.) §. 9. Queis publice injunctam, variarum scientia rerum animos civium imbuere, nihil falsi aut perniciosi doceant: vera autem ita tradant, ut auditores iis assentiantur, non tam adsuetudine audiendi, quam quia solidas eorundem rationes perspexerunt: omnia dogmata ad societatem civilem turbandam directa fugiant; omnem scientiam humanam inanem habeant, ex qua nulla in vitam humanam & civilem utilitas redundat. §. 10. Qui Juri dicundo præficiuntur, quibusvis facilem accessum præbeant, plebem ab oppressionibus potentiorum protegant; jus æque pauperi & humili, quam potenti & gratioso dicant, lites ultra necessitatem non extrahant; a corruptelis abstineant; in cognoscendis caussis diligentiam adhibeant, omnesque affectus, sinceritatem judicii corrumpentes, seponant; recte faciendo neminem timeant. (Vid. CHARRON de la Sagesse L. III. c. 17.) §. 11. Quibus armorum cura commissa, militem diligenter & tempestive exerceant, & ad tolerandos militiæ labores firment; disciplinam militarem sartam tectamque habeant; milites hosti inguiandos temere non objiciant; annonam & stipendium, quantum in se, promte procurent, nec de eo quicquam intervertant, milites semper ut Reipublicæ faveant, curent, nec unquam eos sibi adversus Rempublicam concilient. §. 12. Milites contra stipendiis suis contenti sint; ab expilandis & vexandis paganis abstineant; labores pro tuenda Republica libere & strenue obeant; pericula per temeritatem non arcescant, per ignaviam non defugiant; fortitudinem in hostem, non in commilitones ostentent: stationem assignatam mascule defendant; honestam mortem turpi fugæ & vitæ præferant. §. 13. Quorum opera civitas apud exteros utitur, cauti sint & circumspecti, inania a solidis, vera a fabulosis discernere callidi, secretorum tenacissimi, pro utilitate suæ civitatis adversus quaslibet corruptiones obstinati. (Vid. les Caracteres de Mr. de la BRUYERE au Chap. du Soverain & de la Republique, & l'Ambassadeur et ses fonctions par Mr. de WICQUEFORT.) §. 14. Qui opibus civitatis colligendis aut dispensandis præsunt, caveant ab omni non necessaria acerbitate, nec, ob proprium quæstum aut per petulantiam vel malignitatem animi, oneri quid adjiciant; publici nihil intervertant; quibus de publico quid solvendum, illis citra moras non necessarias satisfaciant. Durat autem civium *speciale* officium, quamdiu in ea functione, ex qua illud profluit, sunt constituti: qua ubi abeunt, & illud exspirat. *Generale* itidem durat, quamdiu Cives sunt."

(*a*) Extant enim phrenetici complures, cum veteres, tum novi, *de officio Regum aut Principum*, quos recensere longum esset. H.

§. II. Hic igitur ante omnia necessarium est, ut imperantes ipsi diligenter discant, quæ ad plenam ejus officii cognitionem pertinent (*a*), cum nemo laudabiliter exercere possit, quod non probe didicit. vid. 1 Regum III. 9. VIRGILIUS Æn. VI. (v. 852. 853.) *Tu regere imperio populos Romane memento. Hæ tibi erunt artes, pacique imponere morem.* ISOCRATES ad Nicoclem: *Constat, quemadmodum ipsi reges animos suos excoluerint, ita etiam eorum regna se esse habitura. Quare nulli pugili tam convenit corpus exercere, quam regibus ingenium suum.* Et cum omnes homines, tum imprimis principes tangit illud PERSII Sat. III. (v. 71. 72.) *Quem te Deus esse Jussit, & humana qua parte locatus es in re; disce.* Add. Phil. COMINÆUS L. I. & L. III. CHARRON de la Sagesse L. III, c. 2. BACO Sermon. fidel. c. 19. Quam autem non protrita sint, quæ ad bene gubernandam civitatem cognitu sunt necessaria, colligi potest ex illis, quæ traduntur HOBBESIO de Cive c. X. §. 10. ISOCRATES ad Nicolem (princ.) regnum vocat τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων μέγιστον, καὶ πλείστης προνοίας δεόμενον, *summum rerum humanarum, quodque majorem providentiam postulat: & quod non ὥσπερ ἱερωσύνη tamquam sacerdotium cujuslibet est viri.* Recte quoque XENOPHON Cyropæd. L. I. (princ.) pronunciant: Ἀνθρώπῳ πεφυκότι πάντων τῶν ἄλλων ζώων εἴη ῥᾷον, ἢ ἀνθρώπων ἄρχειν. *Homini facilius esse quibusvis animalibus aliis, quam hominibus imperare.* Add. quæ cum Glaucone disputat Socrates (*b*) apud XENOPHONTEM Memorab. L. III. Etsi multis non insuper habeatur illud dicterium Italicum; *Pochissimo cervello basta a governar tutto il mondo; & nescit mundus, quam exigua sapientia regatur* (*c*). Cui consequens est, quod principi sint sequestranda illa studia, quæ ad huncce finem nihil conferunt (*d*); cum tam ardua sit civitatem regendi scientia, ut totum hominem etiam ingenio pollentissimum requirat, qui oblitus quodammodo sui, populo vivat. Multo magis circumcidendæ principibus voluptates, oblectationes, vanæque occupationes, quatenus istum finem intercipiunt. Eam quoque ob rationem ab iisdem in familiaritatem admittendi viri cordati, rerumque humanarum periti; adulatores, nugatores, & qui præter inania nihil dicerunt, procul arcendi (*e*). ISOCRATES ad Nicocl. (p. 34. Edit. Paris. min.) *In amicitiam recipe non quoslibet, sed natura tua dignos, neque cum quibus jucundissime tempus conteras, sed quorum opera civitatem optime gubernes. Iis gaudere congressibus assuesce, qui te & sapientia augeant, & virtutis apud alios opinione.* Add. DIODORUS SICULUS L. I. c. 71. Qui & L. XII. c. 12. memorat, a Charonda actionem pravæ societatis institutam, gravemque hujus delicti reis multam impositam. Etsi optandum foret, minus sæpe verum deprehendi, quod Carneades dicebat; *divitum & regum filios solam equitandi artem recte discere,*

(*a*) Vere enim ARISTOTELES III. Pol. 3. Ἡ φρόνησις, ἄρχοντος ἴδιος ἀρετὴ μόνη. *Prudentia, sola imperium habentis propria virtus.* H.

(*b*) Verissime quoque CICERO II. de Oratore. *Ad consilium de Republica dandum caput est nosse Rempublicam.* H.

(*c*) Quod Proverbium singulari dissertatione illustravit Adamus RECHENBERGIUS. Excusa ea A. 1676. Poterat adjicere AUCTOR, vera esse hæc dicteria, si id respiciatur, quod fit, quum nulli rei minus quam Reipublicæ sæpe curæ impendatur, & ad nullam quam Rempublicam curandam frequentius sese adjungant, qui curæ huic impares sunt. Fatendum tamen est, Reges, Principes, si bene munere sibi demandato fungi velint, onus insolitum cervicibus suscepisse videri, & melius Respublicas gubernatum iri, felicioresque populos futuros, si illi & regulas tantæ artis fideliter discerent, & deinde religiose observarent.

(*d*) Est enim quædam sciendi intemperantia. Vid. LOCCEN. L. VII. Histor. Svecan. ad A. MDLX. ubi de Erico XIV. Sveciæ Rege AUCT. Histor. Caroli Gustavi Sveciæ Reg. L. VII. §. 3. H.

(*e*) DIPHILUS Nuptiis:

Ὁ γὰρ κόλαξ
Καὶ στρατηγὸν, καὶ δυνάστην, καὶ φίλους καὶ τὰς πόλεις
Ἀνατρέπει, λόγῳ κακούργῳ μικρὸν ἡδύνας χρόνον.

Assentator scilicet
Satrapas, Duces, amicos, civitates denique
Facile evertit, modicum oblectans tempus verbis maleficis.

Cæterum CONFUCIUS L. II. Sinicæ scient. edita a Philippo Copulet. edit. p. 63. seq. inter regulas novem, necessarias illis quicunque moderantur orbis regna, primo loco ponit: *Rex excolat virtutibus se ipsum.* Et secundo: *Colat sapientes viros.* Eas autem ad praxin reduci: *Si rex a vitiis abstineat; sit purus & immaculatus interius & exterius; gravi & se digno cultu induat, si illicita & quæ repugnant rationi non attingat: Hæc nimirum esse, quibus regia excolatur persona. Si detrectatores procul a se repellat, & procul absit a venereis: si vilipendat opes ac magni pendat virtutem: Hæc ea esse, quibus animentur & excitentur ad imitationem sapientes virtutum sectatores.* H.

scere, quia equus non novit adulari. PLUTARCHUS de Discr. amici & adulatoris. (Enimvero (*a*) ut generalia prudentiæ restricis præcepta rite applicare norit Princeps, quam penitissime ipsi conditio sui status (*b*) subjectique indoles populi est cognoscenda. Illisque præterea virtutibus cumprimis studendum (*c*), quarum usus in tantæ molis administratione maxime conspicitur, moresque ad tanti fastigii dignitatem (*d*) componendi.)

§. III. GENERALIS lex summorum imperantium est hæc: *salus populi suprema lex esto* (*e*) PLATO de Rep. L. I. *Nemo in aliquo principatu imperans; quatenus princeps est, quod sibi conferat, cogitat aut præcipit, sed quod subjecto conducat, & quæ dicit, quæque facit, cuncta ad illius utilitatem*

(*a*) Reliqua hujus §. supplentur ex Offic. Hom. & Civ. L. II. c. 11. §. 2.

(*b*) PLUTARCHO quoque hoc inter præcipua præcepta regendi Rempublicam est, ut Principes interius novisse studeant Genium & indolem populi sui, eisque sese aptare & accommodare dignentur. Alias enim, inquit, si uno impetu populum mutare & corrigere velimus, nec facile id, nec tutum erit, quum non omnia hic in potentia sita, sed multa etiam tempori relinquenda sint. *Τρέπεσθαι χρὴ πρὸς κατανόησιν τοῦ ἤθους τῶν πολιτῶν ὃ μάλιστα συγκραθὲν ἐκ πάντων ἀναφαίνεται καὶ ἰσχύει· τὸ μὲν γὰρ εὐθὺς αὐτὸν ἐπιχειρεῖν ἠθοποιεῖν καὶ μεθαρμόττειν τοῦ δήμου τὴν φύσιν, οὐ ῥᾴδιον, οὐδ' ἀσφαλὲς, ἀλλὰ καὶ χρόνου δεόμενον πολλοῦ, καὶ μεγάλης δυνάμεως*. Præcepta Reipublicæ gerendæ p. 799. B. Ed. Wechel. In quorum reliquis etiam partibus præstantissimæ complures regulæ de Arte gubernandi præsto sunt.

(*c*) Qualis est Pietas, fundamentum illud omnium virtutum: sed sit ea, necesse est, vera & infucata, nixa sinceritate persuasionis, aliena a ludibriis vanæ ostentationis & anilis superstitionis. II. Amor justitiæ & æquitatis, constitutus enim est ideo Princeps, ut jus suum cuique tribuat. CICERO III. de Legibus c. 18. *Nosse Rempublicam lote patet, quid habeat militum, quid valeat ærario, quos Respublica habeat socios, quos amicos, quos stipendiarios, qua quisque sit lege, conditione, fœdere: tenere consuetudinem decernendi, nosse exempla majorum*. III. Fortitudine Principi opus est, sed quæ prudentia temperetur. IV. Cautum deinde & providum esse oportet Principem, ne animi sui sensa temere detegat. Sed continetur hac prudentia diffidentia viri sapientis & dissimulatio hominis innocentissimi. V. AUCTOR L. IV. c. 1. §. 17. & CHARRON de la Sagesse L. III. c. 2. §. 6. 7. V. Presse præterea Princeps adsuescere debet moderandis animi sui desideriis & appetitibus. Quum enim in manibus sint, unde cupiditatibus ejus satisfieri queat, futurum est, ut si semel libidini fræna laxaverit ad extrema quævis feratur, & dum populum evertit, se suaque omnia pessumdat: Belle eam in rem ARRIANUS de Expeditione Alexandri L. IV. c. 7. veram Alexandro defuisse monet felicitatem, quoniam, etsi ab eo profecta sint, quæcunque a fortissimo belli Duce proficisci possunt, tamen caruerit animi moderatione. *Τούτων οὐδέν τι ὄφελος ἐς εὐδαιμονίαν ἀνθρώπου, εἰ μὴ σωφρονεῖν ἐν ταὐτῷ ὑπάρχοι τούτῳ τῷ ἀνθρώπῳ τῷ τὰ μεγάλα, ὡς δοκεῖ, πράγματα πράξαντι*. VI. Bonitas porro & clementia ipsæ quoque inter Principis virtutes emineant. Nihil enim est tam populare, quam bonitas. Vid. CHARRON L. III. cap. 2. §. 12. Denique VII. Liberalitas quoque Principi eo magis commendata esse debet, quod ei soli gratis quasi liberali esse licet. Circumspiciendum tamen erit, ne beneficia conferantur indignis. V. CLERICUS sur la bonheur & malheur c. 12. p. 182. CHARRON de la Sagesse L. II. c. 2. §. 13. In nucleo fere hæc omnia complexus est CICERO pro Rege Dejotaro c. 9. *Fortem*, inquit, *justum, severum, gravem, magnanimum, largum, beneficum, liberalem dici; hæ sunt regiæ laudes*.

(*d*) Quem locum Auctori suppeditasse videtur CHARRON de la Sagesse L. III. c. 2. §. 15.

(*e*) Depromitur hæc lex generalis ex CICERONE de Legibus L. III. c. 3. Eandem sic effert Imperator ANTONINUS L. IV. c. 12. *Δύο ταύτας ἑτοιμότητας ἔχειν ἀεὶ δεῖ, τὴν μὲν, πρὸς τὸ πρᾶξαι μόνον ὅπερ ἂν ὁ τῆς βασιλικῆς καὶ νομοθετικῆς λόγος ὑποβάλλῃ ἐπ' ὠφελείᾳ ἀνθρώπων. τὴν δὲ πρὸς τὸ μεταθέσθαι, ἐὰν ἄρα τις παρῇ διορθῶν καὶ μετάγων ἀπό τινος οἰήσεως. τὴν μέντοι μεταγωγὴν, ἀεὶ ἀπό τινος πιθανότητος ὡς δικαίου ἢ κοινωφελοῦς γίνεσθαι, καὶ τὰ παραπλήσια τοιαῦτα μόνον εἶναι δεῖ οὐ ὅτι ἡδὺ ἢ ἔνδοξον ἐφάνη*. *Duas te hasce propensiones habere semper oportet, alteram, ut id unice mediteris, quod munus regium & legislatorium ad procurandam civium salutem exigit: alteram vero, ut consilium mutes, quotiescunque aliquis adsit, qui te meliora edoceat. Mutationem vero hanc consilii semper fieri oportet propter majorem speciem justitiæ utilitatemque publicam, non voluptatis utilitatis propriæ, aut gloriæ studio*. Et recte sic differit ARRIANUS, est enim is vere Princeps, cujus præcipua cura est, cives suos reddere felices, quum tyrannus sua unice commoda ante oculos habeat. Ceterum regulæ genuinæ artis Politicæ perfecte conveniunt cum Jure Naturæ, quod satis ostendit AUCTOR in Dissertatione de Concordia veræ Politicæ cum religione Christiana. In eandam rem conferri meretur BUDDEUS de Concordia religionis Christianæ, statusque civilis. Ceterum, quum actiones principum, eorumve qui Rempublicam repræsentant, sæpissima recedere videantur a regulis officiorum, quibus privati adstringuntur, AUCTORI nostro propositum fuerat, ostendere in singulari tractatu, quo usque procedere possit ratio status. Hanc disquisitionem, ut ipse indicat in præfatiuncula secundæ editionis, & alia ejus Opuscula mors intercepit. De eadem quæstione solliciti sunt CHARRON de la Sagesse L. III. c. 2. §. 4. & BÆLIUS dans son Dictionn. Histor. & Critique T. II. p. 1114. col. a. 2. Edit.

tatem decoremque dicit & facit (a). Ea enim intentione in istos imperium est collatum, ut per id procuraretur finis ob quem civitates sunt institutæ. Inde credere iidem debent, nihil sibi (b) privatim expedire, quod non idem expedit civitati. Socrates apud XENOPHONTEM apomnem. L. I. *Nonne mirum tibi esse videtur, si quispiam bubulcus pauciores ac pejores facit boves, deinde non malus esse fateatur pastor? Hoc multo mirabilius est, si quis, cum civitati præsit, atque pauciores & pejores faciat cives, deinde non erubescat, nec se putet malum esse civitatis gubernatorem.*

§. IV. AD internam civitatum tranquillitatem necessarium est, ut voluntates civium ita temperentur & dirigantur, prout saluti civitatis expedit. Inde summorum imperantium est, non solum idoneas ei fini leges præscribere, sed & publicam disciplinam ita sancire, ut non tam metu suppliciorum, quam assuetudine cives ad legum præscripta sese componant (c). Quippe cum solæ pœnæ non tam ingenerent curam bene faciendi, (hoc quippe est opus rationis & disciplinæ,) quam solicitudinem, ne quis in maleficio deprehendatur. ARISTOTELES Polit. L. V. c. 9. Ὄφελος οὐδὲν γὰρ ὠφελιμωτάτων νόμων, εἰ μὴ ἔσονται εἰθισμένοι ϗ πεπαιδευμένοι ἐν τῇ πολιτείᾳ. *Nihil utilissimæ poterunt leges, nisi a teneris Reipublicæ convenienter prima educetur ætas* (d). HORATIUS L. III. Ode 24. (v. 35. 36.) *Quid leges sine moribus Vanæ proficiunt?* ISOCRATES Areopagitico (pag. 254. 255. Ed. Paris. min.) de veteribus Atheniensibus? *Inscitiæ reos egerunt eos, qui ibi præstantissimos viros fore putarent, ubi leges exquisitissimæ haberentur: cum proclive sit, leges alias ab aliis exscriptas mutuari. Verum non eam rem virtutis afferre incrementa, sed quotidianæ vitæ consuetudinem. Nam plerosque iis moribus similes evadere necesse esse, quibus singuli educati fuerint: multitudinem autem & accuratiorem legum constitutionem signum esse mali status Reipublicæ. Nam dum delicta quasi aggeribus objectis coercere conantur; necessario cumulari leges. Decere autem prudentes magistratus, non porticus implere legibus, sed efficere, ut cives insitum habeant injustitiæ studium. Non enim SCta, aut plebiscita, sed præclara instituta felicem efficere civitatem: Nam Homines male institutas leges etiam exquisitissimas negligere audere: qui autem recte & constanter educati sint, eos demum bonis legibus velle obtemperare* (e). Ut autem isthoc obtineatur, in Rebuspublicis Christianis plurimum confert ipsa reli-

(a) AMMIANUS MARCELLINUS L. XXIX. c. 2. postquam tentaverat Valentis Imperat. immanis crudelitatis exempla, monet: *nihil aliud esse imperium, ut sapientes definiunt, nisi curam salutis alienæ, bonique esse moderatoris restringere potestatem*, sive ut supra dixerat L. XXV. c. 3. *justi esse finem imperii obedientium commodum & salutem*. V. Henr. VALESIUM ad dictum locum 29. ubi consimilia veterum dicta annotat. Neque tamen negandum, justa esse posse imperia despotica sive familiaria, modo sint legitimo titulo parta. V. supra ad c. 5. §. 10. & c. 6. §. 6. H.

(b) Et sane Principis ipsius interest, ut omnes ejus actiones ad hunc finem collineent:

Qui sceptra duro sævus imperio regit
Timet timentes: metus in auctorem cadit.

SENECA in Œdipo vers. 705. 706.

(c) Prudenter ISOCRATES Areopagetico. Δεῖ δὲ τοὺς ὀρθῶς πολιτευομένους οὐ τὰς στοὰς ἐμπιπλάναι γραμμάτων, Ἀλλ' ἐν ταῖς ψυχαῖς ἔχειν τὸ δίκαιον. Οὐ γὰρ τοῖς ψηφίσμασιν, ἀλλὰ τοῖς ἤθεσι καλῶς οἰκεῖσθαι τὰς πόλεις. ϗ τοὺς μὲν κακῶς τεθραμμένους ; ϗ τοὺς ἀκριβῶς τῶν νόμων ἀναγεγραμμένους τολμήσειν παραβαίνειν. Τοὺς δ' ἀσφαλῶς πεπαιδευμένους, ϗ τοῖς καλῶς κειμένοις θελήσειν ἐμμένειν. *Decere autem prudentes magistratus, non porticus implere legibus; sed efficere, ut cives animis insitum habeant justitiæ studium. Non enim Senatusconsulta, aut plebiscita, sed præclara instituta felicem efficere civitatem. Nam homines male institutas, leges etiam exquisitissimas negligere audere: qui autem recte & constanter educati sint, eos demum bonis legibus velle obtemperare.*

(d) Hortulanus, ut primas curas suas plantis junioribus impendit, & deinde ad seniores pergit, sic in ordinaria Republica ab educatione infantum, ut hi virtute, quam maxime fieri possit, imbuantur, incipiendum esse, PLATO monet Euthyphron. p. 2. Ed. Serrani. Καὶ φαίνεταί μοι, inquit, τῶν πολιτικῶν μόνος ἄρχεσθαι ὀρθῶς. ὀρθῶς (Stephanus, sine necessitate hoc loco legit ὀρθὸς) γάρ ἐστι τῶν νέων πρῶτον ἐπιμεληθῆναι ὅπως ἔσονται ὅτι ἄριστοι, ὥσπερ γεωργὸν ἀγαθὸν τῶν νέων φυτῶν εἰκὸς πρῶτον ἐπιμεληθῆναι, μετὰ δὲ τοῦτο ϗ τῶν ἄλλων.

(e) Ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἐκ τούτων (τῶν γραμμάτων) τὴν ἐπίδοσιν εἶναι τῆς ἀρετῆς (ἐνόμιζον) ἀλλ' ἐκ τῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπιτηδευμάτων. τοὺς γὰρ πολλοὺς τοῖς ἤθεσιν ἀποβαίνειν ὁμοίους ἀνάγκη, ἐν οἷς ἂν ἕκαστοι παιδευθῶσιν? ἐπεί τά γε πλήθη ϗ τὰς ἀκριβείας τῶν νόμων, σημεῖον εἶναι τοῦ κακῶς οἰκεῖσθαι τὴν πόλιν αὐτήν. ἐμφράγματα γὰρ αὐτοὺς ποιουμένους τῶν ἁμαρτημάτων, πολλοὺς γίγνεσθαι τοὺς νόμους ἀναγκάζεσθαι. δεῖ δὲ τοὺς ὀρθῶς πολιτευομένους, οὐ τὰς στοὰς ἐμπιπλάναι γραμμάτων, ἀλλ' ἐν ταῖς ψυχαῖς ἔχειν τὸ δίκαιον. οὐ γὰρ τοῖς ψηφίσμασιν, ἀλλὰ τοῖς ἤθεσι καλῶς οἰ-

religio Christiana (*a*) sincera illa, & ab humanis commentis purgata, per pios & cordatos ministros doctrina & exemplo inculcata, quippe quæ præter dogmata ad salutem æternam facientia continet perfectissima præcepta moralia, queis cumprimis ad bene tolerandam vitam civilem animi mortalium disponuntur, & quæ tamen tamen legibus civilibus ita commode sanciri non possunt. Quam ob causam in omnibus, quas novimus, civitatibus Christianis pars parænetica juris naturalis ministris Ecclesiæ exercenda est commissa; cujus tamen pars dogmatica ad illos proprie pertinet, qui ei disciplinæ peculiariter addicti sunt (α). Add. GROTIUS de Jure summ. potest. circa sacra c. 1. n. 13. Plurimum quoque momenti huc afferunt scholæ publicæ, siquidem in illis doceantur non inanes nugæ, & male feriatorum hominum commenta, regni tenebrarum reliquiæ. Vid. HOBBESII Leviath. c. 46. & LUCRETIUS L. VI. v. 973. seqq.) sed solide literæ atque scientiæ, quarum usus sese per vitam humanam & civilem dispensat. Inter quas præcipua est, quæ de jure summorum imperantium, & eidem respondente civium obligatione solide docet. Vid. HOBBESII Leviath. c. 30. Est quoque insignis locus circa informationem juventutis apud DIONEM CASSIUM L. II. in Orat. Mecenatis ad Augustum. Add. quæ super supprimenda Academia Conimbricensi jactata sunt apnd CONNESTAGIUM de Unione Lusitan. L. VIII. Nec insuper habenda, quæ de multitudine scholarum disserunt apud GRAMONDUM Hist. Gall. L. III. Sed & maximum vigorem publicæ disciplinæ adsert imperantium exemplum ISOCRATES ad Nicocl. τὸ πόλεως ὅλης ἦθος ὁμοιοῦται τοῖς ἄρχουσι. *Mores totius civitatis ad exemplum imperantium conformantur*. SPARTIANUS de Caracalla novercam Juliam ducente: *Nuptias eas celebravit, quas si sciret se legem dare vere, solus prohibere debuisset*. Hæc igitur omnia ut in civitate recte se habeant, summorum imperantium est providere.

§. V. AD eundem finem expedit, perscriptas habere leges perspicuas & planas circa negotia, quæ frequentissime inter cives versari solent (*b*). ISOCRATES ad Nicocl. (p. 31. Ed. min. Paris.) *Leges quære in universum æquas & utiles, & inter se consentientes: atque etiam tales, quæ & controversias civium quam paucissimas, & compositiones quam fieri potest celerrimas efficiant* (*c*). IDEM in Panathenaico bonas leges his notis designat (*d*), ut sint *paucæ, sic tamen ut & satisfaciant & cognitu faciles sint iis, qui illis sunt usuri. Dein juste, & utiles, & inter se consentientes, & magis hoc intentæ, ut publica instituta præclara sint, quam ut privata* com-

ἀσκεῖσθαι τὰς πόλεις. καὶ τοὺς μὲν καλῶς τεθραμμένους καὶ τοὺς ἀκριβῶς τῶν νόμων ἀναγεγραμμένους, πολεμίους παραβαίνειν. τοὺς δὲ ἀσφαλῶς πεπαιδευμένους, καὶ τοῖς καλῶς κειμένοις θελήσειν ἐμμένειν. ταῦτα δὲ διαπραχθέντες, ἐν τοῦτο πρῶτον ἰσχύσουσιν, δι' ὧν κολάσουσι τοὺς ἀκοσμοῦντας ἀλλ' ἐν ὧν ἂν κατασκευάσουσι μηδὲν αὐτοὺς ἄξιον ζημίας βουλήσεσθαι ἁμαρτάνειν· ἡγοῦντο γὰρ τοῦτο μὲν αὐτῶν ἔργον εἶναι. τὸ δὲ περὶ τὰς τιμωρίας σπουδάζειν, τοῖς ἐχθροῖς προσήκειν. ἁπάντων μὲν οὖν ἐφρόντιζον τῶν πολιτῶν μάλιστα δὲ τῶν νεωτέρων. Add. MAXIMUS TYRIUS Dissert. III. p. 64. Ed. Davis. & JAMBLICHUS de vita Pythagoræ §. 171. & seqq. Ed. Kusteri.

(*a*) Ut pluribus demonstravit AUCTOR Dissertat. de Concordia vitæ Politicæ cum religione Christiana. Adde H. GROTIUM L. II. de Veritat. rel. Christian. & Jacobi THOMASII Diss. Religione Christiana non minui virtutem bellicam. H.

(*b*) Quare ii, qui leges condunt, aut respublicas gubernant, ante omnia perspectam habere debent indolem populi, cui prodesse volunt, ut dictum fuit supra §. 2. Quotquot Genii popularis ignari sunt magistratus, semper in vitium valde incommodum incidunt, ut nimirum leges edant, quæ a civibus observari ne quidem possint. Vid. CLERICUS dans les Reflexions sur ce que l'on appelle Bonheur & Malheur en matiere des Loteries c. 10 p. 127. & seqq.

(*c*) Ζήτει νόμους τὸ μὲν σύμπαν δικαίους, καὶ συμφέροντας, καὶ σφίσιν αὐτοῖς ὁμολογουμένους, πρὸς δὲ τούτοις ὅπως τὰς μὲν ἀμφισβητήσεις ὡς ἐλαχίστας, τὰς δὲ διαλύσεις ὡς οἷόν τε ταχίστας τοῖς πολίταις ποιήσουσι.

(*d*) Conf. TACITUS Ann. 25. de Rep. Romana legibus laborante. CUJUS & illud est c. 27. *Corruptissima Republica plurimæ leges*. PIASECIUS Chronic. ad A. MDCXXXII. ubi questus de varietate legum in Polonia. GROTIUS in prolegom. ad Histor. Goth. Vandalicam: *Philosophia, inquiens, legem vult esse simplicem, brevem, claram: qualia sunt patrumfamilias in familiam suam imperia. Tum vero nihil mutata duratio multum secum habet auctoritatis*. H.

(α) Officium Principis est præcipuum, ut divina lex, qua continentur singulorum officia sive erga Deum, sive erga proximum, populis suis innotescat, & accuratissime servetur: ad quod assequendum utitur ministerio Sacerdotum, quippe qui a sacrorum jurium Legislatore D. O. M. constituti sint, *ut regerent Ecclesiam suam, quam acquisivit sanguine suo*. Act. Ap. c. 21 v. 28.

commercia sine fraude fiant (*a*). Lycurgus Orat. contra Leocrat. (p. 165. Ed. VVechel.) Οἱ νόμοι διὰ τὴν συντομίαν οὐ διδάσκουσι, ἀλλ' ἐπιτάττουσιν ἃ δεῖ ποιεῖν. *Leges propter brevitatem non docent*, (sicut in disciplina juris fieri solet,) *sed præcipiunt, quæ oportet facere*. Quintilianus Declam. 264. *Quid intereſt nullæ, an incertæ ſint leges?* De cætero plura legibus civilibus ſancienda non ſunt, quam ad bonum civium & civitatis conducunt (*b*). Nam cum de eo quod facere vel non facere debent, ſæpius per rationem naturalem, quam per ſcientiam legum homines deliberare ſoleant; ubi plures leges ſunt; quam ut facile memoria comprehendi queant, & per eas prohibeantur ea, quæ ratio per ſe non prohibet: neceſſe eſt, ut per ignorantiam ſine ulla prava intentione incidant in leges tanquam in laqueos. Quo ipſo civibus per imperantes ſupervacuum incommodum conciliatur, quod eſt contra finem civitatum. Hobbesius de Cive c. 13. §. 15. Leviath. c. 30. Forma quoque judiciorum ita eſt temperanda, ut per proceſſum brevem, ac minime ſumtuoſum quivis jure ſuo potiri queat. Proverbium eſt apud Perſas: *Melior eſt brevis injuſtitia, quam tarda juſtitia*.

§. VI. Quia autem fruſtra feruntur leges, ſi impune eas violari tolerent ſummi imperantes; igitur horum eſt exſecutionem earundem procurare (*c*), pœnaſque ſumere pro cujuſque facti conditione (*d*), tranſgreſſoriſque intentione & malitia. Qua quidem in re ita procedendum, ut ſeveritas legum non in modicos duntaxat cives, ſed & in divites ac potentes exerceatur; quibus ſuæ opes aut nobilitas nunquam id licentiæ dare debent ut humilioribus impune inſultare poſſint; præſertim cum a plebe per nimiam oppreſſionem in furorem datæ civitati maximum periculum ſoleat imminere, add. Hobbesius Leviath. c. 30. Nec ſine ſufficiente cauſa venia indulgenda (*e*); cum & iniquum ſit, & ad irritandos civium animos efficaciſſimum, æqualiter meritos cæteris paribus non æqualiter tractare. Pindarus Olymp. Od. 13. (v. 6. & ſeqq.) Ἐν τᾷ γὰρ Εὐνομία ναίει, κασιγνήτα τε, βάθρον πολίων, ἀσφαλὴς Δίκα, καὶ ὁμότροπος Εἰρήνα, ταμίαι ἀνδράσι πλούτου, χρύσεαι παῖδες εὐβούλου Θέμιτος.

§. VII. Uti autem nihil pœnis eſt ſanciendum, quod non ad uſum civitatis facit: ita pœnæ quoque ſunt temperandæ, ut ad finem iſtum proportionem habeant, utque adeo cives non plus afflictionis, quam Reſpublica utilitatis inde ferat (*f*). De cætero ſi ſcopum ſuum debent obtinere-

(*a*) Εὕροι τούς τε νόμους ἀναγεγραμμένους, οὐχ ὁμοίους τοῖς νῦν κειμένοις οὐδὲ τοσαύτης ταραχῆς καὶ τοσούτων ἐναντιώσεων μεστούς . . . . . ἀλλὰ πρῶτον μὲν ὀλίγους, ἱκανοὺς δὲ τοῖς χρῆσθαι μέλλουσι καὶ ῥαδίους συνιδεῖν. ἔπειτα δικαίους καὶ συμφέροντας, καὶ σφίσιν αὐτοῖς ὁμολογουμένους, καὶ μᾶλλον ἐσπουδασμένους τῶν περὶ τῶν κοινῶν ἐπιτηδευμάτων ἢ τοῖς περὶ ἰδίων συμβολαίων οἵους περ εἶναι χρὴ παρὰ τοῖς καλῶς πολιτευομένοις, Adiiciamus locum CICERONIS de Legibus L. II. c. 5. *Conſtat*, inquit, *profecto ad ſalutem Civium, Civitatumque incolumitatem, vitamque hominum quietam, & beatam, inventas eſſe leges, eoſque, qui primum ejuſmodi ſcita ſanxerint, Populis oſtendiſſe, ea ſe ſcripturos, atque laturos, quibus illi adſcriptis ſusceptiſque honeſte beateque viverent: quæque ita compoſita ſanctaque eſſent, eas leges videlicet nominarunt. Ex quo intelligi par eſt, eos, qui perniciosa & injuſta populis juſſa deſcripſerint, cum contra fecerint, quam polliciti profeſſique ſint, quidvis potius tuliſſe quam leges: ut perſpicuum eſſe poſſit, in ipſo nomine legis interpretando ineſſe vim & ſententiam juſti & Juris legendi*.

(*b*) Multitudo legum indicium eſt Reipublicæ corruptæ. Corrupti enim tot civium mores ſint, oportet, qui tot fulcra ruinoſæ compagis exigunt. Corruptiſſima Republica plurimæ leges. TACITUS Annal. L. III. c. 27. Et Reſpublica Romana quo corruptior fuit, eo plures leges habuit. Vid. STRABO Geogr. L. VI. p. 260. Ed. Pariſ. 399. A. Ed. ult. Amſt. & PARRHASIANA T. II. p. 300. ſeqq. ut & locus ISOCRATIS ex Panthenaico laudatus in nota 1. Quod ad reliqua de legibus & adminiſtratione juſtitiæ conſuli poſſunt BUDDEUS P. III. c. 5. ſect. 4. & THOMASIUS in Diſſertatione, quæ inſcribitur, Morum cum jure ſtricto contentio.

(*c*) Eam in rem apud Græcos erant νομοφύλακες. COLUMELLA L. XII. de Re ruſtic. cap. 3. *Bene moratarum civitatum primoribus, atque optimatibus non ſatis viſum eſt, bonas leges habere, niſi earum cuſtodes diligentiſſimos cives creaſſent, quos Græci νομοφύλακας appellant. Horum erat officium, eos qui legibus parerent, laudibus proſequi, nec minus honoribus: eos autem qui non parerent, pœna mulctare*. Conf. HARPOCRATIONEM & SVIDAM d. vocab. & Ubbon. EMMIUM de Rep. Athenienſ. p. 79. H.

(*d*) De Pœnis prolixe tractabitur in c. 3. libri ſequentis. De modo pœnas perinde ac præmia diſtribuendi Vid. BUDDEUS in Philoſ. pract. P. III. c. 5. ſect. 5.

(*e*) V. PARRHASIANA T. II. p. 178. & ſeqq.

(*f*) Contra ac Valens Imper. ita ſæviens infeſte, *ut pœnarum atrocitatem ægre ferret finiri cum morte*.

nere pœnæ, apparet eas eousque esse intendendas, ut acerbitas earundem præponderet lucro & delectationi, quæ ex facto legibus vetito redundare potest. Add. HOBBES Leviath. c. 30.

§. VIII. QUIA porro hoc fine in civitatem coiverunt homines, ut securitatem adversus injurias aliorum obtinerent: summorum imperantium est, eo severius civium inter se injurias prohibere, quo faciliorem perpetua cohabitatio occasionem ad lædendum præbet. Nec discrimina ordinum ac dignitatum eo valere debent, ut potentiores tenuioribus pro libidine insultare possint. ISOCRATES ad Nicocl. (p. 31.) Καλῶς δημαγωγήσεις, ἐὰν μήτε τὸν ὄχλον ὑβρίζειν ἐᾷς, μήτε ὑβριζόμενον περιορᾷς. *Bene popularis eris, si neque vulgi petulantiæ locum dederis, neque alios populo insultare passus fueris; sed provideris, ut & honores optimo cuique mandentur, & cæteri nullis injuriis afficiantur.* XIPHILINUS Epit. Dionis in Galba (*a*). *Etsi satis est privatis hominibus, nullam injuriam facere; tamen principem providere etiam oportet, ne cæteri faciant.* Sed & scopo summi imperii adversatur concedere, ut cives, quas sibi factas arbitrantur injurias, privata violentia exsequantur.

§. IX. PRÆTEREA quanquam ad omnia civitatis amplioris negotia immediate obeunda unus princeps non sufficiat, sic ut necessario ministri in partem curarum sint vocandi: tamen uti hi omnem a summo imperante auctoritatem mutuantur; ita & bene & male ab ipsis gestorum imputatio ultimo demum in istum redundat. ISOCRATES ad Nicocl. (p. 35.) *Sic alios, iis præfice rebus, quas ipse non geris, ut tibi adscribendum scias, quicquid illi fecerint.* IDEM ad Demonicum (p. 17.) *Magistratum adeptus nullius improbi ministerio in obeundis negotiis utitur. Nam quicquid ille deliquerit, id tibi imputabitur.* THEMISTIUS Orat. XVII. (p. 117. B. Ed. Paris. Harduini.) *Quum Satibarzanes ab Artaxerxe provinciæ cujusdam præfecturam minime sibi convenientem, cum tribus millibus daricorum petivisset, pecuniam quidem ille donavit, præfecturam vero non permisit.* Χρυσίον μὲν γὰρ τοσοῦτον δοὺς, οὐκ ἔσομαι ἴσῳ πενέστερος· κακῷ δὲ ἀρχὴν ἐπιτρέψας, ἀδικώτερος. *Pecuniæ enim, inquit, si tantum dem, non ob id indigentior: at vero si improbo præfecturam committam, injustior ero.* EURIPIDES Rheso. (v. 626.) Χρὴ δ' ἄνδρα τάσσεσθ', οὗ μάλιστ' ἂν ὠφελῇ. *Convenit quemque virum eo adbiberi, ubi maxime sit utilis.* LIBANIUS Legatione ad Julianum: *Qualem equis aurigam præfeceris, sic spera currum tibi moderatum iri.* MARTIALIS VIII. Epigr. 15. *Principis est virtus maxima nosse suos* (*b*). Quam ob rationem, & quia prout ministri sunt, ita recte aut prave negotia expediuntur. (Add. XENOPHON Cyrop. L. VIII. post princ.) summi imperantes tenentur ad ministeria civitatis adhibere viros probos (*c*) & idoneos, & in eorum acta subinde inquirere, (LUCIANUS de Mercede conductis: Ὦτα δὲ καὶ ὀφθαλμοὶ βασιλέως πολλοί, οὐ μόνον τ' ἀληθῆ ὁρῶντες, ἀλλ' ἀεί τι καὶ ἐπιμετροῦντες, ὡς μὴ νυστάζειν δοκοῖεν. *Aures & oculi regis multi, non solum vera videntes, sed semper quid & addentes, ne dormitare videantur.*) Eosdemque prout rem gessisse deprehenduntur præmiis vel pœnis mactare, quo cæteri intelligant, non minore fide ac diligentia publicam, quam propriam rem tractandam. Atque ne gratiæ aut odio dari quid possit, Chinenses hoc modo solent cavere (*d*), dum nemini magistratum in loco natali gerere conceditur: quod ibi fere sint, quos peculiariter amamus aut odimus. Sic & cum pravi mor-

-re. Ut est apud AMMIANUM MARCELLINUM L. XXIX. c. 2. qui ibidem prudenter admonet: *De vita & spiritu hominis, qui pars mundi est & animantium numerum complet, laturum sententiam diu multumque cunctari oportere, nec præcipiti studio ubi irrevocabile est factum agitari.* H.

(*a*) Conf. PARRHASIANA T. II. p. 283. & seqq. ubi ostenditur, justitiam omnibus ex æquo tribuendam esse.

(*b*) In quo loco MARTIALIS de alia re omni agitur. Illud enim indicet Poeta, summam virtutem Principis in eo consistere, ut amorem civium suorum conciliare sibi norit: quod apparet ex instituto & argumento Epigrammatis.

(*c*) Vid. CHARRON de la Sagesse L. III. c. 2. §. 16. & seqq. & BUDDEUS in Philosoph. Practice P. III. c. 5. sect. 6.

(*d*) Vid. le COMTE novis Commenter. de Statu præsent. Chin. Ep. 9. ubi duas rationes edfert. Et apud Romanos M. Aurelius sanxit, ne quis patriæ suæ Præses constitueretur. Rex Siamensis in regno Tunquin, quod provincias octo complectitur, præfecturas credit eunuchis. De CHOISI in Diurnis itinerarii Siamensis. Vid. supra L. VI. c. 1. §. 6. H.

mortalium ad ſcelera perpetranda ſpe impunitatis alliciantur, quæ ipſis præbetur facillima, ubi judices corruptionibus patent: ſummorum imperantium eſt, in ejuſmodi judices, tanquam fautores ſcelerum, queis ſecuritas civium abrumpitur, ſevere animadvertere. (Vid. DIODOR. SICULUS L. I. c. 75. 76.) & iniquas eorum ſententias reſcindere. Nam id, quod apud Aragonios in uſu eſſe dicitur, iniquum videtur, ut judices quidem ob latam iniquam ſententiam pœnas dent & illa nihilominus exſecutioni detur. Præterea licet ordinaria negotiorum expeditio miniſtris credenda ſit; ſummi tamen imperantes querelis ac deſideriis civium patienter aurem præbere nunquam detrectabunt (*a*). Quænam autem requiſita ſummi imperantes reſpicere debeant in iis, quorum conſiliis circa gerenda negotia publica uti velint, & quo modo eorundem ſententiæ commodiſſime perquirantur, docet HOBBESIUS Leviath. c. 25. & 30. & circa poſterius notabile exemplum extat apud DAVILAM de bello civili Galliæ L. XIV. ubi Pontifex circa abſolutionem Henrici Regis non in conſiſtorio, ſed privatim ſingulos conſuluit. ISOCRATES ad Nicoclem *bonum conſiliarium* vocat χρησιμώτατον καὶ τυραννικώτατον πάντων κτημάτων, *utiliſſimam & rege omnium digniſſimam poſſeſſionem*. Notatu digniſſima ſunt, quæ circa magiſtratus apud Chinenſes tradit NEUHOF in generali deſcript. Sinæ c. 1. Nec inſuper habenda monita JACOBI Regis dono regio L. II. ut princeps miniſtros eligat ex ſuo maxime judicio, non ad arbitrium aliorum, & promiſcue ex omni parte populi, cum communis ſit pater. Ubi & rationes adfert, quare ad miniſteria pecuniæ publicæ ſint adhibendi homines mediocris conditionis. Add. quoque LIBANII Orat. 5. de Aſſeſſoribus.

§. X. CUM ad tributa, & alia onera ferenda cives nullo alio nomine teneantur, quam quatenus iſta neceſſaria ſunt ad ſumtus civitatis belli paciſque tempore tolerandos: igitur ſummorum imperantium (*b*) hic officium erit, non plus extorquere, quam neceſſitates aut inſignes utilitates Reipublicæ requirant. Vid. COMINÆUS L. X. circa fin. GROTIUS in Lucam c. 3. 13. *Principum eſt publica onera cum publicis neceſſitatibus æquare, ita quidem ut liceat his ex publicis obventionibus ſemet pro dignitatis ratione ſuſtentare; non item modum exigendi petere a ſuo, & aulicorum mancipiorum luxu ac libidine, quæ modum non habent*. Add. quoque Th. MORI Utopia L. I. LIBANIUS Orat. 3. Ταμιεῖα ἀσφαλῆ αἱ τῶν κεκτημένων οἰκίαι, *ærarium tutiſſimum ſunt domus poſſeſſorum*. Deinde ut iſta juſta in proportione deſcribantur; nec aliquibus civibus immunitates concedantur, in fraudem & oppreſſionem reliquorum (*c*). Add. HOBBESIUS de Cive c. 13. §. 10. (*d*.) Præterea ut colligatur modo, quantum fieri poteſt, minime ſumtuoſo, & ne manibus colligentium multum queat adhæreſcere (*e*), ne ærario contingat, quod urnis & ſitulis, quæ ad extinguendum incendium plenæ hauriuntur, ſed longa per manus traditione & concuſſione vix medium continent, dum eo perveniant, ubi aqua igni eſt injicienda. Sed nec prætereundum, quod Hybreas Orator M. Antonio Triumviro, duplicari per Aſiam tributa jubenti reſpondit, geminam æſtatem & geminum autumnum quoque eodem anno imperaret. Tum quæ collecta fuere, in uſus Reipublicæ impendantur; non per luxuriam, largitiones, ſuperfluam oſtentationem, aut inania diſſipentur. DREPANIUS Paneg. (c. 27. num. 1. Edit. Cellar.) *Eſt improborum Principum poſtrema defenſio, auferre donandi gratia*. Add. Mich. MONTAIGNE Eſſais. L. III. c. 6. Denique providendum, ut expenſæ reditibus reſpondeant; & qua hi non pertingunt, a parſimonia, & circumciſis ſumtibus ſupplementum petendum. Pernicioſus eſt enim ſplendor, cui ſuſtinendo reditus non ſufficiunt. Imo ſat ſplendide vivit, qui nemini debet (*f*). Add. MA-

CHIA-

(*a*) Nec tamen ſemper nimis cito aut facile Inſpici meretur PICCARTUS Decad. 11. obſ. Pol. 7. MEVIUS Part. VI. Deciſ. 70. 73. FORSTNERUS ad XIV. Annal. Tacit. 16. & ad XV. Annal. 21. H.

(*b*) Vid. PARRHASIANA T. I. p. 281. 282. & T. II. p. 291. & ſeqq. CHARRON de la Sageſſe L. III. c. 2. §. 20. & ſeqq. & BUDDEUS Philoſoph. Pract. P. III. ſect. 7.

(*c*) Vid. MEVIUS Part. VII. Dec. 30. H.

(*d*) Et PARRHASIANA T. I. p. 275. & ſeqq.

(*e*) Vid. quæ de Polonia conqueratur P. PIASECIUS Chronic. ad A. MDCXXXI. circ. extr. H.

(*f*) Maximinianus Elect. Bavar. in monitis ulti-

CHIAVELLI Princeps c. 16. PLINIUS Panegyr. (c. 41.) *Assuescat Imperator cum imperio calculum ponere: Sic exeat, sic redeat tanquam rationem redditurus, edicat quid absumserit, ita fiat, ut non absumat, quod pudeat edicere*. Apud CONNESTAGIUM de Unione Lusitan. L. I. est quoque notabilis locus de mala œconomia Lusitaniæ. Nec est quod quenquam moveat illud CICERONIS pro Rege Dejotaro: (c. 9.) *Frugi hominem dici non multum habet laudis in rege*. Quod HOBBESIUS Leviath. c. 11. ita explicat; *Frugalitas (quanquam in homine privato virtus) illis, quibus ea gerenda sunt, quæ multorum hominum vires simul postulant, aptitudinem adimit. Conatum enim debilitat, qui nutriri & conservari præmio debet*. Enimvero facile exarescet fons præmiorum, ni adsit frugalitas. Etsi hæc regi amplectenda non per se, ac ut tantum divitias cumulet, sed ut materiam suppeditet & conservet negotiis bene gerendis.

§. XI. QUANQUAM autem summi imperantes subditos alere non teneantur, (nisi quod eorum, qui per immeritam aliquam calamitatem seipsos sustentare non possunt, peculiarem curam agere caritas jubeat; & quondam Yncæ apud Peruvianos inter alios titulos maxime gaudebant appellari *Amatores pauperum*. Apud Garcilassum de la VEGA Commentar. Reg. L. II. c. 14. qui etiam L. IV. c. 7. memorat, viduarum agros plus habuisse privilegiorum, quam ipsius Yncæ:) tamen quia non solum ex bonis civium colligendi sunt sumtus, civitati conservandæ necessarii, sed etiam robur civitatis in virtute & opibus civium consistit; & quia *gravis est domino quæ servit egestas*: igitur illis quantum in se est, providendum erit, ut res familiaris civium gliscat (*a*): ISOCRATES ad Nicocl. (p. 33.) *Rem privatorum familiarem curato: & prodigos de tuo facere sumtum, & ad rem attentos tuas opes augere existimato. Bona enim omnia in civitate habitantium velut domestica sunt regum bene imperantium* (*b*). Ad hunc finem facit cives disponere, ut quantum fieri potest, uberem proventum ex terra & aqua capiant; ut quæ apud ipsos proveniunt, materiis industriam adhibeant, aut quem ipsi commode laborem obire possunt, ab aliis non redimant, quod fit, siquidem artes (*c*) mechanicæ rite foveantur. Maximi quoque hic momenti, est mercaturam (*d*), & in regionibus maritimis navigationem excolere: Huc spectat diligentia Sesostris, qua Ægyptum commerciis & communicationi fructuum commodam fecit, apud DIODORUM SICULUM L. I. c. 57. Adde quoque tradita ab HOBBESIO Leviath. c. 30. circa societates mercatorum observanda (*e*). Enimvero non ignavia solum proscribenda, sed & ad parsimoniam revocandi cives per leges sumtuarias (*f*), queis superflui sumtus prohibeantur, inprimis illi, per quos opes civium ad exteros transferuntur. Mecænas apud DIONEM CASSIUM L. LII. *Divitiæ magnæ non tam multa accipiendo, quam non multos sumtus faciendo colliguntur*. Etsi majorem hic, quam quævis leges, efficaciam obtinet summorum imperantium exemplum. TACITUS Ann. III. (c. 55.) *Præcipuus adstricti moris auctor Vespasianus fuit, antiquo ipse cultu victuque obsequium inde in principem, & æmulandi amor, validior quam pœna ex legibus & metus* (*g*). Add. quoque quæ BERNIER de Reb. in regno Mogol. circa finem refert

timis ad filium apud ADLTZREITTER. Part. III. Ann. Gent. Boiit. I. XXXV. n. 27. *A faciendis aeris alieni nominibus, quoad ejus fieri potest, diligenter abstine; & si rebus necessariis facta fuerint, quoquo tempore cura, ut expungantur; aut falsem id age, ne iis dissolvendis remissus nedum infidus videaris. Hoc tibi sit pro comperto, fœnus sensim & sine sensu debitoris facultates excedere, &, nisi cum dies venerit, repræsentetur, continuo vorare instar teredinis*. &c. H.

(*a*) Et inprimis annona deficiat. Vid. omnino BERNEGGERUS Obs. miscell. 33. 34. H.

(*b*) Κήδου τῶν οἴκων τῶν ἰδιωτῶν, κ̀ νόμιζε τοὺς δαπανωμένους ἀπὸ τῶν σῶν ἀναλίσκειν, ϗ τοὺς ἐργαζομένους τὰ σὰ πλείω ποιεῖν. ἅπαντα γὰρ τὰ τῶν οἰκούντων τὴν πόλιν οἰκεῖα τῶν καλῶς βασιλευόντων ἐστι.

(*c*) Vid. PARRHASIANA T. I. p. 264. & seqq. T. II. p. 291. & seqq. & BUDDEI Philos. Pract. P. III. c. 5. sect. 7. ubi etiam de Moneta agit.

(*d*) Sunt enim mercatores vena porta, qui nisi floruerint, potest quidem regnum artus aliquos habere robustos, sed venas vacuas & habitum corporis macrum, ut ait Baco VERULAMIUS Serm. fidel. 15. H.

(*e*) Et CHARDIN itinerar. Persico ab initio, ubi de societatibus Anglorum in diversis orbis partibus. H.

(*f*) Vid. infra L. VIII. c. 5. §. 5.

(*g*) Vid. MONTAGNE L. I. c. 43.

fert de causis, quæ vim auri in eo regno absumunt. Si qua tamen sit regio, quæ & pecuniæ multitudine abundet, populi in ea consumtiones non necessarias & luxuriæ propiores, tolerari expedit, ut plebs occasionem sese alendi accipiat, & ne magna vis pecuniæ otiosa jaceat; modo ne enormis luxus alatur, & materia ad exteros cum lucro exportanda frustra consumatur.

§. XII. QUIA etiam sanitas ac firmitas interna civitatum ex unione civium (*a*) provenit, quæ quo accuratior fuerit, eo majori cum efficacia vis imperii per universum sese corpus civitatis dispensat: igitur summis imperantibus incumbit providere, ne in civitate factiones oriantur (*b*), ex quibus facilis in seditiones & bellum civile est prolapsus; quod tanto deterius est bello, quod concorditer adversus exteros geritur, quanto bellum deterius est pace. HERODOTUS Urania (init.) (*c*) Addatur EVAGRIUS Historia Ecclesiastica L. IV. c. 31. de Justiniani in Venetam factionem studio, & ortis inde malis (*d*); nec non PROCOPIUS Histor. arcana & IDEM de Bello Persico L. I. c. 24. Et BACO Sermon. fidel. c. 15. & 49. Neve quidam cives inter se peculiaribus pactis connectantur; (vid. DIODORUS SICULUS L. I. c. 21.) Neve omnes aut aliqui ab ullo alio; sive intra sive extra civitatem constituto, sub quocunque obtentu, sacro aut profano, magis dependeant, quam a legitimo suo principe, & in nemine plus sibi præsidii repositum arbitrentur. Quia & ne exsistant tales, in quos applicare queas illud SENECÆ Oedipo: (v. 542. 543.) *Stat ingens arbor, atque umbra gravi Sylvas minores urget*. Vid. Genes. XXVI. 16. & BACO Serm. fidel. c. 35. Add. HOBBES. de Cive c. 13. §. 12. 13. COMINÆUS L. X. circa med.

§. XIII. DENIQUE cum status civitatum inter se sit pax satis infida: summorum imperantium (*e*) est curare, ut virtus civium, peritiaque armorum alatur, & omnia, quæ ad vim repellendam requiruntur, mature parentur, munita loca, arma, milites (*f*). *Mature*, inquam. Nam *miserum est opus tunc demum fodere puteum, ubi sitis fauces tenet*. PLAUTUS Mostillar. act. II. (Sc. 1. v. 32. 33.) Ultro autem, etiam posita justa belli causa, nemo lacessendus (*g*), nisi tutissima arriserit occasio, & conditio civitatis commode id ferat. Eundem quoque ob finem consilia & molitiones vicinorum accurate exploranda, & observanda sunt (*h*); (cui fini hodie inter alia, inserviunt legationes perpetuæ (*i*), vide MARSELÆR Legato L. II. c. 11.) nec non amicitiæ & fœdera prudenter contrahenda. Add. HOBBES. de Cive c. 13. §. 7. 8. & BACO Sermon. fidel. c. 29.

(*a*) V. PARRHASIANA T. I. p. 289. & seqq.

(*b*) LIVIUS IV. Histor. 9. *Factiones fuere eruntque pluribus populis magis exitio, quam bella externa, quam fames morbive, quæque alia in Deum iras, velut ultima publicorum malorum, vertunt*. H.

(*c*) Στάσις γὰρ ἔμφυλος πολέμου ὁμοφρονέοντος τοσούτῳ κάκιόν ἐστι, ὅσῳ πόλεμος εἰρήνης. Vid. MONTAGNE L. III. c. 12. p. 774.

(*d*) Et THUANUS L. LXIII. ad A. MDLXXVII. ubi Christophorus THUANUS monet: *Regem, dum se factionis ducem profiteatur, regiam majestatem quodammodo exuere, & qui supra omnem comparationem positus est, perditissimo cuique conditione æquari, jusque supremi imperii abdicare*. H.

(*e*) Vid. CHARRON de la Sagesse L. III. c. 3. §. 18. & seqq.

(*f*) Vid. supra L. II. c. 2. §. ult. ARISTOTELES II. Pol. 5. Δεῖ γὰρ οὐ μόνον πρὸς τὰς πολιτικὰς χρήσεις ἱκανὴν ὑπάρχειν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἔξωθεν κινδύνους. *Oportet enim non modo ad civiles vitæ usus quod satis est suppeditare, sed & propter pericula ab externis*. H.

(*g*) Apud SENECAM Octav. vers. 433. in alia omnia it Nero

Exstinguere hostem maxima est virtus Ducis

Sed cui a Seneca respondetur:

Servare cives major est patriæ patri

& paullo post:

Pulchrum eminere est inter illustres viros:
Consulere patriæ; parcere afflictis; fera
Cæde abstinere; tempus atque iræ dare;
Orbi quietem; seculo pacem suo
Hæc summa virtus: petitur hac cælum via.

Add. BUDDEI Philos. Pract. P. III. c. 5. sect. 11. ubi agit de prudentia status circa bellum & pacem.

(*h*) SOPHOCLES Œdipode in Colono:

Ἐν γὰρ τῷ μαθεῖν
Ἔνεστιν εὐλάβεια τῶν πρακτέων.

Nam rescire
Quid agatur, ad res magno agendas cautio est. H.

(*i*) At hodie Orientis Reges magno sibi honori ducunt, legatos ab exteris accipere, quod id velut homagii speciem reputent; ipsi raro legatos ad exteros mittunt. Vid. LOUBERIUS de Regno Siam. Part. III. c. 15. n. 14. RIGALTIUS Histor. Ibraham. Turcarum Imperat. ad A. MDCXL. ubi Turcarum, qui rerum externarum nimis seram notitiam consequuntur, exemplo docet, quanti Principis intersit, in aulis externis legatos assiduos habere. H.

S A-

SAMUELIS PUFENDORFII
DE
JURE NATURÆ
ET GENTIUM
LIBER OCTAVUS.

CAPUT I.

DE JURE DIRIGENDI ACTIONES CIVIUM.

POSTQUAM explicata sunt ea, quæ ad naturam summi imperii in genere spectant; jam evolvendæ quoque sunt quæstiones præcipuæ, quæ circa singulas partes summi imperii moventur. Et quidem cum potestas dirigendi actiones civium primo a nobis loco posita sit, abs qua leges civiles promanant, illis, quæ supra de legibus in genere tradidimus, nunc addenda sunt, quæ peculiariter ad leges civiles, & jussa summorum imperantium pertinent. Lex igitur civilis dicitur vel respectu *auctoritatis*, vel respectu *originis*. Priori sensu civiles leges vocari possunt omnes leges, juxta quas in foro civili jus dicitur, ex quacunque demum origine promanent. Conf. GROTIUS de Imperio summarum Potest. circa sacra c. 3. n. 3. 4. 11. & cap. 4. n. 1. Equidem leges naturales & divinæ omnes homines, quibus latæ sunt, obligant, & earum transgressores pœna coram tribunali divino decernenda manet. Sed ut illæ plenam vim legis in foro civili obtineant, ex imperio civili oritur (*a*); cujus est definire, ob quæ delicta pœna in foro civili sit exigenda (*b*); quæ vindictæ Numinis sint relinquenda. Item ex qua obligatione naturali actio detur in foro civili (*c*), quæ obligatio actionem non pariat, sed solo pudore & probitate hominum contineatur. Unde in civitatibus ob violatas leges naturales, quibus auctoritas legis civilis data non est, nemo convenitur, aut punitur pœna proprie dicta. Nam talia peccata utique comitantur illa mala, quæ pœnæ naturales solent vocari (*d*). Et habent quidem in omnibus civitatibus vim juris civilis illa naturæ præcepta, citra quorum observationem pax interna inter cives stare omnino nequit. Quibusdam autem illa vis neque expresse, neque per praxin fori est tributa, tum quod illorum, quæ contra eadem admissa dicuntur, disceptatio nimis obscura erat futura: tum ne tribunalia immenso litium numero perstreperent,

(*a*) Hinc ULPIANUS *L. 6. D. de Just. & Jure. Jus civile est, quod neque in totum a naturali recedit, nec per omnia ei servit. Itaque cum aliquid addimus vel detrahimus juri communi* (naturali) *jus proprium, id est, civile efficimus.* V. *Differt. de Collis. Leg. Sect.* 3. H.

(*b*) V. infra c. 3. §. 14. H.

(*c*) V. supra L. I. c. 2. §. 8. & imprimis L. III. c. 4. §. 6. & in annot. H.

(*d*) V. L. II. c. 3. §. 21. H.

rent; tum ut viris bonis præcipua laudis suæ materia velut illibata relinqueretur, quæ est, sola Numinis reverentia citra metum pœnæ ab hominibus infligendæ recte egisse. Quæ sane laus perit, ubi discernere non licet, formidine pœnæ, an virtutis amore quis egerit. Quo spectat illud SENECÆ de Ira L. II. c. 27. *Quam angusta res est ad legem bonum esse? quanto latius officiorum patet, quam juris regula? quam multa pietas, humanitas, justitia, fides exigunt? quæ omnia sunt extra publicas tabulas.* Ast lex civilis respectu *originis* est, quæ unice a voluntate summæ potestatis civilis profecta est, ac circa illa versatur, quæ per jus naturale ac divinum indifferentia sunt relicta, ad peculiarem tamen civitatis utilitatem faciunt. Quæ tamen non minus civibus, quam aliæ leges, sunt observandæ (*a*); quippe cum evidenter magis conducat ad socialitatem, ut in adiaphoris sententia imperantium valeat, idque pro bono habeatur a subditis, quod imperanti tale videtur, quam ut æternæ inter eos lites ea de re maneant, unde bella & cædes, quæ sine dubio mala sunt, merito forent expectandæ. CICERO de Invent. L. I. (c. 38.) *Omnes leges ad commodum Reipublicæ referri oportet, & eas ex utilitate communi, non ex scriptione, quæ in litteris est, interpretari. Nemo enim leges legum causa salvas esse vult, sed Reipublicæ.* Sic PHILO Judæus de Josepho. (p. 532. B. Ed. Paris.) *instituta particularium civitatum appendices naturalis juris* vocat, circa ea, quæ singulis civitatibus in commune videntur conducere (*b*). Harum autem complexio cum vulgo nomine juris civilis veniat, observandum est, non omnia, quæ in corporibus aut codicibus juris civilis continentur esse leges proprie dictas: sed præter mandata, quæ a summo imperio ob peculiare bonum civitatis civibus injunguntur multa inserta repeRiuntur, quæ ad disciplinam juris naturalis spectant. Pleraque ad disciplinam juris civilis pertinent, quæ ad duo præcipue capita possunt reduci (*c*). Vel enim præscribuntur certæ formulæ, certique modi qui observari debeant in negotiis, quibus jus in alterum confertur, aut obligatio in aliquo nascitur, ut illa firmitatem in foro civili obtineant; vel traditur modus, quo quisque jus suum in foro debeat persequi. Sic ut ubi juri naturali sua vindicaveris (*d*), quæ interpretes juris civilis hactenus promiscue fere tractarunt, jus civile sat modicis deinceps finibus sit usurum. Ne nunc dicam, quod semper, ubi lex civilis deficit, ad naturalem rationem recurritur, adeoque in omnibus civitatibus defectum legum civilium jus naturæ supplet (*e*). Quo respectu HOBBES de Cive c. 14. §. 14. legem naturalem vocat *legem civilem non scriptam*. Hinc & apud declamatores *inscripti maleficii* datur actio. De qua ita apud QUINTILIANUM Declamat. 252. *Diligentissime majores hanc videntur excogitasse legem, quod cum scirent, nullam tantam esse prudentiam, nullum imotam certam divinationem, ut omnia quæcunque ingeniis malorum excogitari unquam potuissent, providentia caventium videret: hac lege omnem malitiam, veluti quadam inda-*

(*a*) Etiam in conscientia, perperam dissentiente HOBBESIO, ut jam supra notavimus. H.

(*b*) Ὥσπερ εἰκότως προσθῆκαι μᾶλλον αἱ κατὰ μέρος πολιτεῖαι μιᾶς τῆς κατὰ τὴν φύσιν. προσθῆκαι μὲν γὰρ αἱ κατὰ πόλιν νόμοι τοῦ τῆς φύσεως ὀρθοῦ λόγου. προσθήκη δ' ἐστὶ πολιτικὸς ἀνὴρ τοῦ βιοῦντος κατὰ φύσιν.

(*c*) Porro, ut plura inveniuntur, quæ Jus Naturæ modo tantum generali & indefinite ordinat, tempus, modum, locum, applicationem ad certas personas & alias similes circumstantias judicio & prudentiæ uniuscujusque relinquens; ita hæc omnia legibus civilibus definiri solent ordinis & tranquillitatis publicæ caussa, quæ & iis interdum præmia proponunt, qui id genus actionum, ad quas indeterminati non obligantur, in casibus particularibus sponte facere voluerint. Explicant eadem quoque quicquid in Jure naturæ aut in applicatione ejus obscurum esse possit, & obstringuntur privati ad obsequium decisionibus his, auctoritate publica compositis præstandum, etiamsi iis injustæ esse videantur. Exercitium præterea eorum jurium, quæ cuivis naturaliter competunt, a legibus civilibus circumscribi solet, quod tamen, nisi exigente utilitate publica, fieri non debet. Ceterum Cives legibus civilibus quatenus Juri divino non aperte repugnant absciffe obtemperare tenentur, non valet ex modo pœnæ metu, sed ex intrinseca obligatione, per ipsum Jus Naturale confirmata, quippe inter cujus præcepta quoque est, legitimis Imperantibus esse parendum. Offic. Hom. & Civ. L. II. c. 12. §. 6. 7. 8.

(*d*) Quod non in contemtum juris Justinianei dictum existimari debet, sed potius ad gloriam ejus tralii, quippe non tantum juris arbitrarii, sed & naturalis scita explicantis. H.

(*e*) Et tum æquitas vocatur. V. supra ad L. 5. c. 12. §. 21. H.

indagine cinxerunt; ut quidquid aliarum legum affugisset auxilium, quasi extrinsecus circumdaretur. (Add. Declam. 344.)

§. II. Ceterum Hobbesius de Cive c. 14. §. 10. sat paradoxe negat fieri posse, ut *lex civilis naturali juri repugnet, nisi forte illa in contumeliam Dei lata sit*. Idque hoc præcipue argumento, quod *in civitatem coituri pacto sese obligent ad obsequendum mandatis ejus, qui summum imperium habet, id est, legibus civilibus; atque idem pactum lex naturæ servare jubet. Cum autem illud pactum, adeoque & obligatio ad servandas leges civiles sit antiquior ipsa legum promulgatione: ejusdem legis naturalis vi de non violandis pactis juberi nos observare omnes leges civiles. Nam ubi obligamur ad obedientiam, antequam sciamus, quid jubebitur, ubi universaliter & in omnibus obedire obligamur*. Enimvero hic præsupponi debet, homines in civitatem coituros jam tum juris naturalis fuisse intelligentes; ac inter fines civitatum constituendarum vel hunc præcipuum fuisse, ut leges naturales, quibus pax generis humani regitur, secure possent exerceri (*a*): denique in legibus naturalibus nihil esse, quod naturæ ac fini civitatum repugnat, quin contra ad eundem illas amice conspirare. Igitur, qui in civitatem coalituri pacto sese ad legum civilium observantiam obstrinxerunt, famæ præsupposuisse censendi sunt, nihil contra jus naturale per leges civiles statuendum; neque peculiarem civitatum utilitatem, a qua civiles leges proveniunt communi civitatum fini repugnare. Inde posset quidem lex civilis ferri, juri naturali adversa: sed talem legem ferre non nisi vesanus velit, & cui civitatem destruere cordi foret. De cætero merito dictus fuit insaniri Stratocles, qui legem Athenis promulgavit, *ut quidquid jussisset Rex Demetrius, id & apud Deos fas, & apud homines jus esset*. Plutarchus Demetrio (pag. 900. 901.) Ac detestandæ adulationis rea est Parysatis, dum Artaxerxi persuadet, ut contemtis Græcorum legibus propriam filiam duceret, addens: Πέρσαις νόμον αὐτὸν ὑπὸ τῦ Θεῦ ϗ δικαιωτὴν αἰσχρῶν ϗ καλῶν ἀποδεδειγμένον, *Legem Persis ipsum a Deo, honestique & inhonesti datam normam*. Idem Artaxerxe (p. 1002. B.)

§. III. Ulterius pro suo dogmate pugnat Idem de Cive c. 6. §. 16. c. 14. §. 9. 10. *Etsi lege naturæ furtum, homicidium, adulterium, atque injuriæ omnes probibeantur; quid tamen in cive furtum, quid adulterium, quid denique injuria appellanda sit, id non naturali lege, sed civili determinandum esse. Non enim quamvis ablationem rei, quam alius possidet, sed rei alienæ tantum, furtum esse. Ast quid nostrum, quid alienum sit, legis civilis quæstionem esse. Sic non quamvis occisionem hominis esse homicidium, sed ejus tantum, quem vetat occidi lex civilis. Sic & illum duntaxat concubitum esse adulterium, quem lex civilis pro tali declarat. Denique promissi violationem esse injuriam, ubi ipsum promissum est licitum; ubi vero paciscendi jus non est, ibi nullum jus transire, adeoque non sequi injuriam. Quæ autem pacisci possumus, & quæ non possumus, a lege civili dependere.* Ad illhæc reponi potest, apud nos, qui sacras scripturas veneramur, ex ipsis legibus, quæ divinitus Judæis latæ sunt, & ex aliis revelationibus de multis sane criminibus constare posse, quomodo Deus auctor legis naturalis eadem definiri velit: adeo ut licet de facto civitas quosdam actus ab illa criminis nota exemerit, isti nihilominus legi divinæ adversentur. Præsertim cum sufficiens ratio monstrari nequeat, quare istis actibus in lege divina tales definitiones attribuerit Deus, quæ apud cæteras gentes non æque locum habere debeant. Sic Spartani permittebant quidem seni invalido, ut juvenem aliquem robustum imprægnandæ uxori suæ posset substituere; ita ut Spartæ neque maritus iste lenocinii macula, neque juvenis & uxor adulterii crimine laborarent; quia leges civiles ejus urbis talem concubitum cum uxore alterius auctore marito sub adulterii nomine non fuerunt complexæ. Et tamen cum ex legibus divinis appareat, per legem de adulterio quemvis concubitum cum muliere, quæ actu adhuc alteri matrimonio jungitur, prohiberi, utique contra legem quoque naturæ istas vicarias operas fuisse exercitas dicendum est. Deinde

si quis

(*a*) Aristoteles III. Pol. 6. Τῶν καλῶν ἄρα πράξεων χάριν θετέον εἶναι τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν. *Honestarum igitur actionum gratia statuendum est constare civilem societatem*. H.

si quis contendere velit, definitiones certorum actuum in sacris literis traditas ad populi Judaici Rempublicam duntaxat pertinere & sic juris esse positivi; is tamen hoc saltem concedere cogitur, definitiones actuum lege naturæ interdictorum ita esse formandas per leges civiles, ut ne intentio & finis legis naturalis in irritum cadat, qui est, ut honesta & pacifica societas inter homines conservetur. (α) Quod si igitur definitio aliqua legis civilis huic fini adversetur, eandem quoque legi naturali adversari omnino fatendum est. Sic si quis, verbi gratia, adulterium vellet definire, si quis cum alterius uxore *nolente* rem habuerit, aut furtum, si quis *noctu* rem surripuerit, aut homicidium, si quis *aperta vi* aliquem obtruncaverit, quin hoc modo tranquillitas civitatis subverteretur, dubium non est. Nec est quod credamus, paci hac ratione satis consuli, quod ejusmodi definitiones sint universales; ita ut licet fors interdum incommodo aliquem afficiant; altera vice eundem iterum juvare possint, ac æqualitatem juris, quam ejusmodi leges inter cives constituunt, caussam querelarum submovere. Etsi enim fors nonnulla ut solis nobis licita essent, cuperemus: tamen si aliis quoque adversus nos licita sint futura, ne nobis quidem ipsis ea licere desiderabimus. Talia si legibus civilibus constituantur, non poterit non pax, & decens ordo, quem natura servatum cupit, turbari. Quid quod si sola isthæc æqualitas sat valida esset cuivis juri introducendo, eadem opera omnes leges tollere liceret, cum hac ratione maxima æqualitas introduceretur. Quod nemini sano facere in mentem veniet. Sic de Tartaris tradit Sigismundus Baro HERBERSTEINIUS de Rebus Muscoviticis: *Justitia apud illos nulla est. Nam ut quisque re aliqua indiguerit, eam ab altero impune rapere potest. Si quis apud judicem de vi, illataque injuria queritur, reus non negat, sed ea re se carere non potuisse dicit. Tum judex talem proferre sententiam solet: si tu vicissim re aliqua egueris, rape ab aliis.* Etsi eum morem paulo mollius videatur describere HAYTHONUS (*a*) de Tartaris c. 48. *Tartari*, inquit, *cibum libenter dividunt cum hospitibus, & volunt sibi per viam similem responderi, alioquin accipiunt violenter.* Per definitionem igitur Tartaricam furtum erit, quando invito domino subtrahitur, quo is, qui subtraxit, non eguit. Quæ definitionis angustia quod legem naturæ de furtis tantum non plane subvertat, in aprico est. Ac non nisi perditis nebulonibus ejusmodi lex optanda foret, cum apud industrios homines sæpissime possit evenire, ut ipsis eripiatur id, quo minime omnium carere velint, cujusque simile apud alium non inveniant, aut ob custodiam domini auferre prohibeantur (*b*). Præterea fallum est,

(*a*) Joachimus PASTORIUS autem L. I. Histor. Polon. *plenieres* describit *simplicitate legum & fide pectorum multis aliis populis superiores: inter se porro mites ac compositos, in peregrinos etiam mercatores non inhospitales*. THUANUS quoque L. LXVII. ad A. MDLXXVIII. de Iisdem: *Duo illa justitiæ columina, ut ne cui noceatur, & communi utilitati serviatur, religiosissime omnia servant; & quod magis mirum in tam barbara & fera gente, bellis & prædis assueta, nulla latrocinia aut furta sunt, nullæ amissæ res deperduntur*. H.

(*b*) Ubi observandum est, gentes, quæ non penitus a ratione deflexerint, sed Juris Naturæ præcepta aliquo adhuc loco habuerint, leges tales non ideo sancivisse, quod ignorarent, eas repugnare institutis Juris Naturæ, sed, quod in ea mente fuerint, ac si summæ potestati naturam criminum pro lubitu determinare liceret, quoniam per circumstantias sæpe fiebat, ut e re esse judicaretur, delicta quædam relinqui impunita, magni incommodi evitandi caussa. Sic apud Ægyptios lex erat, qua ex furto & rapinis vivere volentes, nomen profiteri debebant apud quemdam latronum Ducem ea lege, ut quicquid deinde prædæ fecissent, ad ipsum deferrent. Qua ratione ii, quibus aliquid subreptum erat, facile id recuperabant, modo ens non fugeset, dies, hora & locus perpetrati facinoris, & præterea quadrantem veri pretii Duci solvere parati essent. Quare DIODORUS SICULUS, relata lege tam absurda, addit, eos, qui eam tulerint, impedire saltem hac ratione voluisse, ne immensis sumptibus opus esset, si quis rem furto sibi ablatam recuperare vellet, quum ita fingi non posse visum sit, ut omnes a furtis abstinerent. Ἀδυνάτου γὰρ ὄντος, inquit, τοῦ πάντας ἀποσχέσθαι τῆς κλοπῆς, εὗρε πόρον ὁ νομοθέτης, δι' οὗ πᾶν τὸ ἀπολόμενον σωθήσεται, μικρῶν διδομένων λύτρων. L. I. p. 72. Ed. Rhodom. Ægyptii enim perinde ut Arabes, observante CLERICO ad Exod. XX. 15. vehementer ad furta ferebantur.

(α) Lex Mosayca eadem est ac lex naturalis, neque proinde vetat quoad mores, nisi quod & juri naturali adversatur. Positiva fuit respectu Judæorum, & quia in ipsis naturale jus erat pene extinctum, opus erat ut renovaretur, & in tabulis scriberetur per angelos internuncio Moyse. Unde quidquid in moribus adversatur legi positivæ Mosaycæ, adversatur quoque & juri naturali omnibus hominibus per rectam rationem promulgato.

est, quod præsupponit, juris civilis presse dicti quæstionem esse, quid sit alienum, quid nostrum; & extra civitates non esse proprietatem rerum. Nam etsi longe certior & firmior sit rerum suarum proprietas illis, qui in civitatibus, quam qui extra easdem vivunt; cum illorum bona junctis multorum viribus, & per auxilium prætoris defendantur, hi autem propriis duntaxat viribus nitantur; tamen quin & ante civitates institutas dominium rerum fuerit, gratis negatur. Sic cum hodie Reges & Respublicæ invicem in statu naturali vivant, eorumque dominia non communi aliqua lege aut judice; sed solis pactis, ac naturalibus adquirendi modis nitantur; quis tamen asserere ausit, regem unum alteri etiam quicum pactum ipsi non intercessit, res suas clam aut vi posse eripere citra furti aut raptus crimen? Sic utut concedamus, non posse aliquem valide pacisci circa rem, per leges civiles interdictam; tamen quin illi, qui inter se in libertate naturali vivunt, pacisci queant, sic ut pacto violato fiat injuria, quis inficias ibit? Ergo & hoc falsum unice ex legibus civilibus petendum, quid sit injuria. Quis porro negabit, homicidii reum esse, etiam qui solo jure naturali regitur, qui alterum extra bellum, aut necessitatem propriæ defensionis interficiat? Porro adulterium esse fidei conjugalis violationem, etiam citra subsidium legum civilium ex solo jure naturali intelligitur. Quin tamen leges civiles contractui matrimoniali certa quædam capita possint superaddere, quibus deficientibus idem in civitate invalidum, & nullum habeatur, aut certis effectibus destituatur, apertum est. Denique accurate est distinguendum inter id, quod legibus civilibus præcipitur, & quod iisdem permittitur duntaxat, seu non prohibetur sancita pœna, in foro civili infligenda (*a*). Hæc enim invicem non adversantur, jure naturali esse interdictum, & legibus civilibus permissum. Nam permissio legis civilis non facit, ut actus aliquis non sit contra legem naturæ, aut ut quis citra peccatum in Deum eundem possit admittere; sed duntaxat declarat, per potestatem civilem non prohiberi, qui eum velit committere, nec eo nomine pœna affici; atque in foro humano istis actibus eosdem concedi effectus, qui alias consequuntur actus jure naturali licitos. Unde Tartaricæ leges non præcipiunt aliis res subripere, neque puto dominos prohibent contra raptores res suas defendere: sed qui id fecerit non plectitur, nec ad restitutionem adigitur: adeoque in foro ejus gentis ista subtractio, instar legitimi modi adquirendi habet. Idem judicandum de Laconicorum puerorum furtis. Nam illud apud PLUTARCHUM Apophthegnatum Lacon. κλέπτειν ἐνόμιζε τοὺς παῖδας non necessum est verti, *lege jubebantur*, cum etiam notare possit, *lege permittebantur*. Quod enim XENOPHON περὶ ἀναβάσ. L. IV. (c. 6. §. 11.) dicit, Spartanorum pueris οὐκ αἰσχρὸν εἶναι, ἀλλὰ ἀναγκαῖον κλέπτειν. *Non turpe esse, sed necessarium furari*; id loco ab ipso dictum, & ut Chirosophum Laconem morderet. Neque vero tam fœdus erat iste mos, ut a nonnullis creditur, aut prout in eum invehitur ISOCRATES Panathenaico; cum tantum circa hortos & cibaria ea licentia pueris fuerit indulta; & compertis verbera & fames pro piaculo forent. Vid. PLUTARCHUS Lycurgo, & XENOPHON de Republ. Lacedæmon. (cap. 2. §. 7. & seqq.) Longe fœdiora de licentia furtorum, apud Colchos tradit BUSSEQUIUS Epist. III. Huc facit & illud, quod IDEM Apophth. (p. 175. F.) refert de Dionysio: *Cum maleficia reliqua acerbe vindicaret, vestium furibus* (λωποδύταις) *solis pepercit, ut Syracusani aliquando cogerentur finem convivandi & se invicem inebriandi facere*. Add. *L. 1. D. de Aleator*. (*b*). Sic & Spartæ nullum præceptum neque mari-

(*a*) V. supra L. I. c. 6. §. 15. Sane qui malum permittit, non ipsum malum vult, sed ejus permissionem: quemadmodum quosdam corporis morbos perferimus potius, quam ut vitam in ancipitem dubiæ curationis aleam conjiciamus. In ipsa Hæbræorum Republica ad quædam vitia Deus connivit. Apud alios populos tolerantur improba fœnera, & ob magnam inoptimia cœlibum turbam, quo facilius custodiantur matrimonia, impudicitiam professæ mulieres: apud veteres Germanos, postea Francos vindicta in homicidas propinquorum permissa: alia alibi. Vid. Lamb. VELTHUYSIUS Disquisit. de tolerando malo in Republica. H.

(*b*) Prætor ait, *Si quis eum, apud*; QUEM ALEA LUSUM ESSE DICITUR, VERBERAVERIT, DAMNUMVE EI DEDERIT, SIVE QUID EO TEMPORE, DOLO EJUS SUBTRACTUM EST, *judicium*, NON DABO. V. Celeb. BARBEYRACUS de Ludo L. III. c. 9. §. 15.

maritum vetulum, neque juvenem admissarium urgebat; sed si ipsi consensissent, leges non intercedebant, & ex tali concubitu genitos pro legitimis habebant, & ad paternam hæreditatem admittebant. Sic ubi duella, privato fervore suscepta, permissa sunt, cædes in iis perpetrata a pœna homicidii in foro duntaxat civili, non item in foro divino eximitur. An vero potestas civilis talia recte possit permittere, & quidem non per nudam conniventiam, sed expressa in leges publicas relatione, asserere non ausim (*a*), cum utique hoc modo tantum non cives invitet ad talia patranda, quæ legi naturali repugnant. Dissimulatio talium utcunque excusari potest, si conditio temporum, & genius populi directa per remedia istiusmodi libidinem sisti non ferat (*b*). Sicut & illud ratione non caret, quod jus Romanum actionem *rerum amotarum* (*c*), vocat, ubi revera furtum fuit patratum.

§. IV. Idem de Cive c. 14. §. 9. tradit, præcepta decalogi esse præcepta *civilia*, non *naturalia*; & hoc modo explicanda; *Parentibus honorem civili lege definitum non denegabis: hominem, quem leges vetant occidere, non occides; legibus vetitum concubitum fugies; rem alienam domino invito ne auferas; leges & judicia falso testimonio non frustraberis*. Ubi notanda est falsa hypothesis (*d*), quasi ante civitates nihil proprium, nihil alienum, nullum patrimonium, & quidlibet in quemlibet fuerit licitum. Sane patet, illa præcepta eos invicem stringere, qui non in communi civitate, sed in statu naturali vivunt, soloque jure naturæ invicem utuntur. Nam isti utique pacto inter se res potuerunt dividere, & actu diviserunt. Ergo hi non minus in septimum præceptum peccant, si vi aut clam alterius res invadant, aut surripiant, quam si civis civi hoc faciat. Sic quis negare ausit, adulterium committere, qui thorum ejus, quicum in naturali libertate vivit, violat. Vid Gen. XX. 3. XXVI. 10. Denique cum in statu naturali saltem arbitri locum habeant, qui quæstiones facti interventu testium decidunt, Hobbes de Cive c. 3. §. 23. ibidem quoque octavo præcepto usus erit. De cætero pleraque præcepta decalogi materialiter utique ad jus naturale referuntur (*e*). Quando tamen considerantur, prout duabus tabulis insculpta, & per Mosen populo Israelitico promulgata fuerunt, civiles leges recte vocari possunt, vel potius summa capita juris civilis ejus populi; quæ deinceps in specialia præcepta, addictis sanctionibus pœnalibus, dispescuntur. Add. Philo Judæus de Decalogo. Quo spectat, quod tradit Grotius ad Matth. V. 27. in decalogo non omnia delicta, ne ea quidem, quæ lege civili puniuntur, (expressis verbis) comprehensa sunt, sed ea duntaxat, quæ in quoque genere summam habent atrocitatem. Neque enim vulnerationis fit mentio, sed homicidii, neque omnis lucri cum jactura alterius,

sed

(*a*) CICERO IV. Tusculanar. quæst. *Qui vitiis modum apponit, is partem suscipit vitiorum, quod cum ipsum per se odiosum est, tum eo molestius: quia sunt in lubrico, incitataque semel in proclive labuntur: sustinerique nullo modo possunt*. Conf. EUNDEM II. de Finib. H.

(*b*) Videatur fragmentum Philemonis adductum ab ATHENÆO L. XIII. p. 569. & locus Augustini, qui adducitur a CLERICO p. 298. ex quo etiam apparet, quare alicubi tolerentur mulieres probrosæ. Eidem argumento inservit VELTHUSII Disquisitio de tolerando malo in Republica.

(*c*) Cui locus, quando alter conjugum alteri aliquid ante divortium subtraxit. Quod arctæ consuetudini datum, quæ tempore matrimonii inter eos fuerat. In honorem enim ejus *rem amotam* quam *furtum* dicere maluerunt ejusmodi contrectationem, etsi reapse furtum esset. Vid. *L.* 1. *D. de Actione rerum amot.* & NOODTIUS in Julio Paullo c. 7. p. 40. 41.

(*d*) V. supra L. I. c. 6. §. 10. & c. 7. §. 13. & L. 3. c. 5. §. 3. H.

(*e*) Bene *materialiter*. Exemplo sit Sabbati sanctificatio, quæ formaliter, sive qua ad diem septimum restricta, haud dubie est ex arbitraria constitutione: neque enim ulla diebus nativa inest sanctitas. Hinc cum septimum diem Deus in religiosam mundi conditi memoriam & celebrandas laudes suas voluisset esse sanctum, primi illi Christianæ Religionis Propagatores diem dominicum in honorem resurrectionis Christi vel surrogarunt, vel usurparunt. At ratio profecto ipsa etiam citra specialem revelationem luculenter homini insinuat, tempus aliquod seponi oportere, quod divino cultui sacrisque meditationibus impendatur. † H.

† Duo observanda sunt in præcepto de Sabbato: res ipsa nimirum, quæ præcipitur, & tempus quo executioni demandanda est. De lege naturali est, ut homo aliquandiu vacet rebus divinis, & propriæ saluti prospiciat, sed quod spiritualibus exercitiis incumbat diebus sabbatorum, pertinet ad legem positivam.

sed furti, neque omnis perfidiæ, sed falsi testimonii.

§. V. Evolvendum quoque jam, quod Idem dicto loco c. 12. §. 1. inter seditiosas opiniones, & ex quibus civitates intrinsece ad ruinam disponuntur primo loco hanc recenset: *Cognitionem de bono & malo pertinere ad singulos. Regulas enim boni & mali, justi & injusti esse leges civiles; ideoque quod legislator præceperit, id pro bono, quod vetuerit, pro malo habendum. Inde iniquum esse dicterium: Regibus non esse obtemperandum nisi justa præceperint. Ante imperia justum vel injustum non extitisse, ut quorum natura ad mandatum sit relativa: actionemque omnem sua natura esse adiaphoram; quod autem sit justa vel injusta, a jure imperantis provenire. Reges igitur legitimos quæ imperent justa facere imperando, quæ vetent, vetando injusta. Privatos autem homines, dum cognitionem boni & mali ad se trahunt, cupere esse sicut reges; id quod salva civitate fieri nequit.* Circa isthæc notandum, id quidem penes reges esse, legibus naturalibus vim juris civilis in foro humano exserendam addere vel demere, addita sanctione pœnali, aut negata, simulque multa, quæ sunt extra leges naturales jubendo justa, vetando injusta facere. Verum quod ante imperia civilia justum vel injustum non extiterit, per jus naturale definitum, & conscientias hominum stringens, id vero æque falsum est, ac si asserere velim, veritatem & rectitudinem ab arbitrio hominum, & non a natura rerum dependere, aut rerum naturam a summis imperantibus pro lubitu posse fingi, aut veritatem de eadem re diversam esse posse. Et res ipsa Hobbesio satis reclamat. Scilicet isti patresfamilias, quorum coitione civitates initio extitere, cum adhuc disjunctim viverent, ad brutorum instar agebant; non servabant pacta cum aliis inita; suo jure, quando libitum erat, aliis vitam & bona eripiebant; & quæcunque patrabant, pro adiaphoris habebantur. Hodie quoque reges absoluti, qui utique inter se in statu naturali vivunt, quando pacta non servant, aliis sua ereptum eunt, nullam justitiam violasse censentur; quos tamen legibus civilibus haudquaquam subjectos constat. Quin contra neque coalescere poterant civitates (a); neque coalitæ servari, nisi ante ipsas aliquid justum vel injustum extitisset. Nam pacta in civitatibus constituendis intervenisse certum est. At quomodo homines pactorum aliquem hic esse usum persuadere sibi poterant, ni antea scivissent, justum esse pacta servare, injustum non servare? Et si ante definitionem legum civilium non est justum pacta servare; quid obstat, quo minus pro lubitu subjecti obsequium exuant, ac civitatem, cumque ea omne discrimen justi & injusti tollant? Nam utique frustra quis speraverit, sola vi metuque tantam sese hominum multitudinem perpetuo continere posse. Unde etiam nullus unquam Rex credo tam demens fuit, ut aliquid præciperet, quod generalibus naturæ legibus est interdictum, aut vetaret, quod iisdem est præceptum, puta ut nefas sit fidem servare, ne quis alteri suum tribuat, ne honeste vivat ut quilibet quemlibet quantum possit lædat. Ast cur non tales quoque leges possent ferri, si nihil est justum, & injustum ante definitionem legum civilium? Ast talia non magis præcepto imperii civilis bona & justa fieri possunt, quam ejusdem mandato venenum vim nocendi humano corpori exuere potest. Ex quibus etiam facile colligitur, in quantum a vero abeat Polybius Libro VI. qui itidem originem justi & injusti a civitatibus videtur arcessere. Quem citra judicium exscripsit Machiavellus Discurs. ad Livium libro 1. capite 2. Add. Rich. Cumberland. de Leg. nat. c. 5. §.; 5. Enimvero in alio sensu thesis Hobbesii admitti potest: si nempe bonum & malum accipiatur pro eo, quod Reipublicæ expedit vel non. Nam hæc sane seditiosa est opinio; *cognitionem boni & mali*, id est, ejus, quod bonum & malum, utile, vel inutile est Reipublicæ *pertinere ad singulos*. Id est, singulis competere facultatem judicandi de aptitudine mediorum, quæ ad promovendum bonum publicum usurpare jubet princeps, cum hoc effectu, ut ab illo judicio cujusque ad obsequendum obligatio suspendatur. Huc enim applicari potest illud Taciti (b). H. I. 83. *Tam nescire quædam* non *milites so-*

(a) Observa hic, quomodo Hobbesius, qui videri voluit principiis suis firmasse civitates, eas revera subvertat. H.

(b) Vid. supra L. IV. c. 4. §. 5. H.

solum, sed & cæteros subditos, *quam scire oportet. Sic ubi jubeantur, quærere singulis liceat, pereunte obsequio etiam imperium intercidit.* Nec ea laus militis, qui *jussa ducum interpretari, quam exsequi mavult.* IDEM H. II. 39. CATO de Re rustica c. 5. *Villicus ne plus censeat sapere se, quam dominum.* Et hactenus recte M. Terentius apud EUNDEM Ann. VI. *Non est nostrum æstimare, quem supra cæteros, & quibus de causis extollas. Tibi summum rerum judicium dii dedere: nobis obsequii gloria relicta est* (*a*). Item illud PLATONIS Politico: Οὐδὲν δεῖ τῶν νόμων εἶναι σοφώτερον. *Nihil oportet legibus esse sapientius* (*b*). Cui conspirat ARISTOTELES Rhetor. L. I. c. 15. Τὸ τῶν νόμων σοφώτερον ζητεῖν εἶναι, τοῦτ' ἐστὶν ὃ ἐν τοῖς ἐπαινουμένοις νόμοις ἀπαγορεύεται. *Se legibus sapientiorem esse studere est id, quod in laudatis legibus probibetur* (*c*).

§. VI. EST quoque hoc loco examinanda quæstio satis ardua; an peccare unquam queat subditus exsequendo mandata sui principis, si scilicet ipse præ se ferat, sese nudam obire executionem, omni cognitione simulque necessitate reddendæ rationis in jubentem devoluta. Nam differunt quidem leges, & mandata principum, in eo, quod illæ sint mandata generalia, quosvis subjectos spectantia; hæc autem pro re nata certis subditis injunguntur. Circa producendam tamen obligationem in eo, ad quem diriguntur, parem cum legibus effectum obtinent. Igitur pervulgata sententia est, admitti quandoque peccatum, si quis jussis imperii civilis pareat, adeoque posse & debere civem talia jussa ad propriam conscientiam bene informatam exigere. Apud SOPHOCLEM ita Antigone (v. 458. & seqq. p. 232. Ed. H. Steph.) Οὐδὲ σθένειν τοσοῦτον ᾠόμην τὰ σὰ κηρύγμαθ', ὥστ' ἄγραπτα κἀσφαλῆ θεῶν νόμιμα δύνασθαι θνητὸν ὄνθ' ὑπερδραμεῖν. *Neque posse tua, tantum putavi tua edicta, ut non-scriptas, & certas Deorum leges possit mortalis violare.* Quin & sub hac conditione intelligi debere promittere obsequium bonos viros, quibus sedet, de actionibus suis rationem sibi tribunal apud divinum reddendam, & regnum omne sub graviore regno esse, quod nempe jussa imperantium capessere velint, modo cum jure naturali & divino manifesto non pugnent. Nam ubi contra civilem legem jubeat quid facere Rex, quin citra peccatum pareri possit; dubium non est. Contra HOBBES de Cive c. 12. §. 2. pro seditiosa opinione declarat hanc: *Peccare subditos quoties mandata principum suorum, quæ sibi videntur injusta esse, exsequuntur.* Ubi id sane periculosum est tam civitatibus, quam conscientiis privatorum, credere, si scrupulus duntaxat; aut dubium circa æquitatem jussorum oriatur, recte posse eadem detrectari (*d*). Præterea (*e*) hoc modo sæpissime necessum est, ut in peccandi necessitatem cives incidant; dum contra conscientiam facturi sint, si obediverint; contra fidem superioribus datam, si non obediverint. Nam illud utique in confesso est, conscientiam, inter dubia momentorum nutantem, sibi optime consulere, electa illa parte, ex qua minus peccandi periculum. Jam autem longe præsentius est periculum peccandi propter dubium illiquidum fidem expresse datam negligere; cum jussa superiorum semper comitetur præsumtio justitiæ, & eadem sæpe ex tali procedant ratione, quam privatis dijudicare haudquidquam concessum. Deinde illud probe notandum est, quod IDEM d. l. subjicit: *Peccatum meum est, quod faciens peccatum meum esse puto, possum quandoque sine peccato meo facere. Nam si jubear facere, quod peccatum jubentis est, modo qui jubet dominus meus sit, id si facio non pecco.* PROCOPIUS Histor. Goth. L. I. (p. 175. Edit. August. Vindel.) *Legatus mittentis jussu verba enunciat, eorum culpam, si quid peccatur, non ipsi, sed ei qui imperavit, æquum est imputari: cum legato obsequii incumbat necessitas.* SENECA Troadibus. (v. 870: 871.) *Ad auctores redit sceleris coacti culpa.* Add. *L. 1. D. de*

(*a*) Vid. supra L. V. c. 4. §. 5.

(*b*) Qui locus PLATONIS ut vel prima ejus inspectio docet, non ad Rescripta principis, de quibus AUCTORI sermo est, sed ad Edicta & Leges perpetuas pertinet. Idem dicendum de sequente loco ARISTOTELIS.

(*c*) *L. & ideo 21. D. de LL.* Pertinet etiam huc Lex Minoris, qua juvenibus in leges patrias, bene an secus habeant, inquirere interdixit, a Platone etiam celebrata. H.

(*d*) Vid. supra L. I. c. 3. §. 8. in not. H.

(*e*) Legebatur hic antea, *Hoc enim*, sed quum hic nova ratio addatur, recte Celeb. BARBEYRACUS monuit, legendum esse *Præterea*.

de His, qui not. infam. verb. *non jussu ejus.* M. SENECA L. IV. Controv. 27. *Non est impudica, quæ arcessita fuit a tyranno, non dicitur sacrilegus, qui deorum immortalium dona manibus suis tulit ad tyrannum, aut qui funestas tyranni imagines inter effigies deorum immortalium consecravit.* Potest enim utique quis ab imperante injunctam suscipere meram executionem (*a*) actionis (*b*), quæ in peccatum imputatur soli imperanti, non item exsecutionem facienti. Ad quod tamen hæc requiri arbitramur, primo, ut mera duntaxat exsecutio illi injungatur, id est, ut ipse tantum mem-

(*a*) Imo nec meram executionem actionis, quam injustam esse noverit, Jure susceperit quisquam. Quacunque enim ratione subditus agat, suo scilicet an Principis nomine, fieri ejusmodi Actio nequit, quin voluntas ipsius ad eam concurrat, indeque saltem pro parte ea ipsi imputantur. Nec Auctoris sententiæ aliquopere profuerit, si quis tale factum Privilegio necessitatis excusare velit, Vid. L. I. c. 5. §. 9. nota 3. & L. II. c. 6. §. 2. nota 5. Quare superest, ut dicamus, neminem, etsi ei vis intentetur, salva conscientia ejusmodi actiones suscipere posse: licet in foro civili interdum excusari, & a graviori pœna absolvi queat. Datur tamen casus, quo jussa Principis manifeste injusta exsequi licet. Si scilicet iis, in quo actio illicita perpetranda est, in eam consentiat, & penes eum consentiendi sit potestas, veluti si Princeps gemmam viro justæ ætatis per vim auferri jubeat, neque is renuat. Nam falleret hoc in eo, qui, jubente id per injuriam Principe, occidi sese a nobis sinere vellet; quoniam vita non est in manu concedentis. Conf. TITIUS Obs. 630. 631. Præfracte tamen AUCTOR noster in Apolog. §. 20. contendit, si sua non admittatur sententia, necessario, quamquam absurde dicendum esse, omnes milites, lictores, carnifices, Politices ac Jurisprudentiæ gnaros esse debere, ideoque lictores ex JCtorum ordine petendos fore. Amplius eosdem quotidie obsequia detrectare posse addit eo obtentu, quod minime convicti sint de justitia eorum quæ jussi sint; id quod everteret omnem auctoritatem Principis, dum a ministris justitiæ quæreretur, sintne jussa Principum justa, nec ne. Sed his tantum consit, necesse non esse, ut subditi justitiam omnium Principis jussorum edocti sint, non autem, ut mandatis imperantium obtemperent, etiamsi ea vel manifeste injusta esse, intelligant. Itaque, quamvis miles, exempli gratia, gregarius, idemque simplicitati deditus, licite Principi bellum injustum gerenti pareat, quamdiu ei de belli injustitia non constat: alia tamen omnis caussa erit Ducis, Tribuni vel Centurionis, quibus exploratum sit, bellum, quod geritur injustum esse, utpote quos etiam vitam potius ponere, quam Principi, in bello injusto adesse oporteat. Belli autem injustitia, quibuscunque coloribus tegatur, adeo parum plerumque occultari potest, ut vel ex solis declarationibus bellicis patescat, in primis si hæ declarationibus oppositis componantur & conferantur. Idem dicendum videtur de Senatu, a quo Princeps Edictum manifeste injustum Regestis inseri cupiat; de Ministro Principis & Legato, quibus is Mandata aperte iniqua dederit, de Magistratu denique bellico, cui Princeps cædem hominis innocentis commiserit. Neque tamen viri Optimates, doctrinave instructi soli hoc casu obsequium detrectare debent: pertinet id ad cives omnes, etiam simplicissimos, quotiescunque jussorum injustitiam intelligunt. Et sic milites quinquaginta, cum Duce suo, missi a Rege Ahasia ad prehendendum Eliam, tanquam ministri nequitiæ Regis, ignibus a Deo coelestibus absumpti fuerunt ad preces hujus Prophetæ. 2 Reg. I. v. 10. Quamobrem lictores & carnifex quoque, si reum, cui supplicium paratur insontem norint, a supplicio ei inferendo etiam cum suæ vitæ periculo abstinere debent. Vid. GROTIUS L. II. c. 26. §. 4. num. 9. SIDNEJUS de Gubernatione c. 3. sect. 20. & XENOPHONTIS Apologia Socratis, ubi bellissime docet, nunquam nos Superioribus obedire debere contra officium; sed potius quantum in nobis est, viribus omnibus injustitiæ eorum occurrere, eamque impedire, nostrum esse. Recte idcirco satellites Saulis, sacerdotes innocentes, morti ab eo destinatos, occidere recusabant, 1 Samuel. XXII. v. 17. & seqq. majorique laude digni fuissent, si pro eis apud Regem intercessissent. Vid. CLERICUS ad dictum locum & Adamus RECHEMBERG de ministerio, quod crimen est. Extat etiam Christiani THOMASII Dissertatio de injusto pontii Pilati judicio, opposita STELLERO cuidam, qui Pilatum ea ratione excusaverat, quod executor tantum sententiæ Judæorum fuisset. Stelleri Dissertatio prodit 1674. Dresdæ. Refutavit eum THOMASIUS in dicta Dissertatione sua, quæ prima est inter Lipsienses, & cui Stelleri opusculum subjicitur.

(*b*) Aliter Stoici sentiebant. JUVENALIS Satyr. 15.

Melius nos
Zenonis præcepta monent: nec enim omnia quædam
Pro vita facienda putat.

Et sane quid interest, manum, an linguam, an alia membra quis turpi alterius facto commodet? Apud EURIPIDEM Phoenissis cum Creon interrogaret,

Πῶς; τ' ἀπιτελλόμεν' ἐ δίκαιον ἐκπονεῖν;
Quomodo? non est justum exsequi mandata?

Respondet Antigone:

Οὐκ, ἢν πονηρά τ' ᾖ, κακῶς τ' εἰρημένα.
Non, si quidem mala sunt, & male imperata.

Conf. supra L. VII. c. 8. §. 5. post med. Recte autem AUCTOR negat, pro conservanda vita mea operam posse afferri ad perdendum alium innocentem. Illud quoque dici potest, si quæ metu mortis ad explendam alterius libidinem se subigi patiatur, non peccare, saltem apud bonos excusari. H.

membra sua, viresque corporis actui accommodet; de cætero autem neque occasionem aut prætextum præbeat, neque excusationem adhibeat, ac eundem exsequatur prorsus tanquam alienum, non tanquam suum. Deinde ut & illud ipsum ministerium quantum potest aversetur & deprecetur. Memorabile exemplum extat apud Ad. OLEARIUM Itin. Persici. Lib. V. cap. 32. Denique ut propter detrectatam istam exsecutionem ipsi præsens vitæ periculum, aut aliud grave malum, ad quod pro altero subeundum neque justitia, neque caritas obligat, intentetur a mandante, cui malum id repræsentandi vires sunt, & præsertim ubi is etiam citra nostram opem alteri malum sit illaturus. Equidem id manifestum est, nullam inesse vim obligandi, id est, conscientiis intrinsecam aliquam necessitatem injiciendi quorumvis hominum mandatis divino juri repugnantibus; & omni crimine carere, qui illis obsequi neglexerit. Enimvero longe diversa sunt; aliquid per conscientiam teneri facere, & aliquid citra peccatum posse facere, malo gravissimo declinando. Multa quippe sunt, ad quæ nequaquam intrinsece obligamur, quæ tamen recte a nobis, urgente necessitate, suscipi possunt. Hic autem non quæritur, an ad tale quid teneamur, sed & an citra proprium peccatum id exsequi possimus, ne frustra vitam nostram perdamus. Neque stringit nos illud PLINII III. Ep. 9. ubi memorat, senatui sese approbasse, *etiam ministerium crimen esse*. Isti enim, in quos peroraverat, rei non fuerant meri exsecutores alieni facinoris, sed calumnias innocentibus intentarant, ut proconsuli occasio foret in opes ipsorum invadendi: & delationes exercebant non tanquam actum alienum, sed tanquam suum; ac suo nomine reos criminum insimulabant, non proconsulis nomine, & velut ab ipso jussi. Neque metu mortis ad calumnias obeundas adigebantur. Equidem dicebant, *se esse provinciales, & ad omne imperium proconsulum metu cogi*. Verum longe probabilius erat, ex cupidine lucri ipsos talia patrasse, & ut forte minas in detrectantes adhibuisset proconsul, non tamen credibile est, præsens mortis periculum ipsum intentasse, quod declinandi nulla facultas foret. Quo facit illud apud TACITUM A. XIII. (c. 43.) *Suilius nihil ex his sponte susceptum, sed principi paruisse defendebat. Tum jussa Messalinæ prætendi, & labare defensio. Cur enim neminem alium delectum, qui sævienti impudicæ vocem præberet? Puniendos rerum atrocium ministros, ubi præmia scelerum adepti, scelera ipsa aliis delegent*. Hinc merito laudatur Julius Græcinus, qui *Marcum Silanum accusare jussus, & quia abnuerat interfectus est*, apud TACITUM Agricola, quem insigni quoque encomio mactat SENECA de Benef. II. 21. Sed & in hoc casu preces superiorum necessitati & imperio æquipollere non arbitramur. Utut alias notum sit illud PLATONIS Ep. VII. *Τὰς τῶν τυράννων δεήσεις ἴσμεν, ὅτι μεμιγμέναι ἀνάγκαις εἰσίν. Preces tyrannorum necessitati permixtas non ignoramus*. Sed neque Doegi exemplum 1 Samuel. XXII. nobis adversatur. Nam & ipsi hoc expresse addidimus, ut quantum quis potest, tale ministerium deprecetur: id quod laudabiliter cæteri satellites Saulis fecerunt. (Sicuti & laudabiliter obstetrices immane jussum Pharaonis etiam falsiloquio eluserunt Exod. 1.) Sed Doegus ille promto animo ad exsequendum regis jussum, cui nulla comminatio adjuncta legitur, prosiliit, cum antea innocentibus viris falsum crimen impegisset, quasi clandestina consilia cum Davide in regem miscuissent. Nam falsa quædam ipsum detulisse, ex Psalmo LII. satis apparet (a). Fatendum tamen est, etiam nudam exsecutionem quorundam actuum multis ipsa morte acerbiorem videri; puta si quis a tyranno jubeatur parentes aut liberos suos jugulare, aut cum matre, filia, aut bestia concumbere. Ad quale ministerium effugiendum mortem potius vir fortis elegerit. Sicuti & nemo facile reprehenderit constantiam Romanorum, quos Hannibal inter se composuit, & fratres quidem cum fratribus, patres cum liberis, cumque cognatis cognatos dimicare jussit. Qui tormentis potius immori, quam manus propinquo sanguine polluere maluerunt. DIODORUS SICULUS L. XXV. in Excerptis Peirescianis. Apud LACONICUM CHALCOCONDYLAM L. I. Amurates *parentibus eorum*,

(a) Vid. AUCTORIS Dissertatio de Obligatione erga patriam, §. 16. & seqq.

rum, qui se junxerant Sauzi seditionem concitanti, præcipit, ut filios necarent suis manibus. Patres duo fuere, qui noluere tam crudele exequi imperium. Hinc & ipsi trucidati sint simul cum filiis. Nam dicere solebat, nequaquam istos citra consilia parentum defecisse ad Sauzem. Nunc autem cum fortuna utantur dubia, eos nutare in utramque partem. Illud tamen haudquaquam fas esse arbitramur, ut pro vita mea servanda operam meam velim afferre ad occidendum alterum innocentem. Hoc enim foret in pretium propriæ vitæ offerre vitam alterius. Et non pauca sunt, quæ pro pretio facere non possumus, quæ alia tamen sub consideratione facere licet. Abr. Rogerius de Braminibus Part. I. c. 19. memorat, apud Bramines credi, uxorem sine peccato posse facere, quæ maritus jubeti, utut illud malum sit peccatum quippe non ipsi, sed marito imputari, cui illa obtemperare teneatur.

§. VII. De cætero non posse aliquem jussu superioris suscipere actionem tanquam suam, quæ conscientiæ recte dictamini repugnat; nemo cui aliquis pietatis sensus est, negabit. Hinc recte judices illi apud Josephum de Bello Judaico L. IV. c. 19. qui Zachariam innocentem damnare nolebant, utut præsens sibi periculum a Zelotarum furore impendere intelligerent (*a*). Contra maximo sese scelere obstrinxere judices, de quibus est 1 Reg. XXI. Pronunciabant enim sententiam non tanquam a rege pro imperio dictatam, sed tanquam liquido crimine ab ipsa justitia suggestam. Par scelus illorum testium erat. Idem judicandum de delatoribus, qui calumniis viros potentes aut opulentos onerant, ut malis principibus occasio nascatur eosdem subvertendi. Inter quos quondam non obscurum nomen fuit Marcellus Eprius, Thraseæ delator famosus, qui in excusationem sui apud Tacitum H. IV. c. 8. adfert, *Non magis sua oratione Thraseam, quam judicio senatus afflictum.* Quod erat crimen communicare, non purgare. *Sævitiam Neronis per hujusmodi imagines illusisse.* Sed nimirum ut tu potissimum eum mimum instrueres, subigebat avaritia, & libido præpostera via ad honores grassandi. Alii, qui eandem artem factitaverant, excusabant, ejusmodi operis *dignitatem* aut *saltem se redemisse*. Quorum *defensiones*, quod scilicet *perdere alios* quam periclitari *ipsi maluerint*, non ideo *tolerandas* censet Curtius Montanus apud Eundem dicto loco c. 42. quod omni eos crimine vacare credat; sed per figuram quædam concedere videtur, ut reliqua eo gravius urgeat. Nec injuste *senatus occiso Nerone delatores, & ministros more majorum puniendos flagitabat, genus hominum publico exitio repertum.* Isidem c. 30. Quorum ille ipsos *in foro flagellis ac fustibus cæsos, ac novissime traductos per amphiteatri arenam partim subjici in servos, & venire imperavit, partim in asperrimas insulas avehi*. Svetonius Tito c. 8. Hic quassis navigiis impositos tempestatibus absorbendos, aut in desertos scopulos impingendos attribuit. Plinius Panegyr. c. 34. 35. Sic *occulta Tiberii mandata* Cn. Pisonem crimine necati Germanici non solvebant, si modo is revera mortis ejus causa. Ac ut maxime ea promisisset apud patres, in pudorem quidem Tiberium dedisset, cui non relinquebatur, quomodo vindicaret scelus a se jussum: patribus tamen integrum erat reum damnare, quia in eo patrando non jussum principis præ se tulerat, sed ipse potius, quæ honeste juberi non poterant, cupide susceperat, ut flagitio Tiberium sibi haberet obnoxium. Tacitus A. III. 16. Sed nec Joabum plane immunem arbitramur a reatu ex cæde Uriæ contracto, 2 Samuel. XI. 14. 15. 16. utut dicto loco c. XII. 9. solius Davidis, tanquam causæ principalis mentio fiat. Recte quoque Papinianus, quod Getæ cædem excusare detrectavit (*b*), addito famosissimo dicto; *non tam facile parricidium excusari posse, quam fieri.* Alii tradiderunt, dictare noluisse orationem; qua invehendum erat in fratrem, causatum; *aliud esse parricidium, accusare innocen-*

(*a*) Quod exemplum parum ad rem facit. Erant enim hi zelotæ turba factiosorum & scelestorum hominum, nulla in LXX hos senes pollentes auctoritate, quos ex populo selegerant ad perdendum, sub justitiæ specie, Zachariam, credentes, LXX hosce judices furori ipsorum obsecundaturos esse.

(*b*) Adde de Thoma Moro STAPLETONUM in ejus Vita. De Uria Sacerdote, extruente altare, Hugo GROTIUS ad 4 Reg. XVI. 11. *Male contra legem regi paruit, qui quidvis potius perferre debuit, quam ministerium ad rem illicitam præbere.* H.

centem occisum. Id tamen rejicit SPARTIANUS in Caracalla c. 8. ea ratione, quod ipse, utpote *præfectus non potuerit dictare orationem*: (etsi quo minus hoc ipsi extra ordinem injungi potuerit, non apparet;) & addit: *constare, quod occisus sit, tanquam fautor Getæ*. Quidquid hujus sit, recte quis ingenium suum sceleribus defendendis commodare detrectat, etiamsi alieno nomine id scriptum sit promulgandum. Nam subtilis excogitatio speciosorum argumentorum, adhibito colorum ac delenificæ suadæ lenocinio, pro pura exsecutione alieni actus haberi nequit. Secus tamen videtur sentiendum, si ejusmodi orationem, abs se aut alio compositam, Caracallus cuipiam in senatu recitandam injunxisset, constituta in detrectantem capitali pœna (*a*). Huc quoque non pauca loca ex PLATONIS Apologia Socratis applicari possunt (*b*). Facit etiam huc, quod de Sallustio refert DIO CASSIUS L. XLIII. quem *Cæsar Numidis verbo quidem regendæ, re autem ipsa diripiendæ regionis causa præfecit*. *Enimvero Sallustius & pecuniæ captæ, & expilatæ provinciæ accusatus summam infamiam reportavit, quod cum ejusmodi libros composuisset, in quibus multis acerbisque verbis eos, qui ex provinciis quæstum facerent, notasset, nequaquam suis scriptis in agendo stetisset*. *Itaque etsi a Cæsare absolutus fuit, tamen suis ipsius verbis proprium crimen abunde quasi in tabula propositum divulgavit*. Enimvero ubi factum principis nondum liquido injustitiæ est convictum, cavebit civis, & cumprimis minister publicus id præmature atro calculo notare, cujus est semper pro justitia domini sui præsumere. Vid. solœcismus politicus Aligrii, Cancellarii Galliæ, apud GRAMONDUM Hist. Gall. L. XVI.

§. VIII. EX IISDEM fundamentis est definiendum, an civis jussu principis in bello injusto recte arma sumat? Ubi GROTII L. II. c. 26. §. 4. est sententia quando manifestum est, injusta arma a principe alteri inferri, haud fas esse civi, ut sit satelles scelerum. Sed in dubio sequendam esse partem tutiorem, quæ sit, abstinere bello. Enimvero caute nobis ista videntur temperanda, ne exinde vis civilis imperii destruatur, & in negotio tanti momenti obsequium civium a singulorum judicio suspendatur; præsertim cum hic facile sit timiditati & ignaviæ scrupulum conscientiæ obtendere (*c*). Equidem ubi ad deliberationes quis admittitur, & suffragii ferendi jus habet, si citra consensum proprium cæterorum decreto non obligatur, ne id quidem, de quo dubitet, recte potest suscipere, nedum id, de cujus injustitia liquido constat. Id quod etiam locum potest habere, si ipsi optio concedatur militandi aut quiescendi. Quid si autem simpliciter parere jubeatur? Ubi arbitramur, apud omnes gentes, queis aliqua honesti cura est, in deliberationibus de bello suscipiendo caussam belli justificam semper præsupponi. Hoc qui facere negligunt, apud illos de conscientia nequidquam disputaveris. Sed circa hoc potissimum deliberatio instituitur, an hic & nunc Reipublicæ expediat ex tali prætexto bellum alteri inferre. Hic cui cura Reipublicæ peculiariter incumbit, & vires civitatis penitissime perspectæ, sanæ clarius præsumitur cernere, quid ex usu sit, quam privatus aliquis. Quod si autem quis, posita licet justitia belli, dubitet, num satius sit, injuriam Reipublicæ illatam negligere aut condonare, quam bello exsequi; is sciat, nullo modo videri sufficere hanc caussam, quare civis possit imperio civili obsequium denegare, ejusque rigorem in se irritare, quia judicat, ab eo adversus alterum non observari virtutem aliquam, cui vis imperfectæ duntaxat obligationis inest. Adeoque tutissimum fuerit, si civis hic simpliciter pareat, summumque imperantem super justitia belli Deo rationem reddere per-

(*a*) Vid. CLERICI Bibliotheque choisie T. VI. p. 362. 363.

(*b*) EURIPIDES Helena Theoclymenem & chorum ey servis constantem ita colloquentes inducit.

Θεο. Οὐ σὲ τἀμὰ χρὴ δικάζειν,
Θεο. Ἀρχόμεσθ' ἄρ', οὐ κρατοῦμεν.
Th. *Non oportet te res meas judicare?*
Th. *Ergo servimus non dominamur?*
Χο. Ἤν γε βέλτιω λέγω.
Χο. Ὅσια δρῶν τοῖνδ' ἐκλινῶ.
Ch. *Imo vero, si meliora dicam*.
Ch. *Defendo hanc, quia pie fecit*. H.

(*c*) Vid. Dissertat. AUCTORIS de Obligatione erga patriam §. 19.

permittat (*a*). Recte Hector apud HOMERUM Iliad. μ. (v. 243.) Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης. *Optimi est instar augurii pugnare pro patria* (*b*). Apud TACITUM Histor. II. (c. 25.) *publicum facinus* vocatur, quod in acie patrem filius interfecisset. Add. *L.* 2. §. 1. *D. de Noxal. act. L.* 37. *D. ad L. Aquiliam*. Notandum tamen hæc ad cives tantum pertinere, qui summi imperii jussu arma capiunt. Nam qui ultro militiam alieni principis suscipit (*c*), omnino de justitia causæ ejus, quem sequitur, certus esse debet. Unde non immerito apud sapientes male audiunt, qui citra ullam causæ considerationem vitam suam ære locant. De quibus GUNTHERUS Ligur. L. VII.

> *Aere dato conducta cohors, & bellica miles*
> *Dona sequens, pretioque suum mutare favorem*
> *Suetus & accepto pariter cum munere bello,*
> *Hunc habuisse, dator pretii, quem jusserit, hostem.*

Nec præclare nimis de hisce sentit Thom. MORUS Utopia. L. II. (*d*).

(*a*) Adde, si libet quæ dixi Diss. de Collision. LL. sect. 2. 18. H. (Conf. quæ de milite dicta sunt in nota 5. ad §. 6. BUDDEUS in Dissert. de Officio Imperantium circa conscribendum militem, quæ est inter ejus selecta Jur. Nat. & Gent. etiam sola dubitatione impediri contendit, quo minus Principis jussu ad bellum proficiscantur. Qui etsi non evertat rationes ab AUCTORE nostro proditas, cum utilitate tamen legitur hæc ejus dissertatio, plena quippe rerum bonæ frugis.

(*b*) Qui locus aliquantulum remotus est ab AUctoris argumento.

(*c*) Bene GROTIUS ad Matth. V. 40. *Qui mercede conducti militant, multoque magis externi nihil habent, quo causam suam possint tueri, nisi plane ipsis constet justo pieque susceptum esse bellum, cui operam addicunt. Et ut hoc constet, quicunque non caritate populi periclitantis, sed mercede aut præda illecti bellum in genere quæstus habent.* H.

(*d*) Helvetiorum tamen morem, cives suos servitiis militaribus Principum extraneorum locantium egregie tuetur Dn. Ludovicus de BOCHAT dans les Ouvrages pour & contra les services militaires. Quæ collectio Genevæ prodiit, Genevæ 1738 3. Vol. in 8.

CAPUT II.

DE POTESTATE SUMMI IMPERII IN VITAM CIVIUM EX OCCASIONE DEFENDENDÆ CIVITATIS.

I. *Summus imperans potest cives vitæ periculo exponere in bello.*
II. *An militiam detrectare liceat propter pactum cum hoste.*
III. *Nemo se ad militiam inutilem reddere debet.*
IV. *Quanta sit militum obligatio.*
V. *An civitas civem innocentem possit dedere.*
VI. *Civitas potest civem suum alteri obsidem dare.*

QUANQUAM eo fine in civitates ab hominibus coitum sit, ut cum alia sua bona, tum præcipue vitam in tuto collocarent: ad conservationem tamen civitatum necessarium fuit, ut summum imperium aliquam in vitam civium haberet potestatem; idque duplici fine, tum avertendo aliquo a civitate malo, tum compescendis peccatis (*a*). Ex priori capite id potestatis summo imperanti competit, ut ad defensionem civitatis, atque asserenda istius jura vitam civium ancipiti periculo exponat; postquam infesta arma gerentibus id agitur, ut sibi mu-

(*a*) Vide quæ dixi ad L. VII. c. 4. §. 3. & AUCTOREM infra c. 3. §. 1. H.

mutuo vitam eripiant. Quin & cum ad arma recte tractanda usus requiratur, etiam ad huncce capessendum periculo vitam civium exponi posse judicavit PLATO de LL. L. VIII. [pag. 907. A. B. Edit. VVechel.] (etsi nobis non suffragantibus,) dum in exercitiis militaribus vult adhiberi tela, quæ ad vera & periculosa proxime accedant, ac timorem incutere apta sint; addita lege: *Si quis cæde involuntaria in his certaminibus moriatur, qui interfecit, secundum legem expiatus mundus sit in posterum. Putare enim debet legislator, paucis ita mortuis hominibus cæteros non deteriores futuros. Timore vero in omnibus his extincto, nihil amplius se inventurum, quo a deterioribus meliores discernat, quod ni fiat, multo magis civitati malum est, quam illud.* Talia exercitia militaria etiam in usu sunt apud Japonios. Vid. Bern. VARENIUS Descr. Japon. c. 19. Apud DEMOSTHENEM adversus Aristocratem extat lex Attica; *Si quis occiderit in ludis invitus, ne exulato* (*a*). Ratio subjungitur; quia *non eventum consideravit, sed ejus, qui fecerit animum, qui fuit, viventem superare, non occidere. Quod si ille infirmior fuit, quam qui ferre posset eum, cujus victoria requirit laborem, ipsum ejus mali sibi causam extitisse lex censuit* (*b*). Munerum porro militarium exactio non immerito rigidissima disciplina constat, quippe cum in bello exiguam ob negligentiam sæpe de summa rerum sit actum. Inde cum alias togatum apud judicem affectibus, qui animum hominis vehementer percellunt, facilius venia soleat indulgeri, inter militaria judicia id non æque observatur. Hic enim sæpe capite plectitur (*c*), qui ut mortem imminentem effugeret assignatam stationem deseruit. LIVIUS L. V. c. 6. *Fustuarium meretur, qui signa reliquit, aut præsidio decedit.* Add. Mich. MONTAIGNE Essais L. I. c. 15. Quanquam aliqui ignaviam militum ignominiosis potius pœnis coercere efficacius indicarunt. Vid. JUSTINUS Lib. XXXII. c. 3. in fine, Ferdinandus PINTO c. 10. Sicuti & gravissimis alicubi pœnis notatum, militiam subterfugere (*d*): Vid. L. 4. §. 10. D. de Re militari. Sic LYCURGUS Orat. contra Leocratem (p. 183.) tradit, Spartæ legem fuisse, *de omnibus nolentibus pro patria subire periculum, ut moriantur: ad illud ipsum pœnam adducentes, quod maxime metuunt. Propositis enim duobus vitæ discriminibus*, τοὺς μᾶλλον αἱρεῖσθαι τὸν πρὸς τοὺς πολεμίους, ἢ τὸν πρὸς τοὺς νόμους & τοὺς πολίτας. *Multo magis eligent id quod ab hoste, quam quod a civibus & legibus imminet.* Add. Lex LONGOBARDORUM L. III. Tit. 13. §. 1. Et quanquam in plerisque civitatibus quidam cives, alias per ætatem & vires ad arma gerenda idonei, immunitate a militia gaudeant, vel ob vitæ genus (*e*), vel ex singulari indultu civitatis: id tamen privilegium eo usque valet, quoad cæteri cives, aut alii socii vel conducti præsto sint, qui civitati defendendæ sufficiant. Cæterum ubi summa necessitas ingruit, etiam immunes illi pro aris & focis arma capient. Et præstat, ut eorum privilegia tantisper quiescant (*f*), quam ut propter intempestivam eorumdem religionem civitas pereat. *Vocant extrema pericula cunctos.* Sicut Romæ quondam vacationes a bello, quibus alias seniores & sacerdotes gaudebant, bello Gallico ingruente cessabant. APPIANUS de Bello civili L. II. (p. 523.) Add. *L. ult. C. de Qui-*

(*a*) Quæ lex Attica ab hoc loco aliena videtur.

(*b*) Conf. not. ad L. III. c. 1. §. 6. lit. b. H.

(*c*) V. not. ad L. II. c. 6. §. 2. & L. III. cap. 7 §. 5. H.

(*d*) Athenis grave erat ἀστρατεία, hoc est, detrectatæ militiæ crimen, ut ex Demosthene, Scholiaste ejus Ulpiano & Harpocratione discimus. Apud Francos mulcta erat sexaginta soldorum dicta heribanum. Vid. Carol. CANGIUM Glossar. hac voce. Apud Tartaros Procopienses, si quis ad diem indictum non venerit, capitale est, teste THUANO L. LXVII. ad A. MDLXXVIII. Has pœnas non injustas esse ipse HOBBESIUS c. 21. Leviathan. concedit, quanquam subjungat: posse quem sine injustitia aliquando recusare militiam, quando militem alium non minus idoneum substituat. H.

(*e*) Clerici & Monachi. Paulus OROSIUS L. VII. Histor. 32. reprehendit merito legem, quam Valens Imp. dedit, *ut monachi, hoc est, Christiani, qui ad unum fidei opus, dimissa secularium rerum multimoda actione, se redegerant ad militiam cogerentur.* H. †

† A puritate, & integritate Sacerdotii aliena prorsus est militia. Sacerdotis quippe officium est tum scientia pollere, tum virtute instructum esse ut duabus istis eximiis dotibus, duplici illo, quo erga populum tenetur, munere defungatur, verbo scilicet, & exemplo.

(*f*) Conf. supra L. V. c. 12. §. 22. GROTIUS L. I. de J. B. & P. c. 5. §. 4. H.

Quibus munerib. nem. lic. se excusare. Vid. quoque Andreas MAUROCENUS Histor. Venet. L. IV. p. 147. Etsi & merito commendatur lex (*a*) sive Solonis sive Pisistrati apud PLUTARCHUM Solone (p. 96. C.) *τοὺς πηρωθέντας ἐν πολέμῳ δημοσίᾳ τρέφεσθαι*. *Ut mutilati in bello ex ærario alantur*. Quin & ubi res civitatis id ferunt, omnino mercedis aliquid & præmii debetur illis, qui cæteris domi desidentibus militant, quippe qui non solum rem suam familiarem negligere coguntur, sed etiam quatenus plus operæ pro rata sua civitati conferunt, quam pagani, pensationem aliquam merentur. Addantur quoque, quæ super institutis Ægyptiorum circa milites tradit DIODORUS SICUL. L. I. c. 73.

§. II. Quo loco quæritur; si captivus ab hoste detentus ut dimitteretur promiserit, quod contra ipsum arma deinceps non sit gesturus, an iste postea a civitate sua recte possit obligari, ut contra promissum suum in hostem militet? Tale pactum aliqui pronunciarunt ipso jure nullum (*b*), quia sit contra officium, quod civitati debetur, ad quod nobis non tam hoc videtur reponendum, quod non omnia, quæ contra officium fiunt, statim quoque sint irrita & nulla (*c*), quam negandum, id esse contra officium civitati debitum, libertatem sibi parare, id promittendo, quod jam in hostium est manu. Nisi enim hostis ipsum dimitteret, nunquam arma adversus ipsum ferre posset. Unde tali pacto nihilo deterior fit civitatis conditio; quippe cui is, qui captus est, ni liberetur, jam periisse est censendus. Adeoque quem ipsa ex captivitate receperit, hac lege recepisse censetur, ut illi relinquat facultatem servandi promissum hosti factum; præsertim ubi non civitatis, sed propria ope libertatem recuperavit. Sed anne in isthanc civis obligationem eminens illa summi imperii vis efficaciam suam exseret, si salus publica id postulaverit? puta si civitas in præsenti periculo versetur, ni iste quoque arma capiat. Hic arbitramur, cum absurdum sit, esse me civem, & habere obligationem, qua etiam in extrema necessitate inutilis civitati reddar; nec minus, simplici me pacto posse obligari, ne alterius vim insultam ad perniciem meam meorumque tendentem repellere queam; ideo pactum illud esse interpretandum de bello duntaxat offensivo, non defensivo: præsertim si cum ipsa civitate mea quoque salus sit periclitatura. Quid enim ille alter libertatem mihi concessit, si voluit me adstringere, ut in posterum ipsius vim a vita fortunisque meis non possim repellere? Unde nequidquam obstabit pactum illud, quominus jussu summi imperantis arma pro defensione civitatis induam. Vicina huic quæstio est, an sub conditione ab hoste dimissus, conditione non impleta teneatur redire in (*d*) captivitatem? Quod circa privatos quidem affirmatur (*e*). Sed circa reges dubium moveretur (*f*) apud BUSSIERES Histor. Franc. Lib. XVI. de rege Francisco. Quod quidem ego in medio relinquo. Suaserim tamen, ut qui regem captivum teneat, non temere eum prius e manibus amittat, quam conditionibus actu impletis.

§. III. Ex quo consequitur, quamvis præsens Reipublicæ necessitas forte operas civium militares non exegerit; tamen ad eas obeundas se aut alios inutiles reddere gravi pœna dignum esse. M. SENECA L. I. Contr.

(*a*) Quam legum non tantum Athenis, sed & aliis civitatibus fuisse, testatur ARISTOTELES II. Pol. 6. H.

(*b*) Alberic. Gentilis L. II. de J. B. c. 21. & l. 3. c. 14. Quomodo pactum hujusmodi, & quidem juratum, eluserit Comes Fontanus vid. supra L. IV. c. 2. §. 12. H.

(*c*) V. supra L. VI. c. 2. §. 14. GROTIUS L. III. de J. B. & P. c. 23. §. 7. H.

(*d*) Vid. GROTIUS L. III. c. 21. §. 6. & BUDDEUS in Specim. Jurisprud. Histor. §. 65. quod est inter ejus Selecta Juris Naturæ. Sed quando eventus conditionis deficit sine cujusquam culpa, veluti, si captivus bellicus, qui cum eo, qui jam dimissus sit, permutari debebat, ante permutationem factam moriatur, recte GROTIUS dicto loco §. 30. ait, eum qui libertatem jam recuperaverit, neutiquam cogendum esse, ut in servitutem revertatur, sed sufficere, si sui lytri caussa tantum præstet, quantum mortuo, pro redemtione sua solvendum fuisset.

(*e*) Non paucis tamen dissentientibus. Vid. Commentar. de Lytro sect. 2. §. 27. H.

(*f*) Rediit tamen in captivitatem Joannes Rex Galliæ dimissus ante ab Anglis. V. Æmilium de Reb. gest. Francor. L. IX. & Henricus Austriæ Archidux captus a Rege Bohemiæ. V. Nicol. BURGUNDUS L. I. Historic. Bavar. ad Ann. MCCCCXXVIII. H.

Contr. 7. *cætera membra mea sunt, manus publicæ sunt*. Ejusmodi ignaviæ exempla quam plurima in Martio illo Quiritium populo legimus. Apud SVETONIUM Tiberio c. 8. *Tiberio cura injuncta repurgandorum ergastulorum, quorum domini in invidiam venerant, quasi exceptos supprimerent non solum viatores, sed & quos sacramenti metus ad hujusmodi latebras compulisset*. Quæ etiam fortasse causa fuit, quare ergastula penitus sustulisse dicatur Adrianus apud SPARTIANUM c. 18. ad quem locum vide quæ notavit SALMASIUS. Apud VALERIUM MAXIMUM L. VI. c. 3. C. Vettienus sinistræ manus digitos sibi abscidisse memoratur, ne bello Italico militaret; quem senatus publicatis bonis in æterna vincula conjecit. Sic Augustus referente SVETONIO c. 24. *Equitem Romanum quod duobus filiis adolescentibus causa detrectandi sacramenti pollices amputasset* (*a*), *ipsum bonaque subjecit hastæ*. AMMIANUS MARCELLINUS L. XV. (c. 12. p. 115. Ed. Gronov.) sub finem, ubi de moribus Gallorum loquitur: *Nec eorum*, inquit, *aliquando quisquam ut in Italia, munus martium pertimescens pollicem sibi præscidit, quos jocculariter Murcos appellant* (*b*). Isti flagitio reprimendo complures leges latæ. *Eum qui filium debilitavit, delectu per bellum indicto, ut inhabilis militiæ sit, præceptum Trajani deportavit*. L. 4. §. 12. *D. de Re militari*. Extat quoque lex Constantini I. Cod. THEOD. de Filiis militar. apparitorum & veteranorum. *Veteranorum liberos aptos militiæ, quorum quidam ut desides recusant militarium munerum functionem, quidam adeo ignavi sunt, ut cum dispendio corporis militiæ velint necessitatem evadere, jubemus, si ad militiam inutiles, resectis digitis judicentur, curialibus muneribus atque obsequiis adgregari*. Consimilia habentur in L. 4. & 10. *C. Theod. de Tironibus*. *Qui spurca amputatione digitorum declinat usum armorum, non evadat illa, quæ vitat, sed infignitus macula ferat impositum militiæ laborem, qui declinaverit dignitatem*. *Ipsis quin etiam provincialibus, qui ex horum ausis juniorum sæpe patiuntur penuriam præbendorum, hæc optio decernatur, ut tempore delectus agitandi duos mutilos juvenes pro uno integro offerant*. Sed longe severissima est L. 5. *d. t*. *Si quis ad fugienda sacramenta militiæ fuerit inventus truncatione digitorum damnum corporis expedisse, & ipse flammis ultricibus concremetur, & dominus ejus qui non prohibet, gravi condemnatione feriatur*. Videtur tamen hanc pœnam locum habuisse in servis duntaxat; quæ autem jam *cit. ll.* dictata fuit, in ingenuis. Nam olim quidem apud Romanos servos militia exclusos, præterquam in maxima Reipublicæ necessitate, in vulgus notum. Id posterioribus seculis non amplius observatum ex L. 16. *C. Theod. d. t.* constat, ubi Impp. Arcadius & Honorius ita sanciunt: *Contra hostiles impetus non solas jubemus personas considerari, sed vires, & licet ingenuos amore patriæ credamus incitari; servos etiam auctoritate hujus edicti exhortamur, ut cumprimum se bellicis sudoribus offerant, præmium libertatis si apti ad militiam arma susceperint, pulveratici etiam nomine binos solidos accepturi*. Nam L. 11. d. t. quæ etiam extat in *Cod. Justin. L. 2. de Tiron.* loquitur de *mancipio alieni juris, quod qui in tirocinium militiæ duxerit offerendum, libram auri ærario principis cogebatur inferre*. *Lex* autem 8. *C. Theod. d. t.* non simpliciter vetat servos militiæ adscribi, sed duntaxat decernit, *inter optimas lectissimorum militum turmas neminem e numero servorum dandum esse*. VEGETIUS de Re militari L. I. c. 7. queritur, *quod possessoribus indicti tirones per gratiam aut dissimulationem probentur, talesque socientur armis, quales domini habere fastidiunt*. Cæterum ab hac pollicum truncatione multi eruditorum credidere Italos & Gallos suos *poltrones* derivasse (*c*). Sed rectius mea sententia Ægid. MENAGIUS in Origin. linguæ Francic. id vocabulum deducit ab Italico *poltro* (*d*), quasi diceres, qui semper pulvinar domi premit.

§. IV. Qui igitur ad militiam subeundam obligatur, is utique tenetur jussu ducis talem tueri stationem, in qua probabili-

(*a*) Nimirum & ipsi parentes, teneriore moti affectu, delectu per bellum indicto, filios suos debilitare solebant. Vid. *L. 3. D. de Re militar.* Rufus *in Legibus militaribus* §. 47. H.

(*b*) Quasi murcidos, desides, ignavos. H.

(*c*) Quorum nomina profert GONZALEZ ad c. 5. de corpore vitiat. n. 7. H.

(*d*) Addatur SICHTERMAN de Pœnis militaribus Romanorum c. 9.

biliter prævidet vitam sibi amittendam. Et quanquam alias civibus onera secundum proportionem debeant imponi, ad quæ universi simul concurrere possunt; aut si hoc fieri nequeat, vel non opus sit, alternis obeunda, vel æquipollente onere redimenda, vel etiam sorte assignanda sint: tamen ut periculosæ illæ stationes semper per sortem attribuantur, ratio belli non fert. Adeoque penes ducem erit eligere aptissimos, aut si plures sint idonei, quos visum fuerit. Nisi adsint, qui ultro ista sibi pericula deposcant; quod fecit Calpurnius Flamma apud FLORUM L. II. c. 2. & ante eum P. Decius Mus apud LIVIUM L. VII. c. 34. Nec vir fortis querelas movebit, si ipsi talia pro imperio injungantur. SENECA de Provid. c. 4. *Quare in castris periculosa fortissimis imperantur? Dux lectissimos mittit, qui nocturnis hostes aggrediantur insidiis, aut explorent iter, aut præsidium loco dejiciant. Nemo eorum qui exeunt, dicit, Male de me Imperator meruit; sed, bene judicavit.* Quin & cum beneficio civitatis vita nostra per longum temporis spatium sit servata, quæ dudum periisset, si in naturali statu fuissemus expositi: non gravis jactura est habenda pro civitate vitam effundere, cui præsertim tam multa alia beneficia debemus. Adeoque nihil iniqui est, si jussu civitatis raro, & non nisi in magna ejus necessitate vitam exponamus periculo, quam ipsa nobis velut indies & perpetuo tribuit. Præsertim cum in naturali statu quilibet se solis suis viribus, ni perire aut opprimi malit, cogatur defendere. Nunc autem longe tolerabilius est cum multis periclitari, non solum propter certiorem spem victoriæ, sed & quia licet qui pugnat moriatur, bona tamen ipsius & necessitudines ope civitatis fere salvæ sunt; de quo in statu naturali nulla spes erat. Hoc tamen observandum, ejusmodi jussorum non esse hanc intentionem, aut saltem non esse debere, ut directe vita militis perdatur. Dico, *non esse debere*. Nam aliquando hic a ducibus peccari, documento est Rex David 2 Samuel. XI. 15. qui ideo etiam homicida audit, d. l. XII. 9. Nec ea infrequens ars, invisos sibi hostium ferro consumendos objicere. Vid. CURTIUS L. VII. c. 2. POLYBIUS L. I. c. 9. DIODORUS SICULUS L. XIV. c. 73. Item L. XIX. c. 48. JUSTINUS L. XII. c. 5. n. 8. ZONARAS Tom. II. in Mauritio. Apud SALLUSTIUM Jugurtha a Micipsa Numantiam missus dicitur, ut ostentando virtutem, aut hostium sævitia caderet. Sed hoc spectare debent tam rigida ducum jussa, ut dum veluti citra missionem milites pugnant, a civitate magnum avertant malum, aut insigne eidem bonum concilient, etsi contigerit eos, dum talia conantur, aut patrant, occumbere. Ejusmodi decretoriæ pugnæ hæc est lex, ut vel hostem perdamus, vel simul cum ipso pereamus. Hoc enim præstat, quam ut soli cadamus. Unde etiam multi haud absurde videntur αὐτοχειρίας crimine absolvere navarchos illos (*a*), qui jussu superiorum expresso, aut ex genere belli recte præsumto ignem pulveri pyrio injiciunt (*b*) potius, quam ut una cum navi in potestatem hostium perveniant; quibusque adeo *non perdere letum Maxima cura fuit*. LUCANUS L. III. (vers. 706. 707.) Ponamus enim utrinque æqualem esse numerum navium. Ubi una nostrarum capta fuerit, hostis duabus navibus nos superabit, si nostra sola perierit, unica tantum; sed si utraque simul pereat, in æquilibrio vires manebunt. Vix autem aliter fieri poterit, quin, si nostra dissiliat pulvere navis, non unam quoque aut plures hostilium navium simul adfligat. Nam ne capiaris, tuuc demum est periculum, quando navis navi adhæserit. Et plerumque hostibus plus damni hoc modo datur, quam nobis. Validiores enim utique sunt, qui nostram navem ad incitas redigunt. Ad submersionem autem vitan-

(*a*) Dissentit Joann. LOCCENIUS L. III. de Jure marit. c. 10. *Nonne*, inquit §. 5. *vita etiam qualiscunque, tolerabilior est tam ancipiti & periculosa morte?* Ante dixerat; *Eventum prælii Deo committendum, non voluntaria morte prævertendum esse, ne judicium Dei petulanter involemus*. H.

(*b*) Ut non raro fit. GROTIUS L. II. Histor. Belgic. ad A. MDLXXXIX. *Sæpius accidit, semel memorandum, quia prisca facinora adæquat, pars ut altera, alterius navigiis circumventa, pulvere tormentario seque & hostem incenderit. Tanta est cura vitam desperantibus, non inultos mori*. Adde SCHEFFER. Memorab. gent. Svetic. c. 14. §. 8. H.

vitandam non putem a contrario elemento remedium petendum. Nam illic aliqua adhuc enatandi spes esse potest (*a*). Apud Chinenses quoque antiqua lege capite plectebatur dux (*b*), qui etiam citra suam culpam infeliciter pugnaverat; ut nempe; quando in aciem descenderent, nihil aliud in animo haberent, quam vincere, aut mori. (Quod manifeste injustum est. Ceterum qui militiæ est adscriptus, haudquaquam assignatam stationem ex formidine deseret, sed ad extremum potius spiritum pugnabit: nisi intelligat, Imperanti, voluntatem esse, ut potius vitam, quam locum conservet; aut locus iste tanti non sit civitati, quam vita istorum (*c*) civium.)

§. V. SED quid si citra pugnam vita civis deposcatur, puta placandæ potentis alicujus iræ, quo clades aut exitium a civitate avertatur (*d*)? Hic videndum, quibus causis alter fuerit motus, ut civem nostrum sibi dedi postulet. Si enim id fiat ob aliquod ipsius delictum, licet fortasse omnibus modis calamitatem subterfugere possit, id tamen cavere debet, ne sui causa civitatem malo involvat. Adeoque etiamsi ponamus talem non teneri, ut seipsum in hostis potestatem ultro tradat, tenebitur tamen alio se transferre, ubi receptatoribus suis nihil negotii facessat. Nec dubito, quin a civitate etiam invitus ideo expelli queat; siquidem illa fors inhumanius crediderit, eundem poscenti dedere. At quid, si ob publicum delictum ad necem deposcantur quidam civium, qui ejusdem delicti non fuerunt auctores? Qualem in calamitatem incidisse memoratur civitas Attica, ob interfectum Androgeon. Cujus mortem ut ulciscereruר Minos, Atheniensibus bello subactis tributi loco septenos pueros, & totidem puellas imperavit in pabulum Minotauro. Vid. MARO Æneidos, VI. vers. 20. HYGINUS Fab. XLI. OVIDIUS Metam. VIII. vers. 170. PLUTARCHUS. Theseo. Hic non video, quo obtentu civis periculum fortis queat detrectare, (quo medio inter pares jure aptius nullum est;) si non inveniatur aliquis Theseus, qui ultro sibi Minotaurum debellandum sumat. Sed quid dicendum, si innocens deposcatur ad mortem, aut malum morti comparandum, non ex causa publici aut privati criminis? Casus in eam rem extat apud LIBANIUM Tom. I. Declam. 27. *Tyrannus ex urbe propinqua postulavit formosum adolescentem, adjectis de bello inferendo, ni traderetur, minis. Civitas bellum maluit tolerare, quam adolescentem tradere. Cum jam gravi obsidione eam premeret tyrannus, pater adolescentis interfectum filium de mœnibus projecit: cædis mox, soluta obsidione, accusatur.* Vid. BOECLERUS ad Grot. L. I. c. 1. §. 6. 95. Nobis hic partem neque accusare, neque defendere vacat, qui plausibilius causam suam posse orare videtur, quam Virginius ille, de quo LIVIUS L. III. c. 50. Illud extra dubium ponendum judicamus, non teneri civitatem ejusmodi hominem cum exitio suo defendere. Sic enim & ipsa peribit, & innocens ille nequidquam servabitur. Neque ille postulare potest, ut pro se & secum tota civitas pereat. Ergo hoc relinquitur misero, ut quantum potest sibi ipse consulat fuga, aut ausu quamvis periculoso. Ubi omnia incassum cecidere, ferat calamitatem, in qua tamen utique animus servari impollutus potest, (vid. *L. 1. §. 6. D. de Postulando.*) siquidem nefas est voluntaria morte ejusmodi fœditatem declinare. Civitas autem, postquam ipsum pro viribus defendit, & omnem movit lapidem, ut per fugam aut alia ratione elabi posset, ubi isthæc non succedunt, & clades imminens aliter depelli nequit, illum deserere demum potest, id est, non prohibere, quo minus eundem tyrannus apprehendat. QUINTILIANUS Declam. 253. *Bene redimi capite unius civis pacem putarem.* Ut autem ipsa eum in tyranni manum tradat, aut ut eundem cogat, quo seipsum dedat, neque fas esse, neque necessarium arbitramur. Exemplum de Megacle Messanensi vid. apud MARSELÆR Legato L. I. c. 33. Expendi quoque meretur exemplum

(*a*) Et stultitia est, ne moriare, mori. H.

(*b*) Vid. supra notat. ad L. I. c. 5. §. 14. H.

(*c*) Quæ hoc loco uncis inclusa continentur, eorum verba priora nexus caussa adjiciuntur. Reliqua autem hausta sunt ex Offic. hom. & civ. L. II. c. 13. §. 2.

(*d*) Vid. BOECLERI Dissertatio de Dominio eminente. pag. 831. & seqq. Vol. I. quod prodiit 1700.

plum (*a*) Sperthiis & Bulis, qui ultro Xerxi sese dediderunt, expiando facinori, quod Lacedæmonii admiserant ob occisos Persarum Legatos, apud HERODOTUM Polymnia. (p. 269. Ed. H. Stephani.) Conf. GROTIUS (*b*) L. II. de Jure B. & P. c. 25. §. 3. De cætero majoris debet esse civitati vita suorum civium, quam ut eam declinando periculo incerto, aut adquirendo aliquo bono parum necessario prodigere velit; neque in tales usus vitam suam civis offerre tenetur. Inde plus, quam postulari ab ipsis poterat, pro patria fecerunt Philæni fratres, de quibus est apud SALLUSTIUM de Bello Jugurthino; & POMPONIUM MELAM L. I. c. 7. Et pessime applicabat bonam alias sententiam Cajaphas Joh. XI. 50. quasi liceret hominem innocentem occidere, ne fortasse Romani suspicarentur, Judæos res novas agitare, & inde ansam arriperent bello ipsos invadendi. Præsertim cum longe molliora remedia sint ejusmodi suspicioni depellendæ, quam mors innocentis. Nescio quoque, an excusari possit factum Darii, qui ex compacto aliquot millia Zopyro cædenda objiciebat, ut iste fidem sibi apud Babylonios conciliaret, apud HERODOTUM Thalia. (in fine.)

§. VI. SÆPENUMERO quoque necessum est, ut ad firmanda pacta publica obsides ex civium numero sint dandi (*c*); ad quod onus suscipiendum pro imperio utique cives adigi potest, si qui sponte se offerant defuerint. Et quidem ubi hostis potentior certos sibi cives postulaverit, vix hisce tergiversandi locus videtur. Sed si plures sint, quorum quis obses erat, illius quicum pacifcimur, aut nostræ civitatis nihil intersit, præscindendis querelis aptissimum erit sortem adhibere. Quod si longo tempore obsides sit detinendi, æquissimum erit novis substitutis cæteros liberare. Uti & hoc operam dare civitas tenetur, ut quod oneris extraordinarii præ cæteris obsides suscipiunt, id ipsis, quantum ejus fieri potest, aliunde pensetur. Quæri autem hoc loco possit, anne proprie vita obdum oppigneretur, an vero duntaxat libertas? Equidem in traditione obsidum satis apparet hoc actum fuisse: *Tradimus hosce in manus vestras, tanquam carissimam nostræ civitatis partem, ut nisi servaverimus, quæ convenere, nulli deprecemur, quo minus inferatis, quicquid placuerit* (*d*). Apud COMINÆUM L. II. Leodii obsides Carolo Burgundo dederant *ea conditione, ut si quid contra pactiones facerent, integrum esset ipsi supplicium de illis sumere*. Quos tamen post Carolus salvos dimisit. Inde cum ejusmodi pacta rupta causam belli dent in eum, qui ea violavit, apparet, post pacta rupta, bellumque conflatum in hostium abire numerum obsides quoque eodem modo, quo omnes ejus Reipublicæ cives, etiam qui ad causam belli nihil peculiariter contulerunt. Et constat, multos in obsides eadem statuisse, quæ in quosvis hostes solent (*e*). Etsi multis inhumanum visum (*f*), miserorum illorum & innocentum calamitate ex aliena conceptum injuria dolorem mulcere. Minus recte autem dicitur, obsides ea intentione tradi, ut excipiant pœnas pacti a civitate violati. Non enim apparet, qua ratione finis, quem in pœnis sumendis sibi homines debent propositum habere, obtineri queat, si plectatur obses innocens; qui proprie in violationem pactorum non consensit, sed duntaxat non recusavit, quo minus ipse loco alterius malo posset affici: in quo per se nullum est delictum. Satis quoque cautionis adhuc est in obsidibus, etiamsi per jus naturæ pœna proprie dicta alienum delictum ab ipsis sumi ne-

(*a*) Et Atheniensium; qui Demosthenem dedere renuerunt, idque poscenti Alexandro M. H.

(*b*) Cujus argumenta expendi *Differt. de Collision. legum Sect.* 2. §. 23. H.

(*c*) Vide quæ dicentur ad c. 8. §. 6. & GROTIUM L. III. c. 20. §. 52. & seqq. ut & BUDDEUM in Specim. Jurispr. Histor. p. 54. & seqq. Add. Jo. SCHILTERI Commentatio de Jure Obsidum Prax. Jur. R. p. 71. seqq.

(*d*) Inter leges fœderis Ottonis IV. Imperat. cum Theodorico Marchione Misniæ est in charta A. MCCVIII. apud MADERUM Antiquit. Brunsvicens. Part. IV. n. 12. *Hæc conditio observabitur de obsidibus. Quod si Marchio, quemadmodum promissum & juratum est, quod absit, non observaverit, liberam habebit Dominus imperator facultatem de ipsis faciendi, quod ei placuerit, & erunt in statu, qui vulgo* vergiselt *dicitur*. H.

(*e*) Vid. Supra ad L. II. c. 4. §. 18. H.

(*f*) V. COMINÆUM d. L. II. Comment. ubi graviter detestatur crudelitatem eorum, qui atrociora in obsides suaserant, cum de iis interficiendis in concilio Caroli Burgundi deliberaretur. H.

nequeat. Sufficit enim, quod in tali sint statu, ut licentia bellica in ipsis confestim possit exerceri; adeoque eorum salus ex arbitrio læsi & irati hostis pendeat. Hæc quanquam ita sint, verius tamen videtur, civitatem directe obsidis duntaxat libertatem corporalem oppignorare, quam vitam. Quia ipsa firmum propositum habet, aut habere debet fidem servandi; adeoque casum illum, quo in obsidiis vitam alteri licentia fieri possit, moraliter pro nullo ducit. Nec dubium est, quin injuriam obsidi faciat civitas, si ipsa injuste pacta violet, & miserum illum alterius iræ objiciat; aut si hoc fine eundem tradat, ut alterum in securitatem datum eo graviore damno mactare queat. Quid autem dicendum, si is, qui obsides accepit, iisdem abuti velit ad perfidiam in nos exercendam, & gravibus nos injuriis lacessat, exitium obsidibus nostris interminatus, si ipsi resistamus? Hic probabile videtur, siquidem injuriæ illæ sint tantæ, ut præstet, innoxios istos periclitari, quam civitatem easdem tolerare, posse istorum periculum negligi, & perfidi hostis vim repelli. Nec magis eo casu civitas obsidibus injuriam facit, quam si quibusdam civibus in bello talem assignat stationem, in cujus pertinaci defensione aut cadendum sit, aut captivitas subeunda. Et ferent isti hanc tanquam fatalem calamitatem, nequidquam irati patriæ suæ, quæ talem casum prævidere non potuit (a). Vid. AMMIAN. MARCELLINUS L. XXVIII. c. 6. Sicuti nec ideo status civilis minoris erit; Cum ejusmodi casus non nisi rarissime emergant. Statum autem naturalem ejusmodi incommoda non possint non frequentissime incurrere. Idem pronunciandum est de illo casu, qui Uticensibus accidit, quorum aliquos cives interceptos Agathocles in machina primo loco constituit, sic ut hi primo loco a suis essent configendi, siquidem hostem repellere placeret. Vid. DIODORUS SICULUS L. XX. c. 55. Huc aliquo modo possunt applicari, quæ apud GUNTHER. LIGUR. L. X. extant de obsidibus Cremensium, quos Fridericus machinis appenderat. Conf. GROTIUS L. III. c. 11. §. 18. c. 22. §. 52. seqq. BOECLERUS ad Grot. L. I. c. 1. 102.

(a) Imputabunt autem damnum, si quod inferetur, non patriæ, sed hosti, a quo imminens periculum declinari aliter non poterat. Conf. supra L. II. c. 6. §. 4. H.

CAPUT

CAPUT III.

DE POTESTATE SUMMI IMPERII IN VITAM AC BONA CIVIUM EX CAUSA DELICTI.

I. *An jus vitæ & necis a singulis poterit in civitatem conferri.*
II. *In libertate naturali pœnæ humanæ non est locus.*
III. *Sed tantum in civitatibus.*
IV. *Quid si pœna.*
V. *Sumere pœnas ad quam speciem justitiæ referendum.*
VI. *Hominem ab homine pœnas sumere non est iniquum.*
VII. *Cui competat potestas pœnas exigendi.*
VIII. *Pœna humana debet habere aliquem finem.*
IX. *Primus pœnæ finis emendare peccantem.*
X. *An quilibet quemlibet castigare possit.*
XI. *Alter pœnæ finis cavere læso.*
XII. *Tertius pœnæ finis securitas omnium.*
XIII. *Quatenus privati pœnas possint exsequi.*
XIV. *Quænam peccata supervacuum sit punire in foro civili.*
XV. *An quandoque liceat ignoscere.*
XVI. *Quatenus id liceat ante legem pœnalem:*
XVII. *Et post eandem.*
XVIII. *Magnitudo delicti æstimatur tum ex objecto;*
XIX. *Tum ex affectu, quo quis impulsus fuit?*
XX. *Tum ex intentionis magnitudine:*
XXI. *Tum ex firmitate animi delinquentis:*
XXII. *Tum denique ex habitu.*
XXIII. *Quid circa determinandam pœnæ quantitatem spectetur.*
XXIV. *Quæ sit pœnarum mensura.*
XXV. *In pœnis respicitur quoque persona ejus qui patitur.*
XXVI. *An lex Ebræa adæquata ubique pœnarum mensura.*
XXVII. *De talione.*
XXVIII. *Quomodo universitas aliqua puniatur.*
XXIX. *Delicta universitatum lapsu temporis demum extinguuntur.*
XXX. *Non quodvis malum fatale pœna humana est.*
XXXI. *Aliud est damnum directe datum, aliud quod per consequentiam venit.*
XXXII. *Aliud est occasio, aliud causa mali.*
XXXIII. *Ob alienum delictum nemo est puniendus.*

Competit quoque summo imperio civili potestas in corpus ac vitam, ut & bona civium ex causa delicti; quæ presse solet vocari jus vitæ & necis. (A quo jure diversum plane jus est Dei in creaturas Psalm. CX. 4. & hominum in bruta) Circa quam iste primo loco scrupulus occurrit, quomodo ejusmodi potestas in civitatem a singulis per pacta potuerit conferri. Nam cum pœna sit aliquid, quod invito infligitur, quod autem quis sibi ipsi infert, accidere invito nequeat; explicari difficulter potest, quomodo quis facultatem puniendi seipsum habeat, eamque in alium transferre queat. Nam quas ascetæ, aut alii castigando corpori, aut ex vi disciplinæ apud quosdam ecclesiasticæ proprio corpori dolores inferunt, partim pœnæ proprie dictæ non sunt, sed velut medicamenta reprimendis libidinum ebullitionibus; partim non sponte, sed imperio sacerdotum, opinione divini muneris subnixorum, suscipiuntur. Ubi naturæ pœnæ nihil decedit, quod verbi gratia flagellatio propriis manibus peragitur; cum utique motus iste ex consideratione majoris mali, quod in obsequentem mansurum erat, exprimatur. Sicut videmus maleficos ad supplicii locum ambulare, trahendos, ni ultro sequerentur. Quinimo apud nonnullos populos sontes jussu magistratus sibi ipsis manus

manus inferunt (*a*). De Æthiopibus Diodorus Siculus L. III. c. 5. *Unus ex lictoribus ad reum mittitur, signum mortis præferens, quo illo viso domum abiens sibi mortem consciscit* (*b*). Hic igitur sciendum, quemadmodum in naturalibus ex commixtione & temperatione plurium simplicium provenire potest compositum quid, cui tales adsint qualitates, quæ in nullo simplicium mixtionem ingredientium deprehenduntur: ita & corpora moralia, ex pluribus hominibus constantia, aliquod jus habere possunt (*c*), ex ipsa illa conjunctione resultans, quod formaliter penes neminem singulorum fuit; quale jus ex ejusmodi velut coalitione ortum per rectores istorum corporum exercetur. Vid. *L. 46. D. de Adquir. rerum domin.* (*d*) Sic nemo dixerit, homines singulos habere facultatem sibi ipsis leges ferendi; & tamen, dum omnes voluntatem suam unius voluntati subjiciunt, oritur potestas omnibus leges præscribendi. Eodem modo in capite corporis moralis potest exsistere facultas pœnis singulos coercendi, qualis facultas tamen antea in singulis non erat. Potest autem ista facillime provenire, dum singuli sese obligant, quod non solum non defendere velint, sed & si opus sit, vires suas accommodare contra eum, quem rector civitatis supplicio est affecturus. Ex quo ipso etiam ratio patet, quare non sequatur, quod aliqui volunt: quæ a superiori auferuntur per modum pœnæ, volentibus auferri; quia in superioris actiones ratas habendas jam olim consensum est. Quia enim casus, quo superioris potestas in vitam subditi sese exsertura est, in ipsius subditi est potestate, quem in infinitum prohibere penes ipsum est; ideo iste casus tanquam nunquam eventurus a singulis consideratur. Conf. Hobbesius de Cive c. 2. §. 18. Qui Leviath. c. 28. tradit, jus puniendi, quod habet civitas, non esse ortum a concessione civium, sed ejus juris fundamentum esse situm in eo jure, quod ante civitatis constitutionem unicuique faciendi quidlibet, quod ad conservationem sui videretur ipsi necessarium, competeret. Unde jus illud civitati non datum, sed relictum esse; quo ipsa tamen, utpote quæ tantas vires habet, ad præservationem omnium civium suo arbitrio uti possit. Ad quod tamen reponi potest (*e*), jus pœnas sumendi esse diversæ naturæ a jure seipsum conservandi: cumque illud exerceatur in subjectos, intelligi non posse, quomodo jam tum in statu naturali exstiterit, ubi nemo alteri subjectus est (*f*). Illud quoque verbo monendum, nos hoc loco tantum agere de illis tantum pœnis, quæ ex arbitraria velut dispositione legislatorum humanorum in delicta sunt constituta & contradistinguuntur illis malis, quæ naturali connexione peccata consequantur.

§. II Cæterum dum isthoc jus pœnas a subjectis exigendi evolvimus, protestandum prius est, nos presse agere de illo jure, quod homo in hominem exercet. Nequaquam autem hæcce dogmata extendi velle ad processum & velut formulam tribunalis divini; quod utique in multis partibus diversam a tribunalibus humanis indolem obtinet. Quod ex parte etiam videtur agnovisse Plutarchus de sera Numinis vindicta. (pag. 549. F.) *De Deo non facile aliud quidquam firmum homo pronunciabit, quam eum, ut qui optime opportunum medendi flagitiis tempus habeat cognitum, medicamenti instar pœnam sceleri cuivis imponere, neque eadem in omnibus magnitudinis mensura, neque eodem temporis articulo definitam.* Ut igitur rem ab ovo repetamus, sciendum est, in plerisque peccatis, inprimis quæ ad alium terminantur, duo inveniri, ipsum defectum sive

(*a*) Apud Romanos etiem ultro, ut eorum humarentur corpora, menerent testamenta; *pretium festinandi*, ut eit TACITUS VI. Annal. 20. Conf. XV. Ann. 59. 6. XVI. Ann. 9. 4. & alibi. H.

(*b*) Adde de Japoniis, epud quos honestissimum supplicium cepitale, ventrie sectio, propriis reorum manibus administrari solet. Bern. VARENIUM Descript. regni Japon. c. 18. V. infra §. 4. H.

(*c*) V. supra l. III. c. 3. §. 4. H.

(*d*) *Non est novum, ut qui dominium non habeat, alii dominium prebeat. Nam & creditor, pignus vendendo, causam dominii præstat, quam ipse non babuit.* In qua tamen lege non agitur de juribus, quæ *universitati* quidem competant, sed *singulis* ex ee non competant; sed dicitur ea tantum, jus, quod quis ipse non habeat, interdum in alium transferri posse.

(*e*) Præterquem quod HOBBESIUS perperam pactum secundum negar, de qua hypothesi supra actum L. VII. c. 2. §. 8. H.

( ) Vid. nota 3. ad §. 4.

sive distantiam a norma legis, & damnum alteri per ista directe aut indirecte datum. Id porro certum est, quemlibet hominem ex lege naturæ teneri ad pensandum alteri damnum sua culpa quoquo modo datum, & ubi ex malitia id processerit, cautionem de non ostendendo in posterum dare. Sed circa cautionem hanc exigendam discrimen occurrit inter eos, qui in naturali liberrare, & qui civitatibus subjecti degunt. Inter illos ad nullam aliam cautionem præstandam jus naturæ videtur obligare, siquidem quis pœnitentia tactus, ultro & non vi adactus, ad damnum pensandum sese obtulerit, quam ut simplici asseveratione, aut juratus fidem suam obstringat de omittendis in posterum offensis. Idque quia pœnitentia ultronea sufficienti est indicio de mutatione animi, ac firmo proposito ab injuriis deinceps sese abstinendi. Adeoque si qui injuriam acceperat, isthac contentus esse nolit, sed ex iniqua diffidentia, aut asperitate animi ampliorem cautionem per vim velit extorquere, cum per legem naturæ alter ad eam non teneatur, culpa violatæ pacis penes ipsum hærebit, eidemque ab altero recte resisti poterit (*a*). Quo casu fit, ut qui injuriam intulit, justum, qui accepit, injustum bellum gerat. Verum ubi per vim quis ad satisfaciendum est adigendus, cum id ipsum satis obstinationem ejus in malitia ostendat, nec satisfactio obtineri queat, nisi offensus lædentem viribus superaverit; penes victorem erit, quali cautione securitati suæ quam rectissime judice prospectum. Ubi non tantum ad ereptionem armorum, demolitionem aut occupationem locorum munitorum, ad perpetua vincula, & similia potest procedi; sed & ad ipsam mortem, siquidem satis constiterit, libertati restitutum nobis exitium intentaturum, nec eidem evitando commodius remedium occurrat. Cæterum uti ejusmodi cautionis exactio per modum belli, non per modum pœnæ proprie dictæ instituitur: (nam aliqui quævis mala, quæ naturali quadam consecutione peccata comitantur, adeoque & illa, quæ in naturali libertate ob antegressas injurias infliguntur, pœnarum vocabulo in laxiore sensu norant:). ita ad eandem præstandam (*b*) aliquem teneri recte dici non potest. Quia ista in eo, ex quo extorquetur, supponit & involvit vitium aliquod animi, & peccatum in legem naturæ, nempe denegationem ultroneæ satisfactionis, & violentam peccari sui defensionem. Cum porro mala, quæ per modum belli inferuntur, pœnæ proprie non sint, uti ex sequentibus clarius patebit; manifestum quoque est, in eos, qui in libertate naturali degunt, pœnam humanam proprie dictam, & quæ ab imperio humano provenit, non cadere (*c*). Sed quod tales quoque obnoxii sint illis malis, quæ ex naturali connexione a peccatis proveniunt, in aprico est.

§. III. Enimvero in civitatibus si quid damni sit alicui datum, non solum facilius recuperarur, quam in libertate naturali per bellum propriis viribus gestum contingit; sed & civibus, quantum rerum humanarum conditio admittit, super injuriis & damnis non accipiendis in antecessum cavetur (*d*); sancita nimirum in violatores legum pœna (*e*), in foro civitatis exigenda. Postquam voluntas humana, in utramque partem per naturam numquam non flexilis, aliter efficacius dirigi atque coerceri nequit, quam præsentaneo male intentato.

§. IV. In Genere pœna describi potest per malum passionis, quod infligitur ad malum actionis; seu malum aliquod molestum, quod per modum coactionis & pro imperio alicui intuitu antegressi delicti imponitur. *Malum passionis* dicimus. Quanquam enim sæpe loco pœnæ opera quædam injungi soleant; puta si quis damnetur ad metallum, ad remum, ergastulum, extruendum vallum, purgandas plateas; ea tamen spectantur duntaxat, quatenus laboriosa & facienti molesta sunt ideoque ad passiones sunt referenda. Quia porro pœnam infligi diximus *intuitu delicti antegressi*, sequitur; pœnas proprie dictas non esse incommoda illa, quæ quis pati-

(*a*) Vid. supra L. II. c. 5. §. 19. H.

(*b*) Sequitur hic AUCTOR falsam hypothesin suam, de indole & natura Obligationis. Vid. infra §. 4. nota 8.

(*c*) Vid. infra §. 7. H.

(*d*) Hic anim finis civitatum constituendarum præcipuus est *μήτ' ἀδικεῖν, μήτ' ἀδικεῖσθαι, ne invicem commtes facerent paterenturve injurias*, ut loquitur PLATO L. II. de Republica. H.

(*e*) Vid. infra §. 16. H.

patitur ob morbum contagiosum, aut corpus mutilum, aliamve impuritatem: qualia multa extant in lege Ebræa; puta quod leprosi cæterorum conversatione arcerentur, quod a sacerdotio excluderentur membro aliquo mutili. Quæ non magis pœnæ sunt, quam si quis peregrinus aut plebejus certo genere functionis in civitate prohibeatur, aut, si cui dolores sint perferendi, dum ipsius crus fractum iterum solidatur. Quanquam talia ob similitudinem aliquando ἀκύρως pœnæ vocabulo appellentur; sicut vulgo de insigniter debilibus ac monstrosis dicitur, eos sibimet ipsis in pœnam vivere. Ex hoc illud quoque sequitur, incarcerationem, quæ eum finem habet, ne reus aufugiat, proprie pœnam non esse; cum nemo juste puniri possit, antequam judicetur. Inde contra legem naturalem est, si reus, antequam audiatur & condemnetur, plus mali per custodiam patiatur, quam ad eandem est necessarium: adeoque id erit vel pensandum, vel de subsequenti pœna detrahendum. V. *L.* 8. §. 9. *D. de Pœnis* (*a*) *L.* 23. *C. de Pœnis* (*b*) Porro dum pœnam *pro imperio* imponi diximus (*c*), eo ipso separamus eam ab illis malis, quæ invitis in bello, pugnave, & inter reluctantiam, vel etiam per meram alterius injuriam infliguntur (*d*). Unde etiam verbi gratia amputatio auriculæ, ictus fustium, non minuunt per se existimationem, sed causa (*e*). Equidem SELDENUS de J. N. & G. L. IV. c. 11. *cædem bellicam in pœnæ ratione satis contineri* asserit. Verum id alio sensu non admittitur, quam quod bellum juste alicui ob antegressam injuriam illatum, & mala inde in auctorem injuriæ redundantia pœnæ naturalis rationem habeant; quodque mala bellica a pio bellatore quantum fieri potest ad illum modum temperanda sint, quem pœna fori humani observare solet. Quanquam & aliud discrimen inter pœnas, & mala bellica insinuet TACITUS A. I. (c. 48.) *in pace causas & merita spectari: ubi bellum ingruat, innocentes ac noxios juxta cadere*. Sic & in foro humano pœnæ rationem non habent, quæ naturali quadam consecutione peccatum comitantur; ut, dum aliquis illicito actu valetudinis jacturam facit; aut dum alterum invadit cum plagis repellitur. Nam hæc mala non pro imperio a civili imperante imponuntur. Inde & si quis per peccata sua valetudinem aut fortunas suas graviter afflixerit; aut aliis sese hominibus, abs quibus alias multa bona expectare poterat, invisum sese reddiderit; non eo minus tamen pœnæ obnoxius est. Denique addimus, pœnam per modum coactio-

(*a*) *Solent Præsides, in carcere continendos damnare, aut ut in vinculis contineantur. Sed id eos facere non oportet: nam hujusmodi pœnæ interdictæ sunt; carcer enim ad continendos homines, non ad puniendos haberi debet.*

(*b*) *Omnes, quos damnaticiis conditione diversis exiliis destinatos, metas temporis præstituti in carceris implevisse custodia deprehenderit, solutos pœna vinculisque laxatos, custodia liberari præcipimus nec formidare miserias ullas exilii. Sit satis immensorum cruciatuum semel luisse supplicia, ne hi qui diu privati sunt auræ communis haustu, & lucis adspectu, intra breve spatium catenarum ponderibus prægravati, etiam exsilii pœnam sustinere iterum compellantur.*

(*c*) Deserit hic Auctorem nostrum celeberrimus ejus interpres, Dn. BARBEYRACUS, motus inprimis auctoritate LOCKII, & transit in castra H. GROTII, qui L. II. §. 20. & Libri primi principio, potestatem puniendi ex Jure Naturali descendere existimat. Verum hac ratione, quod proprie vindicta est, improprie pœna appellatur adeoque solo nomine ludi videtur.

(*d*) Vel sponte suscipiuntur. Quo pertinet quod de gente Abiponum in America refert Nicol. del TECHO Hist. Paraquar. L. XIII. c. 6. *Suos etiam magnates habent & heroes, ad cujus dignitatis apicem per crudelissimos gradus ascendunt: qui enim herois titulum ambit, suam fortitudinem immanissimorum tormentorum patientia aliis probet, necesse est: Suras, crura, brachia, linguam & alias, quas honestius est silere, corporis partes terebrant: deinde aspero lapide omnium membrorum cutem lacerando abradunt. Denique eadem carnificina quique e Senioribus candidatum exercent, qui si vel tantille gestu doloris sensum ostenderit, in magnatum ordinem non admittitur. Si vero inter tormenta fortiter se gesserit, tum se suo in sanguine volutans, in signum lætitiæ triumphanti similis, adepta dignitatis insignia recipit. Quo vero securius eum honorem nanciscantur, a teneris unguiculis hujusmodi punctionibus abrasionibusque sese exercent.* Eadem fere idem refert de Guaicuræorum populo. L. III. c. 37. Plane ut hodie furandi artem professi variis ante tormentorum generibus se exercent, ut interrogati quondam de crimine tortores eludant. H.

(*e*) *Ictus fustium infamiam non importat, sed caussa, propter quam id pati meruit, si ea fuit quæ infamiam damnato irrogat. In ceteris quoque generibus pœnarum eadem forma statuta est.* L. 22. D. de His, qui notantur infamia.

ctionis, seu *invitis* imponi. Citra hoc quippe pœna finem suum inter homines haudquidquam consequetur, qui est, acerbitate sua homines a peccatis deterrere. QUINTILIANUS Declam. XI. *Ne cui nocenti pœnæ præstetur arbitrium. Infinitam, judices, sceleribus apertis audaciam, si pœnam licet eligere condemnato: nec jam ullam mortalium innocentiam trepidatione contineas, si patitur deprehensus quisque, quod ipse maluit. Levat omnes cruciatus, omnem dolorem, præparata mentem composuisse patientia. Fallitur quisquis humana tormenta sola nominum atrocitate metitur: nulla pœna est, nisi invito. Non habemus ullum, nisi ab impatientia dolorem: & ut aliquid crudele, sævum sit, metus facit. Supplicium quisquam vocat, ad quod prosilitur? quod exposcitur? Illo trahite damnatos, quo non sequantur.* Etsi sæpe optio pœnam non faciat videri voluntariam, quippe per quam duntaxat gradus aliquis aut modus pœnæ declinatur aut lænitur; ut tamen ipsa quæ eligitur pœna in se invito accidat. SENECA L. IV. Contr. 24. *Non erat mihi pœna in carcere esse; mea voluntate illo perveneram.* ARRIANI Epictetus L. I. c. 12. Ὅπου τὶς ἄκων ἐςὶν ἐκεῖνο φυλακὴ αὐτῷ ἐςι. *Ubi aliquis invitus est, is ei locus est custodia.* Addatur CHARRON de la Sagesse L. I. c. 39. n. 9. Exinde quoque colligitur, proprie dici non posse, ad pœnam aliquem teneri, seu pœnam ab aliquo deberi (*a*); quia pœna significat aliquid, quod invito est imponendum, & voluntatis aversionem ab illa involvit. At vero ad quæ proprie tenemur, talia esse intelliguntur, ut ad eadem præstanda ultro ac lubenter moveri debeamus. Unde apparet ratio, quare verbi gratia, quando in eodem vallo extruendo idem opus faciunt rusticus aliquis imperio domini citra mercedem, & maleficus ad id condemnatus, huic opus illud pœna sit, illi non item: quia illi ex obligatione; adeoque ultro id facere intelligitur, alteri vero idem tanquam aliquid ab ipsius voluntate abhorrens impouitur. Addatur *L. 22. D. de His qui notantur infamia*. Quod autem verbi gratia in Japonia damnati ad mortem ipsi sibi ventrem cultris dissecant, id non magis pro ultronea actione habendum, quam quod apud nos damnati ad locum supplicii ambulant; aut quod, uti fertur, in Hispania lictor dicat ad reum, sequere me, nec ligatus sit. Sicuti & olim in Lithuania memorant moris fuisse (*b*) ut damnati sibi crucem erigerent, & suis se manibus suspenderent (*c*). Hæc enim omnia pro actionibus ipsorum reorum haberi nequeunt, iisdemque majores molestiæ, quæ frustra reluctantes mansuræ erant, declinantur. Extraordinarium est, quod apud LIVIUM L. XXIV. c. 16. milites ignavos Gracchus jurejurando adegit, *non aliter, quam stantes cibum potionemque, quoad stipendia facient, capturos*. Nam invitis utique injecta erat religio, ut satius ducerent, ultro ignominiam subire, quam perjurio sese adstringere. Sic nec ille pœnam proprie dictam patitur, qui dum pro altero fidejubet, multam post exsolvere cogitur. Nam quare hic damnum sentiat, alterius peccatum occasio duntaxat est, sed causa proxima est ipsius obligatio ultro suscepta. Ex dictis etiam hoc consequitur (*d*); quemadmodum quis ubi damnum a se datum sarcivit, haudquidquam seipsum deferre tenetur, quo pœna a legibus statuta in ipsum decernatur; ita ob ean-

(*a*) Quæ ab AUCTORE hoc loco & paullo inferius dicuntur, ea admitti nisi eo sensu non possunt, quo nemo ad se ipsum *deferendum* obligatur. Hoc enim posterius ideo ratione ipsius Rei verum est, quia is se ipsum emendare potest, adeoque non opus habet auxilio Magistratos. Intuitu reliquorum civium autem inde confirmatur, quoniam occulto adhuc exemplo delicti, deficit etiam necessitas pœnæ. Sed perperam simul negatur, eum, qui deliquerit, penitus ad pœnam non obligari. Potissima ratio in eo sita est, quod sine pœnis finis Reipublicæ, qui est tranquillitas civitatis obtineri nequit, adeoque unusquisque civis, quum in finem hunc consensisse censeatur, præsumatur etiam consensisse in pœnas, tanquam media eo ducentia. Accedit, quod Principi sine controversia jus est, pœnas infligendi. Jam autem jus intelligi nequit sine obligatione, quæ ei respondeat. Obverritur huic posteriori rationi miles, qui jus habeat hostem occidendi, quum tamen hic pati id non teneatur. Verum concurrit in hoc exemplo collisio jurium, quæ regulam in se consideratam non infringit. Vid. L. III. c. 5. §. 1. nota 1. Illustrari id potest exemplo ejusdem militis, qui, etsi sæpe spe evadendi omni destituatur, tamen locum tueri, etiam in certissimo mortis periculo, obstrictus est.

(*b*) Infra c. 4. §. 6. H.

(*c*) Vid. infra c. 4. §. 6. nota 3.

(*d*) Vid. supra L. IV. c. 1. §. 20. H.

eandem rationem negatione, occultatione, aut per fugam isti sese subducere citra ullius obligationis violationem licere. QUINTILIANUS Declamat. 313. *Ea natura est omnis confessionis, ut possit videri demens, qui de se confitetur*. IDEM Declamat. 328. *Neque est quisquam tam perditus, tam inutilis sibi, qui non scelera committat proposito negandi* (*a*). Nam satis intricate loquitur BOECLERUS Præfatione ad Grotium p. 9. *Pœnæ inter homines meritum juris est naturalis, tum qua illud jus est, tum qua naturale est. Si jus est, obligationem parit: obligatio autem nulla neque esset, neque concipi posset, sine pœnæ alicujus violationi juris imminentis ratione*. Certum est, legis naturalis transgressores pœnam manere, quia hæc legis cujusque certa comes; & naturæ haudquidquam repugnat, ut qui malum fecit, malum patiatur. Sed illa nimis imperita foret illatio, si quis diceret; jus parit obligationem; ergo qui legem violat, obligatur in foro humano ad pœnam ultro sibi arcessendam. Argute HOBBESIUS de Cive c. 14. §. 7. *Secunda pars legis, quæ pœnaria appellatur, mandatoria est, & loquitur tantum ad ministros publicos*. Non extat in lege hoc præceptum; tu fur patrato furto ad patibulum ultro ambula; sed hoc extat; tu magistratus furem convictum suspendi curato. Ergo non peccat in eo fur, si non suspenditur, sed magistratus, qui proficuam Reipublicæ animadversionem intermisit. Quæ apud PLATONEM in Critone (p. 37. & seqq. Ed. VVechel.) Socrates disputat, cum Crito fugam e carcere suasisset; *Hoc modo leges patriæ violari, ad quas quilibet bonus civis teneatur: standum esse judiciis, quæ civitas tulerit: patriæ injuriam non reponendam, aut demonstrandum, ipsam iniqua facere*: magnanimitatis dictata sunt, quæ fortasse certo in casu viro magno & innocenti sequenda sunt; sed nostræ assertioni nequidquam opponuntur. Ex istis porro & hoc colligitur, quemadmodum in tribunali humano seipsum nemo deferre, aut de crimine ultro fateri tenetur; ita iniquum esse, in causis criminalibus reo juramentum calumniæ injungere (*b*). Quale in Areopago exigi solitum tradit DEMOSTHENES contra Aristocratem; & quidem horridum valde; ut sibi ipsi, gentique ac familiæ suæ exitium imprecaretur, insistens consecratis carnibus apri, arietis, & tauri. Hinc HOBBESIUS de Cive c. 2. §. 19. colligit, *responsiones in tormentis facti testimonium non esse, sed investigandæ veritatis adjumenta; ita ut sive verum sive falsum cruciatus respondeat, sive non omnino respondeat, jure faciat*. Conf. L. 1. §. 23. *D. de Quæstionibus* L. 18. §. 2. d. t. CHARRON de la Sagesse L. I. c. 37. n. 8. MONTAIGNE Essais L. II. c. 5. (*c*). Ubi etiam notandum, quod CTESIAS Indicis refert, esse apud Indos fontem, cujus aqua simul atque hausta fuerit, in morem casei coaguletur: cujus coagulatæ si quis tres obulos cum aqua biberit, quæcun-

(*a*) Vide supra L. IV. c. 1. §. 20.

(*b*) Quod aliqui sine ulla distinctione asserunt. V. GONZALETZ ad cap. final. de Jurament. calumn. n. 12. alii autem id restringunt ad reos capitis. V. LAUTERBACHIUS Tract. synopt. de Juramentis §. 7. n. 103. Conf. supra L. IV. c. 2. §. 22. & in not. H.

(*c*) GROTIUS epistolarum 1686. excusarum Amsterodami DCXCIII. innumera exstitisse exempla ait, hominum injuste supplicio adfectorum propter confessionem per tormenta extortam. Quare minime mirum sit, fuisse, quibus inter Christianos tormenta displicerent, in primis, quum in lege Mosaica nulla eorum mentio fiat. Apud Anglos non minus secure vivi, quam alibi, quamvis tormenta ibi non sint in usu: imo libera Republica nec civem Romanum quæstionibus subjici potuisse. Illud certum est, violentum hoc remedium non nisi rarenter adhiberi debere, nec fidem confessioni Rei, in tormentie factæ, habendam esse, si quicquam defuerit summæ circumspectioni, quam judicem in decernenda ea adbibere oportet. Dudum in Romanis constitit, ut apparet ex L. I. §. 23. D. de Quæstion. *Quæstioni fidem non semper* inquit Ulpianus, *nec tamen nunquam habendam, Constitutionibus declaratur: etenim res est fragilis, & periculosa, & quæ veritatem fallat. Nam plerique patientia sive duritia tormentorum ita tormenta contemnunt, ut exprimi eis veritas nullo modo possit: alii tanta sunt impatientia, ut in quovis mentiri, quam pati tormenta velint, ita fit, ut etiam vario modo fateantur, ut non tantum se, verum etiam alios comminentur*. Exemplum Isaac Orobii, cum aliis innumeris Judæie. Hispanie, inter tormenta obnitentis, se esse Christianum, vid. in CLERICI Biblioth. univers. T. VII. p. 289. & seqq. & apud BÆLIUM dans son Dictionaire Histor. & Critique T. II. p. 1399. 2 Ed. Add. Jo. GREVII Tribunal reformatum, libellus quem captivus scripsit in ergastulo Amsterodamensi, tortus antea, quatuor certatim operantibus carnificibus, nullo mortalium, præter ipsos carnifices, præsente. Nobilis quoque in hoc argumento THOMASII Dissertatio est, de Tortura ex foro Christianorum proscribenda.

cunque admiserit patefacit, eo enim die mente alienatur. Eo autem utitur rex erga eos, qui an objectis criminibus sint affines, certo vult cognoscere; nam si quis id de quo accusatur effutiverit, mortem sibi cogitur consciscere: sin indicio suo nullius criminis convincatur, absolvitur. Accurate tamen observandum, in plerisque legibus partem quasi dispositivam & comminatoriam concipi per duas orationes absolutas, hoc modo, *non facies* & *qui fecerit*, *pœnas dabit*: in quibusdam posteriorem partem esse velut conditionem prioris interdicti; hoc modo: *non facies*, *nisi hoc multæ nomine exsolvere malis*. Et in hoc genere legum, quæ sanctio pœnalis videri potest, revera esse instar tributi; dum in arbitrio subjectorum relinquitur, pecuniam lege dictam exsolvere velint, an actu aliquo abstinere. Id quod potissimum in legibus sumptuariis usu venit, quarum finis sæpe est alternativus, aut ad frugalitatem cives adducere, aut ærarium lucupletare. Nam licentiam violandi leges naturales pecunia redimendam prostituere illicitum fuerit. Sed reliquæ leges regulariter id tantum per pœnam intendunt, ut cives a peccatis absterreantur (*a*). Inde naturam pœnæ haudquidquam intellexit ferox ille juvenis (*b*), qui cum a prætore sciscitaretur, quanta mulcta esset solvenda pro inflicta alapa, pecuniam deposuit, & ipsi prætori alapam inflixit. Nam leges super injuriis non solent eo modo ferri, ut licentia injuriam alteri inferendi certa pecunia redimatur. Unde & apparet, in illis duntaxat legibus, ubi prohibitio est alternativa aut conditionalis, a culpa regulariter immunem esse, qui mulctam exsolverit, aut exsolvere paratus est, ad quam præstandam etiam obligatur: non autem in aliis legibus, in quibus absolute aliquid interdicitur. Addimus autem & hoc, non debere esse leges pure pœnales; seu quæ nihil aliud intendant, quam ex mulcta lucrum facere (*c*). Equidem sunt, qui legem pure pœnalem appellent, quæ simplici ordinationi pœnam tantum apponat, nec quidquam tamen expresse aut jubendo præcipiat, aut vetando. Ejusque exemplum tale afferunt: *Qui civium electus præturam recusaverit, centum aureos in commune pendito*. Verum Nos arbitramur, huic & similibus statutis isthoc præceptum subesse: *Ne quis rite electus operam suam Reipublicæ subtrahat*; sic ut prius illud hujus sit velut annexa clausula pœnalis. Conf. Rob. SANDERSON. de Obligat. conscient. prælect. 7. §. 13. seqq.

§.V. PORRO cum & judex justus audiat, qui delinquenti competentem pœnam infligit, & justitia administrari dicatur, ubi pœnæ recte decernuntur: inde inter Philosophos disceptatum, ad quamnam justitiæ speciem pœnarum impositio pertineret, ad commutativam, an distributivam, seu si Grotii termini placeant, ad expletricem, an attributricem. Qui pœnarum exactionem ad justitiam distributivam retulerunt, hoc argumento utuntur, quod sicuti in bonorum, ita & in pœnæ distributione plus merenti plus, minus merenti minus detur. Et cum ex mente illorum justitia distributiva versetur circa illas res, quæ a toto dantur partibus, seu a civitate singulis civibus, pœnæ utique a civitate ad singulos perveniant. Quibus reponitur: falsum esse, quod illi supponunt, justitiam distributivam toties locum habere, quoties inter terminos plures duobus instituatur æqualitas, seu quoties aliquid inter plures uno proportionanter est partiendum. Nam in contractu societatis partes lucri inter plures uno socios pro rata distribuuntur, & tamen in hoc contractu alio modo partes lucri, quam aut præmia aut pœnæ debentur. Sane enim ex pacto pœnas non deberi manifestum est, neque quispiam, dum civitati se subjicit, pœnas sibi utique pro delictis infligi stipulatur (*d*). Eoque pœnarum impositio haudquidquam ad justitiam distributivam, quam nos supra descripsimus, quadrat. Deinde quod magis nocentes gravius, minus

(*a*) Conf. supra L. IV. c. 2. §. 23. H.

(*b*) Apud GELLIUM L. XX. N. A. c. 1. H.

(*c*) Et sunt pro laqueis, cassibus, plagis, retibus, in quæ incidentes miseræ aviculæ deplumantur. V. MACHIAVELLUS L. III. Differt. ad Livium 19. & Bacon. de VERULAMIO in Histor. Henrici VII. Angl. Regis. H.

(*d*) Est id quidem satis exploratum: sed quoniam tamen Principi jus vitæ & necis, sive jus gladii confertur, eidem sine dubio tacite etiam promittitur, fore, ut nemo civium resistat, si hoc jure Princeps in ipsius persona uti velit.

nus nocentes levius puniuntur, id duntaxat est per consequentiam, & ex accidenti, non quod istud primo & per se spectetur. Nam in imponenda delicto alicui pœna non necessum est, ut illud delictum cum alio delicto comparetur, & quam rationem gravitatis illa inter se habent, eandem quoque pœnæ utrinque decretæ habeant: sed cuivis delicto velut seorsim pœna decernitur, gravior aut levior, prout publica id utilitas requirit. Etsi hoc plerumque eveniat, ut gravi delicto gravior pœna, levi levior constituatur. Eorum, qui ad justitiam commutativam pœnas retulerunt, aliqui hoc negotium ita consideraverunt, quasi delinquenti aliquid per pœnam tribuatur, sicut in contractibus fieri solet. In quem errorem eos induxit vulgaris locutio, qua dicimus, *pœnam deberi illi, qui deliquit*. Quæ tamen locutio plane est ἄκυρος. Nam cui proprie debetur aliquid, is in debitorem jus habet, ut debitum illud ab ipso possit exigere. Quis autem dixerit; delinquentem jus habere, ut a magistratu pœnam sibi infligendam postulare queat? Igitur sensus istius locutionis est hic, magistratus a fonte pœnam legibus definitam recte potest exigere. GROTIUS L. II. c. 20. §. 2. in pœnis exercendis tradit justitiam expletricem spectari primo ac per se; idque *quia, qui punit, ut recte puniat, jus habere debeat ad puniendum, quod jus ex delicto alterius nascitur*. Enimvero decepit istum ambiguitas vocabuli *juris*. Diversissima enim sunt: jus habeo ad aliquid agendum, & jus habeo ad aliquid ab altero accipiendum. Prioris sensus est, potestas mihi competit certum actum exercendi, & in eo me impedire nemo debet. Posterioris sensus hic est: jus est mihi ab altero quid habendi, ita ut eidem alteri quoque insit obligatio id mihi tribuendi. Atqui quando de justitia expletrice agitur, juris vocabulum non in priori, sed in posteriori significatu accipitur. Idque jus hæret in eo, qui aliquid accipit, non in eo, qui aliquid tribuit, verbi gratia, quando operario mercedem solvo, dicor justitiam expletricem exercere, non ideo quia ego facultatem habeo isti quid dandi; sed quia ille jus habet mercedem me poscendi. Sic recte utique dico, jus habeo servo meo imperandi, ut calceos mihi detrahat. Sed quis inde velit concludere, ergo quando istud ministerium servo impero, justitiam exerceo? Par autem est huic illa collectio; quia pœna non recte potest infligi, nisi ab eo, qui jus habet illam infligendi, ergo per pœnam exerceetur justitia expletrix. Alterum GROTII argumentum est, *quod in delictis & pœnis sit aliquid, quod ad contractuum naturam accedat. Nam sicuti qui vendit, etiamsi nihil peculiariter dicat, obligasse se censetur ad ea omnia, quæ venditioni sunt naturalia: ita qui delinquit, sua voluntate se videtur pœnæ obligasse; quippe cum cuilibet ratio suggerat, crimen grave non posse non esse punibile, sicut qui directe & deliberato consilio peccare voluit, per consequentiam etiam pœnam voluerit mereri*. Inde & sacris literis familiare est, peccatum vocare nomine debiti; ad quod luendum æque teneamur, atque illi, qui creditoribus suis ob mutuum sunt obstricti. Add. L. 34. D. *de Jure fisci* (a). L. *ult. C. ad L. Juliam majestatis* (b). Apud TACITUM A. XII. (c. 53.) fœmina, quæ ignaro domino alieno sese servo conjunxisset, *in sui servitutem consensisse fertur*. Ad quod argumentum respondemus, id equidem manifestum esse, si quis sciat delicto alicui pœnam constitutam, & tamen sponte id admittat, eum de injuria sibi illata non posse queri, aut quod inhumaniter secum agatur, quando ad pœnam trahitur. Et hunc sensum pleraque citatorum dictorum non sine figura exprimunt. Verum ideo haudquidquam recte dicitur, aliquem in pœnam suam directe & immediate consensisse, aut potius ex proprio consensu ad eandem sustinendam sese obligasse. Cum nemo delictum admittat, quin simul speret, sese latendo, aut alia ratione pœnam declinaturum. THUCYDIDES L. III. (c. 45. princ. Edit. Oxon.) *Constitutum est in Rebuspu-*
blicis

(a) *Imperatores* Severus & Antoninus (Asclepiadi) *ita rescripserunt: Tu, qui defensione omissa redimere sententiam maluisti, cum tibi crimen objiceretur, non immerito quingentos solidos inferre fisco jussus es: omissa enim ipsius causæ inquisitione, ipse te huic pœnæ subdidisti*, L. 34. D. de Jure Fisci.

(b) *Nam ex quo sceleratissimum quis consilium cepit, exinde quodammodo sua mente punitus est*, L. 8. princ. ad Leg. Jul. Majest.

blicis capitis supplicium multis delictis: tamen homines spe incitati pericula capessunt, nec quisquam desperans insidias successurus, in ancipitem se casum dare solet. Quæ vero unquam civitas defectionem molita est, quæ se majorem apparatum habere non sit opinata? Frustra quoque est VASQUIUS Controv. illustr. L. I. c. 28. n. 12. 13. qui exinde delinquentes suo consensu ad pœnam ferendam obligari contendit, quod utique leges etiam pœnales sint quædam conventio civium, aut quod saltem potestas legislatoria ex conventione civium proveniat. Nam leges pacta aut conventiones non esse, alibi demonstratum; & non absurdum est, meo consensu potestatem aliquam constitui, quæ postea actus quosdam in me invitum queat exercere. Etsi quod in eam potestatem ipse consenserim, faciat, ut queri non possim, si ista deinceps in me vires suas exserat. Peccatum autem cum debito comparatur, non quasi ad eam sustinendam ex consensu suo quis teneatur; sed quia legislator non minus potestatis nactus fuit ad pœnam a delinquente, quam creditor ad mutuo datam pecuniam a debitore exigendam, & quia peccatoris corpus atque bona non minus magistratui pro delictis, quam debitoris bona creditori pro debitis sunt obnoxia. Circa divisionem obligationum in eas, quæ *ex consensu*, & quæ *ex delicto* oriuntur (*a*), in elementis juris Romani traditam, observandum, ex delicto oriri obligationem proprie dictam ad damnum sarciendum, non autem ad pœnam sustinendam. Eaque ipsa obligatio proprie fundatur non in eo, quod quis in pœnam consensit; sed quia ejus restitutionis necessitas post introductum rerum dominium ex jure naturali provenit. Sic quod ARISTOTELES *contractus* alios facit *spontaneos*, alios *invitos*, illud ita est explicandum. Quemadmodum in contractibus onerosis æquale æquali est pensandum, ita & in delicto damnum æquipollente resarciendum. Cur autem obligationi ad sarciendum damnum vocabulum contractus inviti fuerit inditum, inde est, quia, verbi gratia, in mutuo creditoris voluntate fit, quod ipsius pecuniam debitor acceperit; sed quod, verbi gratia, fur rem mihi subductam aut ejus æstimationem tenetur restituere, id non meo consensu factum, sed ille me invito hanc sibi obligationem conciliavit. Nam sane ego maluissem, ut meam mihi rem iste intactam reliquisset, quam ut mihi onus injungeretur, actionem furti eidem intentandi, præsertim ubi illa non nisi in simplum datur. Cæterum ad rem & hoc facit considerasse, regulariter omni juri obligationem in altero respondere. Quando igitur delictum fuit patratum, in læso est jus ad postulandam damni reparationem, in lædente obligatio ad pensandum damnum. Id quod ad justitiam expletricem spectat. Sed quatenus delictum est aberratio a lege, in rectoribus civitatum est potestas pœnam convenientem exigendi; sed in delinquente nulla est obligatio ad pœnam ultro explendam (*b*). Quo intuitu pœnarum exactio ad justitiam expletricem non quadrat. Quæ cum ita sint, nihil aliud restat, quam ut dicamus ad neutram justitiæ speciem pœnas pertinere; sed easdem peculiari specie justitiæ temperari. Ni dicere malis, tam impositionem pœnarum, quam distributionem præmiorum, super quibus peculiari pacto in antecessum non fuit conventum, partes esse prudentiæ, quæ cum officio regendi alios est conjuncta: eoque ad justitiam universalem referenda.

§. VI. ILLUD igitur ab omnibus sanis admittitur, utut natura omnes homines sint æquales, & in ipsa pœna sit aliquid asperum atque durum, dum ultro homo hominem afflictum aut perditum it; & licet quoque sapientissimus Creator naturam rerum & hominum ita disposuerit, ut

(*a*) *Aut enim* (Obligationes) *ex contractu sunt, aut quasi ex contractu: aut ex maleficio, aut quasi ex maleficio*. §. 2. Inst. de Obligat.

(*b*) Bene dicit *ultro*: nam ut §. antecedente est evictum, reus se ipsum deferre haut tenetur. Hactenus tamen in reo utique est obligatio, quod is summo imperanti aut ejus ministris, pœnam exigentibus, resistere haud possit; carceres etiam effringens novæ se pœnæ obnoxium faciat (vid. *L. 1. pr. D. de Effractor.* & *L. 1. C. de Custodreor.*) Quæ obligatio, quoniam ex voluntate in civitatem coeuntium & summam potestatem deferentium, in reo est perfecta, quid vetabit, pœnas delictorum, quibus Respublica semper vel proxime vel remote læditur, ad justitiam expletricem referri? Certe justitia vindicativa, quam AUCTOR hic comminiscitur, in effectu ab illa non differt. H.

ut malitiam mala ultro comitentur, & auctorem suum velut ulciscantur: pœnam tamen etiam positivam humanam in se nihil habere æquitati naturali repugnans, quin potius ob salutarem usum eandem generi humano maxime esse necessariam. Nam uti salus humani generis requirebat, constituto imperio æqualitatem hominum tolli; ita in tanta hominum malitia, rectique aversatione vis imperii peribat, ni repræsentatione alicujus mali mortales pravi in ordinem redigi possent (*a*). Cum porro & facienda, & omittenda, nec non ipsa pœna, quæ secus facientes manet, publice prius promulgentur; neminem habet, quem accuset, præter seipsum, qui ultro contra leges peccando pœnarum asperitatem in sese irritat.

§. VII. Cui porro homini, & abs quo pœnas sumendi potestas competat, super eo GROTIUS d. l. §. 3. ita censet (*b*): *Per ipsam naturam non determinatum, cui homini jus pœnas sumendi competere debeat; nisi quod satis indicet natura, convenientissimum esse, ut id fiat ab eo, qui superior est; non tamen ut omnino hoc demonstret esse necessarium. Nisi vox superioris eo sumatur sensu, ut is, qui male egit, hoc ipso se quovis alio inferiorem censeatur fecisse. Cui consequens fit, ut saltem ab æque nocente nocens puniri non debeat.* Vid. Joan. VIII. 7. Roman. II. 22. Enimvero nobis fixum sedet, potestatem pœnas sumendi esse partem imperii (*c*), adeoque neminem posse pœnam proprie dictam alteri imponere, nisi qui in ipsum imperium habet. Licet enim, posita hominum malitia & ad alios lædendos proclivitate, ad conservandam inter homines socialitatem necessum sit pœnas exerceri; quilibet autem actiones suas ad socialitatem, tanquam bonum universi generis humani, referre debeat: tamen non sequitur, singulos debere quoslibet actus ad socialitatem facientes exercere, qui scilicet utiliter exerceri nequeunt, nisi positis certis requisitis. Sicuti & imperio inter homines opus est, nec tamen quilibet in quoslibet illud exercere potest aut debet. Deinde non omne malum, quod ob antegressum peccatum infertur, pœna est; sed quod antea denunciatum, & post cognitionem delicti fuit impositum. Adeoque a pœnarum censu excluduntur mala per modum belli illata, licet & ipsa cautionem de non accipiendis in posterum injuriis efficiant. Nam in bello cautionem sibi quisque propriis viribus, & proprio ex arbitrio procurat: per pœnas læsis cautio per vires, & ex judicio superioris procuratur. Ut bello aliquis coerceatur, directe interest duntaxat ejus, qui fuit læsus: sed ut pœnis quis castigetur, non hujus tantum interest, sed & totius civitatis. Sic an bello quis injurias exsequi velit, in arbitrio læsi est; sed an pœna sit exigenda, in superioris est potestate, qui etiam isto deprecante eandem potest exigere. Denique pœnæ quantitas ante delictum regulariter definita est; cautio bellica pro conditione status nostri & hostium sumitur. Porro licet natura non determinet; Cajus an Sejus pœnarum exactor esse debeat, non magis quam eadem Cajum aut Sejum reges designavit: ipsa tamen ratio satis liquido ostendit, pœnam, utpote sententiæ judicialis exsecutionem, a superiore proficisci debere, seu tali, qui in sontem imperium habet. Neque opus est arguta illa interpretatione vocabuli *superioris*. Nam falsum est; quælibet peccata ita deformare hominis dignationem, ut ob ea patrata statim velut inter bestias sit referendus (*d*). Neque sequitur, hic homo delictum admisit, ergo mihi competit potestas pœnam de ipso sumendi. Si enim delictum sit commissum contra me, in libertate naturali degenti reparationem damni & cautionem per modum belli exigere licet. Ubi in alium, cu-

(*a*) Hinc Rempublicam duabus contineri rebus, pœnis & præmiis, dixit Solon, & probat CICERO in Bruto. H.

(*b*) Grotium secutus, AUCTOR ANGLIUS Libello de Gubernat. civitatum c. 2. §. 4. & seq. cujus argumenta expendi Differtat. de Socialit. primo jur. natur. princip. sect. 3. §. 25. GROTIUS ipse ad Matth. V. 40. Videtur opinionem suam deserere. *Justam*, inquiens, *causam suscipiendi belli esse non arbitror, hoc unum, quod populus alter a recta pietate abhorreat. Quis enim in illum populum alteri populo aut Regi judicium dedit? Σπάρτην ἔλαχες, ταύτην κόσμει. Spartam, tibi quæ contigit, orna.* Et recte a PLUTARCHO dictum; *Alieni cupiditatem esse uti hoc prætextu, quod barbariem emolliat.* H.

(*c*) Vid. not. 3. ad §. 4. ubi contra dissentientes adseritur hæc AUCTORIS sententia.

(*d*) Præsertim in statu naturali, ubi nemo alterum superiorem vel judicem agnoscit. H.

cujus defensio mihi peculiariter commissa non est, peccatum fuit, illius ultionem non magis extra causam fœderis mihi arrogare possum, quam jus dicere illis, qui mihi non sunt subjecti. Vid. Exodi II. 14. Dictum Democriti, *natura imperare congruit præstantiori*, ita est explicandum: si consensu plurium in aliquem sit conferendum imperium, ubi nemini præ altero ad illud habendum peculiare jus competit, rationi est convenientissimum, ut idem deferatur præstantissimo, & qui præ cæteris pollet artibus ad bene imperandum idoneis. Nequaquam autem hic imperium in alios prætendet, nisi ultro ipsi sese subjecerint (*a*). Effatum autem Grotii, *non debere neque nocentem ab nocente puniri*, proprie non pertinet ad eos, queis potestas publica competit pœnas exigendi; sed qui nulla ex necessitate officii, & ostentando adversus vitia odio ad censuram, aut accusationem vitiorum privata auctoritate prorumpunt. Etsi sane indecorum, & ad reverentiam magistratuum legumque minuendam valde sit efficax, si exactor justitiæ iisdem macularus deprehendatur vitiis, quæ in aliis vindicatum it. Cum non irasci vitiis, sed eorundem dulcedinem aliis videatur invidere, qui in aliis punit, quæ ipse committit. Vid. Plinius L. VIII. Epist. 22. (*b*). Platoni Minoe (p. 568. D. Ed. VVech.) *φαῦλοι ἄνθρωποι*, *improbus homo* vocatur, qui *ἐνόμιζε μὲν ἕτερα, ἐποίει δὲ ἄλλα παρ' ἃ ἐνόμιζεν*, *alia ipse fecisset, alia facienda mandasset*. Add. Gratianus Caus. 3. quæst. 7. c. 3. 4. seqq. Neque tamen Neroni matricidæ non licebat capitalia supplicia in sontes pari ex crimine exigere (*c*). *Non tamen Domitiano mulieres adulterii damnare, quas ipse stupraverat*: apud Zonaram Tom. II. Quo spectat illud dictum Medææ apud Senecam (v. 500. & seqq.) *Cui prodest scelus, fecit. Tibi innocens sit, quisquis pro te est nocens*. Multo magis autem ultronei delatores & censores cavere debent, ne sibi occinatur illud Juvenalis Sat. 2. (v. 22. & seqq.) *Loripedem rectus derideat, Æthiopem albus, Quis tulerit Gracchos de seditione querentes? Quis cœlum terræ non misceat, & mare cœlo, Si fur displiceat Verri, ac homicida Miloni, Clodius accuset mœchos, Catilina Cethegum. In tabulam Sullæ si dicant discipuli tres*. Aut illud Ejusdem Sat. 3. (v. 38. 39. 40.) *Felicia tempora, quæ te Moribus opponunt: habet jam Roma pudorem, Tertius e cœlo cecidit Cato*. Seneca L. II. Controv. 14. *Turpe est sic castigare vitia, ut imiteris*. Cicero Tusc. Quæst. L. III. (c. 30.) *Est proprium stultitiæ, aliorum vitia cernere, oblivisci suorum*. Plautus Trucul. (Act. I. sc. 2. v. 58.) *Qui alterum incusat probri, eum ipsum se intueri oportet*. Nam *sic agitur censura, & sic exempla parantur, Cum judex alios, quod monet, ipse facit*. Ovidius Fastor. L. VI. (c. 647. 648.) Cæterum in eo nobiscum sentit Hobbesius Leviath. c. 28. quod pœnam a superiori, ut tali, proficisci statuit. Etsi alias definitio pœnæ, quam tradit, justo sit angustior, quod & comprehendat duntaxat pœnas ab imperio civili inflictas, & unius tantum finis mentionem faciat. *Pœna*, inquit, *est malum transgressori legis auctoritate publica inflictum, eo fine, ut terrore ejus voluntates civium ad obedientiam conformentur*. Ex eo tamen recte infert, pœnas proprie dictas non esse, injurias aut ultiones privatorum, mala auctoritate publica inflicta, sed citra antegressam condemnationem, mala inflicta ab usurpatore imperii, mala inflicta sine consilio cives reformandi (*d*) sed hæc omnia facta esse hostilia. Ubi tamen notandum, non statim ex ejusmodi pœna spuria statum hostilem resultare, aut jus præberi licentiam hostilem exercendi, seu eum, qui tali malo afficitur

(*a*) Sane judicii præstantia & immunitas a vitiorum labe aptitudinem tribuit solam, non jus, ceu quod sine alterius consensu non nascitur. Et quomodo quis præstantiam suam alteri eam neganti probabit. Vid. supra L. I. c. 6. §. 10. sequ. L. III. c. 2. §. 2. infra h. l. c. 4. §. 15. 17. Adde H. GROTIUM ipsummet L. II. de J. B. & P. cap. 22. §. 9. & 10. H.

(*b*) *Nosti ne hos, qui omnium libidinum servi sic aliorum vitiis irascuntur, quasi invideant; & gravissime puniunt, quos maxime imitantur, quum eos etiam, qui non indigent clementia ullius, nihil magis quam lenitas deceat*.

(*c*) Aut Augusto adultero, ut mori cogeret Proculum, ex acceptissimis libertis, compertum adulterare matronas. SVETONIUS in Augusto. c. 67. H.

(*d*) Quod verum non esse, in fine §. sequentis observat AUCTOR, modo punitio alias legibus Reipublicæ convenienter fiat.

citur, statim accipere licentiam hostilia alteri reponendi, qui malum infert. A pœnis itidem excludit mala, quæ malas actiones naturaliter consequuntur, puta, cum quis vim alteri inferens occiditur aut vulneratur, aut quando ab actione illicita morbum contrahit; etsi pœnæ divinæ rationem id habere possit. Item si malum inflictum minus sit, quam bonum, quod crimen commissum naturaliter sequitur, esse potius pretium seu redemtionem criminis, quam pœnam. Sub factis quoque hostilibus numerat, si pœna major infligatur, quam quæ lege est determinata, si pœna sumatur ob factum nulla lege vetitum; si plectatur rex; si malum inferatur hosti manifesto. Sed quod addit, si qui civis fuerat hostem se declaraverit, non ut civem sed ut hostem pati; adeoque reos læsæ majestatis puniri posse pœna arbitraria tanquam hostes, id ideo admitti non posse videtur, quod utique pœna rebelli inflicta ex vi imperii procedat, & tanquam a superiore, utut rebellis ille hostilem in huncce animum sumserit, & aliquando acie fuerit vincendus, ut reus peragi possit. Sicuti qui fugitivum suum persequitur, id utique jure dominii, non jure belli facit. Accedit quod mala hosti illata infamiam non habeant; quæ tamen ejusmodi pœnas rebellibus inflictas cumprimis comitatur.

§. VIII. Videndum deinde est de fine pœnarum, quem homines sibi circa easdem exigendas propositum habere debent, postquam damnum jam est reparatum, aut per naturam reparari nequit. Ubi primo hoc ponendum, etiamsi in se non iniquum videatur, ut qui malum fecit, malum patiatur; Pindarus Nem. Od. 4. (*v.* 52.) *ῥέζοντά τι ϛ παθεῖν ἔοικε· Eum qui afficit alium malo aliquo, etiam aliquod malum ab alio pati, consentaneum rationi est.* Euripides Hecuba, (v. 1250. 1251.) *Ἀλλ' ἐπεὶ τὰ μὴ καλὰ πράσσειν ἐτόλμας, τλῆθι ϛ τὰ μὴ φίλα. Sed postquam quæ honesta non sunt facere ausus es, sustine etiam quæ non grata sunt;* tamen non recte hominem pœnas exigere, nisi aliqua inde resultet utilitas. Et ideo Hobbesius de Cive c. 3. §. 11. inter leges naturales hanc quoque posuit; *in ultione seu pœnis spectandum esse non malum præteritum, sed bonum futurum; hoc est, infligere pœnam nullo alio fine licitum esse, nisi ut ipse, qui peccavit, corrigatur, vel alii ejus supplicio moniti fiant meliores.* Plato Protag. (p. 226. A. B. Ed. VVech.) *Qui ratione punire aggreditur, non præteriti sceleris causa punit; neque enim assequi potest, ut quod est factum, sit infectum; sed futurum respicit, ne iterum aut ipse, aut alius quilibet exemplo ejus adductus delinquat* (*a*). Idem dictum allegatur a Seneca de Ira, L, I c. 16. (*b*). Add. Grotius ad Levit. c. XIX. 18. Equidem in pœnis omnino quoque est *respiciendum* ad malum præteritum, seu antegressum delictum, cum citra hoc pœna plane non exsistat, est tamen præterea etiam *prospiciendum*, ad finem ne frustra male sit homini, nocenti licet, nobis tamen cognato, ob factum, qnod emendari amplius non potest (*c*). Confirmat autem legem suam Hobbes duplici ratione, tum quia unusquisque lege naturali tenetur alteri ignoscere, modo cautum sit prius de futuro tempore; tum quia ultio, quatenus solum præteritum consideratur, nihil est aliud quam triumphus, & gloria animi, quæ ad nullum finem dirigitur; adeoque vana est, & præter rationem. Digna est Attilæ sententia apud Jornandem de Rebus Geticis c. 39. *Quid forti suavius, quam vindictam manu quærere? Magnum munus a natura, animum ultione satiare.* Add. Baco Sermon. fidel. c. 4. Quin contra judex, ubi necessario ad pœnam procedendum est, haudquaquam ex suppli-

(*a*) Οὐδεὶς γὰρ κολάζει τοὺς ἀδικοῦντας, πρὸς τούτῳ τὸν νοῦν ἔχων, ϗ τούτου ἕνεκα ὅτι ἠδίκησεν, ὅστις μὴ ὥσπερ θηρίον ἀλογίστως τιμωρεῖται. ὁ δὲ μετὰ λόγου ἐπιχειρῶν κολάζειν, οὐ τοῦ παρεληλυθότος ἕνεκα ἀδικήματος τιμωρεῖται, (οὐ γὰρ ἂν τό γε πραχθὲν ἀγένητον θείη) ἀλλὰ τοῦ μέλλοντος χάριν, ἵνα μὴ αὖθις ἀδικήσῃ μήτε αὐτὸς οὗτος, μήτε ἄλλος ὁ τοῦτον ἰδὼν κολασθέντα.

(*b*) Nam, ut PLATO ait, Nemo prudens punit, quia peccatum est, sed ne peccetur. Revocari enim præterita non possunt: futura prohibentur. Add. PLATONIS Gorgias in fine p. 357. E.

(*c*) Quam ob causam a furioso pœna non sumenda, utut is ante furorem delictum commisisset. Idque BALDO jam olim visum *in L. Furiosum. 9. C. qui Testam. facer. poss.* & plerisque alus placuit, teste Catell. COTTA in Memorabil. voce homicidium. CARPZOVIUS Praxi criminal. 145. n. 22. Add. Joann. a SANDE *ad L. 5. D. de Reg. jur. H.*

supplicio noxiorum voluptatem debet capere. Valer. Maximus L. II. c. 9. f. 3. Claudianus de consulatu Manlii, (v. 224. & seqq.) *Qui fruitur pœna, ferus est, legumque videtur Vindictam præstare sibi. Diis proximus ille est, Quem ratio, non ira movet: qui facta rependens Consilio punire potest*. Vulcatius Gallicanus in Avidio Cassio, (c. 12.) *Non unquam placet in Imperatore vindicta sui doloris*. Recte quoque Augustus apud Svetonium c. 32. *Diuturnorum reorum, & ex quorum sordibus nihil aliud quam voluptas inimicis quæreretur, nomina abolevit*. Seneca de Ira L. VI. *Rector civitatis damnatum cum dedecore & traductione vita exigit; non, quia delectetur ullius pœna, sed ut documentum omnium sint, & qui vivi noluerunt prodesse, morte certe eorum Respublica utatur*. Haudquidquam tamen cum Hobbesio Leviath. c. 28. factum hostile vocabimus, ubi genuinum pœnarum finem præ oculis non habuerit imperans, modo alias pœna secundum leges civitatis infligatur. Add. *L. 7. in fine D. de Servis exportandis*. Grotius dicto loco §. 5.

§. IX. Cæterum genuinus pœnarum finis est præcautio læsionum; quæ provenit, si vel in melius emendetur, qui peccevit, aut alii ejus exemplo, ne deinceps velint peccare, vel si ita coerceatur qui peccavit, ut non possit deinceps peccare. Quod Grotius dicto loco sic exprimit (*a*): *In pœnis respici vel utilitatem ejus, qui peccavit, vel ejus, cujus intererat non esse peccatum, vel indistincte quorumlibet*. Conf. Seneca de Clement. L. I. c. 22. (*b*) Primum genus pœnæ huc spectat, ut istius animus emendetur, & a libidine peccandi purgetur eo medendi modo, qui est per contraria. Nam quia omnis actio, præsertim deliberata & frequens, gignit quandam sui proclivitatem, quæ adulta habitus dicitur; ideo vitiis quam primum adimenda est illecebra. Quo pertinet illud Socratis apud Platonem Gorgia, (p. 325. 326.) *Injustus miserior est, si injuriam pœnas nunquam luat: minus vero miser, si luat, suppliciumque justum diis, hominibusque reportet*. Nam *qui luit pœnas, a pravitate animæ liberatur*. Seneca de Ira L. I. c. 5. *Castigatio sincera, & cum ratione aliquando necessaria est. Non enim nocet, sed medetur specie nocendi. Quemadmodum quædam hastilia detorta ut corrigamus adurimus, & adactis cuneis, non ut frangamus, sed ut explicemus, elidimus; sic ingenia vitio prava, dolore corporis animique corrigimus*. Id tamen non necessarium est, quod dicto loco paulo post sequitur: *Sive per nos, sive per alium quempiam nobis charum inferatur injuria, sponte nostra judici nos puniendos, tanquam medico, festinanter offerre; ne inveteratus injuriæ morbus sic inficiat animum, ut insanabilem reddat*. Nam cui ita dispositus est animus, ut ad vitium corrigendum ultro velit pœnam arcessere, judice medico opus non habet, sed sibi ipse ad curationem est sufficiens. Apulejus de Dogmate Platonis, (p. 615. Ed. in usum Delphini.) *Gravius & acerbius est omni supplicio, si noxio impunitas differatur, nec hominum interim animadversione plectatur*. Plato de LL. L. IX. (sub init. p. 1098. A.) *Nullum supplicium lege factum ad malum tendit. Sed duorum alterum fere semper solet, efficere. Nam aut melior, aut certe minus pravus, qui pœnas dedit fieri solet*. Aristoteles Nicom. II. c. 2. Αἱ κολάσεις ἰατρεῖαί τινές εἰσιν· αἱ δὲ ἰατρεῖαι διὰ τῶν ἐναντίων πεφύκασι γίνεσθαι. *Castigationes medicinæ sunt. Medicinæ autem per contraria fieri sueverunt*. Alcinous de Doctrina Platonis c. 32. *Conducit improbo dare pœnas, quemadmodum ægro corpus curandum dare medico. Omnis enim castigatio peccantis animæ medicina est quædam*. Tacitus A. III. *Corruptus simul & corruptor, æger & flagrans animus haud levioribus remediis restinguendus est, quam libidinibus ardescit*. Plato Critia, (p. 1098. A.) Δίκη δὲ ὀρθή, τὸν πλημμελοῦντα ἐμμελῆ ποιεῖν. *Justa pœna ejus, qui per negligentiam peccavit, est, ut cautus efficiatur.*

§. X. Circa exactorem hujusmodi castigationis ita statuit Grotius dicto loco §. 7. *punitionem, quæ emendationi peccantis*

(*a*) Græci autem ad tria vocabula revocant, νουθεσίαν, ἀναπλήρωσιν, παράδειγμα. V. GELLIUM L. VI. N. A. c. 14. H.

(*b*) *In quibus* (alienis) *injuriis vindicandis hæc tria lex secuta est, quæ Princeps quoque sequi debet: aut ut eum, quem punit emendet; aut ut pœna ejus ceteros meliores reddat; aut ut sublatis malis ceteri securiores vivant*. SENECA de Clement. L. I. c. 22.

tis inseruit, natura cuivis exercere liberum esse, modo quis judicio polleat, & ejusdem generis, aut aliis vitiis non teneatur. (ISOCRATES de Permutatione, (p. 539. Ed. Paris.) *Eos ego improbissimos omnium, & maxima pœna dignos esse puto, qui de iis rebus alios accusare audent, quibus ipsi constricti tenentur.* LACTANTIUS Div. Instit. L. IV. c. 23. *Antequam mores aliorum corrigas, tuos corrige.* Apud TACITUM H. II. (c. 10. in fine.) cum Faustum Crispus, qui easdem accusationes cum præmio exercuerat, damnasset, additur: *Non pœnam criminis; sed ultorem displicuisse.* ARNOBIUS adversus Gentes L. I. (p. 21. Ed. Lugd. Bat.) *Res agitis injustas, ut id in nobis constituatis damnabile, quod & ipsi vos factitatis: aut quæ vobis licere permittitis, consimiliter aliis licitum esse nolitis. Ast vero in verberibus, & aliis remediis, quæ coactionis quid habent, naturam non fecisse discrimen inter personas, quibus id liceat, vel non liceat in alium statuere. Nisi quod ratio parentibus in liberos ejus juris usurpationem pro affectus necessitudine peculiariter commendarit. De cætero leges civiles recte ad proximos duntaxat affectus restrinxisse communem illam hominum propinquitatem, rixarum vitandarum causa.* Enimvero hæc nobis non satisfaciunt. Nam jam monitum (*a*), pœnam proprie dictam non posse sumi nisi ab imperante, quicunque demum istius finis sit (*b*). Unde & castigatio, quæ verbis fit, magis consilium, & admonitio videtur, quam pœna; & ubi ea vehementioribus verbis peragitur, non tam communi aliquo jure concessa, quam peculiariter ex amicitiæ lege sancita. Indicio est, quod ignotum castigare conanti statim occinitur illud TERENTII Heauton. Act. I. Sc. 1. (v. 23. 24.) *Tantumne ab re tua est otium tibi, Aliena ut cures; æque nihil quæ ad te attinent?* Unde & d. l. Chremes ad castigandum alterum accedens, ad jus vicinitatis provocat, quam ipse *in propinqua parte amicitiæ putat* (*c*). CURTIUS L. III. de Hephæstione (c. 12. n. 16.): *Libertatis in admonendo eo non alius jus habebat; quod tamen ita usurpabat, ut magis a rege permissum, quam vindicatum ab eo videretur.* CICERO Offic. I. (c. 17.) *Consilia, sermones, cohortationes, consolationes, interdum etiam objurgationes in amicitiis vigent maxime.* HOMERUS Iliad. λ. Ἀγαθὴ δὲ παραίφασίς ἐστιν ἑταίρου. *Bona est admonitio socii.* Præterquam quod & hic cumprimis adhibenda prudentia, ne intempestive præbita medicina nobis molestiam pariat, alterum in morbo obfirmet. Quo facit illud TACITI H. III. (c. 81.) de Musonio Rufo. Parentes autem duplici nomine castigandi suos liberos jus habent, tum quia educatione per naturam imperata recte fungi nequeunt (*d*), nisi ipsis concessum sit pro captu aliquid asperioris disciplinæ adhibere: tum quia extra civitates degentibus in liberos imperium competit; quod licet in multis civitatibus satis sit accisum, ubique tamen id fere remansit, ut suo ex judicio possent eos castigare propter illa peccata, quæ magis ex prudentia juvenili, quam robusta animi malitia committuntur, & magis domesticam, quam publicam pacem turbant. Add. *L. 7. §. 3. D. de Injuriis.* LIBANIUS Declam. 20. Parem fere potestatem obtinent, queis loco parentum gubernanda juventus, puta, tutores, præceptores, magistri, qui citra modicam coercitionem officio suo vix satisfacere possunt (*e*). SENECA de Ira L. II. c. 27. *Parentum & præceptorum castigatio sic accipienda est, quomodo scalpellum, & abstinentia, & alia, quæ profutura torquent.* Quid reliquis in alios hic potestatis competat, videatur *L. un. C. de Emendatione propinquorum.* PLATO de LL. L. VII. (p. 893. A.) in sua civitate decernit: cum puer sit πάντων θηρίων δυσμεταχειριστότατον. *omni bestia intractabilior, ut liberum quidem puerum doctrinarum potissimum causa præceptores; ut autem servum, castiget qui-*

cun-

(*a*) §. 4. & 6. H.

(*b*) Quam sententiam AUCTORIS ab objectionibus dissentientium vindicavimus supra in nota 3. ad §. 4.

(*c*) *Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas*
Quod ergo in propinqua parte amicitiæ puto,
Facit ut audacter moneam, & familiariter
Quod mihi videre præter ætatem tuam
Facere, & præterquam res adhortatur tua.
Heautontim. Act. I. Scen. 1. v. 4. & seqq.

(*d*) Hæc verior est causa patriæ potestatis quam illa, qua AUCTOR supra usus L. VI. c. 2. §. 4. & 11. ut ibi dictum. H.

(*e*) Vid. NOODTIUS ad legem Aquiliam c. 6. quo lucem pro more suo adfundit compluribus veterum JCtorum fragmentis, quæ huc pertinent.

cunque ex liberis forte deprehenderit, puerum ipsum & pædagogum, & præceptorem, si qua in re eos delinquere conspexerit. Xenophon de Republica Lacædemoniorum, (c. 6. §. 2. Edit. Oxon.) *Lycurgus statuit, pueris quemque suis, alienisque justa imperare. Quod si quis aliquando puer cæsus ab alio patri deferat, turpissimum factu ducitur, nisi & ipse filium aliis verberibus affecerit.* Quod autem idem Xenophon ait. L. V. (c. 7. §. 5.) Περὶ ἀναβάσεως: *Si quem ut prodessem verberavi, pœnam me debere profiteor, qualem parentes filiis, & magistri discipulis. Nam & medici ægrotum suo ipsius bono urunt ac secant;* ad diluendam quidem petulantiæ calumniam sibi intentatam facit. Sed non statim quod duci, id etiam cuivis in quemvis licet. Cæterum hoc genus pœnæ ad mortem usque procedere posse negat Grotius; cum absurdum sit, emendationis causa aliquem in eum conjicere statum, ubi emendationis nullum specimen exhibere possit. Etsi inemendabili malitia laboranti melius aliqui judicent, ut plane non sit, præsertim cum talis quam maxime aliis soleat molestus esse. Seneca de Ira L. I. c. 16. *Tibi insanabilis animus est, & sceleribus scelera contexens: & jam non causis, quæ nunquam malo defuturæ sunt, impelleris, sed satis tibi est magna ad peccandum causa peccare. Perbibisti nequitiam, & ita visceribus immiscuisti, ut nisi cum ipsis exire non possit. Olim miser mori quæris. Bene de te merebimur: auferemus tibi istam, qua vexaris, insaniam; & per tua alienaque volutato supplicia, id, quod unum bonum tibi superest, repræsentabimus, mortem.* Idem de Benef. L. VII. c. 10. *Ingeniis talibus vitæ exitus remedium est, optimumque est obire ei, qui ad se nunquam rediturus est.* Plato Gorgia, (pag. 349. B.) Οὐκ ἄμεινόν ἐστι ζῆν τῷ μοχθηρῷ ἀνθρώπῳ· κακῶς γὰρ ἀνάγκη ἐστὶ ζῆν. *Flagitioso homini non expedit, ut vivat. Necesse est enim, ut male vivat.* Sic Sulpicius Asper causam susceptæ in Neronem conjurationis hanc allegabat, *non aliter tot flagitiis ejus subvenire potuisse.* Tacitus Ann. XV. (c.68. num. 1.) aut uti Svetonius Nerone c.36. loquitur: *Nonnulli etiam imputaverunt, tanquam aliter illi non possent nisi morte succurrere, dedecorato flagitiis omnibus.* Jamblichus in Protreptico c. 2. καθάπερ τῷ ἐμπύῳ βέλτιον τὸ καίεσθαι ἢ διαμένειν, ἔτι τῷ μοχθηρῷ τὸ τεθνάναι τοῦ ζῇν. *Sicut suppurato conducibilius est uri, quam ita manere: sic flagitioso mori quam vivere satius est.* Rosarium Persicum c. 1. *Cujuscunque somnus vigiliis præstat: Illi pariter mori melius est: quam male vivere.* Caritas tamen utique suadet, ut non facile aliquis pro desperato habeatur. Redundat autem hoc genus pœnæ etiam in utilitatem aliorum. Nam cujus animus per dolorem pœnæ emendatur, de eo aliis satis cautum est; & ubi incorrigibilis quispiam e medio tollitur, satis constat cæteris, ab isto nihil sibi negotii deinceps facessendum. Quanquam ut non nisi incorrigibiles morte afficiantur, quod Plato de LL. L. IX. (*a*) vult, id circa modica crimina, & quæ intra atrocitatem subsistunt, fortasse recte obtinebit. Sed ad atrocia delicta haudquaquam applicari poterit. Cum enim ille demum incorrigibilis pronuncietur, qui aliquoties in eodem delicto deprehensus fuit; sane parum expediet Reipublicæ expectare, quoad aliquis atrocissimum scelus semel atque iterum patraverit.

§. XI. Alter pœnarum finis est utilitas ejus, cujus intererant non esse peccatum, seu, qui alterius peccato læsus fuit; ut ne tale quid in posterum ab eodem, aut aliis patiatur. Id quod obtineri potest tribus modis; si tollatur, qui deliquit; si vires nocendi ipsi, salva vita, adimantur, puta si in custodiam detur, si arma & instrumenta nocendi auferantur, si in remotum locum seponatur; & denique si malo suo dedoceatur delinquere; quod cum emendatione, de qua jam egimus, est conjunctum. Ne autem, qui læsus est, ab aliis deinceps lædatur, punitione non quavis, sed aperta & conspicua, quæque ad exemplum pertinet, obtinetur. Unde est, quod fere supplicia sumi solent non intra angulos carcerum, sed locis celebribus, & cum terribili apparatu, qui horrorem animis vulgi incutere valeat. Est autem iste finis adeo proprius pœnis, ut etiam, ubi per fervorem iræ, & præcipitante vindictæ cupidine lædendum nos gravissime depexum dederimus, demum sub-

(*a*) Οὕτω μὲν δὲ τῶν τοιούτων (ὅσοι ἂν ἀνιάτως εἰς ταῦτα ἔχοντας αἰσθάνηται νομοθέτης) περὶ νομοθέτῃ κολαστὴν τῶν ἁμαρτημάτων θάνατον ἀνάγκῃ τίμημα· ἄλλως δὲ οὐδαμῶς.

subjicere soleamus; i nunc, alia vice nos lacesse. Isthanc autem pœnam sumere penes summum imperium est. Etsi in nonnullis civitatibus legislatores propter ferociam atque pervicaciam populi pravo isti affectui, quo læsi propria ultione iræ nostræ litare ardemus, aliquid indulserunt. Quale quid in ipsa lege divina occurrit circa vindicem sanguinis. Num. XXXV. & Deuter. XIX. V. Seldenus de J. N. & G. L. IV. c. 2. & Grotius ad Exodi XXI. 12. Ni dicere velimus, id fuisse ex reliquiis status naturalis. Add. quoque Rochefort Descript. Antill. Part. II. c. 19. Consimilis moris vestigium aliqui colligere volunt ex Homeri Odyss. ο. de Theoclymeno. Sane vix aliter explicari potest illa lex, apud Euripidem Oreste v. 515. homicidam φυγαῖσι ὁσιῶν, ἀνταποκτεῖναι δὲ μή· *exilio expiabant, non autem vicissim occidebant*. Nempe quod vetus iste mos privatæ vindictæ abrogatus esset, ne velut progressus in infinitum foret. Quæ ratio non quadrat in pœnam, quam magistratus sumit. Quanquam & multa pecuniaria proximo cæsi soluta exilium redimi suevisse ex Homeri Iliad. ἰῶτα, v. 702. seqq. Vid. quoque Apollonius Rhodius Argonaut. L. I. v. 90. Sic & hodie in Mauritania non solum cognati occisi cum homicida possunt transigere, sed & iidem reum, si nondum a magistratu apprehensus sit, absque forma processus occidere possunt (*a*); quod regula apud ipsos sit, vindictam non esse peccatum. Potest quoque aliquo modo huc trahi illud Taciti de Mor. German. (c. 21.) *Suscipere inimicitias patris seu propinqui necesse est* (*b*). *Nec implacabiles durant. Luitur enim homicidium certo armentorum ac pecorum numero, recipitque satisfactionem universa domus*. Nec minus illud apud Dionys. Halic. L. I. (c. 81. p. 68. Edit. Sylburg.) Τὴν τιμωρίας τὸν Νεμίτωρα ποιεῖ κύριον, εἰπὼν, ὡς τῷ πράξαντι δεινὰ τὸ ἀντιπαθεῖν ὁ περὶ ἄλλα τινὸς μᾶλλον, ἢ τῆς πεπονθότος ὀφείλεται. *Pœnæ modum permittens Numitoris arbitrio, quod æquum videretur, penes eum esse jus supplicii, cui facta esset injuria*. Add. Grotius dicto loco §. 8.

§. XII. Tertius pœnarum finis est utilitas indistincte quorumlibet, dum per severitatem pœnæ securitati omnium consulitur. Plato de LL. L. XI. (p. 977. 13.) *Pœnis maligni vexantur, non quia peccaverunt; nam quod factum est, infectum esse non potest; sed ut post hoc & peccatores ipsi, & qui puniri iniquitates viderunt, injustitiam oderint* (*c*). Seneca de Ira L. I. c. 6. *Rector civitatis damnatum cum dedecore & traductione vitæ exigit; non quia delectetur illius pœna, sed ut documentum omnium sint; & qui vivi noluerunt prodesse, morte certe eorum Respublica utatur*. Tullus apud Livium L. I. c. 28. *Audeat deinde talia alius, nisi in hunc insigne jam documentum mortalibus dedero. Tu tuo supplicio doce humanum genus ea sancta credere, quæ a te violata sunt*. Sic & ab rege Anco *carcer ad terrorem increscentis audaciæ media urbe, imminens foro, ædificatur*. Ibid. c. 33. Add. Agathias L. IV. Princip. Lucianus Phalaride I. (p. 735. in fin. Edit. Amstel.) *Cæterarum rerum nulla foret expectanda utilitas, nisi metus malefactoribus esset propositus, ac certa spes constituta luendi pro flagitiis supplicii*. Quo genere pœnæ aut hoc agitur, ne is ipse, qui

(*a*) Apud Brasilienses coguntur hi, qui sanguine conjuncti sunt homicidæ, eum tradere illis, qui cæsi necem propter sanguinis communionem & propinquitatem persequuntur, ut tradit Hieronym. OSORIUS L. II. de Gest. Emanuel. Idem *eodem libro* refert, apud Indos esse genus devotionis, quo inter se alii aliis interdum fœdere conjunguntur, exsecratione se devincientes, si, uno per injuriam occiso, reliqui non in illo vindicando mortem oppeterent. Apud novi quoque Belgii incolas homicidium non a magistratu sed a consanguineo, qui occisum proxime attingit sanguine, intra viginti quatuor horas plecti posse, auctor est Adrianus DONCKIUS. Apud Habessinos homicidæ occisorum propinquis quasi noxæ dedunt, qui etiam de illis, quo genere mortis voluerint, supplicium sumere possunt. Job. LUDOLF. Hist. Æthiop. L. II. c. 19. n. 8. H.

(*b*) Qui mos admodum diu apud Germanos Septentrionalesque populos duravit. Hinc faida, quæ non omnem simultatem, sed capitalem illam denotabat, quando privatæ inimicitiæ per totam cognationem diffundebantur, adeo ut si quis ex ea interfectus fuisset, cædis pœna a tota cognatione exigeretur, ac in eam pro lubitu vindicaretur. V. Caroli CANGII Differt. ad Joinvillam 29. & in glossar. voce faida. Conf. supra L. III. c. 1. §. 7. in fin. H.

(*c*) Οὐχ, ἕνεκα τοῦ κακουργῆσαι διδοὺς τὴν δίκην (οὐ γὰρ τὸ γεγονὸς ἀγένητον ἔσται ποτέ) τοῦ δ' εἰς τὸν αὖθις ἕνεκα χρόνον, ἢ τὸ παράπαν μισῆσαι τὴν ἀδικίαν αὐτόν τε καὶ τοὺς ἰδόντας αὐτὸν δικαιούμενον, ἢ λωφῆσαι μέρη πολλὰ τῆς τοιαύτης συμφορᾶς.

qui uni nocuit, deinceps aliis quoque noceat: id quod obtinetur, si nocens aut occidatur, aut debilitetur aut constringatur, ut nocere amplius nequeat, (GUNTHERUS Ligurino L. I. (v. 527. & seqq.)

> *Nec melius stultæ furor atque superbia plebis*
> *Puniri poterat, quam tanti ut causa tumoris*
> *Eriperentur opes, ut quos opulentia major*
> *Fecerat elatos, in se revocaret egestas*:

Loquitur de Ultrajectinis, quos tumultuantes Fridericus magna pecunia multarat,) aut acerbitate pœnæ libidinem peccandi exuat: vel hoc quæritur, ne alii quivis scelerum impunitate illecti, aliis quibusvis sint molesti. Id quod suppliciis conspicuis obtinetur, quæ παραδείγματα, seu exempla vocari moris est, in quæ reliqui inspicientes pii sint. Vid. *L.* 1. *C. ad L. Jul. repetund. L.* 7. *C. ad L. Fabiam de plagiar.* QUINTILIANUS (*a*) Declam. 274. *Quotiens noxios crucifigimus, celeberrimæ eliguntur viæ, uti plurimi intueri, plurimi commoveri hoc metu possint.* SENECA de Ira L. III. c. 19. *Animadversiones quo notiores sunt, plus ad exemplum emendationemque proficiunt.* Etsi apud Lacedæmonios in contrarium mos valuerit, ut nempe non interdiu, sed nocte sontes plecterentur. HERODOTUS Melpomene, (p. 170. Ed. H. Stephani .) nisi forte & ipsas tenebras ad terrorem aliquid facere crediderunt. Conf. VALER. MAXIMUS L. II. c. 9. §. 3. Sub hocce pœnarum fine etiam comprehendi potest illa utilitas, qua per easdem sarta tecta præstatur, aut reparatur auctoritas imperii civilis, quæ per malitiosas cumprimis & enormes legum transgressiones non parum delibatur. Hæc enim ut salva persistat, totius civitatis interest, eademque illæsa improbitatem hominum quam validissime coercet. Præter hosce autem fines ut alium quoque cum SELDENO de J. N. & G. L. I. c. 4. statuamus *satisfactorium, purgatorium seu expiatorium*, aut ut deviatio a lege velut exæquetur, & illa inæqualitas actionis velut corrigatur, necessarium non videtur. Et si quæ ex Sacris litteris adducuntur argumenta, ad tribunal divinum, aut peculiarem populi Ebraici sanctimoniam spectant.

§. XIII. CIRCA exceptiones autem, quas GROTIUS dicto loco §. 9. addit isti dogmati, quod pœnarum ad exemplum facientium exsecutio sit penes rectores civitatum, id observandum: si quid perpetratur in illis locis, atque inter illas personas, quæ certis judiciis non subsunt, puta in piratas; id ad jus belli pertinere (*b*), quod a potestate pœnas exigendi diversum est. In piratas enim ac prædones, cum omnium hostes sint, quilibet quoque homo miles est. Etsi non spernendum sit, quod IDEM dicto loco §. 14. monet: consultius esse, navigaturos instrui mandatis a publica potestate ad persequendos piratas, si quos in mari repererint: ut data occasione uti possint, non quasi suopte ansu, sed ut publice jussi. Lex autem Deuteron. XIII. 9. etsi non cuivis privato jus dare videatur ducem ad idolatriam interficiendi, sed potius ut iste in jus rapiatur, & causa cognita a multitudine lapidibus obruatur: ponamus tamen cuivis privato istius criminis manifestum interficiendi facultatem datam, sane ejusmodi lex antea extans efficiet, ut quod a privato hic suscipitur, velut a ministro summi imperii, adeoque publica auctoritate susceptum intelligatur. Add. GROTIUS ad dictum locum. Neque id insuper habendum, factum Phineæ singulari Dei approbatione niti. Nam alias ejusmodi zelus cuique permissus (*c*), civilem ordinem

(*a*) SENECA IV. Controv. 25. *Feriatur in foro, omnes videant.* Mox: *Scelus est, in convivio damnari hominem.* Paul. OROSIUS L. VI. Hist. 11. *Multum ad coercendam audaciam valet propositum punitionis exemplum, cum ipsa miseri præsens forma viventis & ad recordationem admonet conscios, & ad sciscitationem cogit ignaros.* Conf. MARIANA L. XXII. Histor. Hispan. c. 6. ubi notat, *Alphonsum Regem existimationem suam consumsisse, in abdito justitiam exercendo.* Apud Romanos preterea brevibus verbis causa sive titulus supplicii indicari solebat, aut præconis voce, aut scripto. V. H. GROTIUS ad Matthæi XXVII. 37. H.

(*b*) Jure enim Pœnæ, tanquam inter pares, id fieri non posse, monitum fuit in nota 3. ad §. 4.

(*c*) *Non est singulis concedendum, quod per Magistratum publice possit fieri, ne occasio sit majoris tumultus faciendi.* L. 176. D. de R. J. Conf. BUDDEUS

nem non mediocriter turbaturus, & impotentibus affectibus prætextum præbiturus fuerit. De judicio zeli addatur SELDENUS L. IV. c. 4. Jus vitæ & necis, quod in quibusdam civitatibus patresfamilias in liberos & servos obtinent (*a*), licet a civitatibus originem non habeat, in his tamen videri potest particula quædam imperii publici, quod patribusfamilias in suos exercendum velut auctoritate publica indulgetur. Esse porro in civitate magistratum, qui certis in casibus sontes extra ordinem indicta causa punire queat, nihil repugnat, modo ne iste tanto jure abutatur. Sic quando in proscriptorum capita certum præmium constituitur, ubi quis eos interfecerit, publica id auctoritate fecisse censetur. Etsi enim ejusmodi declaratio non semper vim præcepti habeat: ubi tamen ejusdem intuitu cædes facta sit, veluti publica auctoritate suscepta defenditur. Add. *L. 1. C. Quando liceat unicuique*. GROTIUS ad Esther. IX. 10. notat, antiquitus sententiam illam apud Hebræos obtinuisse: *Si quis Israelitam aut bona ejus prodere voluisset gentibus, aut si quis totam Judæorum universitatem magna affecisset contumelia, nihil mali facturum Israelitam, si ei perniciem procuraret, bonis tamen ejus relictis hæredi*. Etsi ista exsecutio & licentia vindictæ, quam tunc Judæi exercebant, ab indole vitæ civilis non parum abhorrere videatur. Apud ANDOCIDEM Orat. 1. (p. 220. Ed. VVechel.) talis lex extat: *Si quis democratiam Athenis evertat, aut si quis, imperio populari soluto, magistratum aliquem habeat, Athenienſium hostis esto, impuneque interficiatur*. Sequitur jusjurandum, quo populus Atheniensis tributim juraverat, se talia patrantem interfecturum. Apud LIVIUM L. III. c. 55. Valerius talem legem sancit: *Ne quis ullum magistratum sine provocatione crearet, qui creasset, eum jus fasque esset occidi: neve ea cædes capitalis noxæ haberetur*. Apud Panchæos *sacerdotibus consecratam regionem egredi nefas erat; egressos vero quisquis offendit, occidendi potestatem habet*. DIODORUS SICULUS (*b*) L. I. c. 46. Ubi observandum, in his & similibus Legibus generale edictum, accedente facti evidentia, & quæ disceptationem ancipitem non admittit, vim latæ sententiæ obtinere, sic ut subsecuta cædes velut decreto magistratus facta videatur (*c*). Quod si autem privatus ex impulsu ejusmodi legis, ubi justis subnixa sit rationibus, cædem patrarit, non modo id impune feret in foro civili, sed & in conscientia purus erit, siquidem non privato odio ductus fuerit, sed quod civitati sese hoc modo prodesse crederet: præsertim si ideo pœnæ exsecutionem quibusvis lex indulserit, aut injunxerit, quod ex illis facinoribus præsentaneum Reipublicæ malum immineat. Secus atque in illis cædibus fit, in quibus lex justo dolori, & vehementissimæ indignationi indulget, ac pœnam duntaxat humanam, non vitium actus tollit. Quo pertinet lex maritis indulgens, uxorem adulteram & mœchum, in ipso actu deprehensos, occidere. Nam dolori tantum ex acerbissima injuria concepto lex in foro humano ignoscit; licet alias convenientius foret injuriam eam per magistratum puniri, neque ex dilata vindicta periculum civitati immineret. Vid. GRATIANUS (*d*) *c. Quicunque* 33. *caus.* 23. *qu.* 8. SENECA Controv. L. I. Controv. 4. L. IV. Controv. 24. XENOPHON de Educ. Cyri. L. III. (pag. 41. Ed. H. Steph.) VALER. MAXIMUS

DEUS de Jure Zelotarum in gente Hebræa, excusa Halæ, 1694. & cum additionibus typis repetita, 1699.

(*a*) Vid. supra L. VI. c. 2. §. 11. 12. & c. 3. §. 6. H.

(*b*) In Italia, præsertim Venetiis, moris est, præmium ei constituere, qui bannitum, ut vocant, vivum stiterit magistratui, aut eum interfecerit, caputque humeris avulsum in argumentum cædis obtulerit. Vid. Philippus MAUSSACUS in Harpocrationem p. 179. Conf. infra §. 17. in fine. Bannitis olim similes apud Anglos erant Utlagati, sive extra legis protectionem positi, qui ob contumaciam, dum in jus vocarentur, capitaliter convicti, capitis damnabantur. De quibus plura congessit Joann. SELDENUS L. II. de Synedr. Hebræor. c. 14. §. 3. De Germaniæ consuetudine v. LIMNÆUS ad A. B. c. 1. §. 2. Observ. 14. H.

(*c*) Nec est quamobrem concessiones hujusmodi rationi adversari putet ARNISÆUS L. 2. de Jurib. majest. c. 3. n. 8. & 9. Cujus argumentis respondet LOCCENIUS Synops. jur. Svetic. Differt. 28. quæst. 15. Sed nec faciendum cum FREHERO L. 3. de Infam. c. 22. n. 15 hujusmodi occisorem fieri infamem, saltem infamia facti statuente. H.

(*d*) Supra L. II. c. 5. §. 15. & L. VI. c. 2. §. 11. H.

XIMUS L. VI. c. 1. §. 13. BOECLERUS ad Grot. L. II. c. 1. §. 14. Ant. MATTHÆUS de Crimin. ad *L.* 48. *D. tit.* 5. *c.* 2. GROTIUS in Flor. sparſ. ad *L.* 22. §. 4. *D. ad L. Jul. de Adult.*

§. XIV. EX FINE autem pœnarum, ut & humanæ naturæ conditione apparet, poſſe dari actus quoſdam in ſe vitioſos, quos tamen in foro humano pœna affici ſuperfluum atque inutile ſit. Quo referri primo ſolent actus mere interni, id eſt, cogitatio (*a*) de peccato aliquo, cupiditas, deſiderium; etſi poſt caſu quodam, puta per ſubſequentem confeſſionem ad notitiam aliorum perveniant. Add. GROTIUS de Imperio ſumm. Poteſt. circa ſacra c. 3. n. 1. Nam cum ejuſmodi motu interno nemini noxa inferatur, nullius quoque hominis intereſt, ut ob eundem quiſpiam puniatur. Vid. *L.* 18. *D. de Pœnis*. Illud enim PHILONIS Judæi libro, quod deterius potiori inſidietur, (p. 173. A. Ed. Pariſ.) *dum turpia cogitamus, vel ſola mentis imaginatione, jam rei ſumus cogitationis*, ad forum divinum pertinet (*b*). Etſi & illa ipſa ex ſola ratione pro veris peccatis habenda, multis ethnicorum ſcriptorum teſtimoniis oſtendit GROTIUS ad Matth. V. 28. Add. BODINUS de Republ. L. IV. c. 7. Inde exemplum deteſtandæ calumniæ memoratur (*c*) apud AMMIANUM MARCELLINUM L. XV. c. 2. de Mercurio quodam: *Qui ſi per quietem quiſquam, ubi fuſius natura vagatur, vidiſſe aliquid amico narraſſet, id venenatis artibus coloratum in pejus, patulis Imperatoris auribus infundebat: & ob hoc homo tanquam inexplicabili obnoxius culpæ, gravi mole criminis pulſabatur. Hæc augente vulgatius fama, tantum aberat, ut prodeſſet quiſquam viſa nocturna, ut ægre homines dormiſſe ſeſe præſentibus faterentur externis; mœrebantque docti quidam, quod apud Atlanteos nati non eſſent, ubi memorantur ſomnia non videri*. Aſt aliud eſt, quando actus interni cum externis conjuncti æſtimantur. Nam iſti ad qualitatem, tum etiam ad quantitatem actionum maximum utique momentum afferunt. Sicuti & ſcelera puniuntur, quæ ad aliquem conatum, licet non ad ultimum finem pervenerunt (*d*). Vid. GROTIUS in Flor. ſparſ. *ad L.* 14. *D. ad L. Cornel. de Sicariis*. (*e*) Deinde nimis quam durum foret, pœnis humanis ſubjicere velle minutiſſimos quoque lapſus, quos in iſthac naturæ conditione non datur effugere, quantamcunque attentionem quis adhibere inſtituat. Recte THEMISTIUS Orat. X. cum lapſuum humanorum tres claſſes eſſe dixiſſet, ἀτύχημα, ἁμάρτημα καὶ ἀδίκημα, *caſum, errorem, ac facinus*, ſubjungit, προσήκει τὸν βασιλέα τὸ μὲν οἰκτείρειν, τὸ δὲ ἐπανορθοῦν, μόνον δὲ τὸ ἔσχατον τιμωρεῖσθαι. *Oportet principem prioris quidem miſereri, corrigere alterum, poſtremum duntaxat ulciſci*. Conſ. Rob. SANDERSON de Juramenti obligat. prælect. 3. §. 18. Quo facit, quod de Alphonſo Congenſi Rege memorat Hier. OSORIUS L. X. *Quinque libros Luſitanarum legum cum diligenter evolverit, legum quidem ſapientiam, atque ordinem & diſciplinam Reipublicæ laudavit; ſed rebus etiam minutiſſimis leges certas inventas eſſe, non facile probabat. Itaque hanc legum exactiſſimam diligentiam irridens, de Luſitanis quæſivit: quænam pœna eſſet iis, qui in terra pedem ponerent, ſtatuta?* JULIANUS in Cæſaribus de Probo, (pag. 314. C. Edit. Spanhemii.) Οὐ γάρ ἐστιν, οὔτε ἵππων, οὔτε βοῶν, ἄρχειν, οὔτε ἡμιόνων, ἥκιστα τῶν ἀνθρώπων μὴ ἔνια τῶν κεχαρισμένων αὐτοῖς συγχωροῦντα, ὥσπερ ἔσθ᾽ ὅτε τοῖς ἀσθενοῦσιν οἱ ἰατροὶ μικρὰ ἐνδιδόασιν, ἵν᾽ ἐν τοῖς μείζοσιν ἔχωσιν αὐτοὺς πειθομένους. *Non poteſt equis, bobus aut mulis, multo minus hominibus imperari, niſi quis aliquid eorum, quibus delectantur, indulſerit, ſicut aliquando ægrotis medici exigua quædam concedunt, ut in majoribus eos habeant obſequentes*. Add. GROTIUS L. II. c. 30. §. 19. Quanquam illud dicto loco

(*a*) *Cogitationis pœnam nemo patitur*, L. 15. D. de Pœnis. De Placitis Juris R. huc pertinentibus confeſatur GRAVINA in Orig. Jur. Civ. L. III. p. 419. & ſeqq. & BYNKERSHOEKII Obſervationes Juris Civilis L. III. c. 10.

(*b*) Vid. Canon. Homicidium 28. Diſt. 1. de Pœnit. can. qui viderit 32. quæſt. 5. H.

(*c*) Nec melius eſt, quod de Chriſtiano II. Rege Dan. in ejus Vita ad A. MDXVI. memorat Joan. MEURSIUS. Mori fecit ille Torbernum Oxium, quod confeſſus eſſet, optaſſe aliquando Columbulæ copiam ſibi dari; etſi Senatus pronuntiaret: *Noxam id ſibi non videri, neque ullam cogitationi pœnam legibus ſtatutam eſſe*. Vid. ſupra ad L. I. c. 8. §. 3. H.

(*d*) SENECA IV. Epitom. controv. 7. *Scelera quoque, quamvis citra exitum ſubſederunt, puniuntur*. Vid. infra §. 18. & §. 23. H.

(*e*) *In maleficiis voluntas ſpectatur, non exitus*. L. 16. D. ad Leg. Cornel. de Sicariis.

loco non satis accurate dictum sit, *ipsos lapsus vix proprie peccata dici, cum libertatem, quam in specie habere videntur, in sua generalitate considerati non habeant*. Non enim sequitur; moraliter impossibile est, ut hominem non aliqua peccata incurrent; ergo illa peccata quotidianæ incursationis, quæ vocant, peccati rationem exuunt. Adjungit IDEM dicto loco §. 20. non esse punienda peccata, quæ nec directe, nec indirecte ad societatem humanam, aut alterum hominem spectant. Nam nullam esse causam, quare non talia peccata Deo relinquantur punienda, qui & ad ea noscenda est sapientissimus, & ad ea expendenda æquissimus, & ad vindicanda potentissimus. Quare ab hominibus punitio talis institueretur plane sine utilitate, & proinde mendose. Etsi an talia peccata dentur, si cogitationes in actum non prodeuntes excipias, merito dubites. Præterea multis actibus leges civiles vim producendæ actionis denegant, aut pœna humana eosdem eximunt, ob tranquillitatem civitatis, aliasve rationes, puta, si splendidior futurus sit actus, ubi ex intuitu pœnæ humanæ non videatur susceptus, aut si non videatur tanti momenti, ut judices ideo sint inquietandi, aut si obscurissimæ sit res disceptationis, aut si inolitum plane malum citra convulsionem civitatis tolli nequeat, (quo spectat epistola Tiberii super luxu apud TACITUM A. III. [c. 53.]) aut ut nimia litium multitudo amputetur. Add. SENECA de Clementia L. I. c. 22. Denique & a pœna humana eximi, necesse est illa vitia animi, ex corruptione mortalium communi resultantia, quæ ita frequentia reperiuntur, ut non possent non destrui civitates, si pœnis humanis in ista animadverteretur: quousque in enormes actus non eruperint, uti est avaritia, ambitio, inhumanitas, ingratus animus, hypocrisis, invidia, studium aliis detrahendi, superbia, iracundia, discordia, & similia. Quæ Salvator noster sanctimonia suorum præceptorum potissimum eradicare instituit. Et hactenus quoque valet illud SENECÆ de Ira L. II. c. 31. *Si puniendus est, cuicunque pravum maleficumque ingenium est, pœna neminem excipiet*.

§. XV. NEQUE tamen, si qua delicta sunt idonea, ut in foro humano puniantur, pœna necessario semper est exigenda, quin quandoque veniæ locus esse possit (*a*). Quicquid quondam Stoici in contrarium tenderent, quorum sententia exprimitur apud STOBÆUM Serm. XLIV. φασὶ μηδὲ συγγνώμην ἔχειν μηδενὶ τὸν νοῦν ἔχοντα. *dicunt virum prudentem nemini veniam dare*. Ratio est, quia *ejusdem hominis sit veniam dare, & putare eum, qui peccavit, non sua culpa peccasse, cum tamen omnes ex propria malitia peccent: propterea recte dici, veniam non esse dandam peccantibus*. Videntur illa velle argumentari: aut sua culpa quis peccavit, aut non sua culpa. Si non sua culpa, non est peccatum, cum omne peccatum patretur παρὰ τὴν ἰδίαν κακίαν, ex propria malitia; adeoque hic venia opus non esse. Sin per suam culpam, jam ideo veniam adhiberi non posse, quod illa utique conveniat delictis (non (*b*)) spontaneis. Quæ ratio manifeste petit id, quod est in principio. Addebant, οὐκ ἐπιεικῆ εἶναι τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα. Τὸν γὰρ ἐπιεικῆ παραιτητικὸν εἶναι τῆς κατ' ἀξίαν κολάσεως, *Virum bonum non esse æquum & mitem; mitem enim deprecari & mitigare quam quis meritus est pœnam. Atqui quibus quis sit dignus, ea omnino esse tribuenda*. Verum alia est ratio ἀξίας, *dignitatis* sive *meriti* ad bonum, & ad malum. Bonum quod alicui debetur, id ipsi recte subtrahi nequit. Sed mali est natura, (quod scilicet non tendit ad utilitatem ejus, cui infertur,) ut citra injuriam negari queat. Denique tradunt: *Nihil differre, aliquem esse mitem, aut putare lege constitutas delinquentibus pœnas nimium duras esse; aut existimare legislatorem indignas pœnas præscribere*. Sed & hæc ratio nihili est. Nam non repugnat, pœnas lege definitas esse justas, & tamen easdem quandoque recte remitti. Nam leges in genere definiunt, quæ pœnæ cuique delicto debeantur, non consideratis peculiaribus circumstantiis, quæ in certa persona, aut certa Reipublicæ conditione quandoque occurrunt. At venia singulis indulgetur ob certas rationes, quæ haudquidquam in omnibus peccantibus, aut semper deprehenduntur. Videatur quoque CICERO pro Muræna, (c. 29.) &

(*a*) Hinc jus ignoscentiæ, si licet voce GELLII uti, VII. N. A. 3. H.

(*b*) Adjecimus, hanc negativam, poscente sensu. Præivit Cl. BARBEYRACUS.

& SENECA de Clementia in fine, ubi ait: *Venia est remissio pœnæ debitæ: sapiens autem quod facere debet, facit* (*a*). Sed deceptio latet in vocabulo *debitæ*. Si enim intelligas, ei qui peccavit, pœnam deberi, id est, eum sine injuria, aut citra justam quærelarum causam puniri posse, jam non sequetur; si quis non puniat, facere, quod facere non debet. Multa enim recte & licite possum facere, quæ tamen non semper factu mihi sunt necessaria. Deinde uti illud recte non dicitur, delinquenti pœnam deberi, quasi in delinquente hæreat aliquod jus, quod per pœnam sit explendum, (nemo enim quæritur, pœnam sibi condonatam, nisi forte omissis castigationibus ad solam emendationem spectantibus, ubi post dissimulata vitia puerilia sæpe in virilia scelera prorumpitur:) ita & hoc improprium est, delinquentem pœnam debere, seu ad pœnam sustinendam aliqua obligatione teneri; cuius ratio supra est exposita. Quod si autem vocabulum *debitæ* ita capiamus, quasi sapiens ex obligatione aliqua debuerit pœnam exigere, dicendum primo: neminem hic posse obligari, nisi cui custodia legum publice vel privatim sit commissa. Deinde obligatio quæ in imperantibus est, non spectat ipsos delinquentes, sed totam civitatem aut societatem, cujus salutem isthoc quoque modo, pœnis improbos coercendo, promovere debent. Id ubi facere negligunt rectores civitatum, nocentibus non inferunt injuriam, sed illam obligationem, qua civitati tenentur, utique violant. Ast vero salutem civitatis non subverti, sed quandoque stabiliri, venia in loco & tempore adhibita (*b*), manifestum est (*c*).

§. XVI. Quod autem GROTIUS dicto loco §. 22. tradit, veniæ locum esse etiam *ante legem pœnalem*, id dextre est explicandum. Alias enim tralatitium est, ubi non sit lex, ibi nec pœnam, nec delictum, nec delicti veniam inveniri. Et lex pœnalis est, non soluta ubi certum genus pœnæ expresse definitum est, sed & ubi pœnæ qualitatem ac quantitatem definire in arbitrio judicis relinquitur (*d*). Hic igitur sciendum, si qua civitas jure scripto non utitur, loco legum civilium esse leges naturales, juxta quas jus ibi dicitur, & qui eas transgressus fuerit, pœna arbitraria a judice coercetur: Sed & ubi leges civiles sunt conscriptæ, cum tamen omnes modi, quibus humana se malitia exserit, diserte vix possint exprimi, ubique legum civilium defectum lex & ratio naturalis supplere intelligitur; & qua sanctio pœnalis expressa deficit, in arbitrio judicis est pœnas definire. LYCURGUS contra Leocratem, (p. 108. Ed. VVechel.) *Prætermitti super ejusmodi criminibus pœnam contigit non per socordiam eorum, qui tum sanxere leges, sed quod prioribus temporibus nihil ejusmodi acciderit*. Hoc modo, intelligitur, qua ratione pœna ante legem pœnalem locum habeat. Et ex hisce etiam explicandum est illud CICERONIS in Verrem L. I. (c. 42.) *In nulla lege tempus præteritum reprehenditur, nisi ejus rei, quæ sua sponte scelerata ac nefaria est, ut etiam si lex non esset, magnopere evitanda fuerit*. Quanquam autem in ejusmodi civitatibus rectores earundem utique facultatem habeant malos pœnis multandi: non tamen ideo omnes & singuli delinquentes sunt puniendi. Sed hoc dependet ex connexione finium, ob quos pœna est instituta, cum ipsa pœna. Quare si certo in casu fines illi morali æstimatione non sint necessarii, puta, si non videatur consultum certum aliquod delictum divulgare; aut si fines alii ex opposito occurrant non minus utiles & necessarii, puta, si ex omissione pœnæ eadem aut major utilitas possit obtineri; aut denique si fines pœnis propositi alia ratione commodius obtineri possint; jam sane apparet nihil esse, quod ad pœnam in foro humano præcise obliget. Vid. GRATIA-

(*a*) Venia est pœnæ meritæ, (aut ut inferius AUCTOR loquitur debitæ) remissio. Sapiens secundum Stoicos, nemini ignoscebat. *Parcit enim sapiens, consulit & corrigit. Idem facit, quod si ignosceret, nec ignoscit*. SENECA c. l. Add. BUDDEUS in Jurispr. Hist. Spec. §. 60. & seqq.

(*b*) Quo pertinet Jus Asyli, de quo evolvi possunt BUDDEUS in Spec. Jurispr. Hist. §. 15. & seqq. & THOMASIUS de Jure Asyli, legatorum ædibus competente, quæ numero XVI. est, inter Lipsienses.

(*c*) Adde Stoicos etiam clementiæ locum facere. Hinc SENECA ipse II. de Clement. 7. *De verbo (ut mea fert opinio) controversia est, de re quidem convenit*. Conf. §. sequ. in fine. H.

(*d*) Supra L. I. c. 6. §. 14. H.

TIANUS cauf. 23. quæft. 3. c. 18. 24. Primi cafus exemplum fit in peccato pauciffimis cognito, cujus proinde publica traductio non fit neceffaria, aut etiam damnofa. Nam multi a peccato fefe abftinent magis ex ignorantia vitiorum, quam amore virtutis (*a*), qui ejufmodi delicti antea incogniti pœna non tam deterrentur, quam per petulantem curiofitatem ad idem patrandum incitantur, ac in vetitum tendunt. Quo fpectat ratio Solonis, quare legem de parricidio non tulerit, ne non tam prohibere, quam admonere videretur (*b*). APULEJUS Metamorph. L. X. (p.319. Ed. in uf. Delph.) *Quod nemo novit, pene non fit*. Add. SENECA de Clementia L. I. c. 23. BUSBEQUIUS Ep. 3. *Turcæ in occulta flagitia non valde inquirunt, ne locum aperiant calumniæ, manifesta & comperta graviter puniunt*. Quod non multum abit a confilio, quod Augufto circa exactionem pœnarum dat Mæcenas (*c*) apud DIONEM CASSIUM L. LII. Secundi cafus exemplum poteft effe in eo, qui bene merita fua aut parentum majorumve penfari digna præfenti culpæ opponit. Nam quandoque æque aut magis Reipublicæ proficuum effe poteft, certi generis egregium facinus præmio affici, quam malefactum puniri. Ac non superveniens (*d*) modo, fed & antegreffum (*e*) beneficium injuriam apparere non patitur. PROCOPIUS Hift. Vandal. L. II. (c.16.) *Quod perperam actum eft, id nullo tempore infectum fiat: fed compenfatum factis eorumdem hominum melioribus per honeftum filentium ad oblivionem deducitur*. Tertii cafus exemplum fit in eo, qui verbis emendatus eft (*f*), aut læfo verbis fatisfecit, cavitque, ut ad hos fines pœna amplius opus non fit; nec delictum exemplo fit noxium. SENECA de Ira, L. I. c. 16. *Sapiens dimittit fæpe eum, cujus peccatum deprehendit, fi pœnitentia facti fpem bonam pollicetur; fi intelligit non ex alto venire nequitiam, fed fummo, quod ajunt, animo inhærere. Dabit impunitatem, nec accipientibus nocituram, nec dantibus* (*g*). Ex quibus & hoc obiter apparet, quatenus per transactiones cum accufatore aut læfo crimen extinguatur (*h*). Nempe regulariter quod accufatoris aut læfum privatim

(*a*) Quod JUSTINUS Scythis tribuit, quos Græcis opponit, in verbis fupra jam adductis L. II. c. 3. §. 7. nota 5.

(*b*) *Is, quum interrogatus, cur nullum fupplicium conftituiffet in eum, qui parentem necaffet, refpondit, fe id neminem facturum putaffe. Sapienter feciffe dicitur, cum de eo nihil fanxerit, quod antea commiffum non erat, ne non tam prohibere, quam admonere videretur*. CICERO Orat. pro Sexto Rofc. Amerino c. 25. Ἐρωτηθεὶς διὰ τί κατὰ πατροκτόνου οὐκ ἔθηκε, διὰ τὸ ἀπελπίσαι. DIOG. LAERTIUS L. I. §. 59. Ed. Amft. *Præterea videbis, ea fæpe committi, quæ fæpe vindicantur - - - - Summa - - - prudentia altiffimi viri, & rerum naturæ peritiffimi maluerunt, velut incredibile fcelus, & ultra audaciam pofitum præterire, quam, dum vindicant, oftendere, poffe fieri. Itaque parricidæ cum Lege cœperunt, & illis facinus pœna monftravit - - - - Periculofum eft, mihi credo, oftendere Civitati, quanto plures mali fint. Pater tunc plures intra quinquennium culleo infuit, quam omnibus feculis infutos accepimus*. SENECA de Clement. L. I. c. 23.

(*c*) Eodem pertinet, quod præftet aliquando videre potius inveniffe bonos, quam feciffe: quia fides habita ipfam obligat fidem, & grave eft confcientias hominum irritare, qui fi latere fe putent, non raro mutantur in melius, fin deprehenfos fe fentiant, malum malo pellere, & infamiam alterius exitio mutare conabuntur. Hoc autem in dubiis Reipublicæ temporibus maxime locum habet, *ne animi fublata fpe veniæ contumacia accendantur, aut fparfo per multos formidine reviviscant incompofiti turbines*, ut AMMIANUS MARCELLINUS loquitur, Vid. Crateri fermo ad Alexandrum apud CURTIUM L. VI. c. 8. PICCARTUS V. Obf. Polit. 5. FORESTNERUS ad XIV. Ann. 23. Adde de virulentis fermonibus *Elem. pr. civil. part. 2. fect. 25. §. 17.* H.

(*d*) Verbis SENECÆ de Benef. L. VI. c. 6. in f. AUCTOR utitur, prouti referuntur a GROTIO L. II. c. 20. §. 22. n. 1. Longe tamen alio fenfu ipfe loquitur SENECA: *Quomodo*, inquiens, *fi quis fcriptis noftris alios fuperne imprimat verfus, priores litteras non tollit, fed abfcondit: fic beneficium fuperveniens injuria apparere non patitur*. Vid. nota Cl. BARBEYRACI ad dictum locum Grotii.

(*e*) Vid. locus CICERONIS, qui laudabitur ad §. fequentem nota 8.

(*f*) *Quisquis vacuus ira, meritam cuique pœnam injungit. Dimittit fæpe enim, cujus peccatum deprehendit; fi pœnitentia facti fpem bonam pollicetur; fi intelligit, non ex alto venire nequitiam, fed fummo, quod ajunt, animo inhærere. Dabit impunitatem, nec accipientibus nocituram, nec dantibus*. SENECA de Ira L. I. c. 16. p. 20. Ed. Gron.

(*g*) Demipho apud TERENTIUM Phormione:
Quando jam accufando fieri infectum non poteft,
Ignofce: Orat, confitetur, purgat, quid vis amplius? H.

(*h*) Conf. t. t. Pand. de Transactionibus, & NOODTII. Diocletianus & Maximianus una cum loco

vatim intereſt, iſti remittere poſſunt; quo ipſo tamen non præjudicatur ei, quod Reipublicæ intereſt (*a*). Adeoque ſecundum finem pœnarum pacta privatorum tollere poſſunt, non ita tertium. Tacitus A. III. *Sane lentus in ſuo dolore eſſet; Reipublicæ injurias ne condonaret.* Quo etiam referre poſſis delicta, quæ vocantur juventutis, quibus æqui viri facile veniam indulgent, ubi poſt deſpumatum ætatis fervorem ad frugem reditur. Juvenalis Sat. 8. (v. 166.) *Quædam cum prima reſecantur crimina barba* (*b*). Add. Aristoteles Rhetor. L. II. c. 3. ſub init. Huc ſpectat quoque illud Arriani de Exped. Alex L. VII. *Qui injuriam accepit, non ita graviter læſum ſe judicat, ſi is qui læſit, perperam ſeſe feciſſe fateatur: & bona alicui ſpes ſit, ſe non amplius injuria affectum iri, ſi is, qui affecit, pœnitentiam facti ſui præ ſe ferat.* Et talibus in caſibus in veniam magis, quam pœnam propendere pars clementiæ habetur. Nam quia pœna omnis, præſertim gravior, habet aliquid, quod in ſe ſpectatum non quidem juſtitiæ, ſed caritati ex communi cognatione reſultanti repugnare videtur; inde facile patitur ratio, ut pœna ſuperſedeatur. Plutarchus Quæſtion. Roman. 82. (p. 283.) *Cur magiſtratuum virgæ feruntur colligatæ, appendentibus & ſecuribus? An ſignum hoc eſt, non debere promptam ſolutamque iram eſſe magiſtratus? An vero quia cunctationem quandam, & moram iræ adferunt lente evolutæ faſcibus virgæ, idque ſæpe nonnullos ad decretæ pœnæ pœnitentiam duxit?* Juvenalis Sat. 6. (v. 220.) *Nulla unquam de morte hominis cunctatio longa eſt. Quandoquidem vero vitia alia ſunt ſanabilia, alia inſanabilia; virgæ eos corrigunt, qui in melius mutari poſſunt, ſecures præcidunt id, quod corrigi non poteſt.* Aliquando enim major ac juſtior caritas quaſi irrefragabiliter pœnam poſtulat, ne ex unius venia multi alii malis onerentur. Nam uni noxio parcere, ut multis innoxiis inde male ſit, crudelis eſt miſericordia. Julianus Miſopogone, (p. 371. Ed. Spanhem.) Ἡ πρὸς τοὺς πανούργους καὶ κλέπτας πρᾳότης αὔξει, καὶ τρέφει τὴν ἐν ἀνθρώποις κακίαν. *Lenitas erga nebulones & fures auget & alit inter homines malitiam.* Appianus Alexandr. Mithridatico, (p. 250. A. Ed. H. Stephani) Ἀχάριστον ἡ πονηρία συγγνώμης τυγχάνουσα. *Ingrata res eſt malitia, nacta veniam.* Eoque venia non danda, niſi quos malitiæ ſuæ pœnitet. Guntherus Ligurino L. I. (v. 478. & ſeqq.) *Plus ſæpe nocet patientia regis Quam rigor: ille nocet paucis hæc incitat omnes, Dum ſe ferre ſuos ſperant impune reatus.* Sadus Roſar. c. 8. *Ignoſcere laudatum atque virtus eſt; Verum vulneri illius, qui morales vexat, non inungendum eſt balſamum. An neſcit ille, qui ſerpenti facit miſericordiam, ſe mortalibus injuriam facere?* Jacobus Rex Dono regio L. II. pro criminibus, quibus nullo modo ignoſci debeat, habet hæc: *Magiam, latrocinium, inceſtum, ſodomiam, veneficium, falſationem monetæ, oppreſſionem ſeu vim publicam* (*c*). Huc pertinet etiam ſententia Lepidi (*d*) apud Tacitum A. III. qui ideo cum ſtolido Poeta mitius agendum cenſet quod *neque ſervatus in periculum Reipublicæ, neque interfectus in exemplum* ſit iturus. Hiſce caſibus Stoici dicebant, ſapientem *parcere*, non *ignoſcere*. Quaſi vero nobis non liceat cum vulgo ignoſcere vocare, quod illis parcere dicitur. Aut quaſi non ſapiente ſit

loco TACITI jam adducto L. IV. c. 2. §. 9. nota 4. Generalis ceterum ex regula, qua *privatorum conventio non derogat juri publico*. L. 45. §. 1. D. de R. J. j. l. 27. D. ead.

(*a*) V. ſupra L. I. c. 9. §. 3. & ibi dicta. H.

(*b*) *Defenſor culpæ dicet mihi: fecimus & nos*
Hæc juvenes; Eſto: deſiſti nempe nec ultra
Foviſti errorem. Breve ſit, quod turpiter audes,
Quædam quum prima reſecentur crimina barba
Indulge veniam pueris.
JUVENALIS Sat. VIII. v. 163 & ſeqq.

(*c*) Et maxime delicta adverſus Reipublicæ ſtatum. Quanquam & in his ſummus imperans ad ſe ipſum, & ad illum qui puniendus eſt, reſpicere, nec minus rationem temporis aliarumque circumſtantiarum habere debet. Vid. SENECA I. de Clement. 9. ubi elegans conſultatio de Cinna, qui conjuraverat. BACO de Verulamio Hiſtor. Henrici VII. FORSTNERUS ad XII. Ann. TACITUS 19. & ad XIV. Ann. 50. Leviores injurias, etiam ſibi illatas, ſummus imperans ſine noxa condonare poteſt. Vid. *L. unic. C. Si quis Imperat. maledic.* Cujus ſententiam ſæpe in ore habuiſſe & laudaſſe Eliſabetham Angl. Reginam, teſtis eſt CAMDENUS. H.

(*d*) Et Liviæ de Cinna apud SENECAM d. l. *Deprehenſus eſt. Jam nocere tibi non poteſt; prodeſſe fama tua poteſt.* H.

sit indignum, super vocabulis ambitiose disceptare, ubi de re convenimus.

§. XVII. Enimvero post expressam legem pœnalem major videtur difficultas, ut delinquens pœna solvatur; seu facilius venia locum habet, ubi pœna est arbitraria, quam ubi illa expresse legibus est definita. Idque non tam eorum ob causam, quod par sit, ut legislator suis se legibus conformem gerat; quam quia auctoritas legum vilescit, si citra gravissimam causam earundem exsecutio omittitur. Et quia ad peccandum ultro invitare videtur magistratus, qui æqualem aut majorem causam præbeat veniam sperandi, quam pœnam metuendi. Arnobius L. VII. (p. 216. Ed. Lugd. Bat. B.) *Crescit multitudo peccantium, cum redimendi peccanti spes datur: & facile itur ad culpas, ubi est venalis ignoscentium gratia.* Igitur etsi quarumvis legum humanarum vis a voluntate humana pendeat non in origine tantum, sed & in duratione, non tamen illæ tolli aut mutari debent, nisi gravi urgente causa; alioquin in regulas prudentiæ restricis impingitur. Imo gravius videtur citra probabilem causam legem manentem certis in personis non exsequi, quam eandem penitus tollere: cum illic acerbissimis querelis occasio præbeatur, quod æqualia meriti æqualiter non habeantur. Neque minus tamen, ubi justa adfuerit causa, sicuti totam legem positivam tollere potest summus imperans; ita & effectum ejus circa certam personam, certumve factum tollere, manente de cætero lege. *Summus imperans, dico.* Nam judicibus pedanæis occini potest illud Lysiæ (*a*) Orat. 2. in Alcibiadem. *Si cui multa videtur gravis, aut lex severior: cogitandum erit, vos non ut legem feratis, sed ut secundum leges latas judicetis, huc venisse.* Themistius Orat. V. *Alia regis, alia judicis laus ac virtus est; huic sequendæ leges, illi interdum etiam corrigendæ, earumque severitas ac duritia declaranda; utpote qui viva spiransque lex sit* (*b*). L. 12. §. 1. *Qui & a quibus manumissi.* L. 1. §. 2. *D. quæ sentent. sint appellat. rescind.* Causas porro liberandi aliquem a pœna post legem pœnalem Grotius dicto loco §. 24. facit intrinsecas vel extrinsecas. Intrinseca causa ipsi est, quando pœna non quidem est futura injusta, quippe antea rite sancita & denunciata: sed tamen dura est ad factum comparara. Quamquam ego judicaverim, si pœna legibus præscripta in universum sit nimis dura, totam potius legem esse corrigendam, quam ut uni paucisque venia indulgeatur, reliquis iniquæ pœnæ obnoxiis. Quodsi autem in hujus vel illius facto peculiares circumstantiæ occurrant, quæ ipsius atrocitatem, qualem & quantam lex præsupponit, minuunt, ex ipsa æquitate judices pœnam non quidem penitus tollere, sed tamen mitigare tenentur. Quo casu in ipso facto velut intrinsece hæret causa non quidem veniæ, sed pœnæ temperandæ. Igitur potius est, ut dicamus, proprie loquendo extrinsecas duntaxat causas dari pœnam relaxandi; puta meritum aliquod antegressum ipsius delinquentis. (Vid. Diodorus Siculus L. XV. c. 11.) aut ipsius majorum vel propinquorum: vel alia res commendans, vel denique spes magna fore, vel peccatum illud insignibus factis eluatur. Cicero de Invent. L. II. (c. 35.) *Oportet eum, qui sibi ut ignoscatur postulat, commemorare, si qua sua poterit beneficia; & ostendere ea majora esse, quam hæc quæ deliquerit, ut plus ab eo boni, quam mali profectum esse videatur. Exinde majorum suorum beneficia, si qua extabunt, proferre. Deinde ostendere, non odio neque crudelitate fecisse, quod fecerit, sed aut stultitia, aut impulsu alicujus, aut aliqua probabili causa. Postea polliceri & confirmare, se & hoc peccato doctum, & beneficio eorum, qui sibi ignoverint, confirmatum omni tempore a tali ratione absuturum.* Sic multi majorum suorum famæ (*c*) meritisque (*d*), aut gratiosorum intercessionibus fue-

(*a*) Conf. supra not. ad L. V. c. 12. §. 21. H.

(*b*) Γινώσκων (ὁ τῶν νόμων κύριος) ὅτι ἄλλη μὲν δικαστοῦ, ἄλλη δὲ βασιλέως ἀρετή· καὶ τῷ μὲν προσήκει ἕπεσθαι τοῖς νόμοις, τῷ δὲ ἐπανορθοῦν καὶ τοὺς νόμους, καὶ τὸ ἀπηνὲς αὐτῶν καὶ ἀμείλικτον [illegible], ἅτε νόμῳ ἐμψύχῳ ὄντι, καὶ οὐκ ἐν γράμμασιν ἀμεταθέτοις καὶ ἀσαλεύτοις.

(*c*) Vide quæ de Manlio dicuntur a BUDDEO in Specim. Jurispr. Histor. §. 51. & seqq. E quibus apparet, QUINTILIANUM Declam. 310. in fine nimis generaliter dixisse, *Qualecunque crimen donari meritis, donari virtuti potest.*

(*d*) *Ad bestias damnatos, favore populi Præses dimittere non debet: sed si ejus roboris vel artificii sint, ut digne Populo Romano exhiberi possint. Principem consulere debet.*

fuere condonati. Hadrianus in reis pœnam pro numero liberorum minuisse scribitur, apud XIPHILINUM Epit. Dionis. Vid. LIVIUS L. VIII. c. 35. Sic aliqui absoluti, quod ultimi ex illustri stirpe forent. Sic Phryne meretrix cum capitis causam Athenis diceret, a Lysia (*a*) oratore hoc modo fuit liberata, dum vestem superiorem ipsi detrahit, ut nudum pectus a judicibus posset conspici. Sic M. Antonius liberavit M. Aquilinum, manifestum criminis repetundarum: dum causa prope perorata, eum in conspectu omnium constituit, tunicamque ejus a pectore abscidit, ut cicatrices populus Romanus judicesque adspicerent, adverso corpore exceptas. CICERO in Verrem L. V. (c. 1.) Sic POLYDORUS VERGIL. Hist. Anglic. L. XXVI. tradit, quondam in Anglia ob quodcunque præter majestatis crimen non morte, sed carcere duntaxat perpetuo punitos, *qui legere sciverint*. Eoque magis hæ causæ sufficient, si in facto, de quo anquiritur, ratio legis saltem particulariter cesset. Est quippe ratio, quare lex sit observanda, universalis quidem, auctoritas & voluntas legislatoris summo imperio præditi, quæ etiam, ubi nulla apparet, sufficere debet; sed particularis ratio est insigne aliquod commodum in Rempublicam redundans, aut damnum, quod observata lege declinatur, verbi gratia, ponamus exsistere alicubi leges sumtuarias. Harum ratio generalis est voluntas legislatoris: particularis autem, ne inutilibus, & immodicis sumtibus patrimonia privatorum exhauriantur. Hic etsi ad sustinendam legis auctoritatem sufficiat ratio legis universalis (*b*): cessatio tamen rationis particularis efficiet, ut facilius, & minori cum damno auctoritatis legum pœna remitti queat; si nempe transgressori tantæ sint opes, ut istis sumtibus non fatiscant. Apud rigidos tamen dominos haudquidquam tutum est legem aut mandatum negligere ideo tantum, quod particularis ipsius ratio cesset. Sicuti apud HERODOTUM Thalia (p. 112. Ed. H. Stephani) gaudebat quidem Cambyses servato Crœso; sed qui eum interficere mandato regis neglexerant, capite pœnas dabant (*c*). Multum quoque ad veniam impetrandam facit, si delictum per ignorantiam sit commissum, non quidem omni culpa carentem, sed per negligentiam obortam; aut si intervenerit imbecillitas animi, non sine difficultate superabilis. Ad priorem classem referri potest factum Charondæ, qui per imprudentiam gladio accinctus in concionem contra legem abs sese latam accesserat. Qui sane ut gladio incumberet, opus non habebat. Vid. DIODORUS SICULUS L. XII. c. 19. Simile quid IDEM L. XIII. c. 33. refert. de Diocle Syracusano, qui inter leges suas & hoc tulit: *Ut, si quis cum armis in forum prodiret, capite plecteretur; nec ullam imprudentiæ aut circumstantiæ veniam concessit*. Is cum nunciata hostium in agrum irruptione, gladio accinctus in forum egrederetur, ac interim tumultu in forum excitato, eodem cum gladio properaret, a privato monitus seipsum transfixit. Etsi miserationem ipse consumserit, quod in sua lege imprudentiam similesque circumstantias non exemerit. Atque isthæc nequidquam convelluntur per ea, quæ Anton. MATTHÆUS de Criminibus ad L. XLVIII. tit. 19. c. 5. prolixe disputat. Denique & hoc addendum, uti alias mensuram pœnæ in foro humano utilitas civitatis metitur; ita & eadem sæpe veniam indulgeri jubet delinquentibus ob multitudinem. Etsi enim alias a delicto non excusat paria peccantes allegasse (*d*). Vid. ISOCRATES laudat. Busiridis (p. 397.) circa finem (*e*): est tamen prudentum rectorum providere, ne quæ servandæ societati humanæ inventa est justitia, ad civitatem evertendam valeat.

(*a*) Imo potius ab Oratore Hyperide.

(*b*) Vid. supra d. c. 12. §. 10. infra h. l. c. 6. §. 11. H.

(*c*) Vide quæ diximus ad L. V. c. 4. §. 5.

(*d*) Quæ sit auctoritas ejus, qui se alterius facto, non suo defendat? CICERO Orat. in Vatin. c. 6. pag. 243. Ed. Grævii. Ad quem locum conferendi etiam Auctores, quos adducit Abrahamus.

(*e*) Εἰ γὰρ τῶν μὲν ἀδικημάτων οὐ ῥᾴδιον εὑρεῖν, ὃ μήπω τυγχάνει γεγενημένον, τοὺς δ' ἐφ' ἑκάστοις αὐτῶν ἁλισκομένους μηδὲν ἡγοίμεθα δεινὸν ποιεῖν, ὅτ' ἂν ἕτεροι ταὐτὰ φαίνωνται διαπεπραγμένοι· πῶς οὐκ ἂν εὐπορίας ἀπολογίας ἅπασι ῥᾳδίας ποιήσαιμεν καὶ τοῖς βουλομένοις εἶναι πονηροῖς πολλὴν ἐξουσίαν κατασκευάσαιμεν. „ Prouti difficile est, invenire crimen quod nunquam commissum fuerit; si eos, qui cujusvis convicti fuerint, nihil grave admisisse putaremus, quamprimum alii exemplum eorum sequerentur, nemini sane paratissima deesset excusatio: id quod malis peccandi præberet licentiam. "

leat. LUCANUS L. II. (v. 141. & ſeqq.) *Dumque nimis jam putrida membra recidit, Exceſſit medicina modum, nimiumque ſecuta eſt; Qua morbi duxere manus: perire nocentes, Sed cum jam ſoli poſſent ſupereſſe nocentes*. IBID. *Tot ſimul infeſto juvenes occumbere leto, Sæpe fames pelagique furor, ſubitæque ruinæ, Aut cæli terræque lues, aut bellica clades, Nunquam pœna fuit*. CLAUDIANUS de Bello Getico: (v. 120. & ſeqq.) *Cautius ingentes, & proxima cordi Ulcera Pæonia tractat ſolertia curæ, Parcendoque ſecat: ferro ne longius acto Irrevocandus eat ſectis vitalibus error*. SENECA de Ira, L. II. c. 10. *Neceſſaria venia eſt, ubi totus deſeruit exercitus*. Inde laudem meretur Princeps, qui *Multa metu pœnæ, pœna qui pauca coercet*. OVIDIUS de Ponto L. I. Ep. (2. v. 127. 128.) Sicut & ſæpe neceſſitas ſubigit prædura leges moderari, aut plane ut obſoleſcant pati. Apud TACITUM A. (III. c. 25. 28.) refertur *de moderanda Papia Poppæa*, ideo quod *multitudo periclitantium gliſceret, cum omnis domus delatorum interpretationibus ſubverterentur*. Et quia *altius penetrabant, urbemque & Italiam, & quod uſquam civium, corripuerant, multorumque exciſi ſtatus, & terror omnibus intentabatur*. Notatu quoque digna Tiberii epiſtola apud EUNDEM A. L. III. (c. 54.) ubi conſulrius judicat, *omittere potius prævalida & adulta vitia, quam hoc aſſequi, ut palam fieret, quibus flagitiis impares eſſemus*. Cum ſatius ſit iiſdem *intra animum mederi*, & expectare, donec principes *pudor*; *pauperes neceſſitas: divites ſatietas in melius mutet*. Scilicet non eſt homo propter pœnam, ſed pœna propter hominem. Inde ſi pœnam ſecutura foret pernicies eorum, quibus exigendi pœnas jus eſt, non magis ad eas ſumendas eſt obligatio, quam ad propriam vitam deſtruendam. Sic ſi gubernator in navi facinus admiſiſſet, nec alterius foret cum copia, omnium vectorem ſalutem deſtrueret, qui pœnas ab ipſo exigeret. Sic & multa peccata magiſtratui diſſimulanda ſunt, ex quorum vindicatione ruina Reipublicæ procurari poſſet, & quibus maculati homines ad conſervationem ſtatus noſtri ſunt neceſſarii. Etſi Magiſtratui ſuper peccatorum permiſſione nunquam directe paciſci liceat, aut exinde publicum velut quæſtum inſtituere. V. 2 Petr. II. 15. (*a*) Huc referri poſſit, quod in Italia quandoque bannitis veniam publice polliceantur ea lege, ſi caput alterius banniti afferat; quem morem tamen improbat Henricus STEPHANI Apolog. pro Herodoto c. 18. ejuſque rationem potius Platoni & Ariſtoteli cuipiam, quam Chriſtiano probari poſſe dicit, quod ea ratione ſuſpecti inter ſe reddantur iſti nebulones, ne in cœtus ſeſe conjungere queant, gravia mala Reipublicæ daturos. Contra ſentit Th. Morus (*b*) Utop. L. II.

§. XVIII. CONSEQUENS jam eſt, ut diſpiciamus de taxatione pœnarum (*c*), ſeu quantas pœnas cuivis delicto imponi par fuerit. Ubi præterea, quæ ſupra *de quantitate actionum* Lib. I. c. 7. attulimus, obſervandum, in foro humano delicta potiſſimum æſtimari ex eorundem objecto, & prout multum parumve damni in Rempublicam inde redundat; & ex intentione, malitiaque delinquentis, quæ per varias conjecturas colligitur. Prout igitur objectum actionis nobile eſt, & pretioſum, quod violatum fuit, eo gravior quoque, ac deterior habetur actio. Inter iſta porro objecta uti nobilitate immenſum excellit Deus optimus maximus ita merito præ cæteris maxime deteſtanda habetur actio, quæ directe in ipſius contumeliam (*d*) tendit (*e*). Ejuſdem autem cui-

(*a*) Queri præterea ſolet, utrum permitti vel imperari ſingulis poſſit, ut, ſaltem in certis criminum generibus accuſatores agant, prouti hoc locum habebat apud Romanos qua de re videndus HUBERUS de jure Civitatis L. III. ſect. 2. c. 4. §. 27. & HERTII Diſſertatio de Herede occiſi vindice, ſect. 4. §. 3. T. III. collect. opuſc.

(*b*) Et recte. Conf. infra c. 6. §. 18 Plane ut nec ille mos Italorum improbandus, ut crimen aliquod delegant, non tantum vim pecuniæ promittentium, ſed & jus alios ob crimina extorres domum revocandi. Vid. ſub exemplo Pauli Servitæ H. GROTIUM L. XVI. Hiſtor. Belgic. ad A. MDCVII. H.

(*c*) Quam Papinianus *æſtimationem* vocat L. Sanctio 41. D. de Pœnis. Eſtque vel interna ex ipſo delicto, ſecundum ejus quatuor cauſas, finem, objectum, formam & efficientem: vel externa ex ſtatu civitatis. H.

(*d*) Qua de cauſſa Thales, unus ſeptem Græciæ ſapientum dicere ſolebat, perjurium tetrius & enormius crimen eſſe, quam adulterium. *Πρὸς τὸν μοιχὸν, ἐρόμενον εἰ ὀμόσειε μὴ μεμοιχευκέναι, Οὐ χεῖρον, ἔφη, μοιχείας ἐπιορκία*; DIOGEN. LAERT. L. I. §. 36. Ed. Amſt.

(*e*) V. aut. Gazaros C. de Hæretic. & Manichæis. Novel. 77. H.

cultus, in animo præcipue consistens, uti universæ vitæ actum temperare debet; ita ipso volente actiones, queis externus ipsius cultus exprimitur, cedunt his, quæ insignem hominibus utilitatem afferunt, aut grave damnum avertunt, ubi in mora periculum est. Vid. Lucæ XIV. 5. Proximum ab his gradum obtinent, quæ universam hominum societatem tangunt: post quæ publicum civitatis ordinem perturbant. Inde sequuntur delicta, quæ singulos homines tangunt. Ubi in foro civili primo loco statuitur vita, quæ est fundamentum omnium bonorum temporalium, tum membra non vitalia, citra quorum usum vita nisi miserrima trahi non potest; quæ pro nobilitate sui usus æstimantur (*a*) Add. Isocrates contra Lochitem. Sequuntur illa delicta, quæ familias privatorum quarum fundamentum est matrimonium, perturbant, maculantve. Etsi Philo Judæus de Decalogo, & de Specialibus legibus præceptum de adulterio anteponat præcepto de homicidio (*b*). Post, quæ perdunt aut avertunt alias res expetibiles vitæ necessitatibus aut commoditatibus inservientes; idque vel directe, vel indirecte dolo malo causam damni dando. Denique quæ famam aut existimationem civilem destruunt. Circa singula horum delictorum primum locum obtinent delicta consummata, postremum, quæ ad actus aliquos, non tamen ultimum processerunt, in quibus tanto quodque est gravius, quo ulterius processit. Ubi observandum, naturaliter propositum & desiderium facinus aliquod patrandi haudquaquam pari gravitate cum ipso facinore perfecto censeri posse: quippe cum longe atrocior sese mali facies animo repræsentet, quando cominus ad ipsum patrandum acceditur, quæque adeo obstinato animi proposito superanda est; quam ubi velut eminus adhuc de facinore cogitatio suscipitur. Quando igitur aliquando voluntas facto æquipollere dicitur, id intelligendum est de illa voluntate, quæ cum extremo conatu conjuncta est, sic ut inter hanc, & eventum facinoris nulla nova voluntatis operatio locum habuerit, etsi successus destinatus defecerit, puta, si qui telum in aliquem contorquens aberraverit (*c*) Th. Morus Utop. L. II. *Solicitasse ad stuprum nibilo minus, quam stuprasse, periculi est. In omni siquidem flagitio certum destinatumque conatum æquant facto: neque enim id quod defuit ei, putant prodesse debere, per quem non stetit, quominus nihil defuerit.* Sed pleraque mala magis minusve æstimantur pro subjectorum, quibus inferuntur, disparitate quoad statum, felicitatem, aut infelicitatem, ætatem; tempora seu necessitates, peculiarem affectum, quo in peculiare aliquod bonum inclinantur, vel a certa mali specie abhorrent. Neque solum considerantur, quæ ex aliqua actione directe & immediate, sed & quæ probabiliter secutura judicantur; uti in incendio & perfosso aggere multorum summæ calamitates & mortes quoque spectandæ sunt. Grotius dicto loco §. 30. Inde apud Chinenses; etiam qui ex negligentia incendium excitaverit, capite plectitur.

§. XIX. Circa intensionem aut remissionem προαιρέσεων expendi primo solent causæ, quæ ad peccandum homines impulerunt. Vix quisquam gratis malus (*d*) est (*e*), aut si quem malitia propter seipsam delectat, vel etiam si quis ex mera petulantia peccet, aut cui *ratio peccandi est incredibiliter peccare*, uti loquitur Calpurnius Flaccus Declam. 2. is humanæ malitiæ extremum gradum attigit. Inde

(*a*) *Unde atrocissimi delicti reus est, quicunque vitam alicui eripuerit, aut membra non vitalia, citra quorum usum vita nisi miserrima trahi non potest; quæ pro nobilitate sui usus æstimantur.* Ita hæc efferri mallet Celeb. interpres Gallicus adsuetus accurationi sui sermonis.

(*b*) Pessime autem Felix ACCOROMBONUS in Annotat. ad Rhetor. Aristotel. præceptum de furto illi de adulterio antehabet. Etenim adulterium furtum quoque est, sed non simplex, sacrilegium dictum in L. 30. C. ad L. Jul. de adult. & damnum dat irreparabile: at furtum tantum est bonorum externorum, quæ restitui vel resarciri possunt. H.

(*c*) V. supra §. 14. & infra §. 23. H.

(*d*) *Nec quisquam tantum a Naturali Lege descivit, & hominem exuit, ut animi causa malus sit.* SENECA de Benef. L. IV. c. 17. *Omnes enim cum minima peccata cum causa suscipiunt, tum vero illa, quæ multo maxima sunt maleficia aliquo certo emolumento ducti suscipere conantur*, AUCTOR ad Herennium L. II. c. 19.

(*e*) CICERO pro Roscio: *Si vita hominum est, ut ad maleficium nemo conetur sine spe aut emolumento accedere.* H.

Inde & est, quod *nemo impiorum tam audax unquam fuit, quin aut abnegaverit a se commissum esse facinus, aut justi sui doloris causam aliquam fingeret, defensionemque facinoris a naturæ jure aliquo quæreret.* Cicero de LL. L. I. (c. 14.) Maxima pars mortalium ad peccandum affectibus ducitur, quorum aliqui impetu quodam animum impellunt ad declinandum præsens aut imminens malum; qui quidem ad excusandum aut extenuandum delictum plurimum faciunt. Unde quæ mortis, carceris, magni doloris, aut summæ egestatis causa patrantur, maxime excusabilia videri solent. Sic sapienti Ebræo fur, quem egestas ad furandum stimulat, minus turpis, quam adulter pronunciatur. Sic furtum famis causa levius æstimabitur, quam ob superfluam avaritiam susceptum: & perjurium ex metu mortis conceptum, quam depositum lucri causa abnegatum. Auctor ad Herennium L. II. (c. 19.) *Majus est maleficium stuprare ingenuam*, (alii malunt ingenuum) *quam sacrum legere: quod propter egestatem alterum, alterum propter intemperantem superbiam fiat.* Add. Valerius Maximus L. VIII. c. 1. in fine. Sic majorem meretur pœnam leno, qui fœdum ob lucrum aliis occasionem libidinandi suppeditat, quam cui propria libido ad se demulcendum stimulos subdit (*a*). Sic Marcus Antoninus L. II. §. 10. recte judicat, *graviora esse, quæ per libidinem, quam quæ per iram admittantur. Nam qui irascitur, cum dolore quodam & contractione animi occulta a rationis tramite declinare videtur: qui vero per cupidinem delinquit, quia voluptate vincitur, intemperantior quodammodo, & in peccando effeminatus videtur.* Libanius Declam. 23. *Ira ad necessitatem vehementius instigat, quam amor. Etenim hic dat consulendi spatium, & secum loquendi; ira autem perturbato corde prope ad insaniam commotum adigit, & donec ipsi satisfecerit, effervescit.* Cæteri affectus tendunt ad bonum aliquod verum aut imaginarium. Inter vera bona quorundam naturæ repugnat ad peccandum ducere: ut sunt virtutes, & earum actiones. Quædam in se quidem bona sunt, quæ tamen peccatis occasionem præbent, prout est istius animus, qui ea possidet. Et eorum sunt quædam delectantia, seu jucunda; quædam delectantium procurandorum causa, quæ & utilia dicuntur. Horum causa perpetratum quodque delictum eo judicatur levius cæteris paribus, quo magis illud bonum quod quæsitum fuit, naturæ congruit, aut quo difficilius huic est illo carere (*b*). Bona autem imaginaria sunt, quibus non nisi stoliditas ac vanitas hominum, pravitasque pretium posuit. Inter quæ sunt vana gloria, sive opinio excellentiæ præ cæteris, quatenus virtute non fundatur, nec utilitatis quid adjunctum habet; item vindicta, quatenus nullum nisi lædentis dolorem propositum habet. Ista quo magis a natura abeunt, & quo facilius iis careri potest, eo fœdiora judicantur delicta ex iisdem patrata. Sed & illud constat, graviora longe esse, quæ ex errore, quam quæ liquida ex scientia admissa sunt. Inter errores autem illum graviorem, in quem quis ex propriorum principiorum & ratiociniorum pertinaci persecutione devolutus est, quam qui a publicis doctoribus fuit haustus. Grotius dicto loco §. 29. Id quoque bene ab Hobbesio Leviathan. c. 27. observatum; idem con-

(*a*) Quod exemplum ab hoc loco alienum est. Commodius id AUCTOR retulisset in §. 21. l. 24.

(*b*) Unde dantur crimina, quæ in se quidem spectata parva videntur, & quæ talia etiam, quia in rebus exigui pretii committuntur, reapse sunt, sed quæ nihilominus pro valde atrocibus habenda sunt, si quis meditetur ingenii indolem ejus, a quo perpetrantur. Propter hanc enim ejusmodi offensio vel talibus admissis æquiparanda est, in quibus de rebus maximi pretii quæritur. Idcirco vetus Orator in accusatione alicujus id vehementer insectabatur, quod is pauperculis operariis, conductis ad ædiculam ædificandam mercedes exsolvturus, sibi imperare non potuisset, quin singulis tres semi-obulos subduceret. Et observat ARISTOTELES L. I. c. 14. p. 244. Edit. Victor. apud quem rem relatam legimus, magis vituperabiles has sordes esse, quam si accusatus in magna aliqua summa fefellisset: ut contra magis laudabilis sit, qui grande depositum restiterit, quam qui fidem servaverit in reddenda exigua summa. Ἀδικήματα δὲ μείζονα, ὅσα ἂν ἀπὸ μείζονος ᾖ ἀδικίας. Διὸ καὶ τὰ ἐλάχιστα μέγιστα. οἷον ὃ Μελανώπου Καλλίστρατος κατηγόρει, ὅτι παρελογίσατο τρία ἡμιωβέλια, ἱερὰ τοὺς ναοποιούς. Ἐπὶ δικαιοσύνης δὲ τοὐναντίον. Ἔστι δὲ ταῦτα ἐκ τοῦ ὑπερέχειν τῇ δυνάμει, ὁ γὰρ τρία ἱερὰ ἡμιωβέλια κλέψας, κἂν ὁτιοῦν ἀδικήσειεν.

contra leges factum, si ortum sit a præsumtione virium, vel amicorum, vel divitiarum, quibus peccans fretus ministris publicis resistit, majus esse crimen, quam si spe latendi vel fugiendi ortum esset. Sique adeo delinquentes *fortem animum præstant rebus, quas turpiter audent*. Juvenal. Sat. 6. (v. 97.) Quia illud est conjunctum cum contemtu legum; hoc non item. Add. Aristoteles Rhetor. L. I. c. 12. & 14. Idem Rhetoricor. L. II. c. 3. *Inficiantes & contradicentes magis castigamus. Verum adversus confitentes juste se castigari, conquiescimus excandescentes* (a). *Causa vero est, quod impudentia est manifesta negare; at impudentia est despicientia & contemtus*. Seneca de Ira L. I. c. 16. *Sapiens nonnunquam magna scelera levius, quam minora compescet, si illa lapsu, non crudelitate commissa sunt; his inest latens, & operta, & inveterata calliditas. Idem delictum in duobus non eodem malo afficiet, si alter per negligentiam admisit, alter curavit, ut nocens esset.*

§. XX. Sed & hoc magnam proæreseos intensionem arguit, si præter communem caussam, quæ quosvis homines a peccato absterrere debet, peculiaris quædam accedat, fundata in persona delinquentis, aut ejus, in quem delinquitur, aut alia quapiam circumstantia. Huc facit illud Juvenalis (b) Satyr. 8. (v. 140. 141.) *Omne animi vitium tanto conspectius in se Crimen habet, quanto qui peccat major habetur*. Dio Chrysostomus Orat. I. de Regno: πολὺ μείζων καὶ φανερωτέρα πᾶσιν, ἡ παρὰ τῶν ἀρχόντων πλημμέλεια. *Multo major, & omnibus apparentior est, quæ a principe proficiscitur improbitas*. Potest huc quoque applicari illud Plinii N. H. L. X. c. 1. *Haut alio fidei proniore lapsu, quam ubi falsæ rei gravis auctor exstitit*. Sic idem specie peccatum notorium a sacerdote commissum gravius censetur eo, quod ab alio patratum; cum iste suo exemplo ad sanctimoniam morum aliis præire debeat. Libanius Declam. 29. Εἰ δέ τις ἐφ' ἃ τοὺς ἄλλους ἄγειν ἀξιοῖ, τούτων αὐτὸς ὡς πορρωτάτω φυλάττει, τὴν ἐκ τῶν λόγων συμβουλὴν τῇ παρὰ τῶν ἔργων λέλυκε· τῷ μὲν ἀσθενεστέρῳ παρακαλέσας, τῷ κρείττονι ἀποτρέψας· *Si quis ab his, ad quæ alios impellere vult, quam longissime recedit, dictorum consilium factorum exemplo destruxit: dum eo quod est infirmius incitat, eo quod potentius existit, avertit*. Cicero de Legibus L. III. (c. 14.) *Non tantum mali est peccare Principes, (quanquam est hoc magnum per seipsum malum,) quantum illud, quod permulti imitatores principum existunt. Quo perniciosius de Republica merentur vitiosi principes, quod non solum vitia concipiunt ipsi, sed ea infundunt in civitatem: neque solum obsunt, quod ipsi corrumpuntur, sed etiam quod corrumpunt, plusque exemplo, quam peccato nocent*. Seneca Hercule furente, (v. 745. 746.) *Regnantium scelera taxantur modo majore*. Tacitus A. III. *Capito insignitior infamia fuit, quod humani divinique juris sciens egregium publicum, & bonas domi artes dehonestavisset*. Cicero Tuscul. Quæst. L. II. (c. 4.) *Ut, si Grammaticum se professus quispiam barbare loquatur; aut si absurde canat is, qui se haberi velit Musicum, hoc turpior sit, quod in eo ipso peccet, cujus profitetur scientiam: sic philosophus in ratione vitæ peccans, hoc turpior est, quod in officio, cujus magister esse vult, labitur, artemque vitæ professus delinquit in vita*. Quintilianus Declam. 3. *Hæc conditio superiorum est, ut quicquid faciunt præcipere videantur: & perniciosissimus est malæ rei maximus quisque auctor*. Apud Peruvianos sub imperio Yncarum gravius plectebatur magistratus peccans, quam privatus; addita ratione quod ille expresse sit constitutus ad justitiam aliis reddendam, & quod ideo ei muneri fuerit admotus, quod probitate putaretur alios præcellere. Garcilassus de la Vega Comment. Reg. L. II. c. 14. Sic gravius afficit ab amico, quam ab hoste illata injuria. Petronius, (c. 107.) *Qui ignotos lædit, latro appellatur, qui amicos paulo minus quam parricida*. Etsi contra apud Celtas graviorem pœnam luebat, qui peregrinum, quam qui civem interemerat. Illi enim mors, huic exilium irrogabatur, teste Nico-

(a) Rectius vertas: Placabiliores fimus. Seneca Agamemnone:

Quem pœnitet peccasse, pene est innocens.

Phædrus L. III. Fabul.

Sæpe impetravit veniam confessus reus. H.

(b) Et quod est apud Plautum Bacchides Act. 5. sc. 2.

Hi senes, nisi fuissent nihili jam inde ab adolescentia:

Non hodie hoc tantum flagitium facerent canis capitibus H.

NICOLAO DAMASCENO de Moribus gentium. Et vice versa ab hoste profectum beneficium majus judicatur, quam ab amico. Utut TERENTIUS Adelph. Act. 2. sc. 3. pronunciet: *Abs quovis homine, cum est opus, beneficium accipere gaudeas. Verum enimvero id demum juvat, si quem æquum est benefacere, is facit* (*a*). Sic a sordido aliquo homine illudi gravius, quam ab æquali aut majore; Vid. *L.* 17. §. 3. *D. de Injur.* (*b*) a liberis & servis propriis, quam ab alienis. Vid. 2 Samuel. XVI. 11. sunt quoque delicta, quæ ob peculiare officium, quod certæ personæ debebatur, violatum, peculiari nomine notantur (*c*), & singulari fœditate laborare judicantur. Uti est impietas in parentes, inhumanitas in propinquos, ingratus animus in beneficos; quæ longe graviora sunt, quam si quibusvis aliis fuissent illata. Facit etiam huc illud LYSIÆ Orat. 4. *Severiores, o Athenienses, præbere vos debetis civibus, quam peregrinis sacra polluentibus; quod horum quasi alienum videatur peccatum, illorum vero domesticum & intestinum.* Denique non parum refert, quo quid loco aut tempore fuerit patratum (*d*). Sic id peccatum in loco publico & coram arbitris commissum gravius est, quam quod occultare quis studet; tum quod, quæ teguntur, saltem exemplo minus noceant; tum quod valde intensa judicetur fuisse malitia ejus, qui peccatum suum ostentat, neque honestorum hominum conspectum oculosque veretur. Add. ARISTOTELES Problem. sect. 29. quæst. 14. Sic fœdius est in templo stuprum committere, quam in caupona. Sic in consessu judicum pulsari gravius est, quam intra privatos parietes. Sic qui profesta die inebriatur, cæteris paribus, minus peccatum admittit, quam qui die precibus peculiariter destinato helluatur. Vid. *L.* 7. §. 8. *L.* 9. §. 1. *D. L.* 17. §. 3. *de Injuriis*. Sic CICERO Philipp. II. (c. 25.) crapulam M. Antonii, ob quam pro tribunali vomuit, graviter exaggerat. QUINTILIANUS Declam. 252. *Ut pulsatus civis injuriarum aget, si magistratus erit, majestatis crimen obligabit, si legatus erit, bello vindicabitur, & jure gentium, & eadem pecunia sublata ex privato furtum erit, ex sacrario temploque sacrilegium: sic raptor ejus, qui nihil aliud quam virginitatem ultum ibit, X. milia solvet, alia erit conditio ejus, qui rapuerit in comitiis, qui rapuerit eam, quæ sacerdotium petebat, imo, ne ingratus sim adversus beneficia populi, jam, quantum in illo erat, acceperat.* IDEM Declam. 264. *Petulantiam aliis locis mediocrem habeat reprehensionem. In templo vero, in quo verbis parcimus, in quo animas componimus, in quo tacitam etiam mentem nostram custodimus, pulsare velut in solitudine, velut in secreto quodam, non est ferendum.* Add. IDEM Inst. Orat. L. VI. c. 1. DEMOSTHENES adversus Midiam: ἐγὼ δ' ὑπ' ἐχθροῦ νήφοντος, ἕωθεν, ὕβρει καὶ οὐκ οἴνῳ τοῦτο ποιοῦντος, ἐναντίον πολλῶν καὶ ξένων καὶ πολιτῶν, ὑβριζόμην, καὶ ταῦτ' ἐν ἱερῷ, καὶ οἷ πολλή μοι ἦν ἀνάγκη βαδίζειν χορηγοῦντι. *Ego ab inimico, sobrio, mane, contumeliæ causa, non per ebrietatem, in conspectu multorum & hospitum & civium sum contumeliis affectus, atque insuper in templo, quo mihi tanquam ædili multa necessitas eundi erat.* Add. *L.* 16. *D. de Pœnis L.* 28. §. 8. *d. t.* Denique & modus atque instrumenta facinoris patrati ad idem exaggerandum aut minuendum ideo face-

(*a*) Quo loco de voluptate quidem agitur, quam quis ex beneficio, quod in eum confertur, recipit, non autem de valore, aut magnitudine beneficii, considerati in se. Vid. versio Gallica Dacieriae. Constat a contrario, sæpe ingratum esse beneficium, quod ab inimico proficiscatur, quoniam, ut sunt homines, triste id iis accidit, si in iis angustiis versentur, ut hominis, quem oderint, benevolentis sibi opus esse videant.

(*b*) *Quædam injuriæ a liberis hominibus factæ, levis nonnullis momenti videntur: enimvero a servis, graves sunt: crescit enim contumelia ex persona ejus, qui contumeliam fecit.*

(*c*) *Persona atrocior injuria fit, ut cum Magistratui, cum Parenti, Patrono fiat*, L. 7. §. 8. D. de Injur. Persona *dupliciter spectatur: ejus qui fecit, & ejus qui passus est. Aliter enim puniuntur, ex iisdem facinoribus, servi quam liberi: aliter qui quid in Dominum Parentemve ausus est, quam qui in extraneum, in magistrum, vel in privatum.* L. 16. §. 3. D. ; L. 28. §. 8. D. eod.

(*d*) Tempore (atrocior fit injuria) *si ludis & in conspectu, nam Prætoris in conspectu, an in solitudine injuria facta sit, multum interesse ait: quia atrocior est, quæ in conspectu fiat.* L. 7. §. 8. D. de Injuriis. *Sed & si in theatro, vel in foro cædit & vulnerat, quamquam non atrociter: atrocem injuriam facit*, L. 9. §. 1. D. eod. Locus *facit, ut idem vel Furtum, vel Sacrilegium fit & capite luendum, vel minore supplicio.* Tempus *discernit emansorem a fugitivo: & effractorem, vel furem diurnum a nocturno.* L. 16. §. 4. 5. D. de Pœnis.

facere videntur, quod ex illis proaeresеos firmitas aut remissio sæpe colligatur. Hinc gravius judicatur furtum cum effractione, parietum perfossione, aut ubi per instrumenta artificiosa claustra reserantur, quam si quis apertas fores in ædes se direxerit.

§. XXI. Illud quoque ad æstimationem delictorum non parum facit, quam idonea fuerit persona ad peccatum aliquod intermittendum. Alii quippe acriori sunt intellectu præditi ad perspiciendas rationes ob quas a delictis est abstinendum, quam alii. Nonnullos quoque acrior, quam cæteros, impetus in certum genus peccati rapit; id quod provenit ex corporis mixtura seu temperamento, ex ætate, sexu, educatione, & circumstantiis aliis. Vid. *L. 6. ad L. Juliam peculatus*. Nam utique & pueri, & fœminæ, & homines crasso ingenio a natura præditi, aut alias prave educati discrimina justi & injusti, liciti & illiciti minus habent cognita, inque iis ponderandis parum pollent. Procopius Hist. Vandal. L. II. (c. 14.) *Est ut rarum, ita summe laudabile, si quis Herulus pro perfidia & violentia, gentilibus vitiis, honesta induerit*. Sic in quibus bilis prævalet in iracundiam, in quibus sanguis dominatur, in Venerem proni sunt. In alia porro studia senectus, in alia juventus propendet. Gramondus Hist. Gall. L. XIII. *Raro sapiunt juvenes, quorum singulare privilegium est, peccare ut liceat*. Libanius Declamat. 21. *Hæc sunt adolescentiæ affinia; transilire quæ ex officio sunt: ignorare aliquid eorum, quæ decora sunt*. Ibid. Ὅπουπερ ἀνθρώπων γένος, ἐκεῖ καὶ παραίτησις τοῖς νεωτέροις ὁ χρόνος. *Ubicunque genus hominum est, ibi quoque junioribus pro excusatione est* (*a*) *ætas* (*b*). Sic quo propius malum videtur imminere, eo violentiorem metum idem elicit, & cui difficilius queat resisti. Sic & vehementius percellit animum recens iracundia, quam diuturno tempore mollita aut digesta; recens dolor, qui rationem vix audiri sinit, quam velut depletus atque egestus, & quem mora temporis jam fregerit. In universum autem fœdius habetur tranquillo animo ad facinus accedere, quam ab affectibus perturbato. Cicero Offic. I. (c. 8.) *Leviora sunt ea, quæ repentino aliquo motu accidunt, quam ea, quæ meditata & præparata inferuntur*. Philo Judæus de specialibus legibus, (p. 791. B. Ed. Paris.) dicit, *dimidiatum videri facinus, cui non accessit longa deliberatio*. Plato de LL. L. IX. (p. 931. C. Edit. VVech.) *Majora supplicia illis decet imponere, qui consulto per iram interfecerunt. Illis contra, qui repente & inconsulta leviora*. Aristoteles Nicom. VII. c. 8. *Unicuique pejor videretur, si quis aut nihil, aut leviter cupiens turpe aliquid perpetraret, quam si vehementi cupiditate affectus idem faceret: item si non iratus, quam si iratus verberaret quispiam. Quid enim ageret, si in affectu esset* (*c*) *constitutus?* (*d*) Nisi quod circa ebrietatem diversum statuebat lex Pittaci, quæ extat apud Aristotelem Polit. L. II. c. 10. *Ut ebrii duplo majorem, quam sicci pœnam luant, si quem pulsarint: nam eo quod plures sint ebrii, quam sicci, qui petulanter alios lædant, non ad veniam spectavit, quæ ebriis potius sit habenda, sed utilitatem* (*e*). Cujus legis quoque mentio fit apud Plutarchum in Convivio VII. sapientum (*f*). (p. 155. F.) Inter delicta autem per affectus excitata, illa minus

(*a*) *Fere in omnibus pœnalibus judiciis & ætati & imprudentiæ succurritur* L. 107. D. de R. J.

(*b*) Hinc proximi pubertati plerique pœna extraordinaria, rarissime ultimo supplicio puniuntur. Vid. CAROLI V. Ordinat. Criminal. art. 164. BRUNNEMANNUS Cent. 4. Dec. 2. & Conf. 90. STRUVIUS c. 19. Obs. criminal. Obs. 2. usque ad 9. Jacob. GOTHOFRED. ad L. III. de Reg. Jur. Wignleus HUNDIUS Bayer. Stammbuch Part. II. sub Gente Machsfettain p. 156. ubi notabile exemplum de capitali supplicio puero duodecim & puellæ tredecim annos natis, ex sententia Maximiliani Imperator. dictato. H.

(*c*) Conf. NOODTII Probabilia Juris, in quibus, quæ huc pertinent, lectu dignissima sunt.

(*d*) Vid. supra L. I. c. 7. §. 16. & ibi dicta. & hoc cap. §. 19. H.

(*e*) Νόμος δ' ἴδιος αὐτοῦ (Πιττακοῦ) τὸ τοὺς μεθύοντας, ἂν τυπτήσωσι πλείω ζημίαν ἀποτίνειν τῶν νηφόντων. διὰ γὰρ τὸ πλείους ὑβρίζειν μεθύοντας, ἢ νήφοντας, οὐ πρὸς τὴν συγγνώμην ἀπέβλεψεν, ὅτι δεῖ μεθύουσιν ἔχειν μᾶλλον· ἀλλὰ πρὸς τὸ συμφέρον.

(*f*) Ubi Anacharsidi hæc lex justo durior videtur. Τὸν οὖν ἐκεῖνον τὸν χαλεπὸν φοβεῖται νόμον, ἐν ᾧ γέγραφας, ἐάν τις ὁτιοῦν μεθύων ἁμαρτάνῃ διπλασίαν, ἢ τῷ νήφοντι τὴν ζημίαν. Sed ad excusandum Pittacum sufficit ratio ab Aristotele adducta. Vid. etiam DIOGENES LAERTIUS I. 76. ibique interpretes.

minus odiosa sunt, quæ ex affectu per speciem mali accenso proveniunt, quam ex voluptatis, præsertim superfluæ, desiderio (*a*). Nam & hæc mollius animum percellit, & facilius differri, aut aliam per materiam citra injuriam expleri potest. ARISTOTELES Nicom. III. c. 11. Χαλεπώτερον τὸ λυπηρὰ ὑπομένειν, ἢ τῶν ἡδέων ἀπέχεσθαι. *Difficilis est molesta sustinere, quam a jucundis abstinere*, IDEM ib. c. 55. *Dolor quidem exturbat, & corrumpit naturam ejus, qui eo afficitur; voluptas autem nihil tale facit; magisque spontanea est: atque idcirco majori opprobrio prosequenda*. IDEM L. VII. c. 7. Ἧττον αἰσχρὰ ἀκρασία ἡ τοῦ θυμοῦ, ἢ ἡ τῶν ἐπιθυμιῶν. *Minus turpis est incontinentia iræ, quam cupiditatum*. IDEM Magnorum moral. L. II. c. 6. *Impetus ad voluptatem magis reprehendendus, quam intemperantia ex ira. Nam incontinentia ex ira ægrimonia est. Nemo enim iratus non agrescit. Sed incontinentia ex concupiscentia cum voluptate est conjuncta. Et idcirco magis vituperabilis, quod non citra petulantiam videatur esse*. Similis locus est apud ANTONINUM L. II. §. 10. Add. ARISTOTELES Problem. sect. 29. quæst. 16. Denique & hoc intra homines non parum ad pœnam leniendam facit, si quem necessitudines suæ ad peccandum permoverunt. Vid. *L. 2. D. de Receptator.* Add. GROTIUS dicto loco §. 31.

§. XXII. DENIQUE & illud solet considerari, primus quis (*b*), an aliorum exemplo seductus, semel, an sæpius deliquerit. Nam qui primus in aliqua civitate peccatum exemplo noxium patrat, & illud alios velut docet, gravius utique peccat (*c*), quam cui peccantium circumstans frequentia pudorem minuit (*d*), VELLEJUS PATERC. L. II. c. 3. *Non enim ibi consistunt exempla, unde cœperunt, sed quamlibet in tenuem recepta tramitem latissime evagandi sibi viam faciunt*. (Conf. tamen GELLIUS L. X. c. 19. POLYBIUS Excerpt. legat. 93. c. 5.) Pari modo qui patrat peccatum, quod constanter puniri solet, gravius peccasse censebitur, quam si multa extent impunitatis exempla: quia in illo major imperantis & legis contemtus cernitur, quam in hoc. Repetitio autem rarior aut frequentior ejusdem speciei actionis eam in se meliorem aut deteriorem non reddit; nisi quatenus ea indicio est, eandem ex inolita consuetudine profici-sci. Vid. *L. 28. §. 3. D. de Pœnis*. ANT. MATTHÆUS de Crimin. tit. de Furtis §. 9. seqq. & ad *L. 48. D. tit. 18. l. 4. §. 27. 28.* Quæ cum circa actiones morales maxime attendatur, (quippe cum ex illa susceptæ actiones cum plena fere proæresi fieri intelligantur, quo nomine & vulgo habitus mali actibus pejores dicuntur,) satis claret, quare communiter præstantior censeatur actio bona, quam quis sæpe antea ediderat, illa, quam nunc prima aut altera vice exercet; & contra, cur mala sæpius repetita gravior judicetur, quam quæ semel aut bis tantum ab eodem fuit commissa. Quo possis referre legem Juliani Imperatoris adversus mendaces apud LIBANIUM Legatione ad Julianum: *Si quis eorum, qui mecum conversantur, semel mentitus fuerit, feram; si denuo idem ausus fuerit, id quoque patiar; quod si tertio convictus fuerit, quod vera non dicat, nondum incurrit in odium; verum si quarto apponit imponere, prohibitus est contubernio*. Peruviani tamen olim sub imperio Yncarum omni cura hoc agebant, ut prima delicta punirentur, quod hoc modo impediretur, ne altera aut tertia vice peccari posset. Ni enim malæ plantæ in prima herba opprimerentur, non posse non segetem pravam inde provenire. Et ubi non nisi post iteratas injurias pœna sumitur, privatos vix posse sibi temperare, quin proprio ausu vindictam sibi fa-

(*a*) Præsertim in Sene CICERO I. de Officiis. *Luxuria vera cum omni ætati turpis, tum senectuti fœdissima est. Sin autem libidinum intemperantia etiam accesserit, duplex malum est, quod & ipsa senectus concipit dedecus, & facit impudentiorem & adolescentiam*. H.

(*b*) Καὶ εἰ μόνος, ἢ πρῶτος, ἢ μετ' ὀλίγων πεποίηκεν· καὶ τὸ πολλάκις τὸ αὐτὸ ἁμαρτάνειν, μέγα. ARISTOTELES Rhetoricorum L. I. c. 14. Et (infame est) *si quod est exemplum deforme posteris traditum, quale libidinis vir Perses in muliere Samia instituere ausus dicitur primus*. QUINTILIANUS Inst. L. III. c. 7. p. 240. Ed. Lugd. Bat.

(*c*) ARISTOTELES I. Rhetor. 14. *Argis pœnam in eum statuunt, qui causam legi ferendæ dedit, & propter quem ædificatus est carcer*. H.

(*d*) Thesprio apud PLAUTUM: *At jam ante fecerunt alii*. Apud TERENTIUM Adelphis Micio: *Jam id peccatum primum magnum, at humanum tamen. Fecere alii item sæpe boni*. Vid. GELLIUM L. X. N. A. c. 19. PICCARTUM Decad. XVI. c. 3. H.

faciant, non sine perturbatione quietis publicæ. Garcilassus de la VEGA Comm. Reg. L. II. c. 14. Neque obstat, quod habitus bonus actionem bonam facilitet, malus contra difficultatem a mala actione abstinendi pariat. Nam labor in comparando habitu bono impensus facit, ne minoris sit actio facile, & cum voluptate a bono exercita. Et eo majus est odium mali, quod tam sæpe male agendo effecerit, ut vix aliter quam male possit agere; & quod sæpius peccando pudor plane consumtus sit (*a*). Scilicet aliquando ignorasse, quid vita exigat, hominis est: at in iisdem rebus sæpius aberrare, emotæ est mentis. Add. Th. BROVUNE de Religione Medici sect. 41. Nec absurde ille: *Peccatum illud, quod sedecim annos natus commiseras, non idem erit, licet cætera omnia paria sint, cum quadragenarius fueris. Præter inveteratum enim nec excusandum peccandi habitum; omnes tunc veniæ impetrandæ causas nobis præscidit judicii maturitas.* Atque hæc omnia in irrogatione pœnarum recte observantur (*b*). Facilius enim venia donatur, aut lenius plectitur, qui prima vice usitatum, non enorme delictum patraverit, quam qui sæpius ad eundem impegit lapidem. LUCIANUS de Saltatione: Ἱκανὸν ἐστιν ἅπαξ μανῆναι, *satis est semel insaniisse.* Quandoque etiam priorum venia delictorum a futura emendatione tanquam a conditione suspenditur; quæ ubi deficit, cum repetiti illius peccati vindicta antegressorum quoque pœna simul exigitur. Vid. 2. Regum I. 52. II. 23. Unde & hoc apparet, quo sensu verum sit illud vulgare (*c*); *Nunquam crescit ex postfacto præteriti delicti æstimatio* (*d*). Quo loco expendi quoque debet, quatenus natura æquum sit, quod apud Persas fiebat, teste HERODOTO in Clio, (c. 13.) ut vita anterior simul cum delicto in æstimationem veniret, & si benefactis illa præponderaret, veniam delictum obtineret (*e*). Id enim proprie ad delicti æstimationem intrinsecam non pertinebat. Sicuti nec id obtinuisse credimus in delictis atrocissimis, & in quibus patrantis destinata malitia manifeste apparebat. Sed uti GROTIUS dicto loco §. 30. arbitratur, id locum habebat, saltem habere debebat, in his, quibus alioqui non malis subito aliqua peccandi dulcedo subrepserat: aut ubi probatio criminis erat illiquida, vita anteacta conjecturam præbebat, an tale quid ab isto patratum probabile sit; cum alias nemo repente pessimus fieri dicatur. Extat tamen exemplum apud HERODOTUM Polymnia, (p. 284. Ed. Gr. H. Steph.) de Sandoce, quem Darius cruci affigi jusserat, quod cum ex judicibus regiis esset, iniquam sententiam ob pecuniam tulerat; sed cum recordaretur, plura ejusdem beneficia in domum regiam extare, quam peccata, cruce detractum in amicitiam iterum recepit. Huc facit illud CICERONIS pro Sulla, (c. 25.) *Omnibus in rebus, judices, quæ graviores, majoresque sunt, quid quisque voluerit, cogitaverit, admiserit, non ex crimine, sed ex moribus ejus, qui arguitur, est ponderandum.* Scilicet quia *perinde ut opinio est de cujusque moribus, ita quid ab eo factum, & non factum sit, existimari potest.* IDEM pro Cluentio (*f*), (c. 25. in fine.) Eamque ob causam in judiciis Romanorum solenne erat, ut actores quidem universam reorum vitam reprehenderent; patroni contra eandem excusarent, aut excitatis laudatoribus commendarent. Præsertim cum in isthac generis humani corruptela judices humani non statim extirpare civem debeant, in quo plus bonæ quam malæ frugis appareat. Probe tamen observandum, mores & anteactam vitam gravem præsumtionem in crimine illiquido in utramvis partem præbere. Sed ubi quis objectum crimen liquido diluerit, recte poterit applicare sibi illud AUCTORIS ad Herennium L. II. (c. 3.) *Se non de moribus apud censores, sed de criminibus adversariorum apud judices dicere.* Ast vero ubi quis ab initio bonus totum vitæ genus

(*a*) TACITUS IV. Annal. 3. de Sejano: *Ferox scelerum, & quia prima provenerant.* ARISTOTELES I. Rhetor. 14. Καὶ τὸ πολλάκις τὸ αὐτὸ ἁμαρτάνειν μέγα. *Magnum est etiam, eadem in re sæpe peccare.* H.

(*b*) Vid. pluribus TIRAQUELLUS Libro de Pœnis temperand. caus. 10. n. 3. & 5. H.

(*c*) In *L. 138. §. 1. D. de Reg. jur.* ubi videatur Jacobus Gothofredus. H.

(*d*) *L. 138. §. 1. D. de R. J.*

(*e*) Conf. insignis locus Lysiæ περὶ τῶν Ἀριστοφ. χρημάτων. H.

(*f*) *Deinde* (in caussa conjecturali) *vita hominis ex ante factis spectabitur,* (ut probabile fiat.)

genus immutavit, illi recte leges duplici nomine irascuntur, & quod peccaverit, & quod ex bono malus evaserit. POLYBIUS L. VII. in Excerpt. Peirescianis. *Cum vitæ institutum priori contrarium esset amplexus, ac quotidie malum malo cumularet, consentaneum erat, ut contrariam de illo opinionem cuncti conciperent.*

§. XXIII. QUAMQUAM autem ex dictis satis apparet, unum delictum altero esse gravius, neque in foro humano omnia eadem pœna afficienda; fatendum nihilominus est, & qualitatem & quantitatem præcisam pœnarum humanarum a definitione imperii civilis dependere, quam utilitas cujusque civitatis præcipue moderatur (*a*). Quo spectat institutum regis Ægyptii Anysis, qui se regnante, neminem morte voluit afficere, sed pro sui quemque delicti magnitudine damnabat ad agendam certam mensuram aggerum ad urbem; unde quisque erat. Atque ita urbes sunt sublimiores effectæ, declinandis incommodis ex inundatione Nili. Apud HERODOTUM Euterpe, (p. 90. Ed. H. Steph.) Add. DIODORUS SICULUS L. I. c. 65. Etsi ejusmodi civitatum purgamenta in peculiarem deportare locum, & ubi alios contagio non possent inficere, potius visum, Actisani Rhinocolura condita, apud EUNDEM L. I. c. 60. Neque vero id est necessarium, ut eadem semper inter pœnas sit proportio, quæ est inter objecta, per delictum violata; sed singulis delictis sua velut seorsim pœna potest imponi, prout est ex usu Reipublicæ non considerato, an par, an vero minor pœna sit imposita alii delicto, quod in se minus, aut maius isto videtur. Sicuti & PLATO de LL. L. XII. (princ. p. 982. C. Ed. VVech.) ejusmodi legem sancit: *Si quis aliquid publicum furatus fuerit, sive parvum, sive magnum id sit, pari supplicio puniatur. Nam qui rem parvam sustulit, etsi minori vi, quam qui magnam rapuit, æqua tamen cupiditate furatus est. Et qui magnum aliquid inde removit, ubi ipse non deposuerat, is omnino iniquus est. Lex igitur non furti parvitate alteram minus, quam alterum puniendum censet; sed eo forsitan interesse putat, quod alter sit insanabilis, sanabilis alter* (*b*). Inde etiam judices hactenus quidem æqualitatem in imponendis pœnis observare debent, ut æqualiter peccantes æqualia patiantur, nec quod in uno vindicatur delictum, alteri citra gravissimam causam condonetur; quippe cum ejusmodi inæqualitas periculosis in Republica turbis materiam soleat præbere; & effectu suo careat pœna, quæ non bono publico, sed privato affectui data videtur. Illa tamen æqualitas intelligenda duntaxat est de illis, qui idem specie delictum commiserunt, non qui diversum. Nam sæpenumero delicto, quod in se levius videtur, in foro humano gravior est pœna constituta, & vice versa, prout usus Reipublicæ & arbitrium legislatoris tulerit. Super qua inæqualitate reus post nequidquam quæritur; quippe quam utique præscivit. CALPURNIUS FLACCUS Declam. 5. *Ubi quid futurum est denunciatum, culpa patientis est.* Sic verbi gratia, etsi furti crimen in se sit longe levius homicidio; nullam tamen fur querendi causam habet, si ipse, qui cum homicida æqualia non commisit, æquale tamen supplicium cum eodem patiatur. Quanquam & ideo non pauca delicta per se inæqualia, æque morte vindicantur, quia morte gravius inter homines supplicium non reperitur; (LYCURGUS Orat. coutra Leocratem, (p. 108.) Τὸ μὲν γὰρ μέγιστον καὶ ἔσχατον τῶν τιμημάτων θάνατος, *maxima autem & extrema pœnarum mors est*,) nisi quod ad eam quandoque brevi & facili via, aliquando per lentos ac diros cruciatus pervenitur. OVIDIUS Heroid. Ep. I. 10. (v. 82.) *Mors minus pœnæ, quam mora mortis habet.* Etsi non desint, qui celerem mortem misera vita lenius suppliciun ducant. Vid. Oratio Cæsaris apud SALUSTIUM Conjurat. Catilinaria. Apud SVETONIUM Tiberio. c. 61. hic *pre-*

(*a*) Sive ratio, quam vocant, Status. Elisabetha Angliæ Regina crudelitatis nota ab inimicis inusta; immerito, si tempora illa videas & ingenium populi. THUANUS L. CXXIX. ad MDCIII. de ea: *Quod ex necessitate ad securitatem publicam, ut res erant, decretum fuit, id crudelitati & sævitiæ imputatum.* H.

(*b*) Ἐάν τις τι κλέπτῃ δημόσιον μέγα ἢ καὶ σμικρὸν τῆς αὐτῆς δίκης δεῖ. σμικρόν τε γὰρ ὁ κλέπτων, ἔρωτι μὲν ταυτῷ δυνάμει, ἧ ἐλάττονι κέκλοφεν· ὅ τε τὸ μεῖζον κινήσας, οὐ καταθέμενος ὅλον ἀδικεῖ. Δίκης οὖν οὐδέτερον οὐδετέρου ἐλάττονος, ἕνεκα μεγέθους τοῦ κλέμματος, ὁ νόμος ἀξιοῖ ζημιοῦν· ἀλλὰ τῷ τὸν μὲν ἴσως ὡς ἰάσιμον ἔτ' εἶναι, τὸν δ' ἀνίατον.

precanti cuidam pœnæ maturitatem respondit; Nondum tecum in gratiam redii. SENECA Herc. fur. (v. 513.) *Miserum vita perire, felicem jube*. IDEM Agamemn. (v. 995. 996.) Æg. *Rudis est tyrannus, morte qui pœnam exigit*. El. *Mortem aliquid ultra est?* Æg. *Vita, si cupias mori*. EURIPIDES Hippol. Coron. (v. 147.) Ταχὺς γὰρ ᾅδης ῥᾷστος ἀνδρὶ δυστυχεῖ. *Cita mors optata est homini misero*. Quin & inter stultas vulgi opiniones numerat CHARRON de la Sagesse L. I. c. 39. n. 11. vindictæ nomine alterum occidere; hoc ipso enim alteri omnem sensum tolli, ac omnibus malis ipsum recipi: nisi securitatis nostræ intersit, infensum nobis hominem non esse superstitem. Sic quoque apud PHILOSTRATUM (L. I. c. 37. Ed. Olear.) Apollonius eunucho, qui cum pellice regia concubuerat, vitam supplicii loco decernit (*a*). Aliquando ignominia additur in cadaver (*b*), aut memoriam. ÆLIANUS V. H. L. IV. c. 6. quæ etiam interdum infligi solet, quando nocens dudum rebus humanis fuit exemtus; sed & iterum aboleri. Vid. SOCRATES Hist. Eccles. L. VII. c. 44. Quid quod & in pœna determinanda nonnihil faciat arbitrium legislatoris, non quidem ita absolutum, quin semper ad usum civitatis respicere debeat, ut tamen velut punctum illud pœnæ revera ab ipso dependeat. Accedit, quod tanta est quorundam criminum atrocitas, ut etiam extrema pœna possit affici, qui minimo gradu eorundem deprehenditur. Add. Ant. MATTHEI de Crimin. Proleg. c. 1. §. 5. 6. & *ad L.* 48. *D. tit.* 5. *c.* 3. §. 10. *& tit.* 18. *c.* 4. ZIEGLERUS ad Grot. d. l. §. 39. VALERIUS MAXIMUS L. VI. c. 1. §. 8. *L.* 1. §. 2. *D. de Extraord. crimin. L.* 1. §. 3. *D. ad L. Cornel. de Sicar.* (*c*) *L.* 3. §. 1. 2. 3. *L.* 14. *d. t.* PHILO Judæus de Confusione linguarum, (p. 343. C.) *Quamvis aliquis conatus per insidias alterum interimere frustratus est, nihilominus homicidii reus est, sicut decernit super hoc casu scripta lex. Si quis, inquit, conatus fuerit proximum suum dolo perdere, & ad altare confugerit, abstractum afficies supplicio*. Eadem habentur apud EUNDEM de Specialibus legibus, (p. 791. Ed. Parif.) TACITUS H. II. *Qui deliberant desciverunt*. Quo spectat illud apud PLUTARCHUM Cæsare: Οἱ κολάζοντες οὐ τῆς πράξεως, ἀλλὰ τῆς βουλήσεως τὴν δίκην λαμβάνουσιν. *Aliquando qui puniunt non facti, sed voluntatis piacula exigunt*. QUINTILIANUS Declam. 372. *Lex mentem punit*. LYSIAS Orat. in Simonem, (c. 12.) *Constat nostrarum legum auctores non si quis pugando alteri caput obtrivisset, ideo patria eum pelli voluisse; sed si qui dum alium interficere conantur, lædant, quamvis interficere non potuerint, de his tam graves pœnas sumendas esse constituerunt: existimantes, ipsos dare eorum pœnas oportere, quæ deliberata voluntate perficere conati essent*. Εἰ καὶ μὴ κατέσχον, ὅμως ἔργον τό γε ἐπ' ἐκείνοις πεποιῆσθαι. *Quia quanquam propositum non erant assecuti, fecisse tamen, quod in ipsis erat*. Add. ÆLIANUS V. H. L. XIV. c. 27. Justo tamen severiores Areopagitæ, *qui damnaverunt puerum, coturnicum oculos eruentem; quod id signum esse perniciosissimæ mentis, multisque malo futuræ, si adolevisset*. QUINTILIANUS Inst. Orat. L. V. c. 9. SENECA de Beneficiis L. V. c. 14. *Latro est, etiam antequam manus inquinet; quia ad occidendum jam armatus est, & habet spoliandi atque interficiendi voluntatem. Exercetur & aperitur opere nequitia, non incipit*. Apud VELLEJUM PATERCULUM L. II. c. 8. dicitur de illis, qui C. Catonem ob leve delictum damnaverant: *Magis voluntatem peccandi intuebantur, quam modum: factaque ad consilium dirigebant: & quid, non in quantum, admissum foret, æstimabant*. Add. *L.* 4. *princ. C. ad L. Jul. majestatis* (*d*), & GROTIUS in.

(*a*) Et apud SVETONIUM in Tiberio c. 61. *Mori volentibus vis adhibita vivendi*. H.

(*b*) Dum id vel honesta sepultura privatur, vel sepultum refoditur. Vid. LYCURGUS Orat. contra Leocratem. H.

(*c*) *Lege Cornelia de sicariis & veneficis tenetur - - - qui hominis occidendi furtive faciendi caussa cum telo ambulaverit - - - Divus* Hadrianus *rescripsit, eum qui - - - - hominem non occidit, sed vulneravit ut occidat, pro homicida damnandum*.

(*d*) *Quisquis cum militibus, vel privatis, vel barbaris scelestam inierit factionem, aut factionis ipsius susceperit sacramentum, vel dederit, de nece etiam virorum illustrium, qui consiliis & consistorio nostro intersunt, senatorum etiam, (nam & ipsi pars corporis nostri sunt,) vel cujuslibet postremo, qui nobis militat, cogitaverit: (eadem enim severitate voluntatem ceteris, quo effectum, puniri jura voluerunt) ipse quidem, utpote Majestatis reus, gladio feriatur, bonis ejus omnibus fisco nostro addictis*. L. 5. princ. D. ad Leg. Jul. Majest.

in Flor. ſparſ. ad h. L. In crimine læſæ majeſtatis & proditionis etiam ſola conſcientia ſine aſſenſu, & ſilentio pœnam meretur. Exemplum eſt in Thuano apud Beni. PRIOLUM Hiſt. Gall. L. I. c. 6. & Davide Berchinio apud BUCHANANUM Rer. Scot. L. VIII. Conſ. DIODOR. SICULUS (*a*) L. XI. c. 54. Quanquam etiam circa pœnas regulariter, quantum fieri poteſt, in mitiorem partem eatur (*b*), & merito damnandus ſit rigor ille Draconis, quem Solon correxit; (vid. PLUTARCHUS Solone. Qualis rigor etiam apud Peruanos adhibebatur, qui omnia fere delicta morte vindicabant, non tam delictum reſpicientes, quam violatum Yncæ mandatum, quem Dei in vicem venerabantur, apud GARCILASSUM Comment. Regii L. II. c. 12. 13.) recte tamen pœnæ exaſperantur, ſi id ſuadeat juſtior multorum caritas, quorum ſecuritati per nocentium ſupplicia eſt cavendum. Puta, ſi ingens periculum ab eo, qui deliquit, immineat, ni mature coerceatur. Quo facit illud narratum ab Henrico STEPHANO in Præparat. Apolog. pro Herodoto c. 17. de quopiam, qui cum a Rege Galliæ ſeptimi homicidii veniam peteret, nec impetraſſet, regi exprobavit; ſe non niſi primum homicidium patraſſe; reliqua autem regi eſſe imputanda, quippe cum ipſe poſteriora non fuiſſet commiſſurus, ni rex primo veniam dediſſet. Aliquando etiam exemplum eſt ſtatuendum, quo reliquis terror incutiatur, præſertim ubi præſto ſint generalia peccandi incitamenta, quæ non niſi aſperis remediis coerceri queant; inter quæ præcipue ſunt facilitas, & conſuetudo. Ob facilitatem (*c*) lex Ebræa gravius punit furtum de paſcuo, quam de domo. Confer. Exod. XXII. 1. cum 7. & 9. *L. 2. D. de Effractor*. JUSTINUS L. II. c. 1. de Scythis: *Nullum ſcelus apud eos furto gravius* (*d*), *quippe ſine tecto munimentoque pecora & armenta habentibus, quid ſalvum eſſet, ſi furari liceret?* Hinc & legibus quarundam gentium gravius judicatur furtum abs domeſtico, quam ab extraneo commiſſum. Etſi Leges Romanæ diverſum ſtatuiſſe videantur (*e*). *L. 11. §. 1. D. de Pœnis L. 17. L. 36. §. 1. L. 52. L. 89. D. de Furtis*. Vid. Ant. MATTHÆI de Crimin. tit. de Furtis. c. 3. §. 2. 3. Add. ARISTOTELES Problem. ſect. 29. quæſt. 14. ubi tractatur, quare qui ex balneis eſt furatus, aut ex palæſtra, aut ex foro, & ſimili loco, morte multetur; qui autem ex domo privata, furti pretium duplum exſolvat? Vid. *L. 1. D. de Furib. balnear.* & Anton. MATTHÆI de Crim. ad h. t. & de Abigeis. Addantur quoque illa, quibus veneficii crimen exaggerat PHILO Judæus de Specialibus Legibus. Huc facit illud CURTII L. IV. c. 6. de More Perſarum, *arcana regum mira celantium fide. Non metus, non ſpes elicit vocem, qua prodantur occulta; vetus diſciplina regum ſilentium vitæ periculo ſanxerat. Lingua gravius caſtigatur, quam ullum probrum, nec magnam rem ſuſtineri poſſe credunt ab eo, cui tacere grave ſit: quod homini facillimum voluerit eſſe natura*. Conſuetudo facti, ſeu ubi aliquod vitium velut in publicos mores abiit, (nam de conſuetudine, quam ſinguli crebris peccatis ſibi contraxere jam dictum,) etſi

(*a*) V. CURTIUM L. VI. c. 8. de Philota, ubi FREINSHEMIUS in Comment. n. 10. CAMDENUM ad A. MDLXXI. BACONEM de Verulamio Hiſtor. Henrici VII. ubi lex Henrici de conſciis criminis majeſtatis. H.

(*b*) Quod ad alteram partem clementiæ pertinet, quum altera pœna penitus remittatur, quoties utilitas publica eam non exigit neceſſario. Vid. GROTIUS L. II. c. 20. §. 36. & PARRHASIANA T. II. p. 182. & ſeqq. Eodem & regula Juris Civilis redit, qua, in interpretatione legum pœnalium, aut Juris dubii partes ſemper mitiores ſequi debemus. *In pœnalibus cauſſis benignius interpretandum eſt*, L. 155. §. 2. D. de R. J.

(*c*) Vid. elegans locus CICERONIS, ſupra adductus ad L. V. c. 8. §. 4. in fine.

(*d*) Plane ut hodie apud Tartaros & Ruſſos leviſſima furta morte puniantur, quia in tuguriolis aut caſis humilioribus fortunæ cujuſque ſunt poſitæ. H. (Quod parum convenit definitioni furti Tartaricæ ſupra a Pufendorfio datæ, p. 1079.)

(*e*) Plane ut eædem ſubverſionem rei, fidei alicujus & cuſtodiæ concreditam, mitius punire ſolebant. *L. tres tutores 55. §. 1. de Admin. tutor.* Apud Venetos autem, cum antea fures domeſtici lege antiquitus inſtituta pœna multo leviore plecterentur, quam ii, qui eandem domum non incolerent, eaque ex re fieret, uti aucta ſervorum & inquilinorum audacia, omnibus pene in domibus furta exercerentur: majoribus in comitiis lex eſt perlata, qua lege eadem eſſet in ſervos reliquoſque fures contubernales pœna conſtituta, idem jus; qua pœna quoque jure in alienos exteroſque fures animadvertere civitatis magiſtratus conſueverat. Petr. BEMBUM Hiſtor. Venet. L. I. H.

etsi aliquid de culpa detrahit, pœnæ tamen acrimoniam ex parte flagitat. Tacitus A. III. (c. 44.) *corruptus simul & corruptor, æger & flagrans animus, haud levioribus remediis restinguendus est, quam libidinibus ardescit.* L. 16. §. ult. D. de Pœnis (*a*). Claudianus in Eutropium L. I. (v. 11. & seqq.)

- - Veteri post obruta morbo
Corpora Pæonias nequidquam admoveris herbas:
Non leviore manu, ferro sanantur & igni,
Ne noceat frustra mox eruptura cicatrix;
Ad vivum penetrant flammæ, quo funditus humor
Defluat, & vacuis corrupto sanguine venis
Arescat fons ille mali; truncatur & artus,
Ut liceat reliquis securum vivere membris.

Hinc accurate monet Grotius h. l. §. 35. in judiciis consuetudinem peccati facere ad minuendum delictum: quippe cum judicibus considerandum sit, quantum culpæ sit in singulis; quæ sine dubio minor est, ubi quis velut torrente similia peccantium fuit abreptus. Sed ubi leges sunt ferendæ, invalescens consuetudo efficit, ut eidem reprimendæ pœna sit intendenda; quia leges utilitatem pœnæ magis in universalitate spectant. Nihilominus ubi vitium aliquod ita invaluit, ut propter delinquentium multitudinem pœnæ exigendæ locus non restet, nisi per supplicia civitatem exhaurire velis, aut evertere, Reipublicæ necessitas legem potius, quam civitatem pessum ire jubet. Vid. Epistola Tiberii super luxu apud Tacitum A. III. Scilicet δεῖ πρὸς τὸ δυνατὸν γράφεσθαι τὸν νόμον, εἰ βούλεται χρησίμως ὀλίγους ἀλλὰ μὴ πολλοὺς ἀχρήστως κολάζειν. *Debet ad id, quod effici potest, lex accommodari, dummodo intendat cum fructu paucos, & non multos incassum punire.* Plutarchus Solone, (p. 90. A.) Denique si necessitas Reipublicæ exegerit, verbi gratia, ingruente bello, si alii idonei desint, quis dubitet strenuo duci capitis supplicium remittere; cum ejusdem opera Respublica eo tempore carere nequeat. Quo spectat illud dictum Fabricii, suffragium suum ad consulatum dantis Cornelio Rufino, bono duci, sed avaro, *Se malle expilari, quam venire*. Sic post cladem Cannensem dictator Junius edixit: *Qui capitalem fraudem ausi, quique pecuniæ judicati in vinculis essent; qui eorum apud se milites fierent, eos noxa pecuniaque sese exsolvi jussurum.* Livius L. XXIX. c. 14. Add. Grotius ad 1 Regum II. 6.

§. XXIV. Ex his igitur manifeste arbitror constare, non dari in foro civili justitiam aliquam vindicativam, quæ certis delictis certam pœnæ mensuram, per naturam definitam, utique infligi jubeat: sed veram pœnarum humanarum mensuram esse utilitatem Reipublicæ, & prout fines pœnarum commodissime videntur proventuri, ita eas per prudentiam summi imperii intendi vel remitti; ita tamen ut insignis circa eandem latitudo occurrat. Igitur justo major illa pœna (*b*) erit, ubi fines pœnarum molliori via obtineri poterunt: justo mitior, cui non satis acrimoniæ & efficaciæ inest ad producendos eosdem fines, adeoque ad reprimendam civium malitiam, atque internam civitatis securitatem procurandam, seu quæ a delinquentibus contemnitur. Vid. Gellius L. XX. c. 1. de L. Veratii petulantia. In illam partem ubi legislator peccaverit, a crudelitatis nota non est immunis. Vid. Hobbesius de Cive c. 3. §. 11. In hanc ubi inclinaverit, pœnas reddit inutiles, ac vitiis liberum velut campum aperit (*c*). Cum enim comminatio pœnarum voluntatem hominis a libidine peccandi ad normam legis flectere debeat, & vero homines in deliberationibus commoda & incommoda ex eadem re provenientia velut in bilance soleant expendere: facile liquet, ubi commoda aut oblectamenta ex vitio aliquo provenientia damno & dolori per pœnam conciliando præponderant,

(*a*) *Nonnunquam evenit, ut aliquorum maleficiorum supplicia exacerbentur, quotiens nimirum, multis personis grassantibus exemplo opus sit.*

(*b*) V. les Essais de MONTAIGNE L. I. c. 22. p. 309. Edit. Paris. in fol. & c. 27. p. 515.

(*c*) Prudenter Fronto Consul Romanus apud DIONEM CASSIUM L. LXVIII. in Nerva: *Malum est eum imperare, sub quo nemini quicquam licet; pejus multo est, ubi omnia licent omnibus.* H.

rant, haut quidquam animum hominis sat valide a vitiis averti (*a*). Add. Idem dicto loco c. 13. §. 16. & Leviath. c. 27. & Auctor de Princip. justi & decori & Rich. Cumberland de Leg. nat. c. V. §. 39.

§. XXV. Addendum quoque illud; cum eadem pœna non omnes pariter afficiantur, & consequenter non pariter a peccato absterreantur; facile patet, tam in pœnarum generali designatione, quam earundem ad singulos applicatione respiciendam esse personam ipsius delinquentis, & in eadem illas qualitates, quæ sensum pœnæ ex ætate, sexu, statu, opibus, viribus, & similibus minuere aut augere possint. V. *L.* 4. §. 1. (*b*) *L.* 12. §. 1. *D. de Incendio, ruina, L. ult. D. de Injuriis. L. 6. D. de Extraord. crimin. L. ult. D. de Sepulcro violato. L.* 1. §. 3. *D. de Abigeis. L.* 2. *D. de Termino moto. L.* 3. §. 5. *L.* 16. *ad L. Corn. de Sicariis L.* 1. *L.* 10. *L.* 16. §. 3. *L.* 28. §. *ult. D. de Pœnis L.* 1. *D. de Fur. balnear. L.* 1. §. 1. *& ult. D. de Effractor. L.* 3. §. 2. *D. Stellion. L.* 1. §. *ult. D. ad L. Cornel. de Falsis* (*c*). Nam eadem mulcta pauperem onerabit, divitem non onerabit: & vili pœna ignominiam continens leve erit malum, honorato gravissimum. Et sexus virilis, ætasque plena ad sustinendam pœnam longe firmior, quam fœminæ, aut pueri. Vid. *L.* 38. §. 24. *L.* 39. §. 4. *D. ad L. Jul. de Adult. L.* 6. *D. ad L. Jul. pecul.* (*d*) *L.* 5. §. 3. *C. ad L. Jul. majest. L.* 37. §. 1. *D. de Minor. L.* 108. *D. de Reg. jur.* Add. quoque Ad. Olearius Itin. Pers. L. III. c. 6. de multa pecuniaria apud Russos, ob illatam contumeliam, quam Biszestia ipsi vocant. Apud Mauritanos tamen hodie fœminæ ob scortationes gravius vapulant, quam mares; quod isti credant, fœminas plerunque causam & illecebras ad libidines præbere. Ex quo tamen non sequitur, in pœnis imponendis observari proportionem geometricam, aut qua Bodinus de Rep. L. VI. c. ult. sese jactat, harmoniacam: sed revera non nisi simplex hic est exæquatio inter delictum & pœnam, ad quam rite inveniendam personæ conditio non parum facit. Quod si autem ob ejusmodi qualitates, quæ neque ad crimen, neque ad pœnæ sensum aliquid faciunt æquales meritis, inæquales pœnæ infligantur, ea vitiosa est προσωποληψία, abs qua non semper leges Romanas absolvit Grotius (*e*). Exemplum ejus rei quidam asserunt *L.* 1. §. 5. *D. ad L. Cornel. de Sicar.* Ubi maritus, qui uxorem in adulterio deprehensam occiderit; si humilior sit perpetuo exilio damnatur; si vero in aliqua dignitate positus sit, ad tempus relegatur. Nam ignominia illa per uxorem illata æque humilem, atque illustrem virum potest urere, & æque molestum illi quam huic patria carere. Vid. quoque Edictum Regis Theodorici c. 91. Add. Zieglerus ad Grot. dicto loco §. 33. Notandum denique & hoc in certo pœnæ genere apud quasdam nationes peculiarem inesse ignominiam: Euripides Helena, (v. 306 & seqq.) ἀσχήμονες μὲν ἀγχόναι μετάρσιοι, κἀν τοῖσι δούλοις δυσπρεπὲς νομίζεται, σφαγαὶ δ' ἔχουσιν εὐγενές τι, καὶ καλόν. *Turpes enim sunt laquei sublimes, quia etiam in servis hoc fœdum existimatur. Sed cædes habent aliquid generosi & pulcri.* Plinius N. H. L. II. c. 63. *Laquei pœna præpostera, incluso spiritu, cui quæritur exitus.* Add. *L.* 28. §. 3. *D. de Pœnis.* Applicare quoque possis huc illud Dionis Chrysostomi Orat. ad Alexandrinos, (p. 376. C. Ed. Morell.) Τὸ μὲν ἴσως ἀνδρὸς πονηροῦ θάνατος, τὸ δὲ ἀνδραπόδου δυστυχοῦς. *Illa viri pravi mors est, hæc autem infelicis mancipii.* Apud Ho-

ME-

(*a*) V. omnino Pauli SARPII sive Servitæ Considerazioni sopra le censure della Santità di Paolo V. contro la Ser. Rep. di Venezia. p. 129. sequ. H.

(*b*) *Et omnino, ut in ceteris, ita hujusmodi causis, ex personarum conditione, & rerum qualitate, & diligenter sunt æstimandæ, ne quid aut durius aut remissius constituatur, quam caussa postulabit.*

(*c*) In plerisque tamen legibus hisce *injusta* personarum acceptio notatur, quam AUCTOR ipse paullo inferius reprehendit. Ceterum de diversitate pœnarum secundum differentiam conditionum videatur SPANHEMII Orbis Romanus Exercit. II. c. 24.

(*d*) *Sacrilegii pœnam debebit Proconsul pro qualitate personæ, proque rei conditione, & temporis, & ætatis & sexus vel severius vel clementius statuere.*

(*e*) JUVENALIS Satyr. XI.

Namque ibi fortunæ veniam damus: Alea turpis,
Turpe & adulterium mediocribus. Hæc eadem illi
Omnia cum faciant, hilares nitidique vocantur. H.

MERUM Odyss. χ. (v. 465. & seqq.) Telemachus nequam ancillas non vult extinguere καθαρῷ θανάτῳ, *pura morte*, id est gladio, sed ipsas suspendit. Etsi contra in familia Osmanidarum strangulationis supplicium sit receptum, quod nefas esse putent tam nobili sanguine terram conspergi. Et ex Ebræorum sententia gladio feriri turpius habebatur, quam strangulari, aut lapidari. SELDENUS de J. N. & G. L. VII. c. 6. Sic PHILO Judæus in Flaccum indignatur, magistratus Judæorum & senatores Alexandriæ eo flagellorum genere cæsos, quo alias vilissimi Ægyptiorum solebant. Huc pertinet illud SENECÆ de Constantia sapientis c. 4. *Invenies servum, qui flagellis quam colaphis cædi malit*. Puto & illam pœnam sat ignominiosam esse, de qua est in Additamento (a) I. Legis BURGUND. tit. X. Contra & in quibusdam pœnis nonnihil dignitatis inesse judicatur. Quo spectat, quod indignationem populo Atheniensi movit, Hyperbolum vilissimum hominem ostracismo ejectum. Vid. PLUTARCUS Alcibiade, (p. 197. B) ubi ex Platone Comico citantur hi versus. *Quamvis suis sit digna passus moribus, Seipso tamen non digna, nec suis notis. Nam non repertum istius est causa ostracum.* IDEM Nicia (530. E.) de eodem negotio: Ἔστι γάρ τι καὶ κολάσεως ἀξίωμα. *Esse aliquam & hujus dignitatem pœnæ. Imo vero pœnam ducebant decennale exilium Thucydidi, Aristidi, & similibus esse. Hyperbolo vero honorem atque occasionem jactantiæ, quod esset ob improbitatem similiter atque summi viri multatus.* Sic solatii instar habetur illud, *Æneæ magni dextra cadis.* (b) VIRGILIUS Æn. X. (v. 830.) & ibi de la Cerda.

§. XXVI. NON autem arbitramur necessarium, ut in omnibus civitatibus eadem delictis pœna imponatur, quæ in lege Ebræa exprimitur (c). Idque quia ista pars legis est positiva, & civilis Ebræorum, ad genium populi istius & Reipublicæ attemperata. Abs quo cum aliorum populorum ingenia, & rationes Rerumpublicarum in multis abeant, pœnas quoque alio modo temperari par fuerit. An vero isthæc ad capitalem quoque pœnam homicidii applicari debeant, dubitari potest; cum ea non uni Judæorum populo, sed universo humano generi promulgata videatur. Cuivis sane pœnæ ratio patet. Nam cujus tanta est malitia, ut occidere homines dolo malo non vereatur, ab illo cæteris nunquam satis cautum erit, ni eundem vita exturbent. Quo facit etiam illud ANTIPHONTIS Orat. 15. (p. 93. Ed. VVech.) *Omnia fora sub dio homicidii judicia judicant, ne judices in eundem locum eant cum impuris manibus, ne actor causæ homicidii cum homicida eodem tecto utatur.* Add. LIBANIUS (d) Progymn. loc. com. contra homicidam. Nihilominus si ho-

mici-

(a) Apud Romanos securi olim puniebentur sontes, postea etiam gladio; quod supplicium (quicquid dicat BARONIUS ad A. CCXXVI.) illo levius & honestius visum. Ideo in militem animadversum a Caracalla, qui Papinianum securi occidisset, jussus gladio. Vid. Just. LIPSIUS ad XV. Annal. 67. Memorat BACO de Verulamio Sermon. fidel. 37. Sub initiis Reginæ Elisabethæ rebellem quendam Hibernum supplicationem Deputato obtulisse, ut torque lignea, non fune suspenderetur; quia illud rebellibus magis in more erat. Illud addendum, etiam cum exemplo opus, temperandas esse poenas. Vere enim BUCHANANUS L. X. Rer. Scoticar. circa extrem. de Jacobi I. Reg. percussoribus ultra humanitatis modum crudeliter punitis. *Hujus generis supplicia vulgi animos non tam a sævitia avocant, quam ad quævis agendum & patiendum efferant; nec acerbitate tam pravos deterrent, quam assuetudine spectandi terrorem pœnarum imminuunt; præsertim si facinorosorum animi adversus* vivi doloris (cruciatus) *induruerint: apud vulgus enim imperitum confidentia pertinax constantis fiduciæ plerumque laudem accipit.* Quod THUANI quoque judicium est L. CXXIV. ad A. MDC. Ubi de exquisitissimis suppliciis in Pappenses præsidiarios, qui defecerant. LIVIUS L. I. c. 28. de Metii Suffetii supplicio: *Primum ultimumque illud supplicium apud Romanos exempli parum memoris legum humanarum fuit. In aliis gloriari licet, nulli gentium mitiores placuisse pœnas.* H.

(b) Conf. Judic. VIII. 21. IX. 54. Supra L. III. c. 7. §. 5. H.

(c) Quod Wilhelm. ZEPPERUS L. I. Legum Mosaicar. forens. explanationis c. 10. Theologos quosdam secutus statuit. Conf. H. GROTIUM L. II. de J. B. & P. c. 1. §. 14. H.

(d) Electra apud SOPHOCLEM in ejus nominis tragoedia, si auctores cædis poenas justas (ἀντιφόνους δίκας) non darent, ajebat:

Ἔρροι τ' ἂν αἰδὼς, ἁπάντων
Τ' εὐσέβεια θνατῶν.
Perierit pudor & omnium
Pietas mortalium.

Apud Græcos tamen heroicis temporibus cædes patrata enni tantum exilio luebatur, ut ex EURIPIDE Hippolyto discimus. V. Henricus VALESIUS ad Excerpta Peiresciana Nicol. Damasceni p. 66. seqq. & supra §. 11. H.

micidæ propter tempora Reipublicæ pœna capitis remittatur (*a*), non ſtatim contravenietur præcepto Geneſ. IX. 6. Nam cum omnis pœnæ determinatio juris poſitivi ſit, quod ad neceſſitates Reipublicæ attemperari par eſt, merito quoque in iſta lege eadem exceptio ſubintelligi poteſt. Conſ. GROTIUS ad Matth. V. 40. & ad d. l. Geneſ. Etſi aliqui dicant, illo dicto non tam legem, quam comminationem divinam contineri, qua Deus declarat, ſe per homines, aut alios caſus tragicos vindictam in homicidas exerciturum, ſi vel maxime ſeveritatem fori humani effugerint (*b*). Vid. Actorum XXVIII. 4. Neque illa explicatio, quam GROTIUS L. I. c. 2. §. 5. adfert, exceptionem ex temporibus Reipublicæ petitam reſpuit. Add. IDEM in Flor. ſparſ. ad rubr. ad L. Cornel. de Sicar. SELDENUS autem L. IV. c. 1. expreſſe tradit, illud dictum a magiſtris Ebræorum accipi non pro lege ita lata, ut ultimum ſupplicium ſit neceſſario ſemper homicidii ſceleri irrogandum, ſed pro indicatione divina atque expreſſa, in ſceleris odium, ex deſignatione pœnæ graviſſimæ, quam pro re nata, adminiſtrationiſque publicæ varietate fas eſſet humano generi præſtituere, irrogareque. Inde etiam Ebræi ob proſelyti domicilii cædem, aliuſve gentilis ab illorum aliquo patratam mortis pœnam forenſem non irrogabant. Etiam ubi plures Ebræi, aliive rite circumciſi, congenerem quempiam plagis ſeu jactibus ſic peremiſſent, ut eorum nullus ſeorſim id feciſſet, quod mortem inferre potuiſſet, cuncti liberi erant ultimo ſupplicio ex ſententia forenſi infligendo, quoniam nullus per ſe homicida. Vid. plura dicto loco. Quanquam ego nolim ſuadere, ut quis circa diſpenſationem iſtius pœnæ nimis ſit facilis. Neque temere probaverim, quod in conſtitutione quadam Regum Poloniæ (*c*) extat circa pœnam homicidii Nobilibus infligendam: *Nos divini juris rigorem moderantes*. Add. PHILO Judæus de Legibus ſpecialibus. Quo loco etiam tangi debent, quæ a multis anxie contra capitalia furum ſupplicia diſputantur. Super quibus videatur ſententia GROTII L. II. c. 1. §. 14. (*d*) SELDENUS tamen de J. N. & G. L. VII. c. 6. dicit, apud Judæos ſupplicia in fures Noachidas fuiſſe capitalia; etſi in Ebræos ea eſſent mitiora. Apud JOSEPHUM Archæol. XVI. 1. nimiæ ſævitiæ damnatur lex Herodis, quod perfoſſores parietum, nocturnoſque fures deprehenſos peregrinis etiam extra regnum vendi ſtatuerit. Athenis cum in ſimplex furtum dupli pœna lege Solonis eſſet conſtituta, ſi res ipſa reciperetur, aut eadem non recepta, decupli; addebatur tamen; *Si quis a Lyceo, aut ex Academia, aut Gynoſarge veſtem, aut lagunculam, aut quidquam aliud minimi pretii, aut aliquod vaſculum e gymnaſiis aut portubus ſurripuerit, ſupra decem drachmas morte puniendum*. Add. ARISTOTELES Probl. ſect. 29. c. 14. Quid jus Romanum conſtituerit, notiſſimum eſt. Imo JUSTINIANUS Novell. 134. c. ult. etiam vetuit ſimplicem furem membro mutilari; cum alias non abſurdum videatur, ea quemque parte puniri, qua peccaverat. Sicuti quondam. Alex. Severus Notarii qui falſum cauſæ libellum, eumque brevem in conſilio Imperatoris retulerat, digitorum nervos incidi juſſit, ne unquam ſcribere poſſet. LAMPRIDIUS Alexandro (*e*). (c. 28.) Sic Zaleucus adultero oculum erui

voluit

(*a*) Exemplo Davidis Joabo parentis 1 Samuelis III. 39. Add. THUANUM L. XVII. ad A. MDLXXVIII. ubi Hodabendis Perſarum Regia errorem notat. Add. ſupra §. 25. in fine. H.

(*b*) Et verba Dicti, Actorum XXVIII. 4. de eo tantum accipienda ſint, quod fiat utplurimum. Vid. CLERICI Commentarius.

(*c*) Lectu digna eſt Diſſertatio THOMASII de Jure aggratiandi Principis Evangelici in cauſſis homicidii, & alia de Statuum Imperii poteſtate legislatoria §. 43.

(*d*) Ubi legem jus necis non habere in omnes cives, ait ex quovis delicto, ſed demum ex delicto tam gravi, quod mortem mereatur. Ad quem locum, recte & ordine animadvertit Gronovius, delictum etiam minimum, ſi, ob cauſſas incidentes, ſub capitis pœna vetetur, capitale fieri. Sibi enim imputare debere, qui tranſgrediatur. Quomodo enim alias conſiſteret Imperium militare, in quo minima quoque vetita capite luuntur. Et quantum eſt, in ſe conſideratum, veſci de arbore? tamen capitale fuit, quia Deus dixerat, quo die ex ea veſceris, morte morieris.

(*e*) Et falſariis Ægyptiaca lex utramque manum præcidi juſſit, ut qua quiſque corporis parte peccaſſet, hæc ad finem uſque irreparabili cum damno & ipſe pœnam lueret, & alios pœna hac ſua commonefactos ab id genus facinore deterreret. Ut eſt apud DIODORUM SICULUM L. I. c. 78. Idem juſſit Claudius apud SVETONIUM

c. 9.

voluit, quia primi incestant oculi nuptas, & libidinis est irritamentum ardentius adspexisse matronam. Sic & lex divina mulieri manum abscindi jubet, quæ in rixa marito suppetitas latura, impudenter adversarii virilia apprehendisset. Sic Vulcatius Gallican. in Avidio Cassio (c. 7.) refert, ab ipso multis desertoribus crura & poplites esse incisos. Add. Cujacius Obs. L. VII. c. 13. Verum Justinianeæ constitutionis rationem bene explicat Anton. Matthæus de Criminibus tit. de Furtis. c. 2. nempe cum pleraque furta ex desidia aut inopia suscipiantur, noluisse ipsum fures manuum mutilatione puniri, ut ne amitterent instrumenta, medendo suo malo necessaria, quos potius vi ad opus faciendum adigi par fuerit. In Germania fures suspendi sanxit Fridericus II. L. II. F. *tit. de pace tenenda*; & post Carolus V. Constitutione criminali; qui Friderico potest videri asperior, quod pretium argenti decrescentis neglexerit. Ubi quanquam fatemur, quosdam judices circa assignandum laqueum esse plus justo liberales, ac melius quandoque consuli Reipublicæ furibus ad opus damnatis, (Vid. Herodotus Euterpe, & Diodor. Siculus L. I. cap. 65. de Rege Ægypti Sabacone, qui omnes capitis damnatos ad opus faciendum applicuit, per eosque multum utilitatis regioni attulit: & Thomas Morus Utopiæ L. I.) tamen capitale supplicium in fures recte constitui potuisse, nobis certum habetur. Ad rationes quæ in contrarium afferuntur, inprimis ab Ant. Matthæo dicto loco ex hactenus dictis non difficilis est responsio.

§. XXVII. Denique nec illud necessarium est, ut idem quis patiatur, quod alteri intulit, seu ut per talionem delicta semper vindicentur. Quam sententiam vulgo tribuunt Pythagoreis, quibus pœna definiebatur per ἀντιπεπονθὸς, quasi diceres, parem passionem. Cui fini quoque adducitur illud Rhadamanti. Εἴκε πάθοι τά κ' ἔρεξε, δίκη δ' ἰθεῖα γένοιτο. *Si patiatur, quæ fecit, justitia recta fuerit*. Ovidius de Arte L. I. *Neque enim lex æquior ulla est, Quam necis artifices arte perire sua*. Quintilianus Declam. XI. *Brevissima est justitia vindictæ, cum facinus mensura pœnæ est. Et si naturam ultionis respicias, optime vindicatur quisque quomodo miser*. M. Seneca L. V. Controv. Præfat. (p. 276.) *Justissima patiendi vice, quod quisque alieno excogitavit supplicio, sæpe expiat suo*. Polybius L. XII. in Excerptis Peiresciani: Πικρὸς γὰρ γεγονὼς καὶ ἀπαραίτητος ἐπιτιμητὴς τῶν πέλας, εἰκότως ἂν καὶ ὑπὸ τῶν πλησίον αὐτὸς ἀπαραιτήτου τυγχάνοι κατηγορίας. *Cum alios ipse acerbe atque inclementer objurgare soleat, jure merito ab aliis pari inclementia tractabitur*. Istud ἀντιπεπονθὸς, Aristoteles Nicom. V. c. 8. hoc modo absurditatis arguit. *Si magistratum quis gerens percusserit, repercutiendus non est. Sin autem magistratum gerentem quis percusserit, non solum est percutiendus, sed supplicio insuper afficiendus*. Add. Idem Magnor. Mor. L. II. c. 34. Circa dicta Exodi XXI. 23. Levit. XXIV. 50. Ebræorum doctores communiter tradunt, non rigidam talionem præcipi, sed potuisse etiam tales noxas multa pecuniaria redimi. Vid. Bodinus de Rep. L. VI. c. ult. qui legem istam unquam in usu fuisse negat, verbi gratia, ut pro crure fracto alteri quoque crus frangeretur. Additur, formulam, *oculum pro oculo, dentem pro dente*, non esse cavillandam; cum ista quasi proverbiali locutione hoc tantum innuatur, pœnas delictis proportionatas esse debere; ne scutica dignum horribili flagello sectemur; aut secures meritum scutica, foleave cædamus. Idque vel inde colligi, quod lex divina neque furtum furto, nec adulterium adulterio, nec vulnus vulnere plectit, sed furtum duplo quadruplove, adulterium morte, vulnus pecunia. Sed jure divino respectum quoque haberi personarum, verbi gratia, si quis privato maledixerit, nihil gravius nominatim cautum reperitur: sin privatus principi, aut filius patri maledixerit, capitale id habebatur. Contra Constantinus L'Empereur Babakama c. 8. §. 1. pro literali sensu istorum dictorum pugnat. Quas lites componere non est nostrum. Tandem tamen fatetur, penes judicem fuisse pœnam talionis corporalem in pecuniariam pro ratione circumstantiarum mutare, argumento legis Exodi XXI.

c. 9. Populi Darientes furibus amputata brachia de collo eorum suspendebant. Lopez de GOMARA Histor. general. Indiæ c. 68. Add. plur. FREINSHEIMIUM Commentar. in Curt. L. V. c. 5. n. 6. H

XXI. 29. 30. ubi alternatio etiam gravioris pœnæ admittitur. JOSEPHUS Archæol. IV. 8. *Qui cæcaverit quemquam similia patiatur; privetur, quo privaverit alios: nisi forte pecunias accipere voluerit, qui cæcatus est, lege illi dante licentiam, qui passus est æstimare passionis suæ casum*. Pro talione quoque allegatur Deuter. XIX. 19. Conf. *L. ult. C. de Accus. & inscript.* (*a*) *L. ult. C. de Calumniat. L. 7. C. ad L. Juliam de vi*. JOSEPHUS Archæol. IV. 8. *Venenum mortiferum nullus Israelitarum habeat*. (Parem legem Ægyptiorum recitat DIODOR. SICUL. L. I. c. 77.) *Si vero inveniatur quispiam hoc possidere, moriatur, hoc patiens, quod toleraret ille, contra quem veneuum probatur esse confectum*. Sed reponi potest, has leges minus recte hoc trahi, cum ea calumniantium pœna mensuram talionis excedat, pro conatu completo malo repræsentato, utut de cætero ista pœna non sit iniqua. Nam uti est apud QUINTILIANUM Inst. Orat. L. VII. c. 9. *Maledicus a malefico non distat, nisi occasione*. *Et* DECLAM. 331. *Homicidii genus* videtur *petere spiritum hominis, quem occidi non oporteret*. Et recte PLINIUS Panegyr. (c. 35. n. 3.) in calumniatores. *Spectent paria præmio damna, nec majores spes quam metus habeant, timeantque quantum timebantur*. Sic lege divina diffamator virginis par habebatur vim inferenti. Deuter. XXII. 19. 29. ISOCRATES de Permutatione I. (p. 540. 541.) *Quid calumnia possit fieri maleficentius? quæ facit, ut de mentientibus bene existimetur, ut plane innocentes injurii esse videantur, ut judices pejerent: quæ denique veritatis lucem extinguit, & caligine mendaciorum auditoribus involutis, quemvis civium per injuriam interficit*. QUINTILIANUS Declam. 11. *Calumniantium nefas non potest nisi per judicium facinus imponere. Actum est de rebus humanis, si de criminibus nostris tantundem mendaciis licet: nec ullus innocens hucusque felix est, ut diligentiæ fingentium par sit*. Constitut. SICULÆ L. II. c. 14. In L. XII. tabb. ita extat: *Si membrum rupsit, ni cum eo pacit, talio esto*. Super qua lege videnda omnino sunt, quæ Favorinus, & Sext. Cæcilius JCtus disputant apud GELLIUM L. XX. c. 1. Eam tamen talionem Romæ penitus in desuetudinem abiisse ex §. 7. Instit. de Injur. patet. Add. Ant. MATTHÆI de Crimin. tit. de Injur. c. 2. §. 2. 3. Apud DIODORUM SICULUM L. XII. c. 17. Lex Charondæ apud Thurios lata memoratur: *Si quis alicui eruerit oculum, reo pariter oculum eruito. Sed accidit, ut quis uno captus oculo, alterum quoque per vim illatam amitteret, & sic facultate videndi prorsus orbaretur. Hic, etsi auctori facinoris unus contra oculus excussus sit, minus tamen pœnæ, quam par sit, illum exsolvisse arbitratur. Qui enim civem excæcaverit, etiamsi sat luisse pro lege scripta videatur, non pari tamen damno affectum contendit. Æquum igitur esse, ut illi, qui uno præditum oculo tota visione privarit, ambo simul oculi effodiantur, si æqualis injuriæ pœna luenda sit. Dolore igitur & indignitate rei perculsus ille cæcus, ad populum de calamitate sua verba facere ausus tam miseram conditionem vitæ suæ deplorat: tum ut legem illam corrigant, multitudini suadet. Tandem inserto in funem collo, cum felicem suasionis eventum impetrasset, lex illa abolita fuit, emendatiorque in ejus locum surrogata, & ipse strangulationis necem effugit*. Idem refertur a DEMOSTHENE adversus Timocratem. ARISTOTELES Rhetor. L. I. c. 7. οὐκ ἴσον ζημία, ἄν τις τὸν ἑτερόφθαλμον τυφλώσῃ καὶ τὸν δύ' ἔχοντα. *Non par pœna; si quis oculum excusserit monoculo, & duos oculos habenti*. Add. Petr. GREGORIUS THOLOSANUS Syntagm. L. XXX. a. 10. Quicquid hujus sit, certum est, talionem ita crude intellectam non esse justam quarumvis pœnarum mensuram. Nam primo in plurimis criminibus illa locum plane non habet. Qua enim quis ratione per talionem punire vellet, verbi gratia, adulterium, stuprum, fœdos concubitus, crimen læsæ majestatis, convicium, calumniam, veneficium, crimen falsi, suppositionem partus, procurationem abortus, plagium (*b*), ambitum, incestum, sacrilegium, termini motionem (*c*), sepulcri violationem (*d*), stellionatum (*e*) prævari-

(*a*) L. 17. C. de Pœnis. H.

(*b*) *Quod committere dicebantur, qui liberos homines, vel alienos servos dolo malo celassent, vel surripuissent* L. ult. D. ad L. Fab. de Plagiar.

(*c*) Vid. tit. Dig. de Termino moto.

(*d*) Vid. tit. Dig. de Sepulchro violato.

(*e*) Vid. supra L. III. c. 7. §. 21. in fine.

varicationem, & similia (*a*). Ex quo & hoc obiter patet, recte Theodosium Imperatorem sustulisse pœnam mulierum, in adulterio deprehensarum, tunc Romæ usitatam, qua in lupanari conclusis necessitas scortandi afferebatur, pulsato tintinnabulo, quando turpitudinem istam patiebantur. Nam licet tanta contumelia gravissimæ loco pœnæ esset; tamen quia hæc pœna citra peccatum exerceri non poterat, peccatum potius auxisse, quam sustulisse videbatur. SOCRATES Hist. Eccles. L. V. c. 19. Quanquam fateamur, leges, quæ talionem videntur sancire, eam duntaxat accommodare ad injurias seu læsiones corpori illatas. Deinde licet fingamus casum, quo crimen, quod commissum est, pœnæ vice possit fungi, & in quo personæ, locus, tempus, qualitas, causa, crimen non elevant, aut aggravant: tamen ne sic quidem simplex retaliatio satis commoda est futura. Rusticus rustico colaphum impegerit in loco privato. Hic si percussus alteri colaphum reponere debet, quomodo æquilibrium servari accurate poterit (*b*)? Add. Lex VVISIGOTHORUM. L. VI. tit. 4. c. 3. Quod si executio fit a tertio facienda, quomodo isti constare poterit, qualiter libratus prior colaphus fuerit? In multis porro delictis talio nimis gravis erit futura, si non distinguatur, per imprudentiam, an per malitiam factum quid fuerit, aut si personarum discrimina non observentur, verbi gratia, aliquis dum alteri colaphum infligere vult, gemma acuta, quam in digito gestabat, oculum ipsi præter intentionem excussit. Duriter sane cum ipso ageretur, si oculus iterum fit ipsi exsculpendus. Sic si honestus aliquis vir bajulo colaphum inflixisset, durum nimis foret, si & ipsi colaphus sit reponendus, qui honesto viro valde ignominiosus est, bajulo non item (*c*). Denique in plerisque delictis talionis pœna justo levior videtur. Idque contingit peculiariter quidem ex disparitate personarum (*d*), quæ injuriam intulerunt, aut passæ sunt; aut ex disparitate loci, temporis, aliarumque circumstantiarum. In universum autem rudem illam talionem destruunt argumenta a GROTIO dicto loco 8. 32. adducta, ubi recte negat illi, qui alteri deliberato & sine causis culpam valde minuentibus nocuit, tantumdem nocumenti, & non amplius inferri debere. Add. Apocal. XVII. 6. Nam æquitati repugnat, ut par sit periculum innocentis & nocentis (*e*), neque satis cavetur securitati hominum, si malis non immineat major metus a legibus, quam bonis a malorum petulantia, quibus insuper velut lucri adhuc vice est spes latendi, fugiendi, aut severitatem judicum quocumque modo evadendi. Quid quod & sanctissimæ leges eandem pœnam in inchoata, quam in completa scelera quandoque statuunt. Vid. Deuter. XIX. 19. Exod. XXII. 9. Edictum regis THEODORICI c. 13. & 50. Memoratu quoque digna est lex Indorum, quam refert STRABO L. XV. (p. 710. Edit. Paris. 1036. C. Edit. Amsterod.) *Qui membro quempiam orbaverit, non modo talionis pœnam subit, sed etiam manu truncatur. Quod si quis artifici manum oculumve ademerit, capitale est*. Solonis lege, qui alteri unum oculum eruerat, ei ambo erui debebant, apud Diogenem LAERTIUM Solone. (L. 51. §. 57. Ed. Amsterod.) Sic *L. 1. D. ad L. Cornel. de Sicariis* ea lege tenebatur, qui *occidendi hominis causa cum telo ambulaverit* (*f*). Cui rei etsi consequens sit, ut consummatis criminibus major debeat respondere pœna: tamen quia in foro humano nulla

pœna

(*a*) In his enim talio vel impossibilis, vel idem crimen repetitura erat. H.

(*b*) Quod argumentum inprimis urget Favorinus apud GELLIUM dicto loco. H.

(*c*) Πολλαχοῦ γὰρ διαφωνεῖ (τῷ δικαίῳ τὸ ἀντιπεπονθός) οἷον εἰ ἀρχὴν ἔχων ἐπάταξεν, οὐ δεῖ ἀντιπληγῆναι. καὶ εἰ ἄρχοντα ἐπάταξεν οὐ πληγῆναι μόνον δεῖ ἀλλὰ καὶ κολασθῆναι. ἔτι τὸ ἑκούσιον καὶ τὸ ἀκούσιον διαφέρει πολύ. Jus talionis justitiæ sæpe non congruit. Nam si magistratus aliquis aliqoem verberavit, nefas huic est, reverberare. Quod si e contrario Magistratum aliqui, verberaverit, non tantum reverberari debet, sed præterea alio modo puniendus est. Præterea multum interest inter id quod voluntarie & quod involuntariæ fiat.

(*d*) Nam pictor vel scriba dextra minus carere potest, quam cantor aut cursor. Lusco oculus magis est necessarius, quam qui utrumque adhuc salvum habet. H.

(*e*) Cum non pauci sint eo animo, qui se perditos cupiant, modo simul inimicum perdant. Atreus apud SENECAM in Thyeste:

Hæc ipsa pollens inclyti Pelopis domus
Ruat in me, dummodo in fratrem ruat. H.

(*f*) Recensetur ea in nota 4. ad §. 23. Addatur GROTIUS L. II. c. 20. §. 39.

pœna morte eſt gravior, eaque iterari nequit, intra eandem neceſſario ſubſiſtitur; additis interdum pro ratione delicti cruciatibus, aut ignominia, quæ mortem antecedat, aut ſequatur.

§. XXVIII. Subjungendum quoque hic pœnis, quæ in foro humano nomine delicti, ab alio patrati, ſolent exigi. Ubi illos quidem, qui revera de reatu delicti participant, pro ratione influxus ad facinus aliquod puniri poſſe, extra dubium eſt; cum iidem non alienum, ſed proprium delictum luant. Qui autem, & quo ordine de alieno delicto participent, ſupra eſt expoſitum (*a*). Add. Jac. Gotofredi Diſc. ad *L. Quiſquis C. ad L. Juliam Majeſt. c.* 9. & 10. Illud tamen notandum, inter reſtitutionem damni, & pœnam id diſcriminis obſervari, quod in foro humano facilius quis damnari ſoleat ad refuſionem damni, quam ad pœnam ſimul ſuſtinendam; cum facilius imprudentia aut levior culpa ad pœnam depreeandam valeat, quam ad damni dati reparationem. Memorabilis eſt lex Thomæ Randulfi, Proregis Scotiæ, apud Buchananum Rer. Stoic. L. IX. *Furta, ex belli contagione adhuc frequentia, ut compeſceret, legem tulit, ut ruſtici inſtrumenta, ruri colendo comparata, in agris relinquerent; neve noctu domos, aut ſtabula clauderent. Damni dati ſi quod eſſet, pretium damni a præfectis juridicis peterent; præfecti a rege repeterent. Regi ex bonis latronum deprehenſorum ſatisfieret.* Verum circa delicta univerſitatum obſervandum (*b*), quanquam regulariter decreta, in quæ major pars conſenſit, habeantur pro decretis univerſitatis, ſic ut etiam pauci diſſentientes ad illorum obſervationem atque exſecutionem teneantur; (Vid. Polybius L. V. c. 49. in fine. Plinius L. VI. Epiſt. 13. *Singulos, integrare, diſſentire fas eſt, peracta, quod pluribus placuit, cunctis tuendum;* tamen ſi agatur de reatu inde reſultante (*c*), non inquinati intelligentur, niſi qui actu conſenſerunt. Innocens autem erit, qui & ab initio diſſenſerit, & in ſuo diſſenſu conſtanter perſeveraverit. Vid. Lucæ XXIII. 51. Hinc Alexander cum captis Thebis omnes Thebanos ſub corona vendidiſſet, illis libertatem reliquit, qui contradixerant (*d*) decreto circa exuendam Macedonum ſocietatem. Plutarchus Alexandro, (p. 670. D.) Quin & excuſari, ſaltem in tantum, ſolent, qui cum ab initio diſſenſiſſent, poſt per plures victi decreto vitioſo exſequendo ſtrenuam operam navant. Sic Græci memorantur pepercisse Antenori & Æneæ, qui auctores Helenæ reddendæ fuerant, utut hic pro patria non ſegniter arma geſſiſſet. Eſt porro & hoc notandum, alia pœna affici univerſitatem ut talem, alia ſingulos. Singulorum pœna interdum eſt mors. Ejus vicem in univerſitate ſuſtinet ejuſdem diſſolutio. Add. Conſtitut. Siculæ L. I. tit. 47. Atque hoc modo ſi civitas eſſe deſinat, uſumfructum velut morte finiri dixit Modestinus in *L.* 21. *D. Quib. mod. uſusfr. amittitur.* Singuli quandoque pœnæ nomine in ſervitutem abſtrahuntur. Similem pœnam patitur univerſitas, ſi cum antea civitati immediate ſubeſſet, dein alteri ſubordinato corpori, aut civi ſubjicitur. Denique & ſinguli bonis mulctantur. Univerſitati ob delictum publicum publica quoque bona adimuntur, puta muri, navalia, naves bellicæ, arma, ærarium, agri publici, privilegia. Sic Theodoſius publicum delictum Antiochenorum, qui ob indictionem novi tributi ſtatuas Imperatoris in foro ſitas everterant, punivit, interdicto ipſis theatri & balneorum uſu; & ademto urbi nomine metropoleos, quo antea gaudebat.

(*a*) L. I. c. 5. §. 14. SENECA IV. Epit. Controv. 8. *Æque dignus eſt pœna, qui vi ab alio admota ad lucrum ſuum utitur, ut ipſe, qui vim adhibet.* H.

(*b*) Ubi an univerſitas poſſit delinquere? non una diſtinctione utuntur JCti. V. REYGER in Theſ. ur. voce civitas n. 4. BESOLDUS in Delibat. jur. ex L. III. Digeſtor. quæſt. 26. Henric. HAHN. ad Weſenb. tit. *Quod cujuſque univerſitat. nomin. n.* 6. Paulus SERVITA *Conſiderazioni ſopra le cenſure della ſantità di Paolo V. contra la Sereniſſ. Rep. di Venezia.* H.

(*c*) Supra L. VII. c. 2. §. 22. H.

(*d*) Et cum Proceres Sveciæ contra Chriſtiernum II. Regem conjuraſſent, Joanni Praſcio, Epiſcopo Lincopienſi, qui diu cauſam Regis propugnaverat, & tandem aliis accedere coactus, in literis conjurationis ſub interiore cera ſcriptam manu propria ſchedam callide occultaverat, in qua legebatur, quicquid hujus admiſiſſet, id ab invito expreſſum eſſe, id pro innocentia fuit, & inter ſeptuaginta Proceres ipſe unicus evaſit. Joannes MEURSIUS Vita Chriſtierni II. ad A. MDXX. LOCENNIUS L. V. Hiſtor. Svecan. p. 191. H.

bat. Libanius Orat. XIII. Iisdem Marcus Imp. spectacula, & alia civitatis ornamenta sustulerat, quæ postea tamen reddidit. Vulcatius Gallicanus Avidio Cassio, (c. 9.) Sic Severus Byzantium maxima ex parte diruit, simul theatro, thermis, omnique cultu & honore detracto, in vici formam redegit, & Perinthiis adjudicavit, Herodianus L. III. c. 6. Sic Constantius Imperator Constantinopolitanis, qui ipsius ducem Hermogenem interfecerant, frumenti congiarium gratis antea donatum pœnæ loco ademit. Apud Socratem (*a*) Hist. Eccles. L. II. c. 13. Etsi in delictis multitudinis & hoc rationis sit, ut auctores potissimum puniantur (*b*). Vid. Livius L. XXIX. c. 26. ab init. (*c*) Inde ad taxanda tam delicta, quam supplicia universitatum, non parum facit illud Quintiliani Declam. 11. *Persuadentium vires sunt, quicquid civitas facit: & quodcunque facit populus, secundum quod exasperatur, irascitur. Sic corpora nostra motum nisi de mente non sumunt, & otiosa sunt membra, donec illis animus utatur. Nihil est facilius, quam in quemlibet affectum movere populum. Nulli, cum coimus, sua cogitatio, sua mens, aut ulla ratio præsto est, nec habet ulla turba prudentiam singulorum, sive quod minus publicos capimus affectus, sive negligentior est, qui se non putat solum debere rationem; & multi fiducia facimus omnium.* Cicero pro Cluentio, (c. 46.) *Statuerunt ita majores nostri, ut si a multis esset flagitium rei militaris admissum, sortitione in quosdam animadverteretur, ut metus videlicet ad omnes, pœna ad paucos perveniret.* Milites apud Tacitum A. I. (c. 44.) *Puniret noxios, ignosceret lapsis.* Add. Polybius L. XI. c. 27. in fine. Et Exerpt. legat. XXVIII. c. 4. Bodinus de Rep. L. III. c. 7. seqq. Ant. Matthæi de Crimin. ad L. XLVIII. D. tit. 18. c. 4. §. 30. Constitut. Siculæ L. I. tit. ult. (*d*)

§. XXIX. Hoc loco quæstio oritur: An pœna ob delictum universitatis semper exigi possit? puta, si delictum ante duas aut tres generationes publice sit patratum. Qui affirmare velit, eo colore uti posset, quod quamdiu universitas duret, illa eadem maneat, mutatis licet ac succedentibus sibi singulis. Quo facit illud Plutarchi de sera Numinis vindicta, (p. 559. A.) *Est civitas res quædam unica & continens, animalis instar; neque mutationibus secundum ætates suam exuit naturam, aut ratione temporis alìud fit ex alio; sed semper easdem erga se affectiones, & naturæ suæ consentaneas servat, omnesque eorum, quæ publice agit, aut egit causas in se continet, quamdiu communitas, quæ mutuis complexibus devincit, unumque corpus efficit, unitatem suam conservaverit. Ergo urbem perdurantem volumus opprobriis majorum obnoxiam esse, quo etiam sibi gloriam eorum & potentiam vindicat.* Verum rectius isthæc quæstio negatur, si de pœna humana sermo fit. Nam ne in singulis quidem hominibus adeo necessum est antiqua delicta, uti recentia, & velut adhuc flagrantia vindicare. Unde etiam non citra rationem in jure Romano de præscriptionibus criminum traditur (*e*). Vid. Anton. Matthæus de Crimin. L. XLVIII. tit. 19. c. 4. Deinde probe observandum, quod quædam de universitate aliqua dicantur primo & per se, verbi gratia, habere ærarium, habere leges, jura, privilegia, quæ singuli, qui sunt de isto corpore, sua dicere non possunt, quædam autem competunt universitati, non nisi ex derivatione a singulis: seu primo inhærent singulis, & post inde universitas denominationem accipit. Sic societatem aliquam dicimus doctam, fortem, temperantem (*f*), bene aut male moratam, quæ plurimos socios doctos, fortes, temperantes, bene aut male moratos habet; etsi non repugnet, quo minus in ea nonnulli indo-

(*a*) Integræ provinciæ infamatæ exemplum est in *L. 9. C. Theodos. de Indulgent. crimin.* Adde *L. 5. C. Theodos. eod.* H.

(*b*) Vid. H. GROTIUS L. III. de J. B. & P. c. 11. §. 5. & ad Judic. VIII. 16. H.

(*c*) *Certabant sententiis* (Carthagini) *utrum in auctores tantum seditionis - - - - animadverteretur, an plurium supplicio vindicanda tam fœdi exempli defectio magis, quam seditio esset. Vicit sententia lenior, ut unde orta culpa esset, ibi pœna consisteret, ad multitudinem castigationem satis esse.*

(*d*) Vid. Fr. HOTMANNI Quæstiones illustres c. 42.

(*e*) V. supra L. I. c. 9. §. 6. H.

(*f*) ARISTOTELES V. Pol. 9. Ὥσπερ γὰρ ἐστιν ἐφ' ἑνὸς ἀκρασία ἔστι καὶ ἐπὶ πόλεως. *Si namque in uno crimen est incontinentia, est etiam in civitate.* H.

indocti, ignavi, aut intemperantes exsistant. Ex hoc genere quoque est, si dicamus universitatem aliquam pœnas esse commeritam. Meritum enim convenit singulis tanquam mentem habentibus, & prout scientes volentes agere possunt. Non habet autem universitas ut talis, & quatenus distinctum quid a singulis concipitur, animum, per quem possit edere actiones, meriti primo & immediate capaces, quæ quidem a singulorum actionibus plane sint distinctæ. Ex quo sequitur, siquidem illi cives, per quos civitas meritum contraxit, extincti sint, neque idem a sequentibus per actum aliquem fuerit continuatum, ipsum quoque meritum fuisse extinctum; ac proinde etiam aptitudinem ad pœnam, quæ sine illo recte infligi nequit. Add. Grotius L. II. c. 21. §. 8. Equidem Plutarchus dicto loco, ad exemplum divini Numinis hic provocat, quod aliquando in posteris delicta majorum vindicare legitur. Enim vero de tribunalis divini processu ad forum humanum argumentum per omnia ducere non licet. Sic & non sequitur; si æquum est; posteros præmia & honores accipere ob merita majorum: ideo & æquum esse, eosdem ob delicta majorum puniri. Nam beneficii ea est materia, ut in quemvis etiam immeritum, & gratis conferri possit; pœnæ non item. Et obsoletum quoque beneficium allegare Romani plausibile ducebant apud Justinum L. XXVIII. c. 1. ubi hanc rationem afferunt, quare Arcananum defensionem contra Ætolos susciperent; quod Acarnanes soli quondam adversus Troianos, auctores originis suæ, Græcis auxilia non miserint. Idem memorat Strabo L. X. Etsi cordatiores facile intelligunt, istud jactatum, ut ullus saltem color videretur, quare Romani negotiis ad se nihil spectantibus sese immiscerent. Ridicula quoque est sententia Mahometis II. ad Pium II. Pontificem: Se mirari, quod Itali fœdere jungantur contra ipsum, cum tamen ipse communem a Trojanis originem ducat; & ipsius minus quam istorum intersit ob Hectorem interfectum ulcisci Græcos, quibus nunc Itali faveant contra ipsum. Apud Mich. Montaigne Essais L. II. c. 36.

§. XXX. De cætero firmum manet istud: in foro humano ob delictum alienum, de quo nulla ratione quis participavit (a), recte aliquem puniri non posse. Sed quia in vita humana videmus sæpe aliorum delicta occasionem præbere, ut aliis male fit; ne quis in errorem inducatur, observandum est: primo non omnia, quæ homini molesta, aut damnosa sunt, pœnarum rationem habere (b). Qui confiscatis ob delictum bonis, ad egestatem redigitur, pœnam patitur. Ast quam multi nascuntur, quibus præter corpus nullum patrimonium? Quam multi incendio, naufragio, incursu hostium omnia sua amittunt; quibus sua egestas non pœna humana, sed fatale malum, aut ut alii loquuntur, infortunium est. Unde, si verbi gratia, quæ ob delicta principum subjecti mala sentiunt, eadem considerare debent, tanquam incommoda alia, mortalium conditionem jam comitantia, uti sunt imbecillitas corporis, ægritudo senii, intemperies aeris, sterilitas, & similia.

§. XXXI. Deinde sciendum, aliud esse damnum directe datum, aliud quod tantum per consequentiam venit. Illud est, quando alicui aufertur, ad quod jus proprie dictum jam habebat. Hoc autem vocatur, per quod intercipitur conditio, sine qua iste jus non erat habiturus. Exemplum extat in *L. 24. §. ult.* (c) *L. 26. D. de Damno infecto* (d). *L. 63. D. ad L. Falcidiam*. Sic quando parentum bona confiscantur, sentiunt inde incommodum quidem & liberi. Sed id proprie non est pœna respectu liberorum; quia bona illa ipsorum futura non fuerant, nisi a parentibus ad ultimum spritum forent conservata: adeoque confiscatio duntaxat intercipit conditionem, citra quam liberis ad

(a) Vid. omnino supra L. I. c. 5. §. 14. H.

(b) Sive effectum pœnæ distinguendum a pœna ipsa. H.

(c) *Item videamus, quando damnum dari videatur . . . . ut puta in domo mea puteum aperio, quo aperto venæ putei tui præcisæ sunt: an tenear? Ait* Trebatius, *non teneri me damni infecti: neque enim existimari, operis mei vitio damnum tibi dari in ea re, in qua jure meo usus sum*. Conf. THOMASII Dissertatio, Non ens actionis forensis contra ædificantem ex æmulatione.

(d) *Esse autem præposterum, ante hoc locupletes dici, quam adquisierimus*. L. 63. D. ad Leg. Falcid.

ad paterna bona nullum jus proprie dictum competebat. Vid. *L.* 3. *D. de Interdict. & relegat* (*a*). Etsi legem Mogaldi regis Scotiæ, *ut damnatorum bona fisco addicerentur, nullam in partem liberis & uxoribus admissis*, iniquam ac inhumanam non immerito vocet BUCHANANUS Rer. Stoic. L. IV. Add. GROTIUS L. II. c. 21. §. 10. (*b*)

§. XXXII. DENIQUE & illud notandum, interdum imponi alicui aliquid mali, aut auferri aliquid boni occasione quidem alterius peccati, aut quod alter suæ obligationi non satisfecit: ita tamen ut peccatum illud, aut defectus impletæ obligationis non sit propria & proxima causa, cur iste malum patiatur, neque alteri directe ex eodem peccato jus nascatur, quare istum recte possit malo multare. Sic fidejussores sæpe aliquid damni patiuntur, debitore, pro quo intervenerunt, fidem violante. Ast proxima causa obligationis, quare fidejussor alienum debitum luere teneatur, est ipsius promissio. Nam uti qui pro emtore fidejussit, proprie non exempto tenetur, sed ex promisso: ita & qui pro delinquente fidejussit, proprie non ex alieno delicto, sed ex sua sponsione tenetur. Ex quo consequitur, quod ubi fidejussori aliquid mali sit patiendum, id mensuram accipere debeat non ex delicto alterius, sed ex ea potestate, quam ipse in promittendo habuit. Adeoque quando delinquente elapso ad vadem necessitas luendi devolvitur, non spectandum est, quantum mali delinquenti recte potuerit imponi; sed ad quid malorum pro altero tolerandum nudo suo consensu obligare sese quis potuerit. Ex quo etiam colligitur (*c*), quousque in caussis capitalibus vades admitti queant: nempe hactenus tantum, ut vel vas promittat magistratui, cui delicti est persecutio, se damnum eo datum sarturum, vel caveat de reo sistendo; idque ut reus jam comprehensus carceris molestia liberetur, neque ex vinculis caussam dicere cogatur; vel ne in absentem & indefensum tanquam convictum aliquid statuatur. Sed ut capitalem pœnam pro reo subeat vas, neque obligare iste se potest, cum tanta homini in propriam vitam non sit potestas; neque istam pœnam exigi processus fori humani patitur. Pœna enim propter delictum infligitur, eo fine, ut improbitas hominum sistatur. Atqui neque ipse vas deliquit, neque actu fidejussionis reatum delicti in se derivavit. In eo enim nullum est crimen, velle, ut reus æquiore loco caussam dicat, aut meliore sit conditione, donec sententia in ipsum feratur; aut promittere, se multam pecuniariam reo dictam exsoluturum, uti & id, quanti magistratus æstimaverit, quod facultas pœnæ sumendæ per fugam rei fuerit subtracta. Sed nec finis pœnæ humanæ obtinebitur, punito vade. Ille enim punietur, non quia peccavit, sed quia alterius fidem secutus tanto sese periculo exposuit. Atqui per talem pœnam id duntaxat efficeretur, ne alii deinceps ita facile pro aliis intervenirent; non ut a delicto, quod reus in se admiserat, absterrerentur. Adeoque talis pœna non respiceret delictum rei principalis, sed imprudentem crudelitatem vadis. Igitur non recte naturam pœnæ ac officium suum circa eandem exigendam intellexit magistratus, qui vadem supplicio affecit; nisi ubi dolo egisse ipsum apparuerit, ut disciplinæ publicæ vim hac ratione eluderet. Sic & cum homini in propria membra non sit tale jus, ut pro lubito illa possit perdere; patet itidem, non posse aliquem sese obligare ad ferendam pro altero pœnam mutilationis. Aliud autem est, quando capite puniuntur custodes reorum, qui per negligentiam, aut ex collusione reis occasionem elabendi dederunt. Hi enim non ob alienum; sed ob proprium delictum puniuntur. Vid. 1 Regum XX. 39. seqq. Actor. XII. 19, (*d*) Quin imo

(*a*) *Eum, qui civitatem amitteret, nihil aliud juris adimere liberis, nisi quod ab ipso perventurum esset ad eos, si intestatus in Civitate moreretur: hoc est, hereditatem ejus, & liberos & si quid aliud in hoc genere reperiri potest: quæ vero non a patre, sed a genere, a civitate, a rerum natura tribuerentur, ea manere eis incolumia.*

(*b*) Qualis quoque illa, quam Florentiæ esse memorat THUANUS L. XXIII. Histor. ad A. MDLIX. Si filius familias majestatis crimen commisisset, partem eam, qui ipsi ex bonis paternis seu maternis obventura esset, quamvis adhuc superstitibus parentibus, jam tum fisco vindicandam statuens. H.

(*c*) Vid. supra L. II. c. 4. §. 18. & L. V. cap. 10. §. 11. H.

(*d*) *L.* 8. *L.* 12. *D. de Effractorib. & expilator. L.* 4. *L. final.* §. 2. *C. de Custod. reor.* CARPZOV. Praxi criminal. quæst. III. H.

imo licet alias liberis patribusfamilias de sua civitate statuendi jus sit; non tamen vadi recte videtur exilium indici; tum quia illud pœnæ rationem non videtur obtinere posse, tum quia non interest civitatis, ejusmodi civem exigere. Huc & referri potest, quod Garcilassus de la Vega Comment. Reg. L. VI. c. 3. refert, cum vicina urbi regiæ Cusco oppida apud Peruanos quondam tributi loco ministros aulæ regiæ suppeditarent, si quis horum quid deliquisset, id oppidum a quo præsentatus fuerit, luisse (*a*). Sunt & alii casus, ubi quis occasione delicti alieni incommodum patitur. Sic, verbi gratia, si ego alterius ædes precario inhabitarem, easque ob delictum domini publicari contingeret incommodum & ipse sentio, dum mihi jam est migrandum, cum fortasse diutius est me inhabitare permisisset. Pœna tamen proprie non afficior. Nam fiscus, qui dominium ædium nactus est, suo jure precarium usum pro lubitu mihi finire potest. Sic proditorum & perduellium liberi sæpe honoribus excluduntur; id quod parentibus quidem in pœnam redundat (*b*), dum propter ipsos carissimi coguntur inglorii vivere. In liberis autem idem pœnæ rationem non habet (*c*), quippe cum in arbitrio civitatis sit (*d*), cui velit honores mandare; adeoque ipsa suo jure ab honoribus possit arcere, etiam tales, qui ipsi nihil peccaverunt, ubi ex usu Reipublicæ id esse judicatur.

§. XXXIII. His ita distinctis patet, in foro humano neminem reatus immunem ob alienum delictum recte puniri. Cujus ratio est, quia aptitudo ad pœnam ex merito oritur, cujus fundamentum est sua cujusque voluntas, qua homini nihil magis proprium, quæque nisi ex motu intrinseco vitium contrahere non potest. Nam quod Grotius d. l. §. 12. putat exemplum etiam statui posse extra personam delinquentis in persona, quæ tenerrimo amoris vinculo ipsi jungitur; id falsum est. Neque ad rem facit, quod Plutarchus de sera Numinis vindicta (p. 560. A.) aufert: *Magistrum uno puero cæso reliquos officii monere, & decimatione facta, imperatorem totum plectere exercitum.* Nam & puer qui cæditur, & decimus quisque qui plectitur, nocens erat. Cui consequens est, liberos innoxios non debere puniri ob delicta majorum. Vid. *L.* 22. (*e*) *C. de Pœnis. L.* 26. (*f*) *E. de Pœnis.* Gratianus *Caus.* 1. *quæst.* 4. *c.* 6. 7. 8. Inde quidam illud Josuæ VII. 24. exponunt, liberos Achani adductos, ut cum omni populo simul a Josua erudirentur, monerenturque sibi a talibus cavere; non ut interficerentur cum patre; eoque sequentia verba *lapidarunt eos* intelligenda tantum de Achane & jumentis ejus. Quod si hæc explicatio non admittatur, confugiendum est ad eam responsionem, quam suggerit Grotius de J. B. & P. L. J. c. 3. §. 8. in fine. (*g*) Ovidius Mo-

(*a*) Supra quoque ad L. I. c. 5. §. 14. ex Martinio & Loubesio diximus, nimis rigidam esse Sinensium & Siamensium legem, qua magistratus majores ob delicta minorum magistratuum, qui ipsis subsunt, obstringuntur. H.

(*b*) Vere ÆSCHYLUS inferiis:

Παῖδες γὰρ ἀνδρὶ κληδόνες σωτήριοι
Θανόντι· φελλοὶ δ' ὣς ἄγουσι δίκτυον,
Τὸν ἐκ βυθοῦ κλωστῆρα σώζοντες λίνου.
Nomen superstes mortuis sunt liberi.
Velutque suber, rete quo defenditur,
Submersa plane fila, ne in fundum ruant. H.

(*c*) Nullam pœnam patientibus plus doloris vel ignominiæ inferre PLUTARCHUS ait, quam quæ posteros in eamdem secum calamitatem trahat. *Αἱ δὲ διὰ τῶν παίδων ἰοῦσαι (κολάσεις) καὶ διὰ γένους ἐμφανεῖς τοῖς δεῦρο γινόμεναι, πολλοὺς ἀποτρέπουσι καὶ συστέλλουσι τῶν πονηρῶν· ὅτι δ' οὐκ ἔστιν αἴσχιον, οὐδὲ λυποῦσα μᾶλλον ἑτέρα κόλασις ἢ τοὺς ἐξ αὐτῶν κακὰ πάσχοντας δι' αὐτοὺς ὁρᾶν.* De sera Numinis vindicta p. 561. A. Ed. Wech. Et, durum esse, si liberi propter crimina parentum puniantur, CICERO quoque adgnoscit. Epist. ad Brut. 12. etsi hæc iniquitas compensetur utilitate publica, qua amor parentum erga liberos, tanquam viscera sua, cautiores eos reddat ne quid audeant contra utilitatem publicam. *Nec vero me fugit*, inquit, *quam sit acerbum, Parentum scelera filiorum pœnis lui. Sed præclare legibus comparatum est, ut caritas liberorum amiciores parentes Reipublicæ redderet.*

(*d*) Vid. supra L. I. c. 7. §. 12. & L. III. c. 1. §. 3. H.

(*e*) *Sancimus, ibi esse pœnam, ubi & noxia est. Propinquos, notos, familiares procul a calumnia submovemus, quos reos sceleris societas non facit. Nec enim adfinitas vel amicitia nefarium crimen admittunt. Peccata igitur suos teneant auctores: nec ulterius progrediatur metus, quam reperiatur delictum.*

(*f*) *Crimen vel pœna paterna nullam maculam filio infligere potest. Namque unusquisque ex suo admisso sorti subjicitur: nec alieni criminis successor constituitur:* idque divi Fratres, *Hierapolitanis rescripserunt*, L. 26. D. de Pœnis.

(*g*) Imo Achanis liberi, ejusdem cujus pater facti-

Metam. L. IV. (v. 669. 670.) *Illic immeritam maternæ pendere linguæ Andromedam pœnas injuſtus juſſerat Ammon.* STATIUS Thebaid. L. I. (v. 668. & ſeqq.) *Ne perge queri , caſuſque priorum Annumerare tibi. Nec culpa nepotibus obſtat. Tu modo diſſimilis rebus mereare ſecundus Excuſare tuos.* Sic abominanda , & quæ diritate omnes leges ſuperet , AMMIANO MARCELLINO L. XXIII. (c. 6. p. 416. Ed. Gronov.) dicitur lex Perſarum , qua ob noxam unius , qui in regem deliquit , omnis propinquitas perit. Vid. HERODOTUS L. III. de Intapherne . JUSTINUS L. X. c. 2. De ſimili Macedonum lege vide CURTIUM L. VII. c. 11. (*a*) L. VIII. c. 6. Equidem facile patet , diris hiſce ſuppliciis ſalutem ſuam munitum iviſſe reges. Apud JUSTINUM L. XXVI. c. 1. Hellanicus dicitur ad cædem Ariſtotimi tyranni animatus per ſeneƈtutem & *orbitatem* , ut qui nec ætatis nec pignoris reſpeƈtu timeret. Add. IDEM L. IV. n. 8. in ſimilem ſententiam loquitur A. Cæſellius apud VALERIUM MAXIMUM L. VI. c. 2. At qui ſuam contemnere vitam poteſt , timidior redditur , ſi norit , omnibus ſuis ſecum , & propter ſe pereundum. Dein cavere ſibi volebant , ne paternæ necis ultores eſſent filii. Νήπιος , ὃς πατέρα κτείνας , παῖδας καταλείπει. *Stultus , qui cum occiderit patrem , filios relinquat.* ARISTOTELES Rhet. L. II. c. 21. Sicuti nec facile creditur quis tantam rem moliri , non adhibitis in conſcientiam propinquis. Quas ob rationes Parmenionem ab Alexandro occiſum tradit ARRIANUS L. III. (c. 26. Ed. Oxonienſ.) Jaƈtatur quoque illud Caſſii apud TACITUM A. XIV. (c. 44.) *habet aliquid ex iniquo magnum exemplum , quod in ſingulos utilitate publica rependitur.* Conf. t. t. *D. ad SCtum Silanianum.* In *L. 4. C. ad L. Juliam Majeſtatis* dicitur : filii perduellium paterno ſupplicio perire debent , in quibus paterni criminis exempla metuuntur. Vid. Ant. MATTHÆUS de Crimin. L. XLVIII. tit. 2. §. 10. Sic AMMIAN. MARCELLINUS L. XXVIII. (c. 3. in fine Edit. Gronovii.) memorat , quod Maratocupenorum , (qui erant latrones in Syria a vico , quem incolebant , ſic diƈti ,) ſoboles parva etiam tum cum parentibus ſit deleta , ne ad parentum exempla ſuccreſceret. HOBBESIUS Leviathane c. 28. hanc rationem profert , quod iſti majeſtatis læſæ rei hoſtes ſe civitatis profiteantur , adeoque jure belli coerceantur. Atqui in bello neque gladium judicare , neque viƈtorem diſtinguere quatenus ad tempus præteritum inter nocentes & innocentes , neque cuiquam parcere , niſi quatenus conducit ad ſalutem civium. Sicuti & alias judicia majeſtatis hoc habent peculiare , quod ibi in cauſa propria Princeps eſſe judex poſſit (*b*) ; & aliquando abſque ambagibus proceſſus ab exſecutione fieri initium queat (*c*). Add. GROTIUS ad Joſuam I. 18. Etſi religioſo principi merito præ oculis habenda oratio Tiberii apud TACITUM A. III. (c. 12.) in cauſa Cn. Piſonis habita. Enimvero ne in bello quidem gladius reƈte ſævit in ætatem innocentem. Et cum qui in civitate naſcuntur , cives & ipſi ſint , non apparet , quomodo hoſtiliter ipſi traƈtari queant , niſi proprio facinore in hoſtes degeneraverint. Igitur nullo alio modo innocens filius rebellionem patris luere poteſt , quam ut ipſi intercipiantur ea bona , quæ alias a patre in eum erant devolvenda. Etſi apud Peruvanos quondam ſub imperio Yncarum , ſi Curaca ob deliƈtum morte affeƈtus eſſet , filius ideo munere paterno non excludebatur , ſed potius deliƈtum & pœna patris ob oculos ipſi ponebatur , ut ab iſto ſibi caveret ; apud Garcilaſſum de la VEGA Comment. Reg. L. II. c. 13. Ab honoribus autem indebitis arceri pœna proprie diƈta non eſt (*d*). Sed nec cæteræ rationes iniquitatem hujus pœnæ tollunt.

ſacrilegii rei , eoque jure lapidibus obruti fuiſſe videntur. Conf. CLERICUS ad Joſuæ VII. 24.

(*a*) Et ibi FREINSHEMIUS in Commentar. n. 20. H.

(*b*) Imo hoc in aliis cauſis quoque habet locum. Vid. ſupra L. VII. c. 6. §. 2. H.

(*c*) Vid. L. VII. c. 6. §. 12. H.

(*d*) Vid. infra c. 4. §. 32. in calce. Nec ſi qui illius ſunt familiæ , nomen mutare cogantur. Vid. THUANUM L. CXXIV. ad A. MDC. *ubi de Ruvenis Gauriæ Comitibus , ob ſtruƈtas Jacobo Scotiæ Regi inſidias , nomen Ruvenorum deponere , & in maternum vel aliud nomen adoptivum tranſire juſſis.* Aut ſi damnatum propinquum lugere vetentur. Quod Romanis uſitatum. L. XI. §. 3. *de His, qui notantur infam.* SVETONIUS in Tiber. c. 61. hodie ſervat Gallia. H.

sunt. Sicut verbi gratia DIONYSIUS HALICARN. L. VIII. (p. 547. Ed. Sylburg. c. 80. Edit. Oxon.) tradit, Græcos, qui tyrannorum liberos simul vel necarunt, vel in exilium ejecerunt, persuasum habuisse; *quasi natura non ferat bonos filios nasci e malis patribus, aut malos e bonis* (*a*). Add. PHILO Judæus de Specialibus Legibus. Et laudari meretur illud Marci apud VULCATIUM GALLICANUM in Avidio Cassio, (c. 12.) *Quare filiis Cassii, & genero, & uxori veniam dabitis. Et quid dico veniam? cum illi nihil fecerint.* Neque ista per comminationes divinas excusantur: cum de foro humano nobis sermo sit. Add. GROTIUS d. l. §. 14. Recte quoque commendatur lex Ægyptiorum, qua vetabatur, ne mulier prægnans mortis supplicio afficeretur, donec partum edidisset. DIODORUS SICULUS L. I. c. 77. ÆLIANUS V. H. L. V. c. 18. *L. 3. D. de Pœnis. L. 5. §. 2. L. 18. D. de Statu hom.* PLUTARCHUS de sera Numinis vindicta. (p. 552. D.) quam aliæ gentes quoque receperunt (*b*). Add. tamen QUINTILIANUS Declam. 277. Quis contra sit pœnarum rigor apud Japonios; vid. apud Bern. VARENIUM Descr. Japoniæ c. 18. Ferdin. PINTO Itin. c. 55. Bern. VARENIUS de Relig. Japon. c. 11. p. 192. Quo loco & illud monendum, potestate sua abusos legislatores, qui occasione ex unius aut alterius delicto arrepta in totum aliquod genus duri quid statuerunt; utut illud lapsu temporum mortis non ingloriosæ speciem induerit. Sicuti contigit circa legem quorundam Indorum de cremanda cum defuncto marito uxore; cujus causa fuit, quod uxores maritorum fessæ eos veneno tollere gauderent, ut recentibus maritis locum præberent. Vid. CICERO Tusc. Quæst. L. V. (c. 27.) SOLINUS c. 65. DIODORUS SICULUS L. XVII. c. 91. & L. XIX. c. 33. STRABO L. XV. (p. 1041.) Abr. ROGERIUS de Braminibus Part. I. c. 19. 20. Patet quoque ex hisce (*c*), hæredem de pœna non teneri, quæ corpus aut famam delinquentis affectura erat. L. XX. D. (*d*) *de Pœnis* (*e*). De multa tamen pecuniaria tenetur, etsi non supra vires hæreditatis, si æquitatem velimus respicere. Vid. *L. 1. D. de Privatis delictis* (*f*).

(*a*) Παρ' Ἑλλήνων δὲ οὐχ οὕτως ἐνίοις ὁ νόμος ἔχει, ἀλλὰ τοὺς ἐκ τυράννων γεναμένους οἱ μὲν συναποκτίννυσθαι τοῖς πατράσι δικαιοῦσιν, οἱ δὲ ἀειφυγίᾳ κολάζουσιν. ὥσπερ οὐκ ἐνδεχομένης τῆς φύσεως ὡς παῖδας ἐκ πονηρῶν πατέρων, ἢ κακοὺς ἐξ ἀγαθῶν γενέσθαι.

(*b*) Græci & Romani. PHILO de humanitate Joann. MEURSIUS L. II. Themid. Attic. c. 9. LANGLÆUS L. XI. Semestr. c. 1. Add. Speculum Saxonic. L. III. art. 3. H.

(*c*) Conf. supra L. IV. c. 11. §. 19. L. V. c. 11. §. 12. H.

(*d*) *Civilis constitutio est, pœnalibus actionibus heredes non teneri, nec ceteros quidem successores. Idcirco nec furti conveniri possunt. Sed quamvis furti actione non teneantur, attamen ad exhibendum, actione teneri eos oportet, si possideant, aut dolo fecerint, quo minus possideant.*

(*e*) *L. 26. D. eod. L. 7. §. 1. D. de Capit. minut. L. 1. §. 18. Deposit. L. 2. §. 2. & 7. D. de Decurion.* H.

(*f*) *Si pœna alicui irrogatur, receptum est commentitio jure, ne ad heredes transeat: cujus rei illa ratio videtur, quod pœna constituitur in emendationem hominum: quæ mortuo eo, in quem constitui videtur, desinit.*

CAPUT

CAPUT IV.

DE POTESTATE IMPERII CIVILIS CIRCA DEFINIENDUM VALOREM CIVIUM

I. *Existimatio definitur, & dividitur.*
II. *Existimatio simplex naturalis;*
III. *Quæ est vel integra:*
IV. *Vel deminuta:*
V. *Vel consumta.*
VI. *Existimatio civilis simplex deficit vel ex statu:*
VII. *Vel ex antegresso delicto.*
VIII. *Non est infame, duellum legibus vetitum detrectare.*
IX. *Existimatio simplex ab arbitrio imperantium non dependet.*
X. *Neque pro illis consumi potest.*
XI. *Existimatio intensiva.*
XII. *Ejus fundamenta.*
XIII. *An honoris fundamentum sola potentia.*
XIV. *Per ista fundamenta producitur tantum aptitudo ad honorem.*
XV. *Quis jure suo præcedentiam præ altero habeat.*
XVI. *Argumenta, ex quibus præcedentia prætenditur.*
XVII. *Examinatur antiquitas.*
XVIII. XIX. *Potentia, ejus qualitas, & tituli.*
XX. *Rex regi cedere non tenetur.*
XXI. *Quomodo reges convenire possint citra contentionem.*
XXII. *De ordine inter socios.*
XXIII. *Civium designare ordinem est summi imperii.*
XXIV. *Quomodo diversarum civitatum cives comparentur.*
XXV. *Nobilitas natalibus non inest a natura:*
XXVI. *Sed ab impositione civitatum.*
XXVII. *Quæ tamen meritis niti solet & debet.*
XXVIII. *Indoles Romanæ nobilitatis primis temporibus.*
XXIX. *Eam postea gesti honores metiebantur.*
XXX. *Quæ indoles nobilitatis hodie in pleraque Europa?*
XXXI. *Alicubi nobilitati sanguinis exiguum pretium.*
XXXII. *Quatenus honores civiles ab arbitrio civitatis dependeant?*

QUANQUAM extra civitatem quoque in libertate naturali existant nonnulla fundamenta, quibus unus alteri merito præferri queat: tamen cum a pacto, aut definitione imperii civilis dependeat, ut ista fundamenta alicui jus pariant, igitur hoc loco commodissimum visum, universam materiam de distinctione hominum secundum existimationem exponere. Est autem existimatio valor personarum in vita communi, secundum quem aptæ sunt aliis personis exæquari, aut comparari, eisque vel antehaberi, vel postponi. Habent scilicet non exiguam inter se cognationem duæ nobilissimæ species quantitatum moralium, existimatio, & pretium, quarum illa in personis, hoc in rebus consideratur (*a*), quod ex illa personæ, ex hoc res in vita communi æstimentur. Et quemadmodum pretia rebus eo potissimum fine sunt imposita, ut res invicem permutandæ, aut ab uno in alterum transferendæ recte possint inter se comparari: sic & existimatio ei fini inservit, ut ratione istius tanquam valoris homines inter se queant comparari, quo decorus inter ipsos ordo, ubi conjungi eosdem contigerit, constitui possit: postquam omnimodam æqualitatem in genere humano commode servari haudquidquam posse satis apparebat. Potest autem existimatio dividi in *simplicem* & *intensivam* (*b*). Quarum

(*a*) Supra L. IV. c. 1. §. 2. H.
(*b*) Illam etiam naturalem nuncupare posses, quoniam est ante factum humanum; hanc adventitiam. H.

rum utraque confideranda venit, tam inter eos, qui in naturali utrinque libertate vivunt (*a*), quam qui eadem civitate continentur.

§. II. *EXISTIMATIO fimplex* inter eos, qui in naturali invicem libertate funt conftituti, in hoc potiffimum videtur confiftere, ut quis talem fe ferat, & pro tali habeatur; quicum agi queat tanquam cum viro bono (*b*), & ad focialitatis humanæ leges fefe accommodare prono, quique adeo legem naturalem adverfus alios, quantum in fe, obfervare fit paratus. Scilicet uti rem, quæ qualemcunque ufum in vita humana obtinet, alicujus pretii effe dicimus; inutilem penitus nullius pretii vocamus; ita aliquem faltem valorem dixeris effe ejus, quicum utcunque tanquam cum animante fociabili poteft agi. At fi quis ineptitudinem ad focietatem palam oftentet, quod fit, legem naturæ, & officia inde aliis debita proterve adfpernando & proculcando, eum merito nullius valoris hominem judicaveris.

§. III. Isthæc exiftimatio confiderari poteft, vel ut *integra*, vel ut *deminuta*, vel ut penitus *confumta*. *Integra* eft, quando quis nondum per malitiofum aliquod & enorme facinus fciens volenfque dolo malo legem naturæ adverfus alium violavit. Nam peccata infirmitatis humanæ conditioni condonantur, neque per illa ftatim opinio boni viri extinguitur, modo honeftus animus, juftumque fectari cupidus perftet. Atque ifthæc exiftimatio omnibus adeffe præfumitur, quoufque ipfi per malitiam eandem non delibent. Adeoque naturaliter cuique hæc æqualiter dicenda eft competere, ac citra antegreffum pravum factum omnes æque honefti funt judicandi. Plinius L. V. Epift. 3. *Sanctitas morum non diftat ordinibus*. Cui fundamento innititur tritum illud: *Quilibet præfumitur bonus, donec probetur* (*c*) *contrarium* (*d*). Neque obftant illa, quæ ab Hobbesio de Cive c. 1. difputantur de malitia humani ingenii, & ad lædendum alios libidine. Quæ fi abfolute vera funt, fane jam quilibet præfumetur malus, donec contrarium probetur, vel potius donec vis nocendi fuerit ademta. Enimvero quod ille præfupponit principium, univerfaliter verum non eft: *Omnes homines fibi invicem poffe, & velle nocere*, uti fupra oftenfum. Quia tamen homines fibi invicem *poffunt velle* nocere, igitur naturaliter omnes homines habendi erunt pro bonis, fed qui mali fieri poffunt, & pro amicis quidem, fed quibus non ufque quaque tuto fidas.

§. IV. *DIMINUITUR* ifthæc exiftimatio per facinora malitiofa, cumprimis enormia, contra jus naturæ aliis immerito illata; quæ efficiunt, ut non tutum fit aliis deinceps fidem ejufmodi deceptori habere, ac citra folidam cautionem cum ipfo negotii quid contrahere. Diminuitur tamen per prava facta alicujus exiftimatio, non penitus confumitur. Nam etfi fufpicari non improbabiliter poffim, talem quemque fore erga me, qualem adverfus alios fefe geffit: id tamen non femper ita folet effe certum, quin interdum contrarium appareat. Quippe cum peculiares potuerint exiftere caufæ, quæ ipfum ad decipiendos alios irritaverint, quæ in me non deprehenduntur. Potuit & quis uno tempore pravis affectibus agitari, a quibus alio tempore eft immunis. Poteft tamen ifthæc exiftimationis macula, ex prave factis contracta, deleri, præftita ultro damni dati reparatione, aut æftimatione, atque edito animi pœnitentis documento (*e*). Hæc enim fpon-

(*a*) Quales fint liberi Principes & liberæ Refpublicæ, tanquam perfonæ morales, fi qua comparentur inter fe.

(*b*) Cui *æftimationi fimplici*, in aliis refpondet obligatio perfecta, vi cujus unufquifque ceteros omnes, ut viros honeftos habere cogitur, quamdiu nulla eorum improbitas infignis clare patefacta fit. Unde manat, famæ cum aliorum parcere, neque ulla eam ratione atterere aut collutulare. E contrario fundamenta *exiftimationis intenfivæ* in Statu Naturæ obligationem tantum gignunt imperfectam, ut ab AUCTORE infra oftendetur. De cetero ad hunc locum conferri meretur Differtatio THOMASII de Exiftimatione, fama & infamia extra Rempublicam in qua laboranti interdum Auctori fuppetias tulit.

(*c*) Vid. les Novelles Lettres de Msr. BAYLE a l'occafion de la Critique de l'Hiftoire du Calvinifme par Maimbourg T. I. p. 435. & THOMASIUS de Præfumptione bonitatis, in qua differtatione oftendit, quando hæc regula locum habeat, vel etiam deliquium patiatur.

(*d*) Vid. fupra L. III. c. 6. §. 9. Hoc præcipue verum eft in ftatu naturali temperato, ut notavimus ad L. II. c. 2. §. 4. H.

(*e*) Vid. fupra L. II. c. 5. §. 19. H.

ſponte elicita ſufficientem poſſunt fidem facere animi ſerio emendati.

§. V. Ast vero hanc exiſtimationem penitus *conſumit* vitæ genus, & inſtitutum, directe ſpectans ad aliis promiſcue nocendum, & rem ex manifeſtis aliorum injuriis faciendam. Equidem dantur & in civitatibus quædam vitæ genera, quæ exercitium certi cujuſdam vitii profitentur; ut ſunt meretrices, lenones, validi ac vagabundi mendici (*a*), quos & Plato de LL. L. XI. ex ſua civitate ejici jubet: & per quos civitatem καταισχύνεσθαι *probro affici* pronunciat Isocrates Areopagitico. Atticus Epiſcopus Conſtantinopolitanus: *Velis in eas conferre, non qui ventris cauſa quaſi mercaturam per totum vitæ tempus mendicando exercent, ſed qui mendicare erubeſcunt*; apud Socratem Hiſtor. Eccleſ. L. VII. c. 25. Sic mendici quondam apud Peruvianos ſub imperio Yncarum non tolerabantur. Vid. Garcilaſſus de la Vega Comment. Reg. L. V. c. 9. Sed ibidem qui alere ſeipſum ob vitium corporis non poterat, e publico ſuſtentabatur. Ib. L. V. c. 11. Item apud Ægyptios quondam fures profeſſi, de quibus Diodorus Siculus L. I. c. 80. *Qui furtis operam dare volunt, nomina apud furum principem profitentur, & e veſtigio furtum ex pacto ad eum referunt: qui res ſuas amiſerunt, conſimiliter unumquodlibet amiſſorum literis conſignatum exhibent, locumque ac diem, quibus jacturam fecerint, adſcribunt. Hoc modo cunctis facile repertis fraudatus taxatione rerum facta quadrantem harum perſolvit* (*b*), *& tum ſua recuperat. Cum enim fieri non poſſit, ut omnes a furto abſtineant, viam legiſlator invenit, qua tota res ſublata præter exiguum redemtionis pretium ſervaretur*. Enimvero crediderim, pauciori privatorum diſpendio id genus hominum poſſe ſuſtentari, adhibitis diligenter ergaſtulis, virgis, atque reſtibus. Talium quantilla ſit exiſtimatio, civitatis, quæ illos tolerat, eſt definire. Saltem communi hominum jure frui debet, cui publice vitium exercere indulgetur. Quo ſpectat expoſtulatio lenonis apud Terentium Adelph. Act. 2. ſc. 1. (v. 34. 35.) *Leno ſum, fateor, pernicies communis adoleſcentium, perjurus, peſtis, tamen tibi a me nulla orta eſt injuria*. Vid. Conſtit. Sicularum L. I. Tit. 20. Aſt naturalem exiſtimationem vehementer profligari per vitæ genus, qualiſcunque vitii profeſſionem habens, conſtat: ni tamen illud vitium cum aliorum injuria ſit conjunctum, non videntur tales tanquam communes omnium hoſtes poſſe tractari. Verum quorum profeſſio injuriam aliorum habet propoſitam, quique adverſus quoslibet homines, aut illos ſaltem, qui extra ipſorum conſortia degunt, promiſcue eadem, qua in beſtias, licentia utuntur, adeoque cum hominibus, non cum hoſtibus bellum gerunt; eos penitus illa exiſtimatio deficit, qua quoslibet alios homines metimur. Inter quos referuntur piratæ (*c*), prædones, latrones, ſicarii, manticularii, & id genus alii. Nec ab illo cenſu eximuntur, ſi qui non ad extremum in omnes promiſcue ſævire ſoleant; puta; quod contenti res rapuiſſe cædibus abſtineant, aut crumena pallioque deliniti recedant. Nam juſtitiæ laudiſque nihil habet, non omnes numeros injuſtitiæ implere. Sed & quin ſub hac claſſe cenſeri debeant integri cœtus piratarum & latronum (*d*), quamdiu quidem iſti vitæ generi non renunciaverint, dubio caret; utut forte inſtar aliquod juſtitiæ inter ſe videantur exercere (*e*). Sicut apud Heliodorum Æthiop. L. V. (c. 15. p. 264. Ed. Lugd. 1611. & c. 14. p. 244.) memoratur Νόμος λῃστρικὸς, ὃς τῷ πρώτῳ ἐπιβάντι νεὼς πολεμίας, καὶ τὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα προκινδυνεύσαντι, τὴν κατὰ βούλησιν ἐκλογὴν ἀπένειμεν. *Lex piratarum, quæ ei, qui primus navem hoſtilem conſcendit, & ſe pro omnibus certamini periculoſiſſimo obtulit, electionem pro ipſius arbitrio tribuit*. Et *ibid.* Σώζεται καὶ παρὰ λῃσταῖς τι συνειδὸς καὶ περὶ τοὺς γνωρίμους φιλάνθρωπον. *Servatur & apud prædones conſcientia erga notos officii & humanitatis*. Imo nec excluſerim integras, ſi quæ eſſent civitates, quæ coiverint quidem

(*a*) Vid. de hoc genere mendicorum MENAGIUS ad Diog. Laertium L. I. §. 55. Ed. Amſtelod.

(*b*) Notabilis hæc exceptio a regula, quam habet AUCTOR L. IV. c. 13. §. 13. Cui fere ſimilis illa in Civitate Francofurtenſi circa Judæos. V. L. I. Paroem. Jur. Germ. 102. §. 3. H.

(*c*) Conf. L. II. c. 2. §. 20.

(*d*) Niſi quod priſcis temporibus hoc vitæ genus non habuit infamiam. Vid. ſupra L. II. c. 2. §. 10. H.

(*e*) Supra L. II. c. 3. §. 16. & in not. H.

dem juris inter suos fruendi causa; de cætero autem in alios omnes hostilia exerceant, nulla pactorum & fidei aliis datæ habita ratione. Quod si autem sint civitates, quæ pacta cum aliis inita servant, sed vel adversus alios quosvis, vel saltem adversus certas gentes quædam juri naturæ non congruentia citra justam causam inferre sueverunt (*a*), iis omnem existimationem dettahere non licebit, etsi eam non parum deformatam exsistere liquet. Effectus porro, qui ejusmodi homines existimatione penitus destitutos apud alios consequuntur, hi fere sunt; ut nisi vitam istam rapacem & cruenram abdicatum eant, ab aliis non magis parci ipsis conveniat, quam lupis, aut aliis truculentis belluis. Et ubi deprehensi fuerint, atrocius plerunque solent tractari, quam alii hostes, utut & hi ultima nobis intentaverint. Sed & indigni habentur, quibus ullum humanitatis etiam simplicis officium exhibeatur, quippe quo ad nocendum aliis confirmantur. Quin & uti in ipsorum fide, quam dare velint, nihil fiduciæ locandum, cujus apud alios opinionem vitæ ipsorum atrocitas elidit: ita nec fidei ab aliis datæ ipsos capaces esse, quamdiu istius sceleste vitæ continuationem præ se ferunt, (id quod semper præsupponitur,) non absurde videtur asseri posse. Vel enim ultro cum tali paciscor, vel vi ipsius injusta compulsus. Prius quomodo fieri possit non video, nisi ut & ipse scelerum ejus contagione inficiar, dum tanquam cum amico ago, qui se communem omnium hostem, præterquam suorum complicum, fert. Quid quod sæpe fidem latroni servare, verbi gratia, in deposito, cum injuria aliorum est conjunctum. Vid. *L.* 31. §. 1. *D. Depositi*. Quod si autem latro operam mihi aliquam utilem præstiterit, qualem quidem abs tali acceptare mihi non turpe fuerit, æquum sane videtur, ut promissam mercedem ipsi exsolvam (*b*). Sed tunc iste latro non amplius erit, qualem hic supponimus, communis omnium prætetquam suorum sociorum hostis. Pacta autem metu extorta esse invalida supra ostensum (*c*). Cæterum recuperari potest ejusmodi hominum amissa existimatio, si vitæ genus scelestum exuerint, aliudque honestum susceperint. Quod non in singulis tantum, sed & integris in (*d*) cœtibus latronum & prædonum procedit (*e*). Ex quo tempore cum illis tanquam cum honestis hominibus erit agendum. Ut tamen prius injuriarum datarum reparationem fecerint, aut condonationem obtinuerint.

§. VI. *EXISTIMATIO simplex intra civitates degentium* (*f*) est, qua quis pro membro saltem vulgari, eoque integro civitatis reputatur; seu ut quis juxta leges & mores civitatis pro vitioso ejusdem membro non fuerit declaratus, & aliquo esse numero, caputque habere intelligatur. Isthæc porro existimatio in civitate deficit vel *ex mero statu*, vel *ex delicto*. Prius contingit itidem duplici modo; vel ut status ille in se naturaliter nihil turpe habeat, vel ut cum vitio aliquo, aut saltem ejus opinione sit conjunctus. Solus status, qui natura sua nihil vitiosi habet, existimationem simplicem in multis civitatibus adimit mancipiis, quæ pro personis civilibus non reputantur; seu quæ caput civile non habere, nulloque numero intelliguntur esse. Quam vilis istorum conditio apud Romanos fuerit,

(*a*) Id quod AUCTOR noster in Differt. de Existimatione, quæ numero tertia est inter junctim editas Upsaliæ 1677. §. 7. extra applicari vult ad incolas Barbariæ, qui pacta utcunque servant, & Muhamedanos suos non deprædantur, præsertim, addens cum dicere possint, dari quoque inter Christianos, quibus implacabile in Muhamedanos bellum gerere officium habeatur. Vid. PARRHASIANA T. I. p. 204 I. Editionis.

(*b*) Vid. supra L. III. c. 6. §. 11. in fine.

(*c*) L. III. c. 6. §. 11. sequ. H.

(*d*) Conf. GROTIUS L. III. c. 3. §. 3. & BUDDEI Spec. Jurisprud. Histor. §. 2. 3. 4. ubi hæc pristinis Romanis applicantur, quorum Respublica a latronum & aliorum scelestissimorum hominum colluvie condita vulgo fertur. Videatur tamen HEINECCIUS Histor. Jur. I. c. 1. §. 1.

(*e*) AUGUSTINUS L. XIV. de Civitate Dei c. 4. loquutus de prædonibus: *Hoc malum, si in tantum perditorum hominum accessibus crescit, ut & loca teneat, sedes constituat, civitates occupet, populos subjuget, evidentius civitatis nomen assumit*. H.

(*f*) Prouti de æstimatione simplici in statu Naturali in §. 2. egit AUCTOR; ita hoc loco de ea differit, quatenus ei locus est in Societate Civili. In qua eam perinde unusquisque vi æqualitatis naturalis exigere potest, quamdiu nihil admiserit, quod eum indignum reddat fama viri probi & honesti.

rit, notissimum est (*a*). Speciminis loco vid. *L. 6. D. ad L. Juliam de Adulter. L.* 23. *L.* 29. *C. d. t.* Nec major servorum gentilium æstimatio apud Ebræos. JOSEPHUS Archæol. IV. 8. *Sed neque servi testimonium perhibeant propter ignobilitatem animi, quos aut propter lucrum, aut propter timorem verissime potest credi, non posse vere testari.* Add. SELDENUS L. V. c. 3. Lex VVISIGOTHORUM L. II. tit. 4. c. 9. In quibusdam quoque civitatibus fat tenuis spuriorum existimatio; cum tamen quod tali modo sine geniti, non ipsorum, sed parentum culpa versetur (*b*). Vid. *Tit. Cod. ad SCtum Orficianum, &* STOBÆUM Serm. 75. Nisi quod non plane de nihilo sit illud PROCOPII in Historia arcana: *Fœminarum flagitia non solum in conjuges derivantur, sed ad liberos multo magis pertingunt, quos notam diuturnæ turpitudinis ferre contingit, quasi maternam labem natura referant.* Apud Indos quoque infamis habetur certa stirps hominum, Peneaes dicta; de qua vid. Abr. ROGERIUS de Bramin. Part. I. c. 2. Posteriori modo status existimationem civilem tollit aut minuit, quod in isto constituti circa talia negotia occupentur, quæ sine vitiis obiri non possunt, vel propter sordes non nisi a vilissimi, & abjectissimi hominibus animi exercentur, quo loco prioris sortis homines censeantur, ex cujusque civitatis legibus aut moribus patebit. Quam ad rem spectat, quod refert VALERIUS MAXIMUS L. VII. c. 7. de Q. Metello, prætore urbano, *qui Vecilio lenoni bonorum Juventii possessionem secundum tabulas testamenti non dedit: quia nec factum illius probare voluit; qui fortunas suas in stabulum contaminatum projecerat; aut huic tanquam integro civi jura reddere, qui se ab omni honesto vitæ genere abruperat.* IBIDEM, cum *Genucius, Magnæ Matris Gallus, a Cn. Oreste prætore impetrasset, ut restitui se in bona Næviani juberet*, Consul Æmilius Lepidus decretum Prætoris rescidit; *ne obscœna Genucii præsentia inquinataque voce tribunalia magistratuum sub specie petiti juris inquinarentur.* Quo pertinet etiam *L. 1. D. de Aleator.* ubi prætor negat, se judicium daturum, *si quis eum, apud quem alea lusum esse dicetur, verberaverit, damnumve ei dederis, sive quid eo tempore dolo ei subtractum fuerit.* Ad posteriorem classem pertinet, quod in multis civitatibus carnifices, lictores, fornicarii, & similis farinæ homines ab honestiorum consortio excluduntur. Id quod quarundam civitatum legibus expresse constitutum est. Sicut Romæ quondam *carnificem non modo foro, sed etiam cœlo hoc ac spiritu censoriæ leges, atque urbis domicilio carere voluerunt* (*c*), *veluti cujus contagione concio funestaretur.* CICERO pro C. Rabirio, (c. 5.) Alibi communi duntaxat consuetudine, & opinione talibus misceri pudendum habetur. Idque tum quia ministeriis illorum, cum atrocitate conjunctis, plerumque mores solent respondere, tum quia nonnisi viles animæ ad talia ultro sese applicant (*d*). Quanquam apud Romanos milites exsequendis suppliciis frequenter adhibiti (*e*) non in castris modo, sed & in urbe, citra ullam infamiam, aut detrimentum existimationis. Vid. Petri FABRI Semestria L. II. c. 6. quia aliud est ex peculiari mandato superioris exsecutionem facere, aliud est eam velut artem profiteri. Sic & apud Judæos sontes a toto populo lapidabantur. De VVitoldo, Lithua-

(*a*) Supra ad L. VI. c. 3. §. 7. Apud JUVENALEM est Satyr. 6. *O demens ita servus homo est?* H.

(*b*) Ad hoc verum esse queat, quod EURIPIDES Andromacha ait:

Νόθοι τε πολλοὶ γνησίων ἀμείνονες.

Et prole melior sæpe legitima nothus. H.

(*c*) Plane ut Athenis, ubi periphrastice dictus carnifex *ὁ πρὸς τῷ ὀρύγματι, accola aggeris*, sive *valli extra urbem*, & apud Rhodios, lex fuit, *τὸν δημόσιον μήποτε εἰσελθεῖν τὴν πόλιν, ne carnifex unquam urbem intraret.* DIO CHRYSOSTOM. Orat. 31. Quod etiam hodie apud Tholosates obtinere, scribit BODINUS III. de Rep. 8. H.

(*d*) Tanto minus mirum est, Christianis exosos fuisse carnifices, a sanguinis fusione usque adeo abhorrentibus. ATHENAGORAS (cui similia scribunt Arnobius & Origenes) *Apologia pro Christianis* de Christianis: *Quos sciunt, ne id quidem sustinere, ut vel juste quenquam interimi videant; quisquamne his objiciat, quod aut homines interficiant, aut homines devorent?* TERTULLIANUS Libr. de Idol. c. 11. *Homicidii introductio ostendit mihi lanistam ab ecclesia arceri, eo quod crudelem eum faciat, licet Reipublicæ læsa non damnetur.* H.

(*e*) Hinc apud SVETONIUM Calig. c. 32. est: *Miles decollandi artifex quibuscunque e custodia capita amputabat.* H.

thuaniæ duce refert Mich. MONTAIGNE Essais L. III. c. 1. ipsum introduxisse, ut ad mortem condemnati sibi ipsis manus inferrent; quod inconveniens sit, tertium innocentem adhiberi, ac homicidio onerari. Quæ ratio tamen inepta est, cum carnifex sane homicidium non admittat, pœnam exsecutioni dando. Aliqui hanc rationem afferunt, quia in præstatione ministerii sui nihil præter dolorem in eo, qui punitur, spectare præsumuntur, quod humanæ naturæ mansuetudini repugnat. Sic legibus Romanis notantur, qui mercedis causa in scenam prodeunt. Vid. *L. 1. D. de His, qui not. infam.* aut qui operas suas, ut cum bestiis depugnarent, locaverint. *L. 1. §. 6. D. de Postulando.* Ubi infamiæ irrogandæ fundamentum non tam consistit in aliquo malo facinore, cum talia etiam innoxie possint obiri; sed quod ista ob lucrum patrare, tanquam fœdissimum Romanæ indoles gravitatis aversaretur. Nam sæpe sola merces operam aliquam vilem solet reddere. Sic & iisdem legibus non nisi ob suspicionem animi levissimi, & fidei amorisque desultorii infamiam pariebat (*a*), intra tempus luctui destinatum filiam viduam alteri nuptum locasse, talem duxisse, aut sub sua potestate constitutum pati ducere, aut hoc modo nubere. Sic apud antiquos Canariarum incolas magnum ignominiæ & dedecoris specimen fuit habitum, lanii officio fungi; uti tradit Aloysius CADAMUSTUS Navigat. c. 8. Quod idem de Utopiensibus suis tradit Th. MORUS Utop. L. II. SELDENUS de J. N. & G. L. IV. c. 5. refert, Ebræos quatuor hominum genera a testimoniis & judiciis ob infamiam arcuisse: aleatores, fœneratores, quæstum facientes ex anni septimi seu Remissionis anni frugibus, & qui columbas volare docebant, addita ratione, quod horum nemo incumbat rebus, quæ ad firmitudinem seculi, id est, ad bonum publicum, seu vitæ humanæ commodum spectant.

§. VII. *EX antegresso* autem *delicto*, existimatio simplex civilis plane deficit, quando quis juxta leges ob certum delicti genus, (nam omnia delicta civiliter existimationem non extinguunt. Vid. *L. 1. C. de Modo multarum*) infamia notatur; idque vel ut vita naturali simul expellatur, & memoria quoque ejus damnetur, vel ut cum infamia civitate ejiciatur; vel ut in civitate quidem retineatur, non tamen velut membrum integrum, sed tanquam infectum; ut qui domicilio quidem civitatis, & communi legum tutela gaudeat, muneribus tamen publicis, ac honestis societatibus exclusus, & ad exercendos actus legitimos, existimationem salvam præsupponentes, inhabilis, seu intestabilis. Quæ autem crimina sint, talem infamiam conciliantia, ex cujusque civitatis legibus est cognoscendum. Vid. *L. 5. §. 1.* (*b*) *2. 3. D. de Extraordin. cognit.* circa quam tamen observandum, in uno atque altero exemplo non satis accurate distingui existimationem simplicem ab intensiva. Notanda quoque hic lex Ægyptiorum, quæ *ordinum desertoribus, aut imperatorum jussa non exsequentibus, non mortis, sed infamiæ extremam pœnam decernebat. Quod si postea ignominiam strenuitate abolevissent, in pristinam dignitatem restituebantur. Ita cum ignominiam gravius morte supplicium fecerit legislator, simul infamiam pro summo malo habendam docere voluit; simul nihil morte affectos vitæ communi profuturos amplius: honore vero dejectos pristinæ ingenuitatis desiderio plurimum adhuc boni effecturos censebat.* DIODORUS SICULUS L. I. c. 78. Observandum porro est ex mente JCtorum Romanorum, turpia facta, quibus infamia contrahitur, notari vel immediate ipso (*c*) jure (*d*), vel antegressa cognitione, & condemnatione

(*a*) Hæc vera & una causa non est, alioquin & vidui ignominia notarentur (*L. 11. D. de His, qui not. infam.*) Potissima est indecora sanguinis ac seminis commixtio, sive, ut HARMENOPULUS L. IV. Proch. tit. 6. loquitur, *διὰ μὴ σύγχυσιν τῆς γονῆς*; & ne si statim a morte prioris mariti nubat vidua alii, ac postmodum octavo aut novo decimove mense pariat, de fœtu dubitetur. H.

(*b*) Existimatio *est dignitatis inlæsæ status legibus ac moribus comprobatus, qui ex delicto nostro, AUCTORITATE LEGUM, aut minuitur, aut consumitur.* In qua lege definitio honoris sive æstimationis civilis præsto est.

(*c*) *Hoc edicto continentur etiam alii omnes, qui EDICTO PRÆTORIS, ut infames notantur.* L. I. §. 8. D. de Postulando.

(*d*) Cujus ratio est, quoniam quædam delicta ita sunt comparata, ut vix excusationem habeant, coloribusque obtegi haut possint, quippe palam & inspectante populo commissa. H.

tione judicis, vel honestorum virorum quadam velut censura; quam vulgo vocant *infamiam facti*. Vid. *L.* 13. *C. ex Quibus cauf. infam. irrog.* add. *L.* 2. *D. de Obseq. parent. præst. L.* 20. *D. de His qui notant. infam.* (*a*) *L.* 25. *C. ad L. Juliam de Adult.* Possis etiam huc referre, quod de Apalchitis tradit ROCHEFORT Descript. Antill. Part. 2. c. 8. furum ibi nullam aliam esse pœnam, quam ut in omnibus conventibus hoc ipsis exprobretur. Sed hoc plerisque adeo acerbum videri, ut in incultas solitudines aufugiant. Circa quam tamen infamiam facti judicaverim, illam non tam immediate resultare ex opinione virorum gravium, quam ex ipsa quoque lege infligi ideo, quod talia facta virorum gravium opinione damnantur, ac fœda habentur. Nam utut turpe sit, viris probatis non probari: tamen nisi declaratio legis accedat, solo privatorum judicio nemo jacturam facit existimationis hactenus, ut excludatur emolumentis & juribus illis, quæ integram existimationem ex legibus civilibus comitantur. Unde & illud apparet, non statim fieri infamem, qui accusatus fuit de crimine infamiam pariente, aut cui illud est objectum. Nam uti recte Delphidio Oratori, exclamanti: *Ecquis nocens esse poterit usquam, si negare sufficerit?* Julianus reponebat, *Ecquis innocens esse poterit, si accusasse sufficiet?* (Amm. MARCELLINUS L. XVIII. c. 1.) Quo potest applicari & illud apud PLAUTUM Trinummo, (Act. I. sc. 2. v. 44. 45.) *Ne admittam culpam, ego meo sum pronus pectori. Suspicio est in pectore alieno sita.* Sed tunc demum crimen infamiam parit, ubi quis de eodem fuerit condemnatus, aut idem agnoverit. Id quod etiam facere censetur, qui cum actore paciscitur, ut is ab actione desistat: quoniam intelligitur confiteri crimen, qui paciscitur. *L.* 5. *D. de His qui not. infam.* Nisi forte ostendi queat, non conscientiam criminis, sed alias fuisse probabiles causas, puta vexationem fori (*b*), judicis immanitatem aut inimicitias (*c*), ut quis maluerit pacto cum actore defungi. Apud ISOCRATEM adversus Callimachum. (princ. p. 641. Ed. Parif. minor.) quidam suaserant reo, ut cum actore transigeret. *Multa enim in judiciis præter opinionem evenire & inferendis suffragiis causam potius quam æquitatem dominari. Quare utilius & conducibilius esse, parvo sumtu magnis criminibus liberari, quam nulla pecunia numerata tantum periculum subire.* Quanquam autem eo ipso integram quis existimationem censeatur retinere, si super objecto crimine a judice fuerit absolutus (*d*); tamen ut rei innocentia eo latius innotescat, simul puniendo calumniatori, in multis civitatibus receptum, ut ipse actor ad palinodiam adigatur (*e*), se ipsum mendacii arguere, deprecari, reoque honorem exhibere cogatur, & si quæ sunt alia. Ex JOSEPHO de Bello Judaico L. IV. c. 39. patet, ignominiam ex vinculis ortam deleri solitam, si vincula non recluderentur, sed dissecarentur: idque innocenter vinctis contigisse apud Romanos tradit.

§. VIII. Ex HISCE id quoque colligitur, veram infamiam non posse alicui inde conciliari, quod injurias verbis aut re sibi illatas non propriis armis, uti quibusdam in locis inter nobiles inprimis, & militares viros mos invaluit, sed per magistratum vindicare, aut easdem tacite concoquere voluerit; modo ista patientia non arguat fœdi alicujus facinoris confessionem. Habet equidem multum segnitiæ & timidita-

(*a*) *Ea, quæ pater testamento suo filios increpans scripsit, infames quidem filios JURE non faciunt, sed APUD BONOS ET GRAVES Opinionem ejus, qui patri displicuit, onerant.*

(*b*) Quam in rem commendant JCti, ut transigens perspicuis id verbis testetur. Est autem tum omnino necessarium, ut transactio prope condemnationem, ubi litis molestiæ jam sunt superatæ, non adhibeatur. Vid. *L.* 4. §. 1. *D. de Alienat. judic. mutand. cauf.* EYBEN. not. ad Perez. in tit. C. de His qui not. infam. H.

(*c*) Quibus addi potest, non tantum per immanitatem, & inimicitias judicium, verum etiam per ignorantiam sæpe eorundem, opiniones porro præconceptas, & negligentiam fieri, ut, qui caussa etiam optima nituntur, inferiores discedant. Vid. PARRHASIANA T. II. p. 304. & seqq.

(*d*) Id quod etiam locum habere existimant, si tortus superaverit cruciatus, & hinc absolutus fuerit. V. FREHERUS L. III. de Infam. c. 5. n. 14. *cum multis quos profert Dd.* RICHTER Dec. 80. n. 30. sequ. Quam sententiam pro dignitate jam excutere non vacat. H.

(*e*) Apud Romanos in levibus injuriis satis erat dicere: *Nollem dictum, nollem factum.* In gravioribus adhibebatur: *Juro te esse indignum injuria hac.* Vid. PLAUTUM in Amphitruone. TERENTIUM in Adelphis. Supra L. III. c. 1. §. ult. H.

ditatis viro indecoris quasvis injurias & insultationes deglutire, nec ad defensionem libertatis aut juris sui strenue accingi. Et plures sunt, qui suum velint facere illud Neoptolemi apud QUINTUM CALABRUM L. IX. τεθναίην μᾶλλον, ἢ ἀπτόλεμος καλεοίμην. *Emoriar potius, quam nomen ignavi geram.* Tamen si quis quarundam injuriarum vindictam eum judicio magis aspernetur, quam per formidinem deserat, eelsi satis animi documentum edit. Neque in eo quid est, quod existimationem naturalem aut civilem extinguat. HOBBESIUS Leviathan. c. 27. *Civis a cive verba audit plena contumeliæ, quæ nulla tamen lege lata puniuntur; metuensque nisi armis vindicet, pro homine haberi timido, ad arma provocat, & illum interficit. Crimen est, nec metu ejusmodi excusabitur. Quare? Quia civitas verba publica, id est, leges, apud cives plus valere vult, quam verba hominis singularis: cujus verbis pœnam constituere ideo neglexit, quia eos, qui ne verba quidem tolerare possint, pro mollissimis omnium hominum habet civitas.* Vid. tamen Lex SALICA tit. 32. Multo minus autem infamia contrahitur in illis civitatibus, ubi privata injuriarum exsecutio expresse per leges interdicta (*a*), si quis legibus potius parere, quam obtentu honoris periculo simul ancipitis pugnæ, legumque severitati sese velit exponere. *Injustum rigido jus dicitur ense.* OVIDIUS Trist. V. El. 7. Neque semper signum timiditatis est, cum alio quavis de causa in pugnam nolle descendere, vitæque & fortunarum discrimen temere subire; cum aliæ longe tutiores, & vitio carentes dari queant occasiones, quibus quis fortitudinem suam queat ostentare. Exemplum Pultionis & Vareni centurionum vid. apud CÆSAREM de B. G. L. V. (c. 44.) V. quoque BUSBEQUIUS Epist. 3. de Velibego. Sic apud PLUTARCHUM (in Pyrrho p. 404.) Pyrrhus Antigonum consceleratum appellavit, provocavitque, ut in planitiem descenderet, atque de regno secum decerneret. Ille vero respondit: Τὸν μὲν αὑτοῦ στρατηγίαν οὐχ ὅπλων μᾶλλον ἢ καιρῶν εἶναι. *Ductum suum non armorum magis, quam temporum esse; Pyrrho, si vitæ pæniteret, multas patere ad interitum vias.* Apud EUNDEM Antonio, (p. 950. E.) Augustus Antonio in duellum provocanti itidem respondit: *Vias Antonio multas patere ad interitum* (*b*). De militibus in regno Tunquin refert Alexander de RHODES Itiner. L. II. c. 6. quod licet in hostem fortiter pugnent, vitæ suæ haudquidquam parci: inter se tamen ipsos fratrum instar invicem amare, nec unquam arma contra commilitones suos expedire. Iidemque cum aliquando Gallum & Lusitanum duello congredi cernerent, attoniti dixerant: se barbariem ejusmodi nunquam vidisse. Neque eordatum hic vulgi voculæ debent movere: cum cujusque civis existimatio judicio summi imperantis, legumque stet, cadatque; & in eo virtus sit, legibus velle parere (*c*), spreta inani male feriatorum hominum opinione. Ex quibus apparet, quid respondendum sit HOBBESIO Leviath. c. 10. qui vix fieri posse putat, ut non gloriosum habeatur in duella promte descendere, cum id indicium sit potentiæ. Quare enim non indicium præstantiæ possit haberi, impetum animi viresque ratione temperare nosse, easque non nisi ad præscriptum legum exserere? Etsi non insuper sit habendum, quod IDEM dicto loco c. 30. suadeat: legibus duella prohibentibus hanc quoque addendam, ut quicunque nobiles sunt aut haberi cupiunt, juramento obstringantur, quod eoncivem ad duellum non sint provocaturi, nec provocati comparituri. Sic enim declinantes habituros honestissimum prætextum pugnam detrectandi. Constitutio-

(*a*) Quæ leges haut dubie valent. Neque enim ferendi sunt, qui pœnas capitales in certamina privatorum singularia statutas improbant. V. MONTALTIUS in Opere epistolico, ubi doctrina Jesuitarum exhibetur contra edictum Ludovici XIII. Gall. Reg. pro duellorum justitia pugnantium. H.

(*b*) Huntlæo, Comiti apud Scotos, certamen singulare per æneatorem offerenti, respondebat Comes Hartfordiæ, Prætor exercitus Anglicani: Quod si lis inter ipsum & Comitem Huntlæum fuisset, se oblatam duelli conditionem recusaturum non fuisse: sed cum controversia esset regni Angliæ cum regno Scotiæ, non esse in ejus potestate, tanti negotii discrimen proprio periculo subjicere: oedum cum publicam Ducis exercitus sustineret personam, convenire, in certamen cum viro conditionis inferioris descendere. ZOUCHÆUS Part. II. Jur. fecial. sect. 9. quæst. 3. H.

(*c*) Vere enim ARISTOTELES V. Pol. 9. Οὐ δεῖ οἴεσθαι δουλείαν εἶναι τὸ ζῆν πρὸς τὴν πολιτείαν, ἀλλὰ σωτηρίαν. *Non est putanda servitus, vivere Republicæ convenienter, sed salus.* Conf. supra L. II. c. 5. §. 12. H.

tutiones Siculæ L. III. Tit. 33. §. 4. acerbitate pœnæ isti malo obviam ire conantur, sumendæ de illis, qui contumelia alterum affecerint. Obiter duellorum antiquitatem, & ex quo fonte ea sint orta, docet Diodorus Siculus L. V. c. 28. *Galli inter ipsas epulas, causa ex jurgio quomodocunque arrepta, insurgere, & ex provocatione, nihil vitæ jacturam æstimantes, inter se digladiari solent*. Cujus rei ratio adsignatur, quod persuasi sint, animas denuo in corpora reverti.

> - - - - - - - *Inde ruendi*
> *In ferrum mens prona viris, animæque capaces*
> *Mortis, & ignavum est rediturae parcere vitæ.*

Lucanus L. I. (v. 460. & seqq.) Eandem rationem audaciæ Germanorum adsignat Appianus in Celtico, (p. 755.)

§. IX. Manifestum porro & illud est, existimationem simplicem naturalem non posse alicui adimi per imperantem pro mero arbitrio, nisi ex antegresso ipsius delicto, quod sui fœditate, aut per legum sanctionem expressam, infamiam habet comitem. Nam cum talis potestas nullo modo possit facere ad conservationem aut emolumentum civitatis, eandem in imperantes non fuisse collatam intelligitur. Quanquam uti per injuriam imperans civem civitate potest ejicere; sic itidem per injuriam poterit istum privare existimatione civili (*a*), saltem hactenus, ut spolietur emolumentis illis, quæ existimationem integram in civitate comitantur. Intrinseca autem illa & naturalis existimatio non magis tali adimetur, quam ipsius honestus animus. Accedit, quod contradictionem involvat, infamem aliquem declarare ex nuda libidine, id est, arguere aliquem affinem fœdorum criminum, non quia revera ista patravit, sed quia innoxium hoc modo tanquam noxium tractare placet. Sed & illud certum videtur, neminem civem obligari, ut existimationem suam simplicem civitati impendat, seu ut veram infamiam contrahat propter utilitatem civitatis. Facta enim turpia, ex quibus vera infamia oritur, neque a civitate imperari possunt, neque a cive præstari debent.

§. X. Illud non ita liquidum est, an ab honesto cive postulari queat, ut ipse principis aut civitatis infamiam in se suscipiat, seu pro istius sceleribus sese velut reum subdat? Hic etsi videatur, vix posse quenquam sese scelestum sine scelere fingere; putaverim tamen, distinguendum esse inter delicta principis domestica sive privata, & publica, seu quæ in totam civitatem redundant. Circa priora ut quis se pro principe reum subdat: neque hic honeste postulare potest, neque ille præstare; eo nempe fine, ut vel plausibilem prætextum sceleri principis suppeditet, vel maculam, quæ hujus existimationem naturalem affectura erat, in se derivet. Nam civilem existimationem principi, supra judicia civilia posito, nemo ademerit. Neque puto quenquam cordatum probaturum illud Aniceti factum, qui Octaviæ sese adulterum jactabat, ut Neroni prætextus foret ipsam matrimonio exturbandi. Vid. Tacitus A. XIV. 62. Euripides Helena, (v. 106. 107.) Οὐδ' συγγόνου χάριν δοίην ἄν, [illegible], *neque in fratris gratiam facile suscipiam maculas infamiæ*. Add. historia Antonii Perezii (*b*) apud Thuanum L. CIV. Solet tamen non raro contingere, a ministro quidpiam tractari cum aliis ex mandato principis, aut contra eosdem suscipi, sed ita ut in Reipublicæ damnum sit redundaturum, si publico id consilio factum appareat; quod damnum declinari queat, culpa in ministrum collata, quasi privato id auso ab ipso fuerit susceptum. Hæc arbitror bonus civis non detrectabit ad avertendum a civitate sua magnum malum simulare, nullo publico mandato sese id egisse; modo ficta duntaxat infamiæ pœna defun-

(*a*) Quare etiam sententia, ex qua infamia sequitur, licet iniqua, si in rem judicatam transiit, infamem facit, quantum attinet effectus juris. Ut recte docet A. MATTHÆI de Criminib. ad tit. de Pœnis c. 3. n. 7. etsi dissentiat BRUNNEMANNUS ad L. XXII. D. de His qui notant. infam. n. 3. & ad L. 8. C. eod. Sane in *L. 1. §. ult. D. de Quæstion.* statuitur, *a Principe restituendum eum, qui nocens videbatur, si postea ratio innocentiæ constiterit*. Cujus exemplum est in Lycia provincia ab Arcadio Imperat. restituta. *L. 9. C. Theodos. de Indulgent. crimin.* ubi Jacobus GOTHOFREDUS in Comment. legi meretur. H.

(*b*) Conf. supra ad L. III. c. 7. §. 8. H.

defungi liceat. (Add. Marselaer Legato L. I. c. 33.) Nam mortem aut deditionem eo nomine subire, durum nimis foret. Illud autem quidquid est simulatæ pœnæ facile iterum tolli, aut alia via pensari potest (*a*). Cæterum id manifestum est, infamiam civilem aboleri posse (*b*) per eum, cui eandem infligendi potestas est. Vid. Cornel. Nepos Alcibiade c. 7. Justinus L. X. c. 4. Libanius Orat. 7. *Dissoluta esse, nec perfecta, quæ peracta fuerint, ex eo genere est, quod fieri nequit. Verum infamiam penitus delere ab ignominiosis, id integrum est. Hujus autem morbi medicus nullus alius est, nisi tu solus.* (Julianum Imperat. alloquitur.) Ita tamen, ut siquidem illa fuerit inflicta ex flagitiis, restitutio famæ tantum producat effectus civiles externos integræ existimationis; naturalis existimationis labem per se haud quidquam tollat.

§. XI. Existimatio *intensiva* est, secundum quam personæ, alias quoad existimationem simplicem æquales, sibi invicem præferuntur, prout uni præ altero insunt, queis aliorum animi ad exhibendum honorem permoveri solent. Est autem honor, qui intensioni existimationis respondet, significatio judicii nostri de præstantia alterius. Unde revera honor non est in honorato, sed in honorante. Aristoteles Nicom. L. I. c. 3. *Τιμὴ δοκεῖ ἐν τοῖς τιμῶσι μᾶλλον εἶναι, ἢ ἐν τῷ τιμωμένῳ.* Etsi enim quilibet sibi ipsi valorem ponere pro lubitu queat, sicuti venditor merces suas quanti vult, indicare potest: tamen ubi pretium mercium ultimato ab emptore definitur; ita quanti quis aliis videatur, penes hosce est determinare. Vid. Joann. VIII. 54. *Quanticunque quis seipsum æstimet, tanti tamen est, quanti æstimatur ab aliis.* Hobbesius Leviath. c. 10. Ita tamen aliquis honore ab aliis sibi delato afficitur, prout ille respondet valori, quem quisque sibi ipsi posuit. Cæterum metonymica quadam ratione ipsa quoque existimatio, seu id, quod honorem meretur, eo vocabulo insignitur. Sicuti & peculiariter certi status, quos honos comitatur, honores dici sueverunt (*c*). Id autem recte ab Eodem de Cive c. 1. §. 2. observatum est, causam gloriationis, & honorem, cum comparatione & præcellentia constet, si omnibus adsit, nemini adesse. Neque societatem inter multos homines, aut multi temporis iniri posse gloriæ causa, seu ut socii mutuo sese adjuvent ad nanciscendam gloriam & honorem. Quippe cum tanti quisque inter homines judicetur, quantum fine aliorum hominum ope ipse potest. Vid. Seneca Epist. 27. de Calvisio Sabino. Sicut contra quæ pluribus incumbit ignominia, multitudine elevatur. Isthæc autem existimatio intensiva considerari potest vel inter eos, qui invicem *in naturali libertate vivunt*, vel qui *eadem civitate continentur*. Deinde expendenda erunt *fundamenta* istius intensionis, & quidem prout producunt vel *aptitudinem* duntaxat ad honorem ab aliis expectandum, vel *jus* proprie dictum, quo idem ab aliis tanquam debitus postulari queat.

§. XII. Fundamenta intensivæ existimationis in genere censentur omnia illa, quæ insignem aliquam præstantiam aut perfectionem habent, (Cicero de Natura Deorum L. I [c. 17.] *habet venerationem justam, quidquid excellit*,) aut eandem judicantur arguere; & quidem talem, cujus effectus cum fine legis naturalis aut civitatum congruit. Nam stulto vulgi judicio eos quoque interdum videas celebrari, qui circa vitium aliquod exercendum cumprimis sese strenuos exhibent. Uti sunt potatores bicongii & tricongii (*d*): & in quos cadit illud Juvenalis Sat. 4. (v. 139.) *Nulli major fuit usus edendi Tempestate mea.* Aristophanes Acharnens. Act. 1. Scen. 2. (v. 78. Ed. Kusteri.) Οἱ βάρβαροι γὰρ

(*a*) Vid. omnino AUCTOR L. X. Rer. Brandenb. §. 104. ad A. MDCLXXI. sub exemplo Mongomerii & Brandii. H.

(*b*) Vid. supra L. I. c. 9. §. 6. Famæ a Papa Carafis restitutæ illustris est narratio apud NATALEM COMITEM L. XVI. Histor. ad A. MDLXVI. Enimvero cum aliquando existimaretur, veniam criminis citra notam dari haut posse, placuit ratio, quam verbis hisce exponit AUGUSTINUS Epist. 269. ad Cecilianum: *Nec indulgentia illis danda visa est, ne vel sic aliquo crimine notarentur, sed tantum commonitorium, quo eos ab omni molestia liberos dimittere juberetur.* H.

(*c*) ARISTOTELES III. Pol. 7. *Τιμὰς γὰρ λέγομεν εἶναι τὰς ἀρχάς. Honores enim dicimus esse magistratus.* H.

(*d*) Quos alicubi in aulis politicos appellari, scribit CARPZOVIUS Quæst. criminal. 146. n. 9. H.

γὰρ ἄνδρας ἡγοῦνται μόνους τοὺς πλεῖστα δυναμένους κακουργεῖν καὶ τοιούς. Item acerrimi præliatores Venerei *ῥιψοκινδύνους*, astutissimi fures, & id genus homines vitiorum suorum antesignani. Qui tamen quo perfectius artificium suum callent, eo nequiores a probis viris habentur. PHILO Judæus de Migratione Abrahami, (p. 413. A. Edit. Paris.) *In rebus inhonestis excellere, insignis turpitudo est: sicut secundo loco censeri, levior miseria* (*a*). ARRIANI Epictetus L. III. c. 14. *Si mihi dixeris, te vehementer calcitrare; dicam & ipse tibi, eo te superbire, quod sit asini proprium* (*b*). Etiamsi ista sæpe robur corporis, aut vividum animum arguant, sed qui in prava detortus eo vehementius vitiis exuberat, quo majore vigore florescit. Ex quibus & hoc facile colligitur, laudem, gloriamque tanti haberi, quanti sunt illi, qui eam tribuunt; adeoque a laudatis demum laudari præclarum esse (*c*). Contra sapiens, *Οὐδὲ τὸν τῶν τοιούτων ἔπαινον ἐν λόγῳ τίθεται, οἵγε οὐδὲ αὐτοὶ ἑαυτοῖς ἀρέσκονται*, *laudem eorum nihili pendit, qui ne quidem sibi ipsis placent*. MARCUS ANTONINUS L. III. §. 4. (*d*). In specie autem inter ista fundamenta sunt perspicacia mentis, & capacitas animum variarum notitia rerum excolendi, maxime ubi actu ista capacitas fuerit impleta. Idoneum circa res gerendas, & ambigua discernenda judicium. Vid. Ecclesiastes IX. 15. 1 Reg. III. 28. Animus firmus, & per externa inconcussus, illecebrisque & terroribus superior (*e*). Facultas decore & copiose animi sensa explicandi. Tum robur, decus, & dexteritas insignis corporis (*f*), prout isthæc præclara animi indicia, vel instrumenta judicantur. Vid. VIRGILIUS Æneid. V. v. 344. ISOCRATES in Encomio Helenæ, ubi tamen rhetorem nimis agit. BACO in Sermon. fidel. c. 41. 42. Quanquam autem in proceritate corporis heroicum quid aut magnificum inesse quid vulgo judicetur, eoque Deos heroasque in theatris sublimes cothurnis repræsentari moris esset; & multi sint, qui staturæ suæ aliquid addi, nemo qui demi optet: illud tamen nimis quam simplex, quod tradit THEMISTIUS Orat. XIV. ex Herodoti Thalia: *Αἰθίοπες ἐχειροτόνουν τὴν βασιλείαν πήχει καὶ μέτρῳ γνωματεύοντες τὴν ἀρετήν*. *Æthiopes, cubito atque mensura comprobata, reges suos designabant* (*g*). Cui conspirat judicium illius Americani e nova Francia, qui temporibus Caroli IX. in Gallia versatus, inter alia hoc sibi quoque mirum videri dicebat, quod Galli potius istum adolescentem tenui corpusculo regem sibi constituissent, quam aliquem ex proceris illis & robustis, ac barbatis, qui regem stipabant; satellites Helvetios innuens, apud Mich. MONTAIGNE Essais L. I. c. 30. Add. 1 Samuel. X. 23. 24. (*h*) Præsertim cum frequenter huc trahi possit illud OPPIANI Cyneg. L. III. v. 68. *Μείοσι μὲν μείζων τελέθει, μεγάλοισι δὲ μείων.* Et sæpe *natura breves animis ingentibus artus finxerit*. CLAUDIANUS de Bell. Getico, (v. 184.) QUINTUS CALABER L. V. *Ἠν βίη τε ἄπρηκτος τελέθει, μέγεθος δ' εἰς οὐδὲν ἀέξει ἀνέρος, εἰ μή οἱ πινυτὴ ἐπὶ μῆτις ἕπηται.* *Robur virile inefficax est, & proceritas ad nihil conducit viro, nisi prudens eum consilium comitetur*. Bona præterea quæ vocantur fortunæ, prout arguunt vel dexteritatem in adquisitione, vel facultatem aut materiam præclara patrandi. Maxime autem existimationem intendunt res egregie gestæ, quod & illæ intrinsecam præstantiam præsupponant, eamque in usum deductam & ad legitimos fines adhibitam ostendant. ARISTOTELES Rhetor. L. I. c. 5. *Τιμῶνται δὲ δικαίως μὲν καὶ μάλιστα οἱ εὐεργετηκότες· οὐ μὴν ἀλλὰ τιμᾶται καὶ ὁ δυνάμενος εὐεργετεῖν.* *Maxime honorantur, idque juste, qui bene fecefecerunt*

(*a*) *Τὸ γὰρ μὴ ἐν καλοῖς διαπρέπειν, ἐπιφανέστατον αἶσχος, ὡς τὸ φέρεσθαι τὰ ἐν τούτῳ δευτερεῖα, κουφότερον κακόν·*

(*b*) Adjicit Cl. BARBEYRACUS dictum P. SYRI ad Lusores pertinens:

Aleator, quanto in arte est melior, tanto est nequior.

v. 772. Edit. Amst. 1708. ad quem locum conferendus Commentarius postumus GRUTERI.

(*c*) *Lætus sum laudari me, inquit Hector, opinor, apud Nævium, abs te pater, a laudato viro. Ea est enim profecto jucunda laus, quæ ab iis proficiscitur, qui ipsi in laude vixerunt*. CICERO Lib. XV. ad Famil. Epist. 6.

(*d*) Vid. Commentarius GATAKERI, qui complura egregia veterum loca collegit ad illostrandam sententiam Antonini, quæ hoc loco ab AUCTORE laudatur.

(*e*) Quibus dotibus instructus *est quasi Deus inter homines*, ut ait ARISTOTELES III. Pol. 9. H.

(*f*) *Forma imperatoria* a Nepote insignita. H.

(*g*) Conf. ARISTOTELES IV. Pol. 4. princ. H.

(*h*) Conf. CLERICUS ad 1 Sam. IX. 2.

fecerunt. Sed & honoratur, qui bene facere potest. PINDARUS Olymp. Od. VI. (v. 123. 124.) Τεμαίρει χρῆμ' ἕκαστον. *Indicat opus quemque.* Et quidem prout præstantia, aut res gestæ in plurimorum notitiam pervenerunt, *claritas* proprie dicitur (*a*). Ubi autem comitatur aliquem apud alios opinio peculiaris prudentiæ ac sapientiæ citra dextre determinanda dubia practica, aut veritates theoreticas *auctoritas* nuncupatur: quam rotundius aliqui *opinionem majoris scientiæ conjunctam cum probitate* definiunt. Neque alio intuitu ætas provectior existimationem judicatur intendere, quam quia ex multo rerum usu, & diuturna contemplatione negotiorum humanorum prudentiam conciliasse putatur. Vid. *L. 5. D. de Jure immunitatis.* QUINTUS CALABER L. V. Αἰεὶ δ' ἐν βουλῇσι γέρων πολυΐδρις ἀμείνων Ὁπλοτέρου τέλει ἀνδρὸς, ἐπεὶ μάλα μυρία οἶδε. *Semper enim in consiliorum tractatione peritus senex potior est homine florentioris ætatis, cum plurimarum rerum cognitione valeat.* DIODORUS SICULUS L. XIX. c. 34. *In omnibus sic comparatum videtur, ut plus reverentiæ & honoris grandioribus natu, quam minoribus exhibeatur.* OPPIANUS Halieut. L. I. Γῆρας γὰρ ἐποίησεν ἄνδρα τίθησι. *Senectus venerabiles viros reddit.* Etsi non desint, apud quos cani ætatis tantum, non sapientiæ sunt indices; aut in quos quadrat illud OVIDII Metamorph. L. IX. fab. 11. *Qui propter amara senecte Pondera despicitur, nec quo prius ordine regnat.* Et *stat magni hominis umbra.* LUCANUS L. I. (v. 135.) Eoque recte HORATIUS II. Sat. 8. monet: *Solve senescentem mature sanus æquum ne Peccet ad extremum ridendus, & illa ducat.* ANTIPHANES: Σφόδρ' ἐστὶν ἡμῶν ὁ βίος οἴνῳ προσφερὴς ὅταν ᾖ τὸ λοιπὸν μικρὸν, ὄξος γίγνεται. *Valde vita nostra vino est similis, si parum adhuc superest, acetum fit.* Add. CHARRON de la Sagesse L. I. c. 35. n. 5. STRABO L. XV. (p. 488. Ed. Genev. 1036. B. Ed. Amstelod.) *Indi ætati senum prærogativam nullam tribuunt, nisi prudentia excellant.* PHILO Judæus de Abrahamo. (p. 387. C.) *Senior non ex longitudine temporis, sed ex laudata vita spectatur. Siquidem qui multum ætatis in corpore vixerunt sine probitate, longævi pueri dicendi sunt.* Aliquando etiam locum habet illud VARRONIS de Re Rustica L. II. c. 2. *Ea melior ætas, quam sequitur spes, quam ea, quam mors.* QUINTILIANUS Inst. Orat. L. II. c. 1. *Non id æstimandum, cujus quisque sit ætatis, sed quantum in studiis jam effecerit.* ISOCRATES Archidamo, (init.) Οὐ τῷ πλήθει τῶν ἐτῶν πρὸς τὸ φρονεῖν διαφέρομεν ἀλλὰ τῇ φύσει καὶ ταῖς ἐπιμελείαις. *Non annorum spatium, sed ingenium & diligentia in causa est, ut alios alii prudentia superemus.* PHILOSTRATUS in Vita Apollonii Thyan. L. VI. (c. 8. p. 287. D. Ed. Morelli c. 16. Ed. Olear.) *Non prohibet adolescentia, ne quis possit melius etiam quam senes, aliquid discernere.* Imo in universum fœminæ magis a flore ætatis, quem senio commendari volunt. Hinc Lais ætate provectior speculum Veneri dedicat, addita ratione: Ἐγὼ τοίη μὲν ὁρᾶσθαι οὐκ ἐθέλω, οἵη δ' ἦν πάρος, οὐ δύναμαι. *Nam me cernere talem, Qualis sum nolo; qualis eram nequeo*, uti est in Epigr. PLATONIS Anthol. L. VI. QUINTILIANUS Declam. 306. *Neque amatur anus, nisi memoria.* Add. BACO Sermon. fidel. c. 40. Sed & sexui masculino majorem præ fœminino dignitatem tribuere putatur *L. 1. D. de Senatoribus.* Add. tamen Jacob. GOTHOFREDUS de Præcedentia Part. 1. c. 5. §. 35. Quanquam in universum sexus fœmininis cum masculino quædam existimationis fundamenta habet communia; quædam peculiaria, uti est præcellentia in virtutibus, & functionibus, quæ in eum sexum præcipuæ judicantur cadere; quædam demum mutuatitia, ut quod radiis maritorum dicuntur fulgere, vid. *L. 8. D. de Senatoribus*, aut quod se numero & præstantia prolis quam maxime efferunt. Vid. OVIDIUS Metamorph. VI. Fab. 4. v. 127. seqq. VALERIUS MAX. L. IV. c. 4. §. 1. PLUTARCHUS in C. Graccho (T. II. p. 836. E. Ed. Wech.) de Cornelia. Add. quoque Oratio Kennedi ap. BUCHANANUM Rer. Scotic. L. XII. sub init.

§. XIII. Ex hisce apparet, quid judicandum sit de traditis ab HOBBESIO Leviath. c. 10. ubi omnia honoris seu existima-

(*a*) DIODORUS SICULUS in Fragmentis Peiresciani̇s ab Henr. Valebo editis: Ἀννίβας διὰ μόνης περὶ αὐτὸν τῆς μορφῆς καθ' ὅλην τὴν οἰκουμένην περίβλεπτος ἐγένετο κατὰ πᾶσαν πόλιν ἑκάστου σπεύδοντος θεάσασθαι τὸν ἄνδρα. *Annibal sola forma sua* (jam aliis ornamentis amissis) *toto orbe habitabili erat spectabilis, per singulas civitates unoquoque ad intuendum tantum virum festinante.* H.

ſtimationis intenſivæ fundamenta ad *potentiam* revocat; quæ definitur poſſeſſione præſentium mediorum ad obtinendum probabiliter aliquod bonum. Eamque facit vel *naturalem*, vel *instrumentalem*. Illa conſiſtit in excellentia facultatum corporis, aut animi; uti eſt inſigne robur, inſignis pulcritudo, prudentia, eloquentia, liberalitas, nobilitas, & ſimilia. Illa eſt, quæ per iſthæc aut per fortunam parta tanquam medium inſeruit ad plura paranda; uti ſunt opes, honores, amici, proſpera fortuna. Et in univerſum, quælibet qualitas, quæ amorem vel metum multorum hominum gignit, vel hujuſmodi qualitatis opinio eſt. Inde *dignitas* definitur per valorem ſive pretium hominis tantum, quanti potentiæ ejus uſum aliquis emere vellet. Illum valorem declarare, ſeu manifeſtum facere, quanti aliquem æſtimemus, eſt *honorare* & *inhonorare*; nempe magni æſtimare eſt honorare; parvi, inhonorare. Hinc enumerantur ſigna honoris velut naturalia; uti ſunt opem poſcere, obedire, dona alicui magna & pretioſa dare, (ex quo fundamento, neſcio an ſat appoſite, Zanagæ Princeps in Africa apud LEONEM Africanum L. I. pro hoſpitibus multos camelos ac ſtruthiones mactabat. Quod cum hoſpites deprecarentur, reſpondit: *Non civiliter ſe facturum, ſi tam magnificis & nunquam antea viſis hoſpitibus parva tantum animalia præponat*,) in promovendo bono alieno ſedulum eſſe, loco cedere in re quacunque cupita, amoris vel metus indicia patefacere, laudare, magnificare, beatum dicere, alloqui conſiderate, adire decore, humiliterque (*a*), credere, fidere, conſilium alicujus vel ſermonem quemcunque auſcultare, in opinionibus conſentire, imitari, honorare quos ipſe honorat, opera alicujus uti in capiendo conſilio, vel in rebus arduis. Dignitas porro civilis ipſi eſt valor ille, quem civitas alicui ponit, dum illum imperium vel magiſtratum, vel negotium publicum quodcunque, vel etiam nomen vel titulum honoris cauſa confert. Ubi etiam recte obſervatur, civitatem poſſe conſtituere aliquod ſignum honoris, quod ſua natura indifferens alias videtur. Sicut verbi gratia, equo regis inſidentem per plateas circumduci apud Perſas ſignum honoris erat Eſther XI. 8. item certa inſignia gerere. Sic apud Chinenſes officium ſalutandi capite & manibus peragitur: ſed Japonii calceos a pedibus excutiunt. Chinenſes aſſurgunt illis, quibus honorem exhibere volunt: Japonii in terra reſident, dedecori grandi ducentes, ſi quis erecto corpore conſiſtat in hoc officii genere. Bern. VARENIUS Deſcript. Japon. p. 21. Add. quoque NEUHOF in Gener. Deſcript. Chinæ c. 4. Apud ROCHEFORT Deſcript. Antill. Par. II. c. 19. itidem quædam ſigna honoris rariora exponuntur. Iſthæc uti recte ſeſe habent, ita illud citra notam dimitti non poteſt, quod *honorem in ſolius potentiæ exiſtimatione conſiſtere* aſſerat; & inde inferat, *modo actio aliqua magna & ardua ſit, & proinde magnæ potentiæ argumentum, utrum juſta an injuſta ſit, parum referre. Itaque Ethnicis antiquis, qui Deos, quos in verſibus ſuis adulteria, cædes, aliaſque magnas quidem, ſed injuſtas vel immundas actiones commiſiſſe faciunt, non illos, ut exiſtimavere, dehoneſtaſſe, ſed valde honoraſſe*. Enimvero etiamſi concedere poſſimus, fundamenta honoris haſtenus ad potentiam recte revocari, quod effectum aliquem in vita humana producere apta ſint; cum quod citra effectum bonum vel malum velut mortuum torpet, hominibus in neutram partem videatur æſtimari poſſe; ut tamen potentia ſola, citra conjunctionem cum bonitate, genuinum veri honoris ſit fundamentum, ipſi HOBBESIO, & ſanæ rationi repugnat. Sane enim IDEM de Cive

c. 15.

(*a*) Quo pertinet etiam procumbere vel proſternere ſe. Quem honorem Orientis Regibus habitum ſacra & profana hiſtoria nos docet. V. 1 Reg. I. 23. JOSEPHUS de Davide, Saulem venerante, *προσκυνεῖται αὐτὸν, πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον, ὡς ἔθος*, *Adorat eum in faciem procidens, ut erat mos*. Phœniſſæ apud EURIPIDEM ſic loquuntur:

Γονυπετεῖς ἕδρας προσπίτνω
Σ' ἄναξ, τὸν οἴκοθεν νόμον σέβουσα.
Supplex te, Rex, venerans genubus
Patrio devolvor de more tuis.

ex qua gente Phœnicum oriundi Carthagineoſes eodem more uſi apud LIVIUM L. XXX. c. 16. At Græci quibus proſterni, niſi in ſacris, mos non erat, eo more Reges Perſarum venerari noluerunt. Vid. CORNEL. Nepos Vit. Cononis c. 3. ubi in notis Boſius. NICEPHORUS L. VIII. Hiſtor. Eccleſ. cap. 36. *ubi de Simeonide Seleuciæ Epiſcopo*. GROTIUS ad Matthæi IV. 9. H.

c. 15. §. 9. honorem definit *per opinionem alienæ potentiæ conjunctæ cum bonitate*. Inde *honorem necessario tres affectus consequi: amorem, qui ad bonitatem, spem & timorem, qui ad potentiam referuntur*. Scilicet hic verus honor est, quem tres isti affectus junctim comitantur. Solus timor, quem excitat potentia ad malum determinata pro honoris indicio haberi nullo modo potest; cum metus habeat conjunctum odium; quem autem quis odit, perire cupiat. SILIUS ITALICUS L. I. *Et metui demens credebat honorem*. Sic Christiani de magna Diaboli potentia, sed quæ bonitate careat, & non nisi ad malum feratur, persuasi sumus, quem tamen nemo sanus eo nomine honorandum duxerit. Sicut & iste, cum a Salvatore nostro adorari vellet, non ungues, sed dona ostentabat. Matth. IV. 8. 9. Et nemo nostrum approbat rationem illam quorundam barbarorum, cultum diaboli hoc obtentu excusantium; ne noceat. Unde etiam ferri non potest, quod IDEM d. l. inter signa honoris refert, *adulari alicui*. Cum omnis adulatio vitium vel in eo, qui adulatur, vel cui quis adulatur, præsupponat, & indolem irrisionis habeat, & sine affectu peragatur (*a*). Unde LUCANO L. V. (v. 385. 386.) dicuntur *voces, per quas jam tempore tanto Mentimur dominis*. Vid. PLUTARCHUS de Adulatoris & amici discrimine. Cordate Pescennius Niger apud SPARTIANUM (c. 11.) cum ipsi Imperatori facto quidam panegyricum recitare vellet, dixit: *Scribe laudes Marii, vel Annibalis, vel alicujus ducis optimi, vita functi, & dic, quid ille fecerit, ut eum nos imitemur. Nam viventes laudare irrisio est, maxime Imperatores a quibus speratur, qui timentur, qui præstare publice possunt, qui possunt necare, possunt proscribere*. Quod autem attinet fabulas Poetarum, sunt equidem, qui per istas hoc innui arbitrentur, Deos supra leges esse positos (*b*). Etsi aliam rationem afferat SALLUSTIUS Philosophus Diis & Mundo c. 3. *Sed quamobrem adulteria, furta, genitorum vincula & reliqua improbitatis facinora fabulis complexi sunt? Neque hoc indignum admiratione, ut, qua apparet absurditate, statim animus sermones involucra esse existimans, veritatem ex iis, quæ silentio involvenda sunt, esse intelligat* (*c*). Sed quidquid hujus sit, ego non magis adulteria & stupra sua Jovi cedere honori judico, quam Messalinæ, quod ex lupanari *lassata viris, nondum satiata recessit*. Cordate PINDARUS Olymp. Od. (1. v. 55. & seqq.) Ἐστι δ' ἀνδρὶ φάμεν ἐοικὸς ἀμφὶ δαιμόνων καλά. *Est autem homini conveniens dicere de piis honesta*. Et ISOCRATES in laudat. Busiridis (v. 395.) istas fabulas βλασφημίας, *maledicta* vocat, quibus *talia de diis ipsi commenti sunt, qualia nemo in suos inimicos dicere audeat* (*d*). *Nec enim furta solum, & adulteria, & apud homines servitutes eis exprobrarunt, sed & liberorum devorationes, & patrum exsectiones, & matrum concubitus, & multa alia tetra facinora de illis confinxerunt. Quorum nondum illi quidem meritas pœnas dederunt; non tamen omne supplicium effugerunt. Nam alii errones & mendici fuerunt, alii cæcati sunt; alii pulsi patria, bellum perpetuum conora domesticos suos gesserunt. Orpheus autem talium fabularum præcipuus auctor, in frustra discerptus interiit*. SENECA de Brevitate vitæ c. 16. *Quid aliud est vitia nostra incendere, quam auctores illis inscribere Deos, & dare morbo, exemplo divinitatis, excusatam licentiam?* FULGENTIUS Mythol. L. I. (v. 55. 56. 57.) *Si furtis præfuere dii, non eget opus criminibus judice, ex quo culpæ habuere cælestem auctorem*.

§. XIV. PORRO omnia hæcce existimationis intensivæ fundamenta in se non producunt nisi jus imperfectum ad habendum ab aliis honorem & venerationem. Adeo-

(*a*) PHÆDRUS L. V. Fab. 2. de Atheniensibus sub tyrannico imperio:

Illam osculantur, qua sunt oppressi, manum.
Tacite gementes tristem fortunæ vicem. H.

(*b*) Vid. BERNARD. dans ses Novelles de la Republique des Lettres mense Martio 1705. pag. 298. 299.

(*c*) Quibus Historiolas antiquas designat, quæ variis modis corruptæ & deformetæ fuerant: postquam primitus ad homines sæpe vitiosissimos pertinuissent, quos ignorantia & superstitio in Deorum numerum retuleret. Vid. CLERICUS in Bibliotheca universali passim & in Bibliotheca selecta T. VII. p. 88. & seqq. ubi liber Seldeni de Diis Syris recensetur.

(*d*) Ἀλλὰ ταῖς τῶν ποιητῶν βλασφημίαις ἐνεκάλεσας, οἱ - - - τοιούτους λόγους περὶ αὐτῶν τῶν θεῶν εἰρήκασιν οὓς οὐδεὶς ἂν περὶ τῶν ἐχθρῶν τολμήσειεν εἰπεῖν,

Adeoque si eundem aliis etiam bene meritis quis denegaverit, non potest dici injuriam fecisse; sed duntaxat inhumanitatis; aut, si ita loqui licet, Incivilitatis notam sibi contraxisse (*a*). Nam inter eos, qui in naturali invicem libertate vivunt, naturaliter utique invicem æquales, non apparet, quomodo quis ab altero jure suo honorem postulare queat; cum ob naturalem amorem, quo quis se & sua prosequitur, judicare possit, talia in se esse, quæ omnino paria sint, aut superiora illis, quibus alter se effert (*b*), verbi gratia: Ostentat aliquis canos suos: ast alter juvenilem vigorem suum istis longe potiorem habet. PINDARUS Olymp. Od. 4. (in fine.) φύονται δὲ καὶ νέοις ἐν ἀνδράσιν πολιαὶ θαμά, καὶ παρὰ τὸν ἁλικίας ἐοικότα χρόνον. *Nascuntur autem & juvenes inter viros cani crebro, etiam præter ætatis justum tempus*. Alium spes sua æque, atque alterum res inflat. Ferox est Ajax robore corporis: ast Ulysses prudentia & facundia longe se præferendum isti judicat, jactans illud apud SOPHOCLEM, Ajace Flagello (pag. 69. Ed. H. Steph.) Οὐδ᾽ εὐρύνωτοι φῶτες ἀσφαλέστατοι, ἀλλ᾽ οἱ φρονοῦντες εὖ κρατοῦσι πανταχοῦ. *Non sane robusti viri sunt firmissimi, sed prudentes ubique præpollent*. Alius divitias jactat, alius animum regum opes æquantem. Hic eruditione sua gloriatur; alter reponit illud PLATONIS Epist. X. Τὸ βέβαιον, καὶ πιστὸν καὶ ὑγιές, τοῦτο ἐγώ φημι εἶναι τὴν ἀληθινὴν φιλοσοφίαν. *Firmitatem, fidem, sinceritatem; veram esse Philosophiam existimo*. Hic adeptis se honoribus effert: alter occinit illud CICERONIS Epist. ad Famil. III. 13: *Insignia virtutis multi etiam sine virtute assecuti sunt*. Alius denique canit illud EURIPIDIS Phœnissis: (v. 445.) Πένης οὐδὲν εὐγενὴς ἀνήρ. *Genus sine pecunia nihil valet*: ac ridet illos, in quos cadit: Λαμπροὶ εἰς γένος γε. Χρημάτων δὲ δὴ πένητες, *genere splendidi, opibus egeni*. EURIPIDES Electra. (v. 37. 38.) Quin & tandem a sapientibus stultum habetur, homines ex opibus (*c*), dignitatibus, honoribus, & omnibus, quæ extra ipsum hominem sunt, æstimare; perinde ac si quis equum ex sella aut frœno vellet æstimare (*d*). Deinde cum delatio honoris eliciatur per id, ut quis agnoscat præcellentem in altero præstantiam, seque eam ob rationem ipsi ultro submittat; & vero hoc per vim externam non possit extorqueri, quæ contumaciam potius animi obfirmat: patet, inconveniens esse istis fundamentis in se tribuere vim juris perfecti, quod etiam vi armisque possit asseri. Cultus enim qui cogitur per vim imperii, signum non est honorantis interne; sed metuentis mortem. Accedit, quod cum externa honoris signa, ni ex animi submissione proficiscantur, sint inania, & ludibrium potius, quam honor: stultum sane fuerit propter horum denegationem in arma ruere. Inprimis si alter protestetur, se venerationem omittere non ex contemtu, sed quia libertate sua velit frui; quæ ipsi indulgeat, non cogi per vim ad ea; quæ ex ipsius arbitrio & humanitate debeant dependere. Sicuti quondam Scythæ ad Alexandrum: *Qui sis, unde venias, licetne ignorare in vastis sylvis viventibus?* (CURTIUS L. VII. c. 8. n. 16.) Et Ariovistus apud CÆSAREM de B. G. L. I. (c. 34. num. 2.) *Si quid ipsi a Cæsare opus esset, sese ad eum venturum fuisse; si quid ille se velit, illum ad se venire oportere*. Ad eundem fere modum Vologeses Parthorum rex Neroni, a quo arcessebatur, respondit. *Tibi quidem longe facilius est tam magnum mare transire, quam mihi. Si ergo in Asiam veneris, constituemus, quando nobis congrediendum sit*. XIPHILINUS Epit. Dionis. Ex quibus manifestum esse videtur, etiamsi rationi naturali congruum sit, ut præstantioribus honos deferatur; imo si quis velit, per nos quoque inter præcepta juris naturalis possit referri, digniores

res

(*a*) Conf. supra L. I. c. 6. §. 10. seqq. L. III. c. 2. §. 2. H.

(*b*) Hactenus verum est illud ÆSCHYLI Prometheo Vincto:

Οὕτως ὑβρίζειν τοὺς ὑβρίζοντας χρεών.

Contra superbos jus habet superbia. H.

(*c*) Quæ Auctori mutuo dedisse videtur CHARRON de la Sagesse L. I. c. 5. (35) §. 9. num. 5. Neque tamen PUFENDORFIUS profitetur, unde de sua hauserit. Quod aliis quoque in locis ab eo neglectum fuisse supra aliquoties observatum fuit: CHARRON autem hic, ut fere semper ante oculos habuisse videtur Montagne Essais L. I. c. 42. princ.

(*d*) *Si quadringentis sex, septem millia desunt,*
Est animus tibi, sunt mores, & lingua fidesque
Plebs eris. At pueri ludentes, Rex eris, ajunt
Si recte facies.

HORATIUS Epist. I. 1. v. 57. & seqq.

res esse honorandos: id tamen officium inter illa esse referendum, quæ quis suo jure non possit exigere, sed quorum præstitorum laus alterius humanitati sit relinquenda. Verum ut quis suo jure possit honorem, aut quodvis ejus signum ab altero postulare, necessum est, ut vel imperium in ipsum obtineat, vel tale sibi jus quæsiverit ex pacto, aut lege per communem dominum lata vel approbata. Huc spectat, quod MANDELSLO Itin. Part. II. refert, cum inter Lusitanos & regem Cochini post diuturnum bellum de pace tractaretur, rem diu hæsisse, quod nobiles Indi, Nairos dicti, postularent, ut Lusitani ipsis via decederent, sicut plebeii, apud Indos facere coguntur. Id cum Lusitanis indignum videretur, tandem res pugna singulari fuit commissa. In qua cum Lusitanus vicisset, inde tenentur Nairos jam Lusitanis via decedere, & subsistere, quousque illi præterierint.

§. XV. CÆTERUM inter privatos quidem super honore atque eminentia illud pulcherrimum fuerit certamen, si inter se contendant, quis promtior fuerit in honore deferendo, aut modestior in eodem deprecando. Et merito ridentur, qui super isto aerius certaverint; præsertim ubi idem sterilis, & nullo cum emolumento fuerit conjunctus. Ineptus, *per medium pugnat qui prior ire lutum* (*a*). MARTIALIS L. X. Ep. 10. (v. 8.) SENECA de Ira L. III. c. 37. *Minus honorato loco positus irasci cœpisti convivatori, vocatori, ipsi qui tibi, præferebatur. Demens, quid interest quam lecti premas partem? honestiorem te aut turpiorem potest facere pulvinus?* Sic ut merito commendari debeat sententia illius principis, lata in duos ministros minorum gentium, super priori loco in templo contendentes; ut qui stultitia inter ipsos excelleret, priori loco sederet (*b*). Add. Mich. MONTAIGNE Essais. L. I. c. 16. Nam quod QUINTILIANUS Declamat. 252. *honorem* vocat *pretiosissimum pauperum censum*: id de existimatione simplici capiendum est. Enimvero inter principes, atque integros populos super eminentia dignitatis, & quæ inde dependet, præcedentia, majore prætextu nullis fere non seculis certatum deprehendimus (*c*). Sic ut in plurimos congruat illud apud OVIDIUM L. V. Fastor. *turbaque cœlestes ambitiosa sumus*. Eas circa lites quæ argumenta soleant adferri, paulo pressius considerandum. Illud igitur extra controversiam est positum, si unus principum ab altero dependeat tanquam a superiore, hunc isto esse digniorem, eique præ hoc deberi præcedentiam ex jure perfecto; utut fortasse pari uterque titulo gaudeat. Sic dantur exempla majorum regum (*d*), qui alios sub se habent nomine reges, revera magistratus & gubernatores provinciarum. Quidam regna sua ab aliis agnoscunt tanquam feuda, alii alio titulo. Sic apud TACITUM Agricola, (c. 14.) *vetus ac jam pridem recepta populi Romani consuetudo* vocatur, *ut haberet instrumenta servitutis & reges*. Adherbal apud SALLUSTIUM Jugurth. (c. 14.) *Micipsa pater meus moriens mihi præcepit, uti regni Numidiæ tantummodo procurationem existimarem meam; cæterum jus, & imperium penes vos P. C. esse*. Et qui fœdere inæquali alicui jungitur, is eo ipso alterius dignitatem eminentiorem fatetur; dum ad istius majestatem comiter colendam sese obstringit (*e*). Sed & illud dubio caret; ubi princeps aliquis pro sua persona, aut tanquam caput suæ civitatis adversus alium jus præstantioris dignitatis, & præcedentiæ quæsiverit ex pacto, aut per consuetudinem & patientiam alterius (*f*), cujus nulla probabilior ratio possit proferri, quam quod hic istum se dignio-

(*a*) Qui locus ab AUCTORE eleganter huc trahitur, quamvis apud Martialem ad assentatores pertineat.

(*b*) Quod dictum, aut aliud simile in eandem certe sententiam prolatum quidam Carolo V. tribuunt, enunciatum inter duas matronas, de priori loco decertantes.

(*c*) Tiberius apud TACITUM IV. Annal. 40. *Cæteris mortalibus in eo stare consilia, quid sibi conducere putent. Principum diversam esse sortem, quibus præcipua ad famam dirigenda*. Vid. BOXHORNIUS Disquisit. polit. cas. 27. H. GROTIUM Ep. 829. H.

(*d*) Vid. supra L. VII. c. 3. §. 9. Exemplum servilis adulationis Prusiæ, Bithyniæ Regis, habes apud POLYBIUM Excerp. Legat. n. 97. H.

(*e*) Est autem majestatem colere, omnia facere, quæ ad alterius Principis aut populi majestatem tuendam sunt necessaria. V. infra c. 9. §. 4. H.

(*f*) Vid. de prærogativa Imperatoris Romani Petr. de MARCA L. II. de Concord. Regni & Sacerdot. c. 2. §. 9. Ubi tamen illa, quæ ei comi-

digniorem agnoſcat, ei juri poſſe inhæreri, quamdiu durat iſte velut character dignitatis, ſub quo jus illud fuit quæſitum. Vid. Jac. GOTHOFREDUS de Præcedentia Part. I. c. I. Add. quoque quæ apud Andr. MAUROCENUM Hiſtor. Venet. L. VII. p. 301. ſeqq. ſuper præcedentia Oratoris Galli & Hiſpani diſputantur. Et Auctoris ANONYMI Memoires touchant les Ambaſſadeurs p. 328. Ubi recte monet, non debere tertium aliquem ſibi hoc ſumere, ut quæ inter alia agitentur ſuper præcedentia lites, definire velit (*a*).

§. XVI. ENIMVERO ubi nondum alicui tale jus fuit quæſitum, variis argumentis dignitas eminentior aſſeritur. Inter ea præcipue ſolet allegari antiquitas regni atque familiæ (*b*); amplitudo & opulentia ditionum, & potentia: qualitas poteſtatis, qua quis imperium in ſuo regno gerit; & ſplendor tituli. Antiquitatem civitatibus & familiis venerationis quid addere perſuaſum vulgo eſt, jactantque, qui iſthac nituntur, ſeſe jam tum ſua dignitate exſplenduiſſe, cum alia adhuc regna vilis pars ſevientium forent; aut eum familia illa, quæ jam novo diademate ſuperbit, adhuc intra plebejam obſcuritatem latitaret. Nefas eſſe de dignitate contendere adverſus illum, cujus majores alterius majoribus poterant uti miniſtris. Eſſe hanc velut naturalem, & communem legem, ut quæ poſterius tempore producuntur, prioribus ſubſint. Excurritur dehinc in magnificam commemorationem eorum, quæ ab iſto regno, aut per familiam regnatricem præclare bello ac pace geſta ſunt. Quorum novi iſti parum aut nihil oſtentare queant. Potentia autem venerationi terrorem quoque miſcet, & non imprudens (*c*) ſolum, ſed & temerarium videtur cum illo de dignitate velle contendere, cui plurima facultas nobis benefaciendi juxta atque nocendi. Et efficaciſſimus videtur modus ambiendi honores, ſi quis demonſtrato ſuo gladio poſſit dicere; *ſi vos non vultis, hic faciet*. Sed & eminentius judicatur ſumma libertate gaudentem ſoli Deo ſubeſſe, quam legibus humanis, aut pactis degere obnoxium. Denique cum per titulum res ipſa ſoleat exprimi, ejus quoque ſplendor & amplitudo non inferiorem dignitatem arguere putatur. V. quoque Andr. MAUROCENUS Hiſt. Venet. L. XII. p. 484. ubi de æmulatione Principum Italiæ agit, ea occaſione excitata, quod Pius V. Coſmum Magni Ducis titulo inſigniviſſet. Et Petrus SUAVIS Hiſt. Concil. Trident. L. V.

§. XVII. HÆC & ſimilia quanquam ſat plauſibiliter poſſint jactari; fatendum tamen eſt, eadem omnia per ſe producere duntaxat jus imperfectum, ni acceſſerit aliquod pactum expreſſum, aut tacitum, quod recepto mori ineſſe intelligitur. Neque deſunt, quibus vis ejuſmodi argumentorum poſſit elevari. Ipſam antiquitatem in ſe nihil habere dignitatis, cum ea nihil notet, niſi tractum durationis, quæ vilem æque atque præſtantem rem poſſit proſequi. Id habere omnia regna, ut

mitate ſunt, in argumentum trahi non debent. Perierit enim, quibus propria eſſe debet, comitatis ratio Principibus, ſi humanitate certare periculum ſit. Vid. BOECLERI Excerpt. ex actis Senatus in Parnaſſo membr. 5. Nec regula illa, quam ceremoniarum magiſtri inculcare ſolent (Vid. Jacobs GOTHOFREDUS Part. 2. de Præcedent. §. 7.) qui in alterius fines colloquii & congreſſus ergo tranſit, minorem ſe altero profiteri, & minorem ad majorem ſe conferre, vera eſt. Vid. de Friderico III. Imper. ex itinere Romano Neapolim ad Regem Alphonſum ſe conferente, Æneam SYLVIUM in Hiſtoria Friderici III. Imp. p. 82. ſequ. ubi alia exempla adferuntur, & L. III. Commentar. p. 66. H.

(*a*) Tamen non dubitandum, anteverti poſſe controverſias, quæ metuuntur, legibus a ſummo imperante, apud quem morantur legati, latis. Puta, ut inter æquales & de prærogativa certantes, qui regnum prius ingreſſi ſunt, prius audiantur. Item ne legati præſentes alterius Principis legato advenienti rhedas ſuas obviam mittant. Item ut a ſolennibus actibus abſtinere jubeantur. Add. FREINSHEMIUS Diſſ. 2. de Præced. Elect. & Cardinal. §. 48. §. 51. H.

(*b*) Vid. Jacob. GOTHOFREDUS Part. 1. de Præcedent. c. 3. §. 15. 16. A. L. VII. Rer. Svecicar. §. 137. ad A. MDCXXXV. ubi de lite ſuper antelatione inter ſequeſtres belli Sveco-Polonici, Gallo priorem, Anglo æqualem locum poſtulante, & L. 9. §. 79. ad A. MDCXXXVII. ubi Sveci cum Anglis diſceptabant. H.

(*c*) Antea hic legebatur *impudens*. Sed prætulimus noſtram lectionem quia in Diſſert. AUCTORIS de Exiſtimatione §. 24. princip. ſic legitur. *Potentia autem hactenus quidem ſigna venerationis apud infirmiores poteſt elicere, quod ſtultum ſit illi non cedere, qui nocere poteſt*. Major autem pars hujus capitis ex dicta Diſſertatione deſcripta eſt.

ut sint libera, & ab alio non dependeant. Id quamdiu obtinuerint, parum interesse. Equidem quod diu aliquod regnum floruerit, judicio esse, ejus compagem concinne dispositam, idemque bene fuisse administratum. Tum fati benignitate, aut civium virtute exterum hostem defuisse, aut feliciter fortiterque depulsum. Sed non minus recentes civitates commode posse disponi, & administrari, quam veteres. Imo fortasse commodius, quod harum bona instituta ex periculosis sæpe experimentis provenerint: illas autem optima quæque ab aliis jam inventa in usus posse transferre. Diuturnam quidem fati clementiam sibi neminem posse præstare; id tamen effici posse, ne per prava instituta civitas in se trahere ruinam incipiat. Denique ex præsentibus quemlibet æstimandum; præterita non amplius, futura nondum ad nos pertinere. Neque civitates aliquod velut systema, aut concilium inter se, constituere, ut recentissimæ cuique locus sit infimus occupandus; sed quamlibet seorsim sua sibi libertate gaudere. Quod una familia in civitate aliqua diu imperium tenuerit, sæpe quidem indicio esse, minores majorum virtutem æmulatos; plerumque opes ipsam suas firmiter dispofuisse, ut non ausus fuerit aliquis solio eandem dejicere. Interdum ingenio populi, a rebus novis abhorrentis, aliquam familiam diuturnam imperii possessionem debere. Nonnunquam solius fati beneficium vocandum, quod Metelli Romæ sint consules. Ast qui recentes ad illud fastigium enituntur, reponere possunt tritum illud: *Et genus, & proavos, & quæ non fecimus ipsi, vix ea nostra puto.* (Ovid. Lib. XIII. v. 140. 141.) *Item supplevit fortuna genus*. STATIUS Sylv. L. III. Nihil facilius esse, quam partam a majoribus opimam hæreditatem cernere sed suum patrimonium sibi ipsi adquirere virtutis opus esse. Sorti nascendi illos suam magnitudinem acceptam ferre, se propriæ præstantiæ. Illos aliena & obsoleta decora crepare; se propriis & recentibus enitescere. Denique summum nobilitatis gradum haberi, regem esse. Hæc recentem æque, atque antiquam familiam efferri OVIDIUS (Fastor. L. V. v. 26.) de majestatu; *Quoque die partu est edita, magna fuit*. Accommodari etiam huc potest illud ARNOBII L. II. (p. 93. in fin. Ed. Lugd. Bat.) *Nova res est, quam gerimus? quandoque & ipsa vetus fiet. Vetus quam vos agitis? sed temporibus quibus cœpit nova fuit ac repentina*.

§. XVIII. POTENTIA autem hactenus quidem signa venerationis apud infirmiores potest elicere, quod stultum sit illi non cedere, cui nocendi facultas. Sicuti facete Favorinus apud SPARTIANUM Hadriano, (c. 15.) *arguentibus amicis, quod male crederet Hadriano de verbo, quod idonei auctores usurpassent; non recte, inquit, suadetis familiares, qui non patimini, me illum doctiorem omnibus credere, qui habet triginta legiones*. Nam *plurima sunt, quæ non audent homines pertusa dicere lena*. JUVENALIS Sat. 5. (v. 130. 131.) Enimvero si alicui regi tantum sit virium, ut regnum suum commode possit tueri, ille sane non habet, quare alicui cedat, opibus quidem superiori, sed quas ipse neque metuere, neque ambire sui conservandi causa necessum habeat. Libertas quippe in æquo posita est, quæ magnitudine opum haudquidquam distinguitur. Pateat igitur unius imperium per sexcenta milliaria, alterius per centum duntaxat. Idem tamen imperium hic in modica sua, quam alter in laxiore ditione obtinet: neque hic minus, quam alter finem civitatum institutarum assequitur. Ne dicam quod sola potentia, prout notat vires aliis nocendi, in sese non significet talem præstantiam, quæ sit idonea seriam venerationem elicere. Nam hæc amore quopiam temperata est. Nocendi autem vires odium conciliant. Add. Jacob. GOTHOFRED. d. tr. Part. I. c. 3.

§. XIX. PORRO potestatem absolutam & nullis legibus limitatam habere, utique majorem venerationem terrore mixtam apud subjectos conciliat: non item apud alios principes, qui alterius absolutam potestatem in ordine ad se pro nuda libertate naturali æstimant: quæ per se nullam dat præeminentiam in eum, in quem quis imperium non habet. Et cum princeps non ex propriis tantum juribus, sed ex conditione illius civitatis, cui præest, æstimandus sit; potest utique princeps limitatus ex isthac talia habere, ut absoluto aliquo longe sit potior. Denique tituli, & quidquid est verborum usu sicut nummi valent; & cum in rege nihil præstabilius possit inveniri, quam summum impe-

imperium, fufficit fi ifti hoc nativo fenfu, aut ex ufu vulgi exprimant. Splendor aut modeftia vocabulorum ipfi rei nihil addit, demitve. (Add. tamen Georg. BATEUS in Elencho motuum nuperorum in Anglia Part. II. feqq. & AUCTOR Cardinalifmi Part. I. L. III. feqq.) Sic quod Turcarum monarcha vulgo dicitur imperator, Perfarum, rex, id in fe nullam ifti præ hoc eminentiam tribuit. Ambitiofam autem encomiorum ftruem proprio titulo apponere, uti barbariem redolet; ita idem fubjectos fimpliciores fortaile ad venerationem movere poteft, alios non poteft. Quid enim intereat, verbi gratia, Imperatoris Romani, Sapores Perfarum rex *fratrem* fe *Solis & Lunæ*, apud AMMIANUM MARCELLINUM L. XVII. c. 5. (add. IDEM L. XXIII. c. 6.) an Saturni & Veneris nuncuparet? Add. GROTIUS L. I. c. 3. §. 10. (*a*)

§. XX. Ex HISCE omnibus fatis firmiter videtur concludi, ex obligatione perfecta, quæ in altero jus proprie dictum præfupponit, regem revera talem non teneri loco cedere alteri regi tanquam digniori (*b*), utut hic conditionibus jam enumeratis præpolleat; neque civitatem liberam alteri civitati liberæ, licet antiquiori aut potentiori. Quin nec civitas popularis in fe videtur dignitate inferior civitate monarchica (*c*), quamvis in civitate democratica nemo unus reperiatur, qui cum rege comparari poffit. Unde nec civitatis liberæ legatus neceffario legato regis loco cedere tenetur. Verum quia in dignitate vicaria & delegata tantum fplendoris effe non poteft, quantum in originaria, neque in magiftratu tantum dignitatis, quantum in principe; & vero civitates liberæ cum regibus in eodem loco convenire non poffunt, nifi per legatos aut deputatos; apparet fane, omnino legatum civitatis liberæ cedere debere cuicunque regi (*d*) aut principi, cui fummum eft imperium.

§. XXI. ISTHÆC tamen æqualitas inter eos, qui fummo funt imperio præditi, non impedit, quo minus, fi opus fit, congredi queant per fe, aut fuos legatos, aut etiam in ftabile concilium coalefcere. Nam fi unus regum ad alterum in ipfius ditionem accedat, lex utique civilitatis requirit, ut quis hofpiti domi fuæ primum locum deferat (*e*); nifi forte veniat tanquam fubditus temporarius. Nam utut in territorio fuo quilibet fit fummus, tamen uti legati, fic & ipfi reges fictione quadam videntur conftitui extra territorium regis (*f*), ad quem ejufdem

(*a*) Et libellus Algernonis SIDNEII de Gubernatione c. 3. fect. 32.

(*b*) Vid. LOCCENIUM L. VIII. Hift. Svecan. ad A. MDCXII. H.

(*c*) Nam & ille fummæ poteftatis compos eft. Vid. fupra L. VII. c. 5. §. 5. H.

(*d*) Idem dixero, fi Regis legatus concurrat cum alio Rege. Vid. fupra ad L. I. c. 1. §. 22. H.

(*e*) Exemplum Francifci I. R. Gall. Ferdinando Aragon. Neapol. & Siciliæ Regi locum in eundo fuperiorem concedenti, apud SURITAM in Annal. Aragon. ad A. MDVII. Aliud apud AUCTOREM L. V. Vit. Caroli Guftavi Svec. Reg. §. 14. A. MDCLVIII. Hifpani in actione pacis Vervinenfi, apud CAMDENUM Hiftor. Elifabeth. ad A. MDXCVIII. *factam fibi injuriam interpretabantur, fi potior locus illis non concederetur vel ex hofpitii jure, quandoquidem in Gallici imperii oppidum devenerint*. Vid. FREINSHEM. Diatrib. a. de Præced. Elect. & Card. §. 22. fequ. H.

(*f*) Paucis verbis hic multa dicit. Reges quod attinet, de iis non una eft JCtorum fententia, ut videre eft apud KNICHEN de Jure territor. c. 4. n. 4. ALCIATUM in cap. 1. X. *de Officia ordinar. n.* 17. VASQUILUM L. I. Controverf. illuftr. c. 22. n. 19. ARNISÆUM L. III. de Majeft. jurib. c. 6. HOUTUYN Not. ad Politic. general. §. 47. n. 2. Ante omnia monendum, non quæri, quid honeftius, fed quid juris fit: neque enim dubitandum, e dignitate fummorum Principum effe, ut ultro quidem & in venerationem principalis faftigii Principibus peregrinis & hofpitibus indulgeant, ac potius hofpitalitatis ac comitatis, quam rigidæ poteftatis in eos affectatione certent. At fi de jure quæftio fit, Princeps, cujus confenfu & fide publica alter Princeps fines ejus regni ingreffus eft, huic faltem in domefticos fuos jurifdictionem reliquiffe cenfetur: nam & illam habent Duces, qui cum exercitu alterius territorium tranfeunt & legati. Alia fummæ poteftatis jura exercere non poterit, nifi ex conceffione; imo fi hoftilia moliatur, poterit quoque puniri. Atque ex his etiam judicari de legatis poteft. Hi fane in familiam fuam jurifdictionem habent, (Vid. exempla apud Richardum ZOUCHÆUM Libello de Legati delinquentis judice competente p. 33. fequ.) & ratione actuum fuorum exempti funt a legibus civilibus illius civitatis. At jus afyli in domo fua pro quibufvis eo confugientibus ex conceffione pendet ejus, apud quem agunt. Ut GROTIUS ipfe docet L. II. de J. B. & P. c. 18. §. 8. n. 2. Adde. SLEIDANUM L. XII. Comment. ad A. MDXL. Ubi de Venetis, de quibus etiam PARUTA Hift. Veneta L. X. & XI. ad A MDXLI. AUCTOR L. XVIII.

dem consensu accedunt, non exuto fortunæ suæ splendore. Ut enim princeps aliquis dissimulata persona, & non petita venia in alienam ditionem accedat, ego non suaserim. Sane GRAMONDUS Hist. Gall. L. XIII. fidenter pronunciat: *Nihil peccari contra jus publicum ex larvati custodia principis*. Cujus rei tamen rationem non satis dispicio, nisi quod suspicionem ejusmodi accessus, & contemtum erga dominum territorii habere videatur (*a*). Ubi duo pluresve in loco tertio congrediuntur, facile caveri potest, ut ne unus alteri prælatus videatur. Nam & conclavia liceat comminisci (*b*), ut judicari nequeat, quis in iis prior aut dignior locus sit. Quo fine a multis in ejusmodi congressibus adhibitæ mensæ circulares. AUSONIUS in Ludo septem sapientum, (v. 78. 79. 80.) *Recte olim ineptum Delphicus lusit Deus Quærentem, quisnam primus sapientum foret: Ut in orbe tereti nomina eorum inscriberet, Ne primus esset, ne vel imus quispiam*. Possunt etiam ab initio protestari, sese citra ullam præcedentiæ considerationem congressuros, sed promiscue sessuros prout cuique lubitum, aut prout casus tulerit. Sicut de Brachmanibus Indorum sapientibus refert PHILOSTRATUS de Vita Apollonii Thyanæi L. III. (c. 8. p. 134. C. D. Edit. Morelli c. 27. in fin. Ed. Olearii 1709.) *Nullum regi præcipuum locum assignantes, quod apud Græcos Romanosque maximi æstimatur: sed ut cuique in mentem venit accubuere*. LUCIANUS Epist. Saturn. (ad divit. p. 628. T. II. Ed. Amst.) Τὸ γὰρ ἥδιστον καὶ συμποτικώτερον ἡ ἰσοτιμία ἐστι. *Jucundissimum & conviviis aptissimum æqualitas*. Add. ATHÆNEUS Dipnosph. L. I. c. 4. Idque eo facilius procedit, si isti principes dissimulata dignitate conveniant, & citra consuetam pompam. Quo ipso testantur, sibi super dignitate curam aut contentionem haudquidquam fore. Sed si hoc displiceat, sorti res potest committi, idque ut vel semper quis illum locum retineat, quem semel est sortitus, vel ut ordo per sortem constitutus deinceps in orbem eat. Atque hæc facilius adhuc procedunt, si legati duntaxat congrediantur (*c*), præsertim cum circa hos aliud adhuc sit medium collisioni vitandæ, si non idem omnibus, sed disparis valoris velut character a suis principibus tribuatur. Nam isti dignitatem gradus, cum ex mera impositione oriantur, facillime plurimis modis variari possunt. Vid. Auctor ANONYMUS des Memoires touchant les Ambassadeurs. p. 428. Nec insuper habendum, quod Rex Persarum Abbas in convivio, qui sectæ Persicæ addicti erant, a dextris, qui Turciæ, a sinistris collocaret; quod manus dextra sit honoratior apud Persas, sinistra apud Turcas: prout memorat Petrus de VALLE Itin. Part. II. Ep. 5. Add. Jacob. GOTHOFREDUS d. tr. Part. III. Et quæ super controversia super præcedentia inter Legatum Gallum & Hispanum Romæ & Tridenti agitata sunt apud Petrum SUAVEM Hist. Concil. Trident. L. VIII. Ubi tamen observandum, valorem ejusmodi characterum communi Principum consensu esse definiendum. Nam si unus proprio ausu novum characterem comminisci, suoque ministro imponere velit, ex quo hic apud alios certum honorem prætendere instituat, cæteri se istius arbitrio non teneri recte excipient. Vid. jam citatus Auctor ANONYMUS l. d. p. 534. seqq. Quanquam fatendum sit, sæpe præstare istam æquanimitatem, quam Agesilaus præ se tulit, cum in choro loco obscuro constitueretur: *Bene habet, inquit, ostendam enim non loco virum, sed viro locum cohonestari* (*d*). PLUTARCHUS Apopht. Lacon. (p. 208. D.) Aut Damonidas, qui in simili casu dicebat.

L. XVIII. Rerum Brandenburg. §. 19. ad A. MDCLXXXVII. H.

(*a*) V. AUCTOR Compendiosæ Descriptionis vitæ Caroli I. Angl. Regis, multis exemplis ex Anglicana historia probantem, Principem, quamprimum in alterius regni fines sine venia pedem intulerit, captivum fieri. H.

(*b*) Exemplum illustre in actione pacis Bredana A. MDCLXVII. ubi in destinato ad conventum publicum conclavi quatuor pro singulis legatis patebant ingressus, & in medio ejus mensa rotunda erat posita, H.

(*c*) A. MDXCIII. Regii in Gallia legati nullos sibi titulos sumebant, & ab illis qui nomine Principum & Ordinum missi erant, petebant, ut ipsi quoque sua nomina sine titulis, ne præjudicium alterutris ea re fieret, opponere contenti essent. Quod & obtinuerunt. THUANUS L. CVI. ad d. A. Adde alia hujus generis εὑρήματα apud Jacob. GOTHOFREDUM de præced. Part. III. H.

(*d*) Εὖγε δείξω γὰρ ὅτι οὐχ οἱ τόποι τοὺς ἄνδρας ἐντίμους, ἀλλ' οἱ ἄνδρες τοὺς τόπους ἐπιδεικνύουσι.

bat. *Bene factum, invenisti enim hujus quoque stationis ornandæ rationem*. IDEM Apophth. (p. 191. F.) Addatur quoque IDEM Symposiacon L. I. c. 2. 3. & in Convivio septem sapientum. Obiter quoque addendum commentum Alphonsi XI. qui, ut aliquo modo componeret antiquam litem super præcedentia inter civitatem Burgensem & Toletanam, antequam litis ulla mentio fieret, dum in concilio sententias perrogat: *Toletanos, inquit, scio imperata libentissime facturos, loquantur Burgenses*. Qua regis oratione conquievere, cum utrique se prælatos existimarent. Toletani quidem, quod rex ante omnes eorum nomine locutus esset: Burgenses vero, quod primi omnium per se sententiam dixissent. Apud Hieron. OSORIUM de Rebus gestis Eman. L. I. Add. quoque GRAMONDUS Hist. Gall. L. III. ab initio.

§. XXII. QUOD si autem inter plures æquales societas aliqua duratura sit instituenda, & singuli socii æqualitatem retinere velint, neque circa locum sors aut alternatio placeat, alia ordinis ratio superest, quæ itidem sortis instar habet, neque dignitati alicujus fraudi potest esse; ut nempe eo quisque ordine in communi conventu sedeat, quo in eundem fuit receptus. Id quod imprimis locum habet inter eos, qui societati jam constitutæ deinceps accedunt. Nam illis, qui primi societatem constituunt, locum forte aut per conventionem attribui præstiterit. Et quia in plurimis conventibus & collegiis id usurpatum, ut secundum ordinem receptionis locus cuique assignetur; hinc GROTIUS L. II. c. 5. §. 21. tanquam universale pronunciatum ponit: *Naturalem inter socios hunc esse ordinem, prout quisque in societatem venit*. Add. BOECLERUS ad d. *L. 1. D. de Albo scribendo. L. 1. C. de Consul. L. ult. C. de Tiron. L. 1. C. de Præpos. sacri cubiculi. L. 2. C. de Præf. prætor. L. 10. C. de Professor.* JAC. GOTHOFREDUS I. d. tr. Part. II. c. 3. §. 17. 18. Ubi sciendum, in ejusmodi societatibus priorem aut posteriorem locum haudquidquam notare eminentiorem aut tenuiorem dignitatem; sed esse nudum ordinem inter pares dignitate; ac inter tales tevera obtinere tritum illum versiculum. *Ultimus & primus sunt in honore pares*. Nam illud AUSONII Panegyr. ad Gratianum: (c. 24. in fine Edit. Cellar.) *Nulla est quidem contumelia secundi, sed ex duobus gloria magna prælati*: locum duntaxat habet, cum prælatio ob majorem in prælato præstantiam facta est. Sed & illud GROTIO dicto loco notatum, eundem morem antiquitus in Christianorum regum ac populorum conventibus, quibus ad constituendum Ecclesiæ velut universalis corpus concurrebant, obtinuisse, ut qui primi Christianismum professi forent (*a*), in conciliis ad rem Christianam pertinentibus præcederent cæteros. Quo argumento nonnullis præcipue niti placuit (*b*), ad asserendam sibi præ cæteris præeminentiam, tanquam jure sibi debitam, etiam in aliis quibuscunque congressibus. Enimvero utut in istis conventibus sacris forte non sine ratione dictus ordo fuit observatus: tamen ut in omnibus aliis congressibus (*c*) idem observetur, aut ut ex sola antiquitate professionis Christianæ eminens præ aliis dignitas alicui generetur, necessarium non videtur. Præterquam enim quod inter decreta religionis Christianæ est, τῇ τιμῇ ἀλλήλους προηγούμενοι. Roman. XII. 10. Add. Philipp. II. 3. (*d*) etiam in conciliis multis sacerdotes primas partes egerunt; seculares (*e*) in accessorii fere locum venerunt, ac decretis illorum stare jussi.

Sed

(*a*) Vid. Jacob. GOTHOFREDUS d. c. 3. §. 23. CHIFFLETIUS Vindic. Hispan. c. ult. H.

(*b*) AUCTOR L. IX. Rer. Svecicar. §. 79. ad A. MDCXXXVII. H. GROTIUS Ep. 722. & Ep. 797. H.

(*c*) In quibus non ut religionis Christianæ participes, verum ut Reges qua tales considerantur. H.

(*d*) Ἀλλὰ τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν.

(*e*) *Ita*, addit Auctor in Differtat. de Existimatione §. 27. *in conciliis illis sacerdotes primas partes egerunt, seculares in accessorii fere locum venerunt, ac decretis illorum stare jussi - - - - Ex cujus moris reliquiis fortasse etiam illud adhuc alicubi superest, quod quando in precibus publicis homines Deo commendantur, sacerdotes obnixe primum sibi locum vindicent; aut quod in enumeratione illa vulgari statuum Ecclesiasticus semper præmittatur. Alias enim non poterant cordati dispicere, quam decorum foret, v. g. quod quando Kal. Jan. a votis concionum auspicia petuntur, minister aliquis domino suo collegæ, diacono, sibique propitium Numen ante omnia precetur, Principem demum in secundas partes vocet, quasi in ipsis salus*

Rei-

Sed quidquid hujus sit, non statim qui in certo conventu ob certum respectum, qui ipsius dignitatem in universum haudquidquam afficit, alteri cedit: is ubique, & quando ejus respectus ratio non amplius habetur, alteri cedit; is ubique, & quando ejus respectus ratio non amplius habetur, alteri tenetur cedere. Sicut & in civitatibus videmus quosdam diversis interesse collegiis, & in uno collegio alteri loco cedere; extra illud autem, aut in alio collegio priorem præ eodem locum retinere.

§. XXIII. Enimvero illud manifestum est, imperio hanc vim inesse, ut prælationem tribuat per modum perfecti juris valituram adversus eum, in quem exercetur. Nam utique præstantius est imperare, quam parere; alterius voluntatem suæ voluntati habere obnoxiam, quam ad alteram sese attemperare. Et necessum est, ut in me adversus illum exsistat veneratio, cui & protectionem meam debeo, & qui metu pœnæ ad jussa sua obeunda me potest compellere. Sic ut imperium per se inæqualitatem inter homines introducat. Etsi præter venerationem, quæ muneri ejusdem debetur, possit etiam peculiaris exsistere æstimatio, ex singulari imperantis præstantia proveniens. Nestor apud Homerum Iliad. α. (v. 277. & seqq.) *Neque tu Pelide velis contendere cum rege ex adverso; nam numquam æqualem sortitus est honorem Sceptriger rex, cui Jupiter honorem dedit.* Etsi Achilles magis ductum Agamemnonis, quam imperium proprie agnoscebat. Sed & illud apertum est, quo amplius est imperium, & efficacius, eo majorem id dignitatem imperanti apud subjectos circumponere. Quin ipsa imperii duratio, etsi per se ad vim ejusdem nihil faciat, imperantis tamen dignationem non mediocriter auget. Id tamen non obstat, quo minus subditus eum, qui ipsi imperat, hisce honoris fundamentis excellat, quæ tantum jus imperfectum producunt. Unde nimis ambitiosum erat, quod Imperator Hadrianus æmulum sese in quovis artis genere eminentibus ferret. Item quod Alexander, cum apud Homerum legisset, Græcos vovisse, ut Ajacis aut Diomedis aut Agamemnonis sors exiret, dixerit: *Occiderem illum, qui me tertium nominasset.* (Ausonius in Panegyr. c. 25.) Nam ducis gloriæ nihil detrahit, robustiores sub se habere bellatores. Non de nihilo tamen apud Tacitum Agric. (c. 39.) Domitianus judicabat: *Ducis boni Imperatoriam esse laudem* (*a*). Inter eos vero, qui in eadem Republica vivunt, existimationi intensivæ certam velut mensuram constituere, & ad præcedentiam præ altero perfectum jus concedere illius est, qui summum in civitate habet imperium (*b*). Quem iste locum cuique assignaverit, cum uti adversus concives recte tueri quis potest: sic & eidem omnino adquiescere tenetur. Vid. *L. 3. D. de Officio prætoris*. Recte quoque emeritus iste centurio apud Livium L. XLII. c. 34. *Æquum est, omnia honesta loca ducere, quibus Rempublicam defensuri sitis.* Et licet forte unus vel alter præter meritum præstantioribus videatur prælatus; tamen nihilo secius tanquam contemtor potestatis summæ plecti poterit, qui aut illorum locum velit solicitare aut suo contentus non esse. Vid. *L. 1. C. Ut dignit. ordo servetur.* Huc spectat etiam (*c*), quod Solon apud Diogenem Laertium aulicos *calculis* assimilat. Nec incommode huc trahi potest illud M. Terentii apud Tacitum A. VI. (c. 8.) *Non est nostrum æstimare, quem supra cæteros, & quibus de causis extollas.*

Reipublica & Ecclesiæ magis quam in Principe versatur; præsertim cum iste non sit ex hostibus aut persecutoribus Ecclesiæ, qualibus tamen Paulus Apostolus æque honorem adtributum, id est, ex obligatione perfecta tribui jubet (Rom. XIII.7) *sed nutritius atque defensor Ecclesiæ, imo summus in sua ditione Episcopus.*

(*a*) Vid. supra L. VII. c. 9. §. 8. not. 8.

(*b*) HOBBESIUS in Leviath. c. 18. Hinc ejusdem est titulos, quibus prærogativæ sunt annexæ, conferre, & qui externas dignitates in sua civitate agnoscunt, majestatis suæ curam habere non videntur. Vid. CAMDENUM Hist. Elisabeth. ad A. MDXCVI. ubi de S. Rom. Imperii Comitis titulo honoribusque Arondelio ab Imperat. collatis, quos Regina admittere nolebat. H. GROTIUS Ep. 268. A. MDCXXV. Statutum eam in rem factum in Comitiis Polonicis A. MDCXXXVIII. & A. MDCXL. ut prodidit Joachim PASTORIUS in Floro Polonico L. 6. ad d. A H.

(*c*) Et quod narrat SVETONIUS in Caligula: *Quum audiret forte Reges, qui officii causa in urbem advenerant, certantes apud se super cœnam de nobilitate generis exclamavit:* Εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς Unus dominus esto, unus Rex. *Ita statim lis ista quievit.* H.

tollas. *Tibi summum rerum judicium dii dedere; nobis obsequii gloria relicta est*. Uti & illud Luciani Judicio vocalium: *Est pulcrum, unamquamque literam in eo ordine, quem primum sortita est, manere; transcendere vero eo, quo non oportet, ejus est, qui jus & aequum solvit. Et qui primus vobis has leges finxit & formavit, ordinem, per quem sua quibusque literis praesidentiae dignitas firmiter permanet, definivit*. Plinius L. IX. Epist. 5. *Discrimina ordinum dignitatumque, si confusa, turbata, permista sint, nihil est ipsa aequalitate inaequalius*. Recte tamen fecerit princeps tollendis hominum ambitiosorum querelis, si in assignando loco honoratiore fundamenta dignitatis, supra enumerata, insuper non habeat: ac inprimis singularia in Rempublicam merita (*a*), quae eminente potius existimationis gradu, quam pecunia, aut similibus praemiis iis remunerari inter subtiliores regnantium artes est. Vid. Xenophon Cyropaed. L. VIII. (p.130. Ed. H. Steph. c. 4. §. 2. Ed. Oxon.) ubi memorat, quo ordine Cyrus convivas suos collocaverit. Eoque magis, quod nisi dignitas & praerogativa eminentium civium mensuretur ex beneficiis & auxilio, quod ab ipsis In tenuiores proficiscitur, aut proficisci potest, inter inania sit referenda. Quia tamen molestum foret principibus, si quidem semper cuique ex intrinseca sua dignitate locus foret assignandus, tam saepe suorum civium recensionem instituere, in qua non posset non longe maxima pars eorum offendi, cum plerique non eos soleant numerare, quos a tergo reliquerunt, sed quos sibi praelatos cernunt: expeditissimum visum, saltem primariis civibus ex muneribus, quibus in Republica funguntur, dignationem assignare. Add. Baco Sermon. fidel. c. 53. Ubi itidem querelis ansa praescindetur; si merentibus, & idoneis talia munera conferantur, (alias enim obtinebit illud Claudiani in Eutropium L. II. (v. 322. 323.) *Quis non Consule tali vilis bonos?*) Sique ipsorum munerum ordo apte sit dispositus. Ordo autem munerum in Republica in universum hic maxime videtur concinnus, si eo major cuique adhaereat dignatio; quo praestantiora negotia, & ad summam Reipublicae plurimum facientia per id obeantur, & quae nobilissimas animi artes requirant. Ovidius Metam. L. XIII. (v. 366. 367.) *Ratem Qui temperat anteit Remigis officium*. Apud Homerum Iliad. α. (v. 280. 281.) praestantia muneris sanguini, ac fortitudini praefertur. Sic enim Nestor ad Achillem: *Si vero tu fortis es, deaque te genuit mater: At hic quidem potentior est, quia pluribus imperat*. Fit tamen aliquando, ut quibusdam muneribus in Republica quo plus honoris, eo minus imperii & potentiae tribuatur, & vice versa; ne dignitati circumpositae opes magistratus in perniciem Reipublicae arment. Vid. Bodinus de Rep. L. III. c. 6. In singulis autem munerum generibus eo dignior quisque habeatur, quo nobiliore opera fungitur. Etsi & hoc saepissime contingat, ut unum quidem munus in se altero sit nobilius; non statim tamen omnes & singuli, qui nobiliori muneri operam dant, omnibus & singulis in altero munere constitutis praeferantur; sed ut, verbi gratia, qui princeps est in posteriori munere cedat quidem ei, qui priori in munere primas obtinet, reliquis tamen omnibus primo subordinatis praeferatur. Illud rarius est, ut ex homine munus dignationem mutuetur; quod Thebis officio Telearchae contigit, postquam Epaminondas id gesserat. Vid. Plutarchus in Praeceptis gerendae Reipublicae (p. 811. B.) Etsi circa intrinsecam insignium honoris & dignitatum aestimationem verum sit illud Sallustii Jugurth. (c. 4.) *Perinde, quasi praetura, & consulatus, atque omnia alia hujuscemodi per seipsa clara, & magnifica sint: ac non perinde habeantur, ut eorum, qui ea sustinent, virtus est*. Nec insuper habendum illud Antisthenis, qui aliquando Atheniensibus suadebat, ut asinos decernerent equos esse. Quod cum illi a ratione alienum dicerent; At, inquit, duces apud vos fiunt, qui nihil didicerunt, & tantum decreto vestro declarati sunt; apud Diogenem Laertium L. VI. (§. 8.) Quod si vero ipsi cives inter sese super loco conventionem ineant, aut si in aliqua civitate certus ordo sit per consuetudinem introductus, utrumque legis vim obtinebit, siquidem a supremo imperante ipsi non fuerit contradictum. Vid. *L. 2. C. ut dignitatum ordo servetur*. Notandus quoque locus

(*a*) Vid. MONTAGNE Essais L. II. c. 7. *Pufend. Jus N. & G. Tom. II.*

locus apud SUETONIUM Vespasiano c. 9. *Uti notum esset, utrumque ordinem non tam libertate inter se, quam dignitate differre, de jurgio quodam senatoris, equitisque Romani ita pronunciavit: Non oportere maledici senatoribus; remalidici civile fasque esse.* Cui conspirat illud SOPHOCLIS Ajace flagell. Ἐγὼ γὰρ, ἀνδρὶ συγγνώμην ἔχω κλύοντι φλαῦρα, συμβαλεῖν ἔπη κακά. *Nam ego quidem illi ignosco, qui maledictis provocatus remaledicit.*

§. XXIV. QUOD si autem inter se sint comparandi eminentes viri diversarum civitatum (*a*), patet, fundamentum intensivæ existimationis ne inter hos quidem aliud parere, quam aptitudinem recipiendi venerationem ab his, qui istis fundamentis minus pollent. Idque sive præstantior ille in civitatem alterius tanquam peregrinus veniat, sive in loco tertio congrediantur. Nisi princeps civi suo injunxerit, ut peregrino cedat; aut tertius, apud quem convenitur, rem definiverit, aut conventione vel consuetudine res sit decisa. Adeoque ne ipsa quidem præstantia muneris, quod quis in sua civitate gerit, jus ipsi dat sese præferendi civibus alienæ Reipublicæ qui tali duntaxat munere gaudent, quod ipse in sua civitate præcedebat. Nam quod jus valet adversus cives, id non statim valet adversus alios. Prorsus uti leges aliarum civitatum nos haudquidquam stringunt. Add. Memoires de VICQUEFORT touchant les Ambassadeurs p. 519. seqq. Neque obstat, quod extraneus ille titulum ejus, quicum contendit, in ipsius civitate præcellit. Nam in cujusque civitatis arbitrio est (*b*), quem valorem apud se velit imponere titulis, aliisque honorum insignibus, quæ abs se aut aliis collata sunt. Quin & officiorum, quorum amplitudine ut plurimum dignitates mensurantur, diversus apud diversos valor. Ipsæ quoque solidæ artes alibi plus, alibi minus æstimantur. Sicut alibi pacis, alibi belli artes pluris fieri notum est. Cumprimis autem circa vocabula dignitatum gradus exprimentia observandum, quod illa non solum diversis in civitatibus diversas notent dignitates, sed etiam in eadem civitate aliquando plus aliquando minus, valeant: prout tractus temporis aliarum quoque rerum pretia minuere aut intendere suevit. Scilicet existimationis exteriora signa valorem determinatum habent ex impositione singularum civitatum; etsi fundamenta existimationis intensivæ in se, & prout sapientibus æstimantur, valorem ubique suum obtineant. Unde nullibi non virtuti, & eximiis artibus, aut functionibus suus est honos. Sed ex illis solis certa honorum insignia suo jure apud exteros postulare nemo potest, nisi modis supra dictis jus illud sibi quæsiverit. Verum quia insignia honorum ubique ob eximiæ virtutis opinionem tribui præsumuntur, cultissimæ quæque gentium exterorum honoribus eandem fere venerationem solent deferre, quam ipsorum civitas iisdem assignat. Id tamen ex civilitate & humanitate, non ex obligatione aliqua perfecta præstare videri volunt. Quanquam nec desunt, apud quos extranei honores in exiguo sunt pretio. Sic enim CICERONI (in Verrem L. III. c. 23. p. 44. lin. ult. Ed. Grævii.) peregrini nonnulli, splendidis familiis orti, vocantur non absolute, sed *domi*, aut apud *suos nobiles*; scilicet quod peregrinæ nobilitati Romæ non idem esset valor, atque in sua cuique civitate. EJUSDEM est vox valde insolens in Orat. pro M. Fontejo (c. 8. in fine.) *An si homines ipsos spectare convenit, non modo cum infimo cive Romano, quisquam amplissimus Galliæ comparandus est.* Sic quis ignorat, quantus honos Olympionicis apud Græcos quondam habitus? Quo nomine eorum levitatem perstringit CICERO pro L. Flacco (c. 13. in fine) Eundem si apud alios, queis tanti æstimatæ non fuerunt vires corporis, aut dexteritas, exhiberi sibi postulassent, rideri merebantur.

§. XXV. DENIQUE cum plurimas apud gentes natalibus aliqua dignitas judicetur adhærere, hoc loco non abs re fuerit curatius inquirere, quidnam nobilitati sanguinis subsit, & quo illa in se spectata valore sit æstimanda. Quam vix ullibi majoris fieri putaverim, quam apud Indos, de quibus Hieron. OSORIUS de Reb. gest. Emmanuel. L. II. *Si vir ignobilis nobiles attin-*

(*a*) Vid. Controversiam apud BRUNEMANNUM Centur. II. Decis. 56. H.
(*b*) Vid. supra ad §. 23. H.

attingat, nobilitatem contaminari, genusque pollui censent, & tam insignem injuriam illata cæde miseris hominibus, qui in eos inciderunt, ulciscuntur. Idcirco qui nobiles non sunt, quoties iter faciunt, voces edere coguntur. Nobiles vero cum eos adventare ex vocibus illorum præsentiunt, eos deflectere de via jubent: & sic fit, ut ignobiles mortis, nobiles maculæ sempiternæ periculum depellant. Illis neque nobilitatem obscurari flagitiis, neque generis obscuritatem illustrari virtutibus concessum est: sed omnibus illa conditio necessario subeunda, in qua majores illorum versati sunt. Iidem nobiles, quos Malabarica lingua Nairos vocant, id sibi privilegium asserunt, ut cum alienis uxoribus concumbant, quando, & ubi placet. Et si illorum quis apud uxorem sit, (cujus signum est clypeus ad fores positus,) maritus non audet in propriam domum introire. Phil. BALDÆUS Descript. oræ Malabar. & Coromandel. c. 26. & de Idolatr. Indorum Part. II. c. 16. MANDELSLOH. Itiner. L. II. c. 10. Add. Abrah. ROGERIUS de Braminibus c. 1. 2. DIODORUS SICULUS (*a*) L. I. c. 74. Id igitur in aprico est, natales nobiles per se haudquidquam tribuere præstantius temperamentum corporis, utut sæpe bonitas alimentorum aliquid huc faciat; aut præstantiorem animum, eximiamque vim ingenii: sed plebeiis ex natalibus æque feliciter hæc posse provenire. Nec alio ordine in producendis nobilibus, quam plebeiis, natura procedit. Sed & pari sanctimonia plebejorum quam nobilium matrimonia coluntur aut coli possunt. Nec facile quis præstiterit, minus frequenter auratos thoros ab adulteris persultari, quam modicas spondas. Imo apud EURIPIDEM Hippolito Coron. (v. 409. 410.) de adulteriis dicitur: Ἐν γενναίων δόμων Τόδ' ἦρξε θηλείαισι γίγνεσθαι κακόν. *Claris e familiis hæc labes cœpit adspergi in fœmineum genus.* Adeo ut si vel maxime virtus parentum in prolem semper transfunderetur, multis tamen difficillimum sit futurum probatu, abs prima stirpis origine intaminatum, & citra alieni mixturam sanguinem ad sese demissum. Vid. DIO CHRYSOSTOMUS Orat. XV. post initium. Et GROTIUS L. II. c. 7. §. 8. Sed nec illud vulgatum, *fortes creantur fortibus & bonis*, adeo citra exceptionem est, quin in contrarium æque invaluerit, *heroum filii noxæ* (*b*). Marius apud SALLUSTIUM Jugurth. (c. 89.) *Majores eorum omnia, quæ licebat, illis relinquere, divitias, imagines, memoriam sui præclaram: virtutem non reliquere, neque poterant; ea sola neque dono datur, neque accipitur.* Porro plebeii non semper deterius educantur, quam nobiles; imo sæpe quo plura his media indulsit fortuna bene excolendo animo, eo turpius iisdem ad luxuriam, segnitiem, aliorumque vitiorum alimenta abutuntur. Recte PLATO Alcibiade I. (p. 440. 441. Ed. VVech.) *Bene natos, si & bene educati fuerint, probabile est ad virtutem perfectos fore.* Et ipsa res ostendit, multos nobilium degeneres majorum gloriam obfuscasse. ARISTOTELES Rhetoricum L. II. c. 15. *Est autem nobile* (εὐγενὲς) *ex generis virtute; generosum* (γενναῖον) *vero ex eo, non ut deficiat a natura. Id quod plerumque non accidit nobilibus, sed sunt multi abjecti.* Add. STOBÆUS Serm. 84. 85. Multos quoque obscuro natos loco per suam virtutem ad summa provectos constat: nec solus *Tydides melior patre*. Quanquam autem ISOCRATES Encom. Helenæ nobilitatem inde commendet, quod non, uti cætera fortunæ bona, celeriter aut intereat, aut transeat ad alios, sed semper apud eosdem maneat, eoque pulcerrimum liberis patrimonium eam relinqui; tamen ni vel propria virtute sis subnixus, vel eo nomine peculiaribus juribus in civitate fruaris, merito inter inania est referenda (*c*). Inde in ipsa quidem natura nulla apparet necessitas, quare aut in munera, aut in existimationis paternæ gradum solos ob natales filius debeat

(*a*) Et de Nobilibus in insula Ceylon Robert. KNOX Narrat. de illa Insula L. III. c. 2. Græci quoque nobilitatem æstimabant ex natalibus. Hinc ARISTOTELES II. Rhetor. 15. Εὐγένεια ἐντιμότης προγόνων ἐστί, *Nobilitas dignitas maiorum est.* H.

(*b*) Quos proinde non nobiles, sed spurios & illegitimos esse existimandos, ait JULIANUS Orat. 2. de Constantii Imperat. gestis. H.

(*c*) EURIPIDES Electra:
Οὐ μὴ φρονήσεθ' οἱ κενῶν δοξασμάτων
Πλήρεις πλανᾶσθε, τῇ δ' ὁμιλίᾳ βροτοὺς
Κρινεῖτε, & τοῖς ἤθεσιν τοὺς εὐγενεῖς,
Opinioni credulum vanæ genus,
Nunquamne posito errore discetis viros
Vita æstimare, nobilesque ex moribus? H.

beat ſuccedere; præſertim cum ultimo demum omnes ex eadem ſtirpe genus deducamus. Marius apud SALLUSTIUM Jugurth. (c. 88.) *Ego naturam unam, & communem omnium exiſtimo, ſed fortiſſimum quemque generoſum eſſe*. Ille autem non tam majorum quam propria æſtimatur præſtantia, qui ſequitur illud TIBULLI L. IV. (Eleg. 1. verſ. 25. & ſeqq.) *Quanquam antiquæ gentis ſuperant tibi laudes, Non tua majorum contenta eſt gloria fama, Nec quæris quid quaque judex ſub imagine dicat, Sed generis priſco contendis vincere honores, Quam tibi majores, majus decus ipſe futurus*.

§. XXVI. NIHILOMINUS multis civitatibus placuit, ut præclare meriti cives ſtatum illum, certis privilegiis, certoque exiſtimationis gradu donatum, in quem ipſi per civitatem ſunt locati, in ſobolem ſuam per nativitatem velut aliquam hæreditatem tranſmitterent. LESBONACTES Orat. hortatoria, (p. 208. Ed. VVech.). *Τῶν ἐν τοῖς δεινοῖς ἀνδρῶν ἀγαθῶν γινομένων οἱ παῖδες ἀγενεῖς νομίζονται. Eorum, qui periculoſis temporibus ſtrenue ſe geſſerunt, poſteri nobiles habentur*. Sane enim natales nobiles præ plebeiis naturaliter nihil habent eximii: ſed ea prærogativa oritur ex impoſitione & indultu civitatis, quæ conſtituit, ut certus ſtatus, cui annexa certa jura, gradusque exiſtimationis in aliquem ſemel collatus ad ipſius poſteros citra novam collationem per ſolos natales derivetur. Qua impoſitione ſublata, vel ſplendidiſſimi natales a plebeiis ne hilum quidem diſcrepabunt. Add. HUARTUS Scrut. ing. c. 16. ſeqq. Unde quando princeps plebejum inter nobiles tranſcribit, in ipſius natura ortuque nihil immutat, nec novum aliquem vigorem ejus animo infundit; ſed jubet ipſum cenſeri ſtatu plebeiis contradiſtincto, quem una cum adhærentibus juribus ad poſteros ſuos ſit tranſmiſſurus. Cui illuſtrando facit commentum Amaſis regis Ægyptii, qui ut oſtenderet, obſcuritatem generis non obeſſe, quominus regi ſibi facto honos exhiberetur, auream pelvim, in ſimulacrum dei conflatum adorandam expoſuit. HERODOTUS Eut. (p. 99. Ed. H. Steph.) Vice verſa ſi quis ordine nobilium ejiciatur ob delicta (*a*), aut quod legibus nobilium in ſua civitate poſitis conformem ſeſe non geſſerit, ejus ſane neque natura, neque animus mutatur, aut quem ex majoribus traxit ſanguis; neque efficitur, ut nobilibus parentibus non ſit natus: ſed adimitur duntaxat ipſi ſtatus, atque jus nobilitati in ea civitate competens. Quo facto ſtatim plebejus eſt. Quemadmodum neque legitimatio; neque natalium reſtitutio aliquid in natura mutant, ſed meros tribuunt effectus morales. Quo ſenſu capiendum eſt illud apud EURIPIDEM Phœniſſis (v. 821. & ſeqq.) *Ὃυ δ' μὴ καλὸν, ὔ ποτ' ἔφυ καλὸν ὐδ' οἱ μὴ νόμιμοι παῖδες, μητρὶ λόχευμα, μίασμα πατρός. Nam id quod honeſtum non eſt: non fit honeſtum unquam, neque liberi illegitimi, matri turpis partus, patri probrum*. Vid. *tit. Cod. de Jure aur. annulorum, & de natal. reſtituendis*. Huc facit, quod Nicol. MACHIAVELLUS Hiſt. Florent. L. III. tradit. Cum poſt oppreſſum ducem Athenarum ſumma rerum Florentiæ ad plebem rediiſſet, excluſis lege a magiſtratu gerendo nobilibus Bencho Boundelmontio, equeſtris dignitatis viro, ob ſtrenuam operam in bello Piſano navatam, præmii loco fuiſſe datum, ut in populi claſſe cenſeretur, ſeu pro plebejo haberetur. Idem beneficium aliis nobilibus collatum refertur ab Eodem L. V. Et apud Romanos P. Clodius per adoptionem a Patriciis ad plebem tranſibat, ut tribunus plebis poſſet fieri.

§. XXVII. FATENDUM tamen eſt, pleraſque gentes in conferenda nobilitate præſtantes quaſdam artes & egregia merita reſpexiſſe. Quibus qui enituerat, uti recte reliquos dignatione eminebat; ita largius judicabatur æſtimari virtus, cujus præmia ad iſtos quoque derivarentur, quos natura quilibet quam cariſſimos habet. Præſertim cum ea res ſperaretur civium virtutem extimulatura, acrius affectandis ejuſmodi præmiis. Simul proles iſta, domeſticis exemplis excitata, parentum virtutem æmulatura credebatur, ſplendoremque illum iiſdem, quibus partus

(*a*) Vid. ſupra L. I. c. 5. §. 23. Idem dicendum, ſi quis ultro exuat nobilitatem. Quod Romani facere ſolebant, ob paupertatem veniam aut jus exuendi ordinis ſponte petentes vid. de Propertio Celeri TACITUM I. Annal. 57. 3. de aliis eundem XI. Annal. 25. 4. & XII. Annal. 52. 4. H.

tus erat, artibus tuitura (*a*), Nec minus putabantur parentes operam daturi, ut quantum in se prolem sibi non indecorem Reipublicæ repræsentarent (*b*). Cui consequens erat, ut postquam nobilitatem sorte nascendi adquiri receptum fuit, curiose circa deligendas uxores versarentur nobiles, ne dispari se genere miscentes proli suæ ista jura interverterent: an ut æqualium potius, quam inferiorum filiæ in consortium ejus dignitatis adsciscerentur, aut ne nobiles pauperculæ post ditium mercatorum filias haberentur. Ac ne proli fortasse super natalibus lites olim moverentur, accurate majores longa serie annotare rationis erat. Cum contra plebeiis supervacuum foret, avos proavosque ambitiose disponere; quippe quibus ex natalibus nihil privilegii, sed propria cuique virtute & industria nitendum.

§. XXVIII. Hisce illustrandis non abs re fuerit Romanorum super nobilitate instituta curatius excussisse. Ut igitur suam illam hominum colluviem Romulus in justi formam populi componeret, ex universa multitudine centum delegit, consilio sibi præsto futuros, quos patres appellari placuit, exprimendo muneri, aut propter ætatem: reliqui plebs mansere. Istorum progenies patricii dicti, simplicissima denominatione, quasi Patrum posteri; aliis ideo, quod hi soli patres suos possent ostendere: cum cætera turba fugitivorum fuerit, nec valentium proferre patres ingenuos, verbo, terræ filii. Vid. Plutarchus Romulo, (p. 24.) & Quæst. Romanis. (p. 278. C. D.) In eam rem argumento usi sunt, quod quotiens patricii convocarentur a regibus, præcones quemque suo ac paterno cierent nomine; plebejos vero ministri quidam cornibus bubulis confertim buccinantes in concionem excitaverint. Etsi more suo Dionysius Halicarnasseus Antiq. Roman L. II. (c. 8.) institutum hoc mollius interpretetur, evocationem patriciorum per præcones honoris, plebis per cornua celeritatis causa factam asserens. Contra Dionysium tamen videtur valere illud Decii apud Livium L. X. c. 8. *En unquam fando audiistis, patricios primo esse factos, non de cælo demissos, sed qui patrem ciere possent, id est, nihil ultra quam ingenuos? Consulem jam patrem ciere possum, avumque jam poterit filius meus.* Juvenalis Sat. 8. (v. 272. & seqq.)

Et tamen ut longe repetas, longeque revolvas,
Nomen, ab infami gentem deducis asylo.
Majorum primus quisquis fuit ille tuorum,
Aut pastor fuit, aut illud, quod dicere nolo.

Unde apparet, ad primævam in urbe Romana nobilitatem sufficisse (*c*), ut quis ex legitimo natus esset matrimonio, parentibus ingenuis. Scilicet *in novo populo omnis repentina atque ex virtute nobilitas est.* Livius L. I. c. 34. Inde quoque est, quod patricii solis sibi *gentem* esse jactarent, ipsosque inter se *gentiles* esse. Sic enim gentiles definiuntur a Cicerone in Topicis: *Qui inter se eodem nomine sunt, ab ingenuis oriundi, quorum majorum nemo servitutem servierit, qui capite non sunt deminuti.* Boethius itidem in Topicis: *Gentiles sunt, qui eodem inter se nomine sunt, ut Bruti, Scipiones; quod si servi sunt, nulla gentilitas esse potest. Quod si libertinorum nepotes eodem nomine nuncupantur, gentilitas nulla est, quoniam ab ingenuorum antiquitate gentilitas ducitur.* JCtus Cajus Institut. *Libertinorum*

(*a*) *Cum sit hoc generi hominum prope a natura datum, ut qua in familia laus antiqua floruerit, hanc fere qui sunt ejus stirpis cupidissime persequantur*, ut ait CICERO Orat. pro Rabirio a princip. H.

(*b*) Accedit ex institutis civitatis optimæ esse, ut antiquæ fam. conserventur, de qua alibi. CICER. Orat. pro Sextio: *Omnes boni semper nobilitati favemus, & quia utile est Reipublicæ nobiles homines esse dignos majoribus suis: & quia valet apud nos clarorum hominum & bene de Republica meritorum memoria: etiam mortuorum.* H.

(*c*) *Bene ad primævam nobilitatem.* Nam postea patritius fieri, nisi lege nominatim ad populum lata, nemo poterat. Quod fuit aut Regum, aut Consulum, aut Dictatorum amplissimum beneficium. TACITUS XI. Annal. 26. *Cæsar vetustissimum quemque e senatu, aut quibus clari parentes fuerant, in numerum patriciorum adscivit: paucis jam reliquis familiarum, quas Romulus majorum & L. Brutus minorum gentium appellaverant: exhaustis etiam quas Dictator Cæsar lege Cassia, & Princeps Augustus lege Senia sublegere.* V. Carol. SIGONIUS L. I. de Antiquo Jure civium Romanor. c. 7. H.

tinorum aut servorum gentilitas non est. Etsi posterioribus temporibus plebejos quoque gentem sibi asseruisse constat. Add. Franc. CONNANUS Comment. jur. civil. L. II. c. 11. Sic hodieque linguæ, quæ ex Latina profluxere, nobiles solent vocare *gentiles homines*. Enimvero cum deinceps plebeii quoque honesta cum ingenuis inirent connubia, & lapsu temporum labes illa, si quæ fuit, sordidæ originis exolesceret; inde ut alia differentia a plebeiis distinguerentur patricii, sacris gentilitiis institutis peculiarem sibi sanctimoniam circumponere sunt aggressi. Quo nomine sibi solis deferri posse magistratus contenderunt; quasi qui soli haberent auspicia. Vid. LIVIUS L. IV. c. 2. VI. c. 42. X. 7. Quod ludibrium tamen postea plebs non immerito explosit. Quanquam & plebejorum quidam, eludendæ isti patriciorum prærogativæ, privata sibi sacra instituerunt. Quæ cum in hæredes transirent non sine onere, quomodo per coemtiones extincta sint, docet CICERO pro Muræna. (c. 2.) Add. GOTHOFREDUS ad Ciceronis Epist. Famil. VII. 29.

§. XXIX. AST cum deinceps senatoria dignitas, & magistratus, qui hactenus penes solos patricios fuerant, cum plebe communicarentur, factum est, ut Romani dehinc nobilitatem non tam ex antiquitate generis & patriciatu, quam multitudine imaginum æstimarent. Ex quo tempore familiæ nobiles in patricias & plebejas distingui cœptæ. LIVIUS L. X. c. 7. *Numerarentur triumphi plebejorum: jam ne nobilitatis quidem suæ plebejos pœnitere*. IDEM L. VI. c. 37. *Ex ea die in plebem ventura omnia, quibus patricii excellant, imperium atque honorem, gloriam belli, genus, nobilitatem*. Equites autem ex institutis civitatis Romanæ nobiles proprie loquendo non erant (*a*). Nam quod est apud TACITUM Agricola, eum habuisse utrumque avum procuratorem Cæsaris, *quæ equestris nobilitas est*; hunc habet sensum: ut eorum, qui ex senatoriis sunt familiis, nobilitas ex magistratibus curulibus æstimatur; ita inter equites procuratorem Cæsaris fuisse aliquod instar nobilitatis habet, cum post præfecturam prætorii vix splendidius munus in illum ordinem ut talem cadat. Sic igitur posterioribus temporibus Romæ nobiles non constituebant peculiarem ordinem, & per insignia jura a reliquis distinctum; sed prout quis multos *fumosos Equitum cum Dictatore magistros* in atrio disposuerat, aut propria virtute ad honores adspiraverat, ita majorum, aut propriis meritis nobilis censebatur. Quo facit illud CLAUDIANI Paneg. de Probini & Olybrii consulatu: (v. 13. & seqq.)

> - - - - *Quemcunque requires.*
> *Hac de stirpe virum certum est de consule nasci.*
> *Per fasces numerantur avi, semperque renata*
> *Nobilitate vigent.*

Quanquam autem Romæ multi magistratus non minus belli quam pacis tempore valebant, puta, dictatores, magistri equitum, consules, prætores: tamen quia pax est veluti ordinarium tempus Reipublicæ, bellum extraordinarium, adeoque magistratus isti & appellatione, & indole sua pacem magis quam bellum viderentur spirare; apparet, paci magis quam bello originem suam debere nobilitatem Romanam. Neque vero congruens erat, ex simplici virtute bellica, & quæ non esset conjuncta cum munere & artibus ducis, nobilitatem derivare, quæ quidem peculiarem ordinem, & multis juribus præfulgentem constitueret in tali Republica, in qua communis omnium civium velut professio erat militia. Sic igitur apud Romanos nobilitas non tribuebat peculiarem ordinem in civitate, nec ex illa aliud fere emolumentum, quam quod majorum imagines aditum ad honores faciliorem panderent.

§. XXX.

(*a*) Vere. Nam CICERO *equestri loco* seu familia *ortum* se dixit in *prima agraria & Orat. contra Rullum*, ipse autem primus nobilitatem familiæ suæ intulit, novus proinde homo dictus. Neque tamen negandum, equestri dignitate exornatos a plebeiis fuisse distinctos: Vid. TACITUM I. Histor. 13. IV. Histor. 59. DIONEM CASSIUM L. LIX. Histor. Roman. ubi de Caligula, multos etiam extra Italiam in ordinem equestrem adlegente, JOSEPHUM II. de Bell. Judaic. 14. ubi scribit, Judæos quosdam in Judæa factos ἱππικοῦ τάγματος, idque ἀξίωμα Ῥωμαϊκὸν vocat. Cæterum de prærogativis illorum, qui equestris dignitatis erant compotes, multa habet egregia Herm. HUGO L. V. de Militia equestri c. 1. Add. tot. tit. Cod. Theodosiani de Dignitate equestri. H.

§. XXX. Ex hisce manifestum est, ab illa diversum esse genium nobilitatis hodiernæ in plerisque Europæ regnis. Nam apud nos nobiles peculiarem ordinem constituunt (*a*), a reliquis civibus dignitate & eximiis juribus distinctum. Dein nobilitas etiam citra officium publicum confertur ab eo, qui summum in Republica habet imperium, & quidem non ita frequenter togatæ, quam bellicæ virtutis intuitu. Cujus rei inter alia argumentum est, quod nobiles familiæ tam inter se, quam a plebeiis distingui soleant insignibus, quæ clypeo sustinentur, imposita galea, & inde *armorum* nomine veniunt. De quorum antiquitate testari potest illud DIODORI SICULI L. V. c. 30. *Arma Gallis sunt scuta ad staturam hominis porrecta, & insigni proprio variegata. Quidam æneas bestiarum imagines; tam ad defensionem, quam ornamentum affabre factas præferunt. Æneis præterea galeis cum magnis appendicibus ad prolixam ostentationem factis capita muniunt. Nam vel cornua affixa, vel avium quadrupedumque facies in illis expressas habent.* Add. HOBBES Leviath. c. 10. De causis autem, quare virtuti bellicæ tantum istæ nationes detulerint, cum apud Chinenses contra eruditi militares viros præcedere valeant, ita est habendum. Equidem in se non minoris sunt, quæ togati in Rempublicam possunt conferre, quam quæ sagati. Leges salutares condere, jus integre dicere, opes civitatis per artes & commercia introducta augere, eloquentia populi tumentes animos mulcere, & in quam partem expediat flectere, consilio exterorum conatus adversum nos subtiliter investigare, atque eludere, præclarissima utique sunt, & quovis honore digna. Neque ista tamen semper, apud imperitos imprimis, sat ample æstimantur, tum quod artes, ex quibus talia promanant; non adeo in oculos incurrunt, & a plebe parum intelligi possunt; tum quod cum tranquillitate quadam, & citra impetum atque periculum sese videantur explicare. Quæ omnia in virtute bellica secus sunt. Atque inde, quanquam administratio togata citra fortitudinem atque firmitatem animi non possit obiri; longe tamen splendidius creditum apud Martii spiritus populos, & qui sanguine quam sudore rem quærere maluerunt, contra tam terribilem armorum apparatum, & ubi præsentem omnia mortem intentant, intrepidum offerre pectus, & pretiosissimam rerum humanarum periculo exponere, ut cæteris eo tutius ævum exigere liceat. Add. ARISTOTELES Probl. sect. 27. quæst. 5. Sic & plerisque in regnis Europæ nobiles prædia sua feudorum nomine possident, a multis immunia oneribus, quibus plebejorum bona premuntur, ut isti militarem operam Reipublicæ præstent. Cujus rei origo videtur insinuari apud LAMPRIDIUM (*b*) Alexandro Severo (c. 58.) *Sola quæ de hostibus capta sunt, limitaneis ducibus & militibus donavit; ut eorum ita essent, si hæredes illorum militarent, nec unquam ad privatos pertinerent, dicens: attentius eos militaturos, si etiam sua rura defenderent.* Inde quoque nobilibus mercaturam exercere insolitum, non quod illa in se habet quid inhonestum & sordidum (*c*), sed ne per eam nobiles a studiis militaribus abstrahantur, & feuda sua atque privilegia gratis possideant. Et si quibus in civitatibus nobiles citra diminutio-

(*a*) Notandum tamen jam a seculo XI. usque inter illos nobiles in plerisque regnis introductam dignitatem, quæ personæ adhærescebat ac cum persona extinguebatur, quaque exornati milites & postea Equites dicti. Vid. Francisci MENETSRIERII Liber Gallica lingua editus de Dignitate equestri antiqua & nova. H.

(*b*) Conf. *L. 2. & 3. C. de Fundis limitrophis.* Quo pertinent etiam in Orientali Imperio *κτήματα στρατιωτικὰ possessiones militares*. De quibus Constantini Porphyrogennetæ Novella extat apud LEUNCLAVIUM, sed emendatior apud Carolum LABBÆUM & Joannem MEURSIUM. Apud Romanos igitur quærenda feudorum incunabula. Ab iisdem sane Franci, qui eorum instituta in plerisque sequebantur, primi accepisse videntur; apud hos enim sæpe fit mentio bonorum de munere Regio, sive fisci, sive beneficiorum, quæ vassi tenebant. Ut alio loco fusius docui. A Francis deinde ad alios Germaniæ populos fluxit. Quin & *κτήματα* illa apud Turcas (Græcorum imitatores & multa eorum instituta retinentes, ut docet LEUNCLAVIUS Pandect. Histor. Turcic. n. 173.) peperisse videntur Timariotas, hoc est, Vasallos & nobiles in Turcarum Imperio. V. TAVERNIER Relatione de Aula Turcica. p. 14. sequ. H.

(*c*) Adde postremis demum temporibus accidisse, ut mercatura pro sordida & viris honestis indigna haberetur: primis enim seculis in magno honore fuit. Vid. POTTERI Archæologia Græca L. I. c. 8. p. 31. Ed. Lat. L. Bat.

nutionem dignitatis mercaturæ dant operam (*a*), tuto judices licet, eam nobilitatem ex militia haudquidquam originem ducere. Conf. BODINUS de Rep. L. III. c. 8. Aliqui tamen hujus rei rationem petunt ex Eccles. XXV. 29. & quia, uti CICERO Offic. I. (c. 42.) ait: *Nibil proficiunt, nisi admodum mentiantur.* Facit etiam huc, quod tradit HERODOTUS (*b*) L. II. apud Ægyptios, Scythas, Persas, & Lydos, denique apud omnes fere barbaros haberi pro ignobilioribus civibus eos, qui artificia discunt, eorumque liberos; generosiores autem eos, qui a manuariis operibus abstineant, præsertim qui cessent ob bellum. Add. *L. 6. C. de Dignitatibus. L. 3. C. de Commerc. & Mercator.* (*c*) ARISTOTELES Polit. L. III. c. 3. SIRACIDES XXXVIII. 25. seqq. CICERO Offic. I. *Illiberales & sordidi quæstus mercenariorum omnium, quorum operæ, non quorum artes emuntur. Est enim in illis ipsa merces auctoramentum servitutis.* Quin & Romæ lex lata a Q. Claudio tribuno plebis; *Ne quis senator, quive senatoris pater fuisset, maritimam navem, quæ plus quam trecentarum amphorarum esset, haberet. Id satis habitum ad fructus ex agris vectandos, quæstus omnis Patribus indecorus visus est.* LIVIUS L. XXI. c. 63. Cum contumelia quoque JUVENALI Sat. 14. dicitur: *Vilis sacci mercator olentis.* Et quandoque contumeliosum habetur pro pecunia quid ab aliquo velle obtinere. Add. tamen BODINUS de Rep. L. III. c. 8. seqq.

§. XXXI. IN quibusdam tamen civitatibus exigua natalium dignatio, & sua cuique ex virtute propria, meritis in Rempublicam ac muneribus nobilitas (*d*). DIODORUS Siculus L. I. c. 92. de laudationibus funebribus apud Ægyptios: *De genere quidem nihil, ut Græcorum consuetudo habet, memorant; quin omnes æque nobiles in Ægypto esse censent, sed ut a puero educatus, & institutus, & ad virilem ætatem progressus pietatem in Deos, justitiam, itemque continentiam, & alias virtutes coluerit, recensent.* Tullus Hostilius apud DIONYS. HALICARNASSEUM L. III. (p. 148. Ed. Sylb. c. 11. Ed. Oxon.) Οὐ γὰρ ἐν ἄλλῳ τινὶ τὴν ἀνθρωπίνην εὐγένειαν ὑπάρχειν νομίζομεν, ἀλλ' ἐν ἀρετῇ. *Nulla alia re quam virtute humanam nobilitatem constare ducimus.* Vetus Poeta: Ἀνὴρ ἄριστος οὐκ ἂν εἴη δυσγενής. *Vir optimus nunquam fuerit ignobilis.* De moribus Turcarum Auger. BUSBEQUIUS Epist. I. *Turcæ neminem ne suorum quidem, nisi ex se pendunt: sola domo Othomanorum excepta, quæ suis censetur natalibus.* Add. quæ ibidem de Gianizaris tradit. Add. BODINUS de Rep. L. III. c. 8. MARTINIUS Præfat. Hist. Siniciæ. *A vetustate sanguinis nulla apud hanc gentem nobilitas. Pauperrimo cuique per literas patet iter ad summa.* Et ipse Sinarum Imperator ejusque liberi in deligendis uxoribus non prosapiam, sed solam corporis formam respiciunt. NEUHOF. in Legat. p. 280. Isthæc uti a moribus nostris abhorrent; ita illud a sapientibus inculcatur, non debere nobiles solo sanguine, sed multo magis virtute niti (*e*).

SENE-

(*a*) Ut Genuæ, Anconæ, Venetiis, Lucæ, Florentiæ, ubi nobilissimi inter ipsos maximi sunt mercatores. H.

(*b*) ARISTOTELES VII. Pol. 2. *In omnibus populis, qui vim habent subjugandi alios, virtus bellica honorem consecuta est, ut in Scythis, Persis, Thracibus & Gallis.* Conf. AMMIAN. MARCELLINUS L. XXXIII. c. 6. & ibi VALESIUS. Et hodie in Moscovia quilibet miles est nobilis eo ipso, quum se addixit militiæ; & qui sunt nobiles natalibus titulo militum utuntur, & militiæ operam dant, quoad per ætatem licet. Comes CARLISLIUS Descriptione Moscoviæ p. 378. H.

(*c*) *L. 12. §. 2. C. de Cohortal. de Incest. nupt. L. 1. C. de Natural. liber.* H.

(*d*) Apud Tartaros Precopienses majori in dignatione sunt, qui plures captivos, cum moriuntur, possident. THUANUS Histor. L. LXVII. Apud Tapuias, liberum Brasiliæ populum, nobiles censentur, qui lucta, hastarum concursu ac venatu præcellunt. BARLÆUS de Rebus gestis in Brasilia p. 424. Apud Frisios olim plurima prædia tenentibus maximus honos, eaque sola nobilitas. H. GROTIUS L. IV. Histor. Belgic. p. 215. Apud Siamenses nobilem facit magistratum in regno actu gerere; ablato eo, a vili plebe quia non distinguitur. LOUBERIUS de Regno Siamens. Part. 3. c. 1. §. 7. Apud Guaicuræos & Abipones, Americæ populos, magnates & heroes habentur, qui immanissimorum tormentorum patientia fortitudinem suam probarunt, ut supra ad c. 3. §. 4. ex Nicolao del TECHO docuimus. H.

(*e*) JUVENALIS Sat. VIII. vers. 19. & seqq. 24. & seqq. 131. & seqq.

Tota licet veteres exornent undique ceræ
Atria, Nobilitas sola est atque unica virtus.
Paullus *vel* Cossus *vel* Drusus *moribus esto.*
- - - - - - - -
Prima mihi debes animi bona sanctus haberi,
Justitiaeque tenax factis, dictisque mereris
Agnosco procerem - - -
Tunc licet a Pico *numeres genus altaque si te*

Nomi-

SENECA Hercule Furente: (v. 339. 340.) *Qui genus jactat suum aliena laudat*. BOETHIUS de Consolat. philosoph. (L. III. metr. 6.) *Quid genus & proavos strepitis? Si primordia vestra, Autoremque Deum spectes, Nullus de genere extat; Ni vitiis priora fovens Proprium deserat ortum*. HORATIUS Serm. L. I. Sat. 6. ad Mecenatem: *Referre negas, quali sit quisque parente natus, dum ingenuus*. CLAUDIANUS L. II. de Laudibus Stiliconis (v. 123. & seqq. Ed. Heinf. *Lectos ex omnibus oris Evehis: & meritum, nunquam cunabula quæris, Et qualis, non unde satus*. Add. SENECA de Beneficiis L. III. c. 28. & Epistola XLIV. Canulejus apud LIVIUM L. IV. c. 3. *dum nullum fastiditur genus, in quo eniteret virtus, crevit imperium Romanorum*. HERODIANUS L. V. c. 1. *Fortunæ munera etiam parum dignos exornant, animi virtus propriam cuique gloriam conciliat. Et claritas quidem generis, divitiæque, atque id genus reliqua, etsi beatorum propria putantur, minime in ipsis utpote ab aliis tradita, laudantur*. Graviter quoque Antigonus fortis centurionis ignavo filio ad honores adspiranti; Παρ' ἐμοὶ inquit, ἀνδραγαθίας εἰσὶν οὐ πατραγαθίας τιμαί. Apud PLUTARCHUM de Vitioso pudore, (p. 534.) & in Apoph. PLATO in Theæteto, (p. 128. C. Edit. Wech.) *Innumeri unumquemque nostrum avi atque proavi antecesserunt, quorum in numero divites & inopes, reges & servi, Barbari & Græci innumerabiles præcessere*. Similis locus extat apud DIONEM CHRYSOSTOMUM Orat. XV. de Servitute. *Hoc fieri non potest, ut ab omni ævo aliquod sit hominum genus, in quo non innumerabiles liberi sint procreati, nec pauciores, qui servitutem servierint, & tyranni, & reges, & vincti; & stigmatis notati, & caupones, & sutores, aliarumque quæcunque inter homines sunt, conditionum fuerint, omniaque opera, omnes vivendi conditiones, omnes fortunas atque calamitates vicissim sint experti*. Addit, ideo heroum genus ad Deos a Poetis relatum, ut ne, dum ulterius id investigatur, ejusmodi sordes detegerentur. M. SENECA L. I. Controv. 6. *Quemcunque volueris revolve nobilem: ad humilitatem pervenies*. Huc facit illud Lycurgi factum, exemplo duorum canum ostendere conati, magis per disciplinam, quam naturam ad virtutem nos formari; apud PLUTARCHUM Apophth. Laconicis, (p. 225.) & de Educ. liberis. Sic & novi homines antiquis nobilibus, sed degeneribus, recte occinunt illud Iphicratis apud PLUTARCHUM Apophth. (p. 187.) cui cum Harmodius unus de prisci illius Harmodii posteris exprobraret ignobilitatem: respondit: *Meum a me incipit genus; tuum in te definet*. Add. PHILO Judæus de Nobilitate. STOBÆUS Serm. 84. 85. 86. 87. Th. BROVUNE de Religione Medici Part. II. c. 1. *Vulgum cum dico, non plebeculam tantum & infimæ sortis homunciones intelligo. Est & inter patricios plebeja quædam & ignobilis turba, ex eodem prorsus luto fictam diceres, hominum quidem genus ipsis mechanicis contribue, utcunque animi tenuitatem deauret census, & crumena pro stultitia transigat*. Sunt etiam qui disputant; iniquum videri propter solos natales, (qui neque per se quid virtutis conferunt, & quos nemo sibi ipsi præstare potest, πολλοὶ γὰρ ὄντες εὐγενεῖς, εἰσὶ κακοί. *Multi enim nobiles sunt degeneres*. EURIPIDES Electra.) alicui conferre immunitatem a certis Reipublicæ oneribus in fraudem reliquorum civium, aut propiorem aditum ad munia Reipublicæ concedere; cum artes ad ista munera obeunda necessariæ in aliis æque, aut magis quam in istis inveniantur: multoque magis, si quis ex illorum sit censu, de quibus ARISTOPHANES Ranis Act. III. sc. 1. v. 2. (v. 752. Ed. Kusteri.) Πῶς γὰρ οὐχὶ γεννάδας, Ὅστις γε πίνειν οἶδε καὶ βινεῖν μόνον; & JUVENALIS Sat. 11. (v. 11.) *Quibus in solo vivendi causa palato est*. Esse denique morbum Reipublicæ non mediocrem, si summa Potestas civilis circa mandanda munia publica certo ordini sit ita alligata, ut aliorum opera civium

uti

Nomina delectent, omnem Titanida *pugnam*
Inter majores ipsumque Promethea *ponas*
De quocunque voles proavum tibi sumito libro
Quod si præcipitem rapit ambitio atque libido
Si frangis virgas sociorum in sanguine, si te
Delectant hebetes Casso lictore secures:
Incipit istorum contra te stare parentum
Nobilitas claramque facem præferre pudendis.

Posterior Juvenalis locus ex SALLUSTIO expressus videtur, de Bell. Jugurth. c. 88. *Quanto vita, inquit, illorum (majorum) præclarior, tanto horum socordia flagitiosior. Et profecto ita se res habet: Majorum gloria posteris lumen est: neque bona, neque mala eorum in occulto patitur*. Nec Juvenalem laudare neglexit præstantissimus Sallustii interpres, WASSEUS.

uti nequeat in negotiis, quibus maxime deprehenduntur idonei; præsertim ubi non sit ipsi concessum egregios viros in istum ordinem cooptare. Nam si principi alicui nobiles ideo sint fovendi, ut horum ope reliquos cives eo melius possit coercere, id signum est potestatis titubantis, & paulo minus quam curru jam excussæ; dum velut in factionem cum parte civium cogitur coire, nec amplius aperta imperii vi, sed callidis artibus nititur. Add. quoque Baco Sermon. fidel. c. 14. & de Augment. scient. L. VIII. c. 3. n. 3. ubi monet, *adspirantibus ad magnitudinem regnis prorsus cavendum, ne nobiles majorem in modum multiplicentur*.

§. XXXII. Illud demum quæritur, an dignitas, honorumque insignia in civitate, uti in origine, sic & in duratione a summo imperio civili dependeant? Ubi putamus dispiciendum, an honoris insignia & jura unice adhæreant alicui muneri in Republica, quod conferre sit penes arbitrium summi imperii; an vero tanquam proprium bonum in civem sint collata. Ubi prius factum est, patet, summo imperio idem esse potestatis, quod circa magistratus constituendos aut removendos. Sic non magnanimitatis duntaxat specimen exhibebat, sed & civitatis potestatem agnoscebat Fabius Cunctator, dum sibi Dictatori magistrum equitum exæquari patienter tulit. Vid. Livius L. XXII. c. 15. 22. Quo pertinet illud dictum Solonis apud Diogenem Laertium, (I. §. 59.) quod etiam expressit Polybius L. V. c. 26. *Qui apud tyrannos auctoritate valerent, eos calculis, quibus in componendis rationibus utimur, comparare consueverat. Ut enim illi interdum majorem numerum, interdum minorem significant: ita & tyrannos horum quemque prout libitum fuerit, aliquando illustrem & inclytum, aliquando obscurum habere & ignobilem*. Addendum quoque factum Amasis regis Ægyptii, qui ex pelvi statuam dei cujusdam faciebat, apud Herodotum Euterpe. (p. 99. Ed. H. Steph.) Et hactenus admittitur illud Ciceronis pro Plancio: (a) *Est conditio liberorum populorum, posse suffragiis vel dare vel detrahere, quod velit, cuique*. Etsi vocabulum *detrahendi* magis denegationem honoris petiti, quam quæsiti jam ereptionem notare videatur. Verum ubi ista posteriori modo a civibus possidentur, regulariter ipsis adimi nequeunt, nisi per modum pœnæ. Quo facit illud Aristotelis apud Ælianum V. H. L. XIV. c. 1. *Non est simile, dignitatem aliquam non suscipere, & cum acceperis, ea spoliari. Non enim grave est non adipisci: at cum adeptus sis, rursum amittere, id molestum est* (b). Huc spectat quoque Dionis Chrysostomi Rhodiaca. Sed quæ honoribus adhærent, immunitates & privilegia, urgentibus Reipublicæ temporibus suspendi aut tolli utique possunt, pensatione tamen, quatenus fieri potest facta; cum omnia ejusmodi privilegia exceptionem summæ necessitatis Reipublicæ intelligantur habere; & absurdum sit, illis tantam sanctimoniam tribuere, ut ne saluti quidem Reipublicæ eadem cedere debeant. Ex dictis etiam colligi potest, quatenus quædam civitates recte potuerint sancire, ut proditorum filii sint ἄτιμοι. Quale quid in *Antiphontem* Athenis decretum in *ipsius* vita patet. Et Sylla Romæ proscriptorum liberos honores petere vetuit. Scilicet ab honoribus & magistratibus tales excludere potuerunt, existimationem simplicem adimere recte non potuerunt (c).

(a) Vid. supra L. III. c. 1. §. 3. H.

(b) Ἀλλ' οὐ φρονῶν ᾤετο, μὴ ὅμοιον εἶναι, ἀρχήν τινα μὴ λαβεῖν, καὶ ἢ λαβόντα ἀφαιρεθῆναι. Τὸ μὲν γὰρ οὐδὲν μέγα μὴ τυχεῖν· τὸ δὲ ἀλγεινὸν, τὸ τυχόντα εἶτα ἀποστερηθῆναι.

(c) V. supra c. 3. §. 32. circa extrem. H.

CAPUT

CAPUT V.

DE POTESTATE SUMMI IMPERII CIRCA BONA TAM PUBLICA QUAM PRIVATORUM.

AD intelligendam potestatem imperii summi in bona civium, observandum; eam profluere vel ex ipsa natura summi imperii per se, vel ex peculiari modo adquirendi imperii. Sane enim non parum interest, an is, qui summum in civitate imperium gerit (*a*), sibi ipsi velut cives fecerit (*b*), atque primus rerum, quas civitas complectitur, omnimodum dominium adquisiverit; an vero ultro in imperium sit vocatus ab hominibus, qui jam quorundam bonorum proprietatem habebant. Priori casu patet, imperantem in quaevis bona civitate contenta non id modo habere potestatis, quod ex imperio per se fluit, sed & quod quivis paterfamilias in patrimonium suum habet; nisi forte ultro quid de jure suo remiserit. Hic igitur si rex istud dominium sibi illibatum servarit, cives suos non alio tenebunt jure, quam quo servi quondam Romae peculia sua obtinebant; sic ut eorum possessio sit mere precaria, arbitrio Regis, quandocunque visum fuerit, revocabilis. Quamdiu tamen istorum bonorum possessio civibus relinquitur, ex iisdem alimenta & alia vitae sustentandae necessaria recte sibi decerpunt velut loco mercedis ob impensam in iisdem excolendis & custodiendis operam. Atque de ejusmodi duntaxat subditis verum est, quod male ad quosvis cives extendit Hobbesius (*c*) de Cive c. 6. §. 15. & c. 12. §. 7. *Singulos cives suum sibi proprium habere, in quod nemo concivium suorum jus habet; non autem proprium ita habere quidquam, in quod non habeat jus ille, qui habet summum imperium.* Sicut *filiifamilias proprietatem rerum suarum a patre concessam habent, distinctam quidem a ceteris filiis ejusdem familiae, sed non a proprietate ipsius patris. Sicut in familia filiorum singulorum propria sint bona, quae & quamdiu vult pater.* Quod si autem ejusmodi rex de jure suo aliquid remiserit, tantum subjecti in bona sua habebunt juris, quantum regis concessio ostenderit. Super quo a diversis diverso modo dispositum. Sic Pharao dominus terrae Aegypti quintam partem frugum sibi vindicabat, quatuor partes cultoribus relinquebat. Genes. XLVII. 23. 24. 26. Excipiebantur tamen agri sacerdotum, ad quos tertia terrae pars ex donatione Isidis spectabat. Vid. Diodor. Siculus L. I. c. 21. 72. & Grotius ad Genes. XLVII. 26. De Indorum agricolis Strabo L. XV. (p. 484.) *Cum regio tota sit regis, ipsi eam conducti operantur pro quarta parte fructuum.* Add. Diodor. Sicul. L. II. c. 40. Id quod adhuc hodie in regno magni Mogolis obtinet (*d*), ubi & rex heres est suorum ministro-

(*a*) Vid. supra L. VII. c. 6. §. 16.

(*b*) Vi armorum vel alia ratione. V. supra ad L. VII. c. 5. §. 10. & c. 6. §. 5. H.

(*c*) Nullam scilicet agnoscens differentiam inter Respublicas civiles & heriles. V. Notat. ib. H.

(*d*) Et in regno Siamensi, ubi proprietas rerum immobilium semper spectat ad Regem, perinde ut in Imperio Habessinorum ad Imperatorem.

nistrorum & mercatorum. Add. Garcilass. de la Vega Comment. Reg. L. V. c. 5. Sic in regno Congo nemo proprii quid habet, quod ad heredes transmittere queat, sed omnia regis sunt, qui administrationem & usum bonorum pro lubito distribuit, teste Eduardo Lopez. In hisce igitur regnis quicquid singuli juris in bona obtinent, id originarie ab indultu regis dependet, qui de universis bonis absolutam disponendi potestatem habet, quantum pacta aut concessiones irrevocabiliter ab ipso factae admittunt. Ubi tamen non insuper habendum, quod Bernier de nuperis motibus in Imperio Magni Mogolis observavit (*a*), absolutum illud Principum dominium in eo regno, aliisque per Orientem imperiis in causa esse quare istae regiones caetera felicissimae, incultu, barbarie ac paupertate quotidie in deterius eant, aut saltem non eo splendore efflorescant, quo pleraque Europae regna, ubi dominium civium per imperantes parcius delibantur, ac ubi cives habent, quod suum etiam adversus Principem dicere possint. Cui obiter addere possis, quod Garcilassus de la Vega Comment. Reg. L. V. c. 2. memorat; ex instituto Yncarum debuisse subditos suos prius agros excoluisse, quam ad Regis agros colendos accederent: quod fieri non possit, ut Regis res bene curentur, nisi ab iis, quibus suae res bene sunt compositae: contra pauperes cives pace ac bello inutiles ferebant.

§. II. Enimvero dantur civitates, ubi cives bona sua originarie haudquidquam tanquam beneficium imperii civilis agnoscunt (*b*). Idque videtur contingere duobus potissimum modis: vel quando populus aliquis auspicio regis abs se creati novas sibi sedes quaesivit; vel quando plures patresfamilias, quibus jam suae opes erant, in civitatem ultro coivere, aut civitati jam constitutae ultro accesserunt, & sic seipsos ac sua bona imperio civili subjecerunt. Circa prius ita regulariter fieri solet, ut ejusmodi populus auspicio rectoris suae occupet regionem aliquam, terminis naturalibus aut ex arbitrio hominum circumscriptam, per universitatem, cujus partes deinde singulis sorte, aut arbitrio rectoris, rarius propria ipsorum electione, assignentur. Vid. Cornelius Nepos Miltiade c. 2. Ubi sciendum, quanquam singulorum dominium non tam a propria ipsorum apprehensione, quam assignatione rectoris populi videatur incipere; non tamen quod singuli habent, beneficium rectoris est; cum qui ejusmodi expeditioni sese socios ultro adjunxere, jus sibi perfectum quaesiverint portionem aliquam de parta terra habendi. Vid. Genes. XIV. 14. 21. 23. 24. Add. supra L. IV. c. 6. §. 3. 4. Multo minus autem dominia privatorum originarie dependent ab arbitrio & indultu regis, quando patresfamilias liberi, bonis jam instructi, ultro sese ipsius imperio subjecerunt (*c*). Quin enim isti, qui extra civitates degunt, proprii quid habere possint, manifestissimum est; quidquid repugnet Hobbesius dicto loco. Sane ponamus, naturam dedisse cuique jus in omnia, quid tamen obstat, quo minus interveniente pacto sua cuique portio possit assignari (*d*). Et quanquam duorum aut paucorum pacta circa rem in medio positam reliquis nihil praejudicent, sed iisdem jus suum primaevum relinquant integrum: tamen si omnes super dividendis rebus commune ineant pactum, expressum aut tacitum, quin vera proprietas rerum introducatur, dubitari non debet. Inde falsum est pronunciatum illud Hobbesii: ***Patres diversarum familiarum, qui neque patri, neque communi domino subjiciuntur, jus commune in omnia habent.***

rem. V. supra ad L. IX. cap. 6. §. 4. Idem jus in Oriente olim viguisse, non temere colligas ex 1 Samuel. VIII. 14. *Agros quoque vestros & vineas vestras & oliveta optima tollet, & dabit servis suis.* Volebant enim Hebraei ad morem vicinorum regnari. Adde de Rege insulae Ceylon Robert. KNOX Rel. Hist. de illa Insula L. II. c. 3. H.

(*a*) Et de regno Siamensi LOUBERIUS de Regno Siamens. Part. III. c. 14. n. 28. seq. H.

(*b*) Erat enim Fridericus HORNIUS L. II. de Civitat. c. 4. §. 3. & 9. dum subditis non nisi utile dominium relinquere videtur, & verum ac directum penes summum imperantem esse asserit. Falsum quoque est, in hujusmodi civitate posse Principem sine causa de plenitudine potestatis subdito auferre dominium, quod plures affirmant apud VASQUIUM L. I. controv. usu frequent. c. 1. n. 7. etsi multi dissentiant, ut dubitet ipse, utra sententia sit receptior. H.

(*c*) Quod posterius quam prius praesumendum esse potius, docui supra ad d. L. IV. c. 6. §. 3. H.

(*d*) Et si illud Hobbesianum in omnia jus est proprie dictum, cur non occupatione proprietas acquiretur? H.

habent. Vid. Genef. IV. 4. XIII. 5. feqq. Etfi hoc certum fit, eorum qui in civitatibus vivunt, dominia longe effe firmiora, quam fingulorum qui in naturali libertate degunt. Nam hi propriis duntaxat viribus nituntur: iftorum autem bona viribus totius civitatis contra exteros juxta atque concives proteguntur. Vid. Genef. XXXIV. 30. Socrates apud XENOPHONTEM Memorabil. L. II. (p. 433. Ed. H. Steph.) Κρεῖττον σὺν πολλοῖς οἰκοῦντα ἀσφαλῶς ἀρκοῦντα ἔχειν, ἢ μόνον διαιτώμενον τὰ τῆς πολιτῶν ἐπικινδύνως πάντα κεκτῆσθαι. *Melius eft cum multis fecure habitare, modicaque poffidere, quam bona omnium civium habere folum cum periculo viventem*. Et haftenus tantum admitti poteft illud CICERONIS pro Cæcinna, (c.25.) *Jure civili fublato nihil eft, quare exploratum cuiquam poffit effe, quid fuum, quid alienum fit*. IDEM Off. II. (c.21.) clarius: *Hanc ob caufam maxime, ut fua tenerentur, Refpublicæ conftitutæ funt. Nam etfi duce natura congregabantur homines, tamen cuftodiæ rerum fuarum urbium præfidia quærebant.*

§. III. IN civitatibus ergo, ubi bona civium originarie a rectoribus non dependent, fummo imperanti id tantum poteftatis in eadem competit, quantum ex imperii fummi natura per fe fluit, nifi cives amplius quid ultro ipfi detulerunt. Facit huc illud SENECÆ de Beneficiis L. VII. c. 4. *Jure civili omnia regis funt: & tamen illa, quorum ad regem pertinet univerfa poffeffio, in fingulos dominos defcripta funt, & unaquæque res habet poffefforem fuum. Itaque dare regi & domum, & mancipium & pecuniam poffumus; nec donare illi de fuo dicimur. Ad reges enim poteftas omnium pertinet, ad fingulos proprietas. Fines Athenienfium aut Campanorum vocamus, quos deinde inter fe vicini privata terminatione diftinguunt. Et totus ager hujus aut illius Reipublicæ eft: pars deinde fuo domino quoque cenfetur. Ideoque donare agros noftros Reipublicæ poffumus, quamvis illius effe dicantur: quia aliter illius funt, aliter mei. Omnia rex imperio poffidet: finguli dominio*. Add. GROTIUS ad 1 Regum XVI. 24. Hinc Adrianus populo, fervum aurigantem ut in libertatem affereretur flagitanti, reftitit his verbis: *Neque me alienum fervum libertate donare, neque vos domino ejus vim afferre decet*, apud ZONARAM Tom. II. Et ibid. Imp. Claudius edicto vetuit, ne ab Imperatore res alienæ peterentur. Erat enim eo tempore opinio, Cæfarem talia donare poffe. Unde & ipfe, quem privatus hoc modo acceperat fundum, domino reftituit. Eoque probari non poteft illud Friderici Imperatoris apud GUNTHERUM Ligurino L. III. (v. 480. & feqq.

Quicquid habet locuples, quicquid cuftodit avarus.
Jure quidem noftrum, populo concedimus ufum.
Rege figuratam, regis patet effe monetam;
Cæfaris & domino fub Cæfare fulget imago (*a*).

Ifta porro poteftas ad tria potiffimum capita revocari commodiffime videtur: ad jus ferendi leges circa ufum bonorum ad falutem civitatis attemperandum; deinde ad jus dicendi tributa; & denique ad exercitium dominii eminentis. Ad primum caput referuntur leges fumtuariæ (*b*), feu quæ modum ftatuunt fumtibus extra neceffitatem pofitis, quibus privatæ domus, & inde civitas exhauritur, pecuniis ad exteros translatis, poftquam in exoticas delicias luxuria cumprimis folet infanire. PLINIUS N. H. L. VI. c. 28. *In univerfum gentes* (Arabum) *ditiffimæ, ut apud quas maxime opes Romanæ Parthorumque fubfidunt, vendentibus quæ e mari aut fylvis capiant, nihil invicem redimentibus*. IDEM dicto loco c. 23. *Nullo anno imperii noftri minus HS quingenties exhauriente India, & merces remittente, quæ apud nos centuplicato veneant*. Conf. IDEM L. XII. c. 18. Quo & illud incommodum accedit, quod qui opes fuas per luxum diffiparunt, ad fumtus in Rempublicam erogandos fiant inepti. Qui enim, verbi gratia, duas quintas partes redituum fuorum annuorum expendit, fi duæ præterea

quintæ

(*a*) In ultimis duobus verfibus allufio fit ad Refponfum, quod Chriftus difcipulis Pharifæorum, & Miniftris Herodis dedit, poftquam ii, interroganti, cujus effet imago & infcriptio nummi, qui Tributi nomine folvebatur, refpondiffent, *Cæfaris*. Regeffit enim: *Date ergo Cæfari, quæ funt Cæfaris & Deo quæ funt Dei*. Matth.XXII. v. 19. & feqq.

(*b*) Vid. CLERICUS in Parrhafianis T. II. p. 275. & feqq.

quintæ partes in tributum sint erogandæ, nihil incommodi sentit, & sortem insuper suam una quinta parte auget. Cum contra qui universos suos reditus expendere suevit, ubi in publicum quid est conferendum, vel ipsa sors sit minuenda, vel de assuetis sumtibus sit detrahendum. Quales illæ leges fuerint in Republica Romana enumerat Paulus MANUTIUS (*a*) de LL. Romaris ex Macrobii Saturnal. L. III. PLATO L. VI. de LL. (L. VI. p. 810. D. E. Edit. Francof. Ficini.) ad nuptias non nisi decem ex propinquis vocari (*b*), & a ditissimis supra minam impendi non vult. Add. ÆLIANUS V. H. L. III. c. 34. & Garcilass. de la VEGA Comment. Reg. L. V. c. 11. Item, leges contra aleam latæ (*c*). Vid. t. t. D. & C. *de Aleatoribus*. Add. GRATIANUS c. 7. 8. 9. Distinct. 86. Et quæ passim prodigos coercent. Quo facit institutum Periandri apud Corinthios, quo non permittebatur δαπανᾶν πλέον, ἢ κατὰ τὰς προσόδους, *non plus insumere, quam census ferret*. HERACLIDES de Politiis. Id quod cumprimis circa illos observandum, qui Rempublicam tractant. Quo facit insignis locus POLYBII L. X. in Excerptis Peiresscianis. Οὐχ οἷόν τε τῶν κοινῶν προστατεῖν καλῶς τὸν ὀλιγωροῦντα τῶν κατὰ τὸν ἴδιον βίον, ὥστε μὴν ἀποσχέσθαι τῶν τῆς πατρίδος, ὅστις πολυτελέστερον ζῇ τῆς κατὰ τὴν ἰδίαν ὕπαρξιν χορηγίας. *Fieri non potest, ut is Reipublicæ recte præsit, qui in privata vita est negligens: neque a diripienda publica pecunia sibi est temperaturus, qui sumtuosius vivit, quam privati reditus ferant*. Conspirat illud LUCIANI in Antholog. (T. II. p. 834. Ed. Amster.) Οὐκ ἔστι κακῶς κεχρημένον ἀνθρώποις ἰδίοις, εἶναι πιστὸν ἐν ἀλλοτρίοις. *Non potest male usus propriis esse fidelis in alienis* (*d*). Item leges de modo & qualitate possessionum, qualis erat Romæ lex Licinia, ne quis ultra D. agri jugera, neque pecoris majoris ultra C. minoris ultra D. capita haberet. Vid. P. MANUTIUS dicto loco. Huc pertinet Numer. XXXVI. 7. 9. Add. ARISTOTELES Polit. L. II. c. 7. L. VI. c. 4. (5.) ubi memoratur lex in multis civitatibus democraticis usitata, Μὴ πωλεῖν ἐξεῖναι τοὺς πρώτους κλήρους, *Ne primas agri partes liceat vendere*. Et lex Oxyli, Μὴ δανείζειν εἰς τι μέρος τῆς ὑπαρχούσης ἑκάστῳ γῆς. *Ne quis in partem agri cujusquam mutuum det*. Add. Lex BURGUNDIORUM tit. 84. §. 1. Huc spectat illud SCtum apud PLINIUM L. VI. Epist. 19. quo candidati jubentur patrimonii tertiam partem conferre in prædia Italica. Item, leges circa modum donationum (*e*), legatorum, & quibus testandi facultas circumscribitur (*f*), aut quibus modus consecrationi rerum ponitur. Vid. Exodi XXXVI. 6. Item illæ leges, quæ certos cives certum genus rerum possidere vetant. Sicuti de Indis refert STRABO (*g*), L. XV. (pag. 484. Ed. Gen. 704. Ed. Paris. 1034. B. Ed. Amst.) *Privato homini equum & elephantum alere non licet. Utrumque enim regis possessio censetur*. Et leges contra otiosos (*h*) latæ. Qualis illa apud Nabathæos, qua *publice mulctabatur*,

(*a*) Sumptuarias leges ex rethris Lycurgi & axonibus Romam translatas, diuque observatas, & senescentes paulatim reparasse Syllam Dictatorem, notavit AMMIAN. MARCELLIN. L. XVI. c. 5. H.

(*b*) MENANDER Comicus Græcus Vitta meminit legis novæ, quæ jubebat coquos, quorum opera famularetur nuptiis, apud Censores nomen suum profiteri:

Ἵνα πυνθάνωνται τοὺς κεκλημένους ἐὰν
Πλείους τις ὧν ἔξεστιν ἑστιῶν τύχῃ.
Interrogandos, num quis convivas sibi
Vocasset plures, lege quam permitteretur. H.

(*c*) Vid. supra L. V. c. 9. §. 5. H.

(*d*) Apud JAMBLICHUM, Philosophum Pythagoræum, Pythagoras Sectæ suæ Princeps eos, qui negotiorum publicorum administrationi præsunt, monet, ut eadem sollicitudine domum suam regant, qua moderanda sit Respublica: Καὶ τὴν ἰδίαν οἰκίαν οὕτως οἰκονομεῖν, ὥστε τὴν ἀναφορὰν ἔχειν ταῖς προαιρέσεως εἰς ἐκείνην (subintellige) πόλιν ἀνενήνοχεν. De Vita Pythagoræ c. 9. num. 47. Ad quem locum vid. KUSTERUS & CLERICI Bibliotheca selecta T. XIII. p. 371.

(*e*) *L. 27. L. 32. L. 36. C. de Donation. tot. tit. de Donat. inter vir. & uxor.* H.

(*f*) Vid. supra L. IV. c. 11. §. 18. H.

(*g*) Et in insula Ceylon ædes sua calce dealbare duasque contignationes in iis habere, est Regi soli reservatum: cui & ipsi soli licet sella cum fulcro dorsali uti, & capras alere. Robert. KNOX Relation. histor. de Insula Ceylon L. III. c. 6. H.

(*h*) OVIDIUS de Remed. Amor. v. 135. & seqq.

Ergo ubi visus eris nostræ medicabilis arti
Fac monitis fugias otia prima meis.
Hæc, ut ames faciunt, hæc ut fecere tuentur,
Hæc sunt jucundi causa cibusque mali.
Otia si tollas, periere Cupidinis arcus,
Contemtæque jacent & sine luce faces.

Add. PARRHASIANA T. II. p. 279. & seqq. juncta Lege Ægyptiaca, quam laudavimus supra L. III. c. 3. §. 2. n. 2.

batur, *qui opes suas imminuerat*, apud Strabonem L. XVI. (p. 539. Ed. Gen. p. 783. 784. Ed. Parif. 1130. B. Edit. Amst.) Et contra eos, qui res suas incultu perire (*a*) patiuntur. Vid. Gellius L. IV. c. 12. Item illa lex regis Amasis apud Ægyptios (*b*), qua omnes apud provinciarum præsides singulis annis demonstrare tenebantur, unde viverent; pœna mortis in secus facientes constituta. Herodotus Euterpe. Possis etiam huc referre leges, qua certæ res civibus adquiri, aut certus modus rem augendi vetatur. Sicut de Italia Plinius N. H. L. III. c. 20. *Metallorum omnium fertilitate nullis cedit terris. Sed interdictum id vetere consulto patrum, Italiæ parcere jubentium.* Spectat quoque huc lex Venetorum (*c*), ut nullus testamento, venditione, aliave causa bona immobilia perpetuo Ecclesiasticis relinquere, vendere, alienare inconsulto Senatu queat, apud Maurocenum Hist. Venet. L. XVII. Item, quæ vetant pecunias extra civitatem efferri, & commercia cum exteris sola mercium commutatione expediri jubent.

§. IV. Sed & hoc juris summo imperio competit, ut partem aliquam de bonis civium decerpere tributi nomine possit. Quippe cum tributa intra justum modum imperata, & recte impensa nihil sint aliud, atque merces, quam singuli pendunt civitati pro defensione salutis ac bonorum suorum, & ad tolerandos, qui hic requiruntur, sumtus. Hinc cum *Nero dubitaret, an cuncta vectigalia omitti juberet, idque pulcerrimum donum generi mortalium daret; impetum ejus attinuere senatores, dissolutionem imperii docendo, si fructus, quibus Respublica sustineretur, deminuerentur.* Tacitus Annal. XII. (c. 50.) Apud Eundem Hist. IV. (c. 74.) Cerialis ad Treveros: *Non jure victoriæ id solum vobis addidimus, quo pacem tueremur. Nam neque quies gentium sine armis, neque arma sine stipendiis, neque stipendia sine tributis haberi queunt* (*d*). Apud Isæum Orat. VI. dicitur; *Existimans pro se modicos sumtus facere oportere, & quæ reliqua erant civitati adquirere, ut impensis sufficeret.* Themistius Orat. XIV. *Athenis lex prohibet eos, quorum nomina in ærarium relata sunt. Rempublicam prius capessere, quam debitum illud dissolverint.* Quæ qui probe expenderit, fatebitur iniquas sæpe & impudentes esse querelas vulgi, cui maxima fere miseriarum suarum causa videtur tributorum gravitas (*e*). Quam ad rem cumprimis faciunt, quæ tradit Hobbesius de Cive c. 12. §. 9. Etsi multo improbiores sint querelæ eorum, in quos cadit illud apud Plautum Epidico Act. II. sc. 2. (v. 42. & seqq.) *Quasi non fundis exornatæ multas incedant per vias. An tributus cum imperatus est, potesse pendi negant: Illis, quibus tributus major penditur, pendi potest.* Huc spectat quoque illud Archidami, qui bello Peloponnesiaco sociis poscentibus, ut tributi certam præscriberet quantitatem, dixit: Ὁ πόλεμος ὀ τεταγμένα σιτεῖται, *Bellum definito non alitur emolumento*, apud Plutarchum Apophth. (p. 219. A.) Et Idem Crassio: Ὁ πρὸς πόλεμον πλοῦτος ἀόριστος. *Opes ad bellum definiri nequeunt.* Procopius de Bello Persico L. II. c. 26. Πόλεμος τοῖς αὐτὸν διαφέρουσιν, ἐπὶ τοῖς ὁμολογουμένοις ὀυ μήποτε ἐστι. *Bellum ab iis, qui illud inferunt, non potest poni in rerum numero, quas certo tenent.* Et raro locum habet illud M. Catonis apud Livium L. XXXIV. c. 9. *Bellum seipsum alet.* Imo in universum sumtus publici certa quantitate includi semper non possunt; ob varios casus, qui non a nobis, sed a vicinis nostris dependent, ad quos dispellendos pecunia opus est. Sed & ad quemvis apparatum bellicum applicari potest, quod de

(*a*) *Expedit enim Reipublicæ, ne sua re quis male utatur*, §. 2. Inst. de His, qui sui vel alieni juris sunt.

(*b*) Vid. supra L. III. c. 3. §. 2. Adde quæ de Corinthiorum more ex Diphilo Comico & Persis notavi Elem. Pr. civil. Part. II. sect. a. §. 25. in not. H.

(*c*) Quondam litis materia inter Paulum V. Pontific. & Rempublicam. V. Pauli SARPII Historia particularis L. I. ad A. MDCV. & MDCVI. Eadem lex est apud alios quoque populos. Vid. Dissertat. de Superiorit. territor. §. 11. p. 205. & arc. H.

(*d*) QUINTILIANUS Declam. 341. *Necessaria vectigalia civitati: exercitus stipendium accipiunt: bella quotidie geruntur adversus barbaras & bellicosissimas gentes: defendimus ripas & flumina & littora. His adjice & illud, templa exstruuntur: multum impendiorum sacra dicunt: aliquid ad spectacula opus est vectigalibus.* H.

(*e*) Frequens inde seditionum & bellorum civilium materia. Plenæ exemplorum historiæ veteres & recentes. H.

de classe extat apud NICETAM CHONIATEN. L. I. suasu Joannis Puzeni summi quæstoris sub Imperatore Manuele Comneno vectigalia nautica, olim in classem conferri solita, in fiscum fuisse relata, triremesque abolitas, quod diceret, *Triremes non semper Reipublicæ esse utiles: sumtus vero, qui in eas fierent, & annuos esse & immensos. Eos igitur in fiscum referendos, necessitate vero postulante, ex Imperatoris thesauris stipendia promenda esse. Quæ cum dixisset, vir optimus, & rerum gerendarum peritissimus est habitus, cum revera sententiam crudelissimo pirata dignam dixisset. Imperatorem enim sumtuum magnitudine decepit, & parvitate impensarum rursus exhilaravit. Qua sive temeritate, sive tenacitate factum est, ut maritimæ provinciæ latrociniis vexarentur.* Inde secutas calamitates ei æque imputari potuisse, infert: atque *spicam ei, qui sævit, acceptam ferimus, & is accusatur, qui non resecuit, & incendium non ei duntaxat imputatur, qui ignem injecit, sed & ei, qui id restinguere cum posset noluit.* Gemina habentur apud NICEPHORUM GREGORAM L. IV. qui talia sub Andronico Palæologo quoque contigisse refert.

§. V. EST tamen prudentis rectoris, hactenus querulo vulgi ingenio se attemperare; ut quantum fieri potest minimo quasi cum sensu & motu tributa colligantur (*a*). Et quidem vulgo durius longe videtur, illa, quæ semel in bonis suis numeravit, iterum erogare, quam quædam non adquirere. Vid. LIVIUS L.V. cap. 23. Et PLUTARCHUS Camillo. (T. II. pagin. 132. 133.) ubi ægerrime tulit plebs quod decimam partem prædæ jam divisæ cogeretur conferre. HOMERUS Iliad. α. (v. 125. 126.) *quæ ex urbibus captis diripuimus, ea divisa jam sunt. Populum vero non decet ea rursus collecta congregare.* CLAUDIANUS de Laud. Stilicon. (v. 379. 380.) *Graviorem amissa dolorem, Quam necdum quæsita movent.* Add. *L.* 5. §. 13. *D. de Donat. inter vir. & uxor.* (*b*) Hannibal. apud LIVIUM L. XXX. c. 44. *Tantum ex publicis malis sentimus, quantum ad privatas res pertinet; nec in eis quidquam acrius, quam pecuniæ damnum stimulat.* Inde multis commodissimum visum, semel isto onere defungi, & partem bonorum in usus publicos perpetuo disponere (*c*). Vid. DIODORUS SICULUS L. I. c. 72. Et Paulus VVARNEFRIDUS de Gest. Longobard. L. III. c. 16. Aliqui minus affici vulgus judicant per moderata vectigalia (*d*), & assisas, quas vocant, quam collectas & tributa. Quanquam circa vectigalia in merces importandas constituenda (*e*) considerandum sit, an merces illæ sint necessariæ (*f*) an vero luxuriam duntaxat instruant. Nam circa has illa recte intendi possunt, reprimendo luxui, & quia istis fere utuntur homines locupletes, aut qui alias multis privilegiis instructi Reipublicæ parum contribuunt. Vid. *L.* 16. §. 7. *D. de Publicanis.* Item an non eædem merces apud nos provenire, aut elaborari possint, si adsit indigenarum industria (*g*). Quam ob rationem recte merces exoticæ vectigalibus onerantur, illæ

cum-

(*a*) Hinc etsi ex necessitate juris haut sit, ut ex consilio civium tributa imponantur, ut demonstravit Francisc. SUARETZ. L. V. de LL. c. 17. tamen prudentia id non raro postulat, & non audiendus Fridericus HORNIUS L. II. de Civitat. c. 4. §. 17. persuadere volens, periculose Consiliarios agere, qui auctores sint Principi, ut causas petendorum tributorum subditis exponat. V. omnino BOECLERUS ad Herodian. L. II. c. 4. p. 493. Cæterum ad tristitiam tributorum mitigandam vocabula ipsa non exiguam habent efficaciam, præsertim apud vulgus. PLUTARCHUS in Solone notat, Athenienses, maxime juniores, asperitatem rerum benignis & blandis vocabulis contexisse, invidia nomina urbane emollita, tributa appellare descriptiones, præsidia civitatum stationes. Hinc apud Anglos benevolentia, apud Gallos auxilia (les aides) alibi preces, & quæ sunt mollia alia tributorum nomina. Non minus utile est, executores tributorum ex ipso civium corpore deligi: quoniam id humanius & populo gratius. Quam in rem præclare disseruit BARCLAJUS L. III. Argenid. H.

(*b*) *Neque enim pauperior fit, qui non adquirat, sed qui de patrimonio suo deposuit.*

(*c*) Hippodamus apud ARISTOTELEM II. Pol. 6. agrum dividendum censuit in sacrum, publicum & privatum. Conf. VIII. Pol. 10. H.

(*d*) QUINTILIANUS Declam. 341. pag. 673. Edit. Obrechti.

(*e*) Εἰσαγωγικὰ dicta STRABONI L. XVII. Geogr. p. 549. ubi agit de Civitate Alexandria. H.

(*f*) Quas nullis aut minimis vectigalibus onerari ratio exigit. V. *L.* 5. *C. de Vectigalib.* MEVIUM Part. VII. Dec. 120. H.

(*g*) Ita cum invectio rerum elaboratarum sive factarum vetaretur, in Gallia a temporibus Henrici IV. Regis creverunt commercia, & textura lanæ, serici, magna incrementa sumpsit. E contrario res rudes, quæ a peregrinis invehuntur, a vectigalibus, quantum fieri potest, sublevandæ: quoniam cives ex rebus hisce eas elaborando majus

cumprimis, per quas luxus tantum instruitur, & per quas *exteri tributum a nobis accipiunt*, Φόρος παρ' ὑμῶν λαμβάνουσιν, οὐ τῆς χώρας, οὐδὲ τῶν βοσκημάτων, ἀλλὰ τῆς ἀνοίας τῆς ἡμετέρας *non pro regione, neque pro pecoribus, sed pro dementia nostra*: uti loquitur DIO CHRYSOSTOMUS Orat. 79. Circa exportandas merces videndum (*a*), an Reipublicæ intersit eas non exportari; an vero necessum sit eas exportari, quod quod aliud non suppetat medium civibus rem faciendi. Prius facit, ut vectigalia intendi queant, posterius ut remitti debeant. Neque id insuper habendum, an exteri vehementer istis mercibus opus habeant; an easdem quoque aliunde possint habere (*b*). Cui enim ignora mercurialium hominum solertia? *Extremos currit mercator ad Indos, Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes*. Ita enim fieri solet, ut si in uno loco nimis onerentur mercatores, alia sibi emporia quæsitum eant; aut occinant illud Gallieni apud TREBELLIUM POLLIONEM: (in Vita ejus c. 6.) *Quid sine lino Ægyptio esse non possumus. Non sine trabeatis satis tuta Respublica est?* Sicuti & ad vectigalia maxime quadrare judicaverim illam HESIODI (O. & D. v. 40.) regulam, Πλέον ἥμισυ παντός; *Dimidium plus tuto*. Nam sterilis est portus, quem mercatorum frequentia destituit. Quo loco etiam observanda constitutio Neronis apud TACITUM A. XIII. (c. 51.) *Ne censibus negotiatorum naves adscriberentur, tributumque pro illis penderent*. Sicuti & id summi imperii est, quæ in quæstum publicanorum ab ipsis subinde inveniuntur, nec non eorundem importunitatem, & vexationes, quæ ipso vectigali gravius tolerantur, circumcidere (*c*.) Apud DIONEM CASSIUM L. XLII. Cæsar dicitur Asiam a publicanis, qui eam acerbissime habuerant, liberasse, & *vectigalia in tributi formam redegisse*. Add. *L. 12. Princip. D. de Publicanis*. Sic & laudat edictum Neronis TACITUS A. XIII. c. 50. *Ut leges cujusque publici, occultæ ad id tempus, proscriberentur: omissas petitiones non ultra annum resumerent: magistratus jura adversus publicanos extra ordinem redderent*. Sed nec nimium favoris tribuendum *fisco*, *cujus causa nunquam mala est, nisi sub bono principe*; & cui nunquam desunt, qui *fronte gravi, & tristi supercilio ejusdem utilitatibus contumaciter adsint*. PLINIUS Paneg.

§. VI. CIRCA imponenda autem tributa, & alia onera id maxime cavendum, ne subditis justa querelarum causa oriatur. Id quod primo fit, si onera civitatis civibus inæqualiter imponantur. Nam, uti recte HOBBESIUS de Cive c. 13. §. 10. quod omnibus simul leve onus est, si multi se subtrahunt, cæteris grave, imo intolerabile erit. Neque enim homines tam onus ipsum, quam inæqualitatem ægre ferre solent, ob dolorem injuriæ, aut invidia adversus immunes. Et cum id, quod a civibus in publicum confertur, nihil aliud sit præter emtæ pacis pretium, rationis est, ut qui æque de pace participant, æquas partes solvant, pecunias aut operas Reipublicæ contribuendo. Sic ut immunitates & privilegia, quibus certi homines aut ordines in multis civitatibus gaudent, non aliter æquitatem habeant, quam quatenus ista nobilitate operæ, quam iidem

jus lucrum poterunt capere, quam ipsi venditores multi quoque opifices hoc modo allicientur, alio etiam concessuri, si materiam, in qua industriam exerceant suam, non habeant. H.

(*a*) Quibus imposita vectigalia ἐξαγωγικὰ vocat STRABO dicto loco. H.

(*b*) Ubi respectus ad alias civitates haberi debet, ut sic majori immunitate data commercia attrahantur & lucrum aliis prævertatur. Apud Hollandos mercaturæ præ cæteris parci, testatur H. GROTIUS L. V. Ann. Belg. ad A. MDLXXXVIII. studiis regnantium, tum ne maximum atque instabile commercium alio pelleretur. Conf. TEMPLIUS Observat. circa Stat. Fœderat. Belgii c. 6. p. 335. BOXHORN. Disquisit. polit. 28. H.

(*c*) Qui olim ubique male audierunt apud Græcos, Romanos, Judæos. ULPIANUS d. L. 12. D. de Publican. & Vectigal. *Quanta audacia, quanta temeritatis sint publicanorum factiones, nemo est, qui nesciat*. Senator quidam apud LIVIUM L. XLV. c. 18. *Ubi publicanus est: ibi aut jus publicum vanum, aut libertatem sociis nullam esse*. Conf. H. GROTIUM ad Matth. V 46. ad Lucam III. 13. Illud addendum; apud QUINTILIANUM Decl. 341. legem esse: *Quod quis per publicanos improfessum transtulerit, commissum sit*. Quæ sic defenditur: *Num hæc injusta pœna est, in qua furta deprehenduntur, qua lex vindicatur, qua fraus transferentium detegitur?* Ubi tamen æquior est sententia, quæ res domini sive exercitoris, quorum nomine auriga vel nauta vectigal non solvit, a commissis eximit. In pacis inter Hispanos & Anglos legibus est apud H. GROTIUM L. XIII. Histor. Belgic. ad A. MDCIV. *Nautarum delicta fraudi exercitoribus ne forent*. H.

iidem Reipublicæ præſtant, penſantur. Vid. DIODORUS SICULUS L. IV. c. 73. de Machaone & Podalirio. Et ISOCRATES in Laudat. Buſiridis, (p. 389. 390.) de privilegiis ſacerdotum Ægyptiacorum. Enimvero ut iſta æqualitas recte inveniatur, accurate obſervandum eſt, non hic quæri æqualitatem pecuniæ, ſed oneris: ſeu in eo haudquidquam æqualitatem verti, ut ſinguli æquales pecuniarum ſummas ſolvant, ſed ut quæ ſingulis injungitur portio non magis unum quam alterum gravet. Quod fit, ſi æqualis ſit ratio inter onera & beneficia pacis. Quanquam enim pace omnes æqualiter fruantur, non tamen emolumenta pacis omnibus ſunt æqualia; cum alii plus bonorum, alii minus adquirant, & rurſus alii plus, alii minus conſumant (a). Inde quæſtio ab HOBBESIO movetur: an cives in publicum contribuere debeant pro ratione eorum, quæ lucrantur, an eorum quæ conſumunt, hoc eſt, an perſonæ taxari debeant, ut pro ratione cenſus contribuant, an ut quiſque contribuat pro ratione eorum, quæ conſumit? Ubi primo omnium ita eſt pronunciandum, quia beneficio civitatis ſuum cuique patrimonium defenditur, igitur iſti poſſe imponi onera pro ratione redituum. Quo ſpectant ea, quæ Servius Tullius de ratione inſtituti cenſus differit apud DIONYSIUM HALICARNASSEUM L. IV. (p. 215. Edit. Sylburgi) *Juſtum exiſtimo, & Reipublicæ utile, ut qui multum poſſident, multa conferant; parum vero, qui ſunt in re tenui* (b). Sicuti & quæ extraordinariis Reipublicæ temporibus imperantur, juxta cenſum imponenda ſunt. Deinde quia ope civitatis etiam cujuſque vita defenditur, quæ pauperibus æque ac divitibus cara eſt; inde ab illis æque ac his operæ militares poſtulari poſſunt, nec minus eodem nomine tributum modicum æquale exigi; uti eſt capitatio, in quo dives non plus quam pauper ſolvit. Verum quia etiam beneficio civitatis civibus occaſio præbetur, ut ſua induſtria rem ſibi augere poſſint, hic difficultas potiſſimum oritur, quomodo iſto intuitu impoſitio onerum ſit facienda. Ubi commodiſſimum videtur, ut ea taxentur, prout quilibet conſumit, non prout quis lucratur; præſertim cum etiam homines ſæpiſſime pro modo lucri expenſas ſoleant facere. Nam ubi pro ratione eorum, quæ quiſque lucratur, impoſitio fieret, & vero contingeret eos, qui æqualia lucrati ſunt, non æqualia poſſidere, (quo nihil eſt frequentius, dum alter parta per parſimoniam conſervat, alter per luxuriam diſſipat;) neceſſum eſſet, beneficio pacis æqualiter gaudentes, civitatis onera non æqua-

(a) Enimvero quemadmodum æqualitas illa inveniri queat, maximæ profecto difficultatis eſt: quoniam unuſquiſque laudat onera in aliud caſura, & facultates ſingulorum incertæ eſſe conſueverunt. Apud Romanos cenſus ita fiebat, ut omnia patrimonii, dignitatis, ætatis, artium, officiorumque diſcrimina in tabulas referrentur. Quod inſtitutum Servii Tullii fuit, teſte FLORO L. I. Rer. Rom. c. 6. Conf. *L. 4. D. de Cenſibus*. Carol. SIGONIUS L. I. de Antiquo jure civium Romanor. c. 14. Iidem æquatores hebebant, qui arbitrarentur, num quis injuſte cenſus eſſet, de quibus ſaluberrimæ leges extant *in tit. C. de Cenſ. & Cenſitor*. Hodie plurimis in locis ita fit, ut ſingulos cives profiteri oporteat, quantum in bonis, reditibus & obventionibus habeant, profeſſione jurisjurandi religione confirmata. Videatur de modo hocce æſtimandi MEVIUS Part. II. ad Jus Lubecenſ. tit. 3. Art. 3. & Part. IV. dec. 34. Ariſtidis hac in re fidem egregie laudat PLUTARCHUS Vit. Ariſtidis. Quibuſdam civitatibus, ut difficultates illas effugerent, placuit rebus ad victum comparatis tributum indicere. Quod inprimis uſum habet in civitatibus, quæ mercaturæ ſunt deditæ. Civitates quædam, præſertim liberæ, morem habent, ut, anguſtis Reipublicæ temporibus, de univerſis cujuſque bonis certam pecuniæ quantitatem exigant, puta centeſimam, ducenteſimam. Quanquam nec hicce modus difficultata careat, cum quia multorum opes ſunt incognitæ, & in locis, ubi mercatura viget, incertæ; tum quia ſuſpecta ſæpe eſt profitentium fides. Si tamen eo uti libeat, profuerit omnium opulentiſſimis certum ſummæ terminum conſtitui, qua exſoluta ulteriori profeſſionis onere leventur. Ita complures definitam ſummam ſolvent, quam opibus ſuis non attingunt, ut opulentorum nomen nanciſcantur, & tenuitatem ſuam velare poſſint: divites vero profeſſione non habebunt opus. V. H. GROTIUM L. VIII. Hiſtor. Belgic. ad A. MDXCIX. Ex his judicari poteſt de tributo, quod in capita datur, & ἐπικεφάλαιον a CICERONE V. ad Attic. 16. capitis tributum ab ULPIANO *L. 3. D. de Cenſib.* dicitur, judicandum ſit. Nimirum onus hocce pauperes magis quam divites premit, &, niſi collatio ſit modica, tantum a neceſſitate temporum excuſationem habet. Fuit id apud Romanos ſubinde magnum. AMMIANUS de Juliano Cæſare: *Partes eas* (Galliarum) *ingreſſus, pro capitibus ſingulis tributi nomine vicenos quinos aureos reperit flagitari, diſcedens vero ſeptenos tantum*. H.

(b) Δίκαιόν τε καὶ συμφέρον τῷ κοινῷ τὸ αὐτὸ ἡγούμενοι, τοὺς μὲν πολλὰ κεκτημένους, πολλὰ εἰσφέρειν τοὺς δ' ὀλίγα ἔχοντας ὀλίγα.

æqualiter sustinere, verbi gratia: Duo per annum lucrati sunt æqualia; uterque C. sed unus consumsit XL. alter XXC. Hic cum uterque æqualiter pace fruitus sit, æquum quidem videri possit, ut uterque æqualia solveret. Atqui duo hic occurrunt incommoda: primo quod difficillimum civitati sit inquirere, quantum quisque civium singulis annis suam per industriam lucretur, neque recognitio census tam crebro fieri queat. Deinde si impositio tributi fieret anno elapso, ubi uterque rationes acceptorum & expensorum subduxit, & quidem pro ratione ejus, quod utrique ex lucro prioris anni superest, uni simplum, & alteri duplum foret solvendum; cum tamen uterque æque beneficio pacis fruitus sit. Hoc modo & illud fieret, ut uni sua parsimonia fraudi, alteri sua luxuria levamento foret. Ergo commodissimum est, ipsas res consumendas taxari, ut sic unusquisque dum rem privatam consumit, partem civitati debitam pro ratione eorum, quæ non habet, sed beneficio civitatis habuit, imperceptibiliter persolvat, dum id quod civitati persolvitur pro parte pretii rei consumtæ habetur (*a*). Cæterum, quod jamjam circa vectigalia monebamus, id ipsum circa tributa, & alia onera publica observandum. Quo spectat illud Taciti Agricola, (c. 19.) *Frumenti & tributorum auctionem æqualitate munerum mollire, circumcisis quæ in quæstum reperta ipso tributo gravius tolerabantur. Namque per ludibrium assidere clausis horreis, & emere ultro frumenta, & vendere pretio cogebantur. Divortia itinerum & longinquitas regionum indicebatur, ut civitates a proximis hibernis in remota & avia deferrent, donec quod omnibus in promtu erat, pacis lucrosum fieret.* Add. Cicero Actione III. in Verrem. Sed & duram nimis arbitramur vocem Pescennii Nigri apud Spartianum, (in Vita ejus c. 7.) qui cum Palæstini rogarent, ut eorum censitio levaretur, respondit: *Vos terras vestras levare censitione vultis: ego vero etiam aerem vestrum censere vellem.* Cæterum quos modos pecuniæ colligendæ quandoque necessitas adhibere subigat, Aristoteles Oecon. L. II. c. 1. prolixissime tradit. Obiter hic monere placet de singulari genere tributi (*b*), quo Yncæ apud Peruvianos ab extreme pauperibus quotannis aliquot cornicula pulicibus demta, tributi loco præfectis suis offerri jubebant, ut nemo se immunem jactaret, & ut se ab istis insectis purgarent, apud Garcilassum de la Vega L. V. c. 6. & L. VIII. c. 5. & 6. (*c*)

§. VII. Dominii eminentis non tam rem, quam (*d*) vocabulum aliqui damnant. Ipsam enim vim imperii, propter salutem publicam instituti, sufficientem principi titulum præbere, urgente necessitate utendi bonis suorum subditorum: eo quod omnia simul concessa intelligantur, sine quibus obtineri bonum commune non potest. Ambitiosum quoque esse id vocabulum, quo mali principes abuti possint ad dissipandas subditorum facultates. Verum uti super vocabulis litigare supervacuum est; ita particulam summi imperii, quæ certo sese modo circa certam rem exserit peculiari nomine insignire, non præter rationem est. Ejus autem dominii quæ vis sit, ex hisce intelligetur. Naturalis est æquitatis, ut, si ad communem quampiam rem conservandam ab iis qui de eadem participant, conferendum quid sit, singuli ratam duntaxat partem conferant, nec unus supra cæteros graviter oneretur. Idem & in civitatibus obtinet. Sed cum sæpe ea sint Reipublicæ tempora,

(*a*) His Tributis præterea per modum Accisiarum cohibetor loxus. Si qois enim conviviis sumptuosis & vestimentis pretiosis abstineat, parum habebit, quod contribuat, sibi imputaturus, si aliter rerum suarum satagat. Vid. HOCHSTETERI Collegium Pufendorfianum Exercit. II. §. 12.

(*b*) Nec omittendum hoc loco genus tributi siogulare, vicesima ab Augusto inventa, quæ de hereditatibus (non tamen parentom & liberorum) & legatis detrahebatur. Unde & lex vicesimaria. Vid. DIO CASSIUS L. LV. & PLINIUS io Panegyric. ad Trajanum. Hoc tributum postea, ut ioiquom, sublatum esse, testator JUSTINIANUS *L. final. C. de Edicto D. Hadriani tollend.* H.

(*c*) De modo cæterum, quo Prioceps reditus suos, ita ut Civibus gravis non sit, regere possit, Vid. CHARRON de la Sagesse L. III. c. 2. §. 21. PARRHASIANA T. I. p. 274. & seqq. & BUDDEUS in Philosophia Practica P. III. c. 5. sect. 7.

(*d*) Vid. BUDDEI Historia Juris Naturalis inter ejus selecta Juris Naturæ, §. 53. Reminisci autem debemus, quicquid fioibus territorii alicuius clauditur, & Proprietario singulari destituitur, modo constanti consuetudioe non fuerit relictum io communione originaria, ad Rempublicam pertinere. Vid. L. IV. c. 6. §. 3. & seqq. & TITIUS in Specim. Jur. Publ. Romano-Germanici, Lib. II. c. 3.

ra, ut vel urgens necessitas non admittat ratas partes a singulis colligi, vel certa quæpiam res unius aut paucorum civium ad necessarios usus Reipublicæ requiratur: poterit summum imperium eam rem publicis necessitatibus adhibere: ita tamen, ut quod ratam partem dominorum excedit, a cæteris civibus sit ipsis refundendum. Exempli loco hæc esse possunt. Si urbs sit munitionibus circumdanda, horti, agri, prætoria privatorum fossis aggeribusque occupantur (*a*). In obsidionibus ædes, arboresque privatorum dejiciuntur, aut perduntur, ne hostibus emolumento, obsessis fraudi sint. Materia quoque, quam suis usibus privati disposuerant, adhibetur muniendo oppido. Urgente famæ privatorum granaria recluduntur (*b*). Imminente necessitate, deposita publice pecunia, aut privatorum gazæ invaduntur; ubi, quod civilius est, a volentibus civibus istas pecunias velut mutuo accipere non licet (*c*); sicut apud XENOPHONTEM Cyropæd. L. VIII. (c. 2. §. 9. & seqq.) Cyrus fecit. Etsi dubiam habeat justitiam factum Cæsaris apud DIONEM L. XLII. licet legitimum dominum fuisse ipsum ponas: *Cæsar Romæ post victum Pompejum mutui nomen ei pecuniæ, cujus exigendæ probabilis alia ratio non extabat, prætexebat; quanquam vi alioquin eas quoque non secus atque debitas sibi poscebat, neque redditurus unquam erat*. Si alia ratio non sit hostem repellendi propria regio vastatur, quicquid usui esse potest, quod avehi nequit, corrumpitur (*d*). Vid. CURTIUS L. III. c. 4. Imminente bello Romanorum Critolaus cum Achæorum magistratibus egit, *ut exigendi nomina jus ne esset, neve ducentem sequi alieni aeris gratia necesse esset, ad belli finem usque debitorum solutione dilata*. POLYBIUS Excerpt. Legat. 144. c. 3. Add. *L. ult. D. de Lege commissoria*. Huc etiam pertinet, quod de pecuniis mutuis disposuit Julius Cæsar apud SVETONIUM c. 42. Ex quibus apparet, dominio eminenti locum non esse, nisi Reipublicæ necessitas requisiverit. De qua tamen BOECLERUS ad Grotium L. I. c. 1. §. 6. monet, necessitatem, quæ hic attenditur, habere utique suos gradus, neque ultimum semper ejus articulum (*e*) esse, ubi hoc vocabulum auditur. Neque tamen liberalis nimium ejusdem juris facienda est extensio, & quantum fieri potest, ad æquitatem idem temperandum. Quam in rem notabile est exemplum apud LIVIUM L. XXXI. c. 13. Ex quibus & illud colligitur, civem a principe vi dominii eminentis solvi non posse; cum omni privilegio exceptio necessitatis Reipublicæ inesse intelligatur; ac contradictionem videatur implicare, velle civem esse, & tamen aliquod jus prætendere, quo salvo civitas salva esse nequeat. Cæterum iis, qui hoc modo sua publico impenderunt, aut perdiderunt, a tota civitate quantum fieri potest ea restitui, aut pensari, manifestissima æquitate (*f*) nititur (*g*). Exceptionem tamen aliqui faciunt, si damnum illatum inevitabile sit, adeo ut tale futurum esse præviderí potuerit. Puta si ædes in suburbiis tempore belli diruantur. Horum enim compensatio posci nequit, quia

norant

(*a*) *L. 9. C. de Operib. public.* MYLERUS de Princip. & Statib. Imp. c. 77. §. 3. I. a SANDE L. V. decis. Frisicar. tit. 7. def. 4. H.

(*b*) Exemplum Caroli Flandriæ Comitis habes ad ÆMILIUM L. V. de Reb. gest. Francor. H.

(*c*) Uti fit in Gallia & Hispania. Hinc etiam pecuniarum, quas Americana classis adfert, plurima pars, quæ ad privatos pertinet, regias manus, ubi necessitas urget, non solet effugere. Vid. GROTIUM Ep. 436. H.

(*d*) Huic similis est inundatio sponte procurata. Vid. de illa A. MDCLXXII. qua Hollandi a Gallorum invasionibus patriam liberarunt, MAURE,RIUM in Commentar. ad Histor. Holland. pertinentibus p. 254. 259. sequ. H.

(*e*) Idem, *cum fides tota Italia esset angustior, neque credita pecuniæ solverentur; constituit, ut arbitri darentur: per eos fierent æstimationes possessionum, & rerum, quanti quæque earum ante bellum fuissent, atque ea creditoribus transderentur. Hoc & ad timorem novarum tabularum tollendum minuendumque, qui fere bella civilia & dissensiones sequi consuevit, & ad debitorum tuendam existimationem esse aptissimum existimans*. Ut ipse memorat L. III. de Bello civili c. 1. Idem alio tempore vetera debitorum chirographa plane sustulit & combussit, ut ex DIONE L. LIII. discimus. Adde rescriptum pragmaticum Impp. Theodosii & Valentiniani circa A. CCCCXLIII. de Afris promulgatum, & Novellis Theodosii post codicis ejus fragmenta subjectum. TABOR de Præsid. debitor. egent. præfat. §. 18. 19. Utilitatem publicam præferri contractibus privatorum est in *L. 3. C. de Primipil.* Vid. infra c. 10. §. 7. H.

(*f*) Et quidem, si id in præsentiarum fieri nequeat, saltem in futurum quam id primum permiserit Reipublicæ Constitutio. Vid. GROTIUS L. III. c. 20. §. 7. num. 2.

(*g*) Egregia hanc in rem exempla Principum adduxi Dissertat. de Collis. legum sect. 2. §. 26. H.

norant conditionem ejusmodi talibus locis annexam esse, eamque ipsi, dum nihilo secius ibi ædes ponunt, tacite jam ante confirmaverunt. Tanto minus compensationi petendæ locus est, si omnes eadem necessitas stringat, aut æquale damnum involvat. Publico enim satis est, si neminem sua culpa deteriorem reddi patitur; & nunquam illud damnis subditorum ferendis sese obligavit (*a*). Jo. Christoph. BECMANNUS Meditat. Polit. Diss. XXI. §. 8.

§. VIII. DE publicis autem bonis, quæ ad ipsam civitatem ut talem pertinent, observandum, circa ea in nonnullis regnis id discrimen deprehendi, quod quædam destinata sint ad sustentationem regis, alia ad sumtus in conservationem regni impendendos. Sicuti & DION. HALICARN. L. III. (c. 1. Edit. Oxon.) aliud est *δημοσία κτῆσις* aliud *τῶν ἀεὶ βασιλέων κλῆρος*, *possessio publica*, aliud *perpetuum regum patrimonium* (*b*). Apud Sinenses nona agri pars regi attributa est, uti tradit MARTINIUS Hist. Sin. L. IV. c. 24. Scilicet alicubi de publico regi sunt assignata certa bona, quorum proventu regiæ suæ sumtus toleret (*c*). Eorum usumfructum quidem plenum babet rex, ita ut de eorundem proventibus pro arbitrio queat disponere; & si quid inde comparsum sit, id privato regis patrimonio accrescit, nisi forte leges regni aliter dispofuerint. Huc facit illud SENECÆ de Beneficiis L. VII. c. 6. *Cæsar omnia habet, fiscus ejus privata tantum, ac sua: & universa in imperio ejus sunt, in patrimonio propria*. Pertinax apud HERODIANUM L. II. cap. 4. Imperatoriis possessionibus nomen suum inscribi vetabat; *non esse illas dictans imperantium proprias, sed communes Romanorum & publicas*. Sic olim apud Peruanos sub imperio Yncarum agri erant tripartito divisi, & una pars Regi, altera Soli, ipsorum Numini, tertia civitati assignabatur; inde & de sua parte cives tributi nihil solvebant. Vid. Garcilass. de la VEGA Comm. Reg. L. V. c. 14. Ast eorum honorum, quibus tolerantur sumtus in Reipublicæ conservationem impendendi, nudam duntaxat administrationem habet rex, quæ pro scopo salutem civitatis babere debet, & non minore religione est tractanda, quam tutori in bonis pupilli versandum est. Paul. VVARNEFRIDUS de Gest. Longobard. L. III. c. 16. *In diebus Authari, ob restaurationem regni, duces, qui tunc erant, omnem substantiarum suarum medietatem regalibus usibus tribuunt, ut esse possit, unde rex ipse, sive qui ei adhærerent, ejusque obsequiis per diversa officia dediti, alerentur*. Ex quibus etiam facile colligitur, ad quemnam pertineant bona, quæ abs rege durante ipsius imperio parantur; ad ipsum, an ad regnum? Nam si illa parantur ex bonis ad Rempublicam destinatis, aut per tributa & sanguinem civium, ac per talem eorum operam, quam ex communi sua obligatione civitati debent: eadem regno, non autem privato regis patrimonio accrescere in aperto est. Sed tamen contingere quoque potest, ut non ex ærario, sed ex suo patrimonio bellum rex instruat, & gerat, sine ullo civitatis onere aut periculo; vel etiam ex solis fructibus illius patrimonii, quod principatum sequitur. Tali bello quod rex adquisiverit, jure sibi, non civitati poterit vindicare. Nam proventus ejus rei, cujus ego usumfructum habeo, pleno jure mei sunt, deque iis pro lubitu licet mihi disponere. Add. GROTIUS L. I. c. 3. §. 12. (*d*)

§. IX. CONSEQUENS hisce est dispicere, quidnam regi liceat circa alienationem regni aut partium regni, & quidem non ejus,

(*a*) Hinc verius etiam est, civitatem non obligari, ut repenset damna, quæ subditi ab hoste acceperunt, & summus imperans pacis legibus non incluserit, si modo in pacem aliter habere non potuit. Vid. infra ad c. 8. §. 3. H.

(*b*) Et in Republica Romana initio mutatæ Reipublicæ sive sub primis Imperatoribus distinguebatur inter fiscum & ærarium vid. *L.* 2. §. 4. *Ne quid in loco publico*. Discrimen id factum Principe Augusto notat DIO. Hinc TACITUS VI. Annal. 2. *Bona Sejeni oblata ærario; ut in fiscum cogerentur*. PLINIUS in Panegyric. ad Trajan. *Fortasse non eadem severitate fiscum, quam ærarium cohibes. Imo tanto majore, quanto plus tibi licere de tuo quam de publico credis*. SPARTIANUS in Hadriano: *Damnatorum bona in fiscum privatum redigi vetuit, omni summa in ærario publico recepta*. Lacedæmoniorum Regibus *ἐξαίρετον γῆν*, *aliquid præcipui agri* fuisse assignatum, scribit XENOPHON de Rep. Lacedæmon. Conf. PLUTARCHUS in Lycurgo. H.

(*c*) Dicuntur hodie domania & bona domanialia: in principatibus Germaniæ bona Cameræ, item mensæ sive mensalia, maxime in Episcopatibus. H.

(*d*) Quæstionem, quæ in h. §. tractatus, illustrat Franciscus HOTMANUS Quæst. Illustr. 1.

ejus, quod in patrimonio regis est (*a*), sed quod ultroneo populi consensu ipsi est delatum? Agit de hac quæst. GROTIUS L. I. c. 4. §. 10. & L. II. c. 6. §. 3. seqq. (ad utrumque locum addantur, quæ annotavit BOECLERUS) & L. III. c. 20. §. 5. seqq. Summa huc redit, nihil agere regem, qui regnum in alium propria auctoritate transferre aggreditur, nec subditos isto actu regis teneri; verum hic non minus populi, quam regis consensum requiri. Nam uti invito regi regnum non recte eripitur; ita nec invito populo alius rex potest obtrudi. Sed in alienatione partis præter consensum regis requiritur non solum populi, qui sub pristino rege remanet, sed vel maxime consensus illius partis, de qua alienanda agitur. Cujus rei ratio est, quod qui initio in civitatem coivere, aut ultro post accessere, pacto se invicem obstrinxerunt, quod uno eodemque imperio regi velint, quamdiu intra ejusdem civitatis fines degere placeat. Unde quemadmodum singuli per istud pactum tale jus quæsiverunt, ut inviti non possint e civitate ejici, aut alterius sub imperium tradi, nisi in pœnæ vicem; ita universis in singulos itidem jus est quæsitum ex eodem pacto, ut nemo possit alterius imperio sese subjicere, aut ejus civitatis imperio renunciare, quamdiu intra ejusdem fines degere placet. Adeoque cum civitates tanquam corpora moralia consensu partium coaluerint, ex primæva coeuntium voluntate metiendum, quid toti in partes potestatis hic competat. Quæ voluntas haudquaquam præsumi potest talis fuisse, ut jus esset corpori pro mero lubitu partes & abscindere a se, & alii in ditionem dare. Sic apud FROSSARDUM L. IV. & Polydorum VIRGILIUM Hist. Angl. L. XX. Aquitani nequidquam per donationem Richardi II. a regno Angliæ separari volunt. Enimvero quod dicitur, non licere parti a corpore recedere, sic ut intra eosdem fines maneat, id hanc habet exceptionem, ni summa necessitas adegerit, ac aliter servari non potuerit, quam in alterius ditionem sese dedendo. Nam in omnibus ejusmodi conventionibus excepta videtur summa necessitas, quæ facultatem dat salutem suam quovis modo expediendi. Hinc nemo jure urbes reprehenderit, quæ ubi pro virili hostibus restiterunt, dedere se demum maluerunt, quam excidium pati (*b*). Scilicet qui ab initio in civitates coiverunt, jam antea per naturam jus habebant salutem suam quovis modo defendendi; Idque ut eo melius possent consequi, civitates subierunt. Eum finem ubi civitas ipsis præstare amplius nequit, censentur soluti vinculo, quo civitati tenebantur, ac recepisse jus suo sibi arbitrio consulendi. Ast ipsa civitas non habet aliud jus in membra sua, quam quod per eos, qui eam initio constituerunt, est concessum. Hæc quemadmodum singulis defensionem promittit sub exceptione, nisi magna necessitate impediatur; ita ubi isthæc ingruerit, non amplius intelligitur prohibere, quo minus quilibet, quantum potest, saluti suæ prospiciat. Nam licet quidem directe perdere membrum aliquod, ut totum corpus servetur, quia membrum non vivit, nisi vita corporis: at membra corporum moralium etiam seorsim existere atque vivere possunt, adeoque in hæc corpori tantum juris non erit, quantum in illa. Quod si autem rex necessitate adactus cum hoste validiore pacem hac lege fecerit, ut ipsi certam regionem concedat, quæ tamen isti cessioni contradixit; arbitramur, debere quidem ipsum ex eadem sua præsidia deducere, & non impedire, quo minus victor ejus possessionem apprehendat. Haudquidquam tamen eandem cogere poterit (*c*), ut omnino sese in alterius ditionem tradat. Neque illa regio ulla obligatione videtur impediri, quo minus, si viribus suis confidat, se occupare volenti resistat, aut peculiarem deinceps civitatem constituat. Sicuti, cum pacto urbem Nisibin cederet Persis Jovianus Imperator, cives obsecrabant, ut propriis viribus patriam sibi sedem defendere liceret; apud AMMIANUM MARCELLINUM L. XXV. c. 12. & ZOSIMUM L. III. Igitur ejusmodi pacto rex quidem & populus jus suum ad istam regionem amittunt: victor autem ex ipsius consensu & fide data in eandem legitimum imperium nanciscitur. De cætero quod

(*a*) Vid. supra L. VII. c. 6. §. 15. in fine, & c. 7. §. 11. H.

(*b*) Vid. supra L. VII. c. 8. §. 10. H.

(*c*) Plane ut de cive innocente diximus supra c. 2. §. 5. H.

quod aliqui jactant (a) vel de omnibus (b) regnis, vel de uno aliquo; bona coronæ inserta, seu uti loquuntur, incorporata, nulla ratione posse alienari, nec longissimum temporis tractum, alteriusque quietam possessionem impedire, quominus vindicari semper queant: id sine dubio vanum est. Multo autem ineptius, uni alicui regno ejusmodi privilegium assertum ire; ut ipsum quidem aliis sua eripere possit, sed quæ semel arripuerit, nunquam ullo modo ab eodem iterum separari queant.

§. X. Ex dictis quoque intelligitur, regi non esse licitum citra consensum populi regnum suum deinceps tanquam feudum ab altero recognoscere (c) sub onere commissi ex felonia, aut ut deficiente familia ad seniorem illud devolvatur. Nam isthac lege facta infeudatio pro alienatione conditionali habetur. Sicut & vice versa populus irritam potest reddere remissionem homagii, quam rex vasallo fecit sine populi consensu. Sed & hoc consequitur, non posse regem alteri pignori opponere partem imperii, sic ut ejus administratio, & naturalis possessio tantisper sit penes creditorem, citra consensum populi, partisque oppignorandæ, multoque minus si sit adjecta lex commissoria. Cujus rei ratio non ea solum est, quod pignoris dationem frequenter alienatio soleat (d) comitari; sed etiam quia populus, regem ultro constituens, ab ipso voluit gubernari non abs quovis alio. Et illi, qui in populum unum coiverunt, in plures particulas ut discerperentur, noluisse præsumuntur.

§. XI. Sed & illud manifestum est, citra consensum populi non posse a rege alienari bona ipsi assignata, ut ex istorum reditibus tolerarentur Reipublicæ aut regiæ dignitatis onera. In istis enim bonis non nisi ususfructus regi competit, qui haudquidquam ad jus alienandi sese extendit (e). Etsi forte rex sibi ad vitam suam satis prospectum judicet: tamen post ipsum alio rege populus opus habet, qui & ipse pro dignitate est sustentandus. Et tamen hic accurate distinguendum inter ipsa bona, seu patrimonium populi, & eorum fructus. Ista quippe alienare regi vetitum: circa hos libera ipsi disponendi facultas. Sic ubi in patrimonio regni sit jus alluvionum, id in alium transcribere regi non licet. Sed quo minus circa partes per alluvionem appositas pro lubitu disponat rex, utpote quæ in fructu sunt, nihil prohibet. Sic jus confiscandi est in patrimonio, bona confiscata in fructu. Illud Reipublicæ proprium; hæc ad regem pertinent. Potest nihilominus rex, cui potestas competit ex causa tributa nova proprio arbitrio indicendi, partes patrimonii publici, necessitate exigente, pignori opponere. Nam sicuti pnpulus tributa ab ejusmodi rege ex causa indicta tenetur solvere; ita & rem ex causa pignori oppositam luere: cum perinde sit, an cives pecuniam contribuant, ne talem rem pignori exponere necessum foret, an pecunia post collara eandem redimant. Ubi illud manifestum est, singulos cives non esse istius pecuniæ debitores (f), etsi ad eam exsolvendam quisque suam portionem debeat conferre. Vid. Seneca de Beneficiis L. VI. c. 20. (g) Sic & ubi rex ex privato patrimonio in usum Reipublicæ quædam erogaverit, merito

(a) Videatur AUCTOR Vindiciarum S. Romani Imperii & viciosæ Europæ contra Pradium fere per tot. & præsertim c. 15. H.

(b) Vid. nota GRONOVII ad Grotium L. II. c. 6. §. 6.

(c) Quare videmus infeudationes ejusmodi, inconsultie populie factas, ab ipsierescissas esse. Quod exemplie probat H. GROTIUS L. II. de J. B. & P. c. 6. §. 9. Conf. *Libr. meum de Feudis oblatis Part.* 2. §. 27. H.

(d) Exemplum vid. apud Joann. Isaac. PONTANUM L. VII. Histor. Danic. ad A. MCCCXXXII. Adde etiam pignora talia difficulter recuperari. Anno MDCXXIV. Fœderati Belgæ Compendii fœdus ioituri cum Rege Galliæ, recusabant firmum aliquod oppidum supponere pignori, oondum obliti, quanta cura, sollicitudine animique providentia Britannorum manibus pignori data oppida eripuerint. Ut memorat Leo ab ARCINA in Histor. Pac. Belgicæ. Adde de Orcadum Scotie oppignoratarum redemtione, quæ acta a Danis, Thormodum TORFFÆUM Histor. Orcadens. L. II. & III. H.

(e) Rupertus Archiepiscopus Coloniensis plurima oppida & castella ed mensam Episcopalem pertinentia a decessore oppignorata revocavit. TRITHEMIUS Chronic. Spanhem. ad A. MCCCCXLVIII. Adde Joann. a SANDE L. III. Decis. Frisicar. tit. 4. def. 1. MEVIUM Conf. 27. H.

(f) Sunt enim aliud civites, aliud singuli de civitate. Vid. supra L. VII. c. 2. §. 13. H.

(g) SENECA de Benefic. L. VI. c. 20. *Si quis Patriæ meæ pecuniam credat, non dicam me illius debitorem, nec hoc æs alienum profitebor aut* can-

rito patrimonium publicum eo nomine hypothecæ loco eidem judicabitur obstrictum, quousque a populo debitum illud expungatur. Isthæc tamen omnia ita locum obtinent, nisi lex fundamentalis aut capitulatio aliter hic disposuerit, & regis populive jus auxerit, aut restrinxerit. Add. GROTIUS dd. ll.

candidatur, aut reus: ad exsolvendum tamen hoc portionem meam dabo. Add. GROTIUS L. III. c. 2. §. 1. num. 2.

CAPUT VI.

DE JURE BELLI.

CUM non minus singuli in libertate naturali viventes, quam civitates a natura concessam habeant facultatem sese contra vim injuste intentatam defendendi, ac jura sibi ab aliis læsa aut denegata per vim asserendi: conveniens puto fuerit prius dispicere, quæ bella singulorum & civitatum habeant communia; dein, quæ hisce sua natura aut moribus gentium sint propria.

§. II. ID IGITUR legi naturali maxime congruit, ut ne quis alteri citra jus noxam, damnumve inferat; utique invicem ab hominibus officia humanitatis exerceantur, ac inprimis illa ultro præstentur, de quibus peculiariter convenit. Quod ubi mortales invicem observant, pax dicitur; quæ est status humanæ naturæ quam maxime conveniens (*a*), & ad eam conservandam idoneus, cuique constituendæ ac servandæ lex naturæ potissimum hominibus est insita. Add. POLYBIUS L. XII. c. 14. Imo pax est status humanæ naturæ, ut tali, proprius, quippe quæ oritur ex principio, quod homo præ brutis peculiare habet; cum bellum ex principio surgat, quod hominibus & brutis commune est. Scilicet & bruta instinctu

(*a*) Supra L. II. c. 2. §. 5. & sequ. c. 3. §. 15. sequ. H.

ftinctu naturali fefe vi defendere ac confervare nituntur (*a*). Pacis autem indolem folus homo intelligit. Iftius enim eft ultro quid alteri præftare, & a lædendo abftinere intuitu alicujus obligationis, quæ eft in me, & juris, quod eft in altero; quæ citra rationis ufum intelligi nequeunt. Equidem præftant jumenta dominis fuis minifteria, fed ex metu plagarum, aut illecebra pabuli, non ex aliqua obligatione, cujus fenfus in ipfa non cadit. Abftinent quoque bruta a lædendis hominibus, aliifque beftiis, fed vel ob imbecillitatem, vel quod in iis nihil inveniant appetitui fuo congruum. Quædam denique blandiuntur invicem, aut opitulantur, fed ut ad illud fe teneri non intelligant. Facit quoque huc illud QUINTILIANI Declam. 9. *Natura præter cætera animalia induit noftris pectoribus quandam focietatem, quæ mutuo gaudere congreffu, contrahere populos, condere urbes edocuit, & cum mentibus noftris varios impofuerit motus, nullum profecto meliorem benevolentia tribuit affectum. Quid enim foret humano genere felicius, fi omnes effe poffent amici? Non bella, feditiones, latrocinia, lites, cæteraque mala, quæ hominibus ex feipfis nata funt, fortunæ acceffiffent. Id quia nimium Deo vifum eft, at certæ honeftis convenire mentibus, fidem colere, amoris gratiam referre, omnibus temporibus, omnibus gentibus præcipuum, & quodammodo facrum fuit.* Nihilominus ipfi quoque homini licitum, & quandoque neceffarium fit bellum (*b*), quando nempe alter dolo malo noxam mihi intentat, aut debitum detrectat. Tunc enim proprie falutis cura mihi poteftatem facit quoquo modo, etiam cum læfione violatoris, me ac mea afferendi atque defendendi; *aut jus per vim extorquendi, quod amice impetrari nequitum eft*, uti apud DICTYN CRETENSEM L. II. (c. 21. p. 41. Ed. Amft. 1702.) loquitur Ulyffes. Huc etiam facit illud MAXIMI TYRII Differt. 14. Φαίνεται τοίνυν ὁ πόλεμος τοῖς μὲν δικαίοις ἀναγκαῖος, τοῖς δὲ ἀδίκοις ἑκούσιος. *Unde concluditur, bellum probis neceffitate imponi, fponte fufcipi ab improbis.* Add. BOECLERUS ad Grot. L. I. c. 3. §. 1. Accedit, quod natura non folum acerbum injuriarum fenfum animis hominum indidit, ut abhorreant injuriis aliorum vexari, fed & manuum agilitate ac robore corpus armavit, ne eafdem impune cogerentur tolerare. Ita tamen natura permittit bellum, ut id gerens pro fine fibi conftituere pacem debeat (*c*). ARISTOTELES Nicom. X. c. 6. *Bellum gerimus, ut in pace degamus. Nemo enim eft, qui bellum expetat, vel apparatum bellicum faciat bellandi caufa. Sanguinarius enim prorfus quidam effe videretur, fi amicos ea caufa fibi hoftes redderet, ut pugnæ & cædes orirentur.* THEMISTIUS Orat. 10. Πολέμου ἆθλον εἰρήνη. Καὶ στρατεύονται διὰ ἀνάγκην; οὐχ ἵνα διὰ τέλους στρατεύωνται ἀλλ' ἵνα ἀσφαλῶς ἡσυχάσωσιν, *Belli pretium pax eft. nec vero bella fufcipiunt, quibus id neceffe eft; ut perpetuo bellum gerant, fed ut tuto in otio ac quiete effe poffint.* TACITUS H. IV. (c. 76. num. 3. Ed. Reg.) *Nemo adeo in arma promtus, ut non idem pretium quietis, quam periculi malit.* Inde nequidquam probaveris, in quos cadit illud SILII ITALICI L. III. (v. 330. 331. Ed. Cellar.) *Nec vitam fine Marte pati, quippe omnis in armis Lucis caufa fita, & damnatum vivere paci.* Præterea etfi qui me læfit, ftatim mihi præbeat poteftatem, quantum in fe, bellum adverfus ipfum fufcipiendi, circumfpiciendum tamen eft, quantum boni aut mali in me aut alios, qui me non læferunt, probabiliter fit redundaturum. Quæ enim injuriæ falutem meam non penitus evertunt, eas bello perfequi non debeo, fi vel in me meofque exinde graviora incommoda, quam commoda funt oritura; vel fi aliis quibufcum pax adhuc colitur, occafione mei belli tanta damna fit eventura, quæ per ejufmodi injuriæ, qualis mihi illata eft: inultam tolerantiam

ex

(*a*) Quæ fere fententia fuit LACTANTII Div. Inftit. L. V. c. 17. num. 30. Edit. Cellarii. *In omnibus enim videmus animalibus, quia fapientia carent, conciliatricem fui effe Naturam. Nocent igitur aliis, ut fibi profint, nefciunt enim, quia malum eft, nocere. Homo vero, qui fcientiam boni ac mali habet, abftinet fe a nocendo, etiam cum incommodo fuo: quod animal irrationale facere non poteft: & ideo inter fummas hominum virtutes innocentia numeratur.*

(*b*) Supra L. II. c. 5. §. 1. H.

(*c*) Τέλος γὰρ ὥσπερ εἴρηται πολλάκις εἰρήνη μὲν πολέμου, σχολὴ δ' ἀσχολίας. ARISTOTELES Politic. L. VII. c. 15. *Bellum autem ita fufcipitur, ut nihil aliud, nifi pax quæfita videatur.* CICERO de Offic. L. I. c. 23. *Juftum eft bellum, Samnites. quibus nulla nifi in armis relinquitur fpes.* LIVIUS L. IX. c. 1.

lege humanitatis debebam avertere. Adeoque injuriam sibi illatam, ex qua vindicata majus malum exsurgere judicatur, quam bonum, recte & laudabiliter quilibet bello persequi omittit.

§. III. Justorum bellorum causæ (*a*) ad hæcce capita revocari possunt; ut nos & nostra servemus ac tueamur contra alios, qui nos lædere, aut hæc intercipere aut perdere conantur; aut ut, si qua ab aliis nobis ex jure perfecto (*b*) debentur, asseramus, ubi ultro isti eadem præstare detrectant: aut denique ut illatorum nobis per injuriam damnorum reparationem obtineamus, cautionemque de non offendendo in posterum ab eo, qui nos læsit prior, extorqueamus. Unde resultat divisio inter justa bella (*c*) offensiva, defensiva, & quorum hæc arbitramur esse, quibus defendimus & retinere laboramus, quæ nostra sunt; illa autem, quibus extorquemus debita, quæ nobis abnegantur, aut injuste erepta recuperatum imus, cautionemque in posterum quærimus. Quanquam & aliquando favor defensionis ab illius partibus stat, qui prior arma alteri infert; puta si quis subinde repentinis, & vagis incursibus fuerit vexatus, refugo ad ipsius adventum hoste; aut si quis hostem invasionis jam certum per celeritatem oppresserit, dum ille adhuc in apparando bello est occupatus. Vid. Justinus II. 3. 12.

§. IV. In universum autem (*d*) causæ bellorum inprimis offensivorum liquidæ debent esse, neque dubii quidquam habere (*e*). Solent quippe hic sæpenumero provenire dubia partim ex ignorantia facti, quando non liquido constat, an quid factum sit, nec ne, aut quo animo factum, partim ex obscura comparatione stricti juris cum lege caritatis; partim ex illiquida proportione utilitatum, quæ ex bello suscepto aut omisso resultare sunt aptæ. Hic igitur neque ita temere etiam illiquida prætensio jactanda: neque tamen statim ad arma provolandum (*f*). Sed triplici potissimum via tentandum, ne res in arma erumpat; colloquio inter partes aut eorum mandatarios inito (*g*); provocatione (*h*) ad arbitros (*i*), aut denique sorte (*k*). Valerius Flaccus (Argonaut.) L. V. (v. 363. & seqq.) *An nullas præferre preces, nec fœdera regis Ulla sequi; cæca sed cuncta impellere pugna Debuimus? sic Thraces agunt*. Vid. Grotius L. II. c. 23. §. 7. 11. (Præcipue (*l*) autem hæc via tentanda illi, qui petit, quippe cum possessionem cum aliquo titulo favor utique comitetur.) Sed utut liquida sit belli causa, cordato tamen viro,

(*a*) Ἐπειδὰν πόλεμον ποιώμεθα, ὅ τι ἐγκαλοῦντες ἀλλήλοις πάθημα, ἐρχόμεθα ἐπὶ τὸ πολεμεῖν . . . ἐξαπατώμενοί τι, ἢ βιαζόμενοι ἢ ἀποστερούμενοι. *Quando bello inferimus, de injuria querri solemus, quæ nobis ab iis illata sit, contra quos arma gerimus ..... Dicimus enim, fraudem nobis factam, nostrave intercepta esse bona vel vim.* Recte autem ab AUCTORE hoc loco omittitur bellum Punitivum; quia punire non est Paris, quales sunt belligerantes, sed Superioris. Vid. supra c. 3. §. 4. nota 3. Unde nec falsæ religionis causse bellum inferri potest. Vid. BUDDEUS de Expeditionibus Cruciatis inter ejus Select. Juris Naturæ & Gentium p. 97. & seqq. neque proinde Inquisitionis exstirpandæ causse bellum Principibus Protestantibus suederi potest, quod fecit Cl. BARBEYRACUS in nota 1. Dei enim injuriæ Deo curæ sunt.

(*b*) In casu tamen necessitatis jus imperfectum mutetur in jus perfectum, ita, ut is, qui præstare nobis quod petimus recuset, justam belli caussam suppeditare videatur. Vid. L. III. c. 3. §. 5. nota 1.

(*c*) Conf. Observat. Halenses T. IV. Obs. 8. & GUNDLINGII Jus Naturæ p. 94. §. 6.

(*d*) Satis perfunctorie jura belli tractavit AUCTOR, sine dubio, quoniam, quæ dici de iis poterant, satis accurate dicta erant a Summo Viro, HUGONE GROTIO. Distinguit is L. II. c. 1. §. 1. & c. 22. caussas bellorum in *justificas* & *suasorias* de quibus quæ differit, describere supervacuum putemus, quum liber ejus in omnium manibus sit. In Compendio præterea hæc omnia legi possunt apud BUDDEUM Philosophiæ Practicæ P. II. c. 1. sect. 2. §. 2. & seqq. Add. ejusdem Jurisprudentiæ Histor. Specimen §. 82. & seqq. ubi justitia bellorum Romanorum expenditur.

(*e*) Conf. Lib. I. c. 3. §. 7. 8. & GROTIUS L. II. c. 23. §. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Quæri porro solet, *An detur bellum utrinque justum?* quam quæstionem recte negat BUDDEUS in Philosoph. Pract. d. l. §. 16. quoniam fieri nequeat, ut pari jure alter rem petat, alter neget. Fit tamen, ut alteruter in ignorantia invincibili injustitiæ caussæ suæ versetur, quo casu exceptio adest a regula, & utrinque justum bellum dicendum videtur. Vid. GROTIUS L. II. c. 23. §. 13.

(*f*) Supra L. II. c. 5. §. 3. H.

(*g*) Vid. supra L. V. c. 13. §. 3. & GROTIUS L. II. c. 23. §. 7.

(*h*) Vid. supra L. V. c. 13. §. 4. & seqq.

(*i*) Supra L. V. c. 13. §. 3. H.

(*k*) Vid. supra L. V. c. 9. §. 2. 3.

(*l*) Adjicitur hæc periodus ex AUCTORIS Officiis hom. & civ. L. II. c. 16. §. 5. Add. GROTIUS L. II. c. 23. §. 11. 12.

ro, antequam in arma ruat, probe sunt expendenda, quæ monet GROTIUS L. II. c. 24. Nec minus cogitandum, magnam esse stultitiam tam singulorum, quam civitatum, quod rebus integris conciliari nequeant. Ἐπὴν δὲ κακῶς ἀλλήλους διαθῶσιν, οὐδενὸς διαλύοντος αὐτοὶ διέστησαν; *Sed ubi alteri alteros mali multarint, nemine dirimente ultro discedunt*. ISOCRATES Orat. ad Philippum. (p. 154. Ed. Min. Paris.)

§. V. INJUSTAS bellorum causas recenset GROTIUS L. II. c. 22. quarum aliquæ improbabiles plane sunt; aliquæ colorem, licet sat dilutum, habent. Ad priorem classem refertur avaritia (*a*), ac libido superflua habendi, ambitio & dominandi cupido, ardorque famam ex oppressione aliorum quærendi. Inter quas tamen illam studiose velut sordidi animi indicem solent dissimulare; hanc autem non pauci sub specie magnanimitatis venditant, *regiam laudem vocantes de alieno certare*. Cum tamen omnes reges sibi dictum credere debeant illud Philisci ad Alexandrum: Δόξης φρόντιζε, ἀλλὰ μὴ ἴσο λοιμὸς, καὶ μὴ μεγάλη νόσος, ἀλλὰ εἰρήνη καὶ ὑγιεία. *Ad gloriam incumbe, verum ne sis pestis, vel magnus aliquis morbus, sed pax & sanitas.* Quanquam enim Deus bello soleat uti velut purgatione generis humani, sicut apud EURIPIDEM Helena (v. 38. & seqq.) Jupiter dicit collisisse Græcos & Phrygas, ὡς ὄχλου βροτῶν πλήθους τε κουφίσειε μητέρα χθόνα, *ut turba mortalium & multitudine levaret terram matrem*, eo proposito tamen ipsos principes in bella ruere, si nulla alia causa subsit, nefas est. Et tamen Ebræi permissum sibi crediderunt (*b*), ad augendam majestatis Israeliticæ amplitudinem, citra aliam causam bello ex sententia Synedrii indicto alios populos invadere, ipsosque cum rebus suis in potestatem redigere. SELDENUS de J. N. & G. L. VI. c. 3. & 12. (*c*) Ad posteriorem (*d.*) classem spectat *metus* ex vicini viribus ac potentia collectus; & *ubi velle putant, quodcunque potest*. LUCANUS L. III. (v. 100. 101.) Qui solus tamen ad justam belli causam non sufficit (*e*), nisi de animo nos lædendi certitudine moraliter evidenti constet. Nam incerta periculi suspicio id quidem suadere potest, ut mature tibi præsidia circumponas; non jus facere, ut prior vim adhibeas, ne ad hunc quidem finem, ut realem, quam vocant, cautionem de non offendendo alter præstet. GELLIUS L. VII. c. 3. *Gladiatori composito ad pugnandum pugnæ hæc præposita sors est, aut occidere, si occupaverit, aut occumbere, si cessaverit. Hominum autem vita non tam iniquis, neque tam indomitis necessitatibus circumscripta est, ut idcirco prior injuriam facere debeas, quam nisi feceris, pati possis*. Quandiu enim quis alterum non læsit, nec manifeste in læsione apparanda deprehenditur, (inchoata enim injuria quandoque non minus, quam perfecta bello vindicari potest;) is in posterum quoque officium facturus præsumi debet, præsertim ubi verbis & fide data id confirmet. Abs tali realem cautionem per vim extorquere iniquum fuerit; cum is hoc modo deteriore quam nos conditione esset, dum is utique nuda nostra fide adquiescere cogitur. Cæterum posita justa bellandi causa, gliscens nimium vicini potentia in deliberationibus super bello magnum habet momentum: cum experientia compertum sit, plerisque una cum viribus etiam dominandi libidinem crescere. Add. CUMBERLAND de Leg. nat. c. 2. §. 15. in fine. Et BACO Sermon. fidel. c. 19. SENECA Oedipo, (v. 542. 543.) *Stat ingens arbor, atque umbra gravi sylvas minores urget*. PROCOPIUS Hist. Goth. L. IV. *Gravis per naturam hominibus, quæcunque in vicino modum excessit potentia, & ad inferendas injurias parata. Neque enim deesse possunt præpollentibus, quas in finitimos, quantumvis innoxios obtendant bello cau-*

(*a*) Frequens causa. PLATO Phædone Διὰ γὰρ τὴν τῶν χρημάτων κτῆσιν πάντες οἱ πόλεμοι γίγνονται. *Omnia enim bella pecuniarum gratia fiunt*. Cerialis apud TACITUM IV. Histor. 74. *Aurum & opes præcipuæ bellorum causæ*. Vid. FREINSHEMIUS ad Florum L. I. c. 11. n. 2. H.

(*b*) Hausit hæc Seldenus ex traditionibus Talmudistarum, quæ neque cum Hebræorum institutis, neque cum eorum historia congruunt. Vid. insignis Josephi locus L. II. adversus Apionem. H.

(*c*) CICERO de Offic. L. I. c. 19. *Sed ea animi elatio, quæ cernitur in periculis & laboribus, si justitia vacat, pugnatque pro salute communi, sed pro suis commodis, in vitio est: non enim modo id virtutis non est, sed potius immanitatis, omnem humanitatem repellentis.*

(*d*) V. L. II. c. 5. §. 6. & Offic. hom. & civ. L. I. c. 19. ubi caussæ bellorum injustæ recensentur.

(*e*) Supra ad L. II. c. 5. §. 6. H.

caussas. Herodes Orat. de Republica, (p. 224. init. Edit. VVech.) Οἱ πλησίον οἰκοῦντες οὐκ ἄχθονται στασιαζόντων τῶν πλησίον. οἱ μὲν ἀσθενέστεροι, ὅπως ἂν μὴ ἄρχωνται· οἱ δ' ὅμοιοι τὴν δύναμιν, ὅπως ἂν κρείσσονες γένωνται· οἱ δ' ἰσχυροὶ, ὅπως ἂν ῥᾳδιέστερον ἄρχωσι. *Qui prope habitant vicinorum seditionem non moleste ferunt: imbecilliores ne jugum subeant: pares viribus, ut potiores fiant; superiores, ut imperium obtineant facilius*. Polybius L. I. c. 83. Οὐδενὶ χρὴ τηλικαύτην συγκατασκευάζειν δυναστείαν, πρὸς ἣν οὐδὲ περὶ τῶν ὁμολογουμένων ἐξέσται δικαίων ἀμφισβητεῖν. *Nemini tanta est adstruenda potentia, ut cum eo postea de tuo quamvis manifesto jure disceptare ex aequo non queas*. Appianus Alexand. Lybico, (p. 32. Ed. Steph.) Εἰ καὶ φίλος ἐστὶ, οὐ χρὴ στρέφεσθαι οὐδ' ἐκεῖνον ἀμέτρως. *Tametsi amicus est, tamen ne ipse quidem augendus supra modum*. *Utilitati* par cum necessitate jus in res alienas dare, impudens foret; uti Athenienses jactant apud Thucydidem L. I. (c. 76. Ed. Oxon.) *Æquitatem nemo unquam tanti fecit, ut oblatam occasionem aliquid vi consequendi ob eam e manibus dimitteret*. Praesertim cum revera generi humano inutilissimum sit futurum id juris introduci, ut quod mihi utile videtur, alteri etiam invito possim per vim eripere. Nam in me quoque eandem licentiam alii sibi asserent, quam ipse in eosdem sumo. De reliquis praetextibus, qui dicto loco adducuntur, idem est sentiendum. Sicuti nec nobis probatur illud Baconis de Verulamio de Augment. scient. quod ad bellum Americanis inferendum putat sufficere, quod isti possint intelligi, velut per ipsum jus naturae proscripti, ideo quia apud illos sit consuetudo sacrificandi, homines, & humanas carnes manducandi. Ubi distincte considerandum fuerit; An princeps Christianus Indos tanquam a natura proscriptos bello possit invadere, tantum quia carnibus humanis, tanquam alio cibo, vescuntur (*a*). An ideo, quia carnibus hominum suae religionis vescuntur. An, quia carnibus exterorum vescuntur? Circa quos iterum disquirendum, an illi extranei accedant tanquam hostes & praedones? an vero veniant tanquam hospites innoxii, aut vi tempestatum compulsi? Nam in hoc ultimo tantum casu jus belli est illis, quorum cives ita crudeliter habentur; in caeteris non item (*b*).

§. VI. Est & hoc omnibus bellis commune, ut, quanquam proprius ipsorum modus ac velut genius sit vis terrorque: dolo tamen aut fraude adversus hostem liceat uti; modo perfidia, pactorumque, & datae fidei violatio absit. Agesilaus apud Plutarchum (Apophtegm. Lacon. p. 209. B.) *Fidem in foedere fallere nihil aliud est, quam Deos contemnere: hostium vero circumventio non modo cum justitia, sed & cum magna laude, & jucundo conjuncta est compendio* (*c*). Et huc proprie pertinet illud Cleandridae apud Polyaenum Strat. L. II. (c. 10. n. 5.) Ὅπου μὴ ἐξικνεῖται ἡ λεοντῆ, ποτὲ δεῖ καὶ τῆς ἀλωπεκῆς προσάπτειν. *Qua leonina non pertingit, vulpina est assuenda*. Silius Italicus L. I. (v. 219.) *Et metuens nudo sine fraudibus ensi*. Add. Xenophon Cyroped. L. I. (c. 6. §. 19. Ed. Oxon.) Livius L. XLII. c. 47. Grotius L. III. c. 1. §. 6. & supra L. IV. c. 1. §. 12. 19.

§. VII. Ut autem recte intelligatur, quousque per vim in hostem ejusque res liceat grassari, observandum est, aliter se habere licentiam in hostem, prout simpliciter ex statu hostilitatis oritur, aliter prout ipsam mansuetudo legis naturalis temperare jubet. Scilicet cum exhibitio officiorum pacis ex lege naturae mutua debeat esse; qui prior illa adversus me abrupit, me quoque quantum in se absolvit a praestandis officiis pacis; eoque dum hostem sese meum profitetur, licentiam concedit vim contra ipsum exserendi in infinitum (*d*), aut quantum mihi videatur. Praesertim cum finis belli, sive offensivi sive defensivi, citra licentiam hanc, si necessum foret, vim adversus hostem

intra

(*a*) Ubi rursus rectissime se habet AUCTORIS sententia. Etsi enim injustum & inhumanum sit, carnibus humanis vesci: tamen hujus injustitiae vindictam a gentibus hisce non vicini aut populi peregrini, petunt, sed Deus exigit. Vid. nota 1. ad §. 3.

(*b*) Nam ἀνθρωποφαγία sola non est justa bellandi causa. Vid. supra c. 3. §. 7. H.

(*c*) Ἔστι τοῖς φίλοις Ἀποφαινόμενοι μηδὲ ἀδίκως, ἀσεβεῖς· τοὺς δὲ πολεμίους παραλογίζεσθαι οὐ μόνον δίκαιον καὶ ἔνδοξον, ἀλλὰ καὶ ἡδὺ καὶ κερδαλέον.

(*d*) Supra L. II. c. 5. §. 3. in med. H.

intra certum modum, & citra ultima sistere, obtinere nequeat. Quam ob caussam etiam condicta bella aliquod instar contractus talis habent; tenta quid ipse valeas, ego itidem omnia experiar. Atque istud obtinet non solum, si ipse hostis adversus me in infinitum grassari instituerit, sed & si forte citra extrema in me injurius esse velit. Neque enim alter majus habet jus mediocrem, quam gravissimam injuriam intentandi. Inde non solum eousque vim licet in hostem adhibere, quoad ego periculum ab ipso mihi intentatum depulero, aut quod injuste mihi eripuerat, vel præstare detrectabat, recuperavero, aut extorsero; sed & ad cautionem in posterum obtinendam progredi possum. Quam dum alter per vim sibi patitur extorqueri, satis ostendit sibi superesse animum etiam in posterum injurias mihi inferendi. Neque vero semper injustum est, pro minori malo majus reponere. Nam quod quidam objiciunt, retributionem fieri debere proportionate; locum duntaxat habet in tribunalibus, ubi pœnæ a superioribus infliguntur. Ast quæ mala jure belli inferuntur, proprie pœnarum rationem non habent (*a*); quippe quæ nec a superiore ut tali proficiscuntur, nec ad emendationem lædentis aut cæterorum directe tendunt, sed ad defensionem atque assertionem salutis ac rerum juriumque meorum. Cui fini licet adhibere media, quæcunque videbuntur commodissima contra talem, qui injuria sua effecit, ut nulla a me ipsi injuria posfit inferri, quousque denuo inter nos convenerit de omittendis in posterum læsionibus. Ast vero lex humanitatis non id solum considerari vult, quid hostis citra injuriam possit pati, sed & quid humanum, adde & generosum victorem facere deceat. Unde curandum, ut, quantum ejus fieri potest, & nostra defensio atque securitas in futurum admittit, quæ hosti inferuntur mala temperentur ad eum modum, quem in taxandis delictis, aliisque litibus forum civile solet sequi. De quo temperamento prolixe agit GROTIUS L. III. c. 11. seqq. ad 16. Sicuti & ad licentiam bellicam intelligendam non parum faciunt tres illæ regulæ ab EODEM traditæ L. III. c. 1. §. 2. 3. 4. Sæpe quoque, ut licentiam bellicam temperemus, anceps belli alea suadet, ne quæ ipsi edidimus exempla, conversa fortuna in nos statuantur. Vid. DIODORUS SICULUS L. XIV. c. 47. VIRGINIUS Æn. X. (v. 533.) *Belli commercia Turnus Sustulit ista prior, jam tum Pallante peremto.* Huc facit, quod apud Anton. GRATIANUM de Bello Cyprio L. V. refertur, cum Columna captos in prælio ad Naupactum Turcas Romæ liberaliter haberi præciperet, ad Mehemetem versus, discite, inquit, a nobis humanitatem, qui tam acerbe ac tam crudeliter sævire atque habere Christianos captivos soletis. Cui barbarus: Ignoscere nobis debes, inquit; neque enim capi & in hostium potestatem venire, hactenus nostrorum fuit, & tantum facere captivos, non etiam esse, Turcæ didicimus. Quid autem liceat in eos, qui hosti res duntaxat subministrant (*b*), IDEM docet L. III. c. 1. §. 5. & cap. 17. (*c*)

§. VIII. VIDEAMUS de quæstionibus quæ peculiariter spectant bellum a civitatibus, earundemque rectoribus gestum. Ubi ab initio observandum, jus belli, quod statum naturalem comitatur, singulis (*d*) in civi-

(*a*) Supra c. 3. §. 7.

(*b*) Distinctio, quam Grotius ibi adhibet, multis placuit. Vid. MARQUARDUS L. I. de Jure mercat. c. 15. §. 14. Potius videtur, merces quascunque, quæ in bellis usum habent, etsi & extra bellum, ad hostem portare non licere: adeoque illas tantum permitti, quæ usum in bello nullum habent, & luxum tantum instruunt. Exempla hujusmodi disceptationum habet etiam GROTIUS L. I. Hist. Belg. ad A. MDLXXXVIII. circa finem. Et L. VI. ad A. MDXCVII. ubi Elisabetha A. R. dicebat, *bond passurum sapientem ulla ope eum juvari, qui suo exitio immineat.* Conf. Richard. ZOUCHÆUM Part. II. Jur. Fecial. sect. 8. 9. 10. 11. 12. ZEVECOTIUS not. ad L. II. Flori c. 10. SELDENUS L. II. de Mari clauso c. 20. H.

(*c*) Quod plerumque ab iis fieri, solet qui *medii, non hostes, & Neutrales* dici solent. Vid. de juribus eorum BUDDEUS in Elem. Philos. Pract. P. II. c. 5. sect. 6. §. 36. & seqq. & BYNKERSHOEKIUS Quæstionum Juris Publ. L. I. c. 9. 10. Quod autem ad quæstionem attinet, *utrum gens non hosti, sive neutro impediri possit, quo minus commerciis cum hoste nostro vacet*, confer. Epistola Auctoris nostri in Jo. GRONINGII Bibliotheca universali librorum juridicorum p. 105. & Dissertatio BOECLERI inscripta. Quies in turbis p. 1004. collectionis Dissertationum ejus, quæ prodiit 1701.

(*d*) Non tantum privatis, sed etiam integris universitatibus, quæ dominationem populi, vel Prin-

civitate ademtum esse; adeoque singulis non amplius licere injurias sibi factas propria vi, proprioque arbitrio ulcisci, aut si quid sibi debitum denegatur propria violentia extorquere; sed super hisce magistratus est adeundus, cujus est læsis reparationem damni, cautionemque in futurum præstare, atque efficere, ut suo quisque jure potiatur. Huc facit *L.* 176. *D. de Reg. juris* (*a*). *L.* 11. *§. fin. L.* 12. *D. quod metus causa*. *L.* 7. *§.* 3. *D. Quod vi aut clam. L.* 14. *C. de Judæis & cælicolis*. Quanquam autem singulis in civitate quandoque concedatur licentia propriis se viribus defendendi (*b*). Nam jus belli gerendi hoc utique continet, ut proprio ex judicio bellum possit suscipi, idque quo usque visum fuerit geri, & per pacta cum hoste componi. Atque civibus vim propriam expedire indultum duntaxat in periculo inevitabili, nec ulterius (*c*), quam idem fuerit depulsum. Sicuti nec necessum est, ut per pacta privatorum pax inducatur, cum eam summi imperii auctoritas jam tum satis sanciat. Quin si vel maxime inter privatos reconciliatio intervenit, ea tamen non impedit, quo minus integrum sit magistratui injuriam vindicare, quæ civium rixæ causam præbuit. Interdum tamen contingit, ut singulis redeat jus defensionis, quale in libertate naturali est; puta si quis deveniat in loca, quæ ad nullam civitatem pertinent (*d*), sed in primæva adhuc communione subsistunt. Ubi tamen videndum, an quis ibi a suo cive, an vero ab alio invadatur. Priori enim casu præsens duntaxat periculum vi potest depelli, persecutio injuriæ ad communem dominum deferenda; nisi forte appareat, invasorem istum in patriam non reversurum; nec iste domi habeat, unde pro injuria satisfacere queat. Ab extraneo autem si quis in ejusmodi loco invadatur, non prohibetur quidem ad extremum eundem persequi, ubi prævaluerir. Licebit tamen & istum deferre (*e*) apud ipsius civitatem, ibique satisfactionem & pœnam exigere, adhibita quoque interventione propriæ civitatis, quæ, ubi civi suo justitia denegatur, jus nanciscitur violento modo satisfactionem civi suo præstandi (*f*). Unde si quis oceano libero invadatur, non semper necessum habet vim propriam ultra depulsionem periculi expromere; cum invasori, ubi ad suos iterum appulerit; actio in sua civitate intentari queat. Sed & defensionem suo arbitrio instituere quis potest, si judicis auctoritatem cives neglexerint, aut judex aperte justitiam administrare detrectet (*g*); præsertim si extra territorium civitatis excedat. Quod si tamen judex tempora Reipublicæ prætendat, & ut persecutionem mearum injuriarum differam, aut Reipublicæ condonem, hortetur, boni civis est, ipsius voluntati adquiescere.

§. IX. Frequens est distinctio belli in *solenne*, & *minus-solenne*; ad quorum illud requiritur, ut geratur auctore utrinque eo, qui summum habet imperium, & ut rite sit indictum. Minus solenne vocatur, quod denunciatum non est (*b*), aut quod in privatos geritur. Quorum illud spe-

Principis cujusdam subierunt. Veteres tamen Reges Persarum subditis suis jus mutui belli sæpe concedere solebant. V. Esther. IX. 6. ibique CLERICUS.

(*a*) Supra L. V. c. 13. §. 10. in not. H.

(*b*) Vid. supra L. II. c. 5. §. 7. 8.

(*c*) Supra L. II. c. 5. §. 4. & sequ. H.

(*d*) Insula deserta. H.

(*e*) Mansit enim talis in conditione subjectorum, licet tum in loco, neminis imperio obnoxio, versaretur. H.

(*f*) Repressaliis. Vid. infra §. 13. H.

(*g*) Vid. supra L. II. c. 5. §. 7. nota 1.

(*b*) Belli indictio publica & solennis quibusdam & inter eos Cl. BARBEYRACO in nota 1. non tantum Juris gentium voluntarii, sed etiam Naturalis videtur. Antequam enim manu & ferro res agatur, publica petendum esse, ajunt, quod nobis absit, aut quod abessa queramur, adeoque publice renunciandum esse amicitiæ. Imo ultra pergunt, & solam belli denunciationem non sufficere, existimant; verum præterea exigunt, ut exspectemus, donec alter, voluntatem suam declarando, significaverit, velitne petita præstare, an in negandis iis persistere. Verum, utut laudandum sit consilium, quod præcipiti consilio ad arma prolabi prohibet, sic Jure stricto id nemo desideret. Sufficit, privatim repeti, quod nobis vi & manu ademptum sit, & si manifesta negantis sit læsio & pertinacia, nihil est, quod, omissa solennitate indictionis, vim vi repellere impediat: quo ipso concidunt, quæ de exspectanda voluntatis declaratione, & præstolando, donec ea ad nos pervenerit, adferuntur. Neque tamen Jure solum Naturali, quod ratione nititur, sed etiam constanta usu gentium; adeoque Jura Gentium voluntario, necessitas deest huic instituto. Ecca enim bellum illud internecinum quod inter Hispanos & Belgas Fœderatos, quum hi Rempublicam liberam meditarentur per LXXX. circiter annos gestum est, absque

ſpeciem fere incurſionis aut latrocinii habet (*a*): hoc autem ex altera parte involvit crimen rebellionis, aut ejuſmodi vitæ genus, quod indignum aliquem faciat juſti bellatoris nomine. Sic & minus ſolennia ſunt bella civilia, quando civitas ita eſt diviſa, ut ex qua parte ſtet ſummum imperium, non ſatis appareat. Ubi circa bellum ſolenne eſt obſervandum, quod qui illud gerunt populi, eorumve rectores ab auctoribus juſti hoſtes vocari ſoleant, latronibus & prædonibus oppoſiti. Vid. *L.* 118. *D. de Verb. ſignif. L.* 19. §. 2. *L.* 21. §. 1. *L.* 24. *D. de Captiv.* CICERO Philippica IV. (c. 6.) *Ille eſt hoſtis, qui habet Rempublicam, curiam, ærarium, conſenſum & concordiam civium, & rationem aliquam, ſi res ita tulerit, pacis & fœderis.* Etſi non ſtatim civitas pro cœtu latronum habenda (*b*), quæ nonnulla injuſta velut publice recipit. Neque cœtus latronum civitatis dignationem ſortitur; licet ipſi inter ſe ſpeciem quandam juſtitiæ ſervent. Add. GROTIUS L. III. c. 3. §. 2.

§. X. HOC LOCO occaſione eorum, quæ a GROTIO L. I. c. 3. §. 4. traduntur, quæſtio movetur; an magiſtratui proprie dicto, ut tali, competat poteſtas belli gerendi? Id quod utique negandum. Cum enim bellum vel præcipuum ſit ex iis negotiis, quibus univerſa civitas periculo poſſit involvi, magiſtratui ut tali ex propria auctoritate de bello ſtatuendi poteſtatem dare idem eſt, atque eidem ſummum imperium tribuere (*c*). Vid. *L.* 7. *ad L. Juliam majeſt.* (*d*) Equidem id manifeſtum eſt, ubi magiſtratui ab ſumma poteſtate particula negotiorum publicorum exſequenda injungitur, eidem quoque id virium tributum intelligi, quantum muneri iſti obeundo ſit neceſſarium. Unde juris Romani ſcitum eſt, mixtum (*e*) imperium cohærere omni magiſtratui, qui juriſdictionem habet, qua tali; idque mixtum imperium definitur per poteſtatem modice coercendi refractarios ad tuendam juriſdictionem, & jus redditum exſequendum. Enimvero ſi qui juriſdictioni præeſt, magiſtratus vi cogat paucos quoſdam imparentes, haudquidquam bellum gerere eſt cenſendus. Vis quippe coactiva in ſubditos non eſt jus belli. Et bellum videtur geri inter æquales, aut qui tales ſeſe prætendunt eſſe. Quod ſi tamen refractariorum tantus ſit numerus, aut ex illorum

que ulla indictione a vi mutua cœpit. Guſtavus Adolphus ſine ulla publica belli denunciatione Germaniam invaſit, & Ludovicus quoque XIV. Rex Galliarum Hiſpanis anno 1667. bellum non indixit, etſi eos ditionibus, quas tenebant, exutum iret. Regis Poloniarum Auguſti II. quoque copiæ ſine ulla publica belli indictione Livoniam ingreſſæ ſunt ſub finem ſuperioris ſeculi. Conf. BYNKERSHOEKIUS Quæſt. I. Publ. L. I. c. 2.

(*a*) Legatus Anglicanus ad Imperatorem Moſcoviæ apud CAMDENUM Hiſtor. Eliſabeth. ad A. MDLXXXIII *Chriſtiani non eſſe, nec jure gentium licere indictas inimicitias exercere, & bellum gerere, priuſquam ille, a quo injuria eſt orta, moneatur, illatam injuriam exercere & ab injuria abſiſtere.* Idem mos Muſulmannorum, ut diſcimus ex LEUNCLAVII Hiſtor. Muſulmann. L. VIII. Moris autem hujus antiquitatem expoſuit BOECLERUS Diſſertat. de Manifeſtis & clarigatione Quanquam non deſint populi aut Reges, qui denunciatione uti noluerunt, ſi alter populus aut Rex ſciret, ſe, ut bello petatur, promeritum. Et ſane ut per Feciales bellum indicatur, eſt ſolennitas moribus gentium introducta: Cujoſmodi mores vim obligandi non habere, & eos non obſervantes tantum in numerum male moratorum redigi AUCTOR docuit ſupra L. II. c. 3. §. 23. Ubi tamen neceſſarium erit, ut alter ſciat, auſpiciis ſummi imperantis bellum geri. Videantur quæ Colinius diſſerit apud THUANUM L. LI. ad A. MDLXXII. Ceterum quod GROTIUS d. c. 3. §. 11. aſſerit, ſi denunciatio non præceſſiſſet, effectus bello peculiares & inprimis captorum acquiſitionem ceſſare, id argumento nullo probat, & recte refutat ZIEGLERUS in Commentar. H.

(*b*) Supra c. 4. §. 5. H.

(*c*) AUGUSTINUS in can. 4. cauſ. 23. quæſt. 2. *Ordo naturalis, mortalium paci accommodatus, hoc poſcit, ut ſuſcipiendi belli auctoritas atque conſilium apud Principes ſit.* H.

(*d*) *Eadem lege* [*Julia Majeſtatis*] *tenetur, & qui injuſſu Principis bellum geſſerit, delectumve habuerit, exercitum comparaverit.*

(*e*) *Imperium aut merum eſt, aut mixtum. Merum eſt Imperium, habere gladii poteſtatem ad animadvertendum in facinoroſos homines, quod etiam Poteſtas appellatur. Mixtum eſt Imperium, cui etiam juriſdictio ineſt, quod in danda bonorum poſſeſſione conſiſtit.* L. 3. D de Juriſd. *Mandata juriſdictione privato, etiam Imperium, quod non eſt merum, videtur mandari: quia juriſdictio ſine modica coercitione nulla eſt.* L. 5. §. 1. D. de Officio ejus cui mandata eſt juriſdictio. Petitur autem ratio denominationis Imperii meri & mixti a ſimilitudine vini, quod dilutum, adeoque mixtum, lenius eſt quam merum. MARTIALIS,

Callidus impoſuit nuper mihi Caupo Ravennæ
Quum peterem mixtum, vendidit ille merum.

rum irritatione tota civitas periculo possit involvi, nec ordinarii lictores aut apparitores sufficiant, recte magistratus summæ potestatis sententiam super tali negotio expectat. Unde fallitur GROTIUS L. I. c. 3. §. 4. dum tradit: *Si citra leges civiles rex spectetur, omnem magistratum sicut ad tuendam plebem sibi creditam, ita ad exercendam jurisdictionem, si vis occurrat, jus habere belli gerendi*. Nam plebem tueri summo imperio proprie competit. Magistratus autem qui jurisdictioni præest, hactenus tantum plebem tuetur, dum tenuibus contra potentiores jus reddit. Qui fini haudquidquam necessarium est jus belli gerendi. Est & illud hic obiter monendum, etsi recte pœna, non bellum vocatur, quod Moses ob aureum vitulum aliquot millia hominum trucidavit: tamen belli potius quam animadversionis indolem habet cædes Beniaminitarum. Judic. XX. (*a*) etsi diversum videatur ERASMO Roterodamo Epist. L. VI. Epist. 29. Quo loco congruum fuerit in universum quædam subjicere de potestate magistratuum militarium, seu ducum, qui alienis auspiciis rem gerunt. Dux igitur, qui cum plena potestate mittitur ad bellum gerendum, offendere non minus hostem, quam ab eo sese defendere potest omnibus modis, prout ipsi ex usu videbitur esse. Hic tamen uti novum movere bellum nequit; ita nec motum jam pace componere, sine auctoritate summi imperantis. Quod si alicui restricta mandata circa gerendum bellum sint data, ex iis manifestum erit, quantum ipsi potestatis competat. Ast vero omnes, sive libera, sive restricta mandata habeant, id potestatis obtinent, ut quovis modo ab ingruente hoste sese defendere queant, ubi imperium ejus honeste retrocedendo declinare non datur. Atque in hoc duntaxat casu admitti potest illud CICERONIS Epist. X. 16. *Ne in rebus tam subitis, tamque angustis a senatu consilium petendum putes. Ipse tibi sis senatus quocunque te ratio Reipublicæ ducet, sequare*. Defensio autem non in eo tantum consistit, ut intentata ab hoste vis repellatur aut declinetur, sed & ut hosti vis reponatur. Unde, verbi gratia, navarchus, jussus sese duntaxat defendere, nequaquam prohibetur in classem hostilem fulminare, eamque perditum ire, ubi ab eadem lacessitus fuerit; sed tantum vetatur quiescentem ultro lacessere. Sic qui exercitui terrestri præest, ubi hostem invadere interdictum fuit, si castra sua oppugnentur, non modo recte hostem repellit, sed & eruptionibus in eum pugnat. Idem si in itinere ab hoste invadatur, ubi tuto & honeste cedere non licet, prælio recte decertavit. Unde quilibet provinciis aut urbibus gubernandis præfectus, cumprimis si milites sub se habeat, ubi abs hoste invadatur resistere potest, inconsulto summo imperio. Ast non temere bellum in alienas terras transferre, nisi id expresse in mandatis habeat. Dux vero aliquis inferior, cui cum præsidio militum commissum est urbem aut arcem tueri, ad eam defendendam omnibus modis conniti debet. Et quidem regulariter eousque (*b*), donec internecio nulli usui futura non amplius videtur posse evitari. Ex hisce judicari potest de facto Pinarii apud LIVIUM L. XXIV. c. 37. Illi tuenda arx Ennensis erat credita. Civibus autem claves tradere, flagitium erat capite luendum. Ergo cum judicaret internecionem suis imminere, ni in rebellionem ruentes occuparet, cives infidos cædendo nihil fecit extra limites suæ potestatis, nisi quod periculo depulso præter necessitatem sævisse videatur. Neque vero novum bellum Pinarius suscitabat; sed jam publicum gerebatur bellum in Sicilia contra Pœnos, eorumque socios, quibus sese adjungere moliebantur Ennenses. Sed an in illum populum, qui auxilia hosti submisit, præsertim ubi id bellum est compositum, arma sint transferenda, ducis non est judicare. De facto Cn. Manlii in Gallo-græcos moventis, vid. LIVIUS L. XXXVIII. c. 45. seqq. & L. XLI. c. 7. & FLORUS L. II. c. 11. Enimvero si cui præsidi provinciæ, cumprimis a metropoli imperii longius remotæ, facultas belli pacisque cum vicinis suis sit concessa (*c*), abs tali suscepta bella solennia habebuntur, cum quis

(*a*) Vid. CLERICUS in Comment. ad h. l.

(*b*) V. Petr. BELLINUM Part. 10. de Jure milit. tit. 2. n. 102. H.

(*c*) Qualem potestatem accipere consueverunt Regum Hispaniæ & Lusitaniæ Gubernatores in Indiis, & Præfecti societatis Indicanæ Fœderati Belgii. H.

quis ejus auctor censeatur, qui ad certum quid agendum potestatem alicui detulit. Quod si autem præses aliquis citra auctoritatem summi imperii bellum alteri intulerit; penes summum imperantem erit, factum sui ministri probare velit, vel non. Si probat, pro solenni habendum erit bellum, atque isthæc ratihabitio velut retro auctoritatem bello impertitur, ut ex eo tota civitas teneatur. Ast ubi summus imperans sui præsidis ausa improbaverit, pro latrocinio istius arma censebuntur, nec tota civitas eo bello implicabitur, si præses iste vel dedatur, vel domi plectatur, reparatione damni dati quantum fieri potest procuratâ. Eo spectabat interrogatio legatorum Romanorum, sua an publica auctoritate Saguntum oppugnaret Hannibal, apud LIVIUM L. XXI. c. 18. Ubi recte excipiebant Pœni, illam prius quæstionem decidendam: an Saguntí oppugnatio fieri potuerit salvo fœdere inter ipsos Romanosque? Hac nondum decisa, Romani gratis quærebant, an civis Pœnorum propria, an vero publica quid auctoritate fecisset. Addantur, quæ super facto Phœbidæ Cadmæam occupantis disputantur apud XENOPHONTEM Rer. Græc. L. V.

§. XI. ULTERIUS quæritur, an præses, qui generali aut peculiari mandato destituitur, possit extraneo bellum recte inferre, tantum ex conjectura voluntatis, seu quia credit, suum factum summo imperanti probari? Id quod negandum (*a*). Neque enim hoc sufficit videre, quid placiturum sit hoc rerum statu summam potestatem habenti, si consulatur; sed hoc magis considerandum est: quid idem, ubi res moram fert, aut dubiam habet deliberationem, se inconsulto cupiat fieri, si lex ferenda sit; seu ubi in universum super ejusmodi casibus sit constituendum. (*b*) Hic sine dubio id statueretur, ne minister se inconsulto aliquid suscipiat summam rerum spectans, quale est bellum, & inprimis offensivum, de quo hic proprie quæritur, quodque regulariter moram fert. Adeoque etsi contigat, ut summus quoque imperans judicet nunc bellum adversus certum hostem sumi; non potest tamen non ipsi displicere, ministrum limites muneris sui excessisse. Huc spectat factum Cambysis, qui ministros occiderat, quod Crœso pepercissent, quem tamen ipse servatum gaudebat, apud HERODOTUM Thalia. Item factum C. Pisonis Proprætoris Siciliæ apud SENECAM de Ira L. III. c. 16. Add. tamen LIVIUS L. XLIV. c. 10.

§. XII. CÆTERUM qui in libertate naturali singuli vivunt, uti bello non possunt peti, nisi ob injurias a se profectas: ita quomodo in civitate reatus injuriæ, & causa quare bellum inferri possit ab iis, qui immediate eandem patraverunt, in totam civitatem diffundatur, ulterius quærendum est. Id igitur constat, communitatem tum aliam quamvis, tum civilem, ex facto singulorum, non teneri sine aliquo suo facto aut omissione culpabili. Nam quantascunque comminationes adhibeat civitas, semper tamen penes civium voluntatem naturalis libertas diversum faciendi relinquitur; sic ut nullo modo singulorum facta præstare possit civitas (*c*). Add. GROTIUS L. II. c. 21. §. 2. & quæ ibi allegantur exempla ex LIVII L. XXIX. 16. XXXV. 31. XLV. 23. VALERIUS MAXIMUS L. VI. c. 6. §. 3. 5. Porro ex illis modis, quibus rectores civitatum bello obnoxii fiunt propter injurias a suis patratas, duo potissimum considerandi sunt: patientia & receptus (*d*). De patientia ita est habendum: qui scit delinqui, idemque prohibere citra probabile periculum gravioris mali potest, & tenetur, is ipse deliquisse censetur. Scilicet conjunctim requiritur scientia & facultas prohibendi, nec alterutrum horum seorsim ad reatum alteri affricandum sufficit. Vid. *L.* 1. §. 1. *D. Si familia furtum fecisse dicatur*. (*e*) Sciri autem a rectoribus civitatum præsumuntur, quæ a subditis aperte & frequenter patrantur. Facultas prohibendi semper præsumitur, nisi

(*a*) Quod & GROTIO visum fuit L. I. c. 3. §. 5. num. 3. cui frustra contradicit GRONOVIUS, ipse refutatus a Cl. BARBEYRACO, in nota 1. qui liquido ostendit, exceptionem, sine qua hæc dici vetat Gronovius, in ipsis verbis Grotii latere.

(*b*) Vid. supra c. 3. §. 17. & L. V. c. 12. §. 20. H.

(*c*) Maxime cum aliud sint singuli, aliud civitas. Vid. supra L. VII. c. 2. §. 13. H.

(*d*) Supra L. I. c. 5. §. 14. H.

(*e*) *Is autem accipitur scire, qui scit & potuit prohibere, scientiam enim spectare debemus, quæ habet & voluntatem.*

nisi ejus defectus manifeste prohibetur. Facit huc illud LYCURGI Orat. advers. Leocratem: (p. 194. 195. Ed. VVechel.) *Delicta tantisper, dum non judicata fuerint, apud auctores suos manent: simul ac vero sententia de illis & judicium factum fuerit, apud eos manent, qui non jure illa ipsa ulciscuntur.* Add. POLYBIUS L. IV. c. 27. ab init. GRATIANUS c. 1. & 3. Distinct. 86. Circa receptum autem, & quatenus civitas causam belli contra se præbeat recipiendo & defendendo eos, qui in alios deliquerunt, plene docet GROTIUS d. l. §. 3. 4. 5. 6.

§. XIII. DE repressaliis, sive violentis exsecutionibus in cives aut bona civium alterius Reipublicæ, quæ justitiam administrare detrectat, (quibus (*a*) singulorum civium bona tenentur hactenus, ut extranei, quibus debetur, istis apud se deprehensis, manus injicere queant:) sufficienter tradit GROTIUS (*b*) L. III. c. 2. Circa quarum æquitatem hoc quoque addiderim (*c*), quemadmodum ex conjunctione in corpus civile factum est, ut quæ uni infertur injuria per extraneos, ea totam civitatem videatur tangere; ita non iniquum visum, singulos velut in subsidium pro debito civitatis obligatos esse; cum quod eo nomine illi erogaverint, a civitate sua ipsis sit refundendum. Quod si autem hoc modo unus aut alter civium damnum sentiat, debet id inter illa incommoda referri, quæ civitates tantum non necessario consequuntur; etsi hæc minimam partem faciant eorum maiorum, quæ singulos extra civitatem mansura erant.

§. XIV. BELLUM non solum quemlibet pro se, sed & sæpe pro aliis gerere solere manifestum est. Sed ut hoc recte fiat, in isto quidem, cui succurritur, justa bellandi causa requiritur; in eo autem, qui auxilium alteri latum it, adesse debet peculiare aliquod vinculum, quo principali belligeranti nectatur; quod idoneum sit, ut in gratiam unius hominis alterum æque hominem hostiliter tractare queat. Alias enim locum habebit illa querela apud LUCANUM L. IV. (v. 707. & seqq.)

> *Quis conferre duces meminit? quis pendere causas?*
> *Qua stetit, inde favet: veluti fatalis arenæ*
> *Muneribus non ira vetus concurrere cogit*
> *Productos: odere pares.* - - -

Inter eos igitur, quos non recte solum possumus, sed & debemus defendere, sunt nostri subditi. Idque non ideo solum, quia isti sunt velut pars rectorum, sed & quia ut tali defensione fruerentur imperia, liberi homines ultro constituerunt, aut subierunt. Sic apud LIVIUM L. VII. c. 31. & FLORUM L. I. c. 16. Campani inevitabilem Romanis necessitatem afferri credebant arma pro ipsis capessendi, dum se, suaque omnia iisdem dedunt. Quanquam circa hoc exemplum observandum est, siquidem Campani Samnites antea bello injusto lacessierant, non recte a Romanis eorum utut deditiriorum defensionem potuisse suscipi, nisi prius æqua pro dato damno,

(*a*) Adjicitur hæc definitio Repressaliarum ex Offic. Hom. & Civ. L. II. c. 16. Conf. de iis BUDDEUS Philos. Pract. P. II. c. 5. sect. 3. §. 6. & seqq. & BYNKERSHOEKIUS Quæst. Jur. Publ. L. I. c. 24.

(*b*) Cui tamen accedere non possumus asserenti d. l. §. 7. n. 3. jure gentium singulis pignorandi jus esse, ut Athenis ἐν ἀνδροληψίᾳ. Cujus sententiæ etiam BODINUS fuisse videtur L. I. de Rep. c. 10. scribens: repressaliarum exercendarum jus minus recte inter summi imperii jura referri, quoniam ubique fere, & maxime in Gallia ad Carolum VII. usque, magistratibus, antiquo etiam jure privatis, id commune fuerit. Enimvero uti in turbidis temporibus, qualia superioribus seculis in Gallia & alibi fuere; ita nunc sane universæ Europæ consuetudo contrarium servat, nec id temere: quoniam ex repressaliarum usu, non minus quam ex bello, universa Respublica in discrimen adduci potest. Vid. ZIEGLERUS L. I. de Jur. majestat. c. 34. §. 8. & Comment. ad H. Grotium d. l. Illud apertum est, inter cives ejusdem Reipublicæ repressalias prorsus exulare debere. Vid. *L. unic. nullus ex vican. L. 4. C. de Executor. & Exactor. Novell. Justiniani* 52. & 153. H.

(*c*) Displicet hæc ratio ZIEGLERO d. c. 34. §. 32. existimanti, aliam eamque fortiorem ex justitia belli gerendi deduci posse: repressalias enim esse bellum quoddam particulare; sed bellum licite inferri, quando Princeps aut civitas vindicare neglexit, quod a suis improbe est factum, aut reddere, quod a suis per injuriam est ablatum. Ergo & repressalias licite ac juste decerni, si civitas vel civitatis rector negligat aut non curet, illatam vindicare injuriam, aut quodcunque ablatum est, restitui. Quanquam AUCTOR ab illa conjunctione, qua cives invicem devincti sint, rationem petit, illam, quæ a jure belligerandi sumitur, inclusisse quoque existimari possit. H.

damno, bellique impensis satisfactione oblata. Pro singulis tamen civibus rectores civitatum tunc demum recte arma sumunt, siquidem id fieri possit sine graviore incommodo omnium aut plurium civium. Quippe cum istorum officium magis circa totum, quam circa partem versetur, & quo pars est major, eo propius ad totum accedit. Add. GROTIUS L. II. c. 25. Proximi a subditis pro quibus arma ferre teneamur, sunt socii, in quorum hoc fœdere comprehensum est. Qui tamen subditis nostris omnino cedunt (*a*), siquidem utrisque ferri auxilium nequeat; idque salvo fœdere. Nam nulla civitas alicui magis obligatur, quam suis civibus. Ergo quando aliis auxilia promittit, intelligitur id facere ea lege, quatenus id salva obligatione erga proprios cives fieri queat. Inde etiam stultus est, qui confidit in fœdere, quod servari alterius non interest. Quemadmodum autem nemo bella injusta aut temeraria debet suscipere; ita & nemo fœderatum talia bella moventem adjuvare tenetur. Quod etsi præcipue in bellis offensivis locum habeat; aliquo tamen modo in defensivis quoque obtinet. Nam si socius meus videat, se hosti parem non esse, etiam adjunctis meis viribus, & tamen perseveret in certam perniciem ruere, cum liceat tolerabilibus conditionibus transigere; stolidus forem, si alieno me furori comitem adjungerem. Et hactenus accipiendum illud GROTII d. l. *ad auxilium nos non teneri, si nulla spes sit boni exitus; quia boni, non mali causa societas contrahitur.* Nam si nullum plane periculum, aut damnum pro socio subeundum fuerit, frustra fœdus initur. Post socios locum inveniunt amici (*b*), seu quibus peculiari benevolentia jungimur. His etsi expresso fœdere auxilium certum atque definitum non sit promissum, in ipsa tamen amicitiæ conjunctione mutua fidem inesse intelligitur, ut alteri alterius salus curæ sit, quantum arctiores obligationes patiuntur, & quidem impensius: quam alias communis inter homines cognatio postulat. Quæ ipsa tamen sufficere potest, ut quis defensionem alterius contra injurias aliorum manifestas suscipiat; cum præsertim nostra quoque facillime interesse possit, quin & publico omnium bono redundet, ut ne aliquis injuriis alios impune insultet. Huc facit, quod Solon interrogatus, quomodo quam paucissimæ inter homines injuriæ sint extituræ, respondit: Εἰ ὁμοίως ἄχθοιντο τοῖς ἀδικουμένοις οἱ μὴ ἀδικούμενοι. *Si perinde secum læsis doleant, qui non læsi fuerunt.* DIOGENES LAERTIUS Solone (*c*). Spectat quoque huc illud QUINTILIANI Inst. Or. L. IV. c. 1. *Est naturalis favor pro laborantibus.* EURIPIDES Supplicibus (v. 267. 268.) Ἔχει καταφυγὴν, θὴρ μὲν πέτραν, δοῦλοι δὲ βωμοὺς θεῶν. πόλις δὲ πρὸς πόλιν ἔπτηξε, χειμασθεῖσα. *Habet refugium petram quidem fera, servi aras deorum, civitas vero ad civitatem confugit, tempestate exagitata.* Quæ tamen ita temperanda sunt, ut non statim quilibet, etiam qui in naturali libertate vivit, jus habeat bello alium, qui injuriam cuivis alteri intulit, coercendi & castigandi, eo solo obtentu, quod boni publici ratio postulet, injurias innoxiis non impune inferri, ac quod unum tangit omnes tangere debere. Cum enim ei, qui tali modo invaditur, ademtum non sit, alterius, quem ipse utique non læsit, vim pari vi repellere; jam pro uno bello duo bella genus humanum turbabunt. Quin contra naturalem æqualitatem pugnat ultro sese velut arbitrum rerum humanarum obtrudere. Ne nunc dicam, quod eadem res in magnum abusum pateat, cum vix ullus sit, in quem non hoc obtentu bellum sumi queat. Igitur tunc demum injuria alteri illata ad causam belli nobis sufficere potest, quando, qui eadem afficitur, nos in auxilium evocat; sic ut non nostro, sed læsi nomine, quidquid hic suscipimus, agamus. Sed an & quis arma potest capere pro alienis subditis, ut ab ipsis

(*a*) Supra L. V. c. 12. §. 22. *H.*

(*b*) Amicis tamen BUDDEUS de Comparatione obligationum, quæ ex diversis hominum statibus oriuntur §. 60. præferri, saltem æquiparari suadet eos, qui ejusdem sint religionis. Recte tamen addit in §. 62. religionis, quæ nobis vera videatur, obtentu, neminem sibi omnia licita credere debere, in eos, qui religioni alii, qualiscunque ea sit, addicti fuerint. Detestari id plerosque nostrum in iis, quibus hoc vitium familiare sit, etsi ab eo ipsi non penitus videamur liberi.

(*c*) Ἐρωτηθεὶς γὰρ (ὡς ἔοικεν) ἥτις οἰκεῖται κάλλιστα τῶν πόλεων, Ἐκείνη (εἶπεν) ἐν ᾗ τῶν ἀδικουμένων οὐχ ἧττον οἱ μὴ ἀδικούμενοι προβάλλονται καὶ κολάζουσι τοὺς ἀδικοῦντας. PLUTARCHUS in Solone p. 88. D.

ipsis injuriæ imperantis arceantur? Super qua quæstione videatur sententia Grotii (*a*) L. II. c. 25. §. 8. Nobis tutissimum videtur statuere, non alio casu alienorum subditorum defensionem licite suscipi, quam quo ipsi immanem superiorum sævitiam armis recte abs sese possint amoliri (*b*).

§. XV. De (*c*) indictione, quæ ad bellum solenne requiritur; sufficientem præbere potest informationem Grotius L. III. c. 3.

§. XVI. Cæterum licentiam in hostem, quam jus naturæ indulgere supra diximus, multas gentes sine fine & modo exercuisse, copiose deducit Grotius L. III. c. 4. seqq. Ubi tamen observandum, quanquam militibus frequenter a ducibus soleant leges præscribi, quousque hosti debeant nocere, quas ubi transgressi fuerint; pœnas dant: id tamen fit, non quasi hosti injuriam fecerint, sed ob violatum ducis imperium, & servandæ disciplinæ militari. Sic & qui in bello solenni ultra, quam naturali lege concessum, cædibus aut rapinis sæviit, pro homicida, aut raptore haberi, aut puniri non solet, si iste ad tertium pacatum forte delatus fuerit (*d*). Idque non ideo solum, quia nostra nihil interest, quid alibi quis deliquerit; sed & quia tacite inter gentes videtur conventum, ne alienorum bellorum arbitria ad sese revocent. Quare enim, qui neutri bellantium est socius, alienam litem temere suam fecerit? Quid quod etiam in justo bello vix satis cognosci potest, quis justus sit se tuendi, damnum resarciendi, vel cautionem exigendi modus. Sic ut præstet isthæc conscientiæ bellantium relinquere, quam cum suo periculo eadem damnare. Præsertim cum ipsi bellantes tacito quodam pacto in sævitiam Martis, cujusque arbitrio exserendam aut temperandam, consenserint (*e*).

§. XVII. In specie autem, quousque licentiam in personas hostium soleant multi extendere, late docet Idem L. III. c. 4.

§. XVIII. Illud hic peculiariter quæritur, an hostem liceat interficere immissis percussoribus? Ubi Grotius L. III. c. 4. §. 18. distinguendum judicat inter eos, qui fidem expresse aut tacite datam violant, uti sunt milites, cives, vasalli, recepti, & qui nulla fide tenetur. Posterioris generis percussoribus uti nullo jure prohibitum. Add. Th. Mori Utopia L. II. Verum talibus uti, quorum facto perfidia inest, apud cultiores gentes infame habetur (*f*). Etsi adversus rebelles, piratarumque aut latronum duces quosvis etiam præmiis invitare religiosi quoque principes soleant; quod ob odium, quibus isti laborant, non reprehenditur (*g*). Pari fere modo responderi solet ad generalem quæstionem, an promiscue quorumlibet in bello opera uti liceat? Ubi discrimen fit inter proditores ac desertores suorum dominorum, qui se ultro offerunt, & inter eos, quorum fides promissis; aut per præmia corrumpitur. Priorum operam per mores gentium recte adhiberi, posteriorum non item, sentit Grotius L. II. c. 1. §. 21. 22. (Conferatur tamen Quintilianus Decl.

(*a*) Et merentur jungi consultationes apud GUICCIARDINUM L. III. Hist. CAMDENUM Hist. Elisab ad A. MDLIX. & ad A. MDLXIII. H.

(*b*) Quod vero GROTIUS dicto loco putat, etiamsi daretur, ne in summa quidem necessitate arma recte a subditis sumi, non tamen inde sequi, quod arma pro ipsis ab aliis sumi nequeant; hypothesi innititur supra ab AUCTORE rejectæ: posse quemvis delinquentem in statu naturali ab alio innocente puniri. Sane alium plus posse ex charitate pro me, quam me ipsum, vix datur intelligi: quum egomet proximus sim mihi. Jam si externus veniat, ut oppressis opituletur, anne hi suppetias sibi ferentibus adversabuntur, aut opes cum eo jungere detrectabunt? H.

(*c*) Hunc §. perinde ac XVII. & XIX. omisit Cl. BARBEYRACUS in suis Editionibus, tanquam meras ad Grotium remissiones continentes, quas ipse in notis suis jam exhibuerat ad §§. superiores.

(*d*) Conf. H. GROTIUM L. III. de J. B & P. c. 4. §. 3. & 4. H.

(*e*) Cum Franciscus Mendosa captivus a Batavis servaretur, eumque vidua Brackii Comitis & Clivensium legati pœnas gravium facinorum exposcerent, quæ ille partim ut necessaria, partim ut imperata defendebat, *non visum Ordinibus Fœderati Belgii in captivum, belli jure munitum, judicia exercere.* H. GROTIUS L. VI. Hist. Belgic. ad A. MDCII. H.

(*f*) Quod ex animi Principum magnitudine proficiscitur. Nam si jus rigidum & strictum exigas, licitum est, hostem quacunque ratione perimere, nec interest, an id fiat per militem, an per percussores, eosque plures, an singulos sive in fide teneantur, sive non teneantur. Vid. GROTIUS l. c. & BUDDEUS in Specim. Jurisprud. Histor. §. 40. & seqq.

(*g*) V. supra c. 3. §. 17. H.

Decl. 225.) Id quod tamen non extra dubium est positum (*a*). Quæ enim duo ista hostis mei subditorum solicitatione quæruntur, auxiliis illum nudare, & damnum eidem dare, utrumque posita justa belli causa faciendi mihi jus est. Eum finem cur non etiam corruptis per spem præmiorum animis civium adsequi liceat, nulla sufficiens ratio apparet. Præsertim cum omnes fateantur, posse hostis mei cives ad deditionem, adeoque ad deferendum suum dominium fictis terroribus compelli; qualis desertio sane omni vitio non caret: nec legis militares minus supplicium capitis intentant iis, qui hoc modo imponi sibi patiuntur, quam perfidis ac proditoribus, cum ignavia & credulitas officio militari non minus repugnet quam perfidia. Vis porro ita est legitimum medium hosti nocendi, ut ideo dolus non semper illegitimum sit medium. Ac licet illi desertores sine proprio peccato id non faciant; ex eo tamen in solicitatorem nihil culpæ videtur redundare; ideo quod nulla apparet obligatio, ut, qua commodissime datur, via jus meum consequi intermittam, ne occasionem præbeam peccandi illis, qui mecum commercia juris per injuriam suam abruperunt. Cur igitur argenteis lanceis oppugnare non possim, quos ferreis confodere licebat? Præsertim cum in arbitrio ipsorum relinquatur, quæcunque demum solicitationes adhibeantur, utrum hostem me experiri malint, an gratiam meam utili mihi opera redimere. At cur in pace, verbi gratia, alterius servum non possim solicitare, ut deserto per flagitium domino suo, ad me transeat, duplex ratio est: tum quia nulla mihi potestas competit istius res intervertendi; tum quia servo ipsi nullum malum recte inferre poteram, si suo transfugio me sibi non conciliaret. Quorum utrumque in isthoc casu apparet. Sicuti igitur dominium, quod hostis in res suas habet, respectu nostri nullum est, quin eas possimus eripere; ita & jus illud, quod idem in suos subjectos habet, hactenus nobis nullum est, quod nos curare non teneamur, ut istud jus inviolatum ipsi persistat. Unde quod alias huic sententiæ opponitur; non posse aliquem incitare alterum ad id, quo facto is peccet; seu peccare, qui alteri peccandi causam aut occasionem dat; inter non hostes duntaxat valere videtur. Hostis enim in respectu ad me in eo est statu, ut dum jus meum adversus illum persequor, non curandum mihi sit, peccandi is ansam inde arripiat, an minus. Eoque licet argentum aut promissa nostra alterum revera ad perfidiam moverint, nobis tamen in perfidia velut proprium peccatum imputari non posse videtur, quia in præsens per hostilem statum commercia juris nobis cum illo abrupta sunt, & ille quantum in se nobis licentiam adversus se in infinitum dederit. Et cum ubi belli ratio exigit, nobis nefas non sit hostem perdere; neque nefas videbitur ansam ipsi porrigere, ut peccato se adstringat. Nam ea ratio elumbis est, quam aliqni adferunt: inter hostes fides servari debet, igitur subditi hostis non possunt solicitari ad perfidiam. Cavendum tamen est, ne quis sibi ipse hic exemplo noceat. Et qui, cum posset, isto agendi modo abstinet, sine dubio eximiæ cujusdam generositatis laudem meretur. Sed & veritas constat illi effato apud PROCOPIUM Hist. Goth. L. I. (c. 8.) *Cui proditoris usus contigit, in præsens quidem gaudet beneficio ob victoriam; in posterum autem, ex rebus actis enascente suspicione, eum, a quo beneficium accepit, & odisse & metuere incipit, habens apud se mala ipsius fidei documenta*. Add. VALER. MAXIMUS L. VI. c. 5. §. 7.

§. XIX. QUID in res hostium, etiam quæ sacræ dicuntur, licentia hostilis ferat, docet GROTIUS L. III. c. 5.

§. XX. ADQUIRERE jure naturali, ac salva conscientia justo bello (*b*) ex rebus hostium ea quis potest, quæ ipsi debentur (*c*), aut debitis paria sunt, & ob quorum detrectatam solutionem fuit ad

(*a*) Forte autem GROTIUS cum AUCTORE conciliari potest, si ille de foro conscientiæ, hic de externo jure belli intelligatur. *Nam non præsentis tantum seculi, sed antiquorum etiam temporum dehonestamentum fuit, aliorum Principum ministros auro corrumpere, atque opera eorum subjectos populos ad rebelliones illicere*, ut loquitur & exemplis probat FORSTNERUS ad XII. Ann. 44. verb. *primores Armeniorum ad res novas illicit*. V. AUCTOR ipse infra c. 11. §. 5. H.

(*b*) Vid. supra L. IV. c. 6. §. 4. ubi AUCTOR docet, qua ratione ab hostibus capta, nostra fiant.

(*c*) Modo eæ hostium fuerint. Nam quarum domini nec hostium sint subditi, nec hostilis animi, eæ bello acquiri non possunt, modo eas non eo animo miserint, ut hosti suppetias ferrent.

ad arma veniendum; computatis ſimul impenſis in violentam juris exſecutionem factis, ac ſi quid ulterius hoſti eripi ad cautionem neceſſarium judicabatur. Unde ſi quis opum fiducia injuriam aliis intulerit, eidem victo recte ſuperfluæ opes detrabuntur, ut in poſterum ſit modeſtior. Sed moribus gentium in bello ſolemni quis ſine fine & modo fit dominus eorum, quæ hoſti eripit, etſi longe excedant prætenſionem, ob quam bellum fuit motum. Vid. Grotius L. III. c. 6. §. 1. 2. ſeqq. ubi etiam traditur, quando res tam mobiles, quam immobiles captæ intelligantur. Ubi tamen probe obſervandum, per apprebenſionem bellicam adquiri tantum jus, quod valeat adverſus quemvis tertium pacatum. Sed ut captor adquirat dominium, valiturum etiam adverſus eum, cui res erepta fuit, neceſſum eſt, ut accedat hujus cum altero pacificatio & tranſactio. Citra hanc enim priori domino jus remanere intelligitur ad rem iſtam (*a*), quandocunque vires ſuperfuerint, hoſti iterum extorquendam.

§. XXI. Illud quoque quæritur, cuinam in bello ſolenni res adquirantur, an toti populo, an ſingulis, qui de populo ſunt, aut iis, qui primi eas apprehenderunt? Id quod nobis paucis videtur poſſe expediri. Conſtat igitur penes ſummum imperium eſſe jus belli, ſub quo comprebenditur jus cives armandi, & in expeditionem educendi, ut & jus iiſdem imperandi pecunias, aut alia ad bellum neceſſaria. Sed cum bella ſuſcipiantur vel ad aſſerenda privatorum debita, quæ hoſtis ultro exſolvere detrectat, vel ob cauſam, quæ totam Rempublicam ſpectat, facile apparet, priori caſu primo omnium id eſſe agendum, ut illi, quorum cauſa bellum geritur, ſibi quod debetur obtineant. Quod ſuperat, & ubi publicam ob cauſam bellum geritur, uti auctor belli eſt, qui ſummum imperium gerit; ita & huic primo adquiritur, quidquid in bello capitur, per quoſcunque id primum apprehendatur, ſive illi ſint mercenarii milites, ſive cives, quibus militia pro imperio, etiam citra ſtipendium fuit injuncta. Ælianus V. H. L. VI. c. 6. Οὐκ ἐξῆν ἀνδρὶ Λάκωνι οὐδὲ σκυλεῦσαι τὸν πολέμιον. *Non licebat viro Lacedæmonio ne ſpolia quidem hoſtis legere.* Quia tamen bellum civibus ſingulis oneroſum eſt, ſive tributum, ſive opera militaris injungatur, recte & bumaniter facit ille, cui ſummum eſt imperium, ut viciſſim aliquod emolumentum in ſingulos cives ex bello redundet. Quod fieri poteſt, ſi vel ſtipendium de publico civibus in expeditionem euntibus detur. Vid. Livius L. IV. c. 60. L. V. c. 4. vel præda inter eos dividatur, aut cuivis concedatur (*b*) ut, quod ipſe rapuerit, ſibi retineat, (ſicuti apud Græcos, quando bellum alicui populo indicebatur, τὸ λάφυρον ἐκήρυξαν, ſpolia jus faſque eſſe capere præconis voce ſignificabant. Vid. Polybius L. IV. cap. 26. 36.) vel præda in publicum redacta in poſterum inde onera & tributa civium leventur. Mercenariis autem præter ſtipendium nihil debetur, niſi ex liberalitate, aut ob præſtitam inſignem operam, aut incitandæ ipſorum fortitudini. Add. Grotius dicto loco §. 8. ſeqq. qui operoſe banc quæſtionem deducit. Ubi circa diſtinctionem actuum bellicorum in publicos, & privatos, qui occaſione duntaxat belli publici ſuſcipiuntur, obſervandum: non extra dubium eſſe, omne id, quod privatis actibus, & injuſſo privatorum auſu in bello capitur, id capientium utique fieri. Nam & hæc eſt pars juris belli, deſignare, quinam hoſti nocere debeant, & quo uſque. Ergo privatis non licebit prædas ex hoſtico agere, aut quamcunque rerum hoſtilium invadere ſine permiſſu ſummi imperii. Cujus itidem eſt definire, quo uſque privati eam prædandi licentiam debeant exſerere, & tota præda, an pars aliqua ipſis cedere debeat. Sic ut quidquid hic privatis competit, id omne ex indultu ſummi

Quod ad res attinet in hoſtium navibus repertas, in dubio eæ hoſtiles eſſe cenſeatur, & proinde captæ cupientis dominium ſubeunt, niſi ſuperior præſumtio validis in contrarium probationibus poſſit elidi. Conf. GROTIUS L. III. c. 6. §. 5. 6.

(*a*) Cum Batavi A. MDCII. multas Luſitanorum naves cepiſſent, ſcribit H. GROTIUS L. XI. Hiſtor. Belgic. ad d. A. *Illud obſcurius, an quæ captis in navibus Italorum bona inveniebantur, in prædam cederent. Res inter æquitatem & jus belli media, tranſigendo deciſa eſt.* H.

(*b*) Quod hodie in pleriſque fere Europæ civitatibus uſitatum eſt. Circa perſonas autem captas quid obtineat complurium populorum leges adduxi Comment. de Lytro ſect. 2. §. 2. H.

mi imperii dependeat (*a*). Scilicet ut aliquis miles fit, & actus bellicos offensivos exercere queat, publice auctorandus est. Inde Cato *negat jus esse, qui miles non sit, pugnare cum hoste*, apud CICERONEM Offic. I. (c. 11.) Add. ZIEGLERUS ad Grotii d. l. 5. 12. (*b*)

§. XXII. CIRCA adquisitionem incorporalium in bello peculiariter observandum, ista non adquiri, nisi cum subjecto; cui inhærent (*c*). Quod subjectum sunt vel personæ, vel res. Rebus, verbi gratia, prædiis, fluminibus, portubus, oppidis, regionibus sæpe quædam jura inhærent; vel potius personis, quatenus istas res possident, certa jura in alias res aut homines competunt. Sed hic videndum est, utrum isti rei hoc jus competat ex pacto aliquo personali, an ex pacto reali; seu utrum is, qui primus illud jus cum re conjunxit, ita pactus fuerit, ut illud jus perpetuo penes possessorem ejus rei esset, quisquis is sit, & quocunque titulo ad eum res ista pervenerit; an vero id jus duntaxat valere voluerit, quando certæ personæ eam rem certo titulo obtinerent. Si posteriori modo jus alicui rei adhæreat, non statim is, qui rem quoquo titulo occupavit, illud jus exercere potest, sed videndum est, utrum id jus etiam titulum bellicæ adquisitionis ex prima ejusdem institutione sequi debeat. Illa autem jura, quæ per se & immediate alicui personæ competunt, tendunt vel in alias personas, vel in res. Jura quæ personæ competunt in aliam personam, cum non nisi hujus consensu sint quæsita, (qui consensus non promiscue quemlibet spectavit, sed certum duntaxat hominem,) haudquidquam simul adquisita intelligentur (*d*), utut persona, cui ista competebant, in hostium manus pervenerit. Sic rege ab hostibus capto, non statim hosti regnum quoque fuit adquisitum. Marito aut patre capto, non statim potestas in uxorem & liberos adquiritur (*e*). Quando autem quis uxorem simul cum marito cepit, jus in uxorem captivam accipit, non ex eo quod maritum simul cepit, sed unice ex eo, quod istam cepit; nec plus aut minus potestatis accepit, sive maritum simul, sive non ceperit. Neque victor iste in captum alterius uxorem potestatem maritalem accipit, sed quale jus in captivos adquiri mos est. Conf. GROTIUS L. III. c. 7. §. 4. Circa jura autem in res distinguendum est, utrum aliquis vivat in civitate, an vero extra civitatem in statu mere naturali. Si in hoc statu vivat, qui personam cepit, omnes simul ipsius res cepisse intelligitur, aut saltem facultatem nactus est easdem quoque capiendi; quia nemo amplius obstat, qui istarum occupationem prohibere jure possit. Verum in civitatibus receptum, ut non cum persona res quoque ipsius pereat; sed ut istius jus ad alias personas ejus civitatis devolvatur, aut his non extantibus publicis bonis adcrescat. Unde si civis ab hoste captus fuerit, bona istius, quæ simul capta non fuerunt, non adquiruntur capienti, sed ad eum perveniunt; quem leges civiles ad successionem vocabant, si iste naturali morte functus esset. Quod si autem simul

cum-

(*a*) A Grotio maluit stare KULPISIUS Differt. de Privatis in hostem excursion. §. 17. nominatim AUCTOREM refellens, eique exprobrans, quod confundat distinguenda. Nimirum talem privatum haud dubie occupatione bellica acquirere res hostium, & quidem sibi, non civitati, cujus instrumentum non fuerit: quippe contra voluntatem ejus agens: Pœnæ tamen obnoxium esse, quatenus contra mandatum egit. Enimvero si hoc concedit Kulpisius, simul etiam fateatur necessum est, dominium illud, quod acquisivit talia capiens, non nisi revocabile esse. Quid enim vetat, quo minus summus imperans tali per modum pœnæ auferat contra jus acquisitum. Cæterum de volonibus notat H. GROTIUS L. III. de J. B. & P. c. 6. §. 23. *tacita consuetudine ubique fere introductum, ut sua faciant, quæ capiunt subditi, qui sine stipendio & suo sumtu suoque periculo rem gerunt.* Interdum tamen pacta super ista re ineuntur, maxime si plures privati per societatem aliquam expeditionem faciant: aut lege publica pars prædæ factæ publico seponitur. Vid. GROTIUM d. c. 6. §. 24. n. 6. H.

(*b*) Potuisset aliquid addere AUCTOR de Fœderatis, qui & ipsi partem prædæ ferre debent, quamvis in ipso fœdere nihil ea de re cautum sit.

(*c*) Hinc chirographo capto jus debitum exigendi & accipiendi acquisitum non est: nam jus illud personæ adhæret, & in chirographo tantum probatio debiti continetur. Vid. supra L. III. c. 6. §. 16. Joach. BURGERUS Cent. 1. Observ. juridic. polit. militar. 26. H.

(*d*) Hinc captor creditoris non etiam hujus nomina, licet ejus ossibus, ut loquuntur, inhærentia acquirit. Jus enim in debitorem est ex mutua conventione. H.

(*e*) Vid. H. GROTIUS L. III. de J. B. & P. c. 7. §. 4. H.

cum persona hostis ipsius quoque bona ceperit, sufficit ipsi ad dominium rerum captarum titulus captione bellicæ, nec opus est, ut istud dominium demum accessat ex persona priori domini simul capti: adeoque perinde est, quantum ad jus captoris in res captas, sive dominum simul ceperit, sive non.

§. XXIII. Ad isthæc illustranda facit quæstio, apud Amphictyonas quondam agitata, de qua Quintilianus Inst. Or. L. V. c. 10. *Cum Thebas evertisset Alexander, invenit tabulas, quibus centum talenta mutua Thessalis dedisse Thebanos continebatur. Has, quia usus erat commilitio Thessalorum, donavit his ultro, postea restituti a Cassandro Thebani reposcunt Thessalos* (a). Thebanorum rationes dicto loco adferuntur (b). Quibus Thessali reponere poterant: I. Quod vi justa ablatum est, haudquidquam reposci posse. Consuetudine porro gentium vim in bello solenni adhibitam pro justa reputari, adeo ut priori domino in erepta tali bello nulla prætensio remaneat, postquam pacificatio intervenerit. II. Jus belli utique aliquid valere in iis, quæ in judicium trahuntur. Sane enim post finitum bellum, si de re, quam bello adquisivi, controversia moveatur, sufficit titulum bellicæ occupationis allegasse. III. Bello justo parta vel maxime etiam in pace jure possideri, inprimis postquam pacto utrinque pax est constituta. Hic enim possessoris manere intelliguntur, de quorum restitutione expresse non fuit conventum. IV. Cum persona capta adquiri utique posse jura illa, quæ proprie & ultimato in ipsis rebus fundantur, ita tamen ut captus per consensum suum ea in me transferat: quem consensum intentatione gravioris mali mihi eliciendi facultas est. Unde quemadmodum donare alteri possum actionem meam cum hoc effectu, ut debitor id æque ipsi, quam antea mihi solvere teneatur: ita si captus consensu suo actionem suam in me transtulerit, utique debitor, quod capto debuerat, mihi debere incipit. Et hoc modo Alexander creditum illud sibi adquirere poterat (c), siquidem Thebas civitatem reliquisset, adactis illis, ut jus suum in ipsum transferrent; & revera adquisivisse intelligitur, postquam citra ullius rei exceptionem Thebarum dominus factus erat. Qua ratione jus habebat id debitum a Thessalis exigendi, aut illud iisdem condonandi. Quin & Thebanos immediate adigere poterat, ut debitum illud Thessalis remitterent. Unde Alexander, dum Thessalis debiti tabulas concedit, non tam hoc agebat, ne Thebanorum civitas, quam ipse delebat, aliquando debitum posset exigere, sed ut testaretur, quod ipse eo nomine nihil istos esset posciturus. V. Illud falsum, quamdiu aliquis superesset civium, esse & censeri ipsum totius summæ creditorem, adeoque habere idem jus, quod civitas habebat, exigendi, quod huic debebatur. Qui enim singuli de dissoluto plane civitatis corpore supersunt, haudquaquam jus civitatis sibi possunt asserere, cum ipsi nequaquam amplius eam civitatem constituant (d). Patet autem Alexandrum Thebanorum civitatem penitus delevisse, adeo ut qui cladi superessent, nequaquam pro populo aliquo possent censeri. Et qui post Thebanorum oppidum instaurarunt, novus plane fuere populus (e): qui si qua peculiaria veteres Thebani jura habuerant, nequaquam sibi ex solo loco vindicare poterant, nisi de integro ea quæsiissent. Quod circa illud Thessalorum debitum factum non erat. VI. Thessali non quocunque modo possessionem tabularum nacti erant, sed ultro eas acceperant traditas ab eo, qui omnia Thebanorum adquisiverat, animo id debitum ipsis condonandi.

§. XXIV. Qua ratione in victos imperium quæratur, docet Grotius L. III. c. 8. (f)

§. XXV. Videndum & paucis est, quomodo

(a) Vide, quæ de eadem quæstione exhibuit TITIUS Observ. in Comp. Lauterb. DCCCLXXXVIII. & HOTMANI Quæst. Illustr. 5.

(b) Pro quibus etiam calculum posuere HOTOMANNUS Quæst. illustr. V. AYALA L.I. de Jur. militar. c. 5. H.

(c) Nam imperio occupato jura simul publica sunt occupata; sub quibus uti ærarium, ita nomina quoque publica continentur. Hinc diversus plane casus est, si miles privatus chirographum occupaverit, de quo ad §. 22. dictum. Hic enim nihil acquirit, nisi quod manu cepit, abstulit & in custodiam deportavit. H.

(d) V. infra c. 12. §. 8. H.

(e) Cui jus, jam aliis quæsitum, non potuit donare Cassander. H.

(f) Et AUCTOR de Offic. Hom. & Civ. L. II. c. 16. §. 14. Add. L. VII. c. 7. §. 3. 4.

GRO-

modo res bello ereptæ iterum ad antiquos dominos redeant (*a*). Ubi illud quam maxime æquitati naturali congruere arbitramur, ut per bellum capti, ubi manus hostium quocunque modo evaserint, neque illis fide data sint obstricti, atque ad suos redierint, non modo pristinum statum, sed omnia sua bona ac jura recuperent (*b*). Quod autem res attinet, quamdiu bellum durat, si hostibus iterum sint ereptæ sive per nos ipsos, sive per nostros cives aut milites, eas ad antiquos dominos redire par est, non immobiles tantum, sed & mobiles, modo liquido a nobis possint dignosci. Nam cum civitati incumbat quantum fieri potest bona civium defendere; ejusdem quoque erit, quantum in se est curare, ut quæ ipsis erepta sunt, recuperentur. Neque obstat, quod illa a militibus sint recepta. Hi enim ministri tantum sunt civitatis, & quæ adquirunt, civitatis, non sibi proprie adquirunt. Cum autem iniquum sit, ut ista bona civibus erepta sibi adquirat civitas, nihil aliud supererit, quam ut ea pristinis dominis restituantur (*c*). V. 1 Samuel. XXX. 22. seqq. Apud HOMERUM Iliad. λ. præda divisa memoratur inter eos, quibus res ab hostibus ante ereptæ fuerant. Sed quid jure Romano potissimum circa postliminium sit dispositum, accurate tradit GROTIUS L. III. c. 9. (*d*).

§. XXVI. INTEGER autem populus si vel propriis viribus, vel sociorum armis jugum hostile excusserit, sine dubio libertatem & statum antiquum recuperat (*e*) Quod si autem aliqua pars bonorum, quæ antea ad ipsum pertinuerant, adhuc sub potestate hostis remaneat, ad illam recuperandam prætensionem retinet, quamdiu bellum pace nondum fuit compositum (*f*). Sed si tertius aliquis suo nomine bosti subactum antea populum bello eripuerit, hic dominum tantum mutabit, neque libertatem recuperabit. Idem quoque de parte alicujus populi est dicendum. Quod si pars populi vindicetur ab illo populo, cui tantisper avulsa fuit, aut istius sociis, antiquo iterum corpori conjungetur, & in pristinum locum ac jura redibit. Quanquam & cum sociis ita conveniri possit, ut ipsi retineant, quod quondam nostrum hosti eripuerint. Sicuti Demetrius malebat Philippo regnum sibi ademtum cedere, quam

GROTIUS L. III. c. 15. BUDDEUS Philos. Pract. P. II. c. 5. sect. 6. §. 9. & seqq. & LOCKIUS de Gubernatione civili c. 5.

(*a*) Quod fit Jure postliminii, quod inde dictum, quod quia ad limina suorum, aut amicorum redeat. Conf. BUDDEUS Philos. Pract. II. c. 5. sect. 6. §. 25. & seqq.

(*b*) Idque jure postliminii, quod in ipsa naturali ratione est fundatum. Quandoquidem Reges aut populi liberi, qui bellum suscipiunt, credi volunt, justas sibi fuisse causas, cur id faciant, contra autem injuriam facere eos, qui adversum se arma ferunt, ac proinde occupationem rerum esse injustam. Quanquam Romani non pauca in eo ex usu suæ Reipublicæ constituerunt: quæ proinde a quibusdam ad jus gentium male referuntur. Nimirum jus postliminii non est tale jus, quod gentibus invicem intercedit, sed est proprium civitatum, quod in illis summi imperantes secundum rationem naturalem, de qua modo dixi, indulgent civibus suis. Ex quibus jam sponte sua fluit decisio quæstionis, non semel inter populos disceptatæ, an si persona vel res captæ in civitatem, quæ neutrarum est partium, deveniant, libertatem jure postliminii consequantur? Quod haud dubie negandum: quoniam illi, qui in bello sunt medii, factum pro jure accipiunt, adeoque captivitatem improbare non possunt. H.

(*c*) Recte: hoc enim congruit rationi naturali, ob quam postliminii jus esse introductum modo dixi, & quæ GROTIUS hic pro jure gentium venditat: ad jus gentium interveniens perperam referuntur. Vid. si libet. L. I. Parœmiæ. Jur. Germ. 86. §. 2. Adde Jus Militar. Hollandic. art. 63. sequ. Apud Romanos expulsis hostibus ex agris, quos ceperant, dominia eorum ad pristinos dominos redibant, nec aut publicabantur, aut prædæ loco cedebant. *L. 20. §. 1. D. de Captiv. & postlim. revers.* At mobiles res (servis exceptis, & si quæ aliæ erant ad belli usum, veluti naves longæ atque onerariæ, item equi aut equæ fræni patientes) postliminii jure non gaudebant, si modo in castra sive stationes hostium fuissent perductæ. Nam quod legimus apud LIVIUM L. III. c. 10. L. V. c. 16. L. X. c. 32. & c. 35. dominis res restitutas, id non jure postliminii factum, sed quia eorum esse nondum desierant, quippe ad præsidia hostium nondum perlata. Vid. *L. 44. D. de Acquirendo rer. domin.* Illa haud dubie mera liberalitas fuit P. Scipionis, quando capta Carthagine pronunciari per præcones jussit, ut Siculi ad sua simulacra, quæ dudum amiserant, recognoscenda convenirent, eaque reciperent. CICERO VI. Verrinar. & PLUTARCHUS Apophr. regiis. H.

(*d*) Cui addendus BYNKERSHOEKIUS Observat. L. I. c. 20. & L. III. c. 6.

(*e*) V. supra ad L. VII. c. 5. §. 21. H.

(*f*) Eumenes, etiamsi fractus opibus nihil præter arcem, in qua obsidebatur, suum dicere posset, dicebat apud PLUTARCHUM in ejus Vita: *Superiorum se agniturum neminem, quamdiu gladium manu exsertum teneret*. H.

quam id Romanis relinquere, apud Justinum L. XXIX. c. 22. Sed & si proprio ausu præsidia hostilia dejecerit, ad antiquum corpus revertetur, nec peculiarem constituere civitatem prætendet; cum civitas ista suo juri ad istthanc partem non renunciaverit.

CAPUT VII.

DE PACTIS BELLICIS.

Dispiciendum jam de pactis publicis, quæ statum belli præsupponunt. Eorum aliqua ipsum statum belli tollunt, alia eundem relinquunt, sed aliquatenus temperatum. De his antequam sigillatim agamus, in universum erit videndum de validitate posterioris generis pactorum.

§. II. De pactis igitur, quæ cum hoste ineuntur, in universum pronunciat Grotius L. III. c. 19. ea servanda esse. Quod quanquam omnino obtineat circa pacta, quæ ad pacem tendunt; tamen circa illa, quæ statum belli relinquunt, neque ad eum tollendum spectant, res non omni caret dubio (*a*). Neque enim adeo valida est argumentatio; hic intelligit, quid geratur, & potest consentire; Ergo ex promisso ipsius alteri cuicunque nascitur jus, aut ipsi adversus alterum obligatio. Status enim belli, ut talis, proprium agendi modum vim agnoscit; pacis autem proprium instrumentum est fides. Igitur incongruum videtur fidem adhibere, ubi de pace reducenda aut conservanda non agitur; imo ubi status belli magis foveri, quam destrui videtur. Dein, quicum paciscor, ab eodem postulo, ut fidem mihi adhibeat. Atqui implicat, postulare, ut alter fidem meam sequatur, & nihilominus profiteri, me velle ipsius hostem manere, id est, qui quacunque via ipsi nocere velit. Nam hostilis status utique in se dat licentiam nocendi alteri in infinitum. Ergo protestatio de non usurpanda adversus alterum hostilitatis licentia facto videtur contraria, quamdiu quis in pleno statu belli sese permansurum fert. Unde neque locum hic habere poterit, quod supra traditum fuit (*b*), eos qui inter sese paciscuntur, eo ipso renunciasse exceptionibus, quæ ex alterius persona desumtæ metum possent facere, ne alter fidem fallat.

(*a*) Imo hoc quoque genus conventionum, non minus quam aliud, religiose servandum videtur, donec tempus ejus præterlapsum sit, aut hostis, migrando conditiones ipsius, fide nosmet liberaverit. Quæ eb AUCTORE edferuntur, justo plus probant. Nulla enim aliter ratione, bello finis imponi posset. Nam, eadem de caussa, licitum nobis videri posset rumpere inducias, rite petentibus datas, & in vincula conjicere, quibus Liber Commeatus concessus. Equidem, quamvis de pace agamus, hostes nondum esse desimos, imo potius reapse induciæ tantisper fiunt, ut appareat, an bellum finiri queat. Quare & actus hostiles, si tractatio de Pece exitu felici destituatur, denuo incipiunt. Id vero facile dari AUCTORI potest, bene nobis cavendum esse, antequam hosti promittamus, quoniam ad fidem fallendam proclives sunt homines, quoties suis sic consulunt commodis, in primis quando cum talibus eis res est, quibus odio ipsi sunt, quum odio eos prosequentur.

(*b*) L. III. c. 6. H.

lat. Nam si serio istis exceptionibus renunciant, jam hostes esse desinunt: sin de hostilitate adhuc continuanda aperte profiteantur, ipsa res verbis eorum fidem detrahit, ac potius præsumendum est, eos inter se insidias struere, & viam nocendi quærere altero in securitatem dato. Quo facit illud apud PROCOPIUM Hist. Goth. L. IV. cum legati Narsetis ad Totilam dicerent; *In quod tempus prælium condicis? ille, post octo, inquit, dies pugnemus. Reversi ad Narsetem legati audita, conventaque renunciant. At ille fraudem Totilæ suspectans, parabat se, ut postero dimicaturus, neque eum fefellit sua conjectura: sequenti enim luce adest nuncium omnem præveniens cum toto exercitu Totilas.* Quin nec alteri, qui ejusmodi pacto decipitur, novum aliquod jus adversus decipientem oriri potest; quippe cum jam ipsa hostilitas adversus hostem in infinitum vim exferendi præbeat. Quod si autem quis dicat, ideo standum esse ejusmodi conventis, ne hostis deceptus vehementer irritetur, & in nos deinceps acrius sæviat; is hoc ipso agnoscit, eadem utilitate æstimari. Quo referendum est illud AMBROSII Off. L. I. c. 29. *Si constitutus sit cum hoste aut locus, aut dies prælio, adversus justitiam putatur, aut loco prævenire, aut tempore. Siquidem vehementioribus hostibus & infidis, & his qui amplius læserint, vehementior refertur ultio.* Equidem non tenemur omnem licentiam belli in hostem exserere, & sæpe, cui extrema quæque poterant inferri, parcere cum laude est conjunctum. Sed tamen cum hoc fine bellum sit concessum, ut jura nostra tueamur, aut asseramus, ubi pacificis mediis id obtineri non poterat: igitur brevissimam quamque viam, qua eo pertingi possit, naturæ quam maxime probari censendum est. Adeoque ubi per pacta illa, vim hostilem temperantia non nisi bellum alatur, naturæ eadem repugnare manifestum est. Conf. HOBBESIUS de Cive c. 3. §. 27. Utut ista sint, tamen inter cultiores gentes, uti plura alia, ita & hoc in favorem fortitudinis bellicæ receptum (*a*), ut & ista pacta valerent, quæ ad statum belli tollendum non pertinerent, sed tantum ad hostilitatem cum aliquo moderamine exercendam spectarent. Qualia sunt induciæ paucarum dierum aut horarum sepeliendis mortuis, pactum de concedendo transitu per nostra præsidia. Item ut certis locis, hominibus aut rebus plane parceretur, ut certo tempore hostilitas non exerceretur, ut certa instrumenta nocendi non adhiberentur. Sic Ad. OLEARIUS Itin. Persici L. V. c. 20. tradit, inter Persas & Turcas pactum esse, ut mercatores etiam belli tempore utrinque tuto commercia queant exercere, & hinc inde commeare; quod utriusque populi intersit commercia non intermitti. Scilicet expedire rebus humanis videbatur, quædam velut commercia belli instituere, & in artem quasi bellum redigere, postquam plurimos in bella haud necessaria ambitio, & habendi cupido impulit; ut saltem innocentibus injuriæ eo fierent tolerabiles magis, si non omnem suam licentiam status bellicus exsereret. Accedit quod bellatoribus noxia fere fit opinio perfidiæ, aut per pacta aliis illudendi; & quod cordatiores non nisi semel decipiantur. Prudentis tamen non fuerit, ejusmodi pactis multum confidere (*b*), aut in securitatem sese resolvendo hosti nocendi occasionem præbere; adeoque ad talia citra necessitatem non descendere, nisi ubi fallenti paria reponendi facultas suppetat, aut alias satis nobis cautum sit.

§. III. INTER pacta, quæ statum belli non tollunt, sed ejus actus tantum suspendunt,

(*a*) Ita ergo ex sententia AUCTORIS. (Vid. supra L. II. c. 3. §. 23.) pacta isthæc, vi juris non obligabunt. Quod minime admittendum censeo. Nam in pactis est juris translatio, adeoque in iis aliquid plus est, quam in sola testatione. Unde cadit argumentum AUCTORIS præcipuum: hostilem statum licentiam nocendi dare in infinitum: id enim verum est, quousque alter, qui se hostem ferebat, istud jus non abdicavit, vel omnino vel ex parte. Conf. AUCTOR L. IV. c. 1. §. 19. H.

(*b*) Atqui AUCTOR hanc cautionem etiam in fœderibus commendat L. III. c. 6. §. 9. in fine: quæ tamen obligare non est dubium. Ceterum idem monitum est POLYBII L. VIII. Hist. c. 2. Τοῖς μὲν γὰρ ἀσκέπτως ἑαυτοὺς ἐγχειρίζουσι τοῖς ὑπεναντίοις ἐπιτιμητέον· τοῖς δὲ τὴν ἐνδεχομένην πρόνοιαν ποιουμένοις ἐγκλητέον· τὸ γὰρ μηδενὶ πιστεύειν εἰς τέλος ἄπρακτον. *Nam illi quidem demum reprehensione digni sunt, qui temere suorum hostium fidei se permittunt: illi vero non sunt culpandi, qui provide prout possunt sibi cavent: nam credere quidem prorsus nemini, amittere est facultatem rerum gerendarum.* H.

sunt induciæ, quæ sunt conventio, per quam bello manente, ad tempus bellicis actibus abstinendum est. Quæ definitio illustratur a GROTIO L. III. c. 21. §. 1. Nam utique ad plures annos induciæ solent dari. Ubi tamen pro excusando Varrone & Paulo (*a*) dici possit (*b*), eos ob oculos habuisse illas duntaxat inducias, quæ manentibus utrinque in expeditione exercitibus solent iniri (*c*); quæ regulariter non nisi paucorum dierum sunt: non autem illas, quibus totus belli apparatus dissolvitur, & quæ intra præfinitum tempus plenæ pacis instar gerunt; præsertim ubi isthæc clausula sit expresse induciis inserta ut interea de plena pace constituenda tractetur. Observandum autem est & hoc, licet induciæ posterioris generis regulariter complectantur omnes ditiones utrinque belligerantium; conveniri tamen ita posse & solere, ut certis duntaxat in locis induciæ observentur, in aliis autem bellum possit geri, verbi gratia, populi Europæi, qui in India orientali aut occidentali terras possident, inducias concludere possent per Europam valituras, bellum autem in Indiis continuare (*d*).

§. IV. Hoc loco quæri potest: si certus terminus temporis sit paci additus, puta in annos XX. XL. an pro induciis illud sit habendum. Nobis videtur omnem pacem sua natura æternam esse, id est, quandocunque pax initur, partes ita paciscuntur, quod super illis controversiis, ex quibus bellum extitit, nunquam deinceps arma sint movenda; sed quod vel illæ jam penitus tollantur, vel ad arbitros aut amicabilem compositionem rejiciantur. Unde pax ista æterna haudquidquam rupta censebitur, etsi post inter eosdem bellum ex nova, & a priori diversa causa oriatur. Neque enim paci æternæ inest obligatio, alterius injurias citra resistentiam in perpetuum devorandi. Hinc licet vocabulum pacis adhibitum reperiatur, si tamen certum tempus fuerit additum, quo usque illa debeat durare, nec controversia; ex qua bellum surrexit, penitus sit sublata, induciæ duntaxat erunt, per quas interea officia pacis invicem sunt exercenda. Sic apud JUSTINUM L. III. c. 7. Lacedæmonii in annos L. pacem pepigisse dicuntur (*e*); sed mox cum post sexennium bellum recruduisset, *inducias* rupisse arguuntur. Ex adverso absurdum videtur, verbi gratia, Romulum cum Vejentibus ad centum annos inducias fecisse, apud LIVIUM L. I. c. 15. (quanquam simpliciter DIONYSIUS HALICARNASSEUS L. II. (c. 55.) σπονδὰς *fœdera* appellet.) Cum nulla videatur injuria dari, quæ non tanto temporis spatio ultro velut exolescat, sic ut ejus persecutionem ultra seculum rejicere absurdum sit (*f*). Quod enim apud EUNDEM L. VII. c. 20. *populo Cæriti pax data* dicitur, sed *inducias in centum annos factas in SCtum relatum* fuisse; id ideo factum crediderim, ne manifestam injuriam ita simpliciter condonando auctoritati suæ quid Senatus detraheret (*g*). Apud SOZOMENUM Hist. Eccles. L. IX. c. 4. Theodosius II. cum Persis inducias in centum annos pepigisse dicitur. Sic & pacis in centum annos inter Ambraciotas & Acarnanes mentionem facit DIODORUS SICULUS L. II. c. 60. Sic Ferdinandus Catholicus & Alphons. V. rex Lusitaniæ pacem fecerunt in annos centum & unum (*h*), apud CONNESTAGIUM de Unione Lusitan. L. I.

§. V. CUM igitur per inducias status belli maneat, id quod fieri nequit, nisi manente prætensione, & nondum composita controversia, ob quam bellum

(*a*) Induciæ *sunt, cum in breve & in præsens tempus convenit, ne invicem se lacessant*. L. 19. §. 1. D. da Captiv. & de postliminio.

(*b*) *L. 19. D. de Captiv. & postlim. revers.* H.

(*c*) Dicunturque hodie armistitia. DONATUS ad Terentii Eunuchum: *Induciæ sunt pax in paucos dies, vel quod in diebus dentur, vel quod in dies otium præbeant*: H.

(*d*) Hoc Hispani *prodigio* ajebant *simile*, apud H. GROTIUM L. XVII. Histor. Belgic. ad A. MDCVIII. Plane ut olim Argivorum postulatum Lacedæmoniis stultum videbatur, ut Cynarius ager medius inter Argos & Spartam belli maneret materia, teste THUCYDIDE L. V. Histor. H.

(*e*) Et Gustavus Sveciæ Rex cum Christiano Daniæ Rege in idem tempus, apud LOCCENIUM L. VI. Histor. Svecan. ad A. MDXLI. H.

(*f*) Itaque tales usi censantur συνεκδοχῇ, qua certum tempus pro incerto ponitur. H.

(*g*) Plane ut Henricus VII. Angl. Rex cum populus pacem aversaretur, inducias palam inibat cum Jacobo III. Scot. Rege, easdemque in vim pacis clam efformabat. BACO de Verulam. Histor. Henrici VII. H.

(*h*) Bajazetes Turcarum Imperator cum Venetia in centum annos & unum diem. CROMERUS L. XXX. Rer. Polonic. ad A. MD. H.

hum fuit exortum; patet absurde peti (*a*), ut alter quidem inducias mecum ineat, & tamen omni prætensioni adversus me renunciet. Hoc enim si fiat, quid ad pacem amplius deest? aut quare mihi velim reservare licentiam post elapsum certi temporis spatium sine causa bellum renovandi? Vid. BAUDIUS de Induciis belli Belgici.

§. VII. SED & hoc ex natura induciarum patet, si post illas elapsas ad arma iterum sit redeundum; nova indictione belli opus non esse (*b*). Conf. GROTIUS L. III. c. 21. §. 3. Nihilominus in longioribus induciis, & quibus apparatus belli fuit plane solutus; quibusque regulariter clausula hæc inest, aut saltem inesse debet, ut interea de controversia penitus tollenda tractetur, si non necessarium, saltem decorum fuerit (*c*), aliquam denuo præmittere indictionem conditionatam, ut testemur nos bello non delectari, neque per nos stetisse, quo minus plena pax coiret.

§. VII. In quoque monendum, inducias, quarum quidem servandarum aliqua sit obligatio, non nisi pacto expresso contrahi, aut per tales actus amicitiæ pacique similes, qui ad nullam aliam causam possunt referri: etsi tractatus de pace per se vim induciarum non habeant, nisi expresse sit conventum. Unde ex eo solo, quod ab exercendis actibus hostilibus ego aliquantisper abstinuerim, hostis haudquidquam recte concludit, me cum ipso in inducias consensisse. Nec si post ejusmodi quietem, qua ipsum in securitatem dedi, eundem de improviso invadam, fidei tacitæ violatæ me potest arguere. Et hoc modo sunt explicandi auctores, qui intermissum hostilitatis exercitium ad aliquod tempus citra pactum, induciarum tacitarum vocabulo solent notare. Vid. JUSTINUS L. VI. c. 7. LIVIUS L. II. c. 18. & c. 64. & L. XXIII. c. 40. Quorum locorum sensus est, per istud tempus hostes bona fide quievisse non secus, ac si super ea re conventum fuisset.

§. VIII. DE tempore, quo induciæ circumscribi solent, vid. GROTIUS d. l. §. 4. Ubi tamen id probare non possumus, quod tradit; a quo die mensura aliqua temporis incipere dicitur, is dies intra mensuram non esse; quia præpositionis *a* vis est discernere, non conjungere. Nam initium utique maxime est pars rei. Unde si ita conventum sit; induciæ erunt in decem dies a calendis Juliis; sane nemo hoc aliter interpretabitur; quam illas calendas induciis quoque comprehendi (*d*). Neque semper voculæ *a* vis est discernere eam rem, cui apponitur, a sequente; sed sæpe etiam initium notat in aliqua re comprehensum. Quid notius illis locutionibus a capite ad calcem, ab ovo ad mala (*e*).

§. IX. QUANDO (*f*) induciæ subditos potissimum utrinque bellantium obligare incipiant, docet GROTIUS d. l. §. 5.

§. X. QUANTUM per inducias liceat, quantum non liceat, enumerat GROTIUS d. l. §. 6. seqq. Ubi tamen arbitramur, in quavis induciarum specie actus mere defensivos esse licitos (*g*), licet forte sub alio

(*a*) Simul quoque hinc intelligitur, bellum quod inducias sequitur, non novum, sed instauratum esse. Cujus observationis usum sub exemplo docet Richard. ZOUCHÆUS Part. II. Jur. fecial. sect. 9. quæst. 47. H.

(*b*) Eam ob caussam Gustavus Adolphus Rex Sveciæ Poloniæ bellum per Feciales indicere, ut Poloni ipsi exprobrabant, non judicavit necessarium apud LOCCENIUM L. VIII. Hist. Svecan. ad A. MDCXXX. H.

(*c*) Vid. supra ad c. 6. §. 9. H.

(*d*) Maxime cum ipse GROTIUS d. l. §. 4. n. 3. dicat, temporis productionem favorem in se habere. H

(*e*) PUFENDORFII sententia Grotianæ præferenda videtur; utpote quieti producendæ, quam contrahendæ aptior. Optime fecerint paciscentes belli duces, si ambiguæ disceptationi disertis verbis modum posuerint. Quod ad reliqua, etsi hi inducias observare debeant a momento interpositi pacti; ad subditos tamen eæ non antea pertinent, quam quidem ipsis innotuerint. Quare nec Nulli sunt actus hostiles, interea ab iis commissi, nec ulla indemnitas peti potest ab iis, quibus damnum illatum, etsi aliud visum sit GROTIO III. 21. 5.

(*f*) Omisit h. §. perinde ac 13. Celeb. BARBEYRACUS, quoniam remissiones, quas continent ad Grotium, in notis exhibuerat.

(*g*) An sub iis actibus contineatur, in locis, de quibus controversia est, munitiones extruere. Vid. disceptationem apud AUCTOREM L. XIX. Rer. Brandenburg. §. 56. 57. 58. ad A. MDCLXXXVII. Singulare est, quod de induciis inter Hungaros & Turcas Paulus Jovius Histor. L. XXXVI. observavit: *Ex inveterata consuetudine in finibus minuta prælia & extraordinarias incursiones eos admisisse: nisi injustis copiis cum justo tormentorum muralium apparatu vis inferretur.* H.

alio prætexto induciæ sint petitæ & obtentæ. Unde non erit illicitum, verbi gratia, si tantum sepeliendorum hominum causa datæ sint induciæ, sese in locum tutiorem recipere, aut munitionibus circumdare. Aut si obsessi per inducias sibi tantum stipulati sint, ne oppugnentur, auxilia ab iisdem & commeatus admitti. Nec Grotii d. l. §. 10. ratio videtur sufficere: *Cum illæ induciæ alteri partium prosint, non debere interim ejus, qui dedit, causam duriorem facere.* Nam cum nullo pacto jus sese defendendi soleat abdicari, ipse qui tales inducias concessit, suæ facilitati & imprudentiæ adscribat, qui non satis cavit, ne hostis sese interim confirmare posset. Vid. Xenophon Orat. de Agesilai laudibus, (c. 1. §. 10. 11. Edit. Oxon.) & Cornel. Nepos Agesilao, c. 2. de induciis Tissaphernis cum Agesilao: ubi arbitramur, si revera iste regi suo significavit, an aliqua ratione ipsi cum Lacone convenire posset, perjurii eum ideo solum non esse reum, quod in omnem eventum arma paravit. Add. quoque Montagne Essais L. I. c. 16.

§. XI. Finitis induciis, quod qui vi majore impeditus intra fines hostium deprehenditur, retineri queat (*a*), docet Idem d. l. §. 9.

§. XII. Si fides induciarum ab altera parte rumpatur, læso liberum est sine indictione ad arma redire. Quanquam & si velit ad induciarum terminum quiescere possit. Quod si de certa pœna sit conventum, exsolvenda ab eo, qui prior inducias violavit: ubi illa postulatur, & persolvitur ab eo, qui contra inducias fecit, jam bellandi jus non esse patet. Nam ideo multa solvitur, ut cætera salva maneant (*b*). Contra si læsus bellum moveat, a pœna recessisse intelligitur. Etsi & illud pacto repugnet, neglecta pœna statim ad arma ruere. Nam regulariter non ita solet conveniri, ut optio sit alteri (*c*), pœnam commissam accipere, an arma sumere velit. Vid. Grotius dicto loco §. 11. 12.

§. XIII. De pactis circa indulgendum commeatum, seu præstandum securum itum & reditum per loca hosti infessa, & quomodo ista sint interpretanda, plene docet Grotius dicto loco §. 14. seqq.

§. XIV. Pacta circa redemtiones captivorum apud Christianos multum habent favoris, præsertim si quis apud barbaros captivus detineatur, in quorum redemptionem etiam sacra vasa recte conflantur. Vid. *L. 21. C. de SS. Eccles.* (*d*) Gratianus caus. 12. quæst. 2. c. 13. 14. 15. Etsi moribus Romanorum secus erat, de quibus vid. Livius L. XXII. c. 59. 61. Horatius. Carm. L. III. Od. 5. Silius Italicus L. X. (v. 654. 655.) *Noxam superaverat omnem Armatum potuisse capi.* Apud Eutropium L. III. (c. 6. num. 2. Edit. Cellar.) Hannibali, qui Romanis captivos, ut redimerentur, obtulit, a senatu est responsum: *eos cives non esse necessarios, qui cum armati essent, capi potuissent.* Plato quoque de Republ. L. V. (p. 662. B. Ed. VVechel. Ficin.) Τὸν ζῶντα εἰς τοὺς πολεμίους ἁλόντα ἆρ' οὐ δωρεὰν διδόναι τοῖς θέλουσι, χρῆσθαι τῇ ἄγρᾳ ὅ, τι ἂν βούλωνται κομιδῇ γε. *Eum qui vivus ab hostibus captus fuerit etiam gratis reddere volentibus relinquendum, ut præda quomodocunque lubet utantur? Omnino.* Quintilianus.

(*a*) Recte tamen BUDDEUS Philos. Pract. P. II. c. 5. sect. 7. §. 16. addit, humanitatis esse, ut hoc hominum genus potius dimittatur: utpote qui vim majorem, tanquam casum fortuitum, prævidere, adeoque cavere nequiverint. Multum autem interest, inter eos, qui in ejusmodi Principis regionibus versantur, qui confestim Reipublicæ ipsorum bellum declaret, & eos, qui, finitis induciis, in terris hostilibus casu fortuito detinentur. Inter illos enim, & Principem, in cujus terris deprehenduntur, nulla intercessit conventio: quum contra posteriores id demum petant, quod vi induciarum consequi potuissent, nisi casus consilia eorum turbasset. Quandoquidem enim exploratum est, liberum commeatum iis secedere volentibus ipso induciarum tempore præstari debuisse; idem iis post inducias quoque permitti oportet, si appareat, in potestate eorum non fuisse, ut conditione induciarum uterentur. Aliud si dicamus, induciæ hæ in eventibus quotidianis decipularum instar, erunt, quibus homines innocentes, sine ulla sua culpa, in hostium manus tradantur.

(*b*) Id quod etiam legibus Romanis congruit *L. 115. §. fin. D. de Verb. Obligat. L. 4. §. 7. de Doli mali & metus except. L. 14. C. de Pact. L. 37. L. 40. C. de Transact.* H.

(*c*) At secundum regulam Romani juris contrarium dici oportet. *L. 10. §. 1. de Pactis L. 28. pr. de Action. emt. d. L. 40. C. de Transaction.* H.

(*d*) *Nam si necessitas fuerit in redemptione captivorum, tunc & venditionem præfatarum rerum divinarum, & hypothecam, & pignorationem fieri concedimus, quoniam non absurdum est, animas hominum quibuscunque vasis vel vestimentis præferri.*

mus Declam. 339. *Longe feliciſſimum in bellis eſt vincere; fortiſſimum, ſi victoria non detur, pro cauſa mori. Eſt tamen tertium aliquod inter dedecora, in patriam certe redire, & ſi vincere non detur, effugere. Poteſt enim credi qui hoc fecit, ad ſecundum ſe aciem ſervaſſe, & victum adverſis animum repoſuiſſe. Ille vero qui ſe inter virtutem hoſti dedit, qui abjectis armis paratas in vincula præbuit manus, quam tandem nobis ſpem in poſterum facit? Quæ ſpes in milite reſidua eſt, ſi nihil potius fuerit, quam capi?* Quæ circa iſthæc obſervanda ſint, docet GROTIUS dicto loco §. 23. ſeqq. Ubi ad §. 28. addimus, quod apud Marinum BARLETIUM de vita Caſtriotæ L. VII. memoratur, cum captus adoleſcens barbarus Muſachio prædæ nomine conceſſus eum ipſo conveniſſet de CC. aureis loco lytri, eum mox iſtos ex veſte depromtos victori numeraſſe. Qui recuſavit eum dimittere, cauſatus, jam ſibi iſtos numos cum perſona adquiſitos (*a*). Sed re ad Caſtriotam delata, ipſe pro barbaro pronunciavit (*b*).

§. XV. DE pactis ducum, & quid circa illa obſervandum, tradit GROTIUS L. III. c. 22. (*c*) Ubi tamen ad §. 8. notandum: breviores duntaxat inducias concedere ducum eſſe (*d*), non autem tales, quibus apparatus bellicus plane diſſolvitur. Hoc enim eſt ſummorum imperantium.

§. XVI. DENIQUE quouſque privati in bello cum hoſtibus paciſci queant (*e*), docet IDEM L. III. c. 23. Quibus addi poteſt mos Anglis & Scotis quondam receptus circa iſthæc pactorum genera (*f*). *Si quis ad diem dictum non redeat, hæc pœna eſt. In congreſſibus, quæ ob res repetandas fieri ſolent, qui deceptum ſe queritur, manus effigiem aut chirothecam in haſta oblonga omnibus conſpicuam circumfert. Ea ſumma apud ipſos infamia habetur: adeo ut, qui fidem violavere, amicis propinquiſque fiant deteſtabiles: nec paulo honeſtior eos convictu, ſermone, aut domo ſua dignetur.* BUCHANANUS Rer. Scotic. L. IX. Notabile quoque eſt pactum militis Gothi & Romani, qui in eandem foveam inciderant, apud PROCOPIUM Hiſt. Goth. L. I. (c. 1.) qui mutuam invicem ſalutem ſtipulati ſunt; quorum conventionem Gothi ratam dein habuerunt.

(*a*) Quam rationem, Jore ſtricto probandam cenſarem, & ſi aliud videatut HERTIO. Quum anim *Spoliari*, & omnibus quæ ſecum habet privari Jure belli captivus poſſit, recte Muſachius cauſſabatur, hos nummos ſibi jam com perſona acquiſitos eſſe. Neque id aliter hodie fert mos militaria. Conf. de cæteris BOECLERI miles captivus in I. Vol. Diſſertat. quæ A. 1700. junctim publici juris factæ ſuot.

(*b*) Recte. Nam qui agit cum captivo, ut ſe liberet, is pretio quod ſtipulatur, contentum ſe fore declarat, ut adeo eo ipſo momento poſſeſſionem rerum, quas com perſona nactus erat, amiſiſſe videatur. V. *L.* 3. §. *6. D. de A. vel A. poſſeſſ.* Quæ ratio tanto magis valet inter populos, quos inter ſervitutis uſus deſiit. Eoque inprimis ſpectaſſe Grotius videtur, cui alioquin non temere contradixit ZIEGLERUS. Reliqua, quæ ad hoc argumentum pertinent, fuſe perſecutus ſum *Comment. de Lytrs ſect.* 2. H.

(*c*) Utique ſcilicet Princeps obſtringitur ad ſervandum conventiones, factas a Ducibus ſuis bellicis, tanquam perſonam ipſius repreſentantibus, modo eæ nihil contineant, quod limites egreditur muneris ipſorum, aut mandatorum quæ iis data ſint, latitudinem. Neque intereſt, utrum de Mandatorum ſumma omnibus, an iis tantum, quibuſcum egerunt, conſtet. Imo, etſi conventio ab initio contra voluntatem Principis facta, deinde ab eo expreſſe, vel tacite ratihabeatur, palam eſt, conſenſum Principis retrotrahi debere. Conventionem Ducis ſui ſervare quoque Princeps tenetur, ſi is juſſa ſacreta ſua migraverit. Dux enim culpæ reus eſt, non illi, qui cum eo pepigerunt, & ſi aliter fiaret, facile eludi poſſet vis omnis generis conventionum. Conf. GROTIUS L. III. c. 22.

(*d*) Petr. BELLINUS Part. V. de Re militari tit. 1. *Communis eſt*, inquit, *Doctorum opinio, Ducem non poſſe treguas* (ita barbare inducias vocant) *facere, niſi ſit tregua brevis*. Ubi exempla addit. V. & TACITUM XV. Ann. 5. H.

(*e*) Quod genus conventionum pro valido haberi nequit, niſi quatenus conſenſu expreſſo tacitove Reipublicæ vel Principis coaluerit: quo caſu Princeps illos, qui eas inierunt, ſi in fide præſtanda negligentes ſint, ad eam implendam cogere poteſt. Leges autem & Mandata Principum ita ſemper explicari debent, ut nihil contineant, quod ſupra vires humanas ſit.

(*f*) Cui non multum diſſimilis mos hodie uſitatus, quando promiſſor fidem deſtituens publice infamis declaratur, & interdum ejus nomen patibulo affigitur, teſte HOJERO ad Jus militar. Brandenb. art. 70. H.

CAPUT

CAPUT VIII.

DE PACTIS PACEM REDUCENTIBUS.

I. *An pacta pacis infirmentur per exceptionem metus?*
II. *An cum rebellibus valide pax ineatur?*
III. *Quatenus in pace bona privatorum condonari possint.*
IV. *Terminus implendæ pacis stricte interpretandus.*
V. *Quid si pax referatur ad eventum prælii?*
VI. *Obses in principis locum succedens non amplius tenetur.*
VII. *De sponsoribus pacis.*

De pactis, queis bellum plane finitur, ita plene exsecutus est Grotius L. III. c. 20. ut vix quidquam nisi per modum spicilegii addere liceat. Circa quæ præcipua est quæstio: num illa possint reddi irrita per exceptionem metus injuste incussi? Id quod circa bella solennia negat Grotius L. II. c. 17. §. 20. & L. III. c. 19. §. 11. cum contrarium jure gentium sit receptum ideo, quod alias ejusmodi bellis, quæ valde sunt frequentia, nec modus nec finis potuisset imponi; id quod tamen fieri generis humani interfit. Etsi salva conscientia bello injusto extortum retineri nequeat. Enimvero uti de restitutione quidem dubium non est: ita nondum adeo liquido constat de jure aliquo gentium, per quod non liceat contra victorem injustum exceptionem metus opponere. Et si vel maxime tale jus extaret, non tamen tranquillitati generis humani multum videtur decessurum, si istud negligatur. Nam, tradente Grotio, belli solennis, qualemcunque habeat causam justificam, hic est effectus, ut dominium, quod ipse vocat, externum rerum hostilium adquiratur (*a*). Si quis ergo solenne bellum antea victori post intulerit, utut nullam justificam belli causam præter metum illum habuerit; ubi fortuna arriserit, non amissas modo per injustum bellum res, sed & omnia hostis bona adquiret. Inde simplex valde est, alia ratione quam vi possessionem suam si quis injusta vi quid alteri extorsit, qui magis stabiliri credit. Non minus ineptus, qui alterum per injustam vim ad duras pacis leges adegerit, ni statim, quamdiu adhuc alterum oppressum tenet, exsecutionem pacis fieri curet; sed solo victi pacto adquiescat, eumque in tali statu relinquat, ut malum, quod passus fuit, reponendi sit facultas. Vid. Guicciardinus Hist. L. XVI. sub fin. & L. XVII. sub init. Ergo verius videtur, eum, qui bello injusto petitus, postquam ad pacificam disceptationem sese obtulit, & bellum deprecatus est, ad iniquam pacem adigitur, nullo jure prohiberi, quo minus paci nondum impletæ exceptionem metus opponat; aut post occasione data reparationem injuriæ quærat. Sicuti & Polybius L. III. c. 30. pronunciat, justam fuisse Pœnis causam belli secundi in Romanos suscipiendi, eo nomine, quod quondam ipsis inter res domi ancipites versantibus Sardiniam, & magnam vim pecuniæ Romani extorsissent. Καιρῷ γὰρ πεισθέντες, ἠμύνοντο τοὺς σὺν καιρῷ βλάψαντας. *Occasione enim invitati, ultum iverunt eos, qui per occasionem temporum ipsis nocuerant.* Aliter tamen dicendum fuerit (*b*), si inter belligerantes ab initio contractus velut aleæ fuerit initus. Id quod fieri intelligitur, quando de causa nondum liquida rejectis mediis pacificis ad arma protinus convolatur, aut persecutio injuriarum, prætensionumque, quæ via juris aut per

(*a*) Intelligit autem GROTIUS jus proprietatis, quod tantum in judicio humano, & quidem coactivo, valeat, ita, ut nemo vi uti possit ad recuperandam rem, quæ hac ratione possidetur, etsi non intercedat vir eruditissimus, quo minus eam restituamus ex pudore conscientiæ. Vid. ejus L. III. c. 7. §. 6. & c. 10. §. 5.

(*b*) Supra L. V. c. 9. §. 3. H.

per transactionem haberi poterat, eventui belli committitur. Hic enim aperte Mars arbiter sumitur, & hoc animo utrinque in bellum descenditur; aut bello jus injuriamve asseram, aut plura perdam. Hoc sane modo qui in bellum ruunt, ubi adversi quid patiantur, non magis de injuria sibi facta conqueri possunt, quam si qui ex condicto in duello pugnans vulneratur (*a*). Sic ut qui hic succumbit, applicare sibi debeat illud PLAUTI Amphitruone Act. I. Sc. I. (v. 240.) *Ut lubet, quod tibi lubet fac, quoniam pugnis plus vales*. Conf. *L.* 3. §. 3. *D. de Injuriis*, & *L.* 7. §. 4. *D. ad L. Aquiliam*.

§. II. ILLA quoque quæstio varie agitatur; an pax & transactio cum civibus rebellibus a civitate, eorumve rectoribus sit servanda? GROTIUS L. III. c. 19. §. 6. seqq. affirmativam sat copiose deducit. Nobis autem planius ita dicendum videtur. Subditos rebelles qui per vim in ordinem redegit, quid de ipsis statuat, ipse viderit. Sed si per pacta res componatur, ipsa negotii natura ostendit, regem rebellibus gratiam delicti facere; sic ut obtentu rebellionis pacta nequeant irrita reddi (*b*). Rebelles autem per eam pactionem de integro civitati conjungi, eique obsequium spondere intelliguntur; cujus sui obsequii velut conditionem præsupponunt observantiam ejus pacti a civitate præstandam. Sic ut in regnis potissimum illud vim capitulationis aut legis fundamentalis obtineat. Iis tamen, qui ideo rebellant, ut principi cupita extorqueant, bene observandum illud GRAMONDI Hist. Gall. L. II. *extra fidem regi debitam nihil est præsidio subditis*.

§. III. QUANTUM circa condonanda privatorum bona per pacificationem civitati liceat, ex indole dominii eminentis intelligitur. Cujus vi utique bona privatorum, quocunque titulo quæsita, pro necessitate Reipublicæ aut magna ipsius utilitate possunt tradi; ita tamen, ut civitas istud damnum teneatur privatis sarcire, de publico vel statim, vel ubi solvendo esse cœperit (*c*). Cæterum illa disquisitio, utrum bona civi privato sint auferenda aut condonanda, in monarchia ad regem spectat: ut autem singulis damnum hoc modo extra suam ratam sarciatur, universitas civium obligatur rege exigente. Ast exteri, quibus ea bona traduntur, non opus habent inquirere, ex usu civitatis fuerit, nec ne, illa sibi tradi; sed sufficit illis ad dominium legitimum adquirendum factum regis, tum ob præsumtionem, quæ actus regis comitatur; tum quod nulla ratio foret cum extraneis transigendi, nisi fixum foret, rite geri, quæ a capite civitatis geruntur. Porro uti ejusmodi bona hosti concessa, sic & damna privatis ab hoste data per reliquos cives pro viribus sarciri lex societatis suadere videtur (*d*); præsertim si nulla ipsorum peculiari culpa bellum excitum fuerit. Vid. *L.* 52. §. 4. *D. pro Socio* & *t. t. D. de Lege Rhodia de jactu*. Etsi satis apertum sit, ubique fere miseros cives ejusmodi damna inter fatales calamitates referre juberi.

§. IV. SI tempus præfigatur, intra quod conditiones pacis debeant impleri, illud strictissime fuerit interpretandum. Sic ut stricto jure non admittatur purgatio moræ (*e*) ob breve tempus, nisi vis major impe-

(*a*) Supra L. III. c. 1. §. 7. Et hic locum habet, quod est in *L.* 20. *pr. D. quod met. caus. hos sibi ipsis metum intulisse*. H.

(*b*) Contrarium suasit Boxhornius L. 1. Instit. Polit. c. 14. §. 16. & LIPSIUS, refutatus propterea a THOMSONO & LOCCENIO in Animadvers. ad Lipsium. At nos cum AUCTORE facimus (v. supra L. III. c. 6. §. 11.) Nisi singulares causæ sint, propter quas pacta hujusmodi rescindi æquitas ipsa suadeat. Quales quidem occurrebant in pactiona Maximiliani I. Regis cum Flandris, quas in solenni Procerum Imperii judicio discuti curabat Fridericus III. Imperator, apud Sigismundum a *Birken Oesterreichischem Ehrenspiegels* L. V. c. 38. ad A. MCCCCLXXXVIII. H.

(*c*) Supra c. 5. §. 3. H.

(*d*) Dissentiunt hic non temere VASQUIUS L. I. Controv. illustr. c. 4. n. 11. cum multis quos profert, & ZIEGLERUS L. I. de Jure majest. c. 4. §. 5. Nam nihil commodi ex facto hostium in civitatem redundat, adeoque nec de vi majore, qualis est hostium incursus, teneri civitas potest. Quod si dicas cum AUCTORE damna illa societatis causa contigisse, & æquitatem velle ut resarciantur. Negabunt dissentientes, cives coeundo in societatem civilem ad omnia damna reparanda se voluisse obligare. Nam damna ex chasmate, incendiis, furtis & similibus, cæteri cives non repensant. Ergo nec illa, quæ facto civitatis non contigerunt, præsertim cum res pereat suo domino, nec dici possit, periisse illi cujus non fuit. Licet autem civitas bellum gerat, tamen jure id suo facit, & par ab hoste expectare periculum cogitur. H.

(*e*) GROTIUS L. III. de J. B. & P. c. 20. §. 25. H.

impediverit, aut omnis doli suscipio abfuerit. Ratio est, quia etiam breve tempus ad magnas rerum conversiones valere potest. Si igitur ad implendas pacis conditiones alteri mora indulgeretur, facile foret occasionem nancisci a pactis resiliendi. Accedit quod alter exercitum, qui utique magno sumtu sustentatur, non prius tuto possit dimittere, quam conditiones pacis fuerint impletæ.

§. V. Quandoque pactiones pacis (a) referri solent ad eventum alicujus pugnæ, inter singulos, binos, ternos, pluresve, aut integros quoque exercitus ineundæ. Ubi ardua est quæstio (b), an fortuna totius civitatis aleæ ejusmodi prælii recte committatur? Equidem videtur hoc modo parci sanguini humano, & calamitates belli velut in compendium mittuntur. Sed contra satius videtur vel cruento bello defungi, quam libertatem & salutem civitatis per ejusmodi duellum simul & semel perdi (c); cum ex adverso etiam post unum atque alterum infelix prælium fortuna belli reparari queat. Quod si tamen nulla spes boni eventus sit (d), si viribus totius civitatis certetur, tanquam e malis minimum admittente hoste ejusmodi singularis pugna suscipietur. Sed & ubi principes non de juribus civitatis, sed propriis super negotiis bellum gerunt; facile concedere possunt civitates, ut isti inter se singulari pugna decernant. Exemplum vid. apud Diodorum Siculum L. IV. c. 60. Dionysius Halicarnasseus L. III. (Antiq. R. L. III. p. 149. 150. Ed. Sylb. c. 13. p. 144. Ed. Oxon.) *Duces si proprium asserant principatum, honeste ac necessario tale inter se certamen suscipere, quotiens vero civitates ipsæ de principatu contendunt, non modo periculosam esse hujusmodi aleam, sed etiam turpem* (e). Etsi ipsi principes controversiam adhuc ancipitem tam violento modo recte non disceptent. Ubi tamen observandum, qui sic in eventum pugnæ decisionem controversiæ rejiciunt, de suo quod habent jure posse transigere, non autem alteri, quod jus penes ipsos non est, dare. Unde si rex super regno, quod in ipsius patrimonio non est, certare velit, nihil aget (f), nisi accedat consensus populi, & eorum qui jam nati ad successionem jus habent. Cæterum in ejusmodi condictis præliis sæpe in controversiam venit, quis pro victore sit habendus (g). Ubi sciendum, regulariter ejusmodi pugnas esse decretorias. Unde si inter duos pugnetur, ille victor erit, qui adversarium occiderit, aut ita debilitaverit & oppresserit, ut victum se ipse fateatur. Sicut Turnus gravi vulnere saucius faciebat, apud Virgilium Æneid. XII. (v. 931. & seqq.) Ubi plures pugnant, illa pars victrix erit, quæ adversarios occiderit, aut fugatos ita debilitaverit, ut resistere amplius nequeant. Quod si res geratur inter integros exercitus, spolia legere, ad sepulturam corpora concedere, in loco pugnæ pernoctare, prælio iterum lacessere, per se victoriam non probant, cum talia possint etiam qui æquo Marte pugnaverunt. Sed si alia concurrant indicia, non parum momenti faciunt ad probandam hostium fugam. Et certe qui loco cessit post conflictum, in dubio magis est ut fugisse credatur. Ubi apud neutram partem firma sunt victoriæ argumenta, res manet eo loco, quo fuit ante prælium; & ad bellum, aut novas pactiones erit redeundum. Memorabile est exemplum, quod refertur a Plutarcho in Parallelis, & Herodoto in Clio: *Argivis & Lacedæ-*

(a) Vid. BUDDEI Jurisprudentiæ Historicæ specimen a §. 21. ad §. 30. Quæ consuetudo adeo apud veteres invaluerat, ut inventi sint Principes, qui Regnum amiserint, quod hanc conditionem subire detrectarent. Ita posteritas Thesei regno Athenarum deturbata fuit. CONON Lib. XXXIX. apud Phot. Cod. 186. Vid. PERIZONIUS de Prætorio p. 6. 7. Ed. 1696.

(b) Conf. supra L. V. c. 9. §. 3. & ibi dicta. H.

(c) Cujus victoria sæpius fortunæ quam virtutis esse solet, H.

(d) Ast tum non est credibile, alterum majoribus succinctum opibus, victoriam, quam in manibus suis habere se confidit, incerto prælii ejusmodi paucorum eventui permissurum. Jam & de viribus nostris, præsertim si justitia causæ nitimur, desperare non debemus. Est enim in cœlis Numen, quod sæpius per paucos, quam per multos innocentiam defendere adversus vim injustam ac tueri solet. H.

(e) Λέγων (ὁ Ἀλβανὸς) ὅτι τοῖς μὲν ἡγεμόσι τῶν στρατιωτῶν, ὅταν ἰδίαν κατασκευάζωνται δυναστείαν, καλὸς καὶ ἀναγκαῖος ἐστιν ὁ περὶ τῆς ἀρχῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγών, ταῖς δὲ πόλεσιν αὐταῖς, ἐπειδὰν περὶ τῶν πρωτείων διαφέρωνται πρὸς ἀλλήλας, οὐ μόνον σφαλερὸς ἀλλὰ καὶ αἰσχρὸς ὁ διὰ μονομαχίας κίνδυνος, ἐάν τε τῆς κρείττονος λάβωνται τύχης, ἐάν τε τῆς χείρονος.

(f) Vid. supra L. VII. c. 7. §. 12. H.

(g) Conf. GROTIUM L. III. de J. B. & P. c. 20. §. 45. H.

dæmoniis de agro Thyreatico altercantibus, Amphictyones pugna utrinque electorum hominum rem decernendam censuerunt, victorique agrum detulerunt istum. Lacedæmonii a parte sua Othryadem summæ rei, Argivi Thersandrum præfecerunt. Prælio de Argivis duo superstites fuerunt, Agenor, & Chromius, qui de victoria civibus nuncium attulerunt. Facta autem quiete Othryades etiamnum vivens, fultusque hastilibus semifractis, mortuorum scuta abstulit, trophæum erexit, suoque sanguine id Jovi, trophæorum tutori, inscripsit. Ego non dubitaverim secundum Argivos pronunciare. Add. Jo. MEURSIUS Miscell. Lacon. L. IV. c. 14.

§. VI. CIRCA obsides (*a*), qui pacis firmandæ causa dantur, præter tradita a GROTIO (*b*) L. III. c. 20. §. 52. sequ. id quoque observandum, si contingat, ut obses hæres & successor fiat ejus, qui ipsum dedit, postquam hic fato fuerit functus, non amplius obsidem teneri, etiamsi fœdus isto mortuo non expiraverit. Hic enim casus tacite exceptus intelligitur, ut non amplius esset obses, si in principalis debitoris locum ipse transierit: ita tamen ut alium pro se teneatur substituere, ubi id postulatum fuerit.

§. VII. EST & alius modus cavendi securitati pacis, dum alii, inprimis qui mediatores paci intervenerunt, fidem suam interponunt, conventa utrinque servatum iri. Cui velut fidejussioni implicitum est fœdus (*c*) circa ferendum auxilium illi, qui contra pacta invaditur, adversus injuriæ auctorem (vid. DIODORUS SICULUS L.IV. c. 55.) Ad quod auxilium ferendum sponsores non tenebuntur, si ex nova causa bellum sit motum; sed tantum, si pax conventa rupta fuerit (*d*).

(*a*) Vid. c. 2. §. ult. & BUDDEI Jurisprud. Histor. Specimen §. 54. & seqq. ubi de Cloelia, virgine Romana obside data agens, ostendit, obsidi integrum non esse, ut fuga sibi consulat.

(*b*) Et supra c. 2. §. 6. H.

(*c*) Ut nominatim cautum in pace Olivensi inter Sveciæ ac Poloniæ Reges A. MDCLX. inita art. 36. Et hujusmodi fidejussiones a sec. XII. usque sæpe interpositæ a subditis pro dominis suis. V. LEIBNITII Codic. diplom. dipl. 6. A. MCC. & Diplom. 15. §. 8. A. MCCLIX. Roger. ab HOUEDEN Part. II. Annal. in Johanna Angliæ Rege. MEYER L. XII. Annal. Flandr. ad A. MCCCXXXIX. & L. XVII. Ann. Flandr. ubi in conditionibus Pacis Peronensis A. MCDLXVIII. est: *Si rex Galliæ fefellisset, licere ab omnibus regni Principibus absque ulla religione & dedecore se Carolo Duci Burgundiæ aut ejus heredibus adjungere contra Regem aut ejus successores.* Adde transactionem inter Augustum Electorem Saxon. & Johannem Fridericum ejusque filios Duces Saxon. A. MDLIV. §. 94. apud HORTLEDERUM L. III. de Progress. Belli Germ. c. 88. H.

(*d*) Pax autem secundum GROTIUM L. III. c. 20. §. 27. sequ. rupta censetur, faciendo aut contra id, quod omni paci inest; aut contra id, quod in pace dictum est aperte: aut contra id, quod ex pacis cujusque natura debet intelligi. H.

CAPUT IX.

DE FŒDERIBUS.

I. *Fœderum divisio.*
II. *Fœdera, quibus nihil extra juris naturalis debitum disponitur.*
III. *Quid fœdera æqualia sint, & quotuplicia.*
IV. *De fœderibus inæqualibus.*
V. *Utri ex pluribus fœderatis potius sit ferendum auxilium.*
VI. *Fœderum alia realia, alia personalia.*
VII. *Quæ dignoscuntur vel ex consideratione singulorum;*
VIII. *Vel ex generalibus notis.*
IX. *An fœdera pertineant ad reges expulsos?*
X. *An sociorum nomine etiam futuri veniant?*
XI. *Fœdera tacite non intelliguntur renovari.*
XII. *Ad quid sponsores teneantur sponsione non ratihabita.*
XIII. *An sponsio ratihabeatur per silentium summi imperantis.*

VIDENDUM deinceps est de illa pastorum publicorum specie, quæ peculiariter fœderum nomine veniunt. Quæ a Theseo inventa PLINIUS N. H. L. VII. c. 56. tradit. Quod admitti non potest, nisi hoc sensu, quod vel primus in Græcia iste fœdera icerit, vel certos ritus, sacraque adjecerit. Eorum divisionem commodissime desumemus ab eorundem materia, dum alia quid constituunt, quod jam antea juris erat naturalis; alia autem officiis juris naturalis aliquid superaddunt, aut saltem eadem, ubi indefinita videntur, ad certi quid determinant.

§. II. AD priorem classem referuntur illa fœdera, quibus de simplici duntaxat humanitate hinc inde exercenda convenitur, aut de noxa invicem non inferenda. Vid. Genes. XXII. 23. In fœdere, quod Lacedæmonii cum rege Persarum inivērunt, hæc clausula legitur apud THUCYDIDEM L. VIII. (c. 18. Edit. Oxon.) *Quascunque regiones, urbes, rex jam possidet, regisque majores possederunt, in regis ditione maneant. Eas (a) sive belli inferendi, sive alio modo nocendi causa Lacedæmoniis, eorumve sociis adeundi jus ne esto, neve tributum exigendi Lacedæmoniis sociisve eorum jus esto. Regi de sua ditione statuere licitum esto.* Nisi dicere velimus; hanc clausulam continere renunciationem omnium prætensionum, quæ ullo modo Lacedæmonii in Asiam obtinere possent. Alias enim citra fœdus Laconicum Asia regis erat; & ex natura dominii fluit, tum ne quis rem meam invadere debeat, tum ut de sua re quisque statuere possit. Conferatur quoque fœdus pacis inter Athenienses & Persas apud DIODORUM SICULUM L. XII. c. 4. Cæterum ejusmodi fœdera necessaria, apud antiquos cumprimis, habebantur inter eos, qui antea nihil invicem negotii habuissent. Nimirum quod apud complures dogma illud juris naturalis; (cognationem quandam inter homines esse a natura, ac nefas proinde alterum citra antegressam offensam lædere;) obliteratum foret (b), adeo ut crederetur in solos cives humanitatis officia esse conferenda, exteros quosque hostium esse loco, quos lucri nostri causa lædere non nefas foret. Vid. GROTIUS L. II. c. 15. §. 5. Enimvero inter illos, qui juris naturalis observantiam cultu morum profitentur, talia fœdera non sunt (c) necessaria (d). Nisi quod uti inter singulos,

(a) Ὁπόσην χώραν καὶ πόλεις βασιλεὺς ἔχει, καὶ οἱ πατέρες; βασιλέως εἶχον, βασιλέως ἔστω. Verba reliqua, quæ tanquam ejusdem fœderis Auctor refert, apud THUCYDIDEM non leguntur.

(b) V. supra L. II. c. 3. §. 8. sequ. Hujus consuetudinis reliquiæ videntur esse in L. 5. §. 2. *D. de Captiv. & postlimin. reverſ.* H.

(c) Vid. supra L. II. c. 2. §. 11.

(d) Utilitate tamen ea non carere ostendit OBRECHTUS Diss. de Sponsor. pacis c. 1. §. 3. H.

les, quando primum aliquid negotii invicem cœpit intercedere, prolixiorem amicitiæ contestationem adhiberi non indecorum sit. Quo applicari (*a*) potest illud CICERONIS Epist. ad Famil. XIII. 10. *Sed tamen in omnibus novis conjunctionibus interest, qualis primus aditus sit, & qua commendatione quasi amicitiæ fores aperiantur*. De cætero pudere propemodum debebat homines cultos pactum inire, cujus capita nihil aliud contineant, quam ne simpliciter ac directe jus naturæ violetur; quasi citra illud pactum non satis quis officii sit memor futurus. Conf. *L.* 50. *D. de Pactis*. Equidem veniunt ista fœdera frequenter nomine amicitiæ. Verum fas amicitiæ proprie dictæ plura requirit, quam commune illud humanitatis officium. Nam utut præstationes amicitiæ non sint definitæ, sicuti quæ ex pacto debentur: tamen in genere id quilibet amici novit esse, bona cum amico libenter communicare, de ipsius salute curam agere, monendo, consulendo succurrere, mala ipsi imminentia pro viribus propulsare, eaque omnia intentiore cum affectu, quam quæ aliis ex nuda humanitate præstantur. Ad hoc genus etiam GROTIUS dicto loco refert fœdera, quibus cavetur, ut utrique sit jus hospitii, & jus commercii, quatenus ista jure naturali debentur. Vid. supra L. III. c. 3. §. 9. 11. Enimvero socios & fœderatos proprie non esse, qui nil nisi communia humanitatis officia sunt pacti, explicatur apud LIVIUM L. XLI. c. 24. Ubi Macedonibus ob offensam in regem Persea regione sua interdixerant Achæi. Exinde horum servis fugitivis Macedonia receptaculum erat, quod illius fines ingredi vererentur Achæi ad vindicandum suos homines. Perseus igitur eam gentem conciliare studens, literis pollicetur, sese fugitivos ipsis traditurum, modo tollatur decretum, quo Achaia prohibeantur Macedones. Cum ea res agitaretur in concilio Achæorum, Callicrates gratificandum regi negabat, ne Romani offenderentur. Contra Arco disserebat, salvo fœdere cum Romanis regis petito posse satisfieri, addita ratione: *Non enim agi de novo fœdere aut nova societate; sed tantum peti commercium juris præbendi repetendique, ne interdictione finium & ipsi quoque regno arceamur, ne servis nostris aliquo fugere liceat*. Neque hoc esse adversus Romana fœdera, utpote in quibus nihil peculiariter adversus Persea fuerit conventum.

§. III. AST fœderum, quibus aliquid adjicitur officiis, quæ jure naturali homines invicem debent, alia sunt æqualia, alia inæqualia. Illa sunt, quæ utrinque eodem sese modo habent, seu quando non solum utrinque æqualia promittuntur, simpliciter, aut observara virium proportione, sed & æquali modo, ita ut neutra pars sit deterioris conditionis, aut alteri obnoxia. Quæ inæqualia sint, mox videbimus. ISOCRATES Panegyr. (p. 132.) συνθῆκαι τινὲς εἰσιν, αἵ τινες ἂν ἴσως καὶ κοινῶς ἐν ἀμφοτέροις ἔχωσι, προστάγματα δὲ, τὰ τοὺς ἑτέρους ἐλαττοῦντα. *Pactiones* seu fœdera æqualia *sunt, cum par & æquum jus utrisque tribuitur, jussa vero*, seu fœdera inæqualia, *cum alteri deteriore sunt conditione*. Nam ut addatur παρὰ τὸ δίκαιον, non opus est. Utraque porro iniri potissimum solent ob aliquam societatem contrahendam; quæ societas spectat vel ad commercia, vel ad communitatem belli, seu auxilia mutuo præstanda in bello offensivo aut defensivo; vel ad alias res. Æqualia fœdera circa commercia varia esse possunt: puta, si conveniatur, ne cives utriusque fœderati ad alterutrius terras aut portus accedentes ullum vectigal solvant, aut non plus quam in præsens solvitur aut ne supra certam quantitatem, aut ne plus quam cives, vel alii socii solvunt, & quæ sunt similia. Æqualia fœdera circa societatem bellicam sunt, si conveniatur, ut utrinque præstentur paria auxilia militum, navium, aut alterius apparatus bellici: idque vel utroque tempore, sive bello alteruter invadatur, sive alteri bellum velit ipse inferre; vel si alteruter bello impetatur. Quandoque etiam auxilia promittuntur ad certum duntaxat bellum, aut contra certos hostes, aut contra omnes quidem, sed exceptis utriusque fœderati sociis. Denique æqualia fœdera circa alias res sunt, si conveniatur, ne

in

(*a*) Et si proprie is locus, ut verborum nexus & series docent, ad litteras commendatitias pertineat, quibus aliquem in alicujus amicitiam admitti petimus.

in confinio alterius alter arces habeat (*a*), ne subditos alterius defendat, aut recipiat, aut ut comprehensos alteri transmittat, ne iter alterius hosti præbeat, & quæ sunt alia. GROTIUS dicto loco §. 6.

§. IV. Ex æqualibus porro fœderibus quæ sint inæqualia, facile est intelligere: scilicet quando vel inæqualia sunt, quæ invicem promittuntur, vel alterutra pars est deterioris conditionis. Inæqualia promittuntur aut a digniore fœderato, aut a minus digno. Illud fit, si potentior auxilia promittat alteri, nec restipuletur; aut si majora quam alter, seu huic non proportionata auxilia promittat. Hoc contingit, si fœderatus inferior plura teneatur præstare, quam ab altero recipit. Istorum fœderum nonnulla cum imminutione summi imperii sunt conjuncta. Quale erat fœdus Romanos inter, & Pœnos in fine belli secundi Punici; in quo cautum, ne cui Carthaginenses bellum facerent injussu populi Romani. Quo possis referre Armeniam majorem, de qua APPIANUS Alex. Præfat. (p. 2. A. Ed. H. Steph.) Ἧς Ῥωμαῖοι οὐκ ἄρχουσι μὲν ἐν φόρου κομιδῇ, αὐτοὶ δὲ αὐτοῖς ἀποδεικνύουσι τοὺς βασιλέας. *Nulla quidem Romani tributa pendens, sed ex eorum auctoritate reges accipiens.* Addatur quoque pactum Petri cum Theudato circa Siciliam initum, apud PROCOPIUM Hist. Gothicæ. L. I. (c. 6.) Vice versa, illa fœdera summum imperium non imminuunt, quæ adjunctum habent aliquod onus transitorium, seu quo simul & semel licet defungi, verbi gratia, si in pace alteri parti injungatur stipendia alterius militibus solvere, sumtus belli restituere, aut certam summam pecuniæ multæ loco numerare; item si teneatur mœnia arcesque diruere, locis quibusdam decedere, obsides, naves, arma tradere. Sic. PLINIUS N. H. L. XXXIV. c. 14. tradit: in *fœdere, quod expulsis regibus, populo Romano dedit Porsena, nominatim comprehensum invenimus, ne ferro nisi in agricultura uterentur*. Conf. 2 Sam. XIII. 19. 20. Quo loco notatu dignum est, quod refert PROCOPIUS L. IV. Hist. Goth. cum ex induciis, quæ Justinianum inter & Chosroem convenerat, ille bis mille libras auri solvere deberet, hasce *illico poscebat. Isdiagunus legatus Persicus, sed Justinianus dare volebat annis singulis quadringentas, ut a violandis induciis eo velut pignore Chosroem retineret. Sed concessere tandem Romani, summamque totam præsente pecunia exsolverunt, ne annua tributa pendere viderentur. Adeo vocabula magis turpia quam res ipsas aversari mos hominum est* (*b*). Sed de hoc potissimum dubitatur, utrum illa fœdera inæqualia, quæ permanentia & perpetuo duratura onera habent adjuncta, semper & in se summum imperium minuant: seu utrum alterius socius inæqualis possit retinere summum imperium? Onera ista perpetua sunt, verbi gratia, ut unus debeat eosdem amicos cum altero habere, non vice versa; ne liceat certis locis arces extruere ne exercitum ducere; (sicuti in fœdere Romanorum cum Latinis cautum erat, ne hi proprio arbitrio copias conscriberent, eisque suos duces præficerent, ac in expeditionem emitterent, ex quo fiebat, ut cum Romani soli de bello & pace decernerent, socii quidem laboris essent participes, gloria autem & fructus victoriarum in Romanos redundaret, quorum auspiciis res gerebantur. Vid. DIONYS. HALICARN. L. VIII. [c. 15. Edit. Oxon.]) ne naves habere ultra definitum numerum: ne urbem concedere, ne navigare, ne militem certis locis conscribere, & quæ sunt alia. Inprimis si unus fœderatorum alterius majestatem comiter teneatur colere (*c*); adeoque alterum dignitate

(*a*) Aut ædificet. Quod citra pactum hocce licere, nisi justis indiciis appareat arces in finibus strui, non tuendi, sed nocendi causa, recte asserit GROTIUS L. II. de J. B. & P. c. 22. §. 5. & L. III. c. 20. §. 40. Perperam dissentiente Alberico GENTILE, cujus argumentis respondit ZIEGL. L. I. de Jur. Majest. c. 35. §. 10. & seq. H.

(*b*) Hanc ob causam non tributa, sed dona vel pacta appellari solebant. V. Elem. Prud. civil. Part. I. Sect. 12. §. 12. in not. At fœdam mercedem vocat CLAUDIANUS. Vid. supra L. II. c. 7. §. 11. H.

(*c*) Quod & Juri Romano convenit. *Liber autem populus est is, qui nullius alterius populi potestati est subjectus, sive is fœderatus est: item sive æquo fœdere in amicitiam venit, sive fœdere comprehensum est, ut is populus alterius populi majestatem comiter conservaret: hoc enim adjicitur, ut intelligatur alterum populum superiorem esse: non, ut intelligatur, alterum non esse liberum: quemadmodum clientes nostros intelligimus liberos esse, etiamsi neque auctoritate, neque dignitate, neque jure omni nobis pares sunt, sic eos, qui majestatem nostram comiter conservare debent, liberos esse intelligendum est*. L. 7. §. 1. D. de Captivis & Postliminio. Vid. L. VII. c. 5. §. 18. in fine.

gnitate ſe ſuperiorem agnoſcere ; & in omnibus actionibus reverentiam quandam adverſus ipſum oſtendere. Id quod etiam explicat CICERO *pro L. Cornel. Balbo*. Sic ISOCRATES Panegyr. Athenienſes cum ſociis ita egiſſe tradit, ut penes ipſos quidem ſumma rerum directio eſſet, ſeorſim vero hiſce libertatem concederent, & formam Reipublicæ democraticam apud eoſdem conſtituerent. Ad iſthanc quæſtionem reſpondet GROTIUS L. I. c. 3. §. 21. ex *L. 7. D. de Captivis*. (*a*) Enimvero ex ſubſequentibus mox JCti verbis difficultas movetur (*b*): *At fiunt apud nos rei ex civitatibus fœderatis, & in eos damnatos animadvertimus*. Nam id ſane ſubjectionem arguit (*c*), ſi jus alteri competat cives noſtros ad tribunal ſuum evocandi, eoſque plectendi. Quo ſpectat exemplum Decii Magii apud LIVIUM L. XXIII. c. 7. ſeqq. Inprimis autem, quod memorat PAUSANIAS in Achaicis, (p. 215. 216. Ed. Wech. c. 15. 16. Ed. Lipſ.) cum inſtinctu Callicratis legatus Romanus Achæorum principes partibus Perſei ſtuduiſſe argueret, eorum unus Xenon fiducia conſcientiæ dixit, ſe non dubitare vel in Senatu Romano ſuper hoc crimine judicium ſuſtinere. Quod a legato ſubdole arreptum, quaſi ultro Romam provocaret. Atque inde ipſe & plurimi alii Romam miſſi ſunt. Et tamen; uti POLYBIUS Excerpt. legat. 105. loquitur de iſtis evocatis: Τὸ, τε γὰρ κρίνειν οὐκ ἐνόμιζεν αὐτῇ καθήκειν. *Ut judicium de reis perageret Senatus, convenire ſibi non arbitrabatur*. Hic planiſſima eſt reſponſio, priora verba capienda de antiquis temporibus populi Romani; quando major cura ipſi fuit fœderum leges obſervare, & alio modo tractare, qui ultro in amicitiam conceſſerant, quam qui bello victi fuerant. Sicuti CICERO Offic. II. penes antiquos *patrocinium* fuiſſe ſociorum, non *imperium* prædicat. Et Scipio jactat: populum Romanum *exteras gentes malle fide ac ſocietate junctas habere, quam triſti ſubjectas ſervitio*. Poſteriora autem verba capienda ſunt de ſequentibus ſeculis, quibus paulatim reverentia fœderum antiquorum minus cœpit, nulloque diſcrimine bello victi ac ſocii jugo premebantur. Vid. LIVIUS L. XLII. cap. 1. APPIANUS de Bello civili L. I. (p. 414. Ed. Steph. 689. Ed. Amſtel.) ubi memorat, Syllam adegiſſe omnes ſocios haſtenus immunes ad tributum conferendum (*d*). Quo tempore id quoque uſurpatum, ut ex civitatibus fœderatis rei Romam evocarentur, atque velut ſubditi Romanorum plecterentur. Satis autem apparet, in epiſtola *Proculi* inter priora & poſteriora verba non pauca fuiſse interjecta. Grotius autem poſtquam operoſe enumeraſset contraverſiarum genera, quæ inter ſocios oriri poſsunt, demum tamen ad motam difficultatem nihil reponit. Vid. quoque Antonius MATTHÆUS de Criminibus ad tit. ad L. Jul. Majeſtatis c. 1. §. 5. 6. Bene tamen monent prudentes (*e*), plerumque accidere, ut qui ſuperior eſt in fœdere, ſi potentia multum antecellat, paulatim imperium proprie

(*a*) Verba legis ſunt. *Non dubito quin* (Deſid. HERALDUS ſubſtituit *quanquam*) *fœderati & liberi nobis externi ſint*. Ubi BUDEEUS contra exemplarium fidem, ut pſe fatetur, legendum cenſet: *Externi non ſint*. Male. Nam externi apud Romanos dicebantur, qui non erant ſubditi: VIRGILIUS:

Omnem quidem ſceptris terram quæ libera noſtris
Diſſidet, extraneum reor.

Sequitur in d. l. *Liber autem populus eſt is, qui nullius alterius populi poteſtati eſt ſubjectus, ſive is fœderatus eſt: item ſive æquo fœdere in amicitia venit, ſive fœdere comprehenſum eſt, ut is populus alterius populi majeſtatem comiter conſervaret*. Ubi pro verbis *ſive is fœderatus eſt*, id eſt, *hoc æque fœdere in amicitiam venit, ſive fœdere*. Notandum hic non omnes civitates, quæ apud Romanos dicebantur liberæ, in hunc cenſum veniſſe: Quædam enim ultro in clientelam ſe dederunt, & hæ haud dubie fuerunt liberæ: quædam hoſtibus ereptæ in libertatem reſtitutæ ſunt (Vid. LIVIUM L. XXXIII. c. 32.) & has jure poſtliminii libertatem recuperaſſe puto; quædam denique bello ſubjugatæ poſtea libertate redonatæ ſunt. Vid. infra ad c. 10. §. 9. Quæ non niſi improprie fuerunt liberæ dictæ, nec ſummæ poteſtatis fuerunt compotes. H.

(*b*) Vid. ſupra L. VII. c. 5. §. 18. H.

(*c*) CICERO de Provinciis conſularibus: *Omitto juriſdictionem in libera civitate? Contra leges ſenatusque conſulta*. SVETONIUS in Caligula, de Germano: *Domi forisque civilis, libera ac fœderata oppida ſine lictoribus adibat*. H.

(*d*) Quod imitati ſunt poſtea Syllæ diſcipuli tres, ut ex eodem APPIANO L. V. ejuſdem Operis diſcimus. H.

(*e*) Idque exemplis probant. Vid. GROTIUS. d. L. I. c. 3. §. 21. FORSTNERUS ad XIV Annal. Taciti 31. Add. de Tataria Præcopienſibus Joachim. PASTORIUM L. I. Hiſtor. Polon. plenior. p. 57. H.

prie dictum exerceat; inprimis si fœdus sit perpetuum, & cum jure introducendi præsidia in oppida. Vid. BODINUS de Republ. L. V. c. 6. ISOCRATES Archidamo: (p. 211.) Χρὴ τοὺς βουλομένους ἐλευθέρους εἶναι τὰς μὲν ἐκ τῶν προσταγμάτων συνθήκας φεύγειν, ὡς ἐγγὺς δουλείας οὔσας. *Cupidis libertatis fœdera cum mandato fugienda sunt: parum enim differunt a servitute.*

§. V. ILLAM porro quæstionem: si plures ejusdem fœderati bellum gerant, utri potius auxilium ferre debeat, qui utrique est fœderatus; deducit GROTIUS (*a*) L. II. c. 15. §. 13. (*b*) Vid. etiam SIMLERUS de Repub. Helvetiorum L. I. Ubi & illud addendum, in omnibus fœderibus, quæ rex aliquis cum extraneis circa ferenda auxilia init, subintelligi debere hanc exceptionem: siquidem per rationes proprii regni illud commode fieri possit, quæ etiam quibusvis respectibus privatis, & ipsi sanguinis atque affinitatis necessitudini præponderant. Add. GELLIUS L. II. c. 29. Nam cum nemini rex propius teneatur, quam suis civibus: non potest extraneo valide promittere, quod cum ipsorum utilitate aperte pugnat. Apud GUICCIARDINUM Hist. L. XVI. Franciscus rex dicit: *Præcedere juramentum Rhemis factum, quo obligentur reges Franciæ, ne quid de patrimonio coronæ alienent.* In quem sensum admitti potest, quod habet BACO de Verulamio de Sapientia veterum c. 5. *Inter principes unum est verum & proprium fidei firmamentum, necessitas (magnum potentibus Numen,) & periculum status, & communicatio utilitatis.* ARISTOTELIS Nicom. L. VIII. cap. 5. simplicius dixerat: Δοκοῦσι αἱ συμμαχίαι ταῖς πόλεσι γενέσθαι ἕνεκα τοῦ συμφέροντος. *Confœderationes inter civitates fieri utilitatis causa videntur.* IDEM Rhetor. L. III. cap. 14. Ἀπιστοῦσι ἄλλο τι πράττειν ἑκόντα, πλὴν τὸ συμφέρον. *Non credunt, aliud agere quenquam sponte, præter id, quod utile est.* VALERIUS FLACCUS L. IV. (v. 774.) *Certa fides animis, idem quibus incidit hostis.* ISOCRATES Orat. ad Philipp. (p. 156.) *Civitates neque inimicitiarum, neque jurisjurandi, neque ullius rei alterius rationem ducunt, nisi si quid sibi profuturum putent.* Sic POLYBIUS L. II. c. 47. de Arato dicit: *Cum sciret, reges natura quidem neminem vel hostem vel amicum ducere, verum ex suis utilitatibus semper amicitias & inimicitias æstimare.* Andr. MAUROCENUS Hist. Venetæ L. I. de Senatu Veneto. *Amicitias publica utilitate dignitateque metimur* (*c*). Etsi de Rhodiis tradat POLYBIUS Excerpt. legat. 93. c. 6. eos per centum quadraginta annos nullum cum Romanis fœdus percussisse, licet in pluribus bellis auxilia ipsis miserint. Ratio hujus instituti hæc subjungitur: *Qui nulli enim regum spem auxilii societatisque suæ vellent abscindere, arctius se cum quoquam copulare, & libertatem sibi jurejurando ac pactis præcipere nolebant: sed omnia sibi servantes integra, spes singulorum lucrari.* Ob aliam rationem a fœderibus feriendis abstinere Utopienses, tradit Th. MORUS Utop. L. II. Qui autem per fœdus, quod mutatis alterius rationibus expirat, damnum capit, habet quod sibi imputet, quod non accuratius socii sui conditionem perspexerit. Vid. *L. 19. D. de Reg. juris* (*d*). Quanquam boni sit socii, ubi res suæ non ferunt diutius in societate persistere, alterum monere, quo & ipse rebus suis simul consulere queat. Nam uti est apud EURIPIDEN Iphigenia in Tauris: (p. 605. 606. 607.) Τὰ τῶν φίλων αἴσχιστον, ὅστις καταβαλὼν εἰς ξυμφορὰς αὐτὸς σέσωσται. *Turpissimus est, qui postquam amicorum res in discrimen conjecit, ipse solus servatur.* Inde in fœderibus bellicis maximi momenti habetur clausula;

(*a*) Et in Appendic. epistolar. 16. H.

(*b*) Cujus sententia huc redit. Quando duo fœderati utrinque sibi bellum injustum inferant, neutri succurrendum esse. Sed si alteruter justam belli causam habeat, præferendum eum esse, non tantum extraneo, sed etiam fœderato: nisi hoc quoque convenerit, ne adversus eum auxilia mittere liceat. Quodsi fœderati in alios bellent, justa quisque de caussa, utrique auxilia mittenda esse, si id fieri possit, aut, si id fieri nequeat, eum præferendum esse, cum quo antiquius sit fœdus. Add. BUDDEUS de Comparatione obligationum, quæ ex variis hominum statibus oriuntur & THOMASIUS de Sponsione Caudina. §. 17. & seq.

(*c*) Idque probant Exempla apud JUSTINIANUM Histor. Venet. L. V. L. X. L. XII. L. XVI. PARUTAM L. V. Histor. Venet. Ubi Leonardus Hemus Senator Venetus loquitur. Adde supra L. II. c. 6. §. 9. in fine. H.

(*d*) *Qui cum alio contrahit, vel est, vel debet esse non ignarus conditionis ejus.*

la; ne separatim & excluso socio, liceat cum communi hoste pacisci. Cui tamen aliqui ex æquitate hanc inesse restrictionem tradunt, dummodo alter sociorum æquas pacis conditiones non respuat. Hoc enim casu fœdus videri violatum, & alteri socio fas esse sibi separatim consulere. Quod tamen cum grano salis accipiendum, ne ansa eludendo fœderi hoc modo quæratur, & unus sociorum alterius velut judex constituatur. Vid. Joh. LABARDÆUS Hist. de Reb. Gallic. L. V. p. 313. Edit. Paris. An. 1671.

§. VI. (OMNIUM (a) autem fœderum, tam æqualium, quam inæqualium frequentissima sunt, quæ ad auxilia in bello defensivo aut offensivo præstanda, aut ad commercia regenda pertinent. Arctissimam autem fœderum speciem producunt, quæ ad conjunctionem aliquam perpetuam plurium civitatum spectant.) Est & illa nobilis fœderum distinctio in realia & personalia; quorum hæc sunt, quæ cum rege intuitu ipsius personæ fuerunt inita; & cum ipso simul extinguuntur: illa vero, quæ non tam ipsius regis, populive rectorum, quam ipsius regni & Reipublicæ intuitu sunt inita, ac perdurant, extinctis licet rectoribus populi, penes quos administratio Reipublicæ tempore fœderis initi erat. Ad utram classem quodlibet fœdus pertineat, ex sequentibus manifestum erit. Illud igitur certum, quævis fœdera, quæ cum libero aliquo populo ineuntur, sua natura esse realia, & perdurare usque ad terminum in ipso fœdere expressum; utut magistratus illi, quorum interventu id fuit percussum, extincti sint aut mutati. Ex quo inferri potest (b), siquidem fœdus abs libero populo sit initum, ac post status Reipublicæ ex democratico in monarchicum fuerit mutatus, fœdus esse mansurum: ideo quod idem populus maneat, forma licet Reipublicæ mutata. Et quia rex consensu populi in regnum adscitus intelligitur id suscipere cum omnibus obligationibus, quæ ab isto populo, quatenus in se summum habuit imperium, sunt contractæ. Accedit, quod cum fœdera ineantur ab his, qui summo imperio gaudent, cujus imperii commune subjectum est civitas: idem censebitur esse summum imperium, quod exercetur per suffragia universi populi, & quod geritur post a rege per consensum populi constitutum. Excipienda tamen hic sunt illa fœdera, quæ præsentis status conservationem pro fine habent; puta si duo liberi populi fœdus inverint mutui auxilii contra illos, qui per vim statum Reipublicæ mutare aggrediantur. Nam si tunc alteruter populus in mutationem status Reipublicæ libere consenserit, intelligetur ipsum quoque fœdus, cessante ejusdem ratione, expirare. Enimvero non si fœdus quod cum libero populo initur, regulariter est reale, ideo omne fœdus cum rege initum personale est, & cum rege extinguitur. Nam plerunque persona pacto inseritur (c), non ut personale pactum fiat,

(a) Verba hæc uncis inclusa exemplo Cl. BARBEYRACI ex Offic. Hom. & Civ. L. II. c. 17. §. 6. adjecimus.

(b) Vid. infra c. 12. §. 1. Equidem Tarquinio Superbo a Romanis expulso, & principatu ac regio imperio in Rempublicam popularem commutato, negabant Sabini, fœdera cum Tarquinio inita durare, aut Romanis prodesse, apud DIONYS. HALICARNASSEUM L. V. Roman. Origin. Quod & Hetrusci causabantur apud eundem L. VIII. negantes, *fœdus usquam sibi ullum intercessisse cum populo Romano; quod autem cum Tarquinio ictum sit, finitum esse, imperio ei adempto eoque mortuo in exilio*. Verum CLAUDIUS d. L. V. satis coarguit Sabinos. H.

(c) V. TABOR Barbos. locuplet. voce pactum axiom. 5. Neque enim perpetuum est, quod Turnus Herdonius disputabat apud DIONYS. HALICARNASSEUM Roman. antiq. L. IV. cum negaret ea, quæ Tarquinio Prisco a Latinis concessa fuerant, ad Tarquinium Superbum ejus nepotem, qui post Servium Tullum regnabat, pertinere: Διὰ τὸ μὴ προσγεγράφθαι ταῖς ὁμολογίαις, τὴν αὐτὴν εἶναι δωρεὰν καὶ τοῖς Ταρκυνίου ἐκγόνοις. *Eo quod fœderi adjectum non esset, idem quoque datum Tarquinii posteris*. Sabini etiam post excessum Servii Tulli fœdera cum eo icta ad Tarquinium Superbum pertinere negabant. Causari & idem Hetrusci, addito colore admodum contumelioso: Se enim Tarquinio Prisco ἡγεμονίαν concessisse, Principi clarorum virorum: id non posse Servium Tullum, ejus successorem, πενιχρὸν καὶ γένος ὄντα, usurpare. Quæ omnia HALICARN. d. L. IV. narrat. De Eduardo VI. Angliæ Rege, qui Carolo V. R. Hispan. ex fœdere, quod hic cum Henrico VIII. inierat, se obligatum negabat. Vid. Richard. ZOUCHÆUS Part. II. Jur. fecial. sect. 4. quæst. 27. Cujusmodi tricæ ut tollerentur quibusdam utile visum, mentionem heredum inserere, aut formulis uti perpetuum fœdus significantibus. Qualia illa in fœdere pacis inter Romanos & Latinos apud HALICARNASS. Origin. Roman. L. VI. Μέχρις ἂν οὐρανός τε καὶ γῆ τὴν αὐτὴν στάσιν ἔχωσι. *Quamdiu cœlum & terra eandem stationem retinebunt*.

fiat, ſed ut demonſtretur, qua perſona interveniente pactum ſit factum. *L.* 7. §. 8. *E. de Pactis* (*a*). Quia tamen conſtat, quædam fœdera a regibus inita omnino hac intentione facta, ut cum ipſorum morte expirent, quædam autem, ut & apud ſucceſſores continuentur; igitur certæ notæ ſunt habendæ, ex quibus pateat, ad quam ſpeciem quodvis fœdus regium ſit revocandum.

§. VII. GROTIO L. II. c. 16. §. 16. magis placet, ex cujuſque fœderis conceptis verbis hanc rem dijudicare, quam in univerſum aliquid definire. Sic igitur realia fœdera erunt, quibus clauſula hæc expreſſe eſt addita, ut ſint perpetua, aut quod ſint facta in bonum regni; aut quod ineantur cum rege & ipſius ſucceſſoribus; aut ſi durationi certum tempus ſit præfinitum. Sed & alia verba, & ipſa interdum materia fœderis, nec non cauſa ad id ineundum impellens, conjecturam poſſunt præbere non obſcuram. Quod ſi autem conjecturæ in utrumque ſunt æquales ſupererit, ut favorabilia eſſe credantur realia (*b*), odioſa vero perſonalia (*c*). Favorabilia autem ſunt fœdera commerciorum cauſa. Fœdera autem bellica nequaquam ſunt omnia odioſa, ſed defenſiva magis ad favorem, offenſiva ad odium accedunt.

§. VIII. PAULO diſtinctius tamen videtur deduci poſſe, quatenus anteceſſoris regis fœderibus ſucceſſor teneatur. Nam primo conſtat, pace ab anteceſſore facta ſucceſſorem quoque teneri. Per pacem quippe antegreſſæ injuriæ, quæ bello cauſam dederant, plane extinguuntur. Legibus pacis rite expletis. Deinde dubium non eſt, quin ſucceſſor teneatur ſervare illas conventiones legitimas, quibus ab anteceſſore ſuo in tertium jus fuit collatum. Sed & illud certum eſt, quando alter fœderatorum ex fœdere jam quid præſtitit, & rex antequam quod ipſe debebat, repoſuerit, ſit mortuus; ab ipſius ſucceſſore id omnino ſolvendum. Cum enim id, quod ſub conditione præſtandi æquipollentis ab altero præſtitum fuit, in uſum Reipublicæ ceſſerit aut ſaltem ea intentione fuerit exhibitum: patet ſane, ni reponatur æquipollens, jus remanere alteri ad repetendam rem velut jam indebito præſtitam: adeoque ſucceſſorem teneri ad refuſionem rei ab altero præſtitæ, ni malit id ipſum, quod in lege tanquam æquipollens eſt expreſſum, exhibere. Denique circa illa fœdera, ex quibus aut nihil adhuc ab alterutra parte fuit præſtitum, aut quæ præſtita fuere, æqualia ſunt, in univerſum hoc videtur pronunciandum: regem ſi fœdus fecit tanquam caput ſui populi, & cum intentione commodum populi promovendi, intelligi reale fœdus feciſſe (*d*), quod ſucceſſorem quoque teneat. Quia iſtud fœdus totum quoque populum ſtringit, cujus caput ſequens rex eodem jure, eodemque ſub onere eſt, atque prior fuit. Aſt ubi fœdus directe ſpectavit commodum perſonæ ipſius regis, ejuſque familiæ; patet ipſo mortuo aut hac extincta, fœdus quoque expirare. In conſuetudinem tamen abiit, ut fœdera etiam indubie realia rege mutato renoventur, ſaltem verbis generalibus: ne forte excipi poſſit, cum ex illo fœdere nihil adhuc ſit in uſum regni converſum, fœdus ſola ineuntis fide ſtetiſſe, nec in ſucceſſorem tranſire. Præſertim cum fœdera ineantur ad promovendam Reipublicæ utilitatem (*e*); de qua

Alii non ſolum Principes, ſed & eorum populos, ut fœdus eſſet vere reale & perpetuum, comprehenderunt. Quam in rem ex Johanne Juvenale URSINO in Annalibus Caroli VI. Gall. Reg. exemplum annotavit Deſid. HERALDUS L. II de Auct. Rer. judicat. c. 18. §. 11. H.

(*a*) *Utrum autem in rem, an in perſonam pactum factum eſt, non minus ex verbis, quam ex mente convenientium æſtimandum eſt: plerumque enim (ut & Pedius ait) perſona pacto inſeritur, non ut perſonale pactum fiat, ſed ut demonſtretur cum quo pactum factum eſt.*

(*b*) Quod quum ſæpe anceps ſit, tutius eſt, fœdera in dubio pro *realibus* habere. quia, ſi aliud non pateſcat ex anceptis verbis ejus, Princeps nomine totius populi egiſſe intelligitur. In perſonalibus eximia plerumque & inuſitata Principis, quocum ineuntur, virtus reſpicitur. Ita ſtatus nonnulli Imperii morte Guſtavi Adolphi finitum fœdus ajebant. V. PUFENDORFIUS Rerum Svecicarum L. V. §. 4.

(*c*) Hoc in conventionibus publicis admittit, in privatis locum invenire negat SCHILTERUS Exercit. ad D. 8. §. 15. quanquam quod addit in not. eam diſtinctionem, etiam quantum attinet publicas conventiones, non ſatis in jure fundatam, ſaluti & tranquillitati invicem multum nocere poſſe; fateor me non capere, ſi de fœderibus ſermo ſit. H.

(*d*) Vid. infra cap. 10. §. 8. H.

(*e*) Et niſi redintegrentur, refrigeſcere aut intermori ſoleant. Quam ob cauſam fœdere Athenian-

qua cum diversum judicare queat successor, quam antecessor, aliam quoque jure suo viam hic insistere potest, adeoque negligere fœdus, quod jam suo regno inutile censet. Add. Joan. LABARDEUS Hist. de Reb. Gallicis L. V. p. 74. 75. Edit. Paris. an. 1671. Est & hoc monendum, si quibusdam inter se diversa antehac fœdera intercesserint, & ista deinceps ab iisdem renoventur in genere; postremum potissimum intelligi renovatum; cum posteriora semper prioribus derogent. Vid. POLYBIUS Excerpt. Legat. XLI. c. 4. Ubi tamen nullo modo excusari potest fœda plane socordia tam legatorum, quam ejus qui eos miserat, quod cum renovare fœdus cum Ptolomæo rege instituerent, ipsi ignorarent, quæ fœdera olim Achæis cum rege intercessissent, aut quodnam ex illis jam renovare vellent.

§. IX. ID quoque hic quæritur, si rex, quicum fœdus fuit initum, a subditis suis fuerit pulsus, utrum fœderatus teneatur illi ferre auxilia promissa, cum adhuc regno potiretur; GROTIUS dicto loco §. 17. affirmat; ideo quod jus regni maneat penes talem per injuriam expulsum, utcunque possessionem regni amiserit. Nobis de eo quidem casu certum videtur, si fœdus expresse ad defensionem personæ regis, ejusve familiæ sit conceptum, quod ad recuperandum regnum auxilia debeant ferri. Sed ubi fœdus sancitum sit in utilitatem regni, valde dubium est, an rex expulsus fœdere auxilia postulare queat. Nam auxilia præsumuntur esse promissa adversus hostes externos: de hoc autem casu cogitatum non fuit. Etsi nec idem fœdus obstare videatur, quo minus legitimo regi ad depellendum invasorem suppetias latum eamus. Sicuti & ubi fœdus nobis sit cum populo libero, quem sub servitium redigere intestinus invasor laborat, recte auxilia ad illum dejiciendum ferre possumus, antequam in legitimum principem evaluerit. Nam qualitates in fœderibus; puta si dictum sit, fœdus esse initum cum *rege* & ejus *successoribus*, notant jus proprie dictum, non nudam usurpationem (*a*), seu tales, qui justo titulo regnum adquisiverunt, non qui injusta vi nituntur.

§. X. EST & illa quæstio illustris, si in fœdere cautum sit, ut utriusque socii ab utrisque tuti sint, num per socios intelligantur illi tantum, qui socii erant tempore fœderis initi, an & hi, qui postea ab alterutro adsciscuntur? Ea super quæstione quid disceptatum fuerit quondam inter Romanos & Pœnos sub initium belli secundi Punici, vid. apud POLYBIUM L. III. (c. 27.) & LIVIUM (*b*) L. XXI. c. 19. GROTII decisio d. l. §. 13. eo redit, salvo fœdere & Pœnos potuisse Saguntinis, a Romanis deinceps in fœdus adscitis, bellum inferre, & Romanos eorundem defensionem suscipere. Quippe cum salvo fœdere fieri possit, ut duorum sociorum unus eundem oppugnet, alter eidem auxilia mittat. Sicuti & super eo casu expresse in fœderibus solet conveniri. Vid. fœdus, quod Pœnos inter & Romanos ictum est tempore belli Tarentini, apud POLYBIUM L. III. c. 25. Quanquam ex tali occasione proximus sit gradus ad rumpenda fœdera; cum pari sensu afficiant plagæ, quas alieno quis nomine, quam quas proprio infligit; inprimis ubi belli sedes in auxiliatorum terras transferatur. Vid. JUSTINUS L. III. c. 7.

§. XI. EST & illud monendum, fœdera ad tempus certum inita, elapso illo, haudquidquam tacite renovata intelligi, non ideo solum, quod nemo præsumatur ad novum onus temere sese adstringere, sed etiam quia isthoc modo de ejusdem duratione

niensium & Laconum convenit apud THUCYDIDEM L. V. Histor. jusjurandum quotannis renovari ab utrisque. H.

(*a*) Quintius Flaminius cum Nabidem Lacedæmoniorum tyrannum, fœdera cum antiquis Lacedæmoniorum Regibus pacta allegantem, confutaret apud LIVIUM L. XXXIV. c. 34. *Amicitia & societas*, ajebat, *nobis nulla tecum, sed cum Pelope Rege Lacedæmoniorum, justo ac legitimo facta est. Nam quid minus conveniet, quam nos, qui pro libertate Græciæ adversus Philippum gereremus bellum, cum tyranno instituere amicitiam? & tyranno quam, qui unquam, sævissimo & violentissimo in suos?* Quanquam Romanos cum Nabide minus sincere egisse, existimet BOECLERUS Dissert. de eo quod egit civitas. H.

(*b*) Qui existimarunt, non esse verisimile, Romanos de iis, qui tunc sibi socii essent, duntaxat sensisse: Siquidam nemini probari posse, Romanos aut nullos sibi socios imposterum adsciscere voluisse, aut si quos sibi adsciscerent, iis carere noluisse. Ut igitur fœdus illud aliter acciperetur, aliquid adjiciendum fuisse, vel ut socios novos adsciscere jus ne esset, vel hoc fœdere eos non comprehendi, qui ad societatem post factam pacem accessissent. H.

tione constare non posset. Unde si qui post illud finitum exercentur actus, pro benevolentiæ magis, quam renovati fœderis indiciis habendi erunt (*a*). Nam simplex utique amicitia etiam post finitum fœdus persistit. Denique ex communi natura pactorum est (*b*), ut ubi una pars fœdere non stetit, & alteri ab eo discedere liceat. Potest tamen a fœderatis conveniri; ut licet in uno capite fœderi non fuerit satisfactum, reliqua tamen inviolata observentur. Quod tamen ita capiendum est, ut altera pars non teneatur præstare, quod capiti ab una parte neglecto respondebat, & ne simul positiva aliqua noxa alteri inferatur.

§. XII. VIDENDUM jam est de sponsionibus, seu pactis illis publicis, quæ a ministro (*c*) summæ potestatis circa negotium ad eandem spectans sine ipsius mandato ineuntur. Super quibus ardua cumprimis quæstio movetur; si sponsio pure sit facta, citra adjectam conditionem ratihabitionis faciendæ a summa potestate, ubi eam ratihabere abnuit summa potestas, ad quidnam sponsores teneantur illis, quibuscum pepigerunt? De qua re acriter disceptatum legimus occasione sponsionis Caudinæ apud LIVIUM L. IX. c. 8. seqq. (*d*) Et sane, si stricto jure rem velimus metiri, neque ad istam sponsionem ratihabendam, neque ad rem in priorem statum restituendam tenebatur S. P. Q. Romanus; sed sufficiebat sponsores dedere. Vid. GROTIUS L. II. c. 15. §. 16. VALERIUS L. IV. c. 8. §. 1. Jo. MARIANA Hist. Hispan. L. XXI. c. 12. Si tamen ex æquo & bono rem æstimare velimus, omnino videbatur, populum Romanum ratihabere debuisse illam sponsionem, utut suo injussu factam. Equidem penes consules non erat citra peculiare mandatum de toto bello transigere, & pacem ac fœdera cum hoste facere. Quia tamen isti consensum populi non præter rationem præsumserant (*e*); & tot millia civium, adeoque flos ipse populi, alio modo servari non poterant, & ab hostibus fuerat præstitum, quod utique paci & fœderi æquipolleret, par sane erat a populo ratihaberi conditiones nihil duri & iniqui habentes, (vid. GUICCIARDINUS Hist. L. XII. ubi agit de sponsione Tremolli Divione cum Helvetiis inita; & TEMPLIUS in Observationibus ad statum Provinciarum Unitarum Belgii Ubi refert, se anno 1668. intra quinque dies tres tractatus cum Statibus Generalibus conclusisse, inconsultis provinciis, quod observato agendi modo ordinario illi omnino artibus aliorum forenr disturbandi, cum tamen iidem Reipublicæ essent summe necessarii. Additque, ni provinciæ factum ipsorum probassent, de capite ipsos fuisse periclitaturos, cum ea res alias istorum mandata excedat.) Nam tunc demum præfracte populus potuisset insistere illi principio, se non posse injussu suo a magistratibus obligari, si intolerabile quid Samnites postulassent. Id mordebat ambitiosum populum, quod sub jugum missus fuerat exercitus, stulto sane consilio ducis Samnitis, dum contumelia, viribus nihil detractura, iras ferocis populi immensum accendit. Verum ea ignominia dignus erat exercitus,

(*a*) Addit limitationem KULPISIUS Coll. Grot. Exercit. 7. §. 4. si actus nullam aliam quam renovati fœderis interpretationem recipiant, & tunc renovationem in singulos solum annos factam intelligi. Enimvero tales actus ostendere erit difficile, & quod in annum fœderis renovatio fieri censeatur, rationem vix habet. Equidem societas inter privatos interdum tacite renovata intelligitur. Verum id est ex lege civili, & inter privatos tantum locum habet. Vid. L. *plane* 37. *D. Pro Socio*. H. FELICIUS de Societat. c. 41. H.

(*b*) Vid. supra L. V. c. 10. §. 9. H.

(*c*) Prætermisit AUCTOR Jura Legatorum nisi quod in L. I. c. 3. in transcursu ea adtigit. Eadem nec quisquam adhuc alius universim Latino sermone pro dignitate persequutus est. Nam GROTIUS L. II. c. 18. quando de Legatis, agit Jus Gentium voluntarium, sive quod in moribus Gentium positum sit, expendit. In genere igitur hic commendendus est Auctor Gallicus, Jean de WICQUEFORT de l'Ambassadeur, cujus optima Editio prodiit Amstelodami 1730. in 4to. De foro autem Legatorum, solerter pro more suo egit Corn. van BYNKERSHOEK in opere singulari; de Jure Asyli vero legatorum ædibus competente Christianus THOMASIUS.

(*d*) Evolvetur LIVIUS L. IX. c. 8. & seqq. cui adjiciendus BUDDEUS in Jurisprud. Histor. specimine & THOMASIUS de Sponsione Caudina & Numantina, quæ inter Lipsienses 6. & 14. sunt.

(*e*) Ad hoc alii respondent conjecturam voluntatis in talibus non sufficere. Vid. supra c. 6. §. 10. Quibus reponi potest, hic non tantum esse periculum, quale esse solet, ubi quis alteri bellum facit. H.

citus, quod nullis præmissis exploratoribus in locum incognitum ita temere sese conjecisset. Quam ipsam tamen sufferre fatius erat, quam vires populi R. exscindendas præbere. Expendantur, quæ Lentulus sponsionem suadens differit apud Livium L. IX. c. 4. Quin & sæpe a civitate ratihabentur promissa & acta ducum ob insignem eorum auctoritatem (*a*), & ne ipsorum fidem aliis prostituant. Inde apud Tacitum A. XII. (c. 18.) *Mithridates consultat; cujus misericordiam experiretur: quod Romanorum nemo id auctoritatis adesset, ut promissa ejus magni penderentur.* Sed nimirum superbissimus populus nolebat considerare, sibi non esse privilegium, quo minus & ipse aliquando experiretur, quod aliis sæpe intulerat. Generose tamen Samnites, quod deditos sponsores non reciperent. Id autem ridiculum plane & ineptum erat, quod cum deditio fieret, Posthumius genu suo A. Cornelii fecialis femur, quanta maxima vi poterat, perculerit, & clara voce inclamaverit: se Samnitem civem esse, illum legatum fecialem a se contra jus gentium violatum, eo justius bellum gesturos. Nec insuper habendum, quod Livius ita de hoc processu judicat: sponsores; postquam dediti erant, & non recepti, iterum in castra Romana discessisse, *sua fide liberata*, sed dubitabundus addit, *forsitan & publica*.

§. XIII. Ad quæstionem denique: si summa potestas noverit a ministro suo sponsionem factam, & siluerit, an inde colligatur hanc ab ipsa approbari? respondet Grotius dicto loco §. 17.

(*a*) Cum A. MDCII. Franciscus Mendosa, Reg. Hispaniæ Dux, captivus promisisset, curaturum se ut solverentur, quicumque Fœderatis populis ubicunque locorum capti tenerentur, *in tantum valuit apud Regem Hispaniæ aut Mendosæ, aut futurorum Ducum respectus, ut pactis accesserit.* H. GROTIUS L. XI. Histor. Belgic. ad d. A. H.

CAPUT X.

DE PACTIS REGUM PROMISCUIS.

- I. *Ordo sequentium.*
- II. *Quatenus rex restitutione in integrum gaudeat contra extraneum:*
- III. *Et quatenus contra cives suos.*
- IV. *Contractus regum quatenus exempti legibus civilibus.*
- V. *Rex de suo juramento valido dispensare nequit.*
- VI. *Quatenus civi actio contra regem ex contractu sit.*
- VII. *Contractus civium subjacent dominio eminenti.*
- VIII. *Quatenus ex contractu regum obligentur successores.*
- IX. *An donationes regum sint revocabiles.*

Restat ut videamus de illis quæstionibus, quæ circa pacta regum promiscua agitari solent. Quæ ad tria capita revocari possunt, primo an regi competat peculiaris aliqua potestas circa pacta propria; deinde quid ipsi liceat in obligationes adversus subditos contractas: & denique qua ratione successores suos queat obligare.

§. II. Circa primum quæritur, cum rex cives suos in contractibus læsos in integrum queat restituere, aut justis de causis a juramento absolvere, an idem quoque possit in se ipso; ubi scilicet per dolum aut vim, vel ex lubrico ætatis cum altero damnose contraxerit, aut si alias in contractu enormiter læsus sit, aut si temerario juramento seipsum obstrinxerit. Ubi observandum, si isthæc quæstio ita crude, & uti verba jacent, accipiatur, eam contradictionem involvere. Nam restituere in integrum, absolvere a juramento, tales sunt actus, qui non solum in alium tendunt, sed & qui proficiscuntur

scuntur ab eo, qui potestate aliqua superiore est instructus in alterum (*a*), qui restituendus aut absolvendus est. Ergo quæstio ita potius exprimenda fuerit: si rex in obligatione aliqua contrahenda læsus fuerit, an postea læsione deprehensa, propriam per auctoritatem possit declarare, obligatione illa sese ob adhærens ei vitium non teneri? Hic sciendum, quemadmodum qui in libertate naturali vivunt, nemini mortalium subjecti, suarum rerum ipsi sint arbitri (*b*); ita si ab altero in pacto injuste lædantur, ipsi per se restitutionem aut supplementum exigere possunt, modo læsio & injuria sit manifesta. Nam ubi ea dubii quid habet, par fuerit per arbitros rem definiri (*c*). Igitur si rex, utpote naturali gaudens libertate, pacto suo inesse aliquod vitium deprehenderit, per seipsum alteri potest declarare (*d*), se ex vitioso illo pacto nolle teneri; neque necessum est, ut ab alio ejus relaxationem impetret, quod intrinseca sua natura ad obligationem & jus producendum est ineptum. Apud GRAMONDUM Hist. Gall. L. II. Ludovicus XIII. asserit: *justam appellationem a rege in vinculis posito ad regem liberum esse*. Enimvero quia fieri potest, ut quis per malitiam ad fidem fallendam incitatus perfidiæ suæ vitium aliquod pacti prætexat; inde in civitatibus recte constituitur, quinam actus ipso jure pro invalidis & nullis sint habendi, aut super quibus cognitio & sententia judicis sit expectanda.

§. III. Quod si autem regi sit negotium cum suis civibus, tunc de distinctis casibus distincte putaverim pronunciandum. Minorennitas regis tamdiu durare judicatur, quod regni administratio penes tutores est. Intra eam cum extraneis quidem ipse nihil contrahere potest. Sed si cum cive suo contraxerit, eoque deinceps contractu læsum se deprehendat; non apparet ratio, quare nec ipse legum beneficio frui debeat (*e*), quod aliis indulget; cum alias deteriore conditione, quam privatus esset; nec propter ætatis infirmitatem præsumi potest, ipsum exceptioni minorennitatis valide renunciasse. Pacta cum extraneis per tutores regios legitime inita rex sub obtentu minorennitatis post revocare non potest (*f*), quia alias nemo secure cum rege minorenni pacisci posset. Tutores tamen administrationis suæ rationem reddent. Sed nec ulla exceptio metus aut læsionis, dolive valet contra capitulationes (*g*), circa quas cum regibus limitatis populus in delatione regis convenit. Quod si leges istæ nimis duræ videbantur, nemo erat, qui regnum suscipere cogeret. Nec præsumitur, populum aliquem adeo imprudentem esse, ut regem suum ejusmodi legibus velit adstringere, quæ summum imperium reddant mancum, aut velut immobile. Quo loco & illud obiter quæritur: an David potuerit retractare juramentum, quo Simei, qui profugum conviciis insectatus fuerat, impunitatem promiserat? Id quod negandum. Nam neque per vim metumve, aut per imprudentiam juraverat rex, sed cauto potius consilio, ut tanto clementiæ specimine defectionis sibi conscius populus eo fidentius ad obsequium rediret. Et vero impunitas illa in se non erat illicita, poteratque delictum illud rex, utpote in suam personam commissum, citra cujusquam injuriam condonare. Verum an recte fecerit, quod in ultimis mandatis Salomonem super facinore isto monuerit (*h*), quidam dubitavere. Nos arbitramur Davidem nihil hic contra juramentum suum fecisse. Neque enim præcipiebat filio, ut ipse Simei ob delictum plecteret; sed monebat duntaxat, ut hominem pravum, & familiæ suæ infestum caute observaret, ne res novas moliretur, & si quid flagitii denuo committeret, in venia danda non adeo facilis esset. Hinc Salomon ipsi præcepit, ut Hierosolymis sub oculis regis habitaret, nec rivum Cedron transiret, ne adspiciendo locum, in quo Davidi tam fœde maledixerat, super impunitate sua gaudium conciperet. Verum divina providentia ita disposuit, ut leges tam faciles, abs sese quoque

(*a*) V. supra L. IV. c. 2. §. 24. H.
(*b*) Et judices L. V. c. 13. §. 2. H.
(*c*) d. c. 13. §. 3. & sequ. H.
(*d*) Etiamsi metu fuerit initum. V. supra L. III. c. 6. §. 11. H.
(*e*) Maxime cum & leges illæ contra ipsum aleant. V. §. seq. H.
(*f*) Nisi tutores mala fide egerint, aut potestas eorum a concilio aliquo fuerit suspensa. V. quæ dixi Dissert. de Tutel. regia sect. 2. §. 12. H.
(*g*) V. supra L. VII. c. 6. §. 9. H.
(*h*) Conf. L. IV. c. 2. §. 23. ubi hæc iisdem fere verbis leguntur.

quoque approbatas, violaret, ut justa foret occasio, condigno nequam hominem exitio tradendi.

§. IV. Observandum deinde, utut reges, quando actus quosdam cum civibus suis exercent non ut reges, sed ut quivis alii privati, præsumantur ob oculos habuisse leges civitatis positivas (*a*), quæ super validitate talium actuum extant: tamen cum ipsi sint superiores legibus civilibus, nulla necessitate stringuntur, ut omnino eas leges etiam in privatis actibus sequantur. Igitur si scientes volentesque contractum aliquem ineant, qui alias per leges civiles invalidus erat; censentur contractum istum abs vi legum civilium, si qua est, exemisse, ex iisdem irritum non declarandum; cum alias nihil ab ipsis foret actum. De facto Philippi II. regis Hispaniarum, qui obtentu legum ære se alieno exsolutum ibat circa finem superioris seculi, videatur Grotius Hist. Belgicæ L. V. (*b*). Id tamen omnino admiserim, si in contractu enormem læsionem, quam ab initio non videbat, postea rex deprehenderit; eum contractum ab ipso posse rescindi, aut saltem ad æquitatem reformari. Add. Grotius L. II. c. 14. §. 2.

§. V. Illud manifestum est, haudquidquam licere regi juramentum suum rescindere, valide conceptum, & cui nullum adhærebat vitium, eo tantum obtentu, quod quædam suorum subditorum juramenta eidem liceat rescindere. Nam quæ hoc modo rescinduntur, jam antea hanc conditionem in se habebant; ni superior noluerit. Atqui nullam posse contrahi obligationem, si quis suo arbitrio reservaverit facultatem non præstandi, in aprico est. Add. Grotius dicto loco §. 3.

§. VII. Cæterum etsi promissa ac pacta æque conscientiam regis, quam alicujus privati stringant: in eo tamen est diversitas inter obligationem regis & subditorum, quod iste facili negotio a subdito tergiversante debitum possit extorquere. Verum civi, quamdiu tali, nullum suppetit medium ab invito rege debitum extorquendi. Etsi nullus cordatus rex legitime contractum debitum solvere abnuet, qui cogitaverit, suam salutem atque eminentiam fide pactorum niti; ac indignum esse, si cui justitiæ asserendæ est ipse constitutus, eam ipse ultro proculcet. Quod si tamen reges ex contractu subditis adversus se actionem concedant in proprio tribunali (*c*), ista actio non tam jure civili, quam æquitate naturali nititur; quasi cognita sua obligatione non possint, quod debent, non velle præstare. Adeoque ejusmodi actione non id quæritur, ut rex cogatur ad solvendum debitum, sed ut subditus liquido ostendat, principem ad id solvendum sese obligasse. In ejusmodi autem judicio merito debet obtinere illud Sisimethræ apud Heliodorum Æthiop. L. X. Τὰς ὑπεροχὰς οὐ δυσωπεῖ τὸ δίκαιον· ἀλλ' εἷς ἐςὶν ὁ βασιλεύων ἐν ταῖς κρίσεσι, ὁ τοῖς εὐλογωτέροις κρατῶν. *Fastidia dignitatis non respicit æquitas; sed is regnat in judicio, qui probabilioribus vincit rationibus.*

§. VII. Id quoque contigere potest, ut subdito jus quæsitum ex contractu auferatur, in pœnam, vel ex vi dominii eminentis; ut tamen hic necessitas Reipublicæ antecedat, & refusio de publico fieri debeat (*d*). Sicuti etiam ex causa solutio differri potest, ubi magna Reipublicæ necessitas pecuniam, privato alias solvendam, tantisper sibi impendi imperat. Ex quibus etiam apparet, quid de tabulis novis judicandum sit: quæ Soloni vocabatur σεισάχθεια. Vid. Plutarchus Solone. Cicero Offic. II. (c. 24.)

§. VIII. Porro ut appareat, an & quatenus rex antecessor possit obligationem transmittere suo successori ex contractu privato; videndum prius est, an rex regnum suum habeat in patrimonio, an vero idem possideat jure velut usufructuario (*e*). Qui regi succedit, cui priori modo regnum tenetur, is, ut in omnia ipsius bona, sic & in debita, & obligationes, quæ non ultimato in ipsius persona terminabantur, succedere censendus est. Circa debita autem regum, qui posteriori modo regna obtinent, Grotius L. II. c. 14. §. 11. censet, ad ista exsolvenda non teneri

(*a*) Vid. supra ad L. VII. c. 6. §. 3. H.

(*b*) Et L. XVI. Histor. ad A. MDCVII. in fine, ubi refert, Philippum III. Reg. Hisp. creditoribus minuisse usuras, sibi prorogasse diem. H.

(*c*) Vid. supra L. VII. c. 6. §. 2. H.

(*d*) Vid. supra c. 5. §. 7. H.

(*e*) Quam Regnorum divisionem fundamento destitui supra monitum fuit.

neri successores ἀμέσως, & eo ipso, quod in locum alterius subeunt. Nam tales reges jus suum ad regnum non accipiunt ab eo, qui proxime decessit, sed ab ipso populo (*a*). Verum ἐμμέσως, & per interpositam civitatem (*b*) etiam tales successores ex debito antecessorum obligantur, non quidem veluti pro se, sed tanquam capita civitatum, quam ultimato afficit debitum a rege tanquam istius capite contractum. Quod enim regibus competat facultas ipsam civitatem per debita obligandi, inde manifestum est, quod saepe alia ratione necessitatibus Reipublicae non possit succurri, quam ut ejusmodi debita contrahantur. Cum autem regi competat facultas civitatem administrandi & conservandi, etiam competent ipsi omnia media, sine quibus finis ille non potest obtineri. Neque tamen illa potestas obligandi civitatem in infinitum abit, sed tantum eo usque, quoad probabilem rationem debitum contrahendi rex habuerit. Neque enim ad eas angustias redigendus est rex, ut non nisi illa debita in civitatem devolvere possit, quae actu in utilitatem civitatis cesserunt; (licet municipales magistratus huc adstringi possint; vid. *L. 27. D. de Rebus creditis*:) sed sufficit si probabilem rationem facti sui habuerit (*c*), licet fors praeter spem eventu destitutus fuerit. Vid. *L. 12. C. de Transact.* Sic igitur contractus regum obligabunt civitatem, qui non manifeste absurdi aut iniqui sunt; etsi in dubio pro ratione regis praesumitur. Adeoque ex illis etiam successores tenebuntur, quatenus capita civitatum. Quin & ipse populus tenebitur, si rege sublato, sui juris esse coeperit (*d*). Nam & si quid populus antea liber contraxisset, obligaretur & is, quem postea populus etiam plenissimo jure constituisset. Atque hoc modo isthanc quaestionem definire melius est, quam adhibita distinctione inter laesionem modicam & magnam (*e*). Nam in administratione rerum civilium longe aequius est probabilem rationem, quam exitum spectare; cum etiam prudentissime cogitata improvisus casus soleat intercipere.

§. IX. Isthaec, quae de contractibus regum dicta sunt, etiam ad donationes eorum applicari debent; ut nempe illae a successoribus revocari nequeant, siquidem probabilem rationem habuerint. Vid. Suetonius Tito c. 8. Plinius L. X. Epist. 66. (*f*) Gratianus Caus. 25. quaest. 1. c. 15. Contra Galba largitiones a Nerone factas repetere instituit, decima tantum liberalitatis parte apud quemque relicta. Suetonius Galba c. 15. Tacitus H. L. II. (c. 55. num. 4.) Et apud Eundem H. L. III. ridentur Vitellii Rempublicam lacerantis donationes, *quae neque dari neque accipi salva Republica poterant*. Sic Senatus rursus vectigales jusserat civitates, quas Sulla pecunia accepta immunes fecerat. Quod tamen improbat Cicero Offic. III (c. 22.) Et sane videtur, pecuniam ipsis fuisse restituendam, siquidem ea in publicos usus impensa fuerat. Sic etiam Basilius Macedo, cum antecessor ipsius Michael omnem pecuniam publicam dissipasset, decrevit, *ut qui nulla probabili de causa pecuniam accepissent, eam, ut saltem ejus semissem restituerent*, apud Zonaram in Basilio Macedone. Add. Hieron. Osorius de Reb. gest. Eman. L. I. ubi de donationibus regis Joannis, morte instante factis, agit. Quanquam & circa ejusmodi donationes observandum, de quonam factae sint. Si de suo rex donavit, plane irrevocabilis donatio erit. Sin de fructibus bonorum facta donatio fuerit, quorum administratio penes regem erat; spectandum omnino, an ea rationem, modumque habuerit. Nam uti nemo negaverit, quin ex aerario bene meritis aut merentibus donare quid possit, prout opes Reipublicae ferunt: ita si in homines nauci,

(*a*) Vid. supra L. VII. c. 7. §. 12. circa fin. H.

(*b*) Sive potius populum pacto primo conjunctum. H.

(*c*) Plane ut in administratione ex mandato & negotiorum gestione negotium ex justa necessaria vel utili ratione inchoatum vel susceptum esse sufficit, etsi id effectum non habuerit. L. 10. §. 9. *D. Mandati L. 10. L. 12. L. 22. D. de negot. gest.* l. XVII. *De In rem verso.*

(*d*) Infra c. 12. §. 2. H.

(*e*) Aut inter regna successiva & electiva, in quibus successores obligari negat KLOCKIUS de Contribut. c. 5. n. 53. seq. cum iis, quos profert. Non enim electus Rex ex persona decessoris, sed propter populum obligatur. H.

(*f*) Ubi edictum Divi Nervae exhibetur. Quem morem in regno Franciae, per quam religiose observari, scribit CUJACIUS in Paralipom. oper. posth. ad tit. X. *de Confirm. utili vel inutili*. H.

ci, atque inutiles immodica pecunia ſit profuſa, ærariumque per ambitionem exhauſtum, ſatius credo fuerit, inde revocari, unde publicæ egeſtatis cauſa (*a*). Add. BOECLERUS ad Grot. L. I. GROTIUS d. l. §. 12. Non inſuper quoque habendum, quod de Ferdinando Arragonio refert Laurentius VALLA de Rebus geſtis ejus Regis L. III. *In patrimonio regali tuendo tenax, quod qui alienarent, ajebat, inimicos potius parare ſibi, quam amicos, quia ex ſubditis illos quoſdam regulos facerent, ſemper ſolicitos ac ſuſpicantes, eorum jura licentiamque iri deminutum.* Eadem quoque applicari potuerant ad privilegia (*b*) & immunitates (*c*), ut nempe inſpiciatur, an & ipſa rationem atque modum habuerint, & an cum ſalute civitatis conſiſtere poſſint. Nam quin hæc pluris eſſe debeat, quam inconſulta regis facilitas, dubium non eſt. Sicuti & alias ejuſmodi privilegia, quatenus ad onerandos reliquos cives pertinent, ſtricte interpretanda ſunt (*d*).

Conf. *L.* 1. §. 10. 16. *D. Ne quid in loco publico*, & Oratio DEMOSTHENIS adverſus Leptinem. (p. 279. E. Ed. Steph.) Apud APPIANUM Alexandr. Ibericis cum Romanis tributa & militiam exigentibus Celtiberi privilegia ab ipſis Romanis conceſſa opponerent; additur; *Et ita ſi res habebat. Sed cum Senatus ejuſmodi privilegia alicui indulget, ſemper hanc addit exceptionem:* Κυρίας ἔσεσθαι μέχρι ἂν αὐτῷ καὶ τῷ δήμῳ δοκῇ. *valitura, quamdiu ſibi populoque Romano libuerit.* Apud GUICCIARDINUM Hiſt. L. VII. Ludovicus rex, Genuenſibus rebellibus devictis, annullavit omnes conventiones inter ipſum, & eam civitatem initas (*e*): ſed tamen eadem omnia iterum conceſſit, tanquam privilegia, non tanquam pacta; *ut ſemper foret in ſua poteſtate iſtis eandem privare.* Quod tamen circa quævis privilegia procedere non crediderim, ſed illa tantum, quæ non niſi vim precarii obtinent.

(*a*) Jacobus Rex Scotiæ donationes omnes, in præjudicium coronæ factas, & emtiones revocavit. Robert. JONHSTONUS. L. V. Rer. Britannic. ad A. MDXCI. H.

(*b*) Vid. Obſervat. Halenſes T. II. Obſ. 12. 14. 15. Adde, Revocationem Privilegii, quamvis juſtiſſimis de cauſſis fiat, rem periculoſam eſſe, & quæ multum prudentiæ deſideret. Solent enim, ſi ſæpe Privilegia revocentur, inde ſeditiones oriri ſedatu ſæpe difficillimæ.

(*c*) Vid. quæ diſputata in Anglia ſuper privilegiis civitatum Hanſeaticarum apud GROTIUM L. VII. Hiſtor. ad A. MDXCVIII. CAMDENUM Hiſtor. Eliſabeth. ad A. MDXCVII. H.

(*d*) Vid. ZIEGLERUS L. I. de Jur. majeſt. c. 12. §. 14. Adde ſupra L. V. c. 6. §. 22. hoc libro c. 5. §. 32. H.

(*e*) In Romano etiam Imperio moris erat, cum provinciæ ſe ſubmitterent, ab Imperatoribus πρόθεμα ſive edictum publicari, cujus tenore primum dominationem omnem & poteſtatem in illum populum ſibi vindicabant; deinde de jure ſuo remittebant, facta inſinuatione ſecuritatis & libertatis populi ſubditi. Provinciæ autem, ut horum privilegiorum honorem redderent Imperatoribus, in perpetuam memoriam omnia acta publica ab illo tempore computabant. Quod exemplo Antiochiæ, a Cajo Julio Cæſare libertate redonatæ, docet Joannes ANTIOCHENUS L. IX. Chronograph. MSS. apud Joh. GREGOR. not. & obſervat. ad loca aliquot ſcripturæ c. 36. Hæc forte cauſa, quare libertas quandoque adempta fœderatis civitatibus. Vid. SVETON. in Auguſto c. 47. in Tiberio c. 37. ubi de Cyzicenis, in Claudio c. 25. in Veſpaſiano c. 8. ubi de Achæis, Lyciis, & aliis. H.

CAPUT XI.

QUIBUS MODIS CIVIS ESSE QUIS DESINAT.

INTER modos, quibus aliquis civis esse desinit, a nonnullis & iste numeratur, si rex sine omni haerede & successore moriatur, aut regnum habere coeperit pro derelicto. Tunc enim singulos in libertatem naturalem abire. Sed cum planum sit regnum ejusmodi casu non penitus dissolvi, sed in formam Interregni recidere; igitur perit quidem tunc obligatio civium adversus regem, qui nullus amplius exsistit, ita tamen, ut primaevo adhuc civitatis pacto inter se cives conjuncti maneant (*a*).

§. II. ILLUD frequentissimum est, ut quis sponte, permittente sua civitate, in aliam civitatem concedat, sedem ibi fortunarum fixurus. Isthaec spontanea migratio quo usque civibus sit permissa, ex modis, quibus aliquis in civitatem sit receptus, colligitur. Quidam enim justo bello victi, aut extrema necessitate adacti in civitatis alicujus ditionem concedunt; qui quanta hic libertate gaudeant, ex legibus civitatis est cognoscendum. At si quis liber homo, qui vel nullius imperio ante subjectus fuit, uti prisci illi patresfamilias, vel eo, quo antea tenebatur, jam solutus, sponte sese alicui civitati adjunxerit; itidem ex statutis ejus civitatis erit judicandum, quidnam circa migrationem libertatis ipsi sit relictum. Dantur enim civitates ex quibus citra expressum earundem consensum migrare non licet. Alicubi certo onere ea licentia est redimenda; puta summa aliqua pecuniae, aut aliqua bonorum portione. De Argivis OVIDIUS Metam. L. XV. (v. 28. 29.) *Prohibent discedere leges, Poenaque mors posita est patriam mutare volenti.* Ubi autem circa eam rem nullae exstiterint leges, quid liceat, ex consuetudine aut ex natura subjectionis civilis colligendum. Quae consuetudo admittit, eorum licentiam quilibet civis habere censetur. Si neque haec praelucet, & in subjectionis pacto in neutram partem ea de re mentio sit facta: magis est, ut licentiam pro arbitrio migrandi liber sibi homo reservasse intelligatur (*b*); atque

(*a*) Vid. supra L. VII. c. 7. §. 7. H.

(*b*) Ego contra cum ARNISÆO L. I. Rer. Pol. c. 5. sect. 8. discessum sine venia impetrata nego esse licitum, ob duplex pactum, quo civitatem firmari supra diximus. Nec obstat, primo pacto societatem constitui, cui renunciare fas sit. Etenim hoc ex constituto, & civili non naturali jure provenire, satis ostendit foederum obligatio, in qua id non obtinet. Quare sic existimo, ubi lex vel consuetudo aliud non introduxit, ultroneam civis subditi demigrationem a voluntate summi imperantis pendere hactenus, ut aestimet, an ea fraudi vel damno sit Reipublicae. Nam si nullo vel exiguo civitatis commodo discessum & simul fortunam civis remoretur, summus imperans haut dubie peccat. Cui consequens est, non injustum esse vectigal, quod ab imperantibus interdum ob peculiares Reipublicae rationes (v. Nicol. BURGUNDUM L. III. Histor. Belgic. ad A. MDLXV.) exigitur. Deinde leges vel mores, emigrationem civium sub poena vetantes, quales olim apud Argivos, Ovidio teste, hodie in Moscovia, Ducatibus quibusdam Italiae, & alibi (H. BODINUM L. I. de Rep. 6.) universe pro irritis aut iniquis haberi haut posse. Postremo civem, emigrandi licentiam nactum, ob hoc ipsum & alia beneficia ante percepta antiquae patriae permanere obligatum, quatenus novae status patitur. Ita Joannes Storius Anglus, ut ut Hispaniae Regis subditus juratus, quod multa contra Angliae regnum machinatus esset,

usque adeo *mundanum* se potius cum Socrate quam glebæ certæ adscriptum ferre velit (*a*). VALERIUS FLACCUS L. VII. (v. 227.) *Omnibus hunc communem animantibus orbem, Communes & crede deos: patriam inde vocato, Qua redit itque dies, nec nos dIs nata malignis Cluserit hoc uno semper sub frigore messis, Fas mihi non habiles, & fas tibi linquere Colchos.* Qui enim civitati se adjungit, ille cura sui ac rerum suarum haudquidquam sese abdicat; sed id potius agit, ut insigne sibi firmamentum circumponat. Quia tamen sæpe contingit, ut publicum regimen privatis alicujus rationibus parum expediat, aut alibi commodius iisdem queat prospici: & vero postulari nequit, ut ad unius aut paucorum lubitum Respublica reformetur; proximum erit, ut ipsis sit concessum per migrationem rebus suis consulere. CICERO Tusc. Quæst. L. V. *Demaratus Torquinii regis pater tyrannum Cypsellum quod ferre non poterat, fugit Tarquinios Corinthio, & ibi suas fortunas constituit. Num stulte antepostuit exilii libertatem domesticæ servituti?* Add. DIODORUS SICULUS L. I. c. 67. Aliis ut dotes animi exserant, sua civitas campum non præbet. In quos cadit illud STATII Sylvar. L. I. *Vidi ego transfertos alieno in robore ramos Altius ire suis.* Alii experiuntur illud: Οὐδεὶς προφήτης δεκτός ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ. *Nullus Propheta est acceptus in patria sua*; quod livore tumeant ignavi oculi, cum virtute supra se evectos sentiunt, quos quondam in æquo, aut infra viderunt. Vel etiam quia, ut Lacydes ajebat apud DIOGENEM LAERTIUM L. IV. (§. 60.) Τὰς εἰκόνας πόρρωθεν δεῖ θεωρεῖσθαι. *Procul spectari imagines oportet*; quia *minuit præsentia famam*. Talibus licentiam migrandi denegare velle, idem foret atque liberis hominibus imperare, ut supra parentum suorum conditionem nunquam adspirare audeant. Sed & ipsæ civitates ex hac migrandi licentia commodum sentiri possunt, adscitis aliunde egregiis viris. CICERO pro Balbo (c. 13.) *Jure nostro neque mutare civitate quisquam invitus potest, neque si velit, mutare non potest, modo adsciscatur ab ea civitate, cum esse se civitatis velit.* Et mox: *Multi etiam superiore memoria cives Romani sua voluntate indemnati & incolumes, his rebus relictis, alias se in civitates contulerunt. Et ex omnibus civitatibus via est in nostram, nostrisque civibus patet iter ad cæteras civitates.* Idque jus amplissimis verbis extollit; *O jura præclara*, inquit, *atque divinitus jam inde a principio Romani nominis a majoribus nostris comparata, ne quis invitus civitate mutetur, neve in civitate maneat invitus. Hæc sunt enim fundamenta firmissima nostræ libertatis, sui quemque juris & retinendi & dimittendi esse dominum.* Add. *L.* 12. *§.* 9. *D. de Capt. & postl.* & GROTIUS L. II. c. 5. §. 24. Neque obstat, quod patresfamilias, qui initio civitatem constitutum iverunt, pacto intelligantur singuli singulos obstrinxisse, quod ipsi suas vires in commune velint conjungere. Nam etiam aliis societatibus renunciare potest socius, si id fiat citra dolum malum, non intempestive & in fraudem cæterorum, præsertim si ad certum tempus societas non sit contracta. Quanquam & ideo multæ civitates parum curent, an sui cives migrent, quod multitudine hominum laborent, & potius circa eam minuendam sint sollicitæ.

§. III. ISTA tamen migraturo ex debito aut decoro observanda sunt, ut, cum civitatis plerunque intersit nosse civium numerum, indicet de suo discessu. Nisi forte certis ex argumentis colligat, civitatis nihil interesse, gnara ipsa, an inscia quis discedat. Illis autem utique expresso civitatis consensu opus est, qui ad peculiare munus, præsertim ad certum tempus, sese obstrinxere, puta qui legationem obeunt, qui in expeditione versan-

set, ex insidiis captus, majestatis damnatus fuit: ajebant enim Angli, *neminem patriam, in qua natus sit, exuere, nec solum natale aut Principem pro arbitrio ejurare posse.* Ut CAMDENUS ad A. MDLXXI. & Joan. MEURSIUS in Vita Guilielm. Auriac. L. V. ad A. MDLXIX. referunt. Quanquam H. GROTIUS Appendic. Epist. 670. & 672. A. MDCXLIII. sub exemplo Rougemontii secus sentiat, scribens inter alia: *Ego existimo, licere Belgis, ut & Hispanis, patriam derelinquere, sine ullis vinculi reliquiis.* Cæterum & ille CICERONIS *pro Balbo* locus, quem AUCTOR adduxit, satis evincit, jus mutandi civitatem esse beneficium, & Romanis ex lege competiisse. H.

(*a*) Apud PLATONEM cuivis privato Athenis integrum erat, examinare leges & consuetudines Reipublicæ, &, si eas e re sua esse non putaret, cum omnibus bonis suis, quo vellet, secedere. Vide ejus Criton. p. 51. D. Edit. Serrani.

fantur (*a*), aut alio in munere, quod ex singulari pacto fuit susceptum. Sed & tempestive debet fieri discessus, & quando civitatis non peculiariter interest, ne is fiat. Quam in rem hæc adfert exempla GROTIUS dicto loco. *Si magnum sit contractum æs alienum, nisi paratus sit civis in præsens partem suam exsolvere. Item si fiducia multitudinis aut virtutis certorum civium bellum sit susceptum, præsertim si obsidio immineat; nisi paratus sit civis ille alium æque idoneum substituere, qui Rempublicam defendat.* Vid. LYCURGI Oratio contra Leocratem. Nec bonos cives dixeris, in quos applicari queat illud HORATII L. I. Od. 35. (v. 26. 27. 28.) *diffugiunt cadis Cum fece siccatis amici, Ferre jugum pariter dolosi.* Id autem probe observandum, vocabulum migrandi ita hic accipi, ut quis alicujus civitatis fines & territorium excedat; non ut imperio civitatis in se renunciare velit, & nihilominus intra ejusdem territorium domicilium habere (*b*). Quæ enim certis finibus ditionem suam circumscripsit civitas, censetur simul prohibere, ne quis ipsa invita domicilium ibi habeat, qui ejus imperium nolit agnoscere. Quo loco & illud observandum, spurium esse modum obligatione suæ civitatis sese exsolvendi, qui olim Hispaniæ Proceribus frequentabatur, ut publicis tabulis patriæ renunciarent, & in alia loca se conferrent. Quo facto credebant, nefas sibi non esse, arma Regi patriæque suæ inferre, nec eo nomine majestatis postulari se posse. Vid. MARIANA de Rebus Hispan. L. XIII. c. 11. Ex hactenus dictis etiam colligi potest, quam efficaciam habeant mandata avocatoria, queis indigenas ab exterorum ministeriis abstrahere vult civitas. Scilicet si ex civitate, in qua promiscue jus emigrandi usurpatur, aliquis nullo peculiari vinculo adstrictus in aliam civitatem fortunarum sedem transtulerit, in eum nihil amplius juris habet antiqua civitas; adeoque nihil agit, si vel maxime dispendium famæ non parituro minetur. Ast in illum adhuc civitati jus manet, qui vel contra ipsius leges migravit, vel peculiari vinculo fuit obstrictus, vel bona adhuc præsertim immobilia sub ipsius ditione possidet, vel deniqne peregrinandi duntaxat causa, reservato sibi civitatis jure abest. Quo loco etiam obiter memoranda lex Solonis apud PLUTARCHUM in ipsius vita: qua *recipi civitate vetat, nisi qui sint in perpetuum exilium patria sua exacti, aut cum toto domicilio Athenas artis suæ exercendæ gratia commigraverint. Quod statuisse ferunt eum non tam summovendorum causa alienigenarum, quam invitandorum Athenas spe certa in communicationes se venturas civitatis simul fidos existimans fore hos, quod consulto, illos quod coacti patriam suam repudiavissent.* Cæterum cum in eum, qui semel vinculo civili liberatus est, civitas nihil potestatis retineat, in aprico est, istum, si a nova sua civitate, in quam se contulit, ad veterem civitatem tanquam legatus mittatur, omnino privilegiis legatorum frui, inter quæ præcipuum est, ut exemtus sit a jurisdictione ejus, ad quem mittitur (*c*). Nam si quis veterem civem tali honore dignari non velit, admissionem istius detrectare potest. Quod eo usque videtur extendendum, ut si civis sciente sua civitate alteri civitati fidem suam addixerit, circa hujus negotia ibidem sub charactere legati & ministri publici expedienda, ista eidem obligationem civicam remisisse intelligatur; cum duæ obligationes ejusmodi indolis in uno subjecto hærere nequeant. Eoque talis ex eo tempore in patria sua, quam fictione quadam mutasse judicatur, utique juribus & privilegiis legatorum fruetur.

§. IV. GREGATIM tamen non posse discedi GROTIUS d. l. asserit ex ea ratione, quia hoc concesso, civilis societas non possit subsistere. In moralibus autem necessarium judicari, citra quod finis aliquis obtineri nequit; & fieri non posse, quod eundem intercipit aut destruit. Add. LIVIUS L. XLI. c. 8. 9. Quæ tamen sententia dubio non caret. Si enim singulis licet pro arbitrio migrare, cur non idem liceat pluribus, quibus sedem fortunarum eodem

(*a*) Hinc transfugas licet, ubicunque inventi fuerint, quasi hostes interficere, ut est in *L. 3. in fin. D. ad L. Corneliam de Sicar.* Conf. *L. 7. D. de Re milit.* CUJACIUS L. IV. Obser. 9. H.

(*b*) Quales olim in Germaniæ Principum regionibus erant Phalburgeri dicti, variis Imperatorum Constitutionibus repressi. H.

(*c*) Modo se ut legatum gerat, & hostilia in civitatem, quæ eam admisit, non moliatur. Add. Rich. ZOUCHÆUS Part. II. sect. 4 quæst. 19. de exule, an ei ad Principem suum legato securitas debeatur? H.

eodem tempore transferre commodum est; modo nihil eorum, quæ supra monuimus, obstet (*a*). Nec ad rem facit, quod hoc modo civitas debilitetur. Nam qui jus non habet me invitum retinendi, illi non fit injuria (*b*), si futurum aliquod commodum nondum debitum, meo discessu ipsi intercipiatur. Neque vero necessarium est, ut hæc civitas tot myriades civium habeat, aut vicinis semper sit formidanda: non magis, quam ut hic vel ille privatus tot millia possideat, quorum utrique tamen per media illicita nihil subtrahendum. Unde etiam GROTII argumento parum roboris inesse videtur. Licet enim hæc vel illa civitas per migrationem civium gregatim factam insigniter debilitetur, ac demum plane desoletur: non tamen ideo societas civilis inter homines penitus tollitur. Sed unius corruptio alterius est generatio; unius decrementa alteri incremento cedunt. Natura quippe civiles esse societates in genere humano jam multiplicato voluit; sed ut hæc vel illa civitas perpetuo, florensque subsisteret, nusquam jussit. Sic Babylon per Seleuciam, hæc per Ctesiphontem exhausta fuit. PLINIUS N. H. L. VI. c. 26. Si qui tamen gregatim discedere velint, illis itidem, uti singulis, territorium civitatis est relinquendum. Alias enim summa imperiorum confusio foret, si liceret integris urbibus aut regionibus pro lubitu a civitatis suæ imperio sese subtrahere, & aut alteri se subjicere, aut peculiarem deinceps Rempublicam constituere.

§. V. QUO LOCO etiam illa quæstio est examinanda, ut probandi sint illi, qui transfugas se simulant, ut hac ratione grave damnum illis concilient, ad quos confugiunt, in usum suæ civitatis? Equidem imprudentiæ notam non effugiunt, qui ejusmodi hominibus temere fidem adhibent. Vid. 1 Samuel. XXIX. 4. Nec valde reprehendas illos, qui proditoribus post præstitam operam dignum imposuere supplicium. Vide VOPISCUM Aureliano, c. 23. Nequaquam tamen alterum honeste possum fallere ideo tantum, quia insidiis meis facilem sese præbet. Nec debere aliquem suo scelere civitati inservire, supra ostensum. Quin autem scelus sit, fidem dare, ut ea violata, occasionem gravius nocendi nanciscare, extra dubium est. Et exsecranda semper bonis visa est vox Lysandri sive Philippi, *pueros talis fallendos, viros jurejurando*. Vid. ÆLIANUS V. H. L. VII. c. 17. Si igitur depresse ejusmodi transfuga fidem dederit, sine scelere non poterit eam violare, ut iis, quos deservit, serio aut simulate, utile aliquod officium exhibeat. Quod si autem aliquis regerat: cum is, ad quem transfuga se contulit, nosset, hunc ipsi sine scelere non posse operam aliquam præstare, neque ad scelus patrandum aliquem se valide potuisse obligare, adeoque fidem a transfuga datam esse nullam, ergo ipsi non fieri injuriam, si, dum rei inani confidit, deceptus fuit. Hic non opus est, ut inquiramus, peccet aliquis utendo opera transfugarum, an non. Neque enim sequitur: ego utendo alicujus opera pecco: ergo ille eo ipso jus habet mihi noxam inferendi. Uti non sequitur: qui sicarium conducit ad alterum confodiendum, non minus quam ipse sicarius peccat: ergo sicarius recte in conductorem suum ferrum convertere potest. Etsi communis sit sententia, quod *transfugam jure belli recipiamus*, in *L. 51. D. de Adquir. rer. dom.* id est, quod contra jus belli non sit eum admittere, qui desertis hostium partibus, nostras eligit; uti illam legem explicant CUJACIUS Obs. L. IV. c. 9. & GROTIUS L. III. c. 1. §. 22. Quod tamen an de externo jure belli, quod Grotius vocat, an de interno, quod ad legem naturæ examussim congruit, sit capiendum, non immerito dubites (*c*). Sane si quis plenam licentiam adhibendi operam transfugarum defendere velit, putaverim, ipsum non tam hoc argumento niti

(*a*) Sed majus Reipublicæ detrimentum inde nascitur, si cives gregatim diffluant, quam si singuli dilabantur. Imo in singulis quoque pacto Civitatis primævo id interdum repugnare potest, vi cujus civibus quidquid civitati detrimento esse potest, interdictum est. Quod proinde ratione multitudinis gregatim discedentis eo magis admittendum erit. Neque his obest, quod unius Reipublicæ destructio alterius generatio esse dicitur. Est enim id Politices universalis, quum hic de utilitate uniuscujusvis Reipublicæ singularis quæratur. Conf. WERNHERUS in Elem. Jur. Nat. & Gent. c. 26. §. 4.

(*b*) Atqui AUCTOR §. 3. dixit, debitum aut decorum postulare, ut bona civitatis venia quis discedat. Hujus igitur est utique dijudicare, num sit nociturum gregatim cives demigrare. H.

(*c*) Vid. supra c. 6. §. 18. H.

niti debere, quod etiam Deus diaboli & impiorum parata opera utatur: quam favore justorum armorum, quæ geruntur repellendis alterius injuriis, aut consequendo juri nostro (*a*). Ob quem favorem non videtur justo bellatori curiose inquirendum, utrum illi, qui hostilem statum adversus ipsum exuerunt, honestis an inhonestis causis fuerint moti. Adeoque cum præsumere possit, justis de causis eos priores partes deservisse, tanquam ex approbatione injusti transfugii reatum non contrahet. Quidquid tamen hujus sit, illud in aprico est, nefas esse fidem inter instrumenta fallendi disponere. Deinde patet, fidem ejusmodi transfugæ, qui citra justam causam partes se suas deseruisse fert, inanem esse; utpote quæ tendit ad scelus faciendum, aut continuandum; adeoque valde imprudenter agere, qui in ista aliquid fiduciæ collocat. Inde plerumque transfugæ, qui aliquo numero esse cupiunt apud receptatores suos, quive nocendi occasionem simulatione transfugii accupantur, præ se ferunt, intolerandis se injuriis adactos, ut hac ratione saluti suæ consultum irent. Sic quis ignorat, qua ratione sibi Zopyrus apud Babylonios, Sextus Tarquinius apud Gabinos fidem conciliaverit? Sic qui M. Crassum in patentia camporum traxit Mezeras Syrus, uti *Floro* vocatur, aut Abarus Arabs, uti *Appiano*, aut Ariamnes, uti *Plutarcho*, Pompeii in se benevolentiam & beneficia extollendo, de studio suo in Romanas partes infelici fidem fecit. MARO (Æn. L. II. v. 57. & seqq.) quam graphice describit astum Sinonis, ut ab imprudentiæ labe Trojanos purget? Fingit iste, se invisum fuisse Ulyssi, de quo nulla non fraus credi poterat, & cujus odium commendationis instar apud Trojanos habebat. Odii causam arcessit a nece Palamedis, ideo occisi, *quia bella vetabat*. Se aris destinatum dicit, non oraculo deorum, ne videretur se victimam pro salute civium voluisse subtrahere, sed mendacio Calchantis, ab Ulysse subornati, & temeraria cæterorum approbatione. Quæ utique tam atrox fit injuria, ut recte dicere possit: *Patriæ teneor neque legibus ullis*. Et tamen veterator deos, & omnia sacra prius testatur, ut *fas sibi sit odisse viros*, jam quidem injuste infensos, quondam tamen cives. Nec id tamen plene iisdem persuasit, priusquam ostento dicta ejusdem firmata viderentur. Recte quoque apud LIVIUM L. XXII. c. 22. dicitur, *transfugam sine magnæ rei proditione venientem ad hostes, nihil aliud quam unum vile atque infame corpus esse*. Add. oratio Indibilis apud EUNDEM L. XXVII. c. 17. Et Cn. Marcii ad Volscos apud DIONYSIUM HALICARN. L. VIII. Segestis apud TACITUM A. I. (c. 58.) *Neque odio patriæ*, (*quippe proditores etiam iis, quos anteponunt, invisi sunt*,) *verum qui Romanis Germanisque idem conducere, & pacem, quam bellum probabam*. AMMIANUS MARCELLINUS L. XVIII. c. 11. in fine. Sub transfugarum autem numerum non veniunt, qui teste ad hostes abeunt, quo improvisam aliquam cladem illis inferant, neque fidem dant, quod ipsorum partes sint secuturi. Neque censendi sunt tacite fidem dedisse, quod nihil inimici sint tentaturi in statum hostium, eo ipso, quia inter præsidia hostium versantur. Ejusmodi enim tacita fides præsumitur de eo, qui ad alterum venit pacis, non qui belli tempore.

§. VI. PORRO & hoc quæritur: an non civitas ex adverso pro suo arbitrio civem possit expellere invitum, nullo antegresso delicto? Equidem CICERO dicto loco inter fundamenta libertatis posuit, *ne quis invitus civitate mutetur*. Neque ideo hic deterior fit conditio civitatis, quam singulorum civium, quod hi pro lubitu migrare possint; illa invitos pellere nequeat. Qui enim in civitatem aliquam concedit, utique omnes suas rationes, saltem in præsens, eidem velut illigat, quas turbari aut everti necessum foret, si quolibet tempore posset expelli. Quod cum sit summe odiosum, inde civis hoc quoque abs civitate velut stipulari intelligitur, ne invitus præter meritum possit ejici (*b*). Sed contra civitas fortunas suas & incolumitatem uni alterive vulgari civi non superstruxit, adeoque nihil aut parum ipsius interest, si is pro lubitu demigret. Ubi enim in aliquo eximio cive magnam collocarit fiduciam civitas, solet eundem peculiaribus pactis adstringere, ne pro lubitu discedere

amplius

(*a*) Vid. c. 6. §. 16.
(*b*) Conf. L. I. c. 9. §. 2.

amplius possit. Nec invidendum est, plusculum hic licere civi, quam civitati. Nam ubi ille ad arbitrium civitatis se non composuerit, facile potest in ordinem redigi. Civi autem si administratio Reipublicæ displicuerit, nihil aliud relictum, quam patientia aut emigratio. Solet nihilominus a civitatibus usurpari medium minus odiosum amoliendi cives suspectos, aut supervacuos, & multitudine prægraves, quo cæteris laxior locus fiat; ut nempe eos in colonias transcribant (*a*). Etsi plerunque volentibus hoc fit, dum lautiorem conditionem in coloniis sperant, qui domi cum inopia conflictabantur, aut ipsi ex oculis civitatis, cui invisi sunt, sese subtrahi gaudent. Sic Isocrates Orat. ad Philippum huic suadet, ut in Asia urbes condat, & in iis collocet, *qui nunc ob rerum egestatem oberrant, & obvia quæque infestant*. Verbo, urbium purgamenta. Quod idem ab Atheniensibus factum in Panathenaico commendat. Add. Baco de Sermon. fidel. c. 33. De more autem illo, multis barbaris atque Græcis recepto, juventutem Deo cuipiam sacram emittendi ad quærendas novas sedes, luculenter tradit Dionysius Halicarnasseus L. I. Idem L. II. scribit, Aborigines fuisse talem juventutem, diis consecratam more patrio, ad quærendas sedes, quascunque fortuna obtulisset, a parentibus missam. Sic Plinius L. III. c. 13. Picentes ortos dicit *a Sabinis, voto fere sacro*. Et Strabo L. V. (p. 336. Ed. Amst.) Samnites simili ratione a Sabinis ortos memorat. Adde Justinum L. XXIV. c. 4. & Festum, in Versacrum & in Mamertini. Livium L. XXXIV. c. 44. Quomodo Lydus & Tyrrhenus, urgente frugum sterilitate sortiti sint, uter cum parte multitudinis patria decederet, videatur apud Vellejum Paterc. L. I. c. 1. Dionysium Halicarn. L. I. Strabonem L. V. Paria de Scandinaviæ populis memorat Paulus VVarnefridus de Gestis Longobardor. L. I. c. 2. Possunt autem & solent coloniæ diverso modo deduci. Vel enim manent pars civitatis, unde emittuntur: vel civitati matrici reverentiam exhibere, ejusque majestatem comiter conservare deinceps tenentur (*b*), adeoque velut inæquali fœdere funguntur, vel denique pari jure cum metropoli agunt. Add. Garcilassus de la Vega Comment. Reg. L. VII. c. 1.

§. VII. Inviti cives esse desinunt, qui ob crimen verum aut per calumniam intentatum civitate ejiciuntur. Dum enim civitas aliquem pro membro suo non amplius vult agnoscere, & finibus suis expellit, remittit ipsi obligationem, qua antea tanquam civis tenebatur. Quo ipso illi fit facultas ubicunque possit sedem sibi novam constituendi, nec civitati in ejusmodi exules quid jurisdictionis remanet. Inde apud Euripidem Heracladis v. 186. Jolaus negat Argivis fas esse ipsos Athenis abducere, quippe qui in exilium ab istis ejecti sint (*c*). Est autem in exilium ejici ob falsum crimen gravis injuria, (etsi adversus istam viro forti solatia non desint. Vid. Stobæus Serm. 38.) ob verum, gravis pœna, sic ut morte gravius id judicet Philo (*d*) Judæus de Abrahamo. (p. 359. A. Ed. Paris.) Si enim vel maxime salva relinquantur bona, alio tamen ea transferre molestum est: nec minus acerbum a necessitudinibus abstrahi: & ignominiæ plenum, indignum fuisse judicatum, cui in civitate locus concederetur. Add. Oppianus Halieut. L. I. v. 274. seqq. Penitus enim effrontem esse oportet, in quem dici queat illud Juvenalis Sat. 1. (v. 49.) *Hic damnatus inani Judicio, (quid enim salvis infamia nummis?) Exul ab octava Marius bibit, & fruitur diis Iratis*. Nec est quod aliquem moveat illud Ciceronis pro Cæcina: (c. 34.) *Exilium non supplicium est, sed perfugium portusque supplicii. Nam qui volunt pœnam aliquam subterfugere, aut castra*

(*a*) SENECA Consolat. ad Helviam c. 7. *Populus Romanus quot colonias in omnes provincias misit. Ubicunque vicit Romanus, habitat.* De scopo eorum in deducendis coloniis. v. SIGONIUS L. II. de Antiq. jur. Ital. c. 2. 3. 4. 5. Deductionem illam in universum iniquam non esse, docet CONRINGIUS Machiavelli Princip. c. 3. H.

(*b*) V. infra c. 12. §. 5. H.

(*c*) Ἐπεὶ γὰρ Ἄργει οὐδὲν ἔσθ' ἡμῖν ἔτι.

Vid. GROTIUS L. II. c. 5. §. 25.

(*d*) Medea apud EURIPIDEM:

Μόχθων
Δ' οὐκ ἄλλος ὕπερθεν
Ἢ γᾶς πατρίας στέρεσθαι.

Malum enim
Non est aliud majus,
Quam solo patrio privari.

ſtra lamitatem, *eo ſolo vertunt*, *hoc eſt*, *ſedem ac locum mutant*. *Itaque nulla in lege noſtra reperietur*, *ut apud cæteras civitates*, *maleficium ullum exilio eſſe multatum*. *Sed cum homines vincula*, *neces*, *ignominiaſque vitant*, *quæ ſunt legibus conſtitutæ*, *confugiunt quaſi ad aram in exilium*. *Qui ſi in civitate legis vim ſubire vellent*, *non prius civitatem*, *quam vitam amitterent*; *quia nolunt*, *non adimitur his civitas*, *ſed ab his relinquitur atque deponitur*. Add. Polybius L. VI. c. 12. Scilicet hoc eſt ex peculiari ratione antiqui juris Romanis, per quod invito non poterat civitas adimi. Cicero pro domo ſua: (c. 29.) *Hoc jus a majoribus proditum*, *ut nemo civis Romanus civitatem poſſit amittere*, *niſi ipſe auctor factus ſit*. Quo minus autem a magiſtratibus togatis civi capitalia ſupplicia injuſſu populi irrogarentur, leges Porciæ & Semproniæ prohibebant. Ne tamen delicta impunita manerent, & nihilominus nemo invitus civitate ejectus videretur, voluerunt credi, exilium ſponte a civibus ſuſcipi declinandæ pœnæ cauſa. (contrarium plane inſtitutum apud Æthiopes memorat Diodorus Siculus L. III. c. 5. Apud Sallustium Catilin. (c. 50. p. 161. Ed. VVaſſ.) Cæſar, *Aliæ leges condemnatis civibus non animam eripi*, *ſed exilium permitti jubent*. Et iterum: *Exilium damnatis permiſſum*. Neceſſitatem tamen ſoli vertendi ſatis innuebant, quando capitalium criminum damnatis aqua & igni interdicebant, ſeu ne iis intra ditionem populi Romani uterentur. Etſi circa irrogationem exilii cavendum eſt, ne ex illa in civitatem damnum redundet, dum qui civitate expellitur, in hoſtem abire poteſt. Unde quibuſdam populis pœna exilii non uſurpatur, puta Turcis, Moſcovitis, & quondam Judæis, licet ex alia ratione, ne jacturam ſimul faceret religionis. Mitior pœna eſt relegatio, per quam jus civitatis non amittitur, ſed tantum in certo loco neceſſarium quis domicilium habere, aut certa civitatis parte abſtinere jubetur. Quod poſterius quibus injunctum, apud Romanos proprie *interdicti* vocabantur. Vid. Brissonius Select. antiq. L. III. c. 5. Anton. Matthæus de Crimin. ad tit. de pœna c. 1. §. 6. 10. (*a*) Aliquando tamen non abſurde applicari poteſt illud Diogenis, cum quidam ipſi diceret; Σινωπεῖς σοῦ φυγὴν κατέγνωσαν, *Sinopenſes exilio te multarunt*, reponebat iſte, ἐγὼ δέ γε ἐκείνων μονήν, *ego autem illos manſione*.

§. VIII. Alio modo civitatem non lubens quiſquis mutat, quando vi hoſtili ſubactus alterius ſe imperio ſubjicit, tanquam civem & ſubditum ſive ſimul ſedem mutet, ſive non. Id quod non ſingulis modo civibus, ſaltem qui non alio quam communi civium vinculo tenentur, ſed & integris urbibus, ac provinciis licere, quando alia ſalutis expediendæ via non apparet, in confeſſo eſt. (*b*) Vid. Grotius L. II. c. 6. §. 5.

§. IX. Solet & illud contingere, ut civis abs ſua civitate propter injuriam alteri civitati illatam eidem dedatur, ne illa ob iſtud factum cauſam belli contra ſe præbeat. Vid. Herodotus (L. IX. p. 344. Ed. H. Stephani.) ubi de Timegenide & Attagino narrat, qui auctores fuerant Thebanis, ut Perſis ſeſe adjungerent. Ubi quæſtio oritur: an qui a ſua civitate deditur, nec ab altera receptus ſit, in illa civis maneat, nec ne? Proponitur hæc quæſtio in *L.* 17. *D. de Legationibus* (*c*). Non manere cenſebat P. Mutius, quia quem ſemel populus juſſiſſet dedi, ex civitate videatur expuliſſe, ſicut faceret, cum aqua & igni interdiceret. Eadem quæſtio quoque magna contentione fuit agitata circa Mancinum, qui Numantinis deditus, ab iis receptus non fuit. Quem dein ſenatum intrare volentem tribunus plebis Rutilius prohibuit, obtendens, quo tempore pater patratus, ad ſolvendam religione civitatem, hoſtibus ipſum populi Romani dediderit, civem eum Romanum eſſe deſiiſſe. Plures tamen in mitiorem ſententiam inclinabant,

(*a*) Add. NOODTII Probabilia L. III. c. 3.

(*b*) Vid. ſupra L. VII. c. 7. §. 4. c. 8. §. 10. H.

(*c*) *Quem* [*deditum hoſtibus*] *hoſtes ſi non recepiſſent*, *quæſitum eſt*, *an Civis* Romanus *maneret*, *quibuſdam exiſtimantibus*, *manere*, *aliis contra*: *quia quem ſemel Populus juſſiſſet*, *dedi*, *ex civitate expuliſſe videretur*: *ſicut faceret*, *cum aqua & igni interdiceret*, *in qua ſententia videtur* Publius Mucius *fuiſſe*. *Id autem maxime quæſitum eſt in* Hoſtilio Murcino, *quem Numantini ſibi deditum non acceperunt*; *de quo tamen Lex poſtea lata eſt*, *ut eſſet Civis Romanus*, *& Præturam quoque geſſiſſe dicitur*.

bant, hoc inter alia usi argumento: nihil videri traditum esse, quod ab eo, cui traderetur, receptum non foret. Nobis super ea controversia ita videtur: civitatem læsam in alienum civem habuisse jus bello ipsum persequendi. Sed per deditionem eum sic subiici alienæ civitati, ut tanquam de proprio cive possit supplicium sumi. Qui ubi receptus fuit, priori civitati omne jus in ipsum periit, quia illa volente sub alterius civitatis imperium pervenit. Ubi autem deditus receptus non est, licebit civitati dedenti istum vel plane ejicere, vel pro ratione delicti punire. Ubi tamen neutrum horum contigit, censebitur non amisisse jus civitatis. Quia deditio in se est tantum oblatio juris illius, quod civitas habet in suum civem, facta alteri civitati, non autem pura abdicatio & renunciatio. Adeoque deditio in se non privat aliquem jure civitatis, nisi forte per expressam legem sit constitutum, ut qui talem in casum provenerit, eo ipso civitate excidisse sit censendus. Facit huc illud CICERONIS pro Cæcina. (c. 34.) *Civis, quem pater patratus dedidit, si non est ab hoste receptus retinet integram causam, & jus civitatis* (a). Ex dictis etiam illud colligitur, si deditio sit accepta, & postea casu aliquo in patriam reversus fuerit is, qui deditus erat, eum civem non futurum, nisi ex novo beneficio. Vid. *L. 4. D. de Captiv. & postlim.* (b) Nam jus postliminii illis tantum prodest, qui sua civitate invita in aliorum potestatem venerunt (c), non quos ipsa civitas ultro in aliorum potestatem tradidit.

(a) *Nam neque deditionem, neque donationem sine acceptione intelligi posse.* IDEM Topic. c. 8. & de Oratore L. I. c 40. & L. II. c. 32.

(b) *An, qui hostibus deditus, reversus, nec a nobis receptus, Civis Romanus sit, inter Brutum & Scævolam varie tractatum est. Et consequens est, ut civitatem non adipiscatur.*

(c) Ex ratione, quam supra dedimus c. 6. §. H.

C A P U T XII.

DE MUTATIONE ET INTERITU CIVITATUM.

MUTATIONES in civitate triplici modo contingunt, vel ut civitas maneat eadem, vel ut non amplius sit eadem, vel ut civitas esse plane desinat. Primi generis mutatio accidit, mutata forma; puta si regnum migret in aristocratiam, aut si ex democratia & aristocratia fiat regnum. Hic enim forma civitatis essentialis manet (a); mutatur duntaxat illa forma, quæ ex subjecto proprio summi imperii resultat (b). Unde & idem est populus sive a rege, sive ab Optimatibus

(a) Vid. supra L. VII. c. 5. §. 1.

(b) Hinc facile solvitur objectio *mutata* Reipublicæ *forma substantiam rei prope perimi*, ut est in *L. Julianus 9. §. 3. D. ad Exhibend.* neque enim tunc consistere eandem rei speciem, & ideo rem non eandem videri; maxime cum negandum non sit, species rerumpublicarum, uti sunt monarchia, aristocratia & politia, essentia inter se differre. Utut enim hæc vera sint, si spectetur pactum secundum, quod prout in civitatis constitutione variat, ita regendi rationes multum solent differre, ut prudentia civilis nos docet. Tamen

tibus sive populariter regatur. Quin etsi contingat, ut populus antea liber sub regis alicujus ditionem bello ita perveniat, ut deinceps in ejus patrimonio sit, non ideo idem desinit esse populus, modo rex victor populum subjectum tanquam peculiare regnum in posterum velit regere, non autem tanquam provinciam alteri populo eundem annectere. Cum enim is sit populus, qui complexu suo summum imperium continet; ideo quantum ad naturam populi nihil interest, pleno an minus pleno jure imperium rex obtineat: utrovis enim modo unius & ejusdem corporis caput est.

§. II. Ex dictis resolvenda est quaestio ab Aristotele Polit. L. III. c. 1. & 2. proposita: si civitas ex tyrannide aut oligarchia in libertatem & populare imperium pervenerit, an tum *συμβόλαια*, pacta conventa, ut & alia acta tyranni & oligarchicorum servare oporteat civitatem liberam? Qui negabant, hisce (*a*) rationibus utebantur; quod, quae tyrannus aut pauci illi egerint, non egerit civitas, quae tantum ex facto suo obligatur. Et quod civitas sit, ubi ad communem omnia utilitatem referuntur; ubi aliter fiat, non jus, non nomen Reipublicae sed vim solam & potestatem superesse. Quae ratio sine dubio frivola est. Nam ne illa nunc proferamus, quae supra de tyranno tradita sunt (*b*), etiam morbidum caput, caput est; & quae a morbido licet capite aguntur, ipsa civitas egisse censetur. Et quis morbo laborantem civitatem ea classe civitatum excludere velit? Agitabatur quondam haec controversia apud Athenienses ex tali occasione. Triginta illi viri, qui Athenis rerum potiebantur, pecunias mutuo a Lacedaemoniis publico nomine sumserant. His ejectis, Lacedaemonii Athenienses jam liberos pecuniam reposcebant. Ubi praevaluit sententia eorum, qui debitum illud communi civitatis dissolvi aequum & concordiae proficuum putabant. De quo facto ita judicat Demosthenes contra Leptinam: *φασὶ τὸν δῆμον ἑλέσθαι συνεισενέγκειν αὐτὸν τὸ μετασχεῖν τῆς δαπάνης, ὥστε μὴ λῦσαι ὁμολογημένων μηδέν. Ferunt populum maluisse per se conferre impensas, quam de pactis conventis quidquam non impleri.* Et mox Athenienses alloquens: *Et tum quidem etiam illis, qui injurii in vos fuerunt, pecunias illas conferre voluistis, ne quid de rerum conventarum fide deperiret.* Idem factum tangit Isocrates in Areopagitico. Quin ne quidem si in formam provinciae redacta civitas esse desinat, quod antea pecuniae mutuo accepit, debere desinit: quippe cum debitum illud in ista civitate non praecise ut tali, sed ut bona aliqua possidente (*c*) fundatum, ad quemcunque possessorem simul transeat.

§. III. Sed uti de aere alieno quod in usum civitatis impensum, ac in toto istis corpore velut haerere praesumitur, res plana videtur; ita num idem de omnibus actis alicujus invasoris, eodem depulso, pronunciandum sit, non ita liquidum est. Equidem si invasor civitatis cum alia civitate foedus inierit de auxiliis in communem hostem conferendis, si partem praedae eidem donaverit, aut vendiderit; & foedus, & donatio, & venditio firma manebunt, invasore depulso. Alteri enim civitati sane jus validum ex istis actibus fuit quaesitum, quippe quas inivit cum invasore tanquam capite civitatis, & velut in emolumentum ejusdem: quocunque autem

in jure publico universali, ubi ad pactum primum, quo populus colligitur, simul respici debet, res aliter se habet. V. supra c. 9. §. 6. H

(*a*) Videtur hic Auctor prima fronte duobus rationibus uti, & tamen utraque deinde in unam absolvitur, & ab Auctore tanquam unica refutatur. Altera igitur ratio rationis est. Si enim civitas, secundum eos, quorum sententiam Aristoteles refert, obstricta non est, solvere debita, & probare instituta Tyranni, vel Oligarchiae id ideo contingit, quoniam secundum eos gesta eorum pro nullis habentur. Ratio autem hujus positionis in eo sita est, quod dominatio Tyranni vel Oligarchiae non tendebat ad utilitatem publicam, sed sola vi armorum nitebatur, & proinde non erat legitima, unde inferebatur, populo invito facta adeoque probanda non esse, quae ab ipsius profecta fuissent. Ἀπορoῦσι γάρ τινες, πότε ἡ πόλις ἔπραξε; καὶ πότε οὐχ ἡ πόλις· οἷον ὅταν ἐξ ὀλιγαρχίας ἢ τυραννίδος γένηται δημοκρατία. τότε γὰρ ὅτε τὰ συμβόλαια, ἔνιοι βούλονται διαλύειν, ὡς οὐ τῆς πόλεως, ἀλλὰ τοῦ τυράννου λαβόντος. οὔτ' ἄλλα πολλὰ τῶν τοιούτων, ὡς ἐνίας τῶν πολιτειῶν τῷ κρατεῖν οὔσας, ἀλλὰ οὐ διὰ τὸ κοινῇ συμφέρον. ARISTOTELES Polit. L. III. c. 3.

(*b*) L. VII. c. 5. & 6. H.

(*c*) Et quatenus pacto primo conjungitur, in cujus utilitatem pecunia mutuo sumta ob auctoritatem Summi imperantis versa censeri debet. H.

autem titulo ad imperium iste pervenerit, sua nihil interesse judicavit. Neque isti actui aliud insuper vitium subest. Quid si autem spolia civibus oppressis per injuriam erepta, invasor externæ civitati vendiderit? num eo depulso, isti vindicare eadem poterunt? Hic Boeclerus Differt. de Eo, quod egit civitas, fas esse putat, si scientes emerint, ut suam culpam agnoscant, & æquo animo careant illis, quæ nec vendi nec emi sine injuria possunt; imo etsi imprudentes emerint. Quod quidem in foro conscientiæ plausibiliter dicitur. Si tamen communem populorum morem respiciamus, non apparet, quomodo spoliati abs tertia civitate, quæ amiserunt, vindicare queant. Nam quamdiu invasor mera duntaxat violentia grassatur, pro hoste civitatis habetur: & spolia civibus extorta, ubi in alienam civitatem translata fuerint, eodem jure censebuntur, quo aliæ res mobiles (*a*), quovis bello partæ (*b*). Ubi autem consensu civium istius invasoris imperium fuerit confirmatum, exteri bona civibus erepta tanquam jure confiscata habere possunt. Nam ut alias pacifici, quorum nihil interest, belligerantes æqualiter æstimare, & factum sequi possunt ac solent; ita quid aliena civitas de suo imperio apud se disponat, exterorum non est judicare. Verum acta invasorum injustorum, quæ intra civitatem terminantur, istis dejectis sane rescindi poterunt (*c*) abs legitima potestate; quantum ex usu Reipublicæ fuerit. Idque non solum circa leges abs talibus latas valet; sed & circa donationes, aut alienationes rerum, quæ salva Republica salvisque legibus in alios transferri non poterant.

§. IV. Solet & alia hic quæstio moveri: quisnam locus sit assignandus regi, qui in populum antea liberum sibi imperium quæsivit, aut populo libero post abolitum statum regium? Ubi quidem Grotius L. II. c. 9. §. 8. respondet, eundem civitati post mutationem locum deberi, quem antea ipsa ejusve caput in conventibus habebat. Nobis tamen distinguendum videtur, utrum verbi gratia rex, qui in liberum populum sibi imperium quæsivit in antiquo conventu aut systemate permaneat (*d*): an vero ab eo deinceps sese disjungat, suasque res seorsim administret. Nam priori casu sine dubio non poterit alium prætendere locum, quam antea populus liber obtinebat, nou obstante illo splendore aut majestate, quæ personam regiam comitatur. Sicut & vice versa populus liber, exterminato statu regio, in communi conventu eundem quem ipsius quondam reges locum obtinebant, sibi vindicare poterit. Ast si vel populus vel rex penitus sese ab antiquo conventu aut systemate separaverit, antiquus istius civitatis locus præjudicium illi nullum adferet, ut necessario locus inferior sit occupandus, cedendumque illis, qui in communi quondam conventu priorem tenebant locum; cum naturaliter inter se æquales sint (*e*), qui summum imperium obtinent.

§. V. Mutationes, quæ efficiunt, ut civitas non amplius videatur eadem, duplici potissimum modo contingunt: vel ut ex una duæ pluresve fiant; vel ut plures civitates in unam conjungantur. Prius evenit vel consensu mutuo vel vi bellica. Consensu mutuo ex una civitate plures fiunt, emissis coloniis ad eum morem, qui Græcis quondam erat. Nam Romani post, quos & hodie populi Europæi fere sequuntur, colonias ita deducebant, ut illæ pars civitatis matricis sive majoris patriæ manerent (*f*. Sed quæ priori modo deducebantur coloniæ, peculiarem deinceps civitatem constituebant; ita tamen ut majorem patriam decenti honore, & quodam

(*a*) Conf. GROTIUS L. III. c. 9. §. 14.

(*b*) Præsertim intuitu externorum, qui possessionem sequuntur. V. supra L. VII. c. 8. §. 9. H.

(*c*) DEMOSTHENES Orat. adversus Timocratem recitat legem: Ὁπόσα ἐπὶ τῶν τριάκοντα ἐπράχθη, ἢ δίκη ἐδικάσθη, ἢ ἰδίᾳ, ἢ δημοσίᾳ, ἄκυρα εἶναι. *Quæcunque sub triginta tyrannis acta sunt, aut judicia facta, sive privatim sive publice, irrita sunt.* Conf. Andocidem Orat. I. HONORIUS Imperator in *L.* 13. *C. Theodos. de Infirmand. quæ sub tyranno. Heracliani tyranni gesta omnia promiscue damnat.* Add. *L.* 5. 6. 7. 8. *d. tit. L.* 16. C. *Justin. de SS. Ecclesiis.* Quanquam Constantinus Imperator in *L.* 2. & 3. *d. tit.* C. *Theodos.* legitime gesta & rescripta conformia Licinii Tyranni confirmet. H.

(*d*) V. supra L. VII. c. 5. §. 21. ubi exemplum Philippi. H.

(*e*) V. supra c. 4. §. 20. H.

(*f*) *Ea enim jura institutaque omnia populi Romani, non sui arbitrii habeant*, teste GELLIO L. XVII. N. A. c. 13. H.

quodam quasi pietatis cultu tenerentur, prosequi. Vid. THUCYDIDES L. I. & Henric. VALESIUS ad Excerpta Peiresciana. p. 6. & 7. HOBBES de Cive c. 9. §. 8. Cæterum hoc modo emissa colonia, nisi in ejus deductione id expresse fuerit conventum, non tenebitur exsolvere debita abs civitate matre contracta; quippe quæ hujus bona ultimo afficiunt, de quibus colonia (quod supponitur,) nihil participat. Et licet aliqua commoda ex illis debitis forte in personas colonorum redundarint eo tempore, cum ipsi in antiqua adhuc patria hærerent; eo tamen nomine nihil sese exacturam profitetur antiqua civitas, dum liberos eos abs sese dimittit. Quanquam si accurate rem consideremus, civitas, emissa colonia, in se non mutatur, nec eadem videri desinit; sed (uti in naturali generatione) efficit, ut pro una deinceps duæ civitates exsistant. Quod si autem regnum aliquod in duas pluresve distinctas deinceps civitates communi consensu dividatur (a); æquum fuerit, ut regni patrimonium publicum, nec non debita toti inhærentia æqualiter dividantur. Etsi quando ejusmodi divisio ultro instituitur, vix contigere queat, ut non expresse super ejusmodi casibus disponatur.

§. VI. AD ejusmodi mutationem, qua civitas aliqua eadem esse definit, referunt quoque, si duo populi uniantur; non per modum fœderis (b), aut per communem regem (c), sed ut revera ex duabus civitatibus una fiat. Quo casu GROTIUS dicto loco censet, jura, quæ singulæ civitates uniendæ habuerunt, non amitti, sed communicari, sicut & onera atque debita, ubi diversum non convenerit. Vid. LIVIUS L. I. c. 52. sub init. Est tamen accurate considerandum; an duo pluresve populi ita se conjungant, ut pari deinceps omnes jure novam aliquam civitatem constitutum eant; puta, si duo diversi populi democratici, abolito pristino regimine, in unum populum regnumque coalescant; aut si duo regna, sublatis utrinque legibus fundamentalibus, remotisque familiis antiquis regnatricibus, novum regnum condant. Qua unione priores civitates deleri, ac novam exsurgere manifestum est. Ast vero ubi una civitas alteri ita conjungitur, ut uni quidem sua Respublica sedesque maneat, alterius vero cives relicta sua fede, in alterius civitatis jura sedemque adsciscantur (d), unam quidem penitus perire constat: illa autem quæ remanet, eadem esse non desinit, utut tali accessione insignia capiat incrementa. De cætero uniri civitates diversas, ut maneat quæque quod fuit, non possunt, nisi per modum arctioris fœderis, quod systema aliquod, non autem civitatem proprie dictam producere aptum est.

§. VII. MUTATIO denique, qua civitas penitus esse definit, contingit, quando ipse populus dissolutus fuerit, aut extinctus. Equidem communi dicterio jactatur: reges (e) esse mortales, Respublicas æternas. Sed hoc ideo dicitur, non quod non populi quoque violento aliquo casu extingui aut dissipari queant; sed quia non, uti singuli homines, certo decursu ævi spatio, per naturam deficiant, sed mutatis licet singulis, alii continuo succedant, idque vel surrogatione exterorum in locum deficientium, vel propagatione sobolis. Qua successionis continuatione idem semper populus videtur, iisdemque juribus fruitur, utut sæpius singuli cives fuerint mutati (f). LUCIANUS in Amoribus, (p. 888. Ed. Amst. T. I.) *Sciens deinde* (natura) *quod omnes mortalis simus materiæ*.

(a) Ut fit in regnis dividuis. Quale erat Francorum sub primæ & secundæ stirpis Regibus. V. Chartam divisionis Caroli M. A. DCCCVI. Ludovici Pii A. DCCCXIV. & aliam A. DCCCXXXVII. quas omnes Steph. BALAZIUS Tom. I. Capit. Francor. inseruit. H.

(b) De quo supra L. VII. c. 5. §. 18. H.

(c) D. c. 5. §. 17. V. Richardum ZOUCHÆUM Part. II. Jur. Fecial. sect. 2. quæst. 11. Ubi quæstionem insignem habet, utrum, cum jure communi Angliæ extra regnum natus hereditatem in terris vel fundis intra regnum acquirere nequeat, idem jus contra Scotos valeat sub uno Rege cum Anglis conjunctos? Quæ in Anglia pro Scotis decisa fuit: H.

(d) Quomodo Sabini & Albani cum Romanis juncti. Vid. LIVIUS L. I. c. 13. c. 28. c. 30. c. 52. H.

(e) *Principes mortales, Rempublicam æternam esse*, Tiberius ait apud TACITUM Annal. L. III. c. 6. Add. Livius L. XXVIII. c. 28.

(f) *Et ita civitas fit æterna, quamvis morientibus & nascentibus singulis; sicut perennis est opacitas oleæ, vel lauri, atque cæterarum hujusmodi arborum, singulorum lapsu ortuque foliorum*; ut ex Cicerone loquitur AUGUSTINUS L. XXII. de Civitat. Dei c. 6. H.

materiæ opificium, & quod breve adeo tempus vivendi unicuique fato præstitutum sit; alterius interitum, ut alterius ortus esset, excogitavit: ac, morienti, id quod nascitur, e diverso appendit, ut mutuis successionibus in perpetuum tempus viveremus. VIRGILIUS Georg. IV. (v. 206. & seqq.) de Apibus: *Ergo ipsas quamvis angustus terminus ævi Excipiat, (neque enim plus septima ducitur æstas:) At genus immortale manet, multosque per annos Stat fortuna domus, & avi numerantur avorum.* Quæ res ut accuratius intelligatur, observanda sunt, quæ super diversitate corporum ab antiquis Philosophis tradita sunt, verbi gratia, apud PLUTARCHUM Conjugal. præcept. (p. 142. F.) Τῶν σωμάτων οἱ φιλόσοφοι τὰ μὲν ἐκ διεστώτων λέγουσιν εἶναι, καθάπερ στόλον καὶ στρατόπεδον. τὰ δὲ ἐκ συναπτομένων, ὡς οἰκίαν καὶ ναῦν, τὰ δὲ ἡνωμένα καὶ συμφυῆ, καθάπερ ἐστὶ τῶν ζώων ἕκαστον. *Corporum philosophi alia ajunt ex partibus dejunctis constare, ut classem, exercitum; alia ex compactis, ut domum, ac navim; alia ex unitis, & in unam naturam concretis, ut animalium singula.* Add. L. 30. *D. de Usurp. & Usucap.* L. 23. §. 5. *de Rei vindicat.* CUJACIUS Observ. L. XV. c. 33. & L. XXVI. c. ult. SENECA Epist. 102. Quæ etiam tali modo exprimi possunt: quod in universum corpus sit, quod ἕξει aliqua, cohærentia, aut vinculo aliquo ita continetur, ut unum sit. Illud vinculum porro, quo partes corporis in unitatem combinantur, triplex est, naturale, artificiale & morale (*a*). Vinculum naturale est, quo corpora naturalia continentur. Artificiale, quo res, alias natura disjunctæ: per industriam humanam compinguntur in unum & continuum aliquid. Morale denique, quo per institutum humanum diversa individua ita colligantur, ut unum esse intelligantur. Qualia corpora etiamsi ex brutis quoque constare possint, ut grex: præcipue tamen conjunctio multorum hominum hic attenditur. Atque hinc resultant tria genera corporum, naturalia, artificialia, & moralia. Quæ omnia hoc habent, ut manere eadem videantur, quamdiu illa connexio, per quam ab initio illorum partes continebantur, simul & semel abrupta non fuerit. Exinde est, ut homo idem videri non desinat, etsi particulæ corporis ipsius vario transpiraverint, & in eorum locum ex nutrimentis aliæ suffectæ sint. (Th. BROWNE de Religione Medici sect. 36. *Hoc quicquid est, quod intueris corpusculi per os intravit, hæc olim carnis fabrica in quadra jacuit, ipsi denique nos ipsos devoravimus.*) Quo spectat locus apud SENECAM Epist. 58. & PLUTARCHUM de Eἰ apud Delphos, Edit. Xyland. p. 392. A.B. Add. LUCRETIUS L. III. v. 860. seqq. qui tamen eum grano salis accipiendus, ne ad articulum de resurrectione carnis extendatur. Huc quoque circa corpora artificialia spectat quæstio apud antiquos vexatissima super navi Thesei, quæ successu temporis ita erat paulatim refecta, ut nihil de istis lignis, ex quibus ab initio fuerat extructa, superesset. Vid. PLUTARCH. Theseo p. 10. C. *L. 76. D. de Judiciis* (*b*) *L. 10. D. Quibus modis Usufr. amitt.* etsi huic legi repugnare videatur *L. 98. §. ult. D. de Solution. L. 83. §. 5. D. de Verb. oblig.* DIONYS. HALICARN. L. I. (c. 11.) de Casa Romuli. Add. ALEX. AB ALEXANDRO L. III. c. 1. Mich. PICCARTUS ad Polit. Aristot. L. III. c. 3. De corporibus moralibus agit *L. 76. D. de Judiciis.* Luculentus quoque est locus PLUTARCHI de Sera Numinis vindicta, (p. 559. A.) *Civitas est res quædam unica & continens, animalis instar; neque mutationibus secundum ætates suam exuit naturam, aut ratione temporis aliud fit*

(*a*) Unde Philosophis unum est vel per se, vel per accidens, vel per aggregationem. Vid. Sextum EMPIRICUM advers. Physic. L. I. c. 2. PLUTARCHUM in Præcept. conjugalib. H.

(*b*) *Respondi, (Alfenus,) non modo si unus, aut alter, sed & si omnes Judices mutati essent, tamen & rem eamdem, & judicium idem, quod antea fuisset, permanere. Neque in hoc solum evenire, ut partibus commutatis eadem res esse existimaretur, sed & in multis ceteris rebus: nam & legionem eamdem haberi, ex qua multi decessissent, quorum in locum alii subiecti essent: & populum eumdem hoc tempore putari, qui abhinc centum annis fuisset, cum ex illis nemo nunc viveret: itemque navem, si adeo sæpe refecta esset, ut nulla tabula eadem permaneret, quæ non nova fuisset, nihilominus eamdem navem esse existimari. Quod si quis putaret, partibus commutatis aliam rem fieri; fore, ut ex ejus ratione, nos ipsi non iidem essemus, qui abhinc anno fuissemus; propterea quod, ut Philosophi dicerent, ex quibus particulis minimis consisteremus, hæ quotidie ex nostro corpore decederent, aliaque extrinsecus in earum locum accederent. Quapropter cujus rei species eadem consisteret, rem quoque eamdem esse existimari.*

at ex alio, sed semper easdem erga se affectiones, & naturæ suæ consentaneas servat, quamdiu communitas, quæ mutuis complexibus devincit, unumque corpus efficit, unitatem suam conservaverit (*a*). Addit, singulos homines successu temporis plus mutationis suscipere, quam civitates. Si enim intra paucos annos amicum tuum non videris, adeo habitum vultumque ejus, imo sæpe & mores sic reperies mutatos, ut eum vix sis agniturus. Contra si vel post XXX. annos in eandem venias civitatem non solum eadem ædificia, sed & eadem instituta, eosdemque mores populi deprehendes. Add. GROTIUS d. l. Etsi lapsu temporum omnino fiat, ut populus secundum (*b*) omnes effectus non pro eodem habeatur. Vid. *supra L.* 8. *c.* 3. §. 29. HOBBESIUS Philos. prima c. 11. §. 7. isthanc doctrinam ita maluit exprimere: *Si rei alicui propter formam talem, quæ sit principium motus, nomen inditum sit, manente eo principio, idem erit individuum.*

§. VIII. Hæc quanquam ita sint; fieri tamen utique potest, ut populus aliquis plane intereat, idque si vel simul pereat materiale populi, seu multitudo civium, vel morale vinculum, quo populus cohæret, abrumpatur. Materiale seu corpus populi perit, vel sublatis simul omnibus partibus (*c*), sine quibus corpus subsistere nequit, vel sublata corporis ratione. Exempla populorum, qui simul & semel fuere extincti, memorat GROTIUS dicto loco §. 4. Add. *L.* 21. *D. Quib. mod. Ususfr. amitt.* Ubi quæritur, si ex ejusmodi clade tam pauci superfuerint, ut ipsi amplius pro populo censeri nequeant, num hi jura populi antiqui retineant? (vid. *L. ult. D. Quib. mod. Ususfruct. amitt.*) GROTIUS dicto loco sentit, posse in istis paucis subsistere dominium, quod populus habebat ad modum privatorum; non si quid populo ut tali competiit, id est, posse tales sibi asserere possessiones & bona deletorum civium, non posse autem sibi eosdem attribuere summum imperium, & quæ alia inde dependent. Quod si tamen pauci isti, alio præter bellum casu ad paucitatem redacti, se tantisper contra exterorum invasiones tueri possint, donec iterum in justi numerum populi allectis aliis sese suppleverint, non video, quare prioris populi jura sibi asserere nequeant. Vid. JUSTINUS L. V. c. 6. n. 5. præsertim cum nondum sit definitum, quotnam patresfamilias ad populum requirantur (*d*); & ab initio cum genus humanum in populos discederet, sat exiguus numerus populum fecerit. Apud JUSTINUM L. X. (c. 1. n. 6.) quinquaginta filii Artaxerxis *tantus populus* vocantur. Niobe apud OVIDIUM Metam. L. VI. (v. 197.) quatuordecim suos liberos vocat *populum*. APULEJUS Apologia: *Quindecim liberi homines, populus est*. Add. *L.* 7. §. 2. *D. Quod cujusque universi* (*e*). Ubi etiam in uno nomen universitatis (*f*), (collegii, non populi) stare dicitur; cui tamen necessum fuerit de adsciscendis collegis mature dispicere. Interit quoque multitudo hominum, ex qua populus constat, quando non quidem singuli cives extinguuntur: sed tamen sponte ob pestilentiam aut seditionem discedunt, aut vi ita distrahuntur, ut coire amplius inter se nequeant. Unde per adulationem magis, quam ex vero Ilienses Romanorum sese majores jactabant, ap. JUSTINUM L. XXVIII. c. 1. & L. XXXI. c. 8. Quomodo Scoti a Maximo dispersi fuerint, videri potest ap. BUCHANANUM Rer. Scot. L. IV. sub finem.

§. IX.

(*a*) Ἓν γάρ τι πρᾶγμα καὶ συνεχὲς ἡ πόλις, ὥσπερ ζῷον οὐκ ἐξιστάμενον αὑτῆς ταῖς καθ' ἡλικίαν μεταβολαῖς, οὐδ' ἕτερον ἐξ ἑτέρου τῷ χρόνῳ γινόμενον, ἀλλὰ συμπαθὲς ἀεὶ καὶ οἰκεῖον αὑτῷ, καὶ πᾶσαν ὧν πράττει κατὰ τὸ κοινὸν ἢ ἔπραξεν αἰτίαν καὶ χάριν ἀναδεχόμενον, μέχρις ἂν ἡ ποιοῦσα ταῖς ἐπιπλοκαῖς κοινωνία, τὴν ἑνότητα διαφυλάττῃ. τὸ δὲ πολλὰς πόλεις, διαιροῦντα τῷ χρόνῳ ποιεῖν, μᾶλλον δὲ ἀπείρους, ὅμοιόν ἐστι τῷ πολλοὺς τὸν ἕνα ποιεῖν. Ἄνθρωπον, ὅτι νῦν πρεσβύτερός ἐστι, πρότερον, δὲ νεώτερος, ανωτέρω δὲ μειράκιον ἦν.

(*b*) Vid. c. 3. §. 29.

(*c*) Quod fit terræ motu. V. ANTONIUS L. IV. de Reb. suis §. 48. & in annot. GUTACKERUS, ubi plura exempla memorantur civitatum, quæ terræ motibus eversæ perierunt. H.

(*d*) Vid. supra L. VII. c. 2. §. 2. H.

(*e*) Adjicimus elegantem locum Ciceronis apud AUGUSTINUM de Civitate Dei L. XXII. c. 6. *Civitatibus autem mors ipsa pœna est: quæ videtur a pœna singulos vindicare; debet enim constituta sic esse civitas, ut æterna sit. Itaque nullus interitus est Reipublicæ naturalis, ut Hominis, in quo mors non modo necessaria est, verum etiam optanda persæpe. Civitas autem, quum tollitur, deletur, extinguitur, simile est quodammodo, ut magnis parva conferamus, ac si omnis hic mundus intereat ac concidat.*

(*f*) Supra d. c. 2. §. 19. H.

§. IX. Formale seu species populi interit, si aut omnis, aut perfecta juris communitas tollatur. Penitus tollitur communitas juris & imperii, si cives singuli passim distracti diversis civitatibus accrescant; sive libertatem personalem retineant, sive ad servilem quoque conditionem redigantur. Exemplum Capuæ vide ap. Livium L. XXVI. c. 16. Perfecta autem communitas juris inter membra ejusdem populi tollitur, si singuli quidem libertatem personalem retineant, inque oppidis & agris suis relinquantur; ita tamen, ut alterius civitatis imperium subeant. Quales populi in provinciæ formam redigi dicuntur (*a*). Sola tamen mutatio loci, oppidorumque, aut detractio munimentorum, ut populus idem esse desinat non efficiunt (*b*).

(*a*) V. supra L. VII. c. 5. §. 16. GROTIUS d. c. 9. §. 6. H.

(*b*) Nicias apud THUCYDIDEM L. VII. Hist. Ἄνδρες πόλις, καὶ οὐ τείχη. *Viri Civitas sunt, non mœnia*. GROTIUS dicto loco §. 7. H.

F I N I S.

INDEX

INDEX AUCTORUM.

Numerus Romanus indicat Librum; Arabici, caput & Paragraphum

C I-

H

Mar-

Sid-

INDEX

INDEX RERUM.

A

D

Ss 2 *Impu-*

Ma-

N

No-

Pudor

T

Vades.

F I N I S.

SAMUELIS PUFENDORFII

ERIS SCANDICA,

QUA

ADVERSUS LIBROS

DE

JURE NATURALI ET GENTIUM

OBJECTA DILUUNTUR.

ANNO M DCC LIX.

JULIUS RONDINUS
LECTORI BENEVOLO
S. P. D.

UT alienæ fabulæ prologum agerem, amicitia in causa est, quæ mihi cum editore horum Scriptorum intercedit; cui cum placeret ista denuo publicæ luci tradere, a me rogavit nonnulla præmitti, quæ aliquid lucis hisce controversiis adferre queant. Ipse enim Auctor aliis negotiis intentus satis habuit adversariorum calumnias depulisse, ac sententiarum suarum veritatem atque innocentiam adstruxisse, inglorium ac cætero atque indecorum existimans cum hominibus rixosis ulterius, quam necessum fuit, contentionis serram reciprocare. Cui cum id semper fuerit propositum, ut pro modulo ingenii aliquid in commune conferret, quoquo se non inutilem reipubl. literariæ civem fuisse testaretur, repente a malevolis eo se redactum deprehendit, ut tantum non de vita & fama certandum sibi foret. Origo ipsi molestiarum ab invidia, quod in Academia Carolina recens tunc instituta lautiore quam cæteri salario frueretur, ac magnam partem nobilis juventutis a se haberet pendentem. Ea res cumprimis male habebat *Nicolaum Beckmanum*, hominem fatuum juxta ac rudem, sed cui immensos spiritus dabat vocabulum Doctoris in Schola Aurelianensi triginta scutatis emptum: & quia collegium Pandectarum Marpurgi dictante quodam Professore exceptum in Gallia sumptibus suis publicasset titulo *Medullæ Justinianeæ*. Is cum nullo se numero fore crederet, quamdiu Lundini Pufendorfius floreret, ad eum subruendum omnes cogitationes intendit. Iis destinatis perficiendis idoneam sibi occasionem oblatam putavit, quando istius Libri de Jure Naturæ & Gentium Lundini imprimerentur, quos in typographia subinde inspectos, cum supra stuporem suum sentiret, novitatis crimine arguere instituit, eo securius, quod ipse Pufendorfius non inficias eat, se nunquam in verba Magistrorum nostrorum jurasse. Sed cum, quæ Anser iste notaverat, nuspiam cohærerent, nec aliam idem rationem adferre nosset, quare illa damnaret, quam quod eadem non caperet; Igitur paulo solertior assumitur calumniæ architectus *Josua Schwartzius*, qui expeditissimam sibi viam invenisse visus est ad Pufendorfium perdendum, si Theologos isti negotio immiscere posset. Igitur scelesto artificio non modicum Indicem errorum Theologicorum contexuit, nefario modo detortis, aut interpolatis sententiis innoxiis, & ad Theologiam nihil plane spectantibus. Instigabatur Scaniæ tunc Episcopus, senio jam in puerilitatem vergens ut a Rectoribus Regni postulare auderet, sibi censuram scripti Pufendorfiani committi. Eo foro constituto nil præter rogum manebat Pufendorfium, actore juxta ac judice Schwartzio: qui & eo facilius a reliquo Clero applausum sibi speraverat, quo pauciores ex illo sunt, qui operæ quid posuerunt in eo studiorum genere,

genere, quod Pufendorfius excolendum sibi sumpserat. Sed cum improbum ausum Rectores Sveciæ non sine indignatione damnassent, ac silentium turbulentis homininibus imposuissent, ad tenebras perpetuas damnato Indice Schwartiziano, nondum a furore quietem sibi imperare *Nic. Beckmanni* malitia potuit, publicato contra interdictum Regis in Germania isto Indice, diffamandi Pufendorfii gratia, & quia crediderat, præcipites aliquos, rixosos aut malevolos homines ibi inventum iri, qui bellum isti movere non sint dubitaturi. Quo præjudicio armati in Svecia denuo impetum in Pufendorfium daturi erant. Enimvero sceleris convictus iste præmium accepit, quale merebatur, infamem e Regno Sveciæ relegationem; ex qua tamen id boni assecutus videbatur, ut deletæ jam semel existimationis nullam amplius rationem habendam sibi duceret; eoque postea libellos famosos publicare ausus est, quibus stolidiores juxta atque impudentiores seculum hoc non vidit. Et quia e Protestantibus nemo homini infami & insulso panem gratis præbiturus erat ejuratis, quibus innutritus erat, Sacris, Ecclesiam Romanam uno morione fecit auctiorem. Diversa Josuæ Schwartzii in non dispari scelere fortuna fuit. Silere quamtumvis a Superioribus jussus, mussitavit tamen, & cumprimis dignum sacerdote facinus patrasse sibi visus est, si e cathedra sacra velut e plaustro convitia jactaret, & ibi latraret, ubi a fustibus cautum sibi credebat. Post bello inter vicinos Reges exorto, cum Pufendorfius in tuta se subduxisset, jam plenam calumniandi libertatem nactum se judicavit. Itaque coram aurigis & olitoribus, eorumque vetulis, idoneis scilicet talium rerum arbitris, impudentissimas conciones eructavit, quas post typis divulgavit, quod eruditio ipsius non ulterius assurgat, quam ad compilandam miseram homiliam. Sed eo flagitio non contentus ad graviora descendit, & publica itidem concione cives a legitimo suo Rege in hostium partes pertrahere instituit; prorsus quasi civis fide sua exsolveretur hoste ingruente, ubi adhuc præcipua munitionum præsidio regio tenebatur; & ipse Rex cum exercitu indies expectabatur cum hoste manum conferrurus. Unde mox hoste victo perjurii & rebellionis pœnam formidans in pedes se dedit, & transfugam egit, apud hostem sola flagitii commendatione, & odio in nationem Svecicam panem primo, mox & novam functionem nactus. Ac demum pro eo facinore, quo alii funem merentur, aliquod temporariæ insulæ insigne reportasse dicitur; eodem, ut videtur, fato cum meretricibus Londinensibus gavisus, quas in patria quidem hærenres mox ergastulum aut nosocomium, vel etiam fustigatio manebat; ubi in Jamaicam, aut alias partes Novi Orbis delatæ sunt, matrimonii vocabulo veteres sordes obumbrante, post honestas se matronas ferunt. Cæterum Index iste Schwartzianus, Beckmanno obstetricante in lucem editus, uti auctoris circa calumnias concinnandas dexteritatem orbi satis prodidit: ita primo inruitu; & antequam Pufendorfii strigilem idem expertus esset, in erubescendum errorem induxerat grave alias Collegium, quod ex illo sinistrum de libris Pufendorfii judicium ferre non dubitaverat. Cujus dignitati nisi Pufendorfius perpecisset, in proclivi fuisset ipsi ostendere, quam turpe sit ejusmodi viris, ex solo libelli famoso testimonio judicium ferre de scripto, quod ipsi nunquam se inspexisse fatebantur. Post & alii quidam in controversiæ hujus partem venerunt, sed diverso fine, nec eodem modo. Nam non multum a furore Beckmanniano abiere *Fridericus Gesenius*, Garleæ Præsul, & *Valentinus Veltbemius*, barbariei apud Jenenses columen non infimum. Cæteri pro hypothesibus suis a Pufendorfiana discrepantibus pugnare videri voluerunt. Occursum est utrisque ad eum fere modum, quem lacessendi impudentia, aut disceptandi modestia merebatur; nec puto ullum fore, qui jure queri possit, Pufendorfium in ære ipsius esse. Unicus *Valentinus Albertus*, Lipsiensis Theologus, nondum adquiescere videtur, velut turpe sibi foret, inane litigium non in infinitum protrahere. Etsi in eo vehementer laudandum sit viri ingenium, quod cum utique extremam personam in hac fabula agere pertenderet, ita inficetam defensionem adversus Julium Rondinum adornavit, ut nemo cordatus nænias istas responso dignaturus sit: quod adversarii silentium ipse post velut concessionem victoriæ interpretaturus sit. Sane enim cum nihil præter crambem bis coctam apponat, rancidis quibusdam distinctiunculis, & pe-

& pedantico plane pipere conditam, primo statim intuitu lectorem nausea opplet, nedum ut quis in eam se obfirmare patientiam queat, ut commentis istis operose destruendis horam impendere possit. Etsi ut verbo præcipuas hominis vanitates notemus, forte non abs re fuerit, si forte istum permovere possimus, ne suis sibi næniis tantopere placeat. Sic quam putidum est, quod post tam perspicue deductam status naturalis indolem, nondum desinat coccyssare Albertus, a Pufendorfio *pro primario haberi principio statum hominis miserum, fictum illum atque commentitium in quo hominem, tanquam projectum utcunque aut undecunque in hunc mundum imaginatur sibi*. Nuspiam quippe a Pufendorfio hæc hypothesis assumitur, hominem undecunque aut utcunque in terram projectum: sed cum vellet demonstrare, quantum boni ex societate in hominem redundet, & quam miser sit homo sibi soli relictus, etiam a parentibus fuit abstrahendum, seu ab illo auxilio, quod nati homines a parentibus suis experiuntur, nisi hoc per peculiarem Numinis curam suppletum fuerit. An hæc est hypothesis, aut principium, si alicujus rei usum demonstrem ex ejusdem remotione? Aut an tali modo demonstrandi admittitur aliquid homini Christiano indecorum? sed & nasi parum sibi esse Albertus ostendit, quod non sine gratiarum actione acceptet, regulas, quas ipse commentus est, cum illis comparari, quæ de inventione medii termini in Logicis jactantur; cum utræque istæ regulæ vanitatis arguantur. Sane si quis vel millies regulas istas Logicas volvat revolvatque, nihil sibi mediorum terminorum pullulare videbit ad probandam aliquam thesin, ni aliunde ejusdem probationem didicerit. Sicuti nec hilum quidem regulæ Albertinæ ad eruenda officia legis naturalis conferunt, ni quis eorundem antea habuerit notitiam. Porro auctor rixæ & ille habendus est, qui alterum etiam intra privatos parietes multis arbitris vellicat. Et quomodo alias Pufendorfio de ista Philosophia Christiana, quam Albertus meditabatur, innotescere potuisset? Per miracula concedit Albertus Physicam haud fieri locupletiorem, quia illa sunt res plane supernaturales. Et tamen per propositiones personales atque sacramentales Logicam locupletari contendit. Atqui Logica est Disciplina rationalis, & quæ indolem ratiocinii nostri naturalis tradit. Circa dictas autem propositiones oportet captivare rationem sub obsequium fidei. Nec ideo ista Logici, ut ita dicam, sunt commercii, qui constant subjecto & prædicato, sunt categoricæ & affirmativæ. Hæc enim etiam dici possunt de hac propositione: Homo est lapis. Et eo ipso, quod insuetatæ dicuntur, sphæram Logices transcendunt, & ad subliiorem disciplinam unice spectant. Id vero nimis incogitanter ab Alberto positum, quod dicit: *Aquas supracœlestes*, quas scæva interpretatio voculæ Hebraicæ *meal* peperit, *quomodocunque locentur aut ordinentur, tanquam supracœlestes esse altiores, ut perinde sit, quodcunque mundi systema præsupponatur.* Nam si quis ex illis, qui vortices Cartesianos statuunt, quærat, utrum aquæ istæ singulis vorticibus sint circumfusæ, an vero non nisi universis; & hoc posito, quam figuram habeant, aut quem motum, aut num nihil auræ æthereæ illis superius sit, plus difficultatum Albertus inveniet, quam ut tam imperioso responso defungi queat. Sicuti & magnam gratiam a curiosis rerum naturalium scrutatoribus inibit, si v. g. fontes Albis, aut Rheni, *per continuam aquarum particularium progressionem vel reptionem in materia terrestri ad loca vicina fonti exsurgere* demonstraverit. Sed nimirum ad phænomena physica explicanda liquidiore demonstratione opus est, quam conglomeratione quorundam vocabulorum sensu carentium, & a natura rerum abhorrentium. Ad eundem gustum reliqua sunt misellæ defensionis, quorum vanitate quilibet deprehendere ultro potest, qui isthæc Pufendorfii scripta legit, quæ hic conjuncta damus. Et tantum sibi de æquitate juxta atque ingenio Lectorum pollicetur Pufendorfius, ut ad liquidum istis super controversiis judicium ferendum nullas amplius apologias desideraturi sint. Quin sæpe malæ causæ suspicionem præbet, circa defensionem suam nimis trepide satagere. Nec minus in eo facilem Benevoli Lectoris æquitatem ferat Pufendorfius, quod salem paulo asperiorem quandoque adhibuerit, defricandis adversariis. Nam pro horum indole ac meritis calamus temperandus fuit. Et uti circa quæstiones mere literarias valde stomachari impotentis est animi; ita salutem atque existimationem nostram improba ratione impugnantes acriter repulisse, apud æquos rerum arbitros vel applausum strenuæ defensionis, vel veniam justi doloris habet. B.V.

POST SCRIPTUM.

Ista cum jam in chartam conjecissem, allatus est Viri Illustris Dn. Viti Ludovici a Seckendorf liber, cui titulum idiomate Teutonico fecit *Christenstaat*: in quo super controversia inter Pufendorfium & Albertum agitata sic pronunciare ipsi placet, *Addit*: p. 315. *de Jure Naturali, prout id ex Verbo Dei solidius docendum, e D. Valentino Alberti, & aliis. Ex iisdem rationibus*, inquit, *quibus professionem Moralem in Academiis emendari optarim*, ut nempe loco Ethicæ Aristotelicæ Theologia Moralis tradatur, *id quoque suaserim, ut Jus publicum universale, sive id naturale, sive Gentium vocitetur, e principiis Christianismi deducatur, aut saltem, quæ e lumine rationis promanant, ad ista exigantur & attemperentur, uti D. D. Valentinus Alberti in erudito & ingenioso Compendio Juris Naturalis Orthodoxæ Theologiæ conformato, & Anno 1678. Lipsiæ edito facit. In quo etiam multos egregios auctores & suffragatores habet: quos inter merito honoris gratia nomino Jo. Henricum Boeclerum cujus excelsa gloria apud eruditum orbem indelebilis erit, & quo ego ante quadraginta annos Argentorati præceptore usus sum; uti & solide doctum atque eximium JCtum D. Casparem Zieglerum. Equidem methodum illam, quam Dn. Samuel Pufendorfius a principiis revelatis abstrahendo secutus est, in se rejicere nolim, nec ipsius hypothesin eandem cum Hobbesiana judicare, multo minus aculeatis disceptationibus, quæ inde surrexere, me ingerere cupiam; pro modico tamen ingenio meo tantam utilitatem e separatione principiorum naturalium a jure divino revelato, seu quod eodem fere recidit, a Decalogo quæritur, perspicere non possum, quanta prima fronte videtur. Etsi enim verum sit, quod Ethnicus, qui S. Scripturam pro vera, aut regula actionum humanarum non habet, ex sola ratione, & illo lumine, quod saltim apud plerasque & cultissimas nationes agnoscitur, informandus sit; Tali tamen modo in Christiano Orbe scribere, & fundamentum juris divini revelati postponere aut negligere non adeo necessarium est. Turcæ atque Ethnici libros nostros Latinos aut alia lingua conscriptos non legunt; cum illis efficacius disceptatur machinis & gladiis; aut si quid cum iisdem super commerciis & similibus negotiis tractetur, principia jam nota sunt; & horum præcipuum, nempe utilitas mutua subtili disceptatione haud constat. Hæc ubi claudicat aut cessat, frustra ratiocinari instituas. Enimvero e recentibus hypothesibus (contra mentem quidem & scopum Auctorum) proterva nostra, & verbum Dei quotidie magis fastidiens juventus ansam arripit, ut veteres regulas, quæ apud ipsos tanquam Christianos merito valere debebant, non amplius magni æstimet, recentibus autem haud constanter fidem adhibeat, & non ulterius, quam quatenus expedit. Unde & hodie plures quam unquam alias dantur homines, qui Principum ac Rerumpublicarum destinatis qualibuscunque e laxis illis, & per probabilitatem corruptis principiis facile assentiri, coloremque allinere possunt.* Non dubium est quin ex hoc judicio Viri inter suos non exiguæ auctoritatis Alberto non modici Spiritus accesserint. Sed quia in istum, quantum mihi constat, a partibus non fuit compromissum, ac in republica Literaria lex ea vigeat, ut si quis ultro circa controversiam quampiam sententiam pronunciare aggrediatur, ubi superstit qui respondere velit, huic quoque e tribunali descendendum, ac æquo animo ferendum sit, ut judicium suum judicio subjiciatur: igitur nihil iniqui fecisse videbimur, si parem libertatem, quam in alios sibi sumpsit Seckendorfius, in ipsum quoque exerceamus. Pufendorfii igitur mens est, Jus Universale deducendum esse e principiis lumini rationis cognitis, quo illud sit ad captum omnium hominum, quamcunque circa sacra persuasionem foveant, quo idem idoneum sit ad dirigendas omnium inter se hominum actiones nullo religionis discrimine. Isthoc autem Jure universali rite adornato & stabilito licebit ad specialia progredi, & disquirere, an & quatenus ab hocce abeant, quidve eidem superaddant tum religio Judaica vetus, & Christiana, tum singularum civitatum statuta. Sicuti & methodi lex hoc requirit, ut generalia præmittantur, sequantur specialia. Et uti Medicus dicitur incipere, ubi definit Physicus, ita Theologus Moralis, & certæ Civitatis JCtus incipit, ubi Juris Universalis Doctor definit.

nit. Unde intelligi nequit, quid religionis Chriſtianæ interſit, ut diſciplina ſua natura prior eadem religione, nec ei adverſa aut repugnans, ſed amice potius conſpirans, præter nativam ſuam indolem alteretur, aut particularis reddatur per aſſumptas e religione Chriſtiana hypotheſes, quæ alii non Chriſtiani ignorant aut non agnoſcunt, imo ex ipſis Chriſtianis aliqui in dubium revocant, quibus tamen univerſali jure utique opus eſt. Utque adeo pro limpidis & homogeneis fontibus ſubſtituatur mixtura Albertina, quæ neque pro compendio Theologiæ Moralis haberi poteſt, neque vicem ſuſtinere diſciplinæ juris univerſalis, quæ juri civili ſubſterni queat; quem poſteriorem uſum inter alios potiſſimum Pufendorfius reſpexit. Et ſi cura promovendi Chriſtianiſmi utique eo extendenda eſt, ut Philoſophia Moralis e ſolo rationis lumine deducta e Chriſtianorum Scholis plane proſcribatur, (ad quod majore auctoritate quam Seckendorfii opus eſt,) inque ejus locum Theologia Moralis ſubrogetur, in diverſam plane formam compendium Albertinum refingendum fuerit, quod longe infra ambitum Theologiæ Moralis ſubſiſtit. Enimvero hoc modo exiſtet duntaxat diſciplina juris particularis, quam pluſquam dimidia pars generis humani repudiabit, quæ religionem Chriſtianam non amplectitur. Ac valde dubito, an JCti diſciplinam ſuam regulis Albertinis ſuperſtruere poſſint aut velint. Ne nunc multis arguam, quod Seckendorfius non recte hypotheſin Albertinam eandem judicet cum ſententia illorum, qui Decalogum juri naturali ſubſternendum judicarunt. Nam Decalogus, quin tota religio tam Chriſtiana quam Judaica vetus, ac omnium populorum leges, peccatum & ſtatum hominis corruptum præſupponunt. Quæ ipſa res Albertum ſubegit ad abſurdam illam & ridiculam analogiam confingendam, per quam etiam, ſi Diis placet, bellum nunc ad analogiam ſtatus integri gerendum eſt, & carnifex Lipſienſis jam non quidem formaliter, normaliter tamen ad ſtatum Paradiſiacum meretrices virgis cædere jubetur. Cæterum ubi Jus Univerſale genuinis e principiis deductum fuerit, nemo repugnat, quo minus ejuſdem ſcita in Theologia Morali ad dogmata religionis Chriſtianæ examinentur, & ſi quid ad regendas hominum actiones quolibet in caſu deeſſe videatur, inde ſuppleatur. Alia attemperatione opus non eſt. Videamus nunc rationes, ob quas Albertinum commentum Pufendorfianæ hypotheſi præferat Seckendorfius. Negat igitur inſignem uſum ſe perſpicere ejus inſtituti, ut nempe decreta Juris univerſalis deducantur e principiis per naturalem rationem ſuggeſtis, abſtrahendo ab illis, quæ revelatio divina ſuppeditat. Nam apud Ethnicos, S. Scripturam ignorantes, hac docendi via procedendum; in Orbe autem Chriſtiano ea methodo uti neceſſum non eſſe, poſtpoſito aut neglecto fundamento juris divini revelati. Enimvero finis & ſcopus S. Scripturæ tum Veteris, tum inprimis Novi Inſtrumenti non eſt tradere principia, aut diſciplinam Juris Univerſalis. Et quanquam eadem paſſim præcepta morum ingerat; non minus tamen diſciplinam iſta ex profeſſo tradentem præſupponit, aut ſaltim non impedit, quo minus hæc ad leges genuinæ methodi conſtituatur. Sic *Roman.* I. & II. gentes arguuntur volutaſſe ſe per vitia lumini rationis repugnantia, habuiſſe legem inſcriptam cordibus, non agnoviſſe Deum, qualem poterant, & debebant e contemplatione naturæ rerum. 1. *Corinth.* V. accuſatur quis flagitii Ethnicis inauditi. Cum autem iſta, & infinita ejus generis alia divinæ literæ ex profeſſo, & ad formam diſciplinæ aut artis non deducant, non repugnant, quo minus ejuſmodi diſciplina adornetur, ubi iſta e lumine rationis explicentur; quin non obſcure eandem præſupponunt. Nec merito Ethnici legem naturalem violaſſe argui poſſent, ſi hæc ad methodum Albertinam utique formanda foret, cujus regulæ cordibus hominum inſcriptæ non ſunt. Deinde Jus civile Romanum, cujus jam uſus in magna parte Orbis Chriſtiani eſt, ab Ethnicis primo conditum eſt. Ad ejuſdem ſolidam cognitionem multum conducit diſcrimen noſſe inter ea, quæ ſunt juris naturalis ſeu perpetui, & quæ juris poſitivi. Ad hunc finem plus conducere hypotheſin Pufendorfii, quam Alberti nemo inficiabitur, niſi cui invidia mentem plane corrupit. Unde vel hic uſus ſufficere poſſit, ut jus univerſale ad Pufendorfianam formam adornatum in ſcholis Chri-

ſtianis tolerari debeat. Ne nunc dicam quanti ſit, ope iſtius diſciplinæ judicare poſſe de legibus quarumvis civitatum, ſanæ rationi congruant, an minus, adeoque in imitationem ab aliis trahi, an damnari plane debeant. Non autem *negligit* fundamentum juris divini revelati, qui ex hocce quæ promanant peculiari diſciplina, univerſali Juri contradiſtincta tractandum vult, nempe Theologia morali, quæ quod reſpectu ordinis & nativæ methodi hoc ſequatur, non magis contemtum aut neglectum aliquem arguit, quam quod cognitio linguarum & philoſophiæ ſtudio Theologico præmittenda dicitur. Nec id ratiocinium cohæret; quia Turcæ & Ethnici noſtros libros non legunt, igitur jus univerſale non eſt aptandum ad captum omnium gentium, ſed ſuperſtruendum eſt hypotheſi, quæ a magna parte generis humani non agnoſcitur. Sane artes ac ſcientiæ formandæ ſunt, prout indoles ipſarum requirit, paucos an multos Lectores inveniant. Medici non eo minus ſcita ſua formant ad captum omnium hominum, ſeu ut omnium gentium morbis inſervire queant, utut Moſcis allium fere panaceæ loco habeatur. Quin ſi vel maxime illiteratis gentibus ne vocabulum quidem Juris Univerſalis auditum ſit, non minus, quæ cum iſtis a Chriſtianis exercentur actiones ad normam iſtius juris moderandæ ſunt. Nec ideo populis Chriſtianis pauca negotia cum Muhammedanis & Gentilibus intercedunt, ſi vel maxime inter Sudetes montes ac ſaltus Thuringicos tractus a ſolis Chriſtianis, habitetur. Præterquam autem quod & bello ſua ſint jura, falſum eſt, ſolis armis adverſus Turcas & infideles opus eſſe, niſi quando indictum cum ipſis eſt bellum. Nam pacis tempore utique communia humanitatis jura adverſus iſtos ſunt exercenda. Et hominem ideo hoſtili modo habere, quia circa ſacra diverſam a nobis, falſamque fovet opinionem, & religioni Chriſtianæ, & ſanæ rationi repugnat. Sic, verbi gratia, Germaniæ non minus armis opus eſt adverſus Regem Chriſtianiſſimum, quam Turcas: nec ideo tamen nullus Juris naturalis uſus adverſus Gallos eſt. Iſta quoque ſe non conſequuntur; ſi quis cum Turcis & Ethnicis ſuper commerciis & ſimilibus negotiis tractet, principia jam nota ſunt; igitur ſupervacuum eſt diſciplinam Juris univerſalis adornare ad captum omnium hominum. Sicuti non ſequitur: etiam ruſtici norunt, quid ſit emere & vendere: igitur ſupervacuum eſt in diſciplina juris de iſtis contractibus tradere. Sic haud ideo Euclides & ſubtilia Mathematicorum tradita proſcribenda ſunt, quia fabri dimenſiones ſuas ad inſtrumenta ſua parum operoſa exegiſſe ſatis habent. Quin pleraque artium principia ſunt planiſſima; nec eo minus inde deducuntur propoſitiones haud quibuſvis obviæ. Denique utilitas mutua, quæ haud ſubtili diſquiſitione conſtare dicitur, non eſt regula actionum inter diverſas nationes ſuſceptarum, ſed cauſa, quæ has ad negotia inter ſe contrahenda impellit; quæ ubi ceſſat, negotii nihil contrahitur, quia prudentis non eſt, fruſtra quid ſuſcipere. Sed quid inde adverſus neceſſitatem atque utilitatem Juris Univerſalis concludi poteſt? Querela autem, quæ ſubnectitur, de faſtidio juventutis circa Verbum Dei, diſciplinam Juris Univerſalis ad ductum ſanæ rationis adornatam non tangit. Qui enim jus iſtud cum Theologia morali non confundi vult, haud impedit, quo minus pietati operetur juventus. Quin potius pietatis ſtudium commendatur, ſi demonſtretur, ordini in ipſa rerum natura conſtituto repugnare, qui vitiis immergitur. Quod hypotheſes in ſe innoxiæ in alium ab Auctorum mente ſenſum trahantur, culpa penes calumniatores eſt, qui alios morſicando famam ſibi qualemcunque quæſitum eunt. Quid per *veteres regulas* intelligat Seckendorfius, haud ſatis aſſequi poſſum. Veteres alias regulæ, ſi falſæ & inutiles ſint, merito non amplius æſtimantur; ſi veræ ſint, nimirum valde ſtupidos oportet Doctores eſſe, qui earundem auctoritatem ſartam tectam conſervare nequeant. Recentibus autem regulis, ubi idonea demonſtratione nitantur, qui conſtanter fidem non adhibet, morbo mentis laborare cenſendus eſt. Laxa denique & per probabilitatem corrupta principia quænam ſint, diſtinctius debebat exprimi. Sane ejuſmodi principiis Pufendorfii ſcripta ſuperſtructa non ſunt. Igitur longe ſolidioribus rationibus opus eſt, ut credamus, rem Chriſtianam libello Albertino magnopere promoveri, aut Jus naturale ad ſolius rationis humanæ captum adornatum e Chriſtianorum ſcholis proſcribendum eſſe.

SAMUE-

SAMUELIS PUFENDORFII
APOLOGIA

PRO SE ET SUO LIBRO, ADVERSUS AUCTOREM LIBELLI FAMOSI, CUI TITULUS, INDEX QUARUNDAM NOVITATUM, QUAS DN. SAMUEL PUFENDORF LIBRO SUO DE JURE NATURÆ ET GENTIUM CONTRA ORTHODOXA FUNDAMENTA LONDINI EDIDIT.

Q. D. B. V.

DIFFICILIS & anceps sane habetur disceptatio, quid cordato viro sit faciendum, ubi existimatio ipsius ab impuris nebulonibus per disseminatos in publicum famosos libellos laceratur; silentione & contemtu adversus eos sit utendum, an vero eorundem vanitas, auctorumque improbitas stylo in justam indignationem laxato sit ulciscenda. Qui enim ejusmodi scripta pari cum latratu canum dignatione habenda censent, disserere solent; supervacuum esse circa ista discutienda laborare, quæ ipse scribendi modus vanitatis arguit; quippe cum veritas aperta via incedere gaudeat, mendacium furtivis tramitibus grassetur. Dignationem ultro istis furciferis addere, qui iisdem respondere aggreditur. Convicia spreta exolescere; si irascare, agnita videri. Esse pusilli animi, ad cujusvis malevoli gannitum commoveri. Conscientiæ suæ securo famæ mendacia ridenda esse. Falsum crimen in castam vitam jactum perire, sicut ignis in aquam conjectus continuo restinguitur. Præsertim ubi non in obscuro aliquo angulo, sed in luce & celebritate vixeris, innocentiæque tuæ infinitos testes excitare queas. Ex adverso constat, non semper famæ nostræ satis caveri tacito calumniarum contemptu, quæ aliqua probabilitatis specie adornatæ vestigia fere relinquunt, nisi curiose abstergantur. Quæ & ipsa causa improbos homines ad audacter calumniandum impellit, quod vulnere curato cicatricem remansuram sperent. Canes quamdiu latratu tantum personant, negligi possunt: ubi dentes quoque cruribus imprimere instituant, fustis utique est expediendus. Neque vero omnibus adeo cogniti sumus, ut per se liquido discernere norint, quid falso in nos jactetur. Multis non vacat, ex nostris scriptis malitiam calumniantium investigare. Plerisque non ea talium rerum peritia est, ut proprio Marte æra lupinis dignoscere queant. Quo si accedat, ut his velut cuniculis ad subruendam nostram fortunam aditus quæratur; nimirum non amplius tacendum est, sed in hostem, fœdum licet, arma vibranda. Neque vero summis ducibus in latrones, piratas, aut fugitivos pugnasse inglorium fuit. Atque istæ rationes me quoque jam subigunt, ut stylum in nefarium illum *Indicem* ipse stringam; utut fortasse non defuturi sint alii, qui nebulonis istius ruditatem & improbitatem sint castigaturi. Nam nemo mentem meam

meipso

meipso accuratius nosse & interpretari potest; & multa ad hujus negotii illustrationem insigniter faciunt, quæ extranei alicujus notitiam fugiunt, utpote hic locorum inter paucos gesta. Licet etiam velut embryo hujus *Indicis* jamdudum a me strictaris confossus, & a Superioribus improbatus sit: tamen cum, qui hactenus erucæ instar tacite circumrepsit, nunc nescio quo interpolante & fovente alas sumpserit, & tanquam papilio longe lateque circumvolitet, non abs re fuerit alas isti amburere, ut in stercus, ex quo enatus fuit, relabatur. Licet quoque *Serenissimoo & Potentissimo Regi*, Domino meo Clementissimo, qui existimationis & fortunæ meæ summus hic post Deum est arbiter, satis de innocentia mea constet; nemo quoque ex Illustrissimis Regni Proceribus non agnoverit, injuriam mihi ab *Indicis* compilatoribus factam, quorum auctoritate & patrocinio munitus facile possum impuri alicujus scurræ maledicta despicere: videtur tamen ex dignitate gloriosissimæ Nationis, ut ne quis ab Ipsa probatus sibi impune insultari patiatur, utque opinionem, quam apud Eandem habet, apud quosvis quoque alios tueri valeas. Cumque qui hunc *Indicem* a Sacra Regia Majestate jam suppressum interpolare, & in lucem protrahere non exhorruit, hoc ipso ejusdem supremam auctoritatem enormiter violaverit, nec minus existimationem eorum, qui primum librum meum approbaverant, proterve sugillaverit; officii mei est, apud omnes, in quorum manus infamis ille *Index* inciderit, ostendere, utrisque judicii sui rationem constare. Quid de cætero præmii tam fœdi facinoris auctoribus debeatur, publica Nemesis prospiciet. Illud igitur hoc scripto nobis agetur, ut & pudendam Auctoris inscitiam, quam passim in hoc *Indice* prodit, paulo distinctius omnium oculis repræsentemus, & nefarias calumnias atque mendacia in nos jacta repellamus. Quanquam enim multorum literis moneat, a cordatissimo quoque *Indicem* istum, tanquam Idiotæ & nebulonis alicujus fœtum contemni; tamen quia ex adverso constat, invidos aliquos & malevolos se hoc *Indice* delectare, nonnullos complura sibi exemplaria afferri curasse, quibus credo parietes suos sunt exornaturi in vicem pictarum tabularum, aut uti rustici in Germania prodigia januis hypocaustorum affigere solent: efficiendum est, ne isthæc voluptas hisce sit nimium diuturna; simulque specimen aliquod exhibendum, non impune mihi viventi barbam quantumvis minutam vellicari. De cætero hoc in medio relinquemus, benevoli lectoris arbitrio decidendum, tuditati an improbitati in *Asinio Tenebrione* (*hoc enim* vocabulo calumniatorem insignire tantisper placet,) prior debeatur locus. Nam ut hæc quoque disquisitio me exerceat, operæ pretium vix videtur.

§. II. ANTEQUAM autem ad ipsum *Indicem* castigandum accedam, obiter hic visum fuit, querelam movere super injuria, abs duobus aliis viris nomini meo in Germania proximis temporibus illata. De qua ut publice constet, itidem existimationis meæ non parum interest. Et circa priorem quidem ita se res habet: Triennium abhinc est, cum Holmiæ Epistolam super divortio conscripsit *Dn. D. Balthasar Menzerus*; quam postea hoc inscio turbidus quidam sacerdos impressam divulgavit. Aliquanto post prodiit Dialogus de polygamia, epistolæ illi oppositus, sub ficto nomine *Sinceri VVahrenberg*. Ejus dialogi Pufendorfium esse auctorem per non pauca Germaniæ loca disseminavit. Vir quidam non obscuræ alias famæ, & non infimi subsellii: cujus nomen hic apponere per modestiam, & in respectu certi cujusdam Principis parco. Quo ipso gravis mihi ab illo injuria fuit illata, dum apud multos ea res credita non parum sinistræ de me opinionis excitavit. Quamobrem existimationis meæ tuendæ necessitas, quæ optimo cuique maxime curæ est, subigit, ut hic publice contester, Virum istum, dum me auctorem prædicti dialogi sparsit, turpiter fuisse *mentitum*. Nec excusabitur a calumniæ crimine, si dixerit, se ab aliis id accepisse. Nam facile fuerat viro erudito judicare, scriptum istud neutiquam ab ingenio meo promanasse, utpote ab indole cæterorum scriptorum meorum plane abhorrens. Neque vero sum judicio adeo infelici, ut negotio ad me nihil spectanti me immiscerem adversus virum, quem amicum mihi credebam; aut famam antea eruditorum favore quæsitam ejusmodi libello ultro destructum irem, meque hominibus importunis exagitandum exponerem. Et sane; si quis cordatus scriptum istud penititus

ex-

expenderit, facile ibi deprehendet genium viri haud quidquam literas professi, sed naturali judicio fere subnixi. Quod si autem iste reponere velit, sibi non de me, sed de Fratre meo sermonem fuisse, tunc ipsius nomine itidem *mentitum* eum pronuncio. Nam habet profecto alia Frater meus, quibus tempus suum impendat. Et si libris scribendis ille voluisset inclarescere, splendidior & plausibilior materia defutura non erat.

§. III. Altera injuria priore non paulo atrocior videtur, dum quidam valde mustleus scriptor, qui sibi fictum *Christiani Vigilis Germani* vocabulum indidit, in *Dissertatione super Polygamia simultanea Sincero VVahrenbergio opposita*, aperte me sub isto VVahrenbergio latitare arguit. Qui licet forte rumorem a priori disseminatum caussari velit, non eo minus tamen calumniæ & mendacii est reus; cum haudquidquam fas sit, utcunque audita chartis illinere, & publice pro suis asserere. Et eo gravius est scripto publico, quam privato sermone mendacia de aliquo spargere, quo plurium in manus ista perveniunt. Accedit præter supra adductas rationes, quæ ipsum ab hac calumnia mihi impingenda revocare debebant, quod in opere meo de *Jure Naturæ & Gentium* L. VI. c. 1. §. 19. clare perspicere poterat, me polygamiæ neutiquam esse fautorem. Quæ ergo ratio movere me posset, ut alio scripto ejus me propugnatorem ferrem, & dicta Sacrarum Literarum cavillari aggrederer? Præsertim cum mihi semper visum fuerit, ubicunque potius, quam circa oracula divina, ingenium exercere. Equidem iste *Vigil* humaniter valde mecum agere velle videtur, dum invidiosis me encomiis onerat; sed quæ facile ipsi potuissem remittere. Pessimum inimicorum genus laudantes, qui palpum obtrudunt, ut eo acrius mordeant. Apage istas viperino velle adspersas blanditias. Abi, & aliam quercum excute, ac vide, num quem invenire possis, qui abs re ad errorem suum revocandum compellatur. Nam mihi quidem cum *VVahrenbergio* nihil commercii est. Et hoc meæ humanitati beneficium debe, quod nomen tuum, de quo optime mihi constat, dissimulaverim, ne publice mendacii exprobrationem deglutire cogaris. Quod si excipere velis, non mihi, sed Fratri meo *VVahrenbergium* abs te adscribi, idem tibi, quod priori, dictum puta. Atque hæc isto loco inserere placuit, quod omnino dicenda forent, nec commodior jam occasio publicandi eadem occurreret.

§. IV. His obiter expeditis, ad *Indicem* evolvendum accingimur; qui in ipso frontispicio non obscure præ se fert, qua classe ejusdem Auctor censeatur, dum *Novitates* libri mei notare instituit. Quod vocabulum familiare valde est hominibus indoctis & stupidis, quorum omnis scientia uno & altero compendio memoriæ mandato absolvitur, abs quo quicquid discesserit, hoc solo nomine damnatur, quod ignorantiam ipsorum arguit. Sicut isti hominum generi *novitatis* vocabulum non errorem aliquem in altero, sed in ipsis ruditatis confessionem notet. Hoc ubi insonuit, statim velut ad commune incendium restinguendum concurrit universa semidoctorum turba, ludimagistrorum colluvies, & ex sacerdotum ordine, qui postillas tantum evolvere callent. Et sane si quævis nova doctrina ab ipsorum compendiis & tabellis discrepans invaluerit, ad idiotarum classem redigi ipsos manifestum est, qui hactenus magno cum fastu definitiones & regulas suas crepaverant. Judicant quoque isti homines, vocabulo *novitatis* magna cum invidia jactato subtile inesse stratagema pedanticum, sequestrandæ rationi, & declinando oneri ad aliorum argumenta respondendi; simulque ut postquam vanitatis convicti sunt, aliquid saltem causæ proferre queant, quare tumultum moverint. Enimvero novimus in vera religione, verbo DEI nixa, nihil esse novandum. Crimen quoque est in republ. res novare. Ast in disciplinis; quæ rationi subjectæ sunt, eo ampliorem ingenii ac industriæ laudem merentur scriptores, quo plus novitatum invenerint. Contra qui nihil continet liber, quod non ab aliis dudum ad nauseam fuit inculcatum, is relegandus est ad piper, & quidquid chartis amicitur ineptis. Est quoque circa titulum famosi libelli non insuper habendum, quod istæ novitates *contra Fundamenta orthodoxa* editæ ferantur. Cur non apertius loquebaris, Asini Tenebrio, contra Scripturam Sacram, & symbola Svecanæ Ecclesiæ? Scilicet olent & ista *Fundamenta orthodoxa* dictionem hominum indoctorum, quibus hoc nomine venire

solet,

solet, quidquid communiter a Theologis traditur circa quæstiones philosophicas passim systematibus Theologicis admisceri solitas. Atqui cum circa talia dogmata Theologi nondum reliquos omnes, qui sana ratione æque ac ipsi possunt uti, sacramento suo adegerint; non novitatis aut heterodoxiæ maledictum, sed rationem opponere debent, si quis a tralatitiis ipsorum dogmatibus discesserit.

§. V. In universum autem circa modum, quo in consarcinando isthoc famoso libello auctor usus est, observandum: Asinium utut protritissimæ eruditionis, ab artibus tamen sycophantarum uberrime instructum deprehendi, ac imperitorum animis sat solerter abrepere. Qui alterum non per calumniam erroris arguere instituit, ei primo statuenda est certa thesis, extra dubium utrinque posita, vel ab ipso immotis rationibus abstruenda. Tum ostendendum est, alterum huic thesi directe contradicere; simulque si quas idem rationes affert, solide destruendæ. Ast nihil horum a sycophanta isto fit. Tantummodo Sociniani, aut Calviniani, aut alii scriptores allegantur. Aliquando ne hoc quidem additur; quasi immota foret hæc consequentia. Asinius Tenebrio dicit Pufendorfium hoc statuere: Igitur hoc falsum est: Atqui præterquam quod nostra tradita toto cœlo a Socinianorum, Calvinianorum ac aliorum commentis abeunt, etiam maximus imperitis fit fucus insidiosa ista heterodoxorum allegatione. Id enim genus hominum, quod proprio ex judicio inter rectum & pravum discernere nequit, quodque odium erga certos scriptores, sectasque ex auditione duntaxat hausit, statim, ubi ejusmodi invisum nomen insonuit, exhorrescunt, ac de Ecclesia jam conclamatum arbitrantur. Nec mora, auctor liberque inclementi censura notatur, præeunte calumnia primarii cujusdam sycophantæ, cujus ob reverendum schema ab istis omnia, quæ hic per inconsultos affectus, aut inscitiam eructaverit, velut oracula inclinato in terram capite adorantur. Ast quis tam imperitus est, qui nesciat, scriptores extra Ecclesiæ nostræ communionem constitutos non undiquaque ab orthodoxæ religionis scitis diffidere, in multis amice conspirare; quæstiones autem extra fidem, ac reliquas disciplinas non minus feliciter quam nostros tractare, in non paucis nostratibus palmam præripere. Si quis igitur Pontificii alicujus Logicam magis, quam manuale Scharffi, aut tabellas Stirii cujusdam sequatur, num ideo orthodoxiæ ipsius aliquid decedere judicandum est? An & jam in philosophiam, medicinam, & jurisprudentiam inferentur odia, quibus Christiani ob discrepantiam religionis inter se flagrant? Quin potius hanc viam insistimus, ut dogmata fidei a nostra orthodoxia abeuntia damnemus: circa cætera, quæ isti præterea in re literaria elaborarunt, saltem non deteriore eos quam ethnicos loco habeamus, quibus quotidie omnia pulpita resonant. Illud autem improbum & inficetum habeatur, si cum aliquo heterodoxo in quæstione extra fidem convenias, argui, quasi & ejusdem errores circa articulos fidei approbes. Sic, exempli gratia, in nuperrimo *Commentario ad prima juris fundamenta* ab Amplissimo Auctore Nicolao Beckmanno p. 678. quæstio sane lepidissima, & rarissima *ingenii acuendi causa* ventilatur, *utrum mulieres sint homines, vel non?* quam pari felicitate, atque Alexander nodum Gordium solvit hoc modo: *Quanquam mulier quidem non est κατ' ἐξοχὴν homo, sicut mas, est tamen homo, cum anima rationali sit prædita.* Atqui eodem tendit effatum Muhammedis in *Alcorano capite de Vacca*. Quis tamen ideo magnum Virum Muhammedanum pronunciaverit, aut præputium ejus in dubium revocaverit? Enim vero ad hæc nobis confugere non est necessum, quod dogmata nostra a Socinianorum, aliorumque placitis plane diversa sint, uti ad singulos articulos clare ostendemus.

§. VI. Examinemus nunc singulos errores, quorum me reum peragit Asinius Tenebrio. I. *Statuit, civitatem ejusmodi doctrina personare debere, quæ cum fine & usu civitatum congruat; explicatque hoc ipsum non tantum de scientia humana, sed etiam ea, quæ est circa cultum Dei. Sic enim pag. 910. Inde expedit, ut publice &c. confer. p. 911.* Debuerat etiam conferri p. 1013. §. 4. Circa hunc articulum etsi non opus erat aliquid reponi, cum omnes boni Christiani, bonique cives eandem mecum foveant sententiam; vel ideo tamen quædam erunt monenda, ut eo liquidius in apricum protrahatur, quid veneni monstrum illud intra præcordia sua alat.

alat. Ac illud initio manifestum est, me de civitate, ejusque natura, deque summo imperio civili non alia tradere, quam quæ ex dictamine rectæ rationis, ipsaque adeo lege naturali promanant. Sic & quod de recto duntaxat & legitimo usu summi imperii civilis sermo mihi sit, *caput ultimum Libri VII. de officio summorum imperantium* satis arguit. Cum ejusdem abusu, pravisque imperantium artibus nihil mihi negotii est. Deinde usque adeo a me nulla repugnantia inter genuinam politicam, & sinceram, doctrinæque & praxi Servatoris nostri & Apostolorum conformem religionem Cristianam adseritur, ut potius d. p. 1013. non obscure innuam, nullam religionem tam perfecta continere præcepta moralia, & quæ magis ad tranquillitatem & decus civitatum adaptata sint, quam Christianam. Præterea & hoc mihi persuasum est, ideo Servatorem nostrum, Apostolosque nihil novorum scitorum circa politicam architectonicam doctrinæ suæ admiscuisse; quod isthanc satis liquido ex rationis lumine mortales eruere possent, ita ut si illud hic rite sequerentur, voluntati Numinis nihil adversi sint facturi. Quo spectat quoque Augustanæ Confessionis effatum: *Evangelium non abolet politias*. Ex quibus omnibus tuto videor concludere posse; officia boni civis, politicique, ac boni Christiani haud quidquam sibi invicem repugnare. Qualem porro *finem*, *usumque civitatum* statuam, perspicue satis exposui L. VII. c. 1. §. 7. ut nempe præsidia sibi homines circumponerent contra mala, quæ homini ab homine imminent. Ad hunc finem obtinendum unionem & imperium necessarium esse demonstravi L. VII. c. 2. & 4. Hanc unionem quæ destruunt aut perturbant dogmata, & *quæ jus naturale, & sanæ politicæ scita convellunt, adeoque exitiabiles morbos in republ. producere apta sunt*, e civitate proscribenda censeo, sive *sub specie religionis, sive alio modo obtrudantur*. Ubi probe notandum, non esse hanc meam thesin; *cultum Dei ad usum civitatum aut regulas politicas formandum*, uti Asinius Tenebrio innuere videtur. Nam cultus Dei presse consideratus ex altiore principio est derivandus. Sed hoc dico; nulla dogmata moralia; qualia omnem fere religionem comitantur, contra jus naturale & sanam politicam pugnantia, *sub specie religionis obtrusa*, in civitate esse toleranda. Qualia sane pestilentissima sub religionis larva alicubi irrepsisse nemo rerum humanarum peritior est, qui ignorat. Ex eo genere sunt isthæc dogmata: dari potestatem extranei alicujus sacerdotis, quibus summi imperantes civiles sint subjecti, quique ipsos solio dejicere, ac cives obligatione adversus eosdem absolvere queat: omnibus sacerdotibus cujuscunque reip. Christianæ necessario dependendum ab sacerdote aliquo extraneo: in sacerdotes summo imperio civili nullam esse potestatem: sacerdotibus necessario competere immunitatem ab oneribus reip. ut tamen ipsis in infinitum suas opes cumulare liceat: quemlibet civem actiones suas exteriores, & ad statum civitatis spectantes juxta propriæ conscientiæ dictamen posse regere, etiam contra leges publicas & jussa summorum imperantium: non dependere abs cujusque arbitrio actiones, super quibus in foro humano solet ratio exigi: illicitos esse homini Christiano aliquos actus ad conservationem civitatum in isthac mortalium conditione necessarios; aut dari aliquod vitæ genus civitati necessarium, quod per se vitio & impuritate laboret: fanaticorum hominum deliria & commenta pro oraculis divinitus inspiratis; & si quæ sunt ejus farinæ alia. Cum igitur Asinius Tenebrio meam sententiam hactenus expositam, tanquam orthodoxis fundamentis repugnantem damnet; necessum est, ut ipse hunc articulum fidei fundamentalem statuat; *Delere civitatem ejusmodi doctrinis personare, quæ cum fine & usu civitatum non congruunt, animosque civium a puero istis imbuendos, etiam talibus, quæ sive sub specie religionis, sive alio modo obtruduntur, jus naturale ac principia sanæ politicæ convellunt, adeoque exitiabiles morbos in civitate producere aptæ sunt*. Hoc tam egregio fundamento substrato superest, ut novus ille doctor pro sublimi ingenio suo integrum systema ejusmodi dogmatum adornet, ut homines turbulenti, inter quos ipse non obscurum nomen decusque gerit, in promptu semper habeant prætextus, ob quos tumultus in rep. excitare queant. Hoc tam præclarum opus cuicunque Principi obtulerit, quam parcus ille sit, præmii tamen loco laqueum scriptori offeret. Cæterum ne sine ratione meam doctrinam damnasse, suamque pro articulo fidei venditasse

ditaise videatur, addit: *Qui error Theologiam Gentilium ἠθικὴν sequitur, quippe quæ etiam utilitati publicæ respondere debebat*. Hic primo exorandus est Asinius Tenebrio, ut explicet nobis, quænam sit illa Gentilium Theologia moralis. Cum enim Theologia moralis notet doctrinam de regendis moribus & actionibus, depromptam ex principio illo, quo cultus divinus traditur, (sicut Theologia moralis inter Christianos est doctrina de formandis moribus & vita hominis Christiani, prout super iis divinæ literæ docent:) velim scire, ubinam extent ejusmodi velut biblia gentilium, ex quibus præter doctrinam de cultu deorum peti queant officia hominis Ethnici ut talis, seu quomodo idolorum cultor sese debeat gerere, ut professione idololatriæ suæ dignus habeatur. Equidem id tralatitium est, Romanis quondam non nisi inter instrumenta status adhibitam, cujus ope animos vulgi per lætitiam, metum, spem, confidentiam, timorem, similesque affectus versare possent, prout præsentibus reip. temporibus expedire videretur. Quam ob causam quoque sacerdotes ibi non constituebant peculiarem ordinem, a politicis separatum; sed qui amplissimis in rep. muneribus, iidem & sacerdotiis fungebantur, ne forte circa temperandam religionem, vel superstitionem potius a commodis reip. aberraretur. An tamen super hac re peculiare caput in Theologia Romanorum morali extiterit, apparebit, quando Asinius Tenebrio Catechesin Pompilii Numæ, qui liber diu in bibliotheca ejus rarissimis instructa codicibus latitavit, publici juris fecerit. De cætero dubito, an hæc rite consequantur; quia gentiles religionem non ad perturbandam remp. sed potius ad ejusdem utilitatem promovendam adhibuerunt, ideo fas esse sacerdoti Christiano cornua imperio civili obvertere, & plebem in principes concitare, aut peculiarem sibi factionem in republica formare. Sicuti non, quia gentiles mendacium & calumniam pro fœdissimo vitio habuerunt, ideo jam hominem Christianum decet, Indices novitatum in aliorum libros conscribere. Videmus jam, quomodo impurissimus nebulo ex isthoc articulo ansam arripuerit, dirissimam in me calumniam evomendi. *Corrupta hac doctrina*, inquit, *luculenter innuit, sicut sibi proficuum fuit Heidelbergæ agere Calvinistam, ita in Svecia sub specie pietatis Lutheranum ficte profitetur*. Male pereas, infame caput; ita ambiguum est, utrum oratio tua sit vitiosior, an calumnia detestabilior. Ego Heidelbergæ Calvinistam egi? Atqui impudentiam hujus mendacii norunt non solum omnes ejus urbis incolæ; sed & maximus numerus egregiæ juventutis ex omnibus partibus Germaniæ, ac inprimis Illustres, nobiles, ac præstantissimi juvenes, ex Svecica natione, qui per septennium, quo ego professoris ibi munere fungebar, magno numero Heidelbergæ degebant; quorum aliqui contubernio ac mensa, plurimi informatione mea utebantur. Neque vero is est locus Heidelberga, ut ulla quempiam causa subigat hypocritam agere, suamque religionem dissimulare. Imo ultro irrideretur, & pro vanissimo homine haberetur, qui simulationem reformatæ religionis ad fortunas suas ibi stabiliendas aut augendas adhibere institueret. Extruxerant sibi cives nostræ religioni addicti novam ibi ædem sacram, cui primum lapidem ipse SERENISSIMUS PRINCEPS ELECTOR sua manu posuerat. Hic pari nos libertate nostram religionem exercebamus, atque reliqui suam. Nisi quod hoc vehementer conscientias nostras angeret, quod sonitu Calvinianarum campanarum ad nostra sacra evocatemur. De cætero pari gratia cum aliis apud Optimum & Sapientissimum Principem florebamus, cui citra discrimen religionis acceptus erat, quisquis recte faceret. Id tamen non abnuerim, me aliosque Lutheranos cum Reformatis amice & jucunde conversatos fuisse. Nullæ in congressibus nostris fervidæ disceptationes super religione audiebantur; non maledictis nos & conviciis eo nomine infectabamur; non invicem nos diaboli filios in contestationem Christianæ caritatis salutabamus. Tali modo me Heidelbergæ vixisse nec cæteros pœnituit, & meipsum nunquam pœnitebit. Et vero valde dubito, an major laus illi debeatur, qui obtentu singularis cujusdam zeli ejusmodi turbas dat, ut ni patria sua profugiat, vita sub carnifice sit ipsi ponenda; aut qui moribus est ita tetris, ut ubicunque pedem posuerit, rixas Furiæ alicujus ad instar ferat, societatemque, in quam malo sidere conjectus est, continuis turbis exercitam teneat. Quod superest ego uti

in

in religione Lutherana natus educatusque sum; ita eandem & Heidelbergæ, & in Svecia non *ficte*, sed sincere & ex animo profiteor, & ad vitæ finem profitebor. Fictam pietatem illi occine, mi Asinii Tenebrio, qui schema Pharasaicum præ se ferunt, qui irreprehensibiles sese undiquaque crepant, qui precum suarum horam æris campani pulsu divulgant; & interea pectus ambitione, superbia, contumacia, invidia, aliorumque horridorum affectuum sentina turgidum gerunt, quæ quotidie intolerabilem mephitim cum bonorum omnium detestatione eructat. Sed & ita hactenus SERENISSIMI AC POTENTISSIMI REGIS SVECIÆ gratia, ac gloriosissimæ nationis Sveciæ favor mihi alluxit, & in posterum quoque de se sperare jubet, ut non opus futurum mihi sit *in Muschovia benigniorem fortunæ auram* captare; in cujus extremas partes potius auctor famosi Indicis deportari meretur, ut cum zobellis & martibus bellum ibi gerat, in præmium bellorum, quæ nullos sane habitura triumphos gerit. Cæterum infra pluribus exponam, quo fine hocce mendacium contra propriam, si quam habet, conscientiam finxerit *niger ille calumniator, nigræ scholæ primipilus, nigri magistri niger discipulus, nigræ scholæ tiro niger, calumniatorum omnium antesignanus, vel potius orci aut inferni monstrum, monstrorum omnium teterrimum*, quo elogio luculento sane id genus homines mactat Generosissimus atque Reverendissimus Dominus, Dominus PETRUS VVINSTRUPIUS, Dominus Aulæ Lundensis & VVerpingæ, Theol. Doctor, Episcopus Scaniæ, Academiæ Carolinæ Procancellarius, Consistorii Ecclesiastici Præses, undiquaque eminentissimus &c. &c. Poeta & Orator sine æmulo, cum multis aliis nominibus, tum inprimis vasto opere Pandectarum sacrorum propriis sumptibus & citra ullam lucri spem editorum de Ecclesia meritissimus, in elegantissima sua *Oratione Synodica de Calumniis & Calumniatoribus* anno 1667. habita: cujus alteram editionem nonnullis annotationibus auctiorem libenter adornarem, si pace Auctoris fieri posset; quia pleraque ibi contenta ad præsens hocce negotium levi facta immutatione applicari apta sunt.

§. VII. CIRCA secundum articulum Indicis prius sententiam nostram, prout libro nostro exprimitur, perspicue declarabimus. In *capite* igitur *I. Lib. II.* docetur, quod hominis quidem naturæ non congruat, ut vivat exlex; Deum autem supra leges positum, bruta infra leges abjecta. In Deum porro §. 3. omnimodam, & omnis defectus ac impedimenti nesciam libertatem cadere asseritur; quæ & ipsa cum omnipotentia est conjuncta. Unde quod Deus quædam non agit, v. g. quod non plures Lunas circa terram, uti circa Jovem & Saturnum creavit, aut quod non omnia semper agit, v. g. quod quotidie nova corpora mundana, aut novas species non creat; id non est ex defectu libertatis, sed ex proprio beneplacito. Hanc enim solam rationem circa similes quæstiones reddere simplicius, & in majestatem divinam reverentius duco, quam subtilia commenta curiose adornare, quibus omnipotentia divina in ordinem redigitur. Quod autem Deus quædam non posse agere dicitur, v. g. mentiri, aut promissa sua destituere; id non provenit ex aliquo impedimento extrinsecus accedente, naturali aut morali, id est, illud non ideo non posse dicendus est, quod ens aliquod extra Deum constitutum ipsius facultatem agendi vinculo quopiam constringat; sicuti qui homo vinculis & compedibus oneratur, ei facultas quoquo versus sese movendi adimitur, aut quod ab ente aliquo extra ipsum constituto obligatio quædam ei sit injuncta, cujus vi a certo actionum genere abstinere sit eidem necessum. Nam qui naturale vinculum alteri injicit, robustior, aut dexterior & astutior est illo, cui vinculum injicitur. Qui autem morale impedimentum agendi alteri afferre potest, superior est illo, cui id impedimentum affertur. Ergo alterutrum horum asserere, ponit aliquid Deo potentius, aut superius, ipsamque adeo omnipotentiam & summam Dei majestatem destruit. Imo ex Deo facit non Deum. Qui enim non est summus, Deus non est. Add. Lib. I. c. 6. §. 4. 8. Quæ cum ita sint, nil aliud relinquitur, quam ut dicamus, ex proprio beneplacito Dei provenire, quod is quædam agere non posse dicatur; *quod beneplacitum ad magnitudinem & præstantiam ipsis attemperatum concipimus*. Quæ verba Asinius Tenebrio omisit, vel quod ea non caperet, vel quod per ipsa ansam calumniandi sibi

præripi animadverteret. Scilicet quando mortales de Deo loquimur, non solum id reverenter faciendum, & citra omnem petulantem curiositatem, ac dictatoriam definiendi insolentiam; sed etiam locutiones, quas a rebus humanis commodato velut sumptas, & ad modulum rerum humanarum primitus formatas Deo applicamus, ab omni velut imperfectione depurare debemus, ne Deum angustiis, queis humana natura circumscripta est, includere velle videamur. Inde quando de homine sermo est, solemus ejus voluntatem, potentiam, & agendi necessitatem seu obligationem sæpe sibi invicem opponere. Sic sæpe dicimus; homo vult aliquid supra vires seu potentiam suam positum; vult quod est contra ipsius obligationem; agit quod est contra eandem. Idque ideo, quia in facultatibus hominis non est ejusmodi perfecta unio, ut omnes semper amice conspirent; sed illæ sæpissime in diversa abire, sibique invicem repugnare deprehenduntur. Ast in attributis divinis, quæ ad analogiam facultatum in homine utcunque solemus concipere, perfectissima unio & velut conspiratio est intelligenda; sic ut voluntas Dei ejusdem magnitudini, præstantiæ, justitiæ, sanctitati, bonitati nunquam repugnare possit, & consequenter voluntas Dei nunquam ejusdem bonitati, sanctitati aut justitiæ sit opponenda. Sic quando dicimus, Deus non potest mentiri, quia non vult; non hic est sensus, quasi Deus mentiri quidem posset, modo vellet, aut quasi hoc agendi objectum ab ipsius magnitudine non abhorreret, modo voluntas versus illud se moveret; (sicuti hominibus sæpe naturalis facultas peccatum aliquod patrandi adest, in quod tamen voluntas ipsorum hic & nunc non fertur;) sed quia voluntas Dei nunquam ejus magnitudini & perfectioni adversatur. Sic ut ista assertio plane conspiret cum hac thesi: Deus non potest fidem fallere, aut mentiri, quia hoc repugnat ejus veracitati & justitiæ. Eodem inquam redeunt hæ duæ assertiones; quando Deo applicantur: quæ tamen si de hominibus enunciarentur, diversæ sunt, & aliquando una earum falsa. Perinde inquam est, sive dicam: mentiri repugnat justitiæ Dei essentiali; sive dicam, idem repugnat ejus voluntati, quæ ad magnitudinem & præstantiam ipsius attemperata concipitur. Ubi autem de libertate Dei sermo est, convenientius meo quidem judicio ejusdem perfectioni exprimendæ videtur, voluntatem, qualis in perfectissimum ens cadere potest, velut principium ipsius actionum assignare, quam justitiam: quod hoc vocabulum simplicioribus facile insinuare possit, quasi in Deo existeret obligatio extrinsecus accedens, quæ prohiberet certas ipsum obire actiones, abs quibus alias, ipsius natura & voluntas per se non abhorreret. Ex quibus ita explicatis ejusmodi resultat interpretatio tralatitii illius; *Deus sibi ipse est lex*: hominum quidem voluntas legibus est circumscribenda, ne ad ea patranda aberret, quæ ipsis indigna sunt. Enimvero Deo lege aliqua extrinsecus accedente opus non est, sed voluntas ejus ita sancta, ita perfecta est, ut in omnibus exactissime, prout divina magnitudine & perfectione dignum est, sese velut moveat, non secus ac si exquisitissima quadam lege regeretur. De cætero manifestum est, siquidem istud dicterium proprie accipiatur; inde secuturum maximum hocce absurdum; Deum seipso esse superiorem, cum lex decretum superioris sit. Conferamus cum hisce articulum II. Indicis: *Deum, eo quod agens liberrimum est, naturæ suæ legibus ita non teneri docet, ut hoc vel illud (intellige peccata) agere non possit, affirmatque omnia illa, quæ non agere posse dicitur, non per naturale impedimentum, sed ex placito vel voluntate non agere, legemque; sibi ipsi non nisi ex placito esse*, p. 133. §. 3. *Quod autem* & p. 166. §. 6. *sicut & valde ἀκύρως. ibid. Sed nec citra animadversionem &c.* Hunc articulum si considero, sane mediocris mihi videtur fraus diaboli, quando in allegando Scripturæ dicto unum & alterum vocabulum insidiose reticebat; ita ut si comparetur cum detorsionibus hic adhibitis, vix pro specimine primæ laureæ in facultate calumniandi haberi queat. Enim vero Asinius Tenebrio Licentiatum & Doctorem se in eadem facultate jam exhibet, ad cujus pedes tiro ille adhuc puto diabolus tanquam discipulus sedere, & biennium suum absolvere debebat, si cum honore velit in ea facultate locum obtinere, abs qua ipsi nomen est inditum. Primo enim hæc verba, *Deum legibus suis non ita teneri, ut peccata agere non possit*, a deterrimo sycophanta ita sunt concepta, ac si do-

docerem: Deum per leges suæ naturæ non impediri, quo minus peccare possit, adeoque Deum revera posse peccare. Quæ blasphemia tantum a verbis & mente mea abest, quantus ad ætherium cœli suspectus Olympum. Neque dictis locis, neque alibi in meo libro hæc extat thesis: *Deus naturæ suæ legibus ita non tenetur, ut hoc vel illud* (nempe peccata) *agere non possit*. Sed hæc sunt mea verba: *Quod Deus quædam non posse agere dicitur, est ex proprio placito, quod mortales ad magnitudinem & præstantiam ipsius attemperatum concipimus*. Sed nec illa mea est thesis: OMNIA *illa, quæ non agere posse dicitur, non per naturale impedimentum, sed ex placito vel voluntate non agere*. Verum ita se habent verba mea; *Quod Deus* QUÆDAM *non posse agere dicitur, id non provenit ex aliquo impedimento extrinsecus accedente naturali aut morali*. Quid discriminis inter hasce theses intercedat, cæcus sit qui non videat. Quod si autem aliquis quærat, quare ego thesin meam particularem posuerim: causa est, quia cætera peccata, quæ in homines cedunt, quæque nos animo concipere possumus, ideo in Deum non cadunt, partim quia illa exercentur actu aliquo corporeo, Dei autem essentia est spiritualis: partim quia patrantur adversus superiorem, Deus autem superiorem non habet; adeoque quia objectum ejusmodi actionum in Deo citra contradictionem fingi non potest. Et sic Deus peccare non potest, quia quædam peccata sanctissimæ, justissimæ, & perfectissimæ ejus voluntati adversantur, reliqua contradictionem involvunt. Denique nec hæc thesis uspiam in libro meo extat: *Deum sibi ipsi legem non nisi ex placito esse*. Quæ & ipsa tam absurda, nulloque plane sensu est, ut non nisi in cerebro Asinii Tenebrionis nasci potuerit. Neque vero consequitur; si homo legibus naturæ tenetur, Deum quoque suæ naturæ legibus teneri. Nam quod homini dictamina rectæ rationis leges sint, causa est, quia Creator O. M. homini præcepta sua per ista insinuat, sic ut iisdem imperium Dei vim legum tribuat; uti ostendimus *lib. II. c. 3. §. 20.* Sed si vel maxime essentiam divinam ad modulum nostræ rationis vellemus exigere, quod nempe & ipse, quando actionem aliquam est suscepturus, velut reflexionem faciat super essentia & attributis suis, an hæc eandem deceat, vel non: tamen illud ipsum, quod ita concipitur, velut dictamen, lex proprie dicta vocari nequit, utpote quæ necessario a superiore proficisci debet. Nec ad rem faciunt, quæ Asinius deinceps blaterat; (*Ex quo posteriori loco* nempe p. 166. §. 6. ubi dixi, intolerabile esse homuncionem oggannire suo Creatori, Deus *debet necessario* aliquid facere) *intelligitur fundamentum erroris esse, quod existimat, legibus naturæ adstrictum esse, majestati omnipotentiæ incongruum esse, cum tantum quidem absit, ut vel omnipotentiæ vel beatitudini divinæ hoc quidquam deroget, ut etiam perfectionem & immutabilitatem Dei quam maxime confirmet*. Equidem majestatem terreni alicujus Principis non dedecet, legibus, queis alias per fastigium suum exemptus videri poterat, ultro se subjectum profiteri: quia omne regnum humanum sub graviore regno est. Ast hoc utique majestati divinæ derogat, legibus proprie dictis obnoxium esse: quia si Deus legibus proprie dictis tenetur, habet superiorem: si superiorem habet, Deus non est. Claudit demum sycophanta hunc articulum: *Sequitur autem Pufendorfius in errore hoc Zwinglianos, qui etiam legibus Numen non teneri ideo docent, quia libere cum creaturis agere licet*. Atqui ego nequaquam assertionem meam ex eo fundamento deduxi, quia Deo libere cum creaturis agere licet. Deinde etsi mihi jam non vacat inquirere, quid illi, quos iste Zwinglianos vocat, super jure Dei in creaturas statuant: hoc tamen mihi persuadeo: neminem eorum tam stupidum esse, ut ita ratiocinetur: *Numen legibus non teneri, quia libere cum creaturis agere licet*. Cum potius inverso ordine dicendum fuerat: ideo Numini libere cum creaturis agere licere, quia legibus non tenetur. Cæterum non obscurum est, quo fine nequam calumniator isthanc clausulam addiderit. Vult quippe aliis persuadere, me errore isto, tantopere a nostratibus exagitato; teneri, quasi Deus citra ullam velut reflexionem magnam partem hominum ad æternos inferni cruciatus condiderit. Abs quo dogmate tantopere abhorret mea mens, ut illud manifestam in se contradictionem involvere judicem; ex absoluto placito aliquem ad æternas pœnas damnare. Quia omnis pœna justa demeritum præsupponit, nec bonum dixeris

ris creatorem, si hoc fine creat, ut creaturæ infinities pejus sit, quam si creata non fuisset.

§. VIII. Articulus III. paucis verbis expediri potest. *Quando p. 133. docet, ex placito vel voluntate, non autem ex naturali vel essentiali impedimento provenire, quod Deus quædam agere non posse dicatur; voluntatem atique & essentiam Dei non unum idemque, sed distincta esse cum Vorstio T. de Deo docet*. Hic verba mea mutilata adduci apparet; quæ ita sese dicto loco habent: quod Deus quædam non posse agere dicitur, id non provenit ex aliquo impedimento *extrinsecus accedente naturali aut morali*, sed ex proprio placito, quod mortales ad magnitudinem & præstantiam ipsius attemperatum concipimus. Ubi manifestum est, furciferum omittere verba hæc, *extrinsecus accedente*, & pro *morali* substituere *essentiali*, quasi inter duo hæc nihil interesset. Et res ipsa loquitur, me voluntatem Dei opponere coactioni validioris, & imperio superioris; nequaquam autem vel essentiæ, vel sanctitati, bonitati, aut justitiæ divinæ. Eat igitur, & alium quærat, quem cum Vorstio hic consensisse metiatur.

§. IX. Circa articulum IV. prius nostra sententia liquido erit repræsentanda, ut eo clarius omnibus apparere queat, qua fide in meo libro Asinius Tenebrio sit versatus. Verba mea hæc sunt, p. 134. *Hinc & quando Deo tribuitur justitia, non illa est intelligenda respicere aliquam obligationem, aut jus in altero, sicut justitia humana id infert. Sed quia talem agendi modum perfectissimæ suæ naturæ congruere ipse operibus & per revelationem ostendit: inde eidem mortales id vocabulum applicamus, quo, quæ recte a nobis adversus alios aguntur, exprimimus*. Adstruitur eo loco hæc thesis, quod libertas Dei nullis legibus proprie dictis circumscribatur. Objici hic poterat, Deum utique esse justum. Jam autem justitiam tam personæ, quam actionis involvere respectum ad legem; ad quod reponitur; justitiam Dei, & justitiam humanam disparis esse indolis. Nam justitia humana respicit obligationem, quæ legem & superiorem ponit: jus autem, si perfectum sit, notat facultatem alterum cogendi ad præstandum vi propria, aut actione in foro intentata; aut ubi imperfectum sit, saltem probabilem rationem super alterius inhumanitate conquerendi. Atqui quæ Deus agit, haud quidquam ex obligatione aliqua, aut dictante lege agit, quia Deo superior non datur; & nemo jus adversus Deum validurum jactare potest. Quis enim vel vi adversus Deum contendet, vel in quo foro actionem adversus eundem instituat, vel qua fronte creatura super inhumanitate creatoris expostulabit? Quia autem Deus constantissime sua promissa servat, & supremi legum latoris & assertoris, atque judicis munere incorrupte fungitur; idque quia hic agendi modus cum perfectissima ipsius natura congruit, quicum & voluntas ejusdem perpetuo conspirat: inde istud attributum divinum solet exprimi vocabulo justitiæ, quia & justitiæ humanæ non postrema pars est promissa servare, & jus ἀπροσωποληπτως dicere. Sic & p. 166. §. 6. & p. 177. §. 12. nihil aliud inculcamus, quam justitiam Dei, & justitiam hominum non eodem modulo esse metiendam. Nam justitia commutativa & distributiva magnam humanæ justitiæ partem absolvit. Atqui justitia distributiva versatur circa contractum societatis: commutativa circa pacta reciproca de rebus & actionibus in commercium venientibus Vid. Lib. I. c. VII. §. 9. 10. Quis vero mortalium cum Deo contractum inivit societatis circa habendum pro rata parte lucrum & damnum? Quis Deo quid vendidit, quis ab eo quid emit? quis pecuniam ipsi credidit. Vid. *Psalm. L.* 10. 11. 12. *Roman. XI.* 35. Add. quoque p. 164. 165. Audiamus jam Asininum Tenebrionem, qui hic utique dat sine mente sonum. Bellua visa loqui, rudere visus homo. Et sane monstri similis est in eodem animali astutia plusquam diabolica, & stupor sesquiasininus tam mire invicem mixtus & confusus. *Statuit*, inquit, *Justitiam ad Deum propter similitudinem saltem, tatem nempe agendi modum, qualis est in hominibus; ad Deum applicari, Deoque κυρίως imo etiam minus Deo quam hominibus competere* p. 134. *Hinc & quando &c. inter homines sanctum*. p. 166. §. 6. p. 177. §. 13. *Istis locis &c.* Hic patet, priora verba mutilate esse adducta, & prout hic ponuntur, nullum plane exprimere sensum. Per horribilem quoque calumniam affingitur mihi, quod ego scripserim, *Deo justitiam κυρίως competere*: quod dictum

nullibi

nullibi in meo libro extat. Ego doceo, Deum eminentissime esse justum in servandis promissis, & exercendo velut munere judiciario: alios actus justitiæ humanæ in Deum propter perfectissimam ejus naturam non cadere. An qui ita de justitia Dei docet, ἀκύρως seu improprie, Deum esse justum docet? Par mendacium est, quod addit, me statuere, *justitiam minus Deo quam hominibus competere*. Ubi ista verba in libro meo legisti, furcifer? An, si dicam, in Deum non cadit justitia, quæ contractus onerosos regit, quippe qui inventi sunt ad sublevandam indigentiam humanam; ideo dico, Deo minus competere justitiam, quam hominibus? Perinde ac si velles inferre: Dei scientia non paratur per discursus humano ratiocinio similes, a notioribus ad ignotiora procedendo; igitur Deo scientia minus quam hominibus competit. Ex quibus omnibus constat, nihil meam sententiam commune habere cum Socinianorum commentis, quos passim nebulo in famoso suo libello ad fucum simplicioribus faciendum, velut illi mecum conspirarent, adducit.

§. X. Articulus V. inauditam novitatem continet. *Deum non principaliter propter essentiam, sed propter potestatem, voluntatem & beneficia coli*. Ubi miseret me Brochmanni, & aliorum, qui hactenus orthodoxi crediti, nunc ab Asinio Tenebrione in Socinianorum classem compinguntur. Ita enim ille *Artic. de Prædestinat. cap. 3. quæst. 7. Omne jus, quod Deus sibi vindicat in creaturas veluti æquitate temperatum est, ita nititur aliquo Dei in creaturas beneficio. Si enim quidquam in rerum natura esset, quod per actionem nullam divinam esset, id, quod est, nullo certe jure illud Deo subditum dici posset, eo quod a Deo non dependeret, ac ea propter sui juris esset*. Et sane ita clare a me ea res d. p. 91. 92. est exposita, ut non nisi asinus eam non capere, non nisi sycophantarum princeps calumniari queat. Exponitur ibi, utrum hæc sola ratio sufficiat imperio in alterum sibi arrogando, quod quis natura præstantiore, quam alter, sit præditus? id quod a nobis negatur, quia præstantior gradus essentiæ per se non involvit necessario, dependentiam minus præstantis gradus. Additur, etsi impia sit Epicuræorum thesis, Deos felicitati suæ immersos, humana non curare, probandam tamen eorum ratiocinationem, illa thesi posita religionem inanem fore. Nobilitatem enim essentiæ admirationem excitare posse, cultum non posse. Cultus enim divini præcipuæ partes sunt ex religione naturali, Deum diligere, timere, in eum sperare, eidem parere. Ast quomodo diligere eum possumus, qui nihil boni nobis fecit; aut qui nullo modo ad nos quid spectat? quomodo timere, qui nihil acerbi nobis inferre vult, aut potest, quomodo in eum sperare, qui nulla nostri cura tangitur? quomodo ei obsequi, qui regimen in nos nullum exercet? Sed res tam clara est, ut putidum sit, verbum amplius addere. Et qui contrarium asserunt, horrendis sese absurditatibus involvunt. Statuendum quippe illis est; Deum propter solam essentiæ suæ præstantiam debere coli etiam ab illis, qui ab eodem dependent. Atqui isti, quos citra ullum a Deo acceptum beneficium sola ejus essentiæ nobilitas ad cultum obligare dicitur, erunt Deo vel æquales, vel inæquales. Si æquales, sequetur, plures esse Deos, æquales & invicem independentes: sequetur, cultum ab æquali in æqualem proficisci posse; cum tamen omnis cultus involvat agnitionem eminentiæ in eo, qui colitur. Sin inæquales, sequetur: Deum non esse conditorem omnium substantiarum; & existere aliquid in hoc universo non summum, quod tamen a Deo non dependeat; darique entia finita, quæ vel ab alio quopiam Deo præter eum, qui est creator cœli & terræ, sint condita, vel a seipsis originem suam duxerint. Quæ sunt theoremata digna Asinii Tenebrionis theologia, abs cujus singulari ingenio orbis eruditus curiosissimum jam opus expectare incipit, *Systema Theologiæ eorum hominum, quorum Deus non est creator*. Sed nec citra animadversionem transmittendum est, quod vocabulum *voluntatis* thesi suæ inserit. Neque enim in meo libro dicto loco aliquid de voluntate extat; & nullum sensum hæc propositio habet. *Deus est colendus propter voluntatem*. Solennis tamen hæc ipsi ars est, verba mea suis assumentis interpolare, ut demum thesis calumniæ capax procudi queat. Velim quoque considerari ea verba, quæ in Indice sequuntur: *Idque primum implicite his verbis p. 79. Adeoque legibus obeditur non prin-*

cipa-

cipaliter propter rem ipsam, *sed propter voluntatem præcipientis*. Jubeo, ut omnes aciem mentis suæ intendant, an possint capere hanc consequentiam: legibus non principaliter propter rem ipsam, sed propter voluntatem præcipientis obeditur; Ergo Deus est colendus non principaliter propter essentiam, sed propter beneficia.

§. XI. SEQUUNTUR *errores circa hominum in statu integritatis*, qui in Asinii Tenebrionis male temperato cerebro sunt enati. Quos ultro evanescere deprehendet, qui consideraverit, mihi propositum fuisse, disciplinam juris naturæ & gentium non ad mores unius aut alterius populi, aut ad genium certæ religionis accommodare; sed ita universaliter eam concipere, ut sit ad captum quarumcunque gentium, quamcunque religionem foveant, modo locum aliquem sanæ rationi apud se relinquant. Quæ causa etiam fuit, ut ejusmodi fundamenta & principia forent assumenda & constituenda, quæ apud omnes populos citra ullum religionis discrimen admitterentur, aut saltem ad quæ admittenda isti ope solius rationis naturalis adigi possent. Nisi enim in principio conveniamus, frustra omnis opera circa persuadendas alicui conclusiones impenditur. Atque hoc ipsum satis clare professus sum in præfatione ad Lectorem circa finem hisce verbis: *Cum hæc disciplina non solos Christianos, sed universum mortalium genus spectat, tale sanæ principium constituere convenientius fuerit, quod nemo, modo rationis sit compos, abnuere queat*. Inde quando nobis de statu hominum naturali sermo est, id est, quando consideramus, qualis futura esset hominum vita, si nihil auxilii, nihil communicationis ab aliis hominibus accederet; fingimus nobis animo conditionem alicujus hominis solitarii, undecunque in hanc terram ab omni humano cultu vacuam projecti; ut eo clarius constet, quantum auxilii & solatii homini ab alio homine accedat. Nequaquam autem loquimur de statu Adami, quem Scriptura sacra nobis felicissimum describit, de quo hisce quidem temporibus liquido constare non potest, nisi ex sacris literis: postquam quæ super eodem traditio in genere humano primis seculis viguisse videtur, lapsu temporum apud plurimos plane exolevit, apud reliquos tenuia quædam, multisque fabulis admixtis confusa vestigia reliquit. Ex quibus patet, inter ea, quæ Sociniani de statu Adami tradunt, & inter ea, quæ nos super conditione cujuspiam plane solitarii meditamur, tantum interesse, quantum verus homo a fictitio distat. His præmissis excutiamus articulum VI. *Docet illum statum, in quo homo absque ulla cura vel ope ab alio homine accedente consideratur, longe miserrimum esse*; *ne illo quidem excepto, in quo homo justa statura ac robore præditus fuit, quam primum exsistere cœpisset, hoc est, statum Adami ante Evam creatam*. p. 140. §. 2. Conferamus cum hisce nostra verba, & desinemus mirari, quare ex eodem flore apis mel, aranea venenum trahat. *Per statum hominis naturalem intelligimus hic illam conditionem; in qua homo per ipsam nativitatem constitutus* CONCIPITUR, *prout* ABSTRACTA INTELLIGUNTUR *inventa atque instituta humana, quibus aliam velut faciem vita mortalium induit*. Hunc statum ita conceptum & abstrahendo intellectum dicimus miserrimum fuisse futurum. *Si igitur* CONCIPIAMUS, (sunt verba nostra dicto loco) *hominem in hunc mundum projectum*, si, inquam, fingamus nobis aliquem hominem undecunque demum in hunc mundum delapsum, & non præditum pluribus dotibus, quam prout nunc homines nascuntur, non autem Adamum a Deo in Paradiso collocatum, ubi vestibus non erat opus, & ubi delicatissimos cibos arbores ultro velut porrigebant: Si inquam fictum istum nostrum hominem concipiamus *citra illam curam opemque ab alio homine accedentem, & prout plurimæ partes naturæ rerum nondum per industriam humanam ad usum hominis erant excultæ ac dispositæ*; tunc de ejusdem statu pronunciamus, eum fore *miserrimum*. Idque non solum, si ponamus istum hominem esse infantem, cui sine dubio pereundum fuerit; sed etiam *si ponamus eum vel maxime jam justa præditum statura ac robore, quum primum*, ita nempe in mundum projectus *exsistere cœpisset*. Id si Asinius Tenebrio capere non potest, age, exuamus eum omnibus vestibus, adimamus ei omnia instrumenta, cibi potusque nihil relinquamus, & in desertam aliquam, ac ab omni humano cultu vacuam insulam deportemus, ibique solum destituamus. Ni intra annum

fassus

fassus fuerit, a se miseram ibi vitam trahi, tunc ego bonum & doctum virum eum fatebor. Et tamen Asinius multarum in ea solitudine rerum notitiam habebit, quæ isti, quem fingimus, homini deest: Vid. quæ de Petro Scarano tradit Ynea Garcilassus de Vega Comment. Regii L. I. c. 8. Ex hisce omnibus manifestum est, quomodo fœdissimus sycophanta verba mea in talem sensum detorserit, de quo mihi nunquam in mentem venerat. Cum enim hæc sit mea thesis: si fingatur homo solitarius in mundum incultum projectus, etiamsi ponatur jam justa statura & robore esse, cum tali modo exsistere cœpisset, ejus status erit miserrimus; ex hac talem ille concinnat propositionem: status illius hominis, qui justa statura erat præditus, quam primum exsistere cœpisset, erat longe miserrimus. Quæ profecto major est transmutatio, quam cum ex asino fit Doctor.

§. XII. Quantum articulo VII. sit ponendum pretium, patebit, si sententiam meam declaravero. Postquam igitur d. p. 140. ostenderam, statum hominis alicujus solitarii in mundo inculto destituti fore miserrimum, inde ulterius infero; si aliquis sacrarum literarum cognitione carens & solo naturali lumine subnixus consideraverit mortalium primævam indigentiam & imbecillitatem, quam debiles sint, quam indigi omnium rerum, ubi nascuntur; cum is utique rationis ductu colligere possit, aliquando genus humanum initium cepisse; non aliter sibi persuadere potest, quam peculiarem curam Numinis circa primam hominum stirpem intervenisse, quousque ipsi usu & meditatione, ac conjunctis inter se operis necessitatibus suis prospicere didicissent. Atque hoc ipsum etiam auctoritate sacrarum literarum confirmatur. Postquam enim Adamus in eam conditionem fuerat redactus, in qua jam genus humanum est constitutum, (nam hanc conditionem semper præsupponimus, quando ex solo rationis lumine disserimus, cui status hominis in Paradiso est incognitus,) sane legitur, Deum ipsi confecisse vestimenta ex pellibus. Ac dum ad agrum colendum eundem ablegat, quis dubitaverit, quin Deus docuerit ipsum naturam feminum, tempora sementis, quo modo, quibusque instrumentis terra semini accipiendo præparanda foret. Quarum rerum scientiam utique ex Paradiso efferre non poterat, ubi hortus ultro ad victum necessaria proferebat. Et si propria demum meditatione & experientia hoc debuisset addiscere, dudum fame fuerat pereundum. Igitur in malam crucem abeat jam cum suo articulo Asinius Tenebrio: *Docet, primum ac recentem orbis incolam, hoc est, Adamum, servari non potuisse, nisi Deus ipsum necessaria etiam vitæ media adhibere peculiariter docuisset*. p. 140. §. 2. *Inde licet de originibus &c.* Nam de conditione Adami in paradiso plane mihi sermo non fuit.

§. XIII. In articulo VIII. repræsentatur horridum quodpiam somnium cerebri gravi intemperie laborantis, quo ex varie velut discerptis ac mixtis speciebus male cohærens imago deformatur. *Quod homo prout ex creatione physice perfectus extra societatem exsistit, sine lege, ordine & decore reluctantem habuerit voluntatem, brutisque ipsis inferior ac pravior fuerit, quæ causa, quamobrem lex illi superaddita sit. Hoc sibi vult pag.* 3. *Nobis illud* §. 3. *Exinde* p. 4. §. 4. p. 136. §. 5. & 6. p. 138. §. 8. Vah mi Asini Tenebrio, quam multi ruditatem & malitiam tuam ignorare poterant, ni male consulta mens, pœnæque suæ imminens, ad Indicem Novitatum compilandum te stimulasset. Nunc quia hac potissimum via inclarescere voluisti, age efficiam, ut voti tui compos fias. Cum igitur Asinio librum meum legenti somnus obrepsisset, visus est sibi videre speciem hominis primitus quantum ad substantiam suam creati perfecti, qui tamen foret exlex plane, & horridus, pravisque cupidinibus scatens, sic ut brutis miserior & pravior exsisteret; donec ea conditio hominis Deo displiceret, qui ad ipsam dispellendam legem ei superaddidit. Credo ad eundem modum, uti qui parietes ex rudi lapide extruxit, postea eorum asperitate offensus tectorio eosdem inducit. Mox cum somnus placide discussus esset, putavit se id in libro meo legisse. Atqui antequam tua somnia chartæ illineres, debueras denuo librum meum legere, ut constaret, num Morpheus forte tibi illuserit. Sane enim a me nusquam scriptum est, *hominem physice perfectum sine lege, ordine & decore unquam extitisse*. Contrarium a me docetur p. 6. & p. 312. 314. Nusquam a me scriptum fuit, *hominem ab ipsa creatione*

reluctantem rationi habuisse voluntatem, brutisque ipsis miseriorem ac praviorem fuisse. Contrarium potius insinuo p. 136. ubi rationes, quare exlex vita hominem non decuerit, petuntur ex conditione hominis *primigenia, aut post superveniente*. Quare primigeniæ hominis conditioni non convenerit vita exlex, exponitur dicto loco §. 5. Quare eadem non conveneri conditioni hominis post supervenienti, docetur dicto loco §. 6. 7. 8. Quando autem necessitatem legis ex conditione subjecti demonstratum eo, non statim suppono, subjectum illud aliquando a lege immune fuisse. Sicut verbi gratia, si dicam, congruum valde esse & utile homini pedes habere, ne tanquam vermis humi repere cogatur: non statim præsuppono, hominem aliquandiu pedibus caruisse, & deprehensa reptionis deformitate pedes ipsi superadditos. Quo sensu autem entia moralia rebus & motibus physicis superaddita dicantur, sequenti §. tradetur. Inde & apparet, quam ridiculum sit, quod addit: *Talia vero Socinianorum & Hobbesii principia secutus docet*; cum satis constet de illis, quæ Tenebrio hic comminiscitur, nemini mortalium unquam in mentem venisse.

§. XIV. Articulus IX. ita se habet: *Attributa vel Entia moralia originitus homini physice perfecto, superaddita saltem, non concreata esse*, p. 3. §. 3. & 4. Video isti homini parum cum entibus moralibus convenire; tentabo, an possim illum cum hisce in gratiam reducere. Quod si aliquis dicat, me operam ludere, dum asinum docere aggredior: excusabit me ille nescio quis ex Sanctis minorum gentium, qui anseribus concionatus memoratur. Trado igitur dicta p. 4. §. 4. modum originitus producendi entia moralia vocari *impositionem*; sicuti modus originarius producendi substantias physicas ex usu Theologorum vocatur creatio; licet Latini auctores vocabulum creationis productioni personarum moralium frequentissime adhibeant. Causa autem, quare impositionis vocabulum nobis hic potissimum arriserit, est, quia non solum illud a Philosophis in simili materia adhiberi cœpit; sed & quia magis appositum nondum dispicere potuimus. Cum enim entia moralia sint modi, seu si ita mavis, accidentia, quæ utique subjectum aliquod prærequirunt; & vero accidentia physica ipsam substantiam rerum physicam perficiant, alterent, aut alio modo disponant & afficiant, eamque velut ingrediantur; entia moralia contra rebus quoad substantiam physicam perfectis velut superaddita intelliguntur. Exemplum proponemus, ex quo illa impositio, in omni classe entium moralium, (quarum quatuor potissimum nos facimus, statum, moralem personam, quantitatem & qualitatem,) liquido perspici queat. Est igitur aliquis studiosus, Nicolaus Beckmannus, non quidem auream, sed plumbeam in literis, mediocritatem sectatus, qui ad munus aliquod involandum non parum sibi doctoris titulum profuturum sperat. Is abit in Galliam, pecuniam Professoribus offert. In cathedram ducitur; per sesqui horam silet & erubescit, quod disputationis inauguralis loco habetur. Post mitra imponitur, Doctor creatur, renunciatur, proclamatur, ab omnibus pro tali haberi & honorari jubetur. Hic, ne comœdiam actam credamus, repente ex omni entium moralium genere aliquid ipsi fuit superimpositum. In novum *statum* seu ordinem jam protruditur, in quo antea non erat. Nova quoque *persona* ipsi imponitur. Qui enim antea simpliciter Dominus Nicolaus erat, jam Dominus Doctor Nicolaus, & quidem Utriusque Juris factus est. Ex classe *quantitatem* moralium nova quoque existimatio ei superadditur. Qui enim antea frater ignorantiæ habebatur, jam ubi nomen Doctoris insonuit, a rusticis creditur herniam posse curare, aut putridos dentes extrahere, aut lumbricos intestinis elicere. Ex classe *qualitatum* moralium superadditur eidem novus titulus, ut Doctor audiat, qui Asinus est. Confertur potestas publice docendi, si vocationem nanciscatur; salarium eo nomine accipiendi, si detur; de Jure respondendi, si quis consulere ipsum velit. Denique obligatio ei injungitur, ut quando de Jure consulitur, in principia juris ne impingat. Tanta moles entium moralium imponitur & superadditur homini, qui jam physice erat perfectus, id est, qui corpus & animam, oculos & aures, manus & pedes, ventriculum & jecur habebat. *Superadditur*, dico; quia substantiam & qualitates ejus physicas per se entia moralia non afficiunt, aut alterant. Postquam enim Doctor renunciatus fuit, non fit longior aut crassior, nec accipit novum membrum corpo-

ris:

ris; si antea habuit caput acuminatum, illud non fit deinceps rotundum; non fit quoque vel pilo melior & doctior, non saltat elegantius, quam antea, non digladiatur dexterius, non levius ineptit. Ex accidenti tamen fieri potest, ut entia moralia occasionem præbeant qualitates physicas augendi aut depravandi. Nam quibusdam titulus incitamento est ad eruditionem parandam, ut fiant, quod audiunt; aliorum ruditas augetur, dum tituli inani sonitu adquiescunt. Nonnullis gravitas & modestia, aliis fastus & stolida jactantia accedit. Movet aures meus auditor, credo quod iam aliquid de entibus moralibus quasi per nebulam sibi cernere videatur. Et quia jam aliquod vestigium docilitatis in eo animadverto, scrupulum, qui ipsum urgere videtur, eidem adimam; num igitur nulla dantur entia moralia concreata? Quidni, mi Asini? Nam ego nusquam *superadditum* esse, & *concreatum* esse opposui, nec nostræ sententiæ repugnabit, qui aliqua entia moralia homini concreata, id est, in ipsa creatione superaddita dixerit. Imo & ego de statu naturali p. 6. & de obligationibus congenitis p. 312. trado. Quod autem substantia modo vel accidente, subjectum adjuncto, ut ut tempore simul, natura tamen prius sit, etiam tirones philosophiæ norunt. Sic ut nihil repugnet, statum aliquem aut obligationem homini esse concreatam aut congenitam; & tamen eidem physice perfecto velut superadditam concipi. Audiamus nunc, num & antehac entia moralia probe intellexerit Asinius Tenebrio. *Intelligit autem*, inquit, *per entia moralia illos etiam modos, (ut loqui amat,) quibus homo creatura esse debet, auctorem sui agnoscens, colensque, quibusque diversa plane a brutis ratione vitæ eidem exigenda est (hoc est, legem naturæ.) Sic enim entia moralia ipse explicat pag. 5. & 6. §. 6. & 7.* Tu qui in meum librum nefariam tibi censuram arrogabas, tantopere cœcutiebas, ut non animadverteres, me nusquam legem in genere, aut legem naturæ inter entia moralia referre. Equidem *normam actionum moralium* eam nuncupo Lib. I. c. 6. Ast ut norma cum normato ejusdem naturæ sit, necessarium non est. Ad ferream normam etiam lapides & ligna exiguntur. De cætero quid planius est meis verbis p. 6. §. 7. dum doceo, statum naturalem absolute consideratum vocari illam conditionem, in qua homo constitutus esse intelligitur, dum eximium præ aliis animantibus eum esse voluit Creator, id est, dum legi eum naturali obnoxium fecit, a qua bruta sunt immunia. Ex quo statu fluit, (id est, quia Deus hominem constituit in tali statu, in quo lex naturalis ipsi foret observanda, & ejusmodi dotibus ornavit, quibus bruta carent, consequitur,) quod homo debeat esse creatura auctorem sui agnoscens, colensque, & cui diversa plane ratione a brutis vita sit exigenda. Pergit Asinius: *Illud vero, nempe quod entia moralia originitus superaddita saltem, non autem concreata homini sint, quando docet, cum Papistis maxime facit. Et his enim Bellarminus cap. 6. de gratia primi hominis eundem in modum scribit. Creatio refertur ad naturam, indumentum virtutis ad superaddita dona. Et mox; Innocentia autem ad illius vestem non naturalem.* Atqui virtutes illæ, & innocentia primi hominis, de quibus inter nostrates, & Pontificios disceptatur, non sunt entia moralia. Imo ne ipsa quidem virtus moralis ens morale est, sed pertinet ad classem qualitatum physicarum; quod Asinio paradoxum videri non miror. Quod autem *Bellarminus* dona primi hominis vocat superaddita, & ego entia moralia homini superaddita doceo, exinde non magis ego cum isto conspiro, quam hæc consequentia est bona: calceus induitur, thorax induitur, ergo calceus est thorax. Subiungitur demum huic articulo emblema aliquod, non quidem Tribonianum, sed furciferianum. *Ut multa paucis exprimantur*, inquit, *si quis penitius inspexerit Pufendorfii opus, non diffitebitur, Pufendorfium non modo entia moralia, verum etiam totum ferme librum primum, tam obscure tractare, ut ipse vix intelligat, quid infirmis suis novitatibus sibi velit, nisi ut eas imprudenti juventuti sub terminis metaphysicis & fictitiis venales indigne exponat.* Ast mi nimium stolide furcifer, si referta paucis multa volebas exprimere, id debueras dicere; te & alios, qui Pufendorfii librum allatrarunt, fuisse asinos ad lyram. Et quis cogebat te tuosque complices omnino librum meum legere, aut ad eum carpendum provolare, si præ obscuritate ipsum non intelligebatis? Quod alias obscuritatem attinet, cum illa duplex sit, dictionis, & rerum: de illa

sane nemo queri potest, qui Latine novit. Hanc autem amoliri non semper est penes scriptores. Et quid asinis satis clarum esse possit? Quod si quæ in genere super entibus moralibus traduntur, obscuritate quadam videantur laborare, culpa fere penes philosophos est, qui vix levi brachio ista attigerunt. Ac decedet obscuritas, si ista usu trita fieri incipiant. Imo desinent & tibi entia moralia obscura videri, modo per aliquod tempus inter auditores meos assidere velis; qui te eo libentius in cœtu suo ferent, quod dum longas tuas aures subinde motitas, eadem opera muscas a vicinis sis depulsurus, aut lenem ventulum facturus.

§. XV. Articulus X. est. *Primos homines, prout in origine ac statu suo primævo se habuerunt, non tantum mortalium nomine appellat, sed tantam etiam illis imbecilitatem tribuit, ut sine peculiari cura servari non potuissent. Mortalitatis etiam causa genus humanum diversitate sexus, propagandique sese facultate creatum esse*, p. 140. §. 2. *Inde licet*, p. 750. Hujus articuli priori membro supra. §. 11. satisfactum fuit; ubi satis patet, nos primos homines in statu integritatis haud quidquam *mortalium* vocabulo insignire; cum de istis eo loco sermo non sit. In posteriore membro calumniator pro more suo verba mea fœde corrumpit, quæ p. 750. §. 2. ita se habent: *Postquam igitur morti obnoxium fuerat redditum genus humanum, ne aut nova semper stirps creando esset sufficienda, aut tam nobilis speciei duratio unius ævi spatio extingueretur, sapientissimus Creator prospexerat discrimine sexus, & naturali facultate indita commixtis corporibus sese propagandi*. Hic animadvertere debebat sycophanta, non frustra verbum plusquam perfecti temporis, *fuerat*, *prospexerat*, esse positum, ad significandum, genus humanum non ab initio fuisse morti obnoxium, sed postea ad eam conditionem devolutum: & in hunc eventum, quem Deus utique præviderat, velut provisionaliter diversitatem sexus, & facultatem se propagandi humano generi inditam eo quoque fine, ut idem morti obnoxium factum citra novam creationem durare posset. Idem alio modo efferri potest. Ab initio par hominum diverso sexu creatum fuit, ut stirpem ex se propagare possent morti non obnoxiam. Postquam homines morti fuerant obnoxii redditi, illa propagandi se facultas huic quoque fini inserviebat, ut non subinde novi homines essent a Deo immediate creandi, neve intra spatium unius ætatis genus humanum foret extinguendum. Eique rei sapientissimus Creator quasi eventualiter prospexerat per diversitatem sexus, quæ tam in statu integritatis, quam corruptionis usum haberet. Non credo esse, qui luculentiorem hic declarationem desideret.

§. XVI. Articulus XI. ex prioribus jugulatur. *Recentem & solitarium orbis incolam attonitum, hoc est, consternatum fuisse*, p. 140. §. 2. Quid tum? Ille recens orbis incola non est Adamus, sed quem fingimus, animoque concipimus in mundum undecunque projectum. Quem si ponamus ita repente solum in orbe inculto destitutum, quis negaverit subita rerum imagine confusum, & attonitum fuisse circumspecturum vastam mundi machinam, corporum cœlestium splendorem: nec non anxie meditaturum, quid sibi inter omnia ignota & nova agendum foret. Hoc si capere non potest Asinius Tenebrio, per me in Morboniam habeat.

§. XVII. Articulus XII. non firmiore, quam prior, stat talo. *Illud autem, quod primus homo extra societatem sine lege ordine ac decore miserrimus fuerit, probari illo posse dicto putat: Non est bonum, hominem esse solum. Præfat. fol. 3. fac. 1. Ceterum* &c. *Imprimis vero* p. 138. §. 8. *Igitur quod homo non miserrimam, &c.* Tædet me toties repetere, dicto loco, non esse mihi sermonem de Adamo in statu primævæ felicitatis. Sed quanto p. 36. §. 6. seqq. adduco rationes, quare homini non conveniat, ut vivat exlex, earum aliquas desumo *ex conditione naturæ humanæ post superveniente*, quæ verba extant, dicta *pag.* 136. *lin.* 9. 10. Inter has rationes p. 138. §. 8. adducitur quoque *hominis imbecillitas*, quæ miserrimum ab omni aliorum auxilio & societate destitutum effectura erat. Quem locum hisce verbis claudo: *Igitur quod homo*, ex conditione scilicet post superveniente, *non miserrimam vitam inter omnia animantia degit, a conjunctione sui similium habet*. Non est bonum, hominem esse solum, *non ad matrimonium dumtaxat, sed ad societatem cum aliis hominibus in universum pertinet*. Quis non videt, istam sententiam a nativa sua se-

fede & intentione ad aliam materiam transferri & applicari; qualis applicatio ne a facris quidem literis aliena eft. Sicuti fas mihi eft plerafque fententias Pfalmi LII. & CXX. ad conditionem meam, qua hic inter malevolorum quorundam calumnias per annum & amplius conflictatus fum, applicare. Quæ cum ita fint, plane præter rem Afinius Tenebrio tanto cum fupercilio hic febriculofam fuam philofophiam expromit. *Quafi vero,* inquit, *externa illa focialitatis felicitate deficiente naturalis etiam & effentialis hominis deficeret felicitas.* Quafi vero non ipfe Deus declaraffet, felicitatem primis hominis etiam in paradifo non futuram fuiffe omnibus numeris perfectam citra focietatem: *Quafi vero*, *inquam*, pergit coaxare rana, *bonis fortunæ deficientibus bona ftatim animi & corporis deficerent*. Quafi vero inquam, aliquis magnopere gavifurus fit animi & corporis fui bonis, ab omni humana ope in folitudine deftitutus. *Alicujus, non autem omnis humanæ felicitatis caufa eft focialitas; augmentum, non fundamentum.* Argute dictum, & fupra Afinii captum. Quafi vero ego alicubi afferuerim, omnis felicitatis humanæ caufam effe focialitatem. Nam non ftatim cujus abfentia me miferum reddit, ejus præfentia omnem mihi felicitatem conciliat. Si tua uxor in capillum tibi involat, mifer es: fi eadem blando tibi arridet vultu, non ideo albæ gallinæ filius es.

§. XVIII. SEQUITUR Locus *de homine in ftatu corruptionis*. Nam tanta fuit nebulonis iftius circa calumniam mihi inftruendam folicitudo, ut etiam quos ipfe fomniaverat errores, velut fub locos Theologicos redigeret, ad fucum fimplicioribus faciendum, quafi ego integrum fyftema novæ cujufdam & inauditæ Theologiæ procudere inftituiffem. Hic igitur primo occurrit articulus XIII. *Entia moralia eorumque effectus originitus etiam confiderata amitti, vel deleri pro lubitu poffe, fine ulla mutatione aut corruptione ejus rei, cujus antea fuerunt, pag. 4. §. 4. At per eadem*, p. 19. §. 23. Credit hic Afinius, hac affertione negari labem illam, quæ ex amiffa imagine Dei per lapfum in genere humano confecuta eft. Sed uno verbo illi fomnium hoc excutiam. Quæ per lapfum Adami amiffa funt, haudquidquam erant entia moralia, fed longe fublimioris indolis. Qui amiffo rationis ufu in delirium incidit, qui amiffa valetudine horridis morbis corripitur, qui amiffo vifu excæcatus eft; in eo haudquidquam ens aliquod morale periiffe aut mutatum effe dicimus. Quod fi tamen ftupor Afinii capere non poffit, vera entia moralia, eorumque effectus deleri poffe, nulla mutatione phyfica in re, cui erant fuperaddita, proveniente, feu ut ipfa rerum fubftantia phyfica haudquidquam immutetur; age afferamus exemplum, quod Afinius Tenebrio manibus palpare queat. Fingamus Afinium Tenebrionem, fi diis placet, profefforio munere fungi. Fingamus eundem ob quædam fcelera, puta, ob famofos libellos editos, munere dimoveri & infamem fieri. Quot hic entia moralia pereunt? Periit ipfi ftatus, in quo hactenus egit, periit perfona, quam geffit, periit obligatio ad legendum & difputandum; periit denique titulus, ut deinceps audire cogatur Dominus Exprofeffor. Et tandem ejufdem jam intra nebulonum claffem conjecti fubftantia phyfica nullam fentit mutationem. Statura ejus non contrahitur; crura priorem retinent longitudinem; ftolidum manet caput antiquo loco pofitum, manent aures, (nam præfupponimus illas per carnificem non abfcindi,) manet facies lurida & cicatricofa; manent qualitates phyficæ, manet eruditio, fi quam habuit, manet vox graculis æmula, manet libido faltandi; manet ars digladiandi, circumforaneis laniftis non concedens. I nunc Afini Tenebrio, & de entium moralium obfcuritate querelam move.

§. XIX. IN articulo XIV. extremum proponitur, quoufque aut brutalis ftupor, aut diriffima calumniandi libido progredi poffit. Sic enim facerrimus index. *Negat quædam per fe citra omnem impofitionem honefta vel turpia effe, omnefque actiones hominis, adeoque ipfum furtum, homicidium, inceftum, adulterium, blafphemiam &c. natura fua actiones effe indifferentes*, pag. 25. 26. NB. 27. *Hoc enim modo, conf. pag.* 47. §. 14. *pag.* 167. §. 4. Ad hanc calumniam difpellendam, etfi nihil amplius neceffarium fit, quam ut quis loca adducta in meo libro accurate legat; explicare tamen paulo clarius ibi tradita placet, ut eo manifeftius conftet, Afinium Tenebrionem omnibus fycophantis & nebulonibus palmam præripere. Quando igitur a Scholafticis inquirebatur, quodnam difcriminis

effet

esset inter ea, quæ naturali, & quæ positiva lege vetantur aut præcipiuntur; id demum ab uno vel altero pronunciatum in tralatitium dogma invaluit, ut quæ lege naturæ præcipiuntur, aut vetantur, in se & sua natura honesta aut turpia esse; quæ vero positiva, per voluntatem & imperium legislatoris talia fieri dicerentur. Et admisisse ut hæc fortasse commodam explicationem, modo certum constituissent γνώρισμα, ex quo liquido constaret, an & cur aliquid in se esset honestum vel turpe. Id dum non fecerunt, necessum fuit provenire definitionem legis naturalis, quæ non posset non in circulum revolvi, & petere id, quod est in principio. Si enim quæras ex istis hominibus, de quibusnam lege naturæ disponatur? respondent: de iis, quæ per se sua natura honesta & turpia sunt. Sin ulterius quæras, quænam autem sunt illa, per se & sua natura honesta vel turpia? nihil aliud habent, quod respondeant, quam ea, de quibus lege naturæ disponitur. Ex quo & aliud horribile absurdum consequitur; si nempe datur aliquid honestum & turpe in se antecedenter ad Deum, vel admittendum esse fatum Stoicum, cui & ipse Deus sit alligatus; vel dari aliquod principium Deo prius aut coæternum, formas rerum quasi determinans & specificans, cui ne Deus quidem contravenire debeat, aut possit. Quo cum nihil stolidius fingi posse videatur, sæpe miratus sum, non Grotium solum, sed & plerosque ex nostratibus Theologis istam assertionem citra ullam dubitationem passim assumere. Contra id mihi fixum sedet, discrimen honesti & turpis utique a Deo, ejusque definitione esse petendum, nec idem ab alio extra ipsum principio dependens fingendum esse. Quo posito consequitur necessitatem illam, quæ actionibus ad honestatem & turpitudinem tribuitur, non esse absolutam, sed hypotheticam, supponentem nimirum, creationem animantis rationalis, quam nemo est, quin liberrimæ Dei voluntati adscribat. Id est; quod quædam dicantur necessario honesta aut turpia homini, hoc semper est intelligendum cum relatione ad naturam hominis tanquam animalis rationalis & socialis; & consequenter cum relatione ad voluntatem Dei, qui uti omnia, ita & hominem, & quidem tale animal liberrima sua voluntate creavit. Cui conjunctum est, ut consideremus actiones hominum, prout sunt nudi motus facultatis alicujus physicæ, ut ejusdem negatio antecedenter ad legem, seu abstrahendo ab omni lege circa eum motum aliquid disponente, esse indifferentes, id est, neque bonas neque malas: bonitatem autem & malitiam, quæ in illis deprehenditur, oriri a convenientia & disconvenientia cum lege. Et annon ipsa Scriptura sacra peccatum seu actionem malam definit per ἀνομίαν, seu discrepantiam a lege? Ac nullus rusticus est tam stupidus, quin intelligat & applicare norit tritum illud: Ubi non est lex, ibi non est transgressio. Enimvero hic probe observandum, quid sit notus motus physicus; & quod hautquaquam omnia vocabula actionem exprimentia notent nudum motum physicum, sed quod pleraque exprimant actiones cum relatione ad legem. Toto quippe cœlo differentes propositiones sunt; actio, prout consideratur tanquam nudus motus physicus, citra & ante omnem respectum ad quamcunque legem, est indifferens, id est, nec bona nec mala: & omnia vocabula actionem exprimentia notant nudum motum physicum, seu actionem in se indifferentem nec bonam, nec malam, Prior propositio mea est, quam ut arbitror invictis rationibus stabilivi. Altera nulli mortalium præter Asinium Tenebrionem, in mentem unquam venit. Quis enim est tam stupidus, qui nesciat, quasdam voces aut locutiones notare nudum & indifferentem motum physicum, a respectu ad legem abstractum; alias & quidem longe plurimas notare actionem cum respectu ad legem, seu actionem bonam aut malam, verbi gratia, loqui, scribere, manum extendere, lapidem emittere, arma vibrare, concumbere, rem de loco in locum transferre, ignem excitare, & plurima alia, exprimunt meros & simplices motus physicos, qui citra respectum ad legem, & ullam designationem objecti, aut alterius circumstantiæ considerati, utique indifferentes, id est, neque boni neque mali sunt. Sed mentiri, blasphemare, calumniari, Indices Novitatum scribere, lapide vulnerare, armis lædere innocentem, homicidium committere, scortari, mœchari, incestum committere, furari, incendiarium agere, & infinita alia, non notant nudum

dum motum physicum & indifferentem, sed motum aliquem lege vetitum. Pari se modo res habet circa motus animi. Amare, honorare, sperare, probare, gaudere, dolere, & similia, citra respectum ad legem utique indifferentia sunt. Prout autem illi motus versantur circa objectum legibus probatum aut improbatum, boni vel mali fiunt, verbi gratia: Amare Deum, honorare Deum, sperare in Deo, probare bonum, gaudere bonis eventibus bonorum, dolere ob peccata, sunt bonæ actiones. Contra amare vitia, honorare idola, sperare in diabolo, probare peccata, gaudere calamitatibus innocentum, sunt actiones malæ. Impossibile autem foret, ut verbi gratia, *amare* pro diversitate objecti fieret bonum aut malum, ni illud extra objecti aut legis considerationem esset indifferens. Et quid clarius verbis meis p. 26. *Hæc ipsa vocabula*, nempe *malevolentia*, *imprudentia*, *invidia*, *adulterium*, *furtum*, *homicidium*, *non notant nudos & simplices motus actusve physicos*, *sed tales*, *qui legibus repugnant*. Sic & nuda intermissio motus alicujus physici citra respectum ad legem utique est indifferens; verbi gratia, non dare, non facere, quiescere, non moveri. Ast eadem cum respectu ad legem, objectum, tempus, locum, modum determinante, mala fit; verbi gratia, non dare mercedem operario, non reddere mutuum, commodatum, depositum, opus sibi injunctum non facere, quiescere quando laborandum erat, non obedire seu non facere, quod a legitimo imperante jubebaris. Judicet nunc cordatus lector, num mica probitatis aut eruditionis insit illis, qui affingere mihi non erubuerunt, me omnia peccata statuere indifferentia, seu (ut horridum vocabulum fædæ calumniæ conveniens fingerent) me indifferentismum velle introducere. Cæterum quasi imprudentiæ nondum satis foret litatum, allegatur quoque contra me disputatio quædam Ultrajectina. *Qui Hobbesii error Ultrajecti nuper publica disputatione refutatus est*. Extat ea disputatio subjuncta libello *Gisperti* Cocquii, cui titulus: *Hobbes ἐλεγχόμενος*, *sive Vindiciæ pro Lege*, *Imperio*, *& Religione*; editus *Ultrajecti anno* 1668. Ne tædeat, quæso, disputationem illam penitius inspicere. Illa igitur p. 12. proponit sententiam *Becani*, *statuentis actus quosdam*, *ut Deum colere*, *proximum diligere*, *parentes honorare*, *esse ex se & natura sua bonos*, *eosque præcipi lege naturali*, *& contra*, *furtum*, *falsum juramentum*, *homicidium &c. esse actus ex se & natura sua malos*, *ac proinde lege naturali prohiberi*. Hanc sententiam dicit *magis esse tolerandam*, quam quæ Hobbesio traduntur *de Cive cap.* 14. *artic.* 9. Sed mox sequenti p. 14. addit: *Nec tamen Becani sententia simpliciter probanda est*. *Quare ut intelligatur*, *quid in hac materia statuendum sit*, *notare juvat*, *dupliciter tantum se habere posse actiones humanas*, 1. *in statu possibilitatis*, *prout sunt in potentia objectiva*, 2. *in statu actualis existentiæ*, *prout scilicet subjective*, *vel potius effective sunt a Petro vel Paulo*. *At vero neutro modo sunt actiones per se & natura sua lonæ vel malæ*: *non primo quidem*; *quia ne sic quidem entia realia sunt proprie*, *sed tantum ex hypotesi*, *& καταχρηστικῶς*: *eodem igitur modo neque bonæ aut malæ proprie dici possunt*, *non posteriori modo*, *quia ut sic plusquam manifestum est*, *habere eas suam bonitatem & militiam moralem a lege*; *quoniam moralis earum bonitas in conformitate cum ea*, *malitia autem in difformitate ab ea formaliter consistit*. *Non ergo hi actus*, *Deum colere*, *diligere proximum*, *parentes honorare*, *sunt boni ex se & sua natura*; *sed fluit eorum bonitas*, *ut jam dixi*, *ex imperio & voluntate Dei*, *qui de regulandis his actionibus leges naturales menti creaturæ rationalis impressit*. *Atque hactenus in thesi verum est*, *quod* Hobbes *dicit* c. 12. 1. omnem actionem natura sua esset adiaphoram, & quod actio aliqua justa vel injusta sit, a jure imperantis provenire. *Sed in hypothesi hoc falsum est*, *nimirum ante leges civiles justum non extitisse*. Quem errorem Hobbesii & ego confutavi *lib.* 8. *c.* 1. §. 5. Locum quantumvis prolixiorem huc transtuli, non quod mea interesse putem, quid Cocquius Ultrajecti disputet; sed ut hoc specimen manifestum exhiberem, æque in aliorum scriptis, quam in meo libro Asinium Tenebrionem cœcutisse. Etsi in eo Cocquius ille graviter erret, quod actus illos, Deum colere, honorare, putet in se indifferentes; cum illi non sint nudi motus physici, sed involvant respectum ad legem. Nam colere, honorare, sunt tantum motus physici in se indifferentes; sed dum objectum additur, statim simul insinua-

minatur actus lege præceptus. Cum igitur disputatio illa Ultrajectina contra Asinium Tenebrionem faciat, neque utut contra me esset, magnopere ego Cocquii auctoritate terrerer: non aliam causam dispicere possum, quare ea hic jam sit adducta, quam quod Cocquii vocabulum vetus ipsi gentilitium nomen Coquinorum e Gallia oriundorum perspicua allusione repræsentat. Nam in Asiniorum familiam adoptione transiit. Sub finem magnus ille vir sollicitudinem suam pro salute reipublicæ testatur. *Quantum mali*, inquit, *ex tam impiis novitatibus in rempublicam redundare, incautæque juventutis animos opinione citius corrumpere possit, norunt Theologi*. Atqui mi nimium caute Asine, illas impias novitates non liber meus continet, sed tu istas somniasti, & incautæ juventutis animos inani terrore agitas, ut etiam in clarissima luce spectra sese cernere arbitrentur. Miror quoque, quare furcifer nunc aliquid interesse putat, quid ex dogmate aliquo mali in rempublicam redundare queat, cui in articulo I. ethnica opinio videbatur, civitatem personare debere doctrinis cum fine & usu civitatum congruentibus. Nec illud satis digero, quare Theologi potius, quam Politici melius intelligant, quæ dogmata reipublicæ noxia sint. Nisi hoc fortasse dicere vis, Illustrissimos viros, qui nomine S. Regiæ Majestatis librum meum approbarunt, minus perspicaces fuisse, quam illos eruditissimos viros, qui Londini in Scania Indicem Novitatum in eundem moliti sunt, quorum triumphos inferius tangemus.

§. XX. ARTICULUS XV. *Peccatum alienum exsequi, peccatum non esse*, p. 1028. 1029. non sine maxima fraude ita indefinite proponitur, ac si in omni casu cuilibet citra ullam considerationem liceret alteri ministerium suum ad peccatum exsequendum exhibere. Cum tamen sermo mihi sit de peculiaribus tantum casibus, ac quibus rigidissimæ limitationes adduntur; puta, ut imperans se solum auctorem facinoris haberi velit, & alteri meram executionem injungat; ut quis ministerium, quantum potest, deprecetur; utique eo præfracte denegato gravissimum sibi periculum vitæ immineat. Neque vero habet Asinius, quod contra solidissimas rationes opponat: nisi quod, ne nihil plane dixisse videatur, gannit. *Quemadmodum in plurimis aliis, ita & in hoc casu, amplam fovet conscientiam, & novitatis cum piorum offensione est studiosissimus*. Scelestum caput! De conscientia etiam aliquid mutire audes, qui edito famoso libello, si quid scientiæ forte habueras, prodegisti? Aut quinam sunt illi pii, qui offenduntur? Credo vetus aliquis calumniarum institor, qui compendiosam valde viam invenit, quævis dogmata proscribendi; *se se hac propositione offendi, hoc sibi novum videri*. Ne tamen forte quis objiciat, frustra esse quæstiones nulli futuras usui anxiæ disceptare; paucis monere lubet, quæstionem istthanc tanti esse momenti, ut ni ea rite decidatur, convulsio disciplinæ militaris, & obsequii civilis inde secutura sit. Id quod uno & altero exemplo declarabimus. Sine dubio peccatum est, bello alium sine justa causa invadere. Peccatum etiam est, cum commodiore via controversia componi posset, ad arma provolare, tanto malorum proventu exuberare solita. Denique & hoc peccatum est, fiducia suorum armorum alteri denegare, quæ ipsi debentur. Hic ergo, si nullo casu quis alienum peccatum citra suum peccatum exsequi posset, necessario sequeretur, vel salva conscientia nullum civem posse arma ferre, vel civi obtentu suæ conscientiæ licere operam militarem reipublicæ denegare. Scilicet est non levis disquisitio, num aliqua causa sit justa, & ad movendum bellum, quod infinitam post se malorum segetem trahit, sufficiens. Longe altioris indaginis est illa disceptatio, an hic & nunc reipublicæ nostræ necessaria & utilissima sit via, controversiam cum altero armis exsequi; quæ etiam summos viros, & usu rerum præstantissimos anxios solet habere. Circa tantæ molis disceptationes non poterit non maxima vulgi pars, tanta rerum momenta ponderare nescia, gravissima dubitatione involvi; & quia id, de quo dubitas, non est faciendum, obtentu conscientiæ omnem operam bello denegabit; cæteri ex timiditate aut tædio belli scrupulos fingent. Quam facile demum foret civibus ad militiam vocatis obtendere, se vereri; ne fiducia exercitus sui rex abutatur ad injuriam alteri inferendam, se nolle oblato suo ministerio efficere, ut Rex animum peccandi concipiat: si nemo civis militare velit, necessario Regi quiescendum, & ab injuriis in-

inferendis abstinendum esse. Add. L. VIII. c. I. §. 8. Hoc novum Evangelium si quis rusticis nostratibus annunciare velit, maximam fine dubio gratiam ab iisdem inibit, qui ad cœlum usque tam pium, tam angustæ conscientiæ doctorem efferent, cujus concionibus nixi molestiam militiæ plane subterfugere possint. Alio quoque exemplo ostendemus, quid absurdi secuturum sit, nostra thesi non admissa. Sine dubio peccatum est, innocentem in carcerem compingere. Nocens autem quis sit, ante causæ cognitionem sciri nequit. Ex doctrina igitur Asinii Tenebrionis, meæ utique thesi opposita; necessum erit, ut quando magistratus aliquem comprehendere vult, prius cum lictoribus in concilium eat, & ipsorum sententiam exquirat, num sufficiens ipsi causa videatur adesse ad illum hominem comprehendendum. Ast ut de hoc solidi quid pronunciare queant, necessum fuerit, ut non solum prima juris fundamenta delibaverint, sed & ut ipsam Justiniani medullam exsorbuerint. Et quid aliquid relictum erit, quam ut deinceps ex ipso JCtorum ordine lictores petantur? Cui fini aptissimus sane erit, non tam prout quisque subtili legum peritia, aut insigni docendi, disputandique facultate præ cæteris fuerit instructus, quam prout proceritate corporis, virium vastitate, ac cum primis artis gladiatoriæ dexteritate reliquos sui ordinis eminuerit, ut si forte resistere velit reus, manum cum ipso conferere, aut si idem fugæ se dederit, cursu superare eundem queat. Quibus omnibus si accedat horrida ad terrorem incutiendum apta facies, perfectissimi instar lictoris inde resultabit. Sic ut Asinii Tenebrionis dogma non leve argumentum ad illustrandam Jurisconsulti in republ. necessitatem afferre possit. Addamus tertium exemplum, si forte priora nimis obscura fuerint visa, peccatum utique maximum est, de innocente supplicium sumere. Quod si igitur nemo posset ullo casu meram alieni peccati executionem facere, non sufficier carnifici, ne conscientiam nimis laxam videatur fovere, & piorum animos offendat, sententiam a judicibus pronunciatam audire. Sed quia judicis iniquam sententiam ex ignorantia juris, aut per affectus pronunciare possunt, necessum plane fuerit, viros illos, quibus tam facile est hominem jugulare, quam vulpes pirum comest, in omnibus tribunalibus, ubi de rebus capitalibus agitatur, assessores facere, saltem supernumerarios aut honorarios, quo ipsi certo intelligant, ab initio ad finem causam rite fuisse disceptatam. Ne autem velut κωφὰ πρόσωπα isti hominum mactatores assideant, & inani tantum tituli sonitu superbi circumvolitent, non paulo plenius, quam lictores, Justiniani medullas liguriisse debent. Sic tandem eo res redibit, ut aut carnifices debeant fieri Jureconsulti, aut Jureconsulti carnificium munus exercere. Quod dogma si in rempublicam introducendum sit, gratulor sane mihi de judicio illius viri, qui sub finem libelli famosi allegatur, cujus auctoritate freto, inter philosophos latitare licebit.

§. XXI. Jam sese novus iterum locus aperit *errorum circa liberum arbitrium*; ubi articulis Indicis XVI. ita habet: *In ipsa facultate apprehensiva & in judicio naturalem inesse rectitudinem, vel intellectum hominis naturaliter esse rectum*, p. 37. §. 3. p. 72 Si Asinius Tenebrio integra excerpsisset verba mea, tuto poteram omni responsione hic supersedere. Primo enim protestatus sum, non esse mihi sermonem de viribus intellectus circa res a peculiari divina revelatione dependentes, sed de aliis viribus, quæ sufficere possunt actionibus legi naturali attemperandis, quantum fori humani usus, & ratio vitæ humanæ jam fert. Hic assero intellectum hominis naturaliter, (id est, non accedente peculiari depravatione & corruptione ex mala educatione & assuetudine) esse rectum, id est, recte apprehendere posse, & judicare, quid honestum, quid turpe sit, neque tam facultatem apprehensivam, quam judicium ita depravatum esse, ut invincibilis error aut ignorantia circa dictas actiones semper versetur. Addo tamen, *debita adhibita attentione, & præmissa debita inquisitione*: ne quis etiam circa hasce plenam perfectionem intellectui a me tribui arbitretur. In aliqua autem facultate inesse rectitudinem, cui tamen cultura etiam laboriosa sit adhibenda, nihil repugnat. Cæterum intellectui humano tantum rectitudinis, quantum ad hunc finem sufficit, etiam post lapsum esse tribuendum, manifestissime inde colligitur; quod alias necessum foret, ethnicos contra legem naturalem ex ignorantia invincibili peccasse;

se; & sic non potuisse illis adversus eandem admissa imputari. Quod non solum sacris literis repugnat, ubi sæpe numero ethnici propter ejusmodi peccata graviter reprehenduntur, sed etiam res ipsa loquitur, ethnicos utique circa agenda & omittenda in plurimis rectissimas fovisse sententias quas magno numero passim invenire est. Atqui si naturalis in ista facultate esset detorsio & obliquitas, non magis recte homines talia apprehendere & judicare possent, quam per vitrum fractum aut distortum recte rerum imagines videntur, aut per idem coloratum veri rerum colores apparent. Allegatur dictum ex *Articulis Schmalcaldicis loco de peccato*. Verum istud explicandum est ex *Apologia Augustanæ Confessionis* p. 217. (qui locus etiam in margine citatur.) Ubi ita traditur: *Neque vero adimimus humanæ voluntati libertatem. Habet humana voluntas libertatem in operibus & rebus deligendis, quas ratio per se comprehendit. Potest aliquo modo efficere justitiam civilem &c. Cum enim reliqua sit in natura hominis ratio & judicium de rebus sensui subjectis, reliquus est etiam delectus earum rerum, & libertas & facultas efficiendæ justitiæ civilis.* Redditur dein ratio additæ restrictionis *aliquo modo*. *Quanquam tanta est vis concupiscentiæ, ut malis affectibus sæpius obtemperent homines, quam* RECTO *judicio, & diabolus, qui est efficax in impiis, non desinit incitare hanc imbecillem naturam ad varia delicta.* Apparet igitur, ideo justitiam civilem imperfectionis argui, quod pravi affectus rectæ rationi tam sæpe & valide obluctentur, ut videant quidem homines meliora, probentque, deteriora sequantur. Fatendum tamen est, Asinio Tenebrioni constare rationem, quare recto judicio intellectus tantopere infensum sese ferat: Nam si vel mica recti judicii honestatisque, qualis etiam in maxime barbaros homines cadit, in eo fuisset, nunquam ad ejusmodi Indicem Novitatum compilandum animum applicuisset.

§. XXII. Sequens articulus XVII. paris cum priori noræ est. *Omnibus affectibus vel passionibus imperare hominem posse, ne in actionem erumpant, verbis Cartesii, quæ sua facit, statuit*, pag. 55. *Illud instituto nostro &c.* Quousque ego homini imperium in affectus suos asseruerim, satis explico, L. VIII. c. 3. §. 14. nimirum ne erumpant in actionem aliquam, in quam pœna fori humani solet constitui. Et sane si omnium gentium leges evolvamus, nullibi reperietur illa delicta plane excusari, quæ ex violentia affectuum fuere patrata. Quod certissimo argumento est, omnes legislatores præsupponere, penes hominem esse, affectus sistere. Quanquam facile agnoscamus, hunc laborem, hoc opus esse, & uti *Cartesius* quoque innuit, multum industriæ adhibendum ad homines instituendos & dirigendos, quibus imperium in affectus suos esse debet. Non omnibus enim hanc Corinthum adiri, indicio est, quod mihi sane noti sint homines, non juventa fervidi, sed provecta ætate, magnoque sapientiæ & pietatis fastu turgentes, ac in tali officio constituti, quo aliis exemplo moderationis præire deberent; qui tam violentis agitantur affectibus, ut ætatem, & dignitatem, & munus suum sæpe turpissime prostituant; & non magis se amabiles, quam ursos, aliasve mordaces belluas reddant.

§. XXIII. Nunc in ipsa fundamenta nostri libri invadit Asinius Tenebrio, Reatini, Arcadicique agri grandissima bestia, & *Errores circa legem naturæ* proponit; immemor tam fidelis moniti, quod certis hominibus in præfatione libri mei occinebam; ne sutor ultra crepidam. Est igitur articulus XVIII. *Genuinum, sufficiens, & adæquatum principium cognoscendi legem naturæ esse socialitatem*, p. 181. §. 14. p. 183. §. 15. NB p. 188. §. 9. Atqui hoc ipsum ita me demonstrasse arbitror, ut nemini cordato amplius super ea re dubium superesse queat. Quod si autem aliquis ita ingenio polleat, ut ex sola ratione investigare possit aliud principium, quod omnes gentes, quamcunque habeant religionem, admittant, aut ad idem admittendum evidentia rationum adigi possint; illum & vehementer mirabor, & multum ab eo me didicisse profitebor. Neque vero erat, quare Physignathus tanto cum fastu suum illud *quasi vero*, crepare inciperet. *Quasi vero*, inquit, *Paulus Rom.* 1. *ex professo juris naturalis principia enumerans ignoravisset ac omisisset principium maxime genuinum, manifestum, sufficiens & adæquatum*, Quid audio? An igitur *ex professo* Paulus juris naturalis principia enumerat; & ex doctore gentium jam repente factus est doctor juris gentium? O hebetes

tot

tot eruditos viros, qui principia ejus disciplinæ tam clare ibidem exposita perspicere nondum potuerunt! Sed nimirum reservabatur inventi hujus gloria Asinio Tenebrioni, abs cujus illustri ingenio eruditi propediem expectant novum juris naturalis Systema, ex solo *capite 1. ad Romanos* deductum; quod sine dubio reliquorum omnium, qui hactenus circa eam disciplinam aliquid elaborarunt, luminibus obstruet. Equidem dicto loco Apostolus ostendit, gentiles invisibilem Dei majestatem ex contemplatione creaturarum ita clare potuisse colligere, ut facile iisdem fuerit animadvertere, indignum esse, Deum sub imagine hominis, aut brutorum animantium coli, aut hæc in Dei velut locum substitui; Inde Deum quoque ex justo judicio eos tradidisse cupidinibus suis, ut infandis se flagitiis macularent. Hoc tu igitur principium solum assume, & ex eo omnia officia hominum inter se perspicue deduc, & ita quidem, ut non solum ipsa præcepta, sed & præceptorum rationes liquido appareant, & pro Tenebrione deinceps Lucifer mihi eris.

§. XXIV. Articulus XIX. est: *Legem naturæ insitum quendam vel connatum habitum esse negat.* Uti apparet, magnopere nobis sudandum erit, ut ostendamus, infantes non nasci Jureconsultos. Videamus primum verba nostra: *Quam ad rem* (ut nempe ex lumine rationis leges naturales investigentur,) *vix necessarium arbitramur præfracte contendere, animis hominum ab ipsa nativitate congenita & velut impressa esse juris naturalis saltem generalia præcepta, ad modum distinctarum & actualium propositionum, quæ statim atque usus sermonis accessit, citra ulteriorem informationem aut meditationem abs homine possint exprimi.* Hic apparet, thesin meam esse hanc: posse ex lumine rationis demonstrari legem naturalem, etsi actuales & distinctæ propositiones circa illam animis infantum ab ipsa nativitate non inhæreant. Sic ut per me nemini sit interdictum, quantum velit habituum connatorum credere. Quia tamen Asinius Tenebrio pro imperio jubet me statuere, quod ipsi aliquam calumniandi ansam præbere queat, age ostendamus pecori isti, non ita facile esse in infantibus aliquos habitus intellectuales asserere. Per habitum igitur legis naturæ nihil aliud intelligi potest, qu am systema aliquod propositionum, officia hominis exprimentium, animo infantis actu inhærens. Illum quippe habitu verbi gratia Theologiæ præditum dicimus, in cujus animo hærent propositiones dogmata theologiæ exprimentes. Ast quomodo quis demonstraverit, in animo infantis hærere propositiones actuales? Omnis enim propositio constat nomine & verbo; affirmando vel negando inter se combinatis. Atqui infantes nascentes neque nomina neque verba sciunt, multo minus hæc per affirmationem aut negationem conjungere norunt. Quod si autem quis peculiare genus imaginum in animis infantum fingere velit, quæ agenda aut fugienda repræsentent, non tamen ad modum propositionum nomine & verbo constantium, is optime sese captu lectorum accommodabit, si id genus imaginum schemate aliquo repræsentaverit. Et sane manifestum est, quibus incrementis scientia infantum procedat. Primo enim omnium ex frequenti auditione addiscunt nomina rerum, quæ quotidie in oculos ipsorum incurrunt. Inde progressus fit ad verba, communissimas actiones exprimentia, sed quæ primo in infinitivo modo, tanquam simplicissimo, efferuntur. Dein paulatim nomina, & verba infinitivi modi combinantur. Inflexiones verbi & nominis, aliæque particulares pedetentim addiscuntur. Ac talibus incrementis etiam imagines rerum, quæ per propositiones exprimuntur, procedere videntur. Cum porro præcepta legis naturalis sint, verbi gratia homicidium non est patrandum, non mœchandum, non furandum, non mentiendum; scire velim, quomodo in animo infantis existere possint imagines homicidii, furti, falsi testimonii; quæ etiam a majusculis demum pueris intelliguntur. Neque vero satis hisce difficultatibus sese extricare videntur, qui habitus istos connatos *imperfectos* jactant. Arbitror enim tanta eosdem imperfectione laborare, qua laborant propositiones, in quibus neque nomen, neque verbum, neque copula apparet. Quin ergo satius fuerit, minus monstrose philosophari, & juxta receptam plurimorum veterum & recentiorum sententiam statuere; intellectum hominis nascentis esse tabulæ nudæ similem, cui quidvis possit inscribi; seu habere nativam facultatem recipiendi & retinendi imagines, quæ per sensus sese insinuant; ex quarum

tamen collatione inter se idem aptus sit novas quasdam imagines formare, & quam ope sensuum recepit cognitionem in se ipso multiplicare. Cæterum habituum connatorum assertores patet velut arcem causæ suæ collocasse in phrasi illa *Roman.* II. 15. *inscriptum esse cordibus*. Sed cum illa phrasis sine dubio sit metaphorica, ex aliis S. Scripturæ locis cæterarumque linguarum usu videndum, quid eadem significet. Vid. 2. *Corinth.* III, 3. *Proverb.* III, 3. VII. 3. *Jerem.* XXXI, 33. conf. XXXIV. 7. Hebr. VIII. 10. X, 16. *Jerem.* XVII, 1. *Æschylus Prometheo vincto*: Σοὶ πολύδακρυν πλάνην φράσω ἣν ἐγγράφου σὺ μνήμοσι δέλτοις φρενῶν. *Tibi edisseram multiplicem errorem, tu inscribas tabulis firmis mentis*. Quibus omnibus probe perpensis hic demum dicti loci ad Rom. II. sensus emergit, Legis naturalis cognitionem ex dictamine rationis haustam ita firmiter animis gentilium impressam, eosdemque tam evidenter de ejus certitudine fuisse convictos, ut nunquam eandem excutere potuerint, si vel maxime ad sopiendas conscientiæ vellicationes illas plane animo elicere conati essent. Igitur a me quidem dictum illud nequaquam *in falsam sententiam detorquetur*, uti Asinius Tenebrio mentitur: sed genuino suo sensui vindicatur. Neque obstat, quod fortasse Sociniani istis habitibus connatis parum detulerint. Nam & hoc ipsum faciunt multi ex Theologis & Philosophis orthodoxæ religioni addictis. Et quid aliud insinuat Scriptura sacra, quando infantes negat discernere posse inter bonum & malum, *Esajæ* VII. 15. 16. inter dextrum & sinistrum *Jonæ* V, 4. *ult.*

§. XXV. Etsi articulo XX. in superioribus satisfactum fuit; tamen, quia ita vult Asinius Tenebrio propter eandem crambem bis appositam; bis quoque vapulabit. *Essentialem Dei justitiam prototypum juris naturalis esse negat*, p. 163. & 164. Si aures paulisper vis immobiles tenere, experimentum capiam, an forte aliquid humani sensus sub ista pelle delitescat. Quod alicujus prototypi ἐκτύπωμα vocari potest, non solum omnes ejus partes, & veram similitudinem repræsentare sed & revera ad eundem expressum esse debet, non autem per accidens tantum cum eo convenire; utut de cætero prototypus nobilior aut amplior sit, quam ἐκτύπωμα. Hoc posito, dico, *difficile probatu* fore, legem naturalem esse ἐκτύπωμα justitiæ Dei essentialis, id est, præcepta legis naturalis, queis officia hominum inter se præscribuntur, expressa esse ex justitia Dei essentiali, omnesque ejus partes accurate repræsentare. Justitiam vocamus illud Dei attributum, juxta quod promissa sua firmiter servat, ac munere supremi judicis, legumque suarum velut assertoris incorrupte fungitur. Ea justitia essentialis dicitur, quia ut ita agat, non lege aliqua a superiore injuncta compellitur, neque disciplina ad id assuefactus est; sed quia perfectio essentiæ divinæ non alium hic agendi modum fert; quippe eum diverso modo velle & posse agere cum imperfectione sit conjunctum. Atqui præterquam homini officium suum a superiore sit injunctum, sane justitia humana longe pluribus partibus absolvitur, quam sola promissorum expletione, & incorrupta jurisdictione. Accedit, quod justitia divina exerceatur a supremo domino in creaturas; justitia autem humana ab iis, qui natura inter se sunt æquales. Unde patet, quanta absurditate se se involvant, qui nostram sententiam oppugnatum eunt; quippe quibus hoc asserendum est: Justitiam Dei, & justitiam hominibus inter se exercendam sibi quoad omnes partes invicem respondere, Deoque eadem, quæ hominibus officia incumbere. Addidi præterea dicto loco, non videri mihi firmam hanc consequentiam: homo est creatus ad imaginem Dei; ergo justitia hominibus invicem exercenda est expressa ad justitiam Dei essentialem tanquam ad prototypum. Rationem subnecto; quia imago Dei per lapsum amissa est, lex autem naturalis & ejus sensus atque cognitio in hominibus adhuc superest. Hisce argumentis, an ego *justitiam Dei cum ejus imagine, vel eo, quod ei conforme est, confuderim*, uti Asinius Tenebrio nugatur, eruditi judicent. Gannit insuper, *hunc errorem etiam legi in Elementis juris universi, esseque gravissimum, quippe quo fides Christiana de imagine Dei ex ipso fundamento evertitur*. Id priusquam Asinius ex doctrina mea exsculpserit, probandum ipsi est, ad hoc, ut homo ad imaginem Dei conditus dici queat, requiri, ut homini Deus per omnia sit similis, ut omnia attributa Dei in homine sint expressa, ut denique Deus iisdem qui-

quibus homo officiis obstrictus teneatur. Carpit porro, quod scripseram; *imaginem Dei amissam, cum tamen sensus legis naturalis remanserit*. Gratis a me hoc addi dicit: *Quandoquidem ita simpliciter amissam esse imaginem Dei non credimus, ut nullæ ejus supersint reliquiæ, quæ nunc lex naturæ sunt. Neque præterea valet consequentia hæc, Imago essentialis Dei justitiæ est amissa. Ergo lex naturæ non potest esse ἐκτύπωμα D.i. justitia. Nam simpliciter illam quoad spiritualia amissam esse credimus, nihilominus tamen spiritualia illa quibus ad imaginem Dei renovamur, ἐκτύπωμα essentialis Dei sapientiæ, justitiæ & sanctitatis sunt.* Hic non pauca sunt, quæ fustem merentur. Inepte dicitur; lex naturæ est pars imaginis divinæ. Si enim utique imago Dei ad legem etiam naturæ pertinent, ita dicendum fuerat, liquida & perfecta cognitio legis naturalis erat pars imaginis Dei. Sicuti corpus Juris pars non est Juris consulti, sed Doctore ad cathedram ambulante famulus illud pone sequens sub brachio gestat. Deinde liquido probandum est, Imagine Dei amissa revera aliquas ejus particulas remansisse, & quænam sint illæ particulæ, & quod inter illas particulas fuerit sensus & cognitio legis naturalis. Denique demonstret Asinius Tenebrio, quod quævis imago, quævis similitudo, etiam inadæquata & imperfecta, sit ἐκτύπωμα, quale supra descripsimus, & amussim prototypo respondens; seu quod homines per regenerationem & renovationem fiant ἐκτυπώματα seu imagines adæquatæ & expressæ ex sapientia, justitia & sanctitate Dei, id est, homines fide Christi imputata justificatos, & paululum quid in divinis vel ut per speculum in ænigmate cernentes, & mores suos utcunque emendare conantes, esse ἐκτυπώματα seu imagines sapientiam, justitiam & sanctitatem Dei undiquaque repræsentantes. Quæ dogmata an Ecclesiæ orthodoxæ probentur, mihi nondum constat.

§. XXVI. Articulus XXI. est: *Negat legem naturæ esse æternam*, p. 25. §. 6. *Et sane*, p. 28. *Ex quibus apparet*. Circa æternitatem legis naturalis res paucis expediri potest. Qui primi legem naturæ æternam dixere, eidem opposuerunt legum civilium recentem originem ac mutabilitatem, quasi diceres, lex naturalis non a Solone, aut Minoe cœpit, sed ipsis civitatibus antiquior & generi humano coæva est. Nec ea mutationibus est obnoxia, sicut leges civiles, quæ ob mutatam reipublicæ utilitatem, aut ex libidine imperantium rogantur, aut abrogantur: sed una & eadem perpetuo durat, quousque genus humanum superetit. Hanc æternitatem & nos legi narurali tribuimus, p. 28. Ut autem lex naturæ Deo coæterna statuatur, id mihi necessarium non videtur. Cum enim illa Deum non spectet, uti supra ostendimus, sed humano generi divinitus data sit: quid opus est, fingere istam legem actu extitisse, antequam homines, quibus ferretur, existerent. Quod si autem quis cavillari velit, ejus legis ideam ab æterno in præscientia Dei fuisse, ille hoc modo legi naturæ nihil peculiare præ cæteris rebus tribuit.

§. XXVII. Articulus XXII. verbo potest expediri. *Entia moralia, (adeoque etiam leges naturæ) mutabilia esse docet*, p. 19. §. 23. Nusquam enim leges a me inter entia moralia referri supra dictum est. Et immutabilitas legis naturalis a me satis adstructa est p. 163. §. 5. Sed huic articulo additum epiphonema miram quandam affectuum præ se fert mixturam, dum primo quidem turgidum livore pectus pro more in calumniam despumat; mox sublimiori & velut prophetico spiritu inflatur, & incipit loqui ore non suo. *Hæc nova*, inquit, *plus veneni, quam commodi juvenibus afferunt*. Atqui in meo libro venenum non invenit Asinius, sed pestilentissimo suo pectore depromptum intulit, dum circa res, quas stupor ipsius non capiebat, stolida sibi somnia finxit. Miror quoque, cur tantam ubique ostentet juventutis solicitudinem. Mitte quæso hanc de pectore curam. Nam pro speciminibus, quæ tu edidisti, ne bubulcus quidem filium suum tuæ disciplinæ est commissurus. Cæterum repente in aliam se formam mutat turgida mens, & os sacrum in oracula solvere incipit. Ubi tamen illud minus ex decoro, quod lectorem citra præparationem, & ita incompositum ad ista mysteria admisisti. Exclamandum prius fuerat: procul o procul este profani; aut quod magis pietatem tuam deceat, sursum corda? aut Dominus vobiscum. *Beati*, inquit sanctissimus vir, *qui simplici via jus naturæ & decalogum tractant, & entia moralia, eorumque mutabili-*

litatem Pufendorfio soli volvenda ac revolvenda relinquunt! Eat nunc aliquis & hisce temporibus vates, somnia atque miracula deesse queratur. Hic enim, ni fallor, oraculum apparet Davidico compar, aut sublimius. Beatus qui non ambulavit in consilio impiorum, obsoletum prope jam est. Hic novus sese pandit μακαρισμὸς, & augustior quædam via ad perfectionem Evangelicam emergendi. Et quia protrita jamdudum sunt illa consilia Evangelica, ex quibus veterum ambitiosa pietas nova sibi vitæ genera comminiscebatur; igitur jam ut apparet, auspice Asinio Tenebrione (quod felix faustumque sit,) super isthoc oraculo fundandus erit novus ordo Equitum sanctæ simplicitatis, qui præter tria usitata vota Ruditatis, Stultitiæ & Invidiæ, hoc quarto loco velut summam perfectionem daturum emittant, inexpiabili bello entia moralia, (sicuti equites Melitenses infideles) persequi, & non nisi simplici via jus naturæ & decalogum tractare. Et sane videtur hic ordo brevi tempore futurus numerosissimus, quo minus laboris est, non in naturæ solum jure, sed in omni scientiarum genere rudem, & plus quam simplicem deprehendi. Quia tamen hocce tempore plerorumque Principum & privatorum liberalitas in pias causas refrixit, valde metuendum, ne novus iste ordo patrimonio fruatur satis tenui, sic ut plerique sine stipendio & tanquam honorarii militare cogantur. Saltem plerique donationes suas videntur suspensuri, quousque constiterit quem eventum prima Asinii Tenebrionis in entia moralia expeditio sortita fuerit, in qua nisi aliquot millia eorumdem trucidaverit, aut ad remum dederit, parum gloriæ novo suo ordini erit circumpositurus. Interea, dum Equitum S. simplicitatis insignia, (& quæ alia, quam crux nigra in campo griseo, quam notam asinis natura impressit) habitus & leges publicantur, & quoad de successu novæ hujus militiæ liquidius constiterit, licebit mihi in Asinium Tenebrionem μακαρισμὸν illum retorquere, haut paulo verius: *Beati, qui non scribunt Indices Novitatum, quia non confundetur facies eorum in conspectu omnis populi*.

§. XXVIII. In articulo XXIII. singulari studio eruditionem suam ostentare conatur Asinius Tenebrio. *Principium essendi*, inquit, *vel fundamentum legis naturæ non naturam hominis ponit, quatenus integra & incorrupta ad imaginem justitiæ & sanctitatis Dei essentialis velut prototypi creata erat*, (*quod recte qui sentiunt cum Mævii Prodromo secundum Scripturas & Formulam Concordiæ de tertio usu legis, thesi* 1. *Etenim ne primi &c. faciunt*) *sed legis naturæ fundamentum, quatenus a Creatore socialis facta est, adeoque ipsam socialitatem cum duce suo* Hobbesio *Hæretico ponit esse, idque statim in præfat. fol. ult. Cæterum id quoque monere visum, ibidem: quid porro planius est, quam hoc &c. Adde p.* 167. *Sic quod &c.* Hic moneo, me nuspiam in ista materia terminum illum, *principium essendi* adhibuisse, & cum non nisi ineptissime idem hic applicari queat, me nolle quid cum ipso habere negotii. Deinde ego nuspiam socialitatem opposui naturæ humanæ, prout a Deo integra fuit creata. Quis enim dubitaverit, quin homines in statu quoque integritatis persistentes futuri fuerint sociabiles. Ergo opponit Asinius, quæ non erant opponenda, seu ut magis ad captum tanti Philosophi loquar, committit elenchum oppositorum. Quare autem a statu integritatis abstraxerim, & consideraverim hominem prout nunc est, non attendendo an primitius aliter se habuerit; rationem attuli satis gravem; quia propositum mihi fuit hanc disciplinam ita generaliter tractare, ut & eadem ad captum ethnicorum foret. Qui utique statum integritatis ignorant, quem ex solis divinis scripturis licet addiscere. Socialitatem autem omnes agnoscunt, aut ad eandem agnoscendam evidentibus argumentis adigi possunt. Displicet hæc ratio Asinio Tenebrioni, ut tantopere sibi adamatam *quasi vero* eructandi iterum habeat occasionem. *Ratio ipsius est*, inquit, *quod nostrum Orthodoxorum illud fundamentum illi tantum ex Christianis admittunt, qui peccatum Originis agnoscunt, non autem universum mortalium genus. Quasi vero ab ignorantia illius fundamenti ad negationem ejus descendendum sit: præsertim cum ista sit ignorantia non facti, sed juris universalissimi, quod scire omnes & debent, & possunt, secundum illud Apostoli Roman.* X. v. 16. 18. *Multi qui Evangelio inobedientes sunt. Ego vero dico annon audiverunt, &c.* Hic primo quærere lubet, quo in concilio, aut quo Sym-

Symbolo definitum sit, quod omnes orthodoxi circa dedacendam disciplinam juris naturalis, etiam ethnicis accommodatam, debeant fundamenti loco substernere; hominis naturam ab initio integram fuisse creatam? Sed nec video, quare HOBBESIUS, si nullo alio errore tenetur, hoc tantum nomine Hæreticus audire debeat, quod fundamentum legis naturalis socialitatem constituit. Nisi si ea Asinio Tenebrioni in socialitatem odiorum causa est, quod ipse revera animal insociabile videatur, omnibus vitiis scatens, quæ societatem perturbare apta sunt, vera Alectus soboles, paci infesta, turbis movendis unice occupata. Deinde non impugno ego illud Asini dictum *nostrum orthodoxorum fundamentum*; sed tantum dico illud non idoneum esse attemperaturo se enim ethnicis; quia nisi principia utrique confessa constituantur, frustra omnis disceptatio sumitur: *Atqui ethnici debebant scire hoc Principium & poterant; adeoque versantur in ignorantia non facti, sed juris universalissimi*. Quid audio? Hactenus credideram Asinium Tenebrionem nil nisi Theologastrum esse, & quidem uti isthoc specimine ostendit, ab ortu in istius ordinis opprobrium & dedecus elisum. Nunc etiam video eum in titulo de ignoratia juris & facti non mediocriter versatum; nisi forte cum aliquo JCto societatem coiverit, quo suggerente hæc mysteria hausit. Enimvero mi Asini, sit ignorantia juris, sit facti, quod ethnici statum primævæ integritatis ignorant; non eo minus tamen nihil aget, qui antequam ipsi divinas literas agnoverint, ex hoc fundamento officia hominis apud eosdem deducere aggrediatur. Addit denique: *Quanquam fundamentum illud nostrum materialiter etiam gentes ex parte admittunt, quando principia connata, quæ nihil aliud sunt, quam reliquiæ imaginis divinæ, nobiscum agnoscunt*. Ast ego te cum materiali & partiali tua admissione in malam rem abire jubeo; ita non materialiter & ex parte, sed formaliter & in totum rudissimum juxta & ad vitiligandum projectissimum monstrum es.

§. XXIX. IN articulo XXIV. solicitus esse videtur Asinius Tenebrio, ne forte aliquando pro meritis suis pœnæ loco duas domum ducere simul uxores cogatur. *Pluris uxores quam unam*, inquir, *domum duxisse contra jus naturæ (vel decalogum) non esse implicite docet p. 776. §. 16. ubi dicit 2. Sam. XII. v. 8. Deum Davidi tanquam insigne beneficium imputasse, quod ei complures uxores dederit. Nam singulare Dei beneficium si fuit aliquando polygamia, nunquam contra jus naturæ quod æternum & immutabile est, esse poterit, add. pag. 778. §. 17. p. 782. §. 19.* Hic repono, me a pag. 776. ad 782. §. 16. 17. 18. tantum referre, quæ ab aliis in utramque partem disceptantur. Sed p. 782. §. 19. quid mihi super polygamia videatur, explicare. Quod eo redit, etsi ex adductis contra polygamiam argumentis liquido & citra omne dubium colligi nondum a me potuerit, eandem directe legi naturali repugnare; sicuti cædes, adulterium, furtum, calumnia, confectio Indicis novitatum, & alia eidem repugnant: id tamen etiam ex sola ratione perspici, *optimum & maxime decorum, simulque ad quietem domesticam accommodatissimum esse, unum una vivere contentum; adeoque hoc matrimonii genus sine dubio perfectissimum habendum*. Quid amplius postulas ab eo, qui disciplinam juris naturæ non aliter tractat, quam quatenus ratio sola jam pertingere potest? Intende ergo tu nervos tui ingenii, quod sentio, quam sit exiguum, agita aures tuas, & tenta, num tua ratione ulterius possis progredi. Attingo præterea sub finem dicti loci rationes politicas contra polygamiam tam pravas, ut licet illa omnibus divinis legibus absolute & semper fuisset permissa; tamen legibus civilibus tanquam plerisque civitatibus exitiosa proscribi debeat. Cæterum illud circa hanc quæstionem de polygamia cordati facile vident, postquam animadversum est, multos ex sacerdotibus ad eandem tantopere commoveri, non paucos in privatis sermonibus paulo liberius hic philosophari cœpisse, ut istis hominibus ægre faciant. Nam quod fœminæ ad hanc quæstionem statim incalescant, id inde est, quod nunquam digerere queant illud Hesiodeum: Dimidium plus toto. Ast profecto uti aliquos nonnullam divortiorum licentiam serio optare non abnuerim: ita paucissimos ex Christianis dari crediderim, qui duas pluresve justas habere simul uxores cupiant. Et valde simplex est, cui persuaderi potest, ullum esse principem Christianum, qui polygamiam in rempublicam introducere velit, aut serio velle pos-

possit. Sicuti nec capio, quod per licentiam potissimum polygamiæ, uti aliqui arbitrantur, atheismus aditum sibi sternere moliatur. Nam ad mendicitatem ea quidem certissima via est; & si ad excitandam pietatem aliquid calamitates domesticæ faciunt, longe maximum videtur pietas incrementa sumptura per introductam polygamiam, dum miseri mariti in remedium tantorum malorum beatam analysin ardentissimis precibus indesinenter sunt optaturi. Quod autem attinet Elementa Jurisprudentiæ universalis circa hanc quæstionem, eorum patrocinium commendabo celeberrimo Theologo D. *Johan. Adamo Osiandro*, qui in *Observat. ad Grot.* p. 748. eandem propugnat sententiam. In quem itidem Indicem Novitatum adornare licebit Asinio Tenebrioni, si nondum his satis vapulat.

§. XXX. Sequuntur jam *errores circa Decalogum*, ex quibus miror quare peculiarem voluerit locum formare Asinius Tenebrio, cum tamen ipsi ejus natura cum decalogo idem videatur. Sub isto loco articulus XXV. Indicis est. *Deum præcepta, prout dualus tabulis insculpta, & per Mosen populo Israelitico promulgata fuerunt, civiles (vel forenses) leges ejusdem populi fuisse*, p. 1015. §. 4. Hic satis apparet, Asinium Tenebrionem non legisse, aut percepisse ejus capitis §. 1. p. 1018. ubi *lex civilis dici* traditur duplici modo, *vel respectu auctoritatis, vel respectu originis. Priori sensu civiles leges vocari possunt omnes leges, juxta quas in foro civili jus dicitur, ex quacunque demum origine promanent.* In §. 4. autem dicti capitis proponitur & reiicitur sententia Hobbesii, qui ideo præcepta decalogi civilia, non naturalia vocat, quod ante civitates nihil proprium, nihil alienum, nullum matrimonium, & quidlibet in quemlibet fuerit licitum. Hæc inquam Hobbesii sententia a me refellitur. Addo autem alio sensu præcepta decalogi leges civiles posse vocari, nempe *respectu auctoritatis*, quam in republica Israelitica obtinuerunt, dum juxta illas in foro ejus populi jus dictum fuit, eademque sanctionibus pœnalibus, in foro ejus populi valituris, fuerunt munitæ. Quod nemo ignorat, qui pentateuchum inspexit. Poterat autem facile animadvertere Asinius Tenebrio, leges *civiles* & *forenses* mihi non esse unum & idem: adeoque me non attendere hic divisionem legis Theologis usitatam, qua illam intuitu materiæ dividunt in moralem ceremonialem & forensem. Debuisset igitur prius discere Asinius quid a me lex civilis vocaretur, antequam rudere inciperet. Nam quantam calumniandi rabiem hoc arguit, quod in eo ipso loco *in tantum sequi me* Hobbesium addit, *a quo tamen perrare discedere soleo*. Quid ais carnificis victima? Ego perraro ab Hobbesio discedo? Ostende ergo aliquem, qui errores Hobbesii in politicis, (nam Theologiam, quam iste sibi finxit, aliorum est destruere) magis ex fundamento everterit, quam ego in libro meo feci. Nam ex illis qui ita in universum eundem damnaverunt, plerique ejus mentem non sunt assecuti; aliqui eum, quem damnant, ne quidem legerunt. Sicuti co..at, unum ex illis non imi subsellii, qui negotium mihi hic facessiverunt, cum primum de Hobbesianismo mihi impingendo inter socios agitaretur, tunc prima vice Hobbesii nomen audivisse, & ejus librum de Cive velut novum ex Africa monstrum adspexisse.

§. XXXI. Articulus XXVI. est: *Nudam illam & universalem cognationem, quæ ex similitudine naturæ resultat, causam & fundamentum esse propter quam homo & hominem diligit*, p. 6. §. 7. *In ordine autem*, p. 187. §. 18. *Nam revera*. Quod attinet priorem locum, p. 6. §. 6. ibi verba nostra hæc sunt. *In ordine ad alios homines consideratus naturalis status ille dicitur, prout intelliguntur homines sese invicem habere ex nuda illa & universali cognatione, quæ ex similitudine naturæ resultat, ante factum aliquod aut pactum humanum, quo peculiariter unus alteri redditus fuerit obnoxius*, id est, illi homines in statu naturali invicem vivere dicuntur, qui nullo alio vinculo præter communem illam cognationem juncti sunt. Quid hoc ad fundamentum dilectionis, Asini Tenebrio? In altero autem loco p. 187. hæc verba extant: *Nam revera ad communem istum amorem nulla alia requiritur ratio, quam quod quis homo sit. Natura quippe ob causas supra dictas* (p. 183. §. 15.) *revera generalem aliquam amicitiam inter omnes homines constituit*. Ubi sane patet, rationem illam communis dilectionis, *quod quis homo sit*, plura complecti, præter nudam

illam

illam naturæ similitudinem. Et si vel maxime solam naturæ similitudinem causam communis dilectionis statueremus, quid absurdi inde sequeretur? Annon Adamus causam dilectionis erga Evam allegabat, quod esset caro de carne, & os de ossibus ipsius? Nam quod additur, *ita vero sentit contra illud Genes. IX, 6. ubi imago Dei fundamentum mutuæ charitatis esse ponitur*) ad hoc regero; soli rationi, ex qua ego hanc disciplinam deduco, ignotam esse doctrinam de imagine Dei, quæ articulum Theologiæ Christianæ constituit. Deinde dicto loco, *Genes.* 9. non dicitur, causam dilectionis esse, quod homo sit conditus ad imaginem Dei; sed hoc esse causam abstinentiæ a cæde humana. Quæ duo non sunt idem, nec ex se necessario consequuntur. Non, inquam, necessario sequitur; quæ causa est, quare ego hominem non debeam occidere, eadem etiam causa est, quare ego hominem debeam diligere.

§. XXXII. Articulus XXVII. est: *Dictum Salvatoris, quo jubemur proximum nostrum diligere sicut nos ipsos, explicandum esse non tam de gradu dilectionis, quam ejusdem sinceritate*, p. 226. Ad hoc respondeo; disputari a me dicto loco, defensionis licentiæ non posse opponi notissimam sententiam Salvatoris. Nam certe, si illa eousque valeret, ut in pari casu periculi ego potius, quam alter perire debeat, utique juberemur proximum magis diligere, quam nosmetipsos. Ac generale est illud Salvatoris effatum, ex quo peti non potest decisio casus alicujus particularis, singularibus circumstantiis vestiti; quid nempe faciendum, si ego meipsum & alterum simul dirigere nequeam. Nam cæteris paribus proximum cedere nobis ipsis expresse traditur 2. *Corinth.* VIII, 13. Quid ergo aliud inde sequitur, quam quod in illis casibus, ubi meipsum recte præferre aliis possum, τὸ *sicut teipsum* de gradu dilectionis intelligi nequeat; adeoque illud *sicut* in genere dilectionis sinceritate interpretandum; sed quid in collisione salutis nostræ cum aliis sit faciendum, ex aliis fundamentis deducendum. Nam uti casus dantur, ubi ego meipsum recte præfero aliis; ita vice versa casus dantur, ubi mea incolumitas aliis postponi debeat. Hos casus tam diversos quomodo quis ex solo illo dicto deduxerit; diliges proximum tuum sicut teipsum? Add. Osiander ad Grotium, p. 615.

§. XXXIII. Articulus XXVIII. est: *Neminem sibi ipsi obligatum esse, nisi respectu socialitatis, quo respectu etiam homo Dei servus est*, p. 86. & *Præfat. fol. ult. fac.* 1. *dantur sane*. Hic patet Asinium Tenebrionem pro more suo affingere mihi thesin, quæ mea non est. Hæc enim sunt verba mea, dicta p. 86. *Hactenus homo seipsum conservare tenetur quatenus Dei servus, & societatis humanæ pars est, cui sese utilem jussu Dei præstare debet.* Quæ verba ab Indice multum discrepant. Neque *in præfatione* hæc thesis extat; homo respectu socialitatis servus Dei est. Sed hoc tantum dicitur: *Cum religio, quatenus ad disciplinam juris naturalis pertinet, intra sphæram hujus vitæ terminetur; eoquoque intuitu ad socialitatem referri potest, quatenus illa societatibus hominum efficacissimum vinculum præbet.* Quæ assertio nequaquam repugnat illi thesi, quod causa obsequii, Deo ab homine debiti, sit creatio, & alia beneficia, quæ a Deo in hominem conferuntur. Cæterum illud obiter observandum, dum in hoc & quibusdam aliis articulis Asinius Tenebrio nihil causæ allegat, quare assertionem meam reiiciat; non obscure ipsum hoc sibi auctoritatis arrogare, quasi quod ipse non capit, aut quod etiam absque ratione ei displicet, aut quod in obsoletis suis compendiis non reperit, citra ulteriorem inquisitionem damnari debeat. An tanta auctoritas Asinio Tenebrioni sit tribuenda, si nullum aliud præter hunc Indicem Novitatum specimen ediderit, vehementer dubito.

§. XXXIV. Articulus XXIX. est: *Nullam esse morum honestatem & innocentiam ubique & extra societatem servandam, seu citra reflexionem ad alios homines in præfat. fol. ult. fac.* 1. Est vir constans Asinius Tenebrio; ad finem usque Indicis retinet morem meas theses detorquendi. Nam nuspiam a me dicitur: nullam morum honestatem ubique & extra societatem esse servandam. Sed ita dico: *Quænam sit illa morum honestas & innocentia, ubique & extra societatem servanda, seu citra reflexionem ad alios homines, nondum dispicere potui*. Si ergo quid voluisset agere, debebat exemplum ejusmodi morum honestatis afferre. Et tunc meum fuisset,

ultro tam ingenioso viro pro communicata sua sapientia gratias agere.

§. XXXV. Postquam Asinius Tenebrio dudum omnem pudorem consumserat, circa finem nihil interesse putavit, quid infelicibus chartis illiceret. *In naturali statu*, est articulus XXX. *neminem altero superiorem esse, cujus arbitrio voluntatem suam, suumque judicium submittit*, p. 143. & 163. *Sic pater filium, & maritus uxorem non regerent, nec iis dignitate, judicio, robore corporis, animo, & aetate praevalerent.* Quis liquido jurare potest, ista ab homine pronunciata esse? An oblitus es, stipes, te paulo ante allegasse paginam 6. ubi status naturalis in ordine ad alios describitur, prout homines sese invicem habere intelliguntur ex nuda illa & universali cognatione, quae ex similitudine naturae resultat, *aut factum aliquod aut pactum humanum, quo peculiariter unus alteri redditus fuerit obnoxius*. Aut si haec obscura tibi videbantur, an non legisti p. 146. §. 5. illos a me dici in naturali statu vivere, *qui neque communem dominum habent, neque unus alteri paret, aut imperat*. An nondum adhuc capis, inter maritum & uxorem, inter patrem & liberos pactum & factum humanum intercedere, ob quod unus alteri peculiariter redditus fuit obnoxius, & arctiore vinculo conjunctus, quam communis illa cognatio, ex similitudine naturae resultans, ferebat? An nondum inquam intelligis, maritum cum uxore, patrem cum liberis non vivere invicem in statu naturali, quia maritus uxori, & pater liberis imperat. An forte haec ideo nova tibi videntur, quia quid sit uxori suae imperare ignoras?

§. XXXVI. Opinione citius destitnit nos Asinius Tenebrio. Expectabamus integrum systema Theologiae novae, per omnes locos deductum. Nunc repente finem mimo imponit, promulgato tamen prius *ingenti errore circa magistratum politicum. Principi (absoluto puta) injuriam subditis inferenti, si evitandi locus non sit, vi occurri posse*, p. 1004. 1006. & 1007. *contra illud* 1. *Petri* II, 18. Ubi primo notandum, in hac quidem quaestione a me Principes absolutos & limitatos, seu qui in certas leges fundamentales & pacta cum populo suo convenerunt, non distingui, modo revera habeant summum imperium. Ergo ex Asinii Tenebrionis doctrina nihil obstat, quo minus principibus limitatis a subditis resistatur. Deinde falsum est, quod ego definitive aut positive asseram, Principibus injuriam inferentibus vi occurri posse. Verba mea haec sunt, p. 1004. *Dum hostem pro Principe induit, civi quoque obligationem, qua is ei devinctus tenebatur, remisisse intelligitur. Etsi fuga hic, quantum potest, sit arripienda, ac tertii alicujus patrocinium quaerendum, cui nulla adversus Principem istum obligatio. Quin & fugae via non datur, moriendum potius, quam occidendum est, non tam propter ipsius Principis personam, quam propter totam rempublicam, quae tali occasione gravibus fere turbis solet involvi.* Sic & verba paulo post sequentia satis ostendunt, me nihil hic positive definire. *Est insuper & illud observandum, si vel maxime concedatur, interdum alicui civi nefas non esse, salutem suam vi contra atrocissimas injurias superioris defendere*, &c. Pagina 1006. reiicio perniciosum illud dogma politicae Graecanicae de tyrannorum caede licita: *Illi sane ferendi non sunt, qui ita crude jactant, regem, ubi in tyrannum degeneraverit, posse a populo exui imperio & puniri*. Pagina 1007. §. 7. recensetur a me Grotii mens super hac quaestione, ubi isthaec potissimum sententia a me probatur; *nulli Principi competere potestatem ex mera libidine innocentem occidendi, ut huic nullo modo resistere* liceat; seu, quod eodem reddit; *nullus Princeps, quando innocenti civi ultimum exitium intentat, suo jure postulare potest, ut innocens ille sibi non resistat*. Ex qua assertione tamen non arbitramur sequi hanc, aut eidem aequipollere: subditus principi extremam injuriam intentanti recte potest vi resistere. Non inquam sequitur; ille suo jure postulare nequit, ut ipsi non resistam: ergo ego eidem recte possum resistere. Nam ex alia ratione, praeterquam ex jure injuriam inferentis, illa resistentia fieri potest illicita. Probatur autem ista assertio duplici argumento; tum quia ejusmodi potestas ad salutem civitatis nihil facit, ex qua sane amplitudo imperii civilis est metienda; tum quia illa a civibus imperanti collata intelligi nequit. An autem sacrae literae in hac quaestione peculiare quid disponant, aliorum est inquirere. De caetero ea mihi doctrina civitatibus utilissima videtur, ut civibus quidem inculcetur, personam Prin-

ci-

cipum esse sacrosanctam, eorumque ingenia ferenda; Principibus contra diligentissime imprimatur, non solum homines se esse, sed & hominibus imperare, quorum ea indoles, ut atroces & continuatæ injuriæ eos demum ad desperationem adigere queant. Sed & valde dubito, an in hac quæstione recte allegetur dictum 1. *Petri* II, 18. Sane enim Apostolus in genere ibi docet, etiam σκολιοῖς, asperis dominis parendum esse, qui colaphis & flagellis per morositatem plus quam par est in servos sæviant: nequaquam autem eam quæstionem definit, an servus jugulum quoque præbere immotum debeat domino, trucidare innocentem volenti. Et nescio quam indignum videtur, conditionem liberi alicujus populi mancipiorum conditioni æquare; parique modulo metiri servum exiguo ære emtum, quem pro lubito Dominus vendere iterum possit, cum populo aliquo ex multis myriadibus virorum fortissimorum constante; qui ex singulari affectu, aut, ob merita majorum, propriæque opinionem & spem virtutis summum imperium in aliquem ultro contulit. Denique qui citatur ab Asinio Gerhardus plane mecum facit, *Articulo de Magistratu politico*, inprimis §. 488. circa finem.

§. XXXVII. Destructo Indice superest, ut etiam conclusionem tanto opere dignam consideremus. Ex qua sole meridiano clarius patebit, quem scopum sibi perditissimus furcifer propositum habuerit. Quanquam enim fortasse alius articulorum istorum sit auctor, alius autem appendices maledicentissimas addiderit, opusque tam nobile in lucem protraxerit: tamen ista jam ita curiose mihi discernere non vacat, & tantisper Asinius Tenebrio universi libelli famosi auctor habebitur. Ille calido mihi sanguine, aut pulverulento potius tergo pœnas dabit. Ille erudito orbi prostituetur tanquam monstrum ex ignorantia & malitia conflatum, quod ex invidia furore mixta tam nefario modo, probisque omnibus detestando famam meam maculare, & ad fortunas meas subruendas viam sibi aperire voluit. *Quem*, inquit bellua, *corruptarum novitatum pruritus præpostere instigat contra juris naturæ & divini solida fundamenta, is unicum omnium instar sibi commendatum habeat Pufendorfium, a quo unius anni spatio tam immensum novarum opinionum cumulum sibi comparabit, quos omnes orthodoxi Theologi per omnem vitam ei adimere non valebunt.* Quin desinis latrare novitates nebulo? quo ipso aut ruditatem tuam debuccinas, aut meum ingenium aut industriam commendas. Quid enim non in omnibus artibus & disciplinis aliquando novum fuit? Quod si eo solo nomine fuisset proscribendum, universo generi humano intra barbariem erat hærendum. Cum porro hoc seculo tanta bonorum juxta ac malorum sit librorum copia, nil nisi ludibrium eruditis debet, qui libros edere vult, in quibus nihil plane novi occurrat, aut saltem ubi quæ ab aliis minus exacte traduntur, curiosius non discutiuntur & expoliantur. An credis, si quis ex quatuor aut quinque libris sextum compilaverit, aut ex quadraginta codicibus in machinam versatilem dispositis, quam ipse in sella versatili sedens in vertiginem det, ad eum fere modum, quo Peripateticorum Intelligentiæ orbes cœlestes rotant, farraginem aliquam sine judicio congesserit: illum aliud agere, quam ut tabernas aromatariorum cucullis instruat? Cæterum quod istæ, quæ a me tradi arguuntur novitates aut corruptæ sint, aut solidis juris naturæ & divini fundamentis repugnent, ex Indice isto expurgatorio hactenus nondum apparuit. Et si quis alius sit eruditus, qui honesto modo quædam a me tradita in disquisitionem vocare velit, sentiet non defutura mihi, quibus mea defendam. Ejusmodi enim stolidorum Indicum confectores, ac famosorum libellorum architectos non magis inter eruditos numero, quam asinos inter citharœdos: quibus displicere bonis & cordatis placere est. Abite sues, nihil vobis oleo. Illa vero furiosi plane & mente mori vox est, intra unius anni spatium tam immensum novarum opinionum a me posse addisci, quas omnes orthodoxi Theologi per omnem vitam alicui adimere non valebunt. Quæso enim ex te, totius Arcadiæ auritissima bestia, illæ novitates, quæ ex me intra spatium hauriuntur, suntne veræ, an falsæ. Si veræ sunt, quid circa illas orthodoxis Theologis negotii est? Aut cur illi circa eas convellendas aliquid operæ sumant? Nisi forte Theologorum esse credis, barbariæ sese defensores præbere, obsoletis næniis scholas occupatas tenere, bona in-

ingenia opprimere, importunissimam dictaturam in omnes eruditos exercere. Sin autem falsæ sunt meæ novitates, tunc tu vero nescio quam miseros & stupidos homines mihi narras, qui universi per tantum temporis spatium non possint subvertere falsa dogmata viri neque proceritate corporis eminentis, neque prolixo barbitio venerabilis, neque vim miracula faciendi aut diabolos expellendi sibi vindicantis, neque somniorum suorum præsagia, neque doctrinæ suæ aliquam infallibilitatem jactantis, & quod maximum est, qui nunquam per somnum carmina fecerit. Post tam stolidam sententiam Asinius Tenebrio jam demum intima pectoris sui recludit, & quid ad famam meam infestandam ipsum compulerit, non obscure fatetur. Nimirum illi Magnatum & Nobilium filii, qui informatione mea usi sunt, & adhuc utuntur, Asinium ejusque complices tanta invidia adversus me impleverunt, ut crepandum ipsis fuisset, nisi hac via virus suum ex parte emovere licuisset. Hos ut abs me averterent, non alia potior aut magis compendiosa via fuit visa, quam de novis dogmatibus religionem tangentibus rumorem spargere. Quo audito quis amplius suos filios mihi commendaret? Præsertim cum matres eo vocabulo audito mirum in modum soleant exhorrescere: & trepidæ pressere ad pectora natos. Et spes erat, plerosque concionatores aulicos, qui fere circa dirigendam puerilem informationem Palinuri vice funguntur, in patres descensuros. Vis tu filios tuos commendare Pufendorfio? Per omnes Deos Deasque ne feceris, si ipsorum salutem amas. Ille Heidelbergæ vixit, ubi Lutherani æque ac Calviniani vinum libentius quam cerevisiam bibunt. Ille habet mira principia; non credit amplius in quatuor elementa, nec in sanctissima decem prædicamenta. Ab isthoc viro liberi tui ira corrumpentur, ut compendium logices & rhetorices, quo recitari audito tanto solebas gaudio perfundi deinceps nauci sint facturi. Et habet entia moralia, quibus conspectis asini in rabiem aguntur. An non audisti, quod Monzambanum legit, qui tamen Jesuitis tantopere est invisus, & Hobbesium, qui librum de diabolo scripsit. Imo credit ille, horresco referens! multos asinos binis pedibus incedere. Quin tu ergo potius commendas eos alicui viro pio & simplici, qui ab antiqua pedanteria ne latum unguem discedit, qui juxta suam in re literaria simplicitatem nulla entia moralia intelligit. Qui meris medullis discipulos suos pascit, sicut quondam Chiron Achillem, ex quo cibi genere magni heroes proveniunt, qui Trojam vel biduo expugnare queant. Ac qui insuper recreationis causa cum filiis tuis lectiones saltatorias repetere poterit, circa quas ipsi subtilissimum judicium, non minus quam circa generosissimas species aquæ vitæ. Quis jam dubitaverit, quin confestim quicquid est nobilis juventutis Pufendorfio vale sit dicturum, & ingenti agmine pium illum doctorem. Equitum S. simplicitatis Commendatorem magnum, stiparurum, ejusque crumenam inaniis turgentem auro oppleturum? Ast mi nimium odiose obtrectator, credas hoc mihi velim ex animo loquenti. Si vel maxime ego in Moschovia, uti tu auguraris, Knesius factus fuero, tu tamen profecto Asinius Tenebrio manebis. Ergo bruralibus tandem tuis affectibus frænum impone, & si quid in caduca hac mortalitate curas, id unum cura, ut ne deinceps unquam Indices Novitatum edas. Et ut videas, me calumnias tuas nauci facere, en verba tua bona fide repræsento. *Multos quidem*, (non obstantibus istis novitatibus) *Magnatum, & Nobilium filios Heidelbergæ olim habuit discipulos*, (quo nomine etiam nemo, qui arces suas extra lunam possidebat, ibi me oderat,) *& jam Londini in Succorum Universitate habet*, (*ut fama fertur*.) *Attamen eorum neminem ex abortu suo Monzanbano & damnato Hobbesio, quos ipsis continuo inculcare studet, quidquam præclari docuit. Hos accepta eorum pecunia, splendida inanes domum remittit, sic suæ crumenæ, & non ingenio eorum consulit. O tempora o mores!* Ubi miror impuri nebulonis belluinam incogitantiam, quod cum nuper tantam doctrinæ meæ efficaciam tribuisset, ut ab omnibus Theologis per totam vitam extirpari nequeant, quæ a me uno anno hauriuntur; jam omnes a me discipulos splendide inanes dimitti ganniat. Sed talis est Asinius, ut sua mendacia ipse destruat. Discipulos meos quod attinet, eorum duas possum facere classes; alii publicas tantum & privatas meas frequentarunt lectiones, alii insuper pecu-

lia-

ßari meæ commendati fuerunt curæ. Circa priores nos qui publice in Academiis docemus, pari cum concionatoribus jure fruimur, ut si quod nostri est officii fecimus, de profectibus auditorum rationem non reddamus. Qui capere vult, capiat. Et tamen multos eorum nominare possum, qui honorificam adhuc mei memoriam retinent. Ex iis qui privata mea disciplina usi sunt, quidam ad insignem eruditionis gradum pervenerunt, amplisque muneribus & in hoc regno, & in Germania admoti sunt; qui summum in me amorem quavis occasione testari non intermittunt. Qualem si Asinius Tenebrio unum haberet, dudum ejus effigiem in domus suæ insigne publice suspendisset. Fuit unus & alter, qui minores profectus fecit. Et quis unquam fuit doctor, qui omnes suos discipulos quantum cuperet eruditos præstare potuit? Certum tamen mihi est, neminem eorum unquam culpam in me collaturum. Imo ut videas, Asini Tenebrio, quam parum tuis mendaciis movear, jam publice denuncio, si quis tales meæ informationi commendare velit adolescentes, qui vel stupidissimo sunt ingenio, vel animum a literis plane aversum gerunt, nil nisi arma & venationem spirantes, aut qui sub prioribus præceptoribus nulla fundamenta posuerunt, & intra annum abs me universam eruditionem deglutire habent, aut qui dimidiam partem temporis domi apud parentes, reliquam hic in Academia consumere volunt, aut qui formosarum amore puellarum flagrantes maximam diei partem dulcissimis confabulationibus absumunt per reliquum tempus domi mellitorum labiorum & felibrium mammarum memoriam ruminantur; hos omnes denuncio apud me parum aut nihil profecturos; quin me susque deque habere, an tales mihi commendentur vel non, præsertim ubi culpam deinde in me conferre velint. Quin & hoc insuper addo, si quis semicruda adhuc studia abruperit, & præmaturis sese peregrinationibus vel discursationibus potius dederit, apud eundem paucissima literarum vestigia, ubi domum reversus fuerit, appáritura. Inprimis autem arguit Asinius, quod ex Monzambano & Hobbesio discipulos meos nihil præclari doceam. Ergo sufficit, quod ex cæteris libris, quos ipsis præterea inculco, aliquid præclari doceam. Priorem autem ne deinceps quoque discipulis meis commendem, Asinius quidem Tenebrio me nunquam prohibebit. Hobbesium autem & Grotium, qui tam multa a religione nostra abeuntia suis operibus immiscuerunt, ne amplius juventuti prælegere cogerer, librum meum præcipue edidisse me professus sum; in quibus non omnia a me probata fuisse, ille ipse meus liber satis testari potest. Quod autem furcifer Monzambanum abortum meum vocat, ad id repono, me nunquam id scriptum pro meo agnovisse, utut nolentem volentem publica me fama ejus auctorem ferat. Inde mea nihil refert, an ab Asinio iste liber abortus vocetur. Id tamen dicere non verear, non erubescere auctorem, quisquis is est, eo fœtu debere, qui tanto eum applausu per cultissimam Europæ partem a cordatissimis quibusque sit receptus; & cujus impugnatores non multo ampliorem gloriam reportarint; quam confectorem Indicis Novitatum manet. Illud tamen nescio, an quis mihi sit suasurus, ut, ne Asinio Tenebrioni præ invidia ilia rumpantur, repudiare debeam liberalitatem quorumdam Magnatum, & aliorum, qua operam meam, si non semper eventu, tamen fide æstimandam prosecuti sunt; præsertim cum tam raro nostri ordinis homines aureus imber inundare soleat. Neque tamen erat, quare Asinium tantopere mea crumena angeret, quippe cum hanc præcipuam mearum divitiarum partem ducam, quod nemini debeam. Cui rei tamen non parum contulisse judico, tum quod uxor mihi contigit parum sumtuosa, tum quod nullos libros propriis sumtibus edidi. Cæterum illud optime in rebus humanis comparatum est, quod invidia sibi ipsa supplicium est; quæ tunc demum asperrima tormenta admovere est censenda, quando ad confessionem doloris sui invidos cogit. Et quantopere istum nebulonem excruciari arbitramur, qui continere sese amplius nequit, quin exclamet; *o tempora! o mores!* Quid enim hic clamor aliud arguit, quam dirissimos morsus, quibus iste proprium sibi pectus lacerat, dum me aliquo inter eruditos numero, se non nisi Asinium Tenebrionem videt. Perge igitur invidia æstuare, furcifer, angere dies noctesque, excoque infidum istud pectus, pallesce, exaresce, a la-

laqueo demum vesaniæ tuæ remedium petas, ut ista impura anima per dignam se portam triumphalem exitum inveniat.

§. XXXVIII. Restat ut etiam excutiamus auctoritatem magnorum virorum, quos Asinius Tenebrio adversus me testes excitat, quibus & ego, & liber meus vehementer displicuit; ne forte solus Asinius ex invidia aut ruditate nos allatrare videatur. Gravissimum sane præjudicium, vel doctrinæ valde irregularis, vel morum plane difficilium, cætera dissentientes in me improbando conspirare. Eo curatius horum testimonia discutienda mihi erunt, ut quatenus Asinii causa per ista sublevetur appareat. Primo igitur loco prodeant Professores Londinenses. *Nobis insuper a fide dignis nuperrime relatum est, ipsos Professores Londinenses præsertim Theologos Lutheri animositate Pufendorfium jamdudum multorum errorum accusasse, quem tamen Procerum gratia penes Regem contra omnium insultus adhuc conservavit, &c. Relatum est*, inquit, *nobis nuperrime*. Ubi credamus Asinium Tenebrionem aulam suam habere? Nam illa longe abhinc sitam esse arguit, quod *nuperrime* demum audivit rem, quæ jam ante annum non sine strepitu gesta est; cum tamen istum nebulonem plus satis curiosum circa rumusculos de me captandos fuisse appareat. Et tamen dum dicit, illos *jamdudum* me errorum accusasse, cum mihi demum paulo ante editum superiore anno librum meum innotuerit, illos nescio quid in me machinari; suspicionem excitat Asinius, quasi dudum arcana quædam commercia ei cum istis intercesserint, ut quid iidem adversus me parturirent, longe ante ipsi innotuerit. *Relatum est nobis*, inquit. Quo argumento probabis, *Asinii Tenebrio*, tibi non potius hæc fuisse verba adhibenda; quæque ipse miserrima vidi, & quorum pars magna fui? Num etiam ex te scire possumus, quinam sint illi *viri fide digni*, num fortasse mendacio tibi illuserint? Nam si neminem habent præter te; abs quo commendentur, non erit, qui magnam istorum verbis fidem est adhibiturus. Cur etiam aut tu fuisti tam incuriosus; ut quinam forent isti errores non inquireres? aut si de istis intellexisti, quare erudito orbi tantorum virorum observationes invideres, quæ magnum lumen Indici tuo potuissent afferre? Sed quid multis ambagibus utor? Mi Asinii Tenebrio, affatim quidem est tibi improbitatis, ut sis nebulo; sed ad id parum tibi esse astutiæ patet, ut scelera tua paulo tectius possis expromere. Nam hic ipse Index a Theologo quopiam Londinensi confectus est, qui jam dirissimis sese exsecrationibus devovet: illum sibi ab Asinio Tenebrione furto subductum, ac quibusdam in locis interpolatum, seque inscio typis exscriptum. Sic ut iste quidem satis tenuem tibi referat gratiam pro tuo elogio, quo Lutheri animositatem ei tribuis; cum ipse vice versa palam jactet, te ut furem & nebulonem egisse. Verum super hac re in judicio videbimus. Cæterum postquam ad hunc locum perventus sum, solenniter prius protestandum est, me, quæ mox narraturus sum, non referre animo injuriandi; sed ex inevitabili necessitate famam meam ab omni sinistra suspicione purgandi apud omnes, in quorum manus Index iste sacerrimus pervenit; ad quod plurimum facit, si ipsi intelligant, quodnam hic loci Indicis fuerit fatum. Neque vero crediderim illum fore cordatum, qui vitio mihi vertat, quod nihil eorum dissimulem, quæ ad tuendam meam existimationem faciunt. Concessit mihi Deus, ut quantulumcunque nomen inter eruditos nactus sim, ac largitus est stationem, ultra quam ambitionem meam non profero. Sed cum tam illud, quam hæc diu stare nequeat, si talis sum, qualem Asinius Tenebrio mentitur, indignus sane & divina illa gratia forem, & tanto summorum juxta ac mediocrium hominum favore, si unius vel alterius invidi calumniis opprimi me per silentium paterer. Sed & cognatis atque amicis, quin universis meis popularibus merito erubescendus haberer, ni tantum mihi inesset facultatis, ut rudissimi hominis deliria dissipare possem. Seponatur ergo paulisper respectus aliorum, quoad meæ famæ & quæ inde dependet fortunæ consultum sit. Jacturam alii faciant existimationis suæ merito suo, qui immerentem fœdissima labe adspergere non erubuerunt. Frustra quis dignitatem suam mihi occinit, quando ipse ferrum jugulo meo intentat. Id tamen mihi gratulor, quod nullus Professorum ex natione Svecica huic sese negotio immiscuerit, ut ne mihi necessum foret, quædam parum honorifica memorare de ullo ex ea natione, cujus favorem in me

meosque

meosque semper sum expertus pronissimum. Quod si illis, qui me tam atroci modo impugnarunt, acerbum videatur, sua facta propalari; habent quod Asinio Tenebrioni indignentur, qui scrinia ipsorum expilavit, & jam obelo confossum Indicem in lucem protraxit. Istum nebulonem, istum plagiarium, istum calumniatorem, istum famosorum libellorum architectum mecum exsecrentur. Duas tamen vias videre videor, qua excusari possint ea, quæ in me isti egerunt, sane a communi jure, & modo inter honestos viros agendi non parum abeuntia. Una est, si heroico sese spiritu actos dicant, quem ad vulgares agendi regulas non alligatum, creditur, cuique adeo jura nata non sint. Atque hoc ipsum non obscure insinuat Asinius Tenebrio, dum *animositatem Lutheri* illis tribuit, quem sane virum animos supra communem sortem gessisse nemo est ex nostratibus, quin agnoscat. Dicant ergo, se habuisse heroicum Lutheri spiritum, sed qui per diuturnitatem temporis vehementer degeneraverit, aut qui in impura vasa infusus ex generosissimo velut vino in mordacissimum acetum abierit. Ni malint uti dicto Poetæ: ætas Parentum pejor avis tulit nos nequiores, mox daturos progeniem vitiosiorem. Accedit & hoc, quod unus ex illorum numero quondam de altero, qui non parum ad conflandum bocce negotium contulit, pronunciaverit istud dictum; Deum, si insigne opus efficere velit, excitare ingenia heroica; (ita *VVinstrupius de Nicol. Bekmanno.*) Id quod in vulgus hic notum est. Imo & unus eorum (*Josua Schvvartzius*) cum proximo anno ipsi mitra doctoralis inter turbarum clangores imponeretur, a quopiam studioso, qui in ejus culina diu offa arroserat, inter enormia alia elogia *pretiosus Dei filius* nuncupatus fuit: quod nomen soli Servatori nostro in lingua Teutonica tribui omnes linguæ ejus periti norunt. Et sane, quicquid est Judæorum per orbem terrarum dispersum, huc velut ad novum Messiam confluxisset, ni istis Sveciæ regno interdictum foret. Talis tantusque quare non heroem se ferre possit? Altera autem via paulo simplicior videtur, si nempe pertinaciter hæreseos arguere pergant articulum XVII. Indicis, supra excussum: se affectibus sui imperare non potuisse, nec debuisse; se pro orthodoxis Theologis non fuisse habendos, ni affectibus fræna laxarent: iis sese adeo occæcatos fuisse, ut Pufendorfii librum damnaverint, antequam intelligerent, ut neque Christiani hominis officium, neque ætas aut dignitas, gravitasque muneris, nec respectus censuræ & approbationis regiæ, neque amicitia mecum quondam culta, neque officia quædam illis a me exhibita, vel paululum ipsos retinere potuerint, quo minus tanquam deterrimum me hæreticum diffamarent; aut saltem damnationem suam eousque suspenderent, quoad meam mentem & explicationem super istis articulis audivissent. Sed dum isti deliberant, utra via sese excusandi ipsis magis sit ad palatum, ego interea rem, prout eadem hic notoria est, fideliter referam, non eo fine quidem, ut aliquem velim infamare, sed ut famam meam contra Asinii Tenebrionis calumnias asseram, qui isto velut præjudicio me premere instituit. Cum igitur ad finem jam properaret libri mei impressio, animadvertere licuit, tres potissimum, inter quos hactenus simultas, aut frigida valde amicitia fuerat, repente syncretismum velut coivisse: concursare, trepidare, crebra inter se conventicula agitare, (*Bekmannum, Schvvartzium & Christianum Fossium.*) Cui fundamento nova ista amicitia innixa sit, sequentia ostendent. Ut factioni robur & auctoritas accederet, adsciscitur aliquis (*Petrus VVinstrupius*) cujus canitie cæteri abuterentur, ut, velut post Ajacis clypeum Teucer latitans, sagittas suas eo tutius in me emittere possent. Plures solicitantur, sed qui tamen parum gloriosum hujus rei finem augurantes, sacramento jungi recusarunt. His ergo velut quadrigis Bellona in librum meum irruitura invehebatur. Stimulabantur illi contra me pari fere odio, causis diversis. Ardebat unus & alter pædagogicam quandam dictaturam in nos sibi struere; cujus quietam possessionem sibi me hic salvo desperabant, utpote apud quem ejusmodi vana arrogantia risum potius, quam venerationem excitare solet; & qui ideo a legibus cuique muneri suos limites præscriptos arbitratur, ne quis pro sua libidine aliis insultare præsumat. Alius hancce compendiosissimam judicabat viam inclarescendi, si me subvertisset: qui perfectissimæ cujusdam, & ad quintam usque essentiam sublimatæ Theologiæ specimen cre-

credebat, Indicem Novitatum in Pufendorfii librum congessisse. Alius denique me sepulto & summam eruditionis famam, & lautissimam fortunam sibi sperabat accessuram: qui me vivum suis luminibus, utut toto vertice supra sit, officere putabat. Et commendatione digna est unius (*Schvvartzii*) ex isto numero ingenuitas; qui apud amicos non amplius negat, hanc sibi intentionem fuisse, ut ego ab hac Academia dimoverer. Id tamen se nunquam quæsivisse, ut fortunæ meæ ruinam procuraret. Esse enim S. Regiæ Majestati longe plurimas stationes, in quibus opera mea uti possit; quibus non obstet, si vel maxime ego quasdam erroneas opiniones foveam. Cui ego quidem pro singulari sua benevolentia, ex qua pro mea promotione tam solicitum sese exhibuit, dignas gratias ago; vicissimque opto, ut ille aliquando Martyrum corona potiatur, quæ jam jam capiti ejus quondam imminebat, ni fuga sibi consuluisset; quo ipsius nomen deinceps pro nigro rubrum in Calendario stet. Simulque rogo, velit ejusmodi commendatione mei ad splendidius officium deinceps supersedere. Cum ergo & cæteris sociis mea promotio tantopere cordi esset, ut finem suum obtinerent, nullam faciliorem viam sibi relictam judicant, quam ut calumniam mihi intentarent, cui semper apud semidoctorum fecem eruditissimus quisque patuit, me nova habere principia, me juventutem ita corrupturum, ut non amplius antiquum Donatum sit veneratura. Accendebat ista unus ex sociis, qui subinde in typographiam currebat, & cum pleraque pro sua simplicitate, quam ille tantopere in jure naturali commendare solet, non caperet, mire eadem traducebat. Augebat suspicionem, quod ego prohibuissem, ne antequam opus perfectum foret, singulæ paginæ hinc inde raptarentur. Hinc certa fides monstrosum esse, quod tam solicite a me occultaretur. Quid multis? Indicitur concilium solenne Cerviæ, Pontificiæ ditionis oppido, missa Spiritus sancti cantatur, & post aliquot sessiones unanimi Patrum consensu statuitur, Pufendorfium hæreticum esse faciendum. Offertur decretum Concilii Pontifici ratificandum, (nam ut ipse Conciliis intersit, recentiores doctores ejus majestate indignum ducunt.) Ille laudata patrum pietate decretum approbat, & annulo piscatoris obsignat. Hoc facto duo quidem ex sociis in latibula sua se recipiunt, nec apertius deinceps negotio immiscentur, ex eventu animos sumturi, aut si secus res cadat, extra periculum subducti. Reliqui duo negotii executionem in se recipiunt; somniaturi hæreses, si non invenirent. Nova tamen spes oritur, fore, ut si diligenter inquirerent, magnam vim novitatum fint deprehensuri, quod certus homo duo folia de præfatione, digitis forte fortuna adhærentia, e typographejo attulisset; in quibus occurrebant ea verba, quæ concilio isti expresse opposueram; quibus tritum illud, ne sutor ultra crepidam, occinebam iis, quos ad sumendam in ejusmodi scripta censuram fastus, ignorantia, aut petulans πολυπραγμοσύνη impellit. Interea liber absolvitur, ego Holmiam proficiscor. Et jam in publicum emergere incipiunt, quæ hactenus in me cusa fuerant consilia. Primo in prologi vicem epistola Holmiam scribitur, hoc fere argumento, insignem gravitatem præferente: Prodire jam in publicum Pufendorfii librum, quem ipsi tamen nunquam viderint, quod is noluerit quenquam nasum suum in eo exercere, priusquam S. Regiæ Majestati, cui inscriptus est, offerretur. Quia tamen sibi ejus libri censura non fuisset oblata, se excusatos haberi velle, si quid iste orthodoxæ religioni, quæ ipsorum humeris, tanquam Atlante cœlum, potissimum niteretur, contrarium contineret. Petebant præterea, ut sibi denuo liber iste censendus committeretur; in quo negotio ipsi magna cum circumspectione essent progressuri, & nullam mihi injuriam illaturi. Nam illos Illustrissimos Regni Senatores, qui jussu S. Regiæ Majestatis librum meum approbassent, tam profunda non instructos fuisse sapientia, ut de jure gentium judicium ferre potuerint; cum politicorum nemo tam demens unquam fuerit, ut privilegium infallibilitatis sibi arrogaret. Adduntur & quædam de Monzambano, quem ego auderem privatim hic legere. Eum in Germania publico Cæsaris edicto proscriptum, (quod sibi solis sit conspectum.) Cum autem hoc regnum provincias possideat in Germania, metuendum esse, ne hæc belli causa arripiatur, & Croatis, milite ferocissimo, Septentrio inundetur. Respondebatur ad has

has literas a superioribus leniter & humaniter: quiescerent, & rerum suarum satagerent. Librum meum esse politicum, nec ad theologos quidquam spectare. Jam S. Regiæ Majestatis censuram & approbationem accessisse. Neminem in ipsos ob eum librum culpæ quid collaturum; nec rationem ejus rei ab illis reddendam, quæ nunquam ipsis foret commissa. Tanta lenitas istorum hominum pertinaciam magis accendit; nec ita facile concilii sui decreta eludi debere arbitrantur; præsertim cum jam dirissima quæque de libro meo in vulgus spargere cœpissent, quæ ita repente vana deprehendi auctoritati suæ parum conducere censebant. Interea ne ipsi in me ex invidia rapi aut consueto vitilitigandi morbo agitari viderentur, aliæ literæ scribuntur ad certum Theologum, tunc Holmiæ agentem, in quibus aliqua loca libri mei quasi errorem foventia annotantur, ac iste rogatur, ut pro eo fervore, quo circa religionem flagret, hanc rem apud Illustrissimos Regni Proceres diligenter insinuet, & quantum ex meo libro veræ religioni periculum immineat, solicite demonstret. Easque literas iste uni & alteri ex præcipuis regni officialibus recitavit: qui facile infami fraude animadversa, auctorem earundem, & fœdas calumniandi artes graviter sunt detestati. Nullam enim aliam subscriptionem illæ literæ præferebant quam hanc: *Hafniæ, Tuus quem ex fama nosti*. Qua epistola etiam Theologis Hafniensibus, viris sane cordatissimis, non levis injuria fuit illata, quasi ipsi, ubi quid in libro meo desiderarent, non ingenue & aperte, prout viros bonos & doctos decet, fuissent moniturі, sed per tramites non nisi nebulonibus usurpatos forent grassaturi. Enim verone quis aliquem Hafniensem in suspicionem vocet, istæ literæ Londinum habent patriam; ac retulerunt mihi aliquot viri, qui earum literarum autographum apud dictum Theologum huc reversum viderunt, sese manum probe agnovisse. Nec difficile erit; eum scriptorem obscurarum epistolarum in lucem protrahere, si quidem in eam rem serio inquiratur. Ubi miror inficetam plane astutiam illius scriptoris, quod speraret, sese tam prudentibus viris ita facile illudere posse; cum potius vel sola hæc fraus istos conatus plane redderet suspectos. Jam tertius a publicatione mei libri mensis labebatur, & Index in formam embryonis coalescere videbatur, ac non obscura vitæ signa dabat; cum alius ab istis insultus (ut Asinii Tenebrionis vocabulo utar,) tentatur. Obstabat quippe adbuc censura & approbatio regia, quæ non sine specioso aliquo obtentu proculcanda erat. Qui facile inveniri poterat ab hominibus, queis conscientia qualitercunque informata regum jussis longe potior est. Neque enim ignotum est, maxima scelera sub larva conscientiæ, & inter allegata passim seu profane potius detorta dicta sacra exprimi. Scribit ergo epistolam senior ad professores Theologos hujus Academiæ; adjungit elenchum errorum, qui in libro meo deprehendantur; adjurat ipsos per omnia sacra, per tremendum ultimi judicii diem, velint super istis articulis ingenue & libere suam confessionem edere; prout id ipsorum munus, & communis Christianorum obligatio requirit, qua ab Apostolo parati esse jubentur ad respondendum cuilibet petenti rationem ejus spei, quæ ipsis est. Isthoc tam horribile carmen duo priores ex Theologis surdis auribus accipiebant, certi alieno sese furori socios non addere. Tertius autem, in cujus utero Index ille conceptus erat, magna cum pietatis & conscientiæ contestatione profitetur, se utique illis articulis gravissime offendi, seque adeo posse, & debere, & velle confessionem suam edere, prout pium virum & Theologum decet, quantacunque mala ipsum eo nomine sint mansura. O inauditam animositatem! O genuinam Lutheri sobolem, Asinio Tenebrione encomiasta dignam! Ubi nescio an magis miranda sit subtilitas commenti, per quod obtinuisse sese arbitrabantur, ut in eodem negotio ipsi actorum, judicium, ac testium loco esse possent; an vero argutissima ratio per compendium de errore aliquem convincendi, dum *offendi* aliqua se doctrina jactant. Lubet tamen quærere, cum fieri possit, ut quis ejusmodi offensam mentiatur, quo indicio liquido deprehendatur, teneram ejus conscientiam revera lædi? Nam barbitium, & togam, & faciem ac verba in gravitatem composita, & dejerationes multis velandæ nequitiæ inservire, etiam in vulgus notum est. Deinde non dispicio, an satis dignum sit viro, per quem Servatori nostro titulum suum non

non amplius retinere licet, profiteri, doctrina se aliqua *offendi*. Vulgarium hoc animarum, & humi repentium videtur, & qui nullam aliam rationem, quare sibi quid displiceat, allegare queunt, quam inscitiam & stuporem suum. Magni isti & animosi Lutheri, qui clavem scientiæ possident, quosvis errores solis ronchis dissipare debeant. Infirmi in fide, & qui lacte adhuc indigent, super offensione queri solent. Denique nescio an ad rei literariæ incrementa multum faciat, si bonis & alacribus ingeniis hanc velimus legem dicere, ut ne quid in disciplinis rationi subjectis eruere, aut olim tradita limæ subjicere laborent, ne fortasse aliqui ista novitate offendantur, aut potius, ne in pudorem dentur antiquæ pedanteriæ consulti, dum vident sua compendia, ex quibus ipsi aliquot regulas & definitiones memoriæ mandarunt, inter quisquilias habenda. Si tamen hæc ratio superioribus placet, age & nos mentum mentemque sylvescere patiamur, proscribamus bonos libros, insipidas nænias per totam vitam cantillemus, denique ordini equitum S. simplicitatis nomina demus; & sub auspiciis Asinii Tenebrionis internecinum bellum in entia moralia geramus. Cæterum cum confessio unius, (*Jos. Schvvartzii*,) qui & antea turbulenti ac vani ingenii non pauca specimina ediderat, parum ponderis habitura videretur, a seniore conventus Theologorum indicitur, an tunc fortasse cæteri, ut offendi se quoque faterentur, permoveri possent. Tunc enim conclamatus plane erat meus liber, si abs tota Facultate, (quæ cur non pari jure atque Concilium Tridentinum immunitatem ab erroribus sibi arrogare posset?) fuisset damnatus. Conveniunt; considetur. In mensa expositus erat meus liber, & protocollum magnæ molis recens compactum; cui nihil adhuc inscriptum erat. Postquam a seniore causa conventus exposita fuit, prima erat quæstio, quis secretarii vices obire deberet; quia protocollum seipsum conscribillare non didicerat. A senioris dignitate id alienum erat. Duo priores Theologi nullam ejus negotii partem attingere volebant. Ultimus ob imperitiam linguæ Danicæ ei scriptioni inhabilis judicabatur. Sic protocollum tunc quidem virginitatem suam immaculatam retinuit. Quanquam autem hoc modo nulla futura erant acta Confessionis Lundensis; hortatur tamen senior, ut nihilominus annotatos in scheda articulos ordine excutiant, & ubi singuli istorum in libro meo extarent, inspiciant. Enim vero alter eorum negat, se judicium ferre posse de libro, quem nondum legisset. Alter causabatur, sese unum vel alterum locum inspexisse, nec deprehendere potuisse, meam esse sententiam, quam ipsi mihi vellent impingere. Hic statim senior non sine ronchis fremere; tu ea non intelligis; ille tertius, qui istos articulos non sine labore enixus est, hæc optime intelligit. Ad quæ & iste incalescebat: ergo solus, inquiens, iste intelligat. Et sic irritatis animis, sellæ crepant, consurgitur, & consessui finis imponitur. Interea regiæ advenerant, hoc argumento: si quis utique jus sibi competere crederet aliquid circa librum meum monendi; ut mecum privatim conferret, sententiamque & declarationem meam audiret. Si nondum adquiescere vellet, ad Consistorium Academicum referret; quod cognosceret, an digna res foret, quæ ad Illustrissimum Academiæ Cancellarium remitteretur. Omnia tamen placide & modeste peragerentur, citra turbas, & infestas concertationes. Et mox quoque adest Illustris vicinæ provinciæ Præses, ad negotium illud cominus inspiciendum. Auditque primo auctorem Indicis, huncque scripto sibi exhiberi postulat. Inde & me audit, ac ut itidem scripto responsum meum ad Indicem paucis verbis concipiam, jubet. Utrumque scriptum in aulam transmittitur. Ex quo cum facile vanitas accusationis intellecta fuisset, aliæ literæ a S. Regia Majestate huc veniunt, queis silentium adversariis meis injungitur, & ne quis super libro meo deinceps quid movere audeat, severe interdicitur, præter gravem comminationem addito & hoc; S. Regiæ Majestati alias curæ fore, ut si utique iste liber nova censura opus videatur habere, ea res committatur viris idoneis, & qui dextre eandem obire queant; nec unquam id censendi munus illis deferendum, qui tam præpostere hactenus circa id hic versati essent. Cum ne istæ quidem literæ ferociam Indicificis compescere valuissent, tertiæ demum literæ Regiæ mense Januario hujus anni huc mittuntur, quibus denunciatur: meritum eum esse, ut severe in ipsum animadvertatur, hac tamen

men vice adhuc ipsi veniam dari; caveat deinceps clementia regia abuti. Mihi quoque ut actione adversus eundem supersedeam, injungitur. Ac sane pessimum sortita esset exitum spuria ista Lutheri animositas, ni singularis quædam S. Regiæ Majestatis clementia meritis pœnis subtraxisset virum, nescio an per mollia remedia emendandum. Sane divino jure calumniatorem manebat eadem pœna, quam proximo suo intentaverat. Igitur cum ipse fateatur sibi propositum fuisse ab Academia hac me dimovere, deprecari non poterat, quin ipse abhinc in patriam suam relegaretur. Petebantur porro per meum latus Illustrissimi Regni Senatores, quibus libri mei censura commissa fuerat, quos iste vel crassissimæ inscitiæ, vel fœdæ negligentiæ proterve accusabat; proculcabatur privilegium Regium, ac sæpius repetitæ literæ Regiæ vix tandem contumaciam hominis utcunque frangebant. Quibus omnibus quæ pœna debeatur, leges hujus regni non obscure definiunt. Apparet igitur Asinium Tenebrionem parum sublevari auctoritate Theologorum Lundensium. Nec credo magnam ab ipsis eundem inivisse gratiam, utut alias decempedalibus elogiis immane quantum videantur titillari, quod necessitatem mihi attulerit animosa eorum facta publice jam exponendi. Præsertim cum ipse Asinius Tenebrio sui oblitus stupenda mentis vertigine mox meam causam agere incipiat. *Quem tamen*, inquit, *Procerum gratia penes Regem contra omnium insultus adhuc conservavit*. Contra *insultus* dicit. Atqui solenne est Theologis diaboli in pios molimina insultuum vocabulo nuncupare. Sicuti profecto ex eo genere fuerunt insultus, quos animosi isti viri in me sunt moliti. Quos cum Proceres Illustrissimi tam gratiose depulerint, ac innocentiam meam adversus malevolorum improbas calumnias protexerint, immortales iisdem eo nomine gratias ago. Et sane cum isti viri me probent, parum puto referre, quid Asinius Tenebrio, & reliqua invidorum turba, qui famam meam allatrant, de me sentiat. Spes quoque est insultatorum istorum importunitatem, quæ hactenus molli tantum ratione repulsa fuit, aliquando ita castigatum iri, ut mihi & probis omnibus negotium deinceps facessere sint desituri.

§. XXXIX. Ultimo loco producuntur quoque adversus me Professores Heidelbergenses. *Nec mirum*, inquit, *periculosas & inauditas Pufendorfii novitates Theologis orthodoxis vehementer esse invisas*. *Periculosas* dicit novitates, quia si quis illas eo modo attigerit, quo Asinius Tenebrio, ei maximum infamiæ periculum imminet. *Inauditas* addit. Atqui quos Indicis auctor mihi affinxit errores, obsoleti sunt, & ab Ecclesia Orthodoxa dudum proscripti, & in omnibus auditoriis Theologicis exagitati. *Theologis orthodoxis*, ait, per quos intelligit κατ' ἐξοχὴν compilatorem Lundensis Indicis, quem jam jam repræsentabimus, hominem nomine suo obscuriorem; & qui, quid probet aut improbet, nemo sanus cicum interduit; & alterum illum, cui specimen senilis puerilitatis visum, damnare, quæ non legerat aut intellexerat, ac negotio tam insulso barbitii sui auctoritatem, velut tutelare aliquod numen, accommodare. Nam quod ullus præterea Theologus periculosas in meo libro somniaverit novitates, nondum audivi; & ne ullas cuipiam deinceps somniare in mentem veniat, hoc scripto efficiam. *Cum jam ante multos annos*, pergit furcifer, *ipsis etiam Calvinianis Professoribus Heidelbergensibus, tam Theologis, quam Jureconsultis, ut & Cancellario Blumio propter novas rerum formas, fictitios terminos, monstrosa entia moralia &c. valde displicuerit; quem ut Philosophum & Philosophiæ Professorem magis in studio historico, quam in Theologico vel Juridico versatum autumarunt*. Usque adeo, bellua, omnem tibi memoriam consumsit mentiendi libido, ut propria tua commenta ipse destrueres? Supra enim Heidelbergæ me Calvinistam egisse ganniebas, id est, talem, qui Theologis istis maxime placere laboravit: nunc iisdem me valde displicuisse nugaris. Etsi revera hic lupum auribus teneam. Si enim dicam, me istis viris non displicuisse, Calvinistam oportebit me esse apud illos, qui summam hanc orthodoxiæ perfectionem arbitrantur, cœlum nolle introire, si Calvinistis quoque eodem aditus pateat. Sin autem agnoscere velim, quæ furcifer blaterat, indignum sane foret candore præstantissimorum virorum amicitiam unquam abnuere. Sed ea de re supra jam dictum. Fui ego plerisque ibi carus; fuerim uni vel altori invisus. Quid tum? An cui-

f 2 quam

quam contingit, omnes pariter habere amicos? An non ubique unum vel alterum *piperis granulum* occurrit? Id tamen certum est, neminem toto, quo ibi fui, septennio ullum verbum super ea displicentia ad me fecisse. Nullumne mihi amicum aut inimicum ibi fuisse, qui tanto temporis spatio super tam horribilibus rebus aut me moneret, aut easdem mihi exprobraret? Nam quam atrocia sunt ista, ob quæ Heidelbergensibus displicuisse arguor? *Novæ rerum formæ*, seu irregulares rerumpublicarum formæ, ingratum valde pedanticis palatis ferculum, *fictitii termini*, quia nupero Imperii recessum prohibitum est, nullos amplius novos terminos procudere, & *monstrosa entia moralia*, Equitibus S. Simplicitatis tantam triumphorum materiam præbitura. Nec isthoc satis. *Autumarunt etiam, cum ut Philosophum* (ut ignominiam ejus vocabuli declaret Asinius Tenebrio, sanæ rationi bellum indixit:) *& Philosophiæ Professorem*, (atqui etiam ipsi justitiæ sacerdotes Ulpiano veram, non simulatam Philosophiam affectare dicuntur:) *magis versatum in studio historico*: (quia iam magno cuipiam JCto gloriosum scripsisse ad prima juris fundamenta; *Ægyptii reges suos partim Ptolomæos, partim Pharaones, partim* ARSACIDAS *nominarunt*;) *quam in Theologico*, (ad hoc enim docendum me Heidelbergenses evocaverant;) *vel Juridico*. (Quid in hoc studio præstiterim, vel non præstiterim, scripta mea ostendunt. Id tamen non diffiteor, cum anno 1660. a Serenissimo Electore Palatino professio institutionum juris mihi clementissime oblata fuisset, me eam recusasse; quod judicarem, non adeo splendidum exserendi ingenii campum esse, si post nongentos nonaginta novem Institutionum Commentarios, ego millesimum adderem.) De *Cancellario Blumio* nil habeo, quod peculiariter addam, quem vix credo agnoscere tale suum de me judicium. Quicquid tamen ille de me judicaverit, fane uti ego cuique suam in judicando libertatem relinquere cogor; ita & mihi contra fas est, & de istis judicibus, & de eorundem judicio judicare. Neque enim hic quæsitor Minos urnam movet. Audiamus demum conclusionem tam lepidi scripti. *De hisce novitatibus*, inquit (sane in meo libro non natis) *quas unico obolo venales nimis care vendi emique credimus*, (Ingenue agit Asinius, qui merci suæ non enorme pretium statuit;) *suo tempore prolixius agam*, (nimirum quando a carnifice tergum tibi pro navata hac opera virgis publice fuerit conscribillatum.)

§. XL. Coronidis loco addere necessum judicavi illos ipsos articulos Lundenses, de quibus supra mentionem feci; qui huic negotio non parum lucis afferre possunt; simulque multos, qui in Germania ob istum libellum famosum immerito in suspicionem vocantur, liberabunt. Eorum compilator est *Josua Schwartz*, *Theologiæ Doctor & Professor in hac Academia*. Qui tamen publico programmate de 17. Kal. Jul. hic publice circa mutationem Rectoratus affixo testatur, illos per Asinium Tenebrionem plagio sibi subductos, & aliquot in locis interpolatos, seque inscio typis exscriptos. Verba ad illhanc rem ex dicto programmate hæc sunt: *Homo rudis quidam & pravus illa non solum, de quibus esse aliqua dissensio cœpit, per apertissimum plagium, tantumque non calumniandi nocendique studio typis nuper divulgare, sed ineptis etiam suis & improbis commentationibus adspersis, infamare omnia sustinuerit; quando ita meum, ut bonorum omnia de isto, est votum illud Pauli ad Galatas*, ὄφελον καὶ ἀποκόψονται οἱ ἀναστατοῦντες ὑμᾶς! Repræsentabo autem illos articulos de verbo ad verbum, prout illi superiori æstate Illustri vicinæ provinciæ Præsidi fuerunt ab Auctore exhibiti. Ex quo apparebit, quid polituræ illis articulis post accesserit, & quam improba metamorphosi illud innoxium ante & eruditum scriptum in fœdissimum libellum famosum abierit. Ut hoc exemplo moniti eruditi accuratius sua scrinia obserare discant, ne tam facile ejusmodi Harpyæ, quæ contactu suo omnia fœdant, eadem diripere queant. Quod enim antea meram ambrosiam spirabat scriptum, postquam in Asinii Tenebrionis manus incidit, nil nisi oletum est.

Index præcipuarum Novitatum, quas Dn. Prof. Pufendorfius libro suo de Jure Nat. & Gentium hic apud nos edidit.

DE THEOLOGIA IN GENERE.

I. Docet, quod in articulos fidei non abeant, quæ proprie ad Jus Naturæ pertinent, idque in præfatione fol. 2. fac. 2.

Neque

Neque enim si qui ex illis &c. Ad hunc articulum ego in strituris extemporaneis ita reposueram. *Per articulos fidei Auctor intelligit capita religionis salvificæ, ex revelatione divina profluentia, & ad salutem æternam spectantia. Jus autem Naturæ, quod hoc libro traditur, ex lumine rationis cognoscitur, & tranquillitatem hujus vitæ pro fine habet. Igitur demonstrandum Schvvartzio est, articulos fidei esse, qui ex lumine naturæ demonstrari possunt, & non ad salutem æternam, sed ad tranquillitatem hujus vitæ ultimato tendunt, adeoque universam Philosophiam moralem & Jurisprudentiam esse articulos fidei. Probet quoque statim articulum fidei fieri, quicquid Theologi quidam sibi tractandum sumunt, etiam dum falcem mittunt in alienam messem.* Apparet puto ratio, quare primogenitum suum jugulaverit ipse Indicis pater. Siquti primogenito asini, quod ove redimere dominus nolebat, cervices frangebantur, Exodi XIII. 13.

II. Statuit, Civitatem ejusmodi doctrina personare debere, quæ cum fine & usu civitatum congruat: explicatque hoc ipsum non tantum de scientia humana, sed etiam ea, quæ est circa cultum Dei. Sic enim: Inde expedit ut publice &c.

DE SCRIPTURA SACRA.

I. Quæstionem facti hoc esse docet, de quo non nisi ex divinarum literarum auctoritate constare potest: utpote doctrinam de statu integritatis & corruptionis. In præfat. fol. ult. fac. 2. Enimvero præterquam &c.

(Ego reposueram: *Hic nulla esset novitas, si Schvvartzius intelligeret, quid sit quæstio facti*. Quo audito patrem sua proles parum decere visa fuit, eoque illam exposuit.)

DE DEO.

I. Negat Deum naturæ suæ legibus teneri, ut hoc vel illud agere non possit; affirmatque omnia illa, quæ non agere posse dicitur, ex placito non agere, legemque sibi ipsi non nisi ex placito esse. §. 3. Quod autem idem quædam &c. confer §. 6.

II. Justitiam ad Deum propter similitudinem saltem, talem nempe agendi modum, qualis est in hominibus, applicari, Deoque ἀκύρως, imo etiam minus Deo, quam hominibus competere. Hinc & quando &c. §. 6. §. 12. istis locis argumentum a minori ad majus ductum videtur, conf. §. 6.

III. Deum non principaliter propter essentiam, sed propter potestatem, voluntatem & beneficia coli. Idque primum implicite his verbis: Adeoque legibus obeditur, non principaliter propter rem ipsam, sed propter voluntatem præcipientis. Deinde explicite: Inde etsi impia sit Epicureorum, &c.

DE HOMINE IN STATU INTEGRITATIS.

I. Docet, illum statum, in quo homo absque ulla cura vel ope ab alio homine accedente, consideratur longe miserrimum esse, ne illo quidem excepto, in quo homo justa statura ac robore præditus fuit, quum primum exsistere cœpisset, hoc est statum Adami ante Evam, aliosque homines creatos exsistentis, §. 2. Si igitur, &c. (Ad ultima verba hujus articuli ego monueram: *Obiter petit, ut Schvvartzius sibi ostendat, quinam sint illi alii homines, præter Adamum & Evam a Deo creati*. Ne igitur Præadamitas videretur introducere velle, ea verba expunxit.)

II. Docet primum ac recentem orbis incolam, hoc est, Adamum servari non potuisse, nisi Deus ipsum necessaria vitæ media adhibere peculiariter docuisset, §. 2. Inde licet de originibus &c.

III. Quod homo prout ex creatione physice perfectus extitit, sine ordine & decore, reluctantem habuerit voluntatem, brutisque ipsis pravior fuerit, quæ causa, quare lex illi superaddita sit, §. 4. Nobis illud jam &c. §. 3. Exinde &c. §. 5. 6.

IV. Attributa vel Entia moralia originitus homini physice perfecto superaddita saltem, non concreata esse, §. 3. 4.

V. Primos homines prout in origine & statu suo primævo se habuerunt, non mortalium tantum nomine appellat, sed tantam etiam illis imbecillitatem tribuit, ut sine peculiari cura servari non potuissent. Moralitatis etiam causa genus humanum diversitate sexus, propagandique facultate creatum esse, §. 2. Inde *licet* &c. §. 2. Postquam &c.

VI. Recentem & solitarium orbis incolam

lam attonitum, hoc est, consternatum stetisse.

(Ad ultimum vocabulum hujus articuli reposueram: *Probet Schwartzius fundamentalem hunc articulum fidei: quod Adamus quando primum hanc mundi machinam mirabundus adspiciebat, steterit non vel jacuerit vel sederit*. Hinc illud *stetisse* mutatum in *fuisse*.)

DE PECCATO ORIGINIS.

I. Entia moralia, eorumque effectus originitus etiam considerata amitti vel deleri pro lubito posse, sine ulla mutatione vel corruptione ejus rei, cujus antea fuerunt, §. 4. Ac per eadem ipsis & §. 23.

II. Non posse nobis imputari, quæ ex caussis extra directionem nostram positis proveniunt, vel vires nostras excedunt, porro ut aliqua actio &c. §. 8. §. 3. nec vitio nobis verti &c.

(Quia responderam, hanc regulam tantum ad forum humanum pertinere, ergo & hic articulus in manus Asinii Tenebrionis non incidit.)

DE PECCATIS ACTUALIBUS.

I. Negat quædam per se citra omnem impositionem honesta vel turpia esse, omnesque actiones hominis, adeoque ipsum furtum, homicidium, & similia natura sua actiones indifferentes esse: Hoc enim modo &c. conf. §. 4.

II. Quod cœli solique genius, & humorum in corporibus temperatura voluntatem hominis ad peccata vergere faciat: Inter illa igitur &c.

(Hic reposueram: *Auctor non dicit cœli solique genium disponere homines ad peccata, sed ad* certum genus actionis: *Hoc ipsum autem qui credere non potest, parum sese peregrinatum fatetur*. Hæc caussa fuit, cur articulus hic in cunis elideretur. Nam Schwartzius per integrum octiduum Parisiis fuit, & in Hollandia cum crumenisecis ludens viaticum amisit.)

III. Peccatum alienum exsequi peccatum non esse.

DE LIBERO ARBITRIO.

I. In ipsa facultate apprehensiva & judicio naturalem inesse rectitudinem, vel intellectum hominis naturaliter esse rectum §. 2. Nam id utique &c.

II. Omnibus suis affectibus vel passionibus imperare hominem posse, verbis Cartesii, quæ sua facit, statuit: Illud instituto nostro &c.

DE LEGE NATURÆ.

I. Genuinum, sufficiens & adæquatum principium cognoscendi legem Naturæ esse socialitatem, §. 14. §. 15. NB. §. 19.

II. Legem naturæ insitum quendam vel connatum habitum esse negat, primum quidem implicite toties, quoties entia moralia naturæ perfectæ superaddita saltem vel superimposita esse statuit, item quoties discrimen honestorum, aut turpium ex informatione, assuetudine & discursu esse docet, id quod potissimum facit. Deinde explicite §. 13. Quam ad rem &c. adde: Nunquam enim.

III. Essentialem Dei justitiam prototypum vel fundamentum Juris naturalis esse negat, §. 5.

IV. Negat igitur Legem naturæ esse æternam, §. 6. &. fane: Ex quibus apparet.

V. Entia moralia omnia, adeoque etiam leges naturæ, mutabilia esse docet, §. 23.

VI. Principium essendi vel fundamentum Legis Naturæ socialitatem esse docet, vel Naturam, quatenus a Creatore socialis facta est, idque statim in præfat. fol. ult. Cæterum id quoque monere visum, &c. Quid porro planius est, quam hoc.

VII. Plures uxores quam unam domum duxisse, contra jus naturæ, quod materialiter decalogus est, non esse. §. 16. Sic 2. Samuel. XII. 8. Add. §. 17. §. 19.

DE DECALOGO.

I. Decem præcepta, prout duabus tabulis inscripta, & per Mosen populo Israelitico promulgata fuerunt, civiles leges ejus populi fuisse, §. 4. Quando tamen.

II. Nudam illam & universalem cognationem, quæ ex similitudine naturæ resultat, caussam vel fundamentum esse, propter

propter quod homo hominem diligit, §. 7. In ordine autem &c. §. 18. Nam revera.

III. Dictum Salvatoris, quo jubemur proximum nostrum diligere, sicut nos ipsos, explicandum esse non tam de gradu dilectionis, quam de hujus sinceritate.

IV. Valde dubium esse, an invasor aliquis sub proximi nomine venire possit, ibid.

(Hic regesseram: *Si Schvvartzius probaverit ex Lucæ X. 36. 37. latrones viatoris istius seminecis proximos fuisse: Auctor quoque credet, ipsum & socios bonorum virorum officio functos, dum eum tamquam hæreticum infamare instituunt*. Credo posthæc matrem suus conterruit infans.)

V. Neminem sibi ipsi obligatum esse, nisi respectu socialitatis, quo respectu etiam homo Dei servus, & præfat. fol. ult. fac. 1. Dantur sane &c.

VI. Nullam esse morum honestatem & innocentiam ubique & extra societatem servandam, seu citra reflexionem ad alios homines in præf. fol. ult. fac. 1.

VII. In naturali statu neminem altero superiorem esse, cujus arbitrio suam voluntatem, suumque judicium submittat.

DE MATRIMONIO.

I. Quicquid juris habet mas in fœminam, ex ipsius consensu habere.

(Ego regesseram: *Adde tanquam ex causa secunda & proxima, quæ restrictio extat, lin. 15.* Et sic iste embryo vitalis esse desiit.)

DE MAGISTRATU POLITICO.

I. Imperium Magistratus in subditos ex pactis, Deumque causam saltem approbantem, hoc est, moralem esse.

(Hic reposueram: *Sine dubio ad finem properanti Schvvartzio somnus obrepsit, quando istum articulum fidei excerpsit. Nam expresse Auctor sententiam Grotii rejicit, quasi Deus ex postfacto tantum civile imperium approbaverit: & antecedenter Deum id introduci voluisse asserit. Præterea eo loco de causa proxima & secunda imperii civilis agit*. Inde probabile est: somno discusso a matre proli manus illatas: ne per Asinium Tenebrionem pars libelli famosi fieret.)

II. Principi injuriam inferenti, si evitandi locus non sit, vi occurri posse.

DE MINISTERIO ECCLESIASTICO.

I. Si minister suo jure, seorsim sibi competente, hoc est, ita ut hoc jus non dependeat a magistratu, agat, dominium mundanum contra magistratum sibi sumere: Denique penes &c.

(Ego reponebam: *Cautius ut animum suum in Principes Schvvartzius obtegat, suadet Auctor. Interim ubi Schvvartzius distincte explicaverit: quousque illud jus ministris seorsim competens extendant, Auctor ab illis, qui ipsius librum approbarunt, percunctabitur, quid ad hunc articulum sit respondendum*. Hoc audito Schwartzius abortum fecit. Et inde est quod Index iste, capite & cauda truncatus in nefarii plagiarii manus inciderit.)

Hactenus Lundensis Index Novitatum.

Ut puto ita depexum dedit Asinium Tenebrionem, ut cuivis in proclivi sit futurum judicare, quo loco & Index Novitatum, & ejus auctor editorque sit habendus. Sed & illud quivis cordatus agnoscet, ex inevitabili necessitate ad existimationis meæ defensionem isthæc mihi fuisse publicanda. De cætero quid præmii mereantur, qui tam fœdo exemplo grassantur in famam bonorum virorum, & qui pro modulo ingenii Spartam, quam sortiti sunt, ornare laborant, magistratui curæ erit; cujus auctoritas ne a civibus suis ludibrio habeatur, ipsius quam maxime interest.

SAMUE-

SAMUELIS PUFENDORFII
EPISTOLA
AD
PLURIMUM REVERENDUM ATQUE CELEBERRIMUM VIRUM
DN. D. JOH. ADAMUM SCHERZERUM,
THEOLOGUM APUD LIPSIENSES PRIMARIUM,

SUPER CENSURA QUAPIAM IN LIBRUM SUUM

INIQUE LATA.

PLURIMUM REVERENDE, ATQUE CELEBERRIME VIR,

Antiqua est ista eruditorum sors, qui prius inventis aliquid addere, aut polituram adhibere funt aggressi, ut primum fere hunc laboris sui fructum percipiant, varia variorum judicia incurrere; ac sæpe malevolorum aut sciolorum dentem lassare. Scholastica cumprimis ingenia quibus morbis agitentur, quis est qui ignoret? Invidere alterius famæ, arreptam semel opinionem mordicus defendere; carpendis aliis auctoritatem sibi conciliatum ire, clarorum virorum inimicitiis inclarescere velle; intemperie litigandi laborare, velut epidemica isti ordini labes semper fuit. Quid ergo mirum, si & mea scripta unius vel alterius supercilio non omni ex parte se potuerunt approbare? Et qua fronte postulare velim; ut omnia mea in oraculorum vicem ab aliis adorentur: cum ipse nunquam circa res rationi subjectas in ullius magistri verba jurandum mihi duxerim? Aut cur ægre feram; quam ego in alios innoxiam libertatem mihi sumpsi, eamdem alios in me quoque exercere? Enimvero quæ in me tentata sunt, postquam illustrandæ disciplinæ juris naturalis meam quoque symbolam conferre institui, nescio ad quam morbi speciem referenda sint. Ut enim inter officia heroicæ pietatis referre velis, sententias non intellectas, aut maligne interpolatas, distortasque hæresium vocabulo diffamare; tamen libellos famosos publice edere, in duellum provocare, de sicariis immittendis minas jactare, supra ludimagistrorum rabiem est. Sic facile est, ut *Vigilis* alicujus vecors maledicentia contemnatur. Ast quod abs tam gravi Collegio apud populares meos liber meus tam atroci notarus sit censura, id plane præter omnem meam opinionem accidisse fateor; cum potius in istis non leve mihi præsidium positum adversus aliorum iniquitatem arbitrarer. Et sane cum viderem, tantos viros ex libello famoso de me sententiam tulisse, non poteram non graviter commoveri, non tam quod apud intelligentes ea res existimationem meam læsura esset; quippe cum facere injuriam, non pati, turpe sit: sed quod necessitas mihi foret imposita secus sentiendi de illis, quos sincero affectu prosequi perpetuo cupiebam. Animus tamen erat tantam injuriam tacite concoquere, eamque natali solo, quod me ac mea studia quondam tam benigne fovit, condonare; inprimis quod spes esset, oblivione eamdem paulatim

latim sepeliendam, diemque temere præcipitata judicia emendaturam. Ast id non amplius integrum est per importunitatem *Christiani Vigilis*, sub quo vocabulo *Dn. Fridericum Gesenium Superintendentem Garlebiensem* latitare fama publica & amicorum literæ indicant; qui in impudenti suo scripto tam odiose Saxonicæ censuræ mentionem injicit, ut in me, meosque injurius sim, si ejusdem iniquitatem ulterius dissimulem. Præsertim cum apud imperitos tam speciosa nomina a malevolis magna cum ambitione jactentur, velut quibus ipsorum causa immane quantum sublevetur. Quod autem illhoc scriptionis ad Te potissimum, *Vir Celeberrime*, dirigam, ejus ratio inferius satis apparebit. Visum est enim jam una fidelia duos parietes dealbare, & ad maledicum *Vigilis* libellum pauca quædam reponere; ut agnoscas, quam turpe Tibi sit futurum, si ab istorum partibus stare videaris, qui ruditatem & malitiam suam tam impudenter apricantur.

Præter Sycophantias igitur & maledicta, quæ impuro scripto passim spargit *Vigil*, tria sibi præcipue agenda sumit, unum est, ut *iniquitatem in jus naturæ* me admisisse arguat, quod retorsionem ipsi impegerim ob attributum Fratri meo aut mihi *Sinceri* Warenbergii *de divortio dialogum*. Hic si quid efficere volebat *Vigil*, probandum erat, vel plane id scripti a se nobis non fuisse tributum, vel vere tributum. Horum cum neutrum præstare possit, nugas tamen agere mavult, quam delictum suum agnoscere. Ac sane nulla erat causa, quæ *Vigili* necessitatem imponebat jejunum illud scriptum emittendi. Horribile mendacium est, *in Svecia controversiam agitari super cœlesti monogamias præcepto: triviales ibi discursus in congressibus publicis ac conviviis solemnioribus* ea super re frequentari. Sane illis qui in Svecia habitant, de hoc nihil auditum fuit. Neque *Dn. D.* Menzeri *epistola* tale quid tradit. Non enim, si unus vir super epulis, incertum serio, an ingenii exercendi, vel informationis petendæ causa cum erudito viro quid differuerit, id statim trivialis & publica erit controversia, ut non solum fato hujus Regni sit indolescendum, sed & vicinis a contagio periculum immineat. Et quidem ut *Vigil* potissimum ingruenti malo obviam ire debuerit; cui potius incumbebat, auditores suos monere, ut probæ notæ cerevisiam coquant. Sane enim si quid hic in moribus aut dogmatibus labet, non deerunt idonei emendandi auctores: nec unquam eo nobiscum res redibit, ut Præsulis Garlebiensis opera Ecclesiæ nostræ indigeant. Utut non sine fastu crepet; *se a Deo Ecclesiæ non ita uni destinatum, ut non totius etiam salutem quærere debeat*. Nam valde dubito, an Pontifex Romanus Præsulem Garlebiensem æquo animo collegam sit admissurus. Quid porro opus erat *Vigilis* scripto, cum jam dialogus iste a *Dn. D. Menzero*, quem ea res propius spectabat, abunde esset confutatus? Cujus tamen æmulum se ferre per modestiam abnuit, dum ait: *ab initio se sibi potius quam aliis scripsisse*. Credas graves stimulos carnis sensisse hominem, ut ægre a pluribus uxoribus ducendis abstinere se potuerit, nisi demum emphasim phraseos, *& erunt duo in carne una*, sibi ad nauseam inculcaret, ardoribusque suis ab aquis diluvii, & igne Sodomorum, syllogismisque in forma propositis medicinam peteret. Sed si tanta scribendi libidine miser ægrescebat, cur Pusendorfium nomen vellicandum sibi sumebat; Cur non *Dn. D. Menzeri* prudentiam imitabatur, qui rem ipsam tractasse contentus, de auctore parum solicitus est? *Fama publica*, inquit, *susurrabat*, *Pufendorfium esse auctorem trivialis discursus in Svecia de polygamia divinitus non interdicta*. Ast antequam *susurris* fidem adhiberet præsul, evolvisse debuerat illud *Siracidis* XIX. 15. Quin ipse *Vigil* agnoscit, a me non potuisse Holmiæ discursus disseminari, qui in Scania dego, in quam eo tempore vix biennium erat cum appulissem. Fratrem autem meum ejus *opinionis auctorem & professorem* fuisse, effrons plane commentum erat: quem constat proximis novem annis apud exteros perpetuis legationibus detentum, hoc spatio non nisi semel paucos per menses Holmiam invisisse. Quod ipsum æque facile nosci poterat; quam quo munere is quondam in Svecia functus esset. Nil ergo habet, quod indignetur *Vigil*, si ad famam nostram vindicandam retorsione in ipsum usus sum. Cur enim remedium juris communis nobis solis non pateat; Neque vero in ea retorsione dictum quid est, quod leges non permittunt. Nam ad ipsum so-

lus §. 3. *Apologiæ* ſpectat. Et quod *Vigil* in Aſinii Tenebrionis elogia involare velle videtur, id ſi vel maxime ego non invideam, ipſe tamen Aſinius intercedet, qui per iſta martyrum ſe coronam meritum arbitratur. Fruſtra porro ad famam *Vigil* provocat, cujus falſitas facillime deprehendi poterat; & quæ nondum inveterata, aut longo meo ſilentio confirmata erat. Frequens autem eſt; ut ubi plures de aliquo ſiniſtri quid ſparſerint, ut ille talitrum accipiat, qui primus id publice ſpargere auſus eſt. Ergo caveat deinceps *Vigil* naſum ſuum ante primum agmen protendere. Ridiculum autem eſt; quod ſcribit, me debuiſſe *ſcandalum*, *quod VVarenbergii ſcripto Eccleſiæ obvenerat*, *tollere*. Nimirum quia jam ſcandalum dat is, de quo mendacia ſparguntur, non is qui mentitur. Sed nec dignitas ſua *Vigilem* tutum præſtabat, quo minus retorſionem audiret. Non enim credit Pufendorfius, Præſulatum Garlebienſem id habere faſtigii, ut injurias inde profectas tacite deglutire debeat. Intentio pia, quam jactat, excuſare *Vigilem* potuiſſet, ſi privatim ſcripta epiſtola me monuiſſet. Sed ubi publice fama noſtra læditur, defenſio nobis patet etiam adverſus ſtolide credulum, aut inconſultæ pietatis ſpecimen edere parantem. Quin ſi *Vigil* aliquem ex ſuis cereviſiæ coctoribus, famæ mendacio deceptus, gravis cujuſdam facinoris pro ſuggeſtus nominetenus arguiſſet, injuriarum poſtulari poterat. Et mihi vitio vertetur, ſi in conſpectu Orbis eruditi ſcriptum uti vocat *atheum*, *venenatum & pernicioſum* falſo impingenti retorſionem oppoſuero? Niſi forte negare velit, ſe unquam id ſcriptum mihi attribuiſſe; ſed tantum illi, qui mihi *alter ego* ſit. Atqui ipſe fatetur, *in ſua ſcriptione ex publica fama Pufendorfiorum nomen menti obſervaſſe*, (quæ ipſius eſt latinitas,) & ſuum ſcriptum forte *Beſſiavium fortunam habuiſſe*. Ergo vel meo nemine, vel ejus, qui mihi alter idem eſt retorſionem cape. Quis denique credat, ſenſum communem illi homini ineſſe, qui me jubet *illam calumniam*, *illudque mendacium ea*, *qua par eſt*, *evidentia probare*? Apparet Garlebiæ incognitum eſſe, quod actori probatio incumbat. Quanto ſatius ergo fuerat *Vigili* ægrotos imitari, qui amaras pilulas non diu intra dentes revolvunt, ſed confeſtim deglutiunt. Nam hærebit jure impacta ipſi retorſio, quouſque ingenue injuriam ſuam agnoverit.

Alteram partem ſcripti defenſio Aſinii Tenebrionis occupat; de qua vel ideo non magnifice ſperare poſſumus, quod ipſe clientem ſuum ignorat. *Plurima dixit in lævum converſus: at illi dextra jacebat Bellua*. Sane enim quem tam ſuavi fratris & ſocii vocabulo compellat Aſinium *Vigil*, ne pilum quidem Theologi habet: ſed *Utriuſque Juris Doctor* eſt. JCtus inquam eſt, qui *Indicem Novitatum* ipſe veterator jam perpetuis damnatum tenebris denuo protraxit, & nefariis modis interpolatum edi curavit. Hoc igitur parente iſte fœtus, a primis ſuis genitoribus abdicatus, deinceps cenſetur. Nec ullum unquam ſani ſincipitis Theologum tam abſurda ambitio vexabit, ut iſthanc deformem prolem ſibi velit vindicare. Et quia tanta rerum novarum prurigine laborat Præſul Garlebienſis, quædam circa hoc negotium ipſi antehac ignota pandam. Cliens igitur ipſius vocatur Nicolaus Beckmannus *Heida Holſatus* J. U. D. *& in Academia Carolina Ex-profeſſor*: qui & antea edita *Medulla Juſtinianæa*, *& Commentario ad prima Juris fundamenta* ſuam in exſcribendis libris ſolertiam ſatis oſtendit. Huic viro regenitum Indicem Novitatum orbis debet. Quam tamen operam non gratis inſumſit. Nam & ipſe judiciali ſententia infami relegatione eſt damnatus, & *Index Novitatum* manu carnificis comburendus inſigne lumen auctori fœnerabit. Dignum ergo jam apparet patella operculum Aſinii clientis patronus *Vigil*. Quem quod Aſinum ſubinde & furciferum ſalutaverim, mitius iraſcetur *Vigil*, ſi ingenii mei ſimplicitatem cogitare velit, quod ſcapham ſcapham, & ficum ficum vocare amat. Sed & illud mali advocati, ſpecimen exhibet *Vigil*, quod ſi vel maxime daremus, ipſius clientem ex ſacro eſſe ordine, ejus cauſam turpi prævaricatione deſtituat. Si enim agere quid volebat, macilentus iſte Judex, in juſtum ſyſtema inauditæ cujuſdam Theologiæ erat redigendus. Aut ſi hoc ſpecimen calumniæ ingenium ipſius ſuperabat, ſaltem ab impudentia ſubſidium erat petendum, & importune clamandum; illos errores utique in meo libro adſtrui. Quorum cum neutrum faciat, ſed nil niſi *Atlantem ipſi*

in-

incumbentem, ac intemperiem Zeli crepet, & pauculas propositiones philosophicas imperite vellicet; videri potest, virum istum non obscure arguere, quasi per inscitiam aut præcipitantiam circa horrendos errores tumultum moverit, qui nuspiam nunc apparent. Sed & videtur novus iste causidicus quasdam sententias ponere, quas nescio an omnes citra granum salis sint admissuri. Veluti quod de censura Theologorum in disciplinas rationi subjectas jactat. Sane enim peculiaris disciplina est Theologia, tum ab aliis scientiis, tum ab ipso quoque jure naturali distincta. Licet enim Theologia moralis plurima inculcet præcepta, quæ & ipsa jus naturale tradit; hujus tamen, non illius, disciplinæ est, eorundem necessitatem ex ratione demonstrare. Unde sane nihil repugnat, dari Theologum, articulorum fidei Christianæ gnarum, sed qui in aliis scientiis sit plane hospes. Hinc sane impudenter censuram sibi arrogabit in ea, quæ non didicit. Quod si autem quis cum Theologia alias quoque disciplinas se conjunxisse glorietur, illi tamen nec alia via in hisce addiscendis, quam cæteri, progressus est, nec ideo quod Theologus audit, peculiares quasdam inspirationes sensit; cum & ipsa Theologia non alia jam ratione; quam ceteræ disciplinæ, addiscantur. Unde si circa alias disciplinas moliri quid velit Theologus, non pro imperio, sed rationibus rem geret, & ex principiis cuique disciplinæ peculiaribus; nisi ea principia falsa esse demonstrare possit. Dum si quid a recentioribus tradatur, quod in ipsius dictatis & collegiis manuscriptis non invenitur, non statim hæresin & atheismum proclamet; sed num illud revera ita se habeat examinet. Denique si imperite procedat, non minus eruditis ludibrium se credat debere, quam si alium ratio fugiat, præsertim si cum ignorantia fastum aut pertinaciam conjunxerit. Ubi porro summis civitatum Rectoribus ipsorum Theologorum scripra sub suam censuram revocandi jus est, quo obtentu Isti in aliarum scientiarum doctores dictaturam exercebunt, nisi quatenus sibi ab istis peculiariter sit delegatum? Præterea nisi Theologos supra communes leges ponere vellet *Vigil*, non erat, quare tam indignum facinus clamitaret, si cujuspiam sacerdotis injuria & vesania ab aliis fortiter repellatur. Equidem merito prudentes rixas cum sacerdotibus vitare monent. Sed si ipsi ultro in nos irruant, num cervices nostros pedibus eorum calcandas prosternemus? Aut si unus vel alter Ecclesiæ minister hostili in nos animo feratur, num ideo cæteris minus amicis uti nobis licebit? Sane enim ut & ipsi inter se capitalibus odiis dissideant, nihil novi est. Quæ insuper *Vigil* de persecutione philosophiæ Cartesianæ gannit, me non tangunt. Non enim, quia sacerdotes in *munitissima* Helvetia eam ex scholis suis exturbarunt, ideo acu rem tetigerunt, qui Indicem Novitatum architectati sunt. Et dubito, an quicquid ubique est eruditorum, Helvetiis sit assurrecturum. Sane mea sententia præstabat inquirere, num ea Philosophia cum rerum natura congrueret, quam quousque illa a vulgatis scholarum dogmatibus discedat. Novum quod si dogma, an vetus, modo verum, nihil interest. Et si veritas nova fuerit eruta, non difficile erit, eandem cum antiquis veritatibus conciliare. Maneat porro usus, tollatur abusus; abs quo ne vulgata quidem philosophia immunis est. Et fallor an plerique non tam pro veritate pugnant, quam ne nova philosophia introducta ipsi in tironum classem rejiciantur. Sed, quid Cartesio fiat, ejus sectatores viderint. Denique nec id operæ, quod ego in falsis Hobbesii sententiis destruendis collocavi, ideo minoris est, quia *Richardus Cumberlandus* eodem anno in diversa regione in eundem arma movit. Ergo hactenus nihil attulit *Vigil*, quo clientis sui causa sublevaretur; nisi forte in eo sibi vehementer placet, quod sacra dicta tam profane applicare calluerit, aut protritum illud Zeli pallium tam putide jactet, quod nunquam non velando sacerdotum furori inserviit.

Ad extremum tamen non vulgaris causidicinæ specimen exhibet *Vigil*, dum saltem sibi comparatum Asinium probum atque eruditum virum haberi debere pertendit. Et sane si considero, qua via *Vigil* suam in eruendo naturali jure felicitatem voluerit ostentare, jam Asinius sublimi vertice sidera ferire videtur. Ac primo quidem carpit, quod socialitatem (non *ad petitum socialitatis*) constituerim fundamentum legis naturalis. Per fundamentum ego intelligo primariam propositionem

tionem in disciplina juris naturalis, extructam ex observationibus a natura rerum & hominum petitis, sub qua cæteræ propositiones facile possint subsumi & in eandem resolvi. Eodem sensu, quo in Sacris Literis dilectio summa legis dicitur. Sicuti & ea sententia Platoni, Aristoteli, ac cumprimis Stoicis est familiarissima, ac fundamento HOBBESII de conservatione sui ipsius præcipue opponitur, quod & ipse CUMBERLANDUS mecum oppugnat. Unde neque socialitas natura humana prior constituitur, neque ab hac via jus naturale inquirendi ratio, & quicquid luminis homini post lapsum adhuc superest., excluditur; uti *Vigil* sibi persuadet. Ea porro socialitas non in illis tantum terminatur, qui peculiari nobiscum societate juncti sunt, sed ad omnes omnino homines porrigitur. Et leges universalis istius socialitatis quarumvis particularium societatis leges anteceduut, iisque limitationem & exceptionem addunt. Id quod ex *Operis* mei L. III. c. 1. ac passim. apparet. Ut nullus plane locus sit *pessimis* illis *consequentiis*, quas *Vigil* nectit, quibus jam a me occursum est. L. II. c. 3. §. 10. 11. Quin & iisdem consequentiis Salvatoris nostri sententia de dilectione proximi obnoxia est, si Garlebiensis ratiocinatio valet. Sic illud quantum malitiam arguit, quod *Vigil* hæcce verba nostra calumniatur: *Religio quatenus ad disciplinam juris naturalis pertinet, intra sphæram hujus vitæ terminatur*: quæ latius explicantur in *libello nostro de Officiis* L. I. c. 4. §. 8. 9. Ergo ni fallor Garlebiæ nova jam religio surgit, quæ citra operam Salvatoris nostri ex sola illa notitia circa cultum Dei, quam in hac conditione ex rationis lumine haurimus, salutem æternam confert. Habent Garlææ coctores, quod sibi de tali præsule gratulentur. Pari rabie carpitur dictum, jam Asinii supercilio notatum; *Expedire, ut publice civitas ejusmodi doctrinis personet, quæ cum fine & usu civitatum congruunt, simulque animi civium a puero istis imbuantur*. Quæ sententia ex L. VII. c. 4. §. 8. desumta de directione duntaxat doctrinarum, quæ ex lumine rationis profluunt, ac præcipue moralis philosophiæ & juris naturalis, agit. Nam de potestate summorum imperantium circa sacra Christiana tractare consulto abstinui, nec id ratio operis mei ferebat. Cæterum quo minus ego deinceps quoque ita doceam, neque Jesuitæ, neque Anabaptistæ, neque Millenarii, neque Quackeri, neque universa Fanaticorum cohors, neque Asinius Tenebrio, neque *Vigil* me prohibebunt; qui omnes hic amice conspirant, & facultatem turbas in republica movendi hoc dogmate subtrahi indignantur. Nam quod aliqui afferunt dictum *Matth. X.* 34. 35. id quale sit, etiam pueri vident. Nisi forte isti homines in Sacra Biblia Indicem Expurgatorium moliuntur, in quo primo omnium Salvatoris nostri elogium, *Princeps pacis*, expungatur; tum præterea virtutes, caritatis, veritatis, humanitatis, mansuetudinis, humilitatis, patientiæ, facilitatis, ad condonandas offensas, & similes, quæ ad pacem alendam faciunt, longe exesse jubeantur; & in eorum locum Christianis commendetur odium proximi, superbia, morositas, turbulentia, ardor vindictæ, pertinacia, libido calumniandi, & similes, quæ fini & usui civitatum, *Vigili* & sociis tantopere inviso, quam maxime repugnant. Nec dubium est, quin tunc *Vigil* cum suo cliente illustre Christiani orbis lumen sit futurus.

DENIQUE circa quæstionem de origine moralitatis in actionibus humanis nil nisi nugas & virus eructat *Vigil*. Eum *moralitatem antecedenter ad voluntatem Dei se habere* absque sensu dicitur. Cum enim Deus liberrima voluntate creavit hominem, id est, animal rationale ac sociale; quomodo voluntas Dei excludi inde queat, quod eidem obligatio observandi legem naturalem sit injuncta? Si ad totum subjectum producendum voluntas Dei concurrit, cur eadem a præcipua istius affectione removetur? Sic quando dicitur; ea de quibus lex naturæ disponit, *per se* sunt honesta aut turpia: istud *per se* opponendum est dispositioni legislatorum humanorum; nequaquam autem vel dispositioni Creatoris, qui legis naturæ auctor est, vel congruentiæ aut aberrationi istorum actuum a natura hominis rationali ac sociali, ex qua lex naturalis intelligitur. Ac fateor, me non ita esse perspicacem, ut videam, quod periculum rebus humanis immineat, si dicatur: Deum eo ipso, dum hominem creat, animamque eidem inspirat, simul eidem legem naturalem tulisse & insinuasse; cui qui

non

non congruens turpes sint. Sic & (ut obiter hoc addam,) ille *Professer Jenensis*, qui nuper eandem quæstionem ventilandam sibi sumpsit, non multum a *Vigile* abit: dum absurdas aliquot propositiones mihi de suo affingit, & mox postquam propria figmenta operose destruxit, vacuo sibi ipse plausus theatro dat, verbi gratia: Hæc erant mea verba: ***Postquam Deus destinasset creare hominem animal rationale ac sociale, non poterat non lex naturalis ipsi congruere non ex necessitate absoluta, sed hypothetica. Si enim Is*** (in hac vocula mirifice se jactat) ***ad contraria officia fuisset adstrictus, non sociale animal, sed alia feri & horridi species animantis fuisset producta.*** Ex hisce verbis Iste fingit, me *respondisse*, ***hominem dupliciter spectari posse, 1. ut Deus eum destinavit creare animal rationale ac sociale; 2. ut Deus eum potuisset ferum & horridum animal producere.*** Item: ***postquam Deus decreverat creare hominem, in liberrimo Dei beneplacito fuisse, qualem naturam homini voluerit assignare, num animalis rationalis ac socialis, an naturam animalis horridi & feri. Item Deus potuit creare hominem & potuit velle creare, ut tamen in beneplacito ipsius adhuc fuerit, qualem naturam homini vellet assignare, num animalis rationalis ac socialis, an feri & horridi.*** Felicia ingenia, quæ somniare possunt, quod volunt? Quid istis faciemus, qui ex tam plana sententia ejusmodi monstra comminiscuntur? Sane enim uno eodemque decreto Deus constituit cæteris eminentius animal creare, idemque facere rationale ac sociale, cui animali vocabulum hominis inditum: nequaquam autem primo quidem decrevit creare hominem, & post interpositam deliberationem de forma ipsi assignanda constituit. Unde postquam Deus isti animali hanc formam attribuit, non potest non eadem isti competere, hoc quippe sensu essentiæ rebus necessario convenire, & æternæ dicuntur, quia quam formam Creator illis dedit, eam non possunt non habere: & si quis diversam formam rei alicui velit affingere, non illam ipsam rem, sed diversam concipiet. Unde si quis per superfluam curiositatem quærat: Quid si Deus creasset animal, forma externa hominem qualis nunc est, referens, quod & ipsum tantisper hominem vocabimus; sed ut idem non foret rationale ac sociale? Ei respondemus, istud animal non futurum verum hominem, qui animal sociabile est, sed alind ferum & horridum animal, non obstante externa figura inter bruta referendum. Igitur vocula Is dicto loco, non notat mihi verum hominem, quales nos sumus, sed id animal, quod superfluæ quæstionis gratia tantisper fingitur. Neque vero ejusmodi locutio plane insolita, aut inaudita est; sed ubicunque similes quæstiones proponuntur, responsio aliter concipi nequit. Sufficiat unum exemplum adduxisse. Ponamus constare de diversa natura scarabæi, & grylli campestris seu cicadæ. Ponamus moveri hanc quæstionem: num ex gryllo campestri potuerit fieri scarabæus? Respondeo minime; quia si Is, qui jam ita petulca & obstrepera est indole, tetricam & infecetam scarabæi naturam sortitus fuisset, non amplius gryllus campestris foret, sed purus putus scarabæus, pomis volvendis unice occupatus. Plura addere nihil attinet. Neque enim operosam responsionem istæ næniæ merentur. Sed nec *Vigilem*, qui in furias plane abit, amplius morabor, postquam hoc duntaxat addidero; ne si clamando rumpatur, ipsum hic vesaniæ suæ socios inventurum. Nam & ejus similes hic Anticyras navigare jubentur; neque moris apud nos est, innocentes viros rabiosorum hominum seditiosis clamoribus ad supplicium dedere. Hoc unicum tamen *Vigil* sua scriptione est consecutus, quod nemo unquam ipsum ***canem mutum*** sit appellaturus, (a quo convicio mirum quantum abhorret) Nam quantum latratu valeat, non amplius puto obscurum est.

APPEN-

APPENDIX.

QUONIAM animadverto nonnullis circa doctrinam nostram *de Origine Moralitatis in actionibus humanis*, de quibus solis disquirere novis propositum fuit, scrupulum hærere, nonneminem quoque infecetis clamoribus eandem impugnatum iri; visum est hoc loco mentem denuo quanta fieri potest perspicuitate exponere: si forte quibusdam hominibus pudor incuti possit. Primo omnium igitur distinguimus inter id, quod in actione humana est physicum, & quod in eadem est morale. Physicum istud, seu actionem hominis quatenus præcise consideratur ut motus alicujus facultatis naturalis, abstrahendo a rectitudine & pravitate, dicimus esse moraliter indifferentem, id est, neque bonam neque malam. Id quod omnes Theologi agnoscunt, quando circa peccatum distinguunt inter motum physicum, & *ἀπαξίαν*, & hanc soli homini tribuunt, ad illum autem Deum tanquam conservatorem naturæ influere docent; quod citra blasphemiam asseri non posset, ni motus iste physicus moraliter foret indifferens. Et res ita manifesta est, ut nemini sano dubium hic oriri queat. Cum enim dentur actiones, in quibus motus physicus plane unus est & idem, quæ tamen moraliter sunt diversissimæ, & una in bonarum aut licitarum, altera in malarum classe locum sortiatur; necessum sane est, ut motus ille physicus sese ad bonitatem & malitiam indifferenter habeat. Sic occidit hominem latro, carnifex, miles, occidit alius defendendæ adversus vim suæ vitæ. Latronis actio scelus est; cæterorum factum bonum, aut saltem licitum. Igitur actus physicus in cæde est utique aliquid indifferens. Et sic in cæteris.

DEINDE distinguimus inter vocabula & phrases, quæ nudum motum physicum notant, & quæ integram actionem moralem, seu motum physicum moralitate junctum exprimunt. Ad priorem classem pertinet verbi gratia colere, honorare, opus facere seu laborare, homini vitam eripere, concumbere, rem loco movere, loqui, cupere, edere, bibere & similia. Eorum autem, quæ ad alteram classem pertinent, plenum indicem texere operosum juxta foret, atque supervacuum, cum nemo sit tam stupidus, quin intelligat, actiones morales bonas aut licitas esse, verbi gratia; Deum colere, honorare parentes, Reges, opus facere suæ vocationis & recto tempore, sontes punire, fortiter se gerere in bello justo, uxori suæ cohabitare, rem suam alienare, loqui veritatem, cupere virtutem, edere & bibere moderate, &c. conrra morales actiones malas esse; colere diabolum, aut idola, satagere circa aliena, opus facere die sabbati, homicidium, latrocinium committere, scortari, adulterium, incestum patrare, furari, mentiri, calumniari, cupere uxorem alterius, edere, bibere immoderate &c. Quæ cum ita plana & perspicua sint, mirum est, tantam vel calumniandi rabiem in ullum mortalium posse cadere, ut clamare non erubescat; *adulterium, homicidium, furtum a me pro actionibus indifferentibus haberi.*

QUOD si autem ulterius investigemus; in quonam consistat actionis humanæ moralitas, seu quidnam sit illud, per quod motus physicus indolem actionis moralis induat, deprehendimus id nihil aliud esse, quam quod ista a principio libero ut tali procedat, cui tamen insit necessitas quædam intrinseca, seu obligatio, actionem certo modo ad certam normam dirigendi. Ea directio ubi ab agente debito modo facta fuerit, sic ut actio examussim ad normam congruat, ea bona & honesta vocatur; ubi a norma aberratum fuerit, mala & turpis andit. Si enim peccatum seu mala actio est *ἀνομία*, etiam bona actio erit aliquid legi seu normæ congruens.

CUM porro in homine præter obligationes, quæ ex imperio aliorum hominum proveniunt, circa factum quoque humanum obligatio ad certas actiones suscipiendas aut omittendas deprehendatur; circa investigandam hujus originem ultimo demum ad Deum O. M. tanquam conditorem generis humani recurrendum nobis videtur. Huic enim cum pro immensa

sua

sua bonitate & sapientia placuisset, hunc orbem terrarum non a solis brutis incoli; sed etiam abs tali creatura, quæ Ipsum agnosceret, coleretque, ac certo inter se more viveret; inde istam creaturam idoneis ad hunc finem dotibus instruxit, regendisque actionibus obligationem legemque præscripsit. Neque enim ullo modo nobis videtur congruere, ut hæc obligatio ex alio fonte, quam ipse homo, derivetur. Sed qui conditor est humani generis, auctor quoque obligationis in homine, legisque naturalis habetur, & qui hominem erectos ad sidera vultus gerere jussit, idem quoque data ipsi lege effecit, ut non omnes actiones huic forent indifferentes. Ubi tamen non est cogitandum, distincta per decreta Deum constituisse primo creare hominem, ac velut ex intervallo, & præmissa nova deliberatione, idem rationalis ac socialis, an vero animal irrationale ac insociabile sit futurus, socialem esse demum jussisse, ut tamen eundem insociabilem quoque potuerit creare & exlegem. Nam hoc modo per summam absurditatem Deus sibi ipsi repugnare fingeretur. Cæterum uti omnes fatentur, Deum ex liberrimo beneplacito Universum hoc condidisse; ita & eidem acceptum refert homo quod a Deo conditus sit. Et quia nullum principium extra Deum statui potest, quod ipsi formas rerum suggesserit: inde uti quælibet creatura a Deo habet quod sit, ita & ab eodem habet, quod talis condita sit. Adeoque in homine obligatio ad observandam legem, & ipsa lex, & quod istius actiones certas inde affectiones possunt sortiri, non ex diverso principio debent derivari, quam ex beneplacito Dei, cum sapientia & bonitate summa conjuncto. Sic ut quicquid est necessitatis in homine ad moderandas certo modo suas actiones & quicquid in ipsis actionibus est habitudinis, juxta quam ad legem componi queat, ultra creationem non sit retrahendum, abs qua divina voluntas, nequaquam excludi potest. Neque tamen eo minus & obligationi hominis & legi inconcussa stat firmitas. Non enim Dei voluntas ita vaga & desultoria cogitanda est, sicut hominum in diversa & sæpe sibi repugnantia volubilis animus; sed ad quem finem semel eadem sese determinavit, ad eum assequendum pro ipsius sapientia & bonitate constituta media non minore quam ipse finis, firmitate gaudent. Isthanc ergo sententiam, scriptis nostris sat perspicue propositam, oppugnare aperta via instituit *Valentinus Velthemius* Professor Jenensis. Cui quidem si ad hanc disceptationem vel ingenii quid & eruditionis, vel saltem candorem attulisset viro honesto dignum, ultro gratias agerem, quod occasionem præberet tam nobili quæstioni illustrandæ. Sed cum eundem audiam diris clamoribus & calumniis in tam celebri loco meæ famæ insultare, non mirabitur, si talis a me habeatur, qualem sese exhibet; qui scilicet in sola stentorea voce, & impudentia omne suum præsidium collocat, securus existimationis, quam nullam habet. Iste igitur voluntatem Dei ab origine obligationis in homine, legisque naturalis humanæ, nec non moralitatis in actionibus humanis exturbare omnibus viribus connititur; & contra tanquam lapidem angularem omnis naturalis ponit hanc sententiam: *dantur actus PER SE honesti ac turpes.*

Ut igitur hæc lis super vocula *per se* ordine disceptetur, primo omnium videndum est, cuinam rei ista opponatur. Si enim hæc propositio accipitur ex mente Aristotelis, qui τό δίκαιον φυσικόν opponit legibus civilibus & positivis, quæ non ubique valent, quæque ex impositione humana, conventione, aut opinione oriuntur, mihi non contradicitur. Sed si τό *per se* nostræ sententiæ opponitur, eo termino excludetur voluntas Dei cum sapientia, & bonitate conjuncta, ejusque beneplacitum, definitio, atque impositio tunc facta, cum Eidem libere genus humanum condere placeret. Ergo ex mente Velthemii Deus quidem dedit homini ut sit; sed ut talis sit, nempe legi obnoxius, non dedit. Num igitur homo citra Dei voluntatem semetipsum in animal sociabile finxit? Aut num aliud extra Deum fuit principium, quod formas rerum ipsi invito obtruderet, eique nil nisi materiæ adaptationem relinqueret? Aut actus illi citra ullam operam legislatoris seipsos determinant? Aut ut quis sit subditus, legique obnoxius, non amplius legislatore opus est?

Deinde revera inepte propositio hæc concipitur sine mentione subjecti, cui actus illi honesti aut turpes esse dicantur. Nam sane nulli dantur actus, qui pecori per

se,

poteſt æſtimari, quam quod ex contemplatione conditionis humanæ legis naturalis dictata, adeoque juſſum & beneplacitum Creatoris, bene ratiocinando colligat. Unde etiam ſi indifferentia motus phyſici oppugnatur, contradictorie ſtatus quæſtionis formatur. Sin beneplacitum divinum ab origine moralitatis removetur, nimirum invito Numine, rationem ſuam poſſidet Velthemius. Vocabulum *debiti* & *moraliter neceſſarii*, ubi de homine ſermo eſt, principium utique velut debitionis & neceſſitatis involvit; quod ſane non eſt vocabula *per ſe*, ſed decretum & voluntas legislatoris, per legem declarata.

Porro circa ſtatum controverſiæ, qui proponitur in §. 4. & 5. notandum, quæſtionem reſtringendam eſſe ad hominum actiones, de quibus ſolis mihi ſermo eſt. Unde male Velthemius ita indefinite loquitur; *num ab agentis libero arbitrio qua tali procedentes actiones dentur, quæ ratione ſui citra impoſitionem conveniant rectæ rationi*. Nam ſi actiones Dei & hominum eadem claſſe vult cenſere, & in majeſtatem divinam injurius eſt, & improbe dicta noſtra cavillatur. Deinde & hoc probe notandum, vocabulum *impoſitionis* non ita ſtricte, ut a plerisque, a nobis accipi pro ejuſmodi determinatione, quæ citra fundamentum in re ex ſolo lubitu imponentis provenit. Sed ea quoque ex impoſitione nobis eſſe dicuntur, quæ expoſita voluntate ac diſpoſitione auctoris non poſſunt non conſequi, ſiquidem ille ſibi conſtare debet, verbi gratia: Ponamus architectum conſtituiſſe domum extruere inhabitationi hominum ſerrituram. Hic neceſſum utique eſt, ut ejus ædificii partes aliter diſponantur, quam haræ aut ovilis. Quis negaverit tamen, iſtam conſtructionem eſſe ex impoſitione architecti? Qui ſi haram aut ovile ex mera ſua impoſitione prætorium eſſe velit, delirare cenſebitur. Unde alia nobis impoſitio eſt, quæ nil niſi merum placitum imponentis præſupponit; alia eſt, quæ provenit ex neceſſitate hypothetica, ſive per conſecutionem neceſſariam eorum, quæ prius ab eodem determinata ſunt. Quarum hæc in actibus humanis ad legem naturalem ſpectantibus, illa in legibus & inſtitutis poſitivis cernitur. Sic ut Velthemium ratio vehementer fugiat, dum putat; ſi nulli actus ſunt per ſe honeſti aut turpes citra impoſitionem divinam, æque facile Deum quævis peccata poſſe licita declarare, atque Princeps gladii uſum aut bombardæ diſploſionem in urbe vetare aut permittere poteſt. Unde ſatius erat quæſtionem ita formari. Num natura hominis ita ſit a Deo formata, ut poſita ea conditione non potuerit non neceſſitas moralis ipſi injungi certos actus ſuſcipiendi aut omittendi? Sic enim nulla futura erat controverſia, cum hoc ipſum nos paſſim inculcemus.

Cæterum jam copias ſuas contra nos in aciem producit Velthemius, & in §. 8. recoquit objectionem in meo opere propoſitam, L. II. c. 3. §. 4. ad quam dum ego dicto loco reſpondeo, putat me contradictione involvi hiſce verbis: *Poſtquam Deus deſtinaſſet hominem creare animal rationale ac ſociale, non poterat non lex naturalis ipſi congruere, non ex neceſſitate abſoluta, ſed hypothetica. Si enim* IS (in hac vocula Noſtra omni ſpes victoriæ repoſita eſt,) *ad contraria officia fuiſſet adſtrictus, non ſociale animal, ſed alia feri & horridi ſpecies animantis fuiſſet producta*. Inde Velthemius §. 12. exclamat: *me reſpondiſſe, hominem dupliciter ſpectari poſſe, 1. ut Deus eum deſtinarit creare animal rationale ac ſociale. 2. ut Deus eum potuiſſet ferum & horridum animal producere*. Aſt mi Velthemi, injuriam tibi non facio, ſi dubitem, num non modo *rationis vox & ſenſus*, ſed & probitatis quid ac frontis tibi adſit, quouſque liquido oſtenderis, ubinam locorum in meis ſcriptis iſta duplex hominis conſideratio occurrat. Ibidem ponitur & hæc aſſertio: *Poſtquam Deus decreverat creare hominem, in liberrimo Dei beneplacito fuiſſe, qualem naturam homini voluerit aſſignare, num animalis rationalis ac ſocialis, an naturam animalis horridi & feri*. Item: *Deus potuit creare hominem, & potuit velle creare, ut tamen in benepacito ipſius adhuc fuerit, qualem naturam homini vellet aſſignare, num animalis rationalis ac ſocialis, an feri & horridi*. Quæ aſſerta quod Velthemius *vaniſſima* ac *falſiſſima* pronunciet, magnopere proba; cum mea non mea ſint, ſed ab ipſo conficta. Ac mirum eſt, quam univerſa ſycophantarum natio in hoc amice conſpirat, quod ex aliorum verbis mire contortis falſam theſin concinnent, quam dein magis clamoribus impetant, revera propriis cum larvis luctati. Et quan-

tum vel fluporis vel malitiæ in talem cadit, qui tam planam sententiam vel capere non potuit, vel ita fœde detorquere non erubuit. Sane postquam Deo placuit post cetera animantia eminentius hisce creare, uno eodemque decreto, & ut esset, & ut talis esset, constituit. Nequaquam autem decrevit prius creare hominem, & ex intervallo, postquam de conditione ipsi assignanda in ambiguo hæsisset, demum decrevit eundem facere rationalem ac socialem. Est enim hoc ex imperfectione intellectus humani, ut priori loco genericam alicujus rei naturam, & inde specificam concipiamus. Quale quid de Deo circa creationem hominis fingere divinæ essentiæ perfectioni repugnant; & in se absurdum est, duo hic decreta comminisci, cum τὸ rationale ac sociale esse, in definitione hominis contineatur. Quod si *Paræus* aut alius absurdi quid hic admisit, eoque nomine convitiis fuit proscissus, id me quidem profecto non tangit aut angit, quin jure optimo maximo ista elogia Velthemius sibi vindicare potest. Cæterum si quis nolit adquiescere, quod sciat: ideo legem naturalem honesti & turpis, necessario in hominem cadere, quia Deus ipsum creaverit rationalem & sociabilem; sed ex supervacua curiositate quærat; quid si Deus creasset hominem adstrictum ad ejusmodi legem naturalem, quæ ei, quam nunc habemus, contraria præcepta contineret; ei respondemus, hanc quæstionem absurdam & contradictoriam esse. Si enim ponere velis, eum ad contraria officia fuisse adstrictum, non is homo, qui ex destinatione Creatoris animal sociale est, sed aliud horridum ac ferum animal esset. In qua responsione vocula IS neque notat, neque notare potest verum hominem, qui utique rationalis ac socialis est, sed fictum aliquid, quod absurdæ quæstionis ergo tantisper supponitur, hoc sensu: si vel maxime ponas animal membris & forma homini qualis, nunc est, simile; is non verus homo erit, sed aliud ferum & horridum animal. Exemplo rem illustrabimus, si forte quis ingenio sit ita stupido, ut hæc capere nequeat. Ponamus figulum constituisse amphoram effingere. Si quæras, utrum is amphoræ possit formam urcei tribuere; negamus id fieri posse quia, si ista urcei formam haberet, amphora non esset. Quis hic dixerit, amphoram duplici modo considerari, vel ut habet figuram amphoræ, vel ut potuerit habere figuram urcei. Afferamus aliud exemplum, quod fortasse magis sit ad captum Velthemii. Ut Velthemius Jenæ Professor Moralium esset, necessarium non erat. Postquam tamen ex isto ligno Professorem sculpere Collatoribus placuit, danda ipsi utique fuit, instructio impacto muneri conveniens. Ponamus jam superfluam quæstionem moveri; num Velthemio inter partes officii Professorii potuerit injungi, ut cum histrionibus per Germaniam circumvagaretur, & in comœdiis morionis personam ageret? Respondeo, minime. Quia si ad hoc exercitii adstringeretur, IS non amplius Professor esset, qui impudenti clamore Jenæ doctorum virorum famam laceraret; sed non minus histrio esset, quam frater ipsius, qui lauream Magistralem Lipsiæ obtentam per publica theatra non sine vocis stentoreæ gloria circumfert, ac versatili jam pileo non minus quam olim liripipio sibi placet. Quis jam dixerit, Velthemium hic dupliciter considerari, 1. prout factus est Professor Jenensis, 2. prout idem simul cum professione potuit histrioniam facere? Aut postquam Collatores professorium munus in ipsum conferre decreverant, adhuc in liberrimo horum beneplacito fuisse, utrum auditorium Jenense, an theatra vociferationibus ab ipso oppleri vellent?

Quemadmodum autem error ab histrionibus in primo actu commissus totam fabulam refrigerat, ita destructo primo Velthemii commento, tota ejus dissertatio ultro corruit. Atque secundum argumenmentum itidem ex nostro opere loco citato desumsit. *Si non dantur actus per se honesti aut turpes, sequitur, Deum si voluisset potuisse ita constituere, ut inter officia hominis esset Deum blasphemare, inter vetita Deum colere.* Ego reposueram, hoc ratiocinium contradictionem implicare. Hic nihil habet quod regerat Velthemius, nisi ut cantilenam jam explosam instauret, ac suas sycophantias mihi obtrudere impudenter laboret. Nusquam enim mea hæc est assertio, sed Velthemianum somnium; *Deum ita potuisse creare hominem, ut idem non esset animal rationale ac sociale.* Ergo quo magis de absurditate hujus dogmatis declamat, eo magis propriam stultitiam fla-

flagellat. Neque opus est repetere, *colere Deum* non esse motum mere physicum & indifferentem, sed actionem quam maxime moralem, quippe quæ supponat subjectum rationale creatum, & involvat respectum ad dependentiam creaturæ a Creatore. Nam data creatura rationali, necessarium ipsi est Deum colere. Sicut posito, Deum post cætera animalia voluisse creare hominem, necessum erat, ipsi legem naturalem congruere. Quod genus necessitatis ut mihi quidem tantisper hypotheticum vocare liceat, si qui sunt terminorum scholasticorum dictatores ἀνυπεύθυνοι, supplex veniam rogo. Si enim Deus hominem non creasset, non erat necessarium Eundem ab homine coli. Ergo necessitas cultus divini ab homine præstandi actum creationis præsupponit.

Circa tertium argumentum strategema jocosi histrionis Velthemius expressit, qui repente in aliam se personam transire arbitratur, si pileum versatilem & palliolum inverterit. Sic & primum argumentum levi sub mutatione iterum in orchestram prodit. *Si non dantur actus per se honesti aut turpes, sequitur: quod inter hominis debita possit esse seipsum perdere, seipsum odisse, gustus elementa per omnia quærere*, &c. Sed velut de sibilo præsagiret, ita repente post si parium sese hoc ratiocinium recondit.

Quarto loco metuit Velthemius, ne posita nostra sententia nullum amplius sit discrimen inter legem naturalem & positivam. Istum metum demere poterant, quæ a nobis traduntur L. I. c. 6. §. 18. & L. II. c. 3. §. 23. Sed quia hic actus valde jejunus erat futurus, ideo interscenii loco duas sententias promulgat valde inficetas. Prior occurrit §. 20. *Ut libera voluntas hominis, penes quem majestas est, legem voluntariam ferre & mutare potest: Quidni divina majestas cum voluntas Dei sit summe libera, æque, imo multo magis, ac in legibus positivis fieri solet, legem naturæ mutare, imo contrarium ejus præcipere posset?* Apparet Velthemium de voluntate Dei non optime sibi polliceri. Inde tam anxie vincula eidem injicere, aut moderamine rerum dimovere ipsam laborat, ne forte in licentiam degeneret, & absurdas leges hominibus promulget. Quales opiniones istud animal de Deo habere credamus? Quod ne tertiam quidem petitionem orationis Dominicæ novit. Per posteriorem autem sententiam nihil sibi rationis & frontis esse Velthemius testatur. Nam in §.22. scribit: *me non erubuisse statuere, ac si Deus ad contraria officia hominem potuisset adstringere. Ita enim aperte loco supra cit. tradit: Si ad contraria officia* (puta ad furandum, mœchandum, calumniandum) *homo fuisset adstrictus, non sociale animal, sed alia feri & horridi species animantis fuisset producta*. Quid ais Velthemi? Ego qui statuo, *si* creatura sub figura humana fuisset producta, ad contraria legi naturali officia adstricta, non ea sociale animal & homo, sed bellua futura erat; ideo statuo quod homo potuerit fieri bellua, id est, quod animal, de cujus essentia est rationalitas, potuerit esse irrationale? Optionem tibi relinquo, Velthemi, stuporem tuum an rabiem calumniandi accusari malis;

Quinto argumento ita *insurgit* Velthemius, ut & quinquies cadat. *Si Deus sua natura justus est, sequitur, quod actus dentur per se honesti, suaque natura debiti, itemque actus per se turpes ac ex sua natura illiciti*. Atqui ego non puto hæc consequi: Si summus legislator natura justus est, igitur actus creaturæ rationalis ut motus physicus spectati, sunt honesti aut turpes ante omnem respectum ad legem a Creatore profectam. Nobis quippe propositum fuit inquirere in originem justitiæ humanæ, a qua divinam multis modis differre alibi ostensum. *Jus naturæ in Deo* illis sapientiæ Atlantibus definiendum relinquo, qui caput inter nubila condunt. Quæ Velthemius ex mysteriis prædicamentorum *de relatione ejusque fundamento ac ratione fundandi* gannit, nil nisi obstrepera vocabula, & in ambitiosum gyrum disposita sunt, rerum inania. Neque etiam illa, qua se non parum jactat, *obligatio ex ipsa rei natura*, contradistincta obligationi ex lege provenienti, satis adhuc ad liquidum deducta est. Sed & dubito, an ferri possit, a Velthemio *sanctitatem & justitiam in Deo* vocari *morales perfectiones*. Nam hactenus credidimus moralem perfectionem esse, quæ disciplina, usu, adsuetudine comparatur, ad modum habitus adquisiti animo inhærentem. Porro quando de imagine Dei mentionem injeci, unice

h 2 præ

præ oculis habui proximam ejus & specialem significationem, qua notat eam hominis perfectionem, quæ per lapsum amissa est, & in cujus locum corruptio illa, quæ jam sentitur, successit: Quibus præterea respectibus homo imaginem Dei referre dicatur, mihi inquisitum non fuit. Denique quantum velit Velthemius distinguat inter *conceptum formalem & materialem*; ac sapientiam, justitiam, virtutes, & jus Dei atque hominum quoad illum communia, quoad hunc diversa afferat. Nam licet ista vera esse ponas; ratio tamen mihi constat, quare jus naturale isthac via investigare non placuerit.

Illud autem minus ex legibus artis comicæ, quod fabulam nobis det Velthemius quinto actu productiorem. Nam sexto loco quæstionem movet: *Num Deus ullo modo possit velle, ut inobedientia erga Deum formaliter & in se spectata non sit peccatum?* Ego respondeo, stolide quæstionem hanc institui, ni simul ponatur subjectum, cui inobedientia sit tribuenda. Nam posita creatura rationali, negamus Deum hoc velle posse, ni eum sibi ipsi repugnare absurde fingas. Nulla autem posita creatura rationali, Deus super obedientia in neutram partem decernere intelligitur. Quomodo enim Deus possit velle, ut sibi obediatur, si nullos condiderit, qui obedire possint? Sint, quibus imperet.

Denique ut sacro numero paralogismos suos terminet Velthemius; septimo loco argumentatur: *Si nullus actus per se honestus ac suapte natura illicitus, sequitur Deum posse facere omne possibile realiter a se distinctum, nullamque in genere naturæ in Deo importans imperfectionem.* Hujus ratiocinii vanitas planior fiet, si idem pressius ad præsentem quæstionem formaveris, hoc modo: si motus physicus in actionibus humanis citra respectum ad legem est indifferens, aut si voluntas divina concurrit ad hoc, ut homo legi sit obnoxius; sequitur, quod Deus possit mentiri. Id enim exemplum rei, quæ in genere naturæ nullam imperfectionem importat, a Velthemio adfertur. Quis ita ratiocinantem ferat? Ne dicam, quod *mentiri posse* in genere naturæ maximam importet imperfectionem. Qui enim mentitur, vel alteri furtim nocere vult, quod malitiæ est cum degeneri quadam ignavia conjunctæ, vel non audet, sensa animi sui palam aperire, quod robustiorem metuentis est; vel plura promisit, quam præstare possit, quod vires suas ignorantis est. Inde patet ratio, quare divinæ scripturæ negent, Deum posse fallere, aut mentiri quia id repugnat perfectissimæ ipsius essentiæ. Ex quo tamen nihil nostræ sententiæ repugnans, concludi potest. De cætero uti fœdum est mendacium, quod Velthemius eructare non erubuit, *me dicta Scripturæ sacræ in alienum prorsus sensum detorquere*; ita nihil impudentius, quam dicere propositionem, *Impossibile est Deum mentiri*, hunc habere sensum, *Deus non vult mentiri*. Cur enim tantopere arrident Velthemio sycophantarum artes, ut verba mea mutilate adduceret? Quæ integra hæc sunt: *Quod Deus mentiri non posse dicatur, est ex beneplacito ipsius, quod mortales ad magnitudinem & præstantiam ipsius attemperatum concipimus.* Id perinde est, ac si dicerem: Mentiri adversatur perfectioni divinæ, a qua nunquam divina voluntas discedit, sed cum ea semper amice conspirat. Sic igitur mimum huncce calumniatum egit Velthemius, ut vel jud ce Gesenio pro plausu sibilum sit meritus. Altera dissertatione minatur se innumeras legiones *Gentium, Legumlatorum, ICtorum, Theologorum, Philosophorum, cum veterum, tum recentiorum* in aciem eductuium, quæ solo adspectu me exanimem darent. Nondum tamen adeo fortuna mihi fuit propitia, ut illud illustre ingenii Velthemiani monumentum conspicere liceret. Interim circa auctoritates, quæ jactantur, observandum, earum multitudinem nihil efficere, nisi rationibus suam sententiam adstruxerint, meam refutarint; & quatenus nemini eorum, ut ab omni errore fit immunis cavetur, piaculum non esse rationem potius, quam numerum errantium sequi. Sic quam multæ in rebus philosophicis erroneæ opiniones per complura secula & scholas & populum occupaverunt, quas tamen posteriorum temporum accuratior inquisitio explosit? Hic si testium numerus momenti quid habuisset, in hunc usque diem antipodes in cœlum delaberentur, harmonia orbium cælestium aures nostras obtunderet, intelligentiæ istis orbibus rotandis insudarent, ignis sphæra proximam Lunam ambureret, denique barbaries integro adhuc regno suo

gau-

gauderet. Sic sane non difficile erit multas myriades invenire eorum, qui pro sanctitate numeri denarii in praedicamentis mortem aequo animo subire velint; quae tamen caeteris puerilis superstitio videtur. Deinde ex testibus illis integrae legiones deficient, si consideretur, plerisque nunquam in mentem venisse vocabulo *per se* Deum ab origine juris naturalis excludere. Denique omnia ista testimonia demum in auctoritatem unius ex antesignanis barbariei, puta Thomae, aut Scoti resolvuntur, quorum commenta demum in popularia dogmata evaluerunt, postquam caeteri ista sine debita inquisitione in sua scripta transtulerunt; & uno ansere bibente reliquos omnes sitis corripuit. Praesertim eum notitia juris naturalis valde confusa & jejuna fuerit, antequam hoc demum seculo de isto in formam artis redigendo a quibusdam eruditis labor susciperetur. Id tamen retulit unus &, alter, qui recens ex istis oris advenientes hic me salutarunt, in publico conflictu ejus disputationis Velthemium clamore Martem Homericum superasse, & ignea facie, horridis capillis, oculisque ardentibus furiam aliquam egregie expressisse. Quin non erubuisse in tam frequenti coetu vel decies exclamare; *me nulla agnoscere officia hominis erga Deum & seipsum*. Ergo vel scripta mea non legit Velthemius, vel impudentissimus est mortalium, qui sunt & fuerunt. Pari rabie multoties fuisse ingeminatum; *adulterium penes me hactenus saltem turpe haberi, qua supponeret creationem animalis rationalis & socialis; adeoque secundum mea principia adulterium non turpe dari inter vaccas & boves vel inter caseum & butyrum*; qui sunt flosculi Velthemiani. Quid est furere, si hoc non est? Ergo cum neget Velthemius, adulterium supponere creaturam rationalem & socialem, ex ipsius mente adulterium dabitur inter creaturas, in quibus nulla est diversitas sexus, & ad se multiplicandum potentia, nec minus inter creaturas, quae fidem conjugalem neque intelligunt, neque dant. Quin & deinceps homicidium non turpe erit, si felis murem occiderit. Quod porro erat opus, ut Velthemius tanta contentione asseveraret, adulterium, in se & sua natura turpe esse; cum idem a me adstruatur L. I. c. 2. §. 6. & in *Apologia* Quo tamen non obstante certissimum manet: non dato homine, adulterium non dari; sicut non dato homine Velthemius Jenense andirorium rugitu suo non erat impleturus. Sed nec omitti debet, quod cum unus opponentium urgeret, *cum actiones hominum per circumstantias, id est, res extra ipsam actionem, fiant morales, non videri, quomodo actio in se & sua natura moralis esse possit*; Velthemius respondebat: *Praecellens Dn. Magister, adjuro conscientiam tuam, eloquere, an firmiter credas cum venerandis nostris Theologis, dari actus per se honestos*. Quod ille Magister praemissa contentione observantiae suae erga *Maxime Spectabilem* (magis adhuc audibilem) Dn. Decanum affirmabat. Et sic argumento erat plenissime satisfactum. Quid hac disputandi via compendiosius? Quae tamen alteram istam dissertationem invidit fortuna, alio me ingenii Velthemiani specimine beavit, dum donante amico dilectissimo obtinere licuit *Synopsin Institutionum Juris naturalis* manuscriptam, quam is auditoribus suis ad calamum dictavit. Cui ipse auctor non vile pretium ponit, quando eam *Nucleum juris naturalis* indigitat. Quo scripto etsi nihil indoctius aut infacetius vidisse meminir; veritatem tamen adhuc constare deprehendi *Pliniano* illi: *Nullum librum tam malum esse, qui non aliqua ex parte prodesset*. Ingens quippe operae pretium fuit didicisse flosculum illum Latinitatis Velthemianae, *in Analytices studio non magis versati sunt quam rana viridis in nucis arbore*. Nec minoris fuit definitionem legis cognovisse, qua immane quantum eum sibi placere audio. *Lex est*, inquit, *dictamen practicum in materia universali, quo necessitas actionis exprimitur in genere morum*. In qua quid mysterii latitet, patebit, si aliis eam vocabulis extulerimus. Si igitur *dictamen practicum* enunciatio, quae non cognosci solum, sed & in actum deduci debeat, *in materia universali*, id est, quae omnes illos tangat, ad quos enunciatio dirigitur; *quo necessitas actionis exprimitur in genere morum*, id est, quo significatur quid agendum, quid omittendum, ut actiones bonae vel malae, laude vel vituperio dignae haberi queant. Hic primo necessum erat exprimi subjectum, abs quo dictamen illud proma-

manaret; num id intellectus sit divinus, an humanus, an uterque. Dein ad cujusdam actiones dirigendas id dictamen spectaret, ad proprias, an ad alienas. Denique unde ea necessitas proveniret. Quam ex ipsa actione resultare absurdum dictum videtur; cum eadem aliter concipi nequeat, quam prius aliquid, & diversum ab actione, quodque adeo in ipsam actionem operetur. An & quatenus illud, quod mortales dictamen intellectus divini concipimus, Deo lex dici possit, alibi a nobis expositum fuit. Deum omnia quæ agit optime agere, & per essentiæ suæ perfectionem non posse non optime agere, & quæ cum ista non congruunt, non posse non omittere constat. Sed quia legem aliter concipere non valemus, quam aliquid extrinsecus necessitatem adferens certo modo actiones dirigendi: inde si quis velit Deum legi subijcere, faciat id suo periculo. Quod si igitur ad legem, quæ in homines cadit, ea definitio restringatur, vitiosum est, quod ea legibus positivis applicari nequit. Quando autem lex naturæ dictamen recte rationis aut intellectus dicitur, nihil aliud innuitur quam medium, quo ista lex investigatur. Atque ea ratio ut recta sit, & talem sese intelligat, oportet ut firmo fundamento ratiocinia sua superstruat. Quod nullum aliud inveniri potest, quam conditio humani generis; nisi quis cuilibet persuasiones, sæpe oppido quam irrationabiles, pro lege naturali velit venditare: sicut stolidum sit, ultimum hoc habere argumentum demonstrandi aliquid juris naturalis esse; quod recta ratio aliter de hoc vel illo actu judicare nequeat; Sed & illud constat, si definitio illa applicetur juri humano, inepte a VELTHEMIO §. 11. tradi, *dictamen intellectus* esse aliquid prius, quam *normam seu regulam Justini* si dicere velis, hominem sibi ipsi legem naturalem ferre, aut intellectum humanum dictare quid posse antequam objectum adsit. Sane ponenda est lex naturalis tanquam norma justi, antequam intellectus humani dictamina practica possint exsistere. Id autem nimis quam ingeniosum, quod Velthemius, tantopere alias a novitatibus abhorrens juris naturalis novam denominationem comminiscatur, quasi *quod primo ac per se fundatur in natura actus, quam præcipit aut prohibet, ita ut propterea jus sit, quia hunc actum præcipit, aut prohibet, quia e sua natura debitus aut illicitus est*. Quo commento uti nihil vanius, & per quod juri naturali circa actiones morales non amplior tribuitur operatio, quam ephemeridibus circa motum planetarum: ita obiter scire velim, quomodo a contradictione sese liberare Velthemius possit, dum *præcipi* aut *vetari* a lege naturali dicit, quæ jam *in sua natura* erant *debita* aut *illicita*? Quid enim præcepto opus est, si ista alias fieri utique debebant? Aut ergo lex naturæ supervacua est; aut si cum effectu præcipit ac vetat, utique actus debitos aut illicitos facit.

SED sædet quisquiliis Velthemianis diutius immorari, nisi quod obiter spectandum, quid in demonstrationibus valeat, qui tanto fastu peritiam Analyticis crepat; ut tandem discamus nostra ratiocinia in circulum (quæ figura perfectissima utique est,) disponere, & præsultore Velthemio in perpetuam vertiginem circumvolvi. Si enim quæras ex isto, quare verbi gratia adulterium juri naturali repugnet, respondebit; quia in se & sua natura est turpe. Si quæras, quid sit in se turpe, respondebit; quod rectæ rationi ut tali non convenit. Atqui rectæ rationi qua tali non convenire est juri naturali repugnare. Igitur juxta Velthemium adulterium juri naturali repugnat, quia juri naturali repugnat. Ac proinde falsum est, quod clamat, *turpe in puncto rationis prius esse: quam juri naturali repugnare*. Sed & par erat, eum, qui viam præcepta juris naturalis deducendi nobis placitam ita importune impugnat, ingeniosius quid aut planius afferre. Quid autem tanto hiatu dignum trifaux iste profert? *Principium primo primum*, inquit est; *honesta per se sunt expetenda; turpia per se sunt fugienda*. Atqui sane, ne nunc dicam, quod stolide sit omissa mentio subjecti, cui aliqua honesta aut turpia sint; circa hoc principium quærere licet, non solum quid honestum aut turpe per se sit, quod non nisi congruentia aut disconvenientia cum recta ratione definiri a Velthemio solet; sed etiam eousque non potest adquiescere intellectus noster, ut rationem omnino nosse velit, quare & unde vel in perseitate, vel in dictamine rationis necessitas insit. Eoque Velthemio

vel

vel iterum circulus suus erit persultandus, vel si vertigine liberari cupit, demum nostræ methodo insistendum: ex qua ista propositio a priori demonstrari potest. Sicuti & illud nemo sanus abnuet, imperium Dei esse, quod hominem ad appetendum honestum & turpe fugiendum primo movet aut movere debet, non autem perseitatem Velthemianam. Deinde ne hoc quidem tantum demonstrandi artificem decebat, pro *principiis secundo primis* venditare sententiolas, verbi gratia, *neminem lædere*, *suum cuique tribuere*, veras quidem, sed multis determinationibus adaptandas, priusquam ex iis distincta & liquida scientia haberi possit. Sed & nimis quam iracundum, fustes statim intentare, si quis dictata Velthemiana in oraculorum vicem arripere detrectet. Quid enim si Reges, ac integri populi istorum veritatem in dubium vocent? Quid fustibus suis hic efficiet Velthemius? An clamoribus suis eosdem protelabit, qui norunt, animal Cumanum esse, quam maxime vocale? Quibus porro argumentis hosce convincet Velthemius, si nihil præter dictamen suæ rationis crepare possit apud tales, qui suam rationem diversa dictantem non minoris æstimant, & legiones Scholasticorum a Velthemio in subsidium evocatas adunco naso suspendunt? Plura occurrunt in eo scripto emblemata, veluti quod §. 57. juris naturalis *causam efficientem* dicit *hominem*. Aut quod §. 55. hominem tradit *tamdiu vivere in statu animalis*, *non item in statu hominis*, *quamdiu usus rationis se nondum exserat*, *aut ad annos discretionis homo pervenisse dicatur*. Cui adjungi debet inauditum hactenus dogma a Velthemii discipulo publica disputatione Jenæ promulgatum: quod *majestas sit non-Ens*. Nimirum quia ad majestatem sufficit superiorem non habere, nec requiritur potestas gubernandi civitatem; & quia statim majestate Velthemiana præfulget, qui in regionem desertam ejectus nec dominum habet, nec subditum. Quæ monstra errorum aliis exagitanda commendamus.

Restat adhuc Gesenius Garlææ Præsul; de quo tamen eloquar, an sileam dubito. Nam ea est hominis ruditas, impudentia, & vesania, ut merito quivis cordatus tam tetrici monstri contactum refugere debeat. Qui cum nil nisi obscænam virulenti pectoris saniem eructet, passim impio abusu dictis sacris interpolatam, *benedictionem tamen Christianam* emittere videri vult. Prorsus uti reliqua fanaticorum natio tunc, cum maxime delirat, sacro instinctu agitari sese clamat. Verum, uti peculiare scriptum isti opponere supervacuum erat; ita poterit hic obiter cæteris, qui ex me oppugnato gloriolam inauspicato captarunt, subjungi Gesenius tanquam vilis appendix, & in quem jactari queat illud tritum; *ultimum occupet extremum scabies*. Saltem ne in posterum arguat me criminationes, ad quas plane tacui, agnovisse. Ex decoro igitur Gesenius a mendacio scriptionis suæ exordium capit, quasi ego *in suprema Regni curia enixe contra ipsum & famam ejusdem egerim*; qua super re monitum se dicit *ab eo qui procul habitabat*, *& bene cupiebat*. Dignus hoc Oreste Pylades; qui circa veritatem non nimis curiosum se ostendit. Equidem si ejusdem reipublicæ cives essemus, comes ivisset Gesenius editoris Indicis. Nunc quid contra exterum incuria hujus Regni agerem. Præsertim cum ejus scripta tantum ruditatis ac vesaniæ præ se ferant, ut famæ suæ neminem infestiorem, quam seipsum, hostem experiatur. In eo autem nihil a me peccatum est in reverentiam, quam *Serenissimo Electori Saxoniæ* debeo, quod modeste, & Gesenii demum, aliorumque malevolorum importunitate coactus, super nimis præcipiti Ministrorum Ipsius judicio questus sum. Nam de isthoc negotio nihil ad Ipsum relatum constat; & si Optimus Princeps consultus fuisset, haud quidquam decorum judicasset, inaudita partis alterius defensione sententiam superstruere libello famoso, per carnificem flammis dando. Quod si autem iniqui aliquid mea querela habet, sane is, quem publice provocavi, suam existimationem non destituet, nec *Censuræ* istius *sanctimoniam* Velthemio alicui aut Gesenio asserendam committet. Ac vel ideo istum omnibus ingenii sui copiis explicatis in aciem, prodire cupiebam, ut cum adversario non erubescendo congredi liceret, ac tandem Gesenio similium hominum ruditus obticesceret. Quid porro ad rem præsentem, quod Gesenius de Monzambano gannit? Sane publicam famam extinguere penes me non est; & cui non sufficit, quod publice ejusdem me au-

auctorem abnuerim, qua ratione istis os obturem? *Ejusdem caput 6.* exercitii gratia a me defensum adversus eos, qui id impugnarunt. Quid præstiterim judicent harum rerum intelligentes, & affectibus ac præjudiciis vacui. Cætera quæ carpuntur defensorem accipiant, an minus, mea parum interest. Præsertim cum quæ liberius ibi quibusdam scripta videntur, auctoris, quisquis demum is sit, religioni aut pietati nihil præjudicare queant; si cogitemus, quam ille sibi personam imponat, aut quales loquentes introducat. Et qui nescit, quam multum intersit, Davusne loquatur an herus, is quæso abstineat de ejusmodi scriptis judicium ferre, ni inter Midæ socios censeri velit. Ergo fama illa de Monzambano, cui a me contradictum fuit, non obstat, quo minus adhuc Pufendorfius, quam Gesenius esse malim.

SED ne solis convitiis fœdas chartas maculasse videatur, circa rem ipsam quoque aliquid nugari conatur Gesenius. Ac primo quæritur, me ipsius demonstrationibus non respondisse modo tam scholastico, quam ipse proposuerat. Cujus quidem rei nulla alia fuit ratio, quam quia inficeti hominis vestigia legere nolui. *Iniquum me in jus naturæ* arguebat, quod *atrocem ipsi injuriam intulissem, mendacium & calumniam exprobrando.* Ego reponebam, me legitima *retorsione* usum fuisse. Apparet puto, me ad minorem respondisse. Tantum enim abest, mihi unquam in animo fuisse Gesenium lædere, ut quid hominis ille esset, & quænam inter sumos Garlaeæ deliria eum agitarent, perpetuo ignoratus fuerim, nisi me epistola illa insipida ultro lacessivisset. Puto autem satis gravem injuriam esse, alicui falso tribuere scriptum venenatum, ut ipse vocat, & *atheum.* Eam injuriam ut in me hærere paterer, nullum jus obligabat. Repellendi non expeditior via, quam ut mentitum esse dicerem, qui hæc de me assereret. Præsertim cum nondum auditum foret de aliquo privilegio, per quod Gesenio impune sit honestorum virorum famæ insultare. Atqui in ea accusatione ipse mihi non consto. Modo enim a Gesenio scriptum VVarenbergii *aperte* mihi, modo Fratri meo tribui queror. Nimirum quia Gesenius sibi non constabat, & aliquando VVarenbergium ita delineabat, ut facile appareret, me peti, aliquando talia ipsi tribuebat, quæ non in me, sed in Fratrem meum cadere poterant. Ea causa fuit, cur retorsio alternative conciperetur. Sat *aperte* autem aliquem arguit, qui scripto publico id facit. Et licet hæc verba non expresse sint posita; tu Pufendorfi ejus scripti es auctor; extreme tamen stupidum fuisse oportet, qui non viderit, nostrum nomen abs Gesenio vellicari, quod & ipse menti suæ *obversasse*, dum ista scriberet, fatetur. Et statim atque illa epistola prodibat, passim amici de injuria nobis illata monebant. Id autem frequens est; ut & qui obliquis verbis alium pupugerit, directe & citra ambages vapulet. Neque vero mirum est, Gesenium titubanter scribere de viris, quos tam parum noverat; cum solenne ipsi sit ad furiosi instar discrepantia sibi blaterare. Sicut *benedictio Christiana* eidem vocatur, qui spurcissimus libellus famosus est. Et qui modo nil nisi dicta sacra crepat, & schema hypocriticum ostentat, mox obscœnitate convitiorum cum balatronibus & ambubaiis certat. Quæ cum ita sint, satis puto manifesta est injuria, qua retorsionem meruit Gesenius. Ac supervacuum est istius verba hic producere, quæ *vel κατὰ τὸ ῥητὸν, vel per æquipollentiam, vel per consequentiam planam, facilem & apodicticam id quod volo arguant.* Ista enim quibusvis exposita sunt; & vehementer dissuadent Medici, ne istud scriptum denuo attingam; quod gravissima nausea, stomachique languor inde sit proventurus. Recte porro ego a Gesenio postulavi, an, si retorsionem meam abs se amoliri vellet, probaret, vel me aut Fratrem meum auctorem esse dialogi VVarenbergiani, vel nusquam se id scriptum nobis tribuisse. Nunquam autem credebam, eo usque impudentiæ processurum Gesenium, ut posterius negare auderet, quod in clara luce est positum; & postquam nostrum nomen scripto publico in conspectu orbis eruditi infestasset, ultro postulaturum, ut ego hoc ab ipso factum probem. Et inde dubitaveram, num sensus communis illi inesset, qui probari adhuc sibi postularet mendacium & calumniam, quam scripto publico evomuerat. Quod si autem altera via retorsionem declinare volebat, tunc utique probandum ipsi incumbebat, vere eum dialogum nobis tribui, mihi autem simpliciter id negas-

gasse sufficiebat. Quid ergo mea verba cavillaris, Geseni, nisi ut complusculas paginas nugis & calumniis implere possis? Aut cur adeo tumultuaris, quod tua æque ac famæ mendacia proprio vocabulo a me fuerint designata?

SECUNDO loco negat Gesenius, Asinium Tenebrionem abs se defensum. Quod ergo aliud non modica parte sui scripti agit? Magnam vero vim *Christiani amoris*; per quam *contemtim sentire* non potest Gesenius de Nicolao Beckmanno, *quem Regia Majestas tanto munere dignata est*, utut Eadem Regia Majestas istum munere dimotum *propter Indicem editum cum infamia relegaverit*. Nisi forte arcana quædam genii conspiratio ista illustria ingenia Tenebrionem & Vigilem jungit; quorum scripta quoque pares Gratias redolent. Cur porro Gesenius tam odiose altera jam vice cuculat judicium Sarcmasii de meis Elementis Jurisprudentiæ, eo tempore latum, quo iste in Parnasso somniabat? Cum alii jamdudum injuriam mihi factam publicis scriptis ostenderint, & ipse auctor, uti amici retulerunt, aliam plane mentem postea induerit. Unde mihi nunquam curæ fuit injuriam istam persequi: & non degenerem animi duxi; qui errorem suum emendare potuit. Ergo quod nunc Gesenius ista dudum sepulta iterum in lucem protrahit, merito vapulare deberet, si nova plaga in homine, qui pudorem plane decoxit, locum haberet. Qui autem *Pacificum a Lapide* & ejus scripta novit, non multum referre agnoscet, quid ipse de aliis scribat aut judicet. Qui Bavium non odit, amet tua carmina Mævi. Quanquam & deformes buccæ suos basiatores quandoque inveniant, & similes labra lactucas appetant. Præterea ex alio me capite iniquitatis in legem naturæ reum arguit Gesenius, quod *contemtim ac duriter habuerim legatos Dei, qui ex officio debite super periculosis novitatibus monuerint*. Ubi primo quidem miramur, quare ardelio Garlebiensis tam importune solicitus sit, quid in aliena republica geratur. Si quis enim apud nos alterum injuria afficiat, sunt judices, sunt tribunalia; nec unquam ea cognitio Gardelebiam remittetur; ut plane cuculus iste non opus habeat tam tædiose ingeminare, quid ab hoc vel illo recte, quid secus gestum fuerit. De cætero nunquam ego debitum honorem sacerdotibus detraxi, inter muneris sui limites versantibus, iisque ut in conversatione civili amicis uterer, operam dedi, ac si unum vel alterum excipiam, neminem eorum novi, quem non amici loco habere possim. Id tamen firmiter mihi persuadeo, Deo propitio posse gaudere illum, quem unus aut alter sacerdotum iniquis odiis persequitur. Nec minus fas esse, salutem famamque suam contra sacerdotem, quam alium quemvis, defendere. Sed & hoc statuo, censuram librorum ad eos pertinere, qui summum in civitate imperium habent, & quibus eandem hi delegaverint. Eam si quis alius proprio ausu involaverit, non magis ipsius ratio habenda est, quam prætoris, si extra limites jurisdictionis suæ jus dicere aggrediatur. Quin & ubi in ea re malitiose aut imperite versatus sit, injuriam non accipit, si digna facto suo vocabula audiat; præsertim cum ipse Gesenius, velut qui post longum delirium repente ad se redit, non absurde addat; *quamvis humanæ illorum actiones humanorum errorum rubigine tangi & tentari facile potuerint: nec enim humani quidquam a se alienum putabunt*. Denique nec id saltem in dilucido isto intervallo negabis, Geseni, si quis vel ex officio vel ex amore veritatis, aut charitate Christiana alterum super errore omnino monendum sibi duxerit, illi esse observandum, ut revera in altero hæreat, de quo ipsum moniturus est; ut alterius errorum idoneis argumentis convincat; ut denique amice eundem hortetur errorem suum exuere. Ubi nihil horum præcesserit, quid faciendum mihi suaseris tu, qui ob impactam retorsionem in furias abiisti? An censes, cum silentio gladium jugulo fuisse excipiendum? Puto igitur ad demonstrationes Gesenii sic esse responsum, ut etiam acutissimis disputatoribus, qui *Gardelebiæ habitant*, satis fieri queat: quorum peritiam expressit supremus eorum choragus Gesenius, dum dicit, *quod Professor in publicis disputationibus illos, qui Thesibus tuis opponunt, jubere soles; responde ad Syllogismum*, &c. Nam quantum ego memini, hoc quandoque respondenti ingeritur, opponenti nunquam.

ENIMVERO uti in conviciis spargendis nemo

nemo Gesenium facundia superaverit; ita ubi ad seria tandem deveniendum erat, nihil ipso est aridius, sic ut non amplius latret, sed mussitet. Eo breviori responsioni amoliemur hominem rudissimum. Quam late ego socialitatem extendam, tradidi L. I. c. 3. §. 15. *de Officiis*. Eam in constituendo juris naturalis fundamento rationalitati opponere, stolidum est. Mox, ne ob calumniam suam erubesceret, simulat se meum responsum non capere. Dixi, *religio quatenus ad disciplinam juris naturalis pertinet, intra sphæram hujus vitæ terminatur*, id est, ex sola religione naturali jam nemo salvatur. Rationem attuli in libello *de Officiis L. I. c.* 4. §. 8. Hoc si quis negare velit, admittere cogetur, dari viam salutis æternæ extra Christum. Move aures, Geseni, ut sciam, an hæc jam intelligas, simulque fatere, nequissimum te calumniatorem esse, qui illud, quod ego de *religione, quatenus ad jus naturale spectat*, enunciavi, malitiose detorques ad religionem salvificam, quæ ad juris naturalis disciplinam nequaquam pertinet; quasi nempe etiam salvifica religio a me pro nudo vinculo reipublicæ haberetur. Denique antequam *cum ratione mecum agere* desinat Gesenius, hoc ratiocinium, ingenii & candoris sui monumentum nobis relinquit. *Quia expedit, ut publice civitas personet doctrinis cum fine civitatum congruentibus*, id est, quia, uti ego explicavi, solida & bona ethica & politica in civitate doceri debet; igitur ex mente Gesenii *parum interest, turpis sit sive honesta, sive vera sive falsa religio, modo huic civitatum fini apta sit & congruens*. Quid hoc argumento solidius? Ne nunc multis ostendam, quod neque vera religio fini civitatum, quem ego designavi, quidquam obsit, neque falsa prosit. Cæterum ut bona fide rationi renunciasse Gesenium credamus, ecce obsoletum suum carmen de polygamia recinit, quasi ego istam, *velut remedium promovendæ pietatis* commendaverim. Sane nunquam credidi, aliquem fore tam stupidum, quin intelligeret, id me dixisse; non esse, quare circa impugnandam polygamiam tantopere trepident certi homines, cum abs nullo vitio orbi Christiano inprimis in Europa minus periculi, quam ab hoc immineat. Unde frustra tanta cum consternatione ad arma conclamari, ubi hostis non apparet, Præsertim cum nulla major calamitas maritis obvenire possit, quam si plures simul habere uxores cogantur, in cujus mali remedium mortem sint optaturi.

Sed nimirum pauca hæc a Gesenio obiter tantum adducta fuerunt. Summa autem laboris ipsi fuit specimen ostendere, in quantas furias homines fanatici possint ire. Cujus non minima pars est, illis, quos sibi infestandos sumsere, gratia divina velle interdicere. Verum mi Geseni, postquam semel terrorem digessimus, quem quondam fulmina Vaticano emissa vertici solebant generare, non facile adducimur ut credamus, Præsuli Garlææ claves cœli erebique commissas. Sed nec ea, quæ inter nos agitatur lis, Ministerium Ecclesiæ, ejusque sanctimoniam ullo modo spectat. Tu venenatum scriptum mihi falso tribuis: ego injuriam mibi fieri, addita retorsione, testor. Tu excandescis, & maledictorum atque calumniarum plaustra evomis: ego quantum ad meam defensionem, ac retundendæ tuæ impudentiæ sufficere judicatur, repono. An & in hoc casu qui sacerdotis furorem abs se repulerit, unctos domini violasse judicabitur? Quin potius si cui ex tuo ordine omnino placeat virus suum in alterum evomere, tutius cathedra sacra abutetur, ubi intemperies animi & affectuum malignitas speciosiore sub prætextu desævire potest. Ast ubi ad scriptionem publicam idem provolaverit, non est quod eximiæ quid sortis præ reliquis sibi polliceatur. Si enim falsi quid asserit, erroris arguetur. Si fictis criminationibus de aliorum existimatione detrahere instituat, mendax & calumniator audiet. Si inepta scripta edat, eruditis ludibrium debebit. Si rationem ejeraverit, stolidus judicabitur. Si quæ convicia eructet, nihil pensi habuerit, furere videbitur. Si imperite de rebus, quas non didicit, judicium fere instituat, Midæ fraterculus nuncupabitur. Porro uti cum Præsulatu Garlæano nihil mihi negotii est; ita quæ pro salute mea cura vigilias tibi, mi Geseni, imperat, plane supervacua est. Neque enim tali nobis sacerdotum genere hic opus est, qui sub imagine precum fœdam animi inflammati rabiem exhalant. Dira quoque ista carmina tuo potius capiti cane. Et si

qui

qui precando vales, ora, ut tuam tibi ruditatem & vesaniam agnoscere detur. De cætero uti haudquaquam timidum aut imparatum me offendent, si quibus forte deinceps calamum in me stringere placeat, modo inscitiam, iracundiam, & fœdas calumniandi artes procul habeant, ita Gesenio id honoris sufficere debet, quod mea opera ad quelemcunque nominis celebritatem protactus fuerit, qui antehac in alta velut caligine Garlæam bibebat. Si in posterum furere pergat, optimum responsi genus fuerit, contemnere & silere.

SAMUELIS PUFENDORFII EPISTOLA

AD

AMICOS SUOS PER GERMANIAM, SUPER LIBELLO FAMOSO,

QUEM

NICOLAUS BEKMANNUS, QUONDAM PROFESSOR IN ACADEMIA CAROLINA,

NUNC VERO CUM INFAMIA INDE RELEGATUS,

MENTITO NOMINE VERIDICI CONSTANTIS

SUPERIORI ANNO DISSEMINAVIT.

Non dubium est, *Viri amici*, quotquot vel collegio quondam, vel conversatione, vel literarum commercio, vel benevolentia ex scriptis meis concepta, vel alia ratione mihi conjuncti estis, quin gravem dolorem atque indignationem conceperitis, prorepente in conspectum vestrum exsecrabili libello famoso, quo fœdiorem quidem orcus nunquam in opprobrium seculi evomuit. Quanquam enim & ipsa dictio hominem asinino stupore ac ruditate arguat, & tota nefarii scripti facies nil nisi professam mentiendi rabiem præ se ferat: dolendum tamen videbatur, adversus me potissimum fuisse exserendum; quousque furor, infernali agitatus œstro, procedere, & quid extremum in mentiendo atque calumniando foret. Sane multi in vicem mercedis pro utilissimo labore suo maleferiatorum importunitatem sunt experti; in plurimos quoque innocentes viros fœda & absurda multa sæpe numero jactata sunt; tamen quantum mihi ex historia literaria notum est, hoc certe seculo exemplum non extat viri eruditi, cujus veræ & innoxiæ sententiæ per inscitiam aut pravitatem malevolorum malignius detortæ sint, vel qui obscœnioribus mendaciis, modoque magis scelesto adspersus sit. Quin & cum hactenus creditum fuerit, penes monachos & missifices palmam impudentiæ extitisse circa adversarios suos fœdis mendaciis & criminationibus onerandos; jam tandem repertus est novus Alastor, qui calumniatorum antesignanis omnem ruborem possit abstergere. Quorum & hoc insigne est artificium, plaustra mendaciorum in alios jactare, ac dein postulare, ut ista falsa esse ostendatur; perinde quasi accusasse & convicia sparsisse ad criminis probationem sufficiat. Cæterum eo iniquius sors mea

comparata est, quod nec plane silere ad mendacia ista liceat, nec alius detur, qui horum vanitatem ita perspicue demonstrare queat & tamen honesto viro cum infami isto Alastore congredi erubescendum sit, cui jam amisso honore & existimatione ea novissima voluptas petitur, quam magnitudo infamiæ apud desperatos gignere suevit. Equidem apud eos, qui me norunt, defensione nulla opus est, quibus de absurditate horum mendaciorum abunde constat. Honesti autem & cordati viri ultro ejusmodi sputeas chartas detestantur; improbumque judicant, de viris integræ semper famæ sinistri quid suspicari ex tali scriptionis genere, quod apud omnes populos moratiores infamiam & grave supplicium meretur. Et si eo res humanæ redierunt, ut ejusmodi chartis aliqua fides habeatur, jam omnium atrocissimorum scelerum reus est, cui impudens & nequam inimicus obtigit. Est tamen non quibusvis tam candidus animus, nec id probitatis in plurimos mortales cadit, ut quæ aliis infertur injuria, eam abs se quoque non plane alienam judicent. Alii utut pleraque confista agnoscant, tamen non omnia plane de nihilo esse suspicantur. Denique qui odio aut invidia in nos flagrant, aut qui ex scriptis nostris oppugnatis laureolam aucupantur, saltem in sinu gaudent, quacunque via molestiam mihi creari, si non aperte ejusmodi scelus approbare audent, quod non detestari impuri animi argumentum est. Visum igitur fuit hanc scriptionem publicare, non ut me ab objectis criminibus purgem, quorum vanitatem Deus, cujus notitiam nihil fugit & multi honesti viri, queis vita moresque mei penitius perspecti sunt, norunt; aut quod cum tetrico cadavere hominis jam civiliter mortui luctari velim: sed ut Germaniæ ob oculos ponam exemplum inusitati cujusdam & humanam malitiam supergressi furoris, qui inter prodigia & ostenta hujus seculi referri mereatur. Simul & hæc inde proveniet utilitas, quod adversarii mei, qui tam inficetum mihi bellum movere instituerunt, non magnopere crista erecturi sint in lucem protracto suo antesignano, qui primus incentor fuit omnium turbarum, quæ in me, meumque librum sub signis Inscitiæ, Livoris & Calumniæ surrexerunt. Plurimum autem ad illustrationem totius negotii faciet, si Cerberum istum ex antri sui tenebris protractum in aperto velut campo publice spectandum destituam. De quo tamen nihil tradam, nisi quod in notitia omnium eorum inter quos isthæc scribo, versatur, & quod si opus sit, fide actorum publicorum, & literarum authenticarum probari possit. Neque enim ut Beckmannus deterrimus bipedum habeatur, figmentis opus est, qui dum vixit, hoc unicum omni studio egit, ut stoliditas & pravitas sua in obscuro ne latitaret.

Nicolaus igitur Beckmannus Heida apud Dithmarsos oriundus, cum eo tempore, quo bellum Svecicum in Polonia & Borussia deflagrabat, Regiomonte egisset, ubi miros profectus in Saltationibus Polonicis fecit nescio qua occasione in familiam certi cujusdam Comitis Svecici se contulit, ut ejusdem filium prima literarum elementa doceret. Holmiam post finitum bellum delatus nulla alia re, quam stoliditate potuit inclarescere, quæ in faciem ipsi solebat exprobrari. Post sexennium in familia Comitis absumtum Marpurgum abiit, juris studio se applicaturus. Ubi dicitur *Medullam* suam *Justinianeam* ex privato collegio Manuscripto Professoris cujusdam compilasse, vel potius id paucis in locis interpolatum præfixo suo nomine Parisiis post edidisse. Certe vix triennium est, cum Nobilis quidam Svecus, qui Marpurgi aliquandiu hæserat, præsentibus quibusdam studiosis, & Professore uno hic loci diceret: Marpurgensem illum Professorem Beckmanno plagii actionem intentaturum. Id certe patet eam Medullam alium præferre genium a *Commentario ad Instituta* aliquot post annos scripto; nec eam spirare ruditatem & vesaniam, qua hic scatet; cum tamen alias intra tantum temporis spatium in melius ire debuissent studia hominis. Quicquid hujus sit, saltem descriptio ejus libri non exiguo labore ipsi constitit, cujus intemperantia iterum Parisiis contraxit. Aureliis titulum Doctoris, qui miros homini spiritus dabat, præsenti pecunia emit. Commendatione Comitis, cui per sexennium inservierat, professionem juris Romani in Academia Coralina tunc recens instituta nanciscitur. In qua qualem personam acturus esset, ipso inaugurationis die luculento specimine prælusit, dum pro-

processione ad ædem sacram cœpta super præcedentia cum Schwartzio, qui tunc extraordinarii Professoris Theologiæ titulum gerebat, ita acriter contendit, ut ad manus res jamjam deventura videretur, ni cæteri se inter posuissent. Et hæc ratio est quare in libello famoso, dum *viros Magni Nominis* recitat, meos hic loci adversarios, seipsum anteponat Schwartzio, ut vel nunc saltem dignitatem suam adversus istum vindicet. Quid posthæc auspicia turbarum apud nos dederit, memorare supervacuum est. Quæ me tangunt paucis recensuisse suffecerit. Ab initio igitur bonus ille vir amicum se mihi simulabat, & cum sub adventum meum forte in Fionia abesset, cujus ædibus tantisper uti constitueram, ipse in domo sua conclave unum atque alterum per sex puto hebdomadas mihi concedebat, donec proprias mihi ædes emissem. Pro quo officio plus ipsi discedens donavi, quam quanti totius anni pensio esse posset. Quanquam autem stoliditatem hominis & pudendam ruditatem primo statim congressu deprehendebam, eo minus tamen collisionis ab eo mihi metuebam, quod & curtæ suæ supellectilis conscium eum crederem, & cum in diverso studiorum genere versaremur, vel Cujacium peritia juris superare posset, ut luminibus meis nequidquam obstrueret. Paulatim tamen deprehendere cœpi, quam profunda invidiæ flamma istius pectus adureret; & quod omnes fortunæ suæ rationes hic loci in eo sitas crediderit, ut ego hinc abessem. Cum nondum huc appulissem, (quod postea mihi cognitum est,) non dubitavit ab Illustrissimo Academiæ Cancellario per literas petere; efficeret, ut ego Heidelbergæ manerem; se enim cum collega suo facile partes meas suppleturum. Etsi responsum accepit, quo non magnopere gavisus fuit. Primis temporibus, dum amicum se adhuc simulat, subinde aures meas obtundebat, laborarem, ut in aula splendidiore munere potirer. Quod quo consilio caneret, facile apparebat, postquam non obscure ægrescere ipsum animadverti, cum videret domum meam a nobilibus adolescentibus magis ac magis frequentari. Apertius sese livor cœpit exserere, cum intellexisset, librum meum jam ad umbilicum deduci, & mox loco debitæ censuræ subjiciendum. Ipse enim mire ardebat, primus huic loco scriptis suis famam conciliare. Igitur statim quatuor aut quinque commentarios ad Instituta in mensa sua disponit; ex illis novum, si diis placet, commentarium generaturus; & vix paucis paginis utcunque conscribillatis, ejus imprimendi licentiam Holmiæ per literas petit. Mox bibliopolam solicitat, ut eidem imprimendo sumtus suppeditet, spe præsentissimi lucri facta. Nam confirmabat fore, ut ita cupide iste liber emeretur, sicut calentes a fornace similæ solent; quæ ipsius verba erant; Cum isti persuadere non posset, ut pecunias suas perdere vellet, propriis sumtibus tam nobilem ingenii sui fœtum in lucem protrahere constituit. Ut tamen omnino me præverteret, typographum in has leges adigere tentabat; nullam paginam imprimendam susciperet, antequam opus suum esset absolutum. Hoc quoque conatu depulsa miserrima ambitio eo acerbius indoluit, quod mihi postea injungeretur, commentarium ipsius revidere, ne quid legibus hujus regni adversum eo contineretur. Nam ruditatem & stultitiam suo periculo apricari concessum ipsi erat. Interea cum per triennium hominis vesania & pravitas ex variis litigiis ab ipso motis perspecta, patientiam superiorum consumsisset, initio anni 1671. salario privatus est, quo insinnabatur, sedem furoris exserendi alibi esse ipsi quærendam. Hic igitur judicabat, unicam sibi superesse viam hic locorum subsistendi, si qua me evertere valuisset. Etsi ego propalato jam ejus in me livore aperte jactarem; si vel maxime dudum sepultus ego forem, ipsum tamen Beckmannum mansurum. Exinde hoc potissimum parario conspiratio illa adversus me cœpit, de qua in Apologia mea satis expositum fuit. Et ipse, dum in typographiam subinde graditur, aliquot articulos, cerebro suo non quadrantes, annotaverat; sed quos cæteri socii tanquam ad rhombum nihil plane facientes reiiciebant. Ac Schvvartzius illibatam gloriam ex confecto Indice Novitatum sibi vendicatum ibat. Spes autem erat fore, ut si *tanti nominis viri* (ex elogio Beckmanni) supercilio me suo notassent, & universus Sveciæ Clerus in me insurgeret, & ego inauditus, indefensusque condemnarer. Sane tam certam victoriam animo perceperant, ut is

penes

penes quem præcipua factionis auctoritas, (*VVinshupius*) cuipiam amico his ipsis verbis diceret: *ne Regem quidem servare me posse*. Et idem publice in Academiæ Consistorio, me absente, pronunciaverat; omni mihi ingenio meo opus fore, ut hinc me extricarem. Credo equidem, si Beckmanno judice causa esset disceptanda. Postea cum adversariis meis silentium foret impositum, Beckmannus nondum sibi, quiescendum putavit; sed Indicem istum, abs se quibusdam in locis interpolatum, Giessæ Hassorum typis excudendum curavit, opera ad hanc rem usus cujusdam bibliopolæ Holmiensis; qui cum interrogaret, quare non nomen suum scripto apponeret? respondit; exiguum id esse, nec dignum, cui nomen præfigatur; eoque duntaxat fine id conceptum, ut Pufendorfius intelligat, alios quoque homines præter Ipsum quid sapere. Ita homini persuasit tam turpem operam sibi novare, cum viri candorem proceritate corporis, & titulo Doctoris metiretur. Curavit tamen, ut Beckmanni Manuscriptum sibi remitteretur, quo auctorem suum convincere posset, si forte post eam in rem inquireretur. Cæterum an istud scelus solo Beckmanno auctore susceptum sit, an vero cujuspiam alterius suasu, consilio, aut approbatione, liquido asserere nondum possum. Et facile patior, ut Beckmannus solus ex eo facinore nebulonis titulum reportet. Nec si quis particeps fuit ideo pœnam divinam effugiet, ut humani fori severitatem declinaverit. Causa autem istius flagitii suscepti manifeste apparet. Spes quippe erat, fore in Germania aliquem præcipitis animi, & male oculati Zeli Theologum, qui conspectis istis chartis, nulla disquisitione instituta, statim ad arma clamaret. Ex quo novum prostratæ causæ fulcrum accessurum judicabatur. Quis enim deinceps dubitaret, quin Pufendorfius statuisset,quæ ipsi in mentem nunquam venerunt, si doctor aliquis in Germania libellum famosum velut Apostolicum monumentum adorasset, aut Pufendorfii tradita in tabellis suis & dictatis non reperiri assereret. Enimvero uti in eo Beckmannum sua spes non plane fefellit, quod utique infami suo scripto effecit, ut unus & alter tam turpiter se prostituerit; utque adeo juxta Teutonicum adagium unus stultus multos stultos faceret; ita in eo falsus animi fuit, quod aut tanti ponderis apud nos fore putaret unius vel alterius viri cœcum judicium; aut suum se scelus ita occulte instruxisse crederet, ut ejus nunquam convinci posset. Nam cum rescivissem, quis Francofurti id scriptum distribuisset, facile deinde fuit ad fontem sceleris penetrare. Noster autem Beckmannus, cum sentiret, jamjam ad finem inquisitionis perveuisse, repente Holmiam versus iter arripit, & ex itinere ad uxorem rescribit, ut supellectilem suam, quantum posset, venderet. In aulam delatus missionem suam petere cœpit, sed prævertentibus meis literis dilatus, cum interea Holmiæ Manuscriptum ipsius coram magistratu prolatum esset, & jam lictores mandatum accepissent, ut postera die hominem in carcerem raperent, ipse rem subodoratus, an conscientia vecors, nocte concubia Holmia profugit, & accelerandæ veredariorum promtitudini, an occultandæ fugæ comitem sese per hospitia edidit. Et quanquam ad portus hujus provinciæ mandatum erat, ut sisteretur; tamen pro conniventia militum, aut ex litore infrequenti in vicinam Zelandiam evasit. Hasnia mense decembri anno 1663. epistolam ad me scribit, in qua primo me Hamburgum in duellum provocat, eo certiorem sibi de me victoriam pollicitus, quod ipse dexteritatis suæ in arte gladiatoria non obscurum specimen dederat, hic loci cum Lanista quodam circumforaneo, qui licentiam artis suæ exercendæ petebat, in magna studiosorum corona tantus Doctor & Professor congressus, ut ostenderet, Beckmanniaram versaniam non legibus solum armatam, sed & armis decoratam esse. Sed quia suspicabatur, ægre me deduci posse, tempore hiberno iter Hamburgum suscipere, ut cum nebulone ibi depugnarem, carnifici victimam debituro; eadem illa epistola minatus est, ni ab ipso persequendo desisterem, se mediate & immediate me aggressurum, etiam cum dispendio salutis suæ æternæ, & illa ipsa mendacia, quæ jam in recenti ejusdem libello famoso exponuntur, mihi publice objecturum. Quam epistolam ego in Consistorio Academiæ protuli, & quasdam ex ea sententias protocollo inseri curavi. Sic ut isthoc scelus, & universus mendaciorum apparatus mihi dudum sit perspectus, qui ex

ex illa ipse epistola fere ad verbum est expressus. Etsi dolendum sit, obscura duntaxat vestigia apparere tam argutæ sententiæ, quam in epistola posuerat: se jam me provocare, *quia nunc in statu naturali absque entibus moralibus constitutus esset*. Quo ipso candide in bestiam se degenerasse profitebatur. Nam in disciplina juris naturalis bestia non aliter consideratur, quam animal in statu quasi naturali absque entibus moralibus constitutum. Ego tamen minas istius flocci faciens, & apud cordatos viros plus innocentiam meam, quam Bekmanni mendacia, valituram confidens, intrepide actionem adversus ipsum persequebar. Demum sententia a Consistorio Academico pronunciata, & in aulam transmissa a S. R. Majestate quidem ratihabetur, ut tamen clementia suam testaretur, addidit; veniam delicti Beckmannum obtenturum, si deprecatione, qua ego contentus esse possem, me placaret. Sed tantum aberat, ut ille tam insignem Regiam gratiam amplecteretur, ut potius impudentissimas literas, & quales nonnisi a Beckmanno conscribi possunt, ad Consistorium Academicum daret; in quibus post prolixos furoris vomitus demum concludit, se propter evitandam damnationem æternam precibus uxoris hoc dare, ut lis illa utrinque silentio sopiatur. De injuria mihi facta, aut deprecatione nullum verbum. Minæ tandem repetebantur, & quantum incendium adversus me esset excitaturus. Subjecit tamen, fore ut uterque nostrum parum honoris inde sit reportaturus. Quod de ipso quidem verissimum est. Nam licet & mihi parum gloriosum sit, tam tetræ belluæ furorem excipere; tamen apud superiores meos, & omnes honestos atque cordatos viros non magis existimationi meæ detrimentum aliquod ex scelesto illo scripto metuo, quam si me furiosus aliquis luto adspersisset. Nam molestum quidem est circa ejusmodi sordes abstergendas occupari; sed quo minus alter insaniat, præstare meum non est. Compositione amica hoc modo abrupta, executionem sententiæ omnibus modis impedire nitebantur, qui Indicem Novitatum hic enixi erant; quod metuerunt, ne aliqua scintilla ex istius infami rogo in ipsorum barbas transvolaret; quorum unus (*Schwartzius*) *per vulnera Jesu Christi* obsecrabat, ne id fieret. Cum ea res in Senatu Regni in utramque partem disceptaretur, S. R. Majestatis effatum dubitationi finem imposuit; *Pufendorfio petenti justitiam denegari non posse*. Igitur mense Aprili anno 1675. sententia in Beckmannum hic publice in foro promulgata, & *Index Novitatum* per carnificem igni perquam luculento datus est; ex cujus cineribus novus jam libellus famosus ad phœnicis instar surrexit. Et inde tutum jam est Beckmanno libellos famosos edere, & citra respectum Dei hominumque mentiri, qui semel in desperatum furorem indurit, ut seipso profitente malit jacturam salutis æternæ facere, quam adversus me non insanire. Et bonore jam omni exutus nihil novæ infamiæ amplius capir. Nam ne fustigationem subeat, facile per hos belli tumultus cauturum se sperat.

Cæterum ut eo minus dubium restet illis, qui animal istud penitius non norunt, nullum mendacium tam absurdum esse, quo asserto Beckmannus erubescere possit; age unum & alterum ipsius factum proferamus hic loci patratum, quo tempore adhuc inter honestos viros censebatur. Ac ne quid jam repetam de scelesta illa epistola, sine subscriptione Holmiam missa, de qua mentio fit in Apologia nostra cujus Beckmannus auctor laudatur: anno 1669. honorato cuipiam Viro, (cujus nomen, cum nesciam, an hoc gratum ipsi sit futurum, hic apponere supersedeo) furti crimen objiciebat. Causa coram Commissariis, magnæ dignationis viris, hic loci cognita, mendacii & calumniæ convincebatur noster Beckmannus, ut syllogismis in forma adornatis magnos strepitus dedisset. Quod tamen tempore pœnam magis, quam infamiam declinavit, tantam injuriam interpositu amici condonante isto viro; cui satisfactionis loco erat, quod innocentiam suam demonstrasset, & Beckmannum ad agnitionem injuriæ suæ adegisset. Poterat hoc sufficere, ne inter honestos viros luridum suum os amplius ostendere auderet. Audiamus aliud ejus factum non paulo fœdius. Per longum satis tempus domi suæ mola manuaria instructa Regis reditus defraudaverat Beckmannus. Re tandem per telonas deprehensa, furtivo molitori mulcta centum thalerorum simplicium dicitur. Hic ut

ut telonam ulcisceretur, publice ipsi peculatum, furtum, homicidium, aliaque crimina objecit. Res coram Commissariis examinatur: Domino Doctori aqua ubique hæret. Quid hic tanti nominis Jurisconsultus ageret? qui ut unius delicti pœnam effugeret, pluribus se per vesanam malitiam induerat. Nihil jam restat, quam ut pudoris & existimationis jactura, ipsi vilissima graviorem pœnam declinet. Interventu amicorum Sveno Jonæ filius (id telonæ nomen est.) utcunque placatur, postquam egregius Doctor literas reversales scripsisset in hanc sententiam: se crimina illa, quæ longo ordine enumerantur, ipsi objecisse, non quidem animo ea probandi, sed ut suspectum ipsum redderet, quasi & sibi ab eodem facta fuerit injuria. Sed cum jam deprehendat, hanc rem sibi ad effugiendam mulctam prodesse non posse; igitur se ista retractare; & telonam ab omnibus objectionibus immunem declarare. Telona vicissim injuriam ipsi condonat, salvo tamen superiorum jure. Quomodo tantus Jurisconsultus malitiosum calumniatorem & mendacem disertius describere poterat? Aut quem sibi amplius locum inter honestos viros reliquerat? Extant adhuc illæ litteræ Beckmanni manu subscriptæ, & exempla earundem in multorum manibus versantur. Quam facile ergo fuerat, post hæc specimina famosum libellum procudere, insulsis refertum mendaciis, homini desperato, infami atque intestabili, cui unicum hoc vitæ pretium restabat, quacunque via ardorem vindictæ in me expromere? Nec est quod aliquem moveat temeraria illa asseveratio, qua mendaciis suis fidem adstruere conatur impurissimus bipedum. Cui enim erectis digitis & conceptis verbis post præmissam de pœna perjurii admonitionem juranti de re, quam oculis se suis vidisse diceret, juxta leges hujus Regni fides haberi non deberet; illius exsecrationi aliquod pondus tribuetur ex infamibus suis tenebris crocitandi in tali actu, non meri sceleris causa susceptus est? Perinde ac si quis magnifice de pietate alicujus furis sentire velit, ideo quod dum ad furandum se accingit, super successu Deum invocat.

Quanquam autem æqui rerum arbitri ex dictis facile judicaturi sunt, quo numero habendum sit ovum abs ejusmodi corvo exclusum; ne tamen Alastor voto suo ulla ex parte potiatur, neve ex mendaciis ipsius vel minima suspicio hæreat, quædam ad libellum famosum annotare placet, quæ ad impudentiam calumniæ illustrandam aliquid videbuntur facere. Ac levicula quidem illa & prope puerilia prætereo, quibus tamen Alastor putavit sese animo meo ægerrime facere; quod tam solicite *magistrum* me, & *philosophum*, ac *philosophiæ professorem* vocitet. Ea enim erat non minima invidiæ causa in me, quod ego loco, & salario, quam ipse, gauderem splendidiore, cum tamen titulum Doctoris nunquam appetivissem, nec me purum putum Legistam tulissem. Quasi omnem eruditionem ritulis scolasticis metiri necessum esset; aut quasi inter eruditos opprobrio foret, aliquid præter aridas legum allegationes nosse. Sic & ridicule *risus* meus notatur a gravissimo scilicet viro, qui repente jam tertius e cœlo cecidit Cato. Quod vocabulum nescio quo instinctu jam invaserit homo, qui per totam vitam risui aliorum præbuit materiam, nisi quod bona fide Porcius sit. Etsi quod risui tam infestus sit, minus mirum videri jam debeat, utpote qui vesania se sua eo redegit, ut ringendi potius quam ridendi causam habeat. Eoque jam, si Diis placet, nobis comminiscitur novam *Academiam Catonianam*, cui ipse in Apollinis vicem præsideat, non quidem Musis Gratiisque, sed Infamia, Furore, Flagitio & Barbarie stipatus. Quo ipso collabuntur amicorum eius magnificæ fabulæ, hic magna asseveratione sparsæ; eundem ejurata vita literaria Fuldæ Cancellarii munere potitum; postea Marti se consecrasse, & tribunum militum, mox præfectum equitum factum, quasi ad utrumque officium sat commendationis habeat cum infamia relegatum esse, aut a lanista cicumforaneo vapulasse. Sed isthæc leviora mittamus. *Athei* & *atheismi* convicium & in libello famoso, & in epistola encyclica utramque paginam implet. Quod cur Alastori potissimum placuerit, cum ad mentiendi impudentiam nihil interfuerit, an parricidium mihi & latrocinium, & piraticam, & veneficium, & plura alia objecisset, in promtu causa est; ut nempe eius vocabuli atrocitate sacerdores in me irritaret. Enimvero improbe plane de sacro ordine sentit Alastor, si cre-

credit, apud eundem vesani hominis maledictum in libello famoso eructatum ponderis aliquid habiturum adversus virum bonæ semper famæ, ipsumque statim ad nutum impuri calumniatoris in iras abiturum. Sane ego longe prolixius mihi polliceor de prudentia & circumspectione istius ordinis: nec facile spero ullum cordatum tam prodigum fore existimationis suæ, ut sub auspiciis Beckmanni tam infami militiæ nomen sit daturus, in qua nihil aliud quæratur, quam ut innocentis viri fama variis mendaciis & calumniis maculetur. Sed excutiamus potius argumenta, quibus Alastor probare instituit crimen tam atrox, & tantopere abhorrens a professione & vita mea, & a præsumtione illa, qua dum vixi apud omnes bonos, qui me norunt, gavisus sum. Arguuntur primo *pestifera*, *nova & inaudita principia*: quæ scilicet, ex consideratione rerum & hominum, operum utique divinorum, hausta, quam proxime ad sana tradita Stoicorum, ad religionem autem Christianam examussim quadrant. Circa quæ excolenda laborem a me susceptum profiteor eo fine, ut quantum in me quibusdam Protestantium scholis exturbarem jejunam illam Aristotelis Ethicam, circa evolvenda undecim virtutum vocabula satagentem & politicam ejusdem inutilem, ac quædam dogmata reipublicæ perniciosa continentem integritati & sanitati restituerem: utque nostrates ex sana ratione, quam lacunis Moralistarum, quod justum & injustum sit eruere mallent. Quem meum laborem & scopum rei literariæ & publicæ salutarem exsistere, vel hoc argumento non parum confirmor, quod sentiam Satanam, per primarium suum satellitem tantum furorem in me effundere; utpote cui dolet, regnum tenebrarum detrimenti quid capere. Qui & ipse non alio modo usus est in persequendis puræ religionis instauratoribus, quam ut doctrinam ipsorum juxta & vitam pessimis calumniis oneraret. Et sane si Dei & veritatis causam ageret Alastor, ejusmodi artibus, quales in me sint usurpatæ, haud quidquam opus erat. Jubentur quoque ab Alastore signum atheismi esse *entia Moralia*; quæ utique fuerunt, quamdiu genus humanum extitit. Sed quod eadem antehac in ordinem non sunt digesta, nec ipsorum indoles curatius tradita, philosophorum incuria in culpa est. Quæ & ipsa jam a Viro ingeniosissimo D. Erhardo VVeigelio, Mathematum apud Jenenses Professore, lingua Teutonica ita perspicue sunt exposita, ut ne a rusticis quidem obscuritatis amplius accusari possint *indifferentiam omnium actionum humanarum* a me traditam fœdum esse mendacium, ut crediderim, ipsum diabolum eo prolato erubescere posse, quippe quod plane beluinum stuporem arguit. Quid enim rationis illi inesse queat, qui discernere nesciat actionem humanam & moralem a nudo motu physico a lege abstracto. Inprimis velut sedes novi atheismi in epistola insimulatur *liber primus*: quem cum Beckmannus a se non intelligi ipse fateatur, quo atrocius contra istum exclamat, eo gravius furere est censendus. Per *Novitates* meas nihil in jure naturali immutatum est, cujus præcepta perpetuo sunt & fuerunt eadem: sed disciplina ejus juris, modusque tractandi & demonstrandi culturam atque polituram capit. Et erroribus ac næniis ejusdem facies exsplendescit. Sed nec illud ad atheismum pertinet, si quis contra ignorantiam, malitiam & invidiam apud superiores suos præsidium petat & inveniat: aut si cordati Principes suorum hominum maleconsultum fervorem temperent, ne per inania litigia existimationem suam prostituant. Id porro commentum non minus scelestum, quam absurdum est, quod odium, quo HOBBESII nomen apud multos laborat, in me transfundere studet Beckmannus, & cæteri, qui me allatrant. Cum tamen non ea modo, quæ iste in religione novavit, expresse a me improbentur; sed & meum fundamentum, ex quo ego juris naturalis præcepta deduco Hobbesianæ hypothesi directe contrarietur. Ego enim Stoicorum sanæ sententiæ proxime accedo; Hobbesius autem Epicureorum hypothesin recoquit. Et si quis Richardi CUMBERLANDI scriptum eodem anno in Anglia, quo meum opus in Svecia editum, cum meo accurate conferre velit, videbit omnia fere, quæ iste in Hobbesio reprehendit, a me quoque fuisse notata: cum tamen idem ex professo hoc egerit, ut Hobbesii hypothesin destrueret, ego autem in accessorii duntaxat loco habuerim ejusdem errores notaile. Id tamen non diffiteor, me quædam Hobbesii loca cooatum explicare:

plicare; ex dextra interpretatione emollire; multa, quæ cum recta ratione congruunt, retinuisse. Quod cur mihi non liceat, nondum apparet: nisi forte illud vehementer ad rem facit, quod Alastor istum *religione Calvinianum* (quem mox *atheum* designat,) & *natione Anglum* tam solicite inculcat. Quasi non infinita Christianorum multitudo tantum non in verba Aristotelis juraret, qui & religione ethnicus, & natione Græcus fuit. Id tamen valde argutum: quod Beckmannus, ut eruditus orbis jam tandem quid de Hobbesio sentiendum intelligat, ad *præfationem commentarii sui ad Instituta* lectorem remittit. Id enim non ex ambitione tantum fit, ut *tanti nominis vir*, quem seipsum vocat, propria commendatione scripto suo auctoritatem conciliet: sed & hac ratione unius vel alterius curiositatem irritaturum se sperat, ut eum librum emant, Beckmanni sumtibus impressum. Sed videte, quam non invideam homini extremum famis remedium. Ipse ego quantum possum suadeo, hortor, oro obsecroque omnes, qui Asinii Tenebrionis sectam sequuntur, emant sibi istum Patriarchæ sui fœtum, & sacrosanctum habeant tanti viri monumentum, ex quo nostra ætas videre potest, quid ultimum sit in stoliditate. Nescio etiam an multum ad rhombum faciat putida illa fabula de pugna duorum Studiosorum, mirandum specimen acuminis Beckmanniani; in qua illud elegenter ex ingenio Beckmanni est expressum, quod ea disputatio *inter pocula* feratur suscepta. Nam id habet noster. Post tertium poculum Syllogismi in forma rupto velut repagulo qua data porta ruunt, & mensam turbine perflant: ac totum tectum nil nisi Quicunque Atqui, Ergo resonat. Sed id valde præter decorum, quod illi, qui a meis partibus steterat, victoriam tribuit, non sine sævo omine pro Beckmanno & cæteris, qui ipsius novæ militiæ nomen dederunt. Circa *Monzambanum*, de quo magnam vim mendaciorum cumulat Alastor, quæ alio loco a me dicta sunt, repetere tædet. Quem usque adeo non capit stupor Beckmannianus, ut audere non erubescat, eo libello *eversionem status publici per Germaniam quæri*: cum tamen Severinus fundamenti loco substernat: statum Germaniæ, pace VVestphalica constitutum: esse conservandum, nec contra eam quidquam novandum. Quo ipso & libertatem Ordinum Germaniæ, & securitatem religionis Protestantium inniti, cæcus sit, qui non videat. Ut mirari satis non possim, illos potissimum id scripti impugnasse, qui hisce partibus favere tenebantur. Audiamus tamen argumenta, quibus me istius libelli auctorem convincere instituit. Ait, in tota Svecia *juxta propriam confessionem* a Magnatibus me auctorem haberi. Ast ea confessio nuspiam extat. Eum *Magnatibus in Svecia & aliis in fidei & amicitiæ tesseram a me datum esse*, impudentissimum est mendacium. Nulli mortalium unquam libellus iste a me dono datus fuit. Imo ille ipse codex, quo ego utor, ab ornatissimo viro Antonio Christiani Rigensi, tunc meo Heidelbergæ contubernali, ex nundinis Francofurtensibus dono mihi afferebatur. Quam ficulneum porro est ratiocinium inde desumtum, quod ego σχῆμα illud politicum de republica irregulari, ad statum Germaniæ applicatum, exercitii causa defenderim? De stylo nemo minus quam Beckmannus judicare potest, quo nemo unquam stolidius scripsit. De *Sphæra cœlesti* Severino & Apologiæ meæ præfixa ridiculum est, quasi nulli alii libri hoc insigne præferant. Apologia mea Lipsiæ impressa est. Interroget Alastor, num & Monzambanus ibidem impressus sit. Par cæteris mendacium est, *me ambitiose eo nomine gloriatum: quod Monzambanum scripserim*. Quis audivit? Denique ad duorum Virorum testimonia provocare nulla alia occasione Alastori in mentem venit, quam quia norat, Perillustrem quondam Baronem Boineburgium insignem fuisse studiorum meorum fautorem: & cum altero me olim Francofurti frequenter conversatum. Sed mittamus Monzambanum, cui utique aliquis in Germania locus relinquetur, quoad libertas Ordinum, & religio Protestantium ibi firmo stabit talo. Pergit seipsum mentiendo superare Alastor, dum scribit, *ne nullam Religionem cum Platone* (agnoscas hominem in omni antiquitate versatissimum,) *aut plane gentilem Romanam fovere*. Quippini. Nam *inter alia in opere meo publice scripsi, religionem statui reipublicæ esse accommodandam, & quasi pro instrumento ad conservandum statum publicum habendam*.

Quid

Quid impudentius unquam orbis audivit? In manibus multorum versatur liber meus, versatur Apologia; postquam peculiaris adhuc dissertatio a me conscripta est eradicandæ penitus isti calumniæ: ubi ad oculum monstratur, id a me tantum doceri: providendum esse rectoribus civitatum, ne sub specie & obtentu religionis falsa & perniciosa dogmata politica disseminentur. Et tamen non veretur tantum mendacium revomere Alastor, cujus falsitatem deprehendere possunt omnes, qui legere norunt. Par mendacium est, *a me resurrectionem mortuorum non credi*. Si Beckmannus producere possit ullum mortalium, qui Deo teste asserere possit, se publice aut privatim audivisse, me ullo verbo articulum istum in dubium revocasse, tunc optimus & veracissimus virorum Beckmannus a me declarabitur. Sic *non credam ego diabolum dari*, qui ejusdem satellitem tanta rabie in me sævire sentio? Nam quæ Beckmannus in me patravit: humanam malitiam longe excedunt. Sed quod *spectra* peculiarem articulum fidei constituant, nondum audivi. Super quibus si quis ad Inquisitionem me trahat, ita respondebo: me nunquam spectrum vidisse, nec ut videam cupere: Ab imperitis hominibus multa nocturno metu & errore caliginis, aut illusionibus aliorum fingi putare: Omnibus promiscue fidem detrahere temerarium censere. De *æternitate mundi* nemo me vel disserendi causa pro Aristotele loquentem unquam audivit; & in libello meo *de Officio* eadem a me expresse damnatur. Porro ut ego plura sabbata celebrem, quam lex divina & antiqua Ecclesiæ consuetudo jubet, ratio muneris & studiorum meorum non patitur. Quod si autem in eodem templo duo Sacerdotes alternis diebus dominicis concionentur, quorum alter cathedra sacra abutatur ad evomendum in me succum nigræ loliginis, ac omnes occasiones aucupetur me vellicandi & traducendi; num ullo jure teneor istius hominis virus, quod de suggestu in me evomit, hianti ore præsens excipere? Aut quis me prohibebit tantisper in alio templo concionem audire? Crassissimum porro est mendacium, quod ego unquam *duos delegatos meo nomine* ad ullum hic sacerdotem miserim. Omnes, si opus sit, vel jurato falsum id esse testabuntur. Sed circa *Secretarium Academiæ* ita se res habet: Quando primum hic loci bellum contra me movebatur, ut etiam fex vulgi, quæ alia non capiebat, materiam garriendi acciperet, spargebatur, a me doceri, debere unum virum duas habere uxores. Istas nugas ad aures Concionatoris primarii M. Johannis Ernesti pervenisse, ex quibusdam verbis ipsius colligebam. Itaque ne optimus vir in eo errore hæreret, Secretarium Academiæ qui tunc domu mea utebatur ad eum misi, ut ex meo libro illi ostenderet, mibi eam sententiam a malevolis falso affingi. Quod uti amico animo a me fiebat; ita & in bonam partem id iste accepit, & ex eo tempore nullum amplius verbum ea de re fecit. De *cantatione missarum* sine dubio per somnum Alastori in mentem venit. Nam quid istæ nugæ sibi velint, ego plane non capio. Inde aliam mendaciorum seriem orditur Satanæ satelles. De quorum falsitate etsi Deo omniscio, & plurimis honestis viris, qui adhuc vivunt, & decursum vitæ meæ norunt, constet: pauca tamen addam in gratiam eorum, quibus nulla propior mei est notitia. Ac de abominabili crimine primum videamus, quod *anno 1657. & 1658. Soræ* a me patratum scribit. Annum 1657. ego a principio ad finem Jenæ in ædibus D. VVeigelii exegi. Anno 1658. ab Illustri Viro D. Coyeto Lipsia, ubi tunc mensa D. Joannis Bornii Jureconsulti utebar, evocatus fui, ut filiis filiorum ipsius præessem. Nam quod ego nunquam isti vito *ut scriba inservierim*, ipse Alastor optime novit. Ad memoratum Virum Hafniam perveni, ubi is tunc Legati munere fungebatur, labente mense Aprili. Cum negotiatio Legatorum Svecicorum extraheretur, Hafniæ subsistendum mihi erat usque ad mensem Augustum. Quo mense cum repente bellum recrudesceret, cum altero Legato Illustrissimo Barone Stenone Bielke, nunc Regni Sveciæ Thesaurario, (nam Dominus Coyetus paucos ante dies ad Regem Sveciæ excurrerat, me Hafniæ relicto) ac omni Legatorum comitatu ac familia in custodiam datus, inque ea per octo menses detentus fui. Ergo quo tempore ista Soræ a me patrata mentitur Alastor, ego Soram nondum oculis meis videram. Sub finem mensis Aprilis anno 1659. Hafnia dimissus Helsin-

fingoram perveni viribus valde afflictis, quod me nondum a febri petechiali recreassem; quæ paulo ante Hafniæ me morti prope admoverat, in qua Valentinus Caspar Rupitius Magdeburgensis, tunc Medicinæ studiosus, fidelissime mihi Medicinam fecerat. Festo Pentecostes imminente Frater recreationis causa, & præcipue ut D.Henricum Ernestium salutarem, Soram me abduxit. Eo pervenimus die Saturni, quæ festum proxime præcedit. Diversabamur in publico hospitio, in quo tunc temporis quoque agebat Habbeus Secretarius Regius, & N. Mullerus Gedanensis Medicinæ Doctor. Prima feria Pentecostes cœnabamus apud Præfectum quondam Soranum D. Georgium Rosencrantz, altera apud D. Georgium VVitzleben Theologum; tertio die Abraham VVonchter, pictor, prandium nobis apparaverat. Quarto die iterum Helsingoram versus tendebamus, & in transitu D. Thomam Bartholinum Roschildæ salutabamus, qui tempore obsidionis Hafniensis ibi commorabatur. Hoc modo, & in talium virorum consortio triduum mihi Soræ exactum; quæ ex eo tempore nunquam mihi visa. Ex quibus & quid de carmine in puellam scripto, & de novellis concinnatis sentiendum sit, apparet. Et satis novi, nemini mortalium Soræ tale quid de me ne per somnium quidem in mentem venisse, nedum ut unquam constans aliqua fama ea de re fuerit. Sed ista portenta, ut & cætera omnia diaboli instinctu Alastor finxit, ut illi cui se devovit, improbitatem suam raro quopiam specimine approbaret, ac ne perjurium suum vulgari cuipiam mendacio impenderet. De vita mea Heidelbergæ exacta testes excitare possum tum, qui instar omnium est, Serenissimum Electorem Palatinum, tum Collegas meos, & tot florentissimos juvenes, qui eo tempore studiis ibi operabantur, tum omnes ejus urbis incolas. Quibus vitam me meam adeo approbasse confido, ut nihil magis optem, quam Alastorem ibidem deprehendi posse, ubi in mei gratiam virgis publice cædendus, & cauterio signandus sit. Et sane usque adeo vita mihi eo loco non dissolute agebatur, ut citra vanitatem asseverare ausim, præter laborem publice privatimque docendi; plus bonorum Heidelbergæ uno anno mihi fuisse evolutum, quam Beckmannus per totum vitæ suæ spatium inspexit. Quin & ea, quæ vir quondam longe eruditissimus Boeclerus *in epistola dedicatoria Notis ad Grotii librum* II. præfixa, de me in vicina Argentina scripsit, longe diversa ratione, atque Alastor mentitur, ætatem a me Heidelbergæ exactam insinuant. Sed nimirum præcipuum fontem omnium calumniarum dissimulare non potuit Beckmannus, dum nobilem juventutem contubernio meo tunc usam a me corruptam gannit. Illa enim nobilis juventus tantam mihi invidiam peperit, & eidem a me alienandæ conspiratio ista in me inita est; de qua satis in Apologia mea dictum. Si nullos ego nobiles discipulos & contubernales hic loci habuissem, ex ipsius Beckmanni judicio, sanctitate, devotione, innocentia nemo superior me exstitisset. Quod ulterius mentitur Alastor, *Serenissimi Electoris Palatini Primogenitum contra Parentis salutem & jus divinum male informatum* a me esse, ea calumnia in ipsos quoque Optimos Principes redundat. De qua ut omnibus constet, pauca hæc sufficere possunt. Anno 1667. cum jam decretum esset de me in Sveciam evocando, Serenissimus Elector Palatinus Serenissimo itidem suo Filio jussit, me certum aliquod pensum extra ordinem explicare; (nam habebat alios ordinarios suos informatores.) Id quod intra tres menses æstivos absolutum fuit. Ac nemo ulterius inquirendum judicabit, ubi intellexerit, id ab Ipso Serenissimo Electore, Principe divinarum atque humanarum rerum callentissimo, fuisse mihi injunctum. Atque iste exiguus labor tantum abest, ut *sine præmio* mihi fuerit exactus, ut ipse Alastor non semel fauces suas grandi illo poculo, quo præter alia eo nomine donatum me norat, proluerit. Per summam quoque impudentiam testes excitat Dominos Blumium & Bœckelmannum, quos honestissimos viros de hoc negotio ne somniasse quidem constat; quorum nominibus ideo abutitur, quod forte audiverat, eos parum æquo in me animo fuisse. Sane Blumius quo tempore ista informatio fiebat, in ministerio & gratia Serenissimi Electoris Palatini non erat. Bœckelmanno autem nihil unquam negotii cum informatione Principis fuit, cujus directio D. Johanne Ludovico Fabricio, viro

viro mihi amicissimo, commissa erat. Par prioribus mendacium est, quod addit ALASTOR: *Voluisse Serenissimum Electorem ignominiose me Heidelbergæ dimittere.* Cum nemo Heidelbergensium ignoret, Serenissimum Electorem, meum discessum ægre tulisse; noluisse tamen incrementa fortunarum mearum, quæ Svecia quærebam, impedire. Quin post discessum meum Idem clementissimam suam in me propensionem non verbis solum, sed & re ipsa una plus vice testatus est. Ejusdem generis est, quod ALASTOR pergit: *precario me professionem philosophicam juris naturalis in Scania adeptum.* Sane extant adhuc literæ Illustrissimi Regni Cancellarii ad fratrem meum tunc Parisiis Residentem, quibus ab eo requirit, ut mihi persuadeat, ne vocationem Svecicam abnuerem. Et quam precario huc venerim, testatur salarium; & locus mihi assignatus primarius, cujus invidia Alastorem non parum adussit. Ejus quippe stupor digerere non poterat, leges Dei maiore dignatione quam Justiniani haberi, & in istis evolvendis non minus ingenii & eruditionis, quam in hisce requiri. Puto jam satis a me ostensum fuisse abs nullo homine, cui illa mica honestatis & bonæ mentis restat, tantam *voraginem*, ut Beckmanniana latimitate utar, fœdissimorum & absurdissimorum mendaciorum potuisse consarcinari, ni patris mendaciorum diaboli instinctu ferretur; cui ut eo firmius se pignoraret Alastor, perjurio tandem in conspectu Germaniæ sese adstringit. Ergo vivit profecto Deus, qui impinm hominem, cui salutem animæ fuæ immanibus odiis & vindictæ libidini immolare propositum fuit, dignis demum suppliciis mactabit; postquam, quæ hactenus pro sceleribus inflicta est castigatio, malitiam nefarii capitis tantum induravit.

POST eructatum perjurium cætera mendacia securius & languidiore asseveratione expromuntur. Nam quod atrociter in apologiam meam invehitur, facile Beckmanno ignosco. Ibi quippe sub Asinii Tenebrionis vocabulo suis se coloribus non infeliciter depictum conspicit, & quod hactenus ludibrium omnibus, qui cum ipso conversati sunt, exhibuit, jam etiam ignotis debet. Inde Alastor, velut proprio veneno exhausto, a fratre & patrono suo dilectissimo Pontifice Garlebiensi nonnulla mutuo sumit, & solicite enumerat officia erga certos viros *magni nominis;* inter quos ipse proximum a primo locum sibi assignat, quæ a me violata jactat. Ubi illud ex arte calumniandi, quod plures huic negotio immiscere conatur, qui idem ad se nihil spectare aperte profitentur, Illustres juvenes meos discipulos Dominum Fossium, Cervinum, & Papke. Deinde uti ample nimis officia mea erga istos, quibuscum mihi revera negotium fuit, enumerat, quorum pleraque non agnosco: ita male Beckmannus omisit illa officia, quæ vicissim ab istis mihi debebantur, simulque quales iidem adversus me sese gesserint. De hoc enim nisi constet, durius an mollius justo illi a me habiti sint, judicari non potest. Nec amplius quid dici jam opus est, nisi hoc, ut Deus retribuat illis, sicut de me sunt meriti. Id tantum addo; inauditum hactenus mihi fuisse, me *ab Episcopo VVinstrupio*, aut alio quopiam *publice atheismi accusatum*. Et quanquam alias ab ipso nihil omissum est, quo mihi nocere possit: tamen non eo delirii processisse eundem crediderim, ut Beckmanno tam detestabili maledicti formula præire non erubuerit. Dehinc velut in torrentem se effundit eloquentia Beckmanniana, qua mirifice se jactat, ac subinde ingenii sui strícturas spargit; velut quod de collusione mea cum diabolo ructat, oblitus, se paulo ante scripsisse, diabolum a me non credi; item *de Caligula Christianorum persecutore*, & *communione uxorum Platonica*, quæ, si diis placet, a me asseritur L. VI. c. 5. §. 15. Qua declinatione fauces sibi præparat ad evomendum obscœnissimum mendacium, quo vel ipse Beckmanni choragus erubescit, qui ne mendacia auctores tantum suos maculent, aliquam probabilitatis speciem illius circumdare inter arcana artis suæ habet. Heidelbergæ id factum scribit cum totius urbis scandalo. An per horam mihi subsistere ibi, & in honesto munere versari licebat talia patranti? Fingit quoque de uxoris meæ senectute, quæ æqualis mecum est ætatis, & duos menses, antequam Heidelberga discederem, pulcra me prole parentem faciebat. Ex cuius ore nemo mortalium unquam verbum paulo liberius, nedum tam fœdæ rei narrationem audivit. Et quam plane mente moti hominis

est

est fingere, *me ipsam coram multis honestis viris & matronis ad hanc confessionem adegisse?* Nam flagitia utique ut taceantur, auctores operam dant. Ut tamen Lectori appareat, qua occasione Alastori in mentem potuerit venire tam fœdam fabulam fingere, narrabo leviculum quid omnibus hic loci notissimum. Quando in conviviis, uti jam supra innui, syllogismis suis jam prope nos enecarat, ego restinguendo disputandi ardori, & quia alias in omni congressu hilariori Beckmannus deridiculo esse sueverat, in sterilitatem matrimonii ipsius jocari incipiebam, qui alias vel Centauris generandis sufficere videbatur, si corporis molem spectares, posse. Cæteris inde pariter cum risu in eum cavillantibus, ita paulatim a syllogismis ipsius respirabamus. Istas facetias tam inficeto modo nunc ultum it Alastor. Dialogum *Sinceri VVarenbergii* a me non fuisse conscriptum non modo ipse Beckmannus novit; sed & probe ipsi cognitum est, quis revera ejus scripti auctor sit, quippe qui in Svecia notorius est. Verum isthoc mendacio fraterculus ipsius Gesenius Garlæanus demerendus erat; cui de fide & amore tam egregii viri ex animo gratulor. Inde recoquitur e plosa dudum calumnia de religione ad statum reipublicæ accommodanda; cui fulciendæ advocatur Monzambanus, qui utique dogmata theologica ad rationes politicas examinare instituit. De quo etsi mecum non sit rationem reddere; obiter tamen addo, omnibus non cœcutientibus perspicuum esse, scriptorem istum præsupponere; religionem Christianam genuinam & sinceram, prout a Salvatore nostro & Apostolis fuit promulgata, nihil continere veræ politicæ adversum. Sed quia pleræque Christianorum sectæ systematibus suis Theologicis, ex quibus singulæ viam salutis æternæ unice hauriri contendunt, aliquid dogmatum humanorum admiscuerunt: igitur uti sapientibus fas est discernere, quid in religione divinum sit, & quid hominibus originem debeat; ita & iisdem licet detorsiones articulorum fide, & quicquid est assumendorum humanorum, quod in Theologiam irrepsit, sub disquisitionem vocare, quatenus continent aliquid politicæ adversum, postquam Theologi circa demonstrandam talium fallitatem ex Sacris Literis satagunt. Quod tamen idem Severinus de multorum Sacerdotum vitiis ita libere non dubitavit scribere, id & ipse ægre fero; & dudum optavi, ut vir quispiam cordatus atque eruditus eam accusationem ex historia Ecclesiastica & civili rerumpublicarum Christianarum, tum ex praxi communis vitæ, ipsaque experientia solide refelleret. Nam ut Beckmannus aliquis ejus ordinis advocatum se ferre velit, id oppido quam indignum est. Tandem ut sibi per totum scriptum constaret Alastor, ad extremum fingit, multa me ex libro meo adhuc Manuscripto monitu amicorum & precibus uxoris, (quæ nimirum studia mea moderatur,) delevisse, ne cum Theologis mihi controversia oriretur. Atqui nemo mortalium librum meum manuscriptum evolvit, antequam Holmiæ censuræ offerretur; imo nec post eandem, antequam impressus divulgaretur. Ac eam ansam arripiebant architecti primi Indicis meum librum in suspicionem vocandi, qui tunc tempori hic loci præcipui erant amicorum meorum, aut esse saltem debebant. Qui & ipsi mussitasse dicebantur, me post censuram quædam addidisse. Sed utramque criminationem refellere potest manuscriptum meum, quod adhuc mihi asservatur.

Hoc igitur scripto Nicolaus Beckmannus *pios viatores* in Germania contra me excitare potissimum laborat, eadem fere ratione, qua ipsius frater, Pontifex Garleanus, inter Scanos classicum in me canebat. Quorum auspiciis qui militiam in me suscepturi sunt, successum sibi, prædamque & gloriam pro ducum suorum dignitate liquido augurari possunt. Quanquam apparet Beckmannum non modicum ad sua signa concursum sibi polliceri Lipsiæ, VVittebergæ, Jenæ, & Garlebiæ. Hoc ipsum enim manifeste conspicitur non solum ex infami libello, sed & ex epistola, quam incluso libello famoso ad Lipsienses, Jenenses, & VVittembergenses, nec non Gesenium Garlebiensem eodem argumento conscripsit. Hujus epistolæ autographa duo, quæ VVittebergam & Garlebiam destinabantur, quomodo in manus meas pervenerint, operæ pretium esse duxi memorare. Commendaverat eas epistolas Beckmannus Francofurti ad Mœnum in nundinis autumnalibus civi cuipiam Salfeldensi, cui nomen Mi-

Michael Gutvvasser, ad præscripta loca curandas, qui ex dicta urbe ad nundinas Lipsienses erat profecturus. Hic quanquam alias virum non nosset, precibus tamen ipsius permotus eam operam in se suscepit. Cum Jenam transiret, epistolam unam famulo communi Academiæ tradidit; cujus custodiam procul dubio statim Velthemius sibi asseruit, draconis in vicem aureo velleri invigilaturus, ut hoc specimen generosi & candidi sui animi ederet, & quam mire suum cum Beckmanni astro conspiraret. Nec dubito, quin idem jam Jubilæum sit promulgaturus, plenariam bonæ mentis remissione pollicitus omnibus Asinii Tenebrionis sectatoribus, qui ad epistolam illam osculandam peregrinationem susceperint. Nam reliqui Ornatissimi Viri eius Academiæ Professores magnopere tantum flagitium detestantur. Quin ipsis bibliopolis Jenensibus tam ingenuus est animus, ut dicant: nebulonem esse istius scripti auctorem, & qui eundem impressit. Inde dum Lipsiam tendit lator epistolæ encyclicæ, forte fortuna in eodem pilento vehebatur amicus quidam meus, fide atque amore mihi conjunctissimus. Ibi ex improviso iste Mercurius non nimis astutus interrogabat; num Garlebiæ Academia esset? Cum amicus meus quæreret, quid ipsi negotii cum Garlebiensibus esset; iste statim de commissis sibi epistolis effutiit. Hic amicus meus, qui jam de Jenensi epistola intellexerat, suspicari cœpit monstri quid subesse; eoque ut rem expiscaretur, multa jactabat de amicitia, quæ sibi cum Pontifice Garleano intercederet. Iste lætus se nactum esse, qui literas Garlebiam curaret, illas amico meo tradidit, adjunctis etiam iis, quæ VVittebergam spectabant. Hic cum ex omnibus signis sceleris quid subesse colligeret, eas resignavit, & ad me transmisit. Utraque manu Beckmanni scripta est, sed quam omni studio dissimulare laboravit, ut primo obtutu ægre agnoscere queas. Nec Beckmanni sigillo sed affinis, ejusdemque famuli Marci Klinck obsignata est. Quæ ad Lipsienses destinabatur, alia via pervenit. Hæc ideo prolixius retuli, ne Beckmannus exclamet, magicis me artibus adjutum istas litteras intercepisse. Ubi illud primo stultitiæ Beckmannianæ luculentum est argumentum, quod tribus tam splendidis Academiis quartum velut pari gradu adjungat Gesenium Garlebiensem, vanissimum mortalium, & nugacissimum. Perinde ac si quis inter principes Græcorum ad Trojam Thersitem quoque numerare velit. Quanta enim dignatione Gesenius apud ipsos Lipsienses sit, vel inde colligi potest, quod cum aliquot ante annos eidem litis quid cum defuncto Superintendente Lipsiensi ortum esset, & iste pro more suo in deliria effundi cœpisset, Lipsiensis isti per servulum suum, qui spurius erat, responderi curavit, præfixa quoque hujus legitimatione. Qua demum contumelia loquacissimam ranam ad silentium redegit. Deinde illud plane ferendum non est, quod Beckmannus adeo sinistram de tribus illis Academiis concepit opinionem, quasi apud eas potissimum inventurus sit, qui flagitio & furori ipsius fint applausuri, & apud quos libelli famosi tam pronam inveniant fidem, ut citra ullam amplius disquisitionem ad maculandam famam viri honesti & innocentis duce infami nebulone sint incubituri. Enimvero longe alia mihi de candore, prudentia & moderatione istorum virorum est persuasio, saltem quod judicium suum eo usque suspensuri sint, donec quid revera in controversia sit, ad liquidum fuerit perductum. Nec minus quod tantum scelus, ad infamiam seculi pertinens, quod in me patratum fuit, ex animo sint aversaturi. Sane nullum VVittebergensem hactenus aliquam tam fœdæ fabulæ partem attigisse nondum mihi fuit auditum. Nec universis Jenensibus imputari potest, quod Velthemius deliret, cujus vesaniam plerosque Collegarum ipsius ægerrime ferre novi. Quin & ipse in *Appendice ad dissertationes meas Academicas* responsum ad cavillationes suas accepit, quo non magnopere gavisurus. *.* Sic & maxima mihi injuria fieret, si universus sacer ordo in se trahere vellet ea, quæ ego solius ranæ Garlebiensis coaxationibus opposui. Sane si unus impudenter pertendat; sacerdotibus competere censuram censura Regia eminentiorem in quævis scripta, eosdem ab omni errore immunes esse, & eruditionem suam ex peculiari inspiratione divina habere, quoslibet ad injurias ipsorum obmutescere debere, & modo zeli & conscientiæ vocabulum crepent, tela eorundem a jugulo suo nemini avertere lice-

cere, alter autem tam enormia postulata neget: uter in istum ordinem injurius fuisse censebitur? * Quæ res ut eo clarior fiat, observari velim, duplicem esse de lege naturali tractationem; quarum una ad Theologiam spectat, quæ ex Scripturis Sacris hauritur, nec ulterius extenditur, quam quatenus locum aliquem in catena velut articulorum fidei habet. Altero autem modo tractatur jus naturale, quatenus peculiarem disciplinam constituit, cujus principium cognoscendi unicum est lumen rationis, ac finis & usus intra terminos hujus vitæ coercetur, postquam per eam probitatem, quæ ex solis naturæ nostræ viribus jam promanare potest, salute æterna potiri non datur. In posteriori igitur modo tractandi, qui solus meus est campus, quando agitatur de fundamentali aliqua propositione (aut quocunque vocabulo appellare velis,) constituenda, ex qua præcepta legis naturalis liquido deduci queant; quæstio oritur: Num illa thesis Theologica, *quod essentialis Dei justitia sit archetypa legis naturalis humanæ*, idonea sit, ut subire locum fundamentalis propositionis possit in disciplina juris naturalis, soli rationi superstructa, & accommodata ad captum universi generis humani, qua id ratione utitur, quamcunque peculiarem religionem foveat? Hanc quæstionem nos negamus, & nostræ negationis invictas rationes attulimus, tum in opere nostro, tum in Apologia. Equidem hæ propositiones ex sola ratione naturali innotescunt: quod Deus sit justus essentialiter, quod nemini injuriam faciat, quod promissa sua firmiter servet, quod verax sit; quodque munus velut judiciarium in creaturas legibus obnoxias incorrupte exerceat. Enimvero quod justitia Dei essentialis sit archetypa legis naturalis humanæ, propositio est soli rationi humanæ incognita. Et si vel maxime eam tantisper a Theologia commodato sumere velis; tamen rationi humanæ impossibile est capere vim consequentiæ, si quis ex eadem officia hominum inter se deducere instituat. Si inquam ita velim argumentari: Justiria Dei essentialis est archetypa juris naturalis: Ergo adulterium non est committendum: impossibile est rationi humanæ vim & evidentiam hujus consequentiæ capere, aut investigare propositiones velut interjectas, quibus eadem stabiliatur. Sicut contra si ex nostra hypothesi argumenter; homo debet esse sociabilis; Ergo non est mœchandum; plana est consequentia, & interjectæ propositiones facile per solam rationem investigari possunt. Cui accedunt difficultates jam expositæ; puta, quod justitia humana respiciat legem superiorem, & ponat in altero jus ad exigendum; id quod in justitiam divinam non quadrat. Item, quod quædam partes justitiæ humanæ in Deum non cadant, quæ nempe præsupponunt indigentiam humanam; uti est justitia, qua contractus reguntur. Idem quod justitia Dei vindicativa longe rigidior & exactior sit, quam justitia humana, quæ sæpe delictorum veniam facit citra ullam satisfactionem, ex respectu boni publici, aut soli clementiæ ostentandæ: id quod in justitia divina secus est, quæ citra satisfactionem generi humano in peccatum prolapso non potuit placari. Accedit & alia difficultas, quod rationi humanæ sibi soli relictæ attributa divina colligenda sint ex perfectionibus, quæ in creaturis ipsoque homine conspiciuntur depurando imperfectiones, quæ ex essentia finita, aut materia corporea proveniunt, & ad captum divinæ eminentiæ istas attemperando; quodque adeo notitiæ humanæ, ex solo rationis lumine haustæ, prius cognita sit justitia humana, quam justitia divina; & consequenter in disciplina soli rationi superstructa præpostere justitia divina archetypa juris naturalis & justitiæ humanæ supponatur. Quod ipsum etiam agnovit RICCARDUS CUMBERLAND *de Legibus naturæ*, *prolegom.* §. 6. & *cap. V.* §. 13. cui quo minus genuinam jus naturæ tractandi methodum perspiceret, non obstitit, quod natione Anglus sit, & religionem Ecclesiæ Anglicanæ profiteatur; quæ duo attributa Beckmanno tam odiosa sunt. Ergo jam tandem perspicuum satis esse puto, in quo cardo hujus controversiæ volvatur; & ei, qui nobis velit contradicere, hasce difficultates ex sola ratione esse removendas, & liquido ostendendum, utique ex illa essentiali justitia divina ope solius rationis humanæ omnia & singula præcepta legis naturalis deduci posse, ita ut propositiones intermedias & evidentiam consequentiarum capiant etiam illi, qui Scripturam Sacram plane ignorant. Quod nullus mortalium præstare potest, *,* *Legem*

gem naturæ cordibus hominum inscriptam esse. Ast quis hoc unquam negavit, cum totidem verbis id ab Apostolo asseratur. Sed quæstio est de genuino sensu Phraseos hujus metaphoricæ; quæ sane, si omnia S. Scripturæ loca, ubi eadem occurrit, expendantur, nihil aliud significat, quam notitiam firmam, stabilem penitissimæ menti infixam, & plane indelebilem Neque in emphasi istius dictionis peculiaris aliquis modus ejus notitiæ comparandæ insinuatur; cum in aliis omnibus Scripturæ dictis eadem extra controversiam. notitiam adquisitam exprimat. Et quis clarius emphasin illam evolverit, quam ipse Apostolus verbis immediate subsequentibus? *Ipsa quippe conscientia eos*, qui in legem naturæ peccaverant, *convincit & cogitationes sese accusantes & excusantes*, sic ut neque ignorantiam ejus juris obtendere possint, neque ejus sensum unquam ex animo delere. Ergo ex locutione metaphorica, nemo unquam *actuales* & *distinctas propositiones*, de quibus expresse mihi sermo est, exsculpserit; quas nemo hactenus in animis infantum recens natorum observare potuit. Et quid me potissimum mordet Schertzerus; cum tamen D. JOANNES MUSÆUS Theologus Jenensis, Schertzero nihilo inferior, *Introduct. in Theologiam c.* 2. §. 19. anno 1673. edita, diserte asserat; *Notitias naturæ intellectui insitas esse non in actu secundo aut primo*, sed tantum *in potentia propinqua*. Quo ipso utique *distinctas* & *actuales propositiones* natura insitas negat. Et hæc, ni fallor, communis Jenensium est sententia. Quare ergo mihi soli tam obscœna dica scribitur? Deinde per summam injuriam mihi hæc thesis affingitur *Natura nihil esse turpe*, quæ nuspiam a me ponitur, nec de ea asserenda unquam in mentem mihi venit. Sed triplex potissimum thesis a me L. I. c. 2. §. 6. adstruitur. Prima est, *honestatem & turpitudinem esse affectiones aut qualitates morales actionum humanarum, orta ex convenientia aut disconvenientia cum lege*, Hanc thesin si quis impugnaverit, haruspices prodigium nunciabunt, bovem esse locutum. Altera est, *motum physicum in actione humana absque omni respectu ad legem consideratum, esse moraliter indifferentem*. Nam contraria huic thesis implicat, absque respectu ad legem congruere ad legem vel non congruere. De solo isto motu physico me agere ita crebro inculcavi, ut metuam, ne Lectorem stuporis insimulaverim. Hoc dogma cum inter Theologos hactenus tralatitium fuerit, quando ad id, quod in peccato physicum & materiale est, Deum tanquam conservatorem naturæ concurrere unanimiter docuerunt, verbi gratia, ad extensionem manus in furto: (quod citra blasphemiam dici non posset,) ni motus ille physicus esset res moraliter indifferens; nunc nescio qua maligna mentis febri a quibusdam tanquam monstrosus Indifferentisinus moralis diffametur. Sane quamdiu genus humanum fuit, solus motus physicus non fuit actio humana & moralis, sed ejusdem duntaxat materiale. Ad actionem autem moralem præter motum physicum requiritur etiam aptitudo ad imputandum, & respectus ad legem. Unde qui indifferentiam motus physici trahere volunt ad indifferentiam actionum moralium, perinde fallunt & falluntur, ac si in physica Peripatetica nullum inter corpora discrimen agnoscere velint, ideo quia materia prima indifferenter se ad quamvis formam habeat. Inprimis autem ** cavillari instituit illa verba mea, quæ extant *Quod naturalem* (eorum quæ turpia habentur) *indifferentiam multi ægre concipere queant, inde est; quod a teneris istorum vitiorum detestatio nobis fuit inculcata, quæ opinio simplici adhuc menti impressa in vim naturalis cujusdam affectus videtur invaluisse*. Ubi primo observandum est, quam malitiose * de suo parenthesin verbis meis inferat, (*eorum quæ turpia habentur*.) Nam verba immediate præcedentia utique manifeste inculcant, naturalem indifferentiam prædicari non de integra actione morali, non de adulterio, homicidio, furto; sed *de actu physico citra respectum ad legem*. Non inquam dico, furtum, homicidium, adulterium naturaliter esse indifferens: sed hoc dico, motus physicus, qui ad materiale istorum vitiorum constituendum concurrit, est naturaliter indifferens; quia ad illum motum physicum auctor & conservator naturæ Deus influit. Puto autem ignominiosum fore * si operose ipsum docere aggrediar, quid in actione morali sit motus physicus, & quid illi ex lege accedat, quæ vel qualitatem aut dispositionem agentis, vel objectum, vel finem, vel certas denique circumstan-

tias determinat, vid. L. 1. c. 7. §. 4. De cætero verba mea planissimum habent sensum apud illos, quorum judicium libelli famosi non corruperunt. Scilicet quia probe educatis a pueritia detestatio vitiorum inculcatur, inde apud multos ipsis affectibus & sensibus quædam istorum adversatio imprimitur, sic ut velut ex naturali quodam horrore ista videantur refugere: quemadmodum objecta sensibus ingrata naturaliter aversamur; utque adeo adsuetudo illa & disciplina in naturam velut abeat. Et tali modo educatis vix in mentem subit, originem istius aversationis ab interdicto legis arcessere, aut de motus physici, qui istis actionibus subest, indifferentia cogitare. Sicut & ab aliis jam fuit observatum; quanquam primis mundi temporibus connubia fratrum & sororum usitata fuerint; tamen ea post apud plerasque gentes usque adeo non lege tantum, sed & communi aversatione exolevisse, ut apud probe educatos ipsi sensus velut obtorpuisse videantur. Inde & juvenes fratres cum formosissimis sororibus versari sine ulla prava cogitatione aut tentatione; quæ tamen sese mox circa alias exserat. Tertia mea Thesis est, Deum esse auctorem legis naturalis, & ad illius determinationem atque impositionem referendam esse originem moralitatis, quæ in actionibus humanis exsistat. Quæ thesis eo minus scrupulis movebit, quod is utique legem æternam in Deo agnoscit. Jam igitur quæro, utrum illa moralitas, antecedenter se habeat ad legem æternam Dei, an per accidens tantum & citra dependentiam ad eam congruat, an vero ab eadem tanquam fonte & origine promanet. Si priorum alterutrum asserere velit, habebimus jam Theologum, qui Deum primam esse causam neget. Postremum a me asseritur. Verum hæc omnia in *Appendice ad Dissertationes meas*, Velthemii clamoribus opposita, ita perspicue deducta sunt, ut sperem, cordatos viros, & a vitilitigando atque calumniando alienos, facile declaratione mea adquieturos. Ast ego dico, inter statum purorum naturalium, quem Scholastici fingunt, & inter statum hominum naturalem, de quo ego tracto, tantum esse discriminis, quantum inter ea, quæ Theologi de pœnitentia seu conversione hominis, & Jureconsulti de pœnitentia in contractibus docent. Quod qui deprehendere non possit, bardum & blennum, ac politices ignarissimum esse oportet. Sicuti & istud spectrum hic loci jam plane disparuit, post publicatam meam dissertationem de statu hominum naturali. Quæ ubi cum cæteris junctim impressis in Germaniam perlata fuerit, non amplius de sagacitate sua multum gloriabitur. Isthæc obiter hoc loco addere visum est, ut omnes cordati judicare possint, siquidem qui ad me diffamandum hactenus incubuerunt, citra præjudicium & affectus sententiam meam penitus agnoscere, atque explicationem æqua mente admittere velint, nullam mihi amplius cum ipsis, saltem circa quæstiones Theologicas, superesse controversiam. Sin autem id agitur, ut judicia de bonis viris, eorumque doctrina formentur ex libellis famosis, qui ex non intellectis, aut mutilatis, detortis, & interpolatis sententiis consarcinati sunt; neque ulla protestatio, interpretatio, & planior deductio locum inveniat, amplius deliberandum erit, quod remedium tali furori sit opponendum.

Sed ut ad Beckmannum revertar, confido jam omnes cordatos, etiam qui antea me propius non norant, post lectam epistolam liquido agnituros; hoc seculo non extitisse exemplum fœdioris calumniæ, quam quo me ista orci progenies adspergere instituit, infinitos quoque plus in re literaria præstitisse; neminem autem quam me, ob labores suos pejoris exempli insectationes esse perpessum. Si quis tamen adhuc innocentiæ favor, si quæ adversus calumnias detestatio, invenientur sane, qui infamem illam belluam condigno malo tandem mactent, aut saltem ab omni honestorum virorum consortio exclusam velut carcinoma nationis Germanicæ, & labem seculi refugiant. Amici autem eo diligentius ad innocentiam meam vindicandam incumbent, quo magis bonorum omnium interest, talia exempla non frequentari. Et Deus justissimus judex illud portentum generis humani, quod per vesanum nocendi ardodorem animam suam exitio pignorare publico perjurio non horruit, ejusmodi tandem suppliciis, quæ frangendo tanto furori sufficiant, coercebit.

PROPTER

PROPTER COGNATIONEM MATERIÆ VISUM EST SUBNECTERE TRIA SEQUENTIA SCRIPTA.

PETRI DUNÆI

PRO TEMPORE IN ACADEMIA CAROLINA PEDELLI SECUNDARII.

EPISTOLA

AD

VIRUM FAMOSISSIMUM,

NICOLAUM BEKMANNUM,

TOTIUS GERMANIÆ CONVITIATOREM ET CALUMNIATOREM LONGE IMPUDENTISSIMUM,

SUPER NOVISSIMIS IPSIUS SCRIPTIS.

QUANQUAM alias non ita frequens fit, ut Pedelli ad tam ingentes viros fcribant: tamen fi quis æqua lance expenderit rationes, quæ me ad fcribendum impulerunt, agnofcet, a me nihil præter decorum fuiffe fufceptum. Nam licet tu grandius tibi, quam ego, membrum ejus collegii, quo antea jungebamur, videreris; tamen quoties cernerem, te in quovis congreffu pro derididiculo haberi, fæpe me non ufque adeo defpiciebam, ut non mallem fani capitis Pedellus effe, quam fatuus Doctor. Sed & non vulgariter me abs te diligi fentiebam, quando blandiffimo vocabulo *Pelle* me appellabas, & hauftulum vini adufti ex Sacrofancta lagenotheca depromti propinabas, cujus dulcedo adhuc palatum meum titillat. Nec illud leve vinculum duco, quod & ipfe mihi jure optimo maximo titulum *Antecefforis* vindico, quo tu tantopere tibi placebas: & miro omine ego fecundus Pedellus, tu *fecundus Rector* fuifti. Denique cum cæteros collegas tuos, poftquam a nobis aufugeras, tui puderet, ego amicitiæ ad ultimum memor, diploma relegationis tuæ hifce manibus loco folito quam accuratiffime affixi, ut elogium tuum ab omnibus legi poffet. Quin & cum canes noftri adeo impudentes effent, ut in cineres *Indicis* tui medio foro mejere non erubefcerent, ego illos ab ancilla mea in urnam fictilem colligi curavi, ut in Maufoleo, quod Indici Novitatum b. m. Garlebiæ communibus fumtibus tuæ fectæ extruitur, aurea urna reponerentur. Quo pietatis officio immortalem gratiam ab univerfis Afinii Tenebrionis fectatoribus iniiffe me confido. Facit & hoc fpem, fcriptionem meam tibi gratam fore, quod in te haud quaquam cadere animadvertam illud tritum, honores mutant mores. Nam non minore nunc vefania agitaris, poftquam Cardinalis *Confiliarius Jocofus* es factus, quam cum inter Profeffores morareris: & ob quod artificium apud nos cum infamia relegabaris, id nunc eo fidentius exerces, quod fama jam tua nihil amplius detrimenti poffit capere.

CÆTERUM etfi primo omnium multiplici gratulatione apud te defungi debere videar, quod & apud nos carnificis manus effugeris, & in Germania inveneris, qui

nebuloni tanem dare velit : tamen quia materiam istam carmine aliquo Dielherri Noribergensis celebrari splendidius fuerit, omnia quæ speciem adulationis habent, seponam, & nonnulla duntaxat pro jure veteris conjunctionis paulo familiarius monebo circa scripta tua novissima, quibus non singulis modo viris, sed & integris nationibus insultas. Nam generose tu quidem facis, quod omnibus modis hoc agas, ut carnifex aliquando ex te literam longam faciat ; indignum tamen est, in tantum te ab ingenio & memoria defici, ut nec unum mendacium ita speciose adornare valueris, quin statim ejus falsitas manifeste deprehendi posset.

Nec minus tum tam anxie eruditionem ac prudentiam tuam verbis extollere labores, miserandum videtur veteribus tuis amicis, ita inepte id abs te agi, ut ne rideri quidem amplius tua stultitia queat. Dabis autem veniam occupationibus meis, si strictim duntaxat quædam annotavero circa ea, quæ velut pro te, aut in Pufendorfium aliosque scribis. Nam omnia ad unguem exigere, quæ ab homine professi furoris proficiscuntur, non multum a stultitia abfuerit.

Jactas igitur, *te nunquam amasse abundantiæ poculum*. Nam quæ aliis vix siti restinguendæ sufficiebat potio, tibi cerebrum ita turbabat, ut clamosis primo syllogismis omnes enecares, inde saltationibus quicquid erat fæminarum delassares & reliquis effugientibus ancillas demum in vertiginem dares. An *in arenam cum inimicis digladiaturus descenderis* nescio. Vidimus tamen te in aulam Episcopi adscendere, & a circumforaneo lanista non mediocriter vapulare. *Plus æquo te studiis invigilasse* dicis, ut aliquo colore nativam fatuitatem obtegas, velut ex intemperantia studiorum delires. *Optas, ut a Pufendorfio esses liberatus*. Cur igitur libellos famosos in ipsum edebas, & eidem necessitatem imponebas facinora tua publicandi? *Famæ* te nunc cura tangi serum est, postquam sententia judiciali infamis declaratus es: insanum, per novos libellos famosos amissam famam recuperare velle: blasphemum, ob scelera castigatum ad exemplum Christi provocare. *Inter studiosos* olim *non primum, sed medium saltem locum occupabas*, eadem qua medius digitus inter cæteros dignatione ; & quia in medium protrudi solent, qui in in circulis exagitantur. Recte quoque *primariis studiosis æmulus quoad victum* fuisti, quia gladiatores non tenui cibo alendi sunt. Dicis, te *ebrietatem semper ut venenum cane pejus & angue natura aversatum esse*. Id quidem ut faceres uxorem tuam subinde tibi ingerentem audiebam, quando in conviviis ita te deridendum propinaveras. Quid porro sanos homines cogitare credimus, quando legunt te scribentem; te quia *horas subcisivas exercitiis gloriose tribuisti inde Pufendorfio harum rerum experto usque adeo esse infensum: & quia ars non habet osorem, nisi ignorantem, pro bisce corporis dotibus eum ridere & cachinnari artificiose scire & practicari*. Sufficere isthæc possunt, ut judicemus, quid sapientiæ atque elegantiarum generosus discipulus abs te præceptore discere potuerit. Etsi non adeo gloriosa res sit, prima literarum elementa puerum docere, nec mirum etiam *fæminas fœventes experiri*, qui omnibus est deridiculo. Sic ut licet trecenti Proceres pro testimonio dicant, te & diligenter opus Aelii disci-pulo prælegisse, & vermibus tuis sæpe totam heri tui domum exhilarasse, nondum tamen appareat, quare ea res ullum mortalium *miserrime angere, torquere, excruciare* queat. Commensales porro tui cur non pro lauto convivio, quo discessurus eos excipiebas, carmen reponerent, enormibus elogiis adornatum, quibus vanitatem tuam tantopere capi animadverterat? Ex *Medulla Justinianea* nihil tuum est præter laciniosum titulum, & præfationem ad lectorem. Dedicationem amicus quidam composuit; ipsum opus plagio subductum: quod cuivis ex stylo patere potest. Et mirum tamen est, quare tantis elogiis commendatus liber tam raros invenerit emtores, ut gratis tibi pleraque exemplaria fuerint distributa. *Primus* literas vocationis accepisti, ut secundus ordine esses: primus etiam ordine motus es, ut infamis fieres. Ridiculum est, quod jactas, Rectorem te creatum *approbante Rege Carolo*. Id Rex curat scilicet, præcipue adhuc minorennis. Suffragia facile obtinentur, ubi ordo succedendi legibus præscribitur; & primo absente, secundus in ejus locum succedit. *Prudentiam* tuam non extolleres, si micam prudentiæ habe-

be-

beres: hoc faciunt stulti; nosti cætera. Non diffiteor tamen *Studiosos* tibi *perpetuum rectoratum optasse*; quia sub fatuo rectore plurimum istis licentiæ est. Ne tamen nimis tenellam tuam conscientiam excruciet, quod Puffendorfius, tantus amici tibi Numinis Barbarici hostis, sub Rectoratu tuo professionem suam Lundini auspicatus sit. Nam eo in negotio tu nihil amplius præstabas, quam ego, qui sceptrum præferebam; & ipsum programma ab alio Professore, tuo tum domestico, conscriptum est; quod stylus satis arguit. Inhumanum enim videbatur, dictionis tuæ gangræna nondum talium adsueto nauseam excitare. Credis porro tu, fuisse in Svecia, qui epistolam Commentario tuo ad Instituta præfixam, quam *in lucem edere, Regique dedicare curasti*, præ fœtore, quem exhalat, perlegere potuerit? nedum ut quis curaret, quid tu ibi de Hobbesio & Monzambano gannires, qui ne grammaticam quidem calles. Quæ circa librum Pufendorfii in Svecia gesta sunt, ipse ita exacte in Apologia retulit, ut malevoli ne minimam quidem circumstantiarum inficiari potuerint. Ut nihil impudentius excogitari possit hoc tuo mendacio; *omnes in Svecia Episcopos, Doctores & Professores isti libro se opposuisse, eumque damnasse*. Id enim Deus avertat, ut quod unicus Schvvartzius deliravit, universus Sveciæ Clerus pro suo habere velit. Is solus te chorago in Svecia fabulæ hujus actor fuit. VVinstrupius mutam fere personam egit, & quæ a Schwartzio asserebantur, cæca fide amplexus est. Quicquid machinarum adhiberetis, duos Theologos Schvvartzii collegas permovere non poteratis, ut Indici subscrivere vellent. Et cum Schvvartzius ad nuper defunctum Archiepiscopum Upsaliensem prolixam eo nomine dedisset epistolam, &, quantum posset, in Pufendorfium classicum cecinisset; iste statim agnovit, ex mera malignitate animi, & calumniandi libidine omnia provenire, ac responso illum nunquam est dignatus. Negas, *te eo tempore litem illam voluisse facere tuam*, ne aures tuæ satyrico sale perfricarentur, etsi *conscientia tua* tergo elephanti tenerior, & *Professio Juris* reclamaret. Atqui te earum turbarum primum auctorem fuisse, & aliquot paria calceorum circumcursitando contrivisse, ut furori tuo socios quæreres, apud nos notorium est. Et ut aliquam rationem allegares, in Consistorio ad protocollum dictabas; tibi querendi causam esse; quod Pufendorfius tuam Professionem (Juris Romani) *indignam* pronunciasset. Scilicet quia Pufendorfius in dedicatione libri sui scripserat: *Indignum videri, Ulpiani decretis omnia pulpita resonare; Creatoris leges incultu obsolescere*. Et cum iste juxta assidens sensu communi te gaudere negaret, & ruditatem tuam in os tibi exprobraret, quod reponeres nihil habebas. Denique usque adeo litem illam fecisti tuam, ut cum Schvvartzio silentium fuisset impositum, tu illum Indicem, proprio ausu an alieno instinctu nescio, libelli famosi schemate adornatum typis excudi curaveris, ob quod facinus relegationis infamis pœna affectus es, cum graviorem castigationem fuga declinasses. Metus ergo carnificis Svecia te expulit, non *defectus pietatis*, cum ob frustum panis, & ut mentiendi theatrum haberes, religionem abjuraveris; nec *defectus justitiæ*, quam mox tergo fueras sensurus. *Professionem* te æquo animo *relinquere* potuisse non mirabitur, qui noverit jam Anno 1671. te ob turbas hic motas salario privatum; ut tunc demum *luxus* Sveciæ tibi displiceret, cum ipse esurire inciperes. *Solenniter* quoque *valedixisti Regi & Proceribus*, uti fures solent domo expilata. Debebas Holmiæ expectasse, quoad dilucesceret, & mox vidisses te in carcerem a lictoribus rapi, & post tergo carmen propempticum a carnifice inscribi. Sic ergo rebus in Svecia gestis deinceps Cardinalis *lateri tanquam consiliarius* jocosus *adhæsisti*; qui tamen & ipse ubi elogia tua penitus intellexerit, mox foras te ire jubebit. Inepte quoque & impudenter contra sententiam adversus te latam disputas. Statim atque *Index* Londini comparuit; nemo erat, quin te ejus auctorem agnosceret, cum aliis indiciis, tum flosculis illis tuis passim aspersis. Nolebat tamen Pufendorfius actionem prius in te instituere, quam talia argumenta deprehendisset, quibus nihil plane contradicere posses. Ubi demum ipsum & omnes impressionis ministros, & manuscriptum tuum invenisse cognoveras, & crastina luce Holmiæ in carcerem te trahendum præsenseras, nocte aufugiebas.

Quan-

Quanquam autem satis hoc modo te nebulonem declarasses, expedire tamen visum Pufendorfio, ut causa in foro competenti decideretur; neque apud Regiam Majestatem, uti tu mentiris sed apud Consistorium Academicum ab initio ad finem eadem acta, & ab hoc pronunciata sententia demum a Regia Majestate confirmata est: quæ sub novo imperio clementiæ ostentandæ veniam tibi, si Pufendorfio idonea deprecationes satisfacere velles, offerebat; cum id abnueres, executioni illam dari mandabat. Neque vero opus erat, ut muneribus & aliis artibus Proceres Pufendorfio conciliarentur, cum delictum tuum esset manifestum, & omnibus intolerandum videretur, interdicti Regii auctoritatem ita petulanter abs te proculcatam. Et sane Illustrissimi illi proceres, quos tu nominetenus fœdis calumniis, & mendaciis adspergis, ideo quod, ut flagitiis & furori tuo patrocinarentur, inducere ipsos non posses, forsasse aliquando tibi crurifragium parabunt, si modo non indignum fastigio suo judicabunt, ad latratum scabiosi & rabidi canis commoveri. Sic & falsissima sunt, quæ de Pufendofii genero gannis. Nam Senatoris Regni Sveciæ præfectum aulæ fuisse, & inde senatorem urbis Holmiensis factum, in se nihil plane ignominiæ aut sordium habet. Et quid nuptiæ istæ ad eam rem facere potuerunt, cum jam mense Septembri An. 1672. vitiligatoribus Ludensibus silentium foret injunctum; privigna autem Pufendorfii mense demum Novembri Anno 1673. ambiri cœpisset? Inde dum arguere conaris, iniuste te in Svecia injuriarum damnatum, impudentiæ & ruditatis illustre edis documentum. Negas Indicem primitus a Schvvartzio conceptum, abs te interpolatum atque editum? Atqui propria tua manu, & testimonio illorum, quorum opera in eo imprimendo usus es, convincebaris; & cum socii tui omnia pro te tentarent, nemo tamen adeo effrons erat, ut negare id auderet. Libellum famosum fuisse negas? Atqui sententia juratorum judicum pro tali declaratus & combustus fuit. Et credo satis iam a Pefendorfio ostensum; quale scripti genus is Index sit. Numquam *confessus es te auctorem ejus Indicis*? Atqui pro te & manus tua & fuga, & testes, & stylus confitebantur. Nisi forte in vocabulo *auctoris* pro acumine tuo ingeniose cavillaris. Nam Schvvartzius eum primus concepit; tu a Regia Majestate damnatum interpolasti & edidisti. *Non es accusatus publice eo nomine ante abitum tuum e Svecia?* Nimirum mense Junio Anno 1673. Index Lundinum afferebatur? Antequam inquisitio Giessæ, Hamburgi & Holmiæ locis tam dissitis absolvi posset, November aderat, quo te; quatenus poteras, in pedes dabas. Mox & publice per legitima intervalla citabaris, & exemplum citationis uxoris tuæ a me ipso in manus tradebatur; quod te accepisse ipse literis ad Consistorium scriptis fatebaris. Sed quod scriberes, te malle æternæ salutis jacturam facere, quam Pufendorfio deprecari, addebas: te curaturum, ne ista infamia tibi in Germania noceret, quod facinore licet coopertus apud Monachos pabulum inventurus eras. Forum fuisse competens, quo damnatus fuisti, negas? Atqui juramento, quo Regi & Academiæ eras devinctus; nondum solutus eras, nec missionem obtinueras, sed ipse conscientia vecors clam aufugeras; domicilium quoque adhuc Londini, Uxoremque & familiam habebas. Et an numquam, qui Parisiis Aurelias *peregrinasti*, desertorum nomina patibulo affigi vidisti? Et sane si apud *Regem Hispaniæ natione Danus*, qui Sacramentum ipsi dixisset, scelere parrato in Daniam refugeret, non minus, quam tu in Svecia, jure optimo maximo nebulo declararetur. Quod porro manifestius indicium furoris, quam quod causam rerum adversarum, quas Sveci experti sunt, ad hoc refers, quod illi virum bonum & eruditum vesaniæ duorum Thnebrionum dedere noluerant. Quam ergo causam allegabis, quod & Hispani, & Hollandi vapularunt, & quod Dani intra annum vertentem ter acie victi sunt?

Hactenus famam tuam mendaciis & calumniis defendisti; nunc eruditionem ineptiis & barbarie adstructum is. Quare tamen negas, te omnium eruditorum ac doctorum esse sapientissimum? Nam fera tibi nunc stolidiratis parsimonia, & inglorium nimis est, quod tantum *inter mediocriter doctos viros, & juris Doctores* (tui consimiles,) *nunquam loqui & ratiocinari* inter pocula *erubuisti*. Et facile crediderim, *Pufendorfium nunquam ratiocinan-*

cinando te hæsitantem reddidisse, *aut tacentem*; nam illi absurdum videtur, cum morione ratiocinari velle. Et quid tu illum virum inter disputandum ad angustias redegeris; cum tu scabiosum syllogismum trepidus & pallidus vix multa cum hæsitatione posses exscreare, quod nondum poculis incaluisses? Nec sane honoris tui gratia Pufendorfius & in Apologia, & in Epistola ad amicos te depexum dedit, aut *scriptis tecum certare voluit*; nec te unquam velut justum adversarium, sed ut infamem nebulonem & rudissimum asinum tractavit. Circa 14. *rusticos*, quos pro dedicatione Commentarii tui ad Instituta accepisse te mentiris, ita se res habet. Postquam per octo amplius menses Holmiæ circumcursitaveras, & exemplaria libri tui eleganter compacta passim distribueras, forte fortuna accidebat, ut Vicariatus aliquis morte prioris possessoris ad Academiam devolveretur. Cui cum eo anno de reditibus jam esset prospectum, Proceres quidam efficiebant, ut tibi de isto vicariatu proventus ejus anni daretur, quo mercedem bibliopego exsolvere posses, & ut importunum hospitem mensis suis aliquando amolirentur. De cætero nihil ad te spectasse istos rusticos vel hoc indicio est, quod neque locum, neque numerum eorum satis nosti. Nam hinc 14. alibi 13. fuisse scribis; eosque *circa urbem Christianostadium* locas, cum supra quatuor milliaria ista prædia inde distent. Quos fabularis te *circa tuum discessum e Svecia Regi obtulisse sub spe compensationis*, eodem scilicet modo, quo Professorium munus offerebas. Nam per carnificem non stabat, quo minus quam merebaris paratissimam solutionem tergo exciperes. Male vero sit illi, qui arithmeticam te docuit, ita ne tria quidem numerare nosti. Dicis *te octo annis extitisse Professorem Juris*. Atqui Anno 1668. Academia Carolina inaugurabatur. Initio 1671. propter turbas, calumnias, & privatæ moletrinæ furta honoris gratia salario privabaris. Per triennium sterile id tamen operæ pretium feceras, ut An. 1673. nocte intempesta tibi foret aufugiendum. Arrige jam digitos, & numera; & ubi ad discessum tuum perveneris, noli nimis gloriari, te Professorem fuisse: Sed nimirum *Doctrina Juris* infallibile exhibet argumentum eruditionis tuæ, & te *non minus utilia opera elaborare*, *quam alios Jureconsultos*, paris pretii cum Syndici Goerlicensis abortu, vix *grano* cassæ *avenæ* digno: In qua, si removeas ridiculam dedicationem, & nefaria maledicta in nationem Svecicam & Pufendorfium, quid tuum est. Nisi id omne pro tuo haberi vis, quod ex aliis ad verbum descripsisti. Fateor tamen, isti operi non parum splendoris conciliari tua imagine æri incisa: quæ uti torvitatem tuam sic satis repræsentat, ita miror, nihil rugarum & cicatricum apparere. Balthei vastitas non parum terroris Gallis videtur incussura, quibus tam infensus es. Agnosco quoque vestem holosericam, quam apud nos gestabas, valde jam detritam, & formæ antiquioris; & satius fuerat, novam commodato sumere tantisper, dum a pictore delinearis. Carmen quoque subjunctum plane est ex tua vena. Nec minus mirum acumen spirat emblema titulo præfixum, casus & studia tua non obscure exprimens. *Concursus surgo*: id est, ex Svecia relegatus religionem muto, ut panem apud Monachos inveniam. *Scribit in marmore læsus*, id est, quos calumniis & maledictis appetiisti, perpetuum furoris & sceleris tui monumentum statuent. Tandem ipse in terribilem deformatus draconem, assultantibus ventri sectatoribus tuis, eructas; *Ingratis servire nefas* malum credo minitatus Monachis tuis, ni eluriem tuam affatim exsatiaverint, quod usum Rosarii ipsos docuisti. Carmen versificis Noribergensis ipsi citius delirii, quam tibi eruditionis opinionem conciliaverit. Denique de torque a Cæsare donato fortasse mentiris: & mirum foret, tantam jam Viennæ auri utilitatem esse. Suaserim tamen, ut ab aurifabro ad obrussam eum examinari cures. Nam frequens est, ut morionibus ex orichalco inaurato torques appendantur. Quale porro argumentum multæ tuæ lectionis, quod unum librum plagio subductum, & duos *multo cum sudore* (ideo hircum olent,) ex aliis descriptos *in lucem edere curasti*? Sane quotiescunque te accedebamus, eosdem semper codices in mensa tua expositos cernebamus tres, quatuorve, ex quibus miseras tuas rhapsodias consarcinabas. Negas te scripsisse, *te mediate & immediate* Pufendorfium *aggressurum etiam cum dispendio salutis tuæ æternæ*? Atqui loqueban-

bantur id literæ tuæ mense Decembri Anno 1675. Hafnia scriptæ, multi apud nos visæ, ex quibus illa ipsa verba Protocollo Academiæ inserta adhuc extant. Et quis cui salutis cura est, avitam religionem ejurat, ut panem, & locum impune mentiendi & maledicendi inveniat; negas quoque, addita exsecratione, *te literas propria manu scriptas misisse VVitebergam, Lipsiam, Jenam & Garlebiam*? Fortasse jam a Jesuitis mentali restrictione perjurio diverticulum quærere didicisti. Nam non eo solum, sed & Giessam, & Altorfium, & ad alios fortasse programma illud Asinii Tenebrionis misisti. Ex quibus quæ VVittebergiam & Garlebiam destinabantur, ab amico Pufendorfii interceptæ sunt. Lipsienses & Giessenses quas acceperant, ultro Pufendorfio transmisere. Altorfini in malam rem fœdas chartas abjecerunt. Jenæ Velthemius apud affinem suum tunc Rectorem obtinuit, ut Patriarchæ sui scriptum, sudorem adhuc ipsius redolens, in loco Sacrosancto asservaretur. Et ne quis ea de re dubitare possit, en exemplum earum literarum, genuinæ Beckmanni sobolis. Nam inter mille solœcismos striblígo tua facillime dignosci potest. Sunt autem illæ, quæ ad Fridericum Gesenium destinabantur, quæ in paucis admodum a cæteris discrepant. *Reverendissime, Præclarissime ac Doctissime Dominus Superintendens, Frater in Christo dilectissime, as ætate venerande, Tibi, Vir optime, pietatis studio deditissimo, partim ex publica fama, partim ex ipsis rerum argumentis satis notum est, qualis & quantus sit M. Samuel Pufendorf, Professor Londinensis in Schania, in quantum hic perversi crebri homo rerum jus naturæ & morale, & per consequens decalogum, Deique leges novo excogitato suo jure naturæ & fictis entibus moralibus malitiose ac impie evertere studeat; & in quantum is vulpis instar laudabilem omnium Eruditorum conatum, inordinata Magnatum intercessione, & auctoritate a se suisque scriptio avertere conetur. Ea propter tibi, ut Viro animoso ac Religioso inclusa præ aliis pie transmittere volui, ut inde quasi per indicem primo statim intuitu percipere possis, quantum mali in tota Europa & universo Christianismo novus atheus atheismi novi Magister Samuel Pufendorf fraudolentis ac diabolicis suis novis entibus moralibus, actionum humanarum indifferentia, Religione statui Reipublicæ accommodanda, & sexcentis aliis in statu suo naturali (quem convenientius bestialem voco) pessime disseminarit, inque juvenum novitatis avidorum animis jam dolose implantare cœperit, quo totum jus naturæ, Dei leges, & præcepta Decalogi pro viribus clandestine evertere machinatur. Per Deum & conscientiam te rogo, & exhortor, exulet in te animarum Pastore omnis metus, personarumque respectus, ne diaboli regnum per has clandestinas machinas magis magisque extendatur. Si eadem mecum deprehendas atheismi principia ex Hobbesio Anglo hausta, ut contra hujus pestiferi hominis principia amore Christianismi conservandi heroico animo mascule insurgas, juventutem studiosam aliosque probos & incautos publice ac privatim serio admoneas, ne Pufendorfii jus naturæ in sui perniciem legant. Rem sane Deo gratissimam, Reipublicæ literariæ utilissimam, ac Christianismo quam maxime necessariam, juxta tuum officium præstabis. Si tibi forsan non vacuerit totum lubrici Pufendorfii jus naturæ & gentium vere gentile relegere, attente saltem legas librum primum, in quo adeo obscurus, & obscure ac lubrice omnia ad fallendos incautos tractat, ut nullus Eruditorum eum percipere possit, nisi quod velit atheismum sub aliquo pietatis colore vulpium instar indirecto introducere, seque cum Mahomede per fallacia & ficta sua entia moralia immortalem reddere. Plura non addam, sed ea exquisito tuo judicio, prudentiæ ac pietati amice examinanda relinquo, qui sum & ero Reverendissimi ac præclarissimi Domini ad aras devotissimus Veridicus Constant in Academia Catoniana, sitis metum Catones probi ac veri rerum Censores, Valete.* Judicet nunc quilibet, an non hæ literæ Nicolaum Beckmannum, eundemque nebulonem prodant auctorem. Damneris ergo voti tui, & ita *malefiat* tibi, sicuti hæ literæ abs te primum conscriptæ sunt. Sed & valde metuo, ne Monachi tui neophyto Catholico parum convenire censeant, quos ipsi tanquam hæreticos & seductores animarum damnant, veritatis patronos & fratres in Christo indigitare; neve mox agnoscant, te non religionis amore ad eos accessisse, sed quia nemo ex Protestantibus tam scabioso molosso pabulum & locum impune latrandi concessurus erat. Illud quoque imprudenter, quod cum ipse de impo-

po-

potentia suspectus sis, tam effuse in laudem uxoris tuæ declamites, immemor inter Monachos te degere, nimis quam facile prurientes. Quin plane barbarum erat, maledicentiam tuam ab honestis matronis sibi temperare non potuisse, ut adversario tuo necessitas imponeretur & in tuam aliquid dicendi, quæ Holmiæ memoriam sui reliquit valde inquinatam. Sed infra generositatem iræ virilis est, istam camarinam movere; & miserandum alias fatum est mulieris tot procis expetitæ, te maritum accepisse. Atque hæc fere sunt, quæ velut in defensionem tui delirare voluisti. Sed cum non pauca præterea facinora tibi sint objecta, simulque plurimorum mendaciorum, quæ in Pufendorfium priore libello famoso jactaveras, fueris convictus, de quibus ne verbulum jam amplius mutire audes: non obscure silentio tuo ista agnoscere videris. Præsertim cum id brevitatis causa factum dicere nequeas, utpote qui easdem nænias cuculi instar centies resones.

Videamus nunc paucis, quid convitiorum ac mendaciorum in Pufendorfium eructes. Ac primo quidem rabiem tuam excipit *familia*, ex qua oriundus est, quam tu vaccimulgorum progenies fœdis maledictis adspergis, nullo alio argumento, quam quod te & sub Asinii Tenebrionis schemate in Apologia, & post in Epistola detracta larva pro merito depexum dedit. Sane nullus mortalium capere potest vim hujus ratiocinii: Pufendorfius Asinium suis coloribus depinxit, igitur ipse ex sordida familia ortum ducit. De cætero nec te ipsum bubulcigenam, nec quenquam Londinensem Professorem latebat, Pufendorfium in Misnia & Patrem, & avum, & patruos, & avunculos habuisse Verbi Divini Ministros, viros honestissimos. Quali prosapia ortum esse nemo cordatus erubescendum duxerit. Quæ ergo Alecto te in mortuos sævire adegit? In Pufendorfii porro familiari sermone cæteri, qui eius consuetudine usi sunt, nihil adeo indecori observare potuerunt. Etsi alias mirum non sit, tecum versanti de stercore in mentem venisse. Eruditiorem Pufendorfii ut contemneres gravissimas utique causas habebas. Nam neque is unquam paucula verba Gallica & Italica Latino scripto per stultam ostentationem, sicuti tu, immiscuit; nec eos in Theologia sub Hulsemanno præceptore fecit profectus, ut Tractatum de *salutari usu sancti Rosarii* nosset conscribere, qualem nuperus Catalogus Francofurtensis sub nomine Nicolai Beckmanni refert. Cujus si tu auctor es, procul dubio te aliquando inter Divos proximus a S. Marculfo manet locus. Aliàs Pufendorfius neque Theologiam, neque doctos & cordatos Theologos unquam sprevit; fas tamen sibi credit esse, Schwartzium & Gesenium, & si qui sunt alii calumniarum architecti, pretio suo æstimare. Jurisprudentiam usque adeo non neglexit, ut non parum operæ posuerit, quo ipsa solidis nixa radicibus exsurgeret. *Soles* tamen Goerlicii *resplendescentes* pro ignibus fatuis habet, ac dolet tui similes asinos pro triginta uncialibus titulum sibi Doctorum posse emere. Id plane festivum, quod nugis tuis aliquid auctoritatis conciliare voluisti ex effato *viri* illius *eruditi*, *ex Indice Novitatum*. Male tibi sit, qui vetus nobis proverbium corrupisti; mutuum muli scabunt, nam tu jam teipsum scabis. Tu quippe es iste vir, si Diis placet, eruditus; tua est ista gemma, qua fuliginem Schwartzianam interstinguere voluisti. Loca Biblica a Pufendorfio sæpe quidem in rebus seriis adduci, nunquam in pravum detorqueri sensum audivimus. Sed ut in frigidum & maleficiatum Doctorem regula juris Canonici per cavillum applicaretur, non adeo grande piaculum fuerit. Dum Pufendorfio contemtum *Aristotelis* objicis, miser prodis Aristotelem tibi nunquam inspectum. Alias enim libros ad Nicomachum Magnis Moralibus non postposuisses. *Novus atheismus*, quem singulis prope lineis cuculi ad instar importune ingeminas, cum vetere illo & vero atheismo nihil cognationis habet; sed est peculiare maledicti genus, in improbo tuo ore enatum, furoris & malitiæ tuæ luculentum argumentum præbens. Iste inauditus atheismus ex tua definitione duobus capitibus absolvitur: quorum primum est, ut quis accuratius quam vulgo factum, moralia a physicis distinguere norit? alterum, ut quædam ipsius sententiæ non intellectæ aut malitiose detortæ ab aliquo Tenebrione calumniis impetitæ sint. Huc enim omnia, quæ super atheismo cuculas, redeunt.

deunt. Quid entia moralia sint, te non capere ipse in epistola tua cyclica fateris. Nam igitur ideo atheismus sub istis latitat? Græcam linguam Beckmannus non intelligit, igitur qui Græce novit atheus est. *Religionem pro fræno tantum populi ac fructuoso Politicorum figmento in gratiam Principum* Pufendorfium censuisse, aut *Religionem statui Reipublicæ esse accommodandam*, eo impudentius est mendacium, quod ejus falsitas ab omnibus, qui legere norunt, deprehendi possit. Aut si vir es, ostende paginam & lineam, ubi illud dogma extet, postquam tam importune crocitas; *litera scripta manet*. Obiter aliud mendacium adspergis, quando scribis, quod Pufendorfius in Schwartzii disputatione inaugurali Anno 1672. die 22. Maii habita in auditorio *personatum se stitit*. Nam Anno 1672. Pufendorfius mense Aprili Holmiam proficiscebatur, & sub finem demum Junii Lundinum redibat; quod hic loci notorium est, & ex Protocollo Academiæ demonstrari potest. Ubi nunc artificium tuum mentiendi? Sic & inficeta est calumnia *de indifferentia actionum moralium*, de qua quo plura gannis, eo minus te intelligere, quid in controversiam proprie venerit, testaris. De cætero Pufendorfii vita, pietas, moresque cum aliis quibusvis, tum præcipue sacerdotibus, quorum ministerio diversis in locis, ubi ætatem exegit, probati sunt probanturque. Nam Schwartzii malignitatem etiam vulgus apud nos detestabatur, quod cum Pufendorfii hactenus Collega & amicus fuisset, ac pridie quam Anno 1672. iste iter Holmiam ingrederetur, Confessionarii munere circa ipsum functus eundemque, quando currum conscendebat, prolixa benedictione prosecutus esset; mox tamen tuo furore inprægnari pateretur, ut tam deformem fœtum abortiret, prodigii averruncandi causa flammis ustulandum. Ex eo tempore quomodo Pufendorfius Schwartzium pro bono viro habere potuit? cum præsertim hic in malitia sua ita obduruisset, ut, licet Consistorium Academicum semel atque iterum ipsum in gratiam cum Pufendorfio reducere studuerit, & hic ad omnem injuriam ei condonandam facilem se præbuerit, & nihil aliud satisfactionis postulaverit, quam ut uterque profiteretur, ipsos sententias suas mutuo non satis percepisse, præfracte reconciliationem abnuerit. Hinc cum postea Pufendorfius Laurembergium alterius templi pastorem sibi confessionarium adsciseeret, & hic ejus rei veniam ab Episcopo VVinstrupio peteret, quod alias Pufendorfius extra ipsius parochiam habitaret, Episcopus non solum libenter id indulsit, sed & expresse dixit; non congruere, ut Pufendorfius Schwartzii ministerio utatur. Et cum Laurenbergius postea Malmogiam evocaretur, Pufendorfius M. Joh. Ernestum in ejus locum adscivit, quousque Holmiam ipse migraret. Puto hæc sufficere ad ostendendum, quæ de sacerdotibus in Scania & Svecia gannis, mera esse mendacia, & non nisi duos in Scania ex tuo contagio scabie Tenebrionistica infectos fuisse, qui eam ob rem jam puto sat ludibrii debuerunt. Mirum tamen est, quare de religione aut pietate mutire ausus sis, qui ob flagitia infamis declaratus religionem, cui innutritus eras, ejurasti, ut ventrem latrantem placares, & latibulum invenires, unde in alios saniem pectoris tui evomeres. Nam quare ad Principem aliquem Protestantem te non conferebas, si tam splendidis animi corporisque dotibus polles, quales in te jactas? An quia neminem concessurum prævidebas, ut apud se maledicendi theatrum extrueres? Si porro propter Rosarii sanctimoniam ad Monachos te contulisti, quare more adeo meretricio illis adularis, quos ex nostratibus lues Tenebrionistica afflavit. Cum cæteri omnes, qui a nobis ad Monachorum offas transfugiunt, priores suos sacerdores tanquam animarum seductores detestari soleant; nec alio fere Sacramento Monachi novos istos combibones æstimant. Igitur crede mihi, ne Gesenius quidem, quem undecim parochiarum rurestrium Inspectorem tu *Reverendissimum* vocas, vel teruncium pro anima tua dederit. De ineptis illis cognominibus, quorum pleraque nullum sensum habent, nemo apud nos unquam audivit, nisi quod Asinii Tenebrionis vocabulum tibi jure impositum omnes novimus; ac si ex illis, quæ fingis, quintum quoque & sextum tibi vindicare velis, nemo repugnabit. Denique quam illa se mutuo destruunt, quod cum antea Pufendorfium semper ridentem dixisses, nunc eundem *lupo & tigride immaniorem* clamas. Nam de studioso illo

longe

longe aliter se res habebat, ac tu fingis. Iste a Pufendorfio super aspera nimis tractatione discipuli sui admonebatur; qua re importunus juvenis offensus tota die poculis se ingurgitabat, & sub vesperam domum reversus furenti similis multa in hospitem & bene meritum per vinolentiam jactabat. Nox furori illius indulgebatur; sed postera luce orta accusante Pufendorfio ego tanquam secundus pedellus jussu Rectoris cum praefecto Vigilum ingratum hominem aedibus Pufendorfii extrahebam. Et parata erat relegatio, ni aliorum intercessioni iste indulgens deprecatione scripto concepta & Rectori Cervino tradita adquievisset; cujus autographum adhuc superest. Quid ergo jam fiet de fabula tua, quam insuper loci & temporis conditio plane destruit? Pariter anile commentum est de ancilla. Nam Pufendorfio nunquam curae fuit, quid in sua culina gereretur. Neque frigidius quid poteras comminisci, quam quod de sagis blateras. Nam praesultore illis opus est, qui saltandi peritia se jactant. Quid autem tu duobus illis Proceribus, magnis Pufendorfii patronis, aliquid affingere erubesceres, cum mox subjungere non dubites; Pufendorfium in praeloquio Apologiae confiteri; *sibi a Magnatibus Sveciae esse suasum, ne controversiam banc amplius moveret, sed eam tacito pede silentio praeteriret*. Sane nec vola nec vestigium ejus sententiae dicto loco extat. Tandem quoque non immunis debuit discedere Petrus Hauboldus bibliopola Hafniensis, qui arguitur operam navasse in Monzambano imprimendo, qui jam biennio antequam Pufendorfius in Scaniam veniret, diversis locis impressus extabat; & in epistola ad amicos, quae Anno 1676. lucem adspexit, cum jamdudum bello oborto nulla inter Scaniam & Hafniam literarum commercia essent. Causa autem, quare bono viro malum mendacio tuo conciliatum cuperes, duplex est; una, quod ex ipso Pufendorfius primum rescivit, quis Indicem Novitatum Francofurti distribuisset; ex quo initio ad fontem sceleris penetratum fuit: altera, quod cum tu multa exemplaria *Medullae*, & *Commentarii ad Instituta* obtrudere ipsi velles, is negaret, illa emptorem invenire. Quod crimen morte piandum tibi videtur. Sed quare Pufendorfio ista dicta in Danos affingas, facilius ratio patet, si quis belli tempora cogitat. Ast periit tibi fructus mendacii: Pufendorfius Holmiae est, & te plorare jubet. Nec est quod Deo gratias agas ob unum atque alterum vesaniae tuae socium inventum, qui sub auspiciis tuis ludibrio se cordatorum exponere voluerit. Nam & quo isti defricentur sal non deerit; & tu, si verbulum addideris, ita accipieris, ut ad restim demum tibi sit confugiendum; quo facto pessimus nebulo a foedissimo carnifice suspensus dicetur.

Haec fere sunt, quae pro jure veteris conjunctionis amice monenda judicavi, ne in tanto fortunae famaeque splendore veteris clientuli oblivio te plane subeat. Interim vale ut mereris, & si quid novae scriptionis a Domino Rolleto acceperis, communicare nobis ne gravere. Dabam Londini Scanorum e Museo meo, ne in stabulo me scribere arbitreris, pridie Calend. Octobris, Anno 1677.

m 2 JOHAN-

JOHANNIS ROLLETI, PALATINI, DISCUSSIO CALUMNIARUM, QUAS ABSURDISSIMAS DE ILLUSTRI VIRO SAMUELE PUFENDORFIO, RELEGATUS E SVECIA NEQUAM NICOLAUS BECKMANNUS PER CAUSAM DEFENDENDÆ FAMÆ NON ITA PRIDEM IN VULGUS SPARSIT.

AD GENUINUM EXEMPLAR MANHEIMENSE.

SI malevolorum fabulæ oracula essent, aut mendacia pondus aliquod, ullamque probandi vim haberent, non facile inveniretur vir eruditus & publice utilis, quin locum in perditissimis obtineat. Etenim in usu venire solet, ut quo quis doctior ac meritis in publicum major est, hoc pluribus vulgo calumniis traducatur; stimulante invidia, vel quia Satanas non meliorem modum novit suspectos reddendi, qui progressus ejusdem sistere, & regni tenebrarum auctus morari possunt. Cujus fundamenta ultro corruunt, exculta ratione, sique nullo deinceps numero sint scriptores, quorum somnia prodigiosam orbi barbariem pepererunt, qua postmodum ipsa etiam religio infecta fuit. Sed barbaries quidem illa, tametsi ita late amplius non regnat, haudquicquam tamen usque adeo suppressa videtur, ut omnino apud nos emergere, & vires iterum resumere nequeat; postquam luce Evangelii restituta, Academiæ, quæ tum erant, pristino in statu, mansere, reliquæ ad illarum exemplum erectæ sunt. Eo felicius autem hæc Zizania e quibusdam radicibus suis magno Ecclesiarum malo alicubi progerminant, quod adversarii arte illorum proventum juvant: quorum interest, fabulam in tenebris agi, ne quis tertius spectatorem se offerat. Sane enim dum formam quam vocant, distinctiunculas, & reliquas scholarum tricas urgent, quid aliud agere censendi sunt, quam ut nostrates in oppositum delapsi, Erasmi & Lutheri arma exuant? Ultra quorum victorias nihil hactenus promovimus. Quo astutissimo stratagemate deceptos esse manifestum est, qui exemplo suo juventuti ad barbariem præeunt, eo prætextu, quod alioquin nemo cum adversariis congredi posset. Quasi aliqua obligatio sit, cur eodem, quo hostes telorum genere pugnari oporteat: & nunquam Erasmo cum Scotistis negotium fuerit: e quibus illi omnibus Scholasticorum machinis adhibitis nondum aliquem in castra sua pertraxerunt. Etsi quod nascente ex iisdem nugis pertinacia Ecclesia nostra propemodum in partes ivit, non omnino nullum eorum adversus nos meritum est. Cæterum ut maxime hæc & plura nos indicia deficerent, illud tamen abunde testari potest, omnino semina quædam

dam veteris barbariei in plerisque locis superesse, quod prodeunte in publicum scriptore, abs quo, ne barbaries detrimenti quid capiat, periculum sit, vel ut ex composito integræ stultorum legiones clamorem tollunt; plane exemplo Monachorum Reuchlinum impetentium, quos ad extremum satyra & consutus ex eorum flosculis libellus compescuit. Ubi observare licet, longe majori zelo & contentione negotium geri, si religionis velum simplicioribus obtendi potest, aut res ad illos præterea spectat, quorum interest, cum alios, tum præcipue vulgus eruditorum quam minimum ex se sapere. Eoque quod culturam *Juris Naturalis* utrumque hominum genus tantis vociferationibus petit, nemo cordatus mirabitur, quippe quo luci suæ restituto nec conscientia a sacerdotum libidine suspenditur, & formulariorum mysteria agricolis deinceps ludibrium debent. Sed ut in Papatu quidem sic satis felices sunt, qui hanc disciplinam æternis sepultam tenebris optant: ita per seculum inter nos mutum ipsa splendoris nacta est, nuper adhuc felicissimo successu manum eidem admovente Viro illustri Samuele Pufendorfio; in quem jam Satanas, quicquid calumniarum orcus habet, per juratos quosdam sycophantas evomuit, non alia de causa, quam quod ipse latentis barbariei sententiam movit. Quæ contumelia tantum abest, ut ejusdem animum dejiciat, ut potius hoc ipso confirmetur, personam impostoribus illis detractam esse, quorum illusionibus Satanas ad reducendam barbariem utitur. Præsertim cum omine non careat, quod penes plerosque dolor dissimulationem vicit; & illi optiones, ab auxiliis destituti latibula jam circumspiciant, postquam nihil aliud, quam ludibrium pro navata mendaciorum patri opera sperare licet. Sane enim niger ille corvus, quo crocitante tot inauspicatæ aves advolarunt, cum risu orbis inter Sanctos, aut quemadmodum consecrationis formula habet, *gementes pro Ecclesia columbas* reponitur. Et cæteri etiam miselli socii, quos nondum mores sui ulciscuntur, stultitiæ suæ præmium in tempore ferent. *Nicolao* interim *Beckmanno*, cujus auspiciis ventres quidam per Germaniam clamare cœperunt, non opus est, per quem stultitiæ moneatur, quam forti exorcista, quando hominem revera complures cacodæmonum manipuli obsessum tenent. Abs quo jacta nuper in vulgus *Defensio* stolida, absurda, aut si mollius loqui velimus, miseranda, quanquam soli Asinio nocere queat, quippe qua suum ipse nidum prodidit, nemo quoque futurus sit stomachi tam patientis, qui ad eandem non nauseet: visa tamen nobis digna est, quam paululum depexam demus, non sane in gratiam Beckmanni, qui ter injuriarum convictus, spurcis etiam, quas olim sparserat, chartis per carnificem crematis frustra cuiquam fidem se facturum credit; neque quod Pufendorfius nobis hyperaspistis indigeat; Sed quia hostis humani generis Alastore parario studia viri omni calumniarum genere turbare tentat, quæ regno ipsius, si quicquam aliud, mirum in modum nocere possunt, efficiemus, ut & in hoc voto suo excidat Satanas. Simulque cum Beckmannus tam ferox sit, non quidem, quia habet imperium in belluas, sed quod interclusis itineribus scelerum ejus documenta e Svecia transmitti nequeunt, & ipse interim persuasus est, Pufendorfio nullos per Germaniam amicos esse; nos autem optimo viro, qui cum informatione, tum scriptis suis qualescunque nostros in literis profectus juvit, multis nominibus devincti sumus: levi & festinato saltem specimine ostendemus, utique adsuturos in Germania, qui ad Beckmanni mendacia aliquid reponere queant, quosque hæc victima carnificis ab ara profugiens percussoribus cervicem subdet. Neque enim id tutum præstabit nebulonem, quod postquam orcus eundem recipere noluit, in monasterium concessit; videlicet præ desperatione, quæ vel militem vel monachum facit. Quanquam inter bonos illos Fratres non desunt aliqui cordati, qui cognitis facinoribus Beckmanni rabiem hanc & effrontem maledicentiam ex animo detestabuntur. Præsertim cum jam illi ipsi, in quorum casses ea bestia primum incidit, venatione sua paulatim erubescant; quod votis suis damnati Dictynæ non leonis, sed asini duntaxat exuvias suspendere possunt.

Illud igitur manifestum est, Beckmannum tamdiu nebulonem & infamem calumniatorem mansurum esse, donec non carminibus per ludibrium, & ut ipsius stultitiam adolescentes etiam flagellarent, diu

diu ante hoc negotium fusis, sed rationibus ac testimoniis bonorum virorum omnia illa argumenta diluet, quibus de *Indice Novitatum* edito in Svecia convictus fuit. Quæ argumenta fidei actorum publicorum, & profecto noctu nebulone, ipsius confessioni superstructa effecerunt, ut jussu *Sacræ Regiæ Majestatis* facerrimus ille Index Londini a carnifice flammis datus sit, Beckmanno in præmium laboris pro infami declarato, postquam ipsum nebulonis Manuscriptum publice in Senatu Regni productum esset. Atqui tantum abest, ut ista ratione Beckmannus se purget, ut potius de scelere isto contra seipsum nulla re, quam defensione sua manifestius & majori cum pondere testari posset. Præterquam enim quod totus liber prorsus iisdem flosculis vernat, quibus & Index novitatum & alter libellus famosus refertus est, ut vel ex cantu aviculam agnoscere queas; etiam nihil aliud hic ingerit lectori, quam quod in illis operibus suis nulla cum specie veritatis mentitus erat. Etsi atrocia illa, quæ in posteriori libello famoso perjurio confirmabat, in hoc carmine omissa sunt: quod ipse nebulo remittente paululum furore mendaciis suis erubuit, nec male, minimum uxore monente, opinatus est, neminem tam stolidum fore, qui tot scelera, quæ gentiles etiam detestantur, in republica Christiana a viro integræ semper famæ palam & citra pœnam patrata credat. Quo ipso & his mendaciis omne pondus detractum est, cum Beckmannus se fatente perjurus, & semel in mentiendo impudentissimus fuerit. Sed & expressius scelus istud in Svecia se commisisse agnoscit, dum initio defensionis suæ citra figuram eloquitur, quod Pufendorfium *arctissima censura iterum perstringere velit*. Ergo Pufendorfium censura sua nuper, opinor, perstrinxit, & ubi, nisi in Indice novitatum & altero libello famoso, qui a Pufendorfio posteriorem epistolam elicuit? Quin illud quoque Beckmannum infamis illius Indicis auctorem ostendit, quod etsi aliquoties rem neget, nunquam tamen id illustre monumentum sine elogio nominat. Ita enim alicubi: *Prodiit sine certo auctore Index Novitatum, oculos multorum valde claros efficiens. Sine certo auctore*, inquit. Atqui is auctor omnium confessione est vir scelere & infamia nobilissimus *Asinius Tenebrio. Oculos valde claros efficiens*, dicit. Nimirum ut quidam sycophantæ *indifferentissimum moralem* inter spectra reliqua prodeambulantem viderent, *Veltbemio* autem aliquot modii squamarum ex oculis deciderent. Denique quantumcunque dolorem suum dissimulet Beckmannus, arguunt tamen universa, quam ægerrime ipse pater prolis suæ ustulationem tulerit. Cætera quæ toto opere non sine tragica verborum atrocitate solita sibi eloquentia deblaterat, omnino a defensione aliena sunt. Cum enim Beckmannus diffiteri nequeat, auctorem Indicis infamiam commeritum esse: (nam alioquin cur tam impudenter negaret, ejus confessionem jure sibi impactam?) & vero illa argumenta, quibus se de eodem edito convictum novit, ab ipsomet hac scriptione adstructa sint, manifestum est, Beckmannum infamem & nebulonem manere, etiamsi nondum in pueritia ex tali scelere reatum contraxerit. Neque hoc titulo privabitur, si maxime ponamus Pufendorfium tota ætate sua aliqua in re lapsum fuisse. Ergo si citra pertinacem vesaniam Beckmanni foret, jam hæc causa nobis perorata erat: Placet tamen & aliena illa, quorum alteram partem facinora Beckmanni, alteram mendacia de Pufendorfio constituunt, paulo plenius excutere, saltem eum in finem, ne forte Beckmannus semel in vita sapuisse se putet, cui Holmiæ viventi ad morionem nihil, præter tintinnabula deerant.

Primo itaque ut a vitiis mundanis immunem se probet, (*mundana* vitia dicit in oppositione ad vitia cœlestia) amissa existimatione cum omnium bonorum applausu laudum suarum testimonia ab emendicatis quibusdam carminibus petit. Quasi vero ignotum foret, tanto meliorem esse Poetam, quo plura fingat. Et qualem *applausum* esse credimus, si quis ex una Academia in aliam abeat? Imo vero cui abeunti applaudunt commensales ideo duntaxat, quia abit, eo præsente non admodum gavisi fuerint, oportet. Sed & ipsa illa carmina indicio sunt Beckmannum jam tum in Academiis ludibrio fuisse habitum. Sane enim in Germanico *mutilate* saltem adducto hyperbolæ nimis quam evidentes sunt. In ode autem latina, quam Flaccus Marpurgensis enixus est, *Nicolaus Beckmannus* comparatur Sancto Ni-

Nicolao, quem Moscovitæ nautis patronum adsociant. *Ibis profundæ navita gloriæ Niclae!* Atqui dum bonus noster Nicolaus scelere ad gloriam navigat, non prohibente Sancto Nicolao, famæ & fortunarum naufragium fecit. In *Gallia* autem uti neminem usque adeo simplicem fuisse putamus, ut eidem Beckmanni eruditio probata sit, ita si maxime aliqui de *Medulla Justinianea*, quam vocat, benigne senserunt, id vero Beckmannum nihil juvat. Quippe medulla illa a Professore quodam Marpurgensi est cui eandem plagio subduxit Beckmannus. Imo alter Antecessorum Aurelianensium satis animadvertit, abs qua virtute id pecus commendari oportebat. *Cui sic Romani Juris fluit ore medulla*; id est qui tantis lacertis est, & simul juri Romano operam navans, in tam stolidum legulejum abiit, uti Beckmannus; *Olli Romanis viribus ossa vigent*, id est: ille non absimilis est rudi lanistæ & robusto cuipiam pugili Romano. Judicium porro, quod de labore illo in *Ephemeridibus* eruditorum legimus, in quodvis compendiolum juris quadrat. Etsi satis stulte Beckmannus, quod ita postmodum de opere suo loquitur quasi Rex Christianissimus intuitu illius judicii ultro & proprio motu bibliopolæ Parisiensi diploma aliquod obtulisset. Nam id saltem egit bibliopola, ut *inscio Beckmanno* id privilegium impetraret, eo facilius quod qui isti curæ Regia auctoritate præerant, animadverterent, periculum non esse, ne quis in hoc libro medullam Justiniani latere putet, pridem situ & putredine absumtam. Mirum vero, Beckmannum non gloriari, mandasse Regem, ut filio suo primogenito, quam primum præter lac & mollem cibum aliud quid digerere posset, singulis diebus eadem medulla jentaculi loco apponeretur. *Rebhanium* denique Argentoratensem qui noverit, non mirabitur ipsum Beckmanni objectionibus gavisum fuisse. Cujus rei fidem facere ignotis potest censura programmatis Argentoratensis *Boecleri*. Dein Beckmannus multis verbis titulum *Doctoris* jactat; quem sibi maxime digno collatum ait, postquam & examen *rigorosum* sustinuisset, & *magnam* de judiciis disputationem conscripsisset. Atqui ut ab ejusmodi sociis multis ex libris magnum volumen compileтur, nihil novi est, & Galli his examinibus non admodum rigorosi esse solent. Quin pueris notum est illud vulgatum: *Sumimus pecuniam, & mittimus asinum in patriam.* Cæterum hunc titulum nemo unquam *Beckmanno adimere* voluit, (etsi quid hactenus expectare debeat, infra audiet,) de quo neque *Diabolus* solicitus fuit. Et valde ridiculum est, quod scribit, carmina illa & testimonia poetica *miserrime livore corripere, angere, torquere*, imo *macerare & excruciare* Pufendorfium; per quem licebat Beckmanno eadem vel nundinarum tempore peculiari in theatro rusticis canere, adsumta in auxilium uxore, quæ plures spectatores allicere poterat, quam simia, aut cercopithecus. Sicut penes nullum literatum, cognito acumine Beckmanni *periculosa æmulatio* oriri potest. Nihilominus noster *Beckmannus* jam velut triumphans verbis Teutonicis pæana canit. Quod nulla alia de causa fecisse censendus est, quam quia cachinnum se provocaturum animadvertebat, si Latine loqueretur, cum ipse tragicum quid spirare vellet. Sane enim utut & Germanica sic satis faceta sunt, imprimis tamen quoties Latinis verbis paulo magis pathetice furit, nihil aliud quam risum movet. Præsertim si quis attendat ad epitheta illa sane in loco adhibita *male, impie, scelestè, pie, gloriose, laboriose*, verbi gratia. Ubi flagitium aliquod commissum mentitur, plerumque id *impie* commissum ait. Quemadmodum quicquid ipse boni fecit, *pie* videlicet. Quasi aliquis *pie & gloriose* malus aut *impie* bonus esse posset. Ut sic mediocriter adhuc profecerit Beckmannus in Schola Velthemii circa doctrinam de vocabulis quæ in se ac sua natura actum vel honestum vel turpem, exprimunt. Etsi pius ille mendax jam admittit *mendacium pium*, de quo non ita pridem disputatio ejus auspiciis prodiit, ab amico nobis missa. Quo & illæ Beckmanni blandissimæ preces spectant, ut epistolam Pufendorfii, priusquam de sua defensione judicium ferant *remotis omnibus corruptis affectibus pie perlegant* Germani. Ergo si *Pufendorfii* epistolam remotis omnibus corruptis adfectibus pie legere possumus, *Beckmanni* defensionem impie legamus oportet; quippe quæ illi opposita est. Denique ne lectoribus ignotum sit, quo fatorum ludibrio e Svecia in Germaniam venerit, illud quoque, *dum vitam suam deducit*

ducit in sui dispendium præteriri noluit, se professionem juris reliquisse *ob maximum pietatis & justitiæ in Svecia defectum*, *summumque luxum & latentem amorem Germaniæ ceu nativi solii.* Jam nemo mortalium de pietate Beckmanni dubitat. Addit, quod *Fuldæ* eminentissimum Cardinalem Badensem accesserit, ut *declaratus Consiliarius*, *postquam Regi Regnique Proceribus solenniter valedixisset*. Nimirum quia hodie in Germaniam consiliarii vocantur nebulones, bis terve injuriarum convicti, & illa solennis valedictio nocte concubia ideo fortasse facta est, ne ob discessum tanti viri juvenes pariter & senes nimia effusione lacrymarum oculos corrumperent. Quare autem hic nullum carmen recitat: quod viro tam celebri ad principem tam longinquum profecturo & solenniter valedicenti omnino a clientibus offerri par erat? Sed nimirum eadem absurditas est, qua anno 1671. ante hos furores in Pufendorfium, cum ob turbas & scelera quædam salario privaretur, persuadere nobis volebat, se *Professorem honorarium* esse factum. Etsi lippis & tonsoribus tum notum erat, Illustrissimos Regni proceres id egisse, ut dæmonem hunc per jejunium eicerent. Quod genus multa alia commemorare possemus, si quidem hominis fatuitas finem aliquem ac modum haberet. Illud tamen ingenuum in Beckmanno, quod fatetur, se non esse *Tulliana puritate puriorem*. Cujus sane rei vel in hac desensione luculentissima aliquot exempla occurrunt. Quo magis miramur, absurdum istud ingenium deinde non erubescere gloriatione ista: *ipsas leges doctrinam suam juris ob linguæ latinæ puritatem & elegantiam rarissimam venerari & adorare*. Quod si *Dietherrus* ita serio sensit, forrasse eadem Venus in utriusque labris sessitat. Quanquam potius est, ut dicamus, Poetam simulasse Dietherrum, ut citra ruborem mentiretur. Quin illud vaticinium, quo elegiam suam finit, *Indici novitatum* etiam præfigere poterat, a carnifice in rogum conjecto. *Flammam perpetuam mox dabit iste liber*. In verbis autem carmini subscriptis profitetur *se purpuræ tanti auctoris pannum suum adsuere voluisse*, *& rogatum debuisse*, *ut id opus tanto magis niteret* (fulgore panni adsuti) *& in Aula Cæsarea imprimis explendescerct*. Utique sane operi Beckmanniano a Dietherro nonnihil splendoris mutuo sumendum erat minimum ob dedicationem stolidissimam; cujus revera hic sensus est: Sacram Cæsaream Majestatem isthuic bello contra Regem Christianissimum se immiscuisse, ut defenderet Corpus Juris. Quanquam alias Phœbus Goerlicensis, cujus facula *resplendescens* nuper in æthere se stitit, plus radiorum in Beckmanni lucubrationes proiicere poterat. De Epigrammate autem illo, quod Icon Beckmanni præfert, moriar, ni idem a Bekmanno confictum est. Minutiora persequi supervacuum fuerit. Sane enim, ut demus, Beckmannum ex honestis parentibus natum aliquantisper in Academiis vixisse, dedisse se præterea peregrinationi seu diversationi potius, Doctorem etiam fuisse creatum, tum panegyricos quosdam eidem dictos extare, denique scriptis editis professioni Juris meritissimo admotum esse; tamen per hæc omnia, velut supra diximus, Beckmannus a scelere postea commisso nequaquam excusabitur. Et cui ignotum est, quomodo paucis ab hinc annis in vicina nobis reipublicæ Jureconsultus eruditione & meritis suis Beckmanno infinitis partibus major Satanæ suggestionibus seductus eodem crimine se alligaverit. Abs quo septuagenario licet, & cujus canities ipsis judicibus miserationem incutere poterat, magistratus supplicium quod Beckmannus jam meretur, sumpsit. Ut omnino ridendi sint; qui Doctorem juris cuiquam tam enormem fecisse injuriam credere nequeunt.

Videamus igitur quæ Sycophanta iterum de Pufendorfio mentiri voluerit; de quibus in universum difficile est pronunciare, malitia an stultitia in iisdem prævaleat. Cujus nomini quod tam solicite titulum *Magistri* apponit, ideo potissimum factum videtur, ut Pufendorfius vicissim nebulonem Doctorem vocet. Alioquin eadem auctoritate Magistri creantur, qua Doctores. Sed non moris amplius est Doctores vocare nebulones a carnifice mactandos. *Entia* autem *moralia*, quæ bestia toties *bestialia* vocat, ne quis ignoret, alias dicuntur res morales. Et videtur ista appellatio manere posse, non obstante Commentario Velthemiano ad Grotium, quandiu res & ens synonyma erunt. Neque metuendum est, ne Pufendorfius *eadem in lucem prolatura*, ut Solecista loqui-

quitur, *defendere* non possit. Cæterum primo omnium tristissimus noster *Porcius* *risum* Pufendorfii notat; quem eundem tamen in fine carminis sui *tygride sæveriorem* facit. Verba suo cum flore adscribemus: *Pufendorfius cachinnari ac ridere artificiose practicatur*. Cur non potius *practicat*? Aut quodnam est illud *artificium ridendi*? Cujus plenariam descriptionem fortasse a Beckmanno nobis polliceri possumus, quippe qui tot annis stultitiam suam Holmiæ rideri vidit. Sed num ridere & hilari animo esse crimen est? Pergit accusator, quod *loca biblica*, *canonica & juridica in pravum sensum detorqueat*. De locis Biblicis more suo mentitur Beckmannus. Illud vero nequaquam est canones in malum sensum detorquere, si quis Beckmannum alioqnin scripturientem roget, ut ad titulum decretalium de *impotentia coeundi* commentariolum edat. Longe denique a rabularum malitia abest, aliquid ex jure civili ad ridiculum faciendum in loco adferre, & ut alterum levi joco adspergere possis, Jureconsultos *anserum instar idem semper canere*, verum est de Jureconsultis Beckmanni geminis germanis. De universo ordine idem affirmare nunquam cuiquam in mentem venit. *Ebrietatem* scripta Pufendorfii satis refutant; quæ cerebrum hominis vinosi non redolent. Cæterum si qui Norimbergæ stultitiæ Beckmannianæ documentum capere velint, apponant homini cantharum vini, & comœdiam videbunt. Quid vero dicemus de illa exprobratione Beckmanni? Nec *exercitia corporis nobiliora didicisti*, *nec peregrinasti*. (Hic sine dubio *leges virgines* in genua procumbent, & adurabunt.) Quasi necessum sit Professorem saltationes Polonicas nosse, aut a lanista circumforaneo vapulare. Nam Beckmannus olim usque adeo non *gloriose* digladiationibus *tempus tribuit*, ut potius cum Londini Professor specimen professtuum in publico edere vellet, plagis in cornua acceptis mire intra testam se contraxerit. Verba interim hunc flosculum proxime sequentia indicant, penes Beckmannum ejusdem turpitudinis vitia esse, *inter libros & inter scorta sedere*. Nam hæc ille conjungit. De *Aristotele* aliquid addere nihil attinet; cujus Melaphysicam dum ipse impugnat, impetum in sociorum cohortes: & præcipue dextram Velthemii alam facit. Equidem olim credebamus, Beckmannum nunquam pictum, quod dicitur, Philosophum vidisse; nimirum ob *morosas Themidis Camænas*, ut ipsius encomiasta loquitur. Et nuper adhuc in frontispicio operis sui imberbis, terribili saltem cum machæra sculpi voluit, videlicet in recordationem plagarum, quas pugil circumforaneus eidem inflixit, & ut Pufendorfius solo adspectu exanimatus duellum recusare pergeret, in quod illum peculiari epistola Hamburgum vocabat. Nunc derepente peripateticus nobis prodit, pallio & barba ornatus, quali vix Cratippum fuisse putamus. Felicem hoc ipso Aristotelem, qui Politicæ suæ patronum nactus sit, cujus non calamum modo, sed & gladium latissimo e corio pendentem metuere oporteat. Etsi frustra hic ad pugnam se componit loricatus noster Beckmannus: cum Pufendorfius nunquam modum accidens esse negaverit. Quantum porro piaculum esse credimus, quod Pufendorfius de uxore *Beckmanni* talia scripserat, quæ pueris in Svecia notissima sunt. Et sane uti mulierculam illam revera *in sui solatium duxit*. Noster; itaquæcunque de ipsius forma, probitate ac divitiis somniat, itidem *in sui solatium* scripsisse videtur. Nam ipse quidem rarissime Junone sua vel tantillum sibi favente utitur; quæ si commotior est, etiam si nulla Beckmanni culpa fiat, auctoris conviciis in eundem detonare solet. Nisi forte postquam columna illa Romanæ Ecclesiæ inter crassos & bene vasatos monachos versatur, uxorem paulo minus molestam sentit; quæ sane per modestiam tam facilis est, *ut omnes cujuscunque conditionis eam non satis laudare possint*, Beckmanno videlicet præsente. Quod autem ipsæ ejusdem verba Germanica, quæ dolore animi commotam protrudisse ait, satis equidem emphatica, & quibus uti inter piscatores eductam decet, defensioni suæ inservit Beckmannus, ideo factum est, ut licentiam ab illa impetraret pecuniam perdendi. Scilicet quia *Commentarius ad prima fundamenta* a nemine emitur, in quem ipse tamen universam dotem & præterea non modicum æris alieni prodegit, eoque Beckmanno de libris edendis ne verbulum mutire licet, hic quidem eo prætextu usus est, opusculum scriptum esse causa illius, non sua. Quod ne fru-

ſtra caneret, adſpergenda utique quædam Germanica erant, etiam quæ mulieri ſuo more fabulanti exciderant, ut opere impreſſo inveniret ipſa aliquid, in quo phraſin ſuam agnoſceret. Cæterum ne uxoris cauſa Beckmanno ullus mortalium invideat, metuere non debet; quæ jam vetula propemodum non facile cujuſquam *ſpiritum excruciare* poteſt, ut cum Tullio noſtro Heidenſi loquar. Poſt frigidiſſime peroratam cauſam uxoris, etiam crimen læſarum Majeſtatum Puſendorfio impactum it Beckmannus: *Propoſitum Puſendorfio eſſe denigrare non modo Schvvartzium* (qui jam antea quovis corvo nigrior eſt) *ſed & maximæ venerationis viros in Germania, ut Reverendiſſimum* (addendum erat: *& ſereniſſimum*) *Dominum Superintendentem Garlebienſem, celeberrimum Velthemium Jenenſem, & illuſtrem* (ohe jam ſatis eſt, ohe Niclae!) *Scherzerum Lipſienſem, contra novum atheiſmum fortiter inſurgentes.* Sed nimirum de Scherzero geſtiunt jam eruditi iſtud novi generis prælium Lipſienſe videre, noſque pridem ſerio optavimus, tandem aliquando copioſas ſuas educat, quarum fiducia Puſendorfio tam inanem movere litem non erubuit. Sane enim Sacra Regia Majeſtas Sveciæ nunquam per literas a Sereniſſimo Electore Saxoniæ petiit, *ne cui Theologorum ſuorum permitteret facultatem ſcribendi & ratiocinandi contra Puſendorfii principia*; quod Beckmannus comminiſcitur; cui dolet, neminem Theologorum Electoralium ſe præcentore clamorem tollere. Equidem id ſæpenumero e republica eſt, ſacerdotibus *facultatem ſcribendi* non permittere. Ut tamen iidem prohibeantur *facultate ratiocinandi*, hoc quidem tempore ſupervacuum videtur, quo plerique Sacerdotes uſu rationis citra omnem prohibitionem religioſiſſime ſe abſtinent. Velthemii autem cavillationibus non habet Beckmannus, cur exultet; qui famæ jejunio bona fide gloriam in ſcelere quærit, novus videlicet hoc ſeculo *Campeſter*, mire cognominis Dominicani, Eraſmum adorti, impudentiam nobis referens. Cæterum quæ elogia Velthemium merere putamus, qui non erubuit e libello famoſo, ab Alaſtore quibuſdam Academiis oblato, ſpurciſſimo, & quo fœdior ne ab ipſo quidem mendaciorum patre conſarcinari poterat, obſcœniſſima quæque in indoctum illud, & pluſquam barbarum opus ſuum transferre, quod introductionem ad Grotium vocat? Nam illa quidem civilitas nihil ſublevat Puſendorfium, quod memorato in loco, cum libri mentionem faciat, nomen ipſius reticuit. Reliquæ autem ſycophantiæ ingenium produnt ſtupidum, agreſte, malitioſum, & quali omnino opus erat reducendæ barbariei, quæ ab exteris *im* pulſa, quemadmodum in vorticibus Carteſii materia primi elementi corpora alia ad centrum ſuum; ita quicquid ipſa difficillum nugarum habet, verſus meditullium Germaniæ premit. Et ne lectoribus ignotum ſit, quæ demum in Puſendorfio deſideret Velthemius, paucis monere juvat, cauſam tam effrenati furoris revera non aliam eſſe, quam quod Puſendorfius Scholaſticorum floſculos & Moraliſtarum ſomnia rejicit; quos utroſque tamen a Grotio magnopere laudari ait. Eoque quemadmodum metuit Velthemius, ne ſe *ſenem* decrepitum *de ponte* aſinorum aliquia *dejiciat*; (*videatur Diſputatio poſterior de actibus per ſe honeſtis* §. 18.) ita *Thomam*, magna Puſendorfii invidia, ſolicite *Principem Moraliſtarum* vocat, præſertim ſicubi lectori *Metaphyſicorum Patres* Conſcriptos ingerit; & inter illos neſcio quem *de S. Porciano* ne non credamus, ipſum *magis verſatum eſſe in ſtudio Metaphyſices, quam ranas virides in nucibus arboribus.* (*add. Introduct. ad Grotium Part. I.*) Ubi quidem de Grotio fatemur, depromſiſſe ipſum nonnulla e Scholaſticis; quædam etiam Moraliſtis non peſſime animadverſa eſſe concedimus. Sed Grotii ingenium profecto Velthemius non habet, ut ſcorias in aurum convertere poſſit, qui contra diſciplinam iſtam his ſordibus iterum coinquinat, quibus tot vigiliis a Grotio purgata eſt. Et cur non Ennium juventuti commendamus, equo itidem Maronem aurum collegiſſe conſtat? *De actibus per ſe honeſtis* aliquid addere nihil opus eſt; circa quos Puſendorfius illud revera docet; Jus naturæ, quo genus humanum utitur, a Deo optimo maximo originem trahere. Nam quod Velthemius ſophiſticatur, moralitatem in actionibus hominis ſaltem *in puncto rationis* divinam voluntatem antecedere nemini perſuadebitur, cui quidem paulo plus, quam punctum rationis ſit. *Peccatum* autem *tranſgreſſionem legis eſſe, ut eſt offenſa Dei, non ut*

eſt

est malum morale, ultimum in barbarie videtur. Primarius interim elenchus huc redit. Scripserat Pufendorfius, Deum legem naturæ mutare non posse, non propter vocabulum *per se*, sed ob necessitatem hypotheticam. Cum enim lex naturæ arctissimam cum natura humana congruentiam habeat, posito Deum velle, ut homo sit homo, quod utique vult, & semper volet, homini contrariam huic legem naturæ ferre nequit. Si enim IS ad contraria officia fuisset adstrictus, non sociale animal, sed alia feri & horridi species animantis fuisset producta. Hic fingit Velthemius, Pufendorfium respondisse: *Hominem dupliciter spectari*, 1. *quatenus Deus eum condiderit animal rationale & sociale*, 2. *quatenus Deus eum condere potuisset animal & horridum & ferum*. Cum res ipsa loquatur, Pufendorfium hoc dicere, hominem, si ad contraria officia adstringeretur, eoque animal horridum & ferum esset, hominem non fore. Quod ex conditionali hac propositione colligere licet, creari potuisse hominem animal horridum & ferum, nimirum eodem Scotista ratiocinante dari potuerunt asini alati, qui nobis Velthemium ad sidera ferant. Quippe id tritum Scholasticis exemplum est: SI Asinus volat, IS habet pennas; ut doceant, orationem subjunctivam consistere, etiamsi neutra pars in se vera sit, aut esse possit. Imo vero nova hac Velthemii dialectica admissa, abesse non potest, quin ipsa etiam scriptura sacra somniatam Velthemio sententiam foveat. Sane enim in illo Apostoli, Rom. IX. 20. *Num interrogat* plasma (verbi gratia, homo) *factorem suum, cur me facis tale*? (verbi gratia, rationalem ac socialem, & non potius animal horridum & ferum?) particula ME prorsus eidem calumniæ patet, qua ob voculam IS, Velthemius se jactat. Terminum autem, *Necessitas hypothetica*, cavillari, puerile est; cum eodem res redeat, necessitatem absolutam an hypotheticam certos gradus habere dicas. Sed nimirum quia animadvertimus rem in se manifestissimam sycophantam per malitiam capere nolle, (quanquam citra omnem adfectationem stuporis sat stolidus est,) siquidem Velthemius ab ejulatu & clamoribus suis non desistet, omnino e disputationibus & ejusdem nobili illa introductione ad Grotium extantiores flosculos peculiari opere æternitati consecrabimus, quod certum est, parum concessurum fore Epistolis obscurorum virorum, aut Frischlini Prisciano vapulanti. Nam ubi ratio ejuratur, & alia remedia consumta sunt, nihil aliud, quam satyra superest. Quæ hic quidem non illud modo efficiet, ut Velthemius velut in speculo sibi ostensus ruditate sua paululum erubescere incipiat, sed & eadem opera antiquæ barbariei genium deformabimus; quæ jam mirum in modum certis hominibus placere cœpit, postquam non pauci papalium tenebrarum memoriam perdiderunt, & juventuti ignotum est, quem Velthemius, & alii ex iisdem hortis philosophi lactent, communem naturæ sensum amittere posse. Eo lepidiores autem nobis in his nugis futuri videmur, quo majori tristitia prolatæ sunt, etsi inter veneres ac delicias istas non omnino nihil scurrilium jocorum emineat. Neque vero metuendum est, *ne verba Velthemio invertamus, quemadmod. felis invertit ollas quæ invito coquo carnes eripit, ut pisciculos minutos eripit, magnus accipiter, devoratque*: qua lepidissima similitudine ipse utitur in *Æthioscopia practica* §.6.*circa fin.* Nam ut barbarismi non solum in forma, sed & in materia adscribantur, curabitur; additis & portentis aliis, quorum si lectoribus gustum aliquem hic dare vellemus, ultro faterentur, barbariem terras relicturam in operibus illis extrema sui vestigia posuisse. Denique *Pontifex Garlebiensis*, somnium hominis, vix pilum viri boni habere videtur. Quod si Sua Sanctitas deinceps more suo delirare, ac brutis fulminibus sævire perget, peculiarem quendam modum videbit accipiendi linphatos sacerdotes, liberum hominum genus, quod nullis omnino legibus parere novit. Et ejurata religione Lutherana Beckmannus spe sua omnino frustra est. Sane enim quemadmodum Pontificii nequaquam Theologis nostris ex animo favent, nisi qua horum aliqui communem barbariei causam juvant: ita non temere Vigil frontem ac linguam Beckmanno locabit, qui nullum allegare meritum potest, quam quod ipse patronus defensione sua Gelenium gravet. Sed ad Beckmannum revertimur. De *atheismo* impudentissimum est mendacium. Ni tamen illa *communis sacerdotum accusatio* attenditur; de qua paulo post videbimus.

bimus. Si pietatem stoliditate meriti debemus, & illico Sesquiatheus est, qui Monachorum deliria in dubium vocat, nimirum Beckmannus magnum Ecclesiæ Christianæ fulcrum erit. Quod si ab atheismo parum absunt, qui quamvis religionem ejusdem valoris esse, ac pretii putant, tum vero certi homines meritissimo hic accusantur, quippe queis nemo propendenti in syncretismum seculo majus scandalum, & plausibiliorem prætextum affert. Scilicet infirmi illi & in religione nostra non omnino inconcussi, si vident, quantis strophis ac cavillationibus unus alterve theologus viro optimo, & qui ejusdem cum ipso religionis est, crassissimos errores impactum eat, quantaque pertinacia, de injuria evidentissime convictus, malitiæ suæ progressum juvet, quid fieri hi dicent de illis, qui extra ecclesiam nostram sunt? Num quisquam ipsis persuadere poterit, talem theologum in adversariorum scriptis bona fide versari, qui in Lutherum palam injurius est? Sane sunt non pauci, qui hac ipsa quorundam pertinacia moti, quidquid vulgo de sententiis adversariorum Theologi memorant, in dubium vocant; quod nunquam horum similes defuerint, quædam etiam dogmata adeo deliria videantur, ut impossibile sit, eadem a quoquam defensa fuisse. Quale monstrum hodie revera est *Indifferentismus moralis*, ingeniosissimum illud figmentum calumniatorum, quem demiror, si Logici inter entia rationis deinceps non referent, quæ nec sunt, nec esse possunt. Nam æque contrarium sibi ipsi sensum habet, *Indifferentismus moralis*, atque si dicas, homo irrationalis, vel asinus alatus. Quippe morale est bonum vel malum, id est, lege præceptum vel vetitum esse. Jam qui cohæreat, ut quod indifferens, id est, neque bonum neque malum est: sit simul morale, id est, vel bonum vel malum? Et pessime profecto de ingeniis hominum sentit, quisquis etiam sit, si credit, ulli mortalium persuaderi posse, viro tam erudito, rem usque adeo & palam absurdam somniare in mentem venisse. Quin jam ita clare ostendit Pufendorfius, se nihil aliud dixisse, quam motum physicum, materiale actionis humanæ, ad quod Deus, tanquam conservator Naturæ, concurrit, esse actum in se indifferentem, ut nemini dubium superesse possit. Nam quod Beckmannus ait: *Quærere lubet, salva venia, domine vulpes, in quo foro jam versaris, num in civili vel physico?* asini vox est, nescio ex quo Aesopi apologo desumta. Quasi qui monet, quod physicum in actione humana est, esse rem indifferentem, materiam moralem tractare non posset. Par priori mendacium est, Pufendorfium *religionem pro freno tantum populi & fructuoso politicorum figmento habere*. Quam absurdissimam calumniam toties a Beckmanno eructari posse, eo minus miramur, quod ipse eodem loco indistincte in omnes principes injurius est, dum ita docere Pufendorfium in *gratiam principum* ait; quos utique tali impietate delectari oportet. Usque adeo nebuloni nihil frontis ac pudoris restat. Nisi forte alia ratione orbi literato suam in Politicis peritiam ostendere nequibat, & quantum in lectione *Machiavelli* aut *Platonis* profecisset. Quemadmodum in nupero libello famoso, ut Historicum se probaret, *Caligulam* inter Christianorum persecutores retulit. Quanquam id nomen ea potius occasione Beckmanno excidisse videtur, quod tum forte fortuna laceras suas caligas consuebat, irata Junone sua, quam illo tempore exul præ miseria compressu lenire, vel ut Beckmanniana phrasi utar, *physice examinare* non poterat. *Schwartzium* interim initio istarum turbatum tragico Oreste dementiorem fuisse, satis confirmatur per id, quod Beckmannus de illius disputatione inaugurali nobis pandit. Sed illud omnino falsum, quod ait; Pufendorfius *in illo actu personatum se sistitit*. Ita enim loquitur Idiota, cui ne prima quidem literarum elementa insunt. De *Monzambano* nihil hic addimus, qui multum supra Beckmanni captum est. *Hobbesii* autem principia Pufendorfium probare, qui hactenus collatis signis cum eodem bellum gerit? Verba *Nevii* verissima sunt, quibus Pufendorfius nihil contrarium docet. Sed nimirum illa huc transcribenda erant, ut vel inde colligeremus, Beckmannum & Indicis Novitatum, & alterius libelli famosi auctorem esse; quippe quæ illic etiam non sine legentium risu recitat, *Concionibus sacris* Pufendorfius revera nunquam *sub specie Christiani* interest; sat frequenter autem ut verum Christianum decet. Illud quoque glossema peringeniosum est: *Quis me prohibebat*, inquit Pufendorfius, *tan-*

tisper

tisper in alio templo concionem audire? Addit Afinus: *per ens scilicet rationis. Domino M. Ernesto* ita deinceps noster Beckmannus: *Alter sacerdos, qui est M. Johannes Ernestus æque vehemens erat in atheismo publice e suggestu reprehendendo; sed eum perstringere non audet, ne sic ipse ex communi sacerdotum accusatione innuat ac prodat atheismum suum.* Ergo qui atheismum publice perstringere audent, ex communi sacerdotum accusatione innuunt ac produnt atheismum suum. Et sic cordatissimi e nostratibus Theologi Spizelius & VVeberus atheum non mediocriter redolent. *Sacerdotes*, non omnes quidem, sed tamen *non paucos togis suis incredibillem tegere nequitiam* etiam Lutherus confirmat. Qui & illud præterea addit, sibi videri ex nullo hominum genere plures in tartara detrusum iri, quam ex sacerdotibus. Quibus magnopere *exosos fieri* qui illorum vitia taxant, citra flumen illud eloquentiæ Beckmannianæ facile credimus. *Polygamia* nuspiam a Pufendorfio defensa est. Obscœna autem illa cognomina neminem nisi Beckmannum auctorem habere possunt; quem illud, opinor, ad vivum pungit, quod virtutes *Asinii Tenebrionis & Alastoris* vocabulo tam plene tamque concinne notatas videt. Quibus appellationibus non amplius cohonestabitur, quam primum reperta nobis vocabula erunt, quæ significantius nebulonem omni modo deterrimum juxta & stolidissimum exprimant. Sed *Scherzerum* quidem Pufendorfius haud quicquam *Dictatorem Lipsiensem* facit: quin potius negat, eum Lipsiæ usque adeo Dictatorem agere, ut cæteri in ipsius gratiam prostituere se velint. Quo alio etiam, quam *Pontificis* nomine veniat sacerdos, qui, ut Vigil Garlebiensis, universæ Ecclesiæ curam sibi vindicat, & tam curiose, quid in aliena republica geratur, exquirit; adscito inter purpuratos suos Asinio Tenebrione, Sedis Garleæ per Germaniam legato a latere. *Velthemius* interim omnino Beckmanni sectarius est. Et sane ni inter genios illustris hujus nonnihil arcanæ cognationis intercedit, in amborum tamen genesi mire sidera consensisse oportet, ut Velthemius Beckmanni causa malum sibi accersat. Neque enim prior lacessitus a Pufendorfio est: qui adeo stridore non delectatur, ut crabrones citius irritet, quam cicadam, quod Græci dicunt, ala corripiat: Cæterum dum *maculam* esse fatetur Beckmannus, si quem ejus sectatorem dicas, nimirum nebulonem se agnoscit, qui sectatoribus suis ad nequitiam præeat. Nam alioquin viri boni sectatorem vocari, macula non est. Attexit quoque Beckmannus par historiarum, quæ similes sunt illi, quam in posteriori libello famoso magna legentium miseratione referebat, de pugna duorum Studiosorum prope Erfurtum, & revera, ut ipse loquitur, *omnem humanam rationem superantes*. Ubi miramur, nebulonem non animadvertere, dum omnium, quæ nominari possunt, criminum Pufendorfinm insimulat, & singula fabulis plusquam anilibus probatum it, se mendaciis suis, quod alioquin habere poterant, pondus detrahere, ut nihil omnino hæreat. Et eadem impudentia dicere licebat Beckmanno, Pufendorfium patrem aut matrem occidisse. Quam illud vero præter decorum, quod rei tam atrocis causas nullas, aut nullum prorsus specimen habentes affert. Equidem de *Cassetio* illo nemo mortalium unquam verbum audivit. Sed quantum ad periculum *ancillæ*, absque dubio ita secum cogitavit Beckmannus: Si ego ab uxore mea propter acum amissam vapulo, non absurdum erit mentiri, Pufendorfium *ancillam suam ob fractam in culina ollam cultro occidere voluisse.* Fabula non paulo lepidior, quam Aulularia Plautina. De *Apologia* Pufendorfii sane credimus, si qui sycophantæ eandem *cum mentis stupore & conscientiæ læsione perlegerunt*, quemadmodum Beckmannus, eos non nimium gavisos fuisse. Prudenter tamen illi, *qui emptam Vulcano obtulerunt, ne in liberorum manus incideret*; eoque nepotes avorum suorum stultitiam ridere possent. Etsi quod illic nigri salis adspersum est, ad solum Beckmannum ejusque præcentorem Schvvartzium, & clientem Gesenium pertinet. Nam tunc quidem *magna illa & excellentia ingenia* nondum observationes suas in vulgus sparserant. Frigidæ adhortationes Beckmanni Sacram Regiam Majestatem Daniæ non facile permotam dabunt, ut civem suum propter amicitiam cum Pufendorfio velut perduellem tractet; in quam injurius est nebulo, dum eandem Reges Principesque conviciis infestanti sibi ullo modo auxilio futuram credit. Adsimilat se ad extre-

mum

mum *generosæ aquilæ* Beckmannus; quam non quidem bicipitem; sed longipedem sectatores Asinii Tenebrionis brevi inter insignia sua recipient; & denique tragœdiæ catastrophen imponit, lepidam profecto, & qualem omnino a Beckmanno confingi decebat. Ubi dum facetiis lascivire cœpit, nondum fortasse vini poculum hauserat; adeo frigent illi joci, quos ipse tamen sine dubio falsissimos, & mire præterea acutos credit. Sed nimirum, si literam amplius a Beckmanno videbimus, ejus sane martyrium æri insculpetur, quantumcunque sumptuum impendere oporteat. Hoc minus autem artificis manus aberrabit, quod Beckmannus suam ipse imaginem orbi exhibuit, & facile cogitari potest, quis sit status, gladium tenere hunc asinum tantum. Repræsentabitur enim congressus cum lanista & sacrificium Beckmanni, ubi nigram illam victimam absque sale & thure masculo Diis inferis per carnificem obtulit. De Pufendorfio interim non est periculum, ne Beckmannus ab eodem aliquod responsum ferat; cui non vacat, hominis perjuri atque intestabilis absurde fatuitatis mendacia discentere. Sed illi amici Pufendorfii per *Germaniam*, quod toties *scabiosos* vocat morticinus, cui anima fœtet, ita Beckmanno caput scabent, ut non facile similem tractationem amplius desideraturus sit. Et quia carminibus tantopere delectatur Beckmannus, scito, esse in Germania juvenem festivissimi ingenii, quem non pigebit, cothurnum sibi aptare, ut versu Heroico stultitiam & prælia Beckmanni canat; exemplo Homeri, cui mures etiam ac ranæ hoc genere carminis celebratæ sunt. En initium illius novæ Iliados;

Arma virumque cano, Svecis qui pauper ab oris,
Carnificem fugiens, & justam Regis ob iram
Teutoniam venit, multum vexatus in aula
Virginibus, quandoque jocos uxore juvante.
Musa mihi causas memora, quo turbine mentis,
Quidquid dolent Garlæa caprum jam mulgeat, aut quid
Ullius ad cantum juvenem clamare cicadam
Impulerit. Tantosne fovet Germanica stultos?

Utque uxor etiam Beckmanni maritum suum recitatione carminum de vesania monere possit, qua super alioquin in Senatulo frequentissime quæritur, alius iterum versibus Teutonicis stultitiæ Beckmannianæ encomium ludet: adjectis sub finem & literis reversalibus telonæ datis, & comminatione illa Beckmanni, se *Pufendorfium mediate & immediate aggressurum, etiam cum dispendio salutis æternæ*, prout in Protocollo Consistorii legitur; de qua nunc quidem mendax confiteri non vult. Simul & ex archivo Academiæ describi curabimus, quæ olim inter ipsum & Venerabilem Virum *Dominum D. Bernhardum Oelreich, Superintendentem Bremensem*, tum Academiæ Carolinæ Procancellarium gesta sunt; cui itidem, orta ex levissimis causis rixa furti crimen objiciebat nebulo; ne quis Beckmannum hac saltem in controversia furere putet. Quæ omnia ex actis & documentis publicis desumpta, & quorum singula jurejurando bonorum virorum, si opus sit, confirmari possunt, plus utique fidei invenient, quam universus mendaciorum apparatus Beckmanni, quem retulisse est refutasse. De cætero utut nullum pro malitia sua *præmium* expectet Beckmannus, sed *gratis* etiam furere velit, quam primum tamen per hos bellorum tumultus licebit, inveniet profecto viam aliquam & modum Sacra Regia Majestas Sveciæ, gravioribus jam curis distracta, animadvertendi in nebulonem e carcere profugum, qui pro insigni clementia gratiaque tam fœdis in Eandem conviciis ludit. Saltem Regia Majestas Galliæ, atrocissime & ipsa attacta, non facile a sua Eminentia Cardinali Badensi repulsam feret; cujus non minus quam aliorum per Europam Principum interest, mutuo Beckmannos non foveri, qui scriptis publicis omni ludibriorum genere refertis in Regum Principumve capita dæseviant. Qui idem Rex Christianissimus a Sacra Regia Majestate Sveciæ de Beckmanni sceleribus certior, Academiæ illi, abs qua Beckmanno Doctoris titulus collatus est, non frustra mandabit, ut ademto Doctoris elogio Beckmannum publico programmate infamem renuncient; & nomen ipsius carnifex Aurelianensis frequenti hominum concursu so-

ſolenniſſime in patibulum efferat. Sed jam horas aliquot perdidimus in nugis Beckmanni, quæ id tamen peculiare habent, quod æqualem ad fletum & ad riſum efficaciam obtineant. Qui ſi deliramentis ſuis denuo in publicum provolabit, quanquam nihil frontis ac pudoris homini ſupereſt, acuemus tamen ſtylum, quæque hic tacuimus humanitate quadam, & quia ſcelus omnino ad ſuſpendium adigere religio erat, non una ſcriptione deinceps effabimur, quouſque publica Nemeſis de cadavere hoc ſupplicium ſumet.

Tu interim, Optime PUFENDORFI, ut aliarum vellicationum & hujus potiſſimum injuriæ ſenſum fallas, animi tui magnitudine efficitur. Quæ vel ideo concidere nequit, quod ingens Tibi ſolatium recte factorum memoria præſtat, & eodem fato uſos eſſe noſti, quos itidem de ſtudiis in lucem adſerendis cogitatio exercuit. Noſter vero hic dolor, quod cum ſeculum plura tibi & majora debere poſſet, viles animæ & ſordida quædam ingenia meditationes tuas morantur, quæ aliqua ſui parte literis proditæ pridem nos in admirationem rariſſimæ eruditionis tuæ rapiunt. E quibus, quicquid malevolorum ignaviam urit, manſurum eſt in animis hominum, & virtus tua invidiam ſupergreſſa olim inter exempla erit; ut quæ decus & perennem ex ſeipſa gloriam habet.

JOHAN-

JOHANNIS ROLLETI,
PALATINI,
SCARENSCHMIDUS
VAPULANS.
IN
MONSTRUM LIBELLI
CAROLI SCARSCHMIDI,
JURIUM STUDIOSI VETERANI,
EPIGRAMMA.

Juppiter indomitos ut vidit quærere prolem
Centauros, homines, horreo, quadrupedes.
Restitit, & nutu totum tremefecit Olympum,
Divisosque mares fulmine membra dedit.
Juno vicem miserata rogat, num perdere vellet,
Quæ se cunque suo sanguine multiplicent?
Ille negat, pariterque Deæ, postquam ira quievit,
Infusus gremio talia dicta refert:
Nulla mihi terram monstris opplere libido est,
Nulla giganteo scommata ab ore pati.
Nec ego semihominem Cacum generasse probabam,
Cujus erat monstri Mulciber ipse pater.
Qui quoties Siculos jubet efformare cyclopes,
Aut majora Jovi tela trisulca facit.
Monstra etiam quoties iterato effingere tentat,
Frustra equidem Superis sic placuisse cupit.
Nam si terrigenas monstris terrere necesse est,
Aut si Cœlicolæ cernere monstra velint:
Luridus effosso jam pridem lumine cyclops
Sat mihi Scarschmidus cudere monstra potest.

H. a M.

EQUES LIVONUS.

JOHAN-

JOHANNIS ROLLETI SCARENSCHMIDUS VAPULANS.

QUOTIES ingenia nostri temporis cum veterum torpore, & diffusa olim per Europam barbarie comparamus, illud se nobis offert admiratione dignissimum, quod qui post reductam bonarum literarum lucem in antiquam barbariem relabuntur, multo, quam illi simplicius, & majori fere cum stultitia ineptiant. Nam uti superioribus seculis cultus politiorum literarum tantum non penitus ignorabatur, ita ab illis, qui sua sibi barbarie placebant, ea tum persuasio aberat, qua horum temporum nugatores cum maxime impelli arbitramur, ut nobis lascivorum asinorum coram orbe literato spectaculum exhibeant. Quibus merita, eruditio, dignitas, adeo non attenduntur, ut vel imprimis calcibus petere, & morsibus proscindere instituant, quorum virtutes seculo in exemplum patent; præsertim quando ipsi alia ratione inclarescere non possunt, & facinora sua, fœda licet, a quibusdam utroque pollice laudari sciunt. Et tale animal jam (ne longe abeamus) in Academia Lipsiensi publicis opinor sumptibus alitur, non tam ut peregrinantibus inter alia ejus urbis cimelia & admiranda ostendatur, quam ut prodigiosæ cujusdam stultitiæ semina spargat, ne forte juventus ultra Magistrorum aliquot dictata quid sapere incipiat. De *Scarenschmido* nobis sermo est, novo illo sidere inter cyclopes & fabros sandapilarum. Qui stolidissimus asinus diducto in immensum rictu primum tamen rudere duntaxat cœpit adversus Virum incomparabilem, Patronum nostrum: postquam autem leviter id propter vapulasset, nuper omnino dentibus sibi agendum ratus est, edita miserabili *Defensione Disquisitionis* suæ, in qua ne belluini quidem sensus vestigium conspicitur. Nunquam adeo fœdis, adeoque pudendis utimur exemplis, ut non pejora supersint. Sane Ipsi Beckmanno stoliditatis palmam ambiguam fecit, quem tamen omnium, qui unquam extitere, sycophantarum impudentiam supergressum fuisse, non citra causam credebamus. Cujus vesaniam quemadmodum nuper castigavimus, ita nunc huius quoque deliria excutere animus est: ut stultissimo adolescenti vanam scientiæ persuasionem de pulmonibus depellamus, simulque ostensum demus, quale portentum hoc cyclope Germania foveat. Quamquam ut Scarenschmidus meliorem deinceps mentem sumat, sperare non licet, quod pridem ipsi nihil mentis aut animi fuisse constat, & belluas in homines transformare ne Dii quidem videntur posse; saltem talis metamorphoseos exemplum in perpetuo Ovidii carmine non legitur. Sufficiet interim nobis effecisse, ut Vir Illustris SAMUEL PUFENDORFIUS, quantumcunque id dedecus naturæ Scarenschmidus insaniat, studiis suis libere vacare queat, neque in nugis convellendis bonas horas perdere cogatur, erudito qui orbi alia ratione prodesse cupit. Præsertim cum & Regia Majestas Sveciæ Viri cogitationes ab his controversiis avocasse videatur. Quæ non ita pridem, morte abrepto Loccenio, Consiliarii Ipsum & Historiographi sui munere dignata est. Quam operam aggressuri magnam inde spem concipimus, non omnino frustra fore conatus nostros, quod plerique Lipsiensium, & cordatiores quidem omnes, iam antea Scarenschmido primum inter stultos locum attribuunt; ut qui exemplo Phanaticorum hominum tota die lectulo adfixus nescio quas inspirationes captet, & postquam recitatione tristium nugarum non sine lecrearu universo orbi per horulam leges dictaverit, affectato gressu Hispanico ad cænaculum moveat. Sicut & illud de ferocúlo hoc referri solet, cum Generosissimi Baronis, cui

cui præfectus fuerat, studia moderari non potuisset, eoque VVirteberga Lipsiam, comitanre gloria rei bene gestæ, reverteret, prælectione Institutionum Juris victum quæsiturus, Ipsum illico commensalibus suis de προεδρίας jure litem movisse; imo clarissimum hospitem suum, in hanc conditionem adigere voluisse, ne quem priorem præ se locum occupare pateretur. Ut actum pene agere videri possimus, quod vanitatem adolescentis depingere animum induxerimus, quem illi ipsi, quorum gratia potissimum id fieri par est, pridem in Cærirum tabulas retulerunt.

Cæterum priusquam ad castigandam cyclopis nostri stultitiam accingamur, operæ pretium fuerit thesin præmisisse, quam Scarenschmidus inficeta sua dissertatione impugnandam sibi sumpsit, ut Lectores, quid revera in controversia sit, eo liquidius perspicere queant. Præsupponimus igitur, & ex se ipso satis manifestum arbitramur esse, si quidem in civirate summum imperinm ita reperiatur unitum, ut illud indivisum & inconvulsum ab una voluntare (hominis aut concilii) per omnes civitatis partes, atque negoria se dispenset, rempublicam emergere, cui ad formalem suam perfectionem nihil desit. Qualem Rempublicam regularem vocare placnit, non modo, quia id vocabuli alioquin perfectioribus applicari suevit, sed & quia talcs potissimum Respnblicas Aristoteles nobis descripsit, præcipuus sane inter eos, quorum circa Doctrinam Civilem, Architectonicam puta, & quæ indolem rerumpublicarum in genere contemplatur, tradita ex antiquitate nobis superanr. Receptum enim est, ut, quæ cum artificum Regulis & dclineationibus conveniunt, aut juxta communiorem, notumque jam modulum efformantur, Regularia audiant: sicut contra irregulare nuncupatur, in genere, quicquid præter solitum fit, aut contingit: imprimis vero quod artificum ideas, & designatas semel ab iisdem limites egreditur. Sic irregulare vocamus, verbi gratia, si aliquando solita nobis hora non prandemus; si tabellarius justo tardius, ciriusve adveniat; si actus non legitimus die nefasto expediatur; & ita in cæteris. Sic irregulare pronunciabit Vulcanus, quod cum reliqui Ciclopes præcipue matutino tempore tenaci forcipe massam versent, Scarenschmidus non nisi multa die, & quinta cum linea tangitur umbra mollibus e stratis opera ad fabrilia surgat. Et cui ignotæ sunt munitiones irregulares, quibus sane præstantissimas per Europam Mathematici annumerant. Cæternm quemadmodum fierl potest, ut quod irregulare est, idem quoque vitiosum sit, nempe si per structuram, aut insolitam dispositionem partium res finem, cui destinatur, omnino assequi nequeat: ita irregularitas semper, ac per se vitium aut labem non infert, cum naturalium quidem rerum formæ necessario bonæ sint, quæ vero hominibus irregularia producuntur, etsi respectu habitudinis ad eundem finem magnopere inter se varient, communem tamen illum finem pari sæpe felicitate consequantur. Aliunde enim, quod per formam fieri nequibat, pensari potest. Eoque irregulare & vitiosum nequaquam nobis Synonyma sunt, multo minus id vocabuli inter convicia referimus, qualia dicacitati Scarenschmidianæ vel potius laboranti ejusdem ex furore animo affectantur. Quanquam disceptatione de formarum præstantia exorta, si cætera omnia sint paria, secundum regulares formas litem dari oportere indubium eit. Quibus præsuppositis in proclivi fuerit concepisse Rempublicam irregularem; qnæ scilicet unione illa, ad robur & essentiam civitatis regulariter necessaria deficitur; idque non per modum morbi in administratione Reipublicæ hærentis, sed ut publica lege vel consuetudine ea facies tanquam legitima sit recepta. Quale Corpus Germaniam constituere nostro quidem judicio solidissime ostensum dedit *Severinus de Monzambano*; cujus admirandæ eruditionis libellum hactenus impugnandum sumpsere non viri docti, & quorum lucubrationibus apud exteros etiam aliquod pretium ponitur, sed illa seculi incommoda Publicistæ, quos nobis rabularum per Imperium examina pariunr. Et sane ne nunc illa hic argumenta repetamus, quibus ipse rem ita evicit, ita exposuit, ur nemini cordato dubinm superesse possit, vel sola Principum Germaniæ libertas, qua hoc etiam bello quidam ex ipsis non timide usi sunt, ostendere poterat, utrarum in censu eadem Respublica sir reponenda. Neque enim si regularis Respublica est, (in qua omnia ab una

una voluntate gubernari regique jam diximus) fieri potest, ut dum alii bellum ad se pertinere contendunt, reliqua ejusdem reipublicæ membra operam & auxilium suum ipsi etiam reipublicæ capiti jure denegent. Sicut illa sententia non rationibus modo, sed & ipso rerum actu omnibus, qui extra partes remoti sunt, jam pridem probetur. Licebat tamen Scarschmido quantiscunque clamoribus eandem incessere, & illo stupore, illaque mentis cœcitate æternum laborare, modo Pufendorfium tam proterve non vellicasset. Cui quo minus criminationes Scarenschmidi a se amoliretur, nullo Jure, nulloque privilegio prohibebatur, per quod cyclopi nostro viris eruditis, & quorum in publicum merita extant, impune, tanta eum acerbitate insultare licet. Præsertim cum quæ in Severino Pufendorfius exercitii causa, & potius ut Rempublicam irregularem in genere delinearet, quam ut tradita Monzambani super Imperii Germanici forma defenderet, asseruit, adeo non obscura, aut tenebris involuta sint, ut & ipse Scarenschmidus in lepida illa *Dissertatione de Republica monstrosa* fateri cogatur, Imperium Germanicum recte dici posse *irregularem Monarchiam*. Quod si Imperium, fatente Scarenschmido, irregularis Monarchia est, sine dubio, idem quoque Respublica irregularis erit. Nisi forte non amplius inferre licet: si Lipsiæ reperiuntur Doctorandi, necesse est, ibidem reperiri homines. Sed nimirum ne hac consequentia admissa nihil amplius controversiæ superesset, vel potius ut noster Cyclops monstrosæ suæ Dialecticæ emblema aliquod promulgaret, eam illationem ita limitari vult: Irregularis Monarchia est; Ergo & irregularis Respublica scilicet *sub concepta specie Monarchiæ*. Quod perinde est, ac si dicerem, Scarenschmidus homo est; ergo & animal sub concepta specie hominis, Ne forte quis putet, ipsum animal esse sub concepta specie asini aut bovis. Qualem cogitationem non posse non eruditorum animis observari, facile agnoscet, qui monstra illa Scarenschmidiana, quæ ipse tamen non citra gravissimos dolores, & postquam totis decem annis uterum gesserat, enixus est, eminus duntaxat conspexerit. Imo contra si datur monarchia irregularis, & Democratia irregularis, nemo mortalium tam stupidus erit, quin agnoscat, etiam dari Rempublicam irregularem. Id quod probasse Pufendorfio satis est: quippe qui non tam formam Imperii Germanici definire, quam Reipublicæ irregularis naturam in universum scrutari constituerat.

Excutiamus jam paulo pressius, quæ pro defendenda stoliditate sua Noster affert; ut appareat; quanta hellebori caritas instet, si Scarenschmidus laboranti e stultitia capiti medicinam facere incipiat. Ac proloquium quidem, quod ea prorsus Majestate orditur, qua Parasitus Gnatho apud Comicum elementa artis suæ tradit, nihil ad Pufendorfium. Neque enim quod Idiotæ, qui adscito Polybistoris vocabulo superbiunt, quandoque extra oleas vagantur, ideo aut Imperium irregularis Respublica non est, aut Scarenschmidus deinceps primum inter Politicos locum sortietur. Quanquam alioquin ipsum columnam esse non diffitemur *gigantei sui orbis literati*, in quo, prædominante paulatim tyrannide sacerdotum, Affectare ferunt regnum cœleste Sophistas, Altaque congestos struxisse ad sidera pontes, quos vocant, asinorum, aut tabellas Metaphysicas, ut quæ craticulis & harpagonibus suis scalæ cujusdam Jacobææ vicem commodissime subire possunt. Neque quod non omnes eruditi Sacrosanctum Corpus Juris pari reverentia æstimarunt, aut quod *Angelus Politianus* (quem liquet mihi dejerare, ne inspectum quidem esse Scarenschmido,) quid revera olim fuerit *suus hæres* ignorare se fassus est, ideo Imperatoribus leges fundamentales, quæque peculiariter a singulis in Capitulatione, quam vocant, promissa sunt, negligere licuit; per quæ status Germaniæ multum supra conditionem subditorum, proprie dictorum, constitui, cœcus sit, qui non videat. Quibus tamen cum adhuc aliquid ad summum Imperium desit, neque obligatio, qua Cæsari, tanquam capiti obstringuntur, ex fœdere aliquo expresso originem trahat: etsi illa non plus fere virium habet, quam vinculum pacti inter fœderatos inæquales: id propter Imperium rectæ dici Rempublicam irregularem arbitramur, quicquid de *Polyhistore* Scarenschmido, aut *antiquo Patrum Romanorum urinario* fiat: e quo delibato chrismate in vicem opobal-

fami principio ftatim leſtorum fuorum nares ungit fcurra. Neque vero ideo Germania *campus* vocari non poteſt, *cui quisque Scholaſticus papiliones cerebri ſui immittat*; quæ Grobſchmidii noſtri ſententia eſt. Nam & in civitatibus, quæ regularem formam manifeſte præ ſe ferunt, non minus quam in irregularibus Rebuſpublicis ſæpe omnia ſtultorum plena ſunt; & ipſi nos, implicata his bellis Germania chimeras, ac neſcio quos cerebri papiliones, (velut animas Platonicorum per inane volitantes,) magno numero, in Imperio vagari & errare conſpeximus, agmen ducente progenie Scarenſchmidiana, terribili illa, & qua conſpeſta Turcas de Hungaria abdicanda conſilia captaſſe dicunt, *Mars Germaniæ perpetuus*. Quorum infinitam multitudinem denſam in æthere nubem referre, quæ Germaniæ lucem ſuam non minima ex parte eripiat, jam pridem apud cordatos in confeſſo eſt. Sic quod ad abſtruſiſſimam illam quæſtionem de *Auſtregis* non nemo auditorum Scarenſchmidi *barbam & naſum inſtar galli gallinacei demiſerit*, *putaveritque* præceptorem ſuum *loqui de oſtreis*; quod inſtante merenda, circa quam Scarenſchmidus fere e plumis proſpicere, ſenſimque ad profitendum accingi ſolet, animum in patinis haberet; & alioquin Oſtrea calleret primo deprendere morſu: id quidem arguit, miræ ſimplicitatis adoleſcentes eſſe, qui Scarenſchmido ſe in diſciplinam tradunt. Sed num Auſtregæ eam in Status poteſtatem Cæſari largiuntur, quæ alibi locorum Regi in ſubditos adeſt: Aut num Principum libertati per id derogatur, quod ipſi inter ſe controverſias ſuas componere poſſunt? Num denique nexus ille feudalis, quo Status Cæſari & Imperio obſtringuntur, ideo plus virium habet, quam vinculum paſti inter fœderatos inæquales? Atqui contra, ſi maxime Cæſar citra diſcrimen cauſarum ubique primus ac neceſſarius Imperio Judex eſſet, cui per ipſas tamen Auſtregas poteſtas judiciaria ita illimitate non competit, id ſolum quidem regularem Rempublicam haudquidquam argueret: Neque enim, ut Grobſchmido perſuaſum eſt, qui neceſſario hunc, & non alium controverſiarum ſuarum Judicem habent, cui tamen, reliquas Majeſtatis partes in eoſdem exercere non liceat, illico in ſubditorum proprie diſtorum claſſem compingentur, aut ea infallibilis *nota eſt diſcernendi Imperii a ſociali ſyſtemate*. Cum etiam inter fœderatos, præſertim inæquales, neceſſarium Judicem vi paſtorum conventorum dari nihil repugnet, & ejus rei hodie adhuc exempla extent. Sane Groeningæ, exorta non ita pridem cum Omlandis controverſia, Delegati reliquarum Provinciarum Belgicarum neceſſario judices erant, neque coram arbitris ea cauſa diſceptari poterat, ad quos tamen eandem deferri altera pars magnopere videbatur velle. Sic ut comparatione cum Provinciis Fœderati Belgi faſta, quibus ſingulis Majeſtas propterea non deeſt, haſtenus ſtatuum Germaniæ libertas, quam illarum, fere major ſit habenda: utcunque vulgus Belgii libertatem ſuam non ſine contemptu Germaniæ jaſtet. Denique nec *Bamera Spirenſis*, nec *Judicium Aulicum* impediunt, quo minus Ordines Germaniæ poteſtate ac Juribus ſuis frui queant; quæ cum conditione ſubditorum proprie diſtorum conſiſtere poſſe, nemo temere affirmaverit, qui genuinæ politicæ modicam duntaxat notitiam habet. Nam multum falleris, Grobſchmidi, qui putas, dijudicandæ Imperii formæ ſatis eſſe, *Jus civile*, *Feudorum Conſuetudines*, *Sanctionem Carolinam*, *& Receſſus Imperii noſſe*; ſed ad regulas diſciplinarum Univerſalium ſententias ſuas exigere debent, qui de forma Reipublicæ judicium ferre inſtituunt. Et vel hoc nomine paulo magis reverentem adverſus *Magiſtros* eſſe, quos ſubinde vellicas, & coram quibus Lipſiæ nudato capite, ſi quid controverſiæ tibi cum civibus ſit, ſententiam audire cogeris, te decuiſſet: ut quorum aliqui te ſtolidiſſimum animal, modo id pridem non recuſaſſes, e beſtia iterum in hominem refingere poterant.

Quæ cum ita ſint, nihil aliud ſupereſſe videbatur, quam ut Scarenſchmido æternum valediceremus, ni convicia, ſcommata & ſycophantiæ hominis prolixius animadverti mererentur. Quorum abſurditatem ſi qui mirari incipient, illi cogitare velint, in patria Scarenſchmidi *nares & nates cavillari*. Nam id nobis emblema promulgat miſer, ac vere deplorandus Idiota, cujus agreſtes pariter & ſcurriles joci, quos adfeſtat, tantum abeſt, ut cuiquam riſum movere poſſint, ut potius ex animo lachrymentur, qui agnoſcunt,

ſcunt, quam ſeculo infamiam Scarenſchmidus, & reliqua id genus carcinomata impegerint. Neque vero illud hic magnopere attendimus, quod noſter Grobſchmidus velut ſummi acuminis convicium præmittit; *in novellis Academiis Cathedræ adhiberi*. Quem enim fugit, in novellas Academias evocatos hactenus non fuiſſe Magiſtros noſtros, quos fama obſcura recondit, aut qui non niſi ſuis Ortwinis Gratiis noti ſunt, ſed clariſſima quæque ingenia, & primariæ eruditionis viros, quorum vel ſola præſentia celebritatem loco adferre poteſt. Et fruſtra eſt Scarenſcmidus, ſi metuit, ne erecta alicubi nova Academia ipſe cum *cerebri ſui papilionibus* primus cathedræ politicæ admoveatur. Etſi pleriſque nondum liquet, quid doctrinæ aut dexteritati docentis conferat, Academiam, in qua vivit, veterem vel recentem eſſe. Si tamen antiquitas Scholarum omnino ad augendam eruditionem facit, tum quidem ſuaſerim *Valentino Velthemio*, ut cum diſſertationes, quas evomit, & Epiſtolæ obſcurorum virorum alioquin magnam inter ſe convenientiam habeant, hauriendæ velut ex ipſo fonte toti barbariei, ſimulque ne tantum temporis ſophiſticationibus utcunque addiſcendi impartiat, Coloniam quantocyus proficiſcatur, & collectum ibi in operibus Doctoris Angelici, & MSCtis Ortwinii Gratii plane ſacroſanctum pulverem ſolita humilitate oſculetur. Qua antiquitatis vi admiſſa profecto non mediocriter ſapuit Scarenſchmidus, qui relicta Academia Salana in Lipſienſem ſeſe contulerit, quæ & illa antiquior eſt, & in qua olim vixit *M. Irus Perlirus*, cujus ſtultitiam ipſe haud dubie jam imitatur. Nam Jenæ quidem bonus noſter Grobſchmidus ſexennio, quo ibi dormivit, modicum in literis profecerat, quicquid interim de *Diſputatione ſua Inaugurali* & *ſummis in Jure honoribus oblatis* jactat. Quæ tamen una cum cæteris ineptis & vanitatibus ne quis in malam partem accipiat, prudenter addit: *intentato ictui, quæ ſcribo, imputentur*: Quaſi non poſſet non injuriam a Puſendorfio animadvertere, eoque neceſſum fuerit horribilem & ſacrum hunc libellum in vulgus ſpargi. Aſt mi Scarenſchmidi, ſi utique tua tibi ignorantia placebas, licebat tibi quantumcunque in conſpectu orbis literati nugari, modo Puſendorfium hoſtem non delegiſſes, virum, ad quem collatus tu nihil es. Qui dum tuas a ſe criminationes amoliebatur, qui aliud ſcribere debebat, quam quod ipſa dabat res. Neque vero aliquid ab ipſo contra te dictum eſt, quo Majeſtas tua lædi potuerit; quin imo infinita propemodum non tui, ſed aliorum cauſa reticuit. Et vide, ego non vereor illud de te ſcribere, qui per *duodecim continuos annos* in Academiis delituit, nec meliores, quam tu, in literis profectus fecit, eum ne porcorum quidem pabulo dignum eſſe. Niſi forte inſulſam dicacitatem ipſe in te admiraris, qua omnes in trivio ſcurras vincis. Equidem ſalibus, jocisque literatis orationem condiri tantum abeſt, ut improbemus, ut contra arbitremur; acrimoniam dictionis in loco adhibitam magnam rebus vim & ἐνέργειαν addere. Sed quale iſtud eſt acetum, quo tu, inſulſiſſime aſine, meritiſſimum & incomparabilem hunc virum perfudiſti? Aut Velthemiana tibi facinora probantur? Qui impuriſſimus homo decerptos e libello famoſo floſculos fœditiſſimos, & quales ne rixanti quidem vetulæ exciderent, imo quibus prolatis ipſum Satanam pudere videbatur poſſe, Commentario ſuo ad Grotium pluſquam barbaro intexuit. (Part. I.) Qui uti nuper ſtultitiæ præmium pro parte tulit, ita, ſi nondum acquieſcet, a nobis etiam, ut meritus eſt, deinceps caſtigabitur, compilatis ex operibus Tenebrioniſtarum *Epiſtolis obſcurorum virorum ſeculi XVII.* editoque dramate VELTHEMIUS *Heautontimorumenos*, quod fratri ipſius, chorago hiſtrionum Hamburgenſium, tibiis dextris & ſiniſtris, per theatra Germaniæ agendum commendare ſedet. Etſi latibula jam circumſpiciat, ſuiſque facinoribus paulatim erubeſcere videatur velle infelix puer, atque impar congreſſus Achilli. Sic quam turpiter te dediſti, Scarenſchmidi, cum tua inſipida detorſione nominis Puſendorfiorum? Quæ locum habere non poteſt, quamdiu eruditi cum fæce Italiæ Conia pro ciconia, aut cum ruſtico Plautino Rhabo pro arrbabo dicere volunt. Et tamen haud dubie eo invento leporum diſertus & facetiarum tibi videris, cum nemo mortalium invita Minerva & Muſis collacrymantibus te magis unquam ſit jocatus, aut frigidiora ineptiis ſuis ſcommata miſcuerit. Sic cur non prævidebas,

cum

cum politiem stili tui *Lipsio*, *Tacito*, *Plinioque* comparares, risurum fore, quicquid Lipsiæ est, cachinnorum, & illud tibi ingestum iri: *O imitatores, stultum pecus!* Nam eadem illa Venus, quæ in Javelli labris olim sessitavit, tuum Diis adamatum os irrigasse videtur, nec meliores, quam Ortwinus Gratius dosculos subinde spiras. Qualis est, dum scribis; *te regularum Mysteria non capasse*. Quid enim ista locutione tibi vis? An Philosophiam tam arguto axiomate traducis; cui suum apud prudentes pretium fuit, priusquam rabulæ per Germaniam dominarentur, & tu ferulam, natibus male habitis, revereri didicisses. Credo te existimare, mundum etiamnum esse tam stupidum, ut JCti vocabulo audito omnem omnino eruditionem animo concipiat, simulque, qua potest, veneratione prosequatur, qui cum HABERCORNIO *Goerlicensi* Politicam suam ex *Tractatu* OTTONIS TABORIS *de Jure Cerevisiario* hausere, & novos hoc tempore Bartolos Baldosque parturiunt. Olim isti fuit generi quæstus apud seculum prius. Nunc qui neglectis politioribus literis, rudes historiarum, nullaque solidæ Philosophiæ scientia instructi, velut noster Scarenschmidus, Politicas commentationes enituntur, illi sane quantocyus Anticyras navigent, ni eruditis asini audire malint. Præsertim si pulmonem ventis rumpant, & fatorum ludibrio publice docendi ac nugandi potestatem nacti, viros doctos fœdis mendaciis, aut jejunis sophisticationibus provocant. Hos irasci, si digna factis suis elogia audiant, quod tu facis, dic, quæso, bono fide, an Sapientis putas, Scarenschmidi? Sane ni gloriatio tua vana est, evolvisti utique *auctores Romanos*, & quidem pluries, quam nos, qui tuam eruditionem non attingimus miseri. Ergo & illud meministi, quod Phædrus exemplo cicadæ ostendit. Illa cum nescio cui avi acerbum sæpe convicium jaceret, rogata ut taceret, multo validius clamare cœpit; & rursus admota prece accensa est magis, donec leto admota, quod viva negarat, tandem mortua tribuere coacta est, Nemini, præterquam sibi ipsi, irascatur, qui dignum sceleri præmium aufert: & humanitati qui se non accommodat, sibi habeat, si pœnas superbiæ suæ det. Reputabis hunc tecum apologum paulisper Scarenschmidi; quem si prius attendisses, quam laciniam illam tuam nitidissimis Pufendorfii Dissertationibus assuere animum induceres, nimirum non paulo rectius existimationi tuæ consulueras. Facies interim officium Chrilliani, si Velthemium Jenensem e propinquo admonebis, cum alioquin omen in nomine sit, velit cavere, ne, ne continuatis mendaciis & sycophantiis, idem, quod cicada apud Poetam in se exemplum statui videat. Nam nuper quidem, cum exercitus Asinii Tenebrionis prope Bambergam lustraretur, & commentarius ad Grotium vicem tormentorum bellicorum subire deberet, hic primam ante aciem digna atque indigna relatu Vociferans, tumidusque novo præcordia partu, Ibat, & ingentem sese clamore ferebat. Cæterum quod eruditionem tuam ipse tam sollicite commendas, in eo more vilium animarum facis, quæ postquam aliquas disciplinas vix a limine salutarunt, illico doctrinæ apicem se attigisse existimant. Quanquam in universum stultorum est, sibi ipsi buccinatorem fieri & omnem omnino modestiam egreditur, quod tu tibi, tuisque nugamentis elogium tribuisti. *Ridebam*, ais, *primo hominis insolentiam, eamque contemptu potius transmittere, quam agnoscere induxeram*. Et quid ni? Si ego tuo loco essem, ne quidem cum hominibus loqui vellem, tantum abest, ut cujusquam gratia calamum in manus sumerem. *Porro igitur*, pergis, *retorquenda erunt tela, quæ vel barba vel pallio excipere poterit*. Facete. Eat nunc aliquis, & Scarenschmidum priscæ simplicitatis hominem neget, qui hosti suo modos præcavendi ictus telorum suppeditat. *Naso enim obtuso*, ait noster Grobschmidus, *certe imperii forma maxime periclitatitur*. Ergo salus Imperii a salute Publicistarum tam arcte dependet, ut unius ex illis naso obtuso, libertas ordinum, forma Imperii, & præsens Germaniæ conditio vacillare incipiat. Nam tu, & tui similes Publicistæ columnas Imperii esse, multoque quam Pufendorfius rectius vobis sapere videmini. Quanta Germaniæ calamitas instat, si Scarenschmidum omnino mori contigerit! Rationis profecto est, ut Principes nostri, patriæ amantes, quippe contextum Reipublicæ in partes ire nolunt, naso hominis primo quoque tempore præsidium circumponant, ne militari satelli-

tio

tio defectus, si quando talitra ipsum pati necesse sit, aut famulorum pugnos experiri, integritati narium & quæ inde dependet saluti Germaniæ prospicere nequeat. Nam *scutum Ariovisti*, quo hactenus utcunque nasum protexit, non videtur impetum tot Magistrorum, quos provocavit, sustinere deinceps posse. *Presso prius nomine*, dicit, *ne quid captasse putarer dederam Disquisitionem de Republica monstrosa, contra Monzambanum.* Atqui præscripseras tamen nomen Perillustris Domini a Friesen, Eique id nobile scriptum strenæ loco obtuleras. An hunc tantum virum tam imperitum rerum humanarum esse credis, ut ignoret, quid sibi id genus salutationes Augustus e vestigio penetrabat mentem sutoris, abs quo educatus corvus Χαῖρε ipse acclamabat. *In antro Platonis non formantur Respublicæ*, inquis. Neque, inquam, formantur Respublicæ in *dolio Justiniani*, quod tu sub finem *Disquisitionis* tuæ comminisceris. Nam nobis omnino non liquet, quid rei sit antrum Platonis & dolium Justiniani. Nisi forte, quæ tua ferocia est, Platonem in antrum Trophonii, & Justinianum in dolium Diogenis relegasti, aut illud orbi acumen ostendere voluisti, quo non ita pridem tui similis JCtus publica scriptione se *glebæ Juris Justinianei adscriptitium* professus est. *Consultius erat nasum suspendere*, habet oraculum Scarenschmidi. At illi Prophetæ consultum erat naso helleborum ingerere, si modo cerebrum aliquam adhuc medicinam capiebat. De quo tamen ut dubitemus, multæ nobis causæ sunt. Quantumcunque enim *collegia tua ad ff.* & nescio quam reconditam Jurisprudentiæ notitiam jactas, nihil tamen e mysteriis *regnantis in dolio Justiniani* tui deprehendere licet, quod Pufendorfio oblivione semel iterum transmissum non sit, priusquam tu prima Juris elementa degustasses. Et aliis omnino armis indutum te esse oportet, si qui sententias Pufendorfii in animum demiserunt, tibi & sociis tuis credere debeant: de quo interim §. 18. stolidissime conquereris. Quid enim? Num Philosophis sola fide opus est? Imo rationibus hic pugnari oportet, & stultum est in Philosophia alteri incredulitatem exprobrare: cum quod scitur, non possit non credi. Probate sententias vestras vi ac evidentia argumentorum, & credemus. Sed qui Asino concionamur, qui ejurato sensu communi, jampridem ea capere non potuit, quæ lippientibus, sin minus oculis usurpantur, tactui tamen dijudicanda se offerunt.

Videamus ergo paucis, quid post tam nobile procemium circa rem ipsam nugetur Scarenschmidus. Ubi §. 10. primo loco tradit: *in formandis Rebuspublicis pro mensura seu regula haberi potius debere, quod materiæ aptitudo, & populi genius admittat, non quod idea, & regula literalis fingat.* Nam litera occidit. Atqui eadem ratione dicere possumus, in extruendis munitionibus Architecto mensuram, vel potius primum quod attendatur, esse debere genium loci, non ideas, quas nondum conspecto loco ipse animo conceperat, vel alibi delineatas habuerat. Sed num illud obstat, quo minus munitio regularis ab irregulari discernatur? Imo ne quæstio quidem est, quid præcipue in extruenda Republica Politicum respiceret irregulare, & utrarum in classe Germania sit reponenda, id vero controvertitur. Cæterum quod ad istam appellationem, ejusque fundamentum attinet, respondemus: cum ea quæ artificum regulis, quas ipsi fere a communioribus abstrahere solent, conveniunt, usitato passim vocabulo regularia audiant; Aristoteles autem, cujus Politica Architectonica sola propemodum ex antiquitate nobis restat, eas præcipue respublicas descripserit, in quibus actiones publicæ ab una voluntate diriguntur; quales respublicæ hodie etiam communiores sunt: ideo civitates, quarum voluntas per unum hominem vel unum concilium se exserit regulares vocare placuit. Sicut contra irregularis Respublica nobis est, ut jam supra ad nauseam usque inculcavimus, in qua unio illa, qua civitas velut animatur, ita perfecte non deprehenditur; idque non per modum morbi, aut vitii in administratione Reipublicæ hærentis, sed ut publica lege, & consuetudine ea facies velut legitima sit recepta. Quo unico observato nullam difficultatem habent, quæ §. 11. *Secundo* & *Tertio* loco monere voluit noster Grobschmidus. Etiamsi enim verum sit, *rigorosam regulæ applicationem plus mali habere propter vitiositatem materiæ*, id est, si genius populi non permittat, frustra esse, qui regularem Rempublicam constituere velit: neque illud

non

non concedamus Scarenſchmido; *regulas iſtas eſſe particulares & imperfectas*, *nec totum objectum*, *ejuſque partes exhaurire*, id eſt, Politicam architectonicam, quoad enumerationem formarum regularium deficere; quod nemo temere affirmaverit; tamen nullus mortalium, puto, erit, qui inde colligat, inter regulare & irregulare diſcrimen non dari, & collatione facta Imperii cum traditis Politicorum nullum formæ dijudicandæ indicium ſuppetere. Neque obſtant, quæ addit Noſter: *Nam a præſuppoſito*, *ſeu Rebuſpublicis in individuo tum exiſtentibus*, *earumque forma regulæ iſtæ deſumptæ* id eſt, cum Philoſophi doctrinam civilem in formam artis redigere molirentur, jam tum Reſpublicæ extabant; earumque intuitu illi formas Rerumpublicarum deſcribere cœperunt; *quo pacto igitur futuris Rebuſpublicis propter objecti varietatem formas proponere queunt*. Nequaquam enim ea Severini mens eſt, omnes Reſpublicas debere eſſe regulares; neque de *futuris* Rebuſpublicis ordinandis diſquiritur. Pari etiam ratione dicere poſſumus, Mathematicos Architectonicæ militari manum admoviſſe poſt munitiones quaſdam jam extructas. Neque tamen quenquam tam ſtupidum fore arbitramur, ut Mathematicorum tradita ob diſtinctionem munitionum in regulares, & irregulares cavillari occipiat, quaſi *futuras* munitiones omnes jubeant fieri regulares. Sine dubio certæ cujuſdam Reipublicæ formationem, cum iſta ſcriberet, animo agitabat Scarenſchmidus, ut planiſſimam Puſendorfii ſententiam eo detorqueret, ac ſi Reſpublicas regulares orbi pro regula obtrudere vellet, ad quam omnes in univerſum civitates refingi oporteat. Et fallor, ni ſub idem tempus ſomniaverat, a S. Majeſt. Catholica ſolenniter ſe evocatum, ut diſtributas hinc inde per Americam colonias in juſtæ civitatis formam digereret. Iſtiuſmodi enim imaginationibus Phanatici, & Melancholici, & qui alioquin triſti arrogantia laborant, ſæpe numero diſtineri ſolent; & peculiariter Scarenſchmido talia ſibi viſa effingere rarum non eſt, qui jam ante ſexennium Jenæ dicitur confirmaſſe, ſe prius loco non exceſſurum, quam abs certo Principe Imperii in aulam accerſeretur, miſſo pilento, cum tribus paribus equorum. *Si enim aliæ*, pergit Scarenſchmidus, *Rerumpublicarum formæ tum extitiſſent* (nempe cum Ariſtoteles Politicam ſuam Architectonicam concinnaret) *plures aliæque regulæ conſcriptæ fuiſſent*. Atqui poſt Ariſtotelem non pauci ſcriptores politici in publicum prodiere, neque tamen quiſquam novas formas regulares, diverſas ab illis, quas veteres jam tradiderunt, commentus eſt. Habet enim & ipſa regularitas fundamentum ſuum, & numerus formarum regularium Politicis invicta apodixi oſtenditur. Quod autem noſter addit: *Quo animadverſo recentiores doctrinæ civiles ſcriptores plures regulas*, *ſcilicet Reipublicæ mixtæ*, *formaſque communiter ſtatuunt*: id non magis ſententiæ Severini obſtat, quam ideo irregulares munitiones non dantur, quia, ni fallor, Fournierus, Briſiaci, Oſtendæ, aliorumque oppidorum egregias quidem illas, ſed tamen irregulares munitiones ſingulatim depictas exhibuit. Neque enim illi *recentes Politici* propterea mixturas ſuas ſe confeciſſe fatebuntur, quod viro illi, cujus Triſmegiſto nomine audito alioquin attoniti ſtupent, oblatrare, ejuſque Politicam minima ex parte ſuppletam velint, ſed ut Imperium Germanicum lepido quodam vocabulo inſignirent, poſtquam illud ad ſimplices & regulares formas haud ſatis congruere vidiſſent, Ariſtoteles autem (cui cæteræ quidem formæ plene deſcriptæ ſunt) non magis irregularium Rerumpublicarum quam ſyſtematum mentionem faceret. Præſertim cum non pauci pari fere anxietate mixturæ illius veſtigia in Ariſtotele quærant, qua hodierni Alchimiſtæ modum conficiendi lapidis Philoſophici in Raymundo Lullio venari inſtituunt; neque quiſquam unquam adeo deſipuerit, ut Reſpublicas mixtas regulares eſſe, quæque menſuræ vicem in quacunque Republica ordinanda ſubire debeant, contenderit.

Cæterum cum Puſendorfius ſcripſiſſet, *homines ante Vitruvium ædificaſſe*; quæſtionem movet noſter Scarenſchmidus; *An ædes hodie ad regulas Vitruvii non formatæ*, *ſint irregulares*. Ad quod problema reſpondemus: Etſi uſu non ita frequentetur, ut ædificia dicantur regularia vel irregularia, quemadmodum munitiones, dubium tamen non habere, quin qui locum turribus, aggere, aut caſtellis muniunt, ædificent. Eoque primo non adeo *ridiculum* videri, ædificium irregulare dicere.

cere. Deinde discrimen faciendum esse inter Architectonicam veterem & recentem. Quanquam enim utraque in dispositione partium ordinem, certamque Symmetriam observari jubeat: tamen, ut sunt res humanæ, quæcumque salvo ædificiorum fine corrigi aut mutari possunt, non eandem hodie, quam olim faciem obtinere conspicimus. Nam & hic varietatem delectare constat, & sæpe imperito alioquin homini commoditas quædam observatur, quæ aciem præstantissimi artificis fugerat. Cum ergo comparatione demum cum aliis facta res regularis vel irregularis audiat, siquidem ædificia ad priscæ Architectonicæ leges exigamus, omnino irregularia dicentur, quæcunque Philonis, Democratis, Vitruvii, aliorumque regulis non congruunt. Quod autem Scarenschmidus iterum iterumque & præsertim §. 38. super ædificiis irregularibus cachinnum tollit, id sane manifesto indicio est, idiotam vocem irregularis munitionis (loquamur in gratiam fabri nostri Germanice, *irregular*) nunquam fando percepisse. Equidem si in Junonis gynecæeo hactenus puerulus delituisset, ubi lingua artificum non magnopere requiritur; si *dolio Justiniani*, quod vocat, immersus nunquam Lipsiam adspexisset, cujus munitio palam irregularis est; si denique inter fabros nomen non profiteretur, e quibus neminem tam imperitum esse constat, quin vim istius appellationis norit: utcunque excusari posset ignorantia hominis. Nunc cum Vulcani auspiciis plusculos per annos ferrum exercuerint vasto cyclopes in antro, Brontesque, Steropesque & stultus corde Scarenschmith, pudenda profecto socordia est, talia ipsum in armorum officina non attendisse, quæ, ne de tyronibus fabrorum, aut gregariis militibus dicam, pueros sane, tonsores, lippos, imo mulierculas non fugiunt. Ut mirer, quomodo Jurisprudentiam profiteri, & Advocatum agere homini in mentem venire potuerit, quem cyclopes velut careinoma ordinis sui, pridem a se ad stivam & aratrum relegare voluerunt. Usque adeo illud Maronis, levi mutatione facta, hic locum habet; *Excudent alii spirantia mollius æra, Orabunt causas melius, rabulasque dolabunt, Tu modo, Scarschmidi, minus insanire memento. Hæ tibi erunt artes: monstris imponere finem, Parcere Rol-* *letis, & debellare bubulcos*. Denique quicquid de *Materia* solita sibi eloquentia deblaterat Noster, omnino supervacuum est. Etsi enim res formam aliquam sortiri non possit, ni materia ad eandem recipiendam apta sit; seu, ut vulgo loquuntur; *nisi forma educatur e potentia materiæ*, num tamen ideo nullum inter formas discrimen statuetur? Aut num id propter rebus ad antiquum chaos relabentibus unus erit toto naturæ vultus in orbe? Neque etiam de irregularibus civitatum formis egit Pufendorfius, quasi *ipse solus sciat taxare formas Rerumpublicarum*, quæ Grobschmidii observatio est: sed quia inter regulare & irregulare, inter unitum & disjunctum, inter habile & inhabile, ingens in re ipsa discrimen deprehenderat.

Pufend. Eris Scand.

TANDEM reliquis cyclopis nostri ineptiis diluendis id unum suffecerit notasse, mentem Pufendorfii nequaquam esse hanc, quod Germania fœdere aliquo expresso contineatur, aut quod imperium systema duntaxat fœderatorum sit. Sed illam obligationem, qua ordines Germaniæ Cæsari & Imperio obstringuntur, qualicunque eam nomine insignias, non habere plus virium, quam vinculum, pacti inter fœderatos inæquales, minimum intuitu Electorum, & præcipuorum Imperii Principum, id vero Monzambanus ait, id Pufendorfio persuasum est, & idem ipse rerum actus palam loquitur. Sunt autem istæ theses diversissimæ; quemadmodum aliud est dicere: Scarenschmidum Licentiatum non esse, sed saltem vetulum Studiosum Juris. Aliud: eruditionem Scarenschmidi majorem non videri, quam tyronis alicujus. Prius in medio relinquimus; posterius autem tam certum est, quam certum arbitramur, Imperium recte dici Rempublicam irregularem. Ac principio quidem, quod *definitionem civis Aristotelicam* attinet, de qua in §. 13. declamat noster, dubium non habet, quin illa sit civium Democraticorum. Quomodo autem differant *jus suffragii*, *& notio suffragantis subjecti*, aut quid illo tibi paradoxo velit, *dari in certis societatibus suffragia, ut tamen suffragantes non sint Cives*, istæ, inquam, subtilitates nobis nondum penetrantur. Egregium interim dogma Politicum, quod literato orbi propinnat Scarenschmidus *in regno unicum esse civem, nempe Regem; &*

regnicolas ob defectum juris suffragandi, cura quod, ex doctrina Aristotelis, ut ipse contendit, nemo verus civis sit, nihil aliud esse, quam servos publicos, quibus tamen, ne hanc compellationem indigne ferant, id solatii loco ingerit: *libertas personalis respectu libertatis civilis minus absurde dicitur servitus*. Atqui eodem argumento ostendemus, Scarenschmidum esse idiotam. Nam quicquid ipse in Jurisprudentia Romana sapit, id quidem respectu Cujacii aut Jacobi Gothofredi non absurde dicitur ignorantia. Quam tandem Politicam comminisceretur nobis natio Tenebrionistarum? Jam primum *Scarenschmido* unicus in Regno civis Rex statuitur; Regnicolæ autem, quacunque dignatione sint, nil nisi servi publici audiunt. *Valentino Velthemio*, citra respectum, quod sociorum aliqui Imperium civile non ordinationem, sed omnino creaturam Dei esse, contendant, quam Deus *immediate* velut olim Manna producat, & postea in noviter electos Reges pluere jubeat, nuper religio non fuit, publica ac solenni disputatione inauditum istud dogma promulgare: *Majestatem esse Non-Ens*. *Gesenius*, Pontifex Garlebiensis, execrabili devotione, imo anathemate fulminare in pleno Patrum consessu decrevit contra omnes, qui fateri recusabunt; expedire, ut in civitatibus perversa, ac fini civitatum repugnans Ethica doceatur. Cui denique ignotæ sunt *κυρίαι δόξαι*, quas candidissima illa anima, *Josua Schwvartzius*, & ipse sacræ militiæ Deus tutelaris *Nicolaus Beckmannus* non citra tumultum Rebuspublicis obtrudere annisi sunt. Neque vero si *Imperium regulare systema* non est, ideo Status Germaniæ ad plura, quam Fœderati *inæquale* tenebuntur; & qui negat, Principes in subditorum proprie dictorum classem compingi posse, is eosdem omni omnino obligatione liberos solutosque pronunciat. Nunquam enim Pufendorfio in mente venit affirmare, conditionem subditorum nulla prorsus ratione membris Imperii congruere; sed pleraque Imperii membra pro subditis proprie dictis, & Principes pro meris Præsidibus, quales Romani olim provinciis imponebant, haberi non posse, id ait. Contra quam thesin iste nobis Scarenschmidus opponit, §. 15. *Hæc Juris Publici Interpretes in utramque partem disputant, alii vero distinguunt, Simpliciter certe classi subditorum status jungi, civilis eorum vetat qualitas, quamvis in nonnullis vix secus censeantur, verbi causa, in judicio Aulico, in Juramento, quod Cæsari præstant, ne de curialibus dixerim*. Quid ergo impugnas Scarenschmidi? Nam eadem est thesis Severini, & ideo Imperium Respublica Irregularis salutatur, quo minus Principes Imperii *subditorum classi simpliciter jungi possint*, *qualitas eorum* civilis seu libertas obstat; quæ alioquin populis & populorum Rectoribus tributa (docente Grotio J. B. Lib. I. C. 3. §. 21.) sine summo Imperio non intelligitur. In regulari enim Republica omnia ejusdem membra *simpliciter*, neque in *nonnullis* duntaxat, quæ ad ipsam rei summam parum faciunt, sed in omnibus *subditorum loco censeri solent*. Circa *Judicium Aulicum* vero & quæ §. 17. grunnit noster, tædet toties repetere; Etsi Imperium systema fœderatorum non sit, tamen nihil repugnare, quo minus inter fœderatos etiam detur *Jurisdictio necessaria*. Sicut & illud ineptum est, quod, quia Jure Romano cavetur, *ne quis invitus in societate manere cogatur*, §. 16. negat, contrahi posse fœdus perpetuum, cui salvis pactis renunciare non liceat. Reliquas absurditates sigillatim percurrere tædiosum juxta & supervacuum videtur. Nam Scarenschmidus, postquam in in vitiorum callum obduruit, in furorem quidem agi potest, corrigi non potest. Et queis ista nondum sufficiunt percipiendæ menti nostræ, aut injectis sibi a Scarschmido scrupulis eximendis, illi nullius doctrinæ animum capacem gerunt.

Jam epilogi loco compellandus nobis est Vir clarissimus, qui hactenus in Scarenschmido mensæ suæ membrum sane quam indignum habuit: non quasi stolidissimo huic sycophantæ socius jungi mereretur, sed quia Medicum non novimus, cui tutius hominem biliosum, & extreme spleneticum commendare liceat. Equidem si ea seculo felicitas obtigisset, ut arcanum lapidis Philosophici, tot carbonum clade frustra hactenus quæsitum, cognitum, aut divulgatum haberemus, ipse præstantissimus Medicus minus opinor desperaret, posse valetudinem hominis in melius ire.

Nunc

Nunc cum plerisque tam beatis esse non liceat, & qui divinæ hujus medicinæ conficiendæ modum reperere, juxtam Poetam, bene vivere, qui bene lateat, existiment, nescio qua ratione sensus reddi possit ægrotanti, cui ne candentis quidem ferri ustulatio percipitur. Nisi forte ultimum hic erit, detecta nostris temporibus Transfusio; quæ re desperata Medicis quibusdam non pessime cessit. Cujus adversus melancholicam si prudentissimus Poliater ipse vim atque efficaciam expertus est, nobis perhumaniter rogantibus, non recusabit, vitulo aut procello venas quantocyus incidere, ac cruorem nulla febri aut tristitia infectum cordi per canales instillare: ut sic asinino sanguine purgatus, sin plene restitui non possit, saltem ruditu suo bonis viris parcius negotium facessat. Quanquam, ut vincula homini parentur, cordatiores expeditissimum sint judicaturi, postquam melancholia magis magisque ingravescit, & Sirius, qui propediem æstum Solis adaugebit, canina id genus capita multorum sæpe exitio præcipitat.

SAMUELIS PUFENDORFII SPECIMEN CONTROVERSIARUM CIRCA JUS NATURALE IPSI NUPER MOTARUM.

PROPERT. L. II.

Maxima de nibilo nascitur historia.

REVERENDISSIMO DOMINO

DOMINO JOANNI BAAZIO,

S. THEOLOGIÆ DOCTORI,

ARCHI-EPISCOPO UPSALIENSI, EJUSDEMQUE ACADEMIÆ PRO-CANCELLARIO,

DOMINO AC FAUTORI MEO VENERANDO.

QUo calumniarum apparatu Libros meos de Jure Naturæ & Gentium malevoli quidam invaserint, apud Reverendissimam Tuam Dignitatem multis exponere supervacuum fuerit, quippe cui dudum istius litigii origo indolesque est perspecta. Ista malignitatis aut inscitiæ documenta, utut sparsim jam a me discussa, denuo uno velut fasce comprehendere, solidaque responsione adjecta orbi erudito exponere, existimationis meæ magnopere interesse judicavi: simul ut aliquando molestæ huic scriptioni clausulam imponerem. Nam postquam semel ita perspicue ostendero, quam procul ab illis erroribus absim, quos tanta cum importunitate certorum hominum intemperiæ mihi impingere sategerunt, non magnopere mihi deinceps curandum erit, num alii malignitati suæ immori malint. Cæterum quod isthoc scripti Reverendissimæ Tuæ Dignitati potissimum inscribere sustineam, præter admirationem, qua sapientiam tuam, aliasque queis præfulges virtutes prosequor, hæc me ratio subegit, ut ostenderem, quanta me causæ meæ fiducia teneret, dum velut arbitrum sumere non vereor, ex eo ordine, cujus unum aut alterum nescio quam splendidum membrum eas lites præcipue excitavit, aluit-

ve.

ve. Simulque ut hoc facto demonstrarem, utut malevoli ordinis sacri auctoritate in fraudem meam abusuros sese speraverint, illibatam tamen penes me perstare venerationem, quæ isti ordini debetur, nec injurias unius aut alterius universis a me imputari. Quin potius me confidere, Reverendissimam Tuam Dignitatem, & quibus par animi integritas, quam maxime detestaturam artes oppido quam deformes, quibus ad famam meam maculandam isti homines grassati sunt. Optime nimirum Reverendissima Tua Dignitas perspicit, quantopere a prudentia, gravitate, atque moderatione, virtutibus vestro ordini tam commendatis abhorreat, re non intellecta tumultuari, per calumniam aliis fœda dogmata affingere, vera & innoxia cavillationibus in sinistram partem detorquere, ad rationes denique aurem obstruere. Et qui circa inania aut falsa tanto cum fervore se jactat, is etiam ubi solida propugnat, impetu potius rapi, quam judicio duci videtur. Sed mihi causam meam asseruisse suffecerit; adversarios pro suo quemque merito cordatorum virorum censura notabit. Mihi post tam acerbas infectationes non modico solatio erit, si Reverendissima Tua Dignitas candorem instituti mei benevole interpretetur, & me, qui virtutes Ipsius ex animo æstimo, favore suo amplectatur. Ita Deus Optimus Maximus Reverendissimam Tuam Dignitatem multos per annos Ecclesiæ & Reipublicæ bono servet?

REVERENDISSIMÆ TUÆ DIGNITATIS

Dab. Holmiæ, prid. Kal. Julias Anno 1677.

ADDICTISSIMUS

SAMUEL PUFENDORF.

LECTO-

LECTORI BENEVOLO SALUTEM.

Et si plerasque calumnias & cavillationes, queis libros nostros de Jure Naturæ & Gentium livor & inscitia incessere hactenus laboravit, jam antea, quantum cordatis & æquis rerum arbitris sufficere poterat, discusserim; visum est tamen hoc scripto universam illam litium telam retexere, unoque obtutu eam talium rerum curiosis conspiciendam exponere. Nam & dispersa minus ad memoriam valent, & interea temporis quædam istorum hominum schedæ, non modico veneno turgidæ, in manus meas inciderunt, quibus aliquid reponi existimationis meæ interesse videbatur. Simulque otium quantumvis ingratissimum suppetebat, turbatis bello Musis nostris, & intra Malmogiæ munimenta sese abdentibus. Intra quæ claustra dum cæteri connixo studio publicum hostem arcere satagunt, mihi juratos famæ meæ latrones propulsasse muneris instar fuit, postquam nihil operæ a me in Rempublicam conferri poterat. Et sane istos homines condigna virtutibus suis elogia audire, eorundemque artes in manifesta luce constitui non mea magis, quam omnium bonorum ingeniorum intererat, & quibus aliqua ad excolendam rem literariam facultas. Quæ si pro industria sua nullum aliud præmium manet, quam ut tam sordidorum dentium lancinationi exponantur, præstiterit barbariem deinceps & ruditatem, quam bonam mentem habere amicam. Equidem id nunquam sperare ausus sum, ut mea sese omnibus approbarent; quin & optandum mihi duxi, si cordatus quispiam & eruditus vir discutienda sibi sumere vellet, quæ dubii quid habere viderentur. Nam hic vicisse gloriosum, succubuisse non indecorum fuerat futurum; & poterat fortasse ejusmodi collisio ad illustrandam aut solidandam veritatem aliquid momenti non pœnitendi adferre. Ast quæ mihi mota fuit lis, non disceptationis literariæ, sed latrocinii potius indolem habuit; cum adversariis meis nihil aliud fuerit propositum, quam consumto omni calumniatorum apparatu maculam famæ meæ adspergere, & livori suo, misellæque ambitioni litare. Qui præter alias molestias hujus quoque tædiosissimi laboris necessitatem mihi imposuerunt, ut elogia ipsorum meo potissimum stylo forent publicanda; postquam non parum ad illustrandam hancce controversiam facit, istos homines paulo penitius nosse; & *Apologiæ* meæ nebula potius istos involvere quam in aprica luce destituere propositum fuit. Ac de *Nicolao* quidem *Beckmanno*, cujus vesania primos veluti motus hisce turbis dedit, peculiari scripto satis expositum; nec ut tam infami nomine memorando ulterius immorer, decorum fuerit. Nisi quod hoc prætereundum non est, Alastorem istum usque adeo ab ingenio suo non discedere, ut etiam nupera Danorum in Scaniam irruptione affinem suum cohortis optionem subornarit, ut me cum uxore & liberis trucidaret. Qui sanguinem meum sitiens cum manipulo sicariorum Londinum advolabat, & cum ibi me non invenisset, Malmogia capta facinus sese exsecuturum frendebat. Verum ut istum sicarium sceleris irritum Lundense prælium extinxit: ita sine dubio universa Tenebrionistarum secta ex tanta sui conditoris virtute non parum splendoris mutuatur. Quanquam nescio, an primo huic loco cessurus sit *Josua Schwartzius*, quippe ex cujus cerebro *Index Novitatum* progenitus est, qui solus exprimendo viri animo ingenioque sufficit, & qui novam apud sectam symboli vicem subit. Istum hominem in me impegit genii sævitas turbis ferendis nata, & hoc quod velut compendio ad famam singularemque eruditionis opinionem grassari in proclivi duceret, postquam bonas per artes tenebris sese eripere non dabatur. Ac statim quidem cum post absolutam peregrinationem, quam ad exemplum Imperatoris Hadriani pedibus fere obierat, in patriam revertisset, obtentu

zeli,

zeli, aut œstro potius, id turbarum dedit, ut ni Gedanum profugisset, capitis supplicium subiturus fuerat: Quod totum negotium in Pomeriana Electorali notorium est. Cum Gedani satis tutum se non crederet, Holmiam se penetravit; ubi prima cura erat fami depellendæ quid circumspicere, simulque bipatentem braccarum portam obstruere. Inde pastoratus indagabatur. Et cum sub id tempus munus Concionatoris Teutonici Holmiæ vacaret, magno cum ambitu, & non sine turbis in plebe excitatis ad idem ne quidquam adspirabat. Sed mox cum de instituenda ACADEMIA CAROLINA agitaretur, ut importunum flagitatorem aliquo extruderent, Concionatorem Teutonicum Londini ipsum agere jubent, adjuncto extraordinarii Professoris titulo, ut ansam haberet studia sua ulterius excolendi. Sed postea cum qui vocatus erat celebris Theologus accedere abnuisset, viro, qui tunc gratia quorundam Regni Procerum florebat, adulando adrepsit, quo procurante Professoris Theologiæ vocabulo potitus est. Talem in locum protruso facile quidem erat turbulentiæ & rixositatis famam adquirere, mota vanorum litigiorum serie, in quorum præmium parum aberat, quin munere dimoveretur. Sed eruditionis opinionem sibi circumponere difficile fuerat ei, qui ex universa Philosophia præter vocabula elenchorum sophisticorum, & ex Theologia recentes quasdam controversias, crepare nihil poterat. De cætero in linguis orientalibus, Patribus, historia & antiquitate Ecclesiastica, elegantioribus literis ac solida Philosophia plane hospes; ingenio insuper ita infelici, ac tardo, ut ad jejunam concionem consarcinandam integra septimana opus esset, totque annorum spacio vix duæ aut tres misellæ dissertationes procuderentur, modici tyronis specimen: nisi quod aculei calumniarum, quibus posteriores duæ refertæ sunt, insignem artis Sycophanticæ peritiam præ se ferunt. Igitur cum mire gestiret ostendi, & dicier, hic est, uno momento ex numero obscurorum virorum emersurum se sperabat, si quam maculam operi meo mihique possit adspergere; cum sperarer, prætextum zeli Theologici apud imperitos applausum, & si secus res cecidisset, excusationem sibi pariturum. Præsertim cum nativum ipsius stuporem & tenuitatem eruditionis singularis quædam facultas suppleret innocentissime dicta detorquendi, & vis quædam, qualis in certo muscarum genere deprehenditur, proluvie sua etiam optimas carnes polluendi. Siti & de istius hominis pia & candida intentione hoc testari potest, quod cum silentium ipsi aspera cum increpatione & comminatione foret impositum, hoc solatio isthanc ignominiam sibi levavit, quod a suo amico & socio *Nicolao Beckmanno* tanta mihi per libellum famosum contumelia foret inferenda, ut ex illa multum detrimenti existimatio mea per Germaniam sit captura. Hisce igitur si conjungamus fraudes circa hoc negotium adhibitas, quas in *Apologia* mea satis exposui, & quarum pleræque a *Schwvartzii* malitia promanarunt; Sane nemo cordatus fuerit, quin agnoscat, mitius quam pro meritis *Asinum Tenebrionem* vapulasse. Cæterum, ut, quæ mihi intentabantur calumniæ, majore cum pondere procederent, in partes quoque trahitur *Petrus VVinstrupius*, *Scaniæ Episcopus*, qui cum *Schvvartzio* nuper atrocissima lite collisus fuerat, cui hicce & errores circa religionem, & neglectum officii & animum Regi infidum objecerat, quæ litea demum, cum in exitium *Schvvartzii* erupturæ viderentur, mea potissimum opera compositæ sunt, pro quo officio tam egregiam mihi gratiam *Schvvartzius* paulo post retulit. Quod autem *VVinstrupius* ille, per quem quadriennium ego omni observantia & sinceræ amicitiæ exhibitione coluissem, tam facili negotio permoveri potuerit, ut in fabula tam inficeta primarum partium auctor esse vellet, una quidem causa fuit, quod illi nunquam moris sit, actiones suas ad sanam rationem exigere, sed cœco potius impetu ruere. Altera autem, quod solo officii sui vocabulo me oppressurum se speraret. Enimvero auctoritatem & munus istius viri calumniis in me jactatis parum ponderis addidisse nemo mirabitur, qui cogitaverit, impudenter sperasse sui ullam rationem habitum iri, cui cum talibus tam fœdo in negotio societatem coiisse religio non fuit. Præsertim cum nulli mortalium minus quam ipsi perspectum foret, quid proprie in controversia esset, quippe cui vocabulum juris gentium vix fando auditum foret, & cui nullo alio argumento erronea

nea quædam libro meo contineri conſtabat, quam quia *Schvvartzio* tale quid fabulanti fidem adhibuerat. Sed cum non modica clade iſtorum copiæ in Svecia conciderentur, ex Germania ſupplementum ſibi quæſitum ivere ſucceſſu non plane irrito. Nam & ibi inventi ſunt alii viri, qui tam fœdæ militiæ duces ſe ferrent. Quorum primus *Fridericus Geſenius*, Garlebienſium Præſul, cum ſibi a me retorſio juſtiſſime impacta foret, id omnibus viribus egit, ut furoris palmam fraterculo ſuo *Nicolao Beckmanno* ancipitem redderet. *Valentinus* autem *Velthemius* cum neſcio quo fato in cathedram publicam protruſus eſſet, & omnibus jam occupatis nullum tabellis novis locum relictum cerneret, ac mire tamen aliqua via inclareſcere arderet, expeditiſſimum judicavit, litem mihi intendere; præſertim cum miſere metueret, ne quiſquiliæ Scholaſticorum, & Magiſtrorum noſtrorum Collegia Manuſcripta, quibus nutritus erat, detrimenti quid caperent. Fiduciam autem homini potiſſimum dedit impudentia, & quæ ignorantiam comitatur audacia, & quod ſtentoreæ vocis in hoc litigio non modicum fore uſum prævideret, ſimulque quod in proclivi ipſi eſſet magnam vim inficetarum diſſertationum evomere, quarum puto facile me nauſea enecaret. *** Cæterum quam pium & candidum iſti homines ſcopum circa movendas & fovendas haſce lites habuerint, artes ab ipſis adhibitæ ſatis loquuntur. Quibus cavillationibus autem ſtrophiſque univerſam calumniarum ſcenam adornarint, cum aliis ſcriptis, tum hoc ipſo manifeſtiſſime fuit expoſitum, ſic ut cordatum Lectorem nihil amplius deſideraturum ſperem, quod vel ad depellendas adverſariorum criminationes, vel illuſtrandam meam ſententiam faciat. Eoque poſthac minus ſolicito mihi eſſe licebit, ſi qui calumniarum & nugarum deſinere non velit, cum ſemel ita perſpicue formato controverſiæ ſtatu quæ ex adverſo afferri poſſunt ultro collabantur, & mihi parum decorum ſit futurum, quibuſvis jejunis ſchedis peculiari ſcripto occurrere. Qui enim hæc noſtra capit, ei facile fuerit, ſi quid præterea ſcrupuli movetur, proprio Marte diſcutere. Sed qui ne nunc quidem inania litium mihi motarum perſpicere valet, illius circa negotium literarum nulla ratio eſt habenda. Et cum ab erroribus Theologicis, quos iſti impingere niſi ſunt, alienum me eſſe proteſtatus ſim, ac verbis meis vim illatam oſtenderim, ſi quis ne nunc quidem adquieſcere velit, quid aliud præter profeſſum calumniandi ſtudium præ ſe fert? Denique ſi cuipiam quid acerbitatis hoc & alia iſtis hominibus oppoſita ſcripta videantur habere, is facile veniam juſto dolori dabit, ſi modo cogitare velit, quid animi ſibi futurum fuiſſet, ejuſmodi calumniis & injuriis adſperſo, & num mollius tractari mereantur, qui vitam, famam, fortunaſque meas & meorum inſenſiſſimo atque implacabili animo perditum & ſubverſum ivere, animæ inſuper ſalute me exuituri, ſi mendaciis & maledicentiæ aliqua vis Divinum apud Numen foret. Bene vale.

CAPUT

CAPUT I.

DE

ORIGINE ET PROGRESSU DISCIPLINÆ JURIS NATURALIS.

§. I.

JUs naturale, humano generi coævum, quod omni tempore populorum mores & negotia ex pleraque parte rexit, quodque actu ipso exprimere optimo cuique semper cordi fuit, hoc demum seculo in justæ formam artis redigi cœptum est. Equidem olim non defuere, qui cultiorum populorum leges civiles, in quibus naturale jus magnam partem faciebat, literis consignatas luculentis commentariis illustrare fategerunt. Uber quoque fuit proventus Philosophorum moralium, quibus circa mores hominum ad dictamen sanæ rationis componendos opera est posita. Verum, qui naturalia jura a positivis accurate discerneret, & ista in pleni systematis rotunditatem disponere aggrederetur, ante *Hugonem Grotium* nemo extitit. Equidem in legibus Ebræorum & origine divina & antiquitate, quam maxime venerabili vix ullum est caput Juris naturalis, quod tactum non sit. Sed ut in ipso legum codice, ita & in commentariis, quibus eas leges illius nationis Doctores illustratum ivere., positiva naturalibus immixta conspiciuntur, ad quæ curiose dirigenda sese accinxit *Joannes Seldenus*, honesta, uti apparet, & minime livida adversus *Grotium* æmulatione, & quia alias præcipuas Juris Ebraici partes illustrandas susceperat: sic ut ab hocce in peculiare volumen colligeretur, quicquid ex sententia populi Ebraici Juris naturalis & gentium haberetur, separatum ab eo jure, quod duntaxat inter cives eusdem reipublicæ valebat. Quo minus tamen eruditissimum & quantivis pretii opus vicem pleni, & ad captum omnium populorum attemperati systematis in jure naturali subire queat, tres potissimum causæ mihi obstare videntur. Prima est, quia ibi non satis exposita reperiuntur ea, quæ ad pædiam juris naturalis pertinent. Per eam autem intelligimus illa velut præcognita, quæ ad præcepta legis naturalis, earumque rationes plene & distincte intelligendas requiruntur, & quidem quæ velut domestica sunt huic juri, nec ex aliis disciplinis mutuo sumuntur. Ex quo genere est doctrina de indole rerum moralium in genere, de principiis actionum humanarum, earumque natura, & affectionibus, de principio moralitatis, de legibus in genere, de statu, conditione & natura hominis in respectu ad actiones morales, de natura & requisitis pactorum, de origine & natura sermonis, & dominii, de modis adquirendi, de pretio rerum. De natura & varietate contractuum, de origine & natura tam societatum primarum, quam civitatum, de imperio civili, ejusque partibus & affectionibus, & si quæ sunt alia. Deinde *Seldenus* legem naturalem non deducit ex tali aliquo principio aut hypothesi, cujus evidentiam omnes nationes agnoscant, aut ad quam agnoscendam argumentis ex rationis lumine petitis adduci queant. Nam fundamenti loco substernit septem illa præcepta Noachidarum, quorum auctoritas apud Judæos antiqua traditione nitebatur, quam adstruere aut elevare meum non est. Etsi mihi quidem valde probabile videatur, primos homines potius ex divina quadam & peculiari informatione, quam propria ratiocinatione præcepta legis naturalis hausisse. Verum ut quis omnibus populis & αὐθεντίαν ejus traditionis, & numerum istorum præceptorum argumentis utrinque admissis persuadeat, id vero valde arduum fuerit. Præsertim cum nec circa id solicitus fuerit *Seldenus*, ut istorum præce-

ptorum necessariam convenientiam cum natura humana, aut eorundem sufficientiam ad regendas omnes actiones hominum morales demonstraret. Denique & illud tantum agit *Seldenus*, ut quid Doctores Ebræorum senserint, exponat: quam accurate autem istorum sententia cum sana ratione congruat, parum examinet. Quod tamen necessarium erat, siquidem pleni systematis vicem istud opus subire debebat; quippe cum populus Judaicus seipsum quidem eminenti dignatione, alias autem nationes sat maligna æstimaverit. Cum tamen jus naturale ad gustum totius generis humani adaptaturo necessum sit ponere, omnes homines circa fruitionem juris naturalis esse æquales.

§. II. In libris Novi Fœderis præcepta legis naturalis passim luculentissime inveniuntur expressa, & quidem ut illa non solum jubeantur exerceri citra ullum nationis discrimen, sed & omnibus cum requisitis, quæ perfectam actionem absolvunt. Et ea omnia ut ad unum caput, velut ad legem quampiam fundamentalem, possent revocari, ex qua cæteræ perspicua consecutione deducerentur, ipse Salvator noster eum in finem dilectionem proposuit, quæ cum nostra societate quam amicissime conspirat. Isthæc porro præcepta omnibus modis illustrare conati sunt, qui in libros divinos commentarios ediderunt tantum non infinitos; sic ut in Theologia Christiana nullum præceptum desiderari videatur, quod ad regendas in universum hominis actiones, moresque faciat. Non eo minus tamen res literaria etiam apud Christianos peculiarem disciplinam exponendo juri naturali requirebat, postquam universum genus humanum, cui utique communi lege opus erat, in religionem Christianam non consensit. Cum enim ea pars religionis Christianæ, quæ de regendis moribus tractat, satis habeat dogmata sua confirmasse ab auctoritate & jussu Dei, qui filium suum Salvatorem mundi misit, in alias eorundem rationes inquirere parum laboret; inde fit, ut hoc modo adornata præcepta legis naturalis sanctimoniam suam iis duntaxat approbent, quibus divina Christianæ religionis auctoritas agnoscitur; Sed cum hancce non exigua humani generis pars ignoret aut adspernetur, cui tamen & inter se & cum Christianis agenti negotia utique ad legem naturalem attemperanda; apparet sane, ex alio principio, apud omnes æque agnito, & ad omnium captum attemperato, deducendum esse jus, ad quod omnium eorum actiones exigantur, qui tam diversa circa religionem sentiunt. Est præterea religio, prout ex adæquato suo principio hauritur, in sua natura ad sublimiorem finem & usum ordinata, quam qui tantum intra hujus vitæ limites coerceatur. Inde non Christiana solum religio, sed & pleræque aliæ devotis suis sectatoribus præmia, malitiosis violatoribus supplicia post hanc vitam decernunt. Ita tamen, ut non vera solum religio, sed & falsæ cuique abs se diversæ religioni efficaciam ad præmium post hanc vitam nanciscendum detrahant. Sed in eo omnes consentiunt, quod actiones moresque ad legem naturalem bene compositi ad decus, tranquillitatem & emolumentum hujus vitæ manifeste faciant. Igitur qui disciplinam juris naturalis ad captum universi generis humani adornare vult, ei sublimior iste probioris vitæ finis & usus velut sequestrandus est, & Theologis relinquendus, & ad eum duntaxat usum respiciendum, qui apud omnes in confesso est, & quem vel sensuum judicio deprehendere queas. Idque eo magis, quod controversiæ Theologicæ tanta fere contumacia animorum disceptari soleant, ut si quæ disciplina illis involvatur, non secus atque ac incerta syrtium navis adhærescat, nec cursum suum ulterius tenere queat. Accedit, quod neque in authenticis novi Fœderis libris, neque in commentariis ea inveniantur, quæ ad pædiam juris naturalis pertinere supra dicebamus; quippe cum talia tradere, extra scopum istorum Scriptorum fuerit. Nihilominus in aprico est, plurimum lucis & subsidii nostræ disciplinæ accedere non solum ex divinis libris, sed & ex commentariis eorum, quibus primæva & genuina religionis Christianæ dogmata unice cordi sunt. Ast vero illi Doctores, qui in Episcopi Romani verba jurarunt, queis omnia ad potentiam & quæstum Sacerdotum vertere labor est, legi naturali, & universæ de moribus doctrinæ magnam caliginem offudere, dum immensa voluminum mole id agunt, ut penes solos Sacerdotes facultas sit conscientias hominum ex suo lubitu temperandi,

randi, cæteris liquido suarum actionum judicio adempto cœci obsequii necessitas incumbat.

§. III. Inter veteres populos, quantum nobis constat, non est, qui plus operæ in illustrandis suis legibus posuerit, quam Romani, quibus disciplina juris plurimum sane debet. Et dignum admiratione est, quantum excelluerint ingenia Romana, ubi ad certum studiorum genus velut impetu quodam incumbere cœperunt. Sic quantum eloquentia, quantum poesi & historia valuerint, nemini est ignotum, qui literas novit. Post cum sub Cæsaribus peritia juris plurimum commendationis haberet ad nanciscendas administrationes aulicas, & provinciales, per duo fere secula præstantissima Romæ ingenia excolendæ Jurisprudentiæ sese applicuerunt. Ex quorum scriptis longe ampliorem nostra secula fructum potuissent capere, si illa volumina integra ad nos pervenissent. Verum Justinianus, instituto rei literariæ oppido quam pernicioso, pro integris operibus lacinias quasdam & excerpta nobis transmisit, quæ recentioribus seculis immensam commentariorum molem pepererunt. Cum utique longe satius fuisset, veterum JCtorum scripta, erudita sane & magno studio elaborata, evolvere, quæ universa non unus ex recentioribus scribacitate sua æquavit aut superavit, quam per inexhaustum commentariorum oceanum jactari. Et veterum monumenta integra, sua luce velut radiantia, parciorem longe recentiorum operam admisissent. Fatendum tamen est, quicquid adhuc Romanæ Jurisprudentiæ superest, juri naturali plurimum lucis attulisse, non solum quia isti magnopere curæ fuisse apparet omnia ad rectam rationem & æquitatem revocare; sed etiam quia plurima ad pædiam juris naturalis spectantia ab JCtis Romanis luculenter fuere pertractata. Quantamcunque tamen laudem Romano juri tribuamus, fatendum utique est, peculiari adhuc disciplina juris naturalis opus fuisse, siquidem doctrinæ morali sua constare debebat perfectio. Nam nec omnia, quæ ad pædiam juris naturalis pertinent, in jurisprudentia Romana ita accurate, prout par erat, deducta inveniuntur, & cum ibidem naturalia positivis & quæ ex peculiari indole Reipublicæ Romanæ proveniunt, immixta sint, ista utique liquido discernere non poterit, nisi qui aliunde hauserit, qua nota hæcce ab illis dignoscantur.

§. IV. Veterum Philosophorum monumenta non paucas quidem sententias continent ad jus naturæ illustrandum facientes; ut tamen longe minoris sint, quam expectari ab illis par erat, quibus hæc præcipua esse opera debebat, mores hominum ad legem naturalem formasse. Neque isthunc veterum defectum suppleverunt, qui proximis abhinc seculis Philosophiæ studium professi sunt. Cum enim inter diversas veterum Philosophorum sectas Stoicorum placita, nonnullis emendatis, in solidum juris naturalis corpus facillime videantur potuisse componi, istis neglectis sola Aristotelis dogmata in scholis rerum potita sunt. Cujus viri admiratio nescio quo fato per complura secula gentem scholasticam ita velut attonitam reddidit, ut nihil perfectius ab humano ingenio proficisci posse crederent, & summus eruditionis apex haberetur, istius scripta posse interpretari. Equidem, quin inter summa ingenia, quæ unquam in potuerunt, Aristoteles sit referendus, nemo talium rerum intelligens abnegaverit. Dicere tamen, ab eo cæteris nihil relictum, quo ulterius progrederentur, & in Creatorem injurium, & in tot secula contumeliosum fuerit. Ne de aliis partibus Philosophiæ quid dicam, sane ipsius Ethica, si seponas, quæ de principiis actionum humanarum traduntur, vix aliud quam officia civis cujuspiam Reipublicæ Græcanicæ continere videtur. Sicuti & in politicis maxime præ oculis instituta Græcarum suarum civitatum habuisse, earumque libertatem cum primis æstimasse ipsum apparet; qui gravis est defectus disciplinæ universi generis humani usibus inservituræ. Id quod peculiari scripto deducere animus erat, ni ingruens calumniatorum importunitas alio cogitationes avertisset, & alacritatem meam non parum refrigerasset. Cur enim me scribendo defatigem, si nullum aliud laboris præmium apud me manet, quam ut latratores a fama mea depellam.

§. V. Ne igitur res literaria diutius nobilissimam juris naturalis disciplinam desideraret, prius effecit vir incomparabilis *Hugo Grotius*, tunc temporis otio literisque abundans in Gallia, quæ in patria

male habitum humanissime exceperat, idque instigante potissimum *Nicolao Peiresio*, celeberrimo illo literatorum fautore & ἐργοδιώκτῃ Quem tamen ut de ejusmodi opere concinnando cogitationem susciperet, monitum fuisse crediderim iis, quæ a sapientissimo *Bacone*, Angliæ quondam Cancellario, super augmentis scientiarum tradita sunt. Hic enim vir præcipue nostro seculo velut classicum cecinisse, & signum sustulisse videtur, ut in rebus Philosophicis aliquid ulterius & exquisitius investigaretur, quam quo hactenus scholarum parietes resonuerant. Sic ut si quæ est pulchrius nostro tempore efflorescentis Philosophiæ gratia, isti viro non minima ex parte debeatur. Accinxit porro sese *Grotius* ad moliendum opus, in quo nulla priorum vestigia ipsum regebant, admiranda instructus ingenii & judicii felicitate, pari scientia literarum sacrarum, juris civilis, omnigenæque eruditionis, & infinita lectione. Velut tamen diffisus universam disciplinam primo conatus abs sese exhauriri posse, ita titulum operis temperavit, ut ne eidem temere imperfectio posset obiici. Cæterum quo applausu istud opus apud solidæ eruditionis æstimatores receptum sit, memorare nihil attinet. Et quantamcunque alii culturam aut polituram disciplinæ juris naturalis addiderint, *Grotii* luminibus haud quidquam obstruent, ut ut ab ipso spicilegium haud spernendum sequentium ingenio & industriæ fuerit relictum. Neque eo minus illustre opus suos passim est manes. Cum enim vir iste nulli inter Christianos sectæ ita rigide se videatur addixisse, nisi quod ad illos proxime accedat, qui Arminiani audiunt; eoque fuerit ingenio, ut propter discrepantes opiniones non statim in partes discedendum arbitraretur: a sacri cum primis ordinis hominibus sat aspere acceptus fuit. Nam a Pontificiis quidem ejusdem opus inter libros prohibitos est relatum, non tam ob ea, quæ ipsorum placitis circa religionem dissona continet, quamquia in universum solidior Philosophia moralis rationibus regni tenebrarum adversatur; cum alias facile fuisset medicinam facere resectis materiis Theologicis. Sicuti a nostratibus hominibus factum est, qui contenti errores notasse, veris debitam æstimationem ideo non detraxerunt. Cum præterea in opere tam densis sententiis conferto non possint non plurima occurrere, quæ vel dubii qnid, vel obscuri videantur habere: istis fulciendis aut illustrandis, simulque emendandis, quæ & illum hominem fuisse arguant, nonnulli commentarios adornare instituerunt. Quos inter præcipue *Boeclerus* judicium attulit & doctrinam Grotiano opere parem. Sed & aliorum unus & alter operæ pretium fecit non spernendum. Ausi tamen sunt etiam in publicum commenta sua protrudere homines adolescentes, aut leviter literis tincti, aut non nisi nugis Sophistarum innutriti; quos non pauci alii videntur secuturi, qui & ipsi par jus sibi credent perituræ non parcere chartæ. Ut plane metuendum sit, me successu temporis tot in *Grotium* commentarii, quot in *Petrum Lombardum* aut *Instituta Juris*, enascantur. Quoum moles tamen neque *Grotio* multum lucis, & disciplinæ juris naturalis plurimum remoræ adfert, collisis inter se ipsis Commentatoribus, & lite orta non tam de veritate, quam de sententia *Grotii*, denique novis subinde exortis scriptoribus, qui in priores commentarios commententur.

§. VI. Post *Grotium* circa jus naturale operam quoque posuit *Thomas Hobbes*, vir summo ingenii acumine; qui uti ipse studiis mathematicis innutritus erat, ita & ἀκρίβειαν demonstrandi mathematici usitatam doctrinæ moralia accommodare, licet non usque quaque modo scholastico adornatum, laboravit. Cui fini etiam certam doctrinæ suæ hypothesin substravit, in quam ultimo demum demonstrationes ipsius resolverentur. Arrisit autem ipsi potissimum vetus *Epicuræorum* hypothesis, vel genii convenientia, vel quod eam in praxi civitatum, omnia fere ad sui conservationem & utilitatem referentium, conspiceret; vel etiam, quod aliquando suspicatus sum exemplo & æmulatione viri amicissimi *Petri Gassendi*, qui cum in Physicis maxime Epicuræorum dogmata recolenda suscepisset, *Hobbes*, ejusdem in moralibus tradita novo schemate induta in theatrum orbis eruditi producere instituit. Ni malis dicere, ipsum vim ingenii ostentare voluisse, suscepta defensione hypotheseos tam exosæ vulgo, & paradoxæ. A quo non multum abit, quod *Serenissimus Magnæ Britanniæ Rex* ante ali-

aliquot annos *Samueli Sorbierio* de hoc *Hobbesio* dixerat: *se illo viro uti in vicem ursi ad molossorum vires tentandas & acuendas*. Quicquid hujus sit, id sane apparet, hoc præcipue ipsum agere, ut potestatem regiam adversus turbulentos homines, qui tunc Angliam sub obtentu libertatis graviter exercebant, assereret, simulque jus circa sacra summo imperio civili adversus fanaticos vindicaret. Quod institutum uti in se quidem magnopere probandum est, modo isthoc jus legitimis terminis coerceatur: ita ferri plane non possunt, hypothesis ipsius ita crude assumta, & quæ eidem superstruuntur dogmata quædam, a sana ratione abeuntia, & non exiguam labem rebus humanis inferre idonea. Ne de iis memorem, in quibus circa religionem Christianam a vero sensu divinarum literarum diversus abit; quibus destruendis operam impendere aliorum est. Neque tamen quisquam rerum intelligens inficias iverit, inter multa mala reperiri quoque plurima exquisita bona, & quantivis pretii; & illa ipsa, quæ ab eo falsa traduntur, ansam præbuerunt scientiam moralem & civilem ad fastigium perducendi, sic ut de non paucis, quæ ad perfectionem istius faciunt, vix cogitare alicui in mentem venisset, absque *Hobbesio* si fuisset. Cæterum oppugnatus est iste tum a suæ nationis hominibus, tum ab aliis, qui tamen non omnes parem ingenii laudem eo nomine adepti sunt. Quantum tamen mihi constat, ipsius hypothesin inter Anglos solidissime destruxit *Richardus Cumberlandus*, libro erudito & ingenioso *de Legibus Naturæ*; simulque adversam hypothesin, quæ ad Stoicorum placita proxime accedit, firmissime adstruxit, quorum utrumque & mihi propositum fuit. Et fateor me magnopere gavisum, cum id scriptum in diversa terrarum parte eodem anno prodiisse conspicerem, dispari quidem facie adornatum, sed quod tamen eandem mecum hypothesin assereret, & pleraque a me in *Hobbesio* notata destrueret. Nec ideo alterutrius nostrum opera minoris est, cum uterque præter illa communia etiam peculiaria quædam habeat: nec minus dexteritatem suam adprobet jaculator, qui eundem cum altero scopum eodem tempore tetigit. Quid præterea intra proximos abhinc annos in nostra disciplina elaboratum sit, insigne momentum eidem afferens, ob itinera bello heic loci, ubi isthæc scribo, fere interclusa nondum videre contigit.

§. VII. Quid causarum me impulerit, ut & ipse circa excolendum jus naturale operam navarem, in præfatione Operis mei satis exposui. In quo id præcipue me egisse apparet, ut quantum ingenio adsequi possem, omnia, quæ ad disciplinam juris naturalis pertinent, complecterer, & in ordinem non hiulcum aut salebrosum digererem. Tum ut omnes controversias Theologicas ab eadem sequestrarem, ipsamque ad captum universi generis humani, quod circa religionem in diversissimas opiniones discessit, accommodarem. Id quod etiam solicite video egisse *Richardum Cumberlandum*, ut ut ipse professione Theologus esset. Scilicet quod nunquam nativo nitore explendescere, & tranquilla velut pace læta efflorescere queat hæc disciplina, ni supra istas tempestates subducta fuerit. Præsertim cum viri eruditi iniquissima lege cum talibus congrediantur, qui vel affectibus vel inscitiæ suæ tam venerabilis vocabuli auctoritatem circumponere soleant, & non contenti super veritate inquisivisse, omnibus viribus ad opprimendos aut infamandos suos adversarios connitantur, quos rationibus sese superaturos desperant. Eo molestius iniquitatem sortis meæ fero, quod cum omni studio id egerim, ut Theologis amicis uterer, ab illorum uno & altero potissimum initium sit factum calumniarum, quibus loca quædam libri mei exagitata sunt. Neque sermo mihi est de *Jesuitenis Viennibus*, qui librum meum ad ipsos perlatum in publico mercatu Viennæ vendi prohibuerunt, ut ut, cum super hoc facto interrogarentur, nullam idoneam ejus prohibitionis causam afferre possent. Nam id mihi apud sapientes bonosque commendationis efficacissimæ loco est, quod istis hominibus mea scripta invisa sint, utpote quæ cum rationibus regni tenebrarum, cujus ipsi columina sunt, haudquidquam congruunt. Sed super importunitate unius & alterius ex nostratibus queror, quibus licet verba ac mentem meam sat perspicue explanaverim, & quam longe absim ab illis opinionibus, quas mihi affingere non verecundantur; tamen velut aures oculosque ad meam responsionem obturassent, ita cœptam semel criminationem per-

pertinaciter coccyssare pergunt. * Igitur & veritatis & æstimationis meæ asserendæ causa visum est, hanc quoque operam suscipere, & denuo præcipua quæ adversus librum meum objecta sunt, quantum quidem eorum in notitiam meam pervenit, explanare & diluere. Quo ipso æquos doctosque rerum censores manifeste perspecturos spero, si qui deinceps in me clamare perrexerint, id non aliam ob causam fieri, quam quod per improbam & impudentem injuriæ continuationem obtenturos sese arbitrentur, ut ne injuriam intulisse videantur. Mihi tamen hac opera defuncto fas deinceps erit, calumnias istas negligere, & qui resipiscere nolint, malevolos livori suo immersos despicere. Cum enim in mea potestate non sit, ut isti bonam mentem habeant propriam, causa non est, quare me ulterius torqueam. Quin infinitus juxta atque inglorius labor foret, tantum scalpere, quantum isti homines pruriunt.

CAPUT II.

DE

NOVITATIBUS PHILOSOPHICIS.

§ I.

RECEPTA sunt inter homines certa quædam vocabula, odiosam alicujus rei notationem habentia, quibus istas velut per compendium, & citra allegationem alterius rationis damnari moris est. Ex quo genere etiam vocabulum *Novitatis* est, quo illi qui in magistrorum suorum verba jurarunt, aut receptis semel opinionibus mancipio sese addixerunt, magno cum supercilio proscribere solent, quicquid ab ipsorum sacrosanctis traditis discrepaverit. Cum enim se solos in possessione veritatis, omnibus numeris absolutæ, constitutos arbitrentur, & veritatem uniformem esse tralatitium sit, eo ipso graviter antea sibi incognita notari arbitrantur, si ea nova sibi videri pronuncient. Sic Pontificiis ad dogma aliquod damnandum sufficit, id hæreticum declarasse. Sic inter opifices, qui in ipsorum tribum receptus non est, certo convicio notatur, ut ut alias sit callentissimus.

§. II. VIDEAMUS igitur, num ipsa novitas in se aliquid vitii aut falsitatis contineat. Novum aliquid duplici respectu dici potest, vel quod id recens exsistere cœperit, vel quod nuper in notitiam ejus pervenerit, a quo novum appellatur. Priori respectu novum esse, in se quidem nihil plane vitii habet; imo novitatem, quæ quidem cum bonitate conjuncta est, peculiaris sua comiratur gratia. Ast qui ideo doctrinam aliquam vitiosam velit declarare, quod nova sibi videatur, illi hoc primo demonstrandum fuerit, eam, quam ipse hactenus possedit scientiam, non veram modo esse, sed etiam omnibus numeris absolutam, ita ut nil melius inveniri, aut eidem addi queat. Alias enim tyrone aut semidocto, etiam quæ eruditis protritissima sunt, nova ac mira videntur. Ast quis erit ita sibi Suffenus, ut tam perfectam rerum philosophicarum scientiam sibi arrogare præsumat? Quantum est quod scitur! quantum est quod nescitur! Igitur mittamus quærere, quam nova aut vetus aliqua sit doctrina, & illud unice investigemus, quam vera aut falsa eadem sit. Et vero mirum est extare adhuc, qui ex novitate in rebus philosophicis invidiam alicui movere aggrediatur, cum constet, quam multa veteribus ignorata recentium, & nostri seculi felicitas aut industria in Medicina, Astronomia, Mathesi, rebus naturalibus eruerit; imo quam ad plura nova investiganda doctissimi viri sub patrocinio & auspiciis maximorum Regum & Principum quotidie adhuc connitantur. Imo ex novis il-

lis

lis Catonibus libenter quæsiverim, si quis loci alicujus ex sacris Scripturis novam interpretationem eruerit; quam genuinam esse liquido demonstrare queat, an non isthæc omnino sit admittenda, & vetus hactenus recepta, repudianda? Sane si quis istam solo novitatis nomine repudiaverit, satis indicat, magis sibi cordi esse hominum errantium auctoritatem tueri, quam Dei & veritatis genuina effata amplecti. Sed nimirum in aperto est, quod nova dogmata, priusquam usu recepta fuerint, gravem sæpe oppugnationem sentiant, id a veteribus Ludimagistris oriri; qui non solum invidia flagrare solent adversus recens inclarescentia ingenia, tanquam luminibus suis obstructura, sed etiam ad auctoritatem hactenus partam defendendam necessarium vident omne illud opprimere, quod ab ipsorum scitis discrepat. Nova enim doctrina recepta, ipsi dictatura hactenus possessa dejiciuntur, & in Cæritum tabulas referuntur. Tum ab ipsis prælecta & commendata compendia, manualia tabellæ, synopses, & quæ vestivo titulo Vademecum superbiebant, ad piper relegantur. Inprimis vero gravissima tunc strages incumbit collegiis manuscriptis, quibus excipiendis miseri adolescentes tantam atramenti vim profuderant. Ex quibus etiam ratio patet, quare novæ doctrinæ apud juvenes maxime applausum inveniant. Nimirum quia ipsi non solum gloriæ cupidi sunt, & scientia nondum protrita ostentare se gestiunt; sed etiam quia a præconceptis opinionibus vacui nondum mentem suam in certam partem flexerunt; & præcipue quia existimationis istorum nihil interest, an vetus doctrina collabatur, cui ipsi nondum nomina sua dederunt. Multo minus autem reprehensionem meretur illa novitatis species, quæ non tam consistit in novis veritatibus eruendis, quam in veteribus expoliendis, ac concinna methodo adornandis, aut qua disjectæ hactenus & confusæ res in formam artis diguntur, & demonstrationibus stabiliuntur; modo dignum sit opera, quod hactenus receptis superadditur. Talis enim labor in re literaria eandem laudem habet, ac si a magistratibus viæ publicæ muniantur, remotisque salebris viæ ambagibus eædem planæ & directæ reddantur.

§. III. Atqui, reponunt aliqui, qualiscumque novitas non in religione solum & Republica, sed in re literaria & Philosophia motus & turbas solet excitare, eoque satius fuerit, jamdudum tritam viam placito tenore decurrere. Sæpe enim veteres opiniones & antiqua instituta ita penitus animis hominum sunt insolita, ut etiam meliora introduci citra graves motus, ingentia mala producere idoneos, nequeant. Enimvero uti per minutæ imperfectionis correctionem gravissima incommoda excitare, & lippitudinem eruto oculo curare absurdum fuerit: ita superiori seculo cum instauratores purioris religionis judicarent; errores, qui receptæ tunc religioni admixti erant, exitiabiles esse, non ideo omiserunt, eosdem impugnare & exturbare; etiamsi facile prospicerent, isthanc etiam in melius mutationem citra graves motus non perficiendam. Sic in republica rectores quædam vitia inveterata quietis causa sæpe tolerant; sed ubi ea demum in exitium publicum eruptura videntur, periculis per ipsa pericula medicinam facere non dubitant. Quæ autem in re literaria & Philosophica emergunt novitates sæpe strepitum excitant, sed qui fere ultra nubeculam pulveris scholastici, & λογομαχίαν non procedit. Atramenti plus in hisce bellis, quam sanguinis effunditur; & postquam scommata, cavillationes, convicia, clamores, & reliquus apparatus umbratici Martis est absumptus, ultro malacia redit. Et ubi rixæ istæ Reipublicæ molestæ cœperint esse, facillimum est eas injecto levi pulvere, sicut apum prælia, sedare. Quod si a partibus novitatum veritas stet, multoque magis si emolumenti quid in genus humanum exinde provenire sit aptum, vesaniæ proximum fuerit, solertibus ingeniis torporem imperare, & eximia Creatoris dona abdicare ideo tantum, ne alicui veterum næniarum cantillatori bilis moveatur. Ac si, qui superiore seculo elegantiores literas instaurabant, magnopere curassent, quid *Magister Ortuinus Gratius* & id genus obscurorum virorum indignaturi essent, barbaries forte in hunc usque diem Europam sepultam teneret. Quod si alicui grave videtur, tabellas & compendia, tanto applausu hactenus celebrata, juventutis manibus excuti, receptis novis libellis, ei cogitandum fuerit, valde insolens esse, cum tempus edax rerum & invidiosa vetustas

tustas nobilissima humanæ industriæ opera destruat, tabellas istas indignari, si in pulverem, ex quo succreverunt, revertantur; cum & novos libellos, qui veteres nunc ejiciunt, deinceps idem fatum sit mansurum, proveniente felicioris ingenii fœtu.

§. IV. Instat tamen Fridericus Gesenius *Garlebiensium Superintendens*; Philosophiæ Cartesianæ novitates omnem pene Europam perturbasse, eoque ex *præpotentissima Batavia & munitissima Helvetia* fuisse proscriptas; idemque meis novitatibus fieri debere contendit. Ad quod repono: si quid in quacunque parte rei literariæ minus recte sese habeat, ejus negotii curam nemini minus competere, quam *Gesenio*; qui quanta dignatione inter suos sit, documento esse potest, quod Superintendens Lipsiensis ante paucos annos defunctus ad istius nugas & maledicum scriptum sub nomine servuli sui, qui spurius erat, responsum edi curaverit; adeo indignum ipsum ducebat, qui cum honesto viro scriptionis commercium intercederet. Deinde non video, quare mihi præjudicio sit, quod in Cartesium alicubi statutum est. Sane non omnes in Philosophia novitates, sed Cartesianæ duntaxat notatæ sunt. Quæ autem a me circa jus naturale expoliendum tentata sunt, e Cartesianis principiis haudquidquam profluxere; neque cum ipsius Philosophia quidquam commune habent, nisi quod utrinque auctoritati veterum magistrorum parum defertur, qua firmis rationibus non subnituntur. Quod si autem nonnulli Cartesianæ Philosophiæ sectatores quædam dogmata civitati Theologicæ hactenus adscripta solicitare cœperint, ea primo non Philosophiæ culpa est, sed hominum eadem abutentium. Deinde & illud prius dispiciendum erat, num dogmata a Cartesianis in dubium vocata fuerint vere Theologica, seu quæ sedem & fundamentum suum in expressis sacræ Scripturæ dictis habeant, an vero ex eo sint genere, quæ ex Philosophia Aristotelica, aut Scholasticorum commentis in systemata Theologica irrepserunt, eoque Theologicam sanctimoniam non sua indole, sed per diuturnam usurpationem obtinuerunt. Nam priorem veritatem solicitare impium fuerit. Quæ autem ad posterius genus pertinent, ubi a veritate abierint, sub examen revocare non magis nefas fuerit, quam quod superiori seculo puræ religionis instauratores magnam vim traditionum & commentorum humanorum e Theologia exturbarunt. Quin si quis cordatus & solide doctus manum admovere velit, non paulo spissius volumen de abusu vulgaris Philosophiæ posset conscribere, quam *Samuel Maresius* de Cartesianæ Philosophiæ abusu, intra quindecim dies consarcinavit. Facit quoque hic illud Baconis Novi Organi L. I. c. 56. *Pessima res est errorum apotheosis, & pro peste intellectus habenda est, si vanis accedat veneratio.* Præterea nescio, quas turbas memoret Præsul Garlæanus, per omnem pene Europam ex Philosophia Cartesiana exortas. Sane de bellis, aut seditionibus aut insignibus mutationibus in religione aut Rebuspublicis ex eo fonte scaturientibus ne fando quidem auditum est. Ridicule autem inter turbas Europæ refertur impotentior rixa quorundam ludimagistrorum, aut pueriles factiones scholarium, pro auctoritate præceptorum verbis, aut quandoque pugnis decertantium. Quod enim tanto cum clamore inter istos homines res geritur, in causa non est materiæ gravitas, sed plerumque inexpugnabilis illa pervicacia scholasticis ingeniis usitata, qualemcunque opinionem adhibito omni iracundiæ instrumento defendendi. Sed neque auditum mihi unquam est de interdicto aliquo ordinum generalium apud Batavos, quo Philosophia Cartesiana e Republica proscripta fuerit; cum eam unus & alter ibi publice docere aut profiteri non vereatur. Et si maxime tale quid promulgatum fuisset importunitate eorum, qui quod juvenes didicerant, senes dediscere nolebant: tamen nescio quodnam ea res veritati præjudicium afferre queat, aut quid decreta Ordinum Hollandiæ, aut magistratus Helvetiorum contra naturam rerum, sanam rationem & experimenta faciant. Equidem facile largimur, Bataviam esse *præpotentissimam* & Helvetiam *munitissimam*. Sed num aut illius classes, aut hujus montes aliquid momenti habent ad hoc, ut Sacerdotes earum regionum quam dexterrime de Philosophia judicasse censeri debeant? Enimvero quid Cartesianæ Philosophiæ fiat, me quidem nec angit. Et si qua parte illa a rerum natura & ratione abit, recte impugnatur; quæ cum utraque conveniunt, suos reperient

rient defenſores quantoſcunque clamores & Scholaſticorum mancipia tollant. Eo minus autem aliquis abuſus in Theologia ex noſtra doctrina metuendus eſt, quod ego non ſolum eandem omni ſtudio a controverſiis Theologicis removeam, ſed & expreſſe proteſtatus ſim, ea, quæ a me de natura pœnarum traduntur, ad tribunal humanum duntaxat pertinere, non autem ad tribunal divinum; eoque juſtitiam, quam homo in hominem exercet, & juſtitiam divinam haud quidquam eodem modulo metiendam. Sed ut apertius dicam, articuli fidei de lapſu Adami, peccato originis, ſatisfactione Chriſti, fide, juſtificatione hominis, & ſimiles non magis ex diſciplina Juris naturæ, ad captum omnium gentium adornata, dijudicari poſſunt aut debent, quam myſterium Trinitatis ex Phyſica.

§. V. Non minore animi ardore novitates Philoſophicas impugnat *Valentinus Veltbemius*, Profeſſor Jenenſis, cui magni inſtar piaculi habetur, quod ego id agere videar, ut Moraliſtæ & Scholaſtici manibus juventutis ſtudioſæ excutiantur. Inde acri inſtinctus œſtro non ita pridem in promotione Magiſtrorum orationem recitavit *de Laudibus Scholaſticorum*, quæ, ſi digna tractatio acceſſiſſet, ob argumenti cognationem locum meretur inter ludicras illas Eruditorum declamationes, puta, *Majoragii* de Luto, & *Danielis Heinſii* de Pediculis, & ni fallor Paſſeratii de laudibus Scabiei. Atque ut erudito ſeculo ſalivam moveamus, locum ex illa declamatione adducemus, ex quo ſimul ſtratagema iſtius hominis, quo ingens cauſæ ſuæ præſidium ſibi comparatum it, apparet, dum caniculæ inſtar caudam ſub alvum deflectentis Theologorum pedibus abrepit. Cum igitur plurima ſuper argumento ſuo acerrima faucium contentione vociferatus eſſet, demum adjungebat: *Sed ne cum turba nobis res ſit, demus ei advocatum, & quem alium, quam qui noviſſime opus de Jure Naturæ conſcripſit*. Et poſtquam verba ex præfatione operis mei huc ſpectantia recitaſſet, pergebat; *Vos venerandi mei Præceptores Theologi, vos inquam rogo, vos obteſtor, eloquamini, per Deum eloquamini, an Moraliſtarum Princeps Thomas, Metaphyſicorum Papa Suaretz, Molina, Vaſquetz, Valentia, Conimbricenſes, Sanchietz, & beatus Sibalius noſter Scriptores æternitate digniſſimi, nugas duntaxat venditaverint*. Ubi non poſſum quin maximas agam gratias *Veltbemio*, quod ita ingenue arcanam, ac præcipuam cauſam prodiderit, ob quam tantos clamores iſti homines in me ſuſtulerunt. Scilicet quia ægre ferunt illi, qui omnem ætatem in Scholaſticorum lacunis contriverunt, in votis mihi eſſe, ab orthodoxa juventute limpidos Doctrinæ moralis fontes adiri: Quid enim in hoc genere praſtabilius poſſet effici? De cætero quo minus elogiis Scholaſticorum oppido quam frigidis immoriatur *Veltbemius*, ego quidem minime omnium invideo. Habeat ille ſecum ſuas delicias, ſervetque ſepulchro; gaudeant ſimilibus labra lactucis, conſeneſcat in nugis, denique vel vivus ob propagatum barbariei regnum in Beatorum claſſem tranſcribatur. Majorem ſane mihi applauſum apud ſolide eruditos polliceor, ſi Scholaſticos dixerim tractare Doctrinam barbaris vocabulis, frivolæ ſubtilitatis ſpeculationibus adornatam, ſcientiæ proficuæ inanem, aſtutiſſimo conſilio nutritam ad otioſa ingenia vanis diſputationibus diſtinenda, ut a ſcrutandis divinis literis, ſolidaque eruditione, ſimulque fraudibus regni tenebrarum perſpiciendis removerentur. Quæ non ſolum per ſe nihil ad culturam aut decus vitæ confert; ſed & peſtilentiſſima eſt, dum bonas & utiles literas ſuffocat, ingenia vana ſcientiæ perſuaſione diſtendit, veræque ſapientiæ incapacia reddit. Qua denique ſola qui imbuti ſunt, ne hilo quidem meliores, prudentiores, rebus gerendis aptiores, aut circa ſolida rerum dijudicanda perſpicaciores redduntur. Quin obſervatum eſt, eorum, qui unice iſtis nugis immerſi ſunt, ingenia velut ſideratione afflari, ut & circa tractanda ſolida & ſeria longe ineptiores, & in converſatione actuque communis vitæ longe ſint intractabiliores, quam illi, qui ſola nativa ingenii bonitate ſubnixi nunquam literas attigerunt. Sic ut revera præſtet omnes literas neſcire, quam nihil præter Scholaſticos noſſe. Et mirum quam miſere liberalitatem ſuam collocent Principes, qui ſtipendiis ejuſmodi homines alant, per quos juventus nihil ſapere diſcat.

§. VI. Atqui ad venerandos Theologos provocat *Veltbemius*, qui ſane Scholaſticam Philoſophiam nauci non faciunt,

quippe absque qua negant se cum Pontificiis disputare posse. Ad hoc terriculamentum, quod velut caput Gorgonis mihi ostentatur, repono; mea parum interesse, quam sordida veste illi suam Theologiam adornent. Nam ex eo nequaquam consequitur, disciplinam Juris naturalis iisdem quoque pannis involvendam. Neque enim mihi propositum est cum Pontificiis disputare, sed jus omnibus gentibus commune tradere ex principiis ad omnium hominum captum accommodatis. Neque inventa est nostra disciplina, ut disputanti materiam præbeat, sed ut actiones ac negotia tum singulorum hominum, tum integrorum populorum ad eandem exigantur. Neque tam præclare de morali Philosophia meriti sunt isti Sholastici, ut quia e re ipsorum fuit hic nugari, nobis quoque in eorum gratiam necessario nugandum sit. Denique nulla me causa tam abjecte de me sentire cogit, ut non ex meo potius judicio disciplinam Juris naturalis tractare debeam, quam ex supercilio eorum, quorum sputa *Veltbemius* lingit. Præsertim cum nec illa ratio omnibus cordatis probetur, quare in Academiis orthodoxis fovenda & propaganda sint Scholasticorum commenta, quod alias cum Pontificiis disputari non possit, & hoc ipso nativam Theologiæ faciem non quidem fuco, sed illuvie & squalore deformari necessum sit. Cui enim fini cum hisce disputare volunt? An ut ex istis suffragia & testimonia pro firmandis nostris dogmatibus petant? Atqui hoc levi & superficiaria eorundem evolutione obtineri potest, & quæ haud quaquam legentis animum aut dictionem tinctura sua inficiat. Illis ipsis tamen suffragiis neque nobis opus est ad veritatem nostram adstruendam, neque operæ pretium sit circa convinciendos aut convertendos, & velut propriis telis conficiendos Pontificios. Sane *Luthero* nostro, & aliis puræ religionis instauratoribus, de hac methodo Papatum subruendi in mentem non videtur venisse, qui dictis sacræ Scripturæ maluit rem gerere, quam disputationibus Scholasticorum, quos Sophisticarum vocabulo notare solenne ipsi est. Quique satius duxit, Theologiam plano & perspicuo modo ex divinis literis proponere, quam barbarie & obscuritate dictionis, aut Sophismatum importunitate cum adversariis certare, aut disputationem a solidis & perspicuis rebus ad intricata otiosorum aut astutorum hominum commenta ventilanda transferre. Neque unquam videtur iste vir credidisse, ut quis nugatorem convincat, necessum esse cum nugis istius se conformare; aut aciculis in hostem pugnandum, ubi gladii & tormenta ad manum sunt. Et sane superfunctorie admodum rimati sunt compagem regni Pontificii, qui putant, detrimenti quid posse eidem inferri, si quis disputandi & sophisticandi dexteritate ipsorum Doctores Scholasticos excelluerit. Quin & animadversum est, ex quo tempore quidam nostratium Theologorum istis Scholasticis pretium aliquod ponere cœperunt, neque in universum eosdem cum *Luthero* inter σκύβαλα numerarunt, res nostræ religionis subinde in deterius ivisse, Pontificios contra fines suos promovisse, & ad recuperanda, quæ quondam amiserant, non parum spei concepisse. Quod si tamen quis sit Theologus, qui ad perfectionem muneris sui Scholasticis se carere non posse persuasus sit, ei quidem ego suas delicias minime omnium invidebo, sed unum tantum ab ipso rogo, ne mihi irascatur, si ego vetus & mucidum fermentum ex doctrina morali, ejusque præcipua parte, disciplina nimirum Juris naturalis, exesse jubeam.

CAPUT

CAPUT III.

DE

STATU HOMINUM NATURALI.

§. I.

INTER ea, quæ a malevolis meis secus intellecta inclamandi & calumniandi occasionem arrepta sunt, primum videntur locum occupare quæ super statu hominum naturali a me tradita sunt. Cum enim isti neque quid status naturalis a me vocitaretur, aut quibus limitibus ejus consideratio includeretur, accurate attendissent, neque de ipso aliquid in libellis moralibus, si quos evolverant, legere seminissent; in eam prolapsi sunt opinionem, quasi ex Theologia mutuo sumpta ea dogmata forent, & quasi de primæva conditione protoplastorum in Paradiso mihi ageretur. Eoque cum mea tradita de statu hominum naturali a primæva conditione Adami multis modis abire viderentur, gravissimorum me errorum esse reum atrociter vociferari cœperunt. Enimvero vel ex solo hoc specimine constare potest, quam dura sit conditio scriptorum, ad quæ censenda homines semidocti, & livore in ipsorum auctores tumidi provolant: qui licet apud sapientes turpissime se prostituant, apud imperitos tamen & sui similes indignas sæpe suspiciones in viros innocentes excitare possunt. Ut autem malevolorum meorum inscitia eo facilius in apricum protrahatur, pauca quædam præmittere necessum est, quæ ad cæterarum quoque controversiarum enodationem multum conferre possunt.

§. II. Ac primo quidem considerare debuissent importuni isti censores, quod diserte in *præfatione Operis mei* professus sum, & in ipsa tractatione passim expressi; me disciplinam Juris naturalis instituisse tractare universaliter, seu ita, ut ea foret ad captum omnium hominum & nationum, quamcunque demum circa divina persuasionem haberent. Qua de causa etiam quem juvenilibus annis delineabam libellum, rudimenta hujus disciplinæ continentem, titulo *Elementorum Jurisprudentiæ universalis* inscripseram. Eoque talia a me fundamenta hujus disciplinæ constituenda fuerunt, quæ ad captum omnium hominum essent, & ad quorum veritatem agnoscendam omnes homines ope solius rationis adigi possent. Hujus sphæram quæ excedunt, quæque ex revelatione divina dependent, apud omnes populos non æque probata aut recepta, velut scopo nostro parum inservientia, & ad partem duntaxat humani generis informandam idonea, seposui. Eoque consulto abstinui ab illis quæ in divinis literis, rationis sibi relictæ captum superantia traduntur. Cavi inquam solicite, ne ullam controversiam attingerem, quæ vel gentiles inter & Christianos, vel inter horum sectas agitari fueverunt. Cum autem doctrina de statu protoplastorum in paradiso ex solis divinis literis hauriatur, & ex solo rationis lumine investigari nequeat; debebant malevoli ex præsuppositis meis, ac præmissa protestatione colligere, mihi de statu paradisiaco sermonem non institui: neque hunc a me vocabulo naturalis status designari. Quanquam enim apud scriptores gentiles, Poetas cumprimis de aureo seculo, & recentis adhuc mundi placida temperie quædam jactentur, quæ multi ex felicitate Adami in Paradiso detorta autumant: ista tamen vel ex cerebro Poetarum plane conficta sunt, vel ex dulcedine otiosæ & dissolutæ vitæ interpolata, quæ priscis Græciæ incolis ante inventas urbes & leges agitabatur. Sicuti & hodie gentes quam maximæ incultæ suam barbariem politiorum populorum culturæ & disciplinæ longe præferunt. Nam neque in ista aurei seculi felicitate Poetæ unum duntaxat par hominum, sed insignem jam eorum multitudinem vixisse memorant; & degeneratio morum, de

qua illi canunt, non ad intrinsecam velut labem naturæ humanæ, sed ad corruptelam ex prava consuetudine ortam pertinet.

§. III. Deinde neque hoc insuper habendum erat circa alia plus justo satagentibus, vocabula *naturæ* & *naturalis* quam maxime esse ambigua. Eoque uti qui istis usurus est, in antecessum perspicue definire debet, in quo sensu ista abs sese accipiantur: ita plane absurdum & malitiosum est, limites, quos scriptor ipse sibi constituit, migrare, & diversas vocabuli significationes, iisque innixa dogmata nolenti volenti obtrudere. Perinde ac si quis JCtos hæreseos arcessere velit, ideo quod ipsorum de pœnitentia in contractibus placita toto cœlo discrepant ab iis, quæ Theologi de pœnitentia seu conversione hominis ad Deum docent. Jam autem manifestum est, in quam diversis disciplinis, & quam diverso sensu de statu hominum naturali soleat & possit agi. Physicus statum hominis seu conditionem naturalem capit, quatenus is opponitur monstroso, distorto, mutilo, aut male conformato; Medicus, prout idem morbido contra distinguitur. Quidam ex Interpretibus Juris Romani, quando de statu hominum tractant, divisiones hominum vel secundum statum naturalem, vel secundum statum civilem considerant. Juxta naturalem statum considerant hominem, prout est vel mas, vel fœmina, vel hermaphroditus, & prout in utero adhuc vel extra eum exsistit. Sic Theologi, si ipsis videatur, statum integritatis poterunt vocare statum hominis naturalem, qui oppositus est statui naturæ corruptæ, seu in quam genus humanum per lapsum Adami devolutum est. In disciplina autem Juris naturalis triplici a me modo status hominum naturalis consideratus fuit. Uno modo, prout opponitur statui & conditioni brutorum, per quem homo spectatur tanquam eximium præ cæteris animal, insignibus a Deo præditum donis, per quæ idoneum fit Creatorem ex operibus suis agnoscere, mirarique, & vitam agere honestate ac decoro ordine conspicuam. Huic statui & conditioni vocabulum naturalis recte tribuitur, quia non ex proprio arbitrio homines sibi ejusmodi vitam elegerunt & instituerunt: sed ad eam agendam obligatio a Creatore per ipsam nativitatem injuncta est, ad eamque cognoscendam solum rationis lumen, quod nunc homini superest, utique sufficit, etsi illa universum hominis officium, quantum ad finem ejusdem supremum requiritur, non plene absolvat. Altero modo statum hominis naturalem consideravimus, prout opponitur illi culturæ, quæ vitæ humanæ ex auxilio, industria, & inventis aliorum hominum propria meditatione & ope, aut divino monitu accessit. Ad quem statum designandum supposuimus, naturam hominis, qualis ea nunc deprehenditur pravis inclinationibus scatens, & quam summa indigentia, inscitia, atque imbellia comitatur, antequam ab aliis hominibus quid opis ipsi accesserit. Quem statum miserrimum esse propter pauperiem, incultum, inscitiam atque infirmitatem pronunciavimus, si cum eo comparemus commoditates, quæ postea ope aliorum hominum aut propriam per industriam nobis accedunt. Quæ quidem res ita manifesta est, ut sensu plane destitui eum oporteat, qui ista capere nequeat. Et ne quis arbitretur, in hac doctrina novi quid esse, is expendere poterit dicta S. Scripturæ, verbi gratia, Jobi I. 21. Ezech. XVI. 4. 5. 6. Eccles. V. 14. I. Timoth. VI. 7. & similia, quæ sane homini nascenti non multum splendoris aut opum circumponunt. Potuit autem & huic considerationi hominis vocabulum status naturalis non absurde tribui, quod utique usus sermonis communis ferat, naturalia, seu quæ per nativitatem adsunt, contradistinguere iis, quæ facto alieno aut proprio post accedunt. Tertio modo statum hominis naturalem consideravimus, prout opponitur statui civili, per quem plures eidem summo imperio civili sunt subjecti. Juxta hanc considerationem illo invicem in statu naturali vivere patet, qui neque communem in terris habent Dominum, & quorum unus alteri non imperat, aut paret, quique adeo nullo alio vinculo invicem juncti sunt, quam quod ex communi humana natura resultat, seu quod alter æque homo sit atque nos. Et isthunc statum naturalis vocabulo insignire nobis placuit non solum exemplo recentium quorundam Politicorum, sed & quia naturale ei, quod ex facto & pacto humano fluit, opponi usitatissimum est. Hæ igitur considerationes naturalis status quam parum pertineant ad statum Adami in Paradiso, de

de quo ex sacris literis constat, pueri nosse poterant, qui nondum ære lavantur. Quod si autem harum litium auctores excipere velint, se de statu naturali in tabellis suis Ethico-Politicis, & in notis ad easdem MStis nihil legisse; & ne verbulum de eodem apud Metaphysicorum Papam, Cardinales, Acoluthos, Ostiarios & Exorcistas haberi; eoque hoc vocabulo audito statim Paradisum sibi animo obversatum, scire debebant, fœdam hanc esse & plane inexcusabilem præcipitantiam, quod ad censuram ferendam provolaverint, antequam quod a me & quo fine traderetur, intellexissent.

§. IV. Quibus præmissis facile patet, quam malitiose & imperite primus Indicis Architectus *Josua Schwvartzius* mea verba in alienissimum sensum torquere conatus fuerit. Quod licet in *Apologia* mea sat perpicue expositum a me sit: tamen pertinax stupor, aut corrigi nescius calumniandi morbus certorum hominum necessitatem mihi adfert eadem denuo inculcandi; & ad veritatis jubar ultro cœcutientibus forcipe palpebras diducendi. Ut igitur repræsentarem indolem status hominum naturalis juxta secundum modum considerandi, ita disputare incipio L. II. c. 2. §. 2. *Si concipiamus hominem in huncce mundum projectum, citra ullam curam opemve ab aliis hominibus accedentem, & prout plurimæ partes naturæ rerum nondum per industriam humanam ad usum hominis erant excultæ ac dispositæ, statum ipsius longe miserrimum fuisse, manifestum est: si vel maxime jam justa præditum statura ac robore ponamus, quum primum existere cœpisset.* Ex hisce verbis *Indicis auctor* pro candore suo talem propositionem elicuit: ***Docet, illum statum, in quo homo absque ulla cura vel ope ab alio homine accedente consideratur, longe miserrimum esse; ne illo quidem excepto, in quo homo juxta statura ac robore præditus fuit, quum primum existere cœpisset, hoc est, statum Adami ante Evam creatam.*** Quis non videt, vim verbis juxta ac sensui meo inferri, & mihi plane Sermonem non esse de Adamo in Paradiso? Sed ut eo clarius ostenderem, qualis esset homo sibi soli relictus, finxi duntaxat, aliquem hominem undecumque in orbem incultum projici. Idque ipsum satis inculcavi adhibitis vocabulis *concipiamus*, & *ponamus*; quæ usurpari non solent loquenti de iis, qui revera exsistunt, sed qui tantum finguntur, seu melioris declarationis ergo supponuntur. Si enim de Adamo sermo fuisset institutus, non opus erat dicere *concipiamus* statum ipsius, qui non fingendus, aut per meram hypothesin assumendus est; sed quem revera exsistentem in divinis literis descriptum reperimus. Neque de Adamo pronunciari poterat, quod sit in huncce mundum *projectus*, quod de tali dicitur, quem unde venerit nescimus. Adamum autem velut deliberato Dei consilio in mundum huncce introductum novimus. Sic etiam de Adamo absurde diceretur; *ponamus* eum justa statura fuisse, cum exsistere cœpisset. Hoc quippe non ponendum est, sed certo constat, a Deo non infantem, sed hominem justa statura præditum esse creatum. Quam porro malitiose verba mea in aliam structuram trasmutantur! Cum enim hæc sit mea propositio: Etiamsi iste homo solitarius, undecunque in orbem incultum projectus, ponatur fuisse justa statura, cum cœpisset exsistere, ejus tamen status erat futurus miserrimus; ex hac *Indicis auctor* talem concinnat enunciationem: Status illius hominis, qui justa statura erat præditus, cum primum exsistere cœpisset, erat miserrimus. Perinde ac si dicerem: *Schvvartzius* etsi togam gerat ad talos descendentem, tamen totus quantus calumniator est; & illud sic invertere velim; quicunque togam talem gestat, calumniator est. Aut si dicerem: Simia manet simia, etiamsi aurea gestet monilia: ergo qui aurea gestat monilia, est simia. De cætero quod ejusmodi homo, (qualem nos fingimus aut concipimus, ut ostendamus, quid boni homini ab homine accedat,) si futurus miserrimus, nemo tam stupidus est, qui persuadere sibi possit.

§. V. Nec minus ea verba, quæ dicto loco immediate sequuntur, a *Schvvarztio* male habentur: ***Inde licet de originibus primorum hominum sacræ literæ tacerent, tamen ipsa mortalium primæva indigentia & imbecillitas nobis fidem facerent, primam hominum stirpem servari non potuisse sine peculiari Numinis cura, recentem & adhuc attonitum orbis incolam media vitæ necessaria adhibere docentis.*** Apparet puto vel mediocriter perspicacibus, hisce verbis continuari hypothesin cœptam, ac satisfieri illi dubio; quomodo iste, qui in mundum, pro-

projectus fingitur, in tanta ignorantia & indigentia rerum servari potuisset; Ad quod hisce verbis respondetur; etiamsi quis sacras literas ignoraret, ex quibus constat, Deum ante & post lapsum singulari cura primos homines complexum fuisse; tamen si quis solo rationis lumine usus supponat, hominem undecunque in mundum incultum fuisse projectum, simulque consideret ejusmodi hominis ignorantiam & indigentiam, non aliter colligere potest, quam impossibile fuisse eum sine peculiari Numinis cura servari potuisse. Quis non videt, heic per *primam hominum stirpem, & recentem orbis incolam* a nobis non intelligi Adamum, sed illum, qui in orbem incultum undecunque projectus fingebatur seu supponebatur. Scilicet si quis abstrahat a cognitione ex sacris literis hausta, & super originibus generis humani ex solo rationis lumine meditari incipiat; id sane primo deprehendit; genus humanum non extitisse ab æterno, sed aliquando initium cepisse, & quidem orbe terrarum jam exsistente. Inde ulterius progrediendo alterutrum præsupponere cogitur, primos illos homines vel infantes fuisse cumprimum exsisterent, vel justa jam statura præditos. Utrisque colligit tanta miseria & inopia fuisse conflictandum, ut pereundum ipsis iterum fuerit, nisi Deus peculiarem eorum curam egisset, quousque eo provecti forent, ut invento adparatu aliquo vitæ, & juncta atque communicata ope suæ indigentiæ succurrere didicissent. Et ad hoc colligendum inducit primæva mortalium indigentia & imbecillitas, id est, quam indigi jam sint homines & imbecilles, quando recens nascuntur. Quis ita stupidus est, quin intelligat, hæc ad Adamum non pertinere? Quanquam nec huic peculiarem Dei curam defuisse ex divinis Scripturis apertissimum sit. Sic & quod recentem istum incolam orbis terrarum dicimus *attonitum* fuisse, id nequaquam ad Adamum spectat, sed ad eum, quem nos tantisper supponimus. Talem enim si fingas repente in hoc mundo constitutum, omnium rerum ignarum prima vice adspexisse clarum Solis jubar, vastissimum cœli spatium, ignotas arborum atque animalium species, mox obortas tenebras, cœlum stellis consitum, se solum inter omnia nova locatum: annon credimus talem ista attonitum adspecturum, quosque adsuetudo admirationem minuisset?

§. VI. Sed & alio ex loco conatur evincere *confector Indicis*, quasi Adamus in statu integritatis a me miserrimus fuerit pronunciatus. Ego enim cum L. II. c. 1. instituissem ostendere, quare naturæ hominis non congruat, ut vivat exlex, rationes desumo *ex conditione naturæ humanæ primigenia aut post superveniente*. Cum enim in natura hominis deprehendantur quædam egregia, quædam prava, & vero per solam rationem firmiter demonstrari nequeat, imperfectionem & labem illam ex culpa ipsius hominis provenisse; inde origo ejus labis in medio relinquitur in disciplina; quæ ultra rationem adsurgere non vult. Etsi ex divinis literis constet, quæ præclara sunt in hominis natura ex primæva conditione, prava, ex superveniente esse. Unde illi quidem, qui sola ratione agit, non opus est explicare, ex quo fonte bonæ aut malæ affectiones hominis promanent. Sed Christiana religione imbutus etiam me non monente intelligit, ex conditione hominis post superveniente, id est, quæ per lapsum Adami in genus humanum redundavit, esse quoque hominis recens nati imbecillitatem; quæ tanta est, ut nisi accedat aliorum auxilium, vel pereundum ipsi esset, vel in animal quovis bruto horridius adolescendum. Eum locum hisce verbis claudo: *Igitur quod homo non miserrimam vitam inter omnia animantia degit, a conjunctione & societate sui similium habet. Non est bonum hominem esse solum non ad matrimonium duntaxat, sed ad societatem cum aliis hominibus in universum pertinet*. Heic manifestum est, sermonem mihi esse non de Adamo in Paradiso, sed de infantibus in ista, quæ nunc conspicitur, imbecillitate natis. Sententia autem illa, *non est bonum, hominem esse solum*, quæ initio a Deo ad significandam necessitatem comparis Adamo adjungendæ proferebatur, a me latius extenditur, & ad præsentem materiam applicatur. Id quod in materiam gravi feriaque facere fas plenque est. Hinc patet, quantum specimen calumniæ sit, quod *Index Novitatum*, verba mea hoc modo adducit: *Illud autem, quod primus homo extra societatem sine lege, ordine ac decore fuerit, probari illo posse dicto putat: Non est bonum, hominem esse solum*.

§. VII. Alia quoque corradit *Auctor In-*

Indicis, quæ cavilletur, tanquam pugnantia cum dogmatibus, quæ super primævo ſtatu hominis in noſtris Eccleſiis recepta ſunt. Dicit, me *primos homines, prout in origine & ſtatu ſuo primævo ſe habuerunt, non tantum mortalium nomine appellare, ſe tantam etiam imbecillitatem illis tribuere, ut ſine peculiari cura ſervari non potuiſſent.* Atqui jam abunde oſtenſum fuit, mihi dicto loco ſermonem non eſſe de ſtatu Adami paradiſiaco; ſed unice mihi propoſitum fuiſſe quadam fictione repræſentare conditionem hominis ab omni ope aliorum hominum in orbe terrarum adhuc inculto deſtituti, indicio capto ab illa imbellia, ignorantia, & incultu, quæ naſcentes jam mortales comitantur. Hæc quippe iſto loco nobis eſt *primæva indigentia & imbecillitas*. Igitur nullo modo a me Adamo in ſtatu innocentiæ mortalitas tribuitur, neque negatur mortem demum per peccatum in mundum introiviſſe. Sic & manifeſta calumnia eſt, quod ulterius arguit, me aſſerere: *Mortalitatis cauſa genus humanum diverſitate ſexus, propagandique ſe facultate creatum eſſe*. Ita enim mea verba ſunt: *Poſtquam igitur morti obnoxium fuerat redditum genus humanum, ne aut nova ſemper ſtirps creando eſſet ſufficienda, aut tam nobilis ſpeciei duratio unius ævi ſpatio extingueretur, ſapientiſſimus Creator proſpexerat diſcrimine ſexus, & naturali facultate indita commixtis corporibus ſeſe propagandi*. Hic ſane impudentiſſime mihi tribuitur hæc propoſitio: genus humanum ab initio mortale creatum, eoque fine datam ipſi diverſitatem ſexus. Sed dum verbis pluſquamperfecti temporis utor; *genus humanum morti fuerat redditum obnoxium, Creator proſpexerat*; ſatis innuo, ab initio genus humanum morti non fuiſſe obnoxium, ſed ex facto poſt accedente tale redditum. Et quia omniſcius Creator illum caſum utique præviderat, eidem quoque velut eventualiter proſpexiſſe per diſcrimen ſexus, & facultatem propagandi, ne genus humanum ultra ætatem unius hominis non duraret. Eoque per ſapientiam Creatoris generandi mediante ſexus diverſitate uſum habuit in ſtatu hominis tam integro, quam corrupto. In illo enim ſtatu proventura erat ſoboles primæ integritatis hæres, ut plures Deus haberet cultores: in altero autem ſtatu proventura erat ſoboles corrupta, ne per irrepentem ex peccato mortem intra unam ætatem genus humanum interiret, poſtquam Deo viſum non fuit, extincto priore novum genus hominum innocentium denuo creare; eoque maluit orbem terrarum a corruptis hominibus incoli, quam plane deſertum jacere. Patet ergo *Auctorem Indicis* ejuſmodi errores in meo libro non inveniſſe, ſed de ſuo intuliſſe, ac poſtquam decreverat omnino quoſdam errores mihi impingere, verba mea quovis modo ad ſcopum ſuum detorſiſſe; quæ ſane lectori æquo & erudito, & qui ex calumniis, vaniſque litigiis gloriam non captat, tale quid ultro non inſinuant.

§. VIII. Non erubeſcit quoque *Auctor Indicis* aliam non paulo atrociorem calumniam circa hoc caput mihi impingere, dum hanc mihi ſententiam tribuit: *Quod homo prout ex creatione phyſice perfectus extra ſocietatem exſiſtit, ſine lege, ordine & decore reluctantem habuerit voluntatem, brutiſque ipſis inferior ac pravior fuerit, quæ cauſa, quamobrem lex illi ſuperaddita ſit*. Si hoc artificium viris cordatis probatur, ut ex diverſis locis non quidem integræ ſententiæ, ſed ſingula verba combinentur, & nonnulla de alieno infarciantur; tunc ſane facillimum fuerit, vel ſanctiſſimis ſententiis diverſos, eoſque fœdiſſimos ſenſus tribuere. Nullibi enim in omnibus meis ſcriptis hæc propoſitio extat: *hominem phyſice perfectum ſine lege, ordine & decore unquam extitiſſe*. Quin potius contrarium doceo ubi ſtatum hominis naturalem ex primo conſiderandi modo, per quam tenetur eſſe creatum auctorem ſuum agnoſcens, colenſque, & opera ejuſdem admirans, & cui vita ſit diverſa a brutis exigenda, expreſſe trado hominem comitari *ab ipſa nativitate*. Et ex profeſſo explico *de obligationibus connatis, ſeu quæ omnibus eo ipſo, quod prædita ratione animalia ſunt, inhærent; ſeu quæ ipſam naturam rationalem ut talem comitantur*. Quomodo igitur in mentem mihi venire potuerit, aſſerere, hominem phyſice perfectum unquam ſine lege, ordine & decore extitiſſe! Si obligationes inſunt homini ut tali, quomodo lex unquam ab eo abeſſe potuit! Sic & nullibi in meis ſcriptis doceo, *hominem ab ipſa creatione reluctantem rationi habuiſſe voluntatem, brutiſque ipſis miſeriorem*

rem ac praviorem fuisse. Quin potius etsi meum non fuerit de hominis integritate aut corruptione tradere, cum ea doctrina Theologiæ sit propria: tamen ut omnem cavillationibus ansam præscinderem, disertis verbis *conditionem naturæ humanæ* dixi esse *primigeniam aut post supervenientem*. Quo ipso utique satis pro ratione instituti mei, quod nequaquam fuit locos Theologicos conscribere, insinuavi, quicquid miseriæ aut pravitatis in natura humana jam deprehenditur, non ad primigeniam ipsius conditionem, sed ad postsupervenientem, mediante Adami lapsu, referendum. Et valde lippum esse oportet, qui cernere nequeat, ea quæ dicto loco §. 5. traduntur, ad conditionem hominis primigeniam, quæ §. 6. 7. 8. ad post supervenientem statum pertinere. Sed & in eo insignis stupor *Schwvartzii* conspicitur, quod putarit, quia dicto loco ex contemplatione naturæ humanæ colligo, non congruisse homini, ut viveret exlex; igitur me statuere & præsupponere hominem unquam a lege immunem extitisse. Nullo inquam modo sequitur. Quia incongruum est homini, si conditionem naturæ ipsius contemplemur, ut sit exlex; igitur homo ullo temporis momento sine lege extitit. Sane enim & Medici, quando de usu partium in corpore humano commentantur, non solum positive ostendunt, cui usui quævis pars in corpore humano inserviat, sed & quam incommodum, noxium, aut indecorum fuerit, si illa pars deesset. Num idcirco statuunt aut præsupponunt, istam partem aliquando absuisse, & post deprehensa ea incommoditate superadditam? Si dicant, verbi-gratia, congruum valde esse homini, ut cervicem habeat flexilem, ne semper toto corpore sese inclinare, aut circumvertere opus habeat; Num ideo statuunt, homines aliquando rigida cervice extitisse, & vertebras post accessisse? Nisi quis forte eo absurditatis velit descendere, ut dicat; Deum non potuisse velut in antecessum prospicere, quid creaturæ abs se producendæ decorum sit futurum, sed capto prius experimento defectum deprehensum supplevisse. Sicut imperiti Architecti solent, qui jam extructa, ubi displicuerit, reformant, & mutant quadrata rotundis. Scilicet imperfectionis humanæ hoc opus est, tentando demum rei convenientem formam adaptare, & Creatoris opera, ab ipso uno velut momento absoluta, per partes contemplari, & addendo aut abstrahendo horum inter se convenientiam & relationem rimari, ut hac via vestigia sapientiæ divinæ utcunque deprehensa admirari liceat. Ex eo autem creaturarum attributa re ipsa separare velle, & unius sine altero, existentiam comminisci, summa ruditas aut malitia foret.

§. IX. Sed & ea, quæ super indole entium moralium in genere tradidi ab *Indicis compilatore* arripiuntur, velut grandem errorem adversus primævum hominis statum, prout Theologi hunc considerant, continentia, dum inter errores meos & hunc recensent: *Attributa vel Entia moralia originitus homini physice perfecto superaddita saltem, non concreata esse*. Ubi planiorem nobis respondendi viam fecisset, si paulo disertius explicasset, adversus quem articulum fidei nostram sententiam pugnare judicaret, aut ubi in locis Theologicis de natura entium moralium in genere traderetur. Nunc conjectura tantum nobis indagandum est, quid scrupulorum ipsi suggesserit rerum moralium ignorantia. Et id quidem pro more suo *Auctor Indicis*, quod de suo infarciat hæc verba, *non concreata*, quæ in libro meo nullibi extant. Quin potius eorum contrarium a me docetur, eoque fingit iste repugnantiam inter *superaddi & concreari*, quæ revera nulla est. Deinde quantum supplicando licet assequi, id sibi, aut aliis persuadere voluit *Schwvartzius*, a me statui, hominem ab initio creatum partibus quidem physicis perfectum, sed absque omni velut moralitate, quæ deinceps ipsi tanquam extrinsecum aliquod accidens, & quod essentiam ipsius non necessario comitabatur, sit superaddita. Ex quo consequi somniat, a me negari, imaginem Dei fuisse homini concreatam, aut quod ea ad naturalem primi hominis perfectionem pertinuerit, sed habuisse tantum rationem ornamenti cujusdam accessorii, quo sublato de perfectione hominis nihil decesserit. Enimvero in hoc hominem illum ratio vehementer fugit, quod imaginem Dei in classem entium moralium conjicere vult, cum tamen illa quam maxime inter entia naturalia locum sortiatur. Equidem videre mihi videor, quid istum moverit; Putavit scilicet id omne

ad entia moralia referendum, quod quemcunque respectum ad mores habet. Sed quo privilegio, quam sibi ipse finxit definitionem, authentica erit? Aut quare cum ad librum meum calumniandum provolaret, non id otii sibi sumsit, ut accurate consideraret, quid mihi entia moralia dicerentur, quæ super earum origine & natura traderentur, quæ classes denique earundem constituerentur? His enim perspectis facile fuisset animadvertere, imaginem Dei & dona primi hominis, de quibus Theologi agunt, nullo modo ad entia moralia posse referri, prout illa a me definiuntur. Alias enim si quæ iste super entibus moralibus somniat, obtinerent, in eorum classe quoque censeri deberent omnes libri, qui ad mores spectant, imagines itidem sanctæ apud Pontificios; tum ipsa templa, & campanæ, atque earum sonitus, quo homines evocantur ad audiendos sacros sermones morum emendationi subservientes; toga insuper holoserica ad talos descendens, capillus castigatior, collare fistulosum, abdomen & ronchi, superciliumque, tanquam gravitatem morum arguentia; denique & ipsum patibulum, cui maxima inest efficacia ad malos mores dedocendos. Quo cum nihil absurdius dici queat, vel hoc indicio esse potest, quam turpiter se dare soleant homines semidocti, idiotis longe intractabiliores, magisque importuni, qui ad censuram ferendam provolant super rebus, quas vix primis labiis degustarunt; & quam horribilia fingendi ansam sua inscitia præbeat ingeniis turbulentis, & quibus ad famam, cujus tam ardens sitis eos coquit, nulla alia patet via, quam ex litigiis adversus viros celebres susceptis. Sicuti & ex eodem fonte promanat alius articulus *Indicis: Entia moralia eorumque effectus originitus etiam considerata amitti vel deleri pro lubitu posse sine ulla mutatione aut corruptione ejus rei, cujus antea fuerunt*. Ubi itidem primo loco observanda est fœda illa verborum meorum interpolatio: non nisi triobolaribus calumniatoribus usurpata, quippe quæ fraudem ita aperte apricatur. Nam nullibi in meo libro extant hæc verba; *originitus etiam considerata*, quorum sensum mihi divinando nondum tum suspicando assequi. Sicuti & vocabulum *amitti* de suo addidit *confector Indicis*. Tum & dicto *pro lubitu* insidiose posita est, quæ fortasse imperitiori insinuari posset; Entia moralia pro nudo lubitu ejus, cui inhærent, deleri posse: cum tamen hæc sint mea verba: Entia moralia eorumque effectus deleri iterum posse pro lubitu *eorundem*, a quibus suam habent originem. In quo ipso cum utique momenti aliquid sit ad istorum naturam exprimendam, a viro candide agente id omitti non debebat. Denique & hoc malitiose est positum: *sine ulla mutatione aut corruptione ejus rei, cujus antea fuerant*. Quod non leviter abit a meis verbis; *nulla mutatione physica in re cui erant superadditi proveniente*: item, *ipsa personarum aut rerum substantia physica haud quidquam immutata*. Sane enim licet substantia *physica* subjecti non mutetur, sublato ente morali; potest autem eandem sublationem gravis mutatio, aut corruptio alterius sequi. Sic, verbi gratia, ubi statu suo quis exuitur, ejus substantia physica non mutatur; sed nihilo secius gravissima inde mutatio ipsi provenire potest, quæ ad contemptum, insultationem aliorum paupertatem, aliaque mala illum deducere valent. Sic dominio in res suas amisso non mutatur substantia physica hominis, molestam tamen idem mutationem inde sentit, e divite pauper factus. Sic dispensator ille iniquus munere dimotus suam substantiam physicam retinebat, ut tamen mox de insolitis laboribus aut mendicitate metuere inciperet. Igitur cum ego de mutatione substantiæ *physica* ita solicite inculcarim, malitiosum est, pro ea substituere *ullam* mutationem aut corruptionem. Sed hæc ideo tantum a me paulo latius deducta sunt ad ostendendas fœdas calumniandi artes isti homini tam familiares. Nam ad me ab opinione erroris eximendum sufficit dixisse; Imaginem Dei: qua primus homo præfulgebat, & qua per lapsum amissa natura nostra labe peccati originalis est infecta, non fuisse ens morale, sed fuisse perfectionem quandam physicam naturæ humanæ, eoque ipsa sublata utique substantiam physicam hominis sensisse mutationem, dum morti variisque imbecillitatibus ac sensui tot malorum obnoxia fuit reddita.

§. X. Porro quos *auctor Indicis* ex vocabulis *superaddendi* & *imponendi* scrupulos concepit, illi itidem ignorantiam agnoscunt

ſcunt parentem. Neque ex eo quod dicimus, entia moralia, rebus jam exſiſtentibus & phyſice perfectis ſuperaddi, inferri licet, nos aſſerere, hominem per ullum temporis momentum revera extitiſſe omnibus entibus moralibus vacuum. Sane nos de ſtatu hominis naturali & obligationibus congenitis diſerte docemus, quæ homini utique coævæ ſunt, & ſine quibus nullo momento temporis homo extitit. Sed dum indolem entium moralium penitus rimamur, deprehendimus ea diverſum quid eſſe a ſubſtantiis, eoque ad modos, aut ſi ita mavis, accidentia eſſe referenda. Jam autem modorum natura eſt, ut intelligantur; prærequirere ſubjectum aliquod, cui inhærent, quod licet non ſemper tempore, tamen natura & ordine concipiendi prius eſt. Eoque ſumma inſcitia eſt, ſi quis natura & ordine concipiendi prius quid altero dicat, arguere, quaſi idem tempore quoque prius exſiſtere aſſerat. Sane & circa attributa phyſica prius Subjectum, quam adjunctum, prius materiam, quam quantitatem concipimus, ut ut illa nunquam ſine hac extiterit. Quia porro entia moralia non ex ſubſtantia & qualitatibus hominis phyſicis reſultant, ſed originarie a determinatione, decreto atque imperio Creatoris; inde iſtorum ſubjectum non aliud animo concipere poſſumus, quam hominem phyſice perfectum, cui iſta attributa ex impoſitione Creatoris ſuperaddita intelligantur. Nam de cæteris entibus moralibus, quæ ex impoſitione hominum proveniunt, manifeſtum eſt, illa ſubſtantiæ hominis jam perfectæ poſt ſuperaddi, eoque & tempore poſteriora ipſo homine ſunt. Unde & patet, *τὸ concreari* & *ſuperimponi* imperite ſibi opponi; cum utique dentur entia moralia, quæ humano generi concreata, id eſt, in ipſo creationis momento ſuperimpoſita ſint. Eoque ſuperimpoſitionis vocabulo non notatur productio aliqua creationi quoad tempus poſterior: ſed idem adhibetur peculiariter ad exprimendum modum originarium producendi entia moralia: ſicuti ex uſu Theologorum modus originarius entia Phyſica finita producendi creatio nuncupatur.

§. XI. Cæterum *Schvvartzius* longe poſt flagellatum Indicem intervallo, calumniam, quam ſupra §. 8. excuſſimus, alia diſſertatione removere non erubuit, etſi paulisper interpolatam hoc modo: *Reluctante legi voluntate, qua nunc vivitur, velut re per ſe & naturam ſuam indifferente, creatum eſſe hominem*. Ubi mirari libet hominis veſaniam, cui non ſuffecit de eadem calumnia ſemel convinci, & inſuper ruditatem ſuam fœdis modis apricari. Nam iſthæc propoſitio, quam mihi malitioſe affingit, revera eſt ineptiſſima: & aperte contradictionem involvit, *aliquid legi reluctans indifferens eſſe ante reſpectum ad legem*. Quod perinde eſt, ac ſi dicerem, qui pedalem habet barbam, citra reſpectum ad barbam imberbis eſt. Deinde & hoc magnam ipſius in rebus moralibus inſcitiam arguit, quod indifferentiam de voluntate dici poſſe putet. Sane bonitas & malitia, quando ſunt attributa actionum, medium habent, indifferentiam. Sed quando perſonæ aut rei Phyſicæ, in quam bonitatis aut malitiæ denominatio cadere poteſt, non datur medium, verbi gratia, inter rectum & pravum, juſtum & injuſtum, integrum & corruptum. Ex quo genere eſt etiam voluntas hominis, quam aut bonam aut malam, ſeu integram, aut corruptam eſſe oportet: indifferentem, ſeu quæ neque bona neque mala ſit dari abſurdum dictu eſt. Denique miſerabiles plane ſunt conſequentiæ, quas ex ſomniis ſuis elicit; quaſi nempe ex ſententia, quam mihi affingit, ſequatur: Deum creaſſe aliquid, quod infinitæ ipſius ſanctitati & juſtitiæ adverſatur, Filium Dei de rebus per ſe indifferentibus hominem factum, in vita æterna rebellionem affectuum locum habiturum. Quarum ineptiarum abſurditas clarius apparebit, ſi hæc illatio cum theſi mea conferatur. Ita enim iſte ratiocinatur; Si lex in ipſa creatione homini ſuperaddita, & nunquam ſine lege homo fuerit. Et Deus creavit aliquid, quod infinitæ ipſius ſanctitati & juſtitiæ adverſetur. Id eſt, quia Deus ſtatim in creatione hominem eſſe bonum juſſit. Ergo eundem malum ipſe creavit. Item: Si Deus nullo momento hominem ſivit exlegem eſſe. Ergo Filius Dei de rebus per ſe indifferentibus homo factus eſt. Item: Quia malitia hominis poſt creationem ipſi ſupervenit. Ergo in vita æterna rebellio affectuum locum habebit. Antecedens meum eſt, illatio *Schvvartzii*; Quem animi

animi morbum ejusmodi ratiocinia arguant, Medici viderint.

§. XII. Denique & illud summi stuporis est argumentum, quod malevoli statum hominis naturalem, de quo mihi sermo est, confundere instituant cum *statu purorum naturalium*, quem Scholastici quondam commenti sunt. Quirites vestram fidem! Quid cognationis mea dogmata cum istis commentis habent. Ubi ego de puris naturalibus Scholasticorum ago? Ubi locorum mihi inquiritur, dona gratiæ, seu quæ hominem in statu gratiæ ponunt, Adamo esse concreata, an post superaddita? Neque vero qui vocabulo superaddendi in alia materia utitur, is statim cum *Bellarmino* sentit. Et plura utique sunt, quæ homini superaddita dici possunt, præter ea, de quibus inter Theologos nostrates & Pontificios disceptatur.

CAPUT IV.

DE FUNDAMENTALI PROPOSITIONE LEGIS NATURALIS.

§ I.

Postquam constitutum mihi fuerat, Jus naturale in justæ formam disciplinæ redigere, cujus partes inter se bene cohærerent, & ex se evidenter fluerent; Prima cura fuit circa constituendum idoneum fundamentum, seu propositionem fundamentalem, quæ videlicet omnia ejusdem præcepta compendio complecteretur, & ex qua ista facili & perspicua subsumptione deduci, in eamque resolvi possent. Quæ quidem, si congruere debebat scopo nostro, quo eam disciplinam ad captum universi generis humani attemperare, & supra controversias circa peculiarem cultum divini Numinis elevare studemus, debebat talis esse; ut non solum cætera præcepta per evidentem consequentiam inde fluerent, sed & ut ejusdem veritas ex solo rationis lumine exsplendesceret; adeoque ad eandem agnoscendam omnes homines perspicuis demonstrationibus adigi possent, quamcunque de modo propitiandi Numinis haberent opinionem. Neque enim opus erat, ut isthæc propositio esset ex earum numero, quæ communiter natura notæ vocantur, seu quarum evidentia citra ratiocinationem intellectui sese approbat. Sed sufficiebat eam ex ejusmodi extructam observationibus, quas ipsa natura rerum & hominis suppeditat, & quæ a nullo sanæ rationis compote in dubium vocari possunt. Hæc porro propositio licet eundem in disciplina juris naturalis usum præbeat, quem in physicis & astronomicis exhibent hypotheses; eadem tamen hypothesis proprie dicta non est, ideo quod non duntaxat tanquam vera supponatur, non definito, utrum revera cum natura rerum congruat, an minus; sed ejus veritas & existentia manifestis & certis demonstrationibus utique subnitatur. Quod si quis vocabulo *fundamenti* in alio sensu utatur, faciat id suo lubitu, dummodo non putet, eo ipso se mihi contradicere, aut per ea, quæ ipse super cæpis declamat, destrui ea, quæ ego de aliis commentor. Sicuti Velthemio *fundamentum Juris vocatur id, quo aliquid aptum est, ut sit vel fiat Jus*, & in specie *fundamentum naturalis juris constituitur natura objecti juris naturæ, ideo quia actus illi, qui objectum juris naturalis esse dicuntur, talis naturæ sunt, ut si quis recta ratione utitur, & de hisce practice judicare vult, aliter judicare nequit, quam quod hujusmodi actus ex sua natura necessarii sint in genere morum*. Quæ χυρία δόξα promulgatur ab ipso in prooemio *Synopseos Institutionum Juris naturæ* §. 22. *manuscriptæ*. Quæ ubi publici Juris facta fuerit,

orbem eruditum novum sidus irradiabit, quod splendeat velut inter ignes Luna minores.

§. II. Talem igitur, quam designavimus, propositionem fundamentalem ut inveniremus, visum fuit eas, quæ a quibusdam loco talium adhibitæ sunt, paulo curatius excutere, &, num scopo nostro congruant, examinare. Ex hoc ipso enim ratio apparebit, quare cæteris sepositis illa quam elegi, sese potissimum potuerit approbare. Primo igitur loco excutitur, quod JCti Romani jus naturale pronunciaverunt id, quod natura omnia animalia docuit, ita ut ad hoc jus spectent illi actus, in quos connata quadam necessitate fertur, aut a quibus refugit hominum æque, ac brutorum animalium indoles. Ex horum mente fundamentalis propositio legis naturalis hæc esset: in quoscunque actus homines æque ac bruta feruntur, illi legi naturali præcepti, quos utrique refugiunt, eadem lege vetiti intelliguntur. Isthæc propositio quare a nobis repudiata sit, non opus est, ut hic repetamus. Neque ad rem facit, quod non nemo hoc sensu jus naturale in bruta cadere tradat, quatenus brutorum certæ actiones instinctu quodam, voluntatibus hominum simili, peractæ congruant cum divini Numinis ordinatione, & eatenus sint justæ; & per consequens in bruta hactenus cadere rectitudinem suorum actuum, quatenus secundum ordinationem divinam peraguntur. Nam hoc non obstante dissimilitudo & inadæquatio inter actus hominum, & brutorum remanet, dum diversum utique scopum actibus hominum, quam brutorum Creator præfixit, & diversæ speciei brutorum actus non minus cum hominum actibus, quam inter se discrepant. Et si vel maxime regulam illam, juxta quam Deus ab æterno actus creaturarum suarum regere decrevit, legem Dei æternam vocare velimus, cujus intuitu brutorum æque ac hominum actus æterna lege Dei regantur, aut ad eandem quadrent; haudquaquam tamen ideo actus brutorum & hominum eodem modulo metiendi sunt; cum lex illa æterna bruta regat tanquam machinas vel automata quædam, queis nulla abs regula sibi præfixa discedendi libertas, aut voluntaria & deliberata ad eandem conformatio; eadem autem lex regat homines, tanquam tales, quibus actuum suorum antegressa cognitio & libertas est.

§. III. Inde tanquam scopo meo incongruam rejeci thesin isthanc: quod in se & sua natura honestum aut turpe est, id lege naturali præcipitur aut vetatur. De qua sequenti capite peculiariter erit disceptandum. Tum ulterius a me inquisitum; num commode ad finem meum adhiberi queat dogma nostratibus Theologis familiare, quod jus naturale sit ἐκτύπωμα justitiæ Dei essentialis; adeoque num in disciplina juris naturalis, ad omnium hominum captum accommodata, propositionis fundamentalis vicem subire possit isthæc: Quicquid cum justitia Dei essentiali congruit, id lex naturalis hominibus præcipit; quicquid eidem repugnat, eadem lex hominibus interdicit. Hæc propositio, quare a nobis non potuerit ad eum, quem diximus, scopum adsumi, L. II. c. 3. §. 5. & in Apologia §. 9. & 25. expositum fuit. Qua super re ne cuipiam scrupulus remanere queat, denuo eam quantum potest perspicue inculcare tædio non erit. Ac primo quidem observandum est, ea quæ super justitia divina nobis perspecta sunt, vel ex solis divinis literis hausta esse, rationi nostræ in se incognita, vel ex lumine rationis, conspirantibus simul sacris Scripturis, innotuisse. Ad posteriorem classem pertinet, quod Deus promissa sua firmiter servet, in verbis suis sit veracissimus, nemini injuriam faciat, munus velut judiciarium in creaturas legibus obnoxias incorruptas exerceat, etsi regulas justitiæ divinæ vindicativæ non parum a regulis justitiæ in foro humano exercendæ abire, satis patere potest, si quis ea, quæ nos L. VIII. c. 3. tradidimus, cum articulis fidei, qui ad munus velut judiciarium Dei respectum habent, conferre velit. Et quidem ut hæc justitia competat Deo essentialiter, id est, ut hoc attributum ex perfectione ipsius essentiæ necessario resultet, & ut per essentiæ suæ perfectionem non possit aliter cum creaturis suis quam juste agere. (Nam justitia etiam in Deo concipitur tanquam attributum, quod respectum ad alios involvit.) Non autem quod adsuetudine sibi talem perfectionem comparaverit, aut quod ad eam exercendam lege aliqua a superiore lata obligetur. Ad priorem classem spectant ea dogmata de justitia divina,

na, quæ substernuntur & implicantur articulis fidei Christianæ de lapsu Adami & subsecuta inde miseria generis humani; de incarnatione Filii Dei, ejusque satisfactione, merito, & passione; de justificatione hominis; de pœnis impiorum æternis. Hæc uti captum humanæ rationis superant; ita eadem excedere regulas justitiæ humanæ, eoque has ad illam applicandas non esse, diserte protestati sumus L. VIII. c. 3. §. 2. Nam nisi quis huic discrimini justitiæ divinæ & humanæ presse innitatur, mihi quidem non apparet, quomodo Socinianorum strophis satisfacere queat, qui regulis justitiæ humanæ ad justitiam divinam translatis, articulos jam memoratos, adeoque integrum systema Theologiæ Orthodoxæ subversum eunt. Quæ ergo a me obiter super justitia divina tanguntur, unice ad posteriorem classem pertinent. Prioris generis dogmata captum humanæ rationis superantia Theologiæ in solidum reservantur.

§. IV. Deinde quamquam Deum esse justum essentialiter etiam ex lumine rationis notum sit; tamen quo minus hoc effatum; (essentialem Dei justitiam esse πρωτότυπον legis naturalis, & hanc esse illius ἐκτύπωμα,) vicem propositionis fundamentalis in disciplina Juris naturalis subire possit, graves rationes obstant. Sane enim non potest sola ratio nostra, quæ tamen pro unico cognoscendi principio nostrorum dogmatum circa jus naturale fuit assumpta, perspicere, quod Deo necessum fuerit, justitiam, quæ in homines cadere debebat, exprimere ad propriam & essentialem suam justitiam; aut quod necessum sit creaturam perfectionum divinarum adæquate præsertim, repræsentare. Deinde rationi nostræ sibi soli relictæ justitia humana prius cognita est, quam justitia divina, eoque in disciplina soli rationi superstructa loco fundamenti adsumi non potest, justitiam humanam divinæ esse ἐκτύπωμα. Ratio enim humana sibi soli relicta Deum ex operibus suis cognoscit, ejusque attributa colligit ex perfectionibus, quæ cum in aliis creaturis, tum in homine præcipue conspiciuntur, deputando imperfectiones, quæ ex essentia finita, aut mole corporea proveniant, & ad captum divinæ eminentiæ istas attemperando. Sic quando animadvertimus præstantiam & perfectionem in se habere, si homo fidem datam servet, verax sit, nemini injuriam inferat, jus incorrupte dicat; colligimus sane, hanc perfectionem in eo utique intelligendam, qui prima est causa, & hujus universi summus Moderator, modo tamen longe nobiliore, & qui in Ente eminentissimo & independente locum possit invenire. Unde inconveniens est, id quod intuitu nostræ cognitionis posterius est, supponere tanquam fundamentalem propositionem, ex qua id, quod ordine cognitionis prius est, deducendum sit. Accedit, quod ratio nostra non parum discriminis inter justitiam divinam & humanam deprehendat. Nam uti jam dictum, justitia divina est essentialis, humana imperata. Justitia humana exercetur inter natura æquales, superiori tribunali obnoxios; divina a Creatore cœli & terræ adversus hominem terricolam. Quæ homo ex justitia exhibet alteri, ad ea exigenda hic Jus habet: atqui ad aliquid a Deo exigendum nulla creatura jus habet; quippe cum etiam quæ ex promisso Deus nobis præstat, ejus gratiæ in acceptis referre debeamus; & omnes pii exsecrantur impudentiam istius Monachi moribundi, qui velut suo jure Deum cœlum poscebat hisce verbis: Solve quod debes. Scilicet, homo non debet aliter, quam juste facere, Deus non potest non juste facere. Tum etiam actus quidam sunt justitiæ humanæ, qui in Deum ob eminentiam essentiæ ipsius cadere non intelliguntur; uti sunt non pauci actus justitiæ universalis, & illa justitia particularis, quæ contractus regit, ad sublevandam indigentiam humanam inventos. Unde si quis ex sæpedicta propositione præcepta legis naturalis deducere instituat, deprehendet, non solum consequentiam sæpe fore inevidentem, & quam sola ratio comprehendere nequeat, sed & illud principium non una parte esse insufficiens. Sic si ita colligere velim; homo debet pacta servare, quia Deus sua promissa servat; homo non debet injuriam homini facere, quia Deus nemini injuriam facit: isthæc connexio soli rationi evidens non est, cui infinitum discrimen inter Creatorem cœli & terræ, & homuncionem semper animo obversatur. Ast si ita inferam, Reddite debita vestra, quia Deus reddit suis creditoribus;

obligari; nimirum quia obligatio proprie dicta & quæ vinculum Juris est, principium aliquod extrinsecum & superius præsupponit. Sed num ideo Deus ἀκύρως juste dicitur, quia juste agit propter essentiæ suæ perfectionem, non autem propter obligationem extrinsecus accedentem? Num justitia essentialis minus κυρίως justitia est, quam imperata, & habitualis? Denique concolor auctori mendacium est, quod in Indice scribitur, a me statui; *justitiam etiam minus Deo, quam hominibus competere*. Num si dicam, justitiam divinam & humanam non eodem modulo metiendam; divinam naturam eminentioris esse indolis, quam humanam; quosdam actus justitiæ humanæ, qui nempe præsupponunt indigentiam, in perfectionem Dei non cadere; ideo statuo justitiam Deo *minus* competere, quam hominibus? Perinde ac si dicerem; Deus non opus habet ejusmodi operosa structura oculi ad videndum, sicut homo. Ergo Deus minus clare intuetur res, quam homo. Sic dico: *Justitiam divinam & humanam eodem modulo metiendam esse, haudquidquam inde statim evincitur, quod in sacris litteris sæpe ad exemplum Dei revocamur.* Luc. VI. 36. Matth. V. 44. 45. XVIII. 33. *quippe cum in illis locis argumentum a minori ad majus ductum videatur*. Ubi nimirum id doceo; quando jubemur misericordes esse, *sicut* & Pater noster misericors est, non statim inferendum esse, misericordiam divinam & humanam ejusdem indolis esse, aut eodem modo & ex eadem causa Deum teneri ad misericordiam exercendam, qua homo tenetur: verum ἐνέργειαν ejus dicti hoc modo longe solidius exprimi; Si Deus supremus omnium, beatissimus, ἀνενδεής, nulla unquam venia indigens, est misericors erga creaturam suam, quæ peccato iram ipsius in se provocavit; quanto magis par est hominem misericordem esse erga fratrem, cujus venia & auxilio ipse quoque opus habet. *Damus hanc veniam, petimusque vicissim*. Si herus misericors est erga servum, quanto magis servus debet esse misericors erga conservum. Si Deus oriri Solem facit etiam super malos, quanto magis par est hominem benefacere suo inimico: hominem, inquam, qui & ipse aliis tam crebram offensarum materiam præbet, & qui aliorum auxilio tantopere indiget. Ubi sane manifestum est, licet hoc genus ratiocinandi a minori ad majus appelletur, non ideo tamen necessario attributum illud commune minus priori quam posteriori inesse. Sic si dicam: Si Rex, in summa fortuna constitutus, humanus, modestus, ab omni fastu & luxu alienus est; quanto magis modicæ conditionis civem his virtutibus studere par est, cujus opes stultitiam non patiuntur. Ratiocinium hoc bene se habet; sed inde non sequitur, necessario istas virtutes minus inesse Regi, quam cuipiam privato; cum utique Reges dentur animo modestissimo & a vanitate alieno, multi contra privati & tenuis fortunæ homines intolerabili fastu turgidi.

§. VI. Opponunt quoque nobis auctoritatem nostratium Theologorum, quibus legem sanctitatis, misericordiæ, justitiæ & perfectionis divinæ ἐκτύπωμα, & velut ἀπεικόνισμα appellare familiare est. Ad quod regerimus, alio nos fines, & ex aliis fundamentis de lege naturæ tractare, quam Theologi, qui isthanc doctrinam ad indolem & usum suæ disciplinæ attemperant, & Scripturas sacras pro adæquato principio suorum dogmatum habent, rationem tantum in secundas partes admittunt, & Scripturis divinis ancillari jubent. Igitur quæ isti super lege divina ex suo principio tradunt, id nostræ disciplinæ nullo modo præjudicare potest. Deinde & illud constat, istam sententiam totidem verbis in literis sacris non extare, sed inventam a Theologis, & elogii loco legi divinæ applicatam, ut sanctitatem atque justitiam legislatoris, & perfectionem ipsius legis inde æstimemus. Nequaquam autem ea dictio est cavillanda, aut ultra illorum scopum & intentionem, & rei ipsius naturam extendenda. Neque crediderim ulli unquam, cui sententia usurpata fuit, in mentem venisse, ex vocabulo ἐκτυπώματος, aut ἀπεικονίσματος hoc exsculpere; quod justitia Dei adversus creaturas sese exserens, rationales cumprimis, & justitia hominibus invicem exercenda quoad omnes partes invicem respondeat, Deoque eadem, quæ hominibus, officia incumbant. Multo minus autem arbitror aliquem eousque delirare, ut cum *Schwartzio* statuere velit: *Dei esse adæquatum ἐκτύπωμα justitiæ divinæ, is ignorat legem, nescit peccatorum deformitatem*,

tem, *non capit denique necessitatem Salvatoris*. Quid ejusmodi sequela ægrius fingi potest? Ast ego infinitos fuisse dico, qui istorum articulorum fidei plenam & salvificam cognitionem habuerunt, quibus tamen nunquam in menrem venit, Creatorem *ἀνυπευθύνους*, & incorporeum iisdem officiis adstringere, quibus hominum conditio est obnoxia, imperio superiorum subjecta, & corporea mole pressa. Sane qui cerebrum non habet in calcaneo, facile capere potest, plurima officia hominum, adeoque plurimas partes justitiæ humanæ, subjectionem, & naturam corpoream præsupponere, nec citra hanc intelligi posse; quæ Deo, tanquam enti supremo & incorporeo attribuere absurditas blasphemiæ proxima foret. Vix operæ pretium fuerit aliam ineptiam *Schvvartzii* hic repetere, qua taxare voluerat id, quod scripseram: Deum esse veracem in suis verbis & promissis, & munus velut judiciarium incorrupte exercere. Adversus quæ ille magno cum supercilio crepabat: *Deus est justus non ῥηματικῶς, a verbis, aut δικαστικῶς, a judiciis solum, sed & οὐσιωδῶς ab essentia; eoque justitia proprie magis illi quam hominibus competit*. Ubi quidem exagitare nolo stolidam applicationem terminorum Græcorum *ῥηματικῶς* & *δικαστικῶς*, qua ignorantiam Græcæ linguæ ostentare voluit; sed quæsiverim tantummodo; ubinam ego negaverim Deum esse justum essenrialiter? aut quæ hic sit oppositio; & quid obstet, quo minus, qui dicitur fidelis in servandis promissis, verax in verbis, incorruptus in administranda justitia, idem hæcce attributa habeat essentialirer? Denique eousque rabies calumniandi *Schvvartzium* agitabat, ut tandem seipsum Photinianismo adstringeret, dum in quadam concione, qua virus suum e loco sacro in me evomere constituerat, ita pronunriabat: *In Rege exserit sese imago justitiæ divinæ. Nam sicut Deus non solum clemens & misericors, sed simul etiam justus est, & in judicio & justitia regnat: ita etiam Rex pro conditione causarum, temporum & personarum severitatem & zelum justitiæ loco lenitatis adhibere novit*. Atqui si justitia Dei & justitia Regum pari passu ambulant, tunc necessario sequitur: Sicut Rex pro conditione causarum, personarum & temporum justitiæ severitate utitur, sed extra similem conditionem ex clementia condonat delicta citra ullam intervenientem satisfactionem; ita & Deus ubi conditio causarum, personarum, & temporum id requirere peculiariter videtur, justitiæ severitate utitur, sed extra similem conditionem ex clementia condonat delicta citra ullam satisfactionem. Quid est cum Photinianis necessitatem Salvatoris evertere, si hoc non est? Apparet igitur istam lucernam Ecclesiæ, quæ tam tenebricosas spargit flammas, acri emunctorio opus habere.

§. VII. Facile quoque ex hisce colligi potest, quare a nobis rejectum sit jus illud Deo cum hominibus commune, quod aliqui statuunt. Sane enim cui ex solo rationis lumine res dijudicantur, nullo modo concipere datur, quod eodem jure adstringi possit aut ad eandem legem actiones suas formare teneatur. Deus supremus omnium Dominus, & homo divino imperio obnoxius; cum præsertim multa, ad quæ homines jure seu legibus adstringuntur, in Deum propter eminentiam & perfectionem naturæ suæ cadere nequeant. Et quanquam in non paucis Deus eodem modo se gerat erga creaturas, sicut homines se invicem gerere jubentur, in sacris quoque literis pii non semel ad exemplum Dei imitandum revocantur, non tamen ideo statim actiones Dei & hominum eodem principio promanant, aut ad eandem normam exiguntur. Nam Deus propter essentiæ perfectionem non aliter potest agere; homo autem propter incumbens sibi Dei imperium non debet aliter agere. Sicuti & id nemini persuaderi potest, Deo non plus licere in hominem, quam uni homini in alterum hominem. Neque utique sequitur, quod quis alteri agendum injungit, ad idem quoque ipsum teneri. Igitur ex ratione quidem tale jus Deo & hominibus commune, & quidem utrinque adæquatum, nemo unquam exsculpserit. An istud liquidis Scripturæ sacræ dictis adstrui queat, nondum mihi constat. Equidem allegat *Schvvartzius* dictum 2. Tim. II. 13. quod ipse pro dictatoria sua auctoritate ita *παραφράζει*; *Voluntas Dei nulla ratione a legibus naturæ suæ discedere potest*. Fateor tamen, me nondum esse ita perspicacem, ut videam isthæc consequi: Si Deus fidelis est, ut ut hominum fides fluxa sit,

& se-

& seipsum abnegare nequit; Ergo Deus est obnoxius legibus. Jactatur etiam trita illa sententia; *Deus sibi ipsi est lex*. Quam imperitus valde foret, qui cavillari velit cum ejus acumen hoc modo sit explicandum; Dei naturam ita perfecte bonam esse, ut nulla lege aut norma, impulsive exteriore ad hoc ut recte agat, præter ipsam opus habeat: & isthæc sola normæ & obligationis locum in ipso subeat. Et in hoc præcipue relucet perfectio divinæ naturæ, quod per eam quidem non possit non recte agere, & tamen quicquid agit, liberrime agat; cum in creaturis uniformis modus agendi libertatem vel plane tollat, vel minuere aut circumscribere videatur. Si popularia ad rem quid facerent, dici quoque posset, hunc mundum magnam esse civitatem, cujus supremus Rector Deus est. Quemadmodum igitur in civitate Princeps subjectis quidem leges præscribit, ipse autem legibus superior est, ut tamen ultro faciat ea, quæ in ipsius personam possunt cadere; Sic & Deus creaturis leges fert, ipse legibus superior, ut tamen ultro faciat, quæ majestatem & perfectionem suam decent. *Veltbemii* dissertatio, quam super hoc argumento conscribillaturum se minatus est, in manus meas non pervenit, quæ fortasse ansam præbere posset pluribus ea discutiendi, quibus divinam majestatem quidam in ordinem redigere laborant. Interim ex *Synopsi* ipsius perspicio, illum conari hanc difficultatem tollere adhibita distinctione inter obligationem, quæ ex imperio superioris provenit, & eam, quæ ex natura ipsius actus resultat. Unde quando Deus obligari dicitur, sensum esse; *Dari certos actus per se & ex sua natura debitos, in genere morum, ut salva perfectione sua morali Deus hos actus omittere nequeat*. Enimvero illa obligatio ex natura actus nulla est; neque quævis necessitas agendi ex obligatione aut jure provenit, cum aliquid etiam ad certi quid agendum determinari queat a suæ naturæ conditione; ad quod proprie loquendo obligatum dici nequit. Nam obligatio in doctrina morum proprie dicit necessitatem a superiore latam in subjecto cui diversum agendum naturalis facultas est. Unde profanum est, jus & obligationem, quæ in sua natura subjectionem involvunt, Divinæ Majestati obtrudere; cum quantumque istos terminos ab imperfectione deputare instituas, nil nisi obligationem & jus improprie dictum exsculpere inde queas, cujus sensus huc tandem redit: Deus propter perfectionem suam quædam non potest non agere, & quædam propter eandem non potest non omittere. Ubi & hoc monendum est, male a *Veltbemio* appellari perfectionem aliquam Dei *moralem*, cum omnes perfectiones in Deo sint essentiales, & quantum mihi constat, ex usu omnium Philosophorum perfectio moralis vocetur, quæ usu, & disciplina adquiritur, & tanquam habitus animo inhæret.

§. VIII. Ceterum dum illibatam Dei libertatem assertum imus, *Schvvartzius* pro more suo mentem & verba mea in sinistrum detorquere sensum satagit, dum in exsecrabili suo *Indice* talem mihi thesin affingit; *Deum, eo quod agens liberrimum est, naturæ suæ legibus ita non teneri, ut hoc vel illud (intellige peccata) agere non possit, affirmatque omnia illa, quæ non agere posse dicitur, non per naturale impedimentum, sed ex placito vel voluntate non agere, legemque sibi ipsi non nisi ex placito esse*. Quam diabolicam plane calumniam etsi in *Apologia* mea jam satis castigavi; tamen quia hoc scripto omne malevolorum virus junctim abstergere constitui; pleraque hic repetere non pigebit. Et quantum scelus priora verba continent, quando ista statui a me mentitur; *Deum naturæ suæ legibus ita non teneri, ut hoc vel illud (nempe peccata) agere non possit*. Quæ sententia in hanc propositionem resolvitur, Deus potest peccare. Ast qui verba mea eandide expenderit, fateri cogitur, hoc quidem seculo atrociorem calumniam non fuisse auditam. Ita enim sunt verba mea: *Omnimoda libertas, & omnis impedimenti aut defectus nescia in solum Deum O. M. cadit, quæ tanquam nobilissimum attributum perfectissimæ ipsius essentiæ concipitur. Quæ & ipsa nullam circumscriptionem admittit, & cum omnipotentia est conjuncta. Unde quod Deus quædam non agit, aut non omnia semper agit, illud non est ex defectu libertatis, sed ex proprio beneplacito*. Ubi sane nemo tam cæcus est, quin videat, per ista *quædam* non intelligi hoc loco, nec posse intelligi peccata, sed talia, quæ alias salva perfectione divina a Deo agi posse videban-

Pufend. Eris Scand.

t tur.

tur. Nam de peccatis in verbis immediate sequentibus sermo est: & nemo onquam tantopere deliravit, ut talem quæstionem formaret; An Deus peccet? sed ita quandoque solet quæri: An Deus possit peccare? Manifestum est igitur in istis meis verbis, quæ calumoiator ita fœde detorqoet, contineri responsionem ad hancce quæstionem tacitam. Cum Deus sit liberrimus & omnipotens, & abyssus ejus potentiæ & bonitatis nondum sit exhausta, quare tamen quædam non agit, aut non semper agit, quæ alias a perfectiooe ipsius abhorrere noo videntur. Ego hic nihil aliud habeo quod respondeam, quam quod beneplacitum Dei ita ferat; & solam hanc rationem reddere simplicius & in divinam Majestatem reverentius duco, quam subtilia commenta adotnare, quibus omnipotentia divina in ordinem redigitur, & judicii nostri angustiis circumscribitur. Et hanc rationem niti arbitror non solum sana ratione, sed etiam dictis Scripturæ, Psal. CXV. 3. Ephes. I. 11. Deinde ulterius dicto loco rationem reddo, qoare Deus non possit quædam, nempe peccata, agere. *Quod autem idem quædam non posse agere dicitur, id non provenit ex aliquo impedimento extrinsecus accedente, naturali aut morali, sed ex proprio placito, quod mortales ad magnitudinem & præstantiam ipsius attemperatum concipimus.* Scilicet, quod Deus non posse peccare dicitur, id non est ex *impedimento extrinsecus accedente naturali*, id est, vi majore validioris, nec *morali*, id est obligatione a superiote profecta. Neutrum enim cadit in eum, qui superiorem non habet. Sed provenit hoc ex placito seu voluotate rectissima, & quæ convenit Enti maximo & præstantissimo. Ubi quod placiti seu voluntatis Dei, tanquam Entis supremi & perfectissimi, potissimum mentionem fecerim, rationem hanc attuli, qood ubi de libertate Dei sermo est, convenientius videatur ejusdem perfectioni exprimendæ voluntatem, qualis in perfectissimum ens cadere potest, velut principinm ipsius actionum assignare. Tam ot ea perfectio, qua Deus peccare non posse intelligitur, cum summa libertate conjuncta exprimeretur, & non pro tali impossibilitate peccandi habeteur, qualis io brutis & rebus inanimatis est, quæ ideo peccare non possiunt, quia ratiooali voluntate destituootur. Denique quia in attributis divinis, quæ ad analogiam facultatum in homine utcunque solemus concipere, perfectissima unio & velut conspiratio est intelligenda; sic ut voluntas Dei ejusdem magnitudini, præstantiæ, justitiæ, sanctitati, bonitati nunquam repugnare possit, adeoque illa huic nunquam sit opponenda. *Schvvartzius* autem pro more suo verba mea malitiose detorquet hoc modo: *Deus omnia illa quæ non agere posse dicitur, non per naturale impedimentum, sed ex placito vel voluntate non agere.* Ubi apparet, pro vocabulo *quædam* ipsum substituisse *omnia*: omisisse quoque non solum *morale* impedimentum, sed & clausulam, quæ maxime ad rem faciebat, *quod* placitum divinum *mortales ad magnitudinem & præstantiam ipsius attemperatum concipimus*. Sed & non contentus declaratione, quam in *Apologia* mea feceram, odiose vocabula cavillatur; jactans *idiomata & essentiam divinam unum simpliciter idemque esse, adeo ut de illis ne unio quidem satis recte, nedum* conspiratio *aliqua, vel* reflexio, *vel nescio quæ* Dei voluntas ad magnitudinem & præstantiam ipsius attemperata, *sed unitas simplicissime dici possit.* Atqui, si hoc tantum dicerem, me dictionis genus adhibuisse liberius, & quod ad apices formularum superstitiose non adstringeretur in disciplina, ubi theses Theologicas proponere haudquidquam institutum meum fuit: & cum de sinceritate seotentiæ constet, vocabula vellicare maligoum esse: quis æquus non fateretur, otiose mihi inane litigium moveri? Sed ut huc confugiam, opus non est. *Perfectissima* unio idem mihi est quod unitas aut identitas. Qui dicit, in attributis divinis esse perfectissimam *velut conspirationem*, satis iodicat, se metaphorica uti locutione, ad exprimendum huncce sensum: inter attributa divina nulla est repugnantia, & Deus non agit, quæ sibi repugnant. De attributis divinis nuspiam *reflexionem* dixi, sed ita verba mea sunt Apologiæ: *Si vel maxime essentiam divinam ad modulum nostræ rationis vellemus exigere, quod nempe & ipse, quando actionem aliquam est suscepturus, velut reflexionem faciat super essentia & attributis suis, &c.* Non credo voculas *si* & *velut* otiose hic esse positas. Sed nec su-

supercilium istius Tenebrionis prohibebit, quo minus dicamus: *Dei voluntas ad magnitudinem & præstantiam ipsius est attemperata*; exprimendo huic sensui: Deus nunquam vult aliquid, quod ipsius magnitudini & præstantiæ repugnat, seu quo minus Optimus Maximus sit. Hactenus porro calumniator iste questus est, quod attributa divina non satis univerim; mox earpit quoque, quod eadem non satis accurate discreverim. *Attributa divina*, inquit, *formaliter, id est, juxta modum concipiendi nostrum ita ab se invicem differunt, ut nullo modo confundi, nec*, verbi gratia, magnitudo & præstantia *pro sanctitate & justitia poni, dicique possit, quod* voluntas Dei secundum magnitudinem & præstantiam, hoc est, *infinitatem & majestatem pro illo quod dici debet, secundum sanctitatem & justitiam* se moveat. Atqui inquam, *magnitudo & præstantia* sunt vocabula generaliora, quæ *sapientiæ, rectitudini, justitiæ* & *sanctitati* non opponuntur, sed hæc potius includunt. Præstans est, & qui justus, qui rectus, sanctus & sapiens est. Sed nec dubium est, quin cum Deus cœlum ac terram crearet, non solum sapientiam, rectitudinem, justitiam & sanctitatem, sed & omnipotentiam ac bonitatem, seu magnitudinem & præstantiam exseruerit. Denique & illam mihi thesin falso affingit *Index*: *Deum sibi ipsi legem non nisi ex placito esse*. Hæc quippe thesis non solum nullibi in libro meo extat, sed & absurde ac nullo plane sensu concepta est. Sed ita dicimus: *In quem sensum interpretandum est illud tritum; Deus sibi ipsi est lex*. Quis est sensus ille, qui ex superioribus fluit ad recte interpretandum acumen hujus dicti? Hic nempe, quod voluntas Dei semper se velut moveat, prout magnitudine & præstantia ipsius dignum est, id est, sapientissime & optime, adeoque lege extrinsecus accedente, qua dirigatur, opus non habeat. Verbo quoque notanda est calumnia *Velthemii*, qui fingit *propositionem hanc, Impossibile est Deum mentiri, ex mente mea hunc habere sensum: Deus non vult mentiri*. Sed iste est meus sensus; mentiri repugnat voluntati Dei tanquam Entis perfectissimi, repugnat perfectioni divinæ, cum qua voluntas divina semper conspirat, & quidem ut id non proveniat ex aliquo impedimento extrinsecus accedente, sed ut nihilominus ipsi omnimoda libertas omnis vinculi expers, constet.

§. IX. Vicina hisce sunt, quæ malevoli super imagine Dei movent. Cujus mentio tantum obiter a me injecta fuit, non ut quidquam, quod Ecclesiæ nostræ de ista tradunt, in dubium revocarem, sed ea duntaxat intentione, ut ostenderem; etsi hominem ad imaginem Dei creatum esse ex sacris literis constet, non ideo tamen justitiam hominibus invicem exercendam, & justitiam Dei essentialem inter se per omnia adæquari. Rationem subjunxi; quia imago Dei est amissa per lapsum, lux autem naturalis & ejus sensus atque cognitio in hominibus superest. Quamquam enim quædam istius reliquiæ remansisse doceantur, inter quas etiam cognitio & sensus legis naturalis refertur; tamen saltem præcipua ejusdem parte destructa, per cujus possessionem homo in statu gratiæ constituebatur, longe difficilius perspicere licet, quousque justitia divina & humana sibi invicem respondeant. Sicuti ædificio collapso vix ac ne vix quidem de ejusdem cum prototypo convenientia judicare amplius licet, ut ut rudera quædam adhuc extent. De cætero parem ob rationem scopo nostro accommodata non est hæc propositio: Homo est creatus ad imaginem Dei quippe quæ nec ex solo rationis lumine demonstrari potest, nec ex qua rationes præceptorum legis naturalis perspicue & ad captum omnium gentium derivare licet. Quanquam enim & illud ex naturali lumine constet, quædam attributa in homine deprehendi, quæ itidem in Deo, etsi infinitis modis eminentiora concipiuntur, puta intellectus, voluntas, imperium in alios, eoque intuitu homo aliqualem imaginem Dei referre dici queat etiam illis, qui divinas literas ignorant: tamen quæ a Theologis super imagine Dei traduntur, cujus possessio hominem in statu gratiæ constituebat, & qua per lapsum amissa homo in statum iræ conjectus est, & magnam naturæ suæ corruptionem sensit, item quæ & quales sint istius reliquiæ seu rudera, an & quatenus cognitio legis naturalis eo lapsu detrimentum passa sit; dogmata sunt soli rationi incognita, eoque ad nostram disciplinam parum accommodata, solique Theologiæ

relinquenda. Er fane si quis ex ejusmodi fundamentali propositione præcepta legis naturalis deducere instituat, non poterit non ea consecutio & connexio inevidens videri illis, qui sacras Scripturas ignorant, aut non admittunt. Si, inquam, disciplinam juris naturalis ad captum omnium hominum traditurus ita ratiocinari velim; homo est creatus ad imaginem Dei; Ergo parentes sunt honorandi, non mœchandum, non furandum: neque evidens erit illatio homini Theologorum Christianorum tradita ignoranti, nec quomodo ejusdem evidentiam ex aliis ratiociniis eliciat, rationi humanæ facultas suppetit.

§. X. Deduxit jam nos ordo rerum ad D. Valentini Alberti *Professoris Lipsiensis Annotata super* Hugonem Grotium, qui ejus scripti *proœmium* & *prothcorian* videtur potissimum opposuisse præfationi Opusculi nostri de *Officiis hominis & civis juxta legem naturalem*. Cujus commenta eo curatius excutiemus, quo liquidius ex hisce patebit, quam anxie omnem lapidem moveant veteres Magistri, ne dictata & collegia manuscripta detrimenti quid patiantur. Ac in *proœmio* quidem queritur, *diabolum in eo totum fuisse, ut Philosophiam tum theoreticam, quam practicam, eximia utique Dei dona, florente Papatu corrumperet*. Quod verissime dictum; sed addi tamen debuerat, id potissimum factum ope Sacerdotum, qui ad stabiliendam suam tyrannidem manibus, iisdemque intricatissimis nugis scholas oppleverunt, quibus districta bona ingenia a solidarum rerum investigatione averterentur: & ut homines cæco obsequio a nutu eorundem dependerent, genuinam Philosophiam moralem penitus oppresserunt. Pergit: *Post repurgatam Religionem non desiisse diabolum his donis divinis adversus Deum & doctrinas divinas abuti: hinc primum theoreticam Philosophiam prælio iniquissimo cum Theologia commissam, ac si illa esset huic contraria*. Quid per hoc prælium intelligat *Albertus*, nondum satis mihi liquet. Nam quæ ab *Hofmanno* quondam in Academia Julia excitabatur liticula, triobolaris erat, non tam ex insigni aliqua diaboli astutia profecta, quam ex morositate viri, zelo ut multi alii a scientia parum subnixo, agitati: quæ & exiguo valde strepitu deflagravit. De cætero ut vera Philosophia, & ex natura rerum hausta, eique congruens, & Theologia itidem vera, & ex genuina sacrarum literarum interpretatione desumpta, inter se pugnent, fieri non potest; cum utraque Dei vox sit, qui sibi haud quidquam ipse contradicit. Enimvero si quando vel falsa decreta Philosophorum cum veris dogmatibus Theologicis, vel vera scita Philosophica cum falsis Theologorum commentis, aut pravis Scripturarum interpretationibus, velut utrique falsa inter se committuntur, id vitio hominum contingit, nec ideo nativa amicitia inter eas disciplinas dissolvitur. Neque vero cordatus Philosophus, si qua viderit dogmata in vera Theologia ex genuina Scripturarum interpretatione adstructa supra captum humanæ rationis, & communis Philosophiæ regulas assurgere, eo nomine illa in dubium revocabit; cum & hoc sana Philosophia doceat, Deum posse facere supra quam homines capere possumus, neque rationem nostram potentiæ divinæ esse mensuram. Pergit; *cum e Philosophia practica nostro seculo doctrina de jure naturæ & gentium enucleatius proponeretur, hæc ut orthodoxæ fidei adversa evaderet, maximopere laboravit diabolus*. Ejus effati si hic est sensus: diabolum id maximopere laborasse, ut libro meo de Jure naturæ & gentium errores contra orthodoxam Religionem affingerer, eoque nomine ego fructu exhausti laboris exciderem; tunc fateor, nihil verius potuisse dici. Sed quia tam æquum pro me judicium *ab Illo* vix sperare licet, credere cogimur alium sensum ipsi præ oculis fuisse; qui nobis, ut mollissime dicam, a viro cordato plane alienus videtur. Equidem id sine dubio ad artes regni tenebrarum pertinet, moralia dogmata nullis subnixa fundamentis mordicus retinere; falsis & perniciosis traditis genuinam politicam corrumpere; vastis & intricatis voluminibus de justitia & jure, nec non commentitiis conscientiæ casibus actionum humanarum regulas certas, solidas, & perspicuas obruere, animosque hominum inter ancipitia velut natantes ab hominum suis commodis velificantium nutu suspendere; probabilitatem denique etiam probioribus Pontificiorum detestatam comminisci. Ad isthæc arcana status regni

istius

istius dissipanda, inter alios fines pertinet opera eorum, qui hoc seculo doctrinam juris naturæ & gentium, alta hactenus caligine sepultam, eruere & in artem disciplinam redigere, laborarunt. Ubi tamen contigit, ut qui cæteris omnibus viam præivit *Grotius*, intempestive & præter necessitatem quædam subinde adspergeret, quæ a scitis nostrarum Ecclesiarum abirent, eoque nomine passim a nostris notaretur. Hæc ipsa tamen cum ad disciplinam juris naturalis non spectent, eam neque corrumpunt, neque ut eadem orthodoxæ fidei adversa evadat, efficiunt. Sicuti frumentum admixtis paleis haudquidquam corrumpitur, sed nativam utique retinet indolem; quo tamen usui humano sit idoneum, paleas separari abs se desiderat. Eodem modo uti disciplina juris naturalis heterogenea abs se removeri flagitat. Sic & *Hobbesius* præter commenta circa religionem, ex hypothesi Epicuræa, & dum a democraticis hominibus nimis in diversa nitens in alterum extremum impingit, itidem non pauca aliena aut falsa sanctissimæ disciplinæ admiscuit. Sed num ideo jus naturale orthodoxæ fidei adversum evasit? Num ideo error artificis ipsi arti est imputandus? Nam aurum ideo naturam suam amisit propter admixtas scorias aut sequiora metalla, quæ artifici perito separare in proclivi est? Multo minus sanctitati bujus disciplinæ quid decedit, si quædam meorum scriptorum loca ab imperitis aut malevolis hominibus per calumnias male habita sunt. Quemadmodum igitur jus naturale & gentium isti criminationi Albertinæ, quod nempe orthodoxæ fidei adversum evaserit, quam efficacissime contradicit, eaque summam sibi injuriam inferri protestatur: ita uc ab omnibus calumniis deinceps immune sit, & nativa pulchritudine exsplendescere queat, boc desiderat, hoc contendit, hoc flagitat, ut nibil bererogenei deinceps sibi admisceatur, ac inprimis ut extra controversias Theologicas subducatur, ne bellis non suis implicitum laceretur. Utque adeo ab ea disciplina ex nativis principiis extructa & deducta domesticis tantum dogmatibus exsurgat, alienis præliis arenam præbere ne cogatur; & omnibus amicis uti queat, quæ leges amicitiæ & pacis omnibus inculcare satagit.

§. XI. Inde exponit *Albertus*, qua via *ipse tanto malo mederi* constituerit, ut nempe jus naturæ cum orthodoxa fide in gratiam reduceret. Ei fini conducere judicat, 1. *Ut disciplina Juris Naturæ & gentium studiosæ juventuti maxime commendetur & inculcetur*. 2. *Grotium manibus juventutis extorqueri nec posse nec debere*. Valde obesæ vero naris oporteret esse, qui deprehendere non posset, hoc axiomate id agi, ut juventus a meis scriptis arceatur. Ast si *Albertus* nosset, quam parum mea intersit, an ab istis hominibus mea legantur, minus anxie dictatis & collegiis suis *Veltbemiique* manuscriptis metueret. Quicquid tamen de meis libris fiat, id salva veneratione, qua Grotianum ingenium opusque prosequor, dicere mihi fas est; cum *Grotius* maxime præstabilem quidem operam in jure naturæ eruendo & dirigendo posuerit, ut tamen neque omnia, quæ ad eam disciplinam pertinent, attingerit, aut plene satis deduxerit, neque in justæ formam artis id jus disposuerit, & præter admixta multa beterodoxa materiam de bello fusius tractaverit, quam in generali disciplina requirebatur: nihil sane causæ apparet, quo minus & possit & debeat juventus disciplinam istam ex aliis auctoribus haurire. Qui tamen omnes cum non possint non subinde lectores ad *Grotium*, tanquam qui primus glaciem beic fregerit, remittere, huic semper bonos atque existimatio sua salva constabit. Revera igitur institutum Alberti hunc producere effectum est idoneum, ut disciplina juris naturalis nunquam ad plenam perfectionem adsurgere queat; utque adeo ex Grotio novus quidam Magister Sententiarum evadat, qui a variis vario modo frustulatim concisus, eviscer atus, exdorsuatus, ac diversicoloribus velut jusculis commentariorum, notarum, observationum, animadversionum, compendiorum, tabellarum, & analyseon per quicquid, atqui, ergo (quod pedanricissimum ferculum est,) perfusus atque adornatus juventuti proponatur: cui hæc persuasio animo sit infixa, apicem scientiæ hujus sese attigisse, si textum Grotianum utcunque intelligat. Sicuti postquam scholæ Aristotelem in oraculi vicem adorare cœpissent, exinde omnis Philosophantium labor circa consarcinandos commentarios

in

in Aristotelem absumptus fuit; & nisi hoc demum seculo egregia quædam ingenia istud servitium ejurare ausa fuissent, pes octodecim amplius secula adhuc solida rerum scientia ne latum quidem unguem promovisset. 3. Grotii *libros in compendium orthodoxum redigendos, in quo veræ ejus doctrinæ ex hypothesibus orthodoxis deducantur, falsæ cum fundamentis suis evertantur*. Atqui iam dudum D. Jo. Andreas Osiander omnia, quæ religioni orthodoxæ adversantur, accuratissime notavit, ut hoc quidem fine compendio novo opus non sit. Et cum errores Grotii libris de Jure B. & P. adspersi circa materias versentur, quæ ad generalem juris naturalis disciplinam non spectant, quid opus est compendia imprimis sectanti istos errores velut monumentum aliquod aut partem disciplinæ retinere; cum sufficiat, eos simpliciter separari, & silentio præteriri. Sic sane agricolæ paleas una cum frumento puro haudquidquam in granaria recondunt. Si ubi abs coquo cibis sordes aut pili sint admixti, hi non solent in peculiari patina apponi, sed simul & semel abjiciuntur. Sane ubi semel error aliquis ex fundamento fuerit destructus, non opus est ejusdem semper deinceps mentionem fieri, ubi vera sententia traditur: cum thesi semper adjungere antithesin nihil aliud sit, quam disciplinas sordium mole reddere turgidas. Sicut nemo Grammaticorum iudicavit, omnes soloecismos, qui unquam contra veram dicendi rationem admissi sunt, in Lexicis esse annotandos; non magis quam Mathematici operæ pretium ducunt, omnes falsas operationes & paralogismos, dum veras operationes & ratiocinia tradunt, simul memorare. Et unica via est, ut compendiis ejusmodi & notis in æternum carere possimus, disciplinam juris naturalis ex sola ratione deducere, & nihil eidem, quod in Theologia controversum est, admiscere. Imprimis autem nova plane & mira creatura est *Compendium Juris Naturæ & Gentium Orthodoxum*, quod nobis intra paucos annos centum & amplius alia compendia parturiet, omnia orthodoxiæ nomine superbientia, sed inter quæ tamen mira sit discordia, & quorum quodlibet cæteris hæresin aut schisma objiciat, æternique ignis pœnas minitetur. Nemini quippe ignotum est, quamlibet ex partibus, in quas Christianismus discissus est, sibi orthodoxiæ dignationem vindicare, cæteras omnes hæreseos aut schismatis arcessere. Postquam ergo nostræ Ecclesiæ Albertinum compendium unanimi consensu receperunt, sine dubio peculiari compendio illi opus habebunt, quos vulgo Syncretistas vocant; Eos quippe communi secum libro Symbolico uti nolet Schwartius qui Pet. VVinstrupio Scanicæ Episcopo, atrocissimi flagitii loco, & tanquam certissimum argumentum heterodoxiæ exprobrabat, quod hic quondam in G. Calixti laudem epigramma composuerat. Cum porro cæteræ Christianorum sectæ deterioris nolint esse conditionis, singulæ proprium sibi compendium vindicabunt. Eandem sibi licentiam deinceps assument Mahummedani, & ipsi in sectas divisi; ac demum varia Gentilium genera per utramque Indiam sparsa. Transibit dein hoc exemplum ad alias disciplinas, ut mox quoque habituri simus Arithmeticam, & Geometriam, & Astronomiam, & Logicam, & Physicam, & Medicinam, & Metaphysicam orthodoxam. Nicolaus quoque Beckmannus alto deinceps supercilio quicquid est JCtorum gentilium, ac Pontificiæ, Calvinianæque religioni addictorum despiciet, utpote Gesenii fraterculus atque ocellus. Ciceronis quoque Latinitas & Martialis Poesis longe infra Petri VVinstrupii pedes abjecta jacebit; quippe cujus humeris ex Gesenii elogio Atlas Ecclesiæ incumbit. Atqui nemini sano hactenus in mentem venit, disciplinas, e lumine rationis provenientes, partibus illis involvere, in quas res Christiana lacerata est. Et imprimis disciplina juris gentium hoc commento appendix Theologiæ fieri constanter abnuit. Nam si hypotheses istæ, ex quibus jus suum orthodoxum deducere vult Albertus, verbo Dei revelato superstructæ sunt, non magis hoc jus ad regendas omnium gentium inter se actiones idoneum erit, quam istæ hoc momento in unam circa sacra sententiam conspirabunt. Quod si autem sanæ rationi innituntur illæ hypotheses, scire velim, ex quo privilegio sibi hoc arroget Albertus, ut ipse ratione melius, quam cæteri omnes usus judicari debeat. Enimvero respuunt in istas partes distrahi

hi disciplinæ Philosophicæ, inter quas & nostra suum profitetur nomen, quæ ad omnes æque homines citra discrimen religionis spectant, & non aliud principium, normamve aliam exigunt præter rerum naturam, & lumen sanæ rationis; huic quod congruit, verum, quod adversatur, falsum appelletur; orthodoxiæ & heterodoxiæ vocabula solis Theologis relinquantur. Credat quoque ALBERTUS, non omnes homines ita stupidos esse, quin animadvertant, hoc stratagemate ipsum dictatis suis irrefragabilem auctoritatem conciliatum ire, dum sub orthodoxiæ nomine eadem venditat. Hoc quippe concesso, velut hæreticum & veneno infectum proscribetur, quicquid ab istis discrepaverit. Et cum non exiguam nostræ disciplinæ partem constituat politica architectonica, eodem obtentu isti homines dictatoriam sibi circa hujus dogmata auctoritatem arrogabunt. Quod quam non usque adeo tutum sit summis imperantibus civilibus, & præteritorum seculorum & hujus nostri funestissima exempla docent.

§. XII. IN *Protheoria* deinde ALBERTUS certas hypotheses ponit, quibus orthodoxum jus naturale sit superstruendum. Inter quas prima est: *Fons e quo a Christianis pura juris naturæ notitia hauriri potest & debet, est orthodoxa doctrina de statu integritatis. In hoc enim habuit homo imaginem Dei, inter cujus reliquias est Jus Naturæ. Hujus igitur cognitio ab illa non minus ac exsistentia dependet.* Ubi observandum, hanc hypothesin illis tantum quadrare, quibus jus naturale pars articuli de Lege in Theologia constituitur. Verum cum nobis jus naturæ & gentium hoc fine tractetur, ut sit regula actionum & negotiorum inter omnes homines, non qua Christiani, sed qua homines sunt; & vero illa hypothesis hominibus ut talibus sit ignorata: igitur absurdum est, Christianis dare peculiare principium ejus juris, quod ipsis commune cum aliis etiam non Christianis esse debet; & cui unice inniti velint Christiani, idem jus apud alios non Christianos adversus se inutile & inefficax facient. Qui, uti doctrinam de imagine Dei ignorant, ita & jus ei fundamento innixum adspernabuntur. Quod si igitur usus hujus juris debet esse universalis, idem ex principio, quod ab omnibus hominibus qua talibus admittitur, nempe ex ratiociniis, ex inspecta rerum & hominum natura collectis, est derivandum. Deinde cum status integritatis actu inter duos tantum homines, & ad tempus valde exiguum extiterit, jus autem naturæ & gentium jam in genere humano multiplicato & in varias civitates digesto, multisque institutis exculto usum obtineat; non apparet, quomodo pauca illa, quæ de illo statu in divinis literis habentur, & inter quæ de jure naturæ & gentium mentio non fit, jam norma esse queant actionum, quæ in genere humano certum regimen desiderant: cum ex divinis literis demonstrari non possit, eandem faciem & dispositionem generis humani, eadem instituta, eadem negotiorum genera futura fuisse, hominibus in statu innocentiæ multiplicatis, quæ nunc deprehenduntur. Quæ enim super hac re disputantur, nulla solida demonstratione, sed probabilibus tantum conjecturis nituntur, quibus quisque ex suo ingenio fidem addit, demitve. Præterea assertio hæc: *Jus Naturæ est inter reliquias imaginis divinæ*, in sacris literis totidem verbis non extat, sed a Theologis recepta est ex hac ratione, quod cognitio de agendis aut fugiendis, quæ homini in statu integritatis perfecta aderat, etiam post lapsum jam supersit, etsi non omnibus numeris absoluta. Circa quam assertionem id duntaxat fuerit monendum; pari ratione dici posse, verbi gratia, Arithmeticam, Geometriam, Physicam, & alias scientias esse reliquias imaginis divinæ. Nam dubitare fas non est, quin facultas numerandi & mensurandi homini in statu integritatis adfuerit, quæ nunc, etsi cum difficultate & obscuritate conjuncta, in nobis deprehenditur. Nemo tamen ideo dixerit; fontem, e quo Christianis pura Arithmeticæ, Geometriæ aut Physicæ notitia hauriri potest ac debet, esse doctrinam orthodoxam de statu integritatis. Nam ALBERTUS utique n. 2. reliquias divinæ imaginis etiam in principiis Theoreticis consistere dicit. Igitur si non alia ratione jus naturæ & gentium a Christianis tractari & demonstrari debet, quam ALBERTUS postulat, intra angustos valde terminos ejus auctoritas & usus compingentur, nec amplius idem erit jus gentium, universo generi humano com-

commune, sed paucorum magistrorum, qui invidia adversus recentiorum opera suis collegiis manuscriptis apud imperitos juvenes hoc obtentu sanctimoniam circumponere satagunt. Nam quod omnes Ecclesiis nostris addicti in Albertinum commentum juraturi sint, vehementer dubito.

§. XIII. Quanquam autem fundamento convulso tota quæ superstruitur machina ultro collabatur; visum est tamen carptim quædam annotare, qua Albertus rem acu tetigisse non videtur. Et quidem n. 4. ita tradit: *Cum omnes reliquiæ imaginis divinæ, inter quas etiam est jus naturæ, sint in nobis corruptæ, mirum non est, si corrupte tractentur, nisi memores simus & studiosi pristinæ integritatis, quantum facit ad praxin in statu corruptionis.* Hic id quidem nobis extra dubium est, non in voluntate solum nostra corruptionem deprehendi, sed & in intellectu, ubi non solum, ni peculiaris Dei gratia accedat, cæci plane sumus circa dispicienda divina, quantum ea ad Deum nobis propitiandum faciunt; quin & circa alias scientias in nobis sentiri, hebetudinem, torporem, hæsitationem, & facillimum in errores prolapsum. Sed id cumprimis in quæstione est, an, quod ab Alberto proponitur, medium sit idoneum ad declinandos errores in scientiis humanis, nempe ut recurramus ad statum integritatis, & considerata, quæ ibi erat, scientiarum perfectione & rectitudine, defectus atque errores statum corruptionis comitantes corrigamus. Quam quidem methodum supplendi aut corrigendi disciplinas nemo, quantum mihi constat, ex Philosophis Christianis hactenus commendavit, aut insignem ejusdem usum ostendere potuit. Neque est quod quis objiciat, præcepta legis naturalis in sacra Scriptura contineri, aliarum disciplinarum dogmata non item. Nam id duntaxat ex Albertu quæsiverim, num admittat, verbi gratia, in Arithmetica, Geometria, Astronomia, aliisque scientiis certa & extra dubitationis aleam posita dogmata dari ope solius naturalis rationis, & citra subsidium divinarum literarum inventa? Si annuit, (quod, ni omnis ratio ipsum fugiat, sine dubio facturus;) tunc sane nulla apparet causa, quare jus naturæ & gentium non æque firmiter, ac ceteræ scientiæ, possit deduci ex axiomatibus, & observationibus judicio ipsorum sensuum comprobatis; adeoque quare Christiani juris naturæ & gentium Doctores magis necessum habeant ad statum integritatis confugere, quo dogmata in sua justam rectitudinem & certitudinem redigant, quam Christiani Arithmetici, Geometræ, Optici, Astronomi, Physici, Medici. Aut enim aliquid rectitudinis in hujusmodi scientiis rationi superest, aut omne id, quod philosophari vocamus, inane quid & nugatorium erit.

§. XIV. Nihil autem plane ad rem facit, quod Albertus n. 5. adducit exemplum Grotii, qui L. II. c. 1. §. 2. circa statum primorum hominum a sententia Orthodoxorum abeuntia tradiderat. Nam contra cum de isthoc statu ex solis divinis literis constet, vel solo hoc exemplo apparet, quantis disputationum vorticibus jus naturale implicandum sit, si methodo Albertinæ insistere velimus, propter discrepantem inter Christianos S. Scripturæ interpretationem. Cum contra omnis ejusmodi litium materia præscindatur, si doctrinam de statu integritatis Theologiæ propriam unice relinquamus, & in disciplina Juris naturalis præsentem duntaxat hominis conditionem, quam etiam sensus jam nostri percipiunt, consideremus. Sed &, quod ipse Albertus n. 6. monet, limites inter Theologiam & Philosophiam positos ne moveamus, & simus Philosophi, simus quoque Christiani, ut tamen ideo peculiarem Philosophiam Christianam ne comminiscamur. Nam Philosopho, ut sit Christianus aut gentilis, orthodoxus aut heterodoxus, æque accidit, atque eidem accidit, ut sit Germanus, aut Gallus, aut Anglus; aut uti Musico contingit barbato aut imberbi esse. Nec ideo tamen vera Philosophia magis religione, aut natione, quam Musica barbitio distinguitur. Sane multa novit Philosophus, qui idem Christianus est, quæ Philosophus non Christianus ignorat; novit etiam Christianus, qui idem Philosophus est, quæ Christianus non Philosophus ignorat. Sed non ideo minus bonus Christianus erit, qui non est Philosophus; aut Archimedes ideo minus bonus Mathematicus, quia non Christianus. Equidem ubi quæ a Philosopho ope rationis sciuntur, in divinis quoque literis traduntur, ex ea conspiratione tradita philosophica mire illustrari cer-

certum est. Sed si divinæ literæ quid tradant, ad quod ratio plane nequit pertingere, nescio quid theorematum inde elicere queat Philosophus, præsertim ubi in ea præsupposita, quæ Albertus Philosopho Christiano a Theologo, n. 8. mutuanda scribit, omnes Christiani non conspirent, sed in varias interpretationes distrahantur. Transibit quippe ea discordia in theses Philosophorum inde eliciendas; quam Philosopho ut tali componere impossibile erit; eoque ex ista mixtura Theologiæ nihil lucrabitur Philosophus, præter lites inextricabiles. Sed quod exempli causa adfert Albertus, quod per propositiones illas inusitatas, personales & sacramentales, locupletior reddatur Logica, non apparet. Nam quod inusitatæ illæ vocentur, id inde est, quod ratio humana capere nequeat connexionem subjecti & prædicati; de qua pronunciare, recte an secus se habeat, non ad Logicam spectat, sed ad Theologiam. Ex quo sane quæ peculiaria sibi formare theoremata possit ars Logica non video. Cum enim Logicus qua talis tantum solicitus esse debeat de formali velut structura propositionum, earumque conjunctione aut disjunctione ad eliciendam formalem consequentiam: igitur ipsius ut talis non est, in materialem quasi veritatem propositionum inquirere. Eoque Logico ut tali propter quasdam propositiones Theologicas, captum humanum superantes, non magis opus est nosse doctrinam de unione personali & sacramentali, quam eidem opus est nosse medicinam propter hanc propositionem: Rhabarbarum habet vim purgandi, sanguis movetur in circulum. Alias enim confusio fieret omnium disciplinarum & eodem jure Grammatico ut tali noscendæ forent omnes essentiæ, quia ille vocabula & phrases suppeditat formandis enunciationibus. Sic neque dogma illud de aquis supracœlestibus, quod secundo loco adfert Albertus, Physicam multum videtur locupletare. Præterquam enim quod non omnes Christiani loca Scripturæ, ubi earum mentio fit, eodem modo interpretentur, quæ iis antequam composita sit, dubium erit, quis ipsis locus in systemate mundi assignari debeat: etiam assumpta interpretatione plerumque nostratium Theologorum, non parum difficultatis istæ aquæ dabunt. Nam manifestum est, omnes istos, qui hanc interpretationem amplexi sunt, systema Ptolomaicum, & orbes illos veterum reales supposuisse, quorum uni quicquid est stellarum præter planetas affixum sit. Cum autem recentiorum observationes diversam plane systematis mundani faciem deprehenderint, non adeo in proclivi erit iisdem idoneum locum ultra omnes mundanos vortices attribuere. Quicquid hujus tamen sit, cum illæ aquæ in sensus hactenus non incurrerint, & nulla super iisdem extent phænomena, Physico sane Christiano nihil de hisce dicendum restat, quam neque de istis omnium Christianorum interpretationem conspirare, neque ope sensuum quidquam de illis huc usque deprehendi potuisse.

§. XV. Inde n. 9. novum nos modum, quo *a revelatione status integri in doctrina de Jure naturæ abstrahendum sit, docere aggreditur Albertus*. Nimirum *eum a Christiano Philosopho exacte cognoscendum, sed cognitum non proponendum, sed tantum præsupponendum esse, ut in iis, quæ sui fori sunt, procedat rectius & tutius*. Enimvero ejusmodi modus abstrahendi hactenus in Philosophia inauditus fuit, ut abstrahere idem sit; quod ex alia disciplina tanquam ibi demonstratum præsupponere, & citra ulteriorem disquisitionem assumere, eique ulterius Theoremata superstruere. Qui enim circa certum negotium ab aliqua cognitione abstrahit, is eam ibi plane non attendit, & gerit se non aliter, ac si de ista plane sibi nihil constaret, eoque ex aliis principiis sua dogmata deducit. Qui autem aliquid præsupponit, is licet eo loco circa idem demonstrandum non sit solicitus, id tamen semper præ oculis habet, suaque dogmata ad idem semper refert. Sicuti nemo unquam tam absurdus fuit, ut diceret, verbi gratia, Opticum aut Astronomum a theorematis Geometricis abstrahere, qui eadem præsupponit, & suas propositiones iisdem perstruit. Unde nostra sententia est; posse jus naturale demonstrari, posse huic disciplinæ suam constare integritatem, in promptu eidem esse domestica principia, aut quæ saltem a Theologia non dependeant; licet quis plane ignoret statum integritatis, aut cognitum non præsupponat. Eoque Philosopho, qui idem Christianus est, doctrina de statu integritatis utique cognoscenda est,

est, sed hoc duntaxat fine, ut articulos fidei suæ plene teneat; non autem ad hoc, ut philosophetur, ut disciplinam juris naturæ & gentium adornet universalem, & quæ ad captum omnium hominum sit, atque controversias super peculiari cultu divino transcendat. Sicuti, verbi gratia, medicus Christianus nosse quidem debet, mortem & quicquid morborum homines infestat, stipendium peccati esse, adeoque a statu integritatis abfuisse, sed ut tamen hanc notitiam in nulla parte medicinæ præsupponat. Manifestum præterea est hoc novo abstrahendi modo nostram disciplinam Theologorum controversiis implicari, & velut tributariam horum imperio subjici, sic ut ejusdem Doctoribus nihil aliud relinquatur, quam Alberti alicujus, aut Schwartzii, aut Gesenii dictata & collegia manuscripta adorare, & anxia voce imitari, tanquam oracula eorum, qui supremum jus vitæ & necis in nos habeant. Quo quidem bonis & erectis ingeniis nihil acerbius accidere possit. Denique hac, quam Albertus commendat, via nihil aliud quam Theologia moralis producitur, cui quidem status integritatis necessario præsupponendus. Verum hac morali Theologia nostra disciplina longe latior, & magis universalis est, domesticis principiis innixa, ac tradens officia hominum & regulas expediendorum negotiorum, quæ ex peculiari religione, aut voluntate imperantium civilium haud promanant. Eoque si quod detur officium, quod ex nostra disciplina deduci nequeat, id ex Theologia morali aut jurisprudentia civili est derivandum. Sic ut revera ubi jus naturæ & gentium deficit, ibi Theologia moralis & jus civile incipiat. Est autem plane absurdum, disciplinam magis universalem hypothesibus disciplinæ minus abstractæ superstruere. Cum hic nativus ordo disciplinarum sit, ut generales & simpliciores præcedant, particulares & compositæ sequantur, & hæ illas, non vice versa, præsupponant. Quemadmodum Theologia naturalis, quam aliqui etiam ad jus naturale referunt, ordine & natura prior est Theologia revelata, & hæc illam, non illa hanc præsupponit: quatenus autem illa ad finem hominis non pertingit, hæc supplet. Et prius utique quis homo, quam Christianus esse concipitur. Homines quippe nascuntur, Christiani fiunt, adeoque & officia hominis ut talis, quam Christiani, prout hæc aliquid istis superaddunt, priora concipiuntur. Atque inde ἀπαίδευτον est disciplinam, quæ de officiis hominis ut talis tradit, hypothesibus disciplinæ, quæ de officiis Christiani ut talis agit superstruere.

§. XVI. Pronunciat deinde Albertus ex nova sua abstractione hominem in disciplina juris naturalis *concipiendum esse non alium, quam sub initium fuit; non ut orbis indigenam, aut terræ filium; non ut casu in illum projectum; sed ut integrum & ad imaginem Dei creatum*. Ubi observandum, omnino quidem hominem ut integrum creatum esse concipiendum, si quis methodo Albertinæ insistere velit, quippe ex qua revera nihil aliud, quam Theologia moralis provenire apta est. Sed in disciplina juris naturalis universali, & quæ peculiarem cultum divini Numinis trascendit, quam nos adornatum ivimus, plane non necessum est, certi & definiri quid super originibus generis humani asserere; sed ea res ibidem in medio potest relinqui, tanquam quæstio historica & facti, quam sola ratiocinatione, aut ex observatione, naturæ rerum & hominis nunc assequi impossibile est. Quando autem in disciplina juris naturalis occupati sumus circa demonstrationem hujus propositionis: status hominis sibi soli relicti, absque auxilio aliorum hominum est miserrimus: ad majorem ejus illustrationem dicimus, huic propositioni suam constare veritatem quamcunque quis originem generis humani velit præsupponere, quatenus quidem ex sola ratione jam colligere licet. (Nam notitiam de veris humani generis originibus, & primæva felicitate solis sacris literis debemus.) Adeoque in nostra disciplina super veris generis humani originibus nihil certi aut definiti asseritur; sed tantum hoc astruitur, hominem sibi soli relictum fore miserrimum, quamcunque quis ductu solius rationis opinionem de prima hominis origine concipiat, fingatve. Conferatur si placet §. 4. *Dissertat. nostræ, de Statu hominum naturali*. Ubi & hoc obiter monendum, de suo affinxisse mihi Albertum hoc vocabulum; homo non ut *casu* in mundum projectus concipiendus est. Nam id quidem dicto loco in meo libro non extat;

& re-

& revera absurdum est, solam rationem sequenti concipere hominem casu in mundum projectum: sed dico *utcunque* seu *undecunque projectum*, ut significarem, me hoc loco veras origines generis in medio relinquere, ac thesi meæ veritatem constare, qualescunque demum fingantur. Ratio autem quam dictato suo ALBERTUS subiungit, nihili est. *Id autem*, inquit, *nunc ex ea ratione fieri debet, quia homini jus naturæ non aliter inest, quam prout reliquias imaginis divinæ ex statu integritatis in nos traductas possidet*. Nam hæc ratio non tantum in jus naturæ quadrat, sed & in quasvis alias scientias rationi superstructas. Æque enim Arithmetica & Geometria, aliæque scientiæ dici possunt esse ex reliquiis imaginis divinæ, ex statu integritatis in nos traductis. Neque ideo tamen in hisce scientiis homo necessario in statu integritatis est concipiendus. Alia porro est consideratio humanæ conditionis theologica; alia philosophica, quatenus ab illa cognitione abstrahit, quæ ex peculiari revelatione divinarum literarum profluit. Juxta priorem considerationem jus naturæ eo modo æstimatur, prout ALBERTUS vult. Philosophus autem id tantum respicit, quomodo in præsens illa se habeat, non considerato, an olim ea aliter se habuerit. Exemplo res fiet clarior. Prodigo ex dissipato amplissimo patrimonio mille aurei adhuc supersunt. Ex hac forte deinceps se sustentare, prodigendi fine facto, instituit. Hic ut intelligat, quantum ex hac summa lucrari possit, & quousque reditus inde provenientes pertingant, non opus est, ut eam summam consideret tanquam reliquias magni patrimonii, & quotam partem illius hæc faciat: sed simpliciter spectat, quanta ea in præsens sit. Ast ubi idem ad rationes reddendas sit vocandus, omnino totum patrimonium, quantum id ab initio fuit, & quid nunc restet, considerandum est. Eodem modo Philosophus est solicitus, quousque rationis lumen, quod in præsens penes hominem invenitur, pertingere queat. Sed Theologus, cujus est dispicere, quomodo homo rationes suas Deo approbare possit; considerare utique debet, quanta sors ab initio homini divinitus fuerit credita, quantum hic postea sua culpa decoxerit, quid remedii ad reliquatoris pœnam declinandam sit adhibendum.

§. XVII. IMPUGNAT deinceps ALBERTUS, quod ego asserueram, in disciplina Juris naturalis hominem nunc considerari, prout ejus natura est corrupta, & multis pravis cupidinibus scatens; addita ratione planissima, quod status integritatis soli rationi sit incognitus; cum tamen ex hac unice nostra disciplina fuerit extruenda, quo foret ad captum totius humani generis. Ubi & hoc patet, corruptionem humani generis haudquidquam præsupponi tanquam normam juris, sed tanquam affectionem subjecti, quæ lege naturali compescenda & emendanda sit. Contra ALBERTUS pertendit, necessarium omnino esse, ut omnes nationes utantur jure universali, quod ad principia Theologiæ in nostris Ecclesiis receptæ sit adaptatum; Ac n. 11. quidem fatetur, non pauca juris naturalis præcepta usque adeo ad hominem corruptum respicere, ut in hominem integrum plane cadere nequeant, verbi gratia, facilem esse ad condonandas injurias, subvenire miseris. Addo & ego, si quis accurate velit evolvere totum Systema Juris naturalis & gentium, deprehendet longe maximam ejus partem in hominem integrum, prout ejus conditio a nostratibus Theologis designatur, non cadere. Mox tamen n. 12. consulit sibi distinctiuncula inter *principium* & *objectum* Juris naturalis; quasi status integer sit principium ejusmodi axiomatum aut præceptorum, quæ tantum in statu corrupto intelligi possunt; corruptus autem status sit tantummodo eorundem præceptorum objectum. Quam distinctionem credo juvenes imperitos magno prosecutos applausu, utpote quibus illæ subtilitates quam maxime solent esse admirationi, quæ obscuritate sua rebus in se perspicuis maximas tenebras offundunt. Etsi statim n. 13. eandem popularibus verbis proponat: *Dei providentia*, inquit, *& benignitate fieri, ut post lapsum inter reliquias imaginis divinæ nobis ea connascantur principia practica, quæ non tantum in eodem genere actionis moralis etsi in minore gradu hodie possunt observari, sed & ad eas actiones, quæ statui corrupto sunt propriæ, in eodem valore extendi*. Id est, in statu integro extiterunt, axiomata, quæ nunc in statu corrupto ut tali sequenda sunt. Atqui hic quæri potest, utrum ista axiomata homini in statu integro actu inhæserint,

ita ut verbi gratia actu intellexerit, quibus modis hominum egestati foret succurrendum, qua ratione in defunctorum bona succedendum, quæ tutoribus adversus pupillos obligatio, quæ forma judiciorum, quæ ratio pœnas exigendi, quæ bellorum, quæ fœderum jura; antequam egestas, mors, delictum, pœna, bellum in genus humanum caderet: an vero illa axiomata demum post lapsum in animis hominum enasci cœperint. Utrumvis asserere velis, rem non exiguis implicatam tenebris deprehendes. Ast ex nostra mente planissimum est dicere; sicuti homini integro ex contemplatione naturæ suæ ratio regulas officii, quod in eam conditionem cadere poterat, suggessit: ita ratio homini corrupto itidem ex contemplatione naturæ & conditionis suæ officia illi conditioni necessaria suggerit. Pergit ALBERTUS n. 14. *Statum integrum a Christiano cognitum fieri normam status corrupti, seu ex orthodoxa illius cognitione refutare in homine sana ratione uso dictamina non pauca; quæ ad observandas & confirmandas reliquias imaginis divinæ, nec non ad recuperandam perfectionem moralem, quantum viribus naturalibus fieri potest, nos obstringunt. Et ex hac causa inter præcepta juris naturalis sunt referenda.* Ubi moneo, vix satis sibi hic constare ALBERTUM. Nam nuper dixerat, talia axiomata nobis post lapsum *connasci*, quæ nunc *apud Christianos ex cognitione status integri resultare* pronunciat. Hæc duo quippe diversissima sunt. Nam quod connascitur, omnibus hominibus ut talibus adest: sed quod resultat ex cognitione status Christianis tantum noti, id in Christianos duntaxat cadit. Quo igitur jure regentur, qui articulum fidei Christianæ de statu integro ignorant aut agnoscere renuunt.

§. XVIII. EXINDE patet, frustra operam ab ALBERTO sumi, quando *vim obligativam status integri ad jus naturæ hodie refert vel formaliter, vel normaliter*. Nam uti hoc quidem certum est, quod omnia præcepta legis naturalis, quæ hominem in statu integro obligabant, eundem quoque in statu corrupto obligent: ita illa præcepta, quæ non nisi in corruptum statum cadere possunt, ad integrum statum tanquam normam referri, aut per extensionem quandam provenire, citra idoneam probationem, & inepte dicitur. Perinde ac si quis dicere velit, regulas curandi morbos per extensionem quandam ex diæta sani hominis provenisse; aut diætam febricitantis ad diætam sani hominis normaliter referri. Qua methodo an multum lucis accessurum sit medicinæ, Æsculapii filii viderint. Saltem ita longe petitum est illud *normaliter*: ut tantum ad tuendam utcunque thesin id sit inventum, non quod revera aliquid inde proficere hæc disciplina possit. Nam & tanta multitudo regularum, fere obscurarum, ab ALBERTO promulgatur, quæ confundere potius, quam dirigere aliquem in hac disciplina queant: & si quis vel maxime omnia, quæ super integritatis statu Theologi tradunt, noverit; tamen quid juris in statum corruptum cadat, idem distincte & plene non intelliget, nisi alia principia in subsidium adhibuerit.

§. XIX. VIDETUR quoque ALBERTO displicuisse, quod cum jus naturale ad usum fori humani a nobis adaptetur, quod forum circa externas hominis actiones occupatur, ad ea autem, quæ intra pectus latitant, nec aliquem effectum aut signum foras produnt, non penetrat: idem jus *magnam partem* circa formandas hominis exteriores actiones versari dixerim. Cum contra Theologia moralis id maxime laboret, ut animi motus ad placitum Numinis componantur. Ad hæc reponit ALBERTUS n. 21. *Honestum non consistere in sola actione exteriori, quæ etiam ab hypocrita splendide & in speciem exerceri potest, sed primario nititur ipsa interna actionis bonitate.* Atqui ne ALBERTUS putet, hoc a nobis fuisse ignoratum aut negatum, inspiciat *operis nostri de Jure N. & G.* L. I. c. 7. §. 4. & 6. & c. 8. §. 2. 3. Et quando dicimus *magnam partem*, satis significamus, ab eodem etiam interiores animi motus non plane insuper haberi. Enimvero cum duo sint fora, quibus actiones suas approbare debet homo, divinum & humanum, cujus fori discrimen passim insinuavi; convenientissimum fuit visum, curam divini fori relinquere Theologiæ, quæ actiones humanas potissimum considerat, prout respectum habent ad Deum, ejusque voluntati congruunt vel non congruunt, & quæ remedia sint propitiando Deo ad expiandas quæ tam varie committuntur a lege aberrationes. Juri autem

na-

naturali præcipuæ curæ est forum humanum, quod licet & ipsum intelligat, actiones, quibus ulla ab agentis animo labes adhæret, in foro divino reprobari; cum tamen ratio humana nullum jam remedium idoneum, & cui secure queat adquiescere, inveniat expiandis apud Numen delictis, inde ea cura ad Theologiam remissa id maxime spectat, quam efficaciam humanæ actiones ad conciliandos aut irritandos homines habeant, & qua ratione negotia hominibus invicem intercedentia sint temperanda. Cum autem Deus maxime interna animi respiciat, homines autem iis afficiantur, quæ in actum exteriorem prodeunt, sensusque feriunt; ratio sane apparet, quare disciplinæ juris naturalis majori ex parte circa exteriores hominis actiones sit dispiciendum.

§. XX. Sed nec omnia ad palatum Alberto videntur, quæ a me super hac quæstione tradita sunt: Num jus naturæ idem fuerit in statu integro atque in corrupto? Quæ huc redeunt, quod utrinque quidem summa ejus juris capita sint eadem; sed circa particularia præcepta discrimen aliquod emergat. Nam ex affirmativis quidem præceptis illa in statu integro locum non invenisse, quæ vel præsupponunt institutum a felicissima hominis conditione abhorrens; vel sine morte & miseria non intelliguntur. Sed & convenientius videri cætera legis naturalis officia præceptis potius affirmativis juberi, quam eorum intermissionem negativis sanciri, ubi nulli pravi cupidines adsunt, qui in talia delicta propellant; etsi alias quodvis præceptum affirmativum virtualiter interdictum omnis oppositi contineat. Unde non est quæstio; num homini integro eadem vitia fuerint vetita, quæ nunc sunt corrupta, seu num eadem tunc, quæ nunc, inhonesta fuerint? Sed hoc quæritur, num capita legis naturalis in quovis genere actionis in statu integro affirmativis potius, quam negativis præceptis, seu quæ potius virtutes juberent, quam vitia diserte prohiberent, exprimi convenientius fuerit? Quorum prius a nobis ex evidentissima ratione fuit adsertum. Neque vero quæ Albertus in contrarium habet, alicujus sunt ponderis. N. 12. agnoscit, *inhonestum eo ipso, quo præcipitur honestum, actu oblique prohiberi*. (Satius fuerat implicite dixisse; quia quæ hoc modo prohibentur, directe prohibentur.) Numero tamen 23. asserit, *certa non minus & expressa extare axiomata, quibus jus naturæ inhonesta prohibet, ac quibus honesta præcipit*. Rationem subjungit n. 24. *quia homo integer; si præsertim status integritatis fuisset continuatus, etsi vires semper habiturus fuisset ad legem implendam, exercitium tamen earum in libertate erat positum, ut posset iis uti* PERINDE *ac abuti*. Atqui licet hominem integrum peccare potuisse eventus ostenderit; non tamen credendum est ejus libertatem ita velut in æquilibrio constitutam, ut non magis versus bonum, quam versus malum vergeret. Quin potius cum ab homine integro non solum pravi cupidines exulaverint, sed & idem in statu gratiæ per possessionem imaginis divinæ constitutus fuerit, omnino insignis in ipso ad bonum vergentia, & abhorrentia ultronea a malo statuenda est. Alias enim ego quidem non capio, quomodo homo regeneratus, in quo tamen radix mali heic nunquam plene extirpatur, aut otiosa & inefficax redditur, per gratiam divinam eo usque provehi queat, ut lege Dei delectetur, ut detestetur peccatum, ut doleat sibi tantum facultatis non esse ad implendum bonum, quantum est voluntatis: si voluntas hominis integri, qui nullum mali fomitem intus habebat, & quem major utique gratia Spiritus Sancti sustentabat, quam hominem regeneratum, in æquilibrio ad bonum & malum fuerit constituta, ut libertate sua *perinde* posset abuti, quam uti. Omnino igitur convenientius videtur ei, in quo magna ad bonum, nulla ad malum proclivitas deprehenditur, officii sui regulas præceptis potius affirmativis quam negativis proponi, etsi de cætero æqualis ad utraque observanda sit obligatio. Caveat igitur Albertus, ne, dum circa mea tradita nodum in scirpo quærit, ipse fœdo se errore induat, ac statum integritatis nobis plane subvertat. Sicuti & id naris non nimis emunctæ argumentum est, quod n. 25. addit: *Ex hac causa Deum protoplastos in statu integritatis præcepto negativo a peccato retraxisse*: DE LIGNO NE COMEDAS. Nam sermo nobis utique est de præceptis naturalibus, non positivis. Et dicto loco ob præce-

ceptum illud hæc verba (*non positivum*) parenthesi inclusa sunt; ne fortasse Albertus putet, sese primum fuisse, tam lynceum, ut rem tam abstrusam observarit. Et alibi sine dubio cogitationibus suis vagabatur Albertus, quando scribebat: Deum isto præcepto, *de ligno ne comedas*, protoplastos a peccato retraxisse. Nam de ligno comedere peccatum non erat, nisi Deus vetuisset; eoque Deus tunc vetando non a peccato retrahebat; sed efficiebat, ut actus, qui lege naturali peccatum non erat, peccatum fieret.

§. XXI. Posthæc operosus est Albertus, ut leges naturales, quæ peccatum jam commissum præsupponunt, per extensionem ex statu integritatis deducat, utque regulas quasdam cudat, ex quibus intelligatur, quomodo status integer corrupto statui pro norma sit. Ubi id quidem certum est, non pauca particularia præcepta emersisse post corruptam conditionem humanam, quæ in integro locum plane non inveniebant. Verum ut ista *normaliter* in statu integro contineantur, non magis accurate dici arbitramur, quam si quis regulas curandi morbos normaliter referri ad regulas diætæ, quæ in sanum & robustum hominem cadit, asserere velit. Sed & in eo extra oleas vagatur Albertus, quod, ut necessitatem hujus extensionis in statu corrupto ostendat, jactet, etiam in statu integritatis, si diutius durasset, necessario in quibusdam illam adhibendam fuisse; in ejusque rei illustrationem exempli loco adfert, quod cum ab initio jure naturali non prohibitum fuerit, matrimonium inter fratrem & sororem, id post multiplicatis hominibus etiam in statu integro honestatis studio prohibendum fuerit. Nam sermo heic est de lege naturali, non de positiva, qua fratrum & sororum conjugia prohiberi constet. Per talem autem extensionem, qualem Albertus vult, id, quod ex ista extensione producitur præceptum itidem inter jura naturalia, non autem inter positiva locum sortiri debet. Eoque interdictum connubium inter fratres & sorores non provenit per extensionem vetiti matrimonii in linea recta, sed peculiari ratione nititur. Sed nec idoneam rationem adferre potest Albertus, quare in genere humano integro post ipsius multiplicationem connubia fratrum & sororum in vetitum ire debuerint. Nam quæ horum in corrupto statu prohibitorum rationes afferuntur, de latius spargendis amicitiis, ut nuptis præsidium esset contra injurias maritorum, aut ne cohabitatio ipsorum inobservata stupris præberet occasionem, in statum integrum non cadunt, abs quo itidem exulabat pudor, qui mihi aliisque inter præcipuas causas ejus interdicti allegatur. Denique absurdum videtur dicere; aliquid in statu integro vetitum fuisse *honestatis causa*. Hæc enim locutio videtur præsupponere, aliquid minus honestum antea usu fuisse frequentatum, verbi gratia: Si Orientales populi dicant, apud se honestatis causa receptum fuisse, ut mulieres in publico velata facie incedant, aut a conviviis virorum alienorum absint, satis innuunt, diversum morem quibusdam vitiis fomitem præbuisse.

§. XXII. Tandem Albertus monet, circa eas extensiones caute agendum esse, ne in excessu aut defectu peccemus; & ei malo evitando operosum apparatum regularum huc inservientium propinat. Circa quas illud ac initio monendum; earundem multitudinem & anxietatem certissimo esse judicio methodi morbidæ, & ad extruendam aliquam disciplinam ineptæ. Cum contra, qui ad captum omnium hominum disciplinam juris naturalis accommodarunt, una regula eaque planissimam rem absolvant. Deinde illæ ipsæ regulæ non sunt pars Theologiæ orthodoxæ circa statum integritatis, sed ab Alberto excogitatæ sunt ex collatione præceptorum juris naturalis, quæ in statum corruptum cadunt, cum statu integro.

Adeoque non possunt haberi pro axiomatibus, ex quibus ea disciplina extrui possit aut debeat, cum sint nihil aliud, quam reflexiones super officiis in utrumque statum cadentibus, quatenus coincidunt, aut aliquam similitudinem inter se habent. Cum ergo an & quo usque regulæ Albertinæ valeant, non ex Theologorum scitis de statu integro, sed ex aliis principiis demonstrandum sit, quæ non alia possunt esse, quam observationes ex natura humana, prout ea nunc sese habet, petitæ; quid opus est per ambages vagari, ac tam obscuros, intricatos & paucis cognitos tramites sectari.

-ti. Nam si ponamus aliquem, qui ad unguem calleat, quæ Theologi nostri super statu innocentiæ tradunt, qui idem tamen aliunde juris naturalis disciplinam jam non didicerit, ex istis quidem regulis non majores profectus in iure naturali faciet, quam ex Lullianarum figurarum vertigine. Et hæc quidem ad commenta ALBERTI monere visum fuit.

§. XXIII. CÆTERUM dum circa investigandam ejusmodi propositionem fundamentalem satagimus, non potuit non quoque occurrere illa disceptatio de notitiis naturalibus; quæ si ad liquidum deducta esset, nihil expeditius foret quam dicere; illa juris esse naturalis, quorum notitia animis hominum natura foret insita; quæ deinceps suus cuique animus suggereret. Enimvero cum aliquid naturaliter notum esse duplici sensu dici queat, vel ut opponatur ei, quod ex divina revelatione fluit, aut per experientiam constat, & in facto est positum: vel ut opponatur ei, quod viribus naturalis rationis citra omnem informationem aut ratiocinationem cognoscitur; in neutra acceptione provenit propositio, scopo nostro satis accommoda. Si enim naturalis notitia in priori sensu capiatur, legi naturali nihil eximii præ cæteris scientiis tribuitur, quæ ex solo rationis lumine promanant. Hoc modo enim Logica, Arithmetica, Geometria, natura notæ dici possunt, quia neque ad eas addiscendas revelatione supernaturali opus est, neque observationem historicam & experimenta eædem præsupponunt. In hisce si quis circa demonstrandas propositiones nihil aliud afferre velit, quam quod natura notæ sint, parum efficiet; cum ad liquidam & firmam scientiam percipiendam distinctæ & propiores rationes requirantur. Adeoque si, verbi gratia, demonstrandum sit, in triangulo tres angulos esse æquales duobus rectis; & nihil aliud quis afferre velit præter hoc, quod ratio naturalis id dictitet, is quidem inter Mathematicos nunquam illustris erit; ast si naturaliter notum capias in posteriori sensu, pro eo quod ab ipsa nativitate per modum actualium & distinctarum propositionum citra ullam antegressam informationem aut ratiocinationem animo inhæret, ne sic quidem propositionem habebis scopo nostro congruentem. Quid enim si contingat, non singulos tantum homines, sed & integras nationes super præcepto aliquo legis naturalis dissentire, quæ via tunc erit verum investigandi? Cum nemo recordari queat, quid sibi nascenti in animo hæserit. Ergo deferetur controversia ad recens natos infantes, ut ipsi dispiciant, utra ex sententiis, super quibus controvertitur, in animis ipsorum jam hæreat. Quod si quis reponat, utique infantes habere notitiam istarum propositionum, verum directam tantum, non reflexam, seu nosse quidem istas, sed quod noverint, id non nosse, nec de eo cogitare, aut meminisse, is sciat, non usque adeo arduum quidem esse, distinctionem qualemcunque comminisci; sed ut revera exsistat, quod nuspiam est, utque cordati homines istud animo concipere queant, id vero oppido quam difficile esse. Sed & notum est, quantæ super istis notitiis innatis disceptationes agitatæ sint. Aristoteles tabulæ nudæ animum hominis nascentis assimilavit, cui tamen quidvis possit inscribi. Multis nihil in animo esse traditur; quod non prius fuerit in sensu, ac si omnis nostra scientia in animum sese ope sensuum penetraret. Quod effatum recentiores quidam Philosophi impugnant hac exceptione, quod utique idea Dei, item idea harum propositionum, *ego cogito*, *ergo sum*, in animo sit, quæ nunquam in sensu fuerit. In quos tamen & ipsos alii vicissim arma movent. Alii observant, inesse animo hominis non solum facultatem res apprehendendi, sed & illas inter se conferendi, ac, in quo conveniant aut discrepent, secernendi, & ex considerata ea quo convenientia aut disconvenientia novas notiones eliciendi, quas in sensu prius fuisse minus recte dicitur. Unde evenit, ut felicia cumprimis ingenia multa intelligant & norint, quæ nunquam auditione aut lectione perceperunt. Prorsus uti fertiles agri inspersa semina multo cum fœnore reddunt; sic & de causis & consequentiis rerum judicare potest animus humanus; id quod inter objecta sensuum referri non posse videtur. Eoque ita corrigunt vulgatum istud, ut nihil in memoria sit, quod non fuerit in sensu; ut tamen in mente multa sint, quæ per sensus ingressa non sunt. De cætero nemini

mini mortalium constat, quales sint imagines rerum, & quæ earum consecutio in animis infantum, antequam fari queant. Nam ex quo usum sermonis habemus, cogitata nostra in animo tanquam propositiones verbis constantes tacite volvi in aprico est. Quo autem modo & quibus incrementis sermocinandi facultas comparetur, nemini non constat. Scilicet ex frequenti auditione primo addiscuntur nomina rerum; quæ quotidie sensibus observantur. Inde progressus fit ad verba communissimas actiones exprimentia, sed quæ modo infinitivo tanquam simplicissimo primitus efferri solent. Inde paulatim nomina & verba combinantur. Inflexiones nominum & verborum, aliæque particulæ pedetentim, addiscuntur; Orationes autem apte connectere rationis jam adolescentis opus est. Atque iisdem incrementis ista mentalis oratio, quæ per cogitationes tacitas in animo sese explicat, procedere videtur. Enimvero quia principia scientiarum ita perspicua sunt, ut facili negotio & levi ex occasione sese animis hominum insinuent, sic ut fere recordari nequeamus, quando primum ea hauserimus, ipsaque adeo non tam extrinsecus in animum penetrare, quam in eo jam latitare, & per externam occasionem excitari videantur: inde tralatitium dogma invaluit, semina scientiarum animis hominum connasci; quæ habitum quendam imperfectum constituant; quin dein adhibita cultura & disciplina in perfectam scientiam adolescat. Aliis tamen omne, quod naturalis notitiæ vocabulo venit, in potentia propinqua tantum animis a nativitate inhærere asseritur. Cæterum uti alios cum habitibus suis imperfectis, & potentiis propinquis luctari æquo animo patior: ita disciplinam juris naturalis ex contemplatione naturæ rerum & hominum deducere instituenti non potuit non rejici illa assertio; quod animis hominum ab ipsa nativitate congenita sint, & velut impressa juris naturalis saltem generalia præcepta ad modum *actualium & distinctarum propositionum*, quæ statim atque usus sermonis asserit, citra ulteriorem informationem aut meditationem ab homine proprio Marte possint exprimi. Ad has enim ex sola ratione deprehendendas aliis experimentis opus est, quam quæ hactenus haberi potuerunt. Cæterum postquam actuales istæ & distinctæ propositiones ex quotidiana infantium inspectione, adeoque ex natura hominis, prout ea in sensus nostros incurrit, non apparent; ad auctoritatem S. Scripturæ confugitur, & cumprimis urgetur, quod Rom. II. 15. lex naturæ *cordibus* hominum *inscripta* dicitur. Enimvero hoc ipso, quod ea assertio non aliunde quam ex sacris literis hausta est, instituto nostro parum quadrat, quo omnia ad lumen rationis referimus. Deinde Phrasis illa, quæ non in divinis tantum literis, sed & alios apud auctores occurrit, manifeste metaphorica est, cujus emphasis firmitatem, stabilitatem & velut indelebilitatem notitiæ istius, nequaquam autem peculiarem modum ejus notitiæ comparandæ insinuat. Unde cum in aliis omnibus locis hæc phrasis notet notitiam adquisitam: nulla ratio reddi potest, quare in solo isto loco eadem significet notitiam ac ipsa nativitate per modum actualium & distinctarum propositionum inhærentem. Nisi forte insipidis SCHWARTZII glossis infallibilis auctoritas sit tribuenda, qui post verba illa, *opus legis cordibus ipsorum inscriptum esse*, infercit; *antequam illud faciant, aut ratione sua utantur*. Cujus tamen assumenti fundamenta nulla in ipso textu deprehenduntur, cum haudquidquam de infantibus ibi sermo sit, aut qui ratione sua nondum uti norunt, sed de talibus, quibus invisibilia Dei ex visibilibus & ex rebus creatis perspecta esse poterant. Neque vero ulla hic glossa opus est, cum verba immediate sequentia clarissime pondus istius phrasæos explicent. *Gentes, quæ legem scriptam non habent, tamen natura opera legis faciunt, eoque sibi ipsis lex sunt, ac demonstrant opus legis cordibus ipsorum esse inscriptum: siquidem conscientia eos convincit, & cogitationes se invicem accusantes & excusantes*. Ex quibus verbis hicce planissimus resultat sensus: Notitia legis naturalis, quæ ex contemplatione creaturarum absque peculiari promulgatione, qualis Judæis contigit, oritur, non superfunctoria est, & quæ facile iterum evanescere & deleri queat; sed penitissimo infixa est animo, sic ut ubi quis contra eam legem peccarit, ipsa conscientia eum convincat, & cogitationes inter se accusantes & excusantes. Unde & locutio illa, quam Tenebrio iste velut solen-

nem

nem confessionem crepat: *lex naturæ est inscripta cordibus per imaginem Dei*, revera huic loco Paulino non quadrat, ubi non per imaginem Dei, sed per contemplationem creaturarum lex inscribi cordibus dicitur. Quanquam si omnino imaginis divinæ mentio sit hic facienda, hic sensus sit planissimus: quod homo ex visibilibus invisibilia Dei cognoscere possit, id ipsum exinde esse, quod idem ad imaginem Dei creatus sit. Inepte quoque ab Eodem adducitur dictum, Jer. XXXI. 33. Nam si ex hoc SCHVVARTZIUS exsculpere velit; legem naturalem nascentibus per modum actualium & distinctarum propositionum inhærere, præsupponendum ipsi est, quod Deus eodem modo intellectum hominis illuminet in generatione, quo eum illuminat in regeneratione; & quod lex Dei in regeneratione intellectui hominis inscribatur per modum actualium & distinctarum propositionum citra ullam informationem. Quod quomodo fit, liquido probaturus ipse viderit.

§. XXIV. DISPICIENDUM quoque paucis est, num fundamentalis propositionis locum subire possit hæcce: Honesta sunt facienda, turpia sunt omittenda: quam quidem Valentinus VELTHEMIUS *Professor Jenensis*, tanquam *principium primoprimum* venditat, abs quo omnis doctrina moralis primo procedat, & in quod ultimo resolvatur, in quo fundentur omnia alia præcepta legis naturæ, in quo prima ratio agendi contineatur; quod sit indemonstrabile, & unde decisiones omnium quæstionum ac casuum moralium prodeant. Ubi monemus, ut aliqua propositio usum, quem intendimus, exhibere queat, non quidem requiri, ut prima sit, aut prima prior, seu ut ejus ratio a priori non possit reddi. Sed tamen nec hoc sufficere, ut vera & extra dubitationis aleam posita sit: verum id quam maxime requiri, ut evidentem contineat propositionum particularium, quæ in eam resolvendæ sunt. Talem esse propositionem, quam nos fundamentalem constituimus, in aprico est: utpote quæ licet extructa ex observationibus, quas natura rerum & hominum suppeditat, a nemine tamen, qui sensum communem non ejeravit, in dubium vocari potest; & particularium legis naturalis præceptorum evidentissimam rationem continet, in quam itidem hæc facillime resolvi queant. Ast axioma Velthemianum primo est mutilum, quippe in quo deest mentio subjecti, cui aliquid honestum aut turpe, faciendum aut omittendum sit. Sane enim brutis neque honestum aliquid, neque turpe est, eoque istis nihil ut honestum faciendum, nihil ut turpe omittendum. Deinde falsum est, eam propositionem usque adeo esse primam, ut ejus ratio a priori reddi non possit aut debeat. Cum enim honestum sit, quod ad honorem & existimationem hominis augendam aut conservandam facit, seu quod conditionem, personam & dignationem ejus decet; turpe autem contrariam habeat naturam: utrumque sane ex accurate inspecta natura & conditione hominis est investigandum, eoque omnino illi viæ, quam nos tenuimus, est insistendum. Investigato autem quid hominis conditionem deceat, inquirendum jam est, unde ipsi, tanquam agenti libero, necessitas sit utique faciendi, quæ honesta: omittendi, quæ turpia vocantur. Quod ultimo tandem a voluntate & jussu Creatoris provenire, ex ipsa natura rerum & hominis Philosopho est demonstrandum. Eoque observationes ex natura rerum petitæ revera sunt ultimum illud in scientiis humanis, quo ubi perventum fuerit, nulla amplius ratio a priori locum habet. Qui autem diversam a nobis sectantur viam, circulari sua demonstratione sibi & aliis illudunt. Ab his quippe si quæras, quid honestum sit; respondent, quod cum recta ratione convenit. Si quæras, quid sit cum recta ratione convenire: respondent ex Aristotele: rectam rationem esse, quæ non prohibetur opus suum exercere per appetitum sensitivum. Si ulterius urgeas, unde constat, rationem ab appetitu sensitivo non prohiberi opus suum exercere: respondebunt demum, quando ratio honesta facienda, turpia omittenda dictitat. Nec liberantur isti homines sua vertigine, si vel maxime ponamus, dari honesta & turpia per se. Nam tum eædem quæstiones recurrent, unde constet, hoc vel illud in se & sua natura honestum aut turpe esse. Ad quod iterum vel nugatoriæ responsiones erunt reponendæ, vel tandem id ipsum ex natura rerum & hominum erit deducendum. Sic nemo vel hilo sapientior potest fieri illa doctrina

Velthemii, quam in *proœmio Synopseos suæ MStæ* §. 21. proponit: *Fundamentum juris naturalis esse naturam objecti juris naturæ, seu naturam actuum, de quibus lex naturalis proponit, Rationem esse, quia actus illi, qui objectum juris naturalis esse dicuntur, talis naturæ sunt; ut si quis recta ratione utitur, & de bisce actibus practice judicare vult, aliter judicare nequit, quam quod hujusmodi actus ex sua natura necessarii sint in genere morum.* Ast quid respondebit Velthemius, si quis ulterius quærendo instet, quo demum indicio alicui constare queat, se recta ratione fuisse usum. Quod si autem aliquis cum Velthemio dicat; ubi huc usque perventum fuerit, ut respondeatur, *hoc vel illud in se & sua natura turpe esse*, non ulterius quærendum esse: ac si adquiescere nolit, colaphos & fustes ipsi intentandos: tunc suaserim quidem, ut puer aliquis nivem atram fateatur potius, quam ut sævitiam tam duri magistri in se irritet. Sed qui manum ferulæ subduxerunt, non eo minus plagosum istum Orbilium Anticyram navigare jubebunt. Nam stultum quidem est, primorum principiorum rationes exquirere: sed stultius pro primis principiis venditare, quæ magnæ adhuc disceptationi obnoxia sunt. Inprimis autem observandum, hæc effata; *honestum est faciendum, turpe omittendum*, in disciplina juris naturalis esse valde sterilia, & quæ ad alia dogmata eruenda parum lucis afferant. Nam in disciplina morali versantes præsupponimus, vel plena & facili demonstratione agnoscimus, honesta, seu quæ hominem decent, esse facienda, contraria omittenda. Enimvero de hoc investigando sumus soliciti, quænam sint illa honesta, quænam turpia, & ad hoc dignoscendum idonea axiomata & observationes quærimus; & hanc propositionem pro fundamentali amplectimur, quæ universale aliquod γνώμαμα hujus rei suppeditaverit. Eoque omnia quidem, quæ in praxi morali exprimenda sunt, ad hæc duo capita revocantur; honesta sunt facienda, turpia omittenda; sed qua infallibili nota utrumque dignoscatur; ex aliis fundamentis est deducendum. Quod si autem aliquis dicat, evidentiam hujus ratiocinii, (verbi gratia, honesta sunt facienda, suum cuique tribuere est honestum, qui promissum servat, tribuit alteri quod suum est; Ergo promissa sunt servanda:) facile constare illi, qui vitio ἀπαιδευσίας non laborat; is eo ipso fatetur, ut quis norit, an hæc vel illa species actionis honesta sit, non ex hoc axiomate, (*honesta sunt facienda*) deduci posse, sed ad hoc noscendum aliis principiis opus esse? Sicuti in medicina nihil magnifici præstabitur hisce effatis: salutaria sunt adhibenda, noxiis est abstinendum; sed ut quæ cuique modo salutaria sit, quæ noxia, intelligatur, hic labor, hoc opus est: cui sane fini alia principia subservire debent.

CAPUT V.

DE

ORIGINE MORALITATIS ET INDIFFERENTIA MOTUS PHYSICI IN ACTIONE HUMANA.

§. I.

Etsi quæ super hac materia tradidi, Divinis literis, sanæ rationi, ipsique rerum naturæ maxime convenientia sint; ita sinistre tamen eadem per homines malevolos aut propter præjudicia cœcutientes accepta, ita pessimis modis exagitata sunt, ut vix unquam ulli erudito fœdiorem calumniam impactam crediderim. Et quanquam semel jam atque iterum publice declaraverim, quam procul & sententia & verba mea ab istorum hominum calumniis abeant; tamen postquam rei evidentia victos se cernunt, ab impudentia præsidium sibi mutuantur, & ca-

calumniandi pervicacia saltem apud imperitos sinistram de me opinionem alere instituunt. Eo operosius nunc eandem controversiam denuo deducere placet, ut saltem illud prætextum malevolis adimatur, me sententiam meam non satis clare exposuisse. Quod si deinceps quis veterem calumniam revomuerit, non alia defensione opus erit, quam ut mendacii opprobrium publice ipsi impingatur.

§. II. Ut igitur denuo rem ab incunabulis repetamus, actionem moralem penitius introspicienti patet, aliquid in illis esse naturale seu physicum: aliquid morale, quod ab impositione, determinatione & definitione entium intelligentium promanat; Physicum est, quodcunque a potentiis homini congenitis, ut talibus, procedit; uti est non solum motus membrorum & artuum humanorum una cum effectu, quem motus iste per naturalem habitudinem in objecto producit; sed etiam actus animæ, per quem iste motus prævia cognitione, & ex decreto voluntatis prodire intelligitur, & ex quo consequitur, ut ejusmodi actus homini imputari, seu suus dici, & ipse ejusdem auctor haberi queat. Sed ut plena actio moralis fiat, huic motui physico supervenit & accedit qualitas quæpiam seu affectio moralis, juxta quam actio illa bona & mala in genere morum dicitur, quæ affectio resultat ex congruentia aut disconvenientia ejus actionis cum norma morali seu lege, & quidem ut ea convenientia aut disconvenientia non temere & quasi fortuito, sed per ultroneam applicationem & directionem hominis provenerit; id est, ut homo sciens volensque actionem suam ad normam istam applicuerit, aut applicare noluerit. Hanc affectionis, quam bonitatem & malitiam vocamus, esse qualitatem moralem, non autem physicam, in aprico est; quippe cum illa non resultet ex affectionibus naturalibus motus, quod omnes agnoscunt, qui discrimen entium naturalium & moralium capiunt. Quæ autem neutra harum qualitatum imbuta est actio, eam indifferentem solemus vocare. Ex hac autem distincta consideratione apparet, quid sit illud in actione humana, ad quod Deus quoque tanquam auctor & conservator naturæ concurrit, & quid hominis sit proprium. Nimirum ad id, quod in actione humana physicum est, Deus quoque concurrit; quippe qui & membra hominis, viresque & vim locomotivam conservat, nec non facultates animæ sustentat, ut homo intelligere, & velle ac nolle, adeoque actionem humanam edere possit. Hominis autem proprium & peculiare est, quod in actione ista est morale: nempe facultates & vires naturales, a Deo concessas & sustentatas applicare, & ad normam dirigere vel non dirigere: quæ applicatio & directio prout recte aut secus se habet, actionem bonam aut malam reddit. Ita tamen, ut si quid ab homine recte fuerit actum, causam gloriandi & velut prætendendi quid adversus Deum non habeat, quippe qui vires homini suppeditavit, deditque ut eas recte applicare posset, ni ipse nollet. Sed contra, ubi secus quid ab homine actum fuerit, omnis culpa solius est hominis, quippe qui viribus a Deo concessis abusus est, aut uti neglexit. Qualitatem porro bonitatis & malitiæ moralis in actiones humanas ex relatione ad legem oriri, constat. Et ipse sacræ literæ peccatum vocant ἀνομίαν seu aberrationem aut defectum a lege. Ergo bona actio est aliquid cum lege congruens. Id quod vel pueri norunt, & qui nondum ære lavantur.

§. III. Hunc igitur motum physicum, seu actionem humanam quatenus ab omni lege tam naturali quam positiva abstrahit, indifferentem in genere morum pronunciamus, id est, neque bonam neque malam. Quod dogma usque adeo nihil novitatis habet, ut etiam rusticis ex sensu communi cognitum sit, qui utique intelligunt, & applicare norunt tritum illud: Ubi nulla est lex, ibi nulla est transgressio. Et idem jam antea a me evidentissimis rationibus demonstratum est. Nam manifestam contradictionem implicat dicere; aliquid absque respectu ad legem bonum aut malum esse in genere morum; cum ea bonitas & malitia resultet ex convenientia aut discrepantia actionis a lege. Et quia ad quamvis actionem humanam, isthoc modo consideratam, Deus tanquam auctor & conservator naturæ positivo influxu concurrit, necessum sane est, eam in genere morum indifferentem pronunciare; cum

X 3 alias

alias Deus malæ quoque actionis auctor & adjutor dicendus foret. Accedit & hoc, quod dentur actiones, in quibus motus physicus plane est unus & idem; quæ tamen moraliter diversissimæ sunt, & una ad bonas aut licitas, altera ad malas refertur. Quod fieri non posset, ni motus physicus absque respectu ad legem in genere morum esset indifferens. Sic vitam homini eripit latro, miles, carnifex, & qui se adversus invasorem defendit. Prior malam actionem perpetrat, cæteri bonam aut licitam. Id quod fieri non posset, nisi vitam eripere homini etiam voluntario absque respectu ad legem in genere morum indifferens foret. Sic idem cum eadem concumbit, dum adhuc soluta, aut cum altero nupta est, & postquam ipse eandem uxorem adscivit. Uterque concubitus in genere naturæ est idem; sed in genere morum prior peccatum est, posterior non. Ergo concubitus in genere naturæ, indifferens est: sed idem postquam ad legem refertur licitus, bonus aut malus evadit.

§. IV. Enim vero ne quis hanc assertionem justo latius extenderet, caute monui; non omnia vocabula actionem humanam significantia notare nudum motum physicum, a lege abstractum; sed plurima notare actionem plene moralem, bonam aut malam, adeoque una cum motu physico connotare respectum ad legem. Eoque ad nauseam usque inculcavi, pessime inferri hoc modo. Actio humana citra respectum ad legem est indifferens in genere morum. Ergo etiam homicidium, adulterium, furtum est indifferens in genere morum. Hæc quippe vocabula non notant nudum motum physicum, seu actionem sine respectu ad legem; sed quam maxime præter motum physicum connotant aberrationem a lege. Sic homicidium non simpliciter notat ereptionem vitæ, sed injustam & legibus repugnantem: adulterium non notat simplicem concubitum, sed talem qui legibus interdicitur. Et eum in finem a me adductus est locus ex Aristotelis ad Nicomachum L. II. c. 6. ubi de indifferentia affectuum contra Stoicos disputat, & monet; quosdam effectus & actus ipso nomine cum pravitate implicari, id est non notare simplicem motum animi, aut actionem, sed motum animi & actionem legibus repugnantem; ut invidia, ἐπιχαιρεκακία, impudentia, item adulterium, furtum, homicidium. Sic ut profecto inauditæ calumniæ exemplum sit, ex hacce doctrina fingere, a me statui, verbi gratia, adulterium, furtum, homicidium esse in genere morum indifferentia. Sane enim adulterium non notat simplicem concubitum & commixtionem cum fœmina; sicuti furtum non notat simplicem contrectationem rei alienæ, qualis etiam est in usufructu, commodato, precario, locato conducto, sed aliquid amplius. Eoque contrectare rem alienam est indifferens, furtum autem est malum.

§. V. Quanquam autem manifestum sit, bonitatem & malitiam actionum esse qualitates morales; scrupulum tamen movere potest, quod ex actionibus turpibus pudor, qui utique effectus naturalis est, proveniat. Jam si effectus in classe qualitatum naturalium locum sortitur, utique & causam ejusdem, nempe turpitudinem, pari classe censendam. Quod dubium discussi L. I. c. 2. §. 7. nempe nihil repugnare, ex qualitate morali produci effectum physicum; pudoremque non ex turpi tantum actione oriri, sed & aliis ex rebus, quibus nihil moralis turpitudinis inest; quod dicto loco latius deduxi. Et huc etiam spectant verba in antecedente §. 6. a me posita, quæ nonnemo improbe cavillatus est, & in alium plane & absurdum sensum detorquere non erubuit; quasi a me *omnes actiones indifferentes*, & *natura nihil turpe* statueretur. Ac ne quid fœdarum artium, quibus cætera calumniatorum factio in hoc negotio usa est, ab ipso omitteretur, parenthesin de suo verbis meis inseruit, quæ plane a contextu meo abhorret: *Quod naturalem* (eorum quæ turpia habentur) *indifferentiam multi ægre concipere queant, inde est, quod a teneris istorum vitiorum detestatio nobis fuit inculcata, quæ opinio simplici adhuc menti impressa in vim naturalis cujusdam affectus videtur invaluisse*. Ubi manifestum est, parenthesin illam, quæ infercitur, & contradictoriam producere propositionem (turpia naturaliter esse indifferentia,) & ab iis, quæ ibi disputantur, plane abire. Nam utique verba immediate antecedentia in toto illo paragrapho satis ostendunt, me agere tantum de nudo motu physico citra

tra

tra respectum ad legem, non autem de integra actione morali, & quæ convenientiam aut disconvenientiam cum lege connotat. Aliud quippe est, si dicam: motus physicus, qui in furto intervenit, est indifferens in genere morum; aliud est, si dicam; furtum est naturaliter indifferens. Prior thesis mea est: posterior per atrocissimam injuriam & calumniam mihi ab Asinio Tenebriore & ejus sectatoribus affingitur. Licet autem verba mea jam alibi sat plane sint exposita, & in se nihil sinistræ suspicionis excitare queant, nisi apud eos, qui araneorum ad instar etiam ex innoxiis floribus venenum trahere norunt: conabor tamen plusculum lucis istis afferre. Continent igitur illa responsionem ad tacitam quandam objectionem, quam innuere potius, quam expressis verbis ponere malui, quod ea mihi semper scribendi ratio arriserit, ut ingenioso lectori potius aliquid cogitandum relinquerem, quam nimis anxia rerum manifestarum inculcatione tædium ipsi moverem. Scilicet objicere quis poterat, turpitudinem actionum esse qualitatem Physicam, ideo quod multi circa certa vitia naturalem quendam horrorem sentiant, sicuti quidam certum cibi genus cæteris gratum aversantur. Atqui cum aversatio ista sit passio quædam naturalis, causam ipsius, nempe turpitudinem vitiorum, itidem qualitatem esse naturalem, (& non moralem ex respectu ad legem resultantem,) credi posset. Ad hanc objectionem responsio dicto loco insinuatur. Scilicet uti alias communi proverbio, consuetudo altera natura dicitur, ita etiam apud bene educatos a juventute tanta inolescit vitiorum quorundam aversatio, ut isti ab hisce abhorrere videantur, non tam quod legibus ista repugnare norint, quam quia affectus ipsi ab iis abhorrent. Quod alibi exemplo fratrum & sororum declaravi, quos carnali invicem amore exardescere monstri simile habetur, cum tamen matrimonia eorum positiva tantum lege interdici plurimi Theologorum & JCtorum agnoscant. Taliter igitur educatis vix subit originem istius aversationis ab interdicto legis arcessere aut cogitare, motum Physicum, qui isti actioni subest, esse quid indifferens; sed turpitudinem talium actionum non alio modo repugnare homini arbitrantur, atque nimium calorem, frigus, dolorem, & quod præterea naturalium qualitatum homini est infestum.

§. VI. Cum igitur constet, bonitatem & malitiam in actionibus humanis esse qualitatem moralem, ortam ex convenientia, aut disconvenientia cum lege, lex autem auctore & latore suo antiquior seu prior esse nequeat: consequitur etiam originem moralitatis ultimo ad legislatorem esse referendam, nec ultra ipsum retrahendam: eoque non fingendam esse honestatem & turpitudinem, quæ lege aut legislatore sit prior. Quo præter alia argumenta alibi jam a me adducta etiam applicari potest illud, quod ingeniosissimus Theologus Jo. Andreas Osiander *in Animadvers. ad* Grotium habet. *Si daretur aliquid bonum aut malum morale ante legem, quomodo obligatio, quæ non nisi a superiore proficiscitur, ibi adesse posset? Nam bonum & malum morale involvit respectum ad personam, quæ istam actionem edit; cui si nulla est obligatio, neque etiam est bonum & malum.* Cum porro latio legis sit actus maxime voluntarius, est quippe lex decretum superioris; apparet ab origine moralitatis voluntatem legislatoris nec debere excludi; eoque revera de omnibus actibus, quacunque lege præceptis aut vetitis dici posse; illos præcipi aut vetari, quia legislator voluit. Enimvero hic voluntas legislatoris non concipienda est tanquam cœcus quidam impetus animi & mera libido, nulla ratione subnixa, & quæ nullum alium scopum habeat, quam ut libertas subjectorum circumscribatur. Sed habenda est lex pro opere maxime rationabili, & quod subditis summæ rationis loco in actionibus suis dirigendis esse debeat. Inde etiam qui leges positivas ferunt, semper respiciunt aut respicere debent bonum aliquod ex earum observatione proventurum, licet id bonum, adeoque & ea ratio legis ipsis subjectis quandoque parum sit cognita. Ast naturalium legum observatio longe maximum & evidentissimum bonum humano generi producit; quippe cum Creator naturam hominis ita formarit, ut nisi observatis hisce legibus illud incolume esse nequeat. Sic ut ultima ratio harum legum sit, quia earum observatio ad naturam & conditionem hominis ita quadrat, ut ex illa hujus incolumitas & felicitas,

licitas, sicuti ex ejusdem neglectu calamitas, miseria & destructio, dependeat. Naturam autem suam homo a volente utique Deo sortitus est; neque homini lex naturalis injungi potuisset, nisi & natura hominis, & certarum actionum ad eandem habitudo a Deo producta fuisset.

§. VII. Ex dictis porro colligitur, quam ob causam & quo sensu a me sit rejecta hæc propositio: ea de quibus lex naturæ disponit, per & in se & sua natura sunt honesta aut turpia; nempe quatenus per hanc propositionem Deus, ejusque voluntas a prima origine moralitatis excluditur, & hujus vel nullum plane certum principium, vel aliud extra & præter Deum legemque statuitur. Alias enim eandem in certo sensu lubenter admittimus. Et quidem primo eam probamus, si τὸ *per se & sua natura* opponatur impositioni, conventioni & opinioni humanæ. Sicuti & Aristoteles justum naturale opponit legibus civilibus & positivis, quæ non ubique valent, quæque ex impositione humana, conventione aut opinione oriuntur. Deinde admittimus eandem, si addatur mentio subjecti, cui ea in se & sua natura honesta dicantur, verbi gratia dantur actus, qui per se Deo non conveniant, id est qui salva ipsius perfectione & citra contradictionem in eum cadere non possunt. Item, dantur actus in se & sua natura honesti aut turpes homini; seu quia natura hominis ita est comparata, ut ista non possint non eidem congruere vel non congruere: Adeoque quicunque per hanc locutionem Deum legemque divinam ab origine moralitatis non excludunt, quippe τὸ *per se & sua natura* ultra creationem non retrahunt, idque se antecedenter ad Deum, ejusve voluntatem & dispositionem habere negant, mihi nequaquam contradicunt, aut si & ipsi clamores in me tollant, cum propria umbra stolide luctantur. Inde & plane cum sententia mea conspirant, quæ in *Protheoria Annotatorum in* Grotium n. 18. proponit Valentinus Albertus, Professor Lipsiensis. *Compendium orthodoxum juris naturalis*, quam maxime enixus. *Honestum*, inquit, *quod ad utrumque statum* (integrum & corruptum) *pertinet, est simpliciter tale, dependenter tamen a Deo. Res se forme habet, sicut cum propositionibus necessariis essentialibus. Homo sane non potest non esse rationalis, quia alias non esset homo. At enim hæc essentiæ humanæ necessitas dependet a decreto divino, quo illa sic immutabiliter ordinata ac definita est. Quemadmodum porro jus naturæ necessarium omnino est, nec valet, ut* Aristoteles *loquitur, quia ita videtur, vel non videtur: legislatorem tamen, quia lex est, requiri: ita honestum simpliciter semper tale est, & arbitrio nostro eximitur, salva tamen, quam a Deo omnis boni fonte habet dependentia*. Sic & idem *ad Prologomena* Grotii *thesi* IV. §. 17. recte *externam causam juris Naturæ* vocat *Deum*, *quia ut talia principia in nobis exsisterent, ipse voluit*. Et §. 18. *Unde constat dependentia obligationis in jure naturali a Deo; adeo ut si daremus non esse Deum, aut non curari ab eo negotia humana, nullum etiam locum juri naturali relinquere possumus. Lex enim sine latore legis non magis esse potest, quam effectus sine causa*. Sic ad L. I. c. 1. §. 11. *Idem objectum juris naturalis* dicit *actus debitos aut illicitos per se, prout conveniunt, aut repugnant, dictaminibus status integri hodienum validis*: quæ ut exsisterent in nobis, *Deum voluisse* supra tradiderat. Et tamen Idem ad §. 18. dicto loco sui oblitus, & velut vertigine correptus, revera Deum ab origine legis naturalis excludit, dum repetit & approbat sententiam Grotii falsam & ineptam, & quæ, uti suspicor, propter solam amœnitatem figuræ rhetoricæ ipsi imposuit. *Objectum juris naturalis*, inquit, *sunt actus debiti aut illiciti per se, positivi divini indifferentes. Hinc illos præcipit Deus aut vetat, quia in se justi aut injusti sunt, quia Deus præcipit eos aut vetat*. Ubi sane & ipse τὸ *per se & in se* præcepto, voluntati & dispositioni divinæ opponit. Quid ergo ad jus naturæ Deus contulit, si actus illi ante ejus præceptum in se justi fuerunt aut injusti? Humanis equidem legislatoribus illud per se justum & injustum opponi debet, nequaquam autem Deo, qui voluit & fecit, ut actus illi necessario humanæ naturæ congruerent, vel non congruerent; & quem nulla necessitas subigebat, ut istos actus præciperet aut vetaret, nisi quam ipse sibi fecerat, & quæ fluebat ex fine, quem ipse sibi libere proposuerat.

§. VIII. Enimvero in hac controversia, quantum mihi constat, maxime omnium hor-

horrendis clamoribus rem gessit VALENTINUS VELTHEMIUS, *Professor Jenensis*, duabus Dissertationibus super hoc argumento Jenæ editis. Quarum prior etsi jam in *Appendice ad Dissertationes meas* dignam se anatomen subierit, & cramben alias eandem bis apponere molestum sit: tamen quia hoc scripto universa illa litigia amplecti constitutum est, non pigebit eadem hic denuo recensere. Ac initio quidem monet, hanc sibi viam videri ad investigandum jus naturale maxime idoneam, *contemplari naturas actuum*, qui objectum ejus juris constituunt, in iisque fundatam obligationem. Atqui contemplatio illorum actuum huc quidem facit, ut naturalia a positivis discerni queant, nequaquam autem ut voluntas Dei ab origine ejus juris excludatur. Neque contemplatione illa multum efficies, ni actus illos cum conditione naturæ humanæ compares. Inde quando termini quæstionis explicantur, fraudolenter exempli loco ejusmodi actus subjiciuntur, *colere Deum, honorare parentes, omittere furtum, homicidium*. Atqui si VELTHEMIUS hanc meam thesin oppugnat, quod motus physicus in actionibus moralibus sit indifferens, per summam ruditatem aut malitiam adducuntur exempla actionum, quæ nequaquam nudum motum physicum, sed integram actionem moralem, & respectum ad legem involventem notant. Quod si autem id vult impugnare VELTHEMIUS, quod a me voluntas Divina inter origines moralitatis ponitur; tunc sane constat, in eo qui cultum & honorem alteri exhibiturus est, lumen intellectus requiri: quod sane homo ex voluntate & placito divino sortitus est, & eo quidem fine, ut ope illius Creatorem agnosceret atque coleret. Sic & quando IDEM honestum vocat id, *quod rectæ rationi ut tali convenit*, propria vioeta cædit. Nam qui ad rectam rationem provocat, utique præsupponit, eam cognitione legis naturalis imbutam. Neque enim ejus rectitudo aliunde potest æstimari, quam quod ex contemplatione conditionis humanæ præcepta legis naturalis, adeoque jussum & beneplacitum Creatoris, bene ratiocinando colligat. Quin & quod rationem homo possideat, ejusque ope colligere aliquid possit, tanquam beneficium abs Deo ultro collatum possidet. Denique si vocabula *debiti* & *moraliter necessarii* de hominis actione efferantur, simul principium velut & fons debitionis & necessitatis innuitur, qui non in actu ipso, sed in decreto & voluntate legislatoris, per legem declarata, quærendus est.

§. IX. CIRCA statum controversiæ porro notandum, quæstionem ad solas hominum actiones esse restringendam; de his enim solis, ut & de origine humani juris, mihi sermo est. Unde male VELTHEMIUS quæstionem indefinite format: *Num ab agentis libero arbitrio, qua tali procedentes actiones dentur, quæ ratione sui citra impositionem conveniant rectæ rationi?* Nam rectitudo in actionibus divinis, & humanis ex diverso plane principio provenit, nec pari modulo metienda est. Et si quis ea, quæ a me de actionibus humanis differuntur, ad divinas velit applicare, summam mihi injuriam inferret. Deinde circa vocabulum *impositionis* notandum, id a me non ita stricte accipi, uti a plerisque, pro ejusmodi determinatione, quæ citra fundamentum in re ex solo placito imponentis provenit. Sed ea quoque ex impositione nobis esse dicuntur, quæ ex posita voluntate & dispositione auctoris non possunt non consequi, siquidem ille sibi ipsi constare debet. Eoque alia nobis impositio est, quæ nihil nisi merum placitum imponentis præsupponit; alia est, quæ provenit ex necessaria consecutione eorum, quæ prius ab eodem libere determinata erant. Quarum illa in legibus & institutis positivis, hæc in actibus humanis ad legem naturalem spectantibus cernitur; quippe cum Deus libere talem homini naturam assignarit talemque finem præfixerit, ut certæ actiones non possint non eidem convenire, vel disconvenire. Sicuti si architectus sibi proposuerit templum extruere, partes ejus utique aliter disponendæ sunt, quam diversorii cujuspiam, ni ipse scopo suo stolide repugnare velit. Et quis tamen ab ista partium in templo dispositione & habitudine voluntatem architecti excluserit? Unde VELTHEMIUM vehementer ratio fugit, dum putat: *Si nulli actus sunt per se honesti aut turpes citra impositionem divinam, æque facile Deum quævis peccata posse licita declarare, atque Princeps gladii usum aut bombardæ displosionem in urbe*

be vetare aut permittere potest. Nam haudquaquam natura hominis ita formata est, ut gestatio gladii necessario ipsi conveniat vel non conveniat, sicuti alii actus, circa quos jus naturale versatur. Adeoque si quæstio ita institueretur: Num natura hominis ita sit a Deo formata, ut posita ea conditione non potuerit non necessitas moralis ipsi injungi certos actus suscipiendi aut omittendi? nulla plane futura erat controversia, cum hoc ipsum a me operose inculcetur.

§. X. Excutiamus jam argumenta, quæ pro sua sententia producit Velthemius. Ac primo loco recoquit, quod ego proposueram L. II. c. 3. §. 4. *Si omnis actuum humanorum moralitas a lege dependet*, sequitur, *Deum potuisse legem naturæ ita formare, ut contraria forent præcepta illis, quæ jam sunt, verbi gratia, ut inter officia hominis mutua esset occidere, furari, mœchari, calumniari, inter vetita autem, gratum animum exhibere, pacta servare, mutuum reddere*. Ad hoc dubium ego respondi, *id non obscure contradictionem involvere. Postquam enim Deus destinasset hominem creare animal rationale ac sociale, non poterat non lex naturalis ipsi congruere* & præscribi, *non ex necessitate absoluta, sed hypothetica. Si enim is ad contraria officia fuisset adstrictus, non sociale animal, sed alia feri & horridi species animantis fuisset producta*. Heic Velthemius exclamat, contradictione me involvi, *meque respondisse, hominem dupliciter spectari posse*, 1. *ut Deus eum destinarit creare animal rationale ac sociale*, 2. *ut Deus eum producere potuisset ferum ac horridum animal*. Atqui ni calumniandi rabies omnem Velthemio frontem excussisset, nunquam ausus esset tam improbe duplicem illam hominis considerationem fingere, cujus in libro meo nullum vestigium extat. Cum sensus responsionis meæ sit planissimus; contraventurum fuisse Deum voluntati & decreto suo, si talia homini assignasset officia, quæ naturæ ipsius adversabantur. Volendo enim creare hominem, voluisse creare animal sociabile; assignando ipsi præpostera officia, ferum & horridum animal produxisse; id quod contradictionem involvit. Sic & alia effata absurda & falsa per calumniam mihi Velthemius affingit. *Postquam Deus decreverat creare hominem, in liberrimo Dei beneplacito fuisse, qualem naturam voluerit homini assignare, num animalis rationalis ac socialis, an naturam animalis horridi & feri*. Item, *Deus potuit creare hominem, & potuit velle creare, ut tamen in beneplacito ipsius adhuc fuerit, qualem naturam homini vellet assignare, num animalis rationalis ac socialis, an feri & horridi*. Depone aures tuas pignori Velthemi, ni ostenderis, quo loco tam absurda hæc a me tradantur, & mox pro Mida camelus eris. Sed nec isthæc est mea sententia, uti alio loco Velthemius cavillatur: Si homo non foret animal rationale ac sociale, sed ferum & horridum, non obstante externa figura inter bruta referendum, tunc actus ejusmodi, verbi gratia, adulterium, homicidium, furtum, non fore actus turpes. Sed hoc dico, si eum casum absurdum & contradictorium ponas, nullum plane futurum esset adulterium, furtum, homicidium, nec quæstio tunc de actuum turpitudine posset institui; cum non entis nulla sint accidentia.

§. XI. Alterum argumentum itidem ex opere meo dicto loco depromsit Velthemius: *Si non dantur*, inquit, *actus per se honesti aut turpes, sequitur, Deum, si voluisset potuisset constituere, ut inter officia hominis esset Deum blasphemare, inter vetita Deum colere*. Ego reposueram, id ratiocinii contradictionem involvere. Heic nihil habet, quod regerat Velthemius, nisi ut sycophantias suas mihi obtrudere laboret; quasi ego ullibi tradidissem: *Deum ita potuisse creare hominem, ut idem non esset animal rationale ac sociale*. Tertio loco primum argumentum levi sub mutatione iterum proponitur: *Si non dantur actus per se honesti aut turpes, sequitur, quod inter hominis debita possit esse seipsum perdere, seipsum odisse, &c.* Verum ultro expirat animam miserum hocce ratiocinium, ut jugulatione nostra id opus non habeat.

§. XII. Quarto loco urget Velthemius, *ex nostra sententia nullum dari posse amplius discrimen inter legem naturalem & positivam*. Verum illud sat palpabile a nobis traditum jam est L. I. c. 6. §. 18. & L. II. c. 3. §. 23. Sed quia alias hic locus valde jejunus erat futurus, unam atque alteram stricturam sui ingenii promit Velthemius.

Pri-

Primo dicit: Ut *libera voluntas hominis, penes quem majestas est, legem voluntariam ferre & mutare potest: Quidni divina majestas, cum voluntas Dei sit summe libera; æque, imo multo magis, ac in legibus positivis fieri solet, legem naturæ mutare, imo contrarium ejus percipere posset*? Apparet VELTHEMIUM non meliora sibi de Voluntate Dei polliceri, quam de libidine Caligulæ aut Neronis cujusdam. Deinde impudenter plane, & absurde scribit: *Me non erubuisse statuere, ac si Deus ad contraria officia hominem potuisset adstringere. Ita enim aperte loco supra cit. tradit: Si ad contraria officia*, (puta ad furandum, mœchandum, calumniandum) *homo fuisset adstrictus, non sociale, sed alia feri & horridi species animantis fuisset producta*. Ergo jam, si diis placet, qui assumpta hypothesi absurda aliquam sententiam absurdi convincere laborat, is eam ipsam sententiam tanquam suam positive asserit. Ego qui statuo, Si creatura sub figura humana fuisset producta, ad contraria legi naturali officia adstricta, non ea sociale animal, & homo, sed bellua futura erat: Igitur positive statuo, quod homo potuerit fieri bellua, id est, quod animal, de cujus essentia est rationalitas, potuerit esse irrationale? Ubi frons tua, VELTHEMI?

§. XIII. QUINTO loco ita VELTHEMIUS ratiocinatur. *Si Deus sua natura est justus sequitur, quod actus dentur per se honesti, suaque natura debiti, itemque actus per se turpes, ac ex sua natura illiciti*. Verum ego nullam hic puto consequentiam esse a Deo ad hominem. Nam ex diverso plane principio est, quod Deus quædam non posse, aut non posse non facere dicitur; quam ex quo homini alia agenda, alia omittenda sunt. In Deo enim id provenit ex perfectione ipsius essentiæ; in homine ex imperio superioris. Quo ipso corruunt machinæ illæ, quas IDEM contra sententiam meam ex Ebr. VI. 18. instruere satagit. In Deo enim promissum & juramentum fallere impossibile est propter divinæ essentiæ perfectionem. Inter homines autem ἀμετάθετα πράγματα sunt fides, & jusjurandum propter legem naturalem, & quia citra horum sanctimoniam societas inter homines salva esse nequit. Sexto loco quæstionem movet. *Num Deus ullo modo possit velle, ut inobedientia erga Deum formaliter & in se spectata non sit peccatum*? Ego respondeo, stolide quæstionem hanc institui, ni simul ponatur subjectum, cui inobedientia sit tribuenda. Nam posita creatura rationali negamus Deum hoc velle posse, ni eum sibi ipsi repugnare absurde fingas. Nulla autem posita creatura rationali Deus super obedientia in neutram partem decernere intelligitur. Non enim capi potest, quomodo Deus possit velle, ut sibi obediatur, si nullos condiderit, qui obedire possint. Septimo denique loco ita colligit VELTHEMIUS: *Si nullus actus per se honestus ac suapte natura debitus, nullus actus per se turpis ac sua natura illicitus, sequitur, Deum posse facere omne possibile realiter a se distinctum, nullamque in genere naturæ in Deo importans imperfectionem*, id est, Deus poterit mentiri. Hoc enim exemplum rei, quæ in genere naturæ, nullam importat imperfectionem, a VELTHEMIO adfertur. Atqui præterquam quod de humanis tantum actibus, non de divinis sermo mihi sit, sane *mentiri posse* in genere naturæ maximam importat imperfectionem. Qui enim mentitur, vel alteri furtim nocere vult, quod malitiæ est cum degeneri quadam ignavia conjunctæ; vel non audet sensa animi sui palam aperire, robustiorem metuentis est; vel plura promisit, quam præstare possit, quod vires suas ignorantis est. Atque hisce septem ratiociniis, adsperso passim calumniarum condimento, prior VELTHEMII Dissertatio absolvitur.

§. XIV. POSTERIOREM autem dissertationem crediderам ex meris auctoritatibus, pro perseitate Velthemiana stantibus, esse consarcinatam. Verum ea postmodum inspecta deprehendi, virum istum occupari circa cavillanda ea, quæ L. I. c. 2. §. 7. disputaveram, & quæ deinde in *Apologia mea* Asinio Tenebrioni monstro biformi ex JOSUA SCHWARTZIO tanquam *Indicis Novitatum* auctore, & NICOLAO BECKMANNO tanquam ejusdem interpolatore & editore, coalito opposueram. Eoque ista jam presse erunt discutienda. Hæc igitur fuerat mea thesis. *Ut disciplina Juris Naturalis vera sit scientia, non necessarium videtur statuere, quædam per se citra omnem impositionem esse honesta & turpia, & ea esse objectum Juris naturalis*. Contradicit huic thesi VELTHEMIUS, quod alias

alias assequi ipsi non detur genuinam differentiam inter leges naturales & positivas. Neque eam ingenii hebetudinem sibi posse imputari, credit, *cum tot ac tantos viros Philosophos, JCtos, Theologos praeuntes habeat*. Ad hæc reponimus, istum VELTHEMII stuporem affectatum videri. Et ut maxime ita obtusum ipsi sit cerebrum, nullum tamen inde veritati præjudicium creari potest. Istorum quoque ad quos provocat, virorum auctoritas eo minoris est, quod iisdem sane de Jure naturæ in formam disciplinæ redigendo nondum in mentem venerat, eoque & iidem nunquam cogitaverant, quæ hypotheses ei scopo necessariæ forent. Nec minus difficile probatu foret, omnes illos, qui objectum Juris naturalis dixerant actus per se honestos aut turpes, τὸ *per se* opposuisse dispositioni Creatoris, & eam perseitatem antecedenter ad voluntatem Dei se habere asseruisse; quem sensum solum nos nescimus. Denique si quis error popularis sit factus, num adeo veritatis dignationem idem adeptus est? aut viris eruditis piaculum est, eundem destructum ire? Aut num istorum quos allegat VELTHEMIUS cuipiam privilegio cautum fuit, ne in quæstione philosophica errare posset?

§. XV. INDE ad examinandum, quod a me propositum fuerat, argumentum accingitur VELTHEMIUS. *Cum honestas & turpitudo sint affectiones actionum humanarum, ita ex convenientia aut disconvenientia a lege, lex vero sit jussum Superioris; non apparere, quomodo honestas aut turpitudo intelligi possint ante legem & superioris impositionem*. Hic admittit VELTHEMIUS honestatem & turpitudinem esse affectiones actionum humanarum; sed negat, eas oriri ex convenientia aut disconvenientia a lege. Rationem addit: *quia objecti legis naturæ, quæ per se fundat realem cum lege convenientiam aut disconvenientiam, prior sit illa ipsa convenientia aut disconvenientia*, id est, quia actus isti ante legem per se & sua natura honesti vel turpes erant. Enimvero hoc ipsum in quæstione est, an actiones humanæ ex se & sua natura ante legem honesti sint vel turpes? Unde si quid agere volebat VELTHEMIUS, non debebat petere id, quod est in principio, sed tales nobis definitiones honesti & turpis dare, quæ nullum plane respectum ad legem involverent. Debebat præscribere definitionem peccati Apostolicam, quod illud sit ἀνομία, & meliorem substituere. Debebat falsi convincere illam communem notionem; ubi nulla lex, ibi nulla transgressio. Cæterum accuratius consideranti facile patet, VELTHEMIUM inde in errorem inductum, quod vulgo legem naturalem convenientia cum recta hominis ratione metiri soleant; quæ cum rebus ipsis sit posterior, & non faciat, ut res tales vel non tales sint, ideo capere non possunt, quo modo honestas & turpitudo actionum, quæ legis naturalis objectum constituunt, a convenientia & disconvenientia cum lege oriri possit. Accedit, quod iste videatur considerare humanam naturam velut perfecte exsistentem & legem velut ex intervallo post ipsi supervenientem. Cum tamen hæc tempore simul extiterint, & ipsa lex naturæque humanæ conditio legi accommodata simul a Deo condita sit. Enimvero ut facile admittimus, ratiocinia humana esse aliquid posterius honestate & turpitudine, quæ in actionibus, de quibus lex naturalis disponit, conspicitur, eoque hanc ab istis non provenire, ita debebat VELTHEMIO in mentem venire, eundem qui legis naturalis lator est, auctorem quoque naturæ rerum & hominum esse, & hanc ita formasse, ut certi motus hominum certos respectus ad alios haberent, certosque effectus apud alios producere apti forent. Et eo ipso, dum creavit hominem, certamque essentiam eidem assignavit, jussisse, ut certi motus ad legem referrentur, & ex convenientia aut disconvenientia cum eadem honestatis & turpitudinis rationem sortirentur. Sic ut nequaquam natura actuum humanorum lege prior sit: sicuti nec ipsa hominis essentia lege naturali prior aut antiquior est, quippe cum Deus eo ipso, dum homini essentiam quam habet, dedit, eidem & legem naturalem tanquam normam actionum tulerit. Sunt porro, utique diversæ naturæ actus adulterii, & gestationis gladii, adeo ut ex ea diversitate certo liceat ratiocinari, illum lege naturali prohiberi, hunc non item. Neque tamen ideo prioris actus turpitudo non ex lege naturali est. Nam Deus conditor idem humanæ naturæ, legisque naturalis, dum hominem legi obnoxium futurum effinxit, ejusdem naturam ita formavit, ut iste actus eidem congruere

gruere non posset salvo fine & velut idea, quam circa hominem formandum sibi proposuerat. Contra idem naturam hominis non ita finxit, ut illa utique a gestatione gladii abhorreret. In ea porro VELTHEMIUS insigniter impingit, dum sententiæ suæ stabiliendæ ita ratiocinatur: *Uti risibilitas, quæ affectio est hominis, & nigredo, quæ affectio est corvi, non oriuntur ex convenientia cum recta ratione theoretica, quæ est judicium rectum de rebus, uti sunt, nec homo ideo sit risibilis, aut corvus niger, quia homo, dum recta ratione utitur, judicat hominem esse risibilem, corvum nigrum, ita necessitas actus gratitudinis non magis ex convenientia cum ratione practica oritur.* Nam primo stolidum est affectiones corporum naturalium, quæ sensu percipiuntur, comparare cum affectione morali actionis humanæ, quæ diversæ plane est indolis. Neque enim, si honestas & turpitudo ex respectu ad legem resultat, ideo etiam affectiones physicæ corporum naturalium ex relatione ad legem proveniunt. Deinde nos non dicimus, illam affectionem moralem actionis humanæ provenire a convenientia cum recta ratione; sed a convenientia cum lege, quæ duo male a VELTHEMIO confunduntur, cum sint diversissima. Nam recta ratio non facit, ut aliqua actio sit honesta vel turpis, sed mediante recta ratione homo investigare & cognoscere potest, quæ per legem naturalem honesta aut turpia declarentur. Denique improbe hic Deum cum creatura pari passu ambulare jubet VELTHEMIUS, dum dicit: *Quodvis ens intelligens, sive Deus sit, sive creatura, recte judicat actum gratitudinis esse honestum, quia in se & antecedenter ad rectum judicium talis est.* Nam de creatura hoc vere asseritur; Sed dicere, aliquid se antecedenter habere ad rectum judicium Dei, est a creatione istius ipsum excludere. Sane enim judicio Dei, si ita loqui fas est, natura & conditio hominis ita formata est, ut, verbi gratia, gratitudo ipsi omnino conveniret. Ergo illo non magis antecedenter se ad judicium Dei habet, quam proportio & dispositio partium ædificii ad judicium architecti, aut capacitas & figura ollæ ad judicium figuli. Stulte porro quærit VELTHEMIUS, *unde probare velim, quod lex in communi conceptu sit jussum Superioris*. Nam ego hoc ita manifestum esse arbitror, ut nemo, cui sensus communis est, de eo dubitare queat. Addit VELTHEMIUS: *se nondum posse penetrare, quid desit objecto legis naturalis, quo minus etiam ad voluntatem Dei sit verum fundamentum legis naturæ*. Atqui valde hebetem oportet VELTHEMIUM esse, si hoc penetrare non potest, quod objectum legis naturalis antecedenter quidem ad voluntatem & dispositionem humanam sufficiens sit fundamentum (cognoscendi) legem naturalem, id est, quod rationi humanæ ad intelligendum jus naturale sufficiat objectum istius legis, ejusque habitudinem ad naturam humanam considerasse, quippe quod a voluntate & dispositione hominis originem non habet. Verum a fundamento velut existendi legis naturalis voluntatem Dei excludere, & objecto legis naturalis vim producendi necessitatem moralem antecedenter ad voluntatem Dei tribuere, est negare Deum esse rerum omnium conditorem, & a voluntate Dei dependisse, quæ & quales creaturæ producerentur. Et vellem scire, an VELTHEMIUS capere possit quod verba S. Scripturæ, *faciamus hominem ad imaginem nostram*, quam maxime exprimant voluntario agentem, & qui velut in consilium iverit, priusquam ad agendum, se determinaret. Unde nisi Deum creatorem humani generis, & auctorem legis naturalis abnegare velit VELTHEMIUS, concedendum utique ipsi est, legem naturalem a voluntate Dei profectam, sed quæ velut attemperavit sese ad conditionem naturæ humanæ divinitus determinatæ, & tributæ. Neque enim quando circa constituendum jus naturale, & ortam inde moralitatem in actionibus humanis voluntatem Dei antecessisse dicimus, de hac cogitare debemus tanquam de voluntate alicujus hominis, qui etiam absurda & sibi non cohærentia velle potest, & subjectis importune occinit; sic volo, sic jubeo. Sed concipienda est voluntas Dei tanquam Entis sapientissimi & sibi per omnia constantis, quique adeo & finem & naturam hominis, & normam actionum ejusdem sibi examussim congruentem, volens utique lubensque effinxit. Sic ut nulla hic necessitas locum habeat, nisi quæ ipsam determinationem Dei per sapientissimam ejus voluntatem factam, consequitur. Nihil ergo attulit VELTHEMIUS,

quo minus honestatem & turpitudinem actionum humanarum a convenientia vel disconvenientia cum lege naturali derivare, & peccatum deinceps quoque ἀνομίαν appellare queamus.

§. XVI. Ad demonstrandum porro, originem moralitatis ad Deum esse referendam, ego addideram: *Qui extra impositionem divinam moralitatis actionum humanarum æternam aliquam statuunt regulam, nihil mihi aliud videntur agere, quam ut Deo adjungant principium aliquod coæternum extrinsecum, quod ipse in assignandis rerum formis sequi necessum habuerit.* Hanc consequentiam se videre posse negat Velthemius. Ast quid mea refert, quantopere iste cœcutiat; aut lippiat. Nam modica tantum perspicacia opus est, ut quis hanc consequentiam capiat: Si moralitas actionum humanarum, earumque habitudo & convenientia cum natura & conditione humana non est a divina impositione, cum eadem non possit esse a seipsa, necessum esse, ut sit a principio aliquo extra Deum. De cætero non opus erat Velthemium tam prolixe aliorum sententias recensere, quæ me haudquidquam movent; ni evidenti & firma ratione nitantur; præsertim cum ex illis, quas format *positionibus* nihil possit exsculpi adversus me; qui nihil aliud ago, quam ut asseram; Dei voluntatem ab assignandis rerum formis non esse excludendam, & ad eam nihil antecedenter se habere. Sane enim non minus *naturæ actionum*, quæ objectum legis naturalis constituunt, quam aliæ quævis res *ab æterno fuerunt in Dei intellectu secundum esse cognitum*; id est, Deus ab æterno prævidit, qualis quæque res deinceps creanda futura esset: sed simul etiam cognovit eas, tanquam suo tempore libere, adeoque concurrente utique sua voluntate creandas, & tali natura dotandas. Eoque licet moralitas actionum objective in intellectu divino ab æterno fuerit; non tamen sequitur; eam ut actu existeret, non habere a dispositione & voluntate Dei. Cum inter ea, quæ objective ab æterno in intellectu divino esse dicuntur, hoc primo omnium loco ponendum sit, quod quasdam res ipse creare vellet. Sic sit sane *in puncto rationis naturæ actionis esse objectivum in intellectu Dei, posterius quid convenientia ejus actionis cum lege aut disconvenientia*; quæ secunda est Velthemii *positio*, id est, quando intellectum divinum ad modulum nostræ rationis metimur, prius concipimus ipsum esse physicum actionis tanquam motus alicujus Physici, quam ejus convenientiam aut disconvenientiam cum lege. Sed num id prohibet, quo minus affectiones morales actionis a convenientia aut disconvenientia cum norma oriantur? Sic nec tertia *positio*, quod *natura actionis moralis ab æterno a Deo cognita fuit immutabile fundamentum realis convenientiæ cum lege naturæ aut disconvenientiæ*, aliquid habet nobis adversi. Nam naturæ actionum ideo a Deo tali modo, & cum tali habitudine formatæ sunt, ut necessariam cum lege naturali convenientiam aut disconvenientiam haberent. Sed *positio* quarta Velthemii fœdum continet errorem. *Convenientia*, inquit, *cum lege naturæ aut disconvenientia fundamentaliter non pendet ab assignatione Dei, sed assignatione Dei prior est nostro concipiendi modo.* Id est, habilitas actionum, secundum quam necessario cum lege naturæ conveniunt aut disconveniunt, non pendet ab assignatione & dispositione Dei. Quis ergo alius præter Deum naturas rerum formavit? Aut num ipsæ sese tali modo effinxerunt? Nimirum id agi apparet a Velthemio, ut munere Creatoris Deus dimoveatur; & res etiam quoad essentiam a Deo dependere negentur. Ratio quam adstruendo suo absurdo subnectit, ficulnea est: *Quia*, inquit, *nostro concipiendi modo prior est actio, quam Deus cognoscit ex sua natura honestam vel turpem, posterior est intellectio, qua Deus eam turpem intelligit.* Sed unde probabitur, nostrum concipiendi modum, ex imperfectione intellectus nostri resultantem, aliquid præjudicare ordini & naturæ rerum a Deo constitutæ? Quin ineptus & nugatorius est sensus hujus rationis, nisi hoc modo explicetur; nostro concipiendi modo Deus prius cognoscit, quod in actione humana est physicum, posterius id, quod in eadem morale est; quia illud subjecti, hoc adjuncti vicem subit. Sed quid hoc contra nos? Denique nec quinta ejus *positio* aliquid ad rem facit. *Natura actionis*, inquit, *quam intelligimus honestam aut turpem ante jussum superioris, adeoque citra superioris impositionem, secundum esse* cogni-

cognitum, *quod habet in Deo*, *est ipse Deus immutabilis*. Ist est, Ideæ actionum humanarum, quæ objectum legis naturalis constituunt, in intellectu Dei sunt ipse Deus; quia nihil est in Deo, quod non sit ipse Deus, quippe cujus perfectio accidentia, & imagines velut heterogeneas respuit. Sed num ex hoc sequitur: Ergo essentia & habitudo istarum actionum non est a Dei dispositione? Aut uti Deus in se & sua natura non dependet ab alio, ita & natura actionis humanæ ab alio non dependet? Nondum ergo VELTHEMIUS jejunis suis sophisticationibus effecit, quo minus deinceps quoque omnes creaturæ, non exsistentiam tantum suam, sed & essentiam Deo tanquam primæ causæ in acceptis ferre debeant. Et si qui fuerunt Philosophi aut Theologi, qui quasdam naturas rerum a Deo quoad essentiam non dependenter finxerunt, omnino admittere coguntur principium aliud Deo coæternum, ni malint dicere, quaslibet res habere naturas suas a semetipsis; quod non minus absurdum est.

§. XVII. INDE circa isthæc mea verba cavillanda occupatur VELTHEMIUS. *Deum uti omnia*, *ita & hominem liberrima voluntate creasse*, *cui consequens est*, *in beneplacito ejusdem fuisse*, *qualem homini naturam vellet assignare*. Puto satis clarum esse, id a me dici, a voluntate Dei Creatoris hominem & exsistentiam, & essentiam suam habere, seu quod sit, & quod talis sit. Si nondum capere potest VELTHEMIUS, quid hisce velim, ablegabo ipsum ad Catechesin puerilem, & explicationem articuli primi in Symbolo Apostolico; ubi profitemur, quod Deus nos creaverit, & quod nobis dederit corpus & animam, oculos & aures, *rationem* & omnes sensus. Cum eo autem, quod Deus homini rationem dedit, conjunctum est, quod quidam ipsius motus seu actiones omnino cum lege naturali conveniant, vel non conveniat. Id si homo non habet voluntate Dei, non opus est, ut Deo gratias agat, quod ipsum creaturam rationalem affinxerit, eoque nomine ad colendum istum sese adstrictum profiteatur. Quod enim nobis per se & sua natura citra beneficium & voluntatem Creatoris adest, pro eo quomodo ipsi obligati queamus esse, non apparet. Frustra jactat VELTHEMIUS; *Naturam hominis esse æternam*, *non quasi ab æterno homo Deo coextiterit*, *sed quia immutabilis est connexio hominis cum tali natura*, *qualis est natura animalis rationalis ac socialis*. Ast unde est illa immutabilis connexio, nisi a voluntate Creatoris, qui præter bruta animalia, etiam voluit creare animal rationis compos, quod vocamus hominem? Neque enim æternitas, quæ essentiis rerum tribuitur, Dei Creatoris voluntatem excludit. Et essentiæ rebus a Deo semel assignatæ sunt immutabiles; quia & in hoc perfectio summi Entis relucet, quod modo quam maxime constanti operetur. Et omnino pro nobis facit locus MENDOZÆ a VELTHEMIO adductus (etsi alias id genus hominum auctoritas parum ponderis apud me habeat:) *Essentiæ rebus conveniunt necessario*, *quia Deus volens producere hominem*, id est, animal rationale ac sociale, *non potest illi tribuere essentiam*, *lapidis*, id est, corporis anima & organis destituti, *quia non faceret hominem*, *sed lapidem*. Id est, qui proposuit sibi producere animal rationale, & eo ipso produceret corpus anima & organis destitutum; is vel proposito suo per imprudentiam aut impotentiam excideret, vel absurde sibi repugnantia vellet, quorum utrumque a perfectione divina abhorret.

§. XVIII. INCASSUM inde cavillatur VELTHEMIUS id, quod ego scripseram: *Videmus quotidie bruta tales actus exercere citra peccatum*, *quibus homo patratis gravissimo se scelere erat obstricturus*; verbi gratia, occidendo, promiscue coeundo. *Non quod motus physicus hominis & bruti in se differant*, *sed quia moralitas*, *quæ actionibus hominum per legem est imposita*, *a bruti actibus abest*. Sane & ipse, dum rationem a brutis abesse subjungo, utique satis innuo, similitudinem actus physici in homine & bruto esse intelligendam, excepta ratione. Ipsam tamen rationem, ni sensu & cognitione legis imbuta foret, citra reflexionem ad legem in hominis actionibus moralitatem deprehendere non posse, in aprico est; quia contradictionem implicat, norma non cognita aliquid tanquam normæ conveniens apprehendere. Nam possent quidem eo casu actus isti considerari sub notione utilis aut inutilis, proficui aut noxii,

xii, nequaquam autem sub notione honesti & turpis, quod relationem ad legem notat. Et falsissimum est, posita hac rationis conditione, nihilominus adesse omnia, quæ ad cognoscendam moralitatem requiruntur. Nam, ut sub debita correctione retineamus exemplum a VELTHEMIO allatum de furto, adesset quidem tunc attrectatio rei, quam quis in usus suos sepofuisset invito seponente: (nam non data lege proprium & alienum non daretur: quippe cum dominium humanum nitatur pacto, cujus firmitas ex lege est:) daretur etiam natura ejus actus, ut nempe irritaretur is, cui ea res auferretur, aut violentam rei defensionem, aut læsionem auferentis; ex quo sequeretur relatio ad rationem legis ignaram, quæ apprehenderet eam actionem, tanquam rixæ, & pugnæ, & comitantium hanc malorum occasionem. Sicuti bruta quoque, si auferatur cibus, qnem sibi destinarant, ad lædendum irritantur: eoque imbecillior canis robustiori cibum eripere timet. Sed si nulla exsisteret lex, quæ istum actum sub nomine furti vetaret, impossibile foret rationi eam sub notione turpis, id est, a lege discrepantis concipere. Nam morsibus & calcibus inter se decertare apud bruta quidem nihil turpitudinis habet. Imo inter homines, posito statu belli, in quo lex dominii silet, tunc certare odiis, tunc res rapuisse licebit. Sic, verbi gratia, posito, diætam nulla lege adstringi, sana ratio humana capere potest, esum graminis nutritioni esse ineptum. Sed ue eundem turpem quoque concipiat, fieri non potest.

§. XIX. VALDE quoque satagit Noster circa torquendum locum ARISTOTELIS Nicom. II. 6. a GROTIO citatum L. I. c. 1. §. 10. sed non tam ut solidi quid afferat, quam ut præsidium in professione stuporis & impudenti negatione collocare videatur. Et sensus quidem istius loci est planissimus, alibi jam a nobis expositus. Sane ARISTOTELES ibi non docet, dari affectus aut actum vitiosum citra omnem respectum ad legem: verum affectus dari asserit malos & turpes, qui non demum propter excessum & defectum, sed etiam intra mediocritatem considerati legibus repugnant. Nam etiam mediocriter aut modice invidere, malevolum esse malis alienis lætari, vitiosum est. Unde & vocabula dantur, quæ vitiositatem istius affectus statim connotant. Sicuti & dantur vocabula actionum, quæ non notant nudum & indifferentem motum physicum, sed motum cum vitio conjunctum, seu actionem vitiosam & legibus repugnantem. Ex hisce dixi non consequi; Ergo dari affectus aut actiones in se turpes, sine respectu ad legem, cum illud ipsum vitium, quod ei affectui aut actioni inest, ex disconvenientia cum lege proveniat. VELTHEMIUS tamen pro imperio hanc consequentiam valere jubet: ἐπιχαιρεκακία aut invidia in se mala est, nec demum vitiosa fit propter excessum aut defectum: Ergo vitium illud non oritur ex discrepantia a lege. Simulque pronunciat, vocabulum *in se* hoc loco opponendum respectui ad legem, *excessum* autem & *defectum* notare convenientiam & disconvenientiam cum lege. Et quia videbat, hac explicatione nihil dari stolidius, & a ratione, & mente ipsius ARISTOTELIS alienius; igitur ne quis contra hiscere audeat, sacrosanctum suum decretum interponit. *Sic enim intelligi hæc verba debent*, inquit. Ast ego contra dico: ea verba sic intelligi non posse nec debere. Uti creditis Quirites?

§. XX. CÆTERUM ut ego clarius ostenderem, locum citatum ARISTOTELIS contra meam sententiam nihil facere, operose explicavi, *vocabula ista*, *verbi gratia*, *malevolentiam*, *impudentiam*, *invidiam*, *adulterium*, *furtum*, *homicidium*, *&c. non notare nudos & meros motus physicos*, *quos nos indifferentes pronunciamus*, *sed motus physicos una cum aberratione a lege*, *adeoque actiones quam maxime morales*. Sed usque adeo nihil effecisse me apud VELTHEMIUM video, ut dum circa clarissima stuporem suum obtendit, in longe majores absurditates, & nugacissimas cavillationes provolvatur. Ac primo quidem putide inculcat, sermonem esse de actibus voluntariis, quasi ea res unquam in controversiam venisset. Sane & ipsissimi motus voluntatis, abstrahendo ab omni lege, verbi gratia, velle, nolle, appetere, aversari, non minus quam aliarum facultatum motus indifferentes sunt. Dein stolide & contradictorie statum controversiæ format, dum dicit: *Quæstio est*, *an adulterium* (hoc enim exempli causa adsumit,)

mit,) *per se ac citra respectum ad legem sit turpe?* Nam manifeste contradictionem involvit quærere: An adulterium, quod est actus legi repugnans, sit turpe citra respectum ad legem? cum legi repugnare ad essentiam & definitionem adulterii spectet. Perinde ac si quærerem, num homo citra respectum ad rationem, & ab eadem abstrahendo sit rationalis. Enimvero si in adulterio consideremus id, quod remanet semota ἀνομία, seu moralitate & aberratione a lege, adeoque merum actum physicum, ad quem etiam Deus tanquam conservator naturæ concurrit; dicimus illum actum mere physicum esse moraliter indifferentem. Est autem ille actus mere physicus in adulterio, misceri eidem, cui miscetur & alter, cui tamen nullum in eam peculiare jus competit. Quæ quidem est definitio non adulterii, sed actus seu motus illius physici, qui adulterio tanquam materiale substernitur. Huic autem actui mere physico si accedat morale, seu illud, quod ex aberratione a lege provenit, tunc illa commixtio fit pollutio, id est, impura & turpis commixtio, quia exercetur in alienam uxorem, id est, in talem, in quam per leges soli marito jus, ut cum ea misceretur, erat quæsitum. Unde patet, quam stupide aut improbe VELTHEMIUS quæratur, a me statum quæstionis mutari. Non enim quæsitum aut dubitatum unquam fuit a me; an adulterium per se, id est, lege naturali, turpe sit, quippe cum natura humana sit ita a Deo formata, ut adulterium non possit non eidem disconvenire. Sed id quærebatur, an remoto omni respectu ad legem, seu si separes ab adulterio, quæ ex ἀνομία seu aberratione a lege ei accedunt, & retineas illud solum, quod in isto actu est physicum, in eo motu physico aliquid turpe sit. Hoc est, quod nego; sed & illud simul nego, istum actum mere physicum ab ἀνομία abstractum, adulterium esse, aut eo vocabulo recte appellari. Fieri enim potest, ut duo viri eidem fœminæ misceantur, sed ut tamen, variantibus requisitis lege determinatis, alia ejusmodi commixtio sit adulterium, alia licita, alia alio vocabulo veniat. Sic si duo viri soluti eidem scorto misceantur, non adulterium est, sed simplex scortatio. Sic rem habet quis cum uxore alterius, quam post ab isto repudiatam ipse in matrimonium ducit; huic par pari refert prior maritus. Hoc casu concubitus unius ejusdemque cum eadem fœmina, nunc licitus est, mox adulterium evadit, & vice versa. Actus physicus heic idem, sed accedente legis determinatione diversæ indolis actus morales inde proveniunt. Puto non nimis acri opus esse ingenio, ut intelligatur, quid proprie in controversia sit, & quam stulte cum propria umbra luctetur VELTHEMIUS, cujus nugas presse excutere cum summo tædio est conjunctum. Quam furiosum enim est, quod dicit: *totum meum scrupulum huc redire: Si concubitus cum alterius uxore non est adulterium, nisi lex alii uxorem prius addixerit, sequitur, quod citra respectum ad legem adulterium non sit turpe.* Ubi quæso hujus delirii vestigia in meis scriptis deprehendisti, VELTHEMI? An non intelligis ad asserti contradictionem involvere; esse alterius uxorem, antequam lex eam certo viro addixerit? Nam uxor est socia thori legitima, & cujus possessio soli marito est addicta. Et eo ipso dum aliqua fit uxor, leges eam soli merito addicunt; & quæ alicui viro soli per leges addicitur, eo ipso uxor fit. A lege inquam, est conditio & obligatio uxoris, & quod, si alius cum ea concumbat, adulterium admittatur. Ea antequam leges fœminam alicui viro soli addixerint, ea ipsius uxor non est, nec in ea adulterium patratur. Ineptiæ autem sunt plusquam pueriles, putare, aliquam prius fieri uxorem, & postea, cum jam uxor facta est, soli viro per leges addici. Quid porro cerebri in illo esse credamus, qui quærit: *Quisnam superior inter homines segreges & extra civilem societatem constitutos, uxorem marito addicat, num homo, an Deus?* Credo, nullum rusticum in tota Thuringia tam stupidum esse, quin respondere norit; a Deo tanquam auctore legis naturalis, & per hanc legem marito soli uxorem addici. Atqui reponit VELTHEMIUS, *liberrimo utriusque consensu uxor hujus mariti* (in statu illo segrege extra civitatem) *proprie facta est.* Sed num inde sequitur: Ergo lex divina naturalis uxorem marito non addicit? An non in civitatibus quoque liberrimo viri & fœminæ consensu matrimonia contrahuntur? An solus omnium mortalium VELTHEMIUS ignorat, pacta, mutuo quamvis

vis consensu inita, firmitatem & sanctimoniam suam a lege habere? Denique frivola plane est illa subtilitas, *qua lex quidem antecedenter se ad adulterium habere admittitur, sed non tanquam fundamentum, verum tanquam nuda conditio, eoque turpitudo adulterii utique antecedenter se habeat ad voluntatem legislatoris adulterium vetantis*. Quis enim nudam conditionem antecedentem vocaverit, quod dum Deus indolem generis humani ita formavit, ut eidem utique congrueret, sociam generationis uni esse addictam, id ut observaretur, lege in ipsa creatione lata sanxerit, & contra hanc legem patratum concubitum adulterii nomine damnaverit? Ergo per tædiosas suas nugas nondum evicit VELTHEMIUS, quo minus lex naturæ, quæ est decretum & jussum Dei Creatoris, se antecedenter ad moralitatem in quibusvis actibus humanis habeat.

§. XXI. MONVERAM deinde ego, *non videri* GROTIUM *rem recte expendisse, dum inter illa, ad quæ divina se potentia non extendit, eo quod contradictionem involvat, refert malitiam quorundam actuum humanorum; sicuti ut bis duo non sint quatuor a Deo effici non possit. Talem enim contradictionem non apparere in actibus juri naturali adversantibus, qualis apparet, si bis duo negentur quatuor esse*. Hoc discrimen qui deprehendere non possit, eum ingenio valde infelici oportet esse. Nam ut res numerari possit, non opus est certa ejusdem dispositione, nec præcepto aliquo superioris: verum eo ipso, quo qualiscunque res exsistit, una est. Si juxta hanc alia res exsistat, unum & unum est, quod compendii causa duo vocamus. Unum & unum si bis sumatur, sit unum, unum, unum, unum & unum, quod compendii causa quatuor appellamus. Unde qui negat, bis duo esse quatuor, negat idem esse idem. Ad ejusmodi contradictionem reduci non potest turpitudo, quæ in actionibus humanis conspicitur; quæ ut resultare possit; requiritur tum, ut peculiari modo natura hominis sit formata, tum ut lex tanquam norma actionum ipsi sit posita, ex cujus relatione demum illa qualitas moralis provenit. Cum ad hoc, ut res numerabilis sit, nihil aliud requiratur, quam ut quocunque modo exsistat. Unde quod turpe est, non potest quidem non turpe esse; sed ut quid turpe esse queat, id est a peculiari conditione humanæ naturæ, & coæva illi lege naturali. Ex quo fonte quicquid est per se & in se naturalis & intrinsecæ turpitudinis vel honestatis in actionibus humanis tamdiu derivabimus, quousque Deus munere Creatoris & summi Legislatoris a VELTHEMIO nondum fuerit dimotus.

§. XXII. ISTHÆC quanquam circa præsentem quæstionem sufficere poterant: tamen quia in ista Dissertatione VELTHEMIUS prolixam telam miserarum sophisticationum subnectit, ad ista quoque nonnulla reponam, num forte inflatissimus homo ad agnitionem suæ vanitatis adduci queat. Ac initio quidem a suæ sententiæ sectatoribus conatur removere incommodum illud, quo ipsos implicari pronunciaveram in *Apologia mea* quod nempe *qui ita crude jactant; quæ in se & sua natura turpia sint, lege naturali vetari, non constituant certum aliquod γνώμονα, ex quo constet, an & cur aliquid in se turpe sit; simulque quod non possint non hoc modo in circulum revolvi*. Adversus hæc VELTHEMIUS primo reponit auctoritatem *Dissertationis suæ de Primis moralibus*, quæ, uti reliquæ omnes ipsius, non tam conscripta, quam per vomitum in chartam eructata videtur. Deinde huc confugit, quod prima principia probari nequeant: esse autem prima principia moralia; *per se & sua natura honestum est expetendum, per se & sua natura turpe est fugiendum*. Id quod non uno nomine ineptum nobis videtur. Nam in jam citata Dissertatione hæc principia simpliciter ita erant expressa: *Honesta sunt facienda, turpia sunt omittenda*. Nunc autem assuitur *τὸ per se & sua natura*; cum tamen non solum ea, quæ positiva lege jubentur aut vetantur, utique facienda sint & omittenda; sed etiam id quam maxime in controversiam veniat, an & quo sensu aliquid in se & sua natura honestum sit, aut turpe. Atqui alio loco ostendimus, ea non esse prima principia, ut ut alias sententiæ sint verissimæ; quia ratio a priori reddi potest, cur homini necessitas incumbat honesta faciendi, turpia omittendi. Denique in moralibus nil magni præstitit, qui novit, honesta esse facienda, turpia fugienda: cum hic præ-

cipuus

cipuus labor sit investigasse, quænam honesta sint, quænam turpia, & quodnam γνώρισμα sit ista liquido dignoscendi. Quod quidem nunquam constituere poterit VELTHEMIUS, quamdiu nil nisi circulum suum crepare novit. Inde paris me vertiginis reum peragere instituit VELTHEMIUS, velut ex principio a me constituto idem proveniat circulus, & a me itidem obscurum per æque obscurum explicari. Nam *si quis ex me quærat, de quibusnam necessario lege naturali disponatur, me respondere, de iis, quæ necessario faciant ad socialitatem hominis, aut eam turbant. Sin ulterius quis instet, quænam autem faciant ad socialitatem, nihil me habere quod respondeam, quam ea, de quibus lege naturali disponitur*. Verum longe tibi hic abest calumniandi artificium VELTHEMI. Nam nusquam hæc propositio, *homini colenda est socialitas*, a me pro principio primo & indemonstrabili, ac per se noto, & in quo demum subsistendum sit, venditata fuit. Sed vocavi eam propositionem fundamentalem, seu, ad quam omnia præcepta legis naturalis, inprimis quæ alios homines spectant, reduci, & in eam resolvi queant, quæ tamen ipsa ex observationibus, e natura rerum & hominum petitis, a priori demonstratur. Sicuti & illa omnia, quæ ad socialitatem facere, aut eidem repugnare a me dicuntur, ex paribus observationibus deducuntur. Quod VELTHEMIUM latere non poterat, si vel legit ea quæ calumnianda sibi sumpsit, vel genuinum demonstrandi modum intelligeret, cujus ipsum ignarissimum esse patet. Unde & recte pronunciat, *absesse a se ut judicet*, illisque judicium relinquit, *qui judicare possunt, & debent*. Et sane quid indignius est, quam quod homo; qui nihil aliud per plusculos annos Jenæ in lacunis Metaphysicorum volutatus est, apud nos aliquid de studiis hiscere velit? Quod enim luculentius specimen esse poterat triobolaris eruditionis, quam quod ad lectionem GROTII adspiraturo, fundamenta *Logices & Metaphysices* potissimum commendet; aut quod ultra dogmata Aristotelica in morali & civili doctrina progredi velle nefas judicet, aut quod sententiam meam de demonstratione tanquam Aristoteli contrariam rejiciat, cum tamen eandem in praxi exprimant Mathematici, penes quos solos hactenus demonstrandi artificium fuit; nisi quod non ita pridem multi eruditi ad alias Philosophiæ partes; & ad morales quoque doctrinas eandem applicare cœperunt. Quod autem primus ego sim habendus, qui glaciem fregerit, viamque ad solidam de jure naturæ & gentium scientiam monstraverim, id jactasse a me semper modestia abfuit, nec tanto unquam me sim dignatus honore. Quid laboris hic exhauserim, ipse novi; quod operæ pretium fecerim, optimus & eruditissimus quisque liquidissimo judicabit. Id sane confido, si quam meritus sum eo nomine laudem, fore, ut eam furialis calumniatorum factio mihi non detrahat; & si vivum livor premat, posteritas saltem mihi decus meum rependet. Et tu VELTHEMI, non alio facinore superstes eris, quam quia a me vapulasti.

§. XXIII. INDE specimine quopiam ostendere vult VELTHEMIUS, in doctrina a se propugnata utique dari γνώρισμα, ex quo liquido constet, an & cur aliquid in se sit honestum & turpe. In exemplum adsumitur quæstio: *Cur promissa sint servanda?* Rationem ipse hanc adfert: quia promissio est translatio juris in personam, cui fit promissio. Jus vero suum cuique tribuendum. Spero neminem, qui *judicium domi habet*, & qui *helleborosus* non est, (en flosculos Velthemianos!) desideraturum, ut cum VELTHEMIO id ratiocinium in formam syllogismi refingam. Enimvero etsi hanc sententiam, *jus suum cuique tribuendum*, ego quidem verissimam norim; eam tamen ita comparatam nego, ut quis distinctam, claram, & ultimam rationem istius effati, *promissum est servandum*, inde perspicere possit. Sed quia talis juris bruta non sunt capacia, nec de illis dici potest, ipsis esse jus suum; aut iisdem aliquid tanquam jus suum esse tribuendum: igitur merito quæritur, cur homini aliquod jus suum competat, quod ipsi omnino ab altero homine sit tribuendum? Item, cur per promissum tale jus in altero producatur, cujus vi omnino quid ipsi sit tribuendum? VELTHEMIUS sine dubio reponet; frustra hoc quæri, cum nemini ignotum esse queat, alteri injuriam non esse faciendam; id quippe esse per se turpe, sicut jus suum alteri tribuere per se honestum. Atqui hoc modo æque ac antea ignoro rationem hujus effati, *promissum est ser-*

Pufend. Fris Scand. Z van-

vandum; nec eo magis apparet γνώρισμα aliquod, & quidem universale, & ad omnes quæstiones applicari idoneum, ex quo cognosci queat, quare in se & sua natura honestum sit promissum servare. Ac nisi ad quæstiones a me motas apte respondeatur, intelligi nequit, quare promisso non servato injuria fiat. Id quod tamen ex nostra hypothesi planissime, & ad captum etiam idiotarum deduci potest. Interim hoc monemus, etsi Grotiana definitio, ex Scholasticorum lacunis hausta, non nisi per circulum explicari possit; haud ideo tamen istum virum, cujus ingenio tam multa debemus, arguimus, quasi is omnes quæstiones per circulum explicet; Nam fieri potest, ut qui in generali aliqua quæstione impingit, circa particularia rem acu tangat. Neque tamen ideo definitio illa redditur inculpabilis, etiamsi vel sexcentæ quæstiones adducantur, quæ a GROTIO recte decisæ fuerint.

§. XXIV. ALIQUANDO tamen humaniter mecum videtur agere velle VELTHEMIUS, dum *lubentissime admittit, non peccare, qui ad quæstiones de certis quibusdam actibus respondet per convenientiam aut disconvenientiam cum lege socialitatis homini a Creatore injuncta*. Ubi illud observari velim, si assumam aliquam propositionem, verbi gratia: fides est servanda, & eam ex hac ratione adstruam, quia fides ad socialitatem necessario requiritur: cum dante VELTHEMIO fidem servare per se & sua natura sit honestum: utique & hæc propositio, quæ istius rationem continet, nempe de colenda socialitate, erit per se & sua natura honesta. Et tamen VELTHEMIUS dicere non veretur, *legem socialitatis homini a Creatore injunctam*. Cum in eo controversia nostra præcipue vertatur, quod ego voluntatem, dispositionem & legem Creatoris istius perseitate priorem esse adstruam, nec τὸ *per se honestum aut turpe* legi Creatoris opponendum, sed subordinandum contendam: ille contra per se & sua natura honestum & turpe antecedenter ad voluntatem summi Legislatoris se habere clamitet. Verum mox, ne nimis erga nos liberalis fuisse videatur, adducto supercilio addit; *modo responsa sua non venditet pro scientificis, id est, talibus, quæ solidam scientiam quærentibus ex asse satisfaciant*. Solidam autem scientiam quærunt illi, qui tam *candidos*, qualis VELTHEMIUS est, *nacti* fuerunt *manuductores*, & vere *τεχνολογικὴν lectionique commendatissimorum auctorum assuefacti sunt*, id est, qui ex *Toleto* & *Zabarella* doctrinam analyticam hauserunt, & per omnem ætatem in luto Sophistarum, & qui quintas inde essentias extraxerunt, volutati sunt: Hac scilicet via sola itur ad astra.

§. XXV. INDE culturam socialitatis, a nobis in fundamentalis propositionis locum assumptam, carpit VELTHEMIUS, quasi hoc modo nulla statuantur officia erga Deum & seipsum. Enimvero qui librum meum non solo calumniandi animo inspexit, facile deprehendit, mihi præcipue propositum fuisse, officia hominum erga se invicem tradere, & quid juris inter homines mutuo exerceatur; cui fini nullum commodius principium adsumi, quam socialitatem posse, in aprico est. Et eam ob rationem caput de Religione Naturali in eo libro nuspiam extat. Hoc quippe consectarium est doctrinæ naturalis de Deo, quam alii ad Philosophiam primam referunt, alii peculiari disciplinæ sub vocabulo Theologiæ Naturalis adornant; eoque nativam velut sedem in disciplina Juris Naturalis non sortitur. Sed cum postea in usum juventutis officia hominis & civis juxta legem naturalem in compendium redigenda forent, caput de Religione Naturali ex illa sive Theologia Naturali, sive Philosophia prima mutuo sumsi, & in eum libellum transtuli. Quod eo minus heterogeneum debet videri in ea disciplina, ubi cætera omnia ex socialitate deducuntur; quia non solum lex naturalis a Deo vim atque auctoritatem legis nanciscitur; sed & quia Religio naturalis in hac disciplina, prout ea a nobis adornata fuit, eo tantum modo considerari potest, prout humanæ societatis vinculum, & velut coagulum est. Nam de Religione tradere, prout ad salutem æternam adquirendam spectat, aut prout illa circa hominem in statu integritatis sese habuit, Theologorum est, in quorum messem falcem mittunt, qui cum VELTHEMIO *finem Philosophiæ moralis salutem æternam animæ* dictitant. Officia autem hominis erga seipsum partim ex religione, partim ex lege socialitatis fluunt, ita ut ni homo servus

Dei,

Dei, & membrum societatis humanæ esset, ipsius nulla erga semet officia intelligi possent. Quæ cum a me jam exposita sint in libello de *Officio hominis & civis* L. I. c. 3. §. 13. mirum tamen est, vociferante VELTHEMIO auditorium Jenense hac immani calumnia reboasse; *me nulla agnoscere officia hominis erga Deum & seipsum*. Ex dictis porro facile dispellitur calumnia, qua isthæc verba *præfationis* in opere nostro impetuntur; quod *nondum valeam dispicere, quænam sit illa morum honestas ubique & extra societatem, hoc est, reflexionem ad alios homines observanda*. Nam puritas illa animi, & internorum motuum sanctimonia, quam maxime etiam societatis humanæ bono exuberat, & quo quis decentius erga Deum se gesserit, eo religiosius idem officia erga homines observabit. Unde & divinus Scriptor hac nota dilectionem Dei agnosci jubet, si quis fratrem suum diligat; & mendaces proclamat, qui amore Dei se jactant, cum fratres suos odio prosequantur. Fuit etiam qui objiceret exemplum hominis solitarii, qui extra societatem humanam constitutus, utique peccaturus sit, Deum in illa sua solitudine blasphemando, cum brutis corpus commiscendo, aut vitam sibi adimendo, etsi societati, abs qua semotus degere præsupponitur, nihil incommodi inde afferatur. Sed uti quid circa blasphemiam & αὐτοχειρίαν respondendum sit, ex superioribus facile apparet: ita commixtio cum brutis utique socialitati repugnat. Quin & illa ipsa vita solitaria, ni ob commodum humanæ societatis sit suscepta, legi naturali repugnat. Nam ad hoc, *ut quis absque ullis impedimentis tanto majori studio, pietati & precibus ad Deum incumbat*, opus non est *a consortio hominum, & impii hujus mundi segregare se, vitamque solitariam societati anteferre*. Quasi non in vita quam maxime sociali locus sit precibus fundendis, aut quasi pietas commodius inter feras sylvestres, quam homines exerceatur. Add. Matth. V. 14. 15. 16. Quin & rectius thalamum quam eremum cogitat, cui de tanta fœditate patranda in mentem venire potest. Pariter quod adducitur de Adamo ante Evam conditam, cujus innocentia & pietas a societate, quæ nondum erat, mensurari non potuit, nihil habet difficultatis. Additur, si omnis honestas ad custodiam societatis referenda foret, tunc fas fore, verbi gratia, urgente fame, ut aliqui sese interimant, quo societati multitudine laboranti consulatur: probandum factum Lacedæmoniorum juvenes promiscue cum uxoribus concubituros mittendum apud JUSTINUM L. III. c. 4. laudandam communionem omnium rerum Platonicam. Enimvero hic casus partim inepte ad præsentem quæstionem applicatur, partim confundunt bonum particularis cujusdam societatis cum socialitate; cum haudquaquam ex illo, sed ex hac officia hominum inter se deducantur; multo minus pro regula honesti haberi queat, quod quis per stoliditatem ex usu certæ societatis fore credidit. Sic sane omnes particulares societates ad honestatem metiendæ sunt, non vice versa; nec eo minus tamen quid homini adversus hominem honestum ex socialitate colligere licet. Ex qua itidem antecedenter judicari potest, quæ peculiaris societas bona aut mala appellari debeat. Denique & in superioribus satis ostensum fuit, non repugnare, fundamentalem juris naturalis propositionem esse, hominem debere sociabilem esse; & hujus propositionis evidentiam atque necessitatem ex contemplatione humanæ naturæ exsplendescere. Unum tamen fateor, nostræ methodo deesse, quo VELTHEMII decreta solide fulciuntur. Hic enim cum fateatur, doctrinam suam moralem, quam ex probatis & receptis scriptis, viva voce hausit, tandem in hasce propositiones resolvi. *Est per se honestum ac sua natura, adeoque expetendum, faciendum: Est per se turpe ac sua natura, adeoque fugiendum, omittendum*: ut stupidos illos homines protelet, qui viam istam in circulum rovolvi arguunt, & rationem nosse cupiunt, cur hoc vel illud per se honestum aut turpe dicatur: *fustes* demum potius illis quam rationes intentandas pronunciat. Ubi miror, VELTHEMIUM usque adeo a gravitate Patriarchæ sui NICOLAI BECKMANNI degenerasse, ut ad rustici alicujus instar fustibus depugnare cupiat; cum tamen hic egregius vir omni annorum genere, spectante & pollicem premente Domino Episcopo PETRO WINSTRUPIO in hujusce aula Lundensi cum circumforaneo lanista tantus Doctor & Professor gloriose decertaverit; ejusque artis fiducia litem, quæ sibi a me propter impressum Indi-

z 3 cem

cem Novitatum intentabatur, duello maluerit, quam sententiæ judiciali decidendam committere. Enimvero ego ultimam rationem doctrinæ meæ a fustibus aut gladiis petere haudquicquam constitui. Qui rationes meas capere non potest, aut non vult, non habet, quod cuti suæ metuat. Neque usque adeo operam & oleum me perdidisse judico, ut non spes mihi sit, fore ingenia recta & præjudiciis non distorta, quæ citra metum fustium scripta mea sint æstimatura. Quod si quis tamen tabellis suis & collegiis manuscriptis, quibus insuevit, immori malit, ego sane neque indignor, neque invideo. Quin ultro omnes Bibliopolas oro obsecroque, ne mea scripta deinceps in illa loca apportent, ubi Asinii Tenebrionis sectatores rerum potiuntur.

§. XXVI. Multa quoque blaterat Velthemius circa hæc verba *Apologiæ* meæ: *Ex quo & aliud horribile absurdum consequitur: si nempe datur aliquid honestum & turpe in se antecedenter ad Deum, vel admittendum esse fatum Stoicum, cui & ipse Deus sit alligatus; vel dari aliquod principium Deo prius aut coæternum, formas rerum quasi determinans & specificans, cui ne Deus quidem contravenire possit aut debeat*. Quia cum homine stupido mihi res est, aut qui stuporem simulat, ut calumniandi occasio ne desit, tentabo, an efficere possim, ut vim ratiocinationis meæ capere queat. Mea igitur sententia est, moralitatem actionum humanarum, & habitudinem illam, juxta quam aptæ sunt honestæ aut turpes vocari, esse a Deo, ejusque definitione & determinatione petendam, abs qua nullo modo ejusdem voluntas excludi queat. Velthemius contra contendit, eam moralitatem antecedenter se ad voluntatem Dei habere. Heic ego repono: Si illa moralitas non refertur ad auctorem Deum, tanquam Ens liberum, cum illa utique a seipsa esse nequeat, necessum esse, ut sit ab alio principio extra Deum. Jam autem non apparet, quodnam aliud principium heic fingi possit, præter fatum Stoicum, aut principium Deo prius aut coæternum, formas rerum determinans: id est, ut vel dicatur, actiones humanas moralitatem habere ex immutabili fato, sive ex indeclinabili rerum serie, nescio unde producta, cui etiam ipse Deus sit alligatus; vel ut alius præter Deum sit, a quo formæ rerum sint productæ. Utrumque absurdum ego pronuncio, quia per id Deus Creatoris & supremi rerum arbitri munere dimovetur. Heic igitur Velthemius id primo fastidit, quod fatum Stoicum, aut principium Deo coæternum *horribilem absurdum* vocarim. Nam ipse rem leviculam putat, Deum abnegare, omnium rerum Creatorem, modo perseitas sua salva perstet. Dein displicet, quod non distinctius explicarim, quid per fatum Stoicum intelligam, quippe de quo diversæ sint eruditorum opiniones. Arqui moris mihi non est, quacunque occasione locos communes expilare; & quæ addidi verba, *cui & ipse Deus sit alligatus*, satis, quale fatum intelligam, arguunt. Hinc miserrimus & vere deplorandus Sophista delirat; me, quod fati Stoici mentionem fecerim, id velle inde concludere, quod qui peccant, ex fatali necessitate peccent, & culpam a se in fatum amoliri queant. Hanc enim consequentiam nectunt illi, qui fatum Stoicum admittunt. (*Nemo sit fato nocens, est apud Senecam*.) Atqui ego fatum Stoicum seu a Deo independens rejicio, & horribile absurdum pronuncio. Quid ergo mihi cum consequentiis, quas ejus fari defensores nectunt? Præterea negat Velthemius, Grotium, & qui eandem heic cum ipso fovent sententiam, statuere aliquod principium extra Deum exsistens, eique coæternum, a quo intrinseca honestas aut turpitudo actionum dependeat. Ast ego nusquam dixi, eos expresse id statuere: sed hoc dico, id *consequi* ex sententia eorum, siquidem τῷ *per se & sua natura* dispositioni & determinationi divinæ opponant. Sæpe autem contingit, ut quis thesin aliquam asserat, cujus absurdam consequentiam non prævidet; sæpe ut hanc inde fluere neget, cæteri asserant. Addit, *a suæ sententiæ defensoribus neminem in dubium vocare, discrimen honesti & turpis a Deo, ejusque definitione & determinatione petendam esse*. Credas jam Velthemium sapere velle. Sed quod una manu videri voluit dedisse, altera mox iterum eripit. Statim enim addit: *Modo hoc admittatur, quod a Deo aliter honestas ac turpitudo actuum determinari nequeat, nisi ut horum istorumve actuum, quos per se & sua natura hone-*

stos

ſtos ſtatuimus, *natura fert*. *Quales intellectus Dei ſapientiſſimus agnoſcit actus*, *tales judicat*, *ut tamen in puncto rationis ſemper prior ſit turpitudo actus*, *a Deo facta definitione ejus turpitudinis atque determinatione*. Atqui hoc ipſum jam maxime quæritur, unde ſit illa natura actuum, cui determinatio divina attemperare ſeſe debuerit? Ego dico, hanc naturam actuum itidem eſſe a determinatione Dei, utpote qui hominis naturam ita formavit, ut & legis eſſet capax, & quæ naturalis vocatur lex, omnino cum ejus conditione quadraret. Nam nemo utique præter Deum homini dedit, ut talem haberet naturam, ut talis actuum ab ipſo exercendorum eſſet indoles. Cum autem Deus hominem crearet, cum talem ipſi, ejuſque actibus naturam daret, quam maxime voluntarie agebat. Igitur moralitas illa actuum humanorum ad voluntatem Dei antecedenter ſe habere falſo dicitur. Equidem quales actus Dei intellectus agnoſcit, tales judicat; ſed tales & non alios, taliter & non aliter agnoſcit, quam quales creare conſtituit: id eſt, agnoſcit actus, qui legis naturæ objectum conſtituunt, omnino naturæ humanæ congruere, vel non congruere, ſed & hoc agnoſcit, actus illos eam habitudinem cum natura humana obtinere, quia ipſe ejuſmodi creaturam libere creare conſtituit. Unde falſum eſt, quod in puncto rationis turpitudo actus prior ſit definitione a Deo facta. Sed primo omnium concipitur homo tanquam creatura rationalis a Deo libere producenda. Inde concipitur habitudo ipſorum actuum, ad normam dirigi aptorum. Poſt hanc lex, tanquam norma, ad quam actus iſti neceſſario referendi & dirigendi ſint, ac demum concipitur honeſtas & turpitudo, tanquam affectiones actuum ad normam relatorum. Aliud punctum rationis heic comminiſci, aut ordinem hunc intervertere, contra rationem eſt. Quicunque igitur naturam illorum actuum, de quibus ſermo eſt, ad actorem Deum referunt, ab ipſo in creatione hominis ita adornatam, illi mecum conſentiunt. Qui autem actus illos habitudinem & indolem ſuam non a divina definitione, determinatione, & voluntate habere contendunt, illi viderint, quem ſibi creatorem velint adoptare. Sane neque VELTHEMIUS, neque univerſa iſta factio hanc mihi perſuaſionem nunquam eripiet, me Deo debere, & quod ſim, & quod homo ſim, & quod creatura ſim legis capax, & quod quidam motus mei voluntarii eam habeant indolem, ut omnino adaptandi ſint ad normam, quam Deus in creatione mihi injunxit, & quod actus meus, ſi ad eam normam quadret, honeſtus & bonus, ubi ab ea diſcreper, malus & turpis ſit; & denique quod aliquid horum antecedenter ad Deum ſe habere qui afferat, in Deum Creatorem ſit injurius.

§. XXVII. TANDEM atrocem quoque oppugnationem ſubeunt, quæ ſuper neceſſitate in actionibus moralibus verſante propoſueram; eam nempe eſſe *non abſolutam*, *ſed hypotheticam*, *ſupponentem creationem animantis rationalis*, *quam nemo eſt*, *quin liberrimæ voluntate Dei adſcribat*. Heic ut appareat omnem VELTHEMII conatum fruſtra in aerem effundi, obſervandum eſt; eum locum a me opponi verbis GROTII L. I. c. I. §. 10. quod actus, circa quos lex naturalis verſatur, *a Deo neceſſario præcepti aut vetiti intelliguntur*. Quæſtio igitur eſt, qualis heic neceſſitas ſit in ordine ad Deum, ſeu quale genus neceſſitatis Deum ſubegerit, ut circa actus illos legem ſtatueret? Ego reſpondeo, eam eſſe non abſolutam, ſed hypotheticam, quia ſupponitur a Deo animal rationale liberrima voluntate creatum. Poſito enim, Deum libere voluiſſe creare animal rationale, non potuit non circa certos illius actus lege diſponere; quia alias voluntas Dei ſibi ipſi repugnare fingeretur. Adeoque non abſolute neceſſarium fuit a Deo legem naturalem ferri; ſed ea neceſſitas orta fuit ex ſuppoſitione actus, abs Deo liberrima voluntate ſuſcepti, nempe ex creatione hominis. Quæ autem neceſſario conſequuntur actum libere & contingenter ſuſceptum, illa utique ex neceſſitate non abſoluta, ſed hypothetica fieri dicuntur. *Si currit*, *movetur*, eſt exemplum neceſſitatis hypotheticæ a VELTHEMIO poſitum. Antequam quis curſum libere ſuſciperet, neque currere, neque moveri neceſſarium ipſi erat; poſito autem curſu libere ſuſcepto, non poteſt non ſimul exſiſtere motus. Sic antequam Deus crearet hominem, neque creare hominem, neque legem naturæ ferre Deo neceſſarium erat.

Sed

Sed posito, creationem hominis ab eo libere susceptam, non potuit non lex naturæ simul ferri. Sic ut sperem, me applicationem hujus termini augustissimis imperii Metaphysici Monarchis satis approbare posse. De hac ergo specie necessitatis circa actiones morales versantis, quatenus nempe ad Deum illa refertur, unice mihi sermo fuit. Ast si alio modo formetur quæstio, aliam quoque emergere oportet responsionem. Si enim eam ad hominem referam hoc modo; quæ necessitas homini insit ad actus istos observandos aut omittendos? respondetur, eam esse necessitatem quam vocant obligationis. Sin præcise quænam de cohærentia affectionis moralis cum certa actione humana, verbi gratia, honestatis cum honore parentum, turpitudinis cum adulterio: seu quænam sit illa necessitas, qua parentes honorare honestum, mœchari turpe sit: respondetur, esse necessitatem absolutam in genere morum, quæ contradistinguitur necessitati absolutæ in genere naturæ, qua affectiones physicæ cum rebus naturalibus, verbi gratia, vis comburendi cum igne, conjunguntur. Quæ duo genera necessitatis in hoc differunt, quod hæc nil aliud præsupponat, quam actum creationis, quo rebus ejusmodi natura est a Creatore insita; illa autem præterea superioris impositionem & legem prærequirat. Ex quibus manifeste apparet, a VELTHEMIO primam illam quæstionem, de qua mihi sermo est, cum postrema confundi. Quod utrum per imprudentiam factum sit, an vero ut ansam arriperet tam abstrusæ eruditionis Oceanum exonerandi, simulque proterve mihi insultandi, dubium est. Sane uti cucurbitas lippire, & toto cœlo a sententia mea aberrare isti homini insolitum non est; ita splendidum & se dignum finem ut dissertationi suæ imponeret, operam dedisse videtur; dum ea occasione per aliquot paginas doctrinam de necessitate, sexcentis tabellis expositam, & quam lenæ passeres quoque cantillant, non minore eloquentiæ torrente evolvit, quam agyrtæ virtutes adipis murium Alpinorum solent. Hinc sublato immensum supercilio & acerbitate plane Orbiliana imperitiam genuinæ, ac divinitus apud Jenenses sancitæ Metaphysicæ mihi exprobrat, in quam impingendo gravissimo me læsæ Majestatis pedanticæ crimine adstrinxerim. Ad quam accusationem paucis repono: ex supra dictis manifestum esse, in quæstione a me proposita terminum necessitatis hypotheticæ proprie, & ex usu omnium Metaphysicorum fuisse adhibitum: sed quod VELTHEMIUS aliam quæstionem substituerit, cui iste terminus non quadraret, culpam nullam penes me esse. Deinde, si vel maxime ego terminum aliquem Scholasticum aliter accepissem, quam tabulis Stahlianis, velut æterna Parcarum lege, sancitum est; num tamen ideo tam inficeto more insultari par erat viro, cui oblatrasse unicam sibi viam ad qualemcunque famam adquirendam sufficere VELTHEMIUS judicavit? An tantus ideo tumultus excitandus, ac si de Ecclesiæ & reipublicæ salute ageretur? Præsertim cum omnem illam sapientiam Velthemianam, cujus præcipuam partem *Institutiones Logicæ* sui affinis, & *Tabellæ* STAHLIANÆ absolvunt, plane ignorasse, aut saltem ejus notitiam dissimulasse apud solide eruditos, & quibus me ac mea scripta potissimum approbare gaudeam, non magis rubori sit, quam aulico cuipiam, quod hircum non oleat. Sed ut quod res est, fatear, juvenilibus annis, & cum studia impetu potius quam judicio tractarem, non paucas bonas horas in ea Philosophia, cujus pulchritudine VELTHEMIUS attonitus stupet, me perdidisse memini. Quin & cum Jenæ eo ipso museo, in quo Stahlius animam exhalaverat, uterer, quotiescunque respirarem, atomos quasdam distinctionum & terminorum Metaphysicorum videbar deglutire, quibus aer iste pertinacissime infectus erat. Postea tamen diversum cœlum pulveres istos ultro discussit, & ex tota illa scientia id præcipuum remansit, quod sciam, eum qui istam solam scit, nihil scire.

§. XXVIII. Ex hisce igitur quilibet cordatus judicabit, num VVELTHEMIUS recte clamitet: *Totam litem in abusu terminorum a me facto consistere, & me revera cum istis sentire, quos ex pruritu novandi impugno*. Sane enim non intra sola vocabula hæret isthæc disceptatio; num moralitas actionum antecedenter ad voluntatem Dei legemque se habeat; nun illa natura actuum, qui per se honest

aut turpes dicuntur, voluntati Creatoris opponi, an vero potius eidem subjungi & subordinari debeant? Et cum nuspiam thesin suam VELTHEMIUS revocet, aut ita explicet, ut cum mea conspiret, ac nihil attulerit, quo mea sententia destruatur, nescio, quo jure me velim nolim inter suos numerare queat. Verum quid ille sentiat aut non sentiat, mea nihil refert, modo tam inficetis clamoribus meam famam lacerare desinat. Nam uti nihil facilius mihi, quam istius miseras sophisticationes destruere; ita pœnitenda est pugna, ubi vicisse hostem inglorium habetur.

§. XXIX. CUM ad alia pedem jam proferrem, occurrit alia VELTHEMII Dissertatio, quæ inscribitur *De Statu Controversiæ*; in qua per fœdum mendacium hæc mihi thesis affingitur; quod *nullum actum necessario turpem statuam, sed velle contingenter turpes esse illos actus, quos consensus communis necessario turpes judicat, exempli gratia: contingenter esse turpe adulterium, quatenus contingit committi ab homine, ut est rationalis*. Bone Deus, in quot sese formas vertere non novit dira calumniandi rabies! Si micam boni viri habet VELTHEMIUS, ostendat, ubinam locorum in meis scriptis ea assertio extet. Quam porro non minus ruditatis, quam malitiæ isti calumniæ subest! Cui enim ignotum est, omnes actiones humanas respectu exercitii aut exsistentiæ esse contingentes, quia a voluntate tanquam facultate libera procedunt. Verum hæc contingentia non obstat, quo minus illis certæ affectiones necessario competant. Quod jam docui in *Opere meo* L.I. c. 2. §. 5. Neque etiam quo minus, verbi gratia, adulterium homini necessario, id est, ex necessitate obligationis sit omittendum, & quod adulterium necessario turpe sit, idest, lege naturali, non positiva, non obstat, quod illud intelligi nequeat, nisi posito animali rationali & sociali a Deo libere creato. Sicuti incendium intelligi non potest, nisi posito igne, & materia combustibili a Deo libere creata. Ex quibus tamen non nisi triobolaris Sophista inferret: Ergo adulterium contingenter est turpe: Ergo ignis contingenter est calidus.

§. XXX. NONDUM Jena nos dimittit. Post Velthemianas alia nobis Dissertatio offertur anno 1675. habita sub præsidio celebris JCti, sed quam stylus adolescentis fœtum arguit. Cujus temeritatem responsione indignam judicarem, ni suspicarer, robustiores quosdam tela isti suppeditasse. Sed rem ipsam excutiamus, de auctore parum soliciti. Initio igitur sophisticationibus suis astute viam struit. Cum enim *honestum & turpe bono & malo morali respondere* pronunciasset, honestum dein ita definit, *quod præcisa delectione est conveniens naturæ rationali, quatenus est talis*. Quod primum est falsum, quo incautioribus fucum facere conatur. Honestas quippe & turpitudo, bonitas & malitia moralis per convenientiam & disconvenientiam cum lege, tanquam norma actionum, definienda est. Sed convenientia vel disconvenientia cum natura rationali, ut tali, proprie est affectio actionum, quæ naturali lege præcipiuntur. Equidem cum optimo & sapientissimo Creatori placeret condere hominem, cujus libertas certis legibus foret circumscribenda, ejusdem naturam ita simul formavit, ut actiones, quæ lege naturali præcipiuntur, non possent non naturæ hominis convenire, & quæ vetantur, repugnare. Sic ut legem ferendo, & libertatem hominis circumscribendo non nude potestatem suam ostentare, aut inutili vinculo molestiam homini facessere, & velut laqueos tendere vellet; sed ut homo, dum obsequium suum Creatori approbat, & naturæ suæ convenienter ageret, & incolumitatem juxta atque emolumentum suum promotum iret. Unde conveniunt quidem actiones bonæ cum natura hominis; sed in ea convenientia formalis ratio bonitatis moralis non consistit. Sicuti & cum bonitas & malitia actionum sit argumentum obedientiæ & inobedientiæ, quam favor aut indignatio superioris sequitur; intelligi nequit, quomodo quis præcise eo nomine, quia naturæ suæ convenienter egerir, obsequii laudem, & superioris approbationem mereri queat. Accedit quod utique actio bona sit legi positivæ obtemperasse, mala eandem violasse. Atqui quæ positiva lege præcipiuntur aut vetantur, hautquidquam cum natura rationali, ut tali, conveniunt, aut discrepant, eoque ex conditione naturæ rationalis investigari nequeunt. Deinde ineptum est, quod divisio actionum honestarum hoc modo instituitur: *Conveniunt porro actiones morales*

les bonæ vel honestæ naturæ vel simpliciter, vel ex arbitio solius præcipientis. Nam quæ ex arbitrio solius præcipientis naturæ rationali, ut tali convenire hic dicuntur, revera eidem non conveniunt; sed ad eam in universum consideratam indifferenter se habent, aut saltem certis duntaxat hominibus ex peculiari ratione conveniunt. Adeoque alterum hujus divisionis membrum revera contradictionem implicat. Quia qui positivam legem fert, nequaquam eo ipso naturam hominis ita format, ut ea lex ipsi, qua rationalis est, omnino conveniat: sicuti Creator fecit, dum legem naturæ homini abs se condendo injungere constituerat. Mendose quoque mox dicitur; quod quæ positiva lege præcipiuntur, *casu tantum*, non intrinsece & sua natura honesta sint. Nam sane Deus & humani Legislatores nequaquam *casu* leges positivas ferunt, sed gravi ratione moti, etsi ea quandoque subjectos lateat. Sic & animadversionem merentur sequentia: *Contra ea, quæ simpliciter homini conveniunt, illa non ex hypothesi, sed sua natura sunt honesta: quoniam non demum agenda sunt propter voluntatem jussumque divinum, sed propter intrinsecam suam cum ratione naturali convenientiam*. Ubi priora verba quidem tolerari possunt, si hoc modo exponantur: *Quæ simpliciter homini*, id est, prout est animal rationale ac sociale, *conveniunt, illa non ex hypothesi*, id est, non ex suppositione absolutæ & nudæ voluntatis Legislatoris, *sunt honesta*; seu illa non ideo honesta sunt, quia absolute Legislator ita voluit, non attemperata & formata simul natura & conditione humana, ut ea honesta omnino ipsi congruerent: *sed sua natura sunt honesta*; id est, quia natura hominis ita formata est, ut ista non possent non eidem convenire. Sed posteriora verba plane ferenda non sunt; quod quæ sua natura honesta dicuntur, *non demum agenda sint propter voluntatem jussumque divinum, sed propter intrinsecam suam cum rationali natura convenientiam*. Atqui profecto ultima ratio, quare agenda sint; quæ lege naturali præcipiuntur, est voluntas & jussum Creatoris, neque qui peccat, ideo Dei offensam incurrit, quia naturæ suæ convenienter non egit, sed quia adversus voluntatem divinam egit. Qui voluntatem Domini sui non fecit, ille vapulat. Sane LUTHERUS noster in Catechesi puerili rationem obsequii præceptis divinis præstandi a jussu & voluntate Dei arcessitum it, dum ita diligenter inculcat: Debemus Deum timere & diligere, ut hoc vel illud faciamus; cum satius fuisset, ex Theologia istorum hominum dixisse: debemus naturæ nostræ convenienter agere. Neque David Rex uspiam orat; doce me convenienter agere naturæ rationali ut tali; sed, doce me agere secundum voluntatem tuam. Sed nimirum ista veteris pietatis scita novæ sectæ patronis sordent, qui omni conatu hoc videntur agere, ut voluntas Dei a constitutione legis naturalis, & formatione generis humani excludatur. Ex dictis porro facile colligitur, quo sensu conclusio istius loci admittenda sit: *Quocirca necessario sequitur condito homine Deum non potuisse non talia jubere vel prohibere*, id est, cum Deus ex libera voluntate constituisset, creare animal naturâ rationali ac sociali a se donandum, non potuit non talia jubere vel prohibere; quia alias Deus aberrasset a scopo suo, quem in creando homine sibi præfixerat, adeoque sibi velut repugnasset & contradixisset. Qui enim cum ratione agit, non potest non designationi suæ convenienter agere.

§. XXXI. Nec minus infelicem aut fraudulentum se gerit Disputator ille in formando quæstionis statu, dum dicit: *Disquirendum est, utrum dentur actiones intrinsece, sive in se honestæ aut turpes? An potius omnes omnino ex hypothesi ac mera voluntate Legislatoris sint tales?* Quis non videt, decipulam instrui vocabulo *meræ* voluntatis? Nam nemo unquam asseruit, quod actiones humanæ, de quibus lege naturali disponitur, honestæ sint vel turpes ex *mera* voluntate Dei, id est, ut nulla plane ratio eorum præceptorum præter nudam & absolutam voluntatem Dei allegari possit. Quippe cum Deus non potuerit non eas tales declarare, posita creatione animantis rationalis ac socialis libere suscepta. Eoque voluntas Dei, qua actiones istas honestas vel turpes declaravit, non mera est, sed quæ non potuit non resultare ex posito actu voluntario creandi animal rationale ac sociale. Ut jam non amplius obscurum sit, quo sensu honestas & turpitudo illis actionibus

bus in respectu ad Deum & necessario, & voluntate ejusdem inesse dici queat. Unde mirum est, quod cum Iste in sequentibus scripsisset: *A Deo hominem ad certum finem procreatum, & inde necessarium fieri, ut actiones hominum convenienter fini instituantur; in maxima autem illarum varietate quasdam ad finem utique esse necessarias, quasdam eidem repugnare:* mox tamen addat; *id non ex voluntate divina contingere, sed simpliciter atque ex intrinseca actuum natura*. Nam quia & finis iste homini voluntate divina est constitutus, & voluntate itidem divina ita sit formata hominis natura, ut certæ ipsius actiones non possent non ad finem congruere vel non congruere: igitur hic natura actuum intrinseca voluntati divinæ non opponenda, sed subordinanda est; cum nisi illud voluntate divina constitutum fuisset, hoc consecuturum non fuerat. Unde & lubenter admittimus, quod porro dicit: *Cum sapientissimum Numen ita velit institui hominum actiones, ut finem, ad quem conditi sunt, etiam consequantur, necessario quoque jubere debuit actiones fini respondentes, adversas vetare*; qui alias sibi contraria voluisset. Sed quod sequitur, ferri non potest: *Tametsi Deus nunquam præcepisset aut vetasset, tamen exercendæ omnino vel omittendæ forent ex sua & subjecti agentis natura*. Conspirat quippe hoc cum flosculo illo Velthemiano, parum a blasphemia abeunte; quasi lex naturæ obligatura fuisset gentes, etiamsi Deus non esset. Et si quis omnino absurdam & impiam hanc hypothesin supponere velit, istos actus nunquam a Deo lege sancitos fuisse; tunc tamen impossibile foret, eas concipere sub notione honestatis aut turpitudinis, sed tantum sub notione commoditatis aut utilitatis concipi possent. Sicuti convenienter meæ naturæ ago, si sæviente frigore luculentum focum instruam, aut vestes pellibus suffultas geram; quod tamen cum nulla lege sancitum sit, nec fecisse honestum, nec omisisse turpe dicitur. Ac nauci est nova illa Philosophia, quod *legis ea duntaxat vis sit, ut obligetur subjectum, & incurrat pœnam contra præceptum Legislatoris nitens*. Nam hactenus omnes sani crediderunt, primam vim legis esse, subjecto significare, quid agendum, quid omittendum, injuncta simul per imperium obligatione. Neque intelligi potest, quomodo quis obligari, aut pœnæ capax fieri queat, nisi prius significatum sit, quid ab ipso fieri non debeat. Quæ igitur necessitas subigit ad tam absurda, & a sensu communi abhorrentia commenta confugere; nisi forte cœlum terræ miscendum est, ut Asinii Tenebrionis calumniæ aliquo fuco adornentur? *Itaque licet ante legem neque transgressio sit, neque pœna; nihilominus tamen actus aliquis necessarius subjecto ad obtinendum finem aut fugiendum statui potest*. Bene; sed non sub notione honesti aut turpis, nisi lex accesserit. *Quod si jam necessario quædam jubentur aut vetantur*, inquit, *propter intrinsecam suam honestatem & turpitudinem*; (mendose: nam scribendum erat, propter convenientiam, aut repugnantiam cum natura animali ac rationali ab Deo libere formata, quia honestas & turpitudo sunt affectiones actionum, quæ legem sequuntur,) *manifestum etiam fit, haud omnia jussa divina vel prohibitiones, mere arbitraria esse*. Atqui hæc conclusio aerem ferit, quia nunquam mihi asserere in mentem venit, *omnia jussa divina mere arbitraria esse, aut quæcunque a Deo mandata aut vetita sunt, ex solo arbitrio ipsius omnia provenisse*, nullo habito respectu ad conditionem naturæ rationalis & socialis ab ipso libere formatam.

§. XXXII. Videamus, quo acumine candore argumentum a me allatum dissolvere aggrediatur: *Si honesta quædam sunt ante legem divinam, ergo & ante voluntatem Dei, ergo, & ante Deum & æternitatem*. Quod argumentum Ipse dicit *acutum & hebetiori inexplicabile*. Expectamus inusitatum & admirabile acumen. Negat igitur id, quod legem divinam antecedit, statim etiam ipsam voluntatem Dei antecedere. *Aliam enim esse voluntatem, aliam declarationem voluntatis cum præceptione aut prohibitione conjunctam, quæ legis appellatione venit. Quanquam enim lex omnis voluntatem Dei præsupponat; neutiquam tamen quicquid ille voluerit fieri vel omitti, statim præcipere aut vetare*. Atqui omnino quicquid Deus vult fieri vel omitti ab homine, seu quas actiones suscipi, aut omitti, id ipsum quoque præcipit aut vetat, & cum voluntatis illius nullus sit effectus, nisi subjecto innotescat, etiam revelat seu pro-

Pufend. Eris Scand.

mulgat; quippe cum hic nihil desit, quod ad legis essentiam requiratur. Quod enim Noster excipit: *Quid si aliunde perspecta Superioris voluntate ultro eandem sequamur? quid opus tunc lege foret?* id ad præsentem quæstionem stolide applicatur. Nam impossibile est, creaturam aliunde voluntatem divinam perspicere, nisi Deo revelante. Quicquid ergo ille quocunque modo revelavit, ut ab homine fieret vel non fieret, lex est. Quod non revelavit, id uti ab homine cognosci nequit, ita & lex non est. Quanquam autem *lex posterior sit voluntate, si non semper actu, at ordine considerandi*; quia nempe prius concipimus voluntatem, posterius decretum voluntatis: tamen in hac quæstione nihil interest, utrum neges, honestatem oriri a lege Dei, an a voluntate Dei; quia Deus aliter, quam per modum legis velle non potest, ut honesta ab aliis fiant; eoque ipso dum vult ea fieri, etiam legem fert. Et ab æterno voluit Deus, ut honesta fierent tunc, quando exsisterent, qui facere honesta possent; eoque ipso ab æterno legem ferre homini abs se condendo voluit; etsi ipsa lex actu, antequam homo conderetur, lata non fuit. In has angustias redactus Noster disputator, nullam aliam elabendi viam videt, quam ut fœdum illud, VELTHEMIO tantopere commendatum carmen resonet: *Honesta hic loci intelliguntur, quæ facienda nobis sunt, quantumvis nunquam voluisset Deus, nunquam præcepisset, ut faceremus.* Ergo hoc solum restat, ut isti homines dicant: humanum genus futurum fuisse, licet nunquam a Deo fuisset creatum. Pergit; quæ (honesta) *ideo velle, ideo præcipere debuit, quoniam homini facienda erant.* Mirum in ista secta novum quempiam Deum comminiscatur, antea ignotum, qui Deo Creatori humani generis injungeret, quid ipse *velle* & *præcipere deberet*. Et quid lege data opus erat, si ista & antea homini facienda & antea honesta erant? Sequitur: *Posita igitur honestate ista, ponitur simul voluntas divina, ut tempore conjuncta sint; ordine considerandi duntaxat separentur. Prius enim adsit oportet objectum voluntatis, antequam velis.* Sed nimirum oblitus est Noster, sermonem esse de voluntate ejus, cujus nullum objectum extra ipsum extaret, ni ipse voluisset; & quod voluntas divina objecta extra se determinet, non quod objecta determinent voluntatem divinam. Hactenus igitur sat crasse circa resolutionem hujus difficultatis versatus est Noster. Sed nunc *subtilius rem rimatus* ita demum statuit. *Non datur honestum, nisi respectu hominis. Ergo non præcedit æternitatem*, id est, non datur honestum, nisi in actionibus humanis ad legem conformatis. *Quod si ab æterno conditus fuisset homo, quin ab æterno quædam ejusdem fini convenerint aut repugnarint, nihil dubitandum.* Non intelligit Noster, contradictionem implicare, *conditum esse ab æterno*. Quod enim ab æterno est, id conditum non est; & quod conditum est, non potuit ab æterno esse, sed omnino principium habuit. *Ut igitur finem obtineri Deus, ita & congrua atque necessaria ei fini, contraria vitari ab æterno voluisset.* Sed num ex admissa hac etiam stolida hypothesi sequitur, quo minus honestas sit affectio actionum humanarum ex conformitate cum lege resultans? Aut numquid per hypotheses contradictorias veritas destrui potest? *At legem forte nullam præscripsisset.* Ast hoc non *forte*, sed fortiter delirare est. Ponitur finis, ponitur effectus, ast non ponitur medium necessarium, seu quo non interveniente, nec finis obtineri, nec effectus intelligi potest. Si rationem quæras tanti absurdi; nihil audis, nisi *forte* nullam legem præscripsisset. Ita disputare solent, qui VELTHEMIUM, tantum Analytices artificem, cominus vociferantem audiunt? *Quocirca habuissemus honesta, æternitati coæva, lege priora, cum voluntate Numinis arctissime, & in ipso ortu hominis conjuncta.* Adspergamus frigidam huic ratiocinio, quia jamjam sub manibus videtur expiraturum. Et tamen theatro obmutescente plausum sibi ipse dat miser histrio. *Ita obtudimus*, inquit, *acumen*. Risum teneatis amici!

§. XXXIII. NEQUE tamen post tanta deliria definit argutator Noster: *Licet porro finis, ad quem homo procreatus, positus in divino arbitrio fuerit, ut illo demum constituto actiones quædam intrinsece honestæ aut inhonestæ dicantur; id tamen nobis nihil negotii facessit.* Et quid tali modo disputandi negotium facessere posset, qui per contradictorias hypotheses sua absurda stabilit? *Nam accipiendus jam est finis*, inquit, *prout constitutus est*. Atqui

qui finis iste, prout constitutus est, omnino includit legem, tanquam medium aut normam, ad quam actiones hominum fini a divino arbitrio constituto attemperandæ sint, ut honestæ audire queant. Ergo in mille se formas vertat licet Noster, nunquam tamen efficiet, ut honestas actionum legem, divinam antevertat. Denique ut appareat, istos homines omne suum præsidium in Sophisticationibus reponere, ita totum locum concludit: *Quare non est, cur assentiamur illis, qui omnia Dei jussa vel interdicta tantum voluntaria esse volunt, quasique ante legem nihil referat, sive actus aliquis instituatur, sive omittatur ab homine, sive contrarium ejus fiat.* Ast ubinam ego hanc rem ita explicavi, dum voluntatem Dei uti non a creatione, ita nec a legis naturalis latione excludendam contendi; quod nihil referat, quicquid homini præciperetur? Cum ad nauseam usque a me inculcatum sit, posita tali natura, conditione & fine hominis, non potuisse non eas leges a Deo humano generi ferre. Fine enim & natura atque conditione semel designata, non amplius *meri* res arbitrii est, quæ media, aut quæ leges sint præscribendæ. Et immane quantum fallitur Noster, quando dicit: *Si meri res arbitrii fuisset, etiam in contraria fini suo potuisset actus dirigere.* Nam in contraria fini suo tendere stultitiæ est. Eoque absurdum juxta impium est, arbitrio Creatoris talem libertatem tribuere, quæ contraria fini suo suscipere possit. Hinc & stolide alia quæstio instituitur: *Utrum jus naturæ constet ex præceptis mere arbitrariis, an vero necessariis?* Nam ego semper mere arbitraria præceptis legis naturalis contradistinxi, & necessitatem sui generis hisce nunquam detraxi. Sic quando dicitur: *Naturale jus ex natura objecti oriri, positivum a præcepto*; id ita interpretandum, ut a naturali jure præceptum non excludatur, sed quod attemperatum est ad naturam & conditionem hominis in universum, qualis attemperatio in positivis legibus non conspicitur. Tandem a Nostro carmen Velthemianum repetitur. *Subsistendum esse sciscitanti, cur aliquid natura præcipiat aut vetet? in illa ratione; quia intrinsece honestum, quia intrinsece turpe est. Hæc prima juris naturalis principia, ultra quæ causam nullam reddere a priori scimus. Honesta enim natura sunt, quæ in se, nullo respectu ad legem, conveniunt rationali naturæ, sive quæ in se respondent fini, ad quem homo est conditus.* Ut hoc dogma a nemine deinceps impugnetur, opus fuerit terribili anathemate id munire. Pergit: *Itaque male sic reddideris honesti causam; quia convenit humanæ naturæ; seu quia convenit cum fine, ad quem a Deo sumus procreati. Quis enim sobriæ mentis ita loquatur? Homo, id est, animal rationale est, quia est animal rationale.* Hoc quidem VELTHEMIO & sociis recte canitur. Verum ex mea sententia quæstiones & responsiones ita sunt formandæ. Cur hoc illud, verbi gratia, gratum esse & honestum? quia id lege naturali præcipitur. Cur lex naturalis id lege naturali præcipit? Quia id congruit cum natura & conditione hominis in universum. Unde eam naturam & conditionem sortitus est homo? ex assignatione & dono Creatoris. Cur ejusmodi naturam & conditionem isti creaturæ assignare eidem placuit? Quia ejus sapientiæ & bonitati ita visum fuit. Huc usque ubi perventum fuerit, ego subsistendum demum judico. Atque hæc isti Disputatori sufficiant.

§. XXXIV. ADDAMUS etiam, quæ super hac quæstione philosophatus est Josua SCHWARTZIUS, qui, utut mandato Regio juberetur silentium agere, tamen ne per inclusæ sapientiæ fermentationem intestina creparent, maluit spretæ Majestatis Regiæ reus esse, quam isthæc mysteria non eructare. *Quærenti*, inquit, *cur quæ lege naturali prohibentur, absolute, per se & sua natura sint turpia? Respondet, & quidem absque omni ruditatis, malitiæ aut κακοδοξίας rubore,* & prout tam illustris Indicis auctore dignum est: *Non ideo, quod rationi repugnant, (id enim circulus iste foret) qui nobis* (Tenebrionistis) *immerito affingitur; verum quod infinitæ sapientiæ & justitiæ Dei, adeoque summæ rectitudini intellectus, & voluntatis divinæ adversatur.* Ubi primo observandum, quæstionem ex mente VELTHEMII & aliorum vitilitigatorum inepte hoc modo concipi: Nam illi τὸ *per se & sua natura* opponunt cuivis rationi a priori; seu quando aliquid per se & sua natura honestum dicitur, nullam amplius rationem inquirendam putant, sed plane in eo adquiescere jubent. Unde & iidem cla-

clamant; honestum & turpe, quod per se tale dicitur, antecedenter se ad voluntatem Dei habere. Dein quæ tanto cum supercilio profertur responsio, obscuritate, & ambiguitate laborat. Nam non satis distincte exprimitur, utrum hoc, quod per se turpia sapientiæ & justitiæ Dei adversantur, ex dispositione, sanctione, & jussu ipsius Dei provenerint; seu utrum ipse Deus effecerit, ut ista per se turpia divinæ sapientiæ & justitiæ repugnarent; an vero illa citra dispositionem Dei per se extiterint. Posterior sensus revera discedit in sententiam VELTHEMII, quam tamen iste visus fuit, rejecisse. Prior autem sensus mihi non contradicit. Nam ego quidem non repugno, si quis afferere velit, Deum condendo naturam hominis procurasse, ut certæ hominis actiones ejus justitiæ & sapientiæ congruerent, quædam non congruerent. Sed tunc ulterius notandum, eam responsionem esse remotam, & velut saltum committere, simulque ex diversa disciplina peti. Nam proxima & immediata responsio ad propositam quæstionem est hæc: Quia Creator naturam hominis ita formavit, ut ista non possent non repugnare legi, quam conditio ejusmodi naturæ requirebat, eoque homini esse vitanda. Ast si quis ulterius quærendo instet; cur Deus naturam hominis ita formavit? tunc quidem ex lumine rationis nullum aliud responsum superest, quam quod istud optimo & sapientissimo Creatori ita placuit. Nam ea responsio, quod id congruerit sapientiæ & justitiæ divinæ, aut quod divina justitia hoc requisiverit, ex scitis religionis Christianæ petita est. Ratio enim sibi relicta ignorat, quod justitia divina præcise requisiverit ejusmodi animal creari, cujus certæ actiones cum ipsa convenientiam aut discrepantiam haberent. IDEM quoque circa terminum necessitatis hypotheticæ cum VELTHEMIO diversas quæstiones confundit; qua de re supra satis dictum. Denique & novam heic difficultatem movet Noster. Negat quippe, posita mea assertione, quod *omnes actus illi, qui vel turpes sunt, ut blasphemia, incestus, vel honesti, ut cultus & honor Dei, castitas, temperantia &c. ex hypothesi rationis aut socialitatis liberrime a Deo creatæ, tales sint. Turpes enim & honestos eos esse respectu infinitæ sapientiæ & justitiæ Dei; quod eidem vel repugnant, vel conformes sunt. Cultum quippe Dei, & blasphemiam, illum honestum, hanc turpem esse, non solum prout ab homine animante sociali, sed etiam ab Angelo vel Spiritu sociali non creato, id est, diabolo proficiscerentur.* Enimvero & hic scrupulus nihil est. Nam primo ex nostra sententia id, quod ex voluntate Dei profectum est, & id, quod cum ipsius sapientia & justitia congruit, sibi invicem non sunt opponenda; quippe cum commode simul stare possint. Deinde unice mihi propositum fuit, jus quod in homines cadit, inquirere. De jure Naturæ Angelorum & diabolorum dispiciant subtiles isti homines, qui cum Doctoribus Angelicis & Seraphicis familiaritatem contraxerunt, & qui de conditione spirituum non minore confidentia, quam Medici de partibus humani corporis, disputant. Quod autem cultus Dei spiritibus creatis honestus, blasphemia turpis sit, id provenit ex causa, quæ in homines æque ac in istos cadit; nempe quia a Deo creati sunt, intellectu ac voluntate præditi. Tali enim Creaturæ non potest non cultus Creatoris convenire, blasphemia disconvenire. Addantur quoque supra disputata §. 25. Sed qua ratione in Spiritus castitas, incestus, temperantia cadat, nunc intelligemus, quando a SCHWARTZIO de diversitate sexus in Spiritibus, eorundemque diæta traditum fuerit.

§. XXXV. FUIT insuper non nemo, qui alibi locorum scrupulos suos circa meam sententiam publice exposuit. Is igitur admittit, *proximam rationem aut causam, qua Deus adductus sit ad talem nobis vivendi regulam proponendam, esse naturam humanam; quippe cum frustra ab homine exigerentur tales actiones, ni homo esset homo, id est, animal anima rationali præditum. Remotum* tamen rationem esse *ipsam illam actuum, qui lege naturali imperantur, honestatem & pulchritudinem intrinsecam.* Nam tales actus, verbi gratia, *benefactorem amare, colere, venerari, innocentem non lædere, jus suum cuique tribuere, ordinatam & castam degere vitam, stare pactis, non mentiri, neminem iniquis fraudibus opprimere; in se & sua habitudine intrinseca adeo esse justos & honestos, ut pro summa sanctitate & justitia sua non*

po-

potuerit non istos Deus exigere abs quovis, qui per naturam tales præstare posset. Enimvero satis patet, gratis heic contradicendi ansam fuisse quæsitam. Nam & nos asserimus, Deum sibi ipsi fuisse repugnaturum, si creato animali rationali ac sociali tales actus eidem non injunxisset. Sed id inde consequi negamus, voluntatem divinam hinc excludendam, aut actus istos denominationem bonitatis moralis non sortiri a convenientia cum lege. Absurdum quoque est, hisce actibus intrinsecam habitudinem tribuere citra suppositionem idonei subjecti, abs quo isti actus exerceri debeant. Nisi enim ponas creaturas rationales ac sociales, hi actus non magis intelligi possunt, quam discrimina sonorum remoto ex rerum natura omni auditu. Eoque habitudo illorum non extrinseca & abstracta a subjecto, sed relativa ad subjectum idoneum, cui & ipsi notio legis subest. Inde Idem contendit, *actionum quarundam bonitatem & malitiam non unice a cujusquam voluntate, aut libera quadam superioris impositione, sed a necessaria istarum actionum cum subjecta convenientia vel repugnantia metiendam esse.* Sed incassum opera heic ponitur, si meminisse voluisset, nos distinxisse inter impositionem, quæ a mera & libera voluntate superioris proficiscitur, & quæ constructionem & determinationem ab eadem factam consequitur. Quarum illa in positivis, hæc in naturalibus legibus locum habeat. Fatetur deinde, *in ipso motu potentiæ physicæ, per se non inesse aliquam moralitatem: humanam* tamen *actionem non solius motus physici specificatione absolvi, sed attendendum etiam ad principia actionum, circumstantias, objectum;* sed & illud simul monitum, quicquid in actione humana a lege determinatur, id morale esse, cætera ad motum physicum referri. Frustra quoque jactatur, *inprimis habendam rationem objecti, congruatne illud actioni, an repugnet.* Inde, verbi gratia, *amare Deum, honorare parentes, benefactores & superiores, probare honesta, vituperare turpia, occidere infestum patriæ hostem, &c. in se & sua natura æquum & honestum haberi.* Atqui an aliquod objectum congruat vel repugnet actioni, id est, an motus aliquis Physicus recte, nec ne circa aliquod objectum exerceatur, id intelligi nequit, nisi posito certo subjecto agente; cui an congruat vel non congruat circa certum objectum aliquem motum exercere, ex ipsius subjecti conditione judicandum fuerit. Sic si pronunciare velis, qualis actio sit *honorare parentes*, necessario ponendum est certum subjectum, nempe homo: posito autem homine, ponitur quoque lex conditioni naturæ ipsius a Creatore assignatæ congrua. Eoque τὸ *in se & sua natura* heic imperite legi opponitur. Porro Idem ut probet, etiam citra respectum ad legem deprehendi posse moralitatem in actionibus humanis, exempli loco adducit quæstionem, *an Deus sit colendus, an contemnendus.* Cujus priorem partem affirmandam dicit, posteriorem negandam ex sola consideratione naturæ divinæ, idque *colligi non lege quadam, sed necessaria prædicati cum subjecti seu actionis Physicæ cum objecto congruentia.* Atqui quæstio hæc moveri, & locum habere nequit, nisi posita creatura rationali, ex cujus indole facile colligitur, necessitatem colendi Numinis lege ipsi injunctam. Nam an nulla creatura præter brutam exsistente hæc quæstio sit in cathedris agitanda, vix crediderim. Pariter ineptum est, quod additur: *Innocentem lædere, suum nemini tribuere, fidem frangere, probos homines maledictis insectari &c. adeo manifestam implicare iniquitatem, ut quamvis nullus esset sensus legis, nulla veneratio Numinis, nullum supplicii periculum, tamen non possint non etiam sceleratissimi homines fateri, si ad ipsam fœditatem actionum istarum attenderent, haud æquum & honestum esse, ut tali modo se erga proximum & æqualem gerant: saltem alios, ad quos actio illa non spectaret, tale judicium laturos.* Atqui tales actus dari non possent, nisi exsisterent homines legibus obnoxii. Nisi forte credimus, quæstiones de honesto & turpi multum negotii daturas, si præter bruta nullum animal orbis terrarum caperet. Et vellem scire, utrum, qui ita pronunciant, rationales ac sociales sese creaturas esse præsupponant, an minus. Si prius, sane dubitandum non est, quin ipsorum judicium procedat ex animo sensu legis naturalis penitus imbuto. Sin posterius, tunc pari certitudine heic pronunciant, ac si homo de meditationibus

be-

bestiæ, aut avis, aut piscis liquidi quid definire præsumeret. Quin si quis assumpta tam absurda hypothesi de honestate actionum humanarum pronunciare instituat, perinde feliciter rem expediet, ac si sublata ex rerum natura luce super coloribus disputare vellet. Ex ejusmodi igitur præmissis & hypothesibus num aliquid contra sententiam nostram firmiter concludi queat, & num exinde obligatio aliquid faciendi aut omittendi citra jussum superioris & legem demonstrata sit, eruditi judicent. Quæ præterea rationes adferuntur pro hac sententia, quod *detur aliquid in se & sua natura absque omni respectu ad legem, turpe aut honestum*, facile destrui possunt. Dicitur, *quod Dei actiones justæ sint & honestæ, id non esse ex impositione & lege superioris*. Enimvero jam antea monitum fuit, quæstionem esse non de rectitudine actionum divinarum, sed de origine moralitatis in actionibus humanis. Additur: *adeo necessariam esse actuum quorundam ad certa objecta relationem, & convenientiam, ut ni ad conveniens sibi objectum illi referantur, non possit non moralis deformitas oriri; idque non ex lege vel superioris imperio, sed ex ipsa rerum actionumque ad se invicem habitudine provenire*. Atqui illa habitudo ex conditione subjecti promanat, cui lex simul includitur. Sic *cultus Dei* non intelligitur, nisi positis creaturis intelligentibus, quas dum tales produxit Deus, simul sui cultum iisdem imperavit; & ut ille cultus in eas cadere posset, talem naturam iisdem attribuit. Sic *amare & venerari benefactorem* nemo potest, nisi naturam habeat, ut quid & qua de causa ab altero in ipsum conferatur, intelligere queat. Ast qui talem naturam sortitus est, eidem illud ipsum lege injungitur. Idem de *honore erga parentes*, *obedientia erga Dominos*, *servanda fide*, *non lædendo innocente* & similibus judicandum. Et sane posito subjecto idoneo tales actus inhonestos pronunciare, aut contrarios hisce honestos, contradictorium foret: non autem exsistente subjecto idoneo tales quosque actus dari nullo modo possunt, eoque de habitudine illarum frustra anquiritur, cum nonentis nullæ sint affectiones. Adjungitur: *cum adquisita notitia honesti & turpis ducatur ab actuum cum objecto, circumstantiisque & principiis collatione, ejusmodi notitiam nullam fore, ni dentur actiones quædam in se & sua natura tales, quibus absque ullo ad legem respectu honestas insit*. Sed fateor, me non esse ita lynceum, ut connexionem hujus ratiocinii perspicere valeam. Urgetur denique: *Si nihil antecedenter ad legem turpe aut honestum sit, necessum esse jus imperii, parendique debitum, omnemque adeo legum vim & obligationem tolli. Vanam enim esse legem, nisi antecedenter ad legem ponatur in imperante jus imperandi, legesque condendi & in parente obligatio ad componendum actiones suas juxta alterius præscriptum. Equidem rationem, cur hoc vel illud agendum sit, recte reddi hanc: quia lege præcipitur: sed cur legi & jussui superioris parendum sit, inepte poni rationem; quia id lege præcipitur, cum idem per idem hoc modo probetur. Ergo saltem hoc antecedenter ad legem per se æquum & honestum erit, ut præstantiori, eminentiori, & prudentiori benefactori cultum, honorem & obedientiam præstemus*. Hoc ratiocinium vim aliquam haberet, si præter humanas leges nullæ divinæ darentur; ac si nullum esset imperium, præter hominis in hominem. Enimvero quia Deus hominem qualem vellet, creavit, & qua uti conditione deberet, eidem assignavit, non opus est aliqua ratione a priori, ut ostendatur, quare Creatoris legibus sit parendum. Nam ut hæc summa esset lex; creatura rationalis legibus Creatoris parere debet, ipse Creator fecit. In conceptu autem Creatoris, notio præstantioris, & eminentioris, & prudentioris; & benefactoris inest. Ut autem humanis legibus pareamus, lex divina imperat. Est autem cerebri valde vertiginosi, aliquem hic *circulum* somniare; velut *quando ex nobis quæratur, cur, verbi gratia, furtum non sit faciendum, & respondeamus, quia in lege est vetitum; non sit committendum, nil aliud habeamus, quod reponamus, nisi quia illud lege prohibitum sit*. Nam quando nos hucusque pervenimus, ut dicamus, aliquid lege divina interdici, stultum credimus quærere, qua alia lege ista lex divina confirmetur. Sed hanc rationem ejus interdicti afferimus; quia optimo & sapientissimo Creatori placuit naturam hominis ita formare, ut in-

intermissio ejusmodi actus non possent non eidem congruere. Et hujus rationis rationem ulterius inquirendam non arbitramur.

§. XXXVI. Fridericum Gesenium extremo loco reservavimus, quippe cui nihil aliud propositum, quam calumniandi & convinciandi artem ostentare. Cujus hoc palmarium ipsi videtur specimen, quæ in alios jacta sunt convicia in nos derivare, utut sententiæ utrinque toto cœlo differant. Sic cum Hobbesius dixisset: *Nullam esse communem regulam boni & mali a natura objectorum petendam, verum a persona, ubi respublica non est, vel in republica a magistratu*. Hanc assertionem licet ego confutaverim, eidem tamen simile iste dicit, quod origo moralitatis in actionibus humanis ad impositionem, determinationem, & jussum Dei a me revocata sit. Igitur jam ex ratiocinio Garleano æquipollent hæ propositiones: Nulla est regula boni & mali omnibus hominibus communis, &, Deus est auctor & lator legis naturæ. Prior Thesis Hobbesii est, posterior mea. Etsi mox cum totum meum locum adduxisset, fateatur, si quis *caute & cum cura* explicationem meam legerit, videre eum posse, ad impositionem legis divinæ originem honestatis & turpitudinis a me revocari. Et nihilominus nimium cautus Vigil metuit, ne ex ea locutione vulgus credat, honestatem & turpitudinem illam esse ex impositione hominum, citra fundamentum in re. Atqui ego doctis scripsi; odi profanum vulgus & arceo; & quo doctior obtingat lector, eo æquius ab ipso judicium mihi polliceor. Illud autem valde flagitiosum duco, judicium de aliquo scripto ferre velle, nisi idem prius caute & cum cura lectum fuerit. Et cum expressissimis verbis a me legis divinæ & Dei mentio facta sit, quomodo metuere potui: ne quis eum locum de lege & impositione humana caperet? Inde *pessimas consequentias*, prout ipse vocat nectere instituit; quarum hæc instar omnium esse potest: Si actiones humanæ honestatis aut turpitudinis notionem sortiuntur ex convenientia aut disconvenientia cum lege divina, & ex Dei legislatoris definitione, determinatione, impositione & jussu; sique legis naturalis præcepta inter homines invicem exercenda in socialitatem resolvuntur: Ergo *unica tantum virtus erit, quæ malitia dicenda*. Antecedens meum est, ex quo tam lepidum consequens deducit bonus noster Præsul. Num huic bipedi definitionem animalis rationalis accommodabimus? Idem deinde me cum Caramuele sentire scribit, quo convicia, quibus iste adspersus est, in me jactare queat. Caramuelis Thesis prout a Gesenio refertur, hæc est: *Multa præcepto divino reperiri interdicta, quæ præcisa a præcepto debeant dici indifferentia*. (Si de iis, quæ lege positiva vetantur, sermo est, thesis hæcce nullam reprehensionem meretur.) *Peccatorum contranaturalium unumquodque seclusa Dei interdictione nunquam fore malum*. Hanc thesin contradictionem implicare ego arbitror.) Mox adducitur mea thesis, huic, si diis placet, similis: *Actiones hominum antecedenter ad legem, seu abstrahendo ab omni lege, sunt indifferenter, neque bonæ, neque malæ*. Debuerat etiam non omisisse Gesenius hæc verba: *prout sunt nudi motus facultatis alicujus Physicæ, seu ejus negatio*. Audiamus aliud ratiocinium Garlæanum. Cum communis sit omni naturæ rationali justitia Deo; Angelo & homini, non erit moralitas in actionibus humanis ex impositione Dei; quia absurdum foret dictu, justitiam Dei habere essentiæ suæ rationem a placito, voluntate, & impositione divina. Enimvero diversissimæ est indolis justitia divina a justitia humana; quippe cum illa essentialis sit, hæc nequaquam. Eoque non sequitur: justitia in actionibus divinis non oritur ex impositione & jussu Dei, sed ex essentiali hujus perfectione: Ergo justitia humana non habet essentiæ suæ rationem a placito, voluntate & impositione divina. Sicuti nec hoc sequitur: Dei & hominis actiones rectæ in multis conveniunt, seu Deus in multis eodem modo erga creaturas se gerit, quo homines adversus se invicem gerere debent; ergo ex eodem principio utriusque actiones promanant. Quæ supra jam dicta sunt, repetere nihil attinet. Neque arbitror, quenquam deinceps fore tam *Helleborosum*, (quæ Velthemii dictio est) qui ex eo, quod ego voluntatem Dei a constitutione legis naturalis non magis

quam

quam a creatione excludendam contendi, conclusurus sit juxtas regulas Analytices Garlæanæ; me hoc ipso omne jus naturale funditus evertere aut veterem Carneadis errorem recoquere. Cum nec divinis literis infrequens sit, ut secundum voluntatem & beneplacitum Dei, & secundum legem facere æquipolleant. Add. quoque Psal. CXV, 3. Ephes. I, 11. Apocal. IV, 11.

CAPUT VI.

DE EXAMINE DOCTRINARUM.

§ I.

Cum L. VII. c. 4. partes summi Imperii civiles distincte explicarem, inter has quoque tanquam partem summe necessariam, magnique usus & ponderis referebam examen doctrinarum, quæ in civitate traduntur. Cum enim homines plerasque suas actiones ex propriis opinionibus regant, & si qua publicæ leges ab hisce diversæ abire videantur, mussitantes pareant, omnesque vias rentent obsequium detrectandi, aut leges quique has sua auctoritate ruentur subvertendi: inde patet, quantum periculi civitatibus, eorumque rectoribus immineat, si per doctrinas in publicum sparsas ejusmodi opinionibus animi civium imbuantur, quæ cum usu & fine civitatum, (quem semper rectum legique naturæ convenientem præsupponimus: & nihil nobis negotii cum corruptelis rerumpublicarum pravisque dominantium artibus protestamur,) repugnant. Eoque conclusimus, *expedire, ut publice civitas ejusmodi doctrinis velut personet, quæ cum fine & usu civitatum congruunt, simulque animi civium a puero istis imbuantur*. Cum autem mihi propositum non esset, universam hanc materiam, imprimis de potestate summorum imperantium circa sacra Christiana plene exsequi, quod illud a Scopo operis, utpote a quavis religione peculiari abstrahentis, alienum videretur; igitur sufficiebat mihi, proposuisse distinctionem inter dogmata, quæ non sua natura, sed tantum propter intemperiem hominum turbas excirare possunt, & inter illa, quæ sua natura animos hominum ad turbandas civitates disponunt. Circa priora dixi impediri quidem non posse, quo minus dissensiones oriantur; attamen ne turbent pacem publicam per summum imperium effici posse, pœna in convinciatores & vitiligatores statuta. Verum talia dogmata, quæ *sive sub specie religionis, sive alio modo obtrudantur, jus naturale & principia sanæ Politicæ convellunt, adeoque exitiabiles morbos in civitate producere apta sunt*, a summo imperio civili ad examen revocanda, & e civitate plane proscribenda statuo. Ex hac igitur doctrina tam salutari ac necessaria, grandem mihi calumniam impingendi ansam arripiebat Josua Schwarzius, quam & postea ipsius socius Nicolaus Bekhmannus impudentissime crocitabat, velut a me traditum fuisset: religionem statui Reipublicæ esse accommodandam, & pro instrumento hujus habendam. Videbatur autem isthæc calumnia scopo ipsorum cumprimis idonea, quod & quam maxime valeret ad irritandos Sacerdotum animos, quos sui in me furoris ministros fore sperabant; & quod eadem Machiavello soleret tribui; quod nomen tantopere vulgo invisum est. Et observanda est hoc loco detestabilis vel socordia vel malitia Schwartzii, qui, ut calumniæ suæ fucum allineret, ita articulum suum formavit: *Statuit, civitatem ejusmodi doctrina personare debere, quæ cum fine & usu civitatum congruat; explicatque hoc ipsum non tantum de scientia humana, sed etiam ea, quæ est circa cultum Dei*. Ast si cui in animo sit, candorem istius loliginis cognoscere, inspiciat modo l. c. Ubi postquam scripseram, expedire, ut civitas doctrinis personet cum fine & usu civitatum congruentibus, subjungo: *Equidem nullum fere datur dogma, neque circa*

circa cultum Dei, neque circa scientias humanas, unde dissensiones, discordiæ, convicia, & demum bella oriri non possint; idque fieri dico, *non propter dogmatum falsitatem, sed propter intempertem & ambitionem humani ingenii*. Quem locum his verbis claudo: *Verum de hisce dogmatibus proprie sermo non est*. Igitur expressis verbis nego, me de religione agere, sed tantum de falsis dogmatibus ethicis & politicis, quæ *sub specie religionis* alicubi obtruduntur. Et tamen nullus pudor est isti homini mendacia spargere, quæ deprehendere potest, quisquis legere novit. Occinit tamen nobis bonus iste vir dictum Matthæi X. 34. 35. quod utique ex religione Christiana dicantur proventura dissidia etiam inter conjunctissimos, quam tamen eo nomine e civitate proscribendam nemo dixerit. Verum nescio, an magis in Doctore Theologo despuenda sit plusquam puerilis ruditas, quod indoli doctrinæ tribuat effectum, qui ex perversitate hominum oriebatur, sanctissimam doctrinam vesano odio prosequentium; an blasphemiæ similis contumelia religioni Christianæ impacta, quasi illa fini & usui civitatum repugnaret, aut ad turbas generandas apta nata esset. Quo sane nihil malitiosius aut impudentius unquam inter antiquas illas persecutiones religioni Christianæ objectum fuit. Obiter quoque addamus aliud exemplum, in quo singularem suam felicitatem circa interpretandas divinas Scripturas Doctor iste ostentavit. Nuper enim elapso die 29. Octobr. anni 1676. cum per quatuor menses suggestu abstinuisset, receptus ea die Dominica textus ex Matth. XXII. 15. seqq. ipsi idoneus cumprimis videbatur, expromendo Regiam Majestatem Sveciæ, qualem ter repetitum juramentum requirebat animo, simulque ut de fide & obsequio Principibus legitimis debito auditores suos instrueret. Eaque occasione ex textu arrepta, non sine affectata verborum gravitate auditores informabat, utri ex Regibus circa Scaniam pugnantibus tanquam legitimo suo Domino & velut ex præcepto divino obsequium approbare deberent. Cui fini locus Roman. XIII. 1. ad Regem Daniæ applicabatur, qui utique potestatem in ipsos haberet, occupatis hujus provinciæ oppidis portibusque, & Malmogia obsidione cincta. Nimirum, quia si diis placet, statim legitimus Noster Magistratus fit, qui hostis in terras nostras irrumpit, aut quia inter vim hostilem, & potestatem legitimam nihil interest, aut quia statim facta invasione subditorum fides solvitur erga Regem suum, quam maxime circa sua vindicanda satagentem. Ubi scire velim, si quis isti homini crimen perduellionis & perfidiæ objicere velit, num eo ipso Christianos Domini tetigisse censendus sit; quo elogio ipsum, sociosque inviolabiles pronunciabat GESENIUS, quam maxime circa me calumniis & mendaciis onerandum laborantes.

§. II. ISTHÆC omnia cum late deducta sint tum in Apologia mea, tum peculiari Dissertatione de *Concordia Religionis Christianæ*, (primævæ illius, & ab erroribus atque assumentis humanis repurgatæ) *cum vera politica*; tamen adjungere placet *pessimas* quasdam *consequentias* GESENII, ut appareat, quousque malitia & vesania hominum progredi possit. Ex quibus hæc est instar omnium; Quia Hobbesius, dum Evangelium Christi una cum religione a civilis potestatis auctoritate suspendit, judicatur omnem religionem evertere, igitur & ego, dum falsa dogmata politica, sub specie religionis obtrudi solita, proscribenda judico, quæ turbarum & seditionum semina continent, & ad evertendum imperium civile tendunt, veram religionem destructum eo. Pari scilicet modo atque frumentum it destructum, qui paleas ab eo separare instituit. Allatrat quoque iste bipes hanc meam assertionem: *Religio quatenus ad disciplinam juris naturalis pertinet, intra sphæram hujus vitæ terminatur*. Id est, in disciplina, quæ & sola ratione, prout ea nunc sese habet, extructa est, de religione non ulterius tractari potest, quam quatenus homines per eandem ad vitam hanc ce honeste exigendam disponuntur. Sed quatenus per ipsam salus animarum paratur, alterius disciplinæ est dispicere. Sane in patria mea rusticorum pueri docentur, quod extra Christum nulla sit salus. Jam autem de Christo non jus naturale, sed Theologia docet. Num igitur GESENIUS hoc vult, ut jus naturale viam salutis æternæ tradat? Aut num ipsi probantur, quæ VELTHEMIUS in Epitome Philosophiæ Moralis, qua auditorum suorum calamos non ita pridem fatigavit, *quæstione prima* habet?

bet? *Utrum finis Philosophiæ Moralis salus & beatitudo sit æterna.* Super qua cap. I. §. 8. ita censet: *Finis ultimus Philosophiæ Moralis salus & beatitudo est æterna; intermedii vero conservatio Legum Naturæ, & sanctimonia vitæ, quæ Legibus Naturæ conformetur. Sive potius accurata philosophando* (nam sane antegressa ejus Philosophia sat crassa fuerat,) *finis hujus Philosophiæ adæquatus conservatio Legum Naturæ, & status istius, in quo rectæ rationis nostræ, legumque naturæ auctori homo non potest displicere, quantum a studio profectæ honestatis, hoc est, pietatis, probitatis & justitiæ exercitio pendet.* Et §. 6. dicto loco pergit: *Finis ultimus Theologiæ Moralis idem est, qui Philosophiæ Moralis, nempe salus & beatitudo æterna.* Ebr. XII. 14. Roman. VIII. 13. Marc. XIII. 13. Enimvero aut me omnia fallunt, aut ab incolis valde desertum erit cœlum, quo illi recipiuntur, qui per VELTHEMII Philosophiam moralem salvantur. Non dubium ergo est, quin ipse GESENIUS pessimam hanc consequentiam suam sit vocaturus. Quia ego nego, ex jure naturali, prout id nunc sese habet, salutem æternam adquiri: Ergo nego eandem adquiri, per veram religionem ex divinis literis haustam; Perinde ac si dicerem; rana non potest volare; ergo nec ciconia. Non multo melior est hæc ejusdem argumentatio: Quia expedit civitati, ut ipsa personet doctrinis, quæ cum usu & fine civitatum congruunt, id est, ut bona ethica & politica publice doceantur. Ergo expedit civitatem personare religione Muhamedana, & gentili Chinensium. Sane ego uti asserui, doctrinam, quæ sua natura civitatem perturbat, eadem esse ejiciendam: ita nunquam vice versa dixi, quæcunque doctrina civitatem sua natura non perturbat, ea omnino est recipienda; cum religio esse possit saluti animarum exitiabilis, cui tamen nulla prava dogmata politica sunt admixta. Multo minus, qui dicit falsam politicam in civitate non esse docendam, is negat, veram religionem ibidem docendam. Sicuti qui dicit, Præsulem Garleanum non debere insulsis & maledicis libellis nauseam seculi lacessere, is non negat, eundem cerevisiæ coctoribus concionari debere. Similis farinæ est hæc GESENII argumentatio: Quia jam nemo per religionem naturalem salvatur: Ergo auctoritas religionis Christianæ non dependet a Deo. Per ejusmodi igitur consequentias cum viam sibi quærat GESENIUS atrocissima quæque convitia in me spargendi, penes lectores est discernere, utrum homo iste cœco quodam mentis stupore, an infinita malitia laboret. Me sane sive bona fide GESENIUS deliret, sive furorem simulet, ejus maledicta non tangunt: cum quo animi morbo alii infestentur, præstare meum non sit.

§. III. RESTAT denique, ut verbo tangamus eam controversiam, num in Republica Christiana detur alia doctrinarum ex lumine rationis promanantium censura, eminentior & sanctior illa, quæ summis imperantibus civilibus, quos & ipsos Christianos præsupponimus competit? Quam quidem quæstionem ego contradictionem implicare censeo, & quod diversa assertio gravia incommoda in republica producere apta sit. Affirmativa tamen videtu placere JOSUÆ SCHWARZIO, sociisque quam & concionabundus adstruit FRIDERICUS GESENIUS. Quorum ille quidem colorem inde petit excusandæ temeritati, aut potius sceleri suo, quod modo tam importuno & præpostero censuram ferre instituit in librum a Regia Majestate per eos, quibus id muneris competit, revisum & approbatum. Quod ausum suum tanta pervicacia persecutus est, ut quanquam repetitis vicibus ipsi gravi sub comminatione injunctum esset silentium, & ut nullo modo me lacesseret, ipse *Index Novitatum*, dignus tam illustri ingenio fœtus, publice per carnificem in foro oppidi Lundensis crematus esset; tamen præter calumnias, quibus perpetuo imperitorum aures animosque opplere laboravit, & cathedra sacra ad evomendum suum in me virus abuti, publicis Disputationibus me lacessere non est veritus. GESENIUS autem id factum insigniter commendat, velut hic *Atlas*, qui dudum ferendo cœlo defessus est, jam tantorum virorum humeris innixus placide adquiescat. Enimvero id quidem certum est, post tam fœdum specimen censuram librorum in hoc regno SCHWARZIO haud quidquam deferendam. Quod si autem in publicum prodeat, qui rationibus istam prætensionem stabilire aggrediatur, non deerunt, qui jura summorum imperantium sunt vindicaturi. *Ite domum saturæ, venit Hesperus, ite capellæ.*

SAMUE-

SAMUELIS PUFENDORFII SPICILEGIUM CONTROVERSIARUM, CIRCA JUS NATURÆ IPSI MOTARUM.

QUANQUAM spes fuerat, post editum *Controversiarum Specimen* tandem aliquando liberum mihi fore molestissima scriptione supersedere, cujus necessitatem initio mihi malevolorum improbitas, & inde vitiligatorum quorundam pro asserendis suis næniis importunitas imposuerat: haud tamen apparet, qua ratione hoc saltem scripti commode defugere queam, per quod ultimus adversæ partis conatus est destruendus. Video enim post concisos calumniarum exercitus, unum aut alterum cavillationum manipulum adhuc frontem obvertere, tum præcipue Serenissimam ac Potentissimam Reginam Metaphysicam, velut fidum barbariei tutelare Numen auxilio vocatam, par distinctionum pulvere hautquidquam decoro sordidarum submisisse, quæ ferocuiæ toto late campo volitant, veluti solæ telis suis in acicularum subtilitatem attenuatis bellum confecturæ. Quas quidem facile opaca nube tectas magnum per inane circumvolitantes ferre poteram; ni subsidentem in insidiis animadverterem sicariorum manipulum, infamibus telis instructum. Id enim jam egregium, ac si diis placet, Theologicum facinus habetur, viros orthodoxos, probatæque vitæ deterrimarum hæresium, ipsiusque adeo atheismi convitio adspergere, occasione quæstionum Philosophicarum, quas salva S. Scripturæ auctoritate ex solo rationis lumine ventilare se profitentur, & quidem antequam ad liquidum fuerit deductum, quid proprie in controversia sit. Id quod plane per silentium digeri non potest. Equidem si solum eruditionis aut ingenii certamen ageretur, facile probarem eorum sententiam, qui non cuilibet contradicendi & cavillandi prurigine laboranti officium scabendi præstandum censent, præsertim cum tempus nostrum publico ac longe nobiliori labori debeatur. Enimvero cum malevoli non id solum egerint, ut fructu & applausu industriæ meæ privarer, quod conscientia rectæ voluntatis subnixo vile damnum erat: sed & me velut auctorem ac propagatorem impiorum & noxiorum dogmatum, adhibita omni calumniarum arte, differrent: nimirum inter sanctissima officia est, maleferiatorum hominum conatus evertere. Nam eruditione aut ingenio ut pollere credamur, an minus, parum interest. Sed ne pestilentes opiniones fovere, aut in publicum spargere videamur, usque adeo interest, & magnum crimen sit ejusmodi criminationem abs se non depulisse; & ejusmodi calumniis fidem adstruat, qui non refellit. Demus igitur & hasce horas tuendæ nostræ existimationi, nec vivi ac videntes istam livoris importunitatem feramus. Veniam tamen facile dabunt, qui labores nostros norunt, quod carptim tantum & breviter, quæ ab uno aut altero adhuc objiciuntur, refellam. Nam nugis destruendis ulterius, quam necessum est, insudare, idipsum quoque nugari est.

CAPUT I.

QUO RESPONDETUR AD EA, QUÆ A DN. ZENTGRAVIO OBJICIUNTUR.

§. I.

PRIMO autem loco excutiemus ea, quæ Dn. Jo. JOACHIMUS ZENTGRAVIUS, Professor Argentoratensis movet in *Disquisitione de Origine, Veritate & immutabili rectitudine Juris Naturalis secundum disciplinam Christianorum, ad Gentilium tamen captum instituta*. Quæ ipsa inscriptio, insidiosi quid redolens, citra animadversionem præteriri non debet. Cum enim mihi propositum fuerit, jus naturale adaptare ad captum omnium hominum, abstrahendo quam peculiarem religionem foveant; (nam agnitionem & cultum Numinis in universum id Jus præsupponit, & cum eo stat, caditque). consequens erat, sequestrari quasdam sententias nonnullorum e Christianis Doctorum quatenus extra communem rationem, & consensum generis humani eadunt, ut adeo omnis disceptatio quæstionum circa jus naturale ab auctoritate certorum hominum, ad sanam rationem unice revocetur. Ast ZENTGRAVIUS Scholasticorum, & qui sputa horum lingunt, sententias sanctitatis quadam specie adornaret, titulum hunc commentus est, velut abs se tradita ex disciplina Christianorum promanarent; quæ cum etiam circa hæcce ad captum Gentilium quadrent, dubitandum non sit, quin eadem reliquis omnibus præferri debeant. Enimvero ego quidem circa Jus naturale ad disciplinam Christianorum adaptandum operam frustra sumi arbitror, quanquam id a quibusdam propositum meminerim, & JOANNIS SELDENI institutum ZENTGRAVIO præ oculis fuisse videatur, qui ad disciplinam Ebræorum id jus traditum fuit. Nam quod Jus naturæ & gentium Ebraicum ab universali illo, & ad captum omnium gentium formato in non paucis differt, ratio præcipua videtur, quod Ebræi circa fruitionem juris communis discrimen facerent inter eos, qui Judæi, aut horum religioni forent addicti, & ex aliis gentibus oriundos, aliaque sacra professos. Ad hunc quippe fontem pleraque referri videntur posse, quæ ista Ebræorum disciplina peculiaria habet. Ast Christiana religio id discrimen ignorat, per quam etiam prærogativa illa nationis Judaicæ præ Gentilibus est sublata, ac nulli nationi præ altera præcipui quid tam circa gratiam a Christo partam, quam fruitionem juris communis tributum. Neque sane in libris Novi Fœderis præcepta Juris Naturalis alterata, laxata aut restricta deprehenduntur. Eoque si quis ex istis libris præcepta & officia juris naturalis colligere velit, quatenus eadem etiam ad captum rationis, & universi generis humani sunt, nihil inveniet, quod peculiarem disciplinam desideret. Equidem jubemur præcepto Apostoli beneficentiam exercere adversus omnes, sed maxime adversus consortes fidei. Hoc ipso tamen nihil detrahitur officio, quod omnibus hominibus; ut talibus, citra respectum peculiarium sacrorum exhibendum lege naturali est; cui non repugnat, ex certa ac peculiari societate ac conjunctione certum officii gradum constitui, universali officio cæteris paribus prævaliturum. Quæ autem in religione Christiana traduntur de causis ad obsequium legi naturali præstandum impellentibus, & de hujus effectu circa salutem æternam animæ, ad Theologiam pertinent, eoque ipso, ut & omnia, quæ captum communis rationis transcendunt, ab universalis juris disciplina excluduntur. Præterea si quis sub obtentu disciplinæ Christianorum aliquod dogma venditare velit, ei ex Divinis Scripturis id fuerit adstruendum, aut saltem ostendendum, omnes Christianos, aut majorem & saniorem horum partem constanter & continuo ita sensisse, & prayi

praxi expressisse. Ast sane Zentgravii scripto Suarez, Vasquez, Bonacina, Escobar, Philippus a Trinitate, Petrus a S. Josepho, Durandus a S. Porciano, & id genus Sophistæ utramque paginam faciunt. Quorum nugis immori si dulce sibi judicat Zentgravius, caveat tamen dignationem Christiani nominis tanta contumelia adspergere, ut istorum quisquilias venerabili vocabulo disciplinæ Christianorum venditare velit.

§. II. Præcipua controversia est *de Origine moralitatis*, ipsiusque legis naturalis, abs qua nos voluntatem Dei haudquidquam excludendam, sed illam ad hanc consequenter se habere contendimus. Ubi id initio probe observandum, quid circa hanc quæstionem Dn. Zentgravius nobis concedat; quid deinceps & quibus de causis, quove rationum apparatu oppugnet. Ac inprimis consideratione digna sunt hæc istius verba: *Causa, quare divinam voluntatem moralitatis principium esse contendunt*, (ego & alii) *est, quia semper considerant hominem in ordine ad exsistentiam, quatenus dependens & quid ex constitutione Creatoris sit; cum nos eundem absolute ratione essentiæ suæ præciso isto respectu in hac investigatione considerandum esse, & considerari posse, prout prima Philosophia docet, existimemus*. Agnoscit igitur Noster, nihil a me falsi circa hanc quæstionem asseri; sed ea tradi, quæ rerum naturæ, prout a Creatore actu ipso constituta exsistit, congruunt. Cujus autem tradita cum exsistentia rerum congruunt, non solum vera sunt, sed & evidenti, solido atque immutabili fundamento innituntur. Neque vero alia ratione hominem considerat Theologia, quam prout actu in rerum natura a Creatore constitutus est, quem etiam quoad exsistentiam suam ad salutem æternam perducere laborat, de essentia quatenus ab exsistentia prescindit parum solicita. Et tamen nunquam auditum fuit, Theologis eo nomine dicam ejusmodi fuisse scriptam, qualem mihi ab initio Asinius Tenebrio, & alii ejus exemplo impactum ivere. Sic & illud fatetur Zentgravius, aliique, legem naturalem referre suam originem ad divinam voluntatem, quatenus lex est, & vim obligandi habet; cum lex jussum sit, jubere autem aperte voluntatis actum notet. Unde contendit quidem; *data hypothesi, non esse Deum, ea quæ congrua sunt rationali & sociali hominis naturæ, talia fore, quia essentiæ rerum sint immutabiles*. Agnoscit tamen, *eædem leges non fore, quod lex sit jussum Superioris*. Et alibi: *Quæ lex naturalis jubet, non libero demum Dei arbitrio bona facta fuerunt*, (agnosce detorsionem nostræ dictionis ac sententiæ;) *sed antecedenter ad legis hujus latoris voluntatem se habent; non tamen hoc ipso lege tenebitur homo ad ea facienda, aut turpia per se vitanda. Quia aliud est decere, aliud est lege præcipi*. Quanto commentorum inanium apparatu opus est, ut Asinii calumniæ qualiscunque color circumponatur.

§. III. Cum igitur nobis concedatur, quod moralitas quoad exsistentiam hominis, & lex naturæ ut talis considerata, ad voluntatem Divinam consequenter se habeant, cur nobis hic sustinere non licet? Nimirum, quia id vetat *Philosophia prima*, illa divinæ humanæque sapientiæ arbitra, quæ mystas suos magnum inane ingredi, hominemque considerare jubet ratione essentiæ, præciso exsistentiæ respectu. Quo considerandi modo moralitas, ut & lex naturalis, prout spectatur non ut præceptum, sed ut *veritas* antecedenter se ad voluntatem divinam habebit. Habet autem par hoc distinctionum ex intimis nugarum recessibus depromptum, id efficaciæ, ut non solum voluntatem Dei in ordinem redigere, & velut erroris aut pravitatis suspectam post formas rerum collocare queat; sed & dogmata sua naturæ rerum adaptantes impune & citra ullam impudentiæ, improbitatis aut furoris notam Pelagianismi aut Atheismi convicio adspergere. Ubi primo nosse velim, quid necessitatis subsit, ut non sufficiat nobis, hominem & quamvis rem aliam quoad exsistentiam considerasse, cum Deus, primum & perfectissimum ens, non possit & debeat considerari, quoad essentiam, præcisa exsistentia. Et sane etiam absque consideratione ista essentiæ citra exsistentiam licebit distinguere ea, quæ alicui rei in universum & perpetuo insunt ab iis, quæ certis duntaxat individuis, aut non perpetuo inesse deprehenduntur, utut semper res velut exsistens oculis obversetur. Quem enim alium usum ea præcisio aut abstractio habeat, per-

perspicere non possum.. * Deinde cum essentiæ illæ ab exsistentia præcisæ nihil sint aliud, quam conceptus rerum inadæquati, substantiam suam ex cerebellis Sophistarum sortiti; quare, cum moralitas homine quoad exsistentiam adeoque conceptum adæquatum considerato consequenter ad voluntatem divinam se habere concedatur, illa antecedenter sese ad eandem habere fingitur, si homo inadæquate & præcisa exsistentia consideretur? Aut quomodo diversus concipiendi modus tantam diversitatem circa influxum Creatoris producere queat? Igitur abstrahamus, quantum velimus, præscindamus, concipiamus, modo fixum id sedeat, uti omnes res creatæ a divina voluntate exsistentiam, ita & essentiam; uti materiam, ita & formam; uti quod sunt, ita & quod tales sunt habere. Cum enim Deus sit bonitas infinita, non potuit ab alia ratione boni impelli ad optimum quodque faciendum. Et cum Deus sit ens infinitum, æternum incomprehensibile, omnis boni auctor, & a quo omnia dependentiam habent, in ejus conceptu errant, si aliquid putant esse posse independenter ab ejus voluntate.

§. IV. Eodem modo inanis est distinctio illa legis naturalis, ut est *præceptum* & ut est *veritas*, velut illo respectu ista abs voluntate divina dependeat, non autem hocce. Veritas quippe est aliquid ordine posterius exsistentia. Prius enim concipitur aliquid exsistere; aut posse exsistere: posterius veritas, quæ ex congruentia intellectus cum ista re, prout exsistit & revera se habet, resultat. Unde nulla plane re exsistente nulla quoque circa res exsistit veritas; re intra potentiam hærente, veritas quoque parem indolem gerit. Præterea si a voluntate Dei provenit lex naturalis, ut est lex seu præceptum, verbi gratia, si ita exprimitur, adulterium est omittendum; etiam proveniet eadem a voluntate divina, si concipiatur, ut veritas; verbi gratia, adulterium est turpe, adulterium adversatur naturæ hominis sociali. Hæ quippe propositiones in effectu æquipollent; cum etiam posterior, quæ affectionem aut effectum actionis vetitæ exprimit, præceptum simul insinuet: prior dum præcipit, præcepti quoque rationem complectatur. Add. Richardus Cumberland de Legibus naturæ, c. 4. §. 1.

§. V. Quanquam autem hæc sufficere poterat ad ostendendum, voluntatem divinam a designandis rerum essentiis & veritatibus excludendam non esse: placet tamen strictim percurrere, quæ dicto tractatu Dn. Zentgravius molitur, qui omnes thesauros illius sapientiæ, quæ tam parum voluntati divinæ refert, exhausisse videtur. In *Procœmio* igitur pronunciat, *duo in honestate actionum spectari, LEGALE & MORALE, illud* legem Dei æternam consequitur: *hoc vero, quare scilicet alii actus præcisa voluntate divina, vel antecedenter ad eandem, vel sub hypotesi, si non datur Deus, uti ob illos, quibus sic statum controversiæ placuit, loqui cogimur, in se boni vel mali sint, consurgere judicamus ex concursu principiorum illorum, quæ ex se dant esse morale, & citra mentis operationem illud dare censentur, prout vel convenienti vel inconvenienti quadam ratione, quæ in se talis, objecto accidunt; vel inter se connectuntur.* Hic apparet, inepte, & nonnisi ad salvandam absurdam thesin discrimen inter *morale* & *legale* in honestate actionum fingi. Mirum quoque, quis virum orthodoxum *coegerit* laborare circa adstruendam originem honesti, a Dei voluntate non dependentis, ob impiam & absurdam Scholasticorum hypothesin, *si Deus non datur*. An eo jam res rediit, ut *cogamur*, stolide philosophari, quia Sophistis illis ita *placuit*? Quando præstiterat, istam hypothesin plane damnare & proscribere, ac improbam juxta & stolidam curiositatem docere, anxie inquirere de conditione creaturarum sublato Creatore, de indole effectus sublata causa: Aut cur non potius deformant nobis conditionem generis humani sub illa hypothesi, *si non datur homo?* postquam illustria ista ingenia non satis habent ea inquisivisse, quæ revera sunt, ni simul circa fingendas aut adstruendas impossibiles hypotheses satagerent. Denique *concursus* ille *principiorum, quæ ex se dant esse morale*, si Dei voluntate constitutus dicitur, nostra sententia propugnatur; si aliunde ortus feratur, ostendatur ejus origo; si denique a seipso citra concursum Dei aut alterius causæ extitisse statuatur, jam etiam, si Diis placet, credemus, hunc mundum ex concursu

cursu fortuito atomorum in tantam pulchritudinem surrexisse. Abstrahere equidem & præscindere in Philosophia licet, seu ex pluribus natura conjunctis unum considerare, non consideratis reliquis; non tamen, ut præciso antecedente consequens ab hoc naturaliter dependens etiam citra idem subsistere fingas; seu ut negata causa effectum nihilominus sustinere velis. In illis porro verbis, quæ dicto loco, sequuntur; *honestatem atque turpitudinem nonnullis actibus per se citra superioris alicujus libere ita determinantis arbitrium inesse censemus;* fraus, quæ vocabulo *libere* subest, notanda; qua imperitis adolescentibus fucus objicitur, velut quispiam statueret, ex simplici superioris placito absque ullo ad indolem creaturæ rationalis a Deo formatam respectu eam determinationem factam.

§. VI. Aliam inde dicto loco, rationem reddit Zentgravius, quare *aliquid in se bonum & malum, præcisa voluntate divina tale, vel antecedenter ad eandem dari* probatum iverit. Scilicet id *non ideo factum, quasi si moralia divinam voluntatem consequi affirmaret, Dei voluntatem mutante in lege naturali hoc ipso possit contingere aliqua mutatio, quod Vasquius aliique crediderunt; cum leges naturales quæ utique sunt morales & ipse a voluntate Dei latas sentiat, de aliqua harum mutabilitate minime anxius.* Miram audaciam, Vasquio non assurgere, & constantiæ divinæ tam multum deferre! Nisi fortasse ideo non amplius disultoria quædam levitas in Deo metuitur, quia, jam magno cum supercilio definitum fuit, quid Deum deceat. Quare ergo hypothesin istam Zentgravius propugnat. *Amore veri*, & ut ostenderet, huic universo decus, generique hominum honestatem morum constare posse, si vel maxime Deus non detur. Hoc quippe est verum illud, cujus amor tantopere homines istos urit. Tum *ut solidius ex ultimis oppugnetur Indifferentismus principiis.* Oportet vero horribilem belvam esse illum Indifferentismum, Atinii Tenebrionis fœtum, quod is ex fundamento destrui nequit, ni supponatur, Deum non dari. Ast ego credideram, quo magis de voluntate Dei legem naturalem sancientis constiterit, eo majorem actionibus moralibus necessitatem adferri, eoque magis indifferentiam tolli. Quanquam alias non opus erat, per tam absurdas hypotheses indifferentismum oppugnare, de quo quidem nemini mortalium, cui sanum sinciput, in mentem nunc venisset, ni monstrum id ex concubitu Nicolai Beckmanni & Josuæ Schvvartzii genitum, inde a præsule Garlæano aqua lustrali circumlatum malevolis potissimum placuisset ad calumnias eo impudentius in me spargendas. Addit: *Nec finguntur hoc nomine Ideæ extra divinum intellectum existentes, quas leges naturales laturus Deus intueri debuit, cum quæ sit alicujus rei idea, ex se sciat Numen eminentissimum & sapientissimum.* Atqui cur isthoc ex se scit Deus, nisi quia divina voluntas cuique rei suam indolem assignavit? Resplendent alias in isto prooemio emblemata quædam, haud exiguam bonæ mentis eclipsin arguentia, *Nonnulli*, inquit, *de juris naturalis origine & rectitudine periculose errant, & seposita lege divina actuum humanorum indifferentiam sine fronte asserunt; taciteque omnis impietatis semina spargunt.* Nimirum quia jam omnis pietatis fundamenta in eo vertuntur, ut juris naturalis rectitudo juxta tam sanctam hypothesin deducatur, si Deus non datur: aut quia summa jam impietas est, voluntati Creatoris O. M. origines formarum vindicare. De cætero nemo Zentgravium fronte carere arguet, quam apparet, dum ista eructaret, in chalybem usque adeo induruisse, ut vel adversus Beckmanniana aut Schwartziana cornua arietare posset.

§. VII. In ipso Tractatu Zentgravius primo oppugnatum it sententiam nostram, quæ extat L. I. c. 2. §. 6. *de Jure Naturæ & Gentium*, *in beneplacito divino fuisse qualem naturam homini vellet assignare*; seu hominem eam quam habet naturam ex voluntate Creatoris sortitam. Cui disceptationi præmittit. *Deum pro arbitrio nos formare potuisse secundum sapientiæ suæ ideam perfectissimam, rerum creandarum naturæ & veritati examussim respondentem; cui ob summam essentiæ suæ perfectionem immutabili quadam & naturali necessitate Deus, libere licet si exercitium actus spectes, convenienter agit, qui alias a seipso diversus esset, & sibi contrarius futurus, si cum idea & sapientia divina non externa conveniret actio. Est nimirum divini intellectus idea de re aliqua*

qua conceptus in Deo formalis & immutabilis, ad cujus similitudinem creaturæ producuntur, cuique ita accurate respondent, ut eo modo perficiantur, quo fuerunt divinæ mentis conceptui repræsentatæ, juxta tamen liberæ voluntatis determinationem. Quemadmodum vero divina sapientia perfectissime omnia intelligens divino intellectui ex naturali perfectione, non per liberum voluntatis actum competit: ita quoque ante eundem divinæ menti rerum creatarum rationes exemplaris convenire, hasque proinde æque immutabiles esse, uti immutabilis est sapientia divina, censeri debet. Ex quo consequitur, Deum hominem creaturum, etsi libere quoque eidem hanc, & non majorem perfectionem tribuat, si tamen hominem & non brutum creare velit, non aliam quam rationalem eidem posse concedere essentiam. En Sapientiæ Seraphicæ abyssum! Ubi observandum, Dn. Zentgravium hic primo intuitu nobiscum sentire videri, dum asserit; Deum *pro arbitrio* nos formare potuisse, & *juxta liberæ voluntatis determinationem*. Sic & conclusio plane mea est; *Deum hominem creaturum, etsi liber eidem hanc, & non majorem perfectionem tribuat, si tamen hominem, & non brutum creare velit, non aliam quam rationalem eidem posse concedere essentiam*. Nam & nos ipsi dudum asseruimus, Deum dum decrevit hominem creare, non potuisse non creare animal rationale. Addimus rationem planissimam; quia alias sibi ipse contradixisset. Amphora cœpit institui, currente rota cur urceus exit? Id quoque in confesso utrinque est; creationem hominis quoad exercitium actus a libera Dei voluntate provenisse. Et quia id jam agitur, ut divina essentia ad modulum nostræ rationis exigatur, ponamus & id tantisper Deum dum hominem creat, contemplatum fuisse aliquam rationem exemplarem, aut ideam sicuti homines ad archetypum aliquem opera sua formare soleant. Quanquam in homine id ipsum ex imperfectione intellectus humani provenit: ad quem dum nimis presse divina mens exigitur, Ideæ Platonicæ primum resultasse videntur. Sicuti & Aristoteles, dum animo concipere nequit, abs Numine omnia ex nihilo fuisse facta, mundi & materiei æternitatem nobis commentus est. In eo tamen ratiocinio nulla est consequentia: *Uti sapientia divino intellectui ex naturali perfectione, & non per liberum voluntatis actum competit; ita quoque ante voluntatis actum divinæ menti rerum creatarum rationes seu ideas convenire.* Non inquam sequitur; Dei intellectus non dependet ab ejus voluntate, ergo ab exemplaribus rerum rationibus voluntas Dei excluditur, aut illæ plane absque eadem proveniunt. Nam ideæ istæ, rerum creandarum formas exprimentes, non utique velut ultro intellectui divino sese potuerunt offerre; non magis quam aliqua res seipsam creare potuit. Eoque ideæ istæ revera præsupponunt decretum voluntatis divinæ de talibus rebus libere creandis. Equidem rerum jam exsistentium ideæ intellectui creato sese velut ultro insinuant. Ast unde primæ omnium rerum causæ idea rei nondum exsistentis offerri queat, nisi præsupposita voluntate talem rem producendi, sane intelligi nequit. Unde & in eo, quod sequitur ratiocinio, antecedens falsum est: *Cum homo pro animali rationali habeatur a divina sapientia antecedenter voluntatem divinam respiciente, non vero demum per liberam voluntatem ejusdem tale sit; Deum quoque hominem conditurum non aliud quam rationale animal creare potuisse relinquitur, quia non nisi sapientissime, id est, essentiali, & per consequens immutabili rerum perfectioni convenienter agere potest.* Præterquam quod sapientia Dei in ordine ad sua opera, seu quando aliquid sapienter a Deo factum dicitur, absque voluntate intelligi nequit. Sapienter enim non agit, nisi qui voluntario agit. Sicuti & insipida est explicatio illa *sapientissime, id est, essentiali & per consequens immutabili rerum perfectioni convenienter*. Sapientia quippe divina ex præstantia operum abs se productorum æstimatur; non quod illa ad essentiales rerum perfectiones sese attemperet, quæ utique ab ista promanant.

§. VIII. Idem quoque præmittit de *essentiis rerum*, quas *æternas & immutabiles* dicit, *non eo sensu, quasi, verbi gratia, hominis essentia sit semper & irrevocabiliter, idque ab æterno & omnino independenter a Deo, sed ob perpetuam & immutabilem connexionem requisitorum ad certæ alicujus essentiæ, verbi gratia, hominis constitutionem necessariorum.* Ast unde ea connec-

nexio, nisi a divina voluntate? ni forte essentias illas a seipsis ortas comminisci velis. *Immutabiles itaque sunt rerum naturæ, seu considerentur secundum se & absolute, seu in quantum divinum respiciunt intellectum, in quo repræsentantur.* Hujus asserti vera ratio est; quia talis quæque res qualem Creator voluit, qui & assignatam semel rebus indolem constanter servat, quoad hanc rerum naturam non tollit: & quia non potest non intellectui divino repræsentari, quod a Deo decretum aut factum. Dicit porro Noster: *Ex hoc non sequi, plura præter Deum esse immutabilia. Nam aliud est necessarium independens, quod a se simpliciter est necessarium tam quoad essentiam, quam quoad attributa propria: qua ratione solus Deus absoluta & immutabili necessitate, est id, quod est: aliud dependens, quod licet non a se, in se tamen in certo genere, ratione scilicet veritatis suæ est immutabile.* Ast cum dependentia isthæc non se habeat per modum necessariæ emanationis, sane voluntatem divinam eadem non poterit non involvere. Nec vera esset hæc propositio, homo est animal rationale, si Deus nunquam hominem creare decrevisset. Ex superioribus quoque satis patet, quid ad sequentia sit reponendum. *Immutabiles quoque sunt naturæ rerum, si considerentur, prout divinus intellectus eas cognoscit, & prout in mente divina per ideas repræsentantur. Ob summam enim & infinitam intellectus sui perfectionem Deus creaturas non aliter agnoscere potest, quam quales ut sint, natura ipsarum debita exigit. Nec ipsius menti aliter objici possunt, quam quales in se sunt, & esse debent; nec eas Deus aliter ut sunt vel fiant concipere, & aliter concipiendo immutare potest, ob infinitam scientiæ suæ eminentiam, qua ipsius judicium rei, prout est, & esse debet, exactissime respondet.* Ast unde est illud *debet*? Num naturæ nondum conditæ, & antequam de iis producendis a Deo decerneretur, potuerunt sibi ipsis jus aliquod, & velut competentiam tribuere, ut tales utique abs Deo creandæ decernerentur? Pariter frivola sunt, quæ sequuntur: *Divino intellectui objectæ res non aliter apprehenduntur, aut dijudicantur, quam quales sunt & apparent.* Numquid ergo illæ res divino intellectui ultro sese objiciunt, sicut rerum natura jam condita sensibus humanis se sistit? *Unde sequitur, non posse Deum, id rei & ipsius naturæ conveniens judicare, quod ipsi repugnat, vel illud ei tribuere, quod eandem destruit, aut in aliam speciem immutat.* Ast causa est, non quod essentiæ rerum absque voluntate Dei proveniant; sed quia Deus non potest non opera sua cognoscere, sive producta jam, sive adhuc producenda, & quia circa eas cognoscendas aberrare non potest. Addit ex Augustino: *Ideas, res creatas divinæ menti repræsentantes esse formas quasdam principales, vel rationes rerum stabiles atque immutabiles, quæ ipsæ formatæ non sunt, ac per hoc æternæ, & semper eodem modo se habentes, quæ in divina intelligentia continentur. Et cum ipsæ neque oriantur neque intereant, secundum eas tamen formari dicitur omne, quod oritur & interire potest.* Ast, quod pace Augustini dixerim, splendidæ sunt istæ Platonicorum nugæ, quæ si accuratius attendas, non uno modo contradictionem involvunt.

§. IX. His præmissis rejicit nostram sententiam, velut ex eo, quod Deus hominem liberrime condidit, non sequatur, in beneplacito Dei fuisse, qualem homini naturam velit assignare, ita ut hanc, qua jam gaudet, naturæ conditionem Creator homini libere attribuerit. Ea verba jam adversus Velthemii clamores asseruimus in Specimine Controvers. c. V. §. 17. 31. 33. Et sane cum Deus, quem nulla utique necessitas ad creandum hominem cogebat, constituisset nobilius brutis animal condere, non potuit quidem non istud fini, quem circa id sibi proposuerat, conforme creare; quia alias sibi ipse repugnasset. Neque ulla tamen hic apparet necessitas, quæ non a divinæ voluntatis suppositione proveniat, aut quæ eandem excludat. Id autem plane absurdum est, quod Zentgravius *de individuo aliquo hoc concedit: Deum Te, ut libere condidit, ita si voluisset, brutum condere potuisse.* Atqui cum & Adamus fuerit individuum, & quicquid hominum unquam extitit, aut exstiturum est, individua sint, sane si Deus omnia illa individua bruta condere potuit, etiam hominem brutum condere potuit. Et quod in omnia individua cadit, quo jure speciei idem denegabitur? Quæ sequuntur libenter concedimus: *Quando Deus te hominem condere statuerit, aliam quam humanam, id est, rationalem natu-*

naturam tibi attribuere non potuisse, ut proinde quanquam libere & ex divino beneplacito sis homo cum tamen homo sis, ex immutabili quadam necessitate naturam humanam sortitus sis. Modo necessitas hæc ex suppositione decreti divini utique voluntarii promanasse intelligatur. Eodem loco negat, per sententiam nostræ adversam *adjungi Deo principium aliquod extrinsecum, quod ipse in assignandis rerum formis sequi necessum habuerit. Negamus quippe*, inquit, *Deum extra se quidquam positum intueri, ut secundum id constitueret, quod constituebat. Qui enim agit secundum sapientiam suam omni perfectionis gradu perfectissimam rerumque naturas in se immutabiles*, (unde sunt illæ naturæ, aut unde immutabilitatem suam habent?) *immutabiliter quoque ob exactissimam inter divinam & rerum externarum convenientiam, non agit secundum principium externum. Divino enim intellectui creaturæ non repræsentantur per species ab illis desumptas, sed est aliquid intimius Deo, quod res creatas ei adhibet, ipsa nimirum divina essentia, in qua omnes rerum naturæ, sicut in se sunt immutabiles, ita quoque ob summam divinæ mentis perfectionem immutabiliter inhærent*. Quid est sine mente sonum dare, si hoc non est? Denique cum nos dicto loco ex divino beneplacito originem quoque moralitatis assertum iverimus, Zentgravius itidem contradicit. *Sicut immutabili quadam ratione*, inquit, *homo est animal rationale, & ab immutabili quoque divina sapientia pro tali animante immutabiliter habetur ante divinæ voluntatis actum: ita quoque ante eandem, & sic quoque ante legem certos actus homini & naturæ ejus rationali convenire, & non convenire*. Falsum antecedens, falsum consequens.

§. X. Alio inde ratiocinio voluntatem Dei ab origine moralitatis exclusum it Zentgravius. *Prudentia*, inquit, *Dei legislatoria non debet a nobis concipi citra dictamina divinæ rationis practicæ in agendis, quibus secundum Suarez* (par Apostolis nomen) *judicat, quid deceat suam bonitatem, sapientiam, justitiam*. Atqui hæc velut *essentiales Dei perfectiones antecedenter se habent ad voluntatem & beneplacitum Dei. Igitur moralitas actionum sese antecedenter habet ad voluntatem Dei*. Ast ego nego hæc consequi: Sapientia, sanctitas & justitia Dei, juxta quas creaturarum motus diriguntur, non se habent consequenter ad voluntatem Dei; ergo nec moralitas actionum humanarum. Etsi enim sapientia & justitia Dei non sint ab ejus voluntate: ut tamen exsisterent creaturæ, quarum motus ad sapientiam & justitiam Dei exigi possent, voluntatis divinæ actus utique præsupponitur. Sane erat Deus justus, sanctus, sapiens, etiam antequam ullæ creaturæ exsisterent, quæ ad earum perfectionum dictamen motus suos dirigere possent; eoque ut istæ perfectiones divinæ actu regulæ agendorum essent, necessarium non erat, nisi posita voluntate producendi creaturas mentis capaces. Adeoque ut sapientia & justitia Dei innotescat, actuque se exserat, & ut extent, qui eandem imitari queant, id utique a voluntate Dei est. Idem post ait: *Sapientiam Dei legislatoriam habuisse simul rationem divinorum attributorum, & simul naturæ humanæ*. Atqui a designatione velut naturæ humanæ voluntatem divinam excludere, quomodo possumus? De quo & idem tradit: *Neque prudentiam Dei legislatoriam, neque dictamina rationis divinæ practica habere rationem legis, quia non proponunt præceptum aliquod, sed tantum ostendunt indicando, quid rei natura habeat, & si considerentur in ordine ad ipsam divinam voluntatem, dictitant, quid Deum ex ratione suæ bonitatis, justitiæ, sapientiæ velle deceat. Ast quando Deus secundum ista dictamina decernit*, (*quod est voluntatis actus*) *quo pacto creaturæ rationales suum servare ordinem debeant, tum istud decretum voluntatis divinæ vim legis adquirit, & vocatur Dei lex æterne*. Enimvero per hanc distinctionem voluntas Dei a prima origine legis naturalis, etiam ut est veritas, nequidquam excluditur. Nam ne quid moveam, quod hoc modo nimis proterve Deus ad humanæ rationis modulum exigitur, jam supra ostensum, nil interesse, utrum ea dictamina concipiantur per modum præcepti, *fac*: an ut congruentiam actionis cum subjecto exprimant; *hoc homini naturæ competit*. Neque illa dictamina intelligi possunt, nisi præsupposito subjecto, creato aut creando, cui actus convenire aut non convenire dicatur;

tur; abs quo utique voluntas Dei excludi nequit.

§. XI. Post ubi *de naturali discrimine honestorum & turpium* commentatur, repetit fere, quæ hactenus discussa sunt: *Honesta & turpia stricte talia esse talia in se & antecedenter ad divinum beneplacitum, ejusque impositionem, quam legis quidem, non item bonitatis & malitiæ naturalis in se & idealiter, ratione item veritatis suæ, non prout exsistit in nobis, considerate, causam esse* dicit. Id quod sic probatum it. *Antecedenter quidem ad ipsum Deum, divinamque essentiam in ordine causalitatis, vel ratione exsistendi nihil debet concipi.* (Quippe ni ? cum ex mente Zentgravii non nefas sit assumere hypothesin, si Deus non datur.) *Cum tamen aliquid possit esse objectum intellectus divini, quem ceu principium dirigens, ante voluntatem divinam ceu principium imperans & exequens concipimus, quin idem ceu objectum divini intellectus antecedenter quoque ad divinam voluntatem id quod est, esse, dici & concipi queat, dubium non est.* Enimvero magnum mihi adhuc dubium est, num quæ nos concipere possumus, dum divinam essentiam ad nostræ modulum animæ metimur, revera ita se habeant. Aut num fas sit, intellectum divinum priusquam voluntatem concipere, saltem hactenus, ut illa prioritas effectum aliquem in ordine ad res obtineat. Deinde nego, aliquid esse posse objectum divini intellectus ante divinam voluntatem, si sermo sit, uti nobis est, de ideis rerum, quæ aliquando actu a Creatore condendæ fuerant; uti jam supra ostensum. Sane non obscure contradictionem implicat, alicujus rei ideam, quæ revera a Deo condita est, intellectui divino velut obversantem concipere, nisi decretum (qui voluntatis actus est) de eodem condendo supponatur. Si quis tamen his non adquiescens contendere velit, saltem ideas rerum possibilium, quæ nunquam futuræ sunt, tale decretum voluntatis divinæ non præsupponere, aut circa ideas rerum creandarum ab ejusmodi decreto præscindendum esse; ei post copiosam hellebori potionem non superfunctoria opus erit castigatione, ut importune divinæ naturæ adyta rimari metuat. Velim quoque expendi subtilitatem istorum verborum: *Quod est objectum intellectus divini ante divinam voluntatem potest esse id, quod est.* Unde inania sunt, quæ sequuntur: *Sicut homo est per essentiam*, (quæ nimirum seipsam a seipsa divino intellectui stitit independenter a voluntate divina) *agens intellectuale, & sic ex naturæ suæ ratione moraliter agere potest*, (etiam quando nondum de norma actionum fuit cogitatum) *sic quoque esse morale, quod ab agente intellectuali per naturam est inseparabile, eandem antecedere recte dicitur.* Negato antecedente negatur etiam consequens. *Sicut itaque hæc propositio*, homo est animal rationale, *vera est citra divinæ voluntatis operationem* (utut citra hanc ne idea quidem hominis intelligi queat,) *salva omni Dei perfectione eminentissima: ita quoque salva eadem blasphemia, adulterium turpia sunt, præcisa voluntate divina, imo præciso omni divino judicio*, etiam quando nondum Deus cogitasse intelligitur de condenda creatura, in quam tales actus cadere possent. Id quidem satis pro imperio. *Et quia hæc talia sunt, sapientissimus Dei intellectus ex infinita perfectione omnia sapientissime judicans, congruum, imo necessarium judicavit, eadem lege lata hominibus præcipere, quæ etiam præcise divino intellectu, ei ceu qui per naturam agens morale est, sunt inseparabiliter convenientia.* Ut patet, jam etiam *intellectu* divino præciso natura hominis, quamvis nondum de ea creanda a Deo decretum præsupponitur, Deo necessitatem adferre potuit certos actus lege sanciendi. Mirum ni homines isti rationem norunt mundum absque Deo condendi. Absurdius adhuc est, quod sequitur: *Semper nulla etiam prohibente lege malum est, Deum conviciis proscindere, si vel maxime fingas, ne Deum quidem dari.* Antehac credideram, nonentis nullas esse affectiones. Igitur si Zentgravius cum suis Sophistis Deum utique mundo exterminare cupit, simul ejus affectionem, qua creaturis intelligentibus venerabilis est, exturbare ne obliviscatur.

§. XII. Demum & peculiarem sibi doctrinam de moralium actionum indole format Cl. Zentgravius, qua uno loco quæ nos super eadem tradidimus, evertere conatur. Ac primo quidem displicet, quod ego formalem rationem actionis moralis consistere dixerim in *imputativitate*, ad quod vocabulum, non citra

veniæ præfationem a me positum nescio, quare frontem contrahant homines, qui totam ætatem ad aures usque lacunis barbarorum Sophistarum rostrum immerserunt, *cum ea potius τὸ morale consequi seu affectio videatur, quam id ceu formale constituere. Nam nisi actui vel objecto ejus valor quidam insit, qui æstimari queat, vel ad laudem vel ad vituperium, imputativitas non habebit locum, cum nihil sit, quod imputari queat; hoc autem exsistente, data insuper proæresi & libertate agentis, actio jure imputabitur. A valore enim actus proxime habet, ut imputari possit; a libertate autem remote mediante valore*. Atqui apparet imputandi vocabulum a ZENTGRAVIO in diverso sensu, quam a me accipi. Mihi enim per hanc dictionem, *actio huic imputatur*, nil aliud notatur, quam hunc auctorem ejus dictionis haberi, aut eandem ad hunc pertinere, ut super ista ratio ab eo exigi, & qui inde proveniunt effectus, in eundem devolvi queant. Cujus actionis dein, prout ad normam refertur, affectiones sunt bonitas & malitia moralis, justitia & injustitia. Valor autem ille, quem velut formalem rationem moralis actionis iste substituit, ad quantitatem actionum designandam pertinet. Addit: *Quibusdam actibus ex solo objecto inesse moralitatem, positis cæteris principiis, nemine cogitante, & præcisa omni voluntate, & ut sese ad superioris cujusdam impositionem, legem & voluntatem antecedenter habeat*. Enimvero illa congruentia aut disconguentia velut naturalis, quæ in multarum actionum objectis ad agentem comparatis, reducet, haud quidquam voluntatem Creatoris excludit. Quin potius cum Creator animal legibus obnoxium formare constituisset, ita naturam hominis temperavit, ut actus certi eidem congruerent, aut non congruerent, prout illos præcipere aut vetare constituerat. In quo ipso discrimen legum naturalium a positivis verti alibi docuimus. Ad illud porro ratiocinium jam in superioribus fuit responsum: quia sanctitas & justitia in Deo sunt perfectiones essentiales, ex perfectissima essentia, non ex libera voluntate resultantes: igitur & moralitas in actionibus humanis antecedit voluntatem divinam. Id enim consequi negamus, cum non ex absoluta aliqua necessitate, sed ex voluntate divina sit, quod creaturæ dentur, quæ imaginem quandam sanctitatis & justitiæ divinæ referre possent. Quod autem ZENTGRAVIUS ita confidenter pronunciat, verbi gratia, sanctitatem, bonitatem, justitiam Dei, *quo minus perfectiones morales appellentur nihil obstare*; id mihi nondum persuadet: cum non appareat, quomodo ab hoc termino istæ perfectiones abstrahi queant, quæ ex primæva significatione & communi usu eidem adhærent, qua morales perfectiones illis, quæ natura aut per essentiam insunt, opponuntur. Sane majore auctoritate est opus, ut iste terminus citra scandalum legatur. Tandem & nihili est ratiocinium hocce: *Deus ex naturæ suæ perfectione est amabilis & adorabilis, non ex voluntatis suæ arbitrio: Ergo actus hi*, Deum amare, colere, *morales sunt antecedenter ad voluntatem divinam*. Nam actus illi utique non possunt intelligi, nisi positis creaturis rationilibus. Et posito actu, agens quoque necessario ponendum est. Hoc autem ut esset, a voluntate divina est. Pergit ZENTGRAVIUS: *Ex quo sequitur, effectum legis formalem non esse hunc, ut ei valor ille, qui esse morale constituit, acceptus debeat referri, ac si hic non possit inesse, nisi lege ita constitueretur*. Ast ego quidem istum effectum haudquidquam legi simpliciter tribui, sed voluntati divinæ, naturam rerum & hominum ita formanti, ut huic certi actus utique congruerent, aut non congruerent. Quæ voluntas Dei legem simul naturalem includit. Nam quia legibus obnoxium animal creare Deus constituerat, ideo naturam huic fini accommodatam finxit. Et eo ipso, dum certa ratione naturam hominis temperat, ad convenientes isti leges hominem adstrinxit. Quibus observatis ruunt etiam sequentia: *Quod actus physicus fiat actus moralis, id non semper ab impositione superioris provenit, sed consurgit τὸ esse morale ex concursu certorum principiorum objecti, finis, circumstantiarum, agentis rationalis, quæ ex rei veritate per se antecedenter ad omnem voluntatem superioris necessaria sunt*; (ast utique & ista principia, & ut concursus eorundem in actionibus humanis certam habitudinem produceret, id per voluntatem conditoris provenit,) *nec libere ita definita*. Usitata istis hominibus est cavillatio vocabuli *libere*, velut prius natura hominis a Deo formata

mata fuisset, cum libertate & indifferentia omnium suarum actionum, & postea ex puro beneplacito citra ullum alium respectum lata lege quosdam actus bonos, quosdam malos esse jusserit. Quod quidem asserere ne per somnium in mentem mihi venit.

§. XIII. Hinc ad impugnandam indifferentiam motus physici accingitur. Ac primo negat, *motum physicum determinatæ & certæ alicujus actionis, verbi gratia, blasphemiæ esse indifferentem*. Atqui omnes fatentur, in quavis actione humana intervenire motum physicum. Fatentur quoque, Deum tanquam primum motorem ad quemvis motum physicum concurrere; qui tamen ad malum ut tale non concurrit. Ita tollitur a Zentgravio motor, relinquitur motus. Valde tamen errat Noster, quod putat, merum motum physicum hac dictione exprimi, *motus linguæ contra Deum*. Nam in vocabulo *contra* Deum jam latet moralitas; ac contra Deum loqui, & blasphemare synonyma fere sunt. Igitur motus physicus in blasphemia laxioribus verbis est exprimendus. De cætero hic circa rem ipsam dubium esse nequit. Nam verbi gratia in judicio, ubi de blasphemia anquiritur, eadem verba, quæ reus per blasphemiam evomuit, recitat testis, & actuarius plane sine peccato, diversissima tamen abs eo intentione. Unde facile colligi potest, quid in ista actione physicum sit & indifferens, quid morale & parvum. Sed jam, consumta repente modestia Noster eandem cum illis tibiam inflat, qui jure optimo maximo calumniatores audierunt. *De indifferentia*, inquit, *in ordine morali dupliciter possumus loqui, 1. sicut ipsum valorem & esse morale ad bonum & malum indifferenter se habere dicamus, & verbi gratia blasphemiam, cædem, adulterium, quod jam appellamus actiones in se indifferentes esse, bonas etiam futuras, si a Deo, uti Vasquez & Reterfortis, vel a Magistratu, quod Hobbes opinatur, fuerint præceptæ, ita ut bonum & malum antecedenter ad divinum beneplacitum naturale nullum detur*. Enimvero toto cœlo a commentis Vasquii, Reterfortis & Hobbii distat sententia ejus, qui asserit, moralitatem se non habere antecedenter ad voluntatem divinam, quippe per quam sunt creaturæ moralitatis capaces. Et nihilosecius pronunciat Noster; *Hunc indifferentissimum moralem alunt, fovent, pingunt, & comunt omnes illi, qui moralitatem, omnem bonitatem & malitiam in hoc ordine talem, a nuda impositione provenire affirmant, etsi se id agere contraria factis suis protestatione negant*. Bona verba quæso, mi Zentgravi. Sane ego non usque adeo eruditum seculum spiritu calumniæ obsessum confido, ut de mea sententia non mihi potius, quam tibi sit crediturum. Præsertim cum hic abs Te non minus infamium artium adhiberi deprehendam, quam quas in cæteris calumniatoribus jam acriter, non tamen supra meritum, castigavi. Nam fraudulenter infarctum est vocabulum *nuda*, cum sat clare a me ostensum sit, longe aliter se habere impositionem circa res, quæ lege naturali, & circa res, quæ positiva lege sancitæ sunt; cum Deus legem naturalem homini daturus, ejusque actionibus moralitatem impositurus naturam hominis simul certo modo formarit: id quod circa leges positivas secus se habet. Idem & circa sequentia verba observandum: *Dum enim*, inquit, *in actionibus & objectis moralitatem a tali impositione TANTUM, & lege superioris, provenire urget, indifferentia hoc ipso sint, necesse est, in se omnia, si qualia sint in ordine ad τὸ morale, præcisa ista impositione considerentur*. Sed addendum est, istam præcisionem ita fieri debere, ut simul & lex, & quæ pari passu cum lege ambulat, formatio naturæ humanæ ad eum finem peculiari a brutis modo facta abstrahatur, utque adeo nihil remaneant, nisi quod mere sit physicum. Sequentia autem verba mirum stuporem præ se ferunt. *Concubitus verbi gratia, cum alterius uxore si ideo adulterium appellatur, quia est contra legem naturalem, hoc quidem sequitur, adulterium tunc non esse actum indifferentem. Quo minus tamen ipse concubitus cum alterius uxore antecedenter ad omnem legem & talem impositionem spectatus, nisi in se etiam, scilicet ut Grotius Thomam secutus, Deum non esse fingas, aut actum talem lege eum non prohibuisse ponas, turpis esse dicatur, indifferens ex data hypothesi sequatur, nibil impedit: quicquid deinde fit de appellatione talis actus, seu adulterium appellari debeat, seu non, si lege non est prohibitus. Relinquitur*

tur enim ipsum concubitum cum alterius uxore antecedenter ad impositionem & præcisa lege consideratum esse actum indifferentem, quod admitti nequit. Enimvero mihi sermo fuit de actu physico, abs quo omnis moralitas abstracta concipitur; ZENTGRAVIUS autem profert exemplum actus, quam maxime moralis, *concubitus cum alterius uxore*. Hic enim non est actus physicus indifferens, sed moralitatem & legem quam maxime involvens. Concubitus cum fœmina est actus physicus, sed cum uxore alterius moralis & lege vetitus, qui uno vocabulo adulterium vocatur. Uxor enim notat fœminam, quæ uni soli legitime data fide corpus suum addixit. Unde contradictoria & nugatoria est quæstio: An concubitus cum alterius uxore sit malus antecedenter ad omnem legem & voluntatem Dei? Quid autem pronunciandum sit, posita insana illa hypothesi, si Deus non datur, tunc demum patebit, quando ZENTGRAVIUS ad hanc quæstionem liquido responderit: num, posita hypothesi, si Deus non datur, Nicolaus Beckmannus & Josua Schwartzius cum infamia e Svecia fuerint relegandi? Pergit nugari Noster: *Illam difficultatem non tolli distinctione mea inter vocabula, quæ merum motum physicum significant, & quæ actum physicum cum moralitate conjunctum. Cum enim omnis moralitas ex ipsorum mente fit ab impositione, recte, quæritur, qualis ergo sit iste actus*, cohabitare alterius uxori, *præcisa impositione illa consideratus, an mere Physicus, an quid moralitatis in se contineat?* (Eodem jure quæri potest, num ZENTGRAVIUS sit animal rationale.) *Posterius dici non potest, cum præscindamus principium, quod genuinum & adæquatum τῷ esse moralis dicitur*. Ast si velis principium moralitatis, totamque adeo moralitatem hic præscindere, & nihil præter merum Actum physicum retinere, amovenda quoque est notio *uxoris alienæ*, quæ citra moralitatem intelligi nequit. Add. quæ in Specim. Controversiarum c. 5. §. 20. adversus Velthemium disputavimus. Hinc inepte infert ZENTGRAVIUS: *Prius ergo dicendum erit, quod cohabitatio alterius uxori facta, sese mere physice habeat, in se indifferens sit, nisi lege prohibeatur cum alterius uxore consuescere turpe non sit*. Non minus stolida sunt sequentia: *Ex quo ulterius hoc consequitur, quod de posse absolute loquendo, sique Legislatoris sapientiæ ita visum fuerit, adulterium uti prohiberi, ita & præcipi possit; posse enim in vita sociali, & naturæ humanæ convenienter tales dari casus ut ceu personale, non commune adulterium in se malum non foret; quod nos contendimus, præcipi posset, dubium non est*. Apage istas consequentias, ZENTGRAVI, quæ non nisi Gesenio cuipiam condonari possunt, cui sensum communem Garleæ fumi dudum ademerunt. Te enim ita delirare non decet. Ac non possunt non viri cordati valde detestari artificium illud obscœnum, quo aliqui ita impudenter se jactant, ut primo falsam quampiam hypothesin alteri affingant, indeque deductas absurdas consecutiones isti nolenti volenti impingant, non sine horrendarum hæresium exprobratione. Cæterum pleraque hactenus disputata a ZENTGRAVIO repetuntur *Articulo X. de immutabilitate Legis Naturalis*; quam cramben recoquere putidum fuerit; cum præsertim adversarii circa modos concipiendi, abstractiones, præcisionesque & absurdam hypothesin sese torqueant: mea autem sententia id, quod re ipsa exsistit, fatente ZENTGRAVIO, exprimat.

§. XIV. CIRCA alia diluenda minus operæ est. Ac circa fundamentalem propositionem juris naturalis de socialitate monet, ex eadem officia erga Deum & nos ipsos deduci non posse aut debere. Cui objectioni jam satisfactum in Specim. Controv. cap. 5. §. 25. Tantum id hic observo, ea verba, quæ ex præfatione libelli mei de Officio hominis & civis carpuntur, *religionem naturalem ex socialitate indirecte derivari*, insidiose interpolari, additis de suo verbis, *ceu ex fundamento*; quæ in loco, quem iste respicit, non extant. Circa amorem sui seu philautiam quoque monet, *eam esse priorem obligatione erga alteram, quia ordinata charitas incipit a seipsa; aliis etiam facere non debeamus, quæ nobis facere nolumus*. Ast nondum probatum est, amorem sui in se, & si homo non consideretur, ut servus Dei & societatis humanæ membrum, esse in obligatione. Sic non falsa solum, sed & Reipublicæ perniciosa est sententia: *Neminem teneri alterum magis diligere, quam seipsum*. Nam dan-

dantur casus non infrequentes, ut vita & fortunæ nostræ a nobis pro aliis impendi debeant. Falsum quoque est, quod *officia, quæ homo sibi ipse debet, regula sint officiorum, quæ alteri; quicum vivimus, exhibere decet*. Quin contra amor ille nostri, ne in devia abeat, neve societatem humanam perturbet, per officia erga alios homines est temperandus.

§. XV. CAVILLATUR inde rationes a me Lib. II. c. 3. §. 20. adductas, quod socialitas homini pro imperio injuncta sit; petitas a constructione naturæ humanæ, a religione, & a morsibus conscientiæ. Si quis enim consideraverit naturam humanam ita abs Creatore formatam, ut nisi culta vita sociali salva esse nequeat; & leges, queis socialis vita continetur, cujusvis religionis partem constituere, hominemque violatis illis legibus morsus conscientiæ sentire, certissimum læsi Numinis indicium; sat firmiter puto, quis inde concluserit, socialem vitam abs Creatore homini pro imperio impositam. Quibus argumentis & alii multi tam Gentiles, quam Christiani Scriptores ad idem demonstrandum usi sunt. Quæ in contrarium a ZENTGRAVIO afferuntur, vix aliud arguunt, quam inane studium aliorum labores maligno dente arrodendi. Ait, *persuasio, quod Deus velit, jubeat, ut homo sit socialis*, non sufficere ad hoc evincendum, quod vita socialis pro imperio sit homini imposita; *cum persuasio illa si vera & efficax esse debeat, lege quadam, quæ satis* innotuit, nitatur opus sit. Atqui ex tali persuasione, quæ non temere in genus humanum invasit, sed ex ipsa consideratione humanæ naturæ promanavit, recte ad investigandam legem naturalem ascenditur. Et cum ZENTGRAVIUS agnoscat, *ex hac ratione necessitatem tantum legis pro vita sociali ferenda inferri*: nobis sane ulterius ratiocinari licebit, cum Deus naturam hominis ita formarit, ut necessarium ei sit, per legem vitam socialem imperari, Deum utique legem ejusmodi tulisse. Addit, *persuasionem istam primo & per se non in honestate, sed utilitate fundari, quam etiam id quod indifferens est, non intrinsece necessario honestum promovere potest: probatque eadem præcepta socialitatem concernentia, utilia quidem, non autem necessario honesta esse*. Ast potest aliqua utilitas ita comparata esse, ut etiam necessitatem arguat; præsertim cum eidem argumento alia quoque conjungantur. Nec quia Apostolus *pietatem ad omnia utilem* pronunciat, ideo eadem in præcepto non est. Frivolum quoque est, quod circa argumentum a religione & metu Numinis petitum movet. *Hic Numinis metus*, inquit, *nisi aliunde homini obligatio imponatur, non adigit per se eundem, ut vitam socialem pro imperio sibi injunctam agnoscat; cum de quo non constat, quod sit a Deo mihi pro lege præscriptum, illud nec numinis metus præcise, ut pro lege, cui adversari non liceat, habeam, efficit*. Atqui omnes, qui aliquam religionem & metum Numinis agnoscunt, hanc quoque religionis partem fatentur, ut homo adversus hominem socialitatis leges observet. Pergit: *Conscientiæ morsus nihil aliud probant, quam quod divina aliqua lege ista prohibita sint, quæ commissa conscientiam sic afflixerant*. Atqui sic probatur meum ratiocinium: si conscientiæ morsus consequuntur facta vitam socialem perturbantia, igitur vita socialis homini pro imperio est a Deo injuncta. Inania quoque sunt sequentia: Quod peccatis societas humana turbatur, *id ad effectum, non rationem sceleris vel peccati, qua tale est, pertinet. Lege quidem prohiberi illa, quæ socialem vitam tollunt, evincunt morsus conscientiæ: sed id per se & primo esse propter vitam socialem, aut legis vice esse, si quis hoc asserere vellet, vel genuinum & adæquatum harum legum fundamentum, principium & rationem, ex hoc non sequitur*. Ast qui meminerit, quo sensu & quatenus a me legis naturalis fundamentum socialitas asseratur, satis videt, propria cum umbra luctari ZENTGRAVIUM.

§. XVI. QUÆ dicto loco adversus sufficientiam socialitatis disputantur, iis facile supersederi poterat, si scopus mei scripti, & quæ in Specim. Controv. c. 5. §. 25. monui, observata fuissent: *Autochiriam* tradit Noster, *peccatum fore, etsi vel extra omnem societatem, vel solus in mundo ceu species monadica homo viveret*. Hanc ego illicitam probavi, quia homo a Deo in hujus mundi statione locatus est; & quia adeo servus Dei, & membrum societatis humanæ est. Probet jam ZENTGRAVIUS, ullam homini ad se conservandum obligationem esse, si idem nec Dei servus, nec societatis humanæ membrum so-

foret. Sed & nusquam a me assertum est: *socialitatem sufficienter exprimere finem hominis, ad quem Deus eum destinavit*. Aut, *imaginem Dei homini concreatam propter socialem vitam tantum, vel præcipue concessam fuisse*. Aut, *reliquias imaginis divinæ non primo cultum Numinis, inde vitæ socialis conservationem inculcare*. Nec *supercilium* profecto est, naturalem Theologiam, a disciplina juris naturalis, officia hominum inter se complexa, distinguere. Injuste quoque arroditur, quod ego dixeram: religionem, quatenus ad disciplinam juris naturalis pertinet, intra sphæram hujus vitæ terminari; quo nomine etiam ad socialitatem referri potest, quatenus socialitati humanæ efficax vinculum præbet. Sane enim nec de religione, quatenus ad salutem animarum post hanc vitam facit, agere ad disciplinam juris naturalis pertinet: & religioni naturali peculiaris a me disciplina assignata fuit. Cum autem ei, qui societatis humanæ indolem, vincula, legesque unice sibi exponenda sumpsit, non possit divini Numinis consideratio plane sequestrari: quippe cum ab eo legum socialium origo & firmitas promanet, non alio quam hoc respectu religio in hac disciplina considerari potest: quam quatenus ea societatibus humanis firmissimum coagulum præbet: nisi diversas plane disciplinas turpi errore miscere velimus. Ex hoc autem non nisi per calumniam inferri potest: *socialitatem esse religionis & cultus per naturam debiti fundamentum*. Et non decebat Zentgravium, dudum castigatam Asinii Tenebrionis & fraterculi ejusdem Gesenii cantilenam coccyssare: *Non profecto ludendum est cum religione, quasi pro ratione status ea formanda esset, vel ceu medio politico ea uti liceret, ad terrorem simplici populo incutiendum*. An enim, si dicam, Deus est auctor & stator vitæ legisque socialis, nec citra hanc persuasionem civilis societas firmo stare talo potest: id perinde est, ac si dicam; religio etiam salvifica pro ratione status est formanda: aut ficta religione simplici plebeculæ est illudendum? Tales sane consequentias nemo format, quem pudet calumniæ convinci. Unde & inanis est solicitudo Zentgravii: *Religio, quæ ad societatem unice refertur, ex ductu rationis sibi soli relictæ, facile potest in idololatriam degenerare*. Et febricitantium somnia referunt illa, quæ sequuntur: *Ex iis, quæ ad socialitatem adversus alios colendam faciunt, non cognosces, qua ratione Deus etiam per naturam coli debeat. Nam vel ex vitio seculi, vel duro populi genio permittuntur, quæ in se impia sunt, ut libellus repudii; & inter piratas ac latrones societatem esse*, (num etiam ad jus naturale formatam?) *justitiam & honestatem non esse*.

§. XVII. Pergit socialitatem carpere noster. *Normam*, inquit, *secundum quam a nobis dijudicari debeat, quid sit juris naturalis, non ego quidem in thesi esse hominis socialitatem*. Ast ego nusquam socialitatem pro norma juris naturalis venditavi, sed pro fundamento, & quidem eo sensu, qui explicatus est in Specim. Controv. c. 4. §. 1. & quo dilectio fundamentum legis dici potest. Unde æque bona est hæc consequentia: hoc necessario facit ad finem & conservationem vitæ socialis, igitur est juris naturalis; quam isthæc; hoc est contra dilectionem Dei & proximi, igitur & contra Decalogum. Sicuti & ipse Zentgravius nupero scripto charitatem pro fundamento legis naturalis ex disciplina Christiana substituit, me sane non repugnante, cum ista socialitati amice conspiret. Nisi quod magis Theologiam moralem id sapiat; usum autem fori humani ob oculos habenti socialitas magis congrua videtur. Et ex usu fori humani certa tantum sunt officia, quæ ex charitate proprie provenire dicuntur. Unde qui, verbi gratia, æs alienum exsolvit, & alia ex obligatione perfecta præstat, non ex charitate agere dicitur. Cæterum quam maxime cavendum ab illa fallacia, per quam Zentgravius aliique viam sibi ad calumniam struunt, dum socialitatem generis humani confundunt cum peculiaribus inter homines societatibus, & quæ ad illam necessario faciunt cum his, quæ ad singularem utilitatem referuntur. Quo observato hautquidquam sub censum legis naturalis venient *etiam ea, quæ in se indifferentia sunt*, utut *societatum humanarum* particularium *utilitatem promoveant*. Reliquis, quæ isto loco moventur difficultatibus, ex supra dictis facile satisfieri potest. Adducit tandem scrupulos viris cordatis indignos, ac prope dixerim aniles. *Utilitatem veram promovere, id esse*

Juris

Juris Naturæ & Gentium fatetur; *negat* tamen *naturam ubique dictitare, quid utile sit revera & constanter.* Audiamus elegantem probationem. *Utile putet religionem veram fovere, quamdiu Respublica in tranquillo statu est. Sin autem ea propterea turbetur, vel in periculum adducatur, quod jactura religionis hactenus recepta averti possit; non cogitur sua scilicet naturæ lege veram religionem abjicere, ut Respublica servetur?* Hoc ratiocinium muliereculæ forsan, & olitores cum plausu excipient; sed metuo, ut cordati sibilo se abstinere possint. Nam primo socialitas generis humani cum utilitate unius aut alterius oppidi vel provinciæ male confunditur. Sane socialitas ista, numquam postulabit, ut vera religione ob quemcunque respectum abjecta falsa suscipiatur. Deinde nuspiam ego officia hominis erga Deum, multo minus, quæ ex religione Christiana promanant, ex socialitate deduxi; cum duas tantum propositiones Theologiæ naturalis mutuo sumptas in opus meum transtulerim: quod nempe Deus & legis naturalis, & societatis civilis, & quæ hujus seminaria sunt, matrimonii & imperii paterni, auctor sit. Vid. L. II. c. 3. §. 2. & L. VII. 2. 3. Ista quippe ad institutum nostrum sufficere poterant. Quæ autem mea sit sententia circa casum notatum colligi potest ex L. VII. c. 8. §. 5. & L. V. c. 12. §. 23. Paris indolis reliquæ sunt objectiones *de magistratu colendo, cæde vitanda, polygamia, stupris & illegitimis divortiis detestandis, fide servanda, honestate colenda, &c. quamdiu ea e Republica fuerint; sin e re hujus magis fuerit contrarium facere, tum demum jure naturali non obligari, ut id perpetremus.* Quid his ratiociniis putidius? quorum futilitas adhuc magis pellucerer, si peculiares casus distincti expressi fuissent. Addit: *Tot perplexos & intricatos casus sæpe in praxi inprimis, quando ad specialiora descenditur, occurrere, ut si illos e ratione utilitatis & necessitatis, quæ societati humanæ & Reipublicæ* (debebat *Reipublicæ* vocabulum omisisse) *incumbit, decidere velis, graviter sis aberraturus.* Nimirum, si modo tam anili ratiocinari instituas. Pariter ineptum est, quod sequitur: *Socialitatem cum rationalitate conjunctam admitti pro norma tantum officiorum, quæ aliis debentur.* Quasi nobis de socialitate formicarum & sturnorum, non de socialitate animalium rationalium actum foret. Falsum denique est illud: *Amor sui est norma amoris erga alios, ergo philautia est magis fundamentum juris naturalis, quam socialitas.* Quin amor iste maximis malis ansam præbet, ni respectu socialitatis rite temperetur. Et inter dogmata illa, ob quæ Hobbesius tantopere vapulat, est vel præcipuum, quod amorem sui velut fundamentum legi naturali substernat. Neque sequitur: Diliges proximum tuum, sicut teipsum; ergo officia adversus alios homines exercenda ex amore proprio æstimanda sunt. Est quippe iste amor inter præsupposita societatis humanæ, cum hæc intelligi nequeat, ni singulis conservatio sui sit cordi; ac sæpe ab aliis exigi nequeat illa cura, quam sibi quisque præstare potest.

§. XVIII. Quanquam autem nobis sufficiat ea, quæ contra nostram sententiam afferuntur, diluisse, neque indignemur aut invideamus, si quis suo sensu abundare malit: paucis tamen monemus circa *conformationem creaturæ rationalis cum Creatore*, quam pro socialitate nonstra obtrudit Zentgravius, eam huic scopo parum esse accommodam. Id quod jam in Specim. Controv. c. IV. §. 3. seqq. late ostensum. Neque statim quod aliqui Platonici aut Stoici per solitam sibi grandiloquentiam jactant, id statim ad captum est omnium hominum. Et in genere quidem dici potest, estote sancti, misericordes, benefici, sicuti Deus talis est, etsi & isthæc diversa ratione in Deum, atque in homines cadant. Sed si ad particularia præcepta descendatur, facile patet, neque officia hominis erga Deum, neque magnam partem officiorum erga seipsum & proximum inde liquido deduci posse. Nec aliud insinuant ista verba: *Uti divinæ sanctitatis rectitudo & divinæ rectitudinis sanctitas est boni & mali ἀρχέτυπον* (nolo cavillari hoc, sanctitas Dei est ἀρχέτυπον mali;) *ita quicquid nobis connatum partim est, partim ad quam contendere debemus, rectitudo ἔκτυπον istius esse debet, ut sic ista gentilibus & Christianis tantopere deprædicata hominis ad Deum assimilatio oriatur. Quæ quidem non quoad omnimodam æqualitatem cum infinito bono, sed qualemcunque cum virtutibus hujus similitudinem æstimanda & affectanda est.* Atqui ut liquido discerni queat,

queat, quæ attributa divina ab homine utcunque exprimi possint & debeant, quæ non possint, ad nostra demum principia erit recurrendum. Ast si *qualiscumque similitudo* sufficit, magnam vim hypothesium in jure naturali fingere licebit. Sic jubemur in divinis literis imitari formicas, esse sicut serpentes & columbæ, jubemur esse non sicut asinus & mulus. Revera tamen quicquid ejusmodi hypothesium assumitur, non tam illustrandæ, quam intricandæ huic disciplinæ inservit. Sicuti & ipse ZENTGRAVIUS talia de sua hypothesi tradit quæ parum liquidæ ac distinctæ cognitionis pollicentur. *Phrasi Scripturæ*, inquit, *quid imaginis divinæ notione veniat, in talibus constitui nequit, quæ etiam in hominis non renati animum cadunt. Unde confirmatio illa & similitudo non ea intelligenda est, quæ imaginis divinæ per lapsum amissæ reparationem infert, quippe quæ non nisi per renovationem fieri potest, nec hujus est loci; sed de assimilatione quadam externa ad exemplum divinum, divinaque attributa est instituenda.* Et alibi: *Ne jus quidem rectorium inter homines per omnia coincidere cum jure rectorio, quo Deus utitur adversus creaturas. Concessum esse hominibus aliquid juris rectorii, non tamen ulterius, quam ad vitam socialem necessarium est.* Quid igitur ambagibus opus est, ubi plana via patet? Sic idem alibi: *Sensu Biblico imaginem Dei amissam, sed sensu Ecclesiastico rudera ejus imaginis superesse.* Quæ Ecclesia ejus sensus est auctor? universalis, an particularis; an certi Doctores? Num & his infallibilis auctoritas circa designanda illa rudera? Num & illi hæretici, qui horum tradita adspernantur? Et ne tricandi materia desit, jam etiam si Diis placet, jus naturale est adornandum *ad disciplinam Platonicam*, & circa ejus dicta accommodanda aut detorquenda labor est sumendus: velut parum sit scholas per tot secula explicandis Aristotelis textibus incassum insudasse. Equidem maxima fuit ingenii vis Platoni, fuit & Aristoteli; sed ut disciplinæ abs nativa sua habitudine ad ipsorum tradita utique detorqueantur, id necessum non est.

§. XIX. DISPLICET quoque Dn. ZENTGRAVIO quod a me propositiones actuales & distinctæ circa agenda & fugienda in animis infantum deprehendi negentur. Quas cum nemo mortalium observare possit, nec ipse diserte eas statuere audet; sed tantum per ambages dicit: *Legem homini interiorem esse habituale quid, congenitum, ipsiusque intellectui tanquam lumen recti, & semen boni superadditum, & intellectui ipsius animæ tanquam tabulæ inscriptum.* Addit tamen: *Sicut illa, quæ ex ætatis imbecillitate, quæ usum rationis derogat, eveniunt, non possunt negare ipsam rationem, ita ex eo, quod paulatim sese notitiæ insitæ exserant, non licet propterea illas negatum ire.* Ast ego contradico; uti infantes quidem rationem habent, actu exserendam, ubi ætas accesserit, nec ideo tamen per infantilem ætatem actualia & distincta observantur ratiocinia: ita inest utique animis infantum facultas intelligendi legem naturalem, quando usus rationis sese exseruerit; ut tamen ante usum rationis actuales & distinctæ propositiones non adsint. Ex dicto Rom. II. 15. nego duntaxat consequi, actuales & distinctas propositiones de legibus naturalibus infantum animis inhærere. Neque opus est, ut cum ZENTGRAVIO litigem, num phrasis *inscribi cordibus* proprie an tropice sit intelligenda, cum ipse nescire videatur, quale genus actionis scripto proprie dicta denotet. Dictum Lucæ II. 12. eo tantum fine a me adductum fuit, ut ostenderem, æquipollere phrases illas, recondere aliquid in corde suo, & inscribere cordi. Ex eo porro, quod vis & obligatio conscientiæ non sit ab adsuetudine, sed a Deo, nimis liberaliter infertur; animis infantum actuales & distinctas propositiones circa agenda & fugienda adesse. Quando dicitur, legem naturæ intellectui hominis quid esse *superadditum*, observandum est, legem primo & proprie in legislatore esse, cujus notitia dein subdito imprimitur. Eoque & lex naturalis non est pars hominis aut facultas aliqua congenita. Sed ut eadem lex a Deo insita homini queat dici, sufficit, naturam hominis a creatore ita formatam & dispositam, ut notitia ejus legis utique animo hominis sese insinuet, quamprimum rationis usus sese exserit. Sicuti verbi gratia non necessum est, ut organis sensuum species visibiles actu ab ipsa natura inhæreant, sed sufficit, illa per naturam sic esse dispositam: ut ubi ab istis feriantur, statim easdem comprehendere & di-

udi-

judicare queant. Sic & mens hominis a Deo formata est; ut statim atque super actionibus suis se possit reflectere, de earum rectitudine & pravitate, & num sibi conveniant, an minus, judicare queat. Ea vis humanæ mentis lumen, ac semen, radius an scintilla vocetur, mea nihil intereſt, cum nihil horum actuales & distinctas propositiones notet. Vellem quoque scire, quibus popularibus verbis suum illud *habituale quid* explicaturus sit. Nam sine dubio dat sine mente sonum, quando dicit: *Etsi homo ubi nascitur, actu nondum cognoscat leges, promulgationem tamen vel nondum factam, vel hominem recens natum per leges has non obligari dici nequit. Penitus enim infantes ignorare non possunt, dari leges hasce, seu quas habitu cognitas habent, etsi ista cognitio se nondum exserat: ex quo sequitur, quod non sint penitus sine obligatione scil. habituali.* Quæso amove ista verba insignificantia, & si quid dicere velis, dic infantum animis inesse actuales & distinctas propositiones; & simul eas nobis ostende.

§. XX. Quæ restant, exigui sunt momenti; velut quod carpit, a me *juris naturalis scita ad usum duntaxat fori humani adaptari*; quia in Theologiam moralem mihi falcem immittere non placebat: aut quod *jus naturæ* dicto modo tractatum *maximam partem circa formandas hominis exteriores actiones versari* dixeram. Adversus quod frustra a Zentgravio objicitur: *Ex impuro corde non nisi impuras exoriri actiones; & cui impune licet in mente atrocia quæque moliri scelera, quid mirum, si cogitationum impuritas in externam abeat malitiam.* Atqui dixi ego *maximam partem*: igitur & interioribus actionibus suum reliqui locum. Quod autem in foro humano & diversas inter gentes maximam partem super actionibus exterioribus disceptetur, impudens foret negare. Cogitationis pœnam in foro humano neminem luere tralatitium est. Impuritatem autem cordis & actionum considerare ad Theologiam spectat. Est & illa sequela oppido quam crassa, disciplina juris naturalis ad forum humanum adaptata maximam partem circa exteriores hominis actiones versatur; igitur impune licet in mente atrocia quæque moliri scelera. Nam nos utique passim discrimen divini & humani fori insinuamus. Pergit: *Amplitudini divini in homines imperii adversatur, si quando actus interiores, qui per se & primo sunt actiones hominis, quorum signa sunt actus exteriores, eidem mortales obnoxios negemus.* Indagandus est Zentgravio, cui hanc objectionem obtrudat. Nam mihi quidem nunquam in mentem venit negare, actus interiores divino imperio obnoxios esse. Nescio etiam, quam accurate dicatur, actiones exteriores interiorum *signa* esse. Displicuisse quoque ipsi videtur, quod ego tradiderim, Decalogum in republica Judaica habuisse vim legum civilium. Quo sensu id a me dictum fuerit, ostendit Apologia §. 13. Quin autem ea præcepta, quatenus dictamina legis naturalis continent, omnes homines etiam gentiles obligaverint, nullibi a me in dubium fuit revocatum. Quod porro dicit: *Quanquam Mosis ministerium ad Israelitas tunc pertinuerit, ipsa tamen LEX MORALIS a Deo per Mosen promulgata omnes concernebat homines* (imo & ante Mosis promulgationem) *ita ut lege Decalogi obligarentur non ideo præcise, quod quæ eo continentur, moralia sunt, sed quatenus etiam ab ipso Deo solenniter est promulgata*; id Theologis excutiendum relinquimus, qui nescio an sint probaturi, obligationem gentilium ad legem moralem & naturalem a promulgatione Decalogi in monte Sinai facta derivari. Ab eodem quoque falso arguitur, me contradicere illis, quæ ab ipso super pudore traduntur; quod cuivis, qui meam & ipsius thesin contulerit, ad oculum patebit. Denique & nescio, quid Dn. Zentgravio in mentem venerit, quod dum ipse negatum it, *legem naturæ esse ipsam vim animæ nostræ intellectivam & facultatem judicatricem*, verba mea velut istam sententiam propugnantia adduxerit, cum dicto loco, utique *primorum & verorum principiorum*, seu *axiomatum* a me expresse mentio fiat, quæ sane a vi animæ differunt. Atque hæc fere sunt, quæ amoliendis Dn. Zentgravii objectionibus monere visum fuit.

CAPUT II.

QUO IIS, QUÆ A DN. D. VALENTINO ALBERTO, LIPSIENSI PROFESSORE, OBJICIUNTUR, RESPONDETUR.

§ I.

VENIO nunc ad Dominum D. ALBERTUM, adversus quem quo scriptionis genere utar, fere dubius hæreo. Ita enim proterve me lacessit, id iracundiæ & ineptiarum miscet, ut non levi brachio castigari mereatur. Præsertim cum humanitatis officium videatur, nimium suorum libellorum amorem excutere viro cætera non spernendo, & amarius aliquod antidotum opponere nimis saccharatis amicorum encomiis, qui deosculando ipsius compendio immoriuntur. Contra non est, quare id servitutis mihi imponi patiar, ut cujusvis scabiei scalpendæ mihi utique vacandum sit. Ac spes est, bonam mentem ultro scabituram, postquam ab Asinio Tenebrione excitata nubes jam evanuit. Igitur non plura dicam, quam pro me necessarium est; cætera veteri amicitiæ condonabuntur. Eoque omisso titulo libelli, nostro Specimini Controversiarum ex parte oppositi, qui *μίμησιν* viro gravi parum decoram præ se fert, circa *præfationem ad Lectorem* moneo, dictata ipsius, cum a me conspicerentur, haudquaquam me *ad indignationem* commovisse; cujus affectus vestigium libellus meus eo loco pre se non fert. Fas tamen mihi fuit, non insuper habere horribilem criminationem, velut & ipse sim inter eos numerandus, qui instinctu diaboli disciplinam juris naturæ & gentium cum orthodoxa fide commiserint: nisi forte inter blanditias isti ducitur, inter ministros Satanæ alios disponere. *Dignitas juris naturalis* a me *violata* dicitur, quam Dn. ALBERTUS *omnibus modis asserere* studet. *Quam obscurant*, inquit, *divinam originem juris naturalis ea, quæ de homine in mundum undequaque projecto, inque statu miserrimo primum vivente fingit*. Ast quam obscurant opinionem candoris & ingenii tui, quod in ipso disceptationis limine obscœnum JOSUÆ SCHVVARTZII carmen resones? *Fingere* quid dicitur, vel qui falsi aliquid pro vero venditat, vel qui aliquid, quod ipse falsum profitetur, tantisper supponit certæ rei illustrandæ gratia. Posteriori sensu ego fingo hominem undecunque in mundum projectum, ut declararem, quam miser futurus esset homo solus in mundo inculto destitutus, & ni peculiari Numinis cura foveretur. Ast D. Albertus priorem sensum mihi affingere non erubescit, quasi ego *fingam*; id est, falso asseram, hominem nescio, unde in huncce mundum conjectum. De cætero meam methodum sequenti non minus divinitas juris naturalis oculis obversatur, quam qui in pictura compendio Alberti præfixa inconnivis oculis defixus hæret. Sed nec detrahitur quid dignitati juris naturalis, quod illud ex ratione jam corrupta derivatum eam, *adeoque cæcum cæco ducem dem*. Sane corruptela illa non obstat, quo minus homo adhuc sit animal rationale, & Mathematici demonstrationes fallere nescias extruant. Neque enim viam salutis æternæ ex nostra disciplina investigatum imus. Quin vehementer fallitur D. ALBERTUS, si putat, aliunde se regulas suas, & canorum illud *formaliter normaliter* hausisse, quam ex ratione eheu! quam corrupta. Sane, quod accuratiores Thologi asserunt, nec D. ALBERTUS abnuit, phrasi Scripturæ quid imaginis divinæ nomine veniat, in talibus constitui nequit, quæ etiam in hominis non renati animum cadunt. Ex quo recte infertur, quæ in Divinis Literis de imagine Dei traduntur, ad doctrinam de jure naturali nihil pertinere. Neque vero in historia status inte-

te-

tegritatis, quam facer Codex describit, vola aut vestigium regularum istarum apparet. Et revera tota ista machina innititur phrasi extra divinas Literas a Philippo Melanchthone ni fallor inventa, & ab aliis citra curiosam inquisitionem assumpta; qua nihil ad illustrandum jus naturale profici compendium D. ALBERTI satis ostendit. Denique nec in eo quid a me dignitati juris naturalis detrahitur, quod idem ad socialitatem referam, & circa exteriores actiones maximam partem versari doceam. Nam ego illa, quæ ad Theologiam spectant, disciplinæ ad usum fori humani adaptatæ admiscere ἀπαιδεύτου judico. Nec qui proximum & peculiarem finem alicujus disciplinæ exprimit, is ideo communem finem excludit, aut abnegat. Et quod jus naturæ exercendum esse adversus alios homines ad colendam socialitatem dicitur, id non obstat, quo minus illud ad auctorem sui Deum nos manuducat. Claudit istum locum ridiculo ratiocinio ALBERTUS: Quia ipse in postulata mea consentire nullo modo vult, nec potest, ideo me dissensum ejusdem ægre ferre. Quasi aut ille sapientiæ humanæ dictator foret; aut mea tantopere intersit, num alius mihi consentiat, an minus.

§. II. INSTITUTUM porro meum, quo a peculiari religione abstrahendo disciplinam juris naturalis ad captum omnium hominum, queis aliqua rationem excolendi cura, adaptavi, elumbi valde cavillo insultat ALBERTUS, nescio, quæ *de scientia ac fide universali Comæniana* ganniens. Quasi disciplina juris naturalis & gentium non sua indole sit universalis, seu omnes homines, gentesque spectans; quæ stolido consilio ad certarum duntaxat gentium captum restringitur. Notantur inde quædam a me tradita, velut a captu omnium hominum abhorrentia. Exempli causa adducitur, quod ego doceam, *paternum imperium niti præsumto liberorum consensu*, non unice, sed inter alias rationes, *& pro occasione illius, non pro causa nativitatem habendam esse*. Atqui ni ostendatur, hæc rationi repugnare, utique ad captum omnium hominum eadem esse censendum est. Socialitatem quoque inter arcana dogmata a Chinensibus habitum iri judicat, lepido sane ratiocinio; Quia Principes omnia ad socialitatem referunt, igitur non judicabunt e re civilis societatis jus naturale publice doceri. Id est, quia omnium Principum interest, ut cives sui sociabiles se gerant, igitur præcepta socialitatis publicanda non sunt, sed inter paucos tantum secreto sunt habenda. Cæterum nec ego gentilibus rationem, & quicquid facultatum humano generi concessit Deus, eripio. Quæ modo si reticneant, haud ægre laturi videntur, quæ præter Scripturam sacram finguntur, rudera divinæ imaginis sibi eripi. Quod si tamen Christianus Orbis D. ALBERTI Compendium non capit, me sane non invidente iter ad Chinenses suscipiat: ubi sine dubio maximus populi applausus adventantem excipiet, si picturam Compendio suo præfixam, Dioxippi Atheniensis pugilis, & Horratæ Macedonis pugnam, ex Curtii L. IX. ut puto exprimentem, sibi præferri curaverit; ex qua insuetatum sibi spectaculi genus pollicebitur.

§. III. SCRIPSERAM quoque ego, exemplis constare, quam non ex usu sit, Theologis politicam architectonicam formandam relinqui. Excipit D. ALBERTUS, id ad orthodoxos Theologos non spectare. Id quod ego facile admitto; cum illa, quæ innui, exempla a Jesuitis & Fanaticis profecta sint. Sed quia nulla non ex sectis Christianorum orthodoxiæ sibi gloriam vindicat, ubi nostrates Theologi sibi, ut talibus, Politicam subjecerint, ne cæterarum quidem sectarum Thologi deterioris esse conditionis volent. Igitur in universum satius fuerit, Theologos ut tales suæ Theologiæ adquiescere; Politicam velut disciplinam rationi superstructam propriis & domesticis principiis relinquere. ALBERTUS tamen, cum *pestilentissimam aliorum πολυπραγμοσύνην* perstrinxisset, sui oblitus mox subjungit: *De hac injuria viderint alii, Jesuitæ & Fanatici, ad quos ea propius pertinet*. Ergo quibus ipse pestilentissimam πολυπραγμοσύνην tribuit, iisdem dum paria a me obiiciuntur, injuriam fieri arguit. Valde suaserim D. ALBERTO, ne per iracundiam deinceps quid in chartam conjiciat. Sed nec video, quare D. ALBERTUS in se potissimum trahere voluerit, quæ ego in genere de solicitudine antiquorum magistrorum circa collegia sua tetigeram; cum communis iste sit affectus eruditis, ut foeti-

tibus suis existimationem detrahi ægre ferant; cui affectui vincendo vix centesimus quisque par fuerit. Neque vero tam *gravem culpam* ALBERTO impingere, in mentem venit, *ac si doceret, ut disceret.* Sane quo minus præmium laboris accipiat, nemo vitio vertet. Nam quod jactat, se suos libros gratis docere malle, quam meos cum spe lucri, non is contemptus pecuniæ est, sed pura puta invidia; cui an id futurum potentiæ sit, ut libros meos omnium manibus sit excussura, valde dubito: qui cur non absque ipso interprete legi aut intelligi possint, nihil rationis video. Id quoque parum Ipsi decorum, postquam passim jam r finii Tenebrionis vesania despuitur, ab isto vocabula *novitatum* & *incautæ juventutis* mutuo sumere, ac jam dudum exsibilatam calumniam denuo in scenam producere. In docendo ei *gloriam Dei* & *bonum publicum* esse propositum facile crediderim. Sed & illud sibi persuadeat velim, non alium mihi scopum fuisse, & esse. Neque sane Pufendorfio veritate corrupta opus est, cujus afferendæ Albertus necessitatem sibi impositam credit, nisi forte animi sanctimoniam prolixitate pallii metitur. Haud quidquam tamen gloriæ divinæ magis interest, ut veteres & inanes næniæ cantillentur, quam ut bonæ sententiæ nativo cultu adornatæ exsplendescant. Id quoque nunc facile crediderim, nihil ipsum affectui in affinem suum Virum Celeberrimum Dn. D. Scherzerum dedisse. Nam cum ALBERTUS profligatam jam litem ultro suam fecerit, ille longe sapientius ac generosius solicitationes Beckmanni, Schvvarziique & Gesenii adspernatus est, ac indignum se judicavit, istorum sese furori propugnatorem præbere. Cum iste contra, quo plura per inconsultum animi impetum conscribillat, eo magis morbos animi sui pandit. Quam effœminatum enim hominem arguit, quod *Christiana patientia* in subsidium advocanda fuerit digerendæ contumeliæ, quam vocabulo *veterum Magistrorum, naris minus emunctæ, commentorum* sibi injustam credit. Etsi dente plusquam Theonino armata sit illa Christiana patientia, quæ pro veteris Magistri honore *irrisoris*, & *malignantis* convicium, quam modestissime reponit, ac impietatis arguit illum, qui certa in re parum perspicacem ipsum monuerat. Sed & illud valde putidum est, quod velut magnam mihi invidiam facturus me subinde *Censorem* indigitet: cum abs ipso censendi & traducendi initium sit factum; mihi autem adversus alienas obtrectationes defensio suscipienda fuerit. Quanquam revera non ita sit invidiosum in Alberti Compendium censuram exercere. Sed nimirum non possunt non istorum hominum animi per enormia elogia, queis aures ipsorum quotidie verberantur, inflari. Qui enim nil aliud audit, quam lumen & columen Ecclesiæ, flumen & fumen sapientiæ, bitumen & alumen eruditionis; ubi alium citra adulationem de se judicare videt; velut maxima injuria illata excandescit. Circa stylum denique satius fuerat, nihil tangere, cum ego nunquam Alberto scribendi Magistro uti constituerim. Id tamen non præter rem; quod *similitudines* meæ ipsi tantopere displicent; quippe queis Asinium sociosque ad vivum tactos constat. Et hæc quidem ad præcalidam illam præfationem.

§. IV. Ipso in opusculo LAMPERTI DANÆI verba adducuntur: *An Deus possit quodvis malum, etiam odium sui præcipere, & omne bonum prohibere, etiam amorem & cultum sui.* Quibus subjungit: *Utinam si ab illis semper dissensit Pufendorfius nulla harmoniæ in vocibus extarent vestigia.* Jura liquido, si potes, Alberti, te isthoc non calumniandi animo scripsisse; cum satis nosses, me istam sententiam contradictionis & absurditatis arguisse. Controversiæ Hofmanianæ ego sane nondum ingens ponere pretium possum, quippe quam ratiocinia ex sensu communi petita destruere valent. Ac modestius utique judico, morositatis aliquem & zeli a scientia parum instructi arguere, quæ humana vitia sunt, quam per mansuetudinem, si Diis placet, Theologicam inter diaboli instrumenta referre. Distinctiuncula inter *essentiam* & *exsistentiam* juris naturalis haudquidquam efficit, ut jus naturale orthodoxæ fidei adversum evadat ob admixtos a Doctoribus errores. Sicuti Verbum Dei ob falsas quorumdam interpretationes non ideo quoad exsistentiam corruptum dici potest. Quod si tamen quis errata auctorum a veris ejus disciplinæ scitis separare instituat,

tuat,

tuat, illi paulo curatius lavare manus convenit, quam Asinius Tenebrio fecit, qui ad cubitum usque malitiæ & calumniarum sordibus hele inquinatus apparet; nec parum ipsius Alberti digiti illuvie squallent. De cætero in Alberti gratiam nemo me in exilium expellet. Neque multum mihi a censuris eorum metuo, queis suo jure de politica architectonica cura est, modo ipsi propriis oculis, non perspicillis ab Asinio Tenebrione corruptis, cernere velint. Num commendata Alberto methodus, ut juxta thesin semper antithesis ponatur, commodissima fit, ingenia judicent, quæ furfuribus saginari non fueverunt. Et maneant equidem capita & libri ex Aristotele, quibus veterum quorundam commenta destruit, aut cavillatur. Sed ut ista in perpetuum refricentur, etiam quando nemo est, qui veterem errorem defendit, inutilis ac inamœnus labor habeatur. Facile quoque Platoni assentimur, ut a falsis dogmatibus animum repurgatum habeat, qui veris est imbuendus. Sed sæpe de falsis in mentem non venisset, ni intempestiva repetitione quis monitus fuisset. Præterquam quod non omnibus est ea stomachi firmitas, ut ad talia non nauseent. Id tamen valde modeste Albertus, quod *præfiscini* exclamare non obliviscitur, dum *ad virorum maximorum judicia* provocat, quæ usque adeo invitus audire *necessum* habuit, ut vi metuque coactus ea frontispicio libri sui præmiserit, nescio, an ultra tertium lapidem valitura. Denique & insolenter & pueriliter facit Albertus, quod me interrogare non patitur, unde ipse hoc sibi arroget, ut sana ratione melius, quam cæteri usus, judicetur. Nam si hypothesin suam pro fœtu sanæ rationis venditat, cur nemo cæterorum mortalium ex inspectione naturæ rerum, aut ex sensu communi hactenus eam eruere valuit?

§. V. Accedit inde ad thesin suam primariam adstruendam D. Albertus: quod *pura juris naturalis notitia ex orthodoxa doctrina de statu integritatis hauriri possit* ac *debeat*. Ratio *præcipua* additur: *Quia jus naturæ est inter reliquias imaginis divinæ; quam homo in statu integritatis habuit*. Ad quam statuminandam toto sacco rancidulæ distinctiones scholasticæ effunduntur. Enimvero eam operam frustra sumi apparet, si consideretur, accuratiores Theologos, non refragante ipso Alberto tradere: *imaginem Dei sensu Biblico sola spiritualia complecti*: quo sensu eam *penitus periisse*. Igitur quæ in divinis literis super imagine Dei traduntur, ad jus naturale penitus non spectant, eoque per Theologiam orthodoxam, quatenus ea divinis literis innititur, & ex hisce deducitur, ad jus naturæ nihil proficitur. Et alias cultura juris naturalis ad reparationem imaginis divinæ in regeneratis, & sanctificationem pertineret: quod nemini per somnium hactenus asserere in mentem venit. *Conceduntur* tamen ab iisdem *usu Ecclesiastico rudera aliqua divinæ imaginis*. Id est, quia Theologus quispiam notionem imaginis divinæ præter sacram Scripturam finxit: quem alii complures citra accuratiorem disquisitionem secuti sunt: igitur ne, qui errorem istum deprehenderunt, cornicum oculos configere voluisse videantur, sensus Ecclesiasticus concedendus est, sensui Biblico contradistinctus, & rudera sunt agnoscenda, quæ nunquam ad ædificium destructum pertinuerunt. Sic quia Theologi quidam antipodes dari negarunt, aut Solem die Paschatis saltare, cœlosque vetustate corrugatos jam multis milliarium millibus humiliores asseruerunt, ideo ne isti quapiam in re impegisse videantur concedendum est, sensu Ecclesiastico homines in altero hemisphærio in cœlum prolabi, eodemque sensu Solem tripudiare, aut cœlos ingentibus rugis obsitos esse. Equidem ut quis impropria locutione utatur, ego parum curaverim. Ast ut locutioni per Melanchthonem introductæ sacrosancta quædam auctoritas circumponatur: & eam explodentes heterodoxiæ convicio notentur, id sane ferendum non est. Nec qui sapit Theologus, si quid extra Scripturam sacram proferat, præ cæteris Philosophantibus auctoritatem sibi arrogabit. Nec promovet, quid Albertus suis distinctiunculis, quæ ad absurdum redactis Magistris nostris ultimum χρυσοφύγετον sunt, ne plane obmutescere necessum habeant. Distinctio *inter jus naturæ, & ejus notitiam*, ad rem nihil facit. Nam qui intelligit, quid lex sit, in homine præter notitiam legis nihil investigabit. Notitia *perfectior* & *imperfectior* haudquidquam exinde provenit, quod quis orthodoxus aut heterodoxus,

pla-

planeve infidelis sit, quippe cum, quæ sacra Scriptura de imagine Dei tradit, ad jus naturale non spectent. Et quæ Albertus in naturali jure novit, ea non Orthodoxiæ suæ, sed lectioni Grotii debet. Unde & falso *Christianorum propria* vicitur *cognitio distincta* ejus juris. Nam distincta cognitio cujusvis disciplinæ a studio & meditatione provenit: quæ per se æque in infidelem, quam in Christianum cadit. Quod autem ea cognitio jam maxime inter Christianos floret, est, quia pleræque bonæ literæ a Christianis excoluntur. Nec minus inepta sunt sequentia: *Principium*, inquit, *τῦ δ' εἶναι in scientiis & intelligentia: (quarum hæc congenita principia præstat,) maxime vero in intelligentia est Theologia revelata. Ab hoc principio pendet orthodoxia & heterodoxia in Philosophia. Si enim illud negligimus, aut in erroneum (Hæreticorum) incidimus, hetorodoxe philosophamur: si verum & genuinum assumimus & sequimur, orthodoxe.* Nam Theologia revelata vel eadem principia tradit, quæ ratio invenit, vel aliqua hisce superaddit. Ubi prius fit, sane & qui conjunctim illis principiis bene utitur, recte philosophari simpliciter dicitur, non orthodoxe, & qui solam rationem secutus S. Scripturæ ignarus, si ex veris principiis bene ratiocinetur, itidem recte philosophari dicitur, non orthodoxe, nec heterodoxe. Sicuti, verbi gratia, Cicero, qui de Officiis absque Theologia revelata tradit, haudquidquam heterodoxe aut hæretice philosophari dicitur, etiam ubi a vero aberrat. Contra qui Philosophiæ aliquid ex Theologia revelata admiscet, is non orthodoxe philosophatur, sed intempestive theologicatur. Sic quando Albertus inter prandendum de rebus Theologicis disserit, aut Nicolaus Beckmannus cum recentibus suis combibonibus Monachis inter pocula de virtutibus Rosarii commentatur, non ideo aut ille orthodoxe prandere, aut hic heterodoxe potare dicetur.

§. VI. Opposueram porro ego: Statum integritatis inter duos homines ad breve tempus fuisse, nec in ejus descriptione juris naturalis mentionem fieri: eoque illum non posse normam esse tam variarum actionum, quæ in genere humano multiplicato certum moderamen desiderant. Heic ne plane obmutescat Dn. Albertus, sententiola adducitur: *Brevitatem perfectione compensari, & ad hanc, non illam in norma adspici.* Ast non ideo verum esse desinit, quod de naturali jure in historia status integri nulla mentio fiat. Quin de actionibus Adami in Paradiso nihil memoratur, nisi quod animantibus vocabula imposuerit, Evam dilexerit, & nudus absque pudore incesserit; hinc statim de lapsu memoratur. Præter hæc, quantum ego recordor, in tota S. Scriptura de actionibus Adami Paradisiacis nihil recensetur; nec ullibi eadem in imitationem, aut exemplum perfectæ vitæ cæteris hominibus proponuntur. Nam novus ille homo, quem Paulus induere nos jubet, Adamus non est. Et si Alberto utique placebat Theologiam moralem, cum naturali jure confundere, cur non potius in normam ejus juris placebant actiones saltem communes Salvatoris nostri Jesu Christi? Obiter quoque mirari lubet, quod, cum Albertus usum similitudinum mihi exprobraverit, ipse exempla de acu magnetica, & horologio attulerit, quæ ridicule plane ad præsentem quæstionem applicantur. Negat inde Albertus requiri, *ut in sacris literis totidem verbis extet, jus naturæ esse inter reliquias imaginis divinæ*. Atqui ne res quidem ipsa, sensusque divinis literis continetur, prout supra h. c. §. 5. ostendimus. Opposueram quoque ego, principia etiam theoretica ab Alberto inter imaginis divinæ reliquias referri; nec ideo tamen Arithmeticis aut Geometris ad statum integritatis confugiendum. Adversus quæ iste excipit, utraque quidem principia esse interna, id est, naturæ humanæ congenita; differre tamen in hoc, quod theoretica principia testimonio sensuum declarentur, practica non item. Quæ exceptio inanis est. Nam & principia theoretica ratione, & practica per sensus illustrari possunt. Sic si D. Albertus ope sensuum declarare velit principium illud juris, neminem lædere, abeat modo, ac viro forti colaphum impingat, ac statim veritatem sibi ejus principii circa aures oberrare sentiet. Tandem D. Albertus *inferiorem certitudinis gradum non invidet lumini rationis sibi relicto, superiorem vero eidem ad ductum luminis gratiæ pollicetur.* Atqui summus, quem naturale lumen pollicetur, certitudinis gradus est demonstratio; qua obtenta nemo ulterius inquirere laborat. Lumen gratiæ aliam certitu-

tu-

tudinem suppeditat non circa res demonstrationi Logicæ subjectas, quæ sciuntur, non creduntur, sed rationi humanæ absconditas, & ad salutem animarum facientes: quæ certitudo fide constat, veritati & promissis divinis innixa. Igitur, si Diis placet, eadem fide, qua credimus Salvatorem nostrum pro peccatis mundi satisfecisse, deinceps credemus, pacta esse servanda, gratum animum benefactoribus approbandum.

§. VII. Mire dehinc se torquet D. Albertus ut Philosophiam nobis aliquam Christianam comminiscatur. Sed adhuc desideramus illas *Theses aut assertiones Spiritus Sancti quas Philosophus Christianus in foro humano convertit in hypotheses certissimarum scientiarum*. Quæso, ne invideas orbi erudito istas theses revelatas, scientiarum humanarum hypotheses. Nam de aquis supracœlestibus ipse ultro remittere videris. Nec quid novæ scientiæ humanæ e *propositionibus personalibus* exsculpi queat, apparet. Equidem jure merito castigor ego, quod non satis pedantice dixerim, *illas ideo inusitatas vocari, quia ratio humana capere non potest connexionem subjecti & prædicati*. Id enim longe sublimius & divinius erat dixisse: *non prædicantur nec in quid, nec in quale*. Assume tamen quæso thesin illam Theologicam, & converte eam in hypothesin certissimæ scientiæ, ac gigne nobis nova theoremata Philosophica: ac deinceps nobis Magnus Albertus eris. Nam a Deo posse fieri, quæ rationis humanæ captum excedunt, etiam Philosophi non Christiani admittunt. Et *materiam Deo non esse coævam, nec mari meteoricam esse naturam*, etiam ex ratione ostendi potest.

§. VIII. Inde dum circa objectiones meas dissolvendas satagit, primo jactat, quia ego *abstrahendi* vocabulo aliquoties usus eram, idcirco sese meo exemplo idem vocabulum adhibuisse. Ast mihi nunquam *abstrahere* idem fuit, ac præsupponere; quæ Alberti confusio est. Quanto satius igitur fuerat, agnoscere, per inadvertentiam istud excidisse, quam ita impudentem & frivolam excusationem comminisci. Præfracte dehinc contendit, Christiano ad hoc, ut philosophetur, intuendum esse statum integritatis. *Intueatur*, inquit, *homo corruptus hominem integrum, pie, juste, tranquille peragentem omnia; nec ille statim videbit, quomodo se huic in actionibus suis conformare, eoque ipso præceptis juris naturalis satisfacere possit & debeat*. Atqui tam pauca de actionibus Adami traduntur, ut quomodo nostræ actiones ad illas formari queant, non apparet. Sed nec sistotos dies illum integrum hominem, quem Albertus in frontispicio Compendii sui æri incisum exhibet, intueri velim, apparet, quid ad sapientiam aut probitatem inde proficere possim, nisi forte nudo saltare placeat: Addit, valde id quidem aniliter: *Utinam eodem modo puerperæ & obstetrices, respicientes ad Evam in statu integritatis, dolores in pariendo minuere possent*. Quæ talia fando Psyllomache, Baucisve, uxorque edentula Fauni Temperet a lachrymis! Sed parcite ocellos fletu corrumpere aniculæ. Nam auspicatum secretis vestris nomen Albertus, uti videtur, libellum de arte obstetricandi ad analogiam status integritatis commentabitur, pari felicitate, ac *bellum* nuper ad eandem analogiam dedit. Abs cujus ingenio etiam commentarium de officio carnificis ad analogiam status integri expectamus. Enimvero etsi *præcipuæ Christianorum factiones* in eo consentiant, *hominem integrum fuisse virtutibus examussim imbutum*; cum tamen de hoc non nisi ex lumine revelato constet, non ideo statim id pro hypothesi disciplinæ ex naturali lumine profluentis habebitur. Sed nec ideo Philosophis Christianis sola obsequii gloria relicta est, quia Albertus Logicam & Physicam tantopere ex Theologia locupletavit, & quod mysterium hactenns omnes Philosophos latuit, ostendit, mare non esse meteorum, & materiam non esse æternam. Cum porro juri naturali domestica sint principia, quid opus est hypothesin *ex verbo revelato* eidem substernere, quod fatente Alberto ei disciplinæ *externum est principium*? Ne tamen plane obmutescat, fingit nobis *duplicem* scientiarum *subordinationem*, *secundum esse*, & *secundum bene esse*. Ast nobis sufficit obtinuisse, jus naturale quoad esse suum Theologiæ non subordinari. Num autem Albertus tantum lumen isti disciplinæ intulerit, ut ad bene esse eadem Theologiæ utique sit subordinanda, eruditus orbis judicet. Qui sine dubio multum ingenio istius viri debere se agnoscet, quod repente Rempublicam literariam nova disciplina auctorem

rem dedit, dum jam etiam *Theologiam naturalem Christianam* eleganti contradictione enixus est. Sicuti & gratulabitur sibi de isthoc theoremate Albertino: *Philosophus Christianus imaginem Dei*, puto integram, *præsupponere potest ac debet tanquam normam certissimam, cui actiones nostræ secundum reliquias ipsius sint conformandæ, adeo ut in hac consideratione Philosophica imago Dei se habeat idealiter, in Theologia actualiter*. Hoc quidem est fine mente sonum dare; nisi forte in euphonia vocabulorum *idealiter*, *actualiter*, mysterii quod latitat. Post exhaustum distinctionibus pedanticis saccum, ne plane ad silentium redigatur, e calumniis Nicolai Beckmanni & Josuæ Schwarzii nonnihil mutuo sumit, velut istis sua elogia invideret. Quin enim tantus distinguendi artifex discrimen a me ad nauseam usque inculcatum inter socialitatem adversus omnes homines exercendam, & inter peculiare commodum seu interesse societatis alicujus particularis etiam vitiosæ, animo complecti potuerit, mihi persuadere non possum. Quod ergo tam grave ac certum periculum reipublicæ imminet ex mea socialitate, nisi quod ab Asinio Tenebrione primo fictum, mox alii pari stupore an impudentia distulere? Id tamen constat, homines Reipublicæ tractandæ peritos, quos ipse invidioso scilicet vocabulo Statistas vocat, jus sibi suum ex compendio Albertino non formaturos; sed facile passuros, ut in aula pedanteriæ istud se jactet. Denique & illud a Nicolao Beckmanno mutuo sumptum, quod perstricto VVinstrupio *charitatem proximi & reverentiam superiorum* a me violatam arguat. Ergo jus naturale Albertinum requirit, ut inepta carmina, & insipida scribendi stribligo divinis elogiis onerentur; utque atroces errores falso objecti non arguantur, sed per silentium agnoscantur, ne alter calumniæ convincatur. De cætero VVinstrupius ille nunquam eousque superior mihi fuit, quo minus injuriam inferentem repellere potuerim. Quem omni officio colebam, quamdiu se, uti decebat, adversus me gerebat. Cum furori Beckmanniano ducem se præberet, repuli, sed longe breviore brachio, quam merebatur; ac vindictam Deo commisi. Quanquam & revera inter officia humanitatis sit, stultam alicui philautiam excutere. Sicuti, ni fallor, Philæmon iste, qui Dionysii carmina stultitiæ plena adspernabatur, de hoc melius merebatur, quam adulatores, qui ista ad cœlum efferendo aliorum ludibrio tyrannum exponebant. Sicuti & ego, si recte æstimare velis, de tuo Compendio orthodoxo melius mereor, quam amici tui, qui isti deosculando immoriuntur.

§. IX. In *capite secundo* alias quasdam assertiones suas vindicare nititur Albertus. Ac primo quidem cum constet, quædam præcepta juris naturalis locum habere non nisi in statu corrupto posse, ut nihilo secius ex statu integro deriventur, asserit: *Ea præcepta habere statum corruptum pro objecto, integrum pro principio*. Ego censebam hæc obscuritatem habere apud juvenes præsertim. Et quanquam cernerem, ista Alberto velut maxime perspicua jactari, tamen admiratione potius quam invidia tantæ perspicaciæ perstrictus dixeram: *Sive illa axiomata homini in statu integro inhæsisse, sive demum post lapsum in animis hominum enasci cœpisse statuantur, rem difficultate non carere*. Difficultatem illam latius deducere omiseram, quod crederem, non temere fore aliquem ita stupidum, cui illa non ultro in mentem veniat. Nam primo homini in statu felicissimo hæc præcepta actu in animo hæsisse; pauperibus eleemosyna est danda, pupilli non sunt defraudandi, defunctorum bona pro ratione graduum cognationis sunt dividenda, & similia, vix Albertus mihi persuaserit, præsertim cum tam breve tempus Adamo in Paradiso tribuatur, ut vix otium ipsi fuisse videatur, hypothesin mortis & corruptæ naturæ fingere, & ad isthanc leges naturales & conditionem generis humani speculari. Cum probabilius sit, ipsum præter cultum Numinis rebus naturalibus contemplandis potissimum vacasse. Ni dicere velis, ista omnia etiam sub diversis hypothesibus considerata uno intuitu ejus intellectui sese obtulisse. Quod facilius dixeris, quam probatum dederis. Quod si autem ista principia in animis corruptorum hominum enata demum dicas; mirum videbitur, plus luminis congeniti actu exsistere in homine corrupto, quam integro. Ast Alberto omnia heic plana; omnia expedita. Unde citra scrupulum

pulum pronunciat: *Ista partim homini in statu integro actu inhæsisse, & in nos propagata esse, ut superiori est parendum, Deo aut magistratui justo: partim apud Christianos e cognitione status integri purissime resultare*. Enimvero uti facile concedo, Adamo vel primo loco hoc præceptum, Deo est parendum, animo hæsisse; ita an etiam actu de hoc in mentem venerit, magistrati justo est parendum, non immerito dubites. Sane enim in Adamum hujus præcepti exercitium nunquam cadere poterat, quem ego filiorum imperio nunquam subjiciendum haut crediderim, nisi & hoc velis esse ex decoro status integri, ut pater cum filiis fasces alternis gerat. Deinde de magistratu paradisiaco res nondum ad liquidum perducta est. Et si quid ingenio polles, nec censorem metuis, quæso de forma nobis Civitatem Paradisiacam, & distincte exprime, quæ ratio ad eam instituendam homines moverit, & cur non imperio paterno, inde auctoritate contenti, libertatem naturalem, qua nulla tunc mala libidine, secure gaudere poterant, retinuerint: quæ vis tunc imperii, quæ potestas magistratus, quæ indoles legum civilium, quæ sanctio: an majore studio homines recta sectaturi fuerint ob jussum magistratus. Tum quæ forma civitatum; quis imperium habendi modus; num magistratus tunc a sacerdotio distinctus: num istius magistratus potestas amplior, quam paterna fuerint; & ejus generis plura. Quæ tu si ita explicaveris, ut cordati risum aut lachrymas continere queant, non triobolaris Statista habeberis. Sed circa alteram præceptorum classem, quam Christianos ex consideratione status integri hausisse dicis, vereor ne petas id, quod est in principio, & jubeas nos de natura habitus judicare ex privatione, de natura lucis ex tenebris. Sane de beneficentia hactenus tum ex lumine rationis, tum eximie ex libris Novi Fœderis Christiani cognovimus. Et nullibi tamen sacræ literæ, quibus hæc doctrina maxime cordi est, jubent nos heic ad statum integritatis respicere. Nec ulli puto mortalium ante Te in mentem venit beneficentiam erga pauperes deductum aut illustratum ire ex statu Integritatis; id est, illam actionem, quæ unius hominis abundantiam, alterius miseriam & egestatem præsupponit, ex eo statu, ubi quæ homini alendo requirebantur, natura ultro suggerebat, ubi nulla opum exundantium cura, nulla eas cumulandi causa & ratio, nulla indigentia, nulla debilitas. In quo statu etiam *communicationem* fuisse *benignissimam*, ego quidem capere nondum possum. Aut tu me doce, quænam demum illæ res fuerint, quæ ita liberaliter communicaverint homines, inter quos nullum augendi res studium, nulla egestas; & quibus pleræque res ignotæ, aut nulli usui, circa quæ jam vita nostra maximam partem occupatur. Idem censendum de his quæ sequuntur: *Hæreditates, actiones tutorum, sententias judicum, pœnas; bella, fœdera, innumera alia recte se habere intelligimus, quando audimus, ea, quæ statui corrupto propria sunt, hodie ad analogiam status integri fieri non posse, nisi in jus naturæ impingere velis*. Atqui de his omnibus recte hactenus & perfecte a JCtis & Politicis traditum fuit; quibus de ALBERTI hypothesi nunquam cogitatum. Nec video, quid ex isthac rectius aut accuratius circa talia, quam ex horum principiis tradi queat. Denique in quamcunque se formam vertat ALBERTUS, inepta est illa & absurda, quam comminiscitur analogia. Cum enim analogia in similitudine, proportione, & paritate rationum consistat, sensus communis utique dictitat, affectionem illam analogicam in illo, ad quod alterum analogiam habere dicitur, in excellentiore gradu inesse, quam in eo, quod ad istud analogiam habet. Quo posito necessum fuerit, hereditates, actiones tutorum, sententias judicum, pœnas, bella, fœdera, in statu integro longe sublimiori gradu extitisse, quam nunc in corrupto. Dicere autem, quod non exsistit, cum eo quod exsistit analogiam habere, aut illud hujus normam esse, extremum in stultitia est. Et si deliciis dictionum suarum uti me patitur ALBERTUS, potius dixerim; non nisi ea normaliter ad statum corruptum referri posse, quæ statui integro insunt formaliter. Sanctitas & innocentia status integri nobis in statu corrupto norma esse possunt; non ea, quæ ab isto statu plane abhorreat. Unde quanquam etiam ALBERTO non monenti discrimen inter medicinam & jus naturale notum sit, verum tamen adhuc per-

ſtat; non magis de legibus peccatum & mortem præſupponentibus, quam de natura & cura morborum; ex ſtatu integro cognoſci poſſe.

§. X. Repetit dehinc obſoletam querelam Albertus, quod jus naturale maximam partem ad uſum fori humani retulerim. Cujus inſtituti me nondum pœnitet. Quod tamen *forum internum quam maxime rectitudinem motuum internorum requirat*, ego dudum docui L. I. c. 8. §. 2. de Jure Naturæ & Gentium. Ut mirum videatur, Albertum dicere, me hæc *neglexiſſe*, *aut ſpernere*. Sed quia etiam ex lumine rationis intelligo, me peccatorem eſſe, non autem, qua ratione Numen peccatis offenſum placandum ſit, quod ſola Theologia revelata docet: igitur jus naturale ex ſolo rationis lumine traditum fruſtra ad forum internum, ſaltem primario, refertur, ubi ſolo hoc jure inſtructus damnari poſſum, abſolvi non poſſum, ubi morſus conſcientiæ ſentiuntur, medicina non invenitur. Unde, quæ ad forum internum ſpectant, ad Theologiam remittere placuit, quæ præter cognitionem peccati etiam expiationem docet. Id porro facile conceſſerim: Albertum de libero hominis integri arbitrio recte ſentire, quippe cui imago Dei *utroſque oculos* implet: (credent homines Alberto duo paria oculorum eſſe,) ſed tamen revera vocabulum *perinde* cum magno grano ſalis capiendum eſt, quod neque in dictis ex Auguſtino citatis occurrere deprehendo. Quæ dein ego de præceptis negativis in ſtatu integritatis *præfatione libelli de Officio hominis & civis* meditatus ſum, Alberto improbari video rationes ſententiæ meæ, deſtructas non video. Nec valde me movet auguſtum & terribile nomen Dominici a Soto, qui adducto loco in principia Theologiæ impingit, quod de ſtatu integritatis loquens peccati *mortalis* mentionem faciat, cum ea diſtinctio peccati mortalis & venialis in ſtatu tantum regenerationis locum habeat. Ubi enim omnia peccata quoad effectum paria ſunt, tautologum eſt terminum *mortalis* adhibere. Deinde, etſi nemo negaverit, ſi Adamus in ſtatu innocentiæ aliud quoddam peccatum admiſiſſet, non impune fuiſſe laturum: tamen quia in ſolam comeſtionem de arbore vetita atrociſſima illa ſanctio mortis expreſſe ſtatuta legitur; quid obſtat, quo minus dicamus, modo iſto peccato abſtinuiſſet homo, nullum aliud peccatum fuiſſe patraturum. Certe quomodo hanc ſententiam ex ſacris literis refutare poſſis, non video. Et ſi ſolis auctoritatibus res agatur, cur non potius mihi, quam Dominico a Soto credere malis? Præſertim cum illecebra arboris vetitæ in S. Scriptura exprimatur, Deo ſimilem fieri; aliorum peccatorum illecebras in eo ſtatu, ubi vitioſi cupidines non ſunt, percipere non poſſim. Et rationes quæ exaggerando illo peccato adferuntur, in alia peccata non quadrant.

§. XI. Circa prohibitionem matrimonii inter fratres & ſorores, quam etiam an ſtatu integro majoris honeſtatis cauſa faciendam Albertus abſque idonea ratione tradit, nihil habet quod adferat, præter par diſtinctionum: *inter legis ſanctionem & repetitionem*, *& inter jus naturæ primævum & ſecundarium*. Atqui non ſufficit diſtinctiones adferre, ſed oportebat etiam eas ad præſentem quæſtionem applicare. Nam ſi vel maxime concedam, legem de vetitis inter fratres, & ſorores connubiis, Levit. XVIII, non primum eſſe latam, ſed tantum repetitam: oſtendendum tamen erat, quando illa utique lata foret. Neſcio quoque, an qui tot per annos Logicam publice docuit, capere poſſit, nullam eſſe hanc conſecutionem. Levit. XVIII. 9. lex de vetitis inter fratres & ſorores connubiis non primum lata eſt; igitur illa in ſtatu integritatis poſt multiplicatos homines majoris honeſtatis cauſa ferenda fuerat. Ut autem inanem illam diſtinctionem inter jus naturæ primævum & ſecundarium admittamus, majore auctoritate opus eſt. Quid tamen revera ſuper hac quæſtione definiendum ſit, ego haudquidquam me torſerim. Id tantum monuerim, ſolam communionem ſanguinis in ſtatu integro ſufficientem rationem non eſſe prohibendi connubii, inde videri conſtare, quod primi hominis uxor ex viri coſta formata ſit caro de carne ipſius; quo nulla major communio ſanguinis exſiſtere poteſt. Igitur ni inutili quæſtione abſtinere malit D. Albertus, aliæ ipſi rationes fuerint inveſtigandæ.

§. XII. Ad extremum regularum ſuarum

rum auctoritatem adstruit ALBERTUS quas *sponte sibi venisse* asserit, sicut zizania solent, quorum etiam proprium est, facile se multiplicare. Num autem nus infelices, quibus revelatio regularum Albertinarum facta non est, *confusam forte* duntaxat juris naturalis notitiam obtineamus *quæ ex genuino istarum regularum usu obtinetur certissima*, tunc demum liquido apparebit, quanto earum regularum adminiculo huic disciplinæ fastigium impositum fuerit. Interim non possum non miserari puerilem plane D. ALBERTI jactantiam, qua regulis suis triumphum acclamat, velut a me ultro campus esset desertus: cum mihi sufficerit fundamenta subruisse; quibus sublatis debilis compages ultro corruit. Unde verendum est, ne intempestivo triumphatori occinatur: *O Corydon, Corydon, quæ te dementia cepit!*

§. XIII. TERTIUM caput D. ALBERTUS miscet ex illis, quæ ipsi per injuriam scilicet a *Censore* imputata sunt. Negat igitur primo, mihi abs ipso imputatum, quasi ego statuerim, hominem *casu* in hunc mundum projectum. Ibi enim Epicuræos sibi ob oculos fuisse: Sed *lupum ante clamorem festinasse*, qua humanitatis plenissima phrasi utitur latrator ALBERTUS. Ast profecto tantam calumniarum colluviem expresso aut suppresso nomine in me effusam hisce annis comperi, ut vitio mihi vertendum non sit, si cuipiam plus justo suspicax videar. Et nihilominus dum unam a me avertit calumniam, parem mihi impingit, jubens me *audire sententiam Lactantii adversus eos, quibuscum loquor, mutata saltem voce* casu, *in agnatas particulas* utcunque *vel* undecunque. Sane quid Lactantius contra Epicuræos disputet, non demum ex ALBERTO discere debebam. Quid ergo opus erat, ista verba mihi occinere, ni forte arbitratur, de veris humani generis originibus non æque mihi atque ipsi constare. Quam porro immanem calumniandi rabiem hoc arguit, quod vocabulum *casus undecunque* agnatas particulas vocet, velut & ego non multo melius, quam Epicuræi hominem in mundum projectum statuam. Cum ego isto vocabulo innuam, me dicto loco, origines hominis in medio relinquere; non quod illas ignorem, aut de iisdem dubitem; sed quia thesi, quia quam ibi probandam suscepi, veritas constare potest, quamcunque de illis originibus sententiam supponas. Quod si autem neget, calumniandi causa ista ab se scripta, arguendus erit stupor tam aperta perspexisse non valentis. In secundo loco, dum una via a contradictione extricare sese nititur, alia in eandem prolabi videtur, dum meis verbis hanc de suo parenthesin infercit; *axiomata (juris Naturalis quæ statui corrupto propria sunt:)* Si enim nobis post lapsum connascuntur, quæ statui corrupto propria sunt, quomodo eadem apud Christianos ex cognitione status integri resultare dici potest? Cum illa, quæ ex cognitione Christianis propria resultant, non connascantur; quæ autem connoscuntur, etiam in non Christianos cadunt. Circa vocabula *oblique* ac *perinde* importunam pertinaciam ostendit, dum ne incommodius quidem verbum sibi excidisse agnoscere detrectat, velut ipse mera oracula funderet. Nec eo secius mihi fas erit circa vires liberi arbitrii in homine integro vocula *perinde* abstinere. Par pertinacia est circa phrasin *a peccato retrahere*, quam peccatum jam præsupponere sensus communis dictat: eoque absurde adhiberi censebitur, ubi de Legislatore sermo est, legem positivam primum condente. Illa vero non est eximia humanitas se a fœdissima & malitiosissima calumnia abstinuisse, quasi quidquam erroneum illa dictione contineatur: *Deum condito præcepto positivo effecisse, ut actus, qui lege naturali peccatum non erat, peccatum fieret*. Credo apud Asinium illa calumnia etiam citra hederam venditari poterat. Sed nimirum nemo adhuc repertus est tam impudens, ut æquipollens GROTII dictum L. I. c. 1. §. 10. cavillari auderet: *Deus positiva vetando illicita facit*. Gloriatur inde, se humanitatis, ut nempe in meliorem potius, quam deteriorem partem incautius dicta interpretetur, in Compendio suo aliquoties specimina edidisse, *non applaudentibus omnibus*. Atqui non aliud abs isto hic præstitum, nisi quod naturali lege præcipitur, & bonis omnibus in usu est. Quod si tamen jactura istius applausus Te torquet, mi D. ALBERTE, age, retracta tuam humanitatem, & impudenter calumniare. Quo facto sta-

statim quatuor viri calumniarum, Schvvarzius, Nicolaus Beckmannus, Fridericus Gesenius, & Valentinus Velthemius in maximos plausus erumpent, teque lubenter fraternitati suæ adscribent. Sed & circa *sextum* operam ludit Albertus. Licet enim vel maxime *honestum* etiam *utili* opponam, ac dicam, in statu integro matrimonia inter fratres & sorores non ob utilitatem fuisse prohibita, sed ob *honestatem*: non minus tamen hæc dictio præsupponit, id quod ante istud interdictum in usu fuit, minus honestum fuisse. Quid denique solidi subsit commentitiæ distinctioni *inter assertiones de re practica, & præcepta* de eadem jam alibi excussum. Non puto habet ALBERTUS, quod jactet, per Vindicias suas *plenissime* mihi *satisfactum*.

§. XIV. CÆTERUM ne Dn. ALBERTUS gratis mihi titulum Censoris impegerit, pauca quædam circa *Compendium* ipsius *Orthodoxum* monere lubet. De cujus scopo haud obscure videtur colligi ex palmario isto axiomate: *Quidquid ex hypothesi status corrupti necessario nobis faciendum est, id ad analogiam status integri orthodoxe exposito facere nos jubet jus naturæ*. Sane analogiam istam S. Scriptura nullibi deducit, nec de illa cuipiam mortalium ante istum puto in mentem venit. Et pauci videntur eo delirii prolapsuri, ut bellum, & quicquid actum in genere humano ex peccato & subsecuta inde miseria redundavit, ad chymæricam analogiam status integri concipere possint aut velint. Restat igitur, ut deinceps Jus Naturale ALBERTI dictatis sit metiendum, & qui cum eo senserit orthodoxi vocabulo superius incedat; cæteri, ad quorum palatum ista non sunt, hæreticorum nomine traducantur. In *Præfatione ad Lectorem* video Albertum pari solicitudine circa Decalogum agitari, cum Indicis Novitatum auctoribus; quæ unde originem duxerit, mihi persuadere non possum. Sane perstat Decalogo auctoritas & sanctimonia sua, etsi disciplina juris naturalis ad ordinem decem præceptorum non digeratur. Quin ipse ALBERTUS in Compendio suo non Decalogum, sed fictitiam analogiam & regulas passim inculcat. Dein scire velim, ex qua visione ALBERTO constet, quod *diabolus torvo vultu Decalogum adspiciat*. Cum, siquidem exitio hominum iste lætatur, gaudio potius perfundi eundem credibile sit conspecto Decalogo, quo maledictio & damnatio adversus peccatores promulgatur. Sed & nescio, quid purulenti habet adjecta similitudo. Sane infecit genus humanum peccato diabolus: idem, dum Decalogum quoque corrumpere satagit, num *peccati medicinam* corrumpit? Mallem quoque claro latratu, quam obscura mussitatione expressum fuisse, quinam forent illi non pauci, qui *rationi magis, quam revelationi faveant, & quibus Decalogus nauseam magis quam animum moveat*. Fortasse enim fustis non defuisset. Gratis quoque dicitur; *qui olim ac hodie in incunabula juris naturalis inquisiverunt, utroque oculo ad antiquissima tempora respexisse, & quomodo primi homines vixerint fundamenti loco posuisse*. Id enim factum est, & fieri convenit ab illis, qui de origine culturæ humanæ, aut civitatum adquirunt. Circa originem juris naturalis id neque factum ab omnibus, aut plerisque, neque fieri necessum est. Sane Grotius primævum hominum statum fundamenti loco non supponit, sed obiter de eo mentionem inicit, ubi origines dominii indagat. Sed nec in nostra hypothesi necessarium est super primæva hominum conditione inquirere, cum etiam hodie vita humana citra socialitatem sit miserrima. Et qualem vitam primi homines egerint, quæstio facti est, quæ nisi ex S. Scripturis cognosci potest. Sed & nullum est illud ALBERTI ratiocinium: jus naturæ perfectum est, igitur illud ex perfectissimo statu derivandum. Per imperfectum enim statum perfectioni legis Naturalis nihil decedit, sed cognitio tantum ejus redditur difficilior, & obsequium ei debitum imminuitur. Quod porro ALBERTUS in Theologiam revelatam exspatiatus quæsivit & invenit, id ex primo illo & perfecto homine non eruit, sed ex cerebro suo in futiles regulas fœcundo per vanitatem venditavit, velut summam perfectionem legi naturali dare idoneum. Quin inter spaciandum in ecstasin incidisse videtur, ita multæ phantasiæ homini occurrerunt, quas nunc exagitare non vacat. Ex dicto Rom. I. 25. nihil minus, quam id col-

colligi potest, hominibus in statu defectionis citra revelationem liquido de jure naturæ constare non posse, nisi in subsidium adsciscant doctrinam Christianam orthodoxam de statu integro. Et quid fiet de dicto Rom. II. 25. cujus hic data opera obliviscitur? Debuisset & nobis nominare *Monarchomachos illos*, qui citra paralogismos & ἀσυλλογισίαν *socialitatis via incedentes in id præcipitium inciderunt, licitum ob socialitatem esse regem, si in Rempublicam peccet, e medio tollere*. Absurde quoque pro se adducit Albertus illa Grotii verba: jus naturæ per se *hominibus non corruptis* paret. Per tales non intelliguntur, qui in statu integritatis vivunt, sed quorum judicium per pravam educationem & consuetudinem non est detortum. Et alias non ignotum, quid Grotius de perfectione primi hominis senserit. Neque ob dictum Jac. III. 9. ad intelligendum jus naturæ cognitio de homine integro est excutienda. Sane & qui hodie *exaggerare* velit peccatum injusti bellatoris, eodem modo dicere posset; eum morti obiicere homines, pro qnibus Salvator noster sanguinem suum effuderit. Num vero inde colligere licet: fontem e quo a Christianis pura juris Naturalis notitia hauriri debeat, esse orthodoxam doctrinam de passione Salvatoris? Denique & testimonium Melanchthonis hoc, quo Albertus vult, sensu prolatum non fuit. Qui sane *in argumento ad Officia Ciceronis* (*membro I.*) quod ad hanc disciplinam attinet, expressis verbis a Scriptura abstrahi jubet. *Neque ego*, inquit, *de religione dico, quæ ex sacris libris petenda est. Civilis vitæ consuetudo a Cicerone describitur, cum qua religio nihil pugnat. Scripsit de officiis etiam* D. Ambrosius, *credo ut pueris inculcaret religionem, de qua videbat in Ciceronianis nihil præcipi. Verum ego religionem ex divinis litteris censeo hauriendam esse, de civilibus malim audire Ciceronem*. Obiter quoque scire velim, num qui ex cordatis Theologis *fidei orthodoxæ censores* se vocari velint. Sane vitiosa, aut quæ vitii suspecta sunt, censuræ obnoxia habentur. In fidem autem orthodoxam, qui censorem feret? cujus tituli stoliditatem & insolentiam ipse credo Romanus Pontifex adspernabitur.

§. XV. Quanquam autem in ipso D. Alberti Compendio passim occurrant, quæ castigationem merentur, tamen cum tam ignobili labore tempus impendere improbum sit, paucis tantum notabuntur ea, quibus nostra tradita cavillatur, & vellicat. Inter quæ vel præcipuum est, quod dicit *me hominem in hunc mundum projectum sine artibus & extra societatem misere viventem posuisse loco hypotheseos meæ*, quantumvis *ficta* illa sit. Sed non magis calumniam certorum hominum, quam stuporem circa istum locum discussisse molestum est. Thesis mea seria & vera est; hominem, prout nunc se habet, in solitudine destitutum citra ullam opem humanam, aut peculiare Dei auxilium vitam miserrimam agere. Alias enim neque in deportatione pœna erit, neque in expositione infantum scelus. Ad illustrandam hanc thesin, quam nemo sanus abnuet, dico; ei veritatem constare, si sequestrata notitia, quæ super veris humani generis originibus ex S. Scriptura hauritur, quamcunque velis hypothesin de origine generis humani fingas. Num ejusmodi fictio veritati quid præjudicat? Sic si dicam, Nicolaus Beckmanus, si vel maxime Spartaci familia ortus, aut e nubibus ad ranæ instar depluisse fingatur, obscœnissimus morio est. Unde ideo veritati natalium ejus quidquam detrahitur? Unde insipida valde est gravitas, per quam Albertus crepat: *Nos Lutherani adsueti sumus ad fingendum nihil* (*ne in Philosophia quidem, quia Christiana esse debet*,) *cujus contrarium a Deo ipso revelatum est*. Quasi ad Lutheranam fidem quid faciat, docendi gratia falsi quid tantisper ut fictum, non ut verum supponere. Aut quasi Zentgravius minus bonus Lutheranus censeretur, licet adversus me ex absurda hypothesi, si Deus non datur; disputet. Calumnia quoque est, quod quispiam *verissimam Christianorum notitiam de actuali hominum statu, eoque felicissimo in gratiam Gentilium dissimulet, aut in fictionem de statu miserrimo transmutet*. Sane si quis Evangelium Gentilibus annunciaturus esset, is male faceret, si in ipsorum gratiam de statu integritatis dissimularet. Sed disciplinam juris naturalis, abstrahendo a peculiari religione universaliter traditurus, non magis de statu integritatis mentionem facere necessum habet, quam qui Medicinam docet, quod vero, *si status integrita-*

tatis habeatur pro hypothesi, jus naturæ longe certius & clarius, quam ullo alio modo sine omni errandi periculo deduci possit; id quidem ex ALBERTI Compendio nondum apparet, ex quo generis humani oculi nondum eximia quadam luce perfusi cernuntur. Et vellem scire aliquid ad disciplinam juris universalis pertinens, quod ex nostra methodo *confuse* tantum, ex Albertino Compendio *distinctissime* percipiatur. Porro qui leges naturales ad caput de socialitate refert, non ideo negat, actionum humanarum finem esse *debere gloriam Dei*. Num autem solus integritatis status *naturalis* vocabulo insigniri debeat. Specim. Controv. c. 3. §. 3. satis expositum. Ea quoque fœda est calumnia, quod §. 33. thesin meam; in disciplina juris naturalis hominem esse considerandum, prout ipsius natura est corrupta, hoc additamento interpoletur: *Recte, modo 1. non excluderetur status integer tanquam principium*. Ast ego non excludo statum integritatis, sed eb eo præscindo, tanquam qui ad Theologiam revelatam pertineat. Quem quare non præsuppofuerim, tanquam principium huic disciplinæ, satis ostendi. Inepta quoque est secunda nota; *Modo status corruptus habeatur pro objecto*. Ubi quæso diversum a me traditur? Sane ego pravas inclinationes hominis considero non tanquam regulam agendorum, sed tanquam morbum, cujus pravi affectus per legem naturalem sunt sistendi. Quod carpit, a me tradi, Jus Naturale maximam partem circa externa occupari, præter alibi dicta repono illud PHILIPPI MELANCHTHONIS Epit. Philos. moral. p. 3. *Philosopia moralis est explicatio legis naturæ, demonstrationes ordine in artibus usitato colligens, quantum ratio judicare potest, quarum conclusiones sunt definitiones virtutum, sive præcepta de regenda disciplina in omnibus hominibus, congruentia cum Decalogo, quatenus de EXTERNA disciplina concionatur*.

§. XVI. DE illa quoque quæstione, an congruum fuerit in statu integritatis præcepta legis naturalis positivis potius quam negativis vocabulis exprimi, alibi a nobis dictum. Frustra ALBERTUS obiicit; *Exemplo legis divinæ positivæ cognoscimus, ad ea expresse inculcanda, ad quæ nulla inclinatio est, libertatem contrarietatis sufficere*. Nam ad fructum illius arboris utique congenitus homini appetitus erat, innoxius, ni divinum interdictum accessisset. Ast, verbi gratia, ad homicidium, adulterium, furtum, nulla congenita erat inclinatio. Et mirum est, ALBERTUM usque adeo sensui communi ex sola contradicendi libidine reniti: cum meæ sententiæ, quoties placuerit, capere queat experimenta. Sane si etiam infimæ conditionis civi Magistratus pupillæ cujuspiam tutelam deferat, ac ipsi inculcet, ut pupillæ bona diligenter administret, ejusque pudicitiam custodiat: ea monita æquo is animo admittet. Ast si id solicite ingeratur, ne dissipet aut furto subducat rem pupillæ, ne ipse eandem constupret, aut aliis prostituat, ne venenum eidem propinet, cum indignatione ista audiet; velut contumelia sibi allata. Reliqua alibi discussa sunt; aut talia, ut non sit operæ pretium, istis consectandis tempus impendere. Non possum tamen, quin impudentiam viri notem, qui, ut sese Strimesio, velut nimium me laudasset, purget, dicit: *Comparative, & si cum* HOBBESIO *comparer, me laudasse*: & uti pullus ipsius, cui adhuc rostrum flavet, pipit, non tali comparatione, qua virtus cum vitio, sed qua minus vitium con majore vitio temperatur. Ast ego te cum comparativa tua laude in malam rem abire jubeo, & te vicissim quoque comparative ad Fridericum Gesenium, & Valentinum Velthemium, aut si hæc non sufficiunt, ad Josuam Schvvarzium & Nicolaum Beckmannum laudo. Equidem gratia Te mea opus non habere lubens agnosco: Et ita morosus ego sum, ut si vel in cœlum me laudibus extollas, Compendium tamen tuum exosculaturus non sim. Vehementer tamen suaserim, ut cavillandi & calumniandi finem facias, & si utique litibus delectaris, alium tibi deligas adversarium, magis otio abundantem, quicum vitilitigationis serram reciproces. Est enim, cujus eurientes in satyram manus vix contineo, abs quo erudito orbi ludibrio expositus, sero ingemisces, ni quietem tibi mature imperare queas.

CA-

CAPUT III.

QUO OBJECTIONIBUS DN. SAMUELIS STRIMESII RESPONDETUR.

§. I.

Accedendum tandem est ad Dn. Samuelem Strimesium, Professorem Francofurtanum, quem apparet ingressu novi muneris me potissimum oppugnato inclarescere voluisse. Cui & ipsi quantopere extra oleas vagetur, paucis ostendendum est, postquam jam plane istis litibus defungi placet. Ac in *Praxiologia* quidem *Apodictica* p. 43. cum Hobbesii statum naturalem atrocibus verbis damnasset, addit: *Ob eandem causam me non ullam mereri excusationem, quod statum tantum corruptum & ab omni integritate alienum tanquam hypothesin non quidem veram, sed fictam propterea praestruo, ut disciplinam ita generaliter traderem, ut & eadem ad captum Ethnicorum foret, quos statum integritatis, vel rectius Creationis, ignorare facio ex solis divinis Scripturis addiscendum.* Circa istam accusationem observandum, primo Strimesium mihi de suo affingere, quod supponam statum *tantum* corruptum, *& ab omni integritate alienum*. Contrarium enim hujus a me docetur L. II. c. 1. §. 5. & L. II. c. 2. §. 9. Deinde naturam hominis nunc corruptam ego non suppono tanquam *hypothesin fictam*, sed tanquam thesin nimis quam veram. Nisi forte Francofurti homines absque labe originali nascuntur. Sed longe diversa sunt, quae a me velut ficta tantisper supponuntur: quae accuratius expendisse decebat Strimesium, antequam vivum & respondere paratum lacesseret. Denique num rectius dicatur *status creationis*, quam integritatis alii litigent. Id saltem constat, illam integritatem & sanctimoniam, quae lapsu primi hominis amissa fuit, Ethnicis ignoratam, ex sola sacra Scriptura addisci. Cujus contrarium non evincunt dicta quorundam Philosophorum Philippo Mornaeo & aliis adducta, quae nullam aliam corruptelam hominum, quam ex prava adsuetudine & velut contagio praesupponunt. Unde & nimis pro imperio pronunciat Strimesius: *Non esse necessarium, ut in disciplina Juris N. homo nunc consideretur, prout ipsius natura est corrupta, & prout est animal multis pravis cupiditatibus scatens.* Atqui citra istam considerationem aeque perfectum habebimus Juris N. systema, ac si Theologi sua disciplina peccatum & corruptionem hominis excludere vellent. Quod tamen hi altius ad primaevam integritatem ascendant, ratio est, quae in disciplinam Juris N. non cadit. Et ipse Strimesius tam de statu *institutionis*, quam *perfectionis* post hanc vitam pronunciat: *Neuter status hic attendi meretur, alibi nempe in Theologia iterum atque iterum inculcandus.*

§. II. Haud saniora sunt, quae circa statum naturalem a me traditum cavillatur. Ubi primo per summam injuriam *idem cum Hobbesio inculcare* me arguit, quem prius horridorum errorum reum peregerat. Ast ego efficiam, ut omnes cordati intelligant, illum quid carperet, non intellexisse; quod quale sit nemini ignotum est. Quam frivolum enim est, quod ait: *Statum naturalem, qui per fictionem talis est, nulli omnino usui inservire, nisi ut subministret, vel quo modo genus humanum calumniis proscindi, vel quo pacto origo rerum Creatori erepta cum Epicuro atomis, aut alii ineptiori causae tribui.* Jurares, istum Friderici Gesenii fraternitatem ambire. Talia refutationem non merentur, quae scriptorem quid scriberet nescivisse arguunt. Circa statum naturalem qui revera exsistit, monet: *Male ei opponi adventitium, qui statum etiam inter patrem & filium complectitur quam maxime naturalem.* Nimirum incognita est ambiguitas vo-

vocabuli naturalis, quod pro diversa oppositione diversas sortitur notiones. 2. *Contradictorie dici: Statum hunc id habere ut quis cum aliquibus hominibus peculiari societate jungatur, & tamen hominem nemini præterquam Deo in eo subjectum esse, omnibus vero hominibus æqualem.* Male sit illi, qui STRIMESIO librum meum legenti perspicillum subduxerat. Sane neque citato loco, neque alibi extat; in eo statu hominem soli Deo subjectum *omnibus hominibus æqualem* esse; sed ista verba ibi extant: *Quivis cuivis alteri, cui neque ipse subjectus est, neque eundem sibi subjectum habet, æqualis censetur.* Unde magni stuporis est argumentum, quod ostendi sibi a me petit *societatem, in qua omnes æquales sunt, nec alter alteri subjectus.* Magnus profecto pudor est, quod Professori Moralium a me demum inculcandum sit, quod conjuges & parentes cum liberis invicem non vivant in statu naturali. Quod de cætero ab inæqualitate virium ad inæqualitatem jurium non liceat argumentari, discere poterat ex L. III. c. 2. §. 2. de Jure Naturæ & G. Æque stupida est quæstio: *Ubi locorum reperiatur hominum societas, in qua omnes tum ex proprio judicio agunt, ex proprio itidem judicio de mediis ad sui conservationem facientibus definiunt, tum singuli agunt, quæ rectæ rationi consona sunt.* Ego trado de juribus eorum, qui in libertate naturali vivunt. STRIMESIUS quærit, ubi locorum sit societas, in qua omnes utantur juribus libertatis seu status naturalis, id est, quæ non sit societas. Est magnæ patientiæ argumentum, etiam a puero talem quæstionem æquo animo audire. Denique conservationem sui a me conservationi universi non opponi, satis apparet ex iis, quæ a me traduntur L. II. c. 3. §. 16. Et sui ipsius conservationi quam maxime studet, qui credit, se non sibi, sed toti mundo genitum. Quia porro STRIMESIUS quam Fridericus Gesenius in me calumniam evomuerat, regustat, etiam illa, quæ huic dudum a me responsa sunt, sibi dicta putet. Ad illam quoque calumniam, quæ ponitur, alibi abunde responsum. Vanum quoque est, quod contendit, non nisi quatuor hominum status dari posse, eoque naturalem statum non dari: cum quadripartita illa divisio ad Theologiam spectet; qua non obstante in alia disciplina alia humani status potest esse consideratio.

§. III. SED & circa illam quæstionem, num quid malum sit ante omnem legem divinam & humanam, aliquot sophisticationes promulgat STRIMESIUS: *Si nulla,* inquit, *actio ante interdictum vel divinum vel humanum mala est, tum nec Deus nec homo unquam malum prohibuerunt. Ratio consequentiæ est, quia juxta hanc hypothesin prohibitio semper prior est malo, quod per & propter illam demum naturam suam nanciscitur. Sed illud absurdum foret dicere: Deum nihil unquam prohibuisse, nisi quod sua natura vel bonum vel indifferens fuit. Ergo: nec illud sibi constat, nullum sua natura bonum vel indifferens esse.* Enimvero si sophismate hoc nostram sententiam petit STRIMESIUS, longe ipsum ratio fugit. Nos quippe illam actionem necessario bonam dicimus, quæ cum conditione humanæ naturæ a Deo conditæ ita congruit, ut hæc sine illius observantia subsistere nequeat: malam contra: quæ ita repugnat naturæ a Deo conditæ, ut eandem destruat. Unde absurde concipitur actio bona aut mala, antequam concipiatur subjectum, a quo actio illa exercenda sit, ni effectum prius, quam caussam concipere velimus. Non autem credo aliquem eo absurditatis prolapsum, ut diceret, malum actu extitisse ante legem, quæ humano generi coæva, id est, adjunctum ante subjectum. Id autem ego nuspiam tradidi, quodvis malum per & propter solam prohibitionem naturam demum suam nancisci. Jungitur quippe a me prohibitioni certa humanæ naturæ structura a Creatore facta. Inde & *secundum* istius *argumentum* ultro corruit: *Si nihil ante est malum, quam prohibitum, & ideo solum malum, quia prohibitum, tum omnia mala possunt fieri bona.* Nam ut quæ lege naturali repugnant, mala sint, non a nuda & sola prohibitione divina oritur, sed etiam, quia indoles humanæ naturæ a Deo condita violatur. Non minus inane est tertium ratiocinium: *Si omnia per se sunt indifferentia, tum Deo impossibile est ad quidquam nos obligare. Nam alias facta etiam clarissima legis promulgatione adhuc in nostra potestate situm erit, num illi promulgationi fidem habere velimus, nisi per se bonum sit, Deo credere, & per se malum, illius veri-

ritatem in dubium vocare. Ad hoc jam in Specim. Controv. cap. 5. 35. respondimus. Nam quod homo necessario fidem Deo adhibere & parere debeat, id provenit ex indole naturæ humanæ, quam Deus ipsi in creatione assignavit: qua non posita, intelligi nequit, necessarium esse, hominem Deo parere. Quæ autem rationalis creatura intelligit, hanc legem a Deo conditam esse, ei non amplius integrum est, jussa Dei pro libidine sequi aut detrectari; quia hoc indoli creaturæ rationalis adversatur.

§. IV. Idem tamen in *Originibus Moralibus* non parum in melius profecisse videtur, saltem circa præcipuam quæstionem super origine moralitatis in actionibus humanis; quam ut ante voluntatem divinam reponat, extrema argumenta videtur adferre. Ut non videam, quid istis destructis amplius adversus meam sententiam reponi queat. Eo magis opera danda est, ut plane & perspicue difficultates istæ removeantur. Ac primo quidem monendum, sermonem nobis esse de sola moralitate in actionibus humanis. Nam quod bonitas divina a voluntate divina originem ducat, nemo cui sensus communis, negabit. Unde a Strimesio quæstio insidiose formatur: *Num nihil omnino boni concipi possit ante voluntatem divinam?* Deinde quam alii eandem mecum, aut similem sententiam propugnent; tamen quatenus vel eandem justo latius porrigunt, vel ex alio fundamento deducunt, me nolle teneri vel ad fulciendum istorum argumenta, vel ad consequentias, quæ illis impinguntur admittendas, præsertim ubi non strictissime cum nostra sententia conveniunt. Nam & sæpe exiguo discrimine veri & falsi confinia discernuntur; & fieri potest, ut duo eandem thesin tueantur, sed quatenus ex diversis principiis eandem deducunt, in uno sinistra quædam consequentia hæret, abs qua alter est immunis. Unde cæteri, quos iste impugnat, Clarissimi Viri, si adhuc in vivis sunt, sententiam & rationes suas defendant. Mihi de mea nunc unicæ curæ est.

§. V. Jam igitur eo sunt redacti adversarii, ut admittant, controversiam non esse de rebus, prout revera & actu exsistunt, sed de nostro concipiendi modo, & fere quatenus nos mortales essentiam divinam ad modulum nostræ rationis concipimus. Unde si vel maxime adversarii suam intentionem obtinuissent, non tamen adhuc evictum foret, rem utique sic se habere. Vertitur autem cardo causæ in distinctione inter essentiam & exsistentiam: juxta hanc voluntas divina moralitatem actionum humanarum antecedere conceditur; juxta illam non item. Huic sententiæ statuminandæ Strimesius pronunciat, *essentias rerum sine exsistentia nil aliud esse, quam possibilitates seu aptitudines ad exsistendum, in ipsum exsistendi actum erupturas, simul ac Deus voluerit*. Enimvero valde dubito, an istbanc essentiæ descriptionem proceres regni Metaphysici sint probaturi, quorum concilium prius cogendum fuerit, antequam istud dogma publice recipiendum sit. Sane si essentiæ rerum in sola illa possibilitate consistunt, & vero universitas creaturarum omnipotentiam divinam non exhaurit, adeoque Deus intelligitur posse quæ nunquam produxit, aut producturus est, etiam non-entium dabitur essentia. Aut ostendat mihi, quantum a nihilo differat possibilitas, quæ nunquam in actum deducta fuit, aut deducenda est. Enimvero essentiis illis exsistentiæ contradistinctis ortum dedit abstractio Philosophorum. Nam uti quod exsistit proprie & revera esse dicitur: ita & illa realis & vera est essentia, quæ cum exsistentia est conjuncta: & quod Deus esse jubet, id eo ipso exsistit. Ast Philosophi naturas rerum ortui & interitui obnoxiarum contemplantes ista duo, essentiam & exsistentiam, natura conjunctissima cogitatione cœperunt divellere; quod absurdum ducerent, veritates de indole rerum semel exsistentium hisce intereuntibus mutari, aut interire. Unde formati sunt generales conceptus & propositiones de rebus; quæ propositiones quia præscindebant ab exsistentia mutationi obnoxia, pronunciatum de illis est, eas esse æternæ veritatis, id est, eas cum individuis rerum mutationi obnoxiarum non stare aut cadere, verbi gratia. Quæ de natura rosæ traduntur, ea in hyeme quoque vera esse, quando nullæ uspiam exsistunt rosæ. Hinc & factum, ut essentiæ rerum pronunciarentur æternæ. Id quod uti hoc sensu facile admittimus, quod nempe conceptus generales de rebus ab interitu in-

dividuorum non dependeant; ita absurdum est, illam æternitatem ante primam rerum originem velut retrotrahere, ac fingere, essentias rerum, a voluntate Creatoris, quæ exsistentiam iisdem dedit, non dependere. Extra hanc explicationem pronunciatum illud de æternitate essentiarum non magis admitti potest, quam hoc, mundum esse æternum.

§. VI. His præmissis apparet, Strimesium artem causæ suæ in eo ponere, ut possibilitates illas, quas essentias rerum vocare ipsi placet, statuat objectum esse potentiæ divinæ ante actum voluntatis, & omnipotentiam Dei veram & adæquatam essentiarum omnium causam atque originem. Et has ante voluntatem Dei concipiendas esse; quia in ordinata attributorum divinorum conceptione & apprehensione omnipotentia Dei voluntatem ejus, ceu potentia actum necessario antevertit. Quoniam autem posita omnipotentia Dei conceptaque omnes simul possibilitates seu essentiæ ab omnipotentia omnino illatæ non possunt non poni & concipi; etiam id patere, eas ipsas essentias ante voluntatem Dei secundum nostrum concipiendi modum antecedaneas esse. Eoque omnipotentiam divinam esse causam adæquatam, immediatam & proximam essentiarum, sicut voluntas divina causa adæquata, proxima & immediata exsistentiarum perhibetur. Enimvero probe hic observandum, quæstionem proprie non esse confusam & indeterminatam, hoc modo: quodnam primum velut fundamentum sit, ut aliquid extra Deum esse queat. Ad hanc enim quæstionem ita confuse formatam ultimata est responsio: quia Deus est omnipotens, seu quia in Deo est potentia aliquid extra se producendi. Sed quæstio a nobis agitur distincta & determinata: unde fit, quod verbi gratia, homo talem habeat naturam, ut certa quædam ei necessario honesta, quædam turpia sint, quæ brutis talia non sunt. Ad hanc quæstionem ultimata responsio non est; quia Deus est omnipotens, sed quia Deus ita voluit. Sane aliter sese habent potentiæ determinatæ, finitæ & velut brutæ, quibus positis effectus talis, & non alius ponitur. Sicuti in quovis genere machinarum conspicitur, ubi vera & adæquata effectus causa ad potentiam refertur. Aliter se res habet in potentia indeterminata, libera, exercitiique sui moderamen penes se habente, abs qua quod talis vel talis effectus producatur, causa ad liberam determinationem ejus potentiæ refertur. Adeoque quando circa originem talium effectuum anquiritur, potentia quidem necessarium est præsuppositum ad producendum effectum, proxima tamen & adæquata causa est beneplacitum agentis. Et sane omnipotentia in Deo concipitur non tanquam facultas necessaria, sed tanquam libera, seu quæ non necessario sese exerit, sed prout Deo placet, alias enim Deus semper ageret omnia, quæ posset; cum Deus illa tantum faciat, quæ vult. Ut falsum plane sit; posita omnipotentia Dei poni omnia ejus objecta. Unde quilibet ex sensu communi judicare potest: si quæram, cur Deus hominem creaverit animal rationale, incongrue responderi, quia est omnipotens. Nam statim excipere possem: si omnipotens est cur non potius aliter quam sic fecit? Sed si respondeas, quia Creatori sapientissimo & optimo ita placuit; nil habeo, quod excipere queam.

§. VII. Inde ultro corruunt argumenta, quibus sententiam suam stabilire nititur D. Strimesius. *Quia*, inquit, *essentiæ rerum theoreticarum ex attributo voluntate Dei priore, nempe omnipotentia Dei derivantur. Ergo & essentiæ rerum practicarum. Ratio consequentiæ est, quia inter essentias theoreticas & practicas nullum discrimen intercedit. Nam uti posita omnipotentia divina, necessario ponitur idea & essentia hominis extituri, simul ac Deus voluerit: ita eadem posita ponitur necessario idea suum cuique tribuendi.* Quæ omnia inania esse ex superioribus constat. Quibus addo, in artifice quidem, verbi gratia, figulo, cui potentia sua adquiritur, ideam ollæ necessario videri præcedere voluntatem ollæ faciendæ, quæ exsurgere non potest, nisi posita potentia seu facultate agendi. Ast in Deo, qui est a seipso, & cui omnipotentia est essentialis, nullas definitas ideas rerum creandarum præsupponi necessum est, antequam ponatur voluntas quidquam extra se producendi. Unde & nulla est consequentia; negata possibilitate hominis ad exsistendum, negatur simul ejus omnipotentia; igitur & posita omnipotentia, sta-

tim

tim idea distincta, aut essentia hominis ponitur.

§. VIII. Quæ porro Idem excipit adversus dicta a me Specim. Controv. c. V. §. 21. quod in turpitudine actionum humanarum non sit ejusmodi contradictio, qualis est, si bis duo negentur esse quatuor, pariter inania sunt. Est quoque illa frivola argumentatio. *Ad ideam boni ad humanam naturam restricti non opus est certa dispositione hominis, nec præcepto aliquo superioris, sed vel sola omnipotentia divina sufficit, vel hominis essentia ex omnipotentia emanans, qua supposita bonum morale secundum essentiam adeo necessarium est, ut negans id neget idem esse idem.* Ast vel verba mea non intellexit Strimesius, vel data opera cavillari voluit. Nam ut res sit numerabilis sufficit, si qualiscunque sit Musca æque ac Elephas numerari potest. Sed ut alicujus entis actiones turpes sint, non sufficit qualeeunque id esse, sed requiritur, ut certo modo a Deo sit formatum. Unde non in rem inanimem aut brutum, sed in hominem turpes actiones cadunt, qnia hic certo modo a Creatore præ illo formatus. Interim non negamus, esse in turpitudine certum genus conrradictionis, qnæ ex posito hominis fine & natura resultat. Nam contradicturus sibi Deus fuerat, volendo creare hominem, id est, animal rationale, & ad sublimiorem quam bruta finem, & tamen certum genus actionum ipsi non interdicere volendo. Neque cuilibet ideæ turpitudo repugnat, sed ideæ hominis, quæ ab aliarum rerum ideis, in quas numerus cadit, utique differunt.

§. IX. Secundo *Argumentum* Strimesii jam nervus est præcisus, ut id repetere superfluum sit. Sed nec *Tertio* quid roboris inest. Admisi ego duplicis generis impositionem; unam ex solo lubitu imponentis citra peculiare fundamentum in re: alteram ab imponentis voluntate ita ortam, ut aliter imponere velle non potuerit, siquidem sibi constare debeat. Quærit Strimesius; *Unde sit illa necessitas volendi, & quodnam istud fundamentum in re, ob quod imponens non potest non quædam velle?* Ast ego puto, sufficiens responsum contineri hisce verbis; *siquidem sibi ipse constare debeat*. Scilicet quia ad perfectionem sapientissimi & optimi Entis pertinet, sibi conformiter agere, & non mutari in horas: ideo recte voluntas antegressa sequentis velut regula dicitur; sic ut quia Deus voluit antecedens, non possit non velle, quod cum eo connectitur, & ex eo necessario sequitur, & si finem vult, non possit quoque non media velle. Sic vult Deus sui cultum, sed non nisi volita prius creatura intelligente. Nam si Deus nihil creasset, aut non nisi bruta creasset, cultum etiam sui velle non potuisset. Cæterum voluntati sapientia & bonitas non opponenda, sed conjungenda est; etsi effectus potissimum ad voluntatem referrur, tum quia hæc agendi principium, tum quia sapientia & bonitas sine voluntate, ac nisi liberæ, non intelliguntur. *Quartum* denique Strimesii *argumentum* est, *quia posito omnia bona moralia ad hominem restricta a voluntate divina tanquam prima origine profluere, ratione originis inter legem naturalem, & legem Dei positivam nullam amplius reliqua erit differentia*. Ast quid absurdi erit, si dicam, ratione originis tam naturalem, quam positivam legem ad Dei voluntatem referri; id tamen esse discriminis, quod positiva a Dei voluntate absoluta proveniat; naturalis autem certam conditionem humanæ naturæ adsignatam præsupponit?

§. X. Ex eo autem nihil sane candoris relucet, quod arguere videtur, me in Specim. Controv. c. IV. §. 3. non rectius, quam Burmannum sentire, cui errorem Sociniano simillimum tribuit. Ast ubi ego nego, necessitatem justitiæ Dei punitivæ ex ipsa Dei natura fluere? Quod si tamen Strimesius ex solo rationis lumine demonstraverit dogmata circa justitiam divinam, quæ substernuntur & implicantur articulis fidei de lapsu Adami, & subsecuta inde generis humani labe, de incarnatione Filii Dei, ejusque satisfactione, merito & passione, de justificatione hominis, & similibus, adeoque hæc omnia captum humanum non superare, nec abire a regulis justitiæ in foro humano usitatæ, lubentissime ipsi fasces ingenii submittam. Interim tutissimum reor ista fide amplecti, quam rationem ne quidquam fatigare.

§. XI. Conatur hinc Strimesius argumenta mea elidere palmaria illa distin-

stinctione inter essentiam, & exsistentiam, cui quid roboris insit; abunde a me ostensum fuit. Peculiariter autem circa exceptionem ad argumentum meum primum, mirum videtur, cuinam eandem opponat, aut quid ad præsentem quæstionem faciat, dixisse: *Nil probibet, quo minus peccatum vocetur ἀδιάφορον: aut quo minus morales Doctores altius quam rustici adscendant, & originem moralitatis ab ea sententia derivent; ubi nullus Deus, ibi nullum bonum morale*. N.si forte putat, qui bonum morale a voluntate Dei deducit, illum idem a Deo non deducere. Circa secundum meum argumentum id quoque mirum est, quare negare velit, omnem obligationem esse a superiore, ac neminem sibi ipsi obligari, *nisi de strictè dicta obligatione capiatur*. Atqui sane de proprie dicta obligatione mihi sermo fuit, & quidem de tali, quæ a principio extrinseco provenit. Circa exceptionem ad argumentum meum tertium verbo monendum, haudquaquam æquipollere; hoc rectæ rationi, humanæ naturæ, & imagini divinæ congruit; & hoc per se & sua natura est honestum. Circa exceptionem denique ad quartum meum argumentum moneo, illam abs Deo necessitatem utique removendam, per quam voluntati ejus detrahitur, quod creaturæ tales factæ sint.

§. XII. Designat quoque novum conceptuum ordinem Strimesius, ut ab origine suarum essentiarum divinam voluntatem utique excludat, qui citra animadversionem prætermitti non debet. Quando enim primo omnium loco concipitur Deus, consideratur tanquam a seipso exsistens, & cujus perfectiones omnes sunt essentiales, quarum in respectu ad ipsum Deum una non est prior aut posterior altera, (non loquimur de perfectionibus personalibus, de quibus ex sola religione Christiana constat,) nec una velut ex altera emanat. Hoc modo etiam Deus consideratur tanquam αὐταρκής, nulla re extra se indigens, omnes beatitates ac perfectiones in se continens, & qui solus necessario est. Quia autem præter Deum nihil necessarium est, igitur quando ad res extra Deum concipiendas progredi volumus, primo omnium concipiendum est, Deum voluisse aliquid extra se producere; qua voluntate Dei non posita ejus omnipotentia velut otiosa quiescere intelligitur: sed eadem posita Deus rebus naturam suam pro sapientia & bonitate sua assignat, actuque ipso attribuit. Ita credo D. Strimesius non prohibebit, quo minus voluntas Dei primum principium rerum extra Deum sit, ac in posterum quoque maneat.

§. XIII. Tandem & socialitatem tantopere agitatam plane jam *exterminare* constituit, ut vacuum commento suo locum faciat. Ubi id primo reprehendendum, quod pro socialitate a me posita *societatem* substituit, quam sive fraudem, sive incuriam in aliis jam notavi. Rationes hasce adfert, quia ex isthac socialitate non possunt deduci officia hominis erga Deum, seu religio naturalis; neque officia, quibus homo extra societatem consideratus sibi ipsi obstringitur: neque officia nostra in bruta tendentia, quale est, ut ab omni crudelitate erga ea abstineamus. Ad primam Objectionem præter ea, quæ alibi a me dicta sunt, repono: cum a me religio naturalis & jus naturæ pro distinctis disciplinis habeantur, non opus mihi fuisse principium indagare, ex quo officia erga Deum & homines simul deducerentur. Deinde non repugnat, præcepta de socialitate colenda, seu dilectione proximi esse partem religionis naturalis præcipue quatenus exercentur, obsequio in communem Creatorem testando; & socialitatis humanæ præceptis firmitatem a religione accedere. Circa alteram objectionem scire velim, quænam officia homini solitario tribui possint, quæ nullum plane respectum ad Deum aut alios homines habeant. Nam si forte objicias castitatem, sane totus is apparatus naturæ humanæ, illique stimuli ob socialitatem sunt instituti: sic ut si ad solitariam vitam homo a Deo esset destinatus, non magis castitas in ipsum caderet, quam in arborem aut lapidem. In hoc tamen fateor a me gravissime peccatum fuisse, quod dum officia hominum inter se trado, ejusmodi principium non adsumpserim, ex quo officia quoque erga boves & asinos deduci queant. Quo nomine etiam Advocatum Generalem asinorum, qui Leonis Frideburgii vocabulum sibi imposuit, non mediocriter indignari video; obitum, inter ea, quæ Sapiens Hebræus asinis præstare jubet, esse quo-

quoque fustem & verbera. Poterat tamen minore in asinos pietate tangi Strimesius, si voluisset inspicere, abs me tradita L. IV. c. 3. §. 6. de Jure Naturæ & Gentium. Objicit præterea, deprehensum fuisse, quædam manifeste naturali legi repugnantia societati parum aut nihil obfuisse; uti furta, & adulteria in Republica Massagetarum & Lacedæmoniorum. Ast non sequitur, ob corruptos mores certæ Reipublicæ hoc vel illud vitium, hanc vel illam societatem peculiarem parum turbasse: ergo id vitium non repugnat socialitati generis humani in universum. Adv. L. VIII. c. 1. §. 3. de Jure Naturæ & Gentium. Oportet quoque valde superfunctorie Strimesium legisse scripta mea, dum pronunciat, omnia officia legis naturalis, quæ alios homines respiciunt, valorem, omnemque obligationem suam ultimo a cultu societatis sortiri. Nl grave est, inspiciat L. II. c. 3. §. 20. de Jure Naturæ & Gentium. In hac poro propositione; officia adversus alios homines exhibenda in socialitatem resolvuntur, non magis tautologum quid est, quam in illo Poetæ: ut ameris, amabilis esto. Denique theses illæ; innocentem ab æternis pœnis immunem asserere, peccatum haud impunitum dimittere, cum sint axiomata justitiæ divinæ, indagandus est quispiam Strimesio, qui ista ad socialitatem hominis referat. Qui autem consideraverit, quæ a me super differentia justitiæ divinæ & humanæ tradita sunt, agnoscet, absurde dici; justitiam divinam & humanam, qua formam similem esse, non qua modum & gradum. Sane essentialis Dei, & imperata hominum justitia, quoad formam eadem non sunt; cum ad formam justitiæ quam maxime pertineat; ex quo principio id, quod juste factum dicitur, sit profectum.

§. XIV. Denique quod post exterminatam, si diis placet, socialitatem substituitur principium, *suum cuique tribuere*, non est pro tanto hiatu. Revera id certam duntaxat justitiæ speciem absolvit; ac non nisi per violentiam velut ad omnia officia extenditur, ac invita plane Minerva. Sic ridicula est illatio: furtum non est faciendum, homicidium non patrandum, quia suum cuique est tribuendum. Sed & difficultatem a me Specim. Controv. c. 5. §. 23. motam haudquidquam dissolvi posse arbitror, si cum Strimesio dicamus: sola terminorum explicatione opus esse. Expectaveram subtilius quid a D. Strimesio, quam ut commento stuporis Velthemiani adquiescere vellet. Nam adhuc quæstio restat; unde aliquid cuique *suum* sit: cum, verbi gratia, bruto adversus hominem nihil suum sit; & Hobbesius neget, civi adversus civitatem aliquid suum esse. Unde ad istud axioma stabiliendum plus, quam nuda terminorum explicatio requiritur. Sed mihi mea vindicasse suffecerit, quo minus quisque suis deliciis gaudeat, ego nec invideo, nec curo.

Merebatur etiam castigationem Valentini Velthemii *Introductio ad libros* Grotii *de Jure belli & pacis*. Sed quia is, postquam Asinii Tenebrionis Archivarius factus est, non mores solum, sed & dictionem Nicolai Beckmanni exprimere studuit, ejusque nugæ & a nobis antea destructæ sint, & ab illis ipsis; qui nostra impugnant, rejiciantur, turpe foret, cum barbaro isto animali ulterius colluctari velle. Et constat lixivium a Rolleto temperatum mire ad ipsius scabiem quadrasse: cujus adhuc affatim superest, si mutire deinceps ausus fuerit. Quale balneum etiam illis polliceor, si qui nondum calumniandi & cavillandi pruriginem exuere poterunt. Longe turpius foret, mendacia & calumnias Josuæ Schwarzii majore, quam latratus canis scabiosi dignatione habere, cujus perjurio non simplici, & flagitio coopertí contactum merito omnes honesti refugiunt. Et satis jam istam belluam ulti sunt mores sui; quem licet altera vice carnificis manus elapsum, intra præcordia ipsius habitans tortor sat excruciatum dabit.

III-

JULII RONDINI DISSERTATIO EPISTOLICA,

SUPER CONTROVERSIIS, QUÆ SAMUELI PUFENDORFIO CUM QUIBUSDAM ALIIS CIRCA JUS NATURALE INTERCESSERUNT.

Petis a me Marce Primafi, Consobrine suavissime, ut brevibus tibi exponam, quo demum redactæ sint controversiæ, quas aliquot ante annos Samueli Pufendorfio circa Libros de Jure Naturæ & Gentium ab ipso editos, nonnulli haud levi animorum motu intentaverant. Nam per triennium Cantabrigiæ agenti nihil amplius ad eandem spectans occurrisse fastidio Bibliopolarum Anglicorum, ejusmodi scripta fere adspernantium. Et tamen Te pro singulari in eam scientiam studio exitum istius certaminis nosse cupere, cujus primordia Tibi sæpe indignationem, quandoque & risum excitaverint. Idemque petere V. Cl. Richardum Cumberlandum; aliosque ibi eruditos viros, quibus Te suggerente ea iis innotuerit. Quibus & ejusdem disceptationis genio perspecto mirum desiit videri, tam pauca, quæ solidam, profundamque meditationem sapiant, illis ex oris prodire, quæ alias scholis, virisque literas professis refertæ sunt: Quis enim circa expoliendas bonas scientias operam impendat, si id summum laboris fuerit præmium, calumniantium importunitati non succubuisse. His igitur viris ut gratificer, ac Tibi præcipue, cui imperium in me necessitudo nostra, ac singularis, quo jungimur, amor detulit, faciam, quod alteri vix annuiturus eram, non tam ob rei difficultatem, quam quia tantum temporis negotiis, quibus premor, ægre in præsens decerpere licet. Ac ne mutilato officio defungar, non solum quod ex eo tempore, quo tu hinc abiisti, scriptorum sit editum, Tibi nunc transmitto; sed & quid circa alterius partis postrema scripta mihi videatur, adiicere placet. Nam Pufendorfium post editum * Controversiarum Spicilegium graviora, quibus distringitur studia, non permittunt de istis altercationibus amplius cogitare, quas adversa pars prurigine scribendi & contradicendi in infinitum extractura videtur. Præsertim cum eidem tota hac disceptatione, id tantum fuerit propositum: ut calumnias sibi intentatas depelleret; cætera securus, quid opinionum Metaphysicarum unus aut alter Jenæ aut Francofurti ad Oderam in deliciis habet.

Inter Pufendorfium igitur, & Valentinum Albertum, Theologum Lipsiensem, non tam super re ipsa & dogmatibus, quam super methodo disceptatum fuit. Nam ille quidem legibus methodi conveniens duxerat, suam disciplinam e genuinis & domesticis principiis adornare, abstractis tantisper & sepositis, quæ a religione divinitus revelata commodato sumi possunt; non quidem fastidio divinarum literarum, sed ne controversiis Theologicis velut vortice quodam involveretur disciplina universum mortalium genus spectans, non prout peculiaribus & ad salutem æternam tendentibus circa sacra dogmatibus imbutum, sed prout ratione præditum est. Tum & quia praxis ejus disciplinæ non inter Christianos duntaxat, sed & inter Gentiles & Muhammedanos inter se, & cum Christianis nego-

go-

goria tractantes conspicitur. Ast Alberto potius visum scita Juris Naturalis ipso e Paradiso petere! quo fine & regulas quasdam concinnavit, non absimiles illis, quæ apud Logicos de inventione medii termini occurrunt, insigni usu ad juvandum hominum ratiocinationem, si jam consecutionem rerum norint. Quibus quidem ut se suosque oblectaret Pufendorfii nihil intererat. Unicus titulus scrupulum injiciebat, cui orthodoxiæ vocabulum infarctum erat, quo se perstrictum, suosque libellos, a quibus adolescentes ab Alberto absterreri constabat, heterodoxiæ argui non obscuris indiciis judicabat. Qui non parum in fermento erat, adversarios suos tam detestatam cordatis artem a Monachis, & immitibus Sacerdotibus Romana sacra professis mutuari, ut etiam circa innoxias quæstiones ab se dissentientes hæreticorum vocabulo apud imperitos differre instituant. Unde vindicandæ existimationi acrius ad destruendum id commentum connixus est, quam alias istius indoles merebatur. Albertus contra, ne per *Spicilegium* ad silentium redactus videatur, in *Parænesi* sua præcipuis rebus tacite præteritis tantum hinc inde nonnulla sat frigide vellicat, & haud eo secius velut pro tribunali calculum pro se fert; quo jure, quave injuria extra studia partium politi judicent. Mihi sane isthoc e scripto decessisse potius nonnihil, quam accessisse sentio ad æstimationem, qua alias istum virum prosequebar. Equidem recenset hic exempla Philosophiæ per Theologiam locupletatæ, ubi denuo adducuntur propositiones, quas vocant, *inusitatæ*: sed per quas etiam ipsius Logicæ theoremata non magis augentur, quam Physica aut Medicina e miraculis. Circa *aquas supracælestes* debuisset distinctius supponere certum mundi systema, Ptolomaicum, an Copernicanum aut Cartesianum. Sed nec usquam Sacra Scriptura docet, *fontes & flumina* ita oriri e mari, ut ex hoc ad illorum capita per tubos seu canales quosdam subterraneos aqua permanet. Eoque Scripturæ Sacræ non contradicit, si quis docet vapores e mari adscendere, e quibus in pluvias resolutis & spongiosa tellure exceptis fontes & flumina oriantur. Nec ad reliqua exempla, quod excipi possit, forte defuerit. Sed si utique deinceps ita philosophari pertendit Albertus, nemo sane prohibebit, nec puto magnopere admirabitur, modo alios, quibus confusus philosophandi modus non placet, heterodoxias crimine non adspergat, nec velut literarum divinarum contemptores traducat. Equidem in hisce complures passim propositiones occurrunt, cum ad alias Philosophiæ partes, tum præcipue ad moralem spectantes. Sed cum is earundem scopus non sit, ut Philosophiam doceant, istæ velut obiter & extra primarium scopum adjectæ intelligi debent, quæque adeo nativam constitutionem & indolem disciplinarum, e quibus quævis istarum propositionum petitur, alterant. Sic licet Prophera Regis Ezechiæ apostemati emplastrum imposuisse dicatur e ficubus confectum, aut Samaritanus oleum & vinum viatoris vulneribus infudisse, haud ideo chirurgia utique e divinis literis discenda aut Chirurgia Christiana est comminiscenda. Non magis, quam Geometria Christiana opus est, quia populari modo in libris divinis ratio diametri ad circumferentiam exprimitur. Quanquam autem ponas, omnia præcepta legis naturalis sacrarum Literarum complexu contineri: id tamen non obstat, quo minus peculiaris sit disciplina juris naturalis domesticis principiis, modoque demonstrandi & deducendi sua scita constans. Sic Scriptura S. præcipit, ne quis fratrem suum in emendo vendendoque defraudet. Sed num ideo ex eadem petendum, quid emptio venditio sit, quæque eius requisita? Aut ideo Jurisprudentia Christiana extruenda, & si ex indole ejus contractus, ac communi constitutione generis humani id præceptum demonstret, tantum non pro homine profano est habendus? Aut quia Apostolus ultimas voluntates validas esse debere dixit, ideo JCti non e domesticis principiis de natura & validitate testamentorum tradunt? Unde etsi ipsa præcepta legis naturalis in Theologia & jure perpetuo eadem sunt; manet nihilominus juris perpetui peculiaris disciplina, alteri non subordinata, præsertim ubi non quæstio est de veritate præceptorum, sed de methodo ejus disciplinæ, principiisque & modo demonstrandi: quæ usque adeo unice e rationis lumine promanant, ut ne Theologi quidem e sacris literis petere soleant, qua methodo corpus aut systema Theologiæ sit adornandum, sed Logices tradita rei-

respiciant. Sed & labes, qua intellectus humanus infectus deprehenditur, non minus illos urget, qui sacra tractant, aut hypotheses suas e paradiso petunt, quam alios, qui solo rationis lumine prævio philosophantur: cum non minus errorum & contradictionum sit aut fuerit inter eos, qui circa sacra dogmata versantur, singuli orthodoxiæ elogium sibi raptantes, quam inter Philosophos. Ubi tamen ob prava hominum interpretamenta veritas Verbi divini in se non corrumpitur, sed abstersis istis eadem pura enitescit: ita errores Philosophantium lumen rationis, & naturam rerum, velut genuinæ Philosophiæ principia, non corrumpunt, quin ejusdem liquida scita elucescant illis, qui abdicatis præjudiciis solidam ratiocinandi & demonstrandi viam insistunt, quoad quidem humanæ perspicaciæ penetrare datur. Injuriam porro Philosophiæ faciunt, qui eam hominibus, ut sunt labe infecti, auctoribus attribuunt, cum & illa divinæ sit originis, resultans ex lumine rationis, nobilissima utique Dei creatura, opera divina debito studio contemplantis. Quod si labes humanæ mentis eo usque porrigi debeat, ut ne modus quidem demonstrandi & sequelas nectendi sincerus superfit, non video, quid certi ipsa Theologia sibi polliceri queat. Sane hæc res ipsas duntaxat, non modum sciendi tradit, & formalis connexio thesium Theologicarum, & quam subinde in ore habent Theologi bona consequentia animæ humanæ fœtus est, quam nisi observaverit Theologus, sine mente sonum dare, aut delirare videbitur, quicquid verborum aut sententiarum hinc inde e sacris libris consarcinet. De cætero inanis est Alberti metus: universalem hominum socialitatem ideo non posse haberi regulam agendorum quia peculiaris societatis bonum ejusmodi regulæ vicem sustinere nequit. Id enim perinde est, ac si dicerem: bonus civis non potest omnia metiri proprio commodo, igitur non potest omnia metiri bono civitatis. Sed quia Albertus causæ suæ præsidium non tam in ponderibus rationum, quam flosculis eloquentiæ suæ reposuisse videtur, dum precibus blanditiisque tantum non puellaribus delicias suas invitat, ut Lipsiam iterum advolare velint ad degustandam compendii orthodoxi ambrosiam, nemo ipsius adversarium suaserit, ut ineptiendo cum isto certet, aut ad captandos aliquot imperitorum adolescentum plausus velut ad aram Lugdunensem non sine anxietate declamet.

Acrius insurgit in Episcopi sua Samuel Strimesius, Professor Francofurtanus, non solum omni Sophistices apparatu, sed & effusa ubertim conviciorum & scommatum colluvie, qua tanto importunius jactare se cœpit, postquam immensos spiritus eidem videntur accessisse, quia Pufendorfius rationes ipsius circa quæstionem de origine moralitatis præ Velthemii scopis dissolutis commendavit. Quem & audio ingenti desiderio responsum a Pufendorfio hactenus expectasse, quod scabiosum ipsius caput acri lixivio valde opus habeat. Sed puto præstiterit, ut Strimesius seipsum scalpat, postquam in præsens nemo tanto honore eundem dignaturus est, ut tam fœdam impudentiam aliter quam contemptu vindicandam judicet. Mihi in tui gratiam, Marce suavissime, suffecerit paucis perstrinxisse, quæ circa rem ipsam idem dicto scripto movit.

§. I. Arguit igitur, Pufendorfium, circa considerationem hominis, in disciplina Juris Naturalis statum tantum corruptum, ac nihil integri complexum supposuisse. Pufendorfius hoc ipso injuriam sibi fieri queritur, cum locis ibi adductis de Jure Naturæ & Gentium L. II. c. 1. §. 5. & c. 2. §. 9. consideraverit hominem prout multis, egregiisque a Deo dotibus est præditus, quæ & hodie licet infra primævam perfectionem supersunt: uti est dignitas & præstantia humanæ naturæ præ brutis, anima immortalis, ratio, ingenium, intellectus ordinis; ac non solum in statum integrum, sed & eum, qui nunc est, cadunt. Hisce bonis affectionibus ejusdem pravæ inclinationes subjunguntur. Ast qui in homine bona considerat, & idem hominem considerat, *prout* natura ipsius corrupta est, is hautquaquam hominem *tantum* considerat ut corruptum nec si posteriori considerationi particula *prout* apponatur, ideo statim consideratio immediate prægressa aboletur. Sic & circa statum hominis quid velut fictum, quid tanquam verum consideret Pufendorfius de Officio L. II. c. 1. §. 4. & Dissertatione de statu hominum naturali aperte tradit. Eas fictiones si Strimesium pro sua gravitate *considerare non decet*, non decebat

bat quoque easdem haud intellectas aut cavillatione detortas damnare. Interim Pufendorfius hominem semper considera vit non ut bestiam, sed ut hominem, id est, ut animal ratione praeditum. Id quoque nullus mortalium animo concipere potest, quare indignum sit homine, aut quomodo ad genus humanum susque deque habendum disponat, si quis vel hominem ab omni auxilio humano destitutum, vel genus humanum imperio plane subiato sibi animo conceperit, ut vel utilitatem societatis, vel imperii civilis aestimare inde discat, Hypothesin aut thesin Pufendorfii per hoc retundi, quod *in nobis supersint reliquiae bonitatis*; neque opus esse, *ut in jure naturali homo consideretur prout corruptus est, & prout scatet multis pravis cupiditatibus*, id gratis & sine sensu dicitur. Nam reliquiae illae bonitatis non utique universas humanas affectiones absolvunt, sed praeter eas in homine multae quoque occurrunt pravae cupiditates. Cur ergo non liceat in homine considerare & quod bonum superest & quod corruptum est! Addit; *Hujusmodi hominem hic supponendum, non vero in disciplina Juris Naturae tractandum ex professo*. Sed quis vetuerit in disciplina regendis hominum moribus destinata pravas in homine cupiditates non supponere solum, sed & ponere, quippe quae etiam citra sublimioris disciplinae subsidium ipsis sensibus deprehenduntur? Praesertim cum citra has necessitas vitae civilis intelligi nequeat. Neque tamen ex professo de statu corrupto hic, uti in Theologia, agitur, quae in oppositione ad statum integrum, & secundum alios effectus, alioque fine istum considerat. Ita de pravitate mortalium Pufendorfius juris naturalis disciplinam pro hominibus, quales nunc sunt, tradidit, non pro illis, quales in Paradiso quondam erant.

§. II. Circa statum hominum naturalem quae Strimesius movet, parum candoris aut ingenii prae se ferunt. Mirum est, istum Pufendorfio Hobbesinm exprobrare non desinere, cum satis constet, in Germania hunc, qua a verbo abit, a nemine solidius destructum, quam a Pufendorfio, & quidem non solo Novatoris convicio, quo velut fulmine Cartesium prosterni a se judicant veteramentarii, sed rationibus ab ipsa naturae & rerum indole petitis: ut tamen idem multa durius dicta ad genuinum sensum, quantum res ferret, deflexerit, & recte dicta adspernanda non duxerit eam solam ob causam, quod ab Hobbesio prolata forent. Quo candore si omnes Philosophantes uterentur: plus profectuum, minus rixarum in re literaria exiisteret. Igitur qui post tot protestationes ac demonstrationes Hobbesii nomine Pufendorfio invidiam apud vulgus literatorum facere non desinunt, malignitatem animi sui nimis quam impudenter apricantur. Porro quae Strimesius circa statum naturalem, prout is a Pufendorfio designatus est, carpit, manifeste arguunt, ipsum quid hic eo sibi statu velit, non intellexisse. Ad nauseam usque a Pufendorfio inculcatum fuit, statum naturalem ipsi vocari conditionem eorum, qui nulli humano imperio subsunt, ut talium. Quali in statu omnes vivunt Reges, & qui par hisce imperium habent. Cujus indolem atque jura ita distincte & perspicue descripsit Pufendorfius, ut ante eum nemo. Eo turpius labitur Strimesius, quod eum statum naturalem a Pufendorfio *sociali statui opponi* scribit; quod nuspiam ab hoc factum. Recte porro Pufendorfius in statu suo naturali hominem a nemine praeter Deum dependere statuit. Sed quod idem ejusmodi homini jus tribuat ad omnia conservationi sui se judice inservitura, idque juxta naturalem, omnibusque animantibus insitam legem; aut quod genus humanum non ad superiorem digrioremque quam de corporis sui conservatione homini cum brutis communem legem alligatum arbitretur; id quomodo salva fronte dici queat, non video. Sane rationem, eamque sensu aeternae legis imbutam in statu naturali viventium regulam facit Pufendorfius; quae puto non omnibus animalibus est insita, nec homini communis cum brutis lex. Dum autem Strimesius Pufendorfium reprehendit, quod suo sensu statum naturalem dari dixerit; eadem opera damnat Reges atque Respublicas, quibus ea praecipua dignatio habetur, quod praeter Deum neminem superiorem agnoscant. Quod de contradictionibus pergit, quibus statum naturalem a Pufendorfio designatum premi arguit, vix citra commiserationem legi potest. Jam antea monitum fuit; Pufendorfium nuspiam statum natu-

 ralem

talem revera exsistentem statui sociali opponere. Unde non magis contradictio est, si dicam; status naturalis revera nunc exsistens id habet, ut quis cum aliquibus hominibus peculiari societate jungatur; quam si dicam: Rex Persarum vivit in statu naturali respectu aliorum Regum & Rerumpublicarum qui tamen idem cum uxoribus, cum liberis, cum ministris, cum civibus suis peculiari societate jungitur. Secundam contradictionem ipse Strimesius explodet, si mente concipere possit, unum eundemque hominem respectu quorundam hominum vivere in statu naturali, respectu aliorum in statu adventitio. Sic Rex Persarum respectu Turcæ, Mogoris, Mosci aliorumque Regum in statu naturali, respectu subditorum suorum in statu civili degit. Nam Persa, Turca, Mogor, Moscus invicem unus alteri non sunt subjecti, neque communem in terris habent dominum; quæ est definitio in statu naturali viventium: qui tamen plurimos alios homines possunt habere peculiari ipsis vinculo innexos. Tertiam contradictionem nemo somniabit, cui integra valetudo constat: *Hominem cum aliquibus hominibus peculiari societate junctum, nemini tamen præterquam Deo subjectum esse*. Sane Schach Abas cum aliquibus hominibus, puta uxoribus, liberis, aulicis, civibus suis peculiari societate jungitur; nec eo minus gloriatur, se nemini præterquam Deo subjectum. Quarta itidem contradictio expirat, si Pufendorfii thesis cum Strimesii commento conferatur. Illa est: in statu naturali constitutus, habet facultatem e proprio judicio & arbitrio agendi omnia, quæ sanæ rationi congruunt. Quæ plurimum discrepat ab ea, quam Strimesius finxit: *Hominem statum naturali ex proprio judicio atque arbitrio agendi habere facultatem; & nihilominus singulos juxta dictamen certæ rationis agere*. Id nimirum ex mente Pufendorfii est fraternitatem Gesenii affectare, non de sacris ejusdem participare velle, sed alterius theses non intellectas aut malitiose detortas impudenter cavillari. Paris indolis est quinta contradictio. Thesis Pufendorfii est: *Status naturalis antequam in civitates concessum est*, id est, status patrum familias segregum *multa habet adjuncta incommoda*. Hanc ita deformat Strimesius: *In hoc statu singulos juxta dictamen rectæ rationis agere, & nihilominus statum hunc per se plurima habere adjuncta incommoda*. Hoc nimirum est alium contradictionis arguere. Porro quanquam status verbi gratia, parentum & liberorum recte possit vocari naturalis hoc sensu, quod naturæ rerum & placito Creatoris sit congruus; haud minus tamen fas fuit Pufendorfio, eundem statum parentum & liberorum inter adventitios referre, naturali in alio sensu contradistinctos; quia idem non nisi facto humano interveniente exsistit. Id quoque contradictionem involvere videtur Strimesio: *Statum naturalem id habere, ut quis cum aliquibus hominibus peculiari societate jungatur, & tamen hominum nemini præterquam Deo in eo subjectus sit, omnibus vero hominibus æqualis*. Etsi hoc a Pufendorfio tradi Strimesius negat: æquivalentia tamen verba sensumque apud eundem reperiri contendit. Nam, inquit: *Si in statu naturali quivis cuivis alteri, cui neque ipse subjectus est, neque idem subjectum habet, æqualis censetur: qui fieri aliter potest, quam ut aliquibus hominibus peculiari societate junctus, & nemini præterquam Deo subjectis, æqualis sit?* Hanc sententiam Pufendorfio non repugnare perspicio: sed eandem priori sententiæ Strimesii haud æquivalere manifestum est. Sane æquivalentia non sunt: qui in naturali statu vivit, omnibus hominibus est æqualis: & qui in naturali libertate vivit nulli homini subjectus, is æqualis est omnibus illis, qui nemini subjecti sunt. Prius assertum, quod Strimesius sibi finxit falsum est. Posterius Pufendorfii traditum manifestæ veritatis est: saltem illis, qui rem intelligunt. Pertinacis porro stuporis est indicium, quod Strimesius denuo sibi ostendi petit *Societatem*, in qua omnes æquales sint, nec alter alteri subjectus. Nec minus, quod idem *societatem & statum naturalem* pro synonymis habet. De cætero, quid planius est illis, quæ Strimesius animo concipere non potest? Sane verbi gratia, Schach Abas cum aliquibus hominibus, puta Persis, peculiari societate jungitur, ipse velut Rex soli Deo obnoxius, cum cæteris Regibus itidem nemini subjectis, æqualis agit, quod in omnes Reges congruit. Sed & nosse debebat Strimesius, statum eorum, qui in naturali libertate invicem degunt,

utut

utut communi socialitate junctorum, societatem proprie non esse, nec vocari posse: verbi gratia, Mogor, Persa, Turca, Moscus invicem in una societate non vivunt, seu una peculiari societate non continentur; singuli tamen cum aliis sibi subjectis in societate vivunt. Sententia Pufendorfii, *quod sui ipsius conservationi quam maxime studeat, qui credit, se non sibi, sed toti mundo conditum*, quare carpatur, non perspicio, cum ei conspiret dictum 2. Sam. XVIII. 3. 21. 17. Negat denique Strimesius, rationem fuisse redditam, quare plures quam quatuor status dentur. Atqui subjunxerat utique Pufendorfius, in Theologia quadruplicem duntaxat hominis statum dari: id quod non obstat, quo minus hominis status seu conditio in disciplina Juris aut Medicinæ alio respectu consideretur. Ita toto hoc capite stuporem suum apricatus est Strimesius, dum a se non intellecta miro animi impetu oppugnat.

§. IV. Super principali quæstione de origine moralitatis in aperto est, statum controversiæ a Pufendorfio non insidiose, sed ingenue & simpliciter formatum, & ad moralitatem in actionibus humanis fuisse restrictum; extra quam aliis eandem protrahere fas non est, ni cum propria umbra luctari velint; a qua culpa nec Strimesius immunis est. Cæterum principio ejus controversiæ de distinctione inter exsistentiam & essentiam rerum nihil jactatum reperi, sed ab auctoribus rixæ illius simpliciter voluntatem Dei ab origine moralitatis exclusam; eamque distinctionem post prolatam ab illis, qui nugatoribus istis succenturiari voluerunt, Pufendorfio etsi satis esse poterat evicisse, moralitatem rerum quoad exsistentiam voluntate Dei posteriorem esse; tamen lacessentibus adversariis idem quoque circa essentiam asserere est conatus. Et quia de rerum essentiis, ideis atque universalibus veteres juxta & recentiores philosophi in diversa abeunt, Pufendorfio hæc arrisit sententia, quæ essentias rerum ab exsistentia abstractas non nisi conceptus rerum inadæquatos agnoscit, in cerebris philosophorum primum enatos. Unde nimis liberalem putamus illationem Strimesii: *Si conceptus rerum generales e rebus utique exsistentibus aut exstituris formati, ab interitu individuorum*, seu ab exsistentia vel non exsistentia hujus vel illius individui *non dependet*, (non simpliciter ab exsistentia vel non exsistentia;) *absurdum non esse istorum æternitatem ante primam rerum actualem originem & exsistentiam velut retrotrahere* hactenus, ut cum exsistentiam earundem voluntas divina antecedat, hæc in conceptibus illis abstractis rerum naturam consequatur. Omnipotentiam autem Dei, prout a voluntate ejusdem abstrahit, essentias rerum non inferre haud obscurum arbitramur. Nam præter rationes jam a Pufendorfio allatas patet, essentias rerum utique certi quid esse, atque definiti. Atqui omnipotentia Dei, antequam ad certi quid per voluntatem determinata fuerit, indifferenter ad hanc vel illam, talem vel talem essentiam habere se intelligitur. Igitur posita potentia Dei, ponitur sane aliquid extra Deum esse posse: sed quia illa potentia in se non est definita, & ad certi quid determinata, seu quid est *omnipotentia* ideo illis, quæ esse posse dicuntur, certa & definita essentia tribui nequit, quousque omnipotentia illa per voluntatem Dei ad certi quid restricta fuerit. Sane qui negat hominem esse posse, negat Divinam omnipotentiam. Nequaquam tamen posita omnipotentia Divina ponitur essentia certa & definita hominis seu rei, cui certa definitio competat, nisi, posita quoque voluntate Dei. Igitur Pufendorfius quando concessit; *primum fundamentum, ut aliquid extra Deum esse possit, esse omnipotentiam*, nihil concessit, unde Strimesio pœna sibi canendi tanta causa surgeret. Nam nuda & indeterminata possibilitas essentiæ nomine venire nequit, & *essentia in determinata* ἀνυπόξυλον est. Contra ultimata responsio, quare cujusvis rei essentia talis sit, non est hæc, quia Deus est omnipotens, sed quia Deus ita voluit. Quo non parum faciunt, quæ Pufendorfius de discrimine potentiarum addiderat; ad quæ ultro oculos sibi clausisse videtur Strimesius, ut sine rubore convitiari posset. Sane quum maxime ad rem facit, omnipotentiam Dei, quantum ad exercitium & ad extra non esse facultatem necessariam, ut eadem essentialis sit. Equidem si Deus non esset omnipotens, Deus non esset: ejus tamen omnipotentia non necessario, sed libere se exserit. Saltem id inde patet, male ratio-

tiocinari Strimesium, quando ait: *Omnipotentia divina concepta essentias rerum in genere & indeterminatas, sicque per consequens easdem in specie hominis & honesti humani determinatas, etiam non concepta Dei voluntate, concipiendas esse*. Sic posito figulo & argilla, possunt fieri vasa fictilia. Sed antequam figulus secum constituerit, an operari omnino, & qualia vasa conficere velit urcei aut patinæ essentiam frustra investigaveris; quæ tunc demum resultat, quando figulus ad operandum, & hoc ac non alio modo operandum, se determinaverit. Ante eam determinationem, quæ voluntatis est actus, potentia figuli indifferenter ad hanc vel illam vasis essentiam se habet. Vasibus semel confectis licet eorum essentiam etiam ab exsistentia abstrahendo concipere; ut tamen, si quæstio exsurgat, unde vasibus talis & non alia sit essentia, voluntas figuli nullo modo excludi, aut illa essentia ante ejusdem voluntatem poni queat. Nam conceptus, & modi concipiendi sequuntur ipsas res, prout exsistunt, non vice versa: Est tamen discrimen inter Deum Creatorem & figulum, id est, inter omnipotentem, & eum, cui finita est potentia, disciplina aut meditatione adquisita; quod in hoc ante opus requiratur i[illegible], quæ & exsistere potest ante voluntatem producendi: quod inde provenit, quia in isto est potentia certis limitibus circumscripta. Id quod in eo non videtur necessarium, in quem quadrat illud: *Dixit & facta sunt*. Igitur infeliciter ratiocinari arbitramur Strimesium: *Si adquisita potentia ideas objectorum necessario infert*, nempe propter finitam naturam; ergo & omnipotentia Dei essentiales objectorum suorum ideas necessario inferet, & quidem tales quæ voluntatem divinam antecedant. Perdit quoque operam Strimesius in sequentibus.

§. VIII. Non negat Pufendorfius in actionibus turpibus occurrere certum genus contradictionis, quod tamen, nisi posita voluntate divina, intelligi nequeat. Talem tamen in actionum humanarum turpitudine contradictionem negat apparere, qualis est, si bis duo negentur esse quatuor. Hoc enim negato, idem negatur esse idem. Qualem quidem contradictionem Strimesius hic nondum demonstravit.

§. IX. Porro uti Strimesio πρῶτον ψεῦδος Pufendorfii videtur, hominis ideam a sola voluntate divina ceu origine proxima suspensam, non autem ab omnipotentia Dei antecedenter ad ejus voluntatem promanasse: ita contra Pufendorfius πρῶτον ψεῦδος Strimesii judicat, aliam originem exsistentiis rerum, aliam essentiis, quæ non nisi inadæquati istarum conceptus sunt, attribuere; & cum concedatur, a voluntate Dei esse, ut res, quales sunt, exsistant, negare earundem essentias, ut tales sint, a voluntate divina esse. Cui & displicet, essentias rerum velut possibiles ab omnipotentia divina, velut voluntatem divinam antegressa, derivare. Sufficere quoque judicat Pufendorfius essentias rerum inquirere, quæ per voluntatem divinam extitere, & adhuc exsistunt. Sed quia omnipotentia Dei latius se extendere posse intelligitur, quam universitatem rerum creatarum utpote finitam; hæc puto Strimesii mens est, illis etiam, quæ contradictionem non involvunt, cum ab omnipotentia Dei produci non repugnet, essentiam utique velut possibilem tribuendam esse, utut ea Deus neque produxerit, neque producere voluerit. Quibus essentiis delineandis, ut Strimesius sese jactat, Pufendorfius credo non invidebit. Cæterum neque in Cartesii, neque in ullius Philosophi verba juravit Pufendorfius, etsi valde probet institutum virorum ingeniosorum, qui magis e dictatis sanæ rationis, & curiosis naturæ observationibus, quam e Scholasticorum ac vulgarium Peripateticorum nugis sapere malunt. Strimesius porro nunc omnipotentiam divinam sanctitati & bonitati sociat, cum hactenus solius omnipotentiæ mentionem in hac disceptatione fecisset. Eam sapientiam atque bonitatem liberas facultates neque absurde neque incogitanter pronunciavit Pufendorfius; quia sapientia & bonitas ideo maxime adoranda est, quod libera voluntate comitante exercetur. Sed glossema Strimesii putidam cavillandi libidinem arguit, *liberas, id est, non necessarias*: quasi quispiam sanus in dubium revocare possit, quod Deus utique essentialiter & necessario sit sapiens & bonus; cum nisi talis non esset, Deus non esset. Nec minus tamen sapientiam & bonitatem Deus non exserit necessario, velut ma-

machina quæpiam, sed libere, id est, ex optima sua voluntate. Nusplam tamen Pufendorfius originem bonitatis & malitiæ in *absolutam* Dei voluntatem contulit. Etsi haud quidpiam sinistri humano generi metuendum autumet, si origines rerum in voluntatem Creatoris optimi & sapientissimi referantur, quam alii essentiis a voluntate ipsius non dependentibus velut capitulatione aliqua Cæsarea adversus abusum potentiæ circumscribere velle videntur. Quomodo autem per hanc sententiam discrimen legum naturalium & positivarum tolli, aut peccatorum æqualitas statui videatur, quod Strimesius arguit, nobis quidem haud apparet.

§. X. Si igitur Pufendorfius haud magnopere metuit indignationem Divorum Metaphysicorum, Regni Barbariei numinum tutelarium, nec adeo difficulter sententiam suam ab absurditatibus philosophicis liberabit, quas ut aliqua specie impugnare adversarii possent, id solenne artificium adhibetur, ut subinde vocabula quædam inferciant, quo ejusdem sententiam depravent, suspectamque & calumniis opportunam reddant. Sicuti sane non est pro Strimesii candore, cujus ipse solus præconem egit, quod dicitur; a Pufendorfio omnem bonitatem & malitiam a *libera* Dei voluntate ceu fonte ultimo arcessi; quod vocabulum circa hanc quidem materiam in scriptis ejus non extat, & quid eidem insidiarum subsit, haud obscure pellucet. Cum cordatis quoque Theologis facile Pufendorfio conveniet, qui magno studio circa tradendum Jus Naturale id egit, ne quid controversiarum Theologicarum attingeret. Quo fine & monuit, quæ de indole justitiæ punitivæ in foro humano exercendæ docentur, ad justitiam divinam in tribunali divino exercendam omni ex parte haud quadrare; eoque ex hisce principiis Socinianos vix solide refutari posse, cum tota œconomia salutis nostræ mysterium sit rationi sibi relictæ incognitum, supraque ejusdem captum positum. Revelatione autem divinitus facta nunquam dogmata ista parum rationalia seu rationi repugnantia censuit Pufendorfius. Cum positis principiis quæ revelatio divina suggerit, non adeo arduum sit rationalem quasi consecutionem & catenam articulorum fidei investigare; ac misere se res Christiana haberet, si id demum e Strimesio disci deberet. Sed qui revera ingenii sui specimen editurus esset, si ista e sola ratione, amota revelatione divina, demonstratum iret. Quam feliciter Hugo Grotius, aut alii e principiis juris humani Socinianos refutaverint, disquirere a Pufendorfii instituto alienum fuit; cujus quoque non interest, quid circa hanc materiam meditetur Strimesius, a quo insigne hic jubar edita hucusque specimina vix pollicentur. Qui & malignum candoris sui specimen exhibet, quod cum primum de errore alterius proposuisset, post quomodo ab eodem Pufendorfius se liberet, lectorem ad ejusdem scripta remittat: quod artificium est illorum, qui imperitis scrupulos & sinistram de aliis opinionem insinuare instituunt. Quare enim is non potius aperte arguebatur, aut absolvebatur? Quod denique ex justitia Dei argumentum duci posse putat Strimesius, ut Pufendorfius causa tota cadat, id nondum ad liquidum perductum est. Est Deus utique natura sua justus, & si injustus esset, Deus non esset. Sed quia justitia est attributum Dei, ut est conditor & rector hujus universi; Genes. XVIII. 25. neque intelligi potest, nisi alii extra ipsum exsistant, sicuti & humana justitia est virtus ad alios: igitur non repugnare videtur, a voluntate Dei primo esse, ut sint objecta, circa quæ justitia Dei locum habeat.

§. XI. Cæterum, postquam Strimesii vestigia legere placuit, etiam qua ille subinde ad prius jam inculcata revolvitur, sequendum est, etsi non sine meo, tuoque, Consobrine suavissime, tædio. Protestatus fuerat Pufendorfius, a se tantum investigari originem moralitatis in actionibus humanis. Ejus origo cum quoad exsistentiam a voluntate Creatoris sit, quod nemo abnuit, putat Pufendorfius etiam quoad essentiam non aliud eidem principium posse attribui. Ideo nempe quia essentiæ rerum creatarum non sunt aliquid ante ipsarum exsistentiam, sed sunt conceptus rerum inadæquati. Quarum & ideæ fingi cum ratione nequeunt, nisi posita voluntate Dei talibus aliquando exsistentiam tribuendi. Huc progresso quiescere non conceditur Pufendorfio, sed utique ad rimanda divinæ naturæ adyta compellitur, dum importune occi-

ni-

nitur; in signo rationis divinæ a bono morali voluntatem præcedi; cum iste temerarium judicet, si mortales ita confidenter naturam divinam ad modulum humanæ rationis exigant. Nam id signum rationis quid aliud est, quam ordo & modus concipiendi naturam divinam ad modulum nostræ rationis? quia tamen eam disceptationem defugere ipsi per importunitatem adversariorum non licuit, non adeo arduum ipsi fuerit ostendere, voluntatem in signo rationis post bonitatem & sanctitatem non esse collocandam, quidquid Scholasticorum scita dictitent, quibus nondum, quod sciam, auctoritas omni exceptione major consensu Deorum atque hominum collata est. In summo quippe Ente ad normam rationis nostræ considerato tria potissimum e positivis attributis velut prima occurrunt, intellectus, volutas & omnipotentia: cætera attributa positiva isthæc velut comitari intelliguntur. Sic sapientia concipitur velut perfectio intellectus divini; bonitas, justitia, sanctitas, velut perfectio voluntatis. Quam ob rationem bonitas in Deo, voluntati non opponenda, aut anteponenda, sed vel postponenda, vel quasi concomitans concipienda est, ut dicatur bona, sancta, justa Dei voluntas. Hæc quippe attributa in Deo nisi posita ejus voluntate, non magis intelligi possunt, quam suo gradu in homine, si huic voluntatem detrahere velis. Etsi hautquidquam affectatur, illa habitus a voluntate divina originem ducere, ut ab actu divinæ voluntatis demum resultarint. Duorum igitur attributorum, si unum se ita habeat ad alterum, ut illud absque hoc intelligi nequeat, & singularem, quandam perfectionem eidem largiatur, illud utique priusquam hoc concipi non potest & debet. Jam autem Deus bonus, sanctus & justus intelligi non potest, ni voluntate præditus concipiatur, eoque ista attributa Dei sunt ut volentis, divinæque voluntatis perfectiones. Unde patet, frustra in hac disceptatione vel naturam Dei, vel ejus sanctitatem aut bonitatem voluntati ejusdem opponi, aut illam potiori jure, quam hanc primam bonitatis moralis normam dici. Palmaria sic ratione destructa nil amplius periculi sententiæ Pufendorfii imminet a distinctiunculis inter actum primum obligationis, & actum secundum, inter essentiam legis, ejusque existentiam; quarum inanis applicatio facile patebit, si quis superius & alibi disputata expendere velit. Ac non nisi abusive obligatio dicitur consecutio ejus, cujus antecedens a voluntate nostra originem traxit. Nec tantas tragœdias excitari par erat, quod quædam verba ex OSIANDRO pro sua sententia allegasset Pufendorfius, etsi circa aliam partem iste ab eadem discrepet. Deinceps quoque puto, desinet mirari Pufendorfius aliquid quantumvis ineptum, aut importunum a Strimesio proferri, postquam hic tanta specimina tetrici aut maledici Sophistæ dedit. Qui enim antea bene de aliquo senserat, is miratur, cum turpiter eum se dare videt: sed ubi pudorem plane eundem decoxisse perspicit, nihil amplius miratur, quicquid idem stolide effutierit. Id quoque non repugnat, ut diversæ rationes adducantur, quare homini bona facienda, mala omittenda sint, puta, quia id divinæ sanctitati, aut rectæ rationi, aut imagini divinæ congruit. Ex quo tamen nullo modo consequitur, moralitatem actionum humanarum promanare a principio, qnod antecedat voluntatem divinam; adeoque non sequitur; hoc vel illud congrui imagini divinæ, igitur per se & sua natura honestum est antecedenter ad voluntatem divinam.

§. XII. DENIQUE & conceptum Pufendorfii circa attributa divina frustra cavillari videtur Strimesius. Utrinque in confesso erat, attributorum divinorum ratione ipsius rei non esse unum altero prius aut posterius. De quo quod Pufendorfius verbo monuerit, nulla Strimesio mordendi causa erat. Nostro autem concipiendi modo attributa divina considerari possunt vel simpliciter, vel in ordine ad productionem rerum creatarum. Circa priorem considerationem agere, Pufendorfio propositum non fuit; qui & semper protestatus est, sibi tantum originem moralitatis in actionibus humanis investigari. Circa posteriorem autem considerandi modum haud apparet ratio aut necessitas, quare Deus prius omnipotens, quam intelligens & volens seu liber concipiendus sit. Saltem id manifestum est, voluntatem Dei velut ab ejusdem omnipotentia dependentem non intelligi; aut Deum

non posse liberum ens concipi, nisi prius concipiatur omnipotens. Id enim falsum est, quod Strimesius tradit, omnipotentiam Dei voluntate divina necessario priorem concipiendam, quia *potentia in signo rationis semper actum antevertit*. Nequaquam enim omnipotentia divina habet se ad voluntatem divinam, sicut potentia ad suum actum. Quin ipsa voluntas non notat actum seu volitionem, sed potentiam libere se determinandi. Unde sophisticatio est, quæ non nisi pueris illudi queat, quod subjungit Strimesius: Deus cumprimis in respectu ad res extra se positas prius *posse velle*, *quod omnipotentia comprehenditur*, quam actu velle intelligitur. Nam id *posse velle*; id est, ea facultas libere se determinandi non comprehenditur sub omnipotentia; sed omnipotentia respicit extra Deum res creandas, quæ cum sit omnipotentia, id est, immensa, infinita, circa investigandas origines rerum creatarum prioris præ voluntate principii rationem habere nequit, quippe cum per voluntatem demum ad certi quid determinari intelligatur. Uno verbo; omnipotentia Dei non ideo dicitur, quod Deus possit intelligere aut velle, sed quia potest facere, quicquid vult. Quod autem e sententia Pufendorfii sequatur id, quod quidam Cartesianorum admisere, si Deus aliter voluisset, bis duo non fuisse futura quatuor, eoque essentias rerum ab omnipotentia, non a voluntate provenire, hoc mihi non videtur. Pufendorfio sufficit, naturam rerum & intellectum humanum voluntate Creatoris ita formatum, ut hanc propositionem, bis duo non sunt quatuor, concipere nequeat. Quid futurum fuisset, si Deus rerum naturam & intellectum hominis aliter creasset, ut ea velut vera concipi possent, quæ nunc ut se mutuo destruentia concipiuntur, alios anquirere patitur, quibus magis vacat, telas aranearum texere atque retexere. Nec ideo omnipotentiæ Dei voluntatem ejusdem priore loco a rebus creandis depulerit, quia confusa & indistincta quæstio, cur *aliquid* extra Deum esse queat, in potentiam Dei sit resolvenda. Nam illud *aliquid*, nunquam accedente voluntate Dei, quantum a nihilo differt? Aut quid essentiæ est *aliquidditas?* Ut autem rebus certa essentia attribui queat, necessum est, potentiam Dei, quæ non definita aut limitata, sed omnipotentia est, ad certi quid & definiti a voluntate fuisse determinatam; unde & ad hanc præcipue origo effectus refertur. Super *Socialitate & fundamentali legis naturalis propositione* cum Strimesius maledicentiæ & irarum affatim, solidæ rationis nihil adferat, non est, quod cordatus quispiam ista moretur.

Modestum se satis, & prout eruditum virum debet, exhibuit Joh. Joachimus Zentgravius in Originibus Juris Naturalis. Earum procemio hactenus quidem satisfecisse Pufendorfio videri potest, quod declarat, non ipsum, sed alios a se insimulari ejusmodi errorum, quos bonus ac pius vir de se credi, tolerare non potest, nec debet. Etsi satius fuisset, isthanc declarationem priore scripto fuisse distinctius expressam, & clarius expositam, si quid circa Pufendorfii sententiam monondum videretur, nec ejus nomen illis admixtum, qui dogmata sua ab absurditate aut impietate purgare vix possunt. Et cum non diffiteatur Zentgravius, discussionem sententiæ Pufendorfianæ, præcipuam sibi occasionem præbuisse scriptum id formandi, non vacabat ratione suspicio, ne in ipsum jacta forent dicta, quæ nemo honestus tacite deglutierit; præsertim cum non constaret, de quonam Lectores eadem accepturi essent.

Circa controversiam primam de doctrina Juris Naturalis ad disciplinam Christianorum tradenda post factam hancce a Zentgravio declarationem parum dissentus superfuturum videtur, quæ nullas fuisse insidias ostendit, quales in Alberti Compendio *Orthodoxo* pellucebant. Id tamen non inficiabitur Zentgravius, ad liquidum prius deducendam universalem doctrinam juris naturalis e solo rationis lumine petitam. Qua adornata nemo repugnabit, quo minus si quid peculiarium dogmatum inter sectas Philosophantium, vel certam religionem professos receptum fuerit, subvertatur. Ubi si quis universi juris disciplina probe imbutus fuerit, ei in proclivi est observare, quæ singularum civitatum Legislatores superaddiderunt, quemadmodum autem infelicite circa jura versantur, qui nullo positivorum & perpetuorum discrimine hæc invicem confusa tractant; ita intricari magis,

gis, quam illustrari disciplinam juris naturalis judicaverim, ni hoc discrimen probe observetur. In isthac autem tractatione, quod Pufendorfius nullam rationem habendam censuit Moralistarum, qui duobus abhinc seculis orbem Christianum immensa voluminum mole oppleverunt; nec adhuc opplere desinunt, causa ipsi fuit, quod eorum institutum priscis Ecclesiæ Doctoribus ignotum id spectet, ut Laicorum, quos vocant, actiones non amplius e liquidis divinarum literarum, aut recte rationis dictatis, sed e Sacerdotum libidine suspendantur, omnia ad dominatum sacrum referentium.

Circa secundam quæstionem, quæ palmaria est, *de Origine Moralitatis seu Legis Naturalis*, id agnoscit Zentgravius, Deo ejusque voluntati cum bonitate, sanctitate, & sapientia conjunctæ quidquid est in acceptis referre suum esse, tum ut sit id, quod est, & ut tale sit, & a Creatore unicuique creaturæ assignatum tum essentiam, tum partes & requisita, e quorum combinatione talis & non alia prodiret natura. Sed si quæratur *de ratione ipsius naturæ rei, unde in genere causæ formalis, non in genere causæ efficientis, sit, quod verbi gratia, homo sit animal rationale, blasphemia turpis, ad voluntatem Dei non esse recurrendum: sed sicut verbi gratia, in triangulo e tribus angulis contiguis formaliter oritur triangulum, ita e combinatione animalitatis & rationabilitatis oriri hominem. Unde sicut ratio veri, prout ficto opponitur, ita requirat in triangulo, non qua antecedens præcise divina voluntas: ita veritatem humanæ naturæ, quæ immutabilis sit, immutabiliter quoque determinatam certorum essentialium requisitorum connexionem requirere, cum non ex quolibet fieri queat, nec idem ut vera idem seu eadem natura sit, & maneat, ex diversa & opposita constare possit ratione, sic ut velit proin Deus hominem creare animal rationale, quia ejus veritas quatenus ficto opponitur, ita habet; non autem ideo præcise homo sit animal rationale, quia Deus ita vult. Esse quidem voluntatis divinæ etiam antecedentis & assignantis, ut animalitas & rationalitas ad creaturam completam, quæ homo dicitur, constituendam combinetur: sed ipsam combinabilitatem, & veritatem hanc, quod ex animalitate & rationalitate combinata oriatur species, quæ homo dicitur, & quod hæc sit exoriens species, qua talis horum & non aliorum requisitorum connexionem immutabiliter velit, hoc se vicissim ad illam habere antecedenter.* Addit tamen, *haud crude dicendum, voluntatem Dei ab eo penitus excludi, quod ad eam se antecedenter habet. Quod enim consequenter Deus designat, approbat & confirmat ex infinitæ suæ sapientiæ dictamine, fieri decernit, ab eo voluntas ejus non simpliciter exclusa dici debet.* Puto me sensum horum dictorum recte concipere, & brevius juxta, clariusque exprimere, si dicam: Voluntati Dei omnes res creatas, & cuique essentiam suam una cum exsistentia assignatas: sed quod homini talis natura qualem jam habet, & non alia fuerit tributa, id non a voluntate Dei esse, sed antecedenter se ad eam habere, quia alias non verus homo, sed fictus & quasi contradictorius factus esset: cum veritas rerum ac mutui earum respectus a voluntate Dei non sint, sed eam antecedere intelligantur. Pufendorfium contra video essentias considerare, vel prout res jam sunt creatæ, vel prout nondum creatæ concipiuntur. Priori modo essentias nil aliud censet esse, quam conceptus rerum inadæquatos, qui a particularibus & variantibus rerum attributis, & hujus vel illius individui exsistentia abstrahunt. Sic quando verbi gratia, ab homine omnia attributa, quibus individua varie vestiuntur, abstraham, & id solum retineam, quod ita illi proprium est, ut eo negato in diversam speciem sit abiturus remanet natura animalis & rationalis. Quod si autem quis interroget, unde constet, homini hanc essentiam non ficte, sed vere attribui; adeoque veram esse hanc propositionem, homo est animal rationale; id planissime putat posse responderi, quia talis creatura in rerum natura exsistere conspicitur, cui hominis vocabulum inditum. Contra enim si conjungantur conceptus, qui in rerum natura non exsistunt, verbi gratia, chimæra, ficta, non vera res exprimitur, non minus ac si, quæ natura disjunxit, conjungere aggrediar, verbi gratia, si hominem animal latrabile, canem animal rationale dicam. Cum igitur exsistentia revera prior sit essentia, & hæc non nisi partem exprimat ejus,

quod

quod exsistit, & verum exprimat id, quod revera datur seu exsistit, fictum notet id, quod exsistere traditur, cum non exsistat, aut secus exsistat: dicendum ipsi videtur; sicut a voluntate Dei res habent exsistentiam, ita & essentiam, & quod vere sint illud, quod sunt, quas si homo taliter conceperit, verum concepisse, sin prave, falsum, sin conceperit, quæ non extant, ficta concepisse dicitur. Si igitur eidem non apparet, quomodo & a naturali connexione attributorum cujusque rei essentialium, & a veritate ejusque fundamento, hoc quidem considerando modo excludi queat voluntas divina, etsi intellectus humanus, dum res contemplatur, tantisper ab ipsarum prima origine abstrahere queat, adeoque & a voluntate, rerum natura, quam exsistere conspicit, contentus. Verbo, cum essentia exsistentiæ contradistincta sit, tantum conceptus inadæquatus ejus, quod exsistit, & veritas velut expressio respondens ei, quod exsistit, exsistenria autem a voluntate Dei sit, igitur nec ab essentia, nec verirate rerum voluntatem Dei excludi posse, sed utramque ab hac utique promanare. Quod si autem essentiæ rerum, & connexiones attributorum essentialium cujusque rei ante earumdem exsistentiam, & prout ante creationem considerentur, Pufendorfius putat, eam ab intellectu humano concipi non posse, nisi concepto decreto voluntati de creanda qualibet. An vero ante decretum Dei de creanda rerum universitate essentiæ rerum, quales nunc concipiuntur, intellectui divino obversatæ sint, eademque tunc rerum veritas & conceptuum combinabilitas fuerit, qualis nunc est, Pufendorfius inquirere non vult; nec credit alium operæ prætium facturum, si ea de re vigilans somniet. His positis non desunt, quæ ad Zentgravii tradita reponi queant: *Veritas humanæ naturæ est immutabilis*; esto, non tamen antecedenter ad voluntarem divinam, sed quando Deus decrevit facere hominem ad sui similitudinem. Eo decreto posito humana natura immutabiliter requirit certorum essentialium requisitorum connexionem, quia ejus, qui sapienter agit, voluntas sibi non conrrariarur; quod fieret, si volendo creare animal mentis capacius altæ non vellet creare id rationale. Unde *combinabilitas* animalis & rationalis naturæ sub hac hypothesi tantum necessaria est, si Deus voluit hominem creare. Alias in se ista *combinabilitas* usque adeo necessaria non est, ut plurimæ dentur animales naturæ, quibus rationalis conjuncta non est, & rationales, quibus animalis conjuncta non est. Similitudo, quam Zentgravius adfert, de artifice candelabrum aut amphoram producere, ut ad præsentem disceptationem quadret, ita est adaptanda. Ponendus est artifex, qui primus omnium vasa formare instituit. Is habet materiam ductilem ad quasvis formas: sed prout ex vase aliquem finem quærit, ita figuram eidem indit. Si igitur velit formare vas sustinendis candelis, talem formam assignat, qualem fini suo congruere judicat. Atqui & forma ejusmodi vasis, quod candelabrum dicimus, & congruentia ejus formæ cum fine voluntatem artificis antecedenter se non habet. Sed idem si dum candelabrum voluit formare, amphoram formaverit, stolide operatus censebitur. Ita nec rationes istæ formales, nec terminorum, & attributorum connexiones voluntatem Dei antecedunt. Et plane contradictorium videtur, immutabilem & æternam essentiam veritatemque voluntate Dei priorem ponere rei, quæ, quod sit, & talis sit, a voluntate Dei habeat. Quanquam autem abstrahendo a voluntate Dei Creatoris, qui rebus omnibus suam formam assignavit, interna requisitorum cujusque rei habitudo considerari possit hactenus, ut illorum inter se congruentiam novo divinæ voluntatis actu sanciri opus non sit: propter abstractam tamen illam considerationem dici non potest, hominem esse animal rationale, non quia Deus voluit, sed Deus voluisse talem creare, quia essentia ejus talis est. Nam ratio sanctitatis, justitiæ, misericordiæ, & sapientiæ, secundum quam Deus aliquid velle & ordinare declararur, intelligitur quidem antecedere volitionem Dei, seu actum hoc vel illud volendi, non tamen ipsam voluntatem, ut est essenriale Dei attributum, cujus istæ perfectiones sunt. Equidem jactatur, *Deum ex infinitudine sapientiæ naturaliter intelligere ante omnem actum voluntatis per voluntatem formaliter elicitum, quid fieri queat, & quid ipse facere seu creare possit*. Sed de istis possibilitatibus

quid sentiendum, jam supra ostendimus. Et istius assertionis nullum aliud est fundamentum, quam quia mortales Deum ad modulum nostræ rationis, indolemque animæ humanæ metimur. Et quomodo probari poterit, Deum intellectu suo totam velut abyssum omnipotentiæ suæ perlustrasse, antequam de quibusdam rebus a se creandis decerneret? Saltem quomodo essentiæ immutabilis & perpetuæ vocabulum tribui poterit illis, ut humano modo loquar, cogitationibus circa vires omnipotentiæ, antequam voluntate Dei decretum fuerit, an & quid creare velit? Sane formam & essentiam ædificio dant non indefinitæ speculationes architecti, antequam constituerit secum, an & quale ædificium extruere velit. Porro, uti supra jam dictum, conjunctio illa formalis requisitorum essentialium semper præsupponit eam hypothesin, si talis res datur. Quo posito intelligitur etiam, quid actionum ipsi congruat, quid non. Ante eam suppositionem verum non est, hominem esse animal rationale. Prius quippe verum esse debet, homo est, quam verum intelligi queat, homo est animal rationale. Equidem quin ante voluntatem divinam concipi possit, ***non repugnare hominem esse, aut hominem esse animal rationale***, non negaverim, sed hoc ipso nihil certi ac definiti exprimi apertum est; & in sola non repugnantia, ubi nihil prætetea accesserit, essentias rerum collocare, voluntati Dei necessario sequendas, mihi quidem oppido quam jejunum videtur. Neque æquipollent hæc duo: Deus potest creare animal rationale; & homo est animal rationale. Porro ad veritatem cujusque rei requiritur, ut hæc sit, saltem ex hypothesi; cum veritas nil aliud sit, quam expressio quæpiam, aut ἐκτύπωμα rei. Unde tunc demum vera est hæc propositio; Homo debet colere Deum; si homo datur, aut si Deus eum creare decrevit. Sic posito Deum præter ea, quæ jam extant, aliud corpus naturale producere velle, id e materia & forma constabit. Neque tamen vera erit propositio hæc: Corpus quod nunquam extitit aut exstiturum est, constat ex materia & forma. Sic posito luminarium cœlestium motu regulari, in multa secula prædici possunt eclipses, non nisi tamen sub conditione mundi extituri. Unde vera erit propositio hæc: Erit eclipsis Solis anno post Christum natum 2400. si tunc orbis adhuc superstit. Posito autem finem mundi interim intervenisse, falsum est, eodem anno eclipsin fore. Denique quod Pufendorfius judicat, inaniter constitui discrimen inter id, quod *decet* hominem, & quod eidem *præceptum* est, hactenus ut illud antecedere, hoc consequi voluntatem divinam dicatur, hæc ipsum ratio movit; quia quando de moralitate, id est, bonitate & malitia (non de aptitudine ad imputandum) in actionibus humanis sermo est, hominis essentia a Deo jam definita & constituta utique præsupponitur. Atqui hac posita id, quod eum decere dicitur, hoc ipso quoque præceptum intelligitur; cum hæc duo ex uno eodemque actu divino profluant, & gratis fingatur, uno actu divino effectum fuisse, ut hoc vel illud humanam naturam deceat, alio actu idem pro imperio eidem injunctum. Cæterum uti Pufendorfium circa ea, quæ non ipsi, sed aliis a se objecta testatur Zentgravius, facile adquieturum crediderim: ita quo minus & hic suam mentem super iis, quæ ipsi objiciuntur, explicet, nemo prohibuerit.

§. VIII. PORRO Zentgravius, quo naturam hominis ad voluntatem Dei antecedenter se habere ostendat, quæstionem ita formandam judicat: ***Num Deus aliam requisitorum essentialium combinationem velle potuerit, ut inde prodiens æque verus esset homo, atqui is est, quem animal rationale vocare constituit?*** Sed ea nihil a Pufendorfii assertione abire videtur. Nam posita combinatione animalitatis & rationalitatis certa creaturæ species resultat, cui hominis est vocabulum. Quod si autem Deus alias naturas combinare vellet, quæ illam ipsam creaturam absolvere deberent, ex animalitate & rationalitate constantem, tunc Deus sibi ipsi contradiceret; id quod a perfectione summi Entis abhorret. Hoc tamen modo nihil appatet; quod voluntatem divinam antecedat. Antequam autem voluntate Dei animalitas & rationalitas ad unam creaturam constituendam fuerit combinata, aut ad combinationem designata, non potest dici hominem esse animal rationale; sed id tantum; Deus duas illas naturas combinare valet: per quam propositionem

non-

nondum essentia hominis infertur saltem hactenus, ut vere dici queat, homo est animal rationale. Exempla Mathematica, quæ in hac disputatione passim adducit Zentgravius, peculiarem & profundiorem habere videntur disquisitionem, quam aliis relinquo, quibus pinguius otium suppeditat per inania consumendum. Addit Zentgravius; *Deum ante decretum voluntatis ex intellectus sui infinitudine æque cognoscere, quid & qua ratione aliquid fieri possit & debeat, atque suam essentiam cognoscit:* quæ cognitio *naturalis* vocatur, contradistincta *liberæ*, quæ voluntatem Dei sequitur: Atqui admissa etiam hac distinctione non video, quomodo negari queat, naturaliter Deum cognoscere quædam ut creanda, quædam ut nunquam creanda. Prioribus voluntas Dei utique includetur: posterioribus quid essentiæ & veritatis immutabilis tribuere possit aut velit Zentgravius, ipse viderit. Sane Pufendorfio eadem somnum haud abrumpent. Quod præterea idem pronunciat: *Humana natura requirit combinationem animalitatis & rationalitatis tanquam requisitorum essentialium, non quia Deus vult, sed quia ita humanæ naturæ veritas se habet*, id si penitius inspiciatur, identicum & inane est. Concipitur quippe humana natura velut aliquid antecedens combinationem animalitatis & rationalitatis; cum tamen ex horum combinatione ejusmodi natura resultet, quæ humanæ vocabulo ab hominibus notatur. Dum combinatio illa divina voluntate decernitur, vera quoque fiat hæc propositio, homo est animal rationale, & si homo diceretur, qui vel rationalis non esset, is fictus, non verus foret. In quibus tamen omnibus nihil est, quod voluntatem Dei antecedat. Non apparet etiam, quis casus Zentgravii splenem titillaverit, ut ridiculum pronunciet, quod Pufendorfius absurdum judicet ab ipso *concedi de individuo aliquo, Deum, uti libere illum hominem condidit, ita si voluisset, brutum condere potuisse*: addita ratione, quod *utique ipse gratias agat Deo, quod animal rationale eximiis donis ornatum sit creatus*. Sane singulos nostrum poterat Deus non creare, sed quod nos voluerit exsistere, eo nomine Creator utique grates meretur, licet dum noluerit condere Me aut Te, non potuerit non animal rationale creare. Et quid sit *individuum adhuc ad certam speciem determinandum*, paulo distinctius a Zentgravio fuerit explicandum, ut constet, an ei assertionis sanus sensus insit.

Minus difficultatis circa originem moralitatis videtur, quam Pufendorfius voluntatem Dei consequi, Zentgravius antecedere contendit. Sane cum honestas aut turpitudo actionum certam & determinatam hominis naturam requirat, non apparet, quomodo ista intelligi queat, nisi hac posita. Fides, inquam, gratitudo honestæ; idololatria, adulterium, furtum turpia intelligi non possunt, nisi præsupposita natura humana, cujus determinatio voluntatem divinam antecedere non potest. Neque sequitur, homines sancti & misericordes esse jubentur ad exemplum Dei, igitur non a voluntate divina determinata & designata est natura hominis, ut tales actiones ipsi utique quadrent. Equidem jactatur, *infinitæ sapientiæ & scientiæ Numen posse utique scire, qui rerum in se possibilium motus ad sapientiam & justitiam ipsius exigi debeant, etiam antequam eas creare secum constituerit*. Enimvero conceptus rei præcise ut possibilis id tantum infert, ut ea res per potentiam, de qua sermo est, produci queat. Unde idem hac propositione exprimitur; potest produci a Deo creatura, cujus naturæ conveniat fides, repugnet adulterium. Ea tamen propositio nondum infert hanc, fides est servanda, adulterium est omittendum, quia uti vulgo dicunt, a posse ad esse non valet consequentia. Sed ut e possibili oriatur certi quid ac definiti, necessarium est, ut a voluntate agentis fiat determinatio. Et cum possibile ita præcise sumptum concipiatur velut aliquid incertum & vagum, cujus determinata non est veritas, a voluntate potius, quam a sanctitate & justitia determinatio fieri dicenda est; cum istæ perfectiones Deo insint, ut est voluntate præditus, quæ ideo ante voluntatem ejus collocari nequeunt. Sic si de homine dicam, fecit pro sua clementia, pro sua humanitate, non negatur primus fons ejus actionis esse voluntas hominis, quæ clementiæ & humanitatis virtute est imbuta. Igitur cum aliud sit posse esse, aliud esse, quorum prius indefiniti quid hoc certi & determinati notat, essentiæ autem, naturæque rerum certum quid & determinatum sint,

ne-

necessum est earum primam originem non a nuda omnipotentia Dei, sed ab ejusdem voluntate, sancta illa & justa, & cum sapientissimo intellectu conjuncta derivari. Unde & cognitio illa Dei naturalis, quamdiu possibilitatem tantum, & vastitatem potentiæ divinæ concipere intelligitur, certas & definitas rerum essentias concipere censenda non est, nisi concepto prius principio, quo essentiæ rerum determinantur. Multo minus dici potest, ab eadem concipi adulterium ut turpe, nisi prius concipiatur natura certa & ita determinata, ut ea actio isti repugnet; qualem determinationem sola possibilitas non infert. Et quo fundamento quis probaverit, per naturalem Dei cognitionem res apprehendi tantum ut possibiles, præcise futuræ sint, an minus, & earum omnium essentiam designari; ac non potius res futuras, velut certam ex voluntate Dei essentiam habituras concipi, possibiles autem & nunquam futuras velut indeterminatas in medio relinqui? Nam speculari possibilitatem absque suppositione futuritionis non est speculari essentias rerum, sed suam tantum potentiam. Non recte quoque hoc loco jactatur tritum illud, non ex quolibet fieri quodlibet, ut idem revera sit & maneat, velut ante voluntatem Dei detur rerum veritas, & interna requisitorum essentialium, eaque definita ad talem præcise quidditatem convenientia, eaque immutabilis. Nam dicterium illud præsupponit res certas & definitas, ac proprie locum habet in mutationibus rerum jam exsistentium, quæ mutabilitatis suæ certos fines habent. Cum autem potentia Dei hæc creata rerum natura exhausta non censeatur, quin plura producere potuerit, nec dubium habendum, quin plures sint rerum convenientiæ, quam in actum deductæ sunt, igitur non videtur cuicunque rei extra Deum immutabilem attributorum essentialium connexionem attribui, nisi sub hac hypothesi, si Deus talem rem producere velit. Nam omnipotenti Deo & qui e nihilo producere aliquid potest, materia sua velut infinitum obsequitur, nec ullam formam adspernatur velut incongruam, quam ipse pro sapienti & optima sua voluntate eidem attribuere placuit. Sic ut nexus ille essentialium partium utique a voluntate Dei sit, optimi & sapientissimi. Sed & valde adhuc dubium est, num intellectus Dei infinitus, & cui omnia præterita, præsentia, & futura uno velut momento intuenda sunt exposita, abstractionum & præcisionum leges, quas Philosophi commenti sunt, observet, & puras possibilitates a *futuritione* præcisas prius speculetur, voluntate interim velut otiosa, quoad illa speculatio fuerit absoluta. Denique cum veritas sit aliquid rem consequens, aut affectio rei prout est, combinatio autem animalis & rationalis ad constituendam creaturam, quæ homo dicitur, voluntate Dei facta sit, non apparet, quomodo nudus conceptus possibilitatis seu combinabilitatis duarum istarum naturam essentiæ & veritatis rationem habere possit, & talis quidem, quæ voluntatem Dei antecesserit, quemque voluntas Dei in designanda velut creatione utique sequi necessum habuerit. Cum super duabus istis naturis, antequam per voluntatem Dei combinatæ intelligantur, nihil aliud vere pronuntiari possit, quam hoc: si Deo placuerit naturam animalem & rationalem conjungere, evadet creatura aliqua egregia brutis nobilior, Angelis inferior. Eoque veritas hæc, homo est animal rationale, ante divinæ voluntatis suppositionem intelligi nequit; quia aliud est esse, aliud posse esse, seu non repugnare ut sit. Sic non repugnat, Zentgravium esse Doctorem Sorbonicum. Interim quousque Deus hoc decreverit, vera non est hæc propositio, Zentgravius est Doctor Sorbonicus, ne in intellectu quidem divino, sed tantum hæc, si Zentgravius Deo volente foret Doctor Sorbonicus, verus esset, & non fictus Doctor. Sic non repugnat Lunam creatam fuisse triquetram, aut quadrangulam, sexangulam, octangulam, cylindri figura, &c. Neque enim hic aliquid supra potentiam Dei positum apparet. Antequam igitur per voluntatem Dei figura ejus rotunda fuit determinata, concipi potuit tanquam possibile quid Luna triangula, quadrata, sexangula; id quod tamen Deus non voluit, nec forte unquam volet. Et nihilominus juxta Zentgravii tradita, quia datur ejus conceptus tanquam possibilis, veræ erunt simul omnes hæ propositiones: Luna est triquetra, Luna est quadrata, Luna est sexangula, octangula &c. Id si Zentgravio absurdum videtur, concedendum ipsi erit, certas & determinatas veritates seu ut veræ propositiones formari

mari

mari possint, non fluere ab omnipotentia Dei antecedenter ad voluntatem Dei res determinantem. Est enim vera quidem hæc propositio: non repugnat, Lunam potuisse creari quadratam, sed isthæc propositio non æquivalet huic: Luna est quadrata. Quod si igitur Zentgravius pro essentiis rerum nunquam futurarum pugnare perrexerit, valde metuo, ne cordati ipsum de lana caprina litigare judicent.

Super indifferentia motus Physici in actione morali parum aut nihil controversiæ inter istos superesse videtur. Quod autem Pufendorfius eo loco concitatius egisse arguitur, id sine dubio ideo factum, quia Zentgravius hunc Sophisticis quibusdam pravas sententias foventibus ita immiscuerat, ut non cuivis in proclivi foret discernere, num eadem ipsum cum cæteris classe censeret, an minus. Et vel suspicione ejusmodi opinionum perstringi atrox injuria est, quam inferens si acerbius repellatur, habet quod sibi imputet, qui virum bonum nulla necessitate lacessitum ivit. Quæ supersunt dissensiones, exigui momenti sunt, & super quibus viros amplius certare vix decorum sit. Sicuti nec operæ pretium videtur de Roberto Scharrockio quid movere, qui nova editione libri sui de *Officiis* Pufendorfii tradita uno & altero loco carpere voluisse videtur: Mihi sane quid reprehendat, aut qua de causa, nondum divinando assequi licuit. Cæterum uti Pufendorfius, quæ initio intentabantur, calumnias plane dissipavit, ac si quid solidæ controversiæ fuit, eo deduxisse videtur, ut facile ferre possit, eruditos in suffragia super iisdem ire: ita dissimulare nun possum, eumdem a multis accusari, quod nimium acerbitatis, & salem plus satis asperum scriptis suis expromserit, ac male temperato calore litem aluerit, quæ moderatione adhibita mox ultro expiratura videbatur. Etiam bonam causam iracundia actoris sæpe corrumpi. Tum non sat magnanimitatis ostendere, qui æmulorum injuriis plus justo commoveatur. Alii contra, qui propius virum norunt, placido ingenio memorant, & cui nunquam alios lacessere libido fuerit, & qui provocatus joco potius, quam invectivis adversarios protelare maluerit. Ast quæ ipsi mota fuerit; litem ita malitiose fuisse instructam, ut eadem ad modum disceptationis literariæ expediri non potuerit. Ad eum fortunis evertendum incubisse primo Nicolaum Beckmanum & Josuam Schwarzium, aliosque. Id cum non successerit, Beckmanum edito libello famoso profugum, infamiaque per sententiam judicialem notatum, ut impune furorem expromere posset, sacra mutasse, ac insulsissimis scriptis exempli fœditate seculo decus conciliasse. Alterum, quem superiorum respectus utcumque continuerat, mox furori prophetico fræna laxasse, postquam Suecorum res per Scaniam tunc ipsi conclamatæ videbantur. Itaque Lundini aurigas inter & vetulas in absentem Pufendorfium e cathedra sacra declamasse heroica plane confidentia, cum neminem responsum nosset. Mox Hafniam delatum publicatis istis declamationibus, nil aliud effecisse, quam ut Nicolao Beckmanno improbitatis palmam ambiguam redderet. Ad quas calumniæ & vesaniæ manifestas aliquid reponere Pufendorfio nunquam tanti fuit visum. In tales quid tam aspere dici potuit, ut non longe infra eorum merita id sit? Fridericus quoque Gesenius, & Valentinus Velthemius quomodo mollius potuerint tractari, non apparet; quorum huic audio succenturiatum Slevogtium quemdam, insipido libello famoso in Pufendorfium composito, quo ipso quodnam operæ pretium facturum se speraverit divinando consequi non licet, facinore apud omnes bonos detestabili, & quod nil læsis insuper homini inesse arguat. Strimesium quoque longe asperiore ictu repelli potuisse, ni Pufendorfio magis quid se deceat, quam quid ille meritus foret, respicere curæ fuisset. Accedere, quod protervis ingeniis, & pruritu scribendi laborantibus insolentia gliscat, si ipsorum improbitas modeste, velut re bene gesta, excipiatur; quia aspere protelati facilius in se descendunt. Neque vero dubitandum, si Pufendorfio adversarii contigissent, qui citra obscœnas calumniantium artes solo veritatis amore disputationem suscepissent, quin ipse nemini eorum moderatione & humanitate concessurus fuerit. Nunc dolendum ejusdem fatum, qui fere a talibus lacessitus fuit, adversus quos eruditos decens gravitas adhiberi non potuit, præsertim cum talia ipsi impingere instituerant, quæ si levi brachio rejeceris, prope agnovisse vi-

videaris. Habes epistolam argumento spinosam, verbis incomtam, quam quidem nemo alius a me extunderet, præter Te, cui cupienti quidquam abnuere nefas mihi dico. Meum studium tibi non displicuisse hoc judicio colligam, si paris prolixitatis epistolam de rebus, quæ apud vos in re literaria aguntur, remiseris. Bene Vale! Hamburgi, die 3. Junii Anno 1683.

SAMUELIS PUFENDORFII COMMENTATIO SUPER INVENUSTO VENERIS LIPSICÆ PULLO, VALENTINI ALBERTI PROFESSORIS LIPSIENSIS CALUMNIIS ET INEPTIIS OPPOSITA.

JOANNES DE LAUNOY THEOLOGUS PARISINUS DE VARIA FORTUNA ARISTOTELIS IN PRÆFATIONE.

Non omnes quibuscum agitur, veritatem puram amant, aut ferre volunt. Quin etiam ea in manifestam lucem prodita expallescunt, immurmurant, maledicunt, tumultuantur, suoque exemplo docent, imperitis hominibus nihil esse crudelius, & dum accedit fucata pietas, ne pilus quidem ullus superest ad augendum tantæ iniquitatis fastigium.

JOANNES CHRISTOPHORUS BECKMANNUS PROFESSOR FRANCOFURTANUS IN PARALLELIS POLITICIS p. 5.

Dolenda certe rei literariæ ista infelicitas, qua gloriæ nobis vertimus, si quid boni ab aliis prolatum impetere possimus: quasi vero non omnibus nobis in excitanda e ruderibus imagine divina laborandum sit, quod certe non subtrahendo rebus inventis, sed addendo effectum dabitur: Mechanici longe melius in rebus suis versantur, quibus, si bonæ frugis sint, non rem ab aliis suæ fortis male gestam carpere, sed eandem etiam perfectam magis perficere curatio est. Unde & tanta rerum a Mechanicis dependentium nostro tempore sublimitas. At nos me-

meliorum haudquaquam satagentes satis nobis ducimus aliena refutasse. Sic quid res non sit, scimus cum ignarissimis, quid vero demum sit; æternum ignoramus.

Res mira atque inaudita! Venus dearum quondam formosissima, tot per secula male comparato connubio Mulciberi juncta, ex hoc nullam unquam prolem, ex adulteris non paucos genuisse memoratur: ut quæ aliis maritis lætitiæ esse causa solet uxorum fœcunditas, huic doloris atque ignominiæ foret. Sed nunc demum senio gravem, & de adsciscendo extraneo hærede, cui forcipes malleosque relinqueret, agitantem Venus sua vetula jam atque edentula, cum rugæ mœchos dudum protelassent, immenso gaudio perfudit Lipsia gravida facta, quando a cœna Platonica reversus flore Liberi, Zythique distentus *optatos dedit amplexus, placidumque petitur Conjugis infusus gremio per membra soporem*. Toto gestationis tempore uti singularem semper præ se tulit solicitudinem Vulcanus, velut de forma prolis suæ parum ampli auguratus: ita cum jam Junonem Lucinam inclamari audiret Musis alioquin semper aversus, repente poetico œstro tangi cœpit, raucaque voce insonuit: *nascere cæce puer, claudi patris excrementum*! Liquidius mox fuit gaudium, quando in conspectum ipsius allatus est puer: quem hic statim vere suum, & citra dubitationem genuinum recognovit, deformitatem ac sordes ipsius mire exprimentem, & qui ubi paululum adolesceret citra formæ jacturam purgandis a fuligine paternæ officinæ caminis adhiberi posset. Cum de imponendo nomine inquireretur, pater quidem in hoc renovari cupiebat memoriam Cæci filii quondam longe dilectissimi ab Hercule indignis modis interemti. Sed prævaluit matris ratio, ut quia proles illa nil materni decoris præ se ferat, saltem a fratris uterini blando vocabulo quantulumcunque gratiæ mutuaretur. Cæterum quanquam Vulcanus ipse hac sibi prole mire placuit: aliis tamen novo isto Erote conspecto in mentem venit illud Philosophi pronunciatum, cum puerum stupidum, & mentis parum compotem vidisset: *Hunc quidem pater ebrius sevit*. Nam & istum genitum apparebat, dum patri uno & altero congio vini cerevisiæque tumenti *claudicat ingenium, delirat linguaque mensque*. Alii in hunc Erotem mire quadrare cavillabantur illud Comici: *In Amore omnia insunt vitia, injuriæ, suspiciones, inimicitiæ*. Ejus tamen rei causa non statim apparebat, quare Vulcani gena iste Eros importuna gesticulatione, ac molestis morsicationibus, orisque proterve distorti deformitate simiæ potius catulum, quam Cupidinem referret; ni quidam monuissent, Vulcanum a simiis nutritum atque educatum. (vid. Natal. Comes Mythol.) Unde verosimile esse, e nutricis lacte aliquid morum simialium in Vulcanum, & ab hoc in Erotem derivatum. Quam ob causam etiam, quia Eros iste simioformis sat feroculum se ostendit, atque altius imprimere dentes conatur, scutica nimirum accipienda fuerit, & extantiores dentes excutiendi, ut probe contusa & exarmata bestiola deinceps molesta esse desinat.

Scilicet non spes esset, tandem aliquando importunæ liti finem imponendi, Valentinus Albertus, toties licet repulsus, rixositati suæ imperare non potest, quo minus dudum ad fundum usque discussas & eviſceratas cavillationes denuo instauret, ac novis accumulatis injuriis respondendi necessitatem imponat. Quibus intemperiis hominem agitari, aut quem fructum ex ejusmodi scriptione captare credamus? Nam gratis quidem ludibrio se orbis literati exponere manifeste deliri hominis videbatur. Sine dubio igitur præcipua causa ab *interesse* derivanda fuerit, cujus cupiditas tantopere animo Alberti infixa est, ut etiam summas rationes non solum religionis Pontificiæ, sed earum, quæ ab hac discesserunt stolidissimo libello ad *interesse* referre conatus sit. Sortitus fuerat iste spartam valde quidem jejunam & sterilem, tum & cumprimis tristem atque inamœnam, quæ nec lucri ansam, nec famæ parandæ præbebat. *Triste solum, sterilis sine fruge, sine arbore tellus; Frigus iners: illic habitant pallorque tremorque; Et jejuna fames*. Sane Lipsiæ Collegia Logica & Metaphysica, vix quadrante æstimantur; & si publice juxta privatimque eadem cantilena fuisset cantanda, brevi occisura erat *miserum crambe repetita Magistrum*. Igitur alia hedera erat suspendenda, quo nummos semunciales in casses pelliciendi occasio foret. Cui fini Juris Na-

Naturalis disciplina maxime idonea visa fuit, in quam cognoscendam ab aliquo tempore juventus sat prona fuit deprehensa; etsi alias neque insignem aliquam operam iste circa eandem posuisset, & quæ publice injuncta erat functio huc non traheret. Ista collegia ut cum aliqua juvenum frequentia, & non sine strepitu institui possent, his intentanda erat alicui scriptori in eo genere non plane obscuro: tum novi aliquid comminiscendum, ut imperiti adolescentes, dum inusitatos, & nemini antea cognitos sapientiæ thesauros heic effossuros se credunt, eo promtiores ad prænumerandum didactrum redderentur. Ac ne per invidiam veteri amico obtrectare videretur in eo loco, ubi nec huic amici desunt, orthodoxiæ vocabulum obtentui sumere placuit, velut quæ reliquis omnibus respectibus prævaleat, & qua periclitante vel paventes in crucem agere fas piumque sit. Isthanc viam ubi semel ingressus fuisset Albertus, *intercesse* requirebat, ut qua ratiocinia deficerent, calumniæ & cavillandi impudentia in subsidium vocarentur, ne cum auctoritate dulcis lucri proventus intercideret. Ac ne tandem aliquando vitilitigandi pausa fieri posset, jam quoque facem, & *atro Lumine fumantes fixit sub pectore tædas* heros, cui, si ex elogio ALBERTINO mensurari debeat, nec antegressa secula parem viderunt, nec futura visura sunt. Quem tamen, si quid adhue læva sub mammilla salit, credimus insipidis juxta & enormibus parasiti sui elogiis rubore suffundi, atque indignari. Nam ut condonemus, nec *inter nobiles doctiorem*, nec *inter doctos nobiliorem* unquam extitisse, ac totum qua patet literatum orbem tribus scriptis Teutonica lingua ab ipso editis mire fuisse illustratum, sic ut qui vel eam linguam non intelligunt, vel ista scripta non legerunt, in tenebris sedeant, & umbra mortis: quis sine risu legere potest illud *Bonorum omnium Asylo*? Sane ut infelicibus facinorosis, aut obæratis asylo opus sit, frequens est. Sed ut omnes boni asylo indigeant, non nisi tunc contingere potest, quando quicquid est Principum repente in tyrannos degenerent, ac ad virtutem exscindendam incumbere cœperint. Qua calamitate tamen si genus humanum obruendum sit, vix puto bonos omnes Meuselvici satis tutum refugium inventuros, sed quicquid hujus sit, isthoc *divinæ veritatis propugnaculum*, *Justitiæ humanæ oraculum*, *Seculi miraculum* factum jam quoque est litis Albertinæ spiraculum, ac revera *asylus*, *œstron Græci cognomine dicunt*, *Aper*, *acerba sonans*: *quo tota exterrita sylvis Diffugiunt armenta*. Ab hoc quippe postquam Compendium Albertinum inter insignia columnia reputatum fuit, queis in ruinam vergens res Christiana cumprimis fulciatur; jam non amplius induciis aut paci locus est, quin ne temperamento quidem e statu paradisiaco promananti. Hoc titulo quoque, opinor, quicquid calumniarum & mendaciorum in me spargetur, apotheosi mactabitur, velut stabiliendo Christianismo adhibitum. Tanto enixior mihi opera danda est, ut Alberto demum larvam detraham, & quid iste sub talari pallio inscitiæ atque malitiæ tegat, in apricum producam; tum & recentem illum Erotem Vulcanigenam ita deplumatum dem, ut longe deinceps ipsi sit futurum spicula veneno tincta in me torquere.

In fronte igitur pusionis hujus apparet nescio quæ pustula sat purulenta, morbi non optimæ notæ indicium. Eridem Scandicam dicit ab Erote Lipsico repelli cum *convitiis & erroribus* suis *mascule*, *modeste* tamen. Albertum a me convitio adspersum non memini; nec si indolem scriptorum ipsius paulo significantiore vocabulo notavi, id statim pro vitio habendum fuerit. Primos Eridis auctores, Indicis Novitatum compilatorem editoremque, eorumque in me ausa propriis nominibus expressi non supra meritum, nec præter fas. Sane qui alterum convicerit, res ipsius clanculum subduxisse, si eundem furem nuncupet, neque convitium dicit, neque injuriam facit, sed hominem debito elogio designat. Homines autem rudes, qui per malitiam inscitia mixtam tumultum movent, paulo asperiore sale defricare etiam inter humanitatis officia habetur, ut stolidus fastus ac petulantia istis decedat. Sicuti contra adulando & excusando alterius stultitiam aut improbitatem alere in vitio est. Neque vero ipse Albertus, qui status integri exemplum seculo exhibere studet, indecorum sibi duxit, adversarios suos

Pon-

Pontificios *scurrarum* vocabulo non sane honoris gratia insignire; præsertim cum id negotium huc plane non spectet, & post tantum temporis spatium, rixa dudum oblivione sepulta, irarum fluctus in animo viri paradisiaci dudum consedisse debuerint. Id tamen vellem liquidius fuisse expressum, num Albetto propositum fuerit, propriam duntaxat causam agere, an vero cæterorum quoque patronum se ferre, qui me impugnaverunt. Hi enim, cum calumniæ publicæ sint convicti, eoque nomine pœnas dederint, si Albertus nunc eorum facinus defensum eat, recusare non poterit, quo minus in partem sceleris ab istis patrati, meritorumque elogiorum veniat. Sed si istorum flagitium a se improbari, ac suam duntaxat causam cordi sibi testetur, facile concedere possum, ut paulo remissioris malitiæ gradu defungatur; etsi & ipse in id omnes nervos ingenii, quod sentio quam sit exiguum, intendat, ut falsas sententias mihi affingat, id est, ut calumniatorem agat. Ab *errore* nemini mortalium privilegio aliquo cautum est, ne isti quidem Alberto, *qui Magno Major habetur*; præsertim ubi quis circa res obscuras, & nondum ad liquidum deductas versetur. Circa quas uti aliquando impegisse apud bonos facilem veniam habet; ita eo nomine statim alterum insultare dira inhumanitas est. Enimvero erroris aliquem circa divina dogmata, & qui scripturarum divinarum tradita falsi arguat, insimulare, atrocissima est accusatio; quam si quis idonee demonstrare haud queat, summam injuriam intulisse, calumniamque exercuisse censendus est.

Quod crimen ab Alberto in me admissum & antea ostensum, & deinceps clarius demonstrabitur. Et eo impudentior conatus fuit istorum calumniatorum, quod inter præcipuas causas susceptæ a me circa Jus Naturale scriptionis fuerit, ut ab omnibus quæstionibus Theologicis eam disciplinam separarem, eoque ipso eandem extra fluctus disceptationum Thologicarum, ac Theologorum supercilium atque censuram subducerem. Quos uti merito honore libenter afficimus, quamdiu intra limites officii sui versantur; ita si, dum falcem in alienam messem mittunt, prout par retundantur, injuriam sibi factam queri non possunt. Cur enim Albertus non maluit Collegiis Theologicis, quam Juris Naturali se jactare? Ast si quis privatus Doctor, utut cathedram orthodoxam calefaciens, alterum statim erroris ideo insimulare volet, quod hic in uno vel altero capite a dictatis ipsius & collegiis manuscriptis etiam Philosophicis dissenserit: eidem prius demonstrandum fuerit, quidquid divinæ humanæque sapientiæ extat, pectoris sui scrinio contineri, ac præter Albetti cujuspiam placita sapere nefas esse. Quam *mascule* Albertus hoc scripto rem gesserit, in progressu apparebit. Hactenus equidem causam suam sat aniliter egit. *Modestiam* ad ipso adhibitam ita conabimur exprimere, ut ne in ære ejusdem mansisse videamur. Obiter quoque notari velim novam inscriptiouis formulam: Alberti *Eros Lipsicus*; *scriptus est ad* Seckendorfium. Hanc elegantiam sine dubio eruditi deinceps, repudiata vetere & nativa formula, magno cum applausu recipient.

Cæterum *Præfatio ad Lectorem* nonnihil modestiæ præ se fert, & candoris, dum citra ambages exponit, in quonam proprie cardo controversiæ nostræ vertatur. Ubi id quidem credat, qui potest, quod Albertus negat e studio partium, aut rixandi libidine suam se sententiam totiens defendere. In medio quoque relinquo, quod dicit: *de veritate suæ sententiæ per conscientiam suam sibi certissime constare*. Etsi non immerito quæri possit: quisnam Alberti conscientiam fecerit veritatum theoreticarum regulam? Aut num ideo simiæ catulus revera sit pulcerrimus, qui matri talis videtur? Sed quod Albertus jactat, suo se modo philosophandi *reperisse aliquid toti Reipublicæ Christianæ utile*; id vero est aliquid, de quo *Grammatici certant, & adhuc sub judice lis est*. Quanquam enim revera controversia inter nos præcipua sit de fundamentali propositione (non hypothesi, quæ ab ista plurimum differt, uti infra ostendemus,) in disciplina Juris Naturalis: tamen quia hac occasione ad universam philosophandi rationem delapsi sumus, non inficior, me ab Albertina methodo dissentire, necdum perspicere, quid rei Christianæ intersit, si Theologiam Philosophiæ, revelationem rationi immisceamus, & e sacris literis hypotheses petamus, quibus disciplinæ philosophicæ superstruantur. Sane non memi-

 ni,

ni, Dominos Professores Jenenses, cum lauream Philosophicam mihi conferrent, ad ejusmodi philosophandi modum me adstrinxisse. Quin contra censeo, quemadmodum ubi theologari placet, ad solam revelationem confugiendum est, sequestrata ratione, si quid adversus istam scopuli movere audeat; ita si quis philosophari instituat, ei sanæ rationis usum & solertem naturæ rerum contemplationem adhibendam, nec opus esse, ut divinas literas in subsidium advocet, atque inde hypotheses petat. Idque quia Deo non fuit propositum, dum viros sacros inspirat ad scripto consignandos libros Biblicos; dogmata philosophica homines docere, sed viam ad salutem æternam humano generi pandere. Hisce libris inspersa hinc inde sunt nonnulla ad disciplinas philosophicas spectantia, non quidem philosophico modo accurate deducta, sed prout in sensus & notitiam populi incurrunt. Circa quæ divinitus falsi quid traditum fuisse, nemo sanus autpius asseveraverit. Nec tamen cordatus quispiam abnuerit, quin nonnullæ ibi reperiantur dictiones communi populi usu tunc receptæ, quæ ad ἀκρίβειαν philosophicam parum quadrant. Etsi ideo Scriptura sacra erroris aut ignorantiæ insimulari non potest aut debet, quia cum ad populum loqueretur, non poterat aliter quam ad hujus captum loqui; & incongruum plane fuerat futurum circa talia scholas quasdam Philosophicas scriptis divinis immiscere. Sic si Concionator ad populum verba faciens, ubi mentio inciderit de socru Petri, quam Salvator noster a febri curavit, vellet digressionem facere de natura & differentia febrium, de fermentatione, de caussis intensionum & remissionum in febribus, de venæsectione, de virtute radicis Chinæ Chinæ, & similibus, etsi hæc omnia verissima & argutissima essent, ab auditoribus tamen plane delirare censebitur. Si quis adeo insaniverit, ut putet, Deum qui omnia numero, pondere, & mensura fecit, ignorare accuratam proportionem diametri ad peripheriam? Et tamen manifestum est, illam non esse accurate talem, qualis est 10. ad 30. Etsi quia proxime ad eam accedit, populari sermone talis exprimatur 2. Paral. IV. 2. 1. Reg. VII. 23. Quia nempe ejusmodi minutiæ: ac fracturæ numerorum atque mensurarum in sermone populari non attenduntur. Et tamen si quis secundum ἀκρίβειαν, mathematicam id dictum accipere velit, ac istud velut hypothesin e sacra Scriptura petitam Geometriæ substernere aggrediatur, dubium non est, quin quicquid operationum & demonstrationum ex eo principio deductum fuerit, falsum sit futurum. Sic quis dixerit, Deum hominis conditorem ignorare, ubi animæ humanæ sedes sit, & ubi ea præcipuas suas operationes, quas inter & cogitationes sunt, exserat? Et nihilominus nemo Medicorum se irreverentem credit in Deum & sacram Scripturam, si animæ rationali sedem non in corde, sed in cerebro assignet; sicuti & omnes sentimus, cogitationes nobis per cerebrum, non per cor volutari. Scilicet quia frequentissima sacris literis dictio cogitationes cordis non secundum ἀκρίβειαν Anatomicorum capienda est, sed populari sensu de cogitationibus occultis, & quas omni studio dissimulare quis studet; sicuti cor in centro velut corporis humani occultatur. Quod si tamen aliquis Medicis hanc hypothesin tanquam e sacris literis petitam utique obstruere conetur; cor esse sedem cogitationum & animæ rationalis, Medici quidem primo istum in theatrum Anatomicum adducent. Si ne sic quidem adquiescat, elleboro purgandum censebunt. Unde in ejusmodi effatis Scriptura sacra non quidem e Philosophia & rerum natura corrigenda, multo minus erroris arguenda, sed duntaxat dextre explicanda est, nempe eo loco adhiberi dictionem popularem, non quæ ad subtilitatem philosophicam exasciata sit. Unde etsi alias auctoritati Papæ a me nihil deferatur; non tamen improbare possum censuram illam Alexandri VII. super hypothesi Copernicea, si ex natura rerum & ratione citra controversiam demonstrari possit, terram moveri, id non fore contra Scripturam sacram; quia eo casu phrases Scripturæ de motu Solis essent explicandæ populariter & secundum apparentiam. Unde commento suo, quo tantopere sibi placere videtur, Albertus neque religioni Christianæ, neque Philosopiæ consulit. Nam si talia dicta mordicus pro hypothesibus disciplinarum philosophicarum venditare instituat, ab omnibus cordatis ineptire, & auctoritatem divinarum literarum prostituere censebitur. Et uti sen-

ten-

tentiæ philosophicæ, quæ rationi & naturæ rerum congruunt, haud eo minus veræ sunt, licet in sacris literis non extent: ita si quæ ibi sententiæ philosophicæ reperiuntur, eæ ad sanam rationem & naturam rerum exigendæ sunt, ut constet, populariter, an secundum ἀκρίβειαν philosophicam capiendæ sint. Unde non apparet, cui bono fingatur aliqua Philosophia Christiana, cujus hypotheses e sacris literis sint transsumendæ. Ne nunc dicam, quod ratio, quæ Philosophiæ genuinum principium est, velut retundatur, si alligetur ad principia inde petita ubi rationi locus non relinquitur, & ubi illa captivanda est sub obsequium fidei. Quæ cum ita sint, arbitramur Alberti pronuntiatum contradictionem implicare, *quantum possit Philosophiam examussim conformandam revelationi divinæ*. Sane enim veritates philosophicæ non sunt objectum revelationis divinæ, seu Deus non ideo peculiari modo hominibus se revelare voluit, ut ipsos talia doceret, quæ antea per rationem, & inspecta rerum natura cognoscere dabatur; sed ut viam salutis æternæ rationi incognitam eis ostenderet. Et quæ huc spectant proprie sub revelationum censum veniunt, non autem si quid præter & extra hunc finem e communi vita, ac natura rerum divinis passim libris inspersum legitur. Sicuti nemo puto revelationem divinam dixerit, quod in sacro codice volucres cœli nidos habere dicuntur. Igitur cum revelatio divina, & Philosophia circa diversa objecta versentur, hæc cum illa conformari nec potest, nec debet, non magis quam Jurisprudentia ad Medicinam. Quod si tamen quis illa, quæ præter & extra revelationem in divinis litteris occurrunt, cum philosophicis placitis conferre velit, nemo id quidem prohibebit, dummodo nec populares sententias pro theorematibus philosophicis nobis impingat, aut hypotheses parum congruas disciplinis philosophicis inferciat, nec eos, qui librum Scripturæ usui theologico, librum naturæ & rationem usui philosophico unice applicant, velut profanos homines diffamet, aut quod maximum est, illis per summam impudentiam theses sacris literis adversas affingat. Uti quidem Albertus neque mascule, neque modeste, neque pro viri boni officio facit, dum ait: *Ne contra manifestum sacræ Scripturæ ὑπογραμμὸν assumere figmentum de primo homine valde misero, meamque ei socialitatem applicare*. Est inter alia crumenisecarum artificia & hoc, ut ubi jam jam in flagitio sunt deprehendendi, repente surdos se fingant, quo supervenientium quæstiones eludant. Ita & calumniatores ac vitilitigatores quandoque stuporem simulant, velut partis adversæ responsionem non percepissent, quo non desit occasio ad nauseam usque repetitos coccysmos recinere. Sane vocabulum *fingendi* diversos babere significatus, quorum respectu fingere aliquando illicitum, quandoque licitum sit, satis jam a me inculcatum fuit. Erid. Ac nihilominus Albertus dudum a me jugulatam calumniam revomit, eoque & mihi necessitatem infert decies ingesta summo cum tædio repetendi. Fortasse tamen magis ad captum Alberti fuerit, si dicamus, aliud esse fictionem positivam seu categoricam, aliud suppositivam seu hypotheticam. Prior est, si quid falsum excogitatur, quod pro vero venditatur; uti Pontificii purgatorium finxerunt, quod simplicibus pro vero obtrudunt. Posterior autem est, si tantisper aliquid supponitur, non ut pro vero assumatur, sed ut consecutiones rerum inde illustrentur. Quæ cum in docendo insignem usum, incommodi nihil habeat; nemo hactenus ita deliravit, ut vel eam fictionem damnaret, vel alteri ob eandem adhibitam tam inficetam dicam scribere ausus sit. De cætero ubinam ego finxi, id est, pro vero venditavi, primum hominem, id est, Adamum cum compare Eva fuisse miserum, in eo nimirum statu in quo initio a Deo revera constitutus erat? Ubi *fingo*, id est, falsum hoc tanquam verum statuo, primævam conditionem primi hominis fuisse miseram? Aut num fingit aliquid scripturis divinis adversum, qui tradit; eos qui sacrarum cognitione literarum destituti primos homines e terra prorepsisse conceperunt aut finxerunt, non potuisse non istis tribuere statum miserrimum? Aut qui dicit, si fingas, si concupias, si cogites, hominem sine auxilio Dei & hominum nescio unde in mundum projectum, ejus status erit miserrimus? Sane ipse Albertus millies dixit, si asinus volat, habet pennas; cui æquipollet; si fingamus asinum

num volare, idem habebit pennas. Aft num ideo molitor Thomanus unquam in us Albertum eo nomine vocavit, quod asinos ipsi alatos fingat, qui cum saccis alio sint avolaturi? Aut num quis Alberti auditor tam simplex fuit, ut ubi pennæ asininæ venales extarent, inquireret? Sane qui per quadrantem seculi Logicam publice ac privatim cantillavit, non potuit non auditoribus suis infinities inculcasse in ejusmodi propositionibus non attendi, utrum antecedens sit verum, an minus, sed sufficere, si eo posito inde promanet consequens. Imo in ipso Compendio Orthodoxo, quod Venere & Cupidine auctore conditum esse indicio est, quod viri tanto impetu ad idem osculandum ruunt, idem ratiocinandi modus occurrit. *Finge per impossibile, extitisse tum tantum hominum numerum, quantus ad possidendum terrarum orbem fuisset requisitus, singulis dominii partem aliquam concedere opus habuisset protoplastus.* Non opus autem est, ut τὸ *per impossibile* semper addat, qui mavult Ciceronis, quam Alberti Magni dictionem imitari. Qua de re pluribus infra erit agendum, ubi crassam istam calumniam cum omnibus fibris radicitus evellemus. Unde & ultro corruit calumniæ istius corollarium; *me haut invitum aliis permittere meo exemplo, ut in doctrinis philosophicis fingant sacris literis adversa.* Enimvero ego neque finxi aliquid sacris literis adversum, neque aliis ad ejusmodi fictionem auctor sum. Id duntaxat optaverim, ut si cui philosophari sit propositum, ne farraginem quandam e Theologicis & Philosophicis doctrinis misceat. Ex quo quænam philosophandi licentia, damni quid producere apta, proveniat, ego quidem perspicere non possum. Nam hoc modo sacris literis sua perstat auctoritas, ususque earum integer servatur, justoque loco adhibetur. Et ratio veterum magistrorum servitio exsoluta campum nanciscitur, ut opera curiosæ inquisitionis in naturam rerum, vitæque humanæ compagem penitius admiranda divinæ potentiæ & sapientiæ introspiciat, ac solidas de rebus sententias fovere discat. Sane revelationem Deus certis terminis circumscripsit, eique addi quid, denique vetuit. Aft solertiæ rationis & ingenii humani ut quousque possit progrediatur, & in Creatoris gloriam, ac humani generis decus & insigne emolumentum redundat. Nisi vero reliquas artes quotidie novis inventis enitescere præclarum habetur, solam Philosophiam in sterquilinio Aristotelis æternum volutari par est. Et cur non etiam Medicinæ interdicitur, ut ne quid supra Scholam Salernitanam sapere audeat? Et cum laudandum ducamus agricolam, si fertilem agrum tritico conserere malit, quam avena aut ervo; cur vitio vertamus ingeniis discendi cupidis, si circa solidam rerum investigationem occupari malint, quam inter spinosa & pulverulenta vocabula, rerum inania, ætatem consumere? Allegantur tamen ab Alberto Hobbesius & Cartesius velut insignia exempla eorum, qui philosophandi licentia abusi Philosophiam *fictionibus* impleverint. Ubi illud primo valde dubium mihi videtur, num Albertus unquam utriusque scripta legerit, eorumque sententiam recte perceperit: Nam infinitis experimentis mihi constat, quo atrocius quis in istos Philosophos declarat, eo minus eum nosse, quid iidem doceant. Prout & non ita pridem apud magnum Principem Theologus quidam primarii ordinis admodum turpiter se dabat, dum Cartesium accusans ae interrogatus, quidnam pravi iste doceret, nil aliud respondere posset, quam eundem tradere, nihil omnino esse credendum. Scilicet quia aliquando audierat, a Cartesio doceri, solide philosophaturum mentem ab omni præjudicio liberare debere, eoque de receptis dogmatibus dubitandum, eaque ad examen revocanda. Sed fingamus perimpossibile, Albertum utriusque sententiam callere velut ungues digitosque suos; non tamen inde habebit aliquid idem, quod jure mihi objiciat. Quid enim ipse de Hobbesio judicem, abunde a me expositum est; nec cordatos plus a me desiderare arbitror. Eum me *diligenter legisse* non inficior, nimirum quia Apostolus dixit: omnia probate; quod bonum est tenete: Sane & falso ab isto tradita multum mihi lucis attulere ad complures veritates eruendas aut stabiliendas; & illa ipsa falsa nemo in Germania me solidius destruxit. In Cartesii autem verba non magis quam in cujusvis alterius juravi. Sed ne istius viri ingenium æstimarem, ac placita ejusdem, universamque philosophandi rationem

nem

nem Aristotelis longe præferrem, idem mihi exprobrandum esset, quod Alberto, si rastrum Lipsicum cerevisiæ Servestanæ, aut rapas & brassicam turdis atque alaudis antehaberet. Ac non exiguum operæ pretium facturus sit, si quis e Cartesii oforibus distinctæ orbi erudito velit exponere, quidnam in ejusdem Philosophia sit reprehendendum? num methodus philosophandi in universum? num quæ is de Deo & anima tradit? num doctrina de homine? aut de passionibus? num hypothesis physica? num quæ ad Geometriam & Algebram spectant? num hæc omnia, aut singula in universum; an certa ex iisdem loca? Nam ejusmodi distincta accusatione instituta non defuturi essent, qui responderet. Sed nunc si istos homines urgeas, ut ad peculiaria descendant, demum isthanc confessionem exprimis: Cartesium equidem ipse non legi; audio tamen multos de eo male sentire, qui fortasse & ipsi judicium suum ignorantiæ superstruxerunt. Sane memini, cum Jenæ agerem, Professorem ibi fuisse, qui cum de Cartesio mentio iniiceretur, ingentes cachinnos tollere solebat, velut stupidissimus iste, & insanissimus mortalium fuisset; cum tamen constaret, bonum illum Professorem ne unicam quidem paginam in Cartesio legisse, nedum intellexisse. Igitur & Albertus, & alii id genus homines dictum sibi putent; incivile est judicare causa non penitus cognita & perspecta. Addit tamen Albertus, ab istorum virorum, Hobbesii & Cartesii κακοζηλία Lipsiæ parum fuisse periculi, *quia non fuerint cives nostræ Ecclesiæ*, quam rationem ego veram non censeo, cum plurimi scriptores Pontificiis ritibus addicti, qui vulgarem Philosophiam tradunt, juventutis manibus Lipsiæ terantur. Sed primariam causam ejus rei hanc puto, quia Cartesius subtilis est & difficilis, cujus placita promte percipi nequeunt, ni quis modo demonstrandi mathematico adsuetus fuerit; id quod inter veteres magistros rarissimum est. Cum itaque illa Philosophia sine solerti manuductore addisci nequeat, ac nemo sit, qui eam docere audeat, quin plurimi in eandem invehantur; quæ via superest adolescenti, ut Lipsiæ ejus Philosophiæ notitiam haurire queat? nisi forte ad Medicinam sese applicuerit. Nam eo perversitatis, proh dolor! prolapsi jam sunt omnes per Europam Medici, ut Cartesianam Philosophiam pluris quam Aristotelicam faciant; quos & dudum credo anathemate perculissent Magistri nostri, ni istis in promtu foret vindictæ sumendæ facultas, ex hypochondriis laborantes sine ope destituere. Sed nec illud insuper habendum puto, quod cum infiniti fuerint Aristotelica prius Philosophia imbuti, qui post ubi Cartesianam degustare cœperint, illa abdicata huic se plane addixerint; contra, quantum mihi constat, nullum exemplum detur alicujus philosophiam Cartesianam docti, qui hac deserta ad Aristotelis castra transfugerit. Quid causæ subesse dicamus? Num omnes isti fuere ingenio ita depravato, ut relicto meliore deterius amplexi sint? An Philosophiæ Cartesianæ peculiares quædam illecebræ insunt, aciem ingenii obtundere aptæ, ut veritatem perspicere amplius nequeat? An vero Philosophia Cartesiana habet aliquid argutius, nitidius, ac naturæ rerum accommodatius, quam qua hactenus scholarum parietes resonuerunt. Quicquid tamen hujus sit, nescio sane, quo jure istorum virorum invidia fraudi mihi esse, ac me prægravare debeat: cum ego collato pede in Hobbesium pugnarim, Cartesius autem Philosophiam moralem non attigerit. Enimvero quid illi faciant, qui extra Ecclesiam nostram sunt, Alberto parum curæ videtur esse. Ast Pufendorfio libertate philosophandi utique interdicendum est, cui & nullo modo a Philosophia Alberto probata discedere fas est, idque quia Ecclesiæ Lutheranæ membrum est. Studiosos enim Lipsienses facile ea cogitatio subire potest: si Pufendorfius non damnatur, quia non credit in Compendium Albertinum; ideo nec nos damnabimur, si tempus, & nummos nostros ad alios usus, quam collegium Compendii Albertini impendamus. Cæterum ego non memini, me legisse, ubinam Augustana Confessio suos sequaces ad certam sectam Philosophiæ, aut certos auctores philosophicos adstringat. Deinde certissime mihi persuadeo, posse dogmata nostrarum Ecclesiarum contra quosvis dissidentes defendi non minus, si Cartesianam, quam Aristotelicam & Scholasticam Philosophiam profiteamur. Nam nec dextre minus ratiocinantur Cartesiani, nec minus sensa sacræ Scripturæ ope linguarum & bo-

& bonæ interpretationis eruere possunt, aut propositiones theologicas idoneis terminis exprimere; nec ita delirant, ut dogmata theologica ex hypothesibus Physicis demonstrare velint. Equidem in Gallia constat eruditos quosdam Pontificios id incommodum in Philosophia Cartesiana notasse, quod ejus principiis stantibus non appareat, quomodo dogma de transsubstantiatione idoneo colore incrustari queat, & quod ullo sensu sano dici queat, substantiam periisse integris persistentibus accidentibus. Enimvero non credo, ullum Theologum Lutheranum fore tam dementem, ut nostræ religionis interesse putet, quo fuco isti monstruosum suum dogma adornatum eant; aut orthodoxam doctrinam de sacra Eucharistia e Physica esse petendam. Denique non puto aliquem in nostram religionem tam iniquum esse, ut eam labem huic addictis adspergere velit, quasi *γνησίως* Lutherani nota characteristica sit stupor & crassities, ac ultra tritam Philosophiam Aristotelicam nihil sapere. De cætero quanquam Albertus testetur, *se non esse ex iis, qui μορμολύκεια sibi fingant*: manifestum tamen est a spectris ipsum agitari, aut per visiones eidem illudi, dum scribit; me hausisse πρῶτον ψεῦδος novaturientium incertum an e Cartesio, an Hobbesio, *quod licitum sit fingere: in Philosophia, tametsi contrarium in sacris literis descriptum extet*. Nam hoc quidem figmentum nuspiam in Cartesio & Hobbesio, multo minus in meis scriptis extat, ac revera ψεῦδος Albertinum, & impudentissima calumnia est. Quale autem genus fictionis ego adhibui, ejus & in Theologia & Philosophia innoxius usus esse potest, quamdiu modus ratiocinandi per incommodum aut impossibile licitus erit: de quo quid Aristoteles Priorum Analyt. L. II. c. 11. 12. 13. 14. tradat, Albertum fugere non potest; ubi nempe *ponitur seu fingitur id quod quis evertere vult, deducendo hominem in mendacium confessum*. Sed & valde dubium est, utrum ingeniosi adolescentes majus operæ pretium facturi sint, si tabulis, collegiis Manuscriptis, & libellis Alberto probatis mancipio se addixerint, totamque in iis ætatem consumserint, reliquis omnibus veut veneno infectis procul habitis: an vero eam, quam ego secutus sui, studiorum rationem imitentur, & si quid melius aut solidius inveniant, quam quod a Magistris suis traditum fuit, ideo haut adspernentur: sicuti nec Albertus cerevisiam Eulenburgensem reiicit, eo nomine, quia Lipsica non est. Neque vero hoc modo statim in *effrænem philosophandi licentiam* abitur, quippe cum hæc potissimum in eo consistat, si quis per falsa principia philosophica, ac prave applicata mysteria religionis Christianæ impugnare, aut Rempublicam pertubare conetur, aut invita ratione digna indigna comminiscatur. A qua licentia toto cœlo differt justa libertas philosophica, cui primo omnium divina revelatio, & leges Reipublicæ inter sacrosancta habentur; de cætero assensus uni alicui scriptori mancipio non addicitur, sed a quibusvis tradita, ubi rationi congruerint, admittuntur, nec si meliora inventa fuerint, prius credita abdicare turpe habetur; tum opera datur, ut diligenti meditatione & investigatione in intima scientiarum, naturamque rerum longius penetretur. Eam viam insistentes Medici hoc sæculo artem suam insigni modo perfecerunt, & quotidie adhuc perficiunt. Per eandem scientia Physica admirando modo efflorescere cœpit, ad quam comparata scientia eorum, quibus summa probandi ratio hæc est, *habemus expressum textum in Aristotele*, ne triobolo quidem digna est. Ac nisi bona quædam ingenia frænum istud pedanticum abrupissent, ad mundi usque finem Philosophi poma Aristotelica ad scarabæorum instar in circulum voluissent, scientia rerum naturalium ne hilum quidem promota. Eodem modo & aliquid supra Ethica & Politica Aristotelis profectum fuit, nisi per Albertum in vetus ergastulum retrahamur. Neque vero quid ex hac philosophandi libertate damni in Ecclesiam aut Rempublicam redundet video, nisi quod id sæpe contingit, ut si verus quispiam Magister cum aliquo recenti Philosophia imbuto collidatur, isti mox aquam hæreat, ut quo se vertere debeat nesciat, attonitus veteres suas regulas inter quisquilias haberi. Quo & ipso dictatoria illa auctoritas, qua isti homines hactenus turgebant, in auras evanescit, & dictata, atque collegia Manuscripta, quibus describendis miseri adolescentes tantum laboris insumserunt, ad piper involvendum adhibentur, aut alios usus, quos dicere no-

nolo. Sed revera quod damnum a Philosophia in Ecclesiam illatum est, id prioribus quidem seculis a Platonica, propioribus ab Aristotelica philosophia promanavit, e qua otioli homines monstrosam illam & inquinatam Theologiam juxta ac Philosophiam Scholasticam concinnarunt. Quæ cum tam idoneum instrumentum præbeat Regno tenebrarum, hodie quoque in tanta luce nobilioris Philosophiæ ab ejus Regni propugnatoribus mordicus defenditur. Hujus quippe quam maxime interest, solidam notitiam rerum divinarum, ac quæ hujus ministerio accommoda est, sapientiam humanam alta caligine esse submersam, aut non nisi apud paucos hærere intimæ velut admissionis. Cum contra Ecclesiarum Protestantium intersit, ut etiam omnes rustici & mulieres divinarum humanarumque rerum cognitione vel Albertum Magno Majorem superent. Quo magis a ratione alienum est, quosdam nostratium Theologorum tantos in simpulo fluctus excitare, quod bona ingenia aliquid supra tritam illam philosophiam sapere velint. Nam illa ipsa est, paucis tantum hinc inde resectis & interpolatis, quam Albertus velut Palladium aliquod orthodoxis Academiis custodiendum contendit, & illa *via regia*, in qua omnes propugnatores Regni Pontificii incesserunt, & adhuc incedunt; a qua ne nostrates juvenes deflectant meliora sectati, Albertum scilicet *conscientia & officii ratio* subigit; ne forte exsurgant, qui veteris Magistri luminibus obstent. Provocat tamen ad *majorum suorum* auctoritatem Albertus, quos *sapientissimos viros* deprædicat, qui ob causas *gravissimas e priscis gentilium Philosophis certum ducem discentibus pariter ac docentibus*, nempe Aristotelem *adjunxerunt, putantes nimirum, vagum philosophandi genus, inutile prorsus atque noxium, optime hoc modo coerceri posse*. Hoc loco non possum non laudare ingenuitatem Alberti, qui jam tandem sine circuitione veram causam adducit, quare nonnulla veteris pedanteriæ mancipia tam torvo vultu scripta mea adspexerint; nimirum quia istorum collegiis Manuscriptis parum convenire visa sunt. Enimvero scire velim, quinam fuerint illi homines sapientissimi, qui statuta Academiæ Lipsicæ primum condiderunt? Qui utique vixerunt, antequam Vir Clarissimus Magister Irus Perlirus ejusdem illustre sidus fulgeret. Quo & tempore qualis cultus ibi fuerit, vel id indicio esse potest, quod colloquio in arce Lipsiensi inter D. Lutherum & Eccium instituto ex aliquam multis decuriis Magistrorum nemo reperiri posset, qui acta colloquii scripto excipere, seu protocullum concinnare nosset; id quod ex ipsius B. Hulsemanni ore audisse memini Sed istis quidem hominibus ego facile ignosco, qui inscitia meliorum illi adhærebant, qui tunc solus per omnes scholas rerum potiebatur. Nam ea sola aut præcipua est ratio istorum statutorum, quod præter Aristotelicum nullum tunc Philosophiæ genus esset cognitum; quod per Arabes in Hispania agentes in reliquam Europam fuit propagatum. Platonicæ autem & Stoicæ Philosophiæ monumenta ob Græcæ linguæ ignorantiam vix de nomine tunc erant cognita, quæ & ipsa ad scholarum genium parum accommoda videntur; ad quem contra Aristotelica doctrina, prout per ejus instauratores fuit adornata, mire congruebat, velut ad clamosas disputationes & infinitas objectiones ac responsiones formandas, strepitumque adeo & nubem pulveris scholastici excitandam cumprimis apta. Quæ & causa est, cur hodie qui disputandi facultate inter imperitos adolescentes quam maxime se jactare callent, tam obnixe Aristotelicam Philosophiam tueantur, quæ infinitam vim sonorum sine mente, & distinctiuncularum suppeditat, queis auditoria ingenti alteratione reboare possunt, Doctore, qui in summa cathedra barbam sibi demulcet, miris modis sibi placente & intus plaudente. Quod circumforaneum disceptandi genus, una cum inani illa gloriola fere exoliturum esse, recepto novo philosophandi genere, ubi e certis principiis & hypothesibus omnia mathematico demonstrandi genere deducuntur, quod omnem istum clamorem & pulverem adspernatur; prout & in scholis Mathematicorum istis altercationibus, exceptionibus, & responsionibus nullus usus, nullum pretium est. Uno verbo, quia multi Theologi disputare, quam vivere, multi Philosophi dubitare, quam demonstrare malunt; ideo reperta licet meliore philosophandi ratione tanto ardore pro

Aristotelica Philosophia pugnatur, disputationum & dubitationum nutricula solertissima. Quæ & ideo merito *vagum philosophandi* genus dici debet. Id enim vocabulum nullo modo in Cartesianam & novam Philosophiam quadrat, quæ non vagari docet, sed e certis principiis certas propositiones per justas demonstrationes formare. Quam viam philosophandi si quis insistat, ei non vagari licet, sed idem per tramitem fallere nescium ad solidam & veram scientiam grassatur. Nec est quod Albertus nobis occinat JOSEPHUM SCALIGERUM, venerabile inter eruditos nomen, sed in cujus eruditione Philosophia Aristotelica minimam partem facit. Cui & allegato loco de Petro Ramo sermo est, viro docto, & Matheseos perito, sed qui de cætero in Philosophia modicum operæ pretium fecit. Nam is & multa in Aristotele reprehendit, sed ut meliora non substitueret: & circa Logicam suscepit mutationem exigui usus, infarcta parte Metaphysices, & introducto odioso divisionum superfluarum genere. Sed & Scaliger non tam de veritate Philosophiæ Ramææ, quam de turbis & factionibus inde proventuris solicitus est. Ac sane Philosophia Aristotelica e commercio cum regno Antichristi, cui illa utile instrumentum præbuit, eam immanitatem traxit, ut dissentientes omnibus modis persequatur. Prout & Rami æmulus Jacobus Carpentarius ejus spiritus illustre documentum edidit in nuptiis Parisinis, immissis in illum sicariis, cujus *viscera pueri furentes magistellorum pari rabie incitatorum impulsu per vias sparserunt*; quæ THUANI verba sunt L. LII. Ac operæ pretium est evolvere JOANNEM de LAUNOY de varia Aristotelis Fortuna cap. 13. & 14. ubi multis memoratur, quibus artibus rabidi Sophistæ in Petrum Ramum usi sint. Sicuti igitur Orthodoxi spiritum illum persecutionis & crudelitatis merito inter notas bestiæ Antichristicæ habent: ita & tuto judices licet, ubi quis Philosophiam suam persecutionibus, interdictis, calumniis tueri instituit, eundem de ejusdem soliditate parum prolixe sibi polliceri. Nam veritas sua luce citra vim, malasque artes subsistit. Et qui hanc solam respicit, satis habet firmis rationibus eandem adornasse; ac optat quidem alios eam arripere, sed si hosce eam adspernari videat, non indignatur, nec bellum movet, sed æquo animo fert, ut qui ita volunt, etiam post fruges repertas glandibus ventrem farciant. Unde longe ratio fugit Albertum, si credit, Deo & Ecclesiæ gratum se opus facere, si *obicem* ponere instituat *hodiernæ novatarientium luxuriæ*, uti vocat, *quem nisi quis injurius esse in religionem velit, nemo e nostris effringere aut laxare possit*: id est, si omnem Philosophiam, ipsius dictatis adversam, proscribat sub pœna violati genuini Lutheranismi, si quis contra istam hiscere audeat. Id scilicet unicum remedium supererat conservandæ tam scabiosæ Philosophiæ, a tot cordatis explosæ & laceratæ, ut specie quadam apotheoseos consecrata sub orthodoxiæ obtentu hominibus obtruderetur, ad Inquisitionis forum trahendis, qui vel latum unguem ab ea discedant. Enimvero an ea Alberto auctoritas futura sit, ut ipso auctore novæ Inquisitionis tribunal Lipsiæ erigendum sit, ac num omnes ibi vesaniæ suæ applausores sit inventurus, ego quidem valde dubito. Et si maxime stultitia eo usque exsuperet, ut quicquid Lipsiæ est docentium & discentium sacramento Alberti & barbariei adigatur; Spes tamen est, eius Inquisitionis jurisdictionem ultra primum lapidem haud porrectum iri. Unde habent, quod sibi gratulentur, qui ferulæ Albertinæ manus subduxerunt; qui nec ægre ferunt, istum cum deliciis suis quoad vita superest nugari. Cæterum quod quis non magnifice de Philosophia Aristotelis sentire, & haut eo secius γνήσιος Lutheranus esse queat, puto obscure ex ipsius Lutheri verbis colligi posse, quæ huc idiomate Teutonico transscribere placet, quod genium dictionis vix ulla versio sit assecutura. Extant autem illa *Tom. I. Altenburg. 505.* *Die Universitæten dürften auch wol einer guten starcken Reformation, ich muss es sagen, es verdriesse wen es will. Ist doch alles, was das Pabstthum hat eingesetzet und ordiniret, nur gericht auf Sünde und Irrthum zu mehren. Was sind die Universitæten, wo sie nicht anders dann bisher verordnet? dann wie das Buch der* Maccabæorum *sagt*: Gymnasia Epheborum, & Græcæ gloriæ, *darinnen ein frey Leben geführet, wenig die H. Schrift und Christlicher Glaube gelehret wird, und allein der blinde heidnische Meister* Aristoteles

les *regieret , auch vveiter daun Chriſtus? Hier vvære nun mein Rath, daſz die Bùcher* Ariſtotelis Phyſicorum , Metaphyſicæ, de Anima , Ethicorum , *vvelche bisher vor die beſten gehalten , gantz vvùrden abgethan , mit allen andern , die von natùrlichen Dingen ſich rùhmen , ſo doch nichts darinnen mag gelehret vverden , vveder von natùrlichen noch geiſtlichen Dingen , darzu ſeine Meinung niemand bisher verſtanden , und mit unnùtzer Arbeit , Studiren und Koſt ſo viel edler Zeit und Seelen umſonſt beladen gevveſen ſind . Ich darfs ſagen , daſz ein Tœpfer mehr Kunſt hat der natùrlichen Dingen , dann in denen Bùcheru geſchrieben ſtehet. Es thut mir vveh in meinem Hertzen , daſz der verdammte, hochmùthige , ſchalckhaftige Heide mit ſeinen falſchen VVorten ſo viel der beſten Chriſten verfùhret und genarret hat. GOtt hat uns alſo mit ihm geplaget um unſer Sùnde vvillen. Lehret doch der elende Menſch in ſeinem beſten Buch* de Anima , *daſz die Seele ſterblich ſey mit dem Cœrper , vviewol viel mit vergeblichen VVorten ihn haben vvollen erretten , als hætten vvir nicht die H. Schrift , darinnen vvir ùberreichlich von allen Dingen gelehret vverden , deren* Ariſtoteles *nicht einen kleinſten Geruch je empfunden hat. Dennoch hat der todte Heide ùbervvunden, und faſt unterdruckt, daſz vvann ich ſolchen Jammer bedencke, nicht anders achten mag , der bœſe Geiſt habe das Studiren herein gebracht. Deſſelbengleichen das Buch* Ethicorum *ærger dann kein Buch , ſtracks der Gnaden GOttes und Chriſtlichen Tugend entgegen iſt , das doch auch der beſten eines vvird gerechnet. O nur vveit mit ſolchen Bùcheru von allen Chriſten. Darf mir niemand auflegen, ich rede zu viel , oder vervverfe das ich nicht vviſſe . Lieber Freund , ich vveiſz vvol vvas ich rede.* Atiſtoteles *iſt mir vvohl bekannt, ich habe ihn auch geleſen und gehœret mit mehrerm Verſtand , dann S. Thomas oder Scotus , deſz ich mich ohne Hoffart rùhmen , und vvo es noth iſt , vvohl bevveiſen kan. Ich achte nicht, daſz ſo viel hundert Jahr lang ſo viel hoher Verſtand darinnen ſich arbeitet haben. Solche Einreden fechten mich nimmer an , vvie ſie vvohl etvva gethan haben, ſintemal es am Tage iſt , daſz vvohl mehr Irrthum mehr hundert Jahr in der VVelt und Univerſitaten blieben ſind. Das mœchte il gern leiden, daſz* Ariſtotelis *Bùcher von der* Logica, Rhetorica , Poetica *behalten , oder ſie in eine andere Kurtze Form bracht, nùtzlich geleſen vvùrden, junge Leute zu ùben , vvohl reden und predigen , aber die* Comment *und Secten mùſten abgethan , und gleichvvie* Ciceronis Rhetorica *ohne* Comment *und Secten , ſo auch* Ariſtotelis Logica *einfœrmig ohne ſolche groſſe* Comment *geleſen vverden , aber ietzt lernt man vveder reden noch predigen daraus , und iſt gantz eine* Diſputation *und Mùncherey daraus vvorden. Darneben hatte man nun die Sprachen , Lateiniſch , Griechiſch und Ebræiſch , die* Mathematicas diciplinas , *Hiſtorien , &c.* Adverſus hæc ſi Albertus excipiat; ſe non eſſe mancipium Ariſtotelis, ſe errores ipſius e Sacris literis corrigere & Philoſophiam Chriſtianam hoc modo effingere; ei appoſite occini poterit illud Salvatoris Luc. V. 36. *Nemo immiſſuram novi veſtimenti immittit in veſtimentum vetus: alioquin & novum rumpit, & veteri non convenit immiſſura nova.* Quod ſi igitur Ariſtotelis nomine me impugnat Albertus, ſat gravem auctorem habeo, quo me tuear. Sin *cardinem Philoſophiæ Chriſtianæ*, quam tantopere crepat, in eo conſiſtere arbitratur, *ut nihil in Philoſophia ullo modo fingatur, quod ſacræ ſcripturæ ſit adverſum ; nihil in illa quocunque prætextu in dubium vocetur , quod per hanc adſtruatur , aut narretur;* oppido quam parum profecit meditationibus ſuis , quæ per quadrantem ſeculi ipſum occupatum tenuerunt. Nam ejuſmodi Philoſophiam adornare, quæ verbo Dei adverſa fingat , fictaque pro veris venditet, aut ibi tradita in dubium vocat, nemini quidem in mentem venit, cui Chriſtiani nominis ſanctimoniam tueri cordi fuit. Ego ſane de ejuſmodi inſania ne ſomniavi quidem; neque tale quid e ſcriptis meis unquam calumnia exſculpſerit; utut in omnes ſe formas vertat, & cavillandi aſtutia etiam ipſum Diabolum ſuperet . Quin & certo perſuaſus ſum, ideo me tot moleſtiis petitum ab illis, quos minime omnium decebat, quia pro modico captu ingenii aliquid ad impugnandum regnum tenebrarum conferre conatus ſum, quod ſubſiſtere & florere Satanæ tantopere intereſt. Quo & ſolatio ſubnixus omnem calumniarum & maledictorum colluviem, qua impuri homi-

nes me adspergere satagerunt, alto semper animo despexi, nec per illam animi mei tranquillitatem turbari passus sum, certa spe fretus, tempus & veritatem istas nubeculas plane dissipaturam, ac famæ meæ splendoris potius, quid, quam maculæ, inde accessurum. Interim non invideo Alberto ob studium illud suum, cui *immorari*, ac *immori* constituit, & per quod *effecturum* se confidit, *ne Ecclesiæ nostræ per nostram Philosophiam ulla vis inferatur, multum subsidii conferatur*. O felices Ecclesias nostras tali Atlante! Optarim tamen, Albertum paulo curatius ruminari illud CICERONIS pro sexto Roscio: *Anseribus cibaria publice locantur, & canes aluntur in Capitolio, ut significent si fures venerint. At fures internoscere non possunt: significant tamen, si qui noctu in Capitolium venerint; & quia id est suspiciosum; tametsi bestiæ sunt, tamen in eam partem potius peccant, quæ est cautior. Quod si luce quoque canes latrent, cum deos salutatum aliqui venerint, opinor iis cura suffringentur, quod acres sint etiam tum, cum suspicio nulla sit. Simillima est accusatorum*, & qui vigiles se Ecclesiæ adversus Philosophiam profitentur, *ratio. Alii vestrum anseres sunt, qui tantummodo clamant, nocere non possunt; alii canes sunt, qui & latrare & mordere possunt. Cibaria vobis præberi videmus; vos autem maxime debetis in eos impetum facere, qui merentur, hoc populo gratissimum est. Deinde si voletis etiam tum cum verisimile erit aliquem commisisse, in suspicione latratore, id quoque concedi potest. Sin autem id agitis, ut arguatis aliquem* facris literis adversa fingere, *neque dicere* possitis, ubi *aut quomodo, ac tantummodo sine suspicione latrabitis, cura quidem nemo vobis suffringet*, cum jam antea Vulcanum fatis exprimatis; *sed si bene ego novi eruditum seculum, literam illam ita vehementer ad caput affigent, ut postea neminem alium, nisi* malitiam aut inscitiam vestram *accusare possitis*, si impudentes calumniatores habeamini.

SED postquam in *Præfatione* Kalendis Januarii scripta Albertus nonnihil modestiæ & gravitatis præ se tulisse visus est, credo memor doctrinæ Nasonianæ, *Lite vacent aures, insanaque protinus absint Jurgia*, an quia epomide Rectorali indutum ineptiæ parum decere videbantur; in ipso Opere aliud plane schema induit. *Non vultus, non color unus, Non comtæ mansere comæ, sed pectus anhelum, Et rabie fera corda tument*. Ac ingressum quidem scriptioni conatus est formare valde magnificum, ac splendidum, sed qui nil nisi ineptum ac puerilem tumorem exprimit. Quid enim ad tranquilitatem populorum Borealium iis Scholastica? Aut num hæc ad pacem aut bellum aliquid momenti habuit? Ac valde inscite de affinitate inter Reges contracta inicitur, cum Eris Scandica septennium ante jam deflagrasset, auctoribus ejusdem regelatis, aut silentio damnatis. Cujus & memoria dudum exolirura fuerat, ni malesani quidam homines in Germania, ubi ineptire & calumniari impunius licebat, litem distulissent, ac reliquis tacentibus Albertus demum rixæ immori cuperet. Quem & cerebro sat perturbato uti indicio est, quod nil nisi Erinnyes, Furiæ faces, crinesque anguibus & hydris impliciti animo obversantur, atque os in voces plane deliras distorquere subigunt. Tales equidem gesticulariones exprimi decebat ab histrione, quando Hercules furens agendus erat: non a Theologo, qui exemplo suo paradisiacam vitæ rationem repræsentare instituit. Cum itaque tota oratio illa sit hominis furentis, nescio an operæ pretium sit, singulas ineptias notare. Velut quod plane contra sensum Poetæ adducit verba: Erinnys invisum Numen terras, cœlumque *lavabat*. Et quod de *amænitate* Scaniæ nugatur, quasi hæc obstare possit, quo minus unus & alter impudens ibi, & rixosus calumniator exsurgere possit; a quo malo ne Lipsia quidem immunis est, ocellus Germaniæ. Sed non animadvertit. Albertus, quod quo atrocius in Eridem Scandicam declamat, eo majus præjudicium creat sociis suis, quibuscum eandem tibiam inflat. Nam ista Eris Scandica non me habet auctorem, sed meos adversarios, seu, si flosculum Latinitatis Albertinæ mutuari fas est, ea Eris mea est dumtaxat passive, non active. Nam cum ego Spartam, quam tunc sortitus eram, pro virili ornare conare, edito inter alia opere de Jure Naturæ & Gentium, cui aliquod apud eruditos pretium erit, ut Valentinis, & reliquæ invidorum turbæ ilia rumpantur, in me insurrexere Erinnyes Nicolaus Beckmannus,

mannus, & Josua Schwarzius, a quibus traditam facem Velthemius & Gesenius distulere, donec & his in vertiginem datis Albertus demum unus instar omnium infamem tædam quassat. Istæ ergo furiæ pomum Eridis projecere condito Indice Novitatum; isti faces, calumniis, maledictis atque ineptiis constanter jactarunt. Quos compescuisse non crimen, sed officium maxime necessarium fuit. Idque ab omnibus viris bonis probatum est, nisi quod nonnulli plus satis acerbitatis a me adhibitum arguerint. Quod nec ipse inficiarer, si res mihi cum viris solide eruditis, & bonis fuisset. Sed in ejusmodi rudes & malitiosos homines quid dici potest tam asperum, quod non longe infra eorum meritum sit? Postquam igitur Albertus causam eorum, qui litem istam mihi moverunt, non obscure probare videatur, eorumque se patronum ferat; non injuriam patietur, si quantam ex eo flagitio partem sibi sumit, tantam etiam ex elogiis eorundem capiat. Sane si Petri Dunæi scriptum tam detestandum Alberto videri potest, ut is inter Erinnyes ideo referri mereatur, haut obscure Nicolai Beckmanni facinus videtur probare, ac sententiam legitimi magistratus damnare, qua is cum infamia relegatus, ejusque scriptum per carnificem combustum fuit. Quod autem ego uni & alteri meo scripto fictum vocabulum præposui, id exemplo multorum egregiorum virorum feci; nec id in ullius fraudem tendit; nec istorum me auctorem unquam negavi. Sed quod & illa mihi tribuat, quæ Rolleti nomen præ se ferunt, obesi nimium nasi se arguit Albertus, quod e diversitate styli alium auctorem deprehendere non potuit. Quam etiam insipidum est, quod ex vocabulo RONDINI argutatur de homine τετραγώνῳ: cum succurrisse debuerit illud HORATII de viro bono: *Totus teret atque rotundus*.

SED qui hactenus tam aniliter paratragœdiat, jam repente ad Pantomini instar, uno momento vultum vertere callentis, novum schema sumit, ac stolida cum gravitatis affectatione pronunciat: *Alius Erinnyn habeat, meus sit, maneatque Eros, isque Christianus!* O impudentem tam sancti nominis illusionem! O improbum hypocritam! Postquam virum honestum, & se meliorem omni furiarum apparatu deformatum orbi prostituere ausus est, jam repente Erotem Christianum crepat. Atqui profecto magis tolerari potest Nicolai Beckmanni vesania, qui citra dissimulationem, & velut bona fide calumniatorem egit. Albertus, cum par illi venenum, nisi quod pauculo sacharo adspersum, evomat, medio in furore sanctulus videri vult. Nam hypocrita in eo professum nebulonem superat, quod iste insuper Deo hominibusque illudit, quibus inter flagitia sua pro bono viro se venditare instituit. *Ago tibi gratias Deus, quod non sum sicut alii homines!* Atqui perfecto alia est indoles Caritatis Christianæ, quam ejus, qualem in me exercet Albertus. Quam & ideo credo insignire voluit vocabulo sacris literis incognito, & quo salaces poetæ incentorem impurarum libidinum notant. Prout & valde suspecta est dictio *exercendi*, e qua, qui Juris Consultorum libros evoluerunt, facile suspicionem concipere possunt, Albertum Lipsiæ Cenonem agere. Sane qui puellas meritorias alit, æque commode dicere potest, *se Lipsiæ Erotem fovere & exercere*. Ac totus iste locus nescio quid molle & amatorium spirat, ac usque adeo Alberti cor Cupidinis sagittæ emollierunt, ut etiam in *ipsa arena*, inter *prælia* sua spectantoribus nil nisi Erotem accinat, ipsosque antagonistas suos obiter *scurras* per blanditias amatorias vocet. Nec eo minus *gratulatur* sibi, & *in sinu gaudet*, quod mira felicitate *scribendo flatui integro* se conformem gerit, adeoque eloquentiæ paradisiacæ specimen jam præbet, utut, si accurate attendas, non paucæ dictiones, & sententiæ ipsam Styga oleant. Uti autem Tartuffus proprias laudes putide debuccinat; ita contra in PUFENDORFII Methodum eristicam non sine causa invehitur. Nam est ea asinis, & calumniatoribus valde molesta, qui & ipsum dudum devorassent, ni idem aculeorum asperitate plerosque protelasset. Neque vero socialitatis leges violat, qui calumnias improborum a se repellit, non magis quam qui vi adhibita aliorum injurias a vita & fortunis suis propulsat. Sicuti & sedulo a me opera data fuit, ut officia mea tam civibus meis, quam exteris, pro cujusque captu ac meritis admetiret.

POSTQUAM paulisper in genere inepti-

vit

vit orator noster paradisiacus, jam ad singulas calumnias eructandas accingitur. Quas inter primum locum magnitudine impudentiæ facile tuetur, quod *Academias* a me *aulas pedanteriæ haberi* mentitur, ut quicquid est in iis docentium & discentium in me irritet. Tale quid si a me dictum scriptumve fuisset, non improbe solum, sed & stulte factum esset; cum & ipse in duabus Accademiis docendi publice munere per quatuordecim annos functus sim, & quicquid fortunarum obtigit, post Dei favorem studiis litterarum debeam. Calumniæ ansam præbuere verba quæ extant, Erid. Scand. *Id tamen constat, homines Reipublicæ tractandæ peritos jus sibi suum ex Compendio Albertino non formaturos; Sed facile passuros, ut in aula pedanteriæ istud se jactet.* Manifestum est, ultimam phrasin mutuo sumptam ex I. *Æneidos, illa se jactet in aula Æolus.* Sicuti autem hoc Poetæ loco neque aula proprie dicta, neque Academia ventorum, sed simpliciter sedes horum notatur: ita aula pedanteriæ in genere quemvis locum notat, ubi pedantes agunt. Sic ut simplicissimus & nativus sensus dicti sit: Albertus suo Compendio non inter homines Reipublicæ peritos, sed inter pedantes applausum invenire potest. Quis nisi calumniandi artem professus hoc ad Academias torqueat? An nullibi, quam in Acamediis pedantes inveniuntur? Aut an hæ institutæ sunt, ut pedanteria ibi regnet? Sane L. II. c. 4. §. 13. de Jure Naturæ & Gentium diserte satis professus sum, pedantismum esse vitium mentis, non literarum, aut sectæ seu professionis alicujus, sed omnis generis, conditionis, & ordinis homines perambulare. Unde non in Academiis solum, sed & trivialibus in scholis docendi munere funguntur viri politi, & ad genium vitæ civilis maxime accommodi; qui nempe ita libris se immerserunt, ut tamen indolem conversationis civilis haud negligerent. Divisi etiam dicto loco literas trifariam, in *utiles*, *elegantes seu curiosas*, *& inanes*: e quibus tertiam classem, nempe inanes literas *pedanteriæ* vocabulo ex usu seculi indigito. Sunt igitur Academiæ & debent esse officinæ bonæ mentis, & utilium ac elegantium literarum. Nec tamen negari potest, alicubi quid inanium literarum, seu pedanteriæ gliscere; aut inter multos eruditos viros etiam nonnullos pedantes dari; quos inter an Albertus referendus sit, aliis judicandum relinquo. Sed & aliquid e calumnia trahit, quod Albertus queritur, *logice dicere* mihi idem esse, ac *pedantice dicere*. Quo fine allegantur verba mea ex Frid. Scand. *Equidem jure merito castigor ego, quod non satis pedantice dixerim, illas ideo insufitas vocari, quia ratio humana capere non potest connexionem Subjecti & Prædicati.* Nam ex mente Alberti debueram dicere *non prædicantur nec in quid, nec in quale.* Atque negari non potest, hunc terminum, *prædicari in quid & in quale* non apud auctores bonæ Latinitatis extare, sed a Scholasticis, pedanteriæ utique fautoribus, inventum. Eum terminum si in cathedra, aut collegio, ubi ars Logica ex professo docetur, adhibeas, reprehensione carebis. Sed si eundem in scripto publico usurpes, citra necessitatem, & cum res bonis verbis Latinis exprimi posset, recte argueris, maluisse pedantice, quam latine loqui. Quanquam & Logica seu ars ratiocinandi commode & solide tractari possit absque colluvie sordidorum terminorum; prout in eam rem nitidissimi libelli extant. Quod porro Metaphysicam, uti nempe aristotelici eam nunc tractant, fidum barbariei tutelare numen vocavi, nondum pœnitet. Neque vero cum juvenilibus annis studia tractarem, ita Reginæ illi cliens aut subditus unquam fui, ut ideo rebellis audire debeam, si qualis eadem revera sit, citra adulationem exprimam. Nam bono meo fato non altius me isti lacunæ immersi, quam quantum necessarium erat, nempe ut intelligerem, nil solidi eam continere, ac meram esse farraginem terminorum, quorum aliqui in tradendis disciplinis nonnullum usum habent, multi ad nil aliud inserviunt, quam ut Latinitatem conspurcent, dum invicem bonorum vocabulorum Latinorum citra necessitatem scriptis inserciuntur. Ac revera cum Metaphysica eodem modo comparatum mihi esse videtur, uti cum tabaco, seu nicotiana. Quibus inter nautas, ac vulgus militum versandum est, fumi istius odorem tolerare, ac quandoque haurire necessum est. Revera tamen is fumus sordet, ac si quis eodem delibutus inter elegantes homines versetur, non plus gratiæ sibi eo conciliabit, quam si allium obo-

obsoleat. Quod si tamen Regina Metaphysica meo candore offensa proscribere me velit, ego quidem non valde trepidavero; ac fortasse vicissim fecero, quod Dantes Aligerius in summis Alpibus fecisse memoratur, cum e Germania in Italiam discederet. Frustra auctoritas Grotii occinitur, qui Scholasticis aliquod pretium reliquit, pront materiam morum & juris tractant. De Metaphysica apud istum nullum verbum, ut nesciam, quomodo Boeclero in mentem venerit dixisse, Grotium non potuisse materiam de jure belli & pacis partite & subtiliter tractare, nisi ope Metaphysices. Et ipsa sane Boecleri scripta parum pulveris metaphysici præ se ferunt. Denique senserit circa eam rem Grotius aut Boeclerus, quicquid voluerit; ego in neutrius verba juravi, & ipse manum ferulæ subduxi. Me quoque tangit Crellius, e Magistro Lipsiensi factus Cancellarius Dresdensis, cui fortasse rationes non defuerunt, quare de Philosophis Lipsiensibus, qui tunc erant, non adeo magnifice sentiret. Saltem quod infaustum sortitus est fatum iste vir, ad joculare id dictum referendum haud est. Crassum porro mendacium est, a me solidam Philosophiam, & qui hanc docent, elato supercilio despici. Æstimatur illa a me, ut quæ maxime. Sed quod sub ejusdem vocabulo multa vana, & inutilia, quisquiliarum instar habentia contineantur, nemo rerum gnarus inficias iverit. Hæc quo quisque solidis literis magis imbutus est contemnit. Et si talia propriis vocabulis exprimantur, nemini injuria fit; sicuti nec periti artifices indignantur, si imperiti ignominioso vocabulo signentur. Neque ego, si Alberti scripta iis, quæ merentur vocabulis notem, ideo aut viros eruditos, aut bonas literas despiclo. Quod autem, quæ olim inter nos fuit amicitia, abrupta sit, culpa penes Albertum est, qui primus me lacessivit, ac illorum se partibus adjunxit, qui famam meam scelesto modo impugnatum ivere. Ac eo magis manifestum est Albertum ex mera rixandi libidine, aut vanæ gloriolæ studio, aut simili quapiam κακοζηλίᾳ mihi impactum, quod materia, quam ego tractavi, functionem ipsius non tangat, neque ipsi circa eandem insigne aliquod studium posuerit, ac amplum satis campum haberet, ubi si quid esset ingenii, & eruditionis, exserere potuisset.

Arguit inde Albertus, me Scherzeri τῷ μακαρίῳ nomini ac famæ, secus atque pollicitus sim, haud pepercisse. Ego contra assero, promissum a me bona fide repræsentatum. Sicuti & ipse non magis meo, quam proprio honori consuluit, dum e systemate suo monstrum illud de indifferentismo morali, & statu purorum naturalium expunxit, quod per absurdam & infucetam calumniam alastores mihi imperitissime attinxerant. In eo autem nihil ejus viri famæ decedit, quod titulus ipsius sane honorificos epistolæ præfixus mansit. Nam qui primam epistolæ editionem legerant, eorum memoria obfuscari non poterat, si vel maxime in Eride titulus plane omissus fuisset. Qui autem eam epistolam integram non conspexerunt, aliter judicare non possunt, quam amice omnia inter nos fuisse acta, & illum a me arbitrum sumtum in disceptatione cum Christiano Vigile. Et amicissimo viro, optimaque ex intentione dici potest. *Turpe est tibi futurum, si ab illorum partibus stare videaris, qui ruditatem & malitiam suam tam impudenter apricantur*. Quæ sententia si apud Albertum locum habuisset, nec existimationi suæ melius consuluisset. Et sane tanto majorem in Scherzero laudem meretur ista animi moderatio, quod mature pedem e via, quam minus considerate ingredi cœperat, retraxerit; quo pervicacius videmur paradisiacum Doctorem, & qui exemplo suo, si diis placet, statum integrum repræsentare voluit, pravitati insistere, & injurias injuriis cumulare.

Judicat quoque Albertus, a me peccatum fuisse, quod de injuria, & quidem atrocissima a certo quodam Collegio mihi illata quæri ausus sim. Atqui istud qualiscunque apud suos dignationis in me nihil jurisdictionis habebat, ac novo plane aut rarissimo exemplo de scripto meo sententiam tulerat non expectata mea defensione, ac ne viso quidem & inspecto meo libro; quod præcipuum tunc ejus Collegii membrum ultro fassum fuit: ac denique sententiam suam unice superstruxerat libello famoso per carnificem comburendo. Quid est injustitiam admittere, si hoc non est? Quod si ejusmodi collegium in hoc regno similem censuram in Alberti scripta ferret, credo hic obmutesceret,

vitæ curriculum alieno plane loco intexendi. Præcipue autem cordati mirantur, quid pensi habuerit vir iste in lucem protrusis oratiunculis suis Teutonicis, magnam partem semi-Theologicis, ac non parum genium Galimatiæ redolentibus. Miserum vero Cancellarium & Consiliarium, si ex hoc demum libello discere debet, quibus verborum ampullis Princeps ingressu novi anni protelandus sit! Sed & satis quidem ludimagisterialiter in præfatione istarum oratiuncularum super gestibus & motu manus temperando traditum videtur, velud istud non cuivis, qui vel a primo limite aulam salutavit, notum sit. Sane si quis ante Principis faciem adstans brachium importunius jactet, suspicionem excitare posset, velut incalescente sermone isti demum in os involaturus sit. Et quia ad tam minuta ac protrita descendere placebat, quare non & aliquid de screatu, quo guttur ejusmodi orationem ursuro præparandum est, tum de barbula decore mulcenda ibidem traditum fuit? Porro indignum est veterano Logices Professore ratiocinium Alberti, quando velut iniquum arguit, quod *ipse aulicus aularum proceres invadere & castigare* ausus sim. Perinde quasi absurdum sit Professorem Professoris, aut militem militis a se injuriam repellere. Ac nosse debebat Albertus, uti in aulis pro homine valde importuno & brutali habetur, qui alterum ultro injuriis & contumelia lacessit; ita & iguavum censeri, intentatam injuriam non strenue repulisse. Igitur si ad leges aulicæ elegantiæ agere voluisset Dominus Seckendorfius, plane me vellicando supersedere debuisset. Nam videntur quidem verba ejus modestiæ quid præ se ferre; revera tamen affatim veneni tegunt. Ac non minus offensæ virulentis, utut paulo arctioribus vellicationibus, quam apertis insultationibus inest. Ac sane satis mirari non possum istorum hominum insolentiam dicam, an stoliditatem, qui postquam non dubitarunt, alios pestiferorum errorum publice arguere, ubi calumniæ eorundem demonstratæ ac retusæ fuerunt, ultro quiritantur, velut atroci injuria affecti. Quis ergo jus istis contulit alios accusandi; accusatis ademit se adversus istorum criminationes defendendi? Aut quis cavit ipsis, ut dum alios lacessunt, non nisi simpliciter ad objecta ab iisdem respondere fas sit, aliquid vicissim retorquere nefas sit? Sane lex defensionis non tela solum excipere & eludere, sed & non acres minus ictus reponere permittit. Cæterum *Noricum* offendere aut perstringere nunquam mihi animus fuit, cujus nec nomen a me expressum fuit. Non potuit tamen mihi non enormis videri affectus, epistola illa expressus; præsertim cum facile osculandi libido refrigerari posset, si vel imaginem aeri incisam in frontispicio libelli insipidissimæ inventionis inspiceret, ibique hominem ocreatum per spinas incedentem cum calcaribus consideraret, quæ sentibus implicito facile lapsum conciliare poterant. Sed nimirum, utut etiam deformes buccæ suos habeant basiatores, non tamen recte consulunt amicis suis animo molliore præditis, qui tam grandibus eosdem elogiis onerant, per quæ ipsi inflati nimis ample se suaque opera æstimant, eoque aliorum se ludibrio exponunt. Unde ubi post ab aliis pari affectu haut excœcatis ista, justo pretio taxari conspiciunt, immane quantum excandescunt, velut gravi contemtu perfusi. Et sane uti infirmioris animi Principibus mens continuis adulationibus corrumpitur, judiciumque de actionibus propriis plane obfuscatur: ita non possunt non in philautiam & superbiam intumescere isti homines, quibus aures tanto titulorum & elogiorum strepitu quotidie feriuntur, vicenis tricenisque superlativis in *issimus* per quadrantem horæ auditoria persibilantibus. Quanquam Norici nulla heic culpa, qui sine dubio eam epistolam non eo fine scripsit, ut publicaretur, sed ut privatim amici sui vanitatem titillaret; cum multa non absurde scribit possun uno conscio, quibus publicatis rubor sit subiturus. Porro quod Albertus ad *dictatum* ingenuarum artium gannit, id non in me sed in ipsum, ac Seckendorfium, similesque cadit. Ubi enim ego alios in mea verba adigere institui? Ubi aliis philosophandi libertate interdixi, quæ improbitate calumniandi haut constat? Ubi a periculo fallendi me exemptum judicavi, uti Albertus, ejusque similes, quibus omnes ab ipsis dissentientes exitiabilibus erroribus involuti censentur? Mea tamen defendere jus fasque judicavi, quousque ratio pertingere valeret, & quæ objecta sunt

Pufend. Eris Scand. Ll

sunt diluere. Et postquam alii me lacessitum ivere, lex defensionis non repugnabat, quo minus & istis demonstraretur, non esse eosdem tantos heroas, quales sese inter adolescentes, suas delicias, jactant.

Ista in exordii vicem præmittere placuit Alberto, hinc inde corrasa, ne cavillandi materia fieret nimis jejuna. Nunc postquam Numinis auxilium invocavit ad feliciter expromendas calumnias, ad principale negotiam accingitur, ac summi Herois sui defensionem suscipit, quod propriæ lites non sat uberem latrandi materiam videntur præbituræ. Ejus tractationis ingressus e stylo paradisiaco non poterat decentius desumi, quam a decantatione laudum tam propriarum, quam ejus cujus se hyperaspisten fert. Quas ego profecto neutri invideo, nec si quid solidi subsit, detractum cupio; cum si omnia ex vero istæ haberent, nihil inde mihi decessurum sit. Nam mihi quoque meum decus & præsens seculum, paucis calumniatoribus & invidis exceptis, posteritas rependet. Non tamen possum, quin notem ineptam ostentationem Alberti, jactantis a Plinio *suo*, quem videtur studiosius evolvere, quam Psalmos Davidis: *Nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam refero!* Nam neque insuper habentur nummi semunciales, e Collegiis compendii orthodoxi provenientes. Nec præteriri debet, quod adulatori non sufficit. Seckendorfio a me auctoritatis non parum inter suos tributum; sed & ridicule addit: *Apud exteros quoque summæ jamdudum æstimationis & celebritatis fuit*. Atqui neque scripta condidit Seckendorfius, quæ ab exteris intelligi possent, neque auditione mihi aliquid perceptum est de summis Reipublicæ negotiis, quæ vir iste cum exteris tractavit, & quæ illius nomen apud hos quoque celebre possent reddere. Nisi forte Boeclerus post fata inter exteros referendus est, abs quo laudes discipulo quondam & amico tributas ad testimonii religionem erigere stolidum fuerit. Cum porro Boeclerus Seckendorfium eo nomine laudet, quod in usu legum non tam ad auctoritatem, quam rationem earum respiciat; Albertus jam eundem commendat; quod *fundamentum juris naturalis e revelatione* petat. Atqui hactenus omnes jus naturale, ejusque placita contradistinxerunt illis, quæ ex revelatione petuntur. Igitur si præclarum habetur rationem legum investigasse, quarum tamen extrema ratio in voluntatem legislatoris resolvitur; quam congrue juris quam maxime rationalis, ut ita loquar, fundamentum non e ratione, sed e revelatione petetur.

Sed tandem aliquando ad rem ipsam accedit Albertus ac initio fundamentum totius disceptationis in se approbat, nempe *Jus naturale esse deducendum e principiis lumini rationis cognitis, quo illud fit ad captum omnium hominum, quamcunque circa sacra persuasionem foveant; quo idem fit idoneum ad dirigendas omnium inter se hominum actiones, nullo religionis discrimine*. Nec eo minus deest calumniæ & inscitiæ quod carpat, ac sub herba angues investiget, quos ipsa ibi posuit. Scilicet jam centies refutata & explosa calumnia cocyssari non desinit, hypothesin meam esse, *hominem undecunque primum in mundum projectum, derelictum omnino atque miserum nullis undique subsidiis instructum*. Miram vero calumniæ indolem, quæ ne aliquando obmutescere cogatur, stuporem simulat, velut ne planissima quidem caperet. Nam quod tanta Alberto ruditas insit, ut tam plana capere nequeat, fidem fere superat. Sive tamen rabies calumniandi sit, sive inscitia, connitendum est, ut tandem aliquando id cavillandi prætextum tollatur, ac denuo ostendendum, quam nequiter ab adversariis ejusmodi mihi hypothesis affingatur. Quam ad rem necessarium video, ut Albertum, qui per tot lustra Logicam publice cantillavit, doceam, quid hypothesis, cui aliqua disciplina superstruitur. Quemadmodum igitur pleræque disciplinæ id habent, ut ad extremum in primariam aliquam propositionem resolvantur: ita ejusmodi propositio vel plane & perspicue demonstrari potest, ac pro vera ac demonstrata admittitur: vel nondum sat liquido demonstrandi potuit, nec eo minus tantisper pro vera habetur atque supponitur. Utraque id habet, ut eidem reliquæ propositiones velut basi superstruantur, eaque adeo firma persistente, & ipsæ firmæ stent; eadem convulsa & ruente, & ipsæ corruant. Quanquam autem prioris generis propositiones etiam aliquando soleant vocari hypotheses, & ex hac vel illa

illa hypothesi disputare dicimus, etiam eum, qui veræ & demonstrari aptæ propositioni dogma suum superstruit, prout & a me hypothesis improprie vocatur fundamentalis propositio alicujus disciplinæ Eridos p. 207. proprie tamen alterum genus propositionis hypotheseos nomine venit. Ex quo consequitur, ut quæcunque ejusmodi hypothesi proprie dictæ inædificantur propositiones non absolute pro veris haberi possint, sed quatenus illa hypotesis vera est. Sic in Astronomicis hypothesibus est, Solem in medio vorticis consistere, ac terram duplici motu moveri. Ex hac hypothesi, qui eam sequuntur, phænomena demonstrant; sed quæ demonstrationes inanes sunt, si hypothesis illa falsa sit. Eodem modo se circa alias hypotheses res habet, quæ in Astronomia, Physica & Medicina potissimum adhibentur. His præmissis dico, a me nullam hypothesin in tradenda disciplina juris universalis adhiberi, neque id necessarium esse; cum fundamentalis & primaria propositio non solum vera sit, sed & manifeste demonstrari possit, ut ejus veritas velut manibus palpari queat. Igitur immanis calumnia juxta ac despuenda ruditas est affingere mihi quasi hanc hypothesin assumam, hominem undecunque in mundum projectum. Sane nulla a me propositio in toto opere huic fundamento superstruitur, aut ex eo demonstratur; & illa quam maxime falsa sit, uti revera est, haut ideo ulla mearum propositionum corruit, sed omnes æque firmæ perstant. Id quod naturæ propositionum repugnat, quæ hypothesi superstruuntur. Enimvero propositio mea fundamentalis, & in quam reliquæ fere omnes resolvuntur est hæc; Homo est animal sociabile. Hæc non velut hypothesis assumitur, sed solide adstruitur, & infallibili demonstratione firmatur, ex consideratione humanæ naturæ petita: quæ demonstratio vel directe instituitur, vel per fictionem contrarii, & deductione ad absurdum. Quod genus argumentandi a contrario, seu deductione ad incommodum, aut impossibile in omni disciplinarum genere adhiberi solere, tam veteranum Logices Doctorem fugere non potest. Quod etsi sæpius a me inculcatum sit, tamen quia vel per stuporem, vel per malitiam Albertus ista non potuit, vel voluit capere, eadem quantumvis non sine tædio repetenda utique sunt. Igitur ego primum directe & positive demonstro necessitatem socialitatis ex facultate, quæ hominibus inest ad commodum æque ac noxam alteri homini inferendam, seu ad juvandum atque ad nocendum: tum e nativa imbecillitate, & indigentia ac incommoditate, quæ hominem ab auxilio aliorum hominum destitutum persequitur. Ad hanc eo firmius concipiendam, ac ut inde dilectio & æstimatio aliorum hominum generetur, melioris illustrationis causa jubeo fingi seu concipi hominem a Deo & hominibus destitutum, id est, qui neque cum Adamo sit a Deo in Paradiso collocatus, neque ordinario modo progenitus, nullaque cura parentum, aut quorumvis aliorum fruatur: ut si ex hoc intelligatur; quam miser ejusmodi homo sit futurus, inde bonum socialitatis eo liquidius æstimare discamus. Itaque ratiocinium meum tale est: si homo & peculiari cura Numinis, & aliorum hominum cura plane destitutus in hunc mundum projectus esset, is futurus esset longe miserrimus. Quid in hoc ratiocinio desideras Alberte, qui per quadrantem seculi Logicam alios docuisti? Annon connexio ista bona est, & annon posito antecedente ponitur consequens? Num autem ideo ego assero aut statuo, hominem undecunque in hunc mundum projectum, a Deo & hominibus destitutum? Atqui non debet ejusmodi quid fingi. Quippini? Annon licet contrarium falsum tantisper assumere, ut vera thesis probetur & illustretur? Sic si demonstrare velim utilitatem magistratus in Republica, ac post allatas positivas rationes addam; finge in tanta multitudine hominum magnam partem pravorum nullum extare, qui malos coerceat, luporum magis quam hominum cœtum diceres. Quis nisi mentis impos me ideo accusaverit, velut falsam hypothesin assumserim, non dari in Republica vim coactivam? Sic si quis hanc tesin demonstrandam sumserit; minister Ecclesiæ debet esse vir bonus & pius, ad docendum idoneus, ubi eam rationibus positivis ex indole istius muneris petitis adstruxerit, ac dein addat: fingamus eundem esse virum malum & impium, docendique imperitum, carnificis potius, quam Ecclesiæ ministro officio idoneum

dicemus. Quis ita deliret, ut de assumta absurda hypothesi querelam moveat? Cum in hoc genere ratiocinandi non necessum sit, ut antecedens exsistat, sed sufficiat, ut eo tantisper posito consequens inde promanet. Pudet me tam multa verba facere in re tam perspicua, & quæ etiam tironibus nota est. Sed quia Albertus tam importune crocitare de absurda hypothesi non desinit, ista denuo inculcanda fuerunt, num forte aliquando istum calumniæ suæ pudor subire possit. Quæ cum ita sint, apparet in ventum effundi omnes ictus, quos tanto conatu gladiator noster vibrat. Toto quippe cœlo differt ratiocinium meum ab hypothesi Hobbesii de bello omnium in omnes. Nam & iste serio id statuit, & aliquamdiu multas propositiones huic fundamento superstruit, ac subinde ad idem recurrit. Sed si Hobbesius ita ratiocinatus fuisset, si fingamus exsistere inter homines bellum omnium in omnes, vita humana erat futura longe miserrima: nemo haberet, quod heic reprehenderet. Qui autem eodem modo uti ego raciocinatur, is haudquaquam inficiatur aut dubitat, statum primævum hominum, qui revera extitit, fuisse felicissimum. Ita igitur cum umbra sua luctatur Tartuffus, quando tanto cum supercilio pronunciat: *Figmentis humanis contra veritatem divinam locis esse non potest*. Observanda est autem nefarla malitia istius sycophantæ, quod subinde Hobbesium meis sententiis immisceat, ut apud imperitos adolescentes aliquam mihi labem inde adspergat. Nam cordati ac rerum intelligentes satis norunt, mea dogmata ab Hobbesii erroribus esse quam remotissima.

Postquam sententiam meam putide calumniatus est Albertus, jam agyrtæ ad morem circa extollendum suam hypothesin magno cum verborum strepitu se jactat, & quot parasangis illa meam superet, circa rite tractandam disciplinam Juris naturalis insolenter deblaterat. *Me nimirum si sequarir*, inquit, *non potes non agnoscere jus naturæ tanquam unam e reliquiis primævæ integritatis, implantatum esse nobis a Deo, qui totum hominem olim condidit integrum*. Accedite ergo huc, & emite orvietanum meum, amici, & in futuros usus recondite. Cavete autem ab eo, quod alter iste vendit, quod nihil plane valet. Atqui, mi Alberte, habemus quidem isto modo veritatem aliquam Theologicam; sed quid illa ad jus universale ad captum omnium hominum accommodatum? Et an ex meis principiis de divina juris naturalis origine nihil innotescit? Sane & ego originem ejus juris ad Deum retuli, velut naturæ conditorem? vide de Jure Naturæ & Gentium L. II. c. 3. §. 20. Quid desideras amplius ab eo, cui principia rationis cum revelatione confundere propositum non est? Dedit porro status integer initium naturæ humanæ, in eo quam maxime locus fuit legi naturali. Sed quia integritas illa amissa est, & in ejus locum maxima corruptio successit, longe alia velut œconomia juris naturalis inde provenit, quam futura fuerat, si integritas illa in genere humano multiplicato perstitisset. Id quod in præfatione libelli mei de Officio hominis & civis liquidissime ostensum. Unde nego ac pernego, officia hominum, uti nunc corrupti sunt, clarius & certius e contemplatione status integri quam corrupti addisci posse. Exempli causa assumit Albertus societatem paternam; circa quam huic pro censorio suo supercilio displicet, quod ego non ob vestigia Hobbesii, sed graves ob rationes titulum imperii paterni non e sola generatione, sed aliis fundamentis deducam. Idque, quia non sequitur; hic generavit, igitur eo ipso est dominus generati, & in eum imperium habet. Nam per generationem illam producta fuit substantia, quæ pari cum generante jure gaudet. Quam rationem etiam in statu integro locum habere potuisse arbitror. Et scire velim e Theologis; utrum in sublimi Mysterio SS. Trinitatis hæc ex se mutuo consequantur. Pater genuit filium, igitur pater habet imperium in filium. Unde debuisset Albertus rationes meas destruere, antequam de *absurditate* sententiæ meæ latraret; præsertim cum ego nullam *hypothesin* eidem substraverim, sed e natura rerum, & rationibus solidissimis eam deduxerim. Contra Albertus, *si meam*, inquit, *hypothesin assumas, & statum integritatis respicias quam plana evadunt omnia!* Videamus, quid tanto hiatu dignum proferet Sophista. Primo loco laudatur dictum Aristotelis, quem scilicet Adamus in Paradiso privatis collegiis explicavit, & ex quo status integri indoles optime cognoscitur. Inde *harmonia inter divinum*

& pa-

& paternum imperium & utriusque veræ causæ nullibi certius quam in Paradiso, nullibi clarius intelligi pronuntiantur. Ubi primo scite velim, quotnam exempla in Paradiso extent, circa quæ imperium paternum in actum fuerit deductum. Deinde audio quidem verba velut pro imperio prolata; *Deus in Paradiso non tantum creavit homines, sed & hominibus, ut alios generarent benedixit; qua ratione quoad causam imperii parentes assimilavit sibi: quoad obsequium liberos creaturis*. Atqui hæc ex se mutuo consequi nego propter maximum discrimen, quod est inter jus Dei Creatoris, & hominis generantis, & inter Deum & creaturas, ac inter hominem & suam prolem. Nisi dicere velis, homines in statu integro etiam solo verbo e gleba terræ potuisse prolem creare. Sed & valde extemporanea videntur sequentia: *Parentibus licuisse ad exemplum Dei liberis imperare, quæ honestati non repugnant: hos decuisse in morem creaturarum promtos esse ad parendum paratosque*. Dubito enim an satis argute dicatur; *Deus imperat, quæ honestati non repugnant*. Id quippe non obscure insinuat honestatem aliquam ante Deum, & ab ipso non dependentem. Deinde distinctius exprimendum erat, ad quarumnam creaturarum morem liberi in Paradiso debuerint esse promti ad obtemperandum jussis parentum. Num ad modum creaturarum inanimatarum, v. g., ignis, grandinis, nivis, fumi, procellæ, famis & gladii, quæ in sacris literis jussa Dei promte exsequi dicuntur? An ad morem animantium brutorum! verbi gratia, scorpionum, serpentum, equi, muli. Quod vix ab Alberto assertum iri crediderim. Ergo restat ut dicamus, in statu integro, & in paradiso liberos debuisse promtos esse ad parendum ad modum creaturarum rationalium, id est, ad modum prolis humanæ. Quæ thesis non plus lucis adfert doctrinæ de officio liberorum, quam fuligo camino. Sed & nescio an satis meditatus sit Albertus finem, indolem, & efficaciam imperii paterni in statu integro; ad quam intelligendam oportebat prius ad liquidum deduci; num dona illa ex imagine Dei integra velut resultantia cum ætate ultro velut effloruerint, an vero per disciplinam & culturam fovenda & producenda fuerint? Nam ad coercendas pravas cupidines imperio paterno opus tunc non erat apud nativa sanctitate præditos. Jam & de duratione istius imperii paterni quæstio esse potest, utrum id perpetuo duraturum fuerit, ad exemplum imperii divini in creaturas, an vero liberi certo tempore illo solvendi fuerint? Et ex solo hoc exemplo, quo Albertus tam putide se jactat, patere potest, quid absurditatum & ineptiarum iste imperitis adolescentibus intra privatos parietes venditet, qui in conspectu orbis eruditi tam incongrua apricari non dubitar. Ac cumprimis eo nomine inepta est Alberti hypothesis ad evolvenda officia hominis in vita civili, quod illa longe sit obscurior & difficilior, quam si eadem officia eruere instituas e conditione hominis, prout nunc est. Cum enim non nisi paucis, iisque generalibus verbis de statu paradisiaco in sacris literis extet, si quis pleniorem & magis distinctam ideam ejus status concipere velit, necessum est, ut prius præsentem statum hominum animo concipiat, & ex eo abstrahat & amoveat omnia illa, quæ a peccato proveniunt, aut ejus occasione introducta sunt. Ubi post longam meditationem & ratiocinationem ad extremum fatendum est, multum adhuc obscuritatis superesse; præsertim ubi ad materiam dominii rerum & imperii humani perventum fuerit, quæ duo instituta quam maxime jam genium nostræ vitæ temperant, sed quomodo eadem se in statu integro habitura fuerint, nondum ad liquidum perductum est. Sic longe planius intelligo præceptum de furto non faciendo ex hac ratione, quia furtum perturbat societatem humanam, quam si dicam, quia idem repugnat statui integro; cum adhuc in quæstione sit, utrum & quousque dominium rerum in statu integro locum habiturum fuerit, quod citra dominium rerum intelligi nequir. Denique id quoque Alberti hypothesin valde suspectam reddit, quod in Sacris literis nullum ejus vestigium deprehenditur. Sane Apostolus Paulus, quem ego multis partibus Alberto & Magno & Majore sapientiorem judico, circa officia hominis Christiani nunquam ad paradisum provocat, ac præcepto de honorandis parentibus promissum annectit de longævitate, ab ipso quoque Deo in decalogo additum; quod in statu integro locum non habebat. Idemque parentes ita imperium suum exercere jubet, ne liberos ad iram provocent

a qua

a qua itidem in ſtatu integro nullum periculum erat. Tum uxores non ad exemplum Evæ, ſed Saræ remittit. Igitur inſiſtamus potius veſtigiis Apoſtoli, ac Albertum cum hypotheſi ſua inter imperitos adoleſcentes nugantem plorare jubeamus. Porro jus civile & doctrinam politicam e dictato juris naturalis recte dirigi utique in gloriam Creatoris ultimo redundat, etiam ubiit e ſana ratione deducatur. Quomodo autem Deus omnibus noſtris actionibus ultimus eſſe finis debeat, docere non ad jus naturale, ſed ad Theologiam moralem ſpectat; ex qua & conſtat, quod actiones noſtræ non placeant Deo, niſi in Jeſu Chriſto, de quo in ſtatu paradiſiaco altum eſt ſilentium. Mihi denique cui non eſt propoſitum homines ſalvos facere, ſufficere poteſt, ſi homines in dirigendis actionibus ad ſocietatem reſpiciant velut ad ſcopum proximum, qui tamen ſupremum & nobiliorem ſcopum non excludit. Sicuti medico ſufficit ſanitatem corporis reduxiſſe, cura animæ alteri diſciplinæ delegata; quæ & ipſa de interna actionum ſanctitate ſolicita erit. Ac ſane non exiguum operæ pretium facit Princeps, ſi civibus ſuis externam pacem procuret, ac per leges civiles externam honeſtatem inter ipſos conſervet, atque internam ſanctificationem religioni Chriſtianæ procurandam relinquat. Satis autem mirari nequeo impudentiam Alberti, quod veterem calumniam de religione a Joſua Schwartzio primo motam recoquere non erubuerit, non alio ut appatet fine, quam ut elogia iſtius ſibi quoque vendicare velit. Qua de re cum prolixe actum ſit, iſta repetere tædet. Ac num ego religionem etiam ex jure naturali ad ſtatum civitatum attemperandam cenſeam, perſpici poteſt ex L. I. c. 4. libelli mei de officio hominis & civis. Inane quoque eſt, quod de uſu legis pædagogico gannit Albertus; qui uſus mere Theologicus eſt. Sic igitur penes eruditos & æquos lectores erit ſtatuere, uter noſtrum magis rite jus univerſale adamaverit, & ex utrius ſcriptis plus bonæ frugis ad ſolidam ſcientiam juris, doctrinæque civilis hauriri queat: utrum qui e domeſticis, & apud omnes cognitis principiis id deducit, an vero qui ad aliam diſciplinam ſpectantia infercit, ad diſciplinas confundit. Sicut & non parum contradictionis involvere judico id, quod noſter ſubjungit: *Theologia naturalis a Philoſophia Chriſtiana inſtructa eſt non paucis hypotheſibus, quas a Sacra Scriptura petiit mutuo & accepit*. Atqui quæ e Sacra Scriptura & peculiaribus ejuſdem dictatis, quatenus rationis dictatis contradiſtinguuntur, inſtruitur Theologia, non amplius naturalis, ſed revelata eſt.

Per Alberti igitur cavillationes adhuc firmum perſtat aſſertum meum, religionis Criſtianæ nihil intereſſe, eidemque nihil decedere, ſi diſciplinæ e domeſticis principiis extruantur, ac per aſſumpta heterogenea haut alterentur. Præſertim cum jus univerſale ea ſit indole, ut nulla hypotheſi opus habeat, ſed ex manifeſto veris principiis exſurgat; neque noſtra mens ſit, ut quis ſola hac diſciplina in moralibus adquieſcat, ſed ad alias quoque progrediatur, ad quas proprie ſpectat quomodo actiones noſtras ad Deum dirigere, eidemque approbare debeamus. Adhuc etiam abſurdum & contra leges methodi arbitramur, ad diſciplinam generaliorem & natura ſua priorem ſtabiliendam aſſumere hypotheſes e diſciplina particulari, & quæ natura ſua poſterior illa eſt. Quod enim in contrarium adfertur de Rhetorica, velut natura priore a Metaphyſica velut ſuperiore, mutuo quid accipiente multis modis ineptum eſt. Nam primo homines in ſermone tropos adhibuere, antequam vocabula eorum ab artificibus dicendi inventa forent. Deinde Metaphyſica ſane Rhetoricæ non communicavit aliquam hypotheſin, cui iſta ſit ſuperſtructa; ſed qui artem dicendi tradiderunt, longo poſt tempore terminos quoſdam e metaphyſica adhibuerunt, uti & aliæ diſciplinæ, ad res conciſius exprimendas. Etſi cauſa & effectus, pars & totum, non ſint termini pure metaphyſici, ſed in populari quoque ſermone adhibeantur. Et Quintilianus haut eo minus præcepta Rhetorica tradere potuit etiam citra adminiculum metaphyſicæ, dum dicit: *Metonymia eſt nominis pro nomine poſitio; cujus vis eſt, pro eo quod dicitur, cauſam propter quam dicitur ponere*. Sed uti hæc levicula ſunt; ita id grande piaculum videtur, quod Albertus *metaphyſicam ſuperiorem & dignitate priorem rethorica* pronuntiat, & hanc *pueris* velut quotidianum pabulum proponendum cenſeat. Cum tamen per rhetoricam Cicero Conſul

ſul

sul Romæ factus sit; quam dignitatem nemo unquam metaphysicæ debuit. Et ab Eloquentia multi Imperatores, Reges, & Principes commendari leguntur; a metaphysica commemorari, valde pedantica laus sit. Ac revera eloquentia nobilissimum est donum, cujus tam in Ecclesia quam Republica maximus est splendor; cum etiam exquisitissima metaphysices scientia nil nisi pulvis & umbra sit. Et sane Alberto, cum ista scriberet, de patrono suo Dn. Seckendorfio in mentem venisse haut videtur, qui utique suis imaginibus haut indignum judicavit specimina eloquentiæ suæ publici juris facere; e quo si quis sciscitetur, num & circa metaphysicam aliquid tentare velit, tanquam mente captum in malam rem cum pedanteria sua abire jussurus sit.

In vero quod a me objectum est, per Alberti methodum disciplinam nostram reddi particularem, quæ sua indole universalis sit; incassum diluere conatur idem per distinctionem inter τὸ ὅτι & τὸ διότι, quæ nullo modo ad præsens negotium quadrat. Nam τὸ ὅτι, seu quod aliqua res existat, id hypotheseos loco adhiberi non potest. Sicuti non est hæc hypothesis astronomica, sol existit, terra existit, Sed sol movetur, terra movetur. Sic inepta est hæc hypothesis, primus homo justus & sanctus fuit conditus: ex hac enim nihil theorematum potest deduci. Sed si dicam: nos debere conformari ad justitiam & sanctitatem primi hominis, hypothesis quidem esset, sed quæ theologice & philosophice falsa, ac impossibilis est. Nam justitia, qua primus homo gaudebat, est plane diversa a justitia, per quam nos jam justificamur, sanctificamur & salvamur. Ille enim justus erat Deoque placebat, & salvandus erat citra Christum mediatorem. Nostra autem justitia est in solo Christo, & citra hujus respectum nostra opera Deo non placent. Et quid tantopere circa statum paradisiacum se torquet Albertus, qui tamdiu amissus, nec unquam restituendus est, & qui nobis norma nec potest, nec debet esse. Nam nuspiam in sacris literis quantum quidem ego memini, Adamus in statu integro nobis proponitur velut exemplar, ad quod conformari debeamus. Sane cognoscamus e sacris literis, primum hominem habuisse jus naturæ in se examussim, nimirum eo modo exserendum, & per ea particularia præcepta exprimendum, quæ in eum statum cadunt. Sed num exinde consequitur; igitur commodissime omnium ex isto possumus eruere jus naturale, ejusque particularia præcepta, quæ ad præsentem hominis, & corruptum statum quadrant? Denique revera nullo sensu dicitur; Philosophia e divinis literis cognoscit τὸ ὅτι id est, quod primus homo in sanctitate & justitia creatus sit: sed eadem τὸ διότι cur ita sit more suo, id est, per rationem unice inquirit, atque tradit. Quodnam est illud διότι? aut ubi ejus rei rationem Albertus in suo compendio ostendit? Pergit noster: *Esto, reddatur particularis quoad ea, quæ assumtis illis hypothesibus innituntur tantum, & citra has e principiis congenitis non innotescunt: quid tum inde?* Quid tum inde? Respondeo, non erit amplius ad captum omnium hominum, etiam illorum, qui mysteria religionis Christianæ ignorant. Nam quod idem circa Theologiam naturalem fieri dicitur, id contra leges methodi fieri a me dictum est. Quod autem addit, metaphysicam disciplinam universalissimam habere dogmata Christianis propria, puta *de reali discrimine inter existentiam & subsistentiam in substantiis creatis singularibus, ex hypothesi* (imo verissima & solidissima thesi) *de incarnatione Filii Dei*; id ad rem præsentem nihil facit. Nam id mysterium religionis Christianæ non substernitur velut hypothesis, cui tota scientia superstruatur, uti circa statum integrum in jure naturali fit. Deinde, puto, prius convocandus fuerit totus augustissimus Senatus Reipublicæ metaphysicæ eorumque sententiæ perrogandæ una cum rationibus: num utique e mysterio illo de incarnatione Filii Dei, cujus simile rerum natura non habet, extruendum sit theorema philosophicum; dari reale discrimen inter existentiam & subsistentiam in substantiis: an vero præstet dicere per totam rerum naturam in substantiis completis existentiam & subsistentiam esse unum & idem, aut saltem reale discrimen inter eas non esse; sed exemplum de assumtione humanæ naturæ Christi in personalitatem λόγου esse exceptionem a regula, solis Christianis cognitam. Qualis exceptio non impedit, quo minus tota disciplina extrui possit e principio a sola

ra-

ratione erui apto. Sed id quidem in medio relinquimus, donec in eam rem Senatus Consultum conditum fuerit.

Mirum vero est, quod Albertus nescire se dicat, qui de primæva hominis perfectione dubitent. Nam ne de Philone Judæo memorem, tam multi e priscis Ecclesiæ Doctoribus ista omnia per allegorias quondam explicabant, ut Augustinus ideo necessarium duxerit commentarium scribere de Genesi ad literam. Ac ipse utique Grotius L. II. c. 2. §. 2. statum protoplastorum longe aliter concepisse videtur quam nostrates Ecclesiæ profitentur. Nec dubito, quin præter Socinianos alii quoque cum Grotio sentiant ex Arminianis & similibus sectariis; quos mihi investigare non vacat. Quibus omnibus an ita cui de & pro imperio Christianorum nomen adimere possit Albertus, ipse pro auctoritate sua papali viderit. Qui porro scelestam calumniam admiscet, & quæ ne pilum quidem boni viri eidem superesse arguit, dum non erubescit scribere: *Socinianos ad me accedere in fingenda primis hominis miseria*. Nam ubi ego scripsi, aut dixi, aut cogitavi, *primum* hominem fuisse miserum? Sed nimirum ante oculos obversata Alberto videtur illa regula alienæ famę insidiatoribus usitata: calumniare audacter, semper aliquid hæret. Nam etsi omnes, qui scripta mea legerunt, vel manibus palpare queant, Albertum turpissime mentiri; tamen saltem apud unum & alterum imperitum adolescentem, quem argento emungit, sinistram de me opinionem excitare potest, supra cujus captum mea scripta forte sunt, sed cui Alberti schedæ paucis obolis emere facile est. Et tamen *agno* se Tartuffus assimilat cujus tamen adunci ungues & animus tygride immanior non obscure prominent quique venerabili toga talari fœdissimum hypocritam tegit: cujus tanta animi acerbitas in me ex istius scripto elucet, ut me ad inferos si posset detrudere optaret. Sed Deo sit gratia, quod neque salus neque fama mea ab ejusmodi improbo calumniatore dependet.

Dixeram porro ego, scriptum Alberti neque posse haberi pro compendio Theologiæ moralis, neque vicem sustinere disciplinæ juris universalis, quæ juri civili substerni queat. Horum prius uti Albertus admittit; ita circa posterius id commodum haud sane exiguum e sua hypothesi & regulis in jus civile redundare profitetur, quod iis adsumtis Jureconsulti deinceps orthodoxas sententias, & decisiones ac responsa dare, atque erronea dignoscere ac rejicere poterint. Expectabimus, an quispiam e JCtorum ordine ita sit deliraturus, ut ex hypothesi Albertina Jus civile orthodoxum sit commentaturus, cujus scilicet usus tam luculentus in paradiso futurus erat. Nec est, quod Albertus se tantopere jactet excerptis ex una & altera epistola, ac *præfiscini* exclamet: *Baccare frontem cingito, ne puero noceat mala lingua recenti*. Sine dubio Albertus amicorum elogia expetiit, qui cum vanitatem hominis nossent, ita rigidi esse noluerunt, ut illum attenderent pronuntiata seria animi sui sententia, cum etiam simiæ fœtus suos, quantumvis Eroti Lipsico simillimos, exosculari ac deperire soleant. Cæterum etsi Dominus Zieglerus, cujus epistola tantopere gloriatur Albertus, & ipse orthodoxiæ addictissimus, & solidæ Theologiæ peritissimus sit; nondum tamen animadvertere licuit, eum in explicandis legum rationibus vestigia compendii Albertini legere. Quid tamen deinceps futurum sit, & num Scabini Lipsienses hoc modo deinceps sententiam prolaturi sint; verbi gratia, hunc vel istum furem suspendendum normaliter ad statum paradisiacum juxta hypothesin Albertinam, dies docebit. Sed nimirum duo Alberto sufficiunt, quorum suffragium pluris est ipsi, quam aliorum *sexcentum* (credo sphalma typographicum esse pro sexcentorum) juris mystarum, Themidi nescio an Eridi magis faventium. Magis Philosophicum fuerat dixisse; ipsum solum sibi sat ampli instar theatri esse. Nam metus est, ne forte is, qui e duobus testibus superest, epistolam suam retractet. Interim velim cordati observent, quantopere Eroti suo contradicat Albertus hisce verbis: *Sit aliquis, cui Pufendorfiana magis quam mea placeant; quid tum inde? Dissentientem enim lubentissime fero, & hanc libertatem non minus relinquo aliis, quam mihi sumo ipse*. Atqui si Alberto ea foret animi æquitas, quare tanto calumniarum apparatu meam sententiam apud imperitos adolescentes suspectam reddere conaretur? Cæterum nihil magis puerile dici posse videtur quam quod subjungit:

Fa-

Fateor, quidem, quod Pufendorfius objicit, jus civile Romanum ab Ethnicis primo conditum esse. At enimvero leges, quæ ex eo apud Christianos adhuc valent, latæ sunt ab Ethnicis, non quatenus fuerunt Ethnici, aut Idolorum cultores, sed quatenus una nobiscum principiis congenitis recte usi sunt id est, sana ratione. Quo ipso nescientes qui facerent ad meam quam proxime hypothesin accesserunt, reliquias nimirum status integri, inter quas illa non postremo loco sunt, leges suas apte satis, nec infeliciter conformantes. Misellum ratiocinium! Ethnici formarunt leges civiles, juxta sanam rationem., aut principia congenita. Ea principia a Christianis Theologis referuntur inter reliquias imaginis divinæ; igitur Ethnici proxime accesserunt ad hypothesin Alberti de jure derivando e statu paradisiaco. Credo sicuti ferramenta diuturno usu deteri atque obtusa demum reddi solent; ita & Alberti rationem longa Logices professione hebetatam. Alias habent JCti, quod sibi de tanto hyperaspista gratulentur adversus Carolostadium, delirum Diaconum VVittebergensem, & Anabaptistas ante sesquiseculum Germania exactos, a quibus Jurisprudentiæ præsentissimum scilicet periculum imminebat.

Arguit inde me Albertus injuriæ Dn. Seckendorfio illatæ, quod scripserim; hunc *philosophiam moralem e solo rationis lumine deductum e Christianorum Scholis plane proscribere velle*. Ast quid aliud insinuant tradita ab ipso Christianismi L. III. cap. 9. §. 6. ubi dicit, ethicam philosophicam penitus (*gantz und gar* ,) sub Theologiam moralem reducendam, sicuti infrequentes legiones aliis solent admisceri, ut nomen plane, prioremque formam ac rationem corporis amittant; eamque professionem a Theologo obeundam, cujus lectiones in effectu Theologicæ sint, & catecheticæ paulo pleniores, quam in Scholis doceri solent. Addit, reliquam in natura scintillulam circa moralia, & illi soli superstructam philosophiam statim clara face verbi divini irradiari posse, sicuti orto sole stellarum debile lumen evanescit. At mea sententia in eo cum Seckendorfio conspiraverat, quod in locum ethicæ, quæ magnam partem vocabulis undecim virtutum absolvitur, solidius quid in genere morum sit surrogandum. Id quoque laudo proboque, quod judicet, Theologiam moralem majore studio in Accademiis tradendam. Sed hanc ego censebam separatim tractandam, & in locum ethicæ Aristotelicæ jus universale substituendum, fundamenta juri civili & politicæ suppeditans. Sed si Seckendorfio aliter videtur, nimirum digitus labiis imponendus erit. Quis enim adversus istum hiscere audeat? Neque vero tanto me dignor honore, ut Alberto me consiliarium obtrudere velim, paradisiaco doctori qui soli sibi compendium suum habeat, servetque sepulcro, quod brevi puto ad piper erit relegandum, & quicquid chartis amicitur ineptis.

Quia porro Albertus eandem erambem tam sæpe recoquit, vitio mihi dari non potest, si & mihi totiens ingesta cum tædio lectoris iteranda sunt. Fatetur is, *jus naturæ hodie, æque ac Decalogum præsupponere statum hominis corruptum, tanquam objectum, etsi status integer sit manetque ejus principium*. Atqui non satis memini, utrum Albertus hic intelligat principium exsistendi, an cognoscendi. Si prius, nihil ad rem facit, quod jus naturæ exstiterit in statu hominis integro. Nam & hic status periit, ejusque notitia non nisi e sacris scripturis peti potest. Ac mihi præcipue curæ fuit circa principium cognoscendi dispicere, cui fini quare status integri contemplationem minus idoneam judicem, infinities dixi. Commendat deinde noster iterum analogiam status integri & corrupti, dignum Albertino ingenio commentum, ac jam novus bellandi artifex bellum, ad analogiam status integri gerendum tradit. Id quod non amplius mihi ridiculum, sed plane deplorandum videtur, hominem in stoliditate ita obdoruisse, ut nullam spem sani sensus reliquisse sibi videatur. Sane nemo mortalium unquam tantopere ineptivit, ut analogia mentis ad non ens fingeret, seu ut contenderet, actus certi alicujus status conformandos esse ad analogiam alterius status, in quo actus ille nullo modo locum poterat aut debebat habere. Sed quia ab ingenio Alberti non nisi insutata & miraculo similia proficisci possunt, optandum erat, ut analogiam illam paulo distinctius, & per omnes partes & actus belli deducere vellet. Nam quod bellum gerendum sit, ut pax recuperetur, ac idem quantum possit ocyus ponendum sit, etiam ex nostris principiis de-

deduci potest; & Grotius temperamenta sua non e Paradiso, sed e socialitate, & conditione hominum; prout nunc sunt, depromsit. Unde sublimius quid & argutius ab Alberti acumine expectabamus potissimum circa modum belli gerendi. Sane quia statui integro quam maxime congruit, ne quis alterius corpus lædat, maximam a bellatoribus gratiam inibit Albertus, si pugnandi rationem ad analogiam status integri deducere queat, atque efficere, ut deinceps bombardæ non globis, sed plumis onerentur, quo hostis sonitu tantum, & fumo terreatur, non lædatur; utque loco gladiorum caudæ vulpinæ adhibeantur; quas ita dextre vibrare callet Albertus. Non autem vitio mihi vertet Albertus, si hanc controversiam tractanti aliquando de carnifice in mentem venit, postquam Indicem Novitatum a carnifice in foro Lundensi combustum vidi, e quo subinde flosculos aliquos Albertus mutuatur; cujus & auctor, uterque in malam rem ideo abire necessum habuit. Accedit, quod vix ullum hominum genus maiore asperitate munus suum exerceat, quam carnifices, sic ut minime omnium de actionibus suis ad paradisi delicias exigendis cogitationem suscepisse videantur. Unde cum meretrices *Erotem* quoque *Lipsicum* pro tutelari numine habeant, non inhumaniter facturus erat Albertus, si importunos istos homines e compendio suo orthodoxo informaret, ne ita crudeliter in terga infelicium sæviant; quæ & ipse professioni suæ commendandæ verba Alberti sua facere possunt, *Erot. Non hodie demum studio Erotis aut societate delectamur; dudum est, quod familiarissime cum ipso contra ipsos etiam adversarios nostros agimus, & nisi amici contra neminem pugnamus*. Sed quia Albertus etiam calumniatorum tergo metuit, quorum primicerius palmam ambigum reddere conatur, non incaute facit, quod istum artificem e sua hypothesi instrui aptat, ut ad analogiam status paradisiaci virgis cædantur, si qui togis talaribus induti crasse nimis calumniis optarati fuerint.

Excepit inde nonnulla Albertus ad ea, quæ ego rationibus Seckendorfii opposueram. Quæ inter primum est, quod etsi scopus sacræ scripturæ non sit tradere principia aut disciplinam juris universalis; eandem tamen præbere hunc usum secundarium, ut multæ res naturales, & morales, aut historica & politica passim interspersa inde desumi possint, ita quidem, ut aliunde eodem certitudinis gradu haberi non possint. Hoc uti de historicis lubenter concedo; ita quousque hæc circa alia valeant, supra expositum fuit. Id tamen nego, sacram scripturam per pauca verba, quæ de statu integro tradit, hunc præbere usum, ut inde commode possit extrui systema juris universalis ad captum omnium hominum. Quod enim inde constat, datum fuisse olim statum integrum, ad nostrum scopum nihil facit. Inepte hic applicatur distinctiuncula inter ὅτι & διότι: Nam si quis e sacris literis præsupponere velit tanquam hypothesin, hominem initio in statu integro conditum fuisse, τὸ διότι autem deinde e ratione deducere velit, cum ratione insanire velle videbitur. Non capio autem, quid disciplinis, quarum objecta in ipsos sensus incurrunt, emolumenti aut lucis accedat, si eorum objectorum τὸ ὅτι seu quod exsistant, e sacris literis præsupponatur, verbi gratia, quod sol, luna, & sidera exsistant, quod dentur medicina & medicamenta; aut quod propter ejusmodi suppositionem statim inde fit resultatura astronomia aut medicina Christiana. Non magis quam Christiana sartoria aut sutoria dabitur, quia in sacris literis de vestimentis, & calceis fit mentio. Gratis quoque negat Albertus; si in scriptura sacra occurrat aliqua propositio ad jus aut ethicam spectans, hanc ab illa præsupponi. Nam quomodo scriptura sacra vetare posset, verbi gratia, ne quis fratrem suum defraudet in commercio, nisi præsupponatur, dari jus, & quo natura contractuum cognoscatur. Aut quomodo eadem arguere posset gentes, quod se macularint vitiis contra naturam, ni præsupponeretur, eos habuisse doctrinam morum? Quod porro regulas suas pro axiomatibus juris naturalis non venditat Albertus, id genris modestiæ loco habendum, cui, & nemo invidebit, quo minus sese istis quantum potest oblectet. Fateor tamen me capere non posse, quid regulæ istæ ad deducenda juris naturalis præcepta faciant, quæ & longe obscuriores sunt quam hæc, nec horum causam continent; & post omnia præcepta juris naturæ cognita, eadem in se plana & aperta obscuritate involvere aptæ sunt. Nisi forte hac virtute commendabiles sunt, quod præce-

ceptis juris naturalis tincturam orthodoxiæ adspergere valent. Nam si ita dicam; *curandum est, ut concordia rupta reparetur, quia quicquid ad statum integritatis orthodoxe expositum hodie in moralibus ex aliqua parte recuperandum pertinet, viribusque naturæ recuperari potest, id jure naturæ præceptum est, ideoque a nobis faciendum*: Hoc non solum est Albertino more & orthodoxe jus naturæ tractare, sed & ratio ita perspicua est, ut cuivis idiotæ per se pateat. Ast si eidem præcepto hanc rationem subnectam, quia homo debet esse sociabilis, id neque orthodoxum, neque ad captum quorumvis hominum est. Sane quanto locupletius factum sit jus naturale mixtura Albertina, nondum adhuc deprehendi potuit.

Quando porro ego professus sum, me jus universale modo universali traditurum, ut nempe sit ad captum omnium hominum abstrahendo a peculiari religione, utique inde sequitur, hanc methodum non minus ad captum Christianorum esse, quam Turcarum, & ethnicorum; quia Christiani non minus sunt homines rationales, quam hi aut isti, nec illi ab hisce disciplina juris naturalis, sed religione revelata distinguuntur. Christianos autem peculiarem habere methodum juris universalis nego, qui & in hoc addiscendo nihil damni sentient, si deliria Alberti insuper habuerint. Frustra quoque gannit Albertus, se ex sua methodo formasse disciplinam juris naturalis, prout indoles ejus requirit. Nam indoles hujus disciplinæ est, ut sit universalis. Istius autem hypothesis est theologica, quæ omnibus propositionibus mixturam adfricat, nec eas mere Philosophicas esse patitur, quippe cum hæ ultimam probationem ex illa trahant, quæ est vinculum & velut anima propositionum. Neque per naturam rerum aliter fieri potest, quam ut per hypothesin heterogeneam disciplina aliqua hybridæ naturam non induat. Putidum est, quod Albertus vetus & insulsum cavillum recoquit de informatione & emigratione ad gentiles, quasi hæc suspicienda foret illi, qui ad captum istorum disciplinam aliquam tradere velit. Sane si ego jus naturale ad captum omnium hominum tradidissem apud Belgas, quibus plurima negotia cum Muhammedanis & ethnicis intercedunt; num ideo mihi in Japoniam fuisset proficiscendum? Sed nec apparet commodum illud maximum, quod Christiani inde capere possint, si fundamentis juris divini revelati utantur in disciplina juris naturalis; cum quæ revelatio suggerit alio modo, aliaque e disciplina haurire possint & debeant; nec mixturam disciplinarum facere necessum habeant. Admiranda vero est solicitudo Alberti, quod pronunciat: etiam in doctrina contractuum & subtilitatum mathematicarum cavendum est, ne quid in his doctrinæ Christianæ veritati difforme, omnia conformia sint. *O curas hominum! o quantum est in rebus inane!* Expectamus ergo propediem Alberti providentia geometriam & algebram Christianam, ne mathematici forte per imprudentiam in hæresin præcipitent; præsertim cum omnia tuta timenda sint, postquam jam non satis ad Christianismum quadrat hæc thesis, homo est animal sociale. Quid denique jejunius est hoc ratiocinio: quia utilitas regula est actionum, non quidem de jure, sæpe tamen de facto, idque non solum apud barbaras gentes, sed & frequenter apud Christianos; igitur disciplinæ juris universalis assumenda est hypothesis e revelatione divina. Id est, quia arithmetici sæpe committunt errorem calculi, igitur arithmetica assumenda est hypothesis e revelatione divina.

Cæterum quia quæ pro Seckendorffii rationibus stabiliendis attulerat Albertus, valde frivola erant; igitur ut aliquod operæ pretium faceret, palmariam calumniam totiens a me elisam revomere placet. *Ratio non manet sana, quando revelationi divinæ fingit contraria; e. c. hominem in mundum undecunque projectum, valdeque miserum, cui ratio eheu! hodie valde corrupta* (sed non usque adeo, ut non jus universale extruere valeat citra hypothesin Albertinam,) *ex contemplatione naturæ & conditionis suæ officia illi conditioni necessaria suggerere debeat*. Atqui hanc thesin Albertus mihi per summam impudentiam affinxit, quæ nuspiam in locis ab ipso citatis, nec alibi in meis scriptis extat. Sed is est sensus, eaque intentio meæ theseos: Si homo in hunc mundum delatus ordinario naturæ cursu a parentibus genitus, eorumque cura educatus, infinitisque commodis aliorum hominum auxilio in vita communi provenientibus gaudens, uti nos omnes sumus, talis inquam homo, ut alios homines digne æstimare,

mm 2 & quo-

& quomodo se erga illos gerere debeat discat, considerare velit, quæ sua conditio futura esset, si solus ipse in hoc mundo a Dei aliorum hominum auxilio plane destitutus ageret; reperiet se longe fore miserrimum. Num hoc est fingere aliquid contra revelationem divinam? Num etiam Apostolum Paulum arguemus finxisse aliquid contra revelationem divinam. 1. Cor. XV. *Si Christus non resurrexit; inanis est prædicatio nostra, inanis autem & fides vestra. Reperimur autem & falsi testes Dei, quoniam testificati sumus de Deo, quod excitaverit Christum, quem non excitavit, si mortui non resurgunt. Etenim si mortui non resurgunt, ne Christus quidem resurrexit. Quod si Christus non resurrexit, supervacanea est fides vestra, adhuc estis in peccatis vestris. Igitur qui obdormierunt Christo, perierunt. Si in vita hac spem in Christo tantum fixam habemus, maxime miserabiles omnium hominum sumus.* Quantus hæreticus Paulus est futurus, si e propositione hypothetica licet facere categoricam? Sic quod homo duos pedes habeat, quorum alterno motu se commode ab uno loco in alterum transferre potest, maximum sane Creatoris est beneficium. Hoc ut quis eo luculentius æstimare queat, si animo suo fingat, aut concipiat ideam hominis, cui unus tantum pes sit, & quam difficile huic sit futurum de loco in locum procedere, num hic aliquid finxit divinis literis adversum ex quibus utique intelligitur homines bipedes a Deo creatos? Atque hoc malum, proh dolor! ut nempe a privationis incommodo habitus nobilitatem æstimare discamus, libertinismus ille philosophandi, veteramentariis adeo invisus produxit, per quem rationem malumus sequi, quam veterum magistrorum collegia Manuscripta, & nænias peripateticas: etsi ea ratio sibi quantumvis relicta, non usque adeo in rebus haut theologicis nec salutem animæ spectantibus est perversa, quo minus & per eam Euclides solidissimas demonstrationes formare, & Hippocrates verissimos aphorismos tradere, & Virgilius optima carmina scribere, & Cicero ornatissime dicere potuerit. Etsi proh dolor! postquam homines ad ductum Cartesii accuratius philosophari cœperunt, multa collegia Manuscripta ingenti cum pedanteriæ damno ad tabernas aromatariorum relegata sint, ac juventus studiosa veteres libellos peripateticos nescio ad quos usus lacerare adsuescat; cui calamitati deplorandæ jam credo oculi Alberto rubent. Cujus tantus stupor seu verus seu affectatus est, ut quæ a me de statu naturali tradita sunt, etiam rusticis perspicua, intelligere non possit, aut velit. Qui status, postquam liquido in doctrina morali explicatus atque deductus fuit, quod veteribus regulis Seckendorfio æstimatis mortem attulerit, conditioni rerum humanarum adscribendum est, qua cum alia, tum præcipue nullo fundamento nixa corruptioni & interitui valde obnoxia sunt. Sic ut nihil supersit, quam ut regulis illis pie defunctis funus ducatur, næniam cantillantibus vetulis, ac Veltemio & Alberto cum liripipio feretrum prosequentibus. Denique illud Alberti. *Utinam vero!* haudquidquam efficiet, ut mea principia *laxa* possint vocari, *quæ nullum e verbo Dei frænum admittant, ipsaque per probabilitatem, quam a corrupta ratione speciose accipiunt, corrupta sint, aliosque corrumpant.* Atqui ego semper professus sum, ubi jus universale desinit, ibi incipere Theologiam moralem, & jus civile. Et qui dogmata sua e rerum natura deducit, ac leges bonæ consequentiæ observat, illi a fallaci probabilitate nullum periculum est. Claudit Albertus disceptationem hanc gesticulatione quapiam simiali, odiose nudatis dentibus, qua valde lepidus sibi videtur. Quantum sudoris instare credimus poetis, & quam diu isti caput scalpent, & ungues rodent, antequam digna Alberto epinicia componant, qui tam gloriosam pro Domino Seckendorfio pugnam depugnavit!

Hucusque alieno nomine rem gessit Albertus: nunc pro se digladiari pergit. Ubi præcipuum ipsi negotium, totiens explosam calumniam de homine undecunque in mundum projecto in scenam retrahere usque eam mihi obtrudat nihil impudentiæ omittere. Quid enim fœdius veterano Professori Logices, quam hypothesin & propositionem hypotheticam confundere, aut propositionem categoricam pro hypothetica substituere? Ter allegavit mea verba. *Si concipias hominem in hunc mundum projectum, &c. Si fingamus nobis aliquem hominem, undecunque in hunc mundum delapsum &c. Si fingatur homo solitarius in hunc mundum incultum projectus &c. ejus status erit miserrimus.* Ast num ideo assero, *hominem tali modo in mundum*

pro-

projectum? Atqui infinities adolescentibus inculcavit Albertus; hypotheticam nihil ponere, sed recte se habere, si dato antecedente detur consequens. Sic in *Apologia mea* (Erid. p. 22.) quando dico; *hæc est mea thesis; si fingatur homo solitarius &c.* mea thesis non est categorica sed hypothetica: & nihilominus per summam impudentiam contendit Albertus; eam esse meam hypothesin, cui jus naturale superstruam, ac unde socialitatem deducam. Ast quomodo quatuor lustrorum Professor Logicus ignorare potest, probationem fieri directe, vel per deductionem ad incommodum. Ad posterius, non ad prius genus probationis pertinet, quod ego præter complures probationes positivas socialitatis necessitatem & utilitatem ostendi per fictionem contrarii, seu deductionem ad absurdum. Quis autem ideo dixerit, me quod tanquam absurdum tantisper admisi adeo fortius convincendum pertinacem adversarium, habere pro hypothesi & fundamento meæ disciplinæ? Id quoque ex arte calumniandi, quod illa mea verba allegare omisit Albertus; *nisi hoc* nempe parentum auxilium *per peculiarem Numinis curam suppletum fuerit*. Nam talis homo qui fingitur, (parentum auxilio destitutus,) si peculiaris eum Numinis cura amplectatur, non erit miserrimus; sed iste demum, quem neque parentes aliique homines, nec Deus ullo auxilio sublevat. Unde etiam, quia vera conditio primi hominis non e solo rationis lumine, sed e sacris literis unice patere potest, gentiles, (quorum loca a me adducuntur L.II.c.2.§.2.) non minus, quam qui a cognitione divinarum literarum abstrahere velint, non potuerunt non conditionem istius hominis, quem sibi primum fingunt, tanquam miserrimam concipere. Num autem ideo iste, qui e sacris literis veras hominum origines novit, & majoris illustrationis causa duntaxat ab ea paulisper abstrahit, aliquid fingit velut thesin divinis literis adversam, aut iis fidem demit, quæ de primæva felicitate ejus primi hominis, qui revera extitit, sacra scriptura tradit? De cætero nemo cordatus erubuit posteriores cogitationes prioribus prætulisse; multo minus ab initio confusius, obscurius, aut incommodius dicta deinceps explicare, & illustrare. Nec adhuc in Indicem expurgatorium ab Alberto relatum credo illud tritum; quilibet suorum verborum, suæque sententiæ optimus interpres, aut illud ex octavi præcepti explicatione catechesin; & omnia in meliorem partem interpretantes.

Circa adducendum dictum fat inficetum Martini Schookii de ponte asinorum illo auctore dignum nescio, quare tam singulari intus voluptate titillari videatur Albertus, nisi forte mentio cognati sanguinis in hujus pectore motum aliquem excitavit, aut pulpamenti istius memoria appetitum stimulavit. De cætero per me pontem istum æstimet quisque quanti volet; ego sane nunquam vidi aliquem, qui cum ratiocinium formandum esset, ad illas regulas recurrerit. Sicuti etiam præcepta legis naturalis longe planius citra regulas Albertinas intelligi possunt, quam si quis ad harum ductum ista investigare instituat. Porro haudquaquam ego iratus fui, quando audiebam, meam doctrinam ab Alberto in collegiis suis exagitari. Necessitatem tamen mihi impositam videbam reponendi, quæ ad rem videbantur, ne in orthodoxiam impingere crederer ab imperitis, & qui de alterius sententia non ex ipsius verbis & scriptis, sed alieno e judicio sæpe invidia infecto calculum ferunt. An meum nomen in isto Collegio expressum fuerit nescio. Saltem tamen omnes auditores intelligebant, meas sententias impugnari. Denique circa Philosophiam Christianam puerili plane modo se jactat Albertus, cum isto instituto nil frivolum magis excogitari queat. Sane eodem jure quo is Logicam Christianam comminiscitur, alii licebit venditare Logicam Muhammedanam; ad quam nihil aliud requiritur, quam ut exempli loco adducatur hæc propositio Muhammedes est magnus Propheta. Imo & expeditissima metamorphosi Logica medica proveniet, modo hæc propositio in exemplum assumatur: Rhabarbarum habet vim purgandi. Sane Logica ut talis videt quidem hanc & istam esse propositiones, sed æque nescit veræ an falsæ sint, atque novit idem de hac propositione: Verbum caro factum est. Enimvero si logicam Christianam voluisset parturire Albertus, debebat ostendere, quas novas ratiocinandi species, aut figuras syllogismorum religio Christiana tradat Aristoteli & Euclidi ignotas: aut quænam ratiocinandi species ab hisce traditæ in religione Christiana rejiciantur. Alias enim ad ipsam Logicam nihil interest, e

qua

qua diſciplina propoſitionum exempla petantur; cum non Logica, ſed quælibet diſciplina de ſuorum theorematum veritate judicet, ac Logicæ duntaxat formalis conſequentia curæ ſit. Unde hæc propoſitio *Deus factus eſt homo*, in Theologia hautquaquam inuſitata, ſed maxime uſitata & domeſtica eſt. In Logica autem eadem non magis inuſitata dici poteſt, quam hæc, *Rhabarbarum habet vim purgandi*; quia Logicæ ut tali non magis de hujus, quam illius veritate conſtat. Unde & Ariſtoteli exempli loco non niſi vulgatiſſima, aut literæ α, β, γ, aut e matheſi petita, quam tunc pueri addiſcebant, adhibentur. Sed nimirum voluit aliquid eſſe Albertus; per ſolida autem ad iſtud pervenire haut potuit; igitur tale quid comminiſcendum fuit, ut ſaltem a pueris digito monſtraretur, & diceretur, hic eſt Philoſophiæ Chriſtianæ auctor. Quam mirum oportet animal eſſe, quod Albertus jam de ſeipſo pronuntiat: *Ego Chriſtianus, quam Carteſianus Philoſophus eſſe malo*. Lepidam oppoſitionem! Quaſi Carteſius quoque, Chriſtianus non fuerit, contra Ariſtoteles inter Apoſtolos principem locum obtinuerit. Atqui ego credideram, Carteſianam Philoſophiam præcipue opponi vulgari philoſophiæ peripateticæ, quæ cum bonis ingeniis non immerito ſordeat, jam novo fulcro ruinoſam molem ſtabilitum it Albertus, venerabili vocabulo circumpoſito, velut minus boni Chriſtiani, ſint, qui Carteſium, quam qui Ariſtotelem ſectantur. Ac eſt quod caveant ſibi Domini Medici Lipſienſes, ne ab Alberto ad Sanctum Officium Inquiſitionis pertrahantur. Nam & illos audio Carteſium præ Ariſtotele æſtimare. Et in univerſum ejus profeſſionis homines hoc vitio laborant, ut malint rerum naturam & recentia experimenta, quam pulverulentas ſcholarum nænias ſequi. Me quod attinet, quanquam nec ipſe in Carteſii verba juravi; cenſeo tamen plus ingenii & bonæ frugis in illo eſſe, quam in ſexcentis Commentatoribus in Phyſicam Ariſtotelis. Interim phyſicæ gratulamur, quod ab Alberto per viginti quinque annorum meditationem locupletata ſit duobus theorematibus oppido quam ſubtilibus: *mare non eſſe meteorum*, & *aquas ſupra cœleſtes ultra vertices ſtellarum fixarum per ſpatia imaginaria*, de quibus nihil determinari poteſt, *diffundi*. Cui viro ſi ætas Mathuſalæ contingat, videtur ingens operæ pretium circa locupletandam Philoſophiam facturus, ut hæc ſuas opes deinceps vix captura videatur. Obiter quoque Alberto placuit Monzambanum pungere, velut neſciverit, verſus quam plagam mundi Rhenus Germaniam præterlabatur. Ejus defenſionem ſi fas mihi ſit ſuſcipere, dixerim, data opera iſtum in principio libri ſui falſi quid poſuiſſe, ut eo facilius Italus crederetur, apud quos ingens fere inſcitia exterarum regionum eſt. Unde &, quantum memini, nemo ex illis, qui eum ſcriptorem vellicarunt, de iſto errato quid monuit, quod omnes data opera poſitum animadverterunt. Etſi & mihi editiones ſint viſæ, quæ Rhenum ad occidentem, Danubium ad meridiem collocant. Sed ſi Paradiſiacus doctor dignabatur Monzambanum legere, non debebat in proœmio ſubſiſtere, ſed ad caput uſque 8. §. 6. pergere, ubi aliquem locum inventurus erat, ex quo animi ſui ſpeciem perfectiſſime recognoſcere licebat. Cui & nonnihil lucis ex Eusebii Hiſtoria Eccleſiaſtica L. VIII c. 1. accidere poterat. Denique circa demonſtrandam originem fontium egregie ſe expedivit Albertus, dum Bernhardi Varenii locum pro ſe adduxit, addito: *quæ doctiſſimi viri verba ſenſu carere, & a rerum natura abhorrere nemo dixit*. Quippini? quis prohibet? aut quibus experimentis iſte ſententiam ſuam firmavit?

Ista quidem ad Erotem Lipſicum, quà novi quid continere videbatur, reponere placuit. Uter autem noſtrum palmam ſibi attribuere poſſit, non meum, aut Alberti eſt pronunciare, ſed docti & cordati lectoris extra partium ſtudia poſiti. Iſte judicabit, num qua mihi aqua hæſerit: num quæ Alberto a me oppoſita ſunt, hic facillime diſcutere potuerit; utrum ego e quam plurimis ab Alberto motis pauca tantum, eaque non maximi momenti attigerim, reliquis ac potioribus inſuper habitis? An non Albertus circa aculeos in me retorquendos ſimiam aut cuculum expreſſerit! Uter noſtrum bonum diſputatorem, an malitioſum ſophiſtam; bonum & candidum virum, an Tartuffum egerit? utrum denique ad exiſtimationem & ſplendorem Academiæ Lipſicæ ejuſmodi Erotes Albertini multum collaturi ſint?

F I N I S.

INDEX

INDEX
RERUM INSIGNIUM
HOC
LIBRO COMPREHENSARUM.

MAGI-

F I N I S.